ੴ

ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ

ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਸਟੀਕ

ਭਾਗ ਦੂਜਾ

(ਵਾਰ 19 ਤੋਂ 41 ਤਕ)

ਟੀਕਾਕਾਰ :

ਦਾਸਨਿ ਦਾਸ

ਹਰੀ ਸਿੰਘ 'ਰੰਧਾਵੇ ਵਾਲੇ'

ਸੰਪ੍ਰਦਾ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ

ੴ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

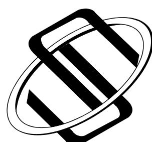
ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ
ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਸਟੀਕ

ਭਾਗ ਦੂਜਾ
[ਵਾਰ ੧੯ ਤੋਂ ੪੧ ਤਕ]

ਟੀਕਾਕਾਰ :

ਦਾਸਨਿ ਦਾਸ ਹਰੀ ਸਿੰਘ 'ਰੰਧਾਵੇ ਵਾਲੇ'

ਸੰਪ੍ਰਦਾ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ

ਸਾਤਵਿਕ
ਬੁੱਕਸ

VĀRĀṄ BHĀĪ GURDĀS JĪ - SAMPARDĀĪ STEEK VOL. II

[An annotation of Bhai Gurdas' Vars]

by

HARI SINGH 'RANDHAWE WALE'

GURMAT VIDYALA, JATHA RANDHAWA

CHANDIGARH ROAD, NEAR GURDWARA JYOTI SAROOP,

DISTT. FATEHGARH SAHIB, PUNJAB (INDIA)

MOBILE : 98158-35035, 98551-03132, 99149-36036

ISBN 81-87526-98-X

ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਅਕਤੂਬਰ ੨੦੨੨

ਭੇਟਾ : ੧੩੦੦-੦੦ ਰੁਪਏ (ਦੋਵੇਂ ਭਾਗ)

ਡਿਸਟ੍ਰੀਬਿਊਟਰਜ਼ :

ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਦਰਜ਼

•

ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ - 143 006

ਫੋਨ : 0183-2545787, ਮੋਬਾਇਲ : 99150-48005

•

S.C.O. 223-224, ਸਿਟੀ ਸੈਂਟਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ - 143 001

ਫੋਨ : 0183-2543965, 2550739

E-mail : singhbro1@yahoo.co.in *Website :* www.singhbrothers.com

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ :

ਸਾਤਵਿਕ ਬੁੱਕਸ

225, ਸਿਟੀ ਸੈਂਟਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ - 143 001

ਪ੍ਰਿੰਟਰ :

ਪ੍ਰਿੰਟਵੈੱਲ, 146, ਇੰਡਸਟ੍ਰੀਅਲ ਫ਼ੋਕਲ ਪੁਆਇੰਟ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਤਤਕਰਾ

ਤਤਕਰਾ ਸਾਖੀਆਂ

ਵਾਰ ੧੯

੧ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

੧ = ਅਦ੍ਵੈਤ ਸਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ, ੴ = ਸਰਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ, ਸਤਿ = ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਗੁਰ = ਚੇਤਨ ਸਰੂਪ, ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ **ਵਾ:** ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੧ (ਮੰਗਲਾਚਰਣ)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਏਕੰਕਾਰ; ਆਪਿ ਉਪਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਏਕੰਕਾਰ = ਇਕ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਆਕਾਰ = ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਉਪਾਇਆ = ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਓਅੰਕਾਰਿ ਅਕਾਰੁ; ਪਰਗਟੀ ਆਇਆ।

ਓਅੰਕਾਰਿ = ਜੋ ਇਕ ਅਦ੍ਵੈਤ ਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ 'ਓਅੰਕਾਰਿ' ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਉਚਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਅਕਾਰੁ = ਸਰੀਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਪਰਗਟੀ = ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਆਇਆ = ਆਏ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਓਅੰਕਾਰਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਉਤਪਤਿ ॥ ਓਅੰਕਾਰੁ ਕੀਆ ਜਿਨਿ ਚਿਤਿ ॥
ਓਅੰਕਾਰਿ ਸੈਲ ਜੁਗ ਭਏ ॥ ਓਅੰਕਾਰਿ ਬੇਦ ਨਿਰਮਏ ॥ *(ਰਾਮਕਲੀ ਓਅੰਕਾਰਿ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੯੨੯)*

ਪੰਜ ਤਤ ਵਿਸਥਾਰੁ; ਚਲਤੁ ਰਚਾਇਆ।

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਪੰਜ ਤੱਤਾਂ (ਅਕਾਸ਼, ਹਵਾ, ਪ੍ਰਿਥਵੀ, ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਅੱਗ) ਦਾ ਵਿਸਥਾਰੁ = ਫੈਲਾਓ ਕਰ ਕੇ ਪੱਚੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਹਨ ਤੇ ਜਗਤ ਦੀ ਚਲਤੁ = ਖੇਡ ਨੂੰ ਰਚਾਇਆ = ਬਣਾਇਆ ਹੈ।

ਖਾਣੀ ਬਾਣੀ ਚਾਰਿ; ਜਗਤੁ ਉਪਾਇਆ।

ਚਾਰ ਖਾਣੀਆਂ (ਅੰਡਜ, ਜੇਰਜ, ਸੇਤਜ, ਉਤਭੁਜ) ਤੇ ਚਾਰ ਬਾਣੀਆਂ (ਪਰਾ, ਪਸੰਤੀ, ਮੱਧਮ ਅਤੇ ਬੈਖਰੀ) **ਵਾ:** ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਬਾਣੀਆਂ (ਤਾਂਤਕ ਬਾਣੀ, ਤ੍ਰਿਗੁਣ ਆਤਮਿਕ ਬਾਣੀ, ਮਹੀਤੱਤਕ ਬਾਣੀ, ਪ੍ਰਕਿਰਤਕ ਬਾਣੀ), ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਜਗਤੁ = ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਉਪਾਇਆ = ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਕੁਦਰਤਿ ਅਗਮ ਅਪਾਰ; ਅੰਤ ਨ ਪਾਇਆ।

ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਕੁਦਰਤਿ = ਸ਼ਕਤੀ ਜੋ ਅਗਮ = ਗੰਮਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਅਪਾਰ = ਬੇਅੰਤ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਅੰਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਭਾਵ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਕਰਕੇ ਪਾਰਾਵਾਰ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ, ਨਾ ਹੀ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਅੰਤ ਪਾਇਆ ਜਾਏਗਾ।

ਸਚੁ ਨਾਉ ਕਰਤਾਰੁ; ਸਚਿ ਸਮਾਇਆ ॥੧॥

ਕਰਤਾਰੁ = ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਉ = ਨਾਮ ਸੱਚਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਜਪਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਸੱਚ ਸਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ = ਸਮਾ ਗਏ ਹਨ, ਭਾਵ ਅਭੇਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ॥੧॥

ਪਉੜੀ ੨ (ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨ ਦੇ ਗੇੜ)

ਲਖ ਚਉਰਾਸੀ ਜੂਨਿ; ਫੇਰਿ ਫਿਰਾਇਆ।

ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਦੇ ਫੇਰਿ = ਫੇਰੇ ਵਿਚ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਲਬਧ ਬਣਾ ਕੇ ਫਿਰਾਇਆ = ਭੁਆਇਆ ਹੈ।

ਮਾਣਸ ਜਨਮੁ ਦੁਲੰਭ; ਕਰਮੀ ਪਾਇਆ।

ਮਾਣਸ = ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਦੁਲੰਭ = ਦੁਰਲੱਭ ਹੈ ਭਾਵ ਕਠਿਨਤਾਈ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜੋ ਪ੍ਰਾਲਬਧ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਚੰਗੇ ਕਰਮਾਂ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਕਰਮੀ = ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਪਾਇਆ = ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਤੁਮਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹ ਪਾਈ ਹੈ...॥ *(ਗਉੜੀ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੨੦੭)*

ਉਤਮੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੰਥੁ; ਆਪ ਗਵਾਇਆ।

ਮਨੁੱਖਾ ਦੇਹੀ ਅੰਦਰ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਵਾਲਾ ਪੰਥੁ = ਮਾਰਗ ਉਤਮੁ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਗਵਾਇਆ = ਗਵਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਭਾਵ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਰਹਰਾਸਿ; ਪੈਰੀਂ ਪਾਇਆ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪੈਰੀਂ = ਚਰਨੀਂ ਪਾਇਆ = ਪੈਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਜਿਹੀ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਰਹਰਾਸਿ = ਰਹੁ-ਰੀਤੀ ਹੈ।

ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ; ਸਚੁ ਦਿੜਾਇਆ।

ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਹੀ ਨਾਮ ਜਪਣਾ, ਦਾਨ ਕਰਨਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਾ ਤੇ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਦਿੜਾਇਆ = ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਭਾਵ ਪੱਕਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ਭੰਨਣ ਘੜਣ ਸਮਰਥੁ ॥

(ਗਉੜੀ ਕੀ ਵਾਰ, ਸਲੋਕ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੩੧੭)

ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵਲੀਣੁ; ਭਾਣਾ ਭਾਇਆ ॥੨॥

ਅਜਿਹੇ ਗੁਰਮੁਖ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ = ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ ਲਿਵਲੀਣੁ (ਲਿਵ + ਲੀਣੁ) ਲਿਵ = ਬਿਰਤੀ ਦੇ ਆਸਰੇ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਭਾਣਾ = ਹੁਕਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਇਆ = ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ॥੨॥ ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਗੁਰਮੁਖਿ ਤੇਰਾ ਭਾਣਾ ਭਾਵੈ ॥ *(ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੩, ਅੰਗ ੧੦੬੪)*

ਪਉੜੀ ੩ (ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖ)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਘੜ ਸੁਜਾਣੁ; ਗੁਰ ਸਮਝਾਇਆ।

ਜਿਹੜੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਰਮੁਖ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਸੁਘੜ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਘਾੜਤ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਸੁਜਾਣੁ = ਸੂਝਵਾਨ ਤੇ ਸਿਆਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਮਿਹਮਾਣੀ ਮਿਹਮਾਣੁ; ਮਜਲਸਿ ਆਇਆ।

ਜਿਵੇਂ ਮਿਹਮਾਣੀ = ਪ੍ਰਾਹੁਣਾਚਾਰੀ ਵਿਚ ਮਿਹਮਾਣੁ = ਪ੍ਰਾਹੁਣਾ ਬਣ ਕੇ ਜਾਈਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪ ਮਜਲਸਿ = ਸਭਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਬਣ ਕੇ ਆਇਆ = ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਖਾਵਾਲੇ ਸੋ ਖਾਣੁ; ਪੀਐ ਪੀਆਇਆ।

ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਨੂੰ ਜੋ ਘਰ ਦਾ ਮਾਲਕ ਖਾਵਾਲੇ = ਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹੋ ਹੀ ਉਹ ਖਾਣੁ = ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਪੀਆਇਆ = ਪਿਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪੀਐ = ਪੀਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਮਹਿਮਾਨ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸੋ = ਉਹ ਖਾਣੁ = ਖਾਣਾ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਖਾਵਾਲੇ = ਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਪੀਐ = ਪੀਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੀਆਇਆ = ਪਿਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅੰਨ ਆਦਿਕ ਰੋਜ਼ੀ ਬਖ਼ਸ਼ਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਦੁੱਧ ਪਾਣੀ ਆਦਿਕ ਪਿਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪੀਂਦੇ ਹਨ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਮਰਿਆਦਾ ਦਾ ਖਾਂਦੇ ਪੀਂਦੇ ਹਨ।

ਕਰੈ ਨ ਗਰਬੁ ਗੁਮਾਣੁ; ਹਸੈ ਹਸਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਕਦੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਗਰਬੁ = ਹੰਕਾਰ ਤੇ ਦੇਹ ਦਾ ਗੁਮਾਣੁ = ਅਭਿਮਾਨ ਨ = ਨਹੀਂ ਕਰੈ = ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹਸਾਇਆ = ਹਸਾਏ ਹੋਏ ਹੀ ਹਸੈ = ਹੱਸਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ **ਵਾ:** ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰੰਗ ਵਿਚ ਹਸਾਏ ਹੋਏ ਹੱਸਦੇ ਹਨ।

ਨੋਟ : ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਪੰਡਿਤ ਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚ 'ਹਸੈ ਹਸਾਇਆ' ਹੀ ਪਾਠ ਹੈ, ਪਰ ਸੰਤ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਵਿਚ 'ਨ ਹਸੈ ਹਸਾਇਆ' ਪਾਠ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਹਸਾਏ ਹੋਏ ਹੱਸਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਖ਼ਾਮੋਸ਼ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਪਾਹੁਨੜਾ ਪਰਵਾਣੁ; ਕਾਜੁ ਸੁਹਾਇਆ।

ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਪਾਹੁਨੜਾ = ਪ੍ਰਾਹੁਣਿਆਂ ਵਾਂਗ ਰਹਿ ਕੇ ਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਸੁਹਾਇਆ = ਸੋਹਣੇ ਕਾਜੁ = ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਾਣਨੀਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਮਜਲਸ ਕਰਿ ਹੈਰਾਣੁ; ਉਠਿ ਸਿਧਾਇਆ॥੩॥

ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਸਾਰ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਾਹੁਣਿਆਂ ਵਾਂਗ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰ ਕੇ ਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਜਪ ਕੇ ਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਹੋ ਕੇ ਸਾਰੀ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਮਜਲਸ = ਸਭਾ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨ ਕਰ ਕੇ ਜਗਤ ਤੋਂ ਉਠਿ = ਉੱਠ ਕੇ ਸਿਧਾਇਆ = ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥੩॥

ਪਉੜੀ ੪ (ਚੱਲਣ ਜੁਗਤਿ [ਗੋਇਲ])

ਗੋਇਲੜਾ ਦਿਨ ਚਾਰਿ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਣੀਐ।

ਜਿਵੇਂ ਗੋਇਲੜਾ = ਗਊਆਂ ਦੇ ਚਾਰਨ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਗਵਾਲੇ ਚਾਰ ਦਿਨ ਆਪਣੀਆਂ ਗਊਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰੁਕ ਕੇ ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਪੱਕਾ ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਰਮੁਖ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੋਇਲੜੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜਾਣੀਐ = ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਵੀ ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਗਵਾਲੇ ਵਾਂਗ ਰਹਿ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਐਥੈ ਗੋਇਲੜਾ ਦਿਨ ਚਾਰੇ॥ *(ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੧੦੨੩)*

ਮੰਝੀ ਲੈ ਮਿਹਵਾਰਿ; ਚੋਜ ਵਿਡਾਣੀਐ।

ਮਿਹਵਾਰਿ = ਮੱਝਾਂ ਵਾਲੇ ਮਾਹੀ ਮੰਝੀ = ਮੱਝਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਇਕ ਟਿਕਾਣੇ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਟਿਕਾਣੇ 'ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਵਿਡਾਣੀਐ = ਅਸਚਰਜ ਚੋਜ = ਖੇਡਾਂ ਖੇਡਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੱਝੀਆਂ ਰੂਪੀ ਦੇਹਾਂ ਲੈ ਕੇ ਮਹੀਆਂ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਰੂਪ ਮਾਹੀ ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਅਸਚਰਜਮਈ ਕੌਤਕ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਵਰਸੈ ਨਿਝਰ ਧਾਰਿ; ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਾਣੀਐ।

ਜਿਵੇਂ ਨਿਝਰ = ਇਕ-ਰਸ ਧਾਰ = ਧਾਰਾ ਹੋ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਾਣੀਐ = ਵਰਗਾ ਮੀਂਹ ਵਰਸੈ = ਵਰ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰ੍ਹਦੇ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਇਕ-ਰਸ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ।

ਵੰਝੁਲੀਐ ਝੀਗਾਰਿ; ਮਜਲਸ ਮਾਣੀਐ।

ਜਦੋਂ ਮੀਂਹ ਵਰ੍ਹਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਗੋਇਲੇ ਮਜਲਸ = ਸਭਾ ਬਣਾ ਕੇ ਵੰਝਲੀਆਂ ਦੀ ਝੀਗਾਰਿ = ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਅਨੰਦ ਮਾਣੀਐ = ਮਾਣਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਵੰਝਲੀਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵਾਜੇ ਵਜਾ ਕੇ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹਨ।

ਗਾਵਣਿ ਮਾਝ ਮਲਾਰਿ; ਸੁਘੜ ਸੁਜਾਣੀਐ।

ਮਾਝ ਰਾਗ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ ਤੇ ਮਲਾਰ ਰਾਗ ਵਰਖਾ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਸੁਘੜ = ਸਿਆਣੇ ਤੇ ਸੁਜਾਣੀਐ = ਸੂਝਵਾਨ ਗੁਰਮੁਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਗਾਵਣਿ = ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਹਉਮੈ ਗਰਬੁ ਨਿਵਾਰਿ; ਮਨਿ ਵਸਿ ਆਣੀਐ।

ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗੋਇਲੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਹਉਮੈ = ਹੰਕਾਰ, ਦੇਹ ਦੇ ਗਰਬੁ = ਅਭਿਮਾਨ ਨੂੰ ਨਿਵਾਰਿ = ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰ ਆਣੀਐ = ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਿ; ਸਚਿ ਸਿਵਾਣੀਐ ॥੪॥

ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਸ਼ਬਦ-ਗੁਰੂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸੱਚ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਸਿਵਾਣੀਐ = ਪਛਾਣ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ॥੪॥

ਪਉੜੀ ੫ (ਚੱਲਣ ਜੁਗਤਿ [ਸਰਾਂ ਦਾ ਵਾਸ])

ਵਾਟ ਵਟਾਊ ਰਾਤਿ; ਸਰਾਈਂ ਵਸਿਆ।

(‘ਵੱਸਿਆ’ ਥੋੜ੍ਹਾ ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਵਾਟ = ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਵਟਾਊ = ਮੁਸਾਫ਼ਰ ਰਾਤ ਕੱਟਣ ਲਈ ਸਰਾਈਂ = ਸਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਵਸਿਆ = ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮੁਸਾਫ਼ਰ ਜਾਣ ਕੇ ਇਕ ਰਾਤ ਕੱਟਣ ਵਾਂਗੂੰ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਸਰਾਂ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ ਹਨ।

ਉਠ ਚਲਿਆ ਪਰਭਾਤਿ; ਮਾਰਗਿ ਦਸਿਆ।

(‘ਦੱਸਿਆ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਦੋਂ ਪਰਭਾਤਿ = ਸਵੇਰ ਹੋਣ ’ਤੇ ਮਾਰਗਿ = ਰਸਤਾ ਦਸਿਆ = ਦਿੱਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਉੱਠ ਕੇ ਰਸਤੇ ਉੱਪਰ ਚਲਿਆ = ਚੱਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਪ੍ਰਲੋਕ ਦਾ ਰਸਤਾ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਫਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਭਾਤ ਵੇਲੇ ਉੱਠ ਕੇ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਹਨ।

ਨਾਹਿ ਪਰਾਈ ਤਾਤਿ; ਨ ਚਿਤਿ ਰਹਸਿਆ।

(‘ਰਹੱਸਿਆ’ ਦਾ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਉਚਾਰਨ ਹੈ)

ਮੁਸਾਫ਼ਰ ਸਰਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਪਰਾਈ = ਕਿਸੇ ਬੇਗਾਨੇ ਨਾਲ ਤਾਤਿ = ਈਰਖਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਨ = ਨਾ ਹੀ ਚਿਤਿ = ਸੁਰਤ ਅੰਦਰ ਰਹਸਿਆ = ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਈਰਖਾ-ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਖਿੱਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚਿੱਤ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਕ-ਰਸ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਮੁਏ ਨ ਪੁਛੈ ਜਾਤਿ; ਵਿਵਾਹਿ ਨ ਹਸਿਆ।

(‘ਹੱਸਿਆ’ ਥੋੜ੍ਹਾ ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮਰਨ ਉੱਤੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਜਾਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਪੁਛੈ = ਪੁੱਛਦੇ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵਿਆਹ ਉੱਤੇ ਜਾ ਕੇ ਬਹੁਤਾ ਹਸਿਆ = ਹੱਸਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਇਕ-ਰਸ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਦਾਤਾ ਕਰੈ ਜੁ ਦਾਤਿ; ਨ ਭੁਖਾ ਤਸਿਆ।

(‘ਤੱਸਿਆ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਮੁਸਾਫ਼ਰ ਸਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਜੋ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਵਾਸਤੇ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਖਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਬਾਬਤ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾਤਾ = ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਜੋ ਦਾਤਿ = ਦਾਤਾਂ ਦਾਨ ਕਰੈ = ਕਰਦਾ ਹੈ, ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਭੁਖਾ = ਭੁੱਖ ਤੇ ਤਸਿਆ = ਪਿਆਸ ਵਿਚ ਨ = ਨਹੀਂ ਘਬਰਾਉਂਦੇ, ਬਲਕਿ ਸਮਬਿਰਤੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਿਮਰਣੁ ਵਾਤਿ; ਕਮਲ ਵਿਗਸਿਆ॥੫॥

(‘ਵਿਗੱਸਿਆ’ ਦਾ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਉਚਾਰਨ ਹੈ)

ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਮਲ ਦਾ ਫੁੱਲ ਵਿਗਸਿਆ = ਖਿੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਵਾਤਿ = ਮੁਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਖਿੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ॥੫॥

ਪਉੜੀ ੬ (ਚੱਲਣ ਜੁਗਤ)

ਦੀਵਾਲੀ ਦੀ ਰਾਤਿ; ਦੀਵੇ ਬਾਲੀਅਨਿ।

ਜਿਵੇਂ ਦੀਵਾਲੀ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਦੀਵੇ ਬਾਲੀਅਨਿ = ਬਾਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਸਾਰ ਵੀ ਦੀਵਾਲੀ ਦੀ ਰਾਤ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਲਬਧ ਰੂਪੀ ਤੇਲ ਪਾ ਕੇ ਤੇ ਬਿਰਤੀ ਰੂਪੀ ਬੱਤੀ ਪਾ ਕੇ ਜੀਆਂ ਰੂਪੀ ਦੀਵੇ ਜਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਤਾਰੇ ਜਾਤਿ ਸਨਾਤਿ; ਅੰਬਰਿ ਭਾਲੀਅਨਿ।

ਜਿਵੇਂ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਜਾਤਿ = ਵੱਡੇ ਤੇ ਸਨਾਤਿ = ਛੋਟੇ ਤਾਰੇ ਅੰਬਰਿ = ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਭਾਲੀਅਨਿ = ਵੇਖੀਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪੀ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਵੈਰਾਗ, ਬਿਬੇਕ, ਖਟ ਸੰਪਤੀ, ਮੋਖ ਇੱਛਾ ਰੂਪ ਵੱਡੇ ਤਾਰੇ, ਸਤਿ, ਸੰਤੋਖ, ਦਇਆ, ਧਰਮ ਆਦਿ ਛੋਟੇ ਤਾਰੇ ਭਾਲੀਅਨਿ = ਲੱਭੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਬਾਗਾਤਿ; ਚੁਣਿ ਚੁਣਿ ਚਾਲੀਅਨਿ।

ਜਿਵੇਂ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਬਾਗਾਤਿ = ਬਾਗ਼ ਵਿਚ ਮਾਲੀ ਖਿੜੇ ਹੋਏ ਫੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਚਾਲੀਅਨਿ = ਤੋੜਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਬਗ਼ੀਚੀ ਵਾਂਗ ਸੰਸਾਰ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਜੀਵ ਰੂਪੀ ਫੁੱਲ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਨੂੰ ਚਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਤੀਰਥਿ ਜਾਤੀ ਜਾਤਿ; ਨੈਣ ਨਿਹਾਲੀਅਨਿ।

ਜਿਵੇਂ ਜਾਤੀ = ਯਾਤਰੀ ਤੀਰਥਾਂ ਉੱਤੇ ਜਾਤਿ = ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਨੈਣ = ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲੀਅਨਿ = ਵੇਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਤੀਰਥ 'ਤੇ ਆਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਾਤਰੂਆਂ ਵਾਂਗ ਹਰ ਕੋਈ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਦਾ ਹੈ।

ਹਰਿਚੰਦਉਰੀ ਝਾਤਿ; ਵਸਾਇ ਉਚਾਲੀਅਨਿ।

ਜਿਵੇਂ ਹਰਿਚੰਦਉਰੀ = ਗੰਧਰਬ ਨਗਰੀ ਇਕ ਝਾਤਿ = ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਵਸਾਇ = ਵੱਸਦੀ ਦਿੱਸਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਸਮਾਂ ਪੈਣ 'ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਉਚਾਲੀਅਨਿ = ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮਿਥਿਆ ਸੰਸਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਵੱਸਦਾ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਮਗਰੋਂ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਪੇਖੁ ਹਰਿਚੰਦਉਰੜੀ ਅਸਥਿਰੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ॥ *(ਆਸਾ ਮ: ੫ ਛੰਤ, ਅੰਗ ੪੬੧)*

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲ ਦਾਤਿ; ਸਬਦਿ ਸਮ੍ਹਾਲੀਅਨਿ॥੬॥

ਜੋ ਗੁਰਮੁਖ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦਿ = ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸਮ੍ਹਾਲੀਅਨਿ = ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਸੁਖ ਫਲ ਦੀ ਦਾਤਿ = ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ॥੬॥

ਪਉੜੀ ੭ (ਚੱਲਣ ਜੁਗਤਿ [ਪੇਕਾ])

ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਨਿ ਪਰਗਾਸੁ; ਗੁਰਿ ਉਪਦੇਸਿਆ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸਿਆ = ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪਰਗਾਸੁ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਪੇਈਅੜੈ ਘਰਿ ਵਾਸੁ; ਮਿਟੈ ਅੰਦੇਸਿਆ।

ਜਿਵੇਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦਾ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਹੀ ਪੇਈਅੜੈ = ਪੇਕੇ ਘਰ ਵਿਚ ਵਾਸੁ = ਵਾਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਤੁਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਇਹ ਅੰਦੇਸਿਆ = ਸੰਸੇ ਮਿਟੈ = ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਦਾ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ। ਇਉਂ ਗੁਰਮੁਖ ਰੂਪੀ ਇਸਤਰੀਆਂ ਪੇਕੇ ਘਰ ਰੂਪ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਪਰਲੋਕ ਰੂਪੀ ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਤੁਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਪੇਵਕੜੈ ਦਿਨ ਚਾਰਿ ਹੈ ਸਾਹੁਰੜੈ ਜਾਣਾ॥ *(ਗਉੜੀ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੩੩੩)*

ਆਸਾ ਵਿਚਿ ਨਿਰਾਸੁ; ਗਿਆਨੁ ਅਵੇਸਿਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਆਸਾ ਰੂਪ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਮਾਇਕੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਾਸੁ = ਉਪਰਾਮ ਰਹਿ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਅਵੇਸਿਆ = ਵਾਸਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਰਹਰਾਸਿ; ਸਬਦਿ ਸੰਦੇਸਿਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਸਾਧਸੰਗਤ ਦੀ ਰਹਰਾਸਿ = ਰਹੁ-ਰੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਪਰਲੋਕ ਨੂੰ ਜਾਣ ਦਾ ਸੰਦੇਸਿਆ = ਸੁਨੇਹਾ ਪੱਕਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਦਾਸਨਿ ਦਾਸ; ਮਤ ਪਰਵੇਸਿਆ।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਰਮੁਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਾਸ = ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਦਾਸਨਿ = ਸੇਵਕ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਤ = ਬੁੱਧੀ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਤੇ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣ ਪਰਵੇਸਿਆ = ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਹੰਕਾਰ ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਿਮਰਣ ਸਾਸ ਗਿਰਾਸ; ਦੇਸ ਵਿਦੇਸਿਆ॥੭॥

ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਸਾਸ = ਸਾਹ ਲੈਂਦਿਆਂ ਗਿਰਾਸ = ਗਰਾਹੀ ਖਾਂਦਿਆਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵਿਦੇਸਿਆ = ਪਰਦੇਸੀ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ॥੭॥

ਪਉੜੀ ੮ (ਚੱਲਣ ਜੁਗਤ [ਬੇੜੀ ਪੂਰ, ਸੁਪਨਾ, ਛਾਇਆ])

ਨਦੀ ਨਾਵ ਸੰਜੋਗੁ; ਮੇਲੁ ਮਿਲਾਇਆ।

ਜਿਵੇਂ ਨਦੀ ਤੇ ਨਾਵ = ਬੇੜੀ ਦੇ ਪੂਰ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਸੰਜੋਗੁ = ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਸਾਰਕ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਦਾ ਬੇੜੀ ਦੇ ਪੂਰ ਵਾਂਗੂੰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮੇਲੁ = ਸੰਜੋਗ ਮਿਲਾਇਆ = ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਿੰਨੀ ਉਮਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਉਮਰ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਕਰ ਕੇ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਰਾਹੇ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸੁਹਣੇ ਅੰਦਰਿ ਭੋਗੁ; ਰਾਜੁ ਕਮਾਇਆ।

ਜਿਵੇਂ ਪੁਰਖ ਸੁਹਣੇ = ਸੁਪਨੇ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਚੰਗੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਭੋਗਦਾ ਤੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਮਾਇਆ = ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਾਗ ਖੁੱਲ੍ਹਣ 'ਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਾਜ ਭਾਗ ਨੂੰ ਕਮਾਉਣਾ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਭੋਗਣਾ ਸੁਪਨੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ, ਜੋ ਸਭ ਨਾਸ਼ਵੰਤ ਹੈ।

ਕਦੇ ਹਰਖੁ ਕਦੇ ਸੋਗ; ਤਰਵਰ ਛਾਇਆ।

ਜਿਵੇਂ ਤਰਵਰ = ਬ੍ਰਿਛ ਦੀ ਛਾਂ ਹਰ ਸਮੇਂ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ, ਕਦੇ ਪੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਵੀ ਹੁੰਦੀ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਰੀਰ ਬ੍ਰਿਛ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ ਤੇ ਮਾਇਆ ਛਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਇਆ ਵੀ ਛਾਂ ਵਾਂਗ ਸਦਾ ਅਚੱਲ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ, ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਰਹਿੰਦੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਛਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਕਦੇ ਹਰਖ = ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਤੇ ਸੋਗ = ਗ਼ਮ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਕਟੈ ਹਉਮੈ ਰੋਗ; ਨਾ ਆਪੁ ਗਣਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਉੱਚਾ ਸੁੱਚਾ ਜੀਵਨ ਬਣਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਦਵਾਈ ਦੁਆਰਾ ਹਉਮੈ ਦੀ ਰੋਗ = ਬੀਮਾਰੀ ਨੂੰ ਕਟੈ = ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਕਦੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਗਣਾਇਆ = ਜਣਾਉਂਦੇ।

ਘਰ ਹੀ ਅੰਦਰਿ ਜੋਗੁ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਇਆ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਹੀ, ਭਾਵ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਜੋਗ ਦੀ ਜੁਗਤ ਨੂੰ ਪਾਇਆ = ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਜੁਗਤ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ।

ਹੋਵਣਹਾਰ ਸੁ ਹੋਗੁ; ਗੁਰ ਸਮਝਾਇਆ॥੮॥

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਕੁਝ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੈ, ਜੋ ਕੁਝ ਹੋਵਣਹਾਰ = ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਸੁ = ਉਹ ਹੋਗੁ = ਹੋ ਕੇ ਹੀ ਰਹੇਗਾ॥੮॥

ਪਉੜੀ ੯ (ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਚੱਲਣ ਜੁਗਤ)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਧੂ ਸੰਗੁ; ਚਲਣੁ ਜਾਣਿਆ।

ਜਿਹੜੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਸਾਧੂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗੁ = ਸੰਗਤ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਾਣਿਆ = ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਦਿਨ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰ ਚਲਣੁ = ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਇਥੇ ਸਦਾ ਅਚੱਲ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ। ਗੁਰਮੁਖ ਇਸ ਸਚਾਈ 'ਤੇ ਨਿਸਚਾ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਚੇਤਿ ਬਸੰਤ ਸੁਰੰਗੁ; ਸਭ ਰੰਗ ਮਾਣਿਆ।

ਜਿਵੇਂ ਚੇਤ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਅੰਦਰ ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸੁਰੰਗੁ = ਸੋਹਣੇ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਫੁੱਲ ਖਿੜਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਿੜੇ ਹੋਏ ਸੋਹਣੇ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਿਆ = ਮਾਣਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਵੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰ ਕੇ ਸ਼ੌਂਕ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਵਾਂਗੂੰ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਦੀ ਲਾਲੀ ਦਾ ਰੰਗ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕੇ ਮਾਣਦੇ ਹਨ।

ਸਾਵਣ ਲਹਰਿ ਤਰੰਗੁ; ਨੀਰ ਨੀਵਾਣਿਆ।

ਜਿਵੇਂ ਸਾਵਣ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਅੰਦਰ ਨਦੀਆਂ ਵਿਚ ਲਹਿਰਾਂ ਉੱਠਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਤਰੰਗਾਂ ਉੱਠਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਨੀਰ = ਪਾਣੀ ਵੀ ਨੱਕੋ-ਨੱਕ ਭਰਿਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨੀਵਾਣਿਆ = ਨੀਵਾਣ

ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਸਾਵਣ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨਾਮ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਸਿਮਰਨ ਦੀਆਂ ਤਰੰਗਾਂ ਉੱਠਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਨੀਵੇਂ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਗੁਰਸਿੱਖ ਵੀ ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸਜਣ ਮੇਲੁ ਸੁਢੰਗ; ਚੋਜ ਵਿਡਾਣਿਆ।

ਜੋ ਗੁਰਮੁਖ ਸੱਜਣਾਂ ਦਾ ਮੇਲੁ = ਸੰਜੋਗ ਹੈ, ਉਹ ਸੁਢੰਗ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਤਰੀਕੇ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਬਹੁਤ ਵਿਡਾਣਿਆ = ਅਸਚਰਜਮਈ ਚੋਜ = ਕੌਤਕ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੰਥੁ ਨਿਪੰਗੁ; ਦਰਿ ਪਰਵਾਣਿਆ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਪੰਥੁ = ਰਸਤਾ ਨਿਪੰਗੁ = ਮੈਲ ਰਹਿਤ ਭਾਵ ਨਿਰਮਲ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਦੇ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਦਰਿ = ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਪਰਵਾਣਿਆ = ਪ੍ਰਵਾਣਨੀਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮਤਿ ਮੇਲੁ ਅਭੰਗੁ; ਸਤਿ ਸੁਹਾਣਿਆ ॥੯॥

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਜੋ ਗੁਰਮਤਿ (ਗੁਰ + ਮਤਿ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ = ਸਿੱਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਮੇਲੁ = ਸੰਜੋਗ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਅਭੰਗੁ = ਅਖੰਡ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਸਤਿ, ਚਿਤ, ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਸੁਹਾਣਿਆ = ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥੯॥

ਪਉੜੀ ੧੦ (ਜਨਮ ਦੀ ਸਫਲਤਾ)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਫਲ ਜਨੰਮੁ; ਜਗ ਵਿਚਿ ਆਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਜਗ = ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਇਆ = ਆ ਕੇ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਜਪ ਕੇ ਆਪਣਾ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਸਫਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮਤਿ ਪੂਰ ਕਰੰਮੁ; ਆਪ ਗਵਾਇਆ।

ਗੁਰਮਤਿ (ਗੁਰ + ਮਤਿ) ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ = ਸਿੱਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਪੂਰ = ਪੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਆਪਾ ਭਾਵ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਗਵਾਇਆ = ਗਵਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਕਰਿ ਕੰਮ; ਸੁਖ ਫਲ ਪਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਭਾਉ = ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤਿ = ਭਗਤੀ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਦੀ ਕੰਮ = ਕਮਾਈ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸੁਖ ਰੂਪ ਫਲ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦੇ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਪਾਇਆ = ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰ ਉਪਦੇਸੁ ਅਗੰਮ; ਰਿਦੈ ਵਸਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼, ਜੋ ਅਗੰਮ = ਗੰਮਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰਿਦੈ = ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਇਆ = ਟਿਕਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਧੀਰਜੁ ਧੁਜਾ ਧਰੰਮੁ; ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਧੀਰਜ ਤੇ ਧਰੰਮ = ਧਰਮ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਇਆ = ਸੁਭਾਅ ਭਾਵ ਸੁਤੇ-ਸਿੱਧ ਹੀ ਇਹ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਧੁਜਾ = ਨਿਸ਼ਾਨ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਸਹੈ ਨ ਦੂਖ ਸਹੰਮ; ਭਾਣਾ ਭਾਇਆ ॥੧੦॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵੀ ਦੂਖ = ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਸਹੰਮ[੧] = ਕਸ਼ਟ ਨ = ਨਹੀਂ ਸਹੈ = ਸਹਾਰਦੇ **ਵਾ:** ਉਹ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੇ ਸਹੰਮ = ਦੁੱਖ ਆਪਣੇ 'ਤੇ ਸਹਾਰ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਭਾਣਾ = ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਭਾਇਆ = ਚੰਗਾ ਕਰ ਕੇ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ॥੧੦॥

ਪਉੜੀ ੧੧ (ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾਅ)

ਗੁਰਮੁਖ ਦੁਰਲਭ ਦੇਹ; ਅਉਸਰ ਜਾਣਦੇ।

('ਦੁਰਲੱਭ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਗੁਰਮੁਖ ਮਨੁੱਖਾ ਦੇਹ = ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਦੁਰਲਭ = ਕਠਿਨਤਾਈ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਜਾਣ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਦਾ ਅਉਸਰ = ਸਮਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਸਫਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹਨ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਅਸਨੇਹ; ਸਭ ਰੰਗ ਮਾਣਦੇ।

ਗੁਰਮੁਖ ਮਨੁੱਖਾ ਦੇਹ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਨਾਲ ਅਸਨੇਹ = ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਵ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਰੰਗਾਂ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹਨ।

ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵ ਲੇਹ; ਆਖਿ ਵਖਾਣਦੇ।

ਗੁਰਮੁਖ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਸੁਰਤਿ = ਚਿੱਤ ਦੀ ਲਿਵ = ਬਿਰਤੀ ਲੇਹ = ਲਾ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਰਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਆਖ ਕੇ ਵਖਾਣਦੇ = ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਦੇਹੀ ਵਿਚਿ ਬਿਦੇਹ; ਸਚੁ ਸਿਵਾਣਦੇ।

ਜਦੋਂ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦੁਆਰਾ ਸੱਚ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਸਿਵਾਣਦੇ = ਪਛਾਣ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਦੇਹੀ = ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਬਿਦੇਹ = ਦੇਹ ਅਧਿਆਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਦੁਬਿਧਾ ਓਹੁ ਨ ਏਹੁ; ਇਕੁ ਪਛਾਣਦੇ।

ਉਹ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅੰਦਰ ਇਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਉਹ ਬਿਗਾਨਾ ਹੈ, ਇਹ ਆਪਣਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਮੇਰ-ਤੇਰ ਵਾਲਾ ਦੁਬਿਧਾ = ਦੁਚਿੱਤਾਪਣ ਨ = ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ।

---

੧. 'ਸਹੰਮ' ਸ਼ਬਦ ਫ਼ਾਰਸੀ ਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ 'ਦੁੱਖ' ਹੈ।

ਚਾਰਿ ਦਿਹਾੜੇ ਥੇਹੁ; ਮਨ ਵਿਚਿ ਆਣਦੇ ॥੧੧॥

ਗੁਰਮੁਖ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਖ਼ਿਆਲ ਆਣਦੇ = ਲਿਆਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਸੰਸਾਰ ਚਾਰ ਦਿਹਾੜੇ = ਦਿਨ ਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਦਿਨ ਸੰਸਾਰ ਨੇ ਥੇਹੁ = ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ ॥੧੧॥

ਪਉੜੀ ੧੨ (ਗੁਰਮੁਖ ਜਗਤ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਰਉਪਕਾਰੀ; ਵਿਰਲਾ ਆਇਆ।

ਸੰਸਾਰ ਉੱਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰੀ = ਦੂਸਰਿਆਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਵਿਰਲਾ = ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੇ ਟਾਵੇਂ ਟਾਵੇਂ ਗੁਰਮੁਖ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲੁ ਪਾਇ; ਆਪੁ ਗਵਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਸੁਖ ਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦੇ ਫਲ ਨੂੰ ਪਾਇ = ਪਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਗਵਾਇਆ = ਗਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਖੀ ਸਬਦਿ; ਸਿਖਿ ਸੁਣਾਇਆ।

ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਾਖੀ = ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਹੋਰਨਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਇਆ = ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਬਦ ਵੀਚਾਰਿ; ਸਚੁ ਕਮਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਵਸਾ ਕੇ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਦੀ ਕਮਾਇਆ = ਕਮਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਸਤਿਗੁਰ ਬਚਨ ਕਮਾਵਣੇ ਸਚਾ ਏਹੁ ਵੀਚਾਰੁ ॥ *(ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੫੨)*

ਸਚੁ ਰਿਦੈ ਮੁਹਿ ਸਚੁ; ਸਚਿ ਸੁਹਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਰਿਦੈ = ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਸੱਚ ਵੱਸਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੇ ਮੁਹਿ = ਮੁੱਖ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਸੱਚ ਹੀ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਸੱਚ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸੁਹਾਇਆ = ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਨਮੁ ਸਵਾਰਿ; ਜਗਤੁ ਤਰਾਇਆ ॥੧੨॥

ਅਜਿਹੇ ਗੁਰਮੁਖ ਨਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਨੂੰ ਸਵਾਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਵੀ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਰਾਇਆ = ਤਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ॥੧੨॥

ਪਉੜੀ ੧੩ (ਗੁਰਮੁਖ ਕਰਨੀ)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਪੁ ਗਵਾਇ; ਆਪੁ ਪਛਾਣਿਆ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਹਉਮੈ ਭਾਵ ਨੂੰ ਗਵਾਇ = ਗਵਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ = ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਤਿ ਸੰਤੋਖ; ਸਹਜਿ ਸਮਾਣਿਆ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਤਿ ਤੇ ਸੰਤੋਖ ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਹਰ ਸਮੇਂ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਸਮਾਣਿਆ = ਸਮਾਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਧੀਰਜੁ ਧਰਮੁ; ਦਇਆ ਸੁਖੁ ਮਾਣਿਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਧੀਰਜ, ਧਰਮ ਅਤੇ ਦਇਆ ਆਦਿਕ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਆਤਮਿਕ ਸੁਖ ਨੂੰ ਮਾਣਿਆ = ਮਾਣਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਰਥ ਵੀਚਾਰਿ; ਸਬਦੁ ਵਖਾਣਿਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਅਰਥਾਂ ਸਮੇਤ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵਖਾਣਿਆ = ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਂਦੇ ਤਾਣ; ਰਹੈ ਨਿਤਾਣਿਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਤਾਣ = ਬਲ ਦੇ ਹੋਂਦੇ = ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਨਿਤਾਣਿਆਂ = ਨਿਰਬਲ ਹੋ ਕੇ ਰਹੈ = ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਆਪਾ ਨਹੀਂ ਜਣਾਉਂਦੇ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਦਰਗਹ ਮਾਣੁ; ਹੋਇ ਨਿਮਾਣਿਆ ॥੧੩॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਨਿਮਾਣਿਆਂ = ਮਾਣ ਰਹਿਤ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰਗਹ = ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਮਾਣੁ = ਇੱਜ਼ਤ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ॥੧੩॥

ਪਉੜੀ ੧੪ (ਗੁਰਮੁਖ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਨਮੁ ਸਵਾਰਿ; ਦਰਗਹ ਚਲਿਆ।

(‘ਚੱਲਿਆ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਗੁਰਮੁਖ ਨਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਤੇ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਣ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਨੂੰ ਸਵਾਰ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰਗਹ = ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਚਲਿਆ = ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸੱਚੀ ਦਰਗਹ ਜਾਇ; ਸਚਾ ਪਿੜ ਮਲਿਆ।

(‘ਮੱਲਿਆ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਸੱਚੀ = ਸੱਚੇ ਦਰਗਹ = ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ, ਭਾਵ ਸੱਚਖੰਡ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸੱਚੇ ਪਿੜ = ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਮਲਿਆ = ਮੱਲ ਲਿਆ ਹੈ, ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰੀਆ ਪਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਭੋਜਨ ਭਾਉ; ਚਾਉ ਅਲਲਿਆ।

(‘ਅਲੱਲਿਆ’ ਬੋਲੋ)

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਭੋਜਨ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਭਾਉ = ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚਾਉ = ਉਤਸ਼ਾਹ ਸਦਾ ਅਲਲਿਆ = ਅਡੋਲ, ਚੰਚਲਤਾ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਇਕ-ਰਸ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਿਹਚਲੁ ਚਿਤੁ; ਨ ਹਲੈ ਹਲਿਆ।

(‘ਹੱਲੈ’, ‘ਹੱਲਿਆ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਚਿਤ = ਸੁਰਤ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਚ ਨਿਹਚਲ = ਅਡੋਲ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਇਕੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਹਲੈ = ਹਿਲਾਇਆਂ ਨ = ਨਹੀਂ ਹਲਿਆ = ਹਿੱਲਦੀ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੁ ਅਲਾਉ; ਭਲੀ ਹੂੰ ਭਲਿਆ।

(‘ਭਲੀ’, ‘ਭਲਿਆ’ ਪੋਲੇ ਬੋਲੋ)

ਗੁਰਮੁਖ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਆਪਣੇ ਮੁੱਖੋਂ ਸੱਚੇ ਬਚਨ ਅਲਾਉ = ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਭਲੀ = ਚੰਗਿਆਂ ਹੂੰ = ਤੋਂ ਵੀ ਭਲਿਆ = ਚੰਗੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਦੇ ਜਾਨਿ; ਆਵਨਿ ਘਲਿਆ ॥੧੪॥

(‘ਘੱਲਿਆ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਦੇ = ਬੁਲਾਵੇ ਆਏ ਤੋਂ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਕੂਚ ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਨੂੰ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਘਲਿਆ = ਭੇਜੇ ਹੋਏ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜਨਮ ਧਾਰ ਕੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਆਵਨਿ = ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਜੰਮਣ ਮਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਹਹੂ ਮਹਿ ਨਾਹੀ ਜਨ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਆਏ ॥ *(ਸੂਹੀ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੭੪੯)*

ਪਉੜੀ ੧੫ (ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਗੁਣ)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਧਿ ਅਸਾਧੁ; ਸਾਧੁ ਵਖਾਣੀਐ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਅਸਾਧੁ = ਨਾ ਸਾਧੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮਨ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦੁਆਰਾ ਸਾਧਿ = ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸਾਧੁ = ਉੱਤਮ ਪੁਰਸ਼ ਸੰਤ ਵਖਾਣੀਐ = ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਮਨੁ ਅਸਾਧੁ ਸਾਧੈ ਜਨੁ ਕੋਇ ॥ *(ਗਉੜੀ ਮ: ੩, ਅੰਗ ੧੫੯)*

ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੁਧਿ ਬਿਬੇਕ; ਬਿਬੇਕੀ ਜਾਣੀਐ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਬੁਧਿ = ਬੁੱਧੀ ਬਿਬੇਕ = ਸਤਿ ਅਸਤਿ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਬਿਬੇਕੀ = ਪੂਰਨ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਜਾਣੀਐ = ਜਾਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਸਤਿ ਸਤਿ ਹੈ ਸਤਿ ਹੀ, ਨਾਮ ਰੂਪ ਸਭ ਹਾਨਿ।
ਐਸੋ ਜੋ ਵਿਚਾਰਿ ਹੈ, ਤਾਹਿ ਬਿਬੇਕ ਪਛਾਨਿ ॥ *(ਵਿਚਾਰ ਸਾਗਰ)*

ਗੁਰਮੁਖਿ ਭਾਉ ਭਗਤਿ; ਭਗਤੁ ਪਛਾਣੀਐ।

(‘ਭਗੱਤਿ’ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਹੈ)

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਭਾਉ = ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤਿ = ਭਗਤੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਭਗਤ ਪਛਾਣੀਐ = ਪਛਾਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ; ਗਿਆਨੀ ਬਾਣੀਐ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ਦਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਉਹ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਬਾਣੀਐ = ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੂਰਨ ਮਤਿ; ਸਬਦਿ ਨੀਸਾਣੀਐ।

('ਮੱਤਿ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਵਾਲੀ ਮਤਿ = ਬੁੱਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨੀਸਾਣੀਐ = ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਉੜੀ ਪਤਿ; ਪਿਰਮ ਰਸੁ ਮਾਣੀਐ ॥੧੫॥

ਐਸੇ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਪਤਿ = ਪਤੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਤੁਰੀਆ ਪਦ ਰੂਪੀ ਪੌੜੀ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਪਿਰਮ = ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਨੂੰ ਮਾਣੀਐ = ਮਾਣਦੇ ਹਨ ॥੧੫॥

ਪਉੜੀ ੧੬ (ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਤੋਂ ਲਾਭ)

ਸਚੁ ਨਾਉ ਕਰਤਾਰ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਈਐ।

ਕਰਤਾਰ = ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਜੋ ਸੱਚਾ ਨਾਉ = ਨਾਮ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰ ਕੇ ਪਾਈਐ = ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਓਅੰਕਾਰੁ; ਸਬਦਿ ਧਿਆਈਐ।

ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ '੧ਓਅੰਕਾਰ' ਸ਼ਬਦ (ਮੂਲ ਮੰਤਰ) ਦਾ ਜਾਪ ਕਰ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਧਿਆਈਐ = ਧਿਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰੁ; ਸਦਾ ਲਿਵ ਲਾਈਐ।

ਗੁਰਮੁਖ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਕੇ ਸਦਾ = ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਵਿਚ ਲਿਵ = ਬਿਰਤੀ ਲਾਈਐ = ਲਾਈ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੁ ਅਚਾਰੁ; ਸਚੁ ਕਮਾਈਐ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਅਚਾਰੁ = ਕਰਤਵ ਸਚੁ = ਸੱਚਾਈ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈਐ = ਕਮਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਮੋਖੁ ਦੁਆਰੁ; ਸਹਜਿ ਸਮਾਈਐ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਮੋਖੁ = ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਦੁਆਰੁ = ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਹਜਿ = ਸੁਤੇ-ਸਿੱਧ ਹੀ ਨਿੱਜ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਸਮਾਈਐ = ਸਮਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੁ; ਨ ਪਛੋਤਾਈਐ ॥੧੬॥

ਜੋ ਸਾਰੇ ਕੂੜ ਪਦਾਰਥ ਛੱਡ ਕੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਪਾਸੋਂ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਦਾ ਅਧਾਰੁ = ਆਸਰਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਅੰਦਰ ਪਛੋਤਾਈਐ = ਪਛਤਾਉਂਦੇ ਨ = ਨਹੀਂ ਹਨ ॥੧੬॥

ਪਉੜੀ ੧੭ (ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਤੋਂ ਲਾਭ)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਰਸੁ ਪਰਸਿ; ਪਾਰਸੁ ਹੋਈਐ ।

ਗੁਰਮੁਖ ਰੂਪੀ ਪਾਰਸ ਨਾਲ ਪਰਸਿ = ਸਪਰਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰਮੁਖ ਰੂਪ ਪਾਰਸ ਹੋਈਐ = ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਗੁਰਮੁਖ ਆਪਣੀ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਹੀ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਇ ਅਪਰਸੁ; ਦਰਸੁ ਅਲੋਈਐ ।

('ਅ-ਪਰਸੁ' ਬੋਲੋ)

ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਮਾਇਕੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਅਪਰਸ = ਪਰਸਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਭਾਵ ਉਪਰਾਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸੁ = ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਅਲੋਈਐ = ਦੇਖੀਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਬ੍ਰਹਮ ਧਿਆਨੁ; ਦੁਬਿਧਾ ਖੋਈਐ ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਬ੍ਰਹਮ = ਵਿਆਪਕ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਜੁੜਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਦੁਬਿਧਾ = ਦੁਚਿੱਤਾਪਣ ਖੋਈਐ = ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਰ ਧਨ ਰੂਪ; ਨਿੰਦ ਨ ਗੋਈਐ ।

ਗੁਰਮੁਖ ਪਰ = ਪਰਾਏ ਧਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ, ਨਾ ਹੀ ਪਰਾਈ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਤੱਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਤੀ ਨਿੰਦਿਆ ਭਰੇ ਬਚਨ ਗੋਈਐ = ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਉ; ਸਬਦੁ ਵਿਲੋਈਐ ।

ਗੁਰਮੁਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਉ = ਨਾਮ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਵਿਲੋਈਐ = ਰਿੜਕਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਵਿਚਾਰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਸਦਾ ਜਾਇ; ਅੰਤ ਨ ਰੋਈਐ ॥੧੭॥

ਗੁਰਮੁਖ ਆਪਣੇ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਹੱਸਦੇ ਹੋਏ ਸੱਚਖੰਡ ਨੂੰ ਜਾਇ = ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਾਣ ਸਮੇਂ ਮੌਤ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਰੋਈਐ = ਰੋਂਦੇ ਨ = ਨਹੀਂ ਹਨ ॥੧੭॥

ਪਉੜੀ ੧੮ (ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਸਰੂਪ)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੰਡਿਤੁ ਹੋਇ; ਜਗ ਪਰਬੋਧੀਐ ।

ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਪੰਡਿਤੁ = ਵਿਦਵਾਨ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਜਗ = ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪਰਬੋਧੀਐ = ਗਿਆਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਪੁ ਗਵਾਇ; ਅੰਦਰੁ ਸੋਧੀਐ।

ਗੁਰਮੁਖ ਆਪਣਾ ਆਪ ਗਵਾਇ = ਗਵਾ ਕੇ, ਭਾਵ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ, ਭਾਵ ਅੰਤਹਕਰਣ ਨੂੰ ਸੋਧੀਐ = ਸ਼ੁੱਧ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ; ਨ ਕਾਮੁ ਕਰੋਧੀਐ।

ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਸਤਿ ਅਤੇ ਸੰਤੋਖੀ ਚਿੱਤ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਾਮ ਤੇ ਕਰੋਧੀਐ = ਕ੍ਰੋਧ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੈ ਨਿਰਵੈਰ; ਨ ਵੈਰ ਵਿਰੋਧੀਐ।

ਗੁਰਮੁਖ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਨਿਰਵੈਰ = ਵੈਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਜੋਤ ਜਾਣ ਕੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੈਰ ਵਿਰੋਧੀਐ = ਵਿਰੋਧ ਨ = ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਭਾਵ ਵੈਰ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਦਾ, ਵਿਰੋਧ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਦੋਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਨ।

ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਉਪਦੇਸੁ; ਸਹਜਿ ਸਮੋਧੀਐ।

ਗੁਰਮੁਖ ਚਹੁ = ਚਾਰੇ ਵਰਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਹਜਿ = ਗਿਆਨ ਦਾ ਸਮੋਧੀਐ = ਸੰਬੋਧਕ ਜਣਾਉਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਧੰਨੁ ਜਣੇਂਦੀ ਮਾਉ; ਜੋਧਾ ਜੋਧੀਐ ॥੧੮॥

ਅਜਿਹੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਜਣੇਂਦੀ = ਜਨਮ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਮਾਉ = ਮਾਂ ਧੰਨੁ = ਧੰਨਤਾ ਯੋਗ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਤਿਨ ਧੰਨੁ ਜਣੇਦੀ ਮਾਉ ਆਏ ਸਫਲੁ ਸੇ ॥੨॥ *(ਆਸਾ ਸੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀ, ਅੰਗ ੪੮੮)*

ਐਸੇ ਗੁਰਮੁਖ ਪ੍ਰਤੱਖ ਜੋਧੀਐ = ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਵੀ **ਵਾ:** ਪੰਜਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਲੜਨ ਸਮੇਂ ਵੀ ਜੋਧਾ = ਸੂਰਮੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥੧੮॥

ਪਉੜੀ ੧੯ (ਪਿਛਲੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਤਿਗੁਰ ਵਾਹ; ਸਬਦ ਸਲਾਹੀਐ।

ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਵਾਹ = ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੰਤਰ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸਲਾਹੀਐ = ਸਿਫ਼ਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹ; ਸਚੀ ਪਾਤਿਸਾਹੀਐ।

ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਹੀ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਰੂਪ ਦੀ ਸੱਚੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੁ ਸਨਾਹ; ਦਾਤ ਇਲਾਹੀਐ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਦਾਦਿ')

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਜੋ ਸੱਚ ਦੀ ਸਨਾਹ = ਸੰਜੋਅ ਪਹਿਨੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਾਤ ਇਲਾਹੀਐ = ਪਰਮਾਤਮਾ ਵੱਲੋਂ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਦਾਤ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਾਡੀ ਰਾਹ; ਸਾਚਿ ਨਿਬਾਹੀਐ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਕੋਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਦਾ ਗਾਡੀ = ਸੌਖਾ ਰਾਹ = ਰਸਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸਾਚਿ = ਸੱਚ ਸਰੂਪ ਦੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਤੇ ਨਿਬਾਹੀਐ = ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਤਿ ਅਗਾਹ; ਨ ਗਾਹਨਿ ਗਾਹੀਐ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਮਤਿ = ਬੁੱਧੀ ਅਗਾਹ = ਪਕੜ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ, ਜੋ ਗਾਹਨਿ = ਪਕੜਿਆਂ ਵੀ ਗਾਹੀਐ = ਪਕੜੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੇਪਰਵਾਹ; ਨ ਬੇਪਰਵਾਹੀਐ ॥੧੯॥

ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਮਾਇਕੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੇ ਸੰਸਾਰਕ ਧੰਦਿਆਂ ਤੋਂ ਬੇਪਰਵਾਹ = ਬੇ-ਫ਼ਿਕਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਬੇਪਰਵਾਹੀਐ = ਬੇਪਰਵਾਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਅੰਦਰੋਂ ਬੇਪਰਵਾਹ ਹਨ, ਪਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਚੱਲਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਵਿਚ ਬੇਪਰਵਾਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ॥੧੯॥

ਪਉੜੀ ੨੦ (ਪਿਛਲੀ ਵਿਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੂਰਾ ਤੋਲ; ਨ ਤੋਲਨਿ ਤੋਲੀਐ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ = ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨ ਦਾ ਤੋਲ = ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਬੁੱਧ ਰੂਪ ਤੋਲਨਿ = ਤੱਕੜੀ 'ਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰ ਪ੍ਰਮਾਣ ਰੂਪੀ ਵੱਟਿਆਂ ਨਾਲ ਤੋਲੀਐ = ਤੋਲਿਆ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੂਰਾ ਬੋਲ; ਨ ਬੋਲਨਿ ਬੋਲੀਐ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਬੋਲ = ਬਚਨ ਪੂਰਾ = ਪੂਰਨ ਹੈ, ਜੇ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਬੋਲਨਿ = ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੇ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਬੋਲੀਐ = ਬੋਲ ਨ = ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਤਿ ਅਡੋਲ; ਨ ਡੋਲਨਿ ਡੋਲੀਐ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਮਤਿ = ਬੁੱਧੀ ਅਡੋਲ = ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਨਿਸਚੇ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਜੋ ਮਾਇਕੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਡੋਲਨਿ = ਡੋਲਾਇਆਂ ਨ = ਨਹੀਂ ਡੋਲੀਐ = ਡੋਲਦੀ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਿਰਮ ਅਮੋਲ; ਨ ਮੋਲਨਿ ਮੋਲੀਐ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਪ੍ਰਤੀ ਜੋ ਪਿਰਮ = ਪਿਆਰ ਹੈ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਅਮੋਲ = ਨਿਰਮੋਲਕ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਸਾਰਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਮੋਲਨਿ = ਮੁੱਲ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਮੋਲੀਐ = ਮੁੱਲ ਨ = ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੰਥ ਨਿਰੋਲੁ; ਨ ਰੋਲਨਿ ਰੋਲੀਐ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਪੰਥ = ਰਸਤਾ ਨਿਰੋਲੁ = ਰਲਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਭਾਵ ਸ਼ੁੱਧ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਜੰਤਰਾਂ ਮੰਤਰਾਂ ਅਤੇ ਪਾਖੰਡਾਂ ਵਿਚ ਰੋਲਨਿ = ਰੋਲਾਇਆਂ ਨ = ਨਹੀਂ ਰੋਲੀਐ = ਰੁਲਦਾ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਬਦੁ ਅਲੋਲੁ; ਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਝੋਲੀਐ ॥੨੦॥

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਸਬਦੁ = ਬਚਨ ਅਲੋਲੁ = ਚੰਚਲਤਾਈ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਭਾਵ ਸ਼ੁੱਧ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਪਦਾਰਥਾਂ ਰੂਪੀ ਬੂਰ ਨੂੰ ਝੋਲੀਐ = ਪਾਸੇ ਹਟਾ ਕੇ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਪੀ = ਪੀਂਦੇ ਹਨ ॥੨੦॥

ਪਉੜੀ ੨੧ (ਪਿਛਲੀ ਵਿਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲ ਪਾਇ; ਸਭ ਫਲ ਪਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਆਤਮਿਕ ਅਨੰਦ ਰੂਪੀ ਸੁਖ ਫਲ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਫਲ (ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ, ਮੋਖ) ਪਾਇਆ = ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਰੰਗੁ ਸੁਰੰਗੁ ਚੜਾਇ; ਸਭ ਰੰਗ ਲਾਇਆ।

('ਚੜ੍ਹਾਇ' ਭਾਰਾ ਬੋਲੋ)

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਰੰਗਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸੁਰੰਗੁ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਰੰਗ ਭਗਤੀ ਦਾ ਮਜੀਠੀ ਰੰਗ ਚੜਾਇ = ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਜਾਣ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਰੰਗ ਲਾਇਆ = ਲਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਕਵਨ ਬਨੀ ਰੀ ਤੇਰੀ ਲਾਲੀ ॥ ਕਵਨ ਰੰਗਿ ਤੂੰ ਭਈ ਗੁਲਾਲੀ ॥ *(ਆਸਾ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੩੮੪)*

ਗੰਧ ਸੁਗੰਧਿ ਸਮਾਇ; ਬੋਹਿ ਬੋਹਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰੀਆਂ ਗੰਧ = ਵਾਸ਼ਨਾ ਵਿੱਚੋਂ ਸੁਗੰਧਿ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਖ਼ੁਸ਼ਬੂ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਸਮਾਇ = ਸਮਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਬੋਹਿ = ਨਾਮ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਦੁਆਰਾ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਬੋਹਾਇਆ = ਸੁਗੰਧਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ ਤ੍ਰਿਪਤਾਇ; ਸਭ ਰਸ ਆਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ ਨੂੰ ਪੀ ਕੇ ਆਤਮਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤ੍ਰਿਪਤਾਇ = ਤ੍ਰਿਪਤ ਭਾਵ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਰਸ ਇਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ ਵਿਚ ਆਇਆ = ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵ ਲਾਇ; ਅਨਹਦ ਵਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ = ਚਿਤ ਦੀ ਲਿਵ = ਬਿਰਤੀ ਲਾਇ = ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਨਹਦ = ਇਕ-ਰਸ ਨਾਮ ਧੁਨ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵਾਇਆ = ਵੱਜਦੇ ਹਨ।

ਨਿਜ ਘਰਿ ਨਿਹਚਲ ਜਾਇ; ਨ ਦਹਦਿਸਿ ਧਾਇਆ ॥੨੧॥੧੯॥

ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਆਪਣੇ ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਰੂਪੀ ਘਰ ਵਿਚ ਜਾਇ = ਜਾ ਕੇ ਨਿਹਚਲ = ਅਡੋਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਮਨਮੁਖਾਂ ਵਾਂਗ ਦਹਦਿਸਿ = ਦਸੇ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ (ਪੂਰਬ, ਪੱਛਮ, ਉੱਤਰ, ਦੱਖਣ ਤੇ ਇਸਾਨ, ਨੈਰਤ, ਵੈਵ, ਅਗਨ, ਇਕ ਅਕਾਸ਼ ਤੇ ਪਤਾਲ) ਵਿਚ ਨ = ਨਹੀਂ ਧਾਇਆ = ਦੌੜਦਾ ॥੨੧॥੧੯॥ ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਬਾਹਰਿ ਢੂਢਨ ਤੇ ਛੂਟਿ ਪਰੇ ਗੁਰਿ ਘਰ ਹੀ ਮਾਹਿ ਦਿਖਾਇਆ ਥਾ ॥ *(ਮਾਰੂ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੧੦੦੨)*

ਵਾਰ ੨੦

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

੧ = ਅਦ੍ਵੈਤ ਸਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ, ਓਂ = ਸਰਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ, ਸਤਿ = ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਗੁਰ = ਚੇਤਨ ਸਰੂਪ, ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ **ਵਾ:** ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੧ (ਮੰਗਲਾਚਰਣ, ਸਰੂਪ ਵੱਖਰੇ, ਜੋਤ ਇਕ)

ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਉ; ਆਪ ਉਪਾਇਆ।

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਨਿਰਗੁਣ ਤੋਂ ਆਪ = ਆਪਣਾ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਉ = ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਪਾਇਆ = ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਆਪਿ ਨਰਾਇਣੁ ਕਲਾ ਧਾਰਿ ਜਗ ਮਹਿ ਪਰਵਰਿਯਉ॥
ਨਿਰੰਕਾਰਿ ਆਕਾਰੁ ਜੋਤਿ ਜਗ ਮੰਡਲਿ ਕਰਿਯਉ॥ *(ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਤੀਜੇ ਕੇ, ਅੰਗ ੧੩੯੫)*

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਇੱਕੋ ਜੋਤ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਸਰੂਪਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੱਸਦੇ ਹਨ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਵਰਤਣਾ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੋ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਤੋਰੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਬਾਬਤ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ :

ਗੁਰੁ ਅੰਗਦੁ ਗੁਰ ਸਿਖੁ; ਬਬਾਣੇ ਆਇਆ।

ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਹੋਏ ਹਨ, ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਬਬਾਣੇ = ਬਾਬੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਗੁਰੂ-ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਲਾਈਆਂ ਹਰ ਕਸਵੱਟੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਾਮਯਾਬ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜੋਤਿ ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜਿਆ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਜੋਤਿ ਓਹਾ ਜੁਗਤਿ ਸਾਇ ਸਹਿ ਕਾਇਆ ਫੇਰਿ ਪਲਟੀਐ॥ *(ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ, ਅੰਗ ੯੬੬)*

ਗੁਰ ਸਿਖੁ ਹੈ ਗੁਰ ਅਮਰੁ; ਸਤਿਗੁਰ ਭਾਇਆ।

ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਿਰਧ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸਰਣ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਗੁਰੂ ਹੁਕਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਚੱਲ ਕੇ ਗਾਗਰ ਢੋਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਆਪਣੀ ਕਰੜੀ ਘਾਲ ਕਮਾਈ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਇਆ = ਭਾ ਗਏ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ।

ਰਾਮਦਾਸੁ ਗੁਰ ਸਿਖੁ; ਗੁਰ ਸਦਵਾਇਆ।

ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਸਿੱਖ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸੇਵਾ-ਭਾਵਨਾ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਕਮਾਈ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪਰਪੱਕ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਦਵਾਇਆ = ਕਹਾਏ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਬੈਠਾ ਸੋਢੀ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਰਾਮਦਾਸੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਹਾਵੈ॥ *(ਵਾਰ ੧, ਪਉੜੀ ੪੭)*

ਗੁਰੁ ਅਰਜਨੁ ਗੁਰ ਸਿਖੁ; ਪਰਗਟੀ ਆਇਆ।

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਸੰਸਾਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਸਨ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਤਿੰਨਾਂ ਸਪੁੱਤਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਸਨ, ਪਰ ਗੁਰੂ-ਪਿਤਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕਮਾ ਕੇ ਤੇ ਸੇਵਾ ਸਿਦਕ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪਰਪੱਕ ਹੋਏ ਅਤੇ ਗੁਰਤਾ-ਗੱਦੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਪਰਗਟੀ = ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਆਇਆ = ਆਏ।

ਗੁਰ ਸਿਖੁ ਹਰਿ ਗੋਵਿੰਦੁ; ਨ ਲੁਕੈ ਲੁਕਾਇਆ॥੧॥

ਇਉਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਵੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਸਿਖੁ = ਸਿੱਖਿਆ ਲੈ ਕੇ ਮੀਰੀ-ਪੀਰੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਤਲਵਾਰਾਂ ਪਹਿਨ ਕੇ ਬੰਦੀ-ਛੋੜ ਹੋਏ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਨੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਜਾਨੋਂ ਮਾਰਨ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਚਾਲਾਂ ਚੱਲੀਆਂ, ਪਰ ਆਪ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅੰਦਰ ਲੁਕਾਇਆਂ ਵੀ ਲੁਕੈ = ਲੁਕਿਆ ਨ = ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਗੁਰਤਾ-ਗੱਦੀ ਦੇ ਵਾਰਸ ਬਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਕਹਾਏ॥੧॥

ਪਉੜੀ ੨ (ਗੁਰ ਜੋਤਿ ਇਕ)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਰਸੁ ਹੋਇ; ਪੂਜ ਕਰਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖਿ (ਗੁਰ + ਮੁਖਿ) ਮੁਖਿ = ਮੁਖੀ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਪਾਰਸ ਰੂਪ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਪਰਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਦੂਸਰੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹੋ ਗਏ, ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੱਖ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਗਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੂਜ = ਪੂਜਾ ਕਰਾਇਆ = ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਲੱਗੀ।

ਅਸਟ ਧਾਤੁ ਇਕੁ ਧਾਤੁ; ਜੋਤਿ ਜਗਾਇਆ।

ਜਿਵੇਂ ਅਸਟ = ਅੱਠ ਧਾਤਾਂ ਪਾਰਸ ਨਾਲ ਛੂਹ ਕੇ ਇਕ ਧਾਤ ਸੋਨਾ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਰੂਪੀ ਪਾਰਸ ਨੇ ਚਾਰ ਵਰਣਾਂ (ਖੱਤਰੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਸ਼ੂਦ, ਵੈਸ਼) ਤੇ ਚਾਰ ਮਜ਼ਹਬਾਂ (ਸ਼ੀਆ, ਸੁੰਨੀ, ਰਾਫ਼ਜ਼ੀ, ਇਮਾਮਸਾਫ਼ੀ) ਨੂੰ ਸੋਨੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਇਕ ਗੁਰਸਿੱਖ ਬਣਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨ ਦੀ ਜੋਤਿ ਜਗਾਇਆ = ਜਗਾ ਦਿੱਤੀ।

ਬਾਵਨ ਚੰਦਨੁ ਹੋਇ; ਬਿਰਖ ਬੋਹਾਇਆ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਵਨ ਚੰਦਨ ਦਾ ਬੂਟਾ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸੁਗੰਧੀ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਬਿਰਖ = ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਨੂੰ ਬੋਹਾਇਆ = ਸੁਗੰਧਿਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਬਾਵਨ ਚੰਦਨ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਚਾਰ ਵਰਨਾਂ ਅਤੇ ਚਾਰ ਮਜ਼ਬਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭਗਤੀ ਦੀ ਮਹਿਕ ਨਾਲ ਸੁਗੰਧਿਤ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਸਿਖੁ ਸਿਖ ਗੁਰ ਹੋਇ; ਅਚਰਜੁ ਦਿਖਾਇਆ।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਿੱਖ ਗੁਰਸਿਖੁ (ਗੁਰ + ਸਿਖੁ) ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖੁ = ਸਿੱਖਿਆ ਉੱਪਰ ਚੱਲ ਕੇ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹੋਇ = ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਬੜੀ ਅਚਰਜੁ = ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਖੇਡ ਦਿਖਾਇਆ = ਦਿਖਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਜਗਾਇ; ਦੀਪੁ ਦੀਪਾਇਆ।

ਜਿਵੇਂ ਦੀਪੁ = ਦੀਵੇ ਤੋਂ ਦੂਜਾ ਦੀਵਾ ਦੀਪਾਇਆ = ਜਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਆਪਣੇ ਜੋਤੀ = ਗਿਆਨ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਬਚਨਾਂ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਗਿਆਨ ਦੀ ਜੋਤ ਜਗਾਇਆ = ਜਗਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਨੀਰੈ ਅੰਦਰਿ ਨੀਰੁ; ਮਿਲੈ ਮਿਲਾਇਆ॥੨॥

ਜਿਵੇਂ ਨੀਰੈ = ਪਾਣੀ ਦੇ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਨੀਰੁ = ਪਾਣੀ ਮਿਲਾਇਆ = ਮਿਲਾਉਣ ਨਾਲ ਮਿਲੈ = ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖ ਜਨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਅੰਦਰ ਕਮਾ ਕੇ ਪਾਣੀ ਵਾਂਗ ਗੁਰੂ ਵਿਚ ਹੀ ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਇਕ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥੨॥

ਪਉੜੀ ੩ (ਗੁਰਮੁਖ ਮਹਿਮਾ ਵਿਚ)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲੁ ਜਨਮ; ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਇਆ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਸੁਫਲ ਜਨੰਮ')

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਪਾਇਆ = ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਧਾਰ ਕੇ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਸੁਖ ਫਲ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੂਰ ਕਰੰਮੁ; ਸਰਣੀ ਆਇਆ।

ਜਿਹੜੇ ਗੁਰਮੁਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਣੀ = ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਇਆ = ਆਏ ਹਨ, ਉਹ ਪੂਰ = ਪੂਰਨ ਕਰੰਮੁ = ਕਰਮਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ ਜੀਵਾ ਗੁਰ ਤੇਰਾ॥
ਪੂਰਨ ਕਰਮੁ ਹੋਇ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰਾ॥੧॥ *(ਸੂਹੀ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੭੪੨)*

ਸਤਿਗੁਰ ਪੈਰੀਂ ਪਾਇ; ਨਾਉ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਇਆ।

ਉਹ ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰੀਂ = ਚਰਨੀਂ ਪਾਇ = ਪੈ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੱਚੇ ਨਾਉ = ਨਾਮ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਇਆ = ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ, ਭਾਵ ਪੱਕਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਘਰ ਹੀ ਵਿਚਿ ਉਦਾਸੁ; ਨ ਵਿਆਪੈ ਮਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਘਰ ਵਿਚ ਭਾਵ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿ ਕੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੋਹ ਤੋਂ ਉਦਾਸੁ = ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਵੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਵਿਆਪੈ = ਵਿਆਪਦੀ।

ਗੁਰ ਉਪਦੇਸੁ ਕਮਾਇ; ਅਲਖ ਲਖਾਇਆ।

ਅਜਿਹੇ ਗੁਰਮੁਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਅੰਦਰ ਕਮਾਇ = ਕਮਾ ਕੇ ਅਲਖ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਲਖਣਾ ਬਿਰਤੀ ਦੁਆਰਾ ਲਖਾਇਆ = ਜਾਣ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤੁ; ਆਪੁ ਗਵਾਇਆ ॥੩॥

ਅਜਿਹੀ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਗਵਾਇਆ = ਗਵਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਵਿਰਤ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ॥੩॥

ਪਉੜੀ ੪ (ਪਿਛਲੇ ਪ੍ਰਕਰਣ ਅਨੁਸਾਰ)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਪੁ ਗਵਾਇ; ਨ ਆਪ ਗਣਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਗਵਾਇ = ਗਵਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਮੇਟ ਕੇ ਕਦੇ ਵੀ ਆਪਣਾ ਆਪ ਗਣਾਇਆ = ਗਣਾਉਂਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਮਿਟਾਇ; ਇਕੁ ਧਿਆਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਦੂਜਾ = ਦ੍ਵੈਸ਼ ਭਾਉ = ਭਾਵ ਮਿਟਾਇ = ਮਿਟਾ ਕੇ ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਧਿਆਇਆ = ਧਿਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰ ਪਰਮੇਸਰੁ ਜਾਣਿ; ਸਬਦੁ ਕਮਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਰੂਪ ਜਾਣ ਕੇ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਇਆ = ਕਮਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਏਕੁ ਹੈ ਸਭ ਮਹਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ॥ *(ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੫੩)*

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਚਲਿ ਜਾਇ; ਸੀਸੁ ਨਿਵਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਚਲਿ = ਤੁਰ ਕੇ ਜਾਇ = ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਸੀਸ = ਸਿਰ ਨਿਵਾਇਆ = ਨਿਵਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਾਰ ਕਮਾਇ; ਸੁਖ ਫਲੁ ਪਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕਾਰ = ਸੇਵਾ ਕਮਾਇ = ਕਮਾ ਕੇ ਆਤਮਿਕ ਸੁਖ ਫਲ ਨੂੰ ਪਾਇਆ = ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਪਿਰਮ ਪਿਆਲਾ ਪਾਇ; ਅਜਰੁ ਜਰਾਇਆ ॥੪॥

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਅਜਰੁ = ਨ ਜਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪਿਰਮ = ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਪਿਆਲੇ ਨੂੰ ਪਾਇ = ਪਾ ਕੇ ਜਰਾਇਆ = ਜਰ ਲਿਆ ਹੈ ॥੪॥

ਪਉੜੀ ੫ (ਗੁਰਮੁਖ ਨਿੱਤ ਕਰਮ)

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠਿ; ਜਾਗਿ ਜਗਾਇਆ।

ਗੁਰਸਿੱਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉੱਠਦੇ ਹਨ, ਆਪ ਤਾਂ ਜਾਗਿ = ਜਾਗਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜਗਾਇਆ = ਜਗਾਉਂਦੇ ਹਨ **ਵਾ:** ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਜਾਗ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਜਗਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਤੀਰਥ ਨਾਇ; ਭਰਮੁ ਭੁਲਾਇਆ।

(‘ਨ੍ਹਾਇ’ ਭਾਰਾ ਬੋਲੋ)

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਸਵਾ ਪਹਿਰ ਰਾਤ ਰਹਿੰਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਰੇ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਨਾਇ = ਇਸ਼ਨਾਨ ਦਾ ਫਲ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਤੀਰਥਾਂ ’ਤੇ ਨਹਾਉਣ ਦੇ ਭਰਮ ਵਿਚ ਨ = ਨਹੀਂ ਭੁਲਾਇਆ = ਭੁੱਲਦੇ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਤੀਰਥਿ ਨਾਵਣ ਜਾਉ ਤੀਰਥੁ ਨਾਮੁ ਹੈ॥
ਤੀਰਥੁ ਸਬਦ ਬੀਚਾਰੁ ਅੰਤਰਿ ਗਿਆਨੁ ਹੈ॥ *(ਧਨਾਸਰੀ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੬੮੭)*

ਗੁਰਮੁਖਿ ਮੰਤ ਸਮ੍ਾਲਿ; ਜਾਪੁ ਜਪਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮੰਤ = ਗੁਰਮੰਤਰ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਸਮ੍ਾਲਿ = ਸੰਭਾਲਦੇ ਹਨ। ਆਪ ਗੁਰਮੰਤਰ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜਪਾਇਆ = ਜਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮਤਿ ਨਿਹਚਲੁ ਹੋਇ; ਇਕ ਮਨਿ ਧਿਆਇਆ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ ‘ਗੁਰਮੁਖਿ’)

ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ = ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਚ ਨਿਹਚਲੁ = ਅਚੱਲ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਇਕ = ਇਕਾਗਰ ਮਨ ਨਾਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਧਿਆਇਆ = ਧਿਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਮਥੈ ਟਿਕਾ ਲਾਲੁ; ਨੀਸਾਣੁ ਸੁਹਾਇਆ।

(‘ਮੱਥੈ’, ‘ਟਿੱਕਾ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਅੰਤਸ਼ਕਰਣ ਰੂਪੀ ਮਥੈ = ਮਸਤਕ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਟਿੱਕੇ ਹਨ **ਵਾ:** ਪ੍ਰਤੱਖ ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ ਨਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਰੂਪੀ ਟਿੱਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਦੀ ਲਾਲੁ = ਲਾਲੀ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਾਲ ਸੁਹਾਇਆ = ਸ਼ੋਭਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਲਾਲ ਰੰਗੁ ਤਿਸ ਕਉ ਲਗਾ ਜਿਸ ਕੇ ਵਡਭਾਗਾ॥ *(ਬਿਲਾਵਲੁ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੮੦੮)*

ਪੈਰੀ ਪੈ ਗੁਰਸਿਖ; ਪੈਰੀ ਪਾਇਆ॥੫॥

ਅਜਿਹੇ ਗੁਰਮੁਖ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੀ ਰਹੁ-ਰੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰੀ = ਚਰਨੀਂ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪੈਰੀ = ਚਰਨੀਂ ਪਾਇਆ = ਪੈਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ॥੫॥

ਪਉੜੀ ੬ (ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੀ ਕਮਾਈ)

ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਗੁਰ ਸਿਖ; ਪੈਰ ਧੁਆਇਆ।

ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪੈਰੀਂ = ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰ = ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਧੁਆਇਆ = ਧੋਂਦੇ ਹਨ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਚਖਿ; ਮਨੁ ਵਸਿ ਆਇਆ।

('ਚੱਖਿ' ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਹੈ)

ਗੁਰਮੁਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਬਾਣੀ = ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਚਖਿ = ਚੱਖਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਧਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਵੱਸ ਵਿਚ ਆਇਆ = ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪਾਣੀ ਪਖਾ ਪੀਹਿ; ਭਠੁ ਝੁਕਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਪੱਖਾ ਫੇਰਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਲੰਗਰਾਂ ਲਈ ਪਾਣੀ ਢੋਂਦੇ ਹਨ, ਅਨਾਜ ਚੱਕੀ ਵਿਚ ਪੀਹਿ = ਪੀਂਹਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਭਾਈ ਹੇਮਾ ਜੀ ਪਾਣੀ ਢੋਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਭਠੁ ਝੁਕਾਇਆ = ਭੱਠੀ ਵਿਚ ਬਾਲਣ ਪਾਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਭਾਈ ਮੰਝ ਜੀ ਬਾਲਣ ਢੋਂਦੇ ਸਨ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੁਣਿ ਸਿਖਿ; ਲਿਖਿ ਲਿਖਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸੁਣਿ = ਸ੍ਰਵਣ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਉਚਾਰਨ ਕਰਨੀ ਸਿਖਿ = ਸਿੱਖਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਲਿਖਾਰੀ ਬਣ ਕੇ ਲਿਖਿ = ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਪਾਸੋਂ ਲਿਖਾਇਆ = ਲਿਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ; ਕਰਮ ਕਮਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਸੁਆਸ ਸੁਆਸ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਹਨ, ਧਰਮ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉੱਠ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਹ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਇਹ ਕਰਮ ਕਮਾਇਆ = ਕਮਾਉਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਨਿਵ ਚਲਨੁ ਮਿਠ ਬੋਲ; ਘਾਲਿ ਖਵਾਇਆ ॥੬॥

ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਨਿਵ = ਨਿਮਰਤਾ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਚਲਨੁ = ਚੱਲਦੇ ਹਨ, ਆਪਣੇ ਮੁਖ ਤੋਂ ਮਿਠ = ਮਿੱਠੇ ਬੋਲ = ਬਚਨ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਘਾਲਿ = ਮਿਹਨਤ ਕਰ ਕੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਖਵਾਇਆ = ਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਛਕਾਉਂਦੇ ਹਨ ॥੬॥ ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਘਾਲਿ ਖਾਇ ਕਿਛੁ ਹਥਹੁ ਦੇਇ ॥
ਨਾਨਕ ਰਾਹੁ ਪਛਾਣਹਿ ਸੇਇ ॥੧॥ *(ਸਾਰੰਗ ਕੀ ਵਾਰ ਮ: ੪, ਅੰਗ ੧੨੪੫)*

ਪਉੜੀ ੭ (ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਵਿਚ)

ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਗੁਰ ਸਿਖ; ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਆ।

ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਮਿਲਾਇਆ = ਮਿਲਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਗੁਰਪੁਰਬ; ਕਰੈ ਕਰਾਇਆ।

ਗੁਰਸਿੱਖ ਆਪ ਭਾਇ = ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤਿ = ਭਗਤੀ ਕਰੈ = ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲ ਕੇ ਕਰਾਇਆ = ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਆਪਸ ਵਿਚ ਇਕੱਤਰ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰਪੁਰਬ = ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਪੁਰਬ ਮਨਾਉਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰ ਸਿਖ ਦੇਵੀ ਦੇਵ; ਜਠੇਰੇ ਭਾਇਆ।

ਗੁਰਸਿੱਖ ਹੀ ਦੇਵੀ ਦੇਵ = ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਜਠੇਰੇ = ਵੱਡੇ ਵਡੇਰੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹੀ ਭਾਇਆ = ਚੰਗੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਜਠੇਰਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਹੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰ ਸਿਖ ਮਾਂ ਪਿਉ ਵੀਰ; ਕੁਟੰਬ ਸਬਾਇਆ।

ਗੁਰਸਿੱਖ ਮਾਂ = ਮਾਤਾ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਿੱਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਪਿਉ = ਪਿਤਾ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਵੀਰ = ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਦੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਸਬਾਇਆ = ਸਾਰੇ ਕੁਟੰਬ = ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੇਰ ਜਤਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡਾ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਇੱਕੋ ਹੀ ਪਰਿਵਾਰ ਹੈ **ਵਾ:** ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਮਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਮਤੀ, ਪਿਤਾ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸੰਤੋਖ, ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਤੇ ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਗੁਰ ਸਿਖ ਖੇਤੀ ਵਣਜੁ; ਲਾਹਾ ਪਾਇਆ।

ਗੁਰਸਿੱਖ ਧਰਮ ਕਿਰਤ, ਖੇਤੀ, ਵਣਜ-ਵਪਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਨਾਮ ਦਾ ਲਾਹਾ ਪਾਇਆ = ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ **ਵਾ:** ਅੰਤਸ਼ਕਰਨ ਰੂਪੀ ਖੇਤ ਵਿਚ ਮਨ ਨੂੰ ਹਾਲੀ ਬਣਾ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਰੂਪੀ ਹਲ ਵਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਸਤਿ ਸੰਤੋਖ ਦੇ ਬਲਦ, ਮਰਿਆਦਾ ਦੀ ਪੰਜਾਲੀ ਆਦਿ ਸਾਧਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਸ਼ਰਮ ਰੱਖਣ ਰੂਪ ਪਾਣੀ, ਨਾਮ ਦਾ ਬੀਜ, ਸ਼ਰਧਾ ਦੀ ਗਿੱਲ ਵਿਚ ਬੀਜ ਕੇ, ਸੰਤੋਖ ਦਾ ਸੁਹਾਗਾ ਫੇਰ ਕੇ ਭਗਤੀ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਦੇ ਬੋਹਲ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਅੰਤਰੀਵ ਖੇਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਅੱਗੇ ਨਾਮ ਦਾ ਵਪਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਲਾਹਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਹੰਸ ਵੰਸ ਗੁਰਸਿਖ; ਗੁਰਸਿਖ ਜਾਇਆ॥੭॥

ਜਿਵੇਂ ਹੰਸਾਂ ਦੀ ਵੰਸ ਵਿਚ ਹੰਸਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਹੰਸ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਗੁਰਸਿੱਖ ਬੱਚੇ ਹੀ ਜਾਇਆ = ਜੰਮਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਪੁੱਤਰ, ਧੀਆਂ, ਭੈਣ, ਭਰਾ, ਘਰਵਾਲੀ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਲਿਆ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ॥੭॥ ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਮੰਨੈ ਪਰਵਾਰੈ ਸਾਧਾਰੁ॥ *(ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ ੩)*

ਪਉੜੀ ੮ (ਸ਼ਗਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ)

ਸਜਾ ਖਬਾ ਸਉਣੁ; ਨ ਮੰਨਿ ਵਸਾਇਆ।

ਸੱਜੇ ਅੰਗ ਦਾ ਫੜਕਣਾ ਜਾਂ ਖੱਬੇ ਅੰਗ ਦਾ ਫੜਕਣਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੋ ਸਉਣੁ = ਸ਼ਗਨ ਅਪਸ਼ਗਨ ਹਨ, ਗੁਰਸਿੱਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਹਿਮਾਂ-ਭਰਮਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨ = ਨਹੀਂ ਵਸਾਇਆ = ਵਸਾਉਂਦੇ।

ਨਾਰਿ ਪੁਰਖ ਨੋ ਵੇਖਿ; ਨ ਪੈਰੁ ਹਟਾਇਆ।

ਕਈ ਲੋਕ ਨਾਰਿ = ਇਸਤਰੀ ਮੱਥੇ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅੱਜ ਸਾਡਾ ਕੰਮ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਜਾਂ ਕੋਈ ਕੰਮ ਸਿਰੇ ਨਾ ਚੜ੍ਹਨ 'ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅੱਜ ਫਲਾਣਾ ਆਦਮੀ ਸਵੇਰੇ ਮੱਥੇ ਲੱਗਿਆ ਸੀ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਲੋਕ ਇਸਤਰੀ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਪੈਰ ਪਿੱਛੇ ਹਟਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਗੁਰਮੁਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਹਿਮਾਂ-ਭਰਮਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿ ਕੇ ਕਦੇ ਵੀ ਪੈਰ ਪਿੱਛੇ ਨ = ਨਹੀਂ ਹਟਾਇਆ = ਹਟਾਉਂਦੇ।

ਭਾਖ ਸੁਭਾਖ ਵੀਚਾਰਿ; ਨ ਛਿਕ ਮਨਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ (ਕੁੱਤੇ, ਬਿੱਲੀ ਆਦਿ) ਭਾਖ ਸੁਭਾਖ = ਬੋਲ-ਕੁਬੋਲ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਕੱਢਣ ਤੇ ਚੰਗੇ ਮਾੜੇ ਸ਼ਗਨ ਅਪਸ਼ਗਨ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਛਿੱਕ ਵੱਜਣ 'ਤੇ ਬੁਰਾ ਮਨਾਇਆ = ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਦੇਵੀ ਦੇਵ ਨ ਸੇਵ; ਨ ਪੂਜ ਕਰਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੇਵੀ ਦੇਵ = ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵ = ਸੇਵਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਨ = ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਜ = ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਕੇਵਲ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਭੰਭਲ ਭੂਸੇ ਖਾਇ; ਨ ਮਨੁ ਭਰਮਾਇਆ।

ਗੁਰਸਿੱਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਭੰਭਲ ਭੂਸੇ = ਭੁਆਟਨੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਖਾਇ = ਖਾਂਦੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਵਿਚ ਮਨ ਨੂੰ ਭਰਮਾਇਆ = ਭਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਸਿਖ ਸਚਾ ਖੇਤੁ; ਬੀਜ ਫਲਾਇਆ ॥੮॥

ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਰੂਪੀ ਸੱਚਾ ਖੇਤ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਰੂਪ ਬੀਜ ਫਲਾਇਆ = ਫਲਾਉਣਾ ਭਾਵ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥੮॥

ਪਉੜੀ ੯ (ਸਾਧਸੰਗਤ ਸਚਖੰਡ)

ਕਿਰਤਿ ਵਿਰਤਿ ਮਨੁ ਧਰਮੁ; ਸਚੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ।

ਗੁਰਸਿੱਖ ਕਿਰਤਿ ਵਿਰਤਿ = ਉਪਜੀਵਕਾ ਕਮਾਉਣ ਸਮੇਂ ਮਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਵਿਚ ਪੱਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ = ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਚੁ ਨਾਉ ਕਰਤਾਰ; ਆਪ ਉਪਾਇਆ।

ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਜਾਣ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਰਤਾਰ = ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਉ = ਨਾਮ ਸੱਚਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਕ ਫੁਰਨੇ ਤੋਂ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਉਪਾਇਆ = ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰ ਪੁਰਖੁ ਦਇਆਲੁ; ਦਇਆ ਕਰਿ ਆਇਆ।

ਪੁਰਖੁ = ਵਿਆਪਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਪੂਰਨ ਦਇਆਲੁ = ਦਿਆਲੂ ਹੋ ਕੇ ਤੇ ਦਇਆ ਕਰ ਕੇ ਜਗਤ ਦੇ ਉੱਧਾਰ ਵਾਸਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਆਇਆ = ਆਏ ਹਨ।

ਨਿਰੰਕਾਰ ਆਕਾਰ; ਸਬਦ ਸੁਣਾਇਆ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨਿਰੰਕਾਰ = ਨਿਰਾਕਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਆਕਾਰ = ਸਰੂਪ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਬਦ = ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸੁਣਾਇਆ = ਸੁਣਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਸਚੁਖੰਡ; ਥੇਹੁ ਵਸਾਇਆ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਵਾਸਤੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਰੂਪੀ ਸੱਚਖੰਡ ਥੇਹੁ = ਨਗਰ ਵਸਾਇਆ = ਵਸਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਚਾ ਤਖਤੁ ਬਣਾਇ; ਸਲਾਮੁ ਕਰਾਇਆ॥੯॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਰੂਪੀ ਸੱਚਾ ਤਖਤੁ = ਸਿੰਘਾਸਨ ਬਣਾਇ = ਬਣਾ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਪਾਸੋਂ ਸਲਾਮੁ = ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਾਇਆ = ਕਰਾਉਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ॥੯॥

ਪਉੜੀ ੧੦ (ਸਾਧਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ)

ਗੁਰ ਸਿਖਾਂ ਗੁਰ ਸਿਖ; ਸੇਵਾ ਲਾਇਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ = ਟਹਿਲ ਵਿਚ ਲਾਇਆ = ਲਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਕਰਿ ਸੇਵ; ਸੁਖ ਫਲੁ ਪਾਇਆ।

ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਾਧਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਆਤਮਿਕ ਅਨੰਦ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਸੁਖ ਫਲ ਪਾਇਆ = ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਤਪੜੁ ਝਾੜਿ ਵਿਛਾਇ; ਧੂੜੀ ਨਾਇਆ।

('ਨ੍ਹਾਇਆ' ਭਾਰਾ ਬੋਲੋ)

ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਬੈਠਣ ਵਾਸਤੇ ਤਪੜੁ = ਦਰੀਆਂ ਝਾੜ ਕੇ ਵਿਛਾਇ = ਵਿਛਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਧੂੜੀ ਦੁਆਰਾ ਮਨ ਦਾ ਨਾਇਆ = ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਕੋਰੇ ਮਟ ਅਣਾਇ; ਨੀਰੁ ਭਰਾਇਆ।

('ਮੱਟ' ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਹੈ)

ਗੁਰਸਿੱਖ ਕੋਰੇ = ਅਣਲੱਗ ਮਟ = ਮਟਕੇ ਅਣਾਇ = ਲਿਆ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਛਬੀਲ ਲਈ ਨੀਰੁ = ਜਲ ਭਰਾਇਆ = ਭਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਗੁਰਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਤਾਜ਼ਾ ਤੇ ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਛਕਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਆਣਿ ਮਹਾਂ ਪਰਸਾਦੁ; ਵੰਡੁ ਖਵਾਇਆ ॥੧੦॥

ਗੁਰਸਿੱਖ ਮਹਾਂ ਪਰਸਾਦੁ = ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਆਣ = ਲਿਆ ਕੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵੰਡ ਕੇ ਖਵਾਇਆ = ਛਕਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਪ ਛਕਦੇ ਹਨ॥੧੦॥

ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ—ਮਹਾਂ = ਵੱਡਾ, ਉੱਤਮ ਪਰਸ਼ਾਦ, ਇਸ ਦੇ ਚਾਰ ਨਾਮ ਹੋਰ ਹਨ—੧. ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ, ੨. ਤਿਹਾਵਲ, ੩. ਪੰਚਾਮ੍ਰਿਤ, ੪. ਕੁਣਕਾ, ੫. ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ। ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਬੜਾ ਪਵਿੱਤਰ ਤੇ ਸਾਰਥਕ ਨਾਮ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਮਹੰਤਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਗਿਰਾਵਟ ਵਿਚ ਆਏ ਤੇ ਲੁਕ ਕੇ ਮਾਸ, ਸ਼ਰਾਬ ਆਦਿਕ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਜੇ ਕੋਈ ਅਚਾਨਕ ਦੇਖ ਕੇ ਪੁੱਛ ਲੈਂਦਾ ਕਿ ਬਾਟੇ ਵਿਚ ਕੀ ਹੈ? ਤਾਂ ਅੱਗੋਂ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਇਹ ਪੜਦਾ ਜ਼ਾਹਰ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਮਾਸ ਨੂੰ ਝੂਠ ਬੋਲ ਕੇ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਮਾਸ ਦੇ ਲਈ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੋਣ ਲੱਗਾ। ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਨੂੰ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸੰਕੋਚ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਪਵਿੱਤਰ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਇਥੇ 'ਮਹਾਂ ਪਰਸਾਦੁ' ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੧੧ (ਬੁਰੇ ਨਾਲ ਭਲਾ ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਚ)

ਹੋਇ ਬਿਰਖੁ ਸੰਸਾਰੁ; ਸਿਰ ਤਲਵਾਇਆ।

ਬਿਰਖੁ = ਬ੍ਰਿਛ ਸੰਸਾਰੁ = ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਸਿਰ ਦੇ ਭਾਰ ਤਲਵਾਇਆ = ਉਲਟਾ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਉੱਪਰ ਨੂੰ ਉੱਠਦਾ ਹੈ।

ਨਿਹਚਲ ਹੋਇ ਨਿਵਾਸੁ; ਸੀਸੁ ਨਿਵਾਇਆ।

ਬ੍ਰਿਛ ਆਪਣੀ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਨਿਹਚਲ = ਅਡੋਲ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਤੇ ਸੀਸੁ = ਸਿਰ ਨਿਵਾਇਆ = ਝੁਕਾ ਕੇ ਨਿਵਾਸੁ = ਵਾਸਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਹੋਇ ਸੁਫਲ ਫਲ ਸਫਲੁ; ਵਟ ਸਹਾਇਆ।

('ਵੱਟ' ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਹੈ)

ਬ੍ਰਿਛ ਆਪ ਵੀ ਸੁਫਲ = ਫਲਾਂ ਸਹਿਤ ਹੋਇ = ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮਾਰੇ ਵਟ = ਵੱਟੇ ਸਹਾਇਆ = ਸਹਾਰ ਕੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਲ ਦੇ ਕੇ ਸਫਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸਿਰਿ ਕਰਵਤੁ ਧਰਾਇ; ਜਹਾਜੁ ਬਣਾਇਆ।

ਬ੍ਰਿਛ ਦੇ ਸਿਰਿ = ਮੁੱਢ ਨੂੰ ਕਰਵਤੁ = ਆਰੇ 'ਤੇ ਧਰਾਇ = ਧਰ ਕੇ ਭਾਵ ਚੀਰ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਲੱਕੜ ਤੋਂ ਜਹਾਜ਼ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਿਰਿ ਵਾਟ; ਰਾਹੁ ਚਲਾਇਆ।

ਫਿਰ ਉਹ ਜਹਾਜ਼ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਿਰਿ = ਉੱਪਰ ਵਾਟ = ਰਸਤਾ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਰਾਹੁ = ਰਸਤੇ ਉੱਤੇ ਚਲਾਇਆ = ਚੱਲ ਕੇ ਪੂਰਾਂ ਦੇ ਪੂਰ ਯਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਲੰਘਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਸਿਰਿ ਕਰਵਤੁ ਧਰਾਇ; ਸੀਸੁ ਚੜਾਇਆ ॥੧੧॥

(‘ਕਰਵੱਤੁ’ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਹੈ, ‘ਚੜਾਇਆ’ ਭਾਰਾ ਬੋਲੋ)

ਬ੍ਰਿਛ ਨੇ ਪਹਿਲਾ ਆਪਣਾ ਸਿਰਿ = ਮੁੱਢ ਕਰਵਤੁ = ਆਰੇ ’ਤੇ ਧਰਾਇ = ਧਰਾਇਆ ਹੈ, ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਸੀਸੁ = ਸਿਰ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹਾਇਆ = ਚੜ੍ਹਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ॥੧੧॥

ਇਸ ਗਿਆਰ੍ਹਵੀਂ ਪਉੜੀ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਨਿਚੋੜ ਭਾਵਾਰਥ ਵਿਚ ਐਸਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਜੀਵਨ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬ੍ਰਿਛ ਵਾਂਗੂੰ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਬ੍ਰਿਛ ਸਿਰ-ਪਰਨੇ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਨਿਮਰਤਾ ਰੂਪ ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਕਰ ਕੇ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਨਿਹਚਲ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਮਨਮੱਤੀਏ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਵਹਿਮਾਂ, ਭਰਮਾਂ, ਪਾਖੰਡਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ, ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਸੀਸ ਝੁਕਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ, ਮੜ੍ਹੀਆਂ, ਪਾਖੰਡੀਆਂ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਝੁਕਦੇ। ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਪੱਤੇ, ਧਰਮ ਦੀ ਪਰਪੱਕਤਾ ਦਾ ਫੁੱਲ, ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨ ਦੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਫਲਾਂ ਨਾਲ ਸੁਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਗੁਰਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਜਨਮ ਨੂੰ ਸਫਲਾ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਮਨਮੱਤੀਆਂ ਦੇ ਕੁਬੋਲ ਰੂਪ ਵੱਟਿਆਂ ਨੂੰ ਸਹਿਣ ਕਰ ਕੇ ਫਿਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨ ਰੂਪ ਫਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਰੂਪ ਕਲਵਤ੍ਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ’ਤੇ ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਭਾਈ ਮਤੀ ਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਸਿਰ ’ਤੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਆਰਾ ਵੀ ਚੱਲ ਜਾਏ ਤਾਂ ਡੋਲਦੇ ਨਹੀਂ, ਸਹਿਨ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਰੂਪ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਭਗਤੀ ਰੂਪ ਰਾਹ ’ਤੇ ਚੱਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਨ ਰੂਪ ਜਹਾਜ਼ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਇਉਂ ਲੋਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਹੈ, ਐਸੇ ਪੂਰਨ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇ ਕੇ ਭਾਉ-ਭਗਤੀ ਦੇ ਮਾਰਗ ਉੱਤੇ ਤੋਰਦੇ ਹਨ।

ਪਉੜੀ ੧੨ (ਪਿਛਲੇ ਪ੍ਰਕਰਣ ਅਨੁਸਾਰ)

ਲੋਹੇ ਤਛਿ ਤਛਾਇ; ਲੋਹਿ ਜੜਾਇਆ।

ਲੋਹੇ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਕੜ ਨੂੰ ਤਛਿ ਤਛਾਇ = ਕੱਟ-ਵੱਢ ਕੇ ਸਾਫ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਲੋਹੇ ਦੇ ਕਿੱਲਾਂ ਨਾਲ ਜੜਾਇਆ = ਜੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਲੋਹਾ ਸੀਸੁ ਚੜਾਇ; ਨੀਰਿ ਤਰਾਇਆ।

(‘ਚੜ੍ਹਾਇ’ ਭਾਰਾ ਬੋਲੋ)

ਫਿਰ ਉਹੀ ਲੱਕੜ ਲੋਹੇ ਨੂੰ ਸੀਸੁ = ਸਿਰ ਤੇ ਚੜਾਇ = ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਨੀਰਿ = ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਤਰਾਇਆ = ਤਾਰਦੀ ਹੈ।

ਆਪਨੜਾ ਪੁਤੁ ਪਾਲਿ; ਨ ਨੀਰਿ ਡੁਬਾਇਆ।

ਆਪਨੜਾ = ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਾਂ ਵਾਂਗ ਪਾਲ ਕੇ ਨੀਰਿ = ਪਾਣੀ ਕਦੇ ਵੀ ਲੱਕੜ ਨੂੰ ਨ = ਨਹੀਂ ਡੁਬਾਇਆ = ਡੋਬਦਾ।

ਅਗਰੈ ਡੋਬੈ ਜਾਣਿ; ਡੋਬਿ ਤਰਾਇਆ।

ਪਰ ਪਾਣੀ ਅਗਰੈ = ਅਗਰ ਦੀ ਲੱਕੜ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਜਾਣ ਕੇ ਡੋਬੈ = ਡੋਬਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ

ਦੇ ਡੁੱਬ ਜਾਣ ਨਾਲ ਹੀ ਪਾਣੀ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਾਇਆ = ਤਾਰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਜੇਕਰ ਅਗਰ ਦੀ ਲੱਕੜ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਗਈ ਤਾਂ ਅਸਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਕੀਮਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਣ ਕੀਤੇ ਗੁਣ ਹੋਇ; ਜਗੁ ਪਤੀਆਇਆ।

ਜੋ ਕਿਸੇ 'ਤੇ ਗੁਣ = ਉਪਕਾਰ ਕੀਤੇ = ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ 'ਤੇ ਵੀ ਗੁਣ = ਉਪਕਾਰ ਹੋਇ = ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਜਗੁ = ਸੰਸਾਰ ਉਸ 'ਤੇ ਪਤੀਆਇਆ = ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

ਅਵਗੁਣ ਸਹਿ ਗੁਣ ਕਰੈ; ਘੋਲਿ ਘੁਮਾਇਆ ॥੧੨॥

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਅਜਿਹੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਤੋਂ ਘੋਲਿ ਘੁਮਾਇਆ = ਵਾਰਨੇ-ਫੇਰਨੇ, ਬਲਿਹਾਰ, ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਜੋ ਅਵਗੁਣ = ਔਗੁਣ ਸਹਿ = ਸਹਾਰ ਕੇ ਵੀ ਗੁਣ = ਉਪਕਾਰ ਕਰੈ = ਕਰਦੇ ਹਨ ॥੧੨॥

ਦੂਸਰਾ ਅਰਥ : ਬ੍ਰਿਛ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਸ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਝਲਕ ਦਿਖਾਈ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਬ੍ਰਿਛ ਨੂੰ ਲੋਹੇ ਦੇ ਨਾਲ ਕੱਟਿਆ, ਲੋਹੇ ਦੇ ਕਿੱਲ ਲੱਕੜ ਵਿਚ ਜੜ ਕੇ ਬੇੜਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜੇਕਰ ਬੁਰਾ ਕਰਨ ਰੂਪ **ਵਾ:** ਦੁੱਖ ਦੇਣ ਰੂਪ ਕੱਟਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਰ ਮੱਥੇ ਮੰਨ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਬਦਲੇ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਜੇ ਕੋਈ ਬੁਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁਆਰੇ 'ਤੇ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਤਰਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿੱਦਿਆਰਥੀ, ਸੰਗੀ, ਸੇਵਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਖੜਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਪਾਲੇ ਹੋਏ ਦੀ ਲੱਜਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਦੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਡੁੱਬਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਅਗਰ ਦੀ ਲੱਕੜ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਖਣਾ ਰੂਪ ਕਸਵੱਟੀ ਲਾ ਕੇ ਜਾਣ ਕੇ ਦੁੱਖ ਵਿਚ ਡੋਬਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਕੀਮਤ ਪੈ ਜਾਵੇ। ਸਵੱਛ ਜੀਵਨ ਵਾਲਾ ਬਣ ਜਾਵੇ। ਫਿਰ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਾਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਵੀ ਬ੍ਰਹਮ-ਵੇਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦਾ ਐਸਾ ਜੀਵਨ ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕਰ ਕੇ ਦੇਖੀ ਹੈ ਕਿ ਭਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਪਰ ਬ੍ਰਹਮਵੇਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਬੁਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਔਗੁਣੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਵੀ ਬਦਲੇ ਵਿਚ ਭਲਾ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਐਸੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਬਲਿਹਾਰ, ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।

ਪਉੜੀ ੧੩ (ਹੁਕਮ ਦੇ ਮੰਨਣ ਵਿਚ)

ਮੰਨੈ ਸਤਿਗੁਰ ਹੁਕਮੁ; ਹੁਕਮਿ ਮੰਨਾਇਆ।

ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਮੰਨੈ = ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੁਲ ਦੁਨੀਆਂ ਪਾਸੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਮੰਨਾਇਆ = ਮਨਵਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਭਾਣਾ ਮੰਨੈ ਹੁਕਮਿ; ਗੁਰ ਫੁਰਮਾਇਆ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਫ਼ੁਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਾਣਾ = ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਮੰਨੈ = ਮੰਨਣਾ ਹੈ।

ਪਿਰਮ ਪਿਆਲਾ ਪੀਵ; ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਆ।

ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਪਿਰਮ = ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਪਿਆਲੇ ਨੂੰ ਪੀ ਕੇ ਅਲਖੁ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਮਨ ਕਰਕੇ ਲਖਾਇਆ = ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਲਖੁ ਲਖਾਇ; ਨ ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਅਲਖੁ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਲਖਣਾ ਬਿਰਤੀ ਦੁਆਰਾ ਲਖਾਇ = ਜਾਣ ਕੇ ਉਸ ਅਲਖੁ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਅੱਗੇ ਲਖਾਇਆ = ਜਣਾਉਂਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਪੁ ਗਵਾਇ; ਨ ਆਪੁ ਗਣਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਗਵਾ ਕੇ ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਮਿਟਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਅੱਗੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਨ = ਨਹੀਂ ਗਣਾਇਆ = ਗਣਾਉਂਦੇ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲੁ ਪਾਇ; ਬੀਜ ਫਲਾਇਆ ॥੧੩॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਆਤਮਿਕ ਸੁਖ ਸਰੂਪ ਫਲ ਨੂੰ ਪਾਇ = ਪਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੰਦਰ ਜੋ ਨਾਮ ਦਾ ਬੀਜ ਬੀਜਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਫਲਾਇਆ = ਫਲਿਆ ਹੈ ॥੧੩॥

ਪਉੜੀ ੧੪ (ਗੁਰਸਿੱਖ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ)

ਸਤਿਗੁਰ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ; ਧਿਆਨੁ ਧਰਾਇਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਨੇਤਰਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖ ਕੇ ਗੁਰਮੁਖ ਆਪਣੀ ਸੁਰਤ ਅੰਦਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਾਇਆ = ਧਰਦੇ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰ ਸਬਦ ਵੀਚਾਰਿ; ਗਿਆਨੁ ਕਮਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕਮਾਇਆ = ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਚਰਣ ਕਵਲ ਗੁਰ ਮੰਤੁ; ਚਿਤਿ ਵਸਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਕਮਲਾਂ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਗੁਰਮੰਤਰ ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੰਤਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਚਿਤਿ = ਸੁਰਤ ਵਿਚ ਵਸਾਇਆ = ਵਸਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵ ਕਮਾਇ; ਸੇਵ ਕਰਾਇਆ।

ਅਜਿਹੇ ਗੁਰਮੁਖ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਅੰਦਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵ = ਟਹਿਲ ਨੂੰ ਕਮਾਇ = ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਪਾਸੋਂ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵ = ਟਹਿਲ ਕਰਾਇਆ = ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰ ਚੇਲਾ ਪਰਚਾਇ; ਜਗ ਪਰਚਾਇਆ।

ਚੇਲਾ = ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਪਰਚਾਇ = ਪਰਚ ਕੇ ਜਗ = ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਪਰਚੇ ਵਿਚ ਪਰਚਾਇਆ = ਪਰਚਾ ਦਿੱਤਾ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੰਥੁ ਚਲਾਇ; ਨਿਜ ਘਰਿ ਛਾਇਆ ॥੧੪॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੋ ਮੁਖੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵੱਲੋਂ ਚਲਾਏ ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਦੇ ਪੰਥੁ = ਰਸਤੇ ਉੱਤੇ ਚਲਾਏ = ਚੱਲਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜ ਸਰੂਪ ਰੂਪੀ ਘਰ ਵਿਚ ਛਾਇਆ = ਛਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਇਸਥਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥੧੪॥

ਪਉੜੀ ੧੫ (ਜੋਗ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਵਿਚ)

ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਗੁਰ ਸਿਖ; ਗੁਰ ਸਮਝਾਇਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅਸਲ ਜੋਗ ਦੀ ਜੁਗਤਿ = ਜੁਗਤੀ ਭਾਵ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਗਤੀ ਬਾਰੇ ਸਮਝਾਇਆ = ਸਮਝਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਆਸਾ ਵਿਚਿ ਨਿਰਾਸੁ; ਨਿਰਾਸੁ ਵਲਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਆਸਾ ਰੂਪ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਮੋਹ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਨਿਰਾਸੁ = ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਾਇਕੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਾਸੁ = ਉਪਰਾਮ ਰਹਿ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਵਲਾਇਆ = ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਥੋੜਾ ਪਾਣੀ ਅੰਨੁ; ਖਾਇ ਪੀਆਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਥੋੜ੍ਹਾ ਅੰਨੁ ਖਾਇ = ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅੰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੀ ਪਾਣੀ ਪੀਆਇਆ = ਪੀਂਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਅੰਨੁ ਪਾਣੀ ਥੋੜਾ ਖਾਇਆ ॥ *(ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੪੬੭)*

ਥੋੜਾ ਬੋਲਣ ਬੋਲ; ਨ ਝਖਿ ਝਖਾਇਆ।

ਉਹ ਆਪਣੇ ਮੁੱਖ ਤੋਂ ਥੋੜਾ = ਘੱਟ ਬੋਲਣ = ਬਚਨ ਬੋਲ = ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੀ ਝਖਿ ਝਖਾਇਆ = ਵਾਧੂ ਬਕਬਾਦ ਨ = ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਭਾਵ ਫ਼ਜ਼ੂਲ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦੇ।

ਥੋੜੀ ਰਾਤੀਂ ਨੀਂਦ; ਨ ਮੋਹਿ ਫਹਾਇਆ।

ਰਾਤ ਨੂੰ ਵੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਨੀਂਦ ਹੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸੰਸਾਰਕ ਮੋਹ-ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਫਹਾਇਆ = ਫਸਦੇ ਹਨ।

ਸੁਹਣੇ ਅੰਦਰਿ ਜਾਇ; ਨ ਲੋਭ ਲੁਭਾਇਆ ॥੧੫॥

ਅਜਿਹੀ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸੋਹਣੇ = ਸੁਪਨ ਅਵਸਥਾ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਜਾਇ = ਜਾ ਕੇ ਵੀ ਮੋਹ-ਮਾਇਆ ਦੇ ਲੋਭ ਵਿਚ ਲੁਭਾਇਆ = ਲੁਭਾਇਮਾਨ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਦਿਨ ਰਾਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ॥੧੫॥

ਪਉੜੀ ੧੬ (ਪਿਛਲੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ)

ਮੁੰਦ੍ਰਾਂ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸੁ; ਮੰਤ੍ਰ ਸੁਣਾਇਆ।

ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਵਾਸਤੇ ਜੋਗ ਦੀਆਂ ਮੁੰਦਰਾਂ ਹਨ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਮੰਤਰ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣਾਇਆ = ਸੁਣਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਖਿੰਥਾ ਖਿਮਾ ਸਿਵਾਇ; ਝੋਲੀ ਪਤਿ ਮਾਇਆ।

ਕਿਸੇ ਆਪ ਤੋਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਦੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਵਧੀਕੀ ਨੂੰ ਸਹਾਰ ਕੇ ਖਿਮਾ = ਮੁਆਫ਼ ਕਰ ਦੇਣਾ, ਇਹ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਖਿੰਥਾ = ਗੋਦੜੀ ਸਿਵਾਇ = ਸਵਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਤਿ = ਪਤੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਉੱਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਰੱਖਣੀ ਝੋਲੀ ਪਾਉਣ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ।

ਪੈਰੀ ਪੈ ਪਾਖਾਕ; ਬਿਭੂਤ ਬਣਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪੈਰੀ = ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਕੇ ਪਾਖਾਕ = ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜੀ ਬਣਾਇਆ = ਬਣ ਜਾਣਾ ਹੀ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਬਿਭੂਤ = ਸੁਆਹ ਮਲਣ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ।

ਪਿਰਮ ਪਿਆਲਾ ਪਤ; ਭੋਜਨੁ ਭਾਇਆ।

('ਪੱਤ' ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਗੁਰਮੁਖ ਜੋ ਪਿਰਮ = ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਪੀਂਦੇ ਹਨ, ਜੋਗੀਆਂ ਵਾਂਗ ਇਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਪਤ = ਪਾਤਰ (ਭਾਂਡਾ) ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾ ਲੈਣਾ ਅਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ, ਇਹੀ ਭੋਜਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਇਆ = ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਡੰਡਾ ਗਿਆਨ ਵਿਚਾਰੁ; ਦੂਤ ਸਿਧਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਜੋ ਗਿਆਨ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਡੰਡਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਡੰਡੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜ ਦੂਤ = ਵੈਰੀ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਿਧਾਇਆ = ਵੱਸ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਹਜ ਗੁਫਾ ਸਤਸੰਗ; ਸਮਾਧ ਸਮਾਇਆ॥੧੬॥

ਗੁਰਮੁਖ ਸਹਜ ਗੁਫ਼ਾ ਰੂਪ ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜੋਗੀਆਂ ਵਾਂਗ ਨਿਰਵਿਕਲਪ ਸਮਾਧ = ਸਮਾਧੀ ਲਗਾ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ = ਸਮਾਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ॥੧੬॥

ਪਉੜੀ ੧੭ (ਪਿਛਲੇ ਪ੍ਰਕਰਣ ਅਨੁਸਾਰ)

ਸਿੰਙੀ ਸੁਰਤਿ ਵਿਸੇਖੁ; ਸਬਦੁ ਵਜਾਇਆ।

ਜੋ ਸੁਰਤਿ = ਚਿੱਤ ਦਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਲਾਉਣਾ ਹੈ, ਗੁਰਮੁਖ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਸੇਖੁ = ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜੋਗੀਆਂ ਦੀ ਵਲਦਾਰ ਸਿੰਙੀ ਵਾਂਗ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਧੁਨ ਨੂੰ ਵਜਾਇਆ = ਵਜਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਸੁਰਤਿ ਸਬਦੁ ਸਾਖੀ ਮੇਰੀ ਸਿੰਙੀ ਬਾਜੈ ਲੋਕੁ ਸੁਣੇ॥ *(ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੯੭੭)*

ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਈ ਪੰਥ; ਨਿਜ ਘਰੁ ਪਾਇਆ।

ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੱਤਾ ਆਈ ਹੈ, ਇਹੀ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਵਾਸਤੇ ਆਈ ਪੰਥ ਹੈ, ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜ ਸਰੂਪ ਰੂਪੀ ਘਰ ਨੂੰ ਪਾਇਆ = ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ।

ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਆਦੇਸੁ; ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਆਦਿ = ਜੋ ਸਭ ਦਾ ਮੁੱਢ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਪੁਰਖੁ = ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਆਦੇਸੁ = ਨਮਸਕਾਰ

ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਲਖੁ = ਲਖਣ ਰਹਿਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਲਖਣਾ ਬਿਰਤੀ ਦੁਆਰਾ ਜਾਣ ਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਲਖਾਇਆ = ਜਣਾਇਆ ਹੈ।

ਗੁਰ ਚੇਲੇ ਰਹਰਾਸਿ; ਮਨੁ ਪਰਚਾਇਆ।

ਗੁਰ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਚੇਲੇ = ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੀ ਰਹਰਾਸਿ = ਰਹੁ-ਰੀਤੀ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਪਰਚਾਇਆ = ਪਰਚਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਵੀਹ ਇਕੀਹ ਚੜ੍ਹਾਇ; ਸਬਦੁ ਮਿਲਾਇਆ ॥੧੭॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਵੀਹ ਵਿਸਵੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਇਕੀਹ = ਇਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾਇ = ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਮਿਲਾਇਆ = ਮਿਲਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਭਾਵ ਅਭੇਦ ਕੀਤਾ ਹੈ॥੧੭॥

ਪਉੜੀ ੧੮ (ਚਉਪੜ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ)

ਗੁਰਸਿਖ ਸੁਣਿ ਗੁਰ ਸਿਖ; ਸਿਖ ਸਦਾਇਆ।

ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਿਖ = ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਸਦਾਇਆ = ਕਹਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਗੁਰ ਸਿਖੀ ਗੁਰਸਿਖ; ਸਿਖ ਸੁਣਾਇਆ।

ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰ = ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਨੂੰ ਸਿਖੀ = ਸਿੱਖ ਕੇ ਅੱਗੇ ਹੋਰਨਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੁਣਾਇਆ = ਸੁਣਾਉਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ **ਵਾ:** ਸਿਖਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਗੁਰ ਸਿਖ ਸੁਣਿ ਕਰਿ ਭਾਉ; ਮੰਨਿ ਵਸਾਇਆ।

ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖ = ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕਰਿ = ਕਰਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਭਾਉ = ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਇਆ = ਵਸਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ **ਵਾ:** ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਮੰਨਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਨਿਧਿਆਸਣ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਗੁਰਸਿਖਾ ਗੁਰ ਸਿਖ; ਭਾਣਾ ਭਾਇਆ।

ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖ = ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪੱਕਾ ਕਰ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਭਾਣਾ = ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਭਾਇਆ = ਚੰਗਾ ਕਰ ਕੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰਸਿਖ ਗੁਰ ਸਿਖ ਸੰਗ; ਮੇਲ ਮਿਲਾਇਆ।

ਗੁਰਸਿੱਖ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖ = ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਸੰਗ = ਨਾਲ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਮੇਲ = ਸੰਜੋਗ ਵਿਚ ਮਿਲਾਇਆ = ਮਿਲੇ ਹਨ।

ਚਉਪੜਿ ਸੋਲਹ ਸਾਰ; ਜੁਗ ਜਿਣਿ ਆਇਆ ॥੧੮॥

ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਸੋਲਹ = ਸੋਲਾਂ ਸਾਰ = ਨਰਦਾਂ ਵਾਲੀ ਚੌਪੜ ਦੀ ਖੇਡ ਨੂੰ ਜੁਗ = ਜੋਟੇ ਦੁਆਰਾ ਜਿਣਿ = ਜਿੱਤ ਕੇ ਆਇਆ = ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖ ਚੌਪੜ ਦੇ ਸੋਲਾਂ ਨਰਦਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮਨ, ਬੁੱਧ, ਚਿੱਤ, ਹੰਕਾਰ, ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੇ, ਪੰਜ ਕਰਮ ਇੰਦਰੇ, ਵਿਵੇਕ, ਵੈਰਾਗ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤ ਰੂਪ ਜੋਟੇ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸੁਰਤ ਜੋੜ ਕੇ ਜਿੱਤ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥੧੮॥

ਪਉੜੀ ੧੯ (ਸ਼ਤਰੰਜ ਦੀ ਖੇਡ)

ਸਤਰੰਜ ਬਾਜੀ ਖੇਲੁ; ਬਿਸਾਤਿ ਬਣਾਇਆ।

ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਤਰੰਜ ਦੀ ਖੇਲੁ = ਖੇਡ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਲਈ ਬਿਸਾਤਿ = ਬਸਤਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਬਸਤਰਾਂ ਉੱਤੇ ਅਸਚਰਜ ਖੇਡ ਬਣਾਈ ਹੈ।

ਹਾਥੀ ਘੋੜੇ ਰਥ; ਪਿਆਦੇ ਆਇਆ।

ਇਸ ਬਸਤਰ ਉੱਤੇ ਹਾਥੀ, ਘੋੜੇ, ਰੱਥ ਅਤੇ ਪਿਆਦੇ = ਪੈਦਲ ਆਇਆ = ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਫ਼ੌਜ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ **ਵਾ:** ਨਿਧਿਆਸਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਾਥੀਆਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ, ਸ੍ਵਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ, ਮੰਨਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰੱਥਾਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ ਅਤੇ ਪੈਦਲ ਫ਼ੌਜ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ।

ਹੁਇ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਵਜੀਰ; ਦੁਇ ਦਲ ਛਾਇਆ।

ਜਿਵੇਂ ਫ਼ੌਜ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹੁਇ = ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਵਜ਼ੀਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਦਲ ਦੁਇ = ਦੋਵੇਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਛਾਇਆ = ਫੈਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ, ਵਜ਼ੀਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਨ। ਦੁਇ = ਦੋਵੇਂ ਗੁਰਮੁਖ ਤੇ ਮਨਮੁਖ ਦਲ ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਛਾਏ ਹੋਏ ਹਨ।

ਹੋਇ ਗਡਾਵਡਿ ਜੋਧ; ਜੁਧੁ ਮਚਾਇਆ।

ਜੋਧ = ਜੋਧੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਗਡਾਵਡਿ = ਖਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਯੁੱਧ ਮਚਾਇਆ = ਮਚਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਯੁੱਧ ਅੰਦਰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਆਸੁਰੀ ਸੰਪਦਾ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਦੈਵੀ ਸੰਪਦਾ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਯੁੱਧ ਮੱਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਚਾਲ ਚਲਾਇ; ਹਾਲ ਪੁਜਾਇਆ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਚਾਲ = ਮਰਿਆਦਾ ਵਿਚ ਚਲਾਇ = ਚੱਲਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਾਲ = ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਪੁਜਾਇਆ = ਪੁਗਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਉਹ ਗੁਰ ਮਰਿਆਦਾ ਵਿਚ ਪੂਰੇ ਉਤਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਪਾਇਕ ਹੋਇ ਵਜੀਰੁ; ਗੁਰਿ ਪਹੁਚਾਇਆ ॥੧੯॥

ਜਿਹੜੇ ਸੇਵਕ ਪਾਇਕ = ਪੈਦਲ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਵਜ਼ੀਰ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤਕ ਪਹੁਚਾਇਆ = ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ

ਉਹ ਸ਼ਤਰੰਜ ਦੀ ਖੇਡ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਇਹ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਖੇਡ ਖੇਡ ਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਜਿੱਤ ਕੇ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥੧੯॥

ਪਉੜੀ ੨੦ (ਭੈ ਦੇ ਵਿਚ)

ਭੈ ਵਿਚਿ ਨਿਮਣਿ ਨਿਮਿ; ਭੈ ਵਿਚ ਜਾਇਆ।

ਜੀਵ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਭੈ = ਡਰ ਵਿਚ ਹੀ ਨਿਮਣਿ = ਮਾਤਾ ਦੇ ਰਕਤ ਅਤੇ ਨਿਮਿ = ਪਿਤਾ ਦੇ ਵੀਰਜ ਤੋਂ ਗਰਭ ਵਿਚ ਇਸਥਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਤੋਂ ਭੈ = ਡਰ ਵਿਚ ਹੀ ਬਾਲਕ ਜਾਇਆ = ਜੰਮਦਾ ਹੈ।

ਭੈ ਵਿਚਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੰਥ; ਸਰਣੀ ਆਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਭੈ = ਡਰ ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਦੇ ਪੰਥ = ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਚੱਲਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਰਣੀ = ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਇਆ = ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਭੈ ਵਿਚਿ ਸੰਗਤਿ ਸਾਧ; ਸਬਦੁ ਕਮਾਇਆ।

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਭੈ = ਡਰ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਕਮਾਇਆ = ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਭੈ ਵਿਚਿ ਜੀਵਨੁ ਮੁਕਤਿ; ਭਾਣਾ ਭਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਭੈ = ਡਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਉਸ ਦੇ ਭਾਣਾ = ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਭਾਇਆ = ਚੰਗਾ ਕਰ ਕੇ ਮੰਨਦੇ ਹੋਏ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਭੈ ਵਿਚਿ ਜਨਮੁ ਸਵਾਰਿ; ਸਹਜਿ ਸਮਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਭੈ = ਡਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਨੂੰ ਸਵਾਰ ਕੇ ਸਹਿਜ ਪਦ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ = ਸਮਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਭੈ ਵਿਚਿ ਨਿਜਿ ਘਰਿ ਜਾਇ; ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ॥੨੦॥

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਭੈ = ਡਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਰੂਪੀ ਘਰ ਵਿਚ ਜਾਇ = ਜਾ ਕੇ ਪੂਰਾ = ਪੂਰਨ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਪਾਇਆ = ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ **ਵਾ:** ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ॥੨੦॥

ਪਉੜੀ ੨੧ (ਗੁਰ ਉਸਤਤ)

ਗੁਰ ਪਰਮੇਸਰੁ ਜਾਣਿ; ਸਰਣੀ ਆਇਆ।

ਜੋ ਗੁਰਸਿੱਖ ਗੁਰ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਰੂਪ ਜਾਣ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਰਣੀ = ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਇਆ = ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ :

ਗੁਰ ਚਰਣੀ ਚਿਤਿ ਲਾਇ; ਨ ਚਲੈ ਚਲਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਣੀ = ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਐਸੀ ਚਿਤਿ = ਸੁਰਤ ਲਾਇ = ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੇ ਚਲਾਇਆ = ਚਲਾਏ ਹੋਏ ਕੁਸੰਗਤ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਨ = ਨਹੀਂ ਚਲੈ = ਚੱਲਦੇ, ਭਾਵ ਸਦਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਹੋ ਕੇ ਚੱਲਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮਤਿ ਨਿਹਚਲ ਹੋਇ; ਨਿਜ ਪਦੁ ਪਾਇਆ।

ਗੁਰਮਤਿ (ਗੁਰ + ਮਤਿ) ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ = ਸਿੱਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਨਿਹਚਲ = ਅਚੱਲ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਿਜ ਪਦ = ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਪਾਇਆ = ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਆਤਮਿਕ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਾਰ ਕਮਾਇ; ਭਾਣਾ ਭਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਭਗਤੀ ਦੀ ਕਾਰ = ਸੇਵਾ ਕਮਾਇ = ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਭਾਣਾ = ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਭਾਇਆ = ਚੰਗਾ ਕਰ ਕੇ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਪੁ ਗਵਾਇ; ਸਚਿ ਸਮਾਇਆ।

ਅਜਿਹੇ ਗੁਰਮੁਖ ਆਪਣਾ ਆਪ ਗਵਾਇ = ਗਵਾ ਕੇ ਭਾਵ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਸੱਚ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ = ਸਮਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸਫਲ ਜਨਮੁ ਜਗਿ ਆਇ; ਜਗਤੁ ਤਰਾਇਆ ॥੨੧॥੨੦॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਮਨੁੱਖ ਜਨਮ ਧਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸਫਲ = ਸਹਿਤ ਫਲ ਦੇ ਹੈ, ਜੋ ਜਗਿ = ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਇ = ਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤਾਂ ਤਾਰਦੇ ਹੀ ਹਨ ਅਤੇ ਜਗਤ = ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਵੀ ਤਰਾਇਆ = ਤਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ॥੨੧॥੨੦॥

ਵਾਰ ੨੧

੧ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

੧ = ਅਦ੍ਵੈਤ ਸਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ, ੴ = ਸਰਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ, ਸਤਿ = ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਗੁਰ = ਚੇਤਨ ਸਰੂਪ, ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ **ਵਾ:** ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੧ (ਮੰਗਲਾਚਰਣ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ)

ਪਾਤਿਸਾਹਾ ਪਾਤਿਸਾਹੁ; ਸਤਿ ਸੁਹਾਣੀਐ।

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਪਾਤਿਸਾਹੁ = ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹੈ, ਸਤਿ ਸਰੂਪ, ਚੇਤਨ ਸਰੂਪ ਅਤੇ ਸੁਹਾਣੀਐ = ਸੋਭਾ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਵਡਾ ਬੇਪਰਵਾਹੁ; ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਣੀਐ।

ਪ੍ਰਭੂ ਵੱਡਿਆਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਤੇ ਬੇਪਰਵਾਹੁ = ਬੇਫ਼ਿਕਰ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਅੰਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਣੀਐ = ਜਾਣ ਸਕਦਾ।

ਲਉਬਾਲੀ ਦਰਗਾਹ; ਆਖਿ ਵਖਾਣੀਐ।

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਦਰਗਾਹ = ਦਰਬਾਰ ਵੀ ਲਉਬਾਲੀ = ਬੇਪਰਵਾਹ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੇਪਰਵਾਹ ਆਖ ਕੇ ਵਖਾਣੀਐ = ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕੁਦਰਤਿ ਅਗਮ ਅਥਾਹੁ; ਚੋਜ ਵਿਡਾਣੀਐ।

ਉਸ ਦੀ ਕੁਦਰਤ = ਸ਼ਕਤੀ ਵੀ ਅਗਮ = ਗਮਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਅਥਾਹੁ = ਥਾਹ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਚੋਜ = ਕੌਤਕ ਵੀ ਵਿਡਾਣੀਐ = ਅਸਚਰਜਤਾ ਵਾਲੇ ਹਨ।

ਸਚੀ ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹ; ਅਕਥ ਕਹਾਣੀਐ।

ਉਸ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤ ਸੱਚੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀ ਸਲਾਹ = ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਰੂਪ ਅੰਦਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਅਕਥ = ਕਥਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਡਿਆਈ ਦੀ ਕਹਾਣੀਐ = ਵਿਚਾਰ ਕਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਸਤਿਗੁਰ ਸਚੇ ਵਾਹੁ; ਸਦ ਕੁਰਬਾਣੀਐ ॥੧॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੱਚੇ ਵਾਹੁ = ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹਨ, ਐਸੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਸਦ = ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਕੁਰਬਾਣੀਐ = ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਈਏ ॥੧॥

ਪਉੜੀ ੨ (ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਮਹਿਮਾ)

ਬ੍ਰਹਮੇ ਬਿਸਨ ਮਹੇਸ; ਲਖ ਧਿਆਇਦੇ।

ਬ੍ਰਹਮਾ, ਬਿਸਨ = ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਮਹੇਸ = ਸ਼ਿਵਜੀ ਵਰਗੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਧਿਆਇਦੇ = ਧਿਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਨਾਰਦ ਸਾਰਦ ਸੇਸ; ਕੀਰਤਿ ਗਾਇਦੇ।

ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ, ਸਾਰਦ = ਸਰਸ੍ਵਤੀ, ਸੇਸ = ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਵੀ ਸੱਚ ਸਰੂਪ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਕੀਰਤਿ = ਜੱਸ ਗਾਇਦੇ = ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਗਣ ਗੰਧਰਬ ਗਣੇਸ; ਨਾਦ ਵਜਾਇਦੇ।

ਗਣ = ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਦਾਸ (ਨੰਦੀ, ਭ੍ਰਿੰਗੀ, ਟੋਨਾ, ਛੋਨਾ) ਤੇ ਹਾਹਾ ਹੂਹੂ ਗੰਧਰਬ = ਸਵਰਗ ਦੇ ਗਵੱਈਏ, ਗਣੇਸ਼, ਇਹ ਸਭ ਨਾਦ = ਸਾਜ਼ ਵਜਾਇਦੇ = ਵਜਾ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਛਿਅ ਦਰਸਨ ਕਰਿ ਵੇਸ; ਸਾਂਗ ਬਣਾਇਦੇ।

ਛਿਅ = ਛੇ ਦਰਸ਼ਨ (ਜੋਗੀ, ਜੰਗਮ, ਸਰੇਵੜੇ, ਸੰਨਿਆਸੀ, ਦਰਵੇਸ਼, ਬਿਪਰ) ਵੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਵੇਸ = ਭੇਸਾਂ ਦੀ ਸਾਂਗ = ਬਣਾਉਟ ਬਣਾ ਕੇ ਵੱਖਰੀਆਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਨਕਲਾਂ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰ ਚੇਲੇ ਉਪਦੇਸ; ਕਰਮ ਕਮਾਇਦੇ।

ਕੋਈ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਬਣ ਕੇ ਤੇ ਕੋਈ ਚੇਲਾ ਬਣ ਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਹ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਕਮਾਇਦੇ = ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਆਦੇਸੁ; ਪਾਰ ਨ ਪਾਇਦੇ ॥੨॥

ਜੋ ਆਦਿ = ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਮੁੱਢ ਰੂਪ ਹੈ, ਪੁਰਖ = ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਇਹ ਸਾਰੇ ਆਦੇਸੁ = ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਪਾਰ = ਪਾਰ ਉਰਾਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਾਇਦੇ = ਪਾ ਸਕਦਾ, ਭਾਵ ਬੇਅੰਤ ਹੈ॥੨॥

ਪਉੜੀ ੩ (ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਮਹਿਮਾ)

ਪੀਰ ਪੈਕੰਬਰ ਹੋਇ; ਕਰਦੇ ਬੰਦਗੀ।

ਪੀਰ = ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂ, ਪੈਕੰਬਰ = ਅਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਅੱਲਾਹ ਦਾ ਪੈਗ਼ਾਮ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ, ਇਬਰਾਹੀਮ ਆਦਿ ਵੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਾਸ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਬੰਦਗੀ = ਭਗਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸੇਖ ਮਸਾਇਕ ਹੋਇ; ਕਰਿ ਮੁਹਿਛੰਦਗੀ।

ਸੇਖ = ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਸਰਬ ਉੱਚ ਜਾਤੀ ਵਾਲੇ, ਜੋ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੋਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ

ਮਸਾਇਕ = ਮੁਸ਼ੱਕਤਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਫ਼ਕੀਰ ਲੋਕ ਇਹ ਵੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਮੁਹਿਛੰਦਗੀ = ਮੁਥਾਜੀ, ਖ਼ੁਸ਼ਾਮਦ ਕਰਿ = ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਗਉਸ ਕੁਤਬ ਕਈ ਲੋਇ; ਦਰ ਬਖਸੰਦਗੀ।

ਗਉਸ = ਮੁਸਲਮਾਨ ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਦਾ ਇਕ ਖ਼ਾਸ ਦਰਜਾ, ਕੁਤਬ = ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਈ ਲੋਇ = ਲੋਕ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਦਰ = ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਬਖਸੰਦਗੀ = ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਦਰ ਦਰਵੇਸ ਖਲੋਇ; ਮਸਤ ਮਸੰਦਗੀ।

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰਵੇਸ = ਭਗਤ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਦਰ = ਦਰਵਾਜ਼ੇ 'ਤੇ ਖਲੋਇ = ਖੜ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਮਸੰਦਗੀ = ਸਿੰਘਾਸਨ ਦਾ ਆਸਰਾ ਤੱਕਦੇ ਹਨ।

ਵਲੀ ਉਲਹ ਸੁਣਿ ਸੋਇ; ਕਰਨਿ ਪਸੰਦਗੀ।

('ਵਲੀ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਉਲਹ = ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਵਲੀ = ਬਲ ਵਾਲੇ, ਭਾਵ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਵਾਲੇ ਫ਼ਕੀਰ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਅਤੇ ਸੋਇ = ਸ਼ੋਭਾ ਨੂੰ ਸੁਣਿ = ਸੁਣਨਾ ਪਸੰਦਗੀ = ਪਸੰਦ ਕਰਨਿ = ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਦਰਗਹ ਵਿਰਲਾ ਕੋਇ; ਬਖਤ ਬਲੰਦਗੀ॥੩॥

ਕੋਇ = ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਬਖਤ = ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਦੇ ਦਰਗਹ = ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਬਲੰਦਗੀ = ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਵਾਨਨੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥੩॥

ਪਉੜੀ ੪ (ਕਾਦਰ ਦੇ ਕੀਤੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ)

ਸੁਣਿ ਆਖਾਣਿ ਵਖਾਣੁ; ਆਖਿ ਵਖਾਣਿਆ।

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਆਖਾਣਿ = ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਸੁਣ ਕੇ ਵਖਾਣੁ = ਕਥਨ ਕਰ ਕੇ ਲੋਕ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਸਰੂਪ ਬਾਰੇ ਆਖਿ = ਕਹਿ ਕੇ ਵਖਾਣਿਆ = ਵਖਿਆਣ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਣੁ; ਨ ਸਚੁ ਸਿਵਾਣਿਆ।

ਕਈ ਅਗਿਆਨੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਕਈ ਅਗਿਆਨੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਉਸ ਸੱਚ ਸਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਨ = ਨਹੀਂ ਸਿਵਾਣਿਆ = ਪਛਾਣਿਆ।

ਦਰਗਹ ਪਤਿ ਪਰਵਾਣੁ; ਮਾਣੁ ਨਿਮਾਣਿਆ।

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰਗਹ = ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੀ ਪਤਿ = ਇੱਜ਼ਤ ਪ੍ਰਵਾਨਨੀਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਮਾਣੁ = ਇੱਜ਼ਤ, ਸਤਿਕਾਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਨਿਮਾਣਿਆ = ਮਾਣ ਰਹਿਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਵੇਦ ਕਤੇਬ ਕੁਰਾਣੁ; ਨ ਆਖਰੁ ਜਾਣਿਆ।

ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਚਾਰ ਵੇਦ (ਰਿਗ, ਸਾਮ, ਜੁਜਰ, ਅਥਰਬਣ ਵੇਦ) ਅਤੇ ਇਸਲਾਮ ਦੀਆਂ ਚਾਰ

ਕਤੇਬ = ਪੁਸਤਕਾਂ (ਤੌਰੇਤ, ਜੰਬੂਰ, ਅੰਜੀਲ ਅਤੇ ਕੁਰਾਨ) ਜੋ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਆਖਰੁ = ਅੰਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ।

ਦੀਨ ਦੁਨੀ ਹੈਰਾਣੁ; ਚੋਜ ਵਿਡਾਣਿਆ।

ਦੁਨੀ = ਲੋਕ ਅਤੇ ਦੀਨ = ਪ੍ਰਲੋਕ ਦੇ ਜੀਵ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਵਿਡਾਣਿਆ = ਅਸਚਰਜ ਚੋਜ = ਕੌਤਕਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਣੁ = ਅਸਚਰਜ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਕਾਦਰ ਨੋ ਕੁਰਬਾਣੁ; ਕੁਦਰਤਿ ਮਾਣਿਆ ॥੪॥

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਐਸੇ ਕਾਦਰ = ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਚਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੋ = ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਣ = ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਈਏ, ਜੋ ਆਪਣੀ ਕੁਦਰਤਿ = ਸ਼ਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀ ਮੌਜ ਨੂੰ ਮਾਣਿਆ = ਮਾਣਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੫ (ਰਸਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਮਹਲ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹਨ)

ਲਖ ਲਖ ਰੂਪ ਸਰੂਪ; ਅਨੂਪ ਸਿਧਾਵਹੀ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਰੂਪ = ਅਕਾਰਾਂ ਵਾਲੇ, ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਸਰੂਪ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਰੂਪਾਂ ਵਾਲੇ ਜੋ ਅਨੂਪ = ਉਪਮਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਨ, ਇਹ ਸਭ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਸਿਧਾਵਹੀ = ਚਲੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਰੰਗ ਬਿਰੰਗ ਸੁਰੰਗ; ਤਰੰਗ ਬਣਾਵਹੀ।

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਜੀਵ ਅਤੇ ਵਸਤੂਆਂ ਰੰਗ ਬਿਰੰਗੀਆਂ ਹਨ, ਕਈ ਇਕ ਰੰਗ ਦੇ ਹਨ, ਕਈ ਬਿਰੰਗ = ਮਿਸ਼ਰਤ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਮੋਰ ਅਤੇ ਤੋਤੇ ਆਦਿ ਕਈ ਸੁਰੰਗ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਰੰਗਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਜੋ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਕਈ ਤਰੰਗ = ਲਹਿਰਾਂ ਬਣਾਵਹੀ = ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਗਰੁੜ ਆਦਿਕ ਡੱਬ-ਖੜੱਬੇ।

ਰਾਗ ਨਾਦ ਵਿਸਮਾਦ; ਗੁਣ ਨਿਧਿ ਗਾਵਹੀ।

ਕਈ ਰਾਗ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਕਈ ਨਾਦ = ਵਾਜੇ ਵਜਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਵਿਸਮਾਦ = ਅਸਚਰਜ ਹੋ ਕੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਨਿਧਿ = ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਨੂੰ ਗਾਵਹੀ = ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਰਸ ਕਸ ਲਖ ਸੁਆਦ; ਚਖਿ ਚਖਾਵਹੀ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਕਸ = ਕਸੈਲੇ, ਮਿੱਠੇ ਰਸਾਂ ਦੇ ਸੁਆਦ ਨੂੰ ਚਖਿ = ਚੱਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਚਖਾਵਹੀ = ਚਖਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਗੰਧ ਸੁਗੰਧ ਕਰੋੜਿ; ਮਹ ਮਹਕਾਵਹੀ।

ਕਰੋੜਾਂ ਹੀ ਗੰਧ = ਖ਼ੁਸ਼ਬੂਆਂ ਅਤੇ ਸੁਗੰਧ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਦੀ ਮਹ = ਮਹਿਕ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਨੂੰ ਮਹਕਾਵਹੀ = ਮਹਿਕਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਗੈਰ ਮਹਲਿ ਸੁਲਤਾਨ; ਮਹਲ ਨ ਪਾਵਹੀ ॥੫॥

ਅਜਿਹੇ ਲੋਕ ਗੈਰ = ਪਰਾਏ ਸੁਲਤਾਨ = ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਮਹਲ ਵਿਚ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਦੇ ਵੀ ਸੱਚ ਮਹਲ = ਸਰੂਪ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਾਵਹੀ = ਪਾ ਸਕਦੇ ॥੫॥

ਪਉੜੀ ੬ (ਦੂੰਦਵਾਦ ਤੇ ਏਕਤਾ)

ਸਿਵ ਸਕਤੀ ਦਾ ਮੇਲੁ; ਦੁਬਿਧਾ ਹੋਵਈ।

ਸਿਵ = ਕਲਿਆਣ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਭੂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਰਚੀ ਸਕਤੀ = ਮਾਇਆ ਦਾ ਆਪਸੀ ਮੇਲ = ਸੰਜੋਗ ਹੈ। ਤੀਜਾ ਇਸ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸਥੂਲ ਰੂਪ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਕਾਰ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਦੁਬਿਧਾ = ਦੁਚਿੱਤੇਪਣ ਵਾਲੀ ਹੋਵਈ = ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਤ੍ਰੈਗੁਣ ਮਾਇਆ ਖੇਲੁ; ਭਰਿ ਭਰਿ ਧੋਵਈ।

ਤ੍ਰੈਗੁਣ = ਤਿੰਨ ਗੁਣ (ਰਜੋ, ਤਮੋ, ਸਤੋ) ਮਾਇਆ ਦੀ ਖੇਲੁ = ਖੇਡ ਹਨ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਰਜੋ ਤੇ ਤਮੋ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਔਗੁਣਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਭਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਤੋ ਗੁਣ ਵਾਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਔਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਨਾਮ **ਵਾ:** ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਰਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਧੋਵਈ = ਧੋਂਦੇ ਹਨ।

ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ਭੇਲੁ; ਹਾਰੁ ਪਰੋਵਈ।

ਚਾਰ ਪਦਾਰਥਾਂ (ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ, ਮੋਖ) ਨੂੰ ਭੇਲੁ = ਮੇਲ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਾਰ ਵਾਂਗ (ਗਲ ਵਿਚ) ਪਰੋਵਈ = ਪਰੋਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਇਥੇ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਪੰਜਿ ਤਤ ਪਰਵੇਲ; ਅੰਤਿ ਵਿਗੋਵਈ।

ਕਈ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ (ਅਕਾਸ਼, ਹਵਾ, ਪਾਣੀ, ਅੱਗ, ਪ੍ਰਿਥਵੀ) ਤੇ ਪੱਚੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪਰਵੇਲ = ਪ੍ਰਬਲਤਾ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਵਿਗੋਵਈ = ਵਿਗਾੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਮੁੜ ਮੁੜ ਕੇ ਜੰਮਦੇ ਮਰਦੇ ਹਨ।

ਛਿਅ ਰੁਤਿ ਬਾਰਹ ਮਾਹ; ਹਸਿ ਹਸਿ ਰੋਵਈ।

ਕਈ ਛਿਅ = ਛੇ ਰੁੱਤਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਕਈ ਬਾਰਹ = ਬਾਰਾਂ ਮਾਹ = ਮਹੀਨਿਆਂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਗਵਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅੰਤਮ ਸਮੇਂ ਰੋਵਈ = ਰੋਂਦੇ ਹਨ।

ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਨਵ ਨਿਧਿ; ਨੀਦ ਨ ਸੋਵਈ ॥੬॥

ਐਸੀ ਦੁਬਿਧਾ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਰਿਧਿ = ਰਿਧੀਆਂ, ਸਿਧਿ = ਸਿਧੀਆਂ ਅਤੇ ਨਵ = ਨੌਂ ਨਿਧਿ = ਨਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਵੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਨੀਂਦ ਨ = ਨਹੀਂ ਸੋਵਈ = ਸੌਂਦੇ ॥੬॥

ਪਉੜੀ ੭ (ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਬਿਨ ਸਭ ਕਰਮ ਫੋਕਟ ਹਨ)

ਸਹਸ ਸਿਆਣਪ ਲਖ; ਕੰਮਿ ਨ ਆਵਹੀ।

ਜੇਕਰ ਸਹਸ = ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀਆਂ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਸਿਆਣਪ = ਜਾਣਕਾਰੀਆਂ ਹੋਣ ਤਾਂ ਭੀ ਪ੍ਰਲੋਕ ਦੇ ਰਸਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੱਖਾਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿਆਣਪਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਵੀ ਕੰਮ ਨ = ਨਹੀਂ ਆਵਹੀ = ਆਉਂਦੀ **ਵਾ:** ਅੰਤ ਦੇ ਵੇਲੇ ਮੌਤ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸਿਆਣਪ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਸਹਸ ਸਿਆਣਪਾ ਲਖ ਹੋਹਿ ਤ ਇਕ ਨ ਚਲੈ ਨਾਲਿ ॥ *(ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ ੧)*

ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਉਨਮਾਨ; ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਵਹੀ।

ਗਿਆਨ ਦਾ ਕਥਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗਿਆਨੀ, ਧਿਆਨ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਧਿਆਨੀ ਤੇ ਉਨਮਾਨ = ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਵੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਅੰਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਾਵਹੀ = ਪਾ ਸਕਦੇ।

ਲਖ ਸਸੀ ਲਖ ਭਾਨ; ਅਹਿਨਿਸ ਧਾਵਹੀ।

('ਸਸੀ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ; 'ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਸਸੀਅਰ', 'ਧਜਾਵਹੀ')

ਲੱਖਾਂ ਸਸੀ = ਚੰਦਰਮਾ, ਲੱਖਾਂ ਭਾਨ = ਸੂਰਜ ਵੀ ਅਹਿਨਿਸ = ਦਿਨ-ਰਾਤ ਧਾਵਹੀ = ਦੌੜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਲਖ ਪਰਕਿਰਤ ਪਰਾਨ; ਕਰਮ ਕਮਾਵਹੀ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਪਰਕਿਰਤ = ਮਾਇਆ ਦੀ ਵਾਸਨਾ ਵਾਲੇ ਪਰਾਨ = ਪ੍ਰਾਣੀ ਯੱਗ, ਤਪ ਆਦਿ ਕਰਮ ਕਮਾਵਹੀ = ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਇਹ ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਮਾਇਆ ਦੇ ਹਿਤ ਲਈ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਲਖ ਲਖ ਗਰਬ ਗੁਮਾਨ; ਲਜ ਲਜਾਵਹੀ।

('ਲੱਜ' ਤੇ 'ਲੱਜਾਵਹੀ' ਦੋਵੇਂ ਪਦ ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਗਰਬ = ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਗੁਮਾਨ = ਹੰਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਕਰਕੇ ਲਜ = ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੋ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਅੰਦਰ ਲਜਾਵਹੀ = ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।

ਲਖ ਲਖ ਦੀਨ ਇਮਾਨ; ਤਾੜੀ ਲਾਵਹੀ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਦੀਨ = ਮਜ਼ਹਬ ਵਿਚ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਇਮਾਨ = ਧਰਮੀ ਹਨ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਤਾੜੀ = ਸਮਾਧੀ ਲਾਵਹੀ = ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹਨ।

ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਭਗਵਾਨ; ਸਚਿ ਸਮਾਵਹੀ॥੭॥

ਪਰ ਜੋ ਜੀਵ ਭਗਵਾਨ = ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਇਕ-ਮਨ ਹੋ ਕੇ ਭਾਉ = ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤਿ = ਭਗਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਸੱਚ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਸਮਾਵਹੀ = ਸਮਾਉਂਦਾ ਹੈ॥੭॥

ਪਉੜੀ ੮ (ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਭ ਕਰਮ ਵਿਅਰਥ ਹਨ)

ਲਖ ਪੀਰ ਪਾਤਿਸਾਹ; ਪਰਚੇ ਲਾਵਹੀ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਵੱਡੇ ਪੀਰ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਆਪਣੀਆਂ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਲਾਵਹੀ = ਲਾਉਣੇ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਰਚੇ = ਪਰਚਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਜੋਗ ਭੋਗ ਲਖ ਰਾਹ; ਸੰਗਿ ਚਲਾਵਹੀ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਜੋਗ ਕਮਾਉਣ ਵਾਲੇ ਜੋਗੀ, ਭੋਗ ਕਮਾਉਣ ਵਾਲੇ ਭੋਗੀ ਆਪਣੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਰਾਹ = ਪੰਥ ਚਲਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੰਗਿ = ਨਾਲ ਚਲਾਵਹੀ = ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਦੀਨ ਦੁਨੀ ਅਸਗਾਹ; ਹਾਥ ਨ ਪਾਵਹੀ।

ਅਜਿਹੇ ਲੋਕ ਦੁਨੀ = ਲੋਕ ਵਿਚ ਤੇ ਦੀਨ = ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਅਸਗਾਹ = ਅਗਾਧ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਹਾਥ = ਥਾਹ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਾਵਹੀ = ਪਾ ਸਕਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਦਿ ਤੇ ਅੰਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ।

ਕਟਕ ਮੁਰੀਦ ਪਨਾਹ; ਸੇਵ ਕਮਾਵਹੀ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਡੇ ਪੀਰਾਂ ਦੇ ਮੁਰੀਦ = ਸੇਵਕਾਂ ਦੀਆਂ ਕਟਕ = ਫ਼ੌਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਨਾਹ = ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਵੱਡੇ ਪੀਰਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸੇਵ = ਟਹਿਲ ਕਮਾਵਹੀ = ਕਮਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਅੰਤਿ ਨ ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹ; ਆਖਿ ਸੁਣਾਵਹੀ।

ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਖ ਆਖ ਕੇ ਸੁਣਾਵਹੀ = ਸੁਣਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਲਉਬਾਲੀ ਦਰਗਾਹ; ਖੜੇ ਧਿਆਵਹੀ ॥੮॥

ਕਈ ਲਉਬਾਲੀ = ਬੇਪਰਵਾਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰਗਾਹ = ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਖੜੇ = ਸਮਾਹਿਤ ਚਿੱਤ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਧਿਆਵਹੀ = ਧਿਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਪਿਛਲੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਦਰਸਾ ਰਹੇ ਹਨ ॥੮॥

ਪਉੜੀ ੯ (ਪਿਛਲੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ)

ਲਖ ਸਾਹਿਬ ਸਿਰਦਾਰ; ਆਵਣ ਜਾਵਣੇ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਸਾਹਿਬ = ਵੱਡੇ ਮਾਲਕ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਸਿਰਦਾਰ = ਸਰਦਾਰ ਭਾਵ ਅਮੀਰ ਲੋਕ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਜਨਮ ਧਾਰ ਕੇ ਆਵਣ = ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਮਰ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਵਣੇ = ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਲਖ ਵਡੇ ਦਰਬਾਰ; ਬਣਤ ਬਣਾਵਣੇ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਵਡੇ = ਵੱਡੀਆਂ ਦਰਬਾਰ = ਕਚਹਿਰੀਆਂ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਰਈਸ ਲੋਕ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਬਣਤ = ਬਣਾਵਟਾਂ ਬਣਾਵਣੇ = ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹਨ।

ਦਰਬ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰ; ਗਣਤ ਗਣਾਵਣੇ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਬ = ਧਨ ਦੇ ਭੰਡਾਰ = ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਣਤ = ਗਿਣਤੀ ਹੀ ਗਣਾਵਣੇ = ਗਣਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਪਰਵਾਰੈ ਸਾਧਾਰ; ਬਿਰਦ ਸਦਾਵਣੇ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਪਰਵਾਰੈ = ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਸਾਧਾਰ = ਸੁਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਇਸ ਗੱਲ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਿਰਦ = ਲਾਜ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਸਦਾਵਣੇ = ਸਦਵਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਲੋਭ ਮੋਹ ਅਹੰਕਾਰ; ਧੋਹ ਕਮਾਵਣੇ।

ਕਈ ਲੋਭ = ਲਾਲਚ ਦੇ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ, ਕਈ ਮੋਹ ਅਤੇ ਅਹੰਕਾਰ = ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਅਤੇ ਧੋਹ = ਧੋਖੇ ਦੁਆਰਾ ਧਨ ਨੂੰ ਕਮਾਵਣੇ = ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਕਰਦੇ ਚਾਰਿ ਵੀਚਾਰਿ; ਦਹਦਿਸਿ ਧਾਵਣੇ।

ਕਈ ਚਾਰਿ = ਸੁੰਦਰ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਦਹਦਿਸਿ = ਦਸੇ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਧਾਵਣੇ = ਦੌੜਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ।

ਲਖ ਲਖ ਬਜਰ ਕਵਾਰ; ਮਨ ਪਰਚਾਵਣੇ ॥੯॥

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਬੁਜਰਕਵਾਰ')

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜ ਕੋਸ਼ਾਂ ਰੂਪ ਬਜਰ = ਕਰੜੇ ਪੱਥਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਕਵਾਰ = ਤਖ਼ਤੇ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ **ਵਾ:** ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਆਸ, ਅੰਦੇਸਾ ਰੂਪ ਕਰੜੇ ਤਖ਼ਤੇ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਤਖ਼ਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹਦੇ ਨਹੀਂ **ਵਾ:** ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਲੱਖਾਂ ਬੁਜਰਕਵਾਰ = ਬਜ਼ੁਰਗੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਹਨ ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਮਨ ਨੂੰ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਪਰਚਾਵਣੇ = ਪਰਚਾਉਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥੯॥

ਪਉੜੀ ੧੦ (ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਹੋਰ ਪਰਚੇ)

ਲਖ ਦਾਤੇ ਦਾਤਾਰ; ਮੰਗਿ ਮੰਗਿ ਦੇਵਹੀ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਦਾਤਾਰ = ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦਾਤੇ ਹਨ, ਜੋ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਮੰਗ ਮੰਗ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇਵਹੀ = ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਅਉਤਰਿ ਲਖ ਅਵਤਾਰ; ਕਾਰ ਕਰੇਵਹੀ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਅਉਤਰਿ = ਅਵਤਾਰ ਧਾਰ ਕੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਅਵਤਾਰ ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਕਾਰ = ਕੰਮ ਕਰੇਵਹੀ = ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਅੰਤ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰੁ; ਖੇਵਟ ਖੇਵਹੀ।

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਅਵਤਾਰ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਬੇੜੀ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਖੇਵਟ = ਮਲਾਹ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਖੇਵਹੀ = ਚੱਪੂ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਪਾਰਾਵਾਰ = ਪਾਰ-ਉਰਾਰ ਦਾ ਅੰਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ।

ਵੀਚਾਰੀ ਵੀਚਾਰਿ; ਭੇਤੁ ਨ ਦੇਵਹੀ।

ਵਿਚਾਰ ਵਾਲੇ ਜੋ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀਚਾਰੀ = ਵਿਚਾਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਵੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਭੇਤ = ਭੇਦ ਨ = ਨਹੀਂ ਦੇਵਹੀ = ਦੇ ਸਕਦੇ ਭਾਵ ਉਹ ਬੇਅੰਤ ਹੈ।

ਕਰਤੂਤੀ ਆਚਾਰਿ ਕਰਿ; ਜਸ ਲੇਵਹੀ।

ਆਚਾਰਿ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਆਚਰਣ ਵਾਲੇ ਚੰਗੇ ਕਰਤੂਤੀ = ਕਰਮ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਜਸ = ਵਡਿਆਈ ਲੇਵਹੀ = ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਲਖ ਲਖ ਜੇਵਣਹਾਰ; ਜੇਵਣ ਜੇਵਹੀ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਜੇਵਣਹਾਰ = ਰਸੋਈਏ ਭਾਵ ਭੋਜਨ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਜੇਵਣ = ਰਸੋਈ ਵਿਚ ਭੋਜਨ ਬਣਾ ਕੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜੇਵਹੀ = ਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਲਖ ਦਰਗਹ ਦਰਬਾਰ; ਸੇਵਕ ਸੇਵਹੀ ॥੧੦॥

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰਗਹ = ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਸੇਵਕ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋ ਕੇ ਸੇਵਹੀ = ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥੧੦॥

ਪਉੜੀ ੧੧ (ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਹੋਰ ਪਰਚੇ ਵਿਅਰਥ ਹਨ)

ਸੂਰ ਵੀਰ ਵਰੀਆਮ; ਜੋਰੁ ਜਣਾਵਹੀ।

ਸੂਰ = ਸੂਰਮੇ ਭਾਵ ਰਥੀ ਵੀਰ = ਮਹਾਂਰਥੀ ਤੇ ਵਰੀਆਮ = ਬਹਾਦਰੀ ਵਾਲੇ ਅਤਰਥੀ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਜੋਰੁ = ਬਲ ਨੂੰ ਜਣਾਵਹੀ = ਜਣਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਨੋਟ : ਰਥੀ = ਸੌ ਜਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਮਹਾਂਰਥੀ = ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਅਤਰਥੀ = ਲੱਖਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਤਿਥੈ ਜੋਧ ਮਹਾਬਲ ਸੂਰ ॥ *(ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ ੮)*

ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਸੁਰਤੇ ਲਖ; ਆਖਿ ਸੁਣਾਵਹੀ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਸੁਰਤੇ = ਸਰੋਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਨੂੰ ਸੁਣ ਸੁਣ ਕੇ ਅੱਗੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਸੁਣਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤਿ ਆਖ ਕੇ ਸੁਣਾਵਹੀ = ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਖੋਜੀ ਖੋਜਨਿ ਖੋਜਿ; ਦਹਿਦਿਸਿ ਧਾਵਹੀ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਖੋਜੀ = ਖੋਜ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਖੋਜਨਿ = ਲੱਭਣ ਲਈ ਦਹਿਦਿਸਿ = ਦਸੇ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਖੋਜ ਵਾਸਤੇ ਧਾਵਹੀ = ਦੌੜਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ।

ਚਿਰ ਜੀਵੈ ਲਖ ਹੋਇ; ਨ ਓੜਕੁ ਪਾਵਹੀ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਚਿਰ ਜੀਵੈ = ਚਿਰੰਜੀਵੀ ਭਾਵ ਲੰਬੀ ਉਮਰ ਹੰਢਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਪਰ ਇੰਨੀ ਉਮਰ ਹੰਢਾਉਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਓੜਕੁ = ਅੰਤ ਨੂੰ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਾਵਹੀ = ਪਾ ਸਕੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਬੇਅੰਤ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਓੜਕ ਓੜਕ ਭਾਲਿ ਥਕੇ ਵੇਦ ਕਹਨਿ ਇਕ ਵਾਤ ॥ *(ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ ੫)*

ਖਰੇ ਸਿਆਣੇ ਹੋਇ; ਨ ਮਨੁ ਸਮਝਾਵਹੀ।

ਸੰਸਾਰ ਉੱਤੇ ਖਰੇ = ਬਹੁਤ ਸਿਆਣੇ ਵੀ ਹੋਏ ਹਨ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਨ = ਨਹੀਂ ਸਮਝਾਵਹੀ = ਸਮਝਾ ਸਕੇ।

ਲਉਬਾਲੀ ਦਰਗਾਹ; ਚੋਟਾਂ ਖਾਵਹੀ ॥੧੧॥

ਅਜਿਹੇ ਲੋਕ ਸਦਾ ਹੀ ਲਉਬਾਲੀ = ਬੇਪਰਵਾਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰਗਾਹ = ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਚੋਟਾਂ = ਸੱਟਾਂ ਖਾਵਹੀ = ਖਾਂਦੇ ਹਨ ॥੧੧॥

ਪਉੜੀ ੧੨ (ਖ਼ੁਦੀ ਦੇ ਦੁੱਖ, ਸਬਰ ਦੇ ਸੁੱਖ)

ਹਿਕਮਤਿ ਲਖ ਹਕੀਮ; ਚਲਿਤ ਬਣਾਵਹੀ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਹਕੀਮ = ਵੈਦ ਆਪਣੀ ਹਿਕਮਤ = ਹਕੀਮੀ ਦੁਆਰਾ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਲਈ ਅਨੇਕਾਂ ਚਲਿਤ ਭਾਵ ਚੰਗੇ ਨੁਸਖ਼ੇ ਜਾਂ ਇਲਾਜ ਲਈ ਦਵਾਈ ਬਣਾਵਹੀ = ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਆਕਲ ਹੋਇ ਫਹੀਮ; ਮਤੇ ਮਤਾਵਹੀ।

('ਮਤੇ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਕਈ ਆਕਲ = ਬੁੱਧੀਮਾਨ, ਵਿਦਵਾਨ ਅਤੇ ਫਹੀਮ = ਚੰਗੀ ਸਮਝ ਵਾਲੇ ਹੋਇ = ਹੋਏ ਹਨ ਜੋ ਅਨੇਕਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਤੇ = ਸਲਾਹਾਂ ਮਤਾਵਹੀ = ਪਕਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰਾਜ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇ ?

ਗਾਫਲ ਹੋਇ ਗਨੀਮ; ਵਾਦ ਵਧਾਵਹੀ।

ਕਈ ਗਨੀਮ = ਦੁਸ਼ਮਣ ਗਾਫਲ = ਬੇਫ਼ਿਕਰੇ ਹੋ ਕੇ ਹੰਕਾਰ ਬਿਰਤੀ ਦੁਆਰਾ ਵਾਦ = ਝਗੜੇ ਵਧਾਵਹੀ = ਵਧਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਲੜਿ ਲੜਿ ਕਰਨਿ ਮੁਹੀਮ; ਆਪੁ ਜਣਾਵਹੀ।

ਕਈ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਮੁਹੀਮ = ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਫ਼ਤਹਿ ਕਰਨ ਲਈ ਲੜ ਲੜ ਕੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਜਣਾਵਹੀ = ਜਣਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਹੋਇ ਜਦੀਦ ਕਦੀਮ; ਨ ਖੁਦੀ ਮਿਟਾਵਹੀ।

('ਖੁਦੀ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਕਈ ਕਦੀਮ = ਪੁਰਾਣੀ ਜਦੀਦ = ਜ਼ਿੱਦ ਵਾਲੇ ਹੋ ਕੇ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਆਪਣੇ ਖੁਦੀ = ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਨ = ਨਹੀਂ ਮਿਟਾਵਹੀ = ਮਿਟਾਉਂਦੇ।

ਸਾਬਰ ਹੋਇ ਹਲੀਮ; ਆਪ ਗਵਾਵਹੀ ॥੧੨॥

ਪਰ ਜੋ ਸਾਬਰ = ਸੰਤੋਖੀ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਹਲੀਮ = ਸਹਿਨਸ਼ੀਲਤਾ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਪਣਾ ਆਪ ਗਵਾਵਹੀ = ਗਵਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਮੇਟ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ॥੧੨॥

ਪਉੜੀ ੧੩ (ਦਰਵੇਸ਼ ਉਹ ਹਨ, ਜੋ ਆਪਾ ਨਹੀਂ ਜਣਾਉਂਦੇ)

ਲਖ ਲਖ ਪੀਰ ਮੁਰੀਦ; ਮੇਲ ਮਿਲਾਵਹੀ।

ਲੱਖਾਂ ਪੀਰ ਆਪਣੇ ਲੱਖਾਂ ਮੁਰੀਦ = ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਨੂੰ ਮਿਲਾਵਹੀ = ਮਿਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸੁਹਦੇ ਲਖ ਸਹੀਦ; ਜਾਰਤ ਲਾਵਹੀ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਸੁਹਦੇ = ਗ਼ਰੀਬ ਤੇ ਮਜ਼ਲੂਮ ਲੋਕ ਸ਼ਹੀਦਾਂ (ਧਰਮ ਵਾਸਤੇ ਆਪਾ ਵਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਜਿਵੇਂ ਹਸਨ ਹੁਸੈਨ) ਦੀਆਂ ਕਬਰਾਂ 'ਤੇ ਜਾਰਤ = ਯਾਤਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੇਲੇ ਲਾਵਹੀ = ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਲਖ ਰੋਜੇ ਲਖ ਈਦ; ਨਿਵਾਜ ਕਰਾਵਹੀ।

('ਰੋਜੇ' ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਰੋਜ਼ੇ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਤੀਹ (੩੦) ਦਿਨ ਭੁੱਖੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਈਦ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨਿਵਾਜ ਕਰਾਵਹੀ = ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਰੋਜ਼ਿਆਂ ਦੇ ੩੦ ਦਿਨ ਪੂਰੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਦੋਂ ਦੂਜ ਦਾ ਚੰਦਰਮਾ ਦੇਖ ਕੇ ਰੋਜ਼ੇ ਖੋਲ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਈਦ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਕਰਿ ਕਰਿ ਗੁਫਤ ਸੁਨੀਦ; ਮਨ ਪਰਚਾਵਹੀ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਗੁਫਤ = ਕਹਿਣਾ ਸੁਨੀਦ = ਸੁਣਨਾ **ਵਾ:** ਗੁਫਤ ਸੁਨੀਦ = ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਉੱਤਰ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਪਰਚਾਵਹੀ = ਪਰਚਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਹੁਜਰੇ ਕੁਲਫ ਕੁਲੀਦ; ਜੁਹਦ ਕਮਾਵਹੀ।

ਹੁਜਰੇ = ਜੋ ਮਸੀਤ ਦੇ ਪੱਛਮ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਡਾਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਉੱਤਮ ਕੋਠੜੀ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਕਾਜ਼ੀ ਕੁਰਾਨ ਦੀਆਂ ਆਇਤਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਥਾਂ ਨੂੰ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਲਈ ਉੱਤਮ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਸਵਾਂ ਦੁਆਰ ਉੱਤਮ ਹੁਜਰਾ ਭਾਵ ਕੋਠੜੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਛੇ ਚੱਕਰਾਂ ਦਾ ਕੁਲਫ = ਜਿੰਦਰਾ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਣ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਰੂਪੀ ਕੁਲੀਦ = ਕੁੰਜੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਜਪਾਂ, ਤਪਾਂ ਦੀ ਜੁਹਦ = ਮਿਹਨਤ ਕਮਾਵਹੀ = ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਖੁੱਲ੍ਹ ਜਾਵੇ **ਵਾ:** ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਜੋ ਉੱਤਮ ਭਗਤੀ ਰੂਪ ਹੁਜਰਾ ਭਾਵ ਕੋਠੜੀ ਹੈ, ਇਸ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੁਰਖ ਭਗਤੀ ਰੂਪੀ ਕੁਲੀਦ = ਕੁੰਜੀ ਦੁਆਰਾ ਅਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਕੁਲਫ = ਜਿੰਦਰੇ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਜੁਹਦ = ਮਿਹਨਤਾਂ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ **ਅਥਵਾ** ਜੋ ਤੁਰੀਆ ਪਦ ਰੂਪੀ ਉੱਦਮ ਕੋਠੜੀ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਲੇ ਪੁਰਖ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿੱਦਿਆ ਰੂਪੀ ਕੁੰਜੀ ਗੁਰੂ ਕੋਲੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਜਿੰਦਰਾ ਖੋਲ੍ਹ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਹਨਤਾਂ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਮਾਣਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਸਤਿਗੁਰ ਹਥਿ ਕੁੰਜੀ ਹੋਰਤੁ ਦਰੁ ਖੁਲੈ ਨਾਹੀ ਗੁਰੁ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਮਿਲਾਵਣਿਆ ॥੭॥

(ਮਾਝ ਮ: ੩, ਅੰਗ ੧੨੪)

ਦਰਿ ਦਰਵੇਸ ਰਸੀਦ; ਨ ਆਪ ਜਣਾਵਹੀ ॥੧੩॥

ਐਸੇ ਦਰਵੇਸ = ਭਗਤ, ਫ਼ਕੀਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰਿ = ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਰਸੀਦ = ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਵੀ ਆਪਣਾ ਆਪ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਣਾਵਹੀ = ਜਣਾਉਂਦੇ, ਨਿਮਰਤਾ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥੧੩॥

ਪਉੜੀ ੧੪ (ਦੁਨੀਆਂਦਾਰ ਡਰਾਵਣੇ ਹਨ)

ਉਚੇ ਮਹਲ ਉਸਾਰਿ; ਵਿਛਾਇ ਵਿਛਾਵਣੇ।

ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਉੱਚੇ ਮਹਿਲ ਉਸਾਰਿ = ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਹਿਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਿਛਾਵਣੇ = ਦਰੀਆਂ, ਗਲੀਚੇ ਆਦਿਕ ਸੁਖ ਆਰਾਮ ਵਾਸਤੇ ਵਿਛਾਉਣੇ ਵਿਛਾਏ = ਵਿਛਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਵਡੇ ਦੁਨੀਆਦਾਰ; ਨਾਉ ਗਣਾਵਣੇ।

ਕਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਦੁਨੀਆਦਾਰ = ਮਾਇਆਧਾਰੀ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਲੱਖਾਂ ਪਤੀ, ਕਰੋੜਾਂ ਪਤੀ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਅੰਦਰ ਆਪਣਾ ਨਾਉ = ਨਾਮ ਗਣਾਵਣੇ = ਗਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਅਮੀਰ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਕਰਿ ਗੜ ਕੋਟ ਹਜਾਰ; ਰਾਜ ਕਮਾਵਣੇ।

('ਗੜ੍ਹ' ਭਾਰਾ ਬੋਲੋ)

ਕਈ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਗੜ = ਕਿਲ੍ਹੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਕੋਟ = ਸ਼ਫੀਲਾਂ, ਕੰਧਾਂ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬਹਿ ਕੇ ਰਾਜ ਕਮਾਵਣੇ = ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਲਖ ਲਖ ਮਨਸਬਦਾਰ; ਵਜਹੁ ਵਧਾਵਣੇ।

('ਮਨਸਬ-ਦਾਰ' ਬੋਲੋ ਅਤੇ 'ਵਜਹੁ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਜਿਹੜੇ ਮਨਸਬਦਾਰ = ਅਹੁਦੇਦਾਰ ਹਨ, ਉਹ ਵਜਹੁ = ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਆਪਣੀਆਂ ਤਨਖ਼ਾਹਾਂ ਵਧਾਵਣੇ = ਵਧਵਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਪੂਰ ਭਰੇ ਅਹੰਕਾਰ; ਆਵਨ ਜਾਵਣੇ।

ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੂਰ = ਟੋਲਿਆਂ ਦੇ ਟੋਲੇ ਅਹੰਕਾਰ = ਹੰਕਾਰ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਆਵਨ ਜਾਵਣੇ = ਜੰਮ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮਰ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਤਿਤੁ ਸਚੇ ਦਰਬਾਰ; ਖਰੇ ਡਰਾਵਣੇ ॥੧੪॥

ਐਸੇ ਮਾਇਆਧਾਰੀ ਤੇ ਹੰਕਾਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਖਰੇ = ਅਤਿਅੰਤ ਡਰਾਵਣੇ = ਭੈਦਾਇਕ, ਭਾਵ ਭੈ ਦੇ ਸੰਯੁਕਤ ਦਿੱਸਣਗੇ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਨੰਗਾ ਦੋਜਕਿ ਚਾਲਿਆ ਤਾ ਦਿਸੈ ਖਰਾ ਡਰਾਵਣਾ॥ *(ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੪੭੧)*

ਪਉੜੀ ੧੫ (ਪਾਖੰਡ ਦਾ ਵਰਣਨ)

ਤੀਰਥ ਲਖ ਕਰੋੜਿ; ਪੁਰਬੀ ਨਾਵਣਾ।

('ਨ੍ਹਾਵਣਾ' ਭਾਰਾ ਬੋਲੋ)

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਤੀਰਥ ਹਨ ਅਤੇ ਕਰੋੜਾਂ ਹੀ ਤੀਰਥਾਂ 'ਤੇ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਜੋ ਪੁਰਬੀ = ਪੁਰਬਾਂ, ਕੁੰਭ ਆਦਿਕ ਮੇਲਿਆਂ **ਵਾ:** ਜਿਸ ਦਿਨ ਗੰਗਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ, ਉਸ ਪੁਰਬ 'ਤੇ ਨਾਵਣਾ = ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਦੇਵੀ ਦੇਵ ਸਥਾਨ; ਸੇਵ ਕਰਾਵਣਾ।

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਦੇਵੀ ਦੇਵ = ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਸਥਾਨ = ਅਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵ = ਟਹਿਲ ਕਰਾਵਣਾ = ਕਰਦੇ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮ ਲਖ; ਸਾਧ ਸਿਧਾਵਣਾ।

(‘ਲੱਖ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਪੜ੍ਹੋ)

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਮੰਤਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਜਪ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਭੁੱਖੇ-ਤਿਹਾਏ ਰਹਿ ਕੇ, ਵਰਤ ਰੱਖ ਕੇ ਤਪ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸੰਜਮ = ਇੰਦਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਰੋਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਸਾਧਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਧ ਕਰ ਕੇ ਸਾਧ ਸਿਧਾਵਣਾ = ਸਦਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਹੋਮ ਜਗ ਨਈਵੇਦ; ਭੋਗ ਲਗਾਵਣਾ।

ਕਈ ਹੋਮ = ਹਵਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਈ ਯੱਗ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਈ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਨਈਵੇਦ = ਮਿੱਠੇ ਪਦਾਰਥ ਅਰਪ ਕਰ ਕੇ ਭੋਗ ਲਗਾਵਣਾ = ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਵਰਤ ਨੇਮ ਲਖ ਦਾਨ; ਕਰਮ ਕਮਾਵਣਾ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਵਰਤ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਨੇਮ = ਧਾਰਮਿਕ ਨਿਯਮ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਬਹੁਤ ਦਾਨ-ਪੁੰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਕਮਾਵਣਾ = ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਲਉਬਾਲੀ ਦਰਗਾਹ; ਪਖੰਡ ਨ ਜਾਵਣਾ ॥੧੫॥

ਅਜਿਹੇ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪਾਖੰਡ ਲਉਬਾਲੀ = ਬੇਪਰਵਾਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰਗਾਹ = ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਨਾਲ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਵਣਾ = ਜਾਂਦੇ ॥੧੫॥ ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਕਰਮ ਧਰਮ ਪਾਖੰਡ ਜੋ ਦੀਸਹਿ ਤਿਨ ਜਮੁ ਜਾਗਾਤੀ ਲੂਟੈ ॥ *(ਸੂਹੀ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੭੪੮)*

ਪਉੜੀ ੧੬ (ਦਾਸਾਂ ਦੇ ਦਾਸ ਹੋਣ ਵਿਚ ਮਹਾਨਤਾ ਹੈ)

ਪੋਪਲੀਆਂ ਭਰਨਾਲਿ; ਲਖ ਤਰੰਦੀਆ।

ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪੋਪਲੀਆਂ = ਕਿਸ਼ਤੀਆਂ, ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਬੇੜੀਆਂ ਭਰਨਾਲਿ = ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਤਰੰਦੀਆ = ਤਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਓੜਕ ਓੜਕ ਭਾਲਿ; ਸੁਧਿ ਨ ਲਹੰਦੀਆ।

ਕਿਸ਼ਤੀਆਂ ਆਪਣੇ ਓੜਕ = ਅੰਤ ਤਕ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਓੜਕ = ਅੰਤ ਜਾਂ ਅਖ਼ੀਰਲਾ ਬੰਨਾ ਭਾਲ = ਲੱਭਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਅੰਤਲੇ ਬੰਨੇ ਦੀ ਸੁਧਿ = ਖ਼ਬਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਲਹੰਦੀਆ = ਲੈ ਸਕਦੀਆਂ।

ਅਨਲ ਮਨਲ ਕਰਿ ਖਿਆਲ; ਉਮਗਿ ਉਡੰਦੀਆ।

ਅਨਲ = ਨਰ ਮਨਲ = ਮਾਦਾ ਇਹ ਪੰਛੀ ਜੋ ਸਦਾ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਆਂਡੇ ਉੱਪਰੋਂ ਡਿੱਗਦੇ ਹੋਏ ਜ਼ਮੀਨ ’ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪੰਛੀ ਵੀ ਆਕਾਸ਼ ਦਾ ਅੰਤ ਪਾਉਣ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ = ਵਿਚਾਰ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਉਮਗਿ = ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਉਡੰਦੀਆ = ਉੱਡਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜਿਤਨਾ ਉੱਚੀ ਉੱਡਦੇ ਹਨ, ਆਕਾਸ਼ ਹੋਰ ਉੱਚਾ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ, ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ।

ਨੋਟ : ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਗ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਭਗਤ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜੀ ਦੀ ਪੁਰੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਇਹ ਅਨਲ ਮਨਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਉਛਲਿ ਕਰਨਿ ਉਛਾਲ; ਨ ਉਭਿ ਚੜੰਦੀਆ।

(‘ਉੱਛਲਿ’ ਬੋਲੋ, ‘ਉ-ਛਲਿ’ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਤੇ ‘ਚੜ੍ਹੰਦੀਆ’ ਭਾਰਾ ਬੋਲੋ)

ਮਨਲ ਉਭਿ = ਉੱਪਰ ਨੂੰ ਉਛਲਿ = ਟੱਪ ਟੱਪ ਕਰਨਿ = ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਂਡੇ ਉਛਾਲ = ਉੱਪਰ ਨੂੰ ਸੁੱਟ ਕੇ ਬੱਚੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਆਕਾਸ਼ ਦੇ ਅੰਤ ਤਕ ਨਹੀਂ ਚੜੰਦੀਆ = ਚੜ੍ਹ ਸਕਦੇ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਥਾਹ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਲਖ ਅਗਾਸ ਪਤਾਲ; ਕਰਿ ਮੁਹਛੰਦੀਆ।

ਲੱਖਾਂ ਅਗਾਸ = ਆਕਾਸ਼ ਤੇ ਪਤਾਲ ਵੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਮੁਹਛੰਦੀਆ = ਮੁਥਾਜੀ **ਵਾ:** ਖ਼ੁਸ਼ਾਮਦ ਕਰਿ = ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਦਰਗਹ ਇਕ ਰਵਾਲ; ਬੰਦੇ ਬੰਦੀਆ ॥੧੬॥

(‘ਬੰਦੀਆਂ’ ਬਿੰਦੀ ਲਾ ਕੇ ਪੜ੍ਹੋ)

ਸਾਰੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਸਮੁੰਦਰ, ਆਕਾਸ਼, ਪਤਾਲ ਆਦਿਕ ਇਹ ਸਭ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰਗਹ = ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਇਕ ਰਵਾਲ = ਕਿਣਕੇ ਮਾਤਰ ਬੰਦੇ = ਦਾਸ ਬੰਦੀਆ = ਦਾਸੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ॥੧੬॥

ਪਉੜੀ ੧੭ (ਜਗਤ ਇਕ ਵਾਕ ਦਾ ਪਸਾਰਾ)

ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਮਾਇਆ ਖੇਲੁ; ਕਰਿ ਦੇਖਾਲਿਆ।

ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਤ੍ਰੈ = ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ (ਰਜੋ, ਸਤੋ, ਤਮੋ) ਦਾ ਖੇਲ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਦੇਖਾਲਿਆ = ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ।

ਖਾਣੀ ਬਾਣੀ ਚਾਰ; ਚਲਿਤੁ ਉਠਾਲਿਆ।

ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਚਾਰ ਖਾਣੀਆਂ (ਅੰਡਜ, ਜੇਰਜ, ਸੇਤਜ, ਉਤਭੁਜ) ਤੇ ਚਾਰ ਬਾਣੀਆਂ (ਪਰਾ, ਪਸੰਤੀ, ਮੱਧਮਾ, ਬੈਖਰੀ) ਬਣਾ ਕੇ ਚਲਿਤੁ = ਕੌਤਕ ਉਠਾਲਿਆ = ਉਠਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਪੰਜ ਤੱਤ ਉਤਪਤਿ; ਬੰਧਿ ਬਹਾਲਿਆ।

ਪੰਜ ਤੱਤ (ਅਪ, ਤੇਜ, ਵਾਯੂ, ਪ੍ਰਿਥਵੀ, ਆਕਾਸ਼) ਉਤਪਤਿ = ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੰਧਿ = ਨਿਯਮਾਂ ਵਿਚ ਬਹਾਲਿਆ = ਇਸਥਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਛਿਅ ਰੁਤਿ ਬਾਰਹ ਮਾਹ; ਸਿਰਜਿ ਸਮ੍ਹਾਲਿਆ।

ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਛਿਅ = ਛੇ ਰੁੱਤਾਂ ਤੇ ਬਾਰਹ = ਬਾਰਾਂ ਮਾਹ = ਮਹੀਨੇ ਸਿਰਜਿ = ਬਣਾ ਕੇ ਆਪ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮ੍ਹਾਲਿਆ = ਸੰਭਾਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਅਹਿਨਿਸ ਸੂਰਜ ਚੰਦੁ; ਦੀਵੇ ਬਾਲਿਆ।

ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਅਹਿ = ਦਿਨ ਦਾ ਦੀਵਾ ਸੂਰਜ, ਨਿਸ = ਰਾਤ ਦਾ ਦੀਵਾ ਚੰਦਰਮਾ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਵਾਸਤੇ ਦੋ ਦੀਵੇ ਬਾਲਿਆ = ਜਗਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਚੰਦੁ ਸੂਰਜੁ ਦੁਇ ਦੀਪਕ ਰਾਖੇ...॥ *(ਮਾਰੂ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੧੦੩੩)*

ਇਕ ਕਵਾਉ ਪਸਾਉ; ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲਿਆ ॥੧੭॥

ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਇਕ ਹੀ ਕਵਾਉ = ਫੁਰਨੇ ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਪਸਾਉ = ਪਸਾਰਾ ਪਸਾਰਨਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਵਿਚ ਚੇਤਨ ਸੱਤਾ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਇਸਥਿਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਹੀ ਨਦਰਿ = ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਸਭ ਕੁਝ ਨਿਹਾਲਿਆ = ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ ॥੧੭॥

ਪਉੜੀ ੧੮ (ਆਪ ਅਲੇਪ ਹੈ)

ਕੁਦਰਤਿ ਇਕੁ ਕਵਾਉ; ਥਾਪ ਉਥਾਪਦਾ।

ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਇਕ ਹੀ ਓਅੰਕਾਰ ਕਵਾਉ = ਵਾਕ ਦੁਆਰਾ ਮਾਇਆ ਰੂਪੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਵਿਚ ਇਤਨੀ ਵੱਡੀ ਕੁਦਰਤਿ = ਸ਼ਕਤੀ ਰੱਖੀ ਹੈ, ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਥਾਪ = ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਇਕ ਫੁਰਨੇ ਵਿਚ ਉਥਾਪਦਾ = ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਹਰਨ ਭਰਨ ਜਾ ਕਾ ਨੇਤ੍ਰ ਫੋਰੁ॥ *(ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੨੮੪)*

ਤਿਦੂੰ ਲਖ ਦਰੀਆਉ; ਨ ਓੜਕੁ ਜਾਪਦਾ।

ਤਿਦੂੰ = ਤਿਸ ਤੋਂ ਲੱਖਾਂ ਦਰੀਆਉ = ਦਰਿਆ ਬਣੇ ਹਨ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਕੋਈ ਓੜਕੁ = ਅੰਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ = ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ।

ਲਖ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਸਮਾਉ; ਨ ਲਹਰਿ ਵਿਆਪਦਾ।

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਇਕ ਇਕ ਰੋਮ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਸਮਾਉ = ਸਮਾਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪੀ ਲਹਿਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਵਿਆਪਦਾ = ਵਿਆਪਦੀ, ਆਪ ਇਕ-ਰਸ ਤ੍ਰੈਕਾਲ ਅਬਾਧ ਰੂਪ ਹੈ।

ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਚਾਉ; ਲਖ ਪਰਤਾਪਦਾ।

ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਕਰਿ = ਬਣਾ ਕੇ ਤੇ ਸਭ ਵਿਚ ਆਪ ਚੇਤਨ ਸੱਤਾ ਰੂਪ ਸਮਾ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਬੜੇ ਚਾਉ = ਅਨੰਦ ਨਾਲ ਸਭ ਨੂੰ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ ਲੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪਰਤਾਪਦਾ = ਤੇਜ ਭਾਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਕਉਣੁ ਕਰੈ ਅਰਥਾਉ; ਵਰ ਨ ਸਰਾਪ ਦਾ।

ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕਉਣ = ਕੌਣ ਅਰਥਾਉ = ਵਿਚਾਰ ਕਰੈ = ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਭਾਵ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਨ = ਨਾ ਹੀ ਵਰ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਰਾਪ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ। ਅਤੇ :

ਲਹੈ ਨ ਪਛੋਤਾਉ; ਪੁੰਨੁ ਨ ਪਾਪ ਦਾ ॥੧੮॥

ਪਾਪਾ ਦਾ ਅਤੇ ਪੁੰਨ ਦਾ ਫਲ ਨ = ਨਹੀਂ ਲਹੈ = ਲੈਂਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪਛੋਤਾਉ = ਪਛਤਾਵਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਇਕ ਫੁਰਨੇ ਨਾਲ ਸਭ ਕੁਝ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਨਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥੧੮॥

ਪਉੜੀ ੧੯ (ਕਾਦਰ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਅਥਾਹ ਹੈ)

ਕੁਦਰਤ ਅਗਮ ਅਥਾਹ; ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਈਐ।

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਕੁਦਰਤ = ਸ਼ਕਤੀ ਅਗਮ = ਗੰਮਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਅਥਾਹ = ਅਗਾਧ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅੰਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਾਈਐ = ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਕਾਦਰ ਬੇਪਰਵਾਹ; ਕਿਨ ਪਰਚਾਈਐ।

ਕਾਦਰ = ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਮਾਲਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਬੇਪਰਵਾਹ = ਬੇਫ਼ਿਕਰ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਨ = ਕੌਣ ਪਰਚਾਈਐ = ਪਰਚਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵੱਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਨਾ ਤੂ ਆਵਹਿ ਵਸਿ ਬਹੁਤੁ ਘਿਣਾਵਣੇ ॥ ਨਾ ਤੂ ਆਵਹਿ ਵਸਿ ਬੇਦ ਪੜਾਵਣੇ ॥
ਨਾ ਤੂ ਆਵਹਿ ਵਸਿ ਤੀਰਥਿ ਨਾਈਐ ॥ ਨਾ ਤੂ ਆਵਹਿ ਵਸਿ ਧਰਤੀ ਧਾਈਐ ॥

(ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੯੬੨)

ਕੇਵਡ ਹੈ ਦਰਗਾਹ; ਆਖਿ ਸੁਣਾਈਐ।

ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਦਰਗਾਹ = ਦਰਬਾਰ ਕੇਵਡ = ਕਿਤਨਾ ਵੱਡਾ ਹੈ ? ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੀ ਆਖਿ = ਕਹਿ ਕੇ ਸੁਣਾਈਐ = ਸੁਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਭਾਵ ਕਿਹਾ ਸੁਣਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਕੋਇ ਨ ਦਸੈ ਰਾਹ; ਕਿਤੁ ਬਿਧਿ ਜਾਈਐ।

ਪਰਮਾਤਮਾ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦੇ ਰਾਹ = ਰਸਤੇ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਕੋਇ = ਕੋਈ ਨ = ਨਹੀਂ ਦਸੈ = ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕਿਤੁ = ਕਿਸ ਬਿਧਿ = ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚਿਆ ਜਾਈਐ = ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਕੇਵਡ ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹ; ਕਿਉ ਕਰਿ ਧਿਆਈਐ।

ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹ = ਸ਼ਲਾਘਾ ਕੇਵਡ = ਕਿਤਨੀ ਵੱਡੀ ਹੈ ? ਤੇ ਕਿਉ = ਕਿਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਧਿਆਈਐ = ਧਿਆਉਣਾ ਕਰਿ = ਕਰੀਏ ? ਭਾਵ ਬਾਣੀ ਕਰ ਕੇ ਸਿਫ਼ਤ ਕਰੀਏ, ਭਗਤੀ ਕਰ ਕੇ ਸ਼ਲਾਘਾ **ਵਾ:** ਕਥਾ ਦੁਆਰਾ ਸਿਫ਼ਤ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰੀਏ ਤੇ ਨਾਮ ਦੇ ਚਿੰਤਨ ਦੁਆਰਾ ਧਿਆਈਏ।

ਅਬਿਗਤਿ ਗਤਿ ਅਸਗਾਹ; ਨ ਅਲਖੁ ਲਖਾਈਐ ॥੧੯॥

ਅਬਿਗਤਿ = ਨਾਸ਼ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਅਸਗਾਹ = ਅਥਾਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਗਤਿ = ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਠਿਨ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅਲਖੁ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਲਖਾਈਐ = ਜਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ॥੧੯॥

ਪਉੜੀ ੨੦ (ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਗੁਰ ਕ੍ਰਿਪਾ)

ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਪਰਮਾਦਿ; ਅਚਰਜ ਆਖੀਐ।

ਜੋ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਆਦਿ = ਮੁੱਢ ਰੂਪ ਹੈ, ਉਹ ਪੁਰਖੁ = ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭੂ ਪਰਮਾਦਿ (ਪਰਮ + ਆਦਿ) ਪਰਮ = ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਤੇ ਆਦਿ = ਸਭ ਦਾ ਮੁੱਢ ਰੂਪ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਅਸਚਰਜ ਹੀ ਆਖੀਐ = ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਆਦਿ ਅਨੀਲੁ ਅਨਾਦਿ; ਸਬਦ ਨ ਸਾਖੀਐ।

ਜੋ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਸਭ ਦਾ ਆਦਿ = ਮੁੱਢ ਰੂਪ ਹੈ, ਅਨੀਲੁ (ਅ + ਨੀਲੁ) ਜੋ ਨੀਲੁ = ਨੀਲੇ ਆਦਿ ਰੰਗਾਂ ਤੋਂ ਅ = ਰਹਿਤ ਹੈ, ਅਨਾਦਿ (ਅਨ + ਆਦਿ) ਜੋ ਆਦਿ = ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਅਨ = ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਵੀ ਸ਼ਬਦ ਸਾਖੀਐ = ਗਵਾਹੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਕਿਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੈ, ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ।

ਵਰਤੈ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ; ਨ ਗਲੀ ਗਾਖੀਐ।

('ਗੱਲੀਂ' ਬੋਲੋ)

ਜੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਆਦਿ = ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਜੁਗਾਦਿ = ਸਤਿਜੁਗ, ਤ੍ਰੇਤਾ ਆਦਿ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤੈ = ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਗਲੀ = ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਗਾਖੀਐ = ਵਿਚਾਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਭਗਤਿ ਵਛਲੁ ਅਛਲਾਦਿ; ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਖੀਐ।

ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਭਗਤਿ = ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਵਛਲੁ = ਪਿਆਰਾ ਤੇ ਅਛਲਾਦਿ (ਅਛਲ + ਆਦਿ) ਆਦਿ = ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਅਛਲ = ਛਲਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਸੁਭਾਖੀਐ (ਸੁ + ਭਾਖੀਐ) ਸੁ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸਹਿਜ ਰੂਪ ਵਿਚ ਭਾਖੀਐ = ਉਚਾਰਦੇ ਰਹੀਏ।

ਉਨਮਨਿ ਅਨਹਦਿ ਨਾਦਿ; ਲਿਵ ਅਭਿਲਾਖੀਐ।

ਉਨਮਨਿ = ਤੁਰੀਆ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਅਨਹਦਿ = ਇਕ-ਰਸ ਨਾਦਿ = ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਲਿਵ = ਬਿਰਤੀ ਲਾਉਣ ਦੇ ਅਭਿਲਾਖੀਐ = ਚਾਹਵਾਨ ਹੋਈਏ।

ਵਿਸਮਾਦੈ ਵਿਸਮਾਦ; ਪੂਰਨ ਪਾਖੀਐ।

ਵਿਸਮਾਦੈ = ਅਸਚਰਜ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਵਿਸਮਾਦ ਹੋ ਕੇ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਪੂਰਨ ਪਾਖੀਐ = ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪੂਰੈ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ; ਕੇਵਲ ਕਾਖੀਐ ॥੨੦॥੨੧॥

('ਕਾਂਖੀਐ' ਬਿੰਦੀ ਲਾ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਕੇਵਲ ਪੂਰੈ = ਪੂਰਨ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਪਰਸਾਦਿ = ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਜਿਹੜੇ ਕਾਖੀਐ = ਚਾਹਵਾਨ ਪੁਰਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਕੇ ਨਿਹਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥੨੦॥੨੧॥

ਵਾਰ ੨੨

੧ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

੧ = ਅਦ੍ਵੈਤ ਸਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ, ਓਂ = ਸਰਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ, ਸਤਿ = ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਗੁਰ = ਚੇਤਨ ਸਰੂਪ, ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ **ਵਾ:** ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੧ (ਮੰਗਲਾਚਰਣ, ਈਸ਼ਵਰ ਰਚਨਾ)

ਨਿਰਾਧਾਰ ਨਿਰੰਕਾਰੁ; ਨ ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਆ।

ਜੋ ਨਿਰਾਧਾਰ = ਆਸਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ, ਨਿਰੰਕਾਰੁ = ਆਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਅਲਖੁ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਲਖਾਇਆ = ਜਾਨਿਆ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਹੋਆ ਏਕੰਕਾਰ; ਆਪੁ ਉਪਾਇਆ।

ਜੋ ਏਕੰਕਾਰ = ਅਦ੍ਵੈਤ ਸਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ, ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਇੱਕੋ ਰੂਪ ਹੋਆ = ਹੋਇਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੀ ਸਾਰਿਆਂ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਾਂ ਖੰਡਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰੋਮ ਰੋਮ ਵਿਚ ਰਚ ਕੇ ਉਪਾਇਆ = ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ:

ਥਾਪਿਆ ਨ ਜਾਇ ਕੀਤਾ ਨ ਹੋਇ॥ *(ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ ੨)*

ਓਅੰਕਾਰਿ ਅਕਾਰੁ; ਚਲਿਤੁ ਰਚਾਇਆ।

ਓਅੰਕਾਰਿ = ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਇਕ ਫੁਰਨੇ ਤੋਂ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਆਕਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਚਲਿਤੁ = ਕੌਤਕ ਰਚਾਇਆ = ਰਚਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ:

ਓਅੰਕਾਰਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਉਤਪਤਿ ॥ ਓਅੰਕਾਰੁ ਕੀਆ ਜਿਨਿ ਚਿਤਿ॥
ਓਅੰਕਾਰਿ ਸੈਲ ਜੁਗ ਭਏ ॥ ਓਅੰਕਾਰਿ ਬੇਦ ਨਿਰਮਏ॥ *(ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੯੩੦)*

ਸਚੁ ਨਾਉ ਕਰਤਾਰ; ਬਿਰਦੁ ਸਦਾਇਆ।

ਜਿਸ ਦੇ ਕਰਤਾਰ (ਕਰ + ਤਾਰ) ਕਰ = ਹੱਥ ਵਿਚ ਰੋਜ਼ੀ ਰੂਪ ਤਾਰ = ਡੋਰ ਹੈ, ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਉ = ਨਾਮ ਸੱਚਾ ਹੈ ਭਾਵ ਉਸ ਦਾ ਸਤਿਨਾਮ ਸਰੂਪ ਲਖਣ ਹੈ, ਕਰਤਾਰ ਭਾਵ ਤਟੱਸਥੀ ਲਖਣ ਹੈ। ਇਹ ਬਿਰਦੁ = ਧਰਮ ਉਸ ਨੇ ਸਦਾਇਆ = ਕਹਾਇਆ ਹੈ।

ਸਚਾ ਪਰਵਦਗਾਰੁ; ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਮਾਇਆ।

ਪਰਵਦਗਾਰੁ = ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਸੱਚਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਤਿੰਨੇ ਕਾਲਾਂ ਵਿਚ ਨਾਸ਼ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜੈਸਾ ਕਿ: **ਤ੍ਰੈਕਾਲ ਅਬੱਧਤਿੰ ਸਤਤੰ॥** ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਜੋ ਮਾਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਤ੍ਰੈ = ਤਿੰਨ ਗੁਣ (ਰਜੋ, ਸਤੋ, ਤਮੋ) ਹੋ ਕੇ ਵਰਤ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸਿਰਠੀ ਸਿਰਜਣਹਾਰ; ਲੇਖਿ ਲਿਖਾਇਆ।

ਸਿਰਠੀ = ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਸਿਰਜਣਹਾਰ = ਰਚਣਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅਗੰਮੀ ਕਲਮ ਨਾਲ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ ਲੇਖ ਲਿਖਾਇਆ = ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਸਰਬ ਜੀਆ ਸਿਰਿ ਲੇਖੁ ਧੁਰਾਹੂ...॥ *(ਸੋਰਠਿ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੫੯੯)*

ਸਭਸੈ ਦੇ ਆਧਾਰੁ; ਨ ਤੋਲਿ ਤੁਲਾਇਆ।

ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਸਭਸੈ = ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਚੇਤਨ ਸੱਤਾ ਦਾ ਆਧਾਰੁ = ਆਸਰਾ ਦੇ = ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਪ੍ਰਮਾਣ ਰੂਪੀ ਵੱਟਿਆਂ ਤੇ ਬੁੱਧੀ ਰੂਪ ਤੋਲਿ = ਤੱਕੜੀ ਨਾਲ ਤੁਲਾਇਆ = ਤੋਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਲਿਖਿਆ ਥਿਤਿ ਨ ਵਾਰ; ਮਾਹ ਜਣਾਇਆ।

ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਰਚੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਕੋਈ ਥਿਤਿ = ਏਕਮ, ਦੂਜ, ਤੀਜ ਆਦਿ ਤੇ ਵਾਰ = ਦਿਨ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨ = ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ = ਲਿਖ ਸਕਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਮਾਹ = ਮਹੀਨਿਆਂ (ਚੇਤ, ਵੈਸਾਖ) ਬਾਰੇ ਜਣਾਇਆ = ਜਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਕੋਈ ਦੱਸ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕਦੋਂ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਚੀ ਹੈ।

ਵੇਦ ਕਤੇਬ ਵੀਚਾਰੁ; ਨ ਆਖਿ ਸੁਣਾਇਆ ॥੧॥

ਸਾਰੇ ਵੇਦ ਅਤੇ ਕਤੇਬ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਹੀ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਰਚਨਹਾਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਕੋਈ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਦੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਆਖਿ = ਕਹਿ ਕੇ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸੁਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ॥੧॥ ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਥਿਤਿ ਵਾਰੁ ਨਾ ਜੋਗੀ ਜਾਣੈ ਰੁਤਿ ਮਾਹੁ ਨਾ ਕੋਈ॥
ਜਾ ਕਰਤਾ ਸਿਰਠੀ ਕਉ ਸਾਜੇ ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਸੋਈ॥ *(ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ ੪)*

ਪਉੜੀ ੨ (ਈਸ਼ਵਰ ਬਲ)

ਨਿਰਾਲੰਬੁ ਨਿਰਬਾਣੁ; ਬਾਣੁ ਚਲਾਇਆ।

ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਿਰਾਲੰਬੁ (ਨਿਰ + ਅਲੰਬੁ) ਅਲੰਬ = ਆਸਰੇ ਤੋਂ ਨਿਰ = ਰਹਿਤ ਹੈ ਤੇ ਨਿਰਬਾਣੁ = ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਹੁਕਮ ਰੂਪੀ ਬਾਣੁ = ਤੀਰ ਸਭ 'ਤੇ ਚਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣਾ ਕਾਲ ਰੂਪੀ ਤੀਰ ਵੀ ਛੱਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਉਡੈ ਹੰਸ ਉਚਾਣ; ਕਿਨਿ ਪਹੁਚਾਇਆ।

ਹੰਸ ਉਚਾਣ = ਉਚਾਈ ਵੱਲ ਨੂੰ ਉਡੈ = ਉੱਡਦਾ ਹੋਇਆ ਮਾਨ ਸਰੋਵਰ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਥੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਹੁਚਾਇਆ = ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕਿਨਿ = ਕੌਣ ਹੈ ? ਜਿਸ ਹੰਸ ਦੀ ੪੦੦ ਕੋਹ ਉਡਾਰੀ ਹੈ।

ਖੰਭੀ ਚੋਜ ਵਿਡਾਣੁ; ਆਣਿ ਮਿਲਾਇਆ।

ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਹੰਸ ਦੇ ਖੰਭੀ = ਖੰਭਾਂ ਵਿਚ ਵਿਡਾਣੁ = ਅਸਚਰਜਮਈ ਸ਼ਕਤੀ ਭਰ ਕੇ ਅਸਚਰਜ

ਚੋਜ = ਕੌਤਕ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਹੰਸ ਨੂੰ ਆਨਿ = ਲਿਆ ਕੇ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਨਾਲ ਮਿਲਾਇਆ = ਮਿਲਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਧ੍ਰੂ ਚੜਿਆ ਅਸਮਾਣਿ; ਨ ਟਲੈ ਟਲਾਇਆ।

('ਚੜ੍ਹਿਆ' ਭਾਰਾ ਬੋਲੋ)

ਧ੍ਰੂ ਭਗਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਗਤੀ, ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੁਆਰਾ ਸੱਚਖੰਡ ਰੂਪੀ ਅਸਮਾਨ 'ਤੇ ਜਾ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਐਸੀ ਅਟੱਲ ਪਦਵੀ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਟਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਵੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਟਲੈ = ਟਲ ਸਕਦਾ ਭਾਵ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾ ਟਲਣ ਵਾਲੀ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈ। ਜੈਸਾ ਕਿ:

ਪਾਂਚ ਬਰਖ ਕੋ ਅਨਾਥੁ ਧ੍ਰੂ ਬਾਰਿਕੁ ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਅਮਰ ਅਟਾਰੇ॥ *(ਮਾਰੂ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੯੯੯)*

ਮਿਲੈ ਨਿਮਾਣੈ ਮਾਣੁ; ਆਪ ਗਵਾਇਆ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧ੍ਰੂ ਵਾਂਗ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਗਵਾਇਆ = ਗਵਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਭਾਵ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਮੇਟਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਿਮਾਣੈ = ਮਾਣ ਰਹਿਤ ਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਅੰਦਰ ਮਾਣੁ = ਇੱਜ਼ਤ ਮਿਲੈ = ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਦਰਗਹ ਪਤਿ ਪਰਵਾਣੁ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਧਿਆਇਆ॥੨॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਦੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਧਿਆਇਆ = ਧਿਆਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੀ ਪਤਿ = ਇੱਜ਼ਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਗਹ = ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਪਰਵਾਣੁ = ਪ੍ਰਵਾਣਨੀਕ ਹੈ॥੨॥

ਪਉੜੀ ੩ (ਈਸ਼ਵਰ ਬਲ)

ਓੜਕੁ ਓੜਕੁ ਭਾਲਿ; ਨ ਓੜਕੁ ਪਾਇਆ।

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਓੜਕੁ = ਅੰਤ ਨੂੰ ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਓੜਕੁ = ਅੰਤ ਨੂੰ ਦੈਂਤ ਭਾਲਿ = ਲੱਭਦੇ ਹੋਏ ਥੱਕ ਗਏ, ਪਰ ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਓੜਕੁ = ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ = ਪਾ ਸਕੇ। ਜੈਸਾ ਕਿ:

ਓੜਕ ਓੜਕ ਭਾਲਿ ਥਕੇ ਵੇਦ ਕਹਨਿ ਇਕ ਵਾਤ॥ *(ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ ੫)*

ਓੜਕ ਭਾਲਣਿ ਗਏ; ਸਿ ਫੇਰ ਨ ਆਇਆ।

ਜੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਓੜਕ = ਅੰਤ ਭਾਲਣਿ = ਲੱਭਣ ਗਏ ਸਨ ਸਿ = ਉਹ ਫੇਰ = ਮੁੜ ਕੇ ਕਦੇ ਵੀ ਵਾਪਸ ਨ = ਨਹੀਂ ਆਇਆ = ਆਏ, ਭਾਵ ਉਸ ਦਾ ਅੰਤ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅੰਤ ਪਾਉਂਦੇ ਪਾਉਂਦੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਮਿਟਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਲੀਨ ਹੋ ਗਏ।

ਓੜਕ ਲਖ ਕਰੋੜਿ; ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਆ।

ਲੱਖਾਂ ਤੇ ਕਰੋੜਾਂ ਲੋਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਓੜਕ = ਅੰਤ ਪਾਉਣ ਦੇ ਭਰਮਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਭੁਲਾਇਆ = ਭੁੱਲੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਆਦਿ ਵਡਾ ਵਿਸਮਾਦੁ; ਨ ਅੰਤ ਸੁਣਾਇਆ।

ਪਰਮਾਤਮਾ ਜੋ ਆਦਿ = ਸਭ ਦਾ ਮੁੱਢ ਹੈ ਤੇ ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਤੇ ਵਿਸਮਾਦੁ = ਅਸਚਰਜ ਸਰੂਪ

ਵਾਲਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੀ ਉਸ ਦੇ ਅੰਤ ਬਾਰੇ ਨ = ਨਹੀਂ ਸੁਣਾਇਆ = ਸੁਣਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਭਾਵ ਸਭ ਉਸ ਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਬੇਅੰਤ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਨੇਤ ਨੇਤ ਕਥੰਤਿ ਬੇਦਾ॥ *(ਸਲੋਕ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੧੩੫੯)*

ਹਾਥਿ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰੁ; ਲਹਰੀ ਛਾਇਆ।

ਜਿਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਕੋਈ ਪਾਰਾਵਾਰੁ = ਉਰਾਰ-ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਹਾਥਿ = ਥਾਹ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਪਾਨੀ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲਹਰੀ = ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਛਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਵੇਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਸਭ ਜਗ੍ਹਾ ਚੇਤਨ ਸੱਤਾ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਛਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ **ਵਾ:** ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਫੁਰਨੇ ਰੂਪੀ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਛਾਇਆ ਭਾਵ ਰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਇਕੁ ਕਵਾਉ ਪਸਾਉ; ਨ ਅਲਖ ਲਖਾਇਆ।

ਅਲਖ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਲਖਾਇਆ = ਜਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਕ ਕਵਾਉ = ਵਾਕ ਤੋਂ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਪਸਾਉ = ਪਸਾਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਕਾਦਰੁ ਨੋ ਕੁਰਬਾਣੁ; ਕੁਦਰਤਿ ਮਾਇਆ।

ਐਸੀ ਕਾਦਰੁ = ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਰਚਣ ਵਾਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੋ = ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਣੁ = ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਈਏ, ਜਿਸ ਨੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਕੁਦਰਤਿ = ਸ਼ਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸੰਸਾਰ ਰਚਿਆ ਹੈ।

ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਆਪੁ; ਗੁਰਿ ਸਮਝਾਇਆ॥੩॥

ਮਾਇਆ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਬਾਰੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣੈ = ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ, ਇਹ ਗੱਲ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ = ਸਮਝਾਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਬਹੁਤ ਬੇਅੰਤ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਹਿਮਾ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ॥੩॥

ਪਉੜੀ ੪ (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਚਨਾ)

ਸਚਾ ਸਿਰਜਣਿਹਾਰੁ; ਸਚਿ ਸਮਾਇਆ।

ਮਾਇਆ ਰੂਪੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਸਿਰਜਣਿਹਾਰੁ = ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਰਚਣ ਵਾਲਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਸੱਚ ਸਰੂਪ ਹੈ ਤੇ ਸੱਚ ਸਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਚੇਤਨ ਸੱਤਾ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਸਮਾਇਆ = ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਸਚਹੁ ਪਉਣੁ ਉਪਾਇ; ਘਟਿ ਘਟਿ ਛਾਇਆ।

ਸਚਹੁ = ਸੱਚੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਆਕਾਸ਼, ਪਉਣੁ = ਹਵਾ ਤੱਤ ਉਪਾਇ = ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਅਤੇ ਉਹ ਘਟਿ ਘਟਿ = ਘਟਾਂ ਘਟਾਂ ਵਿਚ ਛਾਇਆ = ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ **ਵਾ:** ਘਟਿ ਘਟਿ = ਸਰੀਰਾਂ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਚੇਤਨ ਸੱਤਾ ਰੂਪ ਭਾਵ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਪਵਣਹੁ ਪਾਣੀ ਸਾਜਿ; ਸੀਸੁ ਨਿਵਾਇਆ।

ਫਿਰ ਸੱਚੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਪਵਣਹੁ = ਹਵਾ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਸਾਜਿ = ਬਣਾਇਆ, ਜੋ ਸੀਸੁ = ਸਿਰ ਨਿਵਾਇਆ = ਝੁਕਾ ਕੇ ਚੱਲਦਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਸਾਚੇ ਤੇ ਪਵਨਾ ਭਇਆ ਪਵਨੈ ਤੇ ਜਲੁ ਹੋਇ ॥
ਜਲ ਤੇ ਤ੍ਰਿਭਵਣੁ ਸਾਜਿਆ ਘਟਿ ਘਟਿ ਜੋਤਿ ਸਮੋਇ ॥ *(ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੧੯)*

ਤੁਲਹਾ ਧਰਤਿ ਬਣਾਇ; ਨੀਰ ਤਰਾਇਆ।

ਫਿਰ ਤੁਲਹੇ (ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋਣ ਲਈ ਰੱਸਿਆਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੀਆਂ ਲੱਕੜਾਂ ਨੂੰ ਤੁਲਹਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ) ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਧਰਤਿ = ਧਰਤੀ ਬਣਾਈ ਹੈ ਤੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਬੇੜੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਨੀਰ = ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਮੇਤ ਤਰਾਇਆ = ਤਾਰ ਛੱਡਿਆ ਹੈ।

ਨੀਰਹੁ ਉਪਜੀ ਅਗਿ; ਵਣਖੰਡੁ ਛਾਇਆ।

ਫਿਰ ਸੱਚੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਨੀਰਹੁ = ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਅਗਿ = ਅਗਨੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਵਣਖੰਡੁ = ਜੰਗਲ, ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾਨ ਅਗਨੀ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਛਾਇਆ = ਸਮਾਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਬਨਸਪਤੀ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

ਅਗੀ ਹੋਦੀ ਬਿਰਖੁ; ਸੁਫਲ ਫਲਾਇਆ।

ਫਿਰ ਅੱਗ ਦੇ ਹੋਦੀ = ਹੁੰਦਿਆਂ ਬਿਰਖ = ਬ੍ਰਿਛ ਸੁਫਲ = ਫਲਾਂ ਸਹਿਤ ਫਲਾਇਆ = ਫਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪਉਣੁ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰੁ; ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਆ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਪਉਣੁ = ਹਵਾ, ਪਾਣੀ ਤੇ ਬੈਸੰਤਰੁ = ਅੱਗ ਦੁਆਰਾ ਸਾਰੇ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਮਿਲਾਇਆ = ਮਿਲਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਆਦੇਸੁ; ਖੇਲੁ ਰਚਾਇਆ ॥੪॥

ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਆਦਿ = ਮੁੱਢ ਰੂਪ ਤੇ ਪੁਰਖੁ = ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਆਦੇਸੁ = ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਇਹ ਖੇਲੁ = ਖੇਡ ਨੂੰ ਰਚਾਇਆ = ਰਚਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥੪॥

ਪਉੜੀ ੫ (ਈਸ਼ਵਰ ਰਚਨਾ)

ਕੇਵਡ ਆਖਾ ਸਚੁ; ਸਚੇ ਭਾਇਆ।

ਜੋ ਸੱਚ ਉਸ ਸੱਚੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਭਾਇਆ = ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਸੱਚ ਨੂੰ ਕੇਵਡ = ਕਿਤਨਾ ਕੁ ਵੱਡਾ ਆਖਾ = ਆਖੀਏ ?

ਕੇਵਡੁ ਹੋਆ ਪਉਣੁ; ਫਿਰੈ ਚਉਵਾਇਆ।

ਉਸ ਪਉਣੁ = ਹਵਾ ਨੂੰ ਕੇਵਡੁ = ਕਿਤਨੀ ਕੁ ਵੱਡੀ ਆਖੀਏ, ਜੋ ਚਉਵਾਇਆ = ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ (ਪੂਰਬ, ਪੱਛਮ, ਉੱਤਰ, ਦੱਖਣ) ਫਿਰੈ = ਫਿਰਦੀ ਹੈ।

ਚੰਦਨ ਵਾਸੁ ਨਿਵਾਸੁ; ਬਿਰਖ ਬੋਹਾਇਆ।

ਫਿਰ ਹਵਾ ਚੰਦਨ ਦੀ ਵਾਸੁ = ਵਾਸ਼ਨਾ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰ ਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਬਿਰਖ = ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਨੂੰ

ਬੋਹਾਇਆ = ਸੁਗੰਧਿਤ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਚੰਦਨ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਰੂਪ ਖ਼ੁਸ਼ਬੋ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਖਹਿ ਖਹਿ ਵੰਸੁ ਗਵਾਇ; ਵਾਂਸ ਜਲਾਇਆ।

ਹਵਾ ਜਦ ਵਾਂਸਾਂ ਨਾਲ ਖਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਵਾਂਸ ਆਪੋ ਵਿਚ ਖਹਿ ਖਹਿ ਕੇ ਅੱਗ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ ਵੰਸ ਨੂੰ ਗਵਾਇ = ਨਾਸ਼ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਾਰੇ ਜੰਗਲ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੰਕਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਈਰਖਾ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਹੀ ਖਹਿ ਖਹਿ ਕੇ ਵਾਂਸਾਂ ਵਾਂਗ ਜਲਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਜਲਾਇਆ = ਸਾੜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸਿਵ ਸਕਤੀ ਸਹਲੰਗੁ; ਅੰਗੁ ਜਣਾਇਆ।

ਜੋ ਸਿਵ = ਕਲਿਆਨ ਸਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਸੱਤਾ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਸਕਤੀ = ਮਾਇਆ ਨੇ ਤਿੰਨ ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ (ਰਜੋ, ਸਤੋ, ਤਮੋ) ਦੁਆਰਾ ਜੋ ਰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਸੰਸਾਰ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਜੀਵਾਂ ਤੇ ਬਨਸਪਤੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਿਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਤੋ ਗੁਣ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਰਕੇ ਚੰਦਨ ਦੀ ਸੀਤਲਤਾ ਤੇ ਖ਼ੁਸ਼ਬੋ, ਤਮੋ ਗੁਣ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਰਕੇ ਬਾਂਸ ਦੀ ਅੱਗ ਪ੍ਰਗਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਿੱਸ ਰਹੀ ਹੈ **ਵਾ:** ਚੰਦਨ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਤੋਗੁਣੀ ਭਗਤੀ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ਬੋ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਬਾਂਸ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਤਮੋਗੁਣੀ ਕ੍ਰੋਧੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਿੱਸ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਸ਼ਿਵ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਸਹਲੰਗੁ = ਮੇਲ ਨਾਲ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਆਪੋ-ਆਪਣਾ ਅੰਗੁ = ਪੱਖ ਜਣਾਇਆ = ਜਣਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਕੋਇਲ ਕਾਉ ਨਿਆਉ; ਬਚਨ ਸੁਣਾਇਆ।

ਜਿਵੇਂ ਕੋਇਲ ਅਤੇ ਕਾਉ = ਕਾਂ ਜਦੋਂ ਆਪਣਾ ਬਚਨ ਸੁਣਾਇਆ = ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਜਦੋਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਫਿਰ ਨਿਆਉ = ਨਿਰਣਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੋਇਲ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਕਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਇਲ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਬਹੁਤ ਮਿੱਠੀ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਬਹੁਤ ਰੁੱਖੀ ਤੇ ਭੈੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਇਲ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਤੋਗੁਣੀ ਗੁਰਮੁਖ ਤੇ ਕਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਤਮੋਗੁਣੀ ਕ੍ਰੋਧੀ ਮਨਮੁਖ ਜਦੋਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਫਿਰ ਨਿਆਉ = ਨਿਰਣਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੈ, ਇਹ ਕ੍ਰੋਧੀ ਮਨਮੁਖਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਭਗਤੀ ਰਸ ਤੇ ਨਿਮਰਤਾ ਦੀ ਮਿਠਾਸ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧੀ ਮਨਮੁਖਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਈਰਖਾ ਦ੍ਵੈਸ਼ ਵਾਲੀ ਰੁੱਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਖਾਣੀ ਬਾਣੀ ਚਾਰਿ; ਸਾਹ ਗਣਾਇਆ।

ਇਵੇਂ ਚਾਰ ਖਾਣੀਆਂ (ਅੰਡਜ, ਜੇਰਜ, ਸੇਤਜ, ਉਤਭੁਜ) ਤੇ ਚਾਰ ਬਾਣੀਆਂ (ਪਰਾ, ਪਸੰਤੀ, ਮੱਧਮਾ, ਬੈਖਰੀ) ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਸਾਹ = ਸੁਆਸ ਗਣਾਇਆ = ਗਿਣ ਕੇ ਪਾਏ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਛਨਿ ਘਾਲੇ ਸਭ ਦਿਵਸ ਸਾਸ ਨਹ ਬਢਨ ਘਟਨ ਤਿਲੁਸਾਰ॥ *(ਗਉੜੀ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੨੫੪)*

ਪੰਜ ਸਬਦ ਪਰਵਾਣੁ; ਨੀਸਾਣੁ ਬਜਾਇਆ ॥੫॥

ਜੋਗ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਦੇ ਪੰਜ ਸਬਦ ਇਹ ਪਰਵਾਣ = ਪ੍ਰਵਾਣਨੀਕ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਤਤ ਤਾਂਤੀ ਬਿਤ ਚਰਮ ਕਾ ਘਨ ਕਾਂਸੀ ਕਾ ਜਾਨ।
ਨਾਦ ਸਬਦ ਘਟ ਕੋ ਕਹੈਂ, ਸੁਆਸ ਸੁਖਰ ਪਹਿਚਾਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਨੀਸਾਣੁ = ਪ੍ਰਗਟ ਪਵਣ ਰੂਪੀ ਵਾਜਾ ਵਜਾਇਆ ਹੈ **ਵਾ:** ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਪੰਜ ਸਬਦ = ਸਤਿ, ਸੰਤੋਖ, ਦਇਆ, ਧਰਮ, ਵਿਚਾਰ ਇਹ ਪਰਵਾਣੁ = ਪ੍ਰਵਾਣਨੀਕ ਹਨ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਨੀਸਾਣੁ = ਚਿੰਨ੍ਹ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਤਾਈਂ ਬਜਾਇਆ = ਵਜਾਉਣਾ ਭਾਵ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਹਨ॥੫॥

ਪਉੜੀ ੬ (ਸਾਧ ਲਖਣ)

ਰਾਗ ਨਾਦ ਸੰਬਾਦ; ਗਿਆਨੁ ਚੇਤਾਇਆ।

ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਗਾਉਣਾ ਤੇ ਨਾਦ = ਵਾਜਿਆਂ ਦਾ ਵਜਾਉਣਾ ਇਹ ਚੜ੍ਹਦੀ ਉਤਰਦੀ ਸੁਰ ਦਾ ਉਚਾਰਨਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਪਰਮਾਰਥੀ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸੰਬਾਦ = ਚਰਚਾ ਨੂੰ ਚੇਤਾਇਆ = ਚੇਤੇ ਕਰਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਾਧ ਕਰਮ ਹੈ।

ਨਉ ਦਰਵਾਜੇ ਸਾਧਿ; ਸਾਧੁ ਸਦਾਇਆ।

ਨਉ = ਨੌਂ ਦਰਵਾਜੇ = ਗੋਲਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾਧਿ = ਸਾਧ ਕੇ ਭਾਵ ਜਿੱਤ ਕਰਕੇ ਸਾਧੁ = ਸਾਧੂ ਸਦਾਇਆ = ਸਦਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਵੀਹ ਇਕੀਹ ਉਲੰਘਿ; ਨਿਜ ਘਰਿ ਆਇਆ।

ਐਸੇ ਸਾਧੂ ਜਨ ਵੀਹ ਵਿਸਵੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਉਲੰਘਿ = ਲੰਘ ਕੇ ਇਕੀਹ = ਇਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਨਿਜ ਘਰਿ = ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਆਇਆ = ਆ ਗਏ ਹਨ।

ਪੂਰਕ ਕੁੰਭਕ ਰੇਚਕ; ਤ੍ਰਾਟਕ ਧਾਇਆ।

ਪੂਰਕ = ਸਵਾਸਾਂ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾਉਣਾ, ਕੁੰਭਕ = ਸਵਾਸਾਂ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਵਿਚ ਠਹਿਰਾਉਣਾ, ਰੇਚਕ = ਸਵਾਸਾਂ ਨੂੰ ਉਤਾਰਨਾ, ਤ੍ਰਾਟਕ = ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ ਚਿੰਨ੍ਹ ਉੱਤੇ ਨਿਗ੍ਹਾ ਟਿਕਾ ਕੇ ਧਿਆਨ ਜਮਾ ਲੈਣਾ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਅਸਰ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਕ ਇਕ-ਰਸ ਦੇਖਦੇ ਰਹਿਣਾ। ਜਿਸ ਵੱਲ ਝਾਕਣਗੇ, ਉਸ ਦੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਇਕਾਗਰ ਕਰ ਕੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਤ੍ਰਾਟਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੋਗੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧਾਇਆ = ਧਾਉਣੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਨਿਉਲੀ ਕਰਮ ਭੁਯੰਗ; ਆਸਣ ਲਾਇਆ।

('ਭੁਇਅੰਗ' ਉਚਾਰਣ ਹੈ)

ਨਿਉਲੀ = ਨੇਤੀ ਧੋਤੀ ਆਦਿ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਭੁਯੰਗ = ਭੁਇਅੰਗਮਾ ਨਾੜੀ ਨੂੰ ਸੂਰਜ ਦੀ ਸੁਰ ਦੁਆਰਾ ਭੱਠੀ ਵਾਂਗ ਤਪਾ ਕੇ ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਮਿੱਝ ਨੂੰ ਪਿਘਲਾ ਕੇ ਛੇ ਚੱਕਰਾਂ ਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹ ਕੇ ਸਿੱਧੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭੁਜੰਗ ਨਾਮ ਸੱਪ ਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨਾੜੀ ਨੇ ਸੱਪ ਵਾਂਗ ਕੁੰਡਲ ਮਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨਾੜੀ ਨੂੰ ਭੁਜੰਗਮਾ ਨਾੜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਭੁਜੰਗਮਾ ਨਾੜੀ ਨੂੰ ਸਾਧ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਵਿਚ ਆਸਣ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਇੜਾ ਪਿੰਗੁਲਾ ਝਾਗ; ਸੁਖਮਨਿ ਛਾਇਆ।

ਇੜਾ = ਚੰਦਰਮਾ ਦੀ ਖੱਬੀ ਸੂਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾਉਣਾ ਤੇ ਪਿੰਗੁਲਾ = ਸੂਰਜ ਦੀ ਸੱਜੀ ਸੂਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਉਤਾਰਨਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਝਾਗ = ਲੰਘ ਕਰਕੇ ਸੁਖਮਨਾ ਨਾੜੀ ਦੀ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਛਾਇਆ = ਫੈਲਾ ਕੇ ਪੂਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਜੋਗ ਕਿਰਿਆ ਹੈ।

ਖੇਚਰ ਭੂਚਰ ਚਾਚਰੀ; ਸਾਧਿ ਸਦਾਇਆ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਚਾਚਰ')

ਖੇਚਰ = ਆਕਾਸ਼ਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਉੱਡਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ, ਭੂਚਰ = ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ, ਚਾਚਰੀ = ਜਲ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲੈਣਾ **ਵਾ:** ਖੇਚਰ = ਆਪਣੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਮੱਥੇ ਤਕ ਲਾ ਲੈਣੀ, ਭੂਚਰ = ਭਰਵੱਟਿਆਂ ਵਿਚ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਟਿਕਾ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਣਾ, ਚਾਚਰੀ = ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਇਸਥਿਤ ਹੋ ਜਾਣਾ, ਇਹ ਜੋਗੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮੁੰਦ੍ਰਾ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋਗੀਆਂ ਨੇ ਸਾਧ = ਸਾਧਨਾ ਕਰ ਕੇ ਸਾਧੂ ਸਦਾਇਆ = ਸਦਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਾਧ ਅਗੋਚਰ ਖੇਲੁ; ਉਨਮਨਿ ਆਇਆ ॥੬॥

ਜੋ ਸਾਧ ਜਨ ਹਨ, ਉਹ ਅਗੋਚਰ ਖੇਲੁ = ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਲੰਘ ਕੇ, ਜੋ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਟਿਕਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਅਗੋਚਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਨਮਨਿ = ਤੁਰੀਆ ਪਦ ਵਿਚ ਆਇਆ = ਆ ਜਾਣਾ, ਇਹ ਜੋਗੀਆਂ ਦੀ ਪੰਜਵੀਂ ਅਵਸਥਾ ਹੈ। ਜੋਗੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਅਵਸਥਾ (ਖੇਚਰ, ਭੂਚਰ, ਚਾਚਰੀ, ਅਗੋਚਰੀ, ਉਨਮਨਿ) ਹਨ **ਵਾ:** ਸਾਧ ਜਨ ਅਗੋਚਰ ਖੇਲ ਭਾਵ ਸ਼ਬਦ, ਸਪਰਸ਼, ਰੂਪ, ਰਸ, ਗੰਧ, ਇੰਦਰਿਆਂ ਦੇ ਖੇਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਉਨਮਨਿ = ਤੁਰੀਆ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥੬॥

ਪਉੜੀ ੭ (ਜੋਗ)

ਤ੍ਰੈਸਤੁ ਅੰਗੁਲ ਲੈ; ਮਨੁ ਪਵਣ ਮਿਲਾਇਆ।

ਜਿਹੜੀ ਤ੍ਰੈ = ਤਿੰਨ + ਸਤ = ਦਸ ਅੰਗੁਲ = ਉਂਗਲਾਂ ਵਾਯੂ ਲੈ ਕਰਕੇ ਮਨ ਤੇ ਪਉਣ ਨੂੰ ਮੇਲ ਕੇ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਤੇ ਜਿਹੜੀ ਨਾਸਿਕਾ ਦੁਆਰਾ ਹਵਾ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਪ ਕਰਨਾ। ਇਉਂ ਮਨ ਤੇ ਸਵਾਸਾਂ ਨੂੰ ਮੇਲ ਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ, ਇਹ ਪਵਣ = ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾਇਆ = ਮਿਲਾਉਣਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਨਾਮ ਦਾ ਮਿਲਾਉਣਾ ਹੈ।

ਸੋਹੰ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ; ਅਲਖ ਲਖਾਇਆ।

ਸੋਹੰ (ਸੋ + ਹੰ) ਸੋ = ਉਹ ਹੰ = ਮੈਂ ਹਾਂ, ਭਾਵ ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ ਸਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਇਹ ਜਾਪ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ = ਸੁਤੇ-ਸਿੱਧ ਹੀ ਅਲਖ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਲਖਣਾ ਬਿਰਤੀ ਦੁਆਰਾ ਲਖਾਇਆ = ਲਖ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਜਾਣ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਨਿਝਰਿ ਧਾਰਿ ਚੁਆਇ; ਅਪਿਉ ਪੀਆਇਆ।

ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਵਿੱਚੋਂ ਜੋਗਾਨੰਦ ਦੀ ਨਿਝਰਿ = ਇਕ-ਰਸ ਧਾਰ ਚੁਆਇ = ਚੋਅ ਆਣ ਨੂੰ ਜੋਗੀ ਲੋਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਅਪਿਉ = ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬੂੰਦ ਨੂੰ ਪੀਆਇਆ = ਪੀਂਦੇ ਹਨ।

ਅਨਹਦ ਧੁਨ ਲਿਵ ਲਾਇ; ਨਾਦ ਵਜਾਇਆ।

ਫਿਰ ਅਨਹਦ = ਇਕ-ਰਸ ਧੁਨੀ ਵਿਚ ਲਿਵ = ਬਿਰਤੀ ਲਾਇ = ਲਾ ਕੇ ਨਾਦ = ਵਾਜਾ ਵਜਾਇਆ = ਵਜਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਅਜਪਾ ਜਾਪ ਜਪਾਇ; ਸੁੰਨ ਸਮਾਇਆ।

ਜੋਗੀ ਜਨ ਅਜਪਾ ਜਾਪ = ਓਅੰ, ਸੋਹੰ ਮੰਤਰ ਦਾ ਜਾਪ ਜਪਾਇ = ਜਪ ਕੇ ਸੁੰਨ = ਅਫੁਰ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ = ਸਮਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸੁੰਨਿ ਸਮਾਧਿ ਸਮਾਇ; ਆਪ ਗਵਾਇਆ।

ਫਿਰ ਉਹ ਸੁੰਨਿ = ਅਫੁਰ ਸਮਾਧਿ = ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਸਮਾਇ = ਸਮਾ ਕੇ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਗਵਾਇਆ = ਗਵਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਰਮ ਚਖਾਇ; ਨਿਜ ਘਰੁ ਛਾਇਆ।

ਪਰ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਪਿਰਮ = ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਨੂੰ ਚਖਾਇ = ਚੱਖਿਆ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਤੁਰੀਆ ਪਦ ਰੂਪੀ ਨਿਜ ਘਰੁ = ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਛਾਇਆ = ਛਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਗੁਰ ਸਿਖਿ ਸੰਧਿ ਮਿਲਾਇ; ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ॥੭॥

ਇਉਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੇ ਸੰਧਿ = ਮੇਲ ਵਿਚ ਮਿਲਾਇ = ਮਿਲ ਕਰਕੇ ਪੂਰਾ = ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਪਾਇਆ = ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਭਾਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ॥੭॥

ਭਾਵ ਕਰਮ ਜੋਗ ਦੇ ਹਠ ਅਤੇ ਸਹਿਜ ਤਰੀਕੇ ਦਾ ਹਾਲ ਕਥਨ ਕਰ ਕੇ ਸੱਤਵੀਂ ਅੱਠਵੀਂ ਤੁਕ ਵਿਚ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨਾਂ ਦਾ ਸੌਖਾ ਰਸਤਾ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਅੰਗ ਪ੍ਰਤੰਗਾਂ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਕੇਵਲ ਮਨੋਂ ਸੱਚਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅਗਲੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਤੇ ਸਿੱਖ ਸੰਧੀ ਦਾ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਪਉੜੀ ੮ (ਗੁਰੂ ਤੇ ਸਿੱਖ)

ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਜਗਾਇ; ਦੀਵਾ ਬਾਲਿਆ।

ਗੁਰੂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਵਿਚ ਜੋਤਿ ਨੂੰ ਜਗਾਇ = ਜਗਾ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾਕਾਰ ਬਿਰਤੀ ਕਰ ਕੇ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਦੀਵਾ ਬਾਲਿਆ = ਬਾਲਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਚੰਦਨ ਵਾਸੁ ਨਿਵਾਸੁ; ਵਣਸਪਤਿ ਫਾਲਿਆ।

('ਵਣੱਸਪਤਿ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਚੰਦਨ ਦੀ ਵਾਸੁ = ਸੁਗੰਧੀ ਵਣਸਪਤਿ = ਬਨਸਪਤੀ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰ ਕੇ ਬਨਸਪਤੀ ਨੂੰ ਚੰਦਨ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਚੰਦਨ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਫਾਲਿਆ = ਫੈਲਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਚੰਦਨ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਬਨਸਪਤੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜਗਿਆਸੂ ਜਨਾਂ ਵਿਚ ਭਗਤੀ ਰੂਪ ਸੁਗੰਧੀ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਫਲ ਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸਲਲੈ ਸਲਲ ਸੰਜੋਗੁ; ਤ੍ਰਿਬੇਣੀ ਚਾਲਿਆ।

ਜਿਵੇਂ ਸਲਲੈ = ਪਾਨੀ ਦਾ ਸਲਲ = ਪਾਨੀ ਨਾਲ ਸੰਜੋਗੁ = ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਤ੍ਰਿਬੇਣੀ = ਗੰਗਾ,

ਜਮਨਾ, ਸਰਸਵਤੀ ਮਿਲ ਕੇ ਤ੍ਰਿਬੇਣੀ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਚਾਲਿਆ = ਚੱਲਦੀ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਪਾਣੀ ਦਾ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਜਲ ਨਾਲ ਸੰਜੋਗ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਤ੍ਰਿਬੇਣੀ, ਭਾਵ ਮਨ, ਬਾਣੀ, ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਚਿੰਤਨ ਵਿਚ ਚੱਲ ਪਈਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤ੍ਰਿਬੇਣੀ ਹੈ **ਵਾ:** ਕਰਮ ਕਥਾ ਜਮਨਾ ਹੈ, ਗੰਗਾ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਭਗਤੀ ਹੈ ਤੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਰਸਵਤੀ ਹੈ, ਇਹ ਅੰਤਰੀਵ ਤ੍ਰਿਬੇਣੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਮ ਰੂਪ ਚੱਲਦੀ ਹੈ।

ਪਵਣੈ ਪਵਣੁ ਸਮਾਇ; ਅਨਹਦੁ ਭਾਲਿਆ।

ਜਿਵੇਂ ਪਵਣੈ = ਹਵਾ ਵਿਚ ਪਵਣੁ = ਹਵਾ ਸਮਾਇ = ਸਮਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਭਾਲਿਆ = ਭਾਲਣਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਪਵਣੈ = ਸਵਾਸਾਂ ਨੂੰ ਪਵਣੁ = ਪਵਿੱਤਰ, ਭਾਵ ਸ਼ੁੱਧ ਸਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਚਿੰਤਨ ਵਿਚ ਸਮਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਨਹਦ = ਹੱਦ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਭਾਲਿਆ = ਖੋਜਿਆ ਹੈ।

ਹੀਰੈ ਹੀਰਾ ਬੇਧਿ; ਪਰੋਇ ਦਿਖਾਲਿਆ।

ਜਿਵੇਂ ਹੀਰੈ = ਹੀਰੇ ਨਾਲ ਹੀਰੇ ਨੂੰ ਬੇਧਿ = ਵਿੰਨ੍ਹ ਕੇ ਮਾਲਾ ਵਿਚ ਪਰੋਇ = ਪ੍ਰੋ ਕੇ ਦਿਖਾਲਿਆ = ਦਿਖਾਈਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਹਰੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਹੀਰੇ ਨਾਲ ਮਨ ਰੂਪੀ ਹੀਰਾ ਵਿੰਨ੍ਹ ਕੇ ਵੈਰਾਗ ਰੂਪੀ ਛੇਕ ਪਾ ਕੇ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਧਾਗਾ ਪਾ ਕੇ ਅਭੇਦਤਾ ਹੋਣ ਰੂਪ ਮਾਲਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋ ਕੇ ਦਿਖਾ ਦਿੱਤਾ।

ਪਥਰੁ ਪਾਰਸੁ ਹੋਇ; ਪਾਰਸੁ ਪਾਲਿਆ।

ਜਿਵੇਂ ਪਾਰਸ ਪੱਥਰਾਂ ਵਿਚ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਾਰਸ ਧਰਮ ਨੂੰ ਪਾਲਿਆ = ਪਾਲਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਜਿਹੜੇ ਪੱਥਰਾਂ ਵਾਂਗ ਕਠੋਰ ਮਨ ਸੀ, ਗੁਰੂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰਸ ਰੂਪੀ ਗੁਰਮੁਖ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰਨਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਉੱਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ।

ਅਨਲ ਪੰਖ ਪੁਤੁ ਹੋਇ; ਪਿਤਾ ਸਮ੍ਹਾਲਿਆ।

ਜਿਵੇਂ ਅਨਲ ਪੰਖ = ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਪੁਤੁ = ਪੁੱਤਰ ਹੋਇ = ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਉੱਡਦੇ ਹਨ, ਤਦੋਂ ਹੀ ਆਂਡੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਆਂਡੇ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਆ ਕੇ ਨਹੀਂ ਡਿੱਗਦੇ, ਆਕਾਸ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਥੱਲੇ ਆਉਂਦੇ ਆਉਂਦੇ ਫੁੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਆਂਡੇ ਫੁੱਟ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਖੰਭ ਨਿਕਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਖੰਭਾਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਉੱਡ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪਿਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮ੍ਹਾਲਿਆ = ਸੰਭਾਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਅਨਲ ਪੰਛੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗੁਰੂ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਵੈਰਾਗ ਬਿਬੇਕ ਰੂਪੀ ਖੰਭਾਂ ਨਾਲ ਉੱਡ ਕੇ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਗੁਰੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸੰਭਾਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਬ੍ਰਹਮੈ ਬ੍ਰਹਮੁ ਮਿਲਾਇ; ਸਹਜਿ ਸੁਖਾਲਿਆ ॥੮॥

ਇਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਜੀਵਾਤਮਾ, ਜੋ ਬ੍ਰਹਮੈ = ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਅਗਿਆਨ ਕੱਟ ਕੇ ਵਿਆਪਕ ਬ੍ਰਹਮੈ = ਬ੍ਰਹਮ ਅਦ੍ਵੈਤ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਮਿਲਾਇ = ਮੇਲ ਦਿੱਤਾ, ਸਹਜਿ = ਸੁਤੇ-ਸਿੱਧ ਹੀ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖਾਲਿਆ (ਸੁਖ + ਆਲਿਆ) ਸੁੱਖਾਂ ਦਾ ਆਲਿਆ = ਘਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ॥੮॥

ਦੂਸਰਾ ਅਰਥ

ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਜਗਾਇ; ਦੀਵਾ ਬਾਲਿਆ।

ਪਹਿਲੇ ਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜੋਤੀ = ਜੋਤਿ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼) ਨਾਲ ਜੋਤਿ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜਗਾਇ = ਜਗਾ ਕੇ ਭਾਵ ਮਿਲਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਰੂਪ ਦੀਵਾ = ਦੀਪਕ ਬਾਲਿਆ = ਬਾਲਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਚੰਦਨ ਵਾਸੁ ਨਿਵਾਸੁ; ਵਣਸਪਤਿ ਫਾਲਿਆ।

ਫਿਰ ਚੰਦਨ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਭਗਤੀ ਰੂਪ ਵਾਸੁ = ਸੁਗੰਧੀ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਅੰਦਰ ਨਿਵਾਸੁ = ਵਸਾਉਣਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਗੁਰਸਿੱਖ ਜਨ ਬਨਸਪਤੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜਗਿਆਸੂ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਭਗਤੀ ਦੇਣ ਰੂਪ ਫਾਲਿਆ = ਫਲੇ ਹਨ।

ਸਲਲੈ ਸਲਲ ਸੰਜੋਗੁ; ਤ੍ਰਿਬੇਣੀ ਚਾਲਿਆ।

ਜਦੋਂ ਸਲਲ = ਜਲ ਰੂਪ (ਗੁਰੂ) ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਸਲਲੈ = ਜਲ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨਾਲ ਸੰਜੋਗੁ = ਮਿਲਾਪ ਹੋਇਆ, ਤਦੋਂ ਤ੍ਰਿਬੇਣੀ ਚਾਲਿਆ = ਚੱਲ ਪਈ ਭਾਵ ਤਿੰਨੇ ਗੁਰੂ ਇਕ ਸਰੂਪ ਹੋ ਗਏ।

ਪਵਣੈ ਪਵਣੁ ਸਮਾਇ; ਅਨਹਦੁ ਭਾਲਿਆ।

ਜਦ ਪਵਣ = ਪੌਣ ਦੀ ਨਿਆਈਂ (ਗੁਰੂ) ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਲਿਆ = ਖੋਜ ਲਿਆ, ਤਦ ਪਵਣੈ = ਪੌਣ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਵਿਚ ਸਮਾਇ = ਲੀਨ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਫਿਰ ਅਨਹਦੁ = ਬੇਹੱਦ ਸਿੱਖੀ ਤੁਰ ਪਈ, ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਤੁਰ ਪਏ।

ਹੀਰੈ ਹੀਰਾ ਬੇਧਿ; ਪਰੋਇ ਦਿਖਾਲਿਆ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀਰੈ = ਹੀਰੇ ਨਾਲ ਹੀਰਾ ਬੇਧਿ = ਵਿੰਨ੍ਹ ਕੇ ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ (ਗੁਰੂ) ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤੁਲ ਕਰ ਕੇ ਮਾਲਾ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗੁਰਤਾਗੱਦੀ ਦੇਣ ਰੂਪ ਪਰੋਇ = ਪ੍ਰੋ ਕੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਦਿਖਾਲਿਆ = ਦਿਖਾ ਦਿੱਤਾ।

ਪਥਰੁ ਪਾਰਸੁ ਹੋਇ; ਪਾਰਸੁ ਪਾਲਿਆ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਚਮ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਜੋ ਖਲ, ਮੂੜ੍ਹ ਤੇ ਪੱਥਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਕਠੋਰ ਚਿੱਤ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਉਹ ਪਾਰਸ ਰੂਪ ਗੁਰਮੁਖ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਫਿਰ ਪਾਰਸ ਰੂਪ ਗੁਰਮੁਖ ਅੱਗੇ ਹੋਰਨਾਂ ਜਗਿਆਸੂ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਲਿਆ = ਪਾਲਣ ਰੂਪ ਭਗਤੀ ਸਹਿਤ ਗਿਆਨ ਬਖ਼ਸ਼ਦੇ ਹਨ।

ਅਨਲ ਪੰਖ ਪੁਤੁ ਹੋਇ; ਪਿਤਾ ਸਮ੍ਹਾਲਿਆ।

ਜਦ ਪੰਚਮ ਗੁਰੂ ਲਾਹੌਰ ਜਾ ਕੇ ਅੰਤਰ-ਧਿਆਨ ਹੋਏ, ਤਦ (ਗੁਰੂ) ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਅਨਲ ਪੰਛੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਵਾਂਗੂੰ (ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਆਕਾਸ਼ੋਂ ਡਿੱਗਦਾ ਹੀ ਆਂਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ) ਪਿਤਾ ਦੇ ਗੁਰੂ ਪਦ ਨੂੰ ਸਮ੍ਹਾਲਿਆ = ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ, ਭਾਵ ਤਦ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਮੀਰੀ ਤੇ ਪੀਰੀ ਦੇ ਪੂਰੇ ਧਨੀ ਬਣ ਗਏ।

ਬ੍ਰਹਮੈ ਬ੍ਰਹਮੁ ਮਿਲਾਇ; ਸਹਜਿ ਸੁਖਾਲਿਆ ॥੮॥

ਇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਜੋ ਜੀਵਾਤਮਾ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਅਗਿਆਨ ਕੱਟ ਕੇ ਅਦ੍ਵੈਤ ਸਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮੈ = ਵਿਆਪਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵਿਚ ਮਿਲਾਇ = ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਹਜਿ = ਸੁਤੇ-ਸਿੱਧ ਹੀ ਸੁਖਾਲਿਆ = ਸੁੱਖਾਂ ਦਾ ਘਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ॥੮॥

ਪਉੜੀ ੯ (ਈਸ਼ਵਰ ਸਤੁਤੀ)

ਕੇਵਡੁ ਇਕੁ ਕਵਾਉ; ਪਸਾਉ ਕਰਾਇਆ।

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਇਕ ਕਵਾਉ = ਵਾਕ ਕੇਵਡੁ = ਕਿਤਨਾ ਕੁ ਵੱਡਾ ਹੈ ? ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਪਸਾਉ = ਪਸਾਰਾ ਕਰਾਇਆ = ਕਰਿਆ ਹੈ।

ਕੇਵਡੁ ਕੰਡਾ ਤੋਲੁ; ਤੋਲਿ ਤੁਲਾਇਆ।

ਉਹ ਤੋਲਣ ਵਾਲਾ ਵਿਚਾਰ ਰੂਪੀ ਕੰਡਾ ਕੇਵਡੁ = ਕਿਤਨਾ ਕੁ ਵੱਡਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਤੋਲ ਤੁਲਾਇਆ = ਤੋਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ?

ਕਰਿ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਕਰੋੜਿ; ਕਵਾਉ ਵਧਾਇਆ।

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਇਕ ਕਵਾਉ = ਵਾਕ ਤੋਂ ਹੀ ਲੱਖਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਾਂ ਦਾ ਵਧਾਇਆ = ਵਾਧਾ ਕਰਿ = ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਲਖ ਲਖ ਧਰਤਿ ਅਗਾਸਿ; ਅਧਰ ਧਰਾਇਆ।

('ਅ-ਧਰ' ਉਚਾਰਣ ਹੈ)

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਲੱਖਾਂ ਧਰਤਿ = ਧਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਲੱਖਾਂ ਆਕਾਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਅਧਰ = ਆਸਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਧਰਾਇਆ = ਟਿਕਾਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ :

ਪਉਣੁ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰੁ; ਲਖ ਉਪਾਇਆ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਪਉਣੁ = ਹਵਾ, ਪਾਣੀ ਤੇ ਬੈਸੰਤਰੁ = ਅੱਗਾਂ ਉਪਾਇਆ = ਪੈਦਾ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ।

ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਜੋਨਿ; ਖੇਲ ਰਚਾਇਆ।

ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਚਉਰਾਸੀਹ = ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੋਨਿ = ਜੂਨਾਂ ਦਾ ਖੇਲ ਰਚਾਇਆ = ਰਚਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਜੋਨਿ ਜੋਨਿ ਜੀਅ ਜੰਤ; ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਇਆ।

ਉਸ ਸੱਚ ਸਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਜੋਨਿ ਜੋਨਿ = ਜੂਨਾਂ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਇਤਨੇ ਜੀਵ ਤੇ ਜੰਤੂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ ਲੇਖੁ ਲਿਖਾਇ;
ਅਲੇਖ ਧਿਆਇਆ ॥੯॥

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਲੇਖ ਲਿਖਾਇ = ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਆਪ ਅਲੇਖ = ਲੇਖੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਗੁਰਮੁਖ ਜਨਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਧਿਆਇਆ = ਧਿਆਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥੯॥ ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਆਪਿ ਅਲੇਖੁ ਕੁਦਰਤਿ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ਹੁਕਮਿ ਚਲਾਏ ਸੋਈ ਜੀਉ ॥੧॥

(ਸੋਰਠਿ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੫੯੮)

ਪਉੜੀ ੧੦ (ਗੁਰਮੁਖ ਮਾਰਗ)

ਸਤਿਗੁਰ ਸਚਾ ਨਾਉ; ਆਖਿ ਸੁਣਾਇਆ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਨਾਉ = ਨਾਮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਖਿ = ਕਹਿ ਕੇ ਸੁਣਾਇਆ = ਸੁਣਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਗੁਰ ਮੂਰਤਿ ਸਚੁ ਥਾਉ; ਧਿਆਨੁ ਧਰਾਇਆ।

ਗੁਰ = ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦਾ ਮੂਰਤਿ = ਸਰੂਪ ਦਾ ਥਾਉ = ਥਾਂ ਸਾਧਸੰਗਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਪਾਸੋਂ ਧਿਆਨ ਧਰਾਇਆ = ਧਰਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਅਸਰਾਉ; ਸਚਿ ਸੁਹਾਇਆ।

ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਾਧਸੰਗਤ ਦਾ ਅਸਰਾਉ = ਆਸਰਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਸੱਚ ਕਰ ਕੇ ਸੁਹਾਇਆ = ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਹੋਏ ਹਨ।

ਦਰਗਹ ਸਚ ਨਿਆਉ; ਹੁਕਮੁ ਚਲਾਇਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਾਧਸੰਗਤ ਰੂਪੀ ਸੱਚੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਸੱਚ ਦਾ ਨਿਆਉ = ਇਨਸਾਫ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਇਹ ਹੁਕਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਚਲਾਇਆ = ਚਲਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੁ ਗਿਰਾਉਂ; ਸਬਦ ਵਸਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਸੱਚਾ ਗਿਰਾਉਂ = ਪਿੰਡ ਵਸਾਇਆ = ਵਸਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸੱਚਾ ਨਾਮ ਵਸਾ ਲਿਆ ਹੈ।

ਮਿਟਿਆ ਗਰਬੁ ਗੁਆਉ; ਗਰੀਬੀ ਛਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਗਰਬੁ = ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਗੁਆਉ = ਗਵਾ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਗ਼ਰੀਬੀ ਭਾਵ ਨਿਮਰਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਛਾਇਆ = ਛਾ ਗਈ ਹੈ।

ਗੁਰਮਤਿ ਸਚੁ ਹਿਆਉ; ਅਜਰੁ ਜਰਾਇਆ।

ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ (ਗੁਰ + ਮਤਿ) ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੱਚੀ ਮਤਿ = ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਆਉ = ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰ ਕੇ ਅਜਰੁ = ਨਾ ਜਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਆਤਮਿਕ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਜਰਾਇਆ = ਜਰ ਲਿਆ ਹੈ।

ਤਿਸ ਬਲਿਹਾਰੈ ਜਾਉ; ਸੁ ਭਾਣਾ ਭਾਇਆ॥੧੦॥

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਤਿਸ = ਉਸ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰੈ = ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਉ = ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਸੁ = ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਭਾਣਾ = ਹੁਕਮ ਭਾਇਆ = ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ॥੧੦॥

ਪਉੜੀ ੧੧ (ਗੁਰਮੁਖ ਪਰਮ ਪਦ)

ਸਚੀ ਖਸਮ ਰਜਾਇ; ਭਾਣਾ ਭਾਵਣਾ।

ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਖਸਮ = ਮਾਲਕ, ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਰਜਾਇ = ਆਗਿਆ ਨੂੰ ਸੱਚੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਭਾਣਾ = ਹੁਕਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਵਣਾ = ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ :

ਸਤਿਗੁਰ ਪੈਰੀ ਪਾਇ; ਆਪੁ ਗਵਾਵਣਾ।

ਗੁਰਮੁਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰੀ = ਚਰਨੀਂ ਪਾਇ = ਪੈ ਕੇ ਆਪਾ ਭਾਵ ਹੰਕਾਰ ਗਵਾਵਣਾ = ਗਵਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰ ਚੇਲਾ ਪਰਚਾਇ; ਮਨੁ ਪਤੀਆਵਣਾ।

ਚੇਲਾ = ਸਿੱਖ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਪਰਚੇ ਵਿਚ ਪਰਚਾਇ = ਪਰਚ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਪਤੀਆਵਣਾ = ਪਤੀਜਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ; ਅਲਖ ਲਖਾਵਣਾ।

ਫਿਰ ਗੁਰਮੁਖ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ = ਸੁਤੇ-ਸਿੱਧ ਹੀ ਅਲਖ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਲਖਣਾ ਬਿਰਤੀ ਦੁਆਰਾ ਲਖਾਵਣਾ = ਲਖ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਸਿਖ ਤਿਲ ਨ ਤਮਾਇ; ਕਾਰ ਕਮਾਵਣਾ।

ਜੋ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦਿਨ ਰਾਤ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਾਰ = ਸੇਵਾ ਕਮਾਵਣਾ = ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਤਿਲ ਮਾਤਰ ਵੀ ਤਮਾਇ = ਤਮਾ, ਖ਼ਾਹਸ਼ ਨ = ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ।

ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵ ਲਾਇ; ਹੁਕਮੁ ਮਨਾਵਣਾ।

ਐਸੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤ ਵਿਚ ਲਿਵਲਾਇ (ਲਿਵ + ਲਾਇ) ਲਿਵ = ਬਿਰਤੀ ਲਾਇ = ਲਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਮਨਾਵਣਾ = ਮੰਨਦੇ ਹਨ।

ਵੀਹ ਇਕੀਹ ਲੰਘਾਇ; ਨਿਜ ਘਰਿ ਜਾਵਣਾ।

ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਵੀਹ ਵਿਸਵੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਲੰਘਾਇ = ਲੰਘ ਕੇ ਇਕੀਹ = ਇਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਨਿਜ ਘਰਿ = ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਵਣਾ = ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲ ਪਾਇ; ਸਹਜਿ ਸਮਾਵਣਾ॥੧੧॥

ਅਜਿਹੇ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਸੁਖ ਫਲ ਨੂੰ ਪਾਇ = ਪਾ ਕੇ ਸਹਜਿ = ਗਿਆਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਸਮਾਵਣਾ = ਸਮਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥੧੧॥

ਪਉੜੀ ੧੨ (ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਵਿਖੇ)

ਇਕੁ ਗੁਰੂ ਇਕੁ ਸਿਖੁ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਣਿਆ।

ਇਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਸ਼ਿਰੋਮਣੀ ਗੁਰੂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਕ ਸਿੱਖ ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਹਨ, ਜੋ ਸਾਰੀਆਂ ਕਸਵੱਟੀਆਂ ਵਿਚ ਪਾਸ ਹੋਏ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਜਾਣਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰ ਚੇਲਾ ਗੁਰ ਸਿਖੁ; ਸਚਿ ਸਮਾਣਿਆ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਚੇਲਾ = ਸਿੱਖ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖੁ = ਸਿੱਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਸੱਚ ਵਿਚ ਸਮਾਣਿਆ = ਸਮਾ ਗਏ।

ਸੋ ਸਤਿਗੁਰ ਸੋ ਸਿਖੁ; ਸਬਦੁ ਵਖਾਣਿਆ।

ਫਿਰ ਸੋ = ਉਸ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਰੂਪ ਸੋ = ਉਹ ਸਿਖੁ = ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਜੀ (ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ) ਹੋ ਗਏ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਵਖਾਣਿਆ = ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਨਿਕਟਿ ਬਸੈ ਬਨਵਾਰੀ॥
ਤਿਨਿ ਲਹਣਾ ਥਾਪਿ ਜੋਤਿ ਜਗਿ ਧਾਰੀ॥ *(ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਚਉਥੇ ਕੇ, ਅੰਗ ੧੪੦੧)*

ਅਚਰਜ ਭੂਤ ਭਵਿਖੁ; ਸਚੁ ਸੁਹਾਣਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੂਤਕਾਲ ਵਿਚ ਵੀ ਅਚਰਜ = ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਸੀ ਤੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਵੀ ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਹਨ, ਇਹ ਸੱਚ ਸੁਹਾਣਿਆ = ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਹੈ।

ਲੇਖ ਅਲੇਖੁ ਅਲਿਖੁ; ਮਾਣ ਨਿਮਾਣਿਆ।

ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਣ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲੇਖੇ ਤੋਂ ਅਲੇਖ ਹਨ ਤੇ ਅਲਿਖੁ = ਲਿਖੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ, ਭਾਵ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੇ।

ਸਮਸਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਿਖੁ; ਨ ਆਵਣ ਜਾਣਿਆ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤੇ ਵਿਖੁ = ਜ਼ਹਿਰ ਇਕ ਸਮਸਰਿ = ਬਰਾਬਰ ਹੈ, ਉਹ ਆਵਣ ਜਾਣਿਆ = ਜੰਮਣ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਨ = ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ।

ਨੀਸਾਣਾ ਹੋਇ ਲਿਖੁ; ਹਦ ਨੀਸਾਣਿਆ।

ਜੋ ਨੀਸਾਣਾ = ਪ੍ਰਗਟ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਜੱਸ ਲਿਖੁ = ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਧਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਹੱਦ ਨੀਸਾਣਿਆ = ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਉਹ ਗੁਰੂ ਹੁਕਮਾਂ ਵਿਚ ਚੱਲ ਕੇ ਗਿਆਨਵਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰ ਸਿਖਹੁ ਗੁਰਸਿਖ; ਹੋਇ ਹੈਰਾਣਿਆ॥੧੨॥

ਸਿਖਹੁ = ਗੁਰਸਿੱਖ ਭਾਈ ਲਹਿਣੇ ਤੋਂ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਹੋਇ = ਹੋਇਆ ਵੇਖ ਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹੈਰਾਣਿਆ = ਅਸਚਰਜ ਰਹਿ ਗਏ॥੧੨॥

ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਆਦਿ ਵਿਚ ਇਕ ਜੋਤਿ ਹਨ, ਪੂਰਨ ਗੁਰਤਾ-ਗੱਦੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਤੇ ਪੂਰਨ ਸਿੱਖੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਦਿਖਾਈ, ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਸਿੱਖ ਤੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਹੋ ਕੇ ਆਦਿ ਤੁਲ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿਖਾ ਦਿੱਤਾ, ਦੋਵੇਂ ਗੁਰੂ ਪੂਰਨ ਗੁਰ-ਅਵਤਾਰ ਹਨ।

ਪਉੜੀ ੧੩ (ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਲੱਛਣ ਤੇ ਧੂੜ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ)

ਪਿਰਮ ਪਿਆਲਾ ਪੂਰਿ; ਅਪਿਓ ਪੀਆਵਣਾ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਪਿਰਮ = ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਅਪਿਓ = ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਪੂਰਿ = ਲਬਾਲਬ ਭਰ ਕੇ ਪੀਆਵਣਾ = ਪੀਤਾ ਹੈ।

ਮਹਰਮ ਹਕ ਹਜੂਰਿ; ਅਲਖੁ ਲਖਾਵਣਾ।

ਉਹ ਹਕ = ਸੱਚੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਹਜੂਰਿ = ਨੇੜੇ ਜਾਣ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਮਹਰਮ = ਭੇਤੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਲਖੁ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਲਖਣਾ ਬਿਰਤੀ ਦੁਆਰਾ ਲਖਾਵਣਾ = ਲਖ ਲਿਆ ਹੈ ਭਾਵ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ :

ਘਟ ਅਵਘਟ ਭਰਪੂਰਿ; ਰਿਦੈ ਸਮਾਵਣਾ।

ਜੋ ਘਟ = ਘਾਟੀਆਂ ਅਤੇ ਅਵਘਟ = ਔਖੀਆਂ ਘਾਟੀਆਂ **ਵਾ:** ਘਟਾਂ ਅਵਘਟਾਂ ਵਿਚ ਭਰਪੂਰਿ = ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੈ, ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਰਿਦੈ = ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਸਮਾਉਣਾ = ਸਮਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਬੀਅਹੁ ਹੋਇ ਅੰਗੂਰੁ; ਸੁਫਲਿ ਸਮਾਵਣਾ।

ਜਿਵੇਂ ਬੀਅਹੁ = ਬੀਜ ਤੋਂ ਅੰਗੂਰ ਦਾ ਬੂਟਾ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਫਲਿ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਫਲ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਬੀਜ ਦਾ ਅੰਕੁਰ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਫਲਾਂ ਵਾਂਗ ਗਿਆਨ ਦੇ ਫਲ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਹੋਣ ਰੂਪ ਸਮਾਵਣਾ = ਸਮਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਬਾਵਨ ਹੋਇ ਠਰੂਰ; ਮਹਿ ਮਹਿਕਾਵਣਾ।

ਜਿਵੇਂ ਬਾਵਨ ਚੰਦਨ ਦਾ ਪੌਦਾ ਠਰੂਰ = ਸੀਤਲ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿ = ਮਹਿਕ ਨਾਲ ਮਹਿਕਾਵਣਾ = ਮਹਿਕਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖ ਬਾਵਨ ਚੰਦਨ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਭਗਤੀ ਰੂਪ ਮਹਿਕ ਹੋਰਨਾਂ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਰੂਪ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਵਿਚ ਮਹਿਕਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਚੰਦਨ ਚੰਦ ਕਪੂਰ; ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਵਣਾ।

ਜਿਵੇਂ ਚੰਦਨ, ਚੰਦ = ਚੰਦਰਮਾ ਤੇ ਕਪੂਰ ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਠੰਢੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਠੰਢ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਮਿਲਾਵਣਾ = ਮਿਲਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖ ਭਗਤੀ ਰੂਪੀ ਚੰਦਨ, ਵੈਰਾਗ ਰੂਪੀ ਚੰਦ ਤੇ ਮਹਾਂਵਾਕ ਰੂਪੀ ਕਪੂਰ ਦੇ ਮੇਲ ਕਰਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

ਸਸੀਅਰ ਅੰਦਰਿ ਸੂਰ; ਤਪਤਿ ਬੁਝਾਵਣਾ।

('ਬੁਝਾਵਣਾ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਸਸੀਅਰ = ਚੰਦਰਮਾ ਦੇ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਸੂਰ = ਸੂਰਜ ਮਿਲ ਕੇ ਆਪਣੀ ਤਪਤਿ ਬੁਝਾਵਣਾ = ਬੁਝਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਸੂਰਜ ਦੀ ਸੱਜੀ ਸੁਰ ਚੱਲੇ ਤਾਂ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਤਪਸ਼ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜਦੋਂ ਚੰਦਰਮਾ ਦੀ ਖੱਬੀ ਸੁਰ ਚੱਲੇ ਤਾਂ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਠੰਢ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਸੂਰਜ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਤਮੋ ਗੁਣ ਪੁਰਖਾਂ ਅੰਦਰ ਸਤੋ ਗੁਣ ਰੂਪੀ ਚੰਦਰਮਾ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਮੋ ਗੁਣ ਦੀ ਤਪਸ਼ ਬੁਝ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਚਰਣ ਕਵਲ ਦੀ ਧੂਰਿ; ਮਸਤਕਿ ਲਾਵਣਾ।

ਅਜਿਹੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਧੂਰਿ = ਧੂੜ ਨੂੰ ਮਸਤਕਿ = ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ ਲਾਵਣਾ = ਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਕੀ ਹਰਿ ਧੂੜਿ ਦੇਹਿ ਹਮ ਪਾਪੀ ਭੀ ਗਤਿ ਪਾਂਹਿ॥ *(ਸਲੋਕ ਮ: ੪, ਅੰਗ ੧੪੨੪)*

ਕਾਰਣ ਲਖ ਅੰਕੂਰ; ਕਰਣੁ ਕਰਾਵਣਾ।

ਇਹ ਚਰਨ ਧੂੜੀ ਲੱਖਾਂ ਅੰਗੂਰਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੋ ਕੇ ਕਰਣੁ = ਕਾਰਜ ਕਰਾਵਣਾ = ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਵਜਨਿ ਅਨਹਦ ਤੂਰ; ਜੋਤਿ ਜਗਾਵਣਾ॥੧੩॥

ਜਦ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਰੂਪ ਅਨਹਦ = ਇਕ-ਰਸ ਤੂਰ = ਵਾਜੇ ਵਜਨਿ = ਵੱਜਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਤਮਿਕ ਜੋਤ ਸਾਖਿਆਤਕਾਰ ਹੋਣ ਰੂਪ ਜਗਾਵਣਾ = ਜਾਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ॥੧੩॥

ਪਉੜੀ ੧੪ (ਚਰਨ ਧੂੜ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ)

ਇਕ ਕਵਾਉ ਅਤੋਲੁ; ਕੁਦਰਤਿ ਜਾਣੀਐ।

ਜਿਵੇਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਇਕ ਕਵਾਉ = ਵਾਕ ਦੀ ਕੁਦਰਤਿ = ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੋਲੁ = ਤੋਲਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਜਾਣੀਐ = ਜਾਣੀਦੀ ਹੈ।

ਓਅੰਕਾਰੁ ਅਬੋਲੁ; ਚੋਜ ਵਿਡਾਣੀਐ।

ਜਿਵੇਂ ਓਅੰਕਾਰੁ = ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਚੋਜ = ਕੌਤਕ ਵਿਡਾਣੀਐ = ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਹਨ, ਜੋ ਅਬੋਲੁ = ਬੋਲਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਨ।

ਲਖ ਦਰੀਆਉ ਅਲੋਲ; ਪਾਣੀ ਆਣੀਐ।

ਜਿਵੇਂ ਲੱਖਾਂ ਦਰੀਆਉ = ਦਰਿਆ ਅਲੋਲ = ਅਡੋਲ ਹੋ ਕੇ ਪਾਣੀ ਆਣੀਐ = ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਲੱਖਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦਰਿਆਵਾਂ ਵਾਂਗ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ।

ਹੀਰੇ ਲਾਲ ਅਮੋਲੁ; ਗੁਰ ਸਿਖ ਜਾਣੀਐ।

ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਹੀਰੇ, ਲਾਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਅਮੋਲੁ = ਅਮੋਲਕ ਜਾਣੀਐ = ਜਾਣੀਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕੀਦੀ।

ਗੁਰਮਤਿ ਅਚਲ ਅਡੋਲ; ਪਤਿ ਪਰਵਾਣੀਐ।

('ਅਚੱਲ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜੋ ਗੁਰਮਤਿ (ਗੁਰ + ਮਤਿ) ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ = ਸਿੱਖਿਆ ਅਚਲ = ਚੱਲਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਗੁਰਸਿੱਖ ਇਸ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਅਡੋਲ = ਡੋਲਦੇ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਤਿ = ਇੱਜ਼ਤ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਪਰਵਾਣੀਐ = ਪ੍ਰਵਾਣਨੀਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੰਥ ਨਿਰੋਲੁ; ਸਚੁ ਸੁਹਾਣੀਐ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਪੰਥ = ਰਸਤਾ ਨਿਰੋਲ = ਸ਼ੁੱਧ ਨਿਰਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਜੋ ਸੱਚਾ ਤੇ ਸੁਹਾਣੀਐ = ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਹੈ।

ਸਾਇਰ ਲਖ ਢੰਢੋਲ; ਸਬਦ ਨੀਸਾਣੀਐ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਸਾਇਰ = ਕਵੀ ਉਪਮਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਢੰਢੋਲ = ਢੂੰਡਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਲੱਭਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਪਮਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਨੀਸਾਣੀਐ = ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ, ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਐਸੀ ਮਹਿਮਾ ਹੈ **ਵਾ:** ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਸਾਇਰ = ਕਵੀ ਉਪਮਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਢੰਢੋਲ = ਢੂੰਡੇ, ਪਰ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਨੀਸਾਣੀਐ = ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਵਾਲੇ ਵਿਰਲੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਚਰਣ ਕਵਲ ਰਜ ਘੋਲਿ; ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਾਣੀਐ।

('ਰਜ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ, ਅੱਧਕ ਰਹਿਤ ਹੈ)

ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨ ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਰਜ = ਧੂੜ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਘੋਲਿ = ਘੋਲੀ ਹੈ, ਉਹ ਵਾਣੀਐ = ਜਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੀਤਾ ਰਜ; ਅਕਥ ਕਹਾਣੀਐ ॥੧੪॥

('ਰੱਜ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਹੈ, 'ਅਕੱਥ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਹੈ)

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੱਜ ਭਾਵ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋ ਕੇ ਪੀਤਾ = ਪੀਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀਐ = ਕਹਾਣੀ ਅਕਥ = ਕਥਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ॥੧੪॥

ਪਉੜੀ ੧੫ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅਕੱਥ ਹੈ)

ਕਾਦਰੁ ਨੋ ਕੁਰਬਾਣੁ; ਕੀਮ ਨ ਜਾਣੀਐ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਕਾਦਰੁ = ਰਚਣਹਾਰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਣੁ = ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਕੀਮ = ਕੀਮਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਣੀਐ = ਜਾਣੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਕੇਵਡੁ ਵਡਾ ਹਾਣੁ; ਆਖਿ ਵਖਾਣੀਐ।

ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਹਾਣੁ = ਉਮਰ ਕੇਵਡੁ = ਕਿਤਨੀ ਕੁ ਵੱਡੀ ਆਖ ਕੇ ਵਖਾਣੀਐ = ਕਥਨ ਕਰੀਏ ? ਭਾਵ ਕਥਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਕੇਵਡੁ ਆਖਾ ਤਾਣੁ; ਮਾਣੁ ਨਿਮਾਣੀਐ।

ਜੋ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਦਾ ਮਾਣ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਤਾਣੁ = ਬਲ ਕੇਵਡੁ = ਕਿਤਨਾ ਕੁ ਵੱਡਾ ਆਖੀਏ ? ਭਾਵ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਲਖ ਜਿਮੀ ਅਸਮਾਣ; ਤਿਲੁ ਨ ਤੁਲਾਣੀਐ।

ਲੱਖਾਂ ਜਿਮੀ = ਧਰਤੀਆਂ, ਅਸਮਾਣ = ਆਕਾਸ਼ ਉਸ ਸੱਚ ਸਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਬਣਾਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਤਿਲ ਮਾਤਰ ਵੀ ਤੁਲਾਣੀਐ = ਤੋਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਕੁਦਰਤਿ ਲਖ ਜਹਾਨੁ; ਹੋਇ ਹੈਰਾਣੀਐ।

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਜਹਾਨ = ਜਗਤ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਹੈਰਾਣੀਐ = ਅਸਚਰਜ ਹੋਇ = ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਦਸਤਗੀਰ ਪੀਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਸੁਲਤਾਨਾ ਸੁਲਤਾਨ; ਹੁਕਮ ਨੀਸਾਣੀਐ।

ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਸੁਲਤਾਨਾ ਸੁਲਤਾਨ = ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਹੁਕਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਭੀ ਨੀਸਾਣੀਐ = ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਲਖ ਸਾਇਰ ਨੈਸਾਣ; ਬੂੰਦ ਸਮਾਣੀਐ।

ਲੱਖਾਂ ਸਾਇਰ = ਸਮੁੰਦਰ ਤੇ ਨੈਸਾਣ = ਨਦੀਆਂ ਉਸ ਅਥਾਹ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਬੂੰਦ ਵਾਂਗੂੰ ਸਮਾਣੀਐ = ਸਮਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਕੂੜ ਅਖਾਣ ਵਖਾਣ; ਅਕਥ ਕਹਾਣੀਐ॥੧੫॥

ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਐਡਾ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸ ਥਾਂ ਹੈ, ਉਹ ਕੂੜ = ਝੂਠੀਆਂ ਅਖਾਣ = ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਖਾਣ = ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੀ ਕਹਾਣੀਐ = ਕਹਾਣੀ ਅਕਥ = ਕਥਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ॥੧੫॥

ਪਉੜੀ ੧੬ (ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਰਹਿਣੀ)

ਚਲਣੁ ਹੁਕਮੁ ਰਜਾਇ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਣਿਆ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੇ ਰਜਾਇ = ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਚੱਲਣਾ ਜਾਣਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੰਥਿ ਚਲਾਇ; ਚਲਣੁ ਭਾਣਿਆ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਭਾਣਿਆ = ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਚੱਲਣਾ ਹੀ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਪੰਥ = ਰਸਤਾ ਚਲਾਇ = ਤੋਰਿਆ ਹੈ।

ਸਿਦਕ ਸਬੂਰੀ ਪਾਇ; ਕਰਿ ਸੁਕਰਾਨਿਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਸਿਦਕ = ਭਰੋਸਾ ਤੇ ਸਬੂਰੀ = ਸੰਤੋਖ ਨੂੰ ਪਾਇ = ਪਾ ਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਸੁਕਰਾਨਿਆ = ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਿ = ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਦਾਤ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਲਖੁ ਲਖਾਇ; ਚੋਜ ਵਿਡਾਨਿਆ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਵਿਡਾਨਿਆ = ਅਸਚਰਜ ਚੋਜ = ਕੌਤਕਾਂ ਵਾਲੇ ਅਲਖੁ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਲਖਣਾ ਬਿਰਤੀ ਦੁਆਰਾ ਲਖਾਇ = ਲਖ ਲਿਆ ਹੈ।

ਵਰਤਣ ਬਾਲ ਸੁਭਾਇ; ਆਦਿ ਵਖਾਨਿਆ।

ਫਿਰ ਵੀ ਬਾਲ ਵਤ ਸੁਭਾਇ = ਸੁਭਾਅ ਵਿਚ ਵਰਤਣ = ਵਰਤਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਸੂਧੇ ਭਾਵ ਵਿਚ ਵਰਤਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਆਦ = ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਵਖਾਨਿਆ = ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ **ਵਾ:** ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਵਖਾਨਿਆ = ਵਖਾਣ ਭਾਵ ਜਪਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਲਿਵ ਲਾਇ; ਸਚੁ ਸੁਹਾਨਿਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਲਿਵ = ਬਿਰਤੀ ਲਾਇ = ਲਾ ਕੇ ਸੱਚੇ ਤੇ ਸੁਹਾਨਿਆ = ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ **ਵਾ:** ਸੱਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਅੰਦਰ ਸੁਹਾਨਿਆ = ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਜੀਵਣ ਮੁਕਤਿ ਕਰਾਇ; ਸਬਦਿ ਸਿਵਾਨਿਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਕਰਾਇ = ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਸਬਦਿ = ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਸਿਵਾਨਿਆ = ਪਹਿਚਾਣਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਪ ਗਵਾਇ; ਆਪ ਪਛਾਨਿਆ ॥੧੬॥

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਆਪਾ ਭਾਵ ਹੰਕਾਰ ਗਵਾਇ = ਗਵਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਤਮਿਕ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਪਛਾਨਿਆ = ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ ॥੧੬॥

ਪਉੜੀ ੧੭ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਹਿਮਾ)

ਅਬਿਗਤਿ ਗਤਿ ਅਸਗਾਹ; ਆਖਿ ਵਖਾਣੀਐ।

ਅਬਿਗਤਿ = ਗਤੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਅਸਗਾਹ = ਅਥਾਹ ਭਾਵ ਡੂੰਘੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਗਤਿ = ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਬਾਰੇ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਲਖਣਾ ਬਿਰਤੀ ਦੁਆਰਾ ਆਖਿ = ਕਹਿ ਕੇ ਵਖਾਣੀਐ = ਵਖਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਕਤੀ ਬਿਰਤੀ ਕਰਕੇ ਵਖਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ।

ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰ ਅਥਾਹ; ਹਾਥਿ ਨ ਆਣੀਐ।

ਜੋ ਗਹਿਰ = ਨਿਰਹੱਲ, ਗੰਭੀਰ = ਡੂੰਘੇ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਬਿਰਤੀ ਕਰਕੇ ਅਥਾਹ = ਥਾਹ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਹਾਥਿ = ਥਾਹ ਨ = ਨਹੀਂ ਆਣੀਐ = ਆਉਂਦਾ।

ਬੂੰਦ ਲਖ ਪਰਵਾਹ; ਹੁਲੜ ਵਾਣੀਐ।

ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਬੂੰਦ ਤੋਂ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਹੁਲੜ ਵਾਣੀਐ = ਹੜ੍ਹਾਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬੂੰਦ ਤੋਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਅੰਦਰ ਸਿਮਰਨ ਰੂਪੀ ਹੜ੍ਹ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹ; ਅਕਥ ਕਹਾਣੀਐ।

ਗੁਰਮੁਖ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤਿ ਸਲਾਹ = ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਕਥ = ਕਥਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਐ = ਕਥਾਵਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਪਾਰਾਵਾਰੁ ਨ ਰਾਹ; ਬਿਅੰਤੁ ਸੁਹਾਣੀਐ।

ਉਸ ਦੇ ਪਾਰਾਵਾਰੁ = ਪਾਰ-ਉਰਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਰਾਹ = ਰਸਤਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਬੇਅੰਤ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਹਾਣੀਐ = ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੈ।

ਲਉਬਾਲੀ ਦਰਗਾਹ; ਨ ਆਵਣ ਜਾਣੀਐ।

ਜੋ ਗੁਰਮੁਖ ਲਉਬਾਲੀ = ਬੇਪਰਵਾਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦਰਗਾਹ = ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਗਏ ਹਨ, ਉਹ ਆਵਣ ਜਾਣੀਐ = ਜੰਮਣ ਮਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਜਨਮ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਨਹੀਂ, ਮਰ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਨਹੀਂ।

ਵਡਾ ਵੇਪਰਵਾਹ; ਤਾਣੁ ਨਿਤਾਣੀਐ।

ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਿਤਾਣੀਐ = ਨਿਤਾਣਿਆਂ ਦਾ ਤਾਣ ਹੈ ਤੇ ਵੱਡਾ ਵੇਪਰਵਾਹ = ਬੇ-ਮੁਥਾਜ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰ ਸਚੇ ਵਾਹ; ਹੋਇ ਹੈਰਾਣੀਐ ॥੧੭॥

ਸੱਚੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਾਹ = ਧੰਨ ਹਨ **ਵਾ:** ਸੱਚੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਾਹ = ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਹੈਰਾਣੀਐ = ਅਸਚਰਜ ਹੋਇ = ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ॥੧੭॥

ਪਉੜੀ ੧੮ (ਸਾਧਸੰਗਤ ਸੱਚਖੰਡ ਹੈ)

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਸਚ ਖੰਡੁ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਈਐ।

ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਸਾਧਸੰਗਤ ਰੂਪ ਸੱਚਖੰਡ ਵਿਚ ਜਾਈਐ = ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ :

ਸਚੁ ਨਾਉ ਬਲਵੰਡੁ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਧਿਆਈਐ।

ਗੁਰਮੁਖ ਉਥੇ ਬਲਵੰਡੁ = ਬਲਵਾਨ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਸੱਚੇ ਨਾਉ = ਨਾਮ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨੂੰ ਧਿਆਈਐ = ਧਿਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਪਰਮ ਜੋਤਿ ਪਰਚੰਡੁ; ਜੁਗਤਿ ਜਗਾਈਐ।

ਗੁਰਮੁਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਜੁਗਤ ਨਾਲ ਪਰਮ ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਪਰਚੰਡੁ (ਪਰ + ਚੰਡੁ) ਪਰ = ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਚੰਡੁ = ਤਿੱਖੇ ਗਿਆਨ, ਭਾਵ ਬਹੁਲਤਾ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਜਗਾਈਐ = ਜਗਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ :

ਸੋਧਿ ਡਿਠਾ ਬ੍ਰਹਮੰਡ; ਲਵੈ ਨ ਲਾਈਐ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰਾ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਸੋਧਿ = ਖੋਜ ਕੇ ਡਿੱਠਾ = ਦੇਖਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪਰਮਜੋਤ **ਵਾ**: ਗਿਆਨ ਦੇ ਲਵੈ = ਸਦਰਸ਼ ਕੋਈ ਨ = ਨਹੀਂ ਲਾਈਐ = ਲੱਗ ਸਕਦਾ।

ਤਿਸੁ ਨਾਹੀ ਜਮ ਡੰਡੁ; ਸਰਣਿ ਸਮਾਈਐ।

ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਸਮਾਈਐ = ਸਮਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਿਸੁ = ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਮਾਂ ਦੇ ਡੰਡੁ = ਡੰਡੇ ਨਾਹੀ = ਨਹੀਂ ਵੱਜਦੇ, ਅਤੇ :

ਘੋਰ ਪਾਪ ਕਰਿ ਖੰਡੁ; ਨਰਕਿ ਨ ਪਾਈਐ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਿ = ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਘੋਰ ਪਾਪ ਵੀ ਖੰਡੁ = ਟੁਕੜੇ-ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਾਈਐ = ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ।

ਚਾਵਲ ਅੰਦਰਿ ਵੰਡੁ; ਉਬਰਿ ਜਾਈਐ।

ਜਿਵੇਂ ਚਾਵਲ = ਚੌਲਾਂ ਅੰਦਰਿ = ਵਿੱਚੋਂ ਵੰਡੁ = ਛਿੱਲੜ ਨੂੰ ਉਬਰਿ = ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਜਾਈਐ = ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਜਗਿਆਸੂ ਲੋਕ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੁਆਰਾ ਛਿੱਲੜਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਆਪਣੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਸਚਹੁ ਸਚੁ ਅਖੰਡੁ; ਕੂੜ ਛੁਡਾਈਐ ॥੧੮॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸਚਹੁ = ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਦੀ ਅਖੰਡ = ਇਕ-ਰਸ ਸੱਚੀ ਵਿਚਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕੂੜ = ਝੂਠ ਛੁਡਾਈਐ = ਛੁਡਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥੧੮॥

ਪਉੜੀ ੧੯ (ਗੁਰਮੁਖ ਰਹਿਣੀ)

ਗੁਰ ਸਿਖਾ ਸਾਬਾਸ; ਜਨਮੁ ਸਵਾਰਿਆ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ 'ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਸਵਾਰਿਆ = ਸਵਾਰ ਲਿਆ ਹੈ ਭਾਵ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਖਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਏ, ਪਰਉਪਕਾਰ ਸੇਵਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਸੰਵਾਰ ਲਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰ ਸਿਖਾ ਰਹਰਾਸਿ; ਗੁਰੂ ਪਿਆਰਿਆ।

ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ ਹੀ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਰਹਰਾਸਿ = ਰਹੁ-ਰੀਤੀ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ; ਨਾਉ ਚਿਤਾਰਿਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਸਾਸਿ = ਸੁਆਸ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਤੇ ਗਿਰਾਸਿ = ਗਰਾਹੀ (ਬੁਰਕੀ) ਖਾਂਦਿਆਂ ਭਾਵ ਅੰਦਰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਉ = ਨਾਮ ਨੂੰ ਚਿਤਾਰਿਆ = ਚੇਤੇ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਮਾਇਆ ਵਿਚਿ ਉਦਾਸੁ; ਗਰਬੁ ਨਿਵਾਰਿਆ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਉਦਾਸੁ = ਉਪਰਾਮ ਰਹਿ ਕੇ ਗਰਬੁ = ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਿਵਾਰਿਆ = ਨਵਿਰਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਦਾਸਨਿ ਦਾਸ; ਸੇਵ ਸੁਚਾਰਿਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਦਾਸਨਿ = ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਦਾਸ = ਸੇਵਕ ਹੋ ਕੇ ਸੇਵਾ ਦਾ ਸੁਚਾਰਿਆ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਆਚਾਰ, ਭਾਵ ਚੰਗੇ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਵਰਤਨਿ ਆਸ ਨਿਰਾਸ; ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਿਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਆਸਾ ਰੂਪ ਜਗਤ ਵਿਚ ਨਿਰਾਸ = ਆਸਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਭਾਵ ਉਪਰਾਮ ਹੋ ਕੇ ਵਰਤਨਿ = ਵਰਤਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਵੀਚਾਰਿਆ = ਵਿਚਾਰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਹਜਿ ਨਿਵਾਸ; ਮਨ ਹਠ ਮਾਰਿਆ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਸਹਜਿ = ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ = ਵਾਸਾ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦਾ ਹਠ ਮਾਰਿਆ = ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਭਾਵ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਨਿ ਪਰਗਾਸੁ; ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਿਆ॥੧੯॥

ਐਸੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪਰਗਾਸੁ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਭਗਤੀ ਸਹਿਤ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਫਿਰ ਪਤਿਤ = ਪਾਪੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰਿਆ = ਉੱਧਾਰ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਤਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ॥੧੯॥ ਜੈਸਾ ਕਿ

ਗੁਰਮੁਖਿ ਕੋਟਿ ਉਧਾਰਦਾ ਭਾਈ ਦੇ ਨਾਵੈ ਏਕ ਕਣੀ॥੨॥ *(ਸੋਰਠਿ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੬੦੮)*

ਪਉੜੀ ੨੦ (ਗੁਰਮੁਖ ਰਹਿਣੀ)

ਗੁਰਸਿਖਾ ਜੈਕਾਰੁ; ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਇਆ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਇਆ = ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੈਕਾਰੁ = ਜੈ-ਜੈਕਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਭਾਵ ਲੋਕ-ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੈ-ਜੈਕਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਪਰਵਾਰੈ ਸਾਧਾਰੁ; ਸਬਦੁ ਕਮਾਇਆ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਕਮਾਇਆ = ਕਮਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣਾ ਆਪ ਤਾਂ ਸੁਧਾਰਦੇ ਹੀ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਪਰਵਾਰੈ = ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਜੋੜ ਕੇ ਸਾਧਾਰੁ = ਸੁਧਾਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੁ ਆਚਾਰੁ; ਭਾਣਾ ਭਾਇਆ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਭਾਣਾ = ਹੁਕਮ ਭਾਇਆ = ਚੰਗਾ ਕਰ ਕੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਚਾਰੁ = ਕਰਮ ਸਚੁ = ਸਚਾਈ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਮੋਖ ਦੁਆਰੁ; ਆਪ ਗਵਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਮੋਖ = ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਦੁਆਰ = ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਾ ਭਾਵ ਹੰਕਾਰ ਗਵਾਇਆ = ਗਵਾ ਲਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਰਉਪਕਾਰ; ਮਨੁ ਸਮਝਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ = ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੁ ਆਧਾਰੁ; ਸਚਿ ਸਮਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਆਧਾਰੁ = ਆਸਰਾ ਲੈ ਕੇ ਸੱਚ ਸਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ = ਸਮਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਾ ਲੋਕਾਰੁ; ਲੇਪੁ ਨ ਲਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਰੁ = ਲੋਕ ਲੱਜਾ ਭਾਵ ਮਾਇਆ ਦਾ ਲੇਪ ਨ = ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ = ਲੱਗਦਾ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਏਕੰਕਾਰੁ; ਅਲਖ ਲਖਾਇਆ ॥੨੦॥

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਅਲਖ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਏਕੰਕਾਰੁ = ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਰੂਪ ਲਖਾਇਆ = ਲਖਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ॥੨੦॥

ਪਉੜੀ ੨੧ (ਗੁਰਮੁਖ ਸਰੂਪ)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਸੀਅਰ ਜੋਤਿ; ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਰਸਣਾ।

ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਸਸੀਅਰ = ਚੰਦਰਮਾ ਦੀ ਜੋਤਿ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਚੰਦਰਮਾ ਦੀ ਜੋਤਿ ਭਾਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਸੀਤਲਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਫਲਾਂ-ਫੁੱਲਾਂ ਵਿਚ ਰਸ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪੀ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਵੈਰਾਗ ਰੂਪੀ ਚੰਦਰਮਾ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਰੂਪੀ ਠੰਢ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਰੂਪੀ ਕਿਰਨਾਂ ਵਿਚ ਭਗਤੀ ਦਾ ਰਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਧਰਮੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ, ਫਲਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਅਧਿਕਾਰੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪਰਪੱਕਤਾ ਬਖ਼ਸ਼ਦੇ ਹਨ। ਭਗਤੀ ਸਹਿਤ ਗਿਆਨ ਰਸ ਧਾਰਨ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਦੀ ਵਰਸਣਾ = ਵਰਖਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਅਸਟ ਧਾਤੁ ਇਕ ਧਾਤੁ; ਪਾਰਸੁ ਪਰਸਣਾ।

ਜਿਵੇਂ ਪਾਰਸ ਨੂੰ ਪਰਸਣਾ = ਪਰਸ ਕੇ ਅਸਟ = ਅੱਠ ਧਾਤਾਂ (ਸੋਨਾ, ਚਾਂਦੀ, ਤਾਂਬਾ, ਜਿਸਤ, ਪਾਰਾ, ਕਲੀ, ਲੋਹਾ, ਸਿੱਕਾ) ਇਕ ਧਾਤ ਸੋਨਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਅਸਟ ਧਾਤਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਚਾਰ ਵਰਨ (ਖੱਤਰੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਸ਼ੂਦ, ਵੈਸ਼) ਤੇ ਚਾਰ ਆਸ਼ਰਮ (ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ, ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ, ਬਾਨਪ੍ਰਸਤੀ, ਸੰਨਿਆਸੀ) ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਚੰਦਨ ਵਾਸ ਨਿਵਾਸੁ; ਬਿਰਖ ਸੁਦਰਸਣਾ।

ਜਿਵੇਂ ਚੰਦਨ ਦੀ ਵਾਸ = ਸੁਗੰਧੀ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਬਿਰਖ = ਬ੍ਰਿਛ ਚੰਦਨ ਵਾਂਗ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸੁਦਰਸਣਾ = ਸੋਹਣੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਵਾਲੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖ ਬਾਵਨ ਚੰਦਨ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਭਗਤੀ ਰੂਪੀ ਮਹਿਕ ਹੈ ਤੇ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੋਰਨਾਂ ਵਿਚ ਭਗਤੀ ਦੀ ਮਹਿਕ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਫਿਰ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਭਗਤੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਗੰਗ ਤਰੰਗ ਮਿਲਾਪੁ; ਨਦੀਆਂ ਸਰਸਣਾ।

ਜਿਵੇਂ ਨਦੀਆਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਗੰਗਾ ਦੀਆਂ ਤਰੰਗ = ਲਹਿਰਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ = ਮਿਲ ਕੇ ਸਰਸਣਾ = ਅਧਿਕਤਾ ਸਹਿਤ ਗੰਗਾ ਰੂਪ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਜੀਵਨ ਗੰਗਾ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ ਤੇ ਨਦੀਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਚਾਰ ਵਰਨ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਗੰਗਾ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਸਹਿਤ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਮਾਨ ਸਰੋਵਰ ਹੰਸ; ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਤਰਸਣਾ।

ਜਿਵੇਂ ਮਾਨ ਸਰੋਵਰ ਉੱਤੇ ਹੰਸ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਕਿਸੇ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਤਰਸਣਾ = ਤਰਸਦੇ ਹਨ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਮਾਨ ਸਰੋਵਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਨ ਤੇ ਹੰਸਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੋਗਾਂ ਦੀ **ਵਾ:** ਮਾਇਆ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਤਰਸਦੇ ਹਨ।

ਪਰਮ ਹੰਸ ਗੁਰ ਸਿਖ; ਦਰਸ ਅਦਰਸਣਾ।

ਗੁਰਸਿੱਖ ਪਰਮ ਹੰਸ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਅਦਰਸਣੀ ਪੁਰਖ ਸਨ, ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੇ ਲਾਇਕ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਚਰਣ ਸਰਣ ਗੁਰਦੇਵ; ਪਰਸ ਅਪਰਸਣਾ।

ਗੁਰ ਅਤੇ ਦੇਵ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਨਾਨਕ ਪਦ ਸਮਝਣਾ। ਗੁਰਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਪਰਸ = ਪਰਸਨ ਤੋਂ ਅਪਰਸਣਾ = ਅਪਰਸ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਸਚ ਖੰਡੁ; ਅਮਰ ਨ ਮਰਸਣਾ ॥੨੧॥੨੨॥

ਜੋ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਾਧਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਸੱਚਖੰਡ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਅਮਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਦੇ ਭੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਮਰਸਣਾ = ਮਰਦੇ, ਭਾਵ ਜੰਮਣ ਮਰਨ ਦੇ ਰੋਗ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥੨੧॥੨੨॥

ਵਾਰ ੨੩

੧ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

੧ = ਅਦ੍ਵੈਤ ਸਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ, ੴ = ਸਰਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ, ਸਤਿ = ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਗੁਰ = ਚੇਤਨ ਸਰੂਪ, ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ **ਵਾ:** ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੧ (ਮੰਗਲਾਚਰਣ, ਸਤਿਗੁਰ ਦਰਸ਼ਨ)

ਸਤਿ ਰੂਪ ਗੁਰ ਦਰਸਨੋ; ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਅਚਰਜੁ ਦਿਖਾਇਆ।

ਗੁਰ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਦਰਸਨੋ = ਦੀਦਾਰ ਸਤਿ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਪੂਰਨ = ਪਰੀਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ = ਵਿਆਪਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਅਚਰਜੁ = ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਦਿਖਾਇਆ = ਦਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਤੇ :

ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ; ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸਰੁ ਧਿਆਇਆ।

ਸਤਿਨਾਮੁ (ਸਤਿ + ਨਾਮੁ) ਸਤਿ = ਨਾਸ਼ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨਾਮੁ = ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ, ਕਰਤਾ = ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਰਚਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਪੁਰਖੁ = ਪੂਰਨ ਹੈ, ਐਸੇ ਮੰਤਰ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਧਿਆਇਆ = ਧਿਆਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਨੋਟ : 'ਸਤਿਨਾਮੁ' ਇਹ ਸਰੂਪ ਲੱਖਣ ਹੈ ਤੇ 'ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ' ਤਟੱਸਥੀ ਲੱਖਣ ਹੈ। ਸਰੂਪ ਲੱਖਣ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹੇ, ਤਟੱਸਥੀ ਲੱਖਣ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਦੇ ਹੋਵੇ ਤੇ ਕਦੇ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਰਤਾਪੁਨੇ ਦਾ ਲੱਖਣ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਸਮਾਪਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਰਤਾਪੁਣਾ ਵੀ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰ ਸਬਦ ਗਿਆਨੁ ਸਚੁ;
ਅਨਹਦ ਧੁਨਿ ਵਿਸਮਾਦੁ ਸੁਣਾਇਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਬਦ = ਉਪਦੇਸ਼ ਸੱਚ ਸਰੂਪ ਦਾ ਗਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਅਨਹਦ = ਇਕ-ਰਸ ਧੁਨੀ ਦੁਆਰਾ ਵਿਸਮਾਦੁ = ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਕੌਤਕ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਇਆ = ਸੁਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੰਥ ਚਲਾਇਓਨੁ; ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਦਾ ਪੰਥ = ਰਸਤਾ ਚਲਾਇਓਨੁ = ਚਲਾ ਕੇ ਨਾਮ, ਦਾਨ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ = ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਭਾਵ ਪੱਕਾ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਗੁਰ ਸਿਖ ਦੇ ਗੁਰ ਸਿਖ ਕਰਿ; ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਸਚੁਖੰਡੁ ਵਸਾਇਆ।

ਗੁਰ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਿਖ = ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਕਰਿ = ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਧਸੰਗਤ ਰੂਪੀ ਸੱਚਖੰਡ ਵਿਚ ਵਸਾਇਆ = ਵਸਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਸਚੁ ਰਾਸਿ ਰਹਿਰਾਸਿ ਦੇ; ਸਤਿਗੁਰ ਗੁਰਸਿਖ ਪੈਰੀ ਪਾਇਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਦੀ ਰਾਸਿ = ਪੂੰਜੀ ਤੇ ਰਹਿਰਾਸਿ = ਰਹੁ-ਰੀਤੀ ਦੇ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਪੈਰੀ = ਚਰਨੀਂ ਪਾਇਆ = ਪਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਚਰਣ ਕਵਲ; ਪਰਤਾਪੁ ਜਣਾਇਆ॥੧॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਚਰਨ ਕਮਲਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਜਣਾਇਆ = ਜਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਕੇ ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਹੋਏ॥੧॥

ਪਉੜੀ ੨ (ਤੀਰਥ ਨਾਲੋਂ ਸਾਧੂ ਉੱਤਮ ਹਨ)

ਤੀਰਥ ਨ੍ਹਾਤੈ ਪਾਪ ਜਾਨਿ; ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਣ ਨਾਉ ਧਰਾਇਆ।

ਤੀਰਥ ਵਿਚ ਨ੍ਹਾਤੈ = ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਿਆਂ ਪਾਪ ਚਲੇ ਜਾਨਿ = ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪਤਿਤ = ਪਾਪੀਆਂ ਦਾ ਉਧਾਰਣ = ਉਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੀਰਥ ਦਾ ਨਾਉ = ਨਾਮ ਧਰਾਇਆ = ਧਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਤੀਰਥ ਹੋਨ ਸਕਾਰਥੇ; ਸਾਧ ਜਨਾ ਦਾ ਦਰਸਨੁ ਪਾਇਆ।

ਸਾਧ ਜਨਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਇਆ = ਪਾ ਕੇ ਹੀ ਤੀਰਥ ਸਕਾਰਥੇ = ਸਫਲ ਹੋਨ = ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਗੰਗਾ ਜਮੁਨਾ ਗੋਦਾਵਰੀ ਸਰਸੁਤੀ ਤੇ ਕਰਹਿ ਉਦਮੁ ਧੂਰਿ ਸਾਧੂ ਕੀ ਤਾਈ॥

(ਮਲਾਰ ਮ: ੪, ਅੰਗ ੧੨੬੩)

ਸਾਧ ਹੋਏ ਮਨ ਸਾਧਿਕੈ; ਚਰਣ ਕਵਲ ਗੁਰ ਚਿਤਿ ਵਸਾਇਆ।

ਸਾਧੂ ਉਹੋ ਹੀ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਾਧਿਕੈ = ਸਾਧ ਕੇ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ। ਜਿੱਤਿਆ ਕਿਵੇਂ ਹੈ ? ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਕਮਲਾਂ ਵਿਚ ਵਸਾਇਆ = ਵਸਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਸਾਧਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿੱਤਿਆ ਹੈ।

ਉਪਮਾ ਸਾਧ ਅਗਾਧਿ ਬੋਧ; ਕੋਟ ਮਧੇ ਕੋ ਸਾਧੁ ਸੁਣਾਇਆ।

('ਮਧੇ' ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਸਾਧ ਦੀ ਉਪਮਾ ਅਗਾਧਿ = ਡੂੰਘੇ ਭਾਵ ਬੇਅੰਤ ਬੋਧ = ਵਿਚਾਰ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਧੂ

ਬਾਕੀ ਦੇ ਮਤਾਂ ਵਿਚ ਕੋਟ = ਕਰੋੜਾਂ ਮਧੇ = ਵਿੱਚੋਂ ਕੋ = ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਸੁਣਾਇਆ = ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਕੋਟਿ ਮਧੇ ਕੋ ਵਿਰਲਾ ਸੇਵਕੁ ਹੋਰਿ ਸਗਲੇ ਬਿਉਹਾਰੀ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ *(ਗੂਜਰੀ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੪੯੫)*

ਪਰ :

ਗੁਰਸਿਖ ਸਾਧ ਅਸੰਖ ਜਗਿ; ਧਰਮਸਾਲ ਥਾਇ ਥਾਇ ਸੁਹਾਇਆ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ ਗੁਰਸਿਖ ਲਖ)

ਸਤਿਗੁਰੂ (ਨਾਨਕ ਦੇਵ) ਜੀ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਕਮਾਉਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਾਧ ਜਗਤ ਵਿਚ ਅਸੰਖ = ਅਣਗਿਣਤ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਉਂਕਿ ਧਰਮਸਾਲ = ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਸਾਲ = ਜਗ੍ਹਾਵਾਂ ਭਾਵ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਥਾਇ ਥਾਇ = ਥਾਂ ਥਾਂ 'ਤੇ ਸੁਹਾਇਆ = ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਹਨ।

ਪੈਰੀ ਪੈ ਪੈਰ ਧੋਵਣੇ; ਚਰਣੋਦਕੁ ਲੈ ਪੈਰ ਪੁਜਾਇਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰੀ = ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਕੇ ਪੈਰ = ਚਰਨ ਧੋਵਣੇ = ਧੋ ਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਚਰਣੋਦਕੁ = ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ ਲੈ = ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪੈਰ = ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਪੁਜਾਇਆ = ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖੁ ਫਲੁ; ਅਲਖ ਲਖਾਇਆ ॥੨॥

('ਅਲੱਖ' ਬੋਲੋ)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਸੁਖ ਫਲ ਦੇ ਕੇ ਅਲਖ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਲਖਾਇਆ = ਲਖਾ ਭਾਵ ਜਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥੨॥

ਪਉੜੀ ੩ (ਧੂੜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ)

ਪੰਜਿ ਤਤ ਉਤਪਤਿ ਕਰ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਧਰਤੀ ਆਪੁ ਗਵਾਇਆ।

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਪੰਜ ਤੱਤ (ਪ੍ਰਿਥਵੀ, ਜਲ, ਪਵਨ, ਅਗਨੀ ਤੇ ਆਕਾਸ਼) ਉਤਪਤਿ = ਪੈਦਾ ਕਰ = ਕੀਤੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਧਰਤੀ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰਸਿੱਖ ਧਰਤੀ ਵਾਂਗ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਗਵਾਇਆ = ਗਵਾ ਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਚਰਣ ਕਵਲ ਸਰਣਾਗਤੀ; ਸਭ ਨਿਧਾਨ ਸਭੇ ਫਲ ਪਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਸਰਣਾਗਤੀ = ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਨਿਧਾਨ = ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਅਤੇ ਸਭੇ = ਸਾਰੇ ਫਲ ਭਾਵ ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ, ਮੋਖ ਤੇ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਫਲ ਪਾਇਆ = ਪਾ ਲਏ ਹਨ।

ਲੋਕ ਵੇਦ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਵਿਚਿ; ਸਾਧੂ ਧੂੜਿ ਜਗਤੁ ਤਰਾਇਆ।

ਲੋਕਾਂ, ਵੇਦਾਂ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ ਕਿ ਸਾਧੂ = ਸਾਧ ਜਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜਿ = ਧੂੜੀ ਜਗਤੁ = ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਪਤਿਤ ਪੁਨੀਤ ਕਰਾਇਕੈ; ਪਾਵਨ ਪੁਰਖ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਰਾਇਆ।

ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਧੂੜੀ ਪਤਿਤ = ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁਨੀਤ = ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਾਇਕੈ = ਕਰ ਕੇ ਤੇ ਪਾਵਨ = ਪਵਿੱਤਰ ਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਪਵਿੱਤਰ ਤੋਂ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਾਇਆ = ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਚਰਣੋਦਕ ਮਹਿਮਾ ਅਮਿਤ; ਸੇਖ ਸਹਸ ਮੁਖਿ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਇਆ।

('ਅਮਿੱਤ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣੋਦਕ = ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਅਮਿਤ = ਮਿਣਤੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਸਹਸ = ਹਜ਼ਾਰ ਮੁਖਿ = ਮੂੰਹ ਵਾਲੇ ਸੇਖ = ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਨੇ ਭੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦਾ ਅੰਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ = ਪਾਉਣਾ ਕੀਤਾ, ਭਾਵੇਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਨਿੱਤ ਨਵੇਂ ਨਾਮ ਰੱਖ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਜੱਸ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਧੂੜੀ ਲੇਖੁ ਮਿਟਾਇਆ; ਚਰਣੋਦਕ ਮਨੁ ਵਸਿਗਤਿ ਆਇਆ।

ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਧੂੜੀ ਨਾਲ ਬੁਰੇ ਲੇਖ ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਣੋਦਕ = ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ ਲੈਣ ਨਾਲ ਮਨ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵਸਿਗਤਿ = ਵੱਸ (ਅਧੀਨ) ਵਿਚ ਆਇਆ = ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪੈਰੀ ਪੈ; ਜਗੁ ਚਰਨੀ ਲਾਇਆ ॥੩॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰੀ = ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਕੇ ਸਾਰੇ ਜਗੁ = ਜਗਤ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਲਾਇਆ = ਲਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥੩॥

ਪਉੜੀ ੪ (ਗੰਗਾ ਨਾਲੋਂ ਪਵਿੱਤਰ ਚਰਨ ਧੂੜੀ)

ਚਰਣੋਦਕੁ ਹੋਇ ਸੁਰਸਰੀ; ਤਜਿ ਬੈਕੁੰਠ ਧਰਤਿ ਵਿਚਿ ਆਈ।

ਸੁਰਸਰੀ (ਸੁਰ + ਸਰੀ) ਸੁਰ = ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਸਰੀ = ਨਦੀ ਭਾਵ ਗੰਗਾ ਨੇ ਬਾਵਨ ਅਵਤਾਰ ਦੇ ਚਰਣੋਦਕੁ = ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੋਇ = ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬੈਕੁੰਠ ਨੂੰ ਤਜਿ = ਛੱਡ ਕੇ ਧਰਤਿ = ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਆਈ = ਆਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਬਲਿ ਰਾਜੇ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਤੋੜਨ ਲਈ ਬਾਵਨ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ, ਤਦ ਬਲਿ ਰਾਜੇ ਤੋਂ ਢਾਈ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਦਾ ਬਚਨ ਲੈ ਕੇ ਦੋ ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ ਤਿੰਨ ਲੋਕ ਮਿਣ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਬ੍ਰਹਮ ਲੋਕ ਵਿਚ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਦਾ ਚਰਨ ਗਿਆ, ਉਦੋਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਨੇ ਪਵਿੱਤਰ ਜਾਣ ਕੇ ਚਰਨ, ਜਲ ਨਾਲ ਧੋ ਕੇ ਕਮੰਡਲ ਵਿਚ ਜਲ ਪਾ ਲਿਆ, ਇਥੋਂ ਗੰਗਾ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਨਖ ਪ੍ਰਸੇਵ ਜਾ ਚੈ ਸੁਰਸਰੀ ॥ *(ਮਲਾਰ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ, ਅੰਗ ੧੨੯੨)*

ਨਉ ਸੈ ਨਦੀ ਨੜਿੰਨਵੈ; ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥਿ ਅੰਗਿ ਸਮਾਈ।

ਨਉ = ਨੌਂ ਸੈ = ਸੌ ਨੜਿੰਨਵੇਂ ਨਦੀਆਂ ਤੇ ਅਠਸਠਿ = ਅਠਾਹਠ ਤੀਰਥਾਂ ਨੇ ਗੰਗਾ ਵਿਚ ਸਮਾਈ = ਸਮਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਅੰਗ = ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੰਗਾ ਵਿਚ ਸਮਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਸਾਰੀਆਂ ਨਦੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਗੰਗਾ ਮੁੱਖ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਅਠਾਹਠ ਤੀਰਥਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਭੀ ਉੱਤਮ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਜਲ ਹੈ।

ਤਿਹੁ ਲੋਈ ਪਰਵਾਣੁ ਹੈ; ਮਹਾਂਦੇਵ ਲੈ ਸੀਸ ਚੜਾਈ।

(‘ਚੜ੍ਹਾਈ’ ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਗੰਗਾ ਤਿਹੁ = ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਪਰਵਾਣੁ = ਪ੍ਰਵਾਨਨੀਕ ਹੈ ਤੇ ਮਹਾਂਦੇਵ = ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸੀਸ = ਸਿਰ ਵਿਚ ਚੜਾਈ = ਚੜ੍ਹਾ ਭਾਵ ਸਮਾ ਲਈ ਸੀ।

ਦੇਵੀ ਦੇਵ ਸਰੇਵਦੇ; ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ ‘ਸਰੇਵਣੇ’)

ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵ = ਦੇਵਤੇ ਸਰੇਵਦੇ = ਸੇਂਵਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜੈ-ਜੈਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਵੱਡੀ ਵਡਿਆਈ = ਸ਼ੋਭਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸਣੁ ਗੰਗਾ ਬੈਕੁੰਠ ਲਖ; ਲਖ ਬੈਕੁੰਠ ਨਾਥਿ ਲਿਵ ਲਾਈ।

ਗੰਗਾ ਸਣੁ = ਸਮੇਤ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਬੈਕੁੰਠ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਬੈਕੁੰਠਾਂ ਦੇ ਨਾਥਿ = ਸਵਾਮੀ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਲਿਵਲਾਈ (ਲਿਵ + ਲਾਈ) ਲਿਵ = ਬਿਰਤੀ ਲਾਈ = ਲਾ ਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ :

ਸਾਧੂ ਧੂੜਿ ਦੁਲਭ ਹੈ; ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਰਣਾਈ।

(‘ਦੁਲੱਭ’ ਬੋਲੋ)

ਸਾਧੂ ਜਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਦੁਲਭ = ਦੁਰਲੱਭ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਰਣਾਈ = ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਹੈ।

ਚਰਣ ਕਵਲ; ਦਲ ਕੀਮ ਨ ਪਾਈ ॥੪॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਕੀਮ = ਕੀਮਤ ਕਿਸੇ ਨੇ ਇਕ ਦਲ = ਪੱਤਰੇ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਵੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਾਈ ॥੪॥

ਪਉੜੀ ੫ (ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਸੁਖ ਫਲ ਦੀ ਵਡਿਆਈ)

ਹੁਣ ਇਸ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਚਾਰ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਲੱਛਮੀ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਕਥਨ ਕਰ ਕੇ ਫਿਰ ਤਿੰਨ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਦੱਸਦੇ ਹਨ।

ਚਰਣ ਸਰਣਿ ਜਿਸੁ ਲਖਮੀ; ਲਖ ਕਲਾ ਹੋਇ ਲਖੀ ਨ ਜਾਈ।

(‘ਲੱਖਮੀ’ ਅਤੇ ‘ਲੱਖ’ ਕੱਸ ਕੇ ਅਤੇ ‘ਲਖੀ’ ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਜਿਸ ਲਖਮੀ = ਲੱਛਮੀ ਦੀ ਚਰਨ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਕਲਾ = ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹਨ, ਅਜਿਹੀ ਹੋਇ = ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਲਖੀ = ਜਾਣੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਈ = ਜਾਂਦੀ।

ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਨਿਧਿ ਸਭ ਗੋਲੀਆਂ; ਸਾਧਿਕ ਸਿਧ ਰਹੇ ਲਪਟਾਈ।

ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਨਿਧੀਆਂ ਸਭ = ਸਾਰੀਆਂ ਉਸ ਲੱਛਮੀ ਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ = ਦਾਸੀਆਂ ਹਨ, ਸਾਧਿਕ = ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਸਿੱਧ ਲੋਕ ਲੱਛਮੀ ਨਾਲ ਹੀ ਲਪਟਾਈ = ਲਪਟ ਰਹੇ ਹਨ ਭਾਵ ਸਭ ਮਾਇਆ ਦੇ ਦਾਸ ਹਨ।

ਚਾਰਿ ਵਰਨ ਛਿਅ ਦਰਸਨਾ; ਜਤੀ ਸਤੀ ਨਉ ਨਾਥ ਨਿਵਾਈ।

ਜਿਸ ਨੇ ਚਾਰੇ ਵਰਨ (ਖੱਤਰੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਸ਼ੂਦ, ਵੈਸ਼), ਛਿਅ = ਛੇ ਦਰਸ਼ਨ (ਜੋਗੀ, ਜੰਗਮ, ਸਰੇਵੜੇ, ਸੰਨਿਆਸੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਦਰਵੇਸ਼), ਛੇ ਜਤੀ (ਗੋਰਖ ਨਾਥ, ਹਨੂੰਮਾਨ, ਭੈਰਉ, ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ, ਦੱਤਾਤ੍ਰੈ, ਲਛਮਣ) ਸਤੀ (ਸੀਤਾ, ਮੰਦੋਦਰੀ, ਅਨੁਸੂਈਆ, ਸੁਲੋਚਨਾ, ਪਦਮਾਵਤੀ) ਤੇ ਨਉ = ਨੌਂ ਨਾਥ (ਪ੍ਰਾਣ ਨਾਥ, ਗੋਪੀ ਨਾਥ, ਸੂਰਤ ਨਾਥ, ਗੋਰਖ ਨਾਥ, ਮਛੰਦਰ ਨਾਥ, ਮੰਗਲ ਨਾਥ, ਚਰਪਟ ਨਾਥ, ਚੰਬਾ ਨਾਥ, ਘੁੱਗੂ ਨਾਥ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਿਵਾਈ = ਨਿਵਾ ਲਿਆ ਹੈ।

ਤਿੰਨ ਲੋਅਹ ਚੌਦਹ ਭਵਨ; ਜਲਿ ਥਲਿ ਮਹੀਅਲ ਛਲੁ ਕਰਿ ਛਾਈ।

ਤਿੰਨ ਲੋਅਹ = ਲੋਕਾਂ (ਸਵਰਗ ਲੋਕ, ਮਾਤ ਲੋਕ, ਪਤਾਲ ਲੋਕ), ਚੌਦਹ = ਚੌਦਾਂ ਭਵਨਾਂ, ਜਲਾਂ, ਥਲਾਂ, ਮਹੀਅਲ (ਮਹੀ + ਅਲ) ਮਹੀ = ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਲ = ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਛਲ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਛਾਈ = ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਕਵਲਾਸਣੁ ਕਵਲਾਪਤੀ; ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਸਰਣਾਗਤਿ ਆਈ।

ਕਵਲਾਸਣੁ (ਕਵਲ + ਆਸਣੁ) ਕਵਲ = ਕਮਲ ਉੱਤੇ ਆਸਣ ਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਹਮਾ ਤੇ ਕਵਲਾਪਤੀ (ਕਵਲਾ + ਪਤੀ) ਕਵਲਾ = ਲੱਛਮੀ ਦਾ ਪਤੀ = ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮੇਤ ਲੱਛਮੀ ਭੀ ਸਾਧਸੰਗਤ ਦੀ ਸਰਣਾਗਤਿ = ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ।

ਪੈਰੀ ਪੈ ਪਾਖਾਕ ਹੋਇ; ਆਪ ਗਵਾਇ ਨ ਆਪੁ ਗਣਾਇ।

ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰੀ = ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਕੇ ਪਾਖਾਕ = ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜੀ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਗਵਾਇ = ਗਵਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਦੇ ਭੀ ਆਪਣਾ ਆਪ ਨ = ਨਹੀਂ ਗਣਾਇ = ਗਣਾਉਂਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ :

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖੁ ਫਲੁ; ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ॥੫॥

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਸੁਖ ਫਲ ਦੀ ਵੱਡੀ ਵਡਿਆਈ = ਸੋਭਾ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ॥੫॥

ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦਾ ਨਿਚੋੜ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਲੱਛਮੀ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦੌੜ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰਮੁਖ ਇਸ ਦੀ ਇੱਛਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਲੱਛਮੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿੱਛੇ ਦੌੜ ਰਹੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਹ ਲੱਛਮੀ ਨੂੰ ਪਾਸ ਆਇਆ ਦੇਖ ਕੇ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਲਾ ਕੇ ਸਫਲੀ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਮਾਨੋ ਲੱਛਮੀ ਸਫਲੀ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਜਬ ਇਸ ਤੇ ਇਹੁ ਹੋਇਓ ਜਉਲਾ॥ ਪੀਛੈ ਲਾਗਿ ਚਲੀ ਉਠਿ ਕਉਲਾ॥੬॥

(ਗਉੜੀ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੨੩੫)

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵੈਰਾਗ, ਬਿਬੇਕ ਵਾਲੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਤਿਆਗ ਬਿਰਤੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਾਇਆ ਮਗਰ-ਮਗਰ ਫਿਰਦੀ ਹੈ, ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਗਹੁ ਕਰਿ ਪਕਰੀ ਨ ਆਈ ਹਾਥਿ॥ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰੀ ਚਾਲੀ ਨਹੀ ਸਾਥਿ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਉ ਤਿਆਗਿ ਦਈ॥ ਤਬ ਓਹ ਚਰਣੀ ਆਇ ਪਈ॥੧॥

(ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੮੯੧)

ਇਉਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਅਵਸਥਾ ਦਿਖਾ ਕੇ ਵਡਿਆਈ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਗੁਰਮੁਖ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ, ਸਿੱਧਾਂ, ਪੀਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਉੱਚੀ ਦਰਸਾਈ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੬ (ਸਾਧਸੰਗਤ ਦੀ ਅਤੇ ਗੁਰ-ਚਰਨ ਮਹਿਮਾ)

ਬਾਵਨ ਰੂਪੀ ਹੋਇਕੈ; ਬਲਿ ਛਲਿ ਅਛਲਿ ਆਪੁ ਛਲਾਇਆ।

('ਅਛੱਲਿ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਬਾਵਨ = ਬੌਣਾ ਰੂਪ ਹੋਇਕੈ = ਹੋ ਕੇ ਭਾਵ ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਬਲਿ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਛਲਿ = ਛਲਣ ਵਾਸਤੇ ਆਏ ਸਨ, ਪਰ ਬਲਿ ਰਾਜੇ[1] ਦੀ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਉਸ ਅਛਲਿ = ਛਲਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਛਲਾਇਆ = ਛਲਾ ਲਿਆ।

ਕਰੋ ਅਢਾਈ ਧਰਤਿ ਮੰਗਿ; ਪਿਛੋ ਦੇ ਵਡ ਪਿੰਡੁ ਵਧਾਇਆ।

ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਬੌਣਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਬਲਿ ਰਾਜੇ ਕੋਲੋਂ ਅਢਾਈ = ਢਾਈ ਕਰੋ = ਕਰਮਾਂ ਧਰਤਿ = ਧਰਤੀ ਮੰਗਿ = ਮੰਗੀ ਸੀ ਅਤੇ ਪਿਛੋ ਦੇ = ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪਿੰਡੁ = ਸਰੀਰ ਵਡ = ਵੱਡਾ ਵਧਾਇਆ = ਵਧਾ ਲਿਆ ਸੀ।

ਦੁਇ ਕਰੁਵਾ ਕਰਿ ਤਿੰਨਿ ਲੋਅ; ਬਲਿ ਰਾਜੇ ਫਿਰਿ ਮਗਰੁ ਮਿਣਾਇਆ।

ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਬਲਿ ਵੱਲ ਦੁਇ = ਦੋ ਕਰੁਵਾ = ਕਰਮਾਂ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਤਿੰਨ ਲੋਅ = ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਿਣ ਲਿਆ ਅਤੇ ਜੋ ਅੱਧਾ ਕਰਮ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ, ਫਿਰ ਬਲਿ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਗਰੁ = ਪਿੱਠ ਨਾਲ ਮਿਣਾਇਆ = ਮਿਣਾ ਕੇ ਪੂਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਸੁਰਗਹੁ ਚੰਗਾ ਜਾਣਿਕੈ; ਰਾਜੁ ਪਤਾਲ ਲੋਕ ਦਾ ਪਾਇਆ।

ਬਲਿ ਰਾਜੇ ਨੇ ਪਤਾਲ ਲੋਕ ਦੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਸੁਰਗਹੁ = ਸੁਰਗ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਜਾਣਿਕੈ = ਜਾਣ ਕੇ ਭਗਵਾਨ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਤੋਂ ਪਾਇਆ = ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸ ਤ੍ਰੈ; ਭਗਤਿ ਵਛਲ ਦਰਵਾਨ ਸਦਾਇਆ।

ਬ੍ਰਹਮਾ, ਬਿਸਨੁ = ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ, ਮਹੇਸ = ਸ਼ਿਵਜੀ ਇਹ ਤ੍ਰੈ = ਤਿੰਨੇ ਭਗਤ ਵਛਲ = ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਰਾਜੇ ਬਲ ਦੀ ਨਿਮਰਤਾ ਤੇ ਭਗਤੀ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਦਰ ਦੇ ਦਰਬਾਨ ਸਦਾਇਆ = ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਵੀਹ ਵੀਹ ਸਾਲ ਬਦਲ ਕੇ ਪਹਿਰਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਰੁੱਤਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪਹਿਰਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਬਾਵਨ ਲਖ ਸੁਪਾਵਨਾ; ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਰਜ ਇਛ ਇਛਾਇਆ।

('ਰਜ' ਪੋਲਾ ਪੜ੍ਹੋ)

ਬਾਵਨ ਅਵਤਾਰ ਭਾਵੇਂ ਲੱਖਾਂ ਸੁਪਾਵਨਾ = ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਵੀ ਸਾਧਸੰਗਤ ਦੀ ਰਜ = ਧੂੜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਛ = ਇੱਛਾਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਇਛਾਇਆ = ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।

---

੧. ਬਲਿ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸਾਖੀ ਵਾਰ ੧੦ ਦੀ ਪਉੜੀ ੩ ਵਿਚ ਦੇਖੋ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ; ਗੁਰ ਚਰਨ ਧਿਆਇਆ ॥੬॥

ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਇਆ = ਧਿਆਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਧਸੰਗਤ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਵੱਡਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਡੀ ਹੈ ॥੬॥

ਪਉੜੀ ੭ (ਪਰਸਰਾਮ ਅਵਤਾਰ)

ਸਹਸ ਬਾਹੁ ਜਮਦਗਨਿ ਘਰਿ; ਹੋਇ ਪਰਾਹੁਣਚਾਰੀ ਆਇਆ।

ਸਹਸ = ਹਜ਼ਾਰ ਬਾਹੁ = ਬਾਹਾਂ ਵਾਲਾ ਰਾਜਾ ਅਰਜਨ (ਜਿਸ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਨਾਂ ਸਹੰਸਰਬਾਹੂ ਹੈ), ਜੋ ਜਮਦਗਨ ਰਿਖੀ ਦਾ ਸਾਢੂ ਸੀ, ਉਹ ਇਕ ਦਿਨ ਆਪਣੀ ਫ਼ੌਜ ਸਮੇਤ ਪਰਾਹੁਣਾਚਾਰੀ = ਪ੍ਰਾਹੁਣਾ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਰਿਖੀ ਦੇ ਘਰ ਆਇਆ ਸੀ।

ਸਾਖੀ ਪਰਸਰਾਮ ਦੀ—ਇਕ ਸਹੰਸ੍ਰਬਾਹੂ ਨਾਮੇ ਰਾਜਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਦਿੱਗ ਬਿਜੈ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਦ ਉਸ ਨੇ 'ਜਮਦਗਨ' ਰਿਖੀ ਦੇ ਆਸ਼ਰਮ ਉੱਤੇ ਆ ਕੇ ਡੇਰਾ ਲਗਾਇਆ, ਤਦ ਰਿਖੀ ਨੇ ਸਵਰਗ ਵਿੱਚੋਂ ਕਾਮਧੇਨ ਗਊ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਰਾਜੇ ਸਹੰਸ੍ਰਬਾਹੂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਾਹੁਣਾਚਾਰੀ ਕੀਤੀ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਗਊ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੇਖ ਕੇ ਜਮਦਗਨ ਰਿਖੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਗਊ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦੇ, ਜਮਦਗਨ ਰਿਖੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਕੇਵਲ ਰਿਖੀਆਂ ਲਈ ਧਨ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਦ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਰਿਖੀਆਂ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਪੂਰੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਧਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਧਰਤੀ ਹੀ ਕਾਮਧੇਨ ਗਊ ਹੈ।

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਜਦ ਸਹੰਸ੍ਰਬਾਹੂ ਨੇ ਕਾਮਧੇਨ ਗਊ ਨੂੰ ਖੋਹਣਾ ਚਾਹਿਆ, ਤਦ ਜਮਦਗਨ ਰਿਖੀ ਨੇ ਗਊ ਨੂੰ ਸਵਰਗ ਵੱਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਸਵਰਗ ਨੂੰ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਸ ਵਕਤ ਸਹੰਸ੍ਰਬਾਹੂ ਨੇ ਦੋ ਤੀਰ ਮਾਰੇ, ਇਕ ਤੀਰ ਗਊ ਦੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਤੇ ਦੂਸਰਾ ਤੀਰ ਗਊ ਦੇ ਪੈਰ ਵਿਚ ਵੱਜਿਆ। ਗਊ ਦੇ ਪੈਰ ਵਿੱਚੋਂ ਜੋ ਖ਼ੂਨ ਨਿਕਲਿਆ, ਉਸ ਤੋਂ ਲਸਣ ਦੀ ਪੈਦਾਇਸ਼ ਹੋਈ ਅਤੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜੋ ਖ਼ੂਨ ਨਿਕਲਿਆ, ਉਸ ਤੋਂ ਤੰਬਾਕੂ ਦੀ ਪੈਦਾਇਸ਼ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਕਾਫ਼ੀ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰਿਸ਼ਟ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਹੰਸ੍ਰਬਾਹੂ ਨੇ ਤੀਰ ਮਾਰੇ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਗਊ ਹੱਥ ਨਾ ਆਈ। ਸਗੋਂ ਫੱਟੜ ਹੋਈ ਸਵਰਗ ਵੱਲ ਚਲੀ ਗਈ। ਉਸ ਵਕਤ ਸਹੰਸ੍ਰਬਾਹੂ ਨੇ ਗ਼ੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਜਮਦਗਨ ਰਿਖੀ ਨੂੰ ਜਾਨੋਂ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਮਦਗਨ ਰਿਖੀ ਦੀ ਘਰਵਾਲੀ ਰੇਣੁਕਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੇ ਮਰਨੇ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਸੱਤ ਵਾਰੀ ਤਿਹੱਥੜ ਮਾਰੇ (ਸੱਤ ਵਾਰੀ ਮੂੰਹ ਉੱਪਰ, ਸੱਤ ਵਾਰੀ ਛਾਤੀ ਉੱਤੇ ਤੇ ਸੱਤ ਵਾਰੀ ਪੱਟਾਂ ਉੱਪਰ ਹੱਥ ਮਾਰੇ) ਅਤੇ ਪਰਸਰਾਮ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਪੁਕਾਰਿਆ ਤੇ ਪਰਸਰਾਮ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬਚਨ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਮਾਂ! ਤੂੰ ਜਦੋਂ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੇਂਗੀ, ਮੈਂ ਤਦੋਂ ਤਪੱਸਿਆ ਛੱਡ ਕੇ ਆ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਪਤਿ ਕੋ ਦੇਖਿ ਰੇਣੁਕਾ ਨਾਰੀ। ਬਹੁਤ ਬ੍ਰਿਲਾਪਤਿ ਊਚ ਪੁਕਾਰੀ ॥੫੬॥
ਸਪਤ ਤਿਹੱਥੜ ਹਨਿ ਕਰਿ ਦੇਹੀ। ਸੁਤ ਕੋ ਸਿਮਰਿ ਬੁਲਾਯੋ ਤੇਹੀ।
ਤਪ ਹਿਤ ਅਪਰ ਜੁ ਥਾਨ ਸਿਧਾਵਾ। ਤਤ ਛਿਨ ਮਾਤ ਨਿਕਟਿ ਚਲਿ ਆਵਾ ॥੫੭॥

ਜਦ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਨੂੰ ਪਰਸਰਾਮ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਝਟਪਟ ਤਪ ਕਰਨਾ ਛੱਡ ਕੇ ਘਰ ਆ ਕੇ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਹੇ ਮਾਤਾ! ਤੂੰ ਇਤਨਾ ਵਿਰਲਾਪ ਤੇ ਰੁਦਨ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ਹੈ? ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾਈ। ਤਦ ਪਿਤਾ ਦੇ ਮਰਨੇ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਪਰਸਰਾਮ ਬਹੁਤ ਰੋਇਆ ਤੇ

ਗ਼ੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਇਹ ਪ੍ਰਣ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹੁਣ ਮੈਂ ਇੱਕੀ ਵਾਰ ਧਰਤੀ ਨਿੱਛਤ੍ਰੀਨ ਕਰਾਂਗਾ ਭਾਵ ਛੱਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗਾ ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦਿਆਂਗਾ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਸੱਤਿ ਪਛਾਨ ਅਬਹਿ ਪ੍ਰਨ ਮੋਰਾ। ਛੱਤ੍ਰੀ ਛੋਡੋਂ ਨਹਿ ਕਿਤ ਠੌਰਾ।
ਇਕੀਸ ਬਾਰ ਨਿਛੱਤ੍ਰੀ ਧਰਨੀ। ਅਤਿ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਕਰੋਂ ਬਲ ਕਰਨੀ॥੫੯॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕੁਹਾੜਾ ਲੈ ਕੇ ਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਅਸਤਰ-ਸ਼ਸਤਰ ਲੈ ਕੇ ਯੁੱਧ ਮਚਾਇਆ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਹੰਸ੍ਰਬਾਹੂ ਰਾਜੇ ਦੀਆਂ ਹਜ਼ਾਰ ਭੁਜਾਂ ਕੱਟ ਦਿੱਤੀਆਂ ਤੇ ਬਾਕੀ ਹੋਰ ਵੀ ਚੁਣ-ਚੁਣ ਕੇ ਸਾਰੇ ਛੱਤਰੀ ਮਾਰਨਾ ਕੀਤੇ ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਛੱਤਰੀ ਫੇਰ ਵੱਧ ਗਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਪਾਸੋਂ ਧਰਤੀ ਦਾ ਰਾਜ ਖੋਹ ਲਿਆ। ਤਪ ਪਰਸਰਾਮ ਨੇ ਛੱਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਫੇਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਲੈ ਕੇ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛੱਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਪਰਸਰਾਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖ਼ੂਨ ਦਾ ਕੁੰਡ ਭਰ ਕੇ ਨਹਾਇਆ ਕਰੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਣ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕੀ ਵਾਰ ਛੱਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਇੱਕੀ ਵਾਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਮੰਗਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਪਰਸਰਾਮ ਬਹੁਤ ਰੋਇਆ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਪਰਸਰਾਮੁ ਰੋਵੈ ਘਰਿ ਆਇਆ॥ *(ਰਾਮਕਲੀ ਵਾਰ ਮ: ੩, ਅੰਗ ੯੫੨)*

ਵਾ: **ਜਾਚਤਿ ਦਿਜ ਦੇਖਤ ਜਗ ਮਾਂਹੀ।**
ਰੋਇ ਬਿਸੂਰਤਿ ਸੁਖ ਤਿਹ ਨਾਂਹੀ। *(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਉਤਰਾਰਧ, ਅਧਿ: ੨੩)*

ਇਸੇ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਨੂੰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਕਾਮਧੇਣੁ ਲੋਭਾਇਕੈ; ਜਮਦਗਨੈ ਦਾ ਸਿਰੁ ਵਢਵਾਇਆ।

ਜਮਦਗਨ ਰਿਖੀ ਕੋਲ ਜੋ ਕਾਮਧੇਨ ਗਊ ਸੀ, ਰਾਜੇ ਅਰਜਨ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਆ, ਪਰ ਮਨ੍ਹਾਂ ਕਰਨ 'ਤੇ ਕਾਮਧੇਨ ਗਊ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਲੋਭਾਇਕੈ = ਲੋਭ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਰਿਖੀ ਦਾ ਸਿਰ ਵਢਵਾਇਆ = ਵਢਵਾ ਦਿੱਤਾ।

ਪਿਟਦੀ ਸੁਣਿਕੈ ਰੇਣੁਕਾ; ਪਰਸਰਾਮ ਧਾਈ ਕਰਿ ਧਾਇਆ।

ਰਿਖੀ ਦੇ ਮਰਨ 'ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਰੇਣੁਕਾ ਰੋ ਰੋ ਕੇ ਪਿਟਦੀ = ਪਿੱਟਣ ਲੱਗੀ, ਭਾਵ ਸੱਤ ਵਾਰੀ ਮੂੰਹ, ਸੱਤ ਵਾਰੀ ਛਾਤੀ, ਸੱਤ ਵਾਰੀ ਪੱਟਾਂ 'ਤੇ, ਇਉਂ ਇੱਕੀ ਵਾਰ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਜਿਸਮ ਨੂੰ ਪਿੱਟਿਆ ਤੇ ਇਉਂ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦਾ ਰੋਣਾ ਸੁਣ ਕੇ ਪਿੱਟਦੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਅਤੇ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਸਭ ਕੁਝ ਪਤਾ ਲੱਗਣ 'ਤੇ ਪਰਸਰਾਮ ਧਾਈ = ਹੱਲਾ ਕਰਿ = ਕਰਨ ਲਈ ਧਾਇਆ = ਦੌੜਿਆ।

ਇਕੀਹ ਵਾਰ ਕਰੋਧ ਕਰਿ; ਖਤ੍ਰੀ ਮਾਰਿ ਨਿਖਤ੍ਰ ਕਰਾਇਆ।

ਪਰਸਰਾਮ ਨੇ ਫਿਰ ਸਹੰਸਰਬਾਹੂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਫ਼ੌਜ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਕੁਹਾੜੇ ਨਾਲ ਸਭ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਕੀਹ ਵਾਰ = ਇੱਕੀ ਵਾਰੀ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਖੱਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਨਿਖਤ੍ਰ = ਖੱਤਰੀਆਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਚਰਣ ਸਰਣਿ ਫੜਿ ਉਬਰੇ; ਦੂਜੈ ਕਿਸੈ ਨ ਖੜਗ ਉਚਾਇਆ।

ਜੋ ਖੱਤਰੀ ਬਚ ਗਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਰਸਰਾਮ ਦੀ ਚਰਨ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰ ਫੜ ਕੇ ਆਪਣਾ ਉਬਰੇ = ਬਚਾਅ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੂਜੇ ਨੇ ਪਰਸਰਾਮ ਵੱਲ ਖੜਗ = ਤਲਵਾਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਉਚਾਇਆ = ਚੁੱਕੀ ਸੀ।

ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਨ ਸਕੀਆ; ਚਿਰੰਜੀਵ ਹੁਇ ਆਪੁ ਜਣਾਇਆ।

ਚਿਰੰਜੀਵ = ਚਿਰ ਤਕ ਜਿਊਣ ਵਾਲਾ ਪਰਸਰਾਮ ਇਤਨਾ ਵੱਡਾ ਬਲੀ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਨਾ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਸਦਾ ਹੀ ਆਪਣੇ ਬਲੀ ਹੋਣ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਜਣਾਇਆ = ਜਣਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ।

ਚਰਣ ਕਵਲ; ਮਕਰੰਦ ਨ ਪਾਇਆ ॥੭॥

ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਪਰਸਰਾਮ ਆਪਣੇ ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਧੂੜੀ ਦੇ ਮਕਰੰਦ ਰਸ ਨੂੰ ਪਾਇਆ = ਪ੍ਰਾਪਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ ॥੭॥

ਪਉੜੀ ੮ (ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਤੋਂ ਧੂੜੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼)

ਰੰਗ ਮਹਲ ਰੰਗ ਰਾਗ ਵਿਚਿ; ਦਸਰਥ ਕਉਸਲਿਆ ਰਲੀਆਲੇ।

('ਕਉਸੱਲਿਆ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਦੋਂ ਦਸ਼ਰਥ ਦੀ ਪਟਰਾਣੀ ਕੌਸ਼ੱਲਿਆ ਗਰਭਵਤੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਦੇ ਰੰਗ ਮਹਲ = ਰਣਵਾਸ ਵਿਚ ਰੰਗ = ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਰਾਗ = ਨਾਦ ਵੱਜਿਆ ਅਤੇ ਰਲੀਆਲੇ (ਰਲੀ + ਆਲੇ) ਰਾਜੇ ਦੇ ਆਲੇ = ਘਰ ਭਾਵ ਮਹਿਲ ਵਿਚ ਰਲੀ = ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਈਆਂ ਗਈਆਂ।

ਮਤਾ ਪਕਾਇਨਿ ਆਪ ਵਿਚਿ; ਚਾਇ ਚਈਲੇ ਖਰੇ ਸੁਖਾਲੇ।

ਇਸ ਖਰੇ = ਬਹੁਤ ਸੁਖਾਲੇ = ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਦਸ਼ਰਥ ਤੇ ਕੌਸ਼ੱਲਿਆ ਚਾਇ ਚਈਲੇ = ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਤੇ ਚਾਵਾਂ ਨਾਲ ਆਪ = ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਤਾ = ਸਲਾਹ ਪਕਾਇਨਿ = ਪਕਾਉਣ ਲੱਗੇ ਕਿ :

ਘਰਿ ਅਸਾੜੈ ਪੁਤੁ ਹੋਇ; ਨਾਉ ਕਿ ਧਰੀਐ ਬਾਲਕ ਬਾਲੇ।

ਜੋ ਅਸਾੜੈ = ਸਾਡੇ ਘਰ ਪੁੱਤਰ ਹੋਇ = ਹੋਵੇਗਾ, ਉਸ ਬਾਲੇ = ਬਲੀ ਭਾਵ ਬਲ ਵਾਲੇ ਅਵਤਾਰੀ ਬਾਲਕ ਬੱਚੇ ਦਾ ਕਿ = ਕੀ ਨਾਉ = ਨਾਮ ਧਰੀਐ = ਧਰਿਆ ਜਾਵੇ। ਪਟਰਾਣੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਐਸਾ ਨਾਮ ਧਰੋ, ਜੋ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵੀ ਅਜਾਮਲ ਵਾਂਗੂੰ ਪਾਪ ਧੋਤੇ ਜਾਣ। ਤਾਂ ਫਿਰ :

ਰਾਮ ਚੰਦੁ ਨਾਉ ਲੈਂਦਿਆਂ; ਤਿਨਿ ਹਤਿਆ ਤੇ ਹੋਇ ਨਿਰਾਲੇ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਾਲਕ ਦਾ ਨਾਉ = ਨਾਮ ਰਾਮਚੰਦਰ ਰੱਖਿਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਂਦਿਆਂ ਹੀ ਤਿੰਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਤੋਂ ਨਿਰਾਲੇ = ਅਸੰਗ ਹੋ ਗਏ ਭਾਵ ਜਦੋਂ ਦਸ਼ਰਥ ਦੇ ਸ਼ਬਦ-ਭੇਦੀ ਬਾਣ ਨਾਲ ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਭੁਲੇਖੇ ਪਾਣੀ ਭਰਨ ਆਏ ਸਰਵਣ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਸਰਵਣ ਦੀ ਮੌਤ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਸਰਵਣ ਦੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਨੇ ਵੀ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੇ। ਮਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਰਾਪ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਤੂੰ ਵੀ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿਚ ਤੜਫ ਤੜਫ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗੇਂਗਾ। ਇਹ ਸਰਾਪ ਜਿਉਂ ਦਾ ਤਿਉਂ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਜੋ ਤਿੰਨਾਂ ਦੇ ਮਰਨ ਦਾ ਪਾਪ ਸੀ, ਉਸ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਿਆ।

ਰਾਮ ਰਾਜ ਪਰਵਾਣ ਜਗਿ; ਸਤ ਸੰਤੋਖ ਧਰਮ ਰਖਵਾਲੇ।

ਜਗਿ = ਜਗਤ ਵਿਚ ਰਾਮ ਜੀ ਦਾ ਰਾਜ ਪ੍ਰਵਾਣਨੀਕ ਹੋਇਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਤਿ ਸੰਤੋਖ ਵਾਲੇ ਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਰਖਵਾਲੇ = ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ।

ਮਾਇਆ ਵਿਚਿ ਉਦਾਸ ਹੋਇ; ਸੁਣੈ ਪੁਰਾਣੁ ਬਸਿਸਟੁ ਬਹਾਲੇ।

ਭਗਵਾਨ ਰਾਮ ਜੀ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਉਦਾਸ = ਉਪਰਾਮ ਹੋਏ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਮੁਨੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬਹਾਲੇ = ਬਿਠਾ ਕੇ ਪੁਰਾਣੁ = ਪੁਰਾਤਨ ਕਥਾਵਾਂ ਸੁਣੈ = ਸੁਣਦੇ ਸਨ।

ਰਾਮਾਇਣੁ ਵਰਤਾਇਆ; ਸਿਲਾ ਤਰੀ ਪਗ ਛੁਹਿ ਤਤਕਾਲੇ।

('ਪਗ' ਪੋਲਾ ਪੜ੍ਹੋ)

ਰਾਮਾਇਣ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਐਸਾ ਕੌਤਕ ਵਰਤਾਇਆ ਕਿ ਜੋ ਸਿਲਾ = ਪੱਥਰ ਰੂਪ ਅਹੱਲਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਪਗ = ਚਰਨ ਛੁਹਿ = ਸਪਰਸ਼ ਕਰਨ ਨਾਲ ਤਤਕਾਲੇ = ਤੁਰੰਤ ਹੀ ਤਰੀ = ਤਰ ਗਈ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ; ਪਗ ਧੂੜਿ ਨਿਹਾਲੇ ॥੮॥

('ਪਗ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਸਾਧਸੰਗਤ ਦੇ ਪਗ = ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਨਿਹਾਲੇ = ਨਿਹਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਵੀ ਸਾਧਸੰਗਤ ਦੀ ਧੂੜੀ ਕਰਕੇ ਨਿਹਾਲ ਹੋਏ॥੮॥

ਰਾਮਚੰਦਰ ਨਾਮ ਕਿਵੇਂ ਰੱਖਿਆ—ਜਦੋਂ ਦਸ਼ਰਥ ਨੇ ਰਿਸ਼ੀਆਂ-ਮੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਸੰਤਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਯੱਗ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਵੱਲੋਂ ਖੀਰ ਦਾ ਇਕ ਥਾਲ ਉਤਰਿਆ, ਜੋ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਵਰਦਾਨ ਸੀ। ਉਹ ਖੀਰ ਲੈ ਕੇ ਦਸ਼ਰਥ ਆਪਣੀਆਂ ਰਾਣੀਆਂ ਕੋਲ ਗਿਆ। ਇਕ ਪਟਰਾਣੀ ਅਤੇ ਦੋ ਰਾਣੀਆਂ ਸਨ। ਪਟਰਾਣੀ ਦਾ ਨਾਮ ਕੌਸ਼ੱਲਿਆ ਸੀ ਤੇ ਦੂਜੀ ਰਾਣੀ ਦਾ ਨਾਮ ਕੈਕੇਈ ਤੇ ਤੀਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਮਿੱਤਰਾ ਸੀ। ਤਿੰਨਾਂ ਦਾ ਹੀ ਸਕੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਪਿਆਰ ਸੀ। ਦਸ਼ਰਥ ਨੇ ਖੀਰ ਦਾ ਥਾਲ ਅੱਧਾ ਪਟਰਾਣੀ ਕੌਸ਼ੱਲਿਆ ਨੂੰ ਤੇ ਅੱਧਾ ਰਾਣੀ ਕੈਕੇਈ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਖੀਰ ਖਾਣ ਵੇਲੇ ਸੁਮਿੱਤਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਨਾਂ ਕੋਲ ਆ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪਿਆਰ ਜਤਾਉਂਦਿਆਂ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚੋਂ ਅੱਧਾ ਅੱਧਾ ਹਿੱਸਾ ਸੁਮਿੱਤਰਾ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਕੌਸ਼ੱਲਿਆ ਦੇ ਪੇਟ ਤੋਂ ਭਗਵਾਨ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਹੋਏ। ਕੈਕੇਈ ਦੇ ਪੇਟ ਤੋਂ ਭਰਤ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ, ਜੋ ਕਉਸਤਕ ਮਣੀ ਨੇ ਹੀ ਭਰਤ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ ਅਤੇ ਸੁਮਿੱਤਰਾ ਦੀ ਕੁੱਖ ਤੋਂ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਲਛਮਣ ਅਤੇ ਦੂਸਰਾ ਸ਼ੱਤਰੂਘਣ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ, ਜੋ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕ੍ਰ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਸੀ। ਭਗਵਾਨ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ। ਇਉਂ ਵੱਡੇ ਰਾਮਚੰਦਰ, ਉਸ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਭਰਤ ਜੀ, ਤੀਸਰੇ ਲਛਮਣ, ਚੌਥੇ ਸ਼ੱਤਰੂਘਣ ਜੀ ਹੋਏ। (ਰਾਮਚੰਦਰ ਨਾਮ ਕਿਵੇਂ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ?) ਉਹ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਤਿਜੁਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਭਗਵਾਨ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਨਰਸਿੰਘ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਹਰਨਾਖਸ਼ ਦੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਰਾਜ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਖੋਟੇ ਮੰਤਰੀ, ਜੋ ਹਰਨਾਖਸ਼ ਦੇ ਪੱਖੀ ਸਨ, ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਵਿਚਲਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਪੁੱਤਰ ਕਿਸ ਕੰਮ ਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਦਾ ਬਦਲਾ ਨਾ ਲਵੇ। ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਹਿਕਾਵੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਫ਼ੌਜ ਇਕੱਠੀ ਕਰ ਕੇ ਭਗਵਾਨ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਤੋਂ ਬਾਪ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਮੇਰਾ ਭਗਤ ਖੋਟਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰ ਕੇ ਗ਼ਲਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਹੀ ਰਾਹ 'ਤੇ ਲੈ ਆਵਾਂ, ਤਾਂ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਬਿਰਧ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਰਾਮਚੰਦਰ ਰੱਖਿਆ ਤਾਂ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦਾ ਰੱਥ ਰੁਕਿਆ ਤੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦੇ ਸੈਨਾਪਤੀ ਨੇ ਉਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਰਸਤੇ

ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੋਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਰਾਮਚੰਦਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਬਿਰਧ ਹਾਂ, ਮੇਰੇ ਹੱਥੋਂ ਸੋਟੀ ਡਿੱਗ ਪਈ (ਪਰ ਜਾਣ ਕੇ ਆਪ ਸੁੱਟੀ ਸੀ), ਮੈਨੂੰ ਸੋਟੀ ਚੁੱਕ ਕੇ ਫੜਾ ਦਿਉ। ਮੈਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਸੈਨਾਪਤੀ ਚੁੱਕਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਸੋਟੀ ਚੁੱਕੀ ਨਾ ਗਈ। ਫਿਰ ਹੋਰ ਸੂਰਮੇ ਆਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਵੀ ਸੋਟੀ ਚੁੱਕੀ ਨਹੀਂ ਗਈ। ਅਖ਼ੀਰ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਹਾਰ ਗਈ, ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਵੀ ਇਕੱਲੇ ਜਾਂ ਮਿਲ ਕੇ ਸੋਟੀ ਚੁੱਕ ਨਾ ਹੋਈ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਰੂਪ ਵਿਚ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ! ਤੂੰ ਤਾਂ ਵੱਡਾ ਭਗਤ ਹੈਂ, ਭਗਤਾਂ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤੇਰੀ ਭਗਤੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੇਰੀ ਭਗਤੀ ਕਾਰਨ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਨਰਸਿੰਘ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਤੇਰੀ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਤੇਰੀ ਫ਼ੌਜ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਹਾਰ ਗਈ, ਹੁਣ ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਭਗਤੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਸੋਟੀ ਚੁੱਕ ਕੇ ਫੜਾ। ਤਾਂ ਫਿਰ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਬੀਰ-ਰਸ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸੋਟੀ ਚੁੱਕਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਸੋਟੀ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਤੋਂ ਵੀ ਚੁੱਕੀ ਨਾ ਗਈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:

ਰਾਮਚੰਦ ਕੀ ਲਸਟਿਕਾ ਜਿਨਿ ਮਾਰਿਆ ਰੋਗੁ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ *(ਬਿਲਾਵਲ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੮੧੭)*

ਤਾਂ ਬਿਰਧ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਨ! ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਹੌਂਸਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਤੂੰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲਵੇਂਗਾ। ਮੈਂ ਵੀ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਮਾਰਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਤੂੰ ਤੇ ਤੇਰਿਆਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਤੋਂ ਇਕ ਬਿਰਧ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਸੋਟੀ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕੀ ਗਈ ਤਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਭਗਵਾਨ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਿਵੇਂ ਕਰੋਗੇ? ਉਸ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਟੁੱਟ ਗਿਆ। ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਦ੍ਵੈਸ਼ ਦਾ ਪੜਦਾ ਪਰ੍ਹੇ ਹਟ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਤੂੰ ਸੱਚ ਦੱਸ ਕਿ ਕੌਣ ਹੈਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਆਮ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤਾਂ ਲੱਗਦਾ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਬਿਰਧ ਰੂਪ ਵਿਚ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੰਕਾਰੀ ਪੁਰਖ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਚਾਨਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਹੁਣ ਤੇਰਾ ਹੰਕਾਰ ਨਵਿਰਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਚਾਨਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਉਹ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਨੇ ਤੇਰੀ ਅਨੇਕਾਂ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ, ਪਹਾੜ ਤੋਂ ਸੁੱਟਣ ਵੇਲੇ, ਸੱਪਾਂ ਆਦਿਕ ਤੋਂ, ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਡੁੱਬਣ ਤੋਂ, ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜਨ ਤੋਂ ਤੇ ਅਖ਼ੀਰ ਤੇਰੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਤਿੱਖੀ ਤਲਵਾਰ ਤੋਂ, ਜੋ ਤੇਰਾ ਸਿਰ ਵੱਢਣ ਲੱਗੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੱਤੇ ਥੰਮ੍ਹ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਨਰਸਿੰਘ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਤੇਰੀ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਦੋਂ ਤੇਰੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਤੋੜਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਦੁਸ਼ਟਤਾਈ ਦਾ ਡੰਨ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਤੇਰਾ ਹੰਕਾਰ ਤੋੜਨ ਲਈ ਰਾਮਚੰਦ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਰੂਪ ਮੈਂ ਹੀ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਭਗਤ ਹੈਂ, ਇਸ ਲਈ ਤੇਰੀ ਭਗਤੀ ਕਰਕੇ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਡੰਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਤੈਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਰਸਤੇ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਮੈਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਭਗਵਾਨ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਾਲਾ ਸਰੀਰ ਅਲੋਪ ਕਰ ਕੇ ਭਗਵਾਨ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨੇ ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਕੇ ਖਿਮਾ ਮੰਗੀ ਕਿ ਮੇਰੀ ਅਕਲ 'ਤੇ ਪੜਦਾ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਤਿਜੁਗ ਦੇ ਵਿਚ ਭਗਵਾਨ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੇ, ਜੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਰਾਮਚੰਦਰ ਰੱਖਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਨਾਮ 'ਤੇ ਦਸ਼ਰਥ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਨਾਮ ਰਾਮਚੰਦਰ ਰੱਖਿਆ, ਜੋ ਇਹ ਭਗਵਾਨ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਂਦਿਆਂ ਉਹ ਤਿੰਨ ਹੱਤਿਆ ਤੋਂ ਨਿਰਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

ਰਾਮ ਰਾਜ ਪਰਵਾਣ ਜਗਿ; ਸਤ ਸੰਤੋਖ ਧਰਮ ਰਖਵਾਲੇ।...
ਰਾਮਾਇਣੁ ਵਰਤਾਇਆ; ਸਿਲਾ ਤਰੀ ਪਗ ਛੁਹਿ ਤਤਕਾਲੇ।

ਰਾਮ ਜੀ ਦਾ ਰਾਜ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਾਣਨੀਕ ਹੋਇਆ, ਜਿਥੇ ਕੁੱਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵੀ ਫ਼ਰਿਆਦਾਂ ਸੁਣੀਆਂ

ਗਈਆਂ, ਮਨੁੱਖ ਤਾਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਤ ਪ੍ਰਤੱਗੀ ਐਸੇ ਸਨ ਕਿ ਸੀਤਾ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਕਿਸੇ ਪਰਾਈ ਇਸਤਰੀ ਵੱਲ ਬੁਰੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ। ਜਤੀ ਐਸੇ ਸਨ ਕਿ ਸੀਤਾ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਕੀਤਾ। ਬਾਕੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਤ-ਸਤ ਵਿਚ ਰਹੇ। ਧਰਮ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਵਣ ਦੀ ਕੈਦ ਵਿੱਚੋਂ ਛੁਡਾਇਆ, ਯੱਗ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ਵਾਮਿੱਤਰ ਨਾਲ ਜਾ ਕੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦਾ ਬੱਧ ਕੀਤਾ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਮਰਨ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਵਚਨ ਨਿਭਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਨਾ ਮਰੇ ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਜਿਊਂਦਾ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਬਦਲੇ ਸ਼ੰਬੂਕ ਨਾਮੇ ਦੈਂਤ, ਜੋ ਖੂਹ ਵਿਚ ਲਮਕ ਕੇ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਮਾਰ ਚੁੱਕਾ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਬੱਧ ਕੀਤਾ। ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਬਚਨ ਪਾਲਦੇ ਹੋਏ ਚੌਦਾਂ ਸਾਲ ਬਨਵਾਸ ਵਿਚ ਰਹੇ। ਰਾਜ ਦਾ ਮੋਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਰਾਵਣ, ਕੁੰਭਕਰਨ, ਮੇਘਨਾਥ ਆਦਿਕ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਛੁਡਾਇਆ ਤੇ ਜਿੱਤਿਆ ਰਾਜ ਭਭੀਸ਼ਣ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, ਰਾਜ ਦਾ ਲੋਭ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਉਂ ਸੰਤੋਖ ਧਾਰਿਆ। ਫਿਰ ਕੈਕੇਈ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਨਮਾਨ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ, ਕਦੇ ਦ੍ਵੈਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਭੀਲਣੀ ਦਾ, ਜੋ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤੀ ਕਰਕੇ ਨਿਰਾਦਾਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਰਿਖੀ ਮੁਨੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਪਾਲਕੀ ਚੁਕਾ ਕੇ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਵਾਇਆ। ਪੰਪਾਸਰ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ ਕੀੜੇ, ਜੋ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਦੇ ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ ਵੀ ਪਾਉਣ ਨਾਲ ਵੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋਏ, ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ ਪਾਏ ਤਾਂ ਵੀ ਠੀਕ ਨਾ ਹੋਏ। ਐਸੀ ਕਲਾ ਵਰਤਾਈ ਕਿ ਭੀਲਣੀ ਦੇ ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ ਪਾਉਣ ਨਾਲ ਪੰਪਾਸਰ ਦੇ ਕੀੜੇ ਠੀਕ ਹੋ ਗਏ। ਆਪਣੇ ਚਰਨ ਛੁਹਾ ਕੇ ਗੌਤਮ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਅਹੱਲਿਆ ਦਾ ਉੱਧਾਰ ਕੀਤਾ।

ਨੋਟ : ਗੌਤਮ ਤੇ ਅਹੱਲਿਆ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਾਰ ੧੦, ਪਉੜੀ ੧੮ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੋ। ਇਉਂ ਜੀਵਨ ਦਾ ਜੋ ਵਰਤਾਰਾ ਵਰਤਿਆ, ਉਸ ਦੀ ਰਾਮਾਇਣ ਬਣੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਆਏ ਹਨ, ਇਥੇ ਸਿਰਫ਼ ਟੂਕ-ਮਾਤਰ ਵਿਚਾਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੯ (ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਭੀ ਚਰਨ ਧੂੜੀ ਮੰਗੀ)

ਕ੍ਰਿਸਨ ਲਿਆ ਅਵਤਾਰੁ ਜਗਿ; ਮਹਿਮਾ ਦਸਮ ਸਕੰਧ ਵਖਾਣੈ।

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਭੀ ਜਗਿ = ਜਗਤ ਵਿਚ ਵਾਸਦੇਵ ਦੇ ਘਰ ਮਾਤਾ ਦੇਵਕੀ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ ਅਵਤਾਰ ਲਿਆ = ਲੈਣਾ ਕੀਤਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਾਗਵਤ ਦੇ ਬਾਰਾਂ ਸਕੰਧਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦਸਮ = ਦਸਵੇਂ ਸਕੰਧ ਵਿਚ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਮਹਿਮਾ = ਵਡਿਆਈ ਵਖਾਣੈ = ਕਥਨ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਲੀਲਾ ਚਲਤ ਅਚਰਜ ਕਰਿ; ਜੋਗੁ ਭੋਗ ਰਸ ਰਲੀਆ ਮਾਣੈ।

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਲੀਲਾ = ਖੇਡਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਸਚਰਜ ਚਲਤ = ਕੌਤਕ ਕਰਿ = ਕੀਤੇ ਹਨ ਤੇ ਜੋਗ ਦੇ ਰਸ ਤੇ ਭੋਗ ਦੇ ਰਲੀਆ = ਅਨੰਦ, ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਮਾਣੈ = ਮਾਣੀਆਂ ਸਨ, ਭਾਵ ਜੋਗੀਆਂ ਵਿਚ ਜੋਗੀ ਤੇ ਭੋਗੀਆਂ ਵਿਚ ਭੋਗੀ ਸਨ।

ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਕਰਵਾਇਓਨੁ; ਕੈਰੋ ਪਾਡੋ ਕਰਿ ਹੈਰਾਣੈ।

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਦਾ ਜੰਗ ਕਰਵਾਇਓਨੁ = ਕਰਵਾ ਕੇ ਗਿਆਰਾਂ ਖੂਹਣੀਆਂ ਕੈਰਵਾਂ ਤੇ ਸੱਤ ਖੂਹਣੀਆਂ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦੀਆਂ ਨਾਸ਼ ਕਰਾਉਣਾ ਕੀਤੀਆਂ ਤੇ ਅਰਜਨ ਦੇ ਰਥਵਾਨੀ ਬਣੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੈਰਵਾਂ ਤੇ ਪਾਂਡਵਾਂ ਨੂੰ ਹੈਰਾਣੇ = ਅਸਚਰਜ ਕਰਿ = ਕੀਤਾ।

ਇੰਦ੍ਰਾਦਿਕ ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕਾ; ਮਹਿਮਾ ਮਿਤਿ ਮਿਰਜਾਦ ਨ ਜਾਣੈ।

ਇੰਦ੍ਰਾਦਿਕ = ਇੰਦਰ ਆਦਿ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕਾ = ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਦਿ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਭੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਮਹਿਮਾ = ਵਡਿਆਈ ਦੀ ਮਿਰਜਾਦ = ਮਰਿਆਦਾ ਤੇ ਸਕਤੀ ਦੀ ਮਿਤਿ = ਮਿਣਤੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਣੈ = ਜਾਣੀ।

ਇੰਦਰ ਦਾ ਮਾਣ ਇਉਂ ਤੋੜਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਵਰਖਾ ਵਾਸਤੇ ਲੋਕ ਇੰਦਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਇੰਦਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਬੰਦ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜਮੁਨਾ ਦੀ ਕਰੋ, ਜੋ ਪਾਣੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਗਊਆਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਕੇ ਜੀਵਤ ਰੱਖ ਰਹੀ ਹੈ। ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤਾਂ ਗਾਵਾਂ ਦੀ ਕਰੋ, ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਦੁੱਧ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤਾਂ ਗੋਵਰਧਨ ਪਰਬਤ ਦੀ ਕਰੋ, ਜਿਥੇ ਗਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹਰਾ ਹਰਾ ਘਾਹ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਜਦੋਂ ਇੰਦਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਇੰਦਰ ਨੇ ਗ਼ੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਗੋਕਲ ਨੂੰ ਰੋੜ੍ਹਨ ਲਈ ਬੱਦਲ ਭੇਜ ਕੇ ਮੋਹਲੇਧਾਰ ਵਰਖਾ ਕਰਵਾਈ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਲੋਕ ਭੈ-ਭੀਤ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਇੰਦਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਬੰਦ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਹ ਫਲ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਗੋਕਲ ਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਗੋਵਰਧਨ ਪਰਬਤ ਨੂੰ ਚੀਚੀ ਉਂਗਲੀ 'ਤੇ ਚੁੱਕ ਲਿਆ। ਇੰਦਰ ਵੀ ਲਗਾਤਾਰ ਅਠਾਈ ਦਿਨ ਵਰਖਾ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਅਖ਼ੀਰ ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਕੇ ਮਾਫ਼ੀ ਮੰਗੀ। ਇਉਂ ਇੰਦਰ ਨੇ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦੀ ਮਿੱਤ ਤੇ ਮਰਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ। ਅਖ਼ੀਰ ਮਾਫ਼ੀ ਮੰਗਣੀ ਪਈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਖੇਡਦੇ ਵੇਖਿਆ, ਬੱਚੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹ, ਤੇਰੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਬੁਰਕੀ ਪਾਵਾਂਗੇ, ਪਰ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਰੱਖੀਂ ਤਾਂ ਚਲਾਕੀ ਨਾਲ ਬੱਚੇ ਬੁਰਕੀ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਮੂੰਹ ਅੱਡਿਆ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਖ਼ੌਲ ਕਰਦੇ। ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਇਹ ਸਭ ਵੇਖ ਕੇ ਸ਼ੰਕਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਅਵਤਾਰ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਚਲਾਕੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਗਾਵਾਂ ਦੇ ਵੱਛੇ ਤੇ ਗੋਕਲ ਦੇ ਲੜਕੇ ਗੁਫ਼ਾ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਤਾਂ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਛਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਚੋਰੀ ਕੀਤੇ ਗਾਵਾਂ ਦੇ ਵੱਛੇ ਤੇ ਗੋਕਲ ਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਲੜਕੇ ਉਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਸ਼ਕਲਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਰਚ ਦਿੱਤੇ। ਗਾਵਾਂ ਵੱਛਿਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਿਆਣ ਸਕੀਆਂ, ਮਾਵਾਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਿਆਣ ਸਕੀਆਂ। ਇਕ ਸਾਲ ਲੰਘਣ ਤੋਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਫਿਰ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਕੇ ਮਾਫ਼ੀ ਮੰਗੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦੀ ਮਿੱਤ ਤੇ ਮਰਿਆਦਾ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਿਆ।

ਮਿਲੀਆ ਟਹਲਾ ਵੰਡਿਕੈ; ਜਗਿ ਰਾਜਸੂ ਰਾਜੇ ਰਾਣੈ।

ਜਦ ਰਾਜੇ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਨੇ ਰਾਜਸੂ ਯੱਗ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਾਰੇ ਵੱਡੇ ਰਾਜਿਆਂ ਤੇ ਰਾਣੈ = ਛੋਟੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਟਹਿਲਾਂ ਵੰਡਿਕੈ = ਵੰਡ ਕੇ ਮਿਲੀਆਂ ਸਨ।

ਮੰਗ ਲਈ ਹਰਿ ਟਹਲ ਏਹ; ਪੈਰ ਧੋਇ ਚਰਣੋਦਕੁ ਮਾਣੈ।

ਤਦ ਹਰਿ = ਹਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਇਹ ਟਹਲ = ਸੇਵਾ ਮੰਗ ਕੇ ਲਈ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਸਾਧਸੰਗਤ ਦੇ ਪੈਰ = ਚਰਨ ਧੋਇ = ਧੋਵਾਂਗਾ ਤੇ ਚਰਣੋਦਕੁ = ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਰੰਗ ਨੂੰ ਮਾਣੈ = ਮਾਣਾਂਗਾ। ਇਹ ਕਰ ਕੇ ਵੀ ਦਿਖਾਇਆ ਸੀ।

ਉਹ ਵਾਰਤਾ ਇਉਂ ਹੈ—ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਪਾਂਡਵਾਂ ਨੇ ਰਾਜਸੂ ਯੱਗ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਭ ਨੂੰ ਵੰਡ ਕੇ ਟਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਦੁਰਯੋਧਨ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਇਤਨੀ ਬਰਕਤ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਦਾਨ ਕਰਦਾ, ਉਤਨੀ ਹੋਰ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਪਾਂਡਵਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਰੀਕਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਪਦਾਰਥ ਵੰਡਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲੈ ਲਈ। ਦੁਰਯੋਧਨ ਈਰਖਾ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਮੁਕਾਉਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਪਦਾਰਥ ਵਰਤਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਪਦਾਰਥ ਉਤਨੇ ਹੀ ਹੋਰ ਵੱਧਦੇ ਗਏ। ਪਾਂਡਵਾਂ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਰੱਖ ਰਹੇ ਸਨ। ਯੱਗ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਣ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਸੰਖ ਤੇ ਘੜਿਆਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵੱਜਣ ਦੀ ਰੱਖੀ ਸੀ। ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਰਿਸ਼ੀਆਂ-ਮੁਨੀਆਂ ਦੇ ਚਰਨ ਧੋਣ ਦੀ ਟਹਿਲ ਲਈ ਸੀ ਅਤੇ ਜੂਠੀਆਂ ਪੱਤਲਾਂ ਚੁੱਕਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਭੀ ਮੰਗ ਕੇ ਆਪ ਲਈ ਸੀ। ਯੱਗ ਦੇ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਣ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਨਾ ਹੋਏ ਤਾਂ ਧਰਮ ਪੁੱਤਰ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਬਹੁਤ ਉਦਾਸ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਯੱਗ ਸੰਪੂਰਨ ਨਾ ਹੋਣ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ? ਤਾਂ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੋਈ ਸਮਦਰਸ਼ੀ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਤੇਰੇ ਯੱਗ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਪਤਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚੱਲਿਆ ਕਿ ਸ਼ੂਦਰ ਜਾਤੀ ਦਾ ਬਾਲਮੀਕ ਰਿਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਅਰਜਨ, ਭੀਮਸੈਨ, ਨਕੁਲ, ਸਹਿਦੇਵ ਗਏ, ਪਰ ਉਹ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਫਿਰ ਧਰਮ ਪੁੱਤਰ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਰਿਸ਼ੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਰਤ ਦੱਸ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਇਕ ਸੌ ਇਕ ਅਸ਼ਮੇਧ ਯੱਗ ਦਾ ਫਲ ਦਿਓ ਤਾਂ ਜਾਵਾਂਗਾ, ਫਿਰ ਧਰਮ ਪੁੱਤਰ ਉਦਾਸ ਹੋ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਨੇ ਪਾਂਡਵ ਉਦਾਸ ਹੋਏ ਵੇਖੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਿਸ਼ੀ ਨੂੰ ਮੈਂ ਲੈ ਕੇ ਆਵਾਂਗੀ। ਜਦੋਂ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਰਿਸ਼ੀ ਨੇ ਆਉਣ ਦੀ ਉਹੀ ਸ਼ਰਤ ਰੱਖੀ ਤਾਂ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਕ ਸੌ ਇਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵੀ ਚਾਹੋ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਏਗਾ। ਤਾਂ ਰਿਸ਼ੀ ਨੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਇਹ ਪੁੰਨ ਫਲ ਕਿਥੋਂ ਦੇਵੇਂਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਤੇਰੇ ਪਤੀ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਇਕ ਯੱਗ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕਥਾ ਵਿਚ ਸੁਣਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਪੂਰਨ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਸ਼ਰਧਾ ਸਮੇਤ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਇਕ ਇਕ ਕਦਮ ਨਾਲ ਕਰੋੜਾਂ ਅਸ਼ਮੇਧ ਯੱਗਾਂ ਜਿਤਨਾ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਸੌ ਇਕ ਦਾ ਫਲ ਤੁਸੀਂ ਰੱਖ ਲਵੋ ਤੇ ਬਾਕੀ ਮੇਰੀ ਝੋਲੀ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਉ। ਜੈਸਾ ਕਿ ਤੁਲਸੀ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ :

ਤੁਲਸੀ ਸੰਤਨ ਕੋ ਮਿਲਨੇ ਜਾਈਐ ਤਜਿ ਮਾਇਆ ਅਭਿਮਾਨ।
ਜਿਉ ਜਿਉ ਪਗ ਆਗੈ ਧਰੈ ਫਲ ਕੋਟਿਕ ਯੱਗ ਸਮਾਨ।

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਰਿਸ਼ੀ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਯੱਗਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਚਰਨ ਧੋਤੇ। ਜਦੋਂ ਭੋਜਨ ਛਕਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਇਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਇਕ ਥਾਂ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਕੇ ਅੱਠ ਗਰਾਹੀਆਂ ਬਣਾ ਲਈਆਂ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਨੇ ਸ਼ੰਕਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤ ਦਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਤਾਂ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਦੀ ਸ਼ੰਕਾ ਨਵਿਰਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਰਿਸ਼ੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਲਏ ਹਨ। ਤਾਂ ਰਿਸ਼ੀ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਭੋਜਨ ਤਾਂ ਅੱਠ ਗਰਾਹੀਆਂ ਹੀ ਖਾਣੀਆਂ ਸੀ, ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਠ ਗਰਾਹੀਆਂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਤਾਂ ਭੋਗ ਲਵਾਉਣ ਤੋਂ ਜਿਹੜੇ ਪਦਾਰਥ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ, ਹੋ ਸਕਦੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪਦਾਰਥ ਪਸੰਦ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਕੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਭੋਗ ਲਵਾ ਕੇ ਅੱਠ ਗਰਾਹੀਆਂ ਭੋਜਨ ਛਕ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਯੱਗ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਣ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਸੰਖ, ਘੜਿਆਲ ਵੱਜ ਗਏ ਤੇ ਯੱਗ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਭਗਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਰੇ ਚਿਤ ਚੇਤਿ ਚੇਤ ਅਚੇਤ॥ ਕਾਹੇ ਨ ਬਾਲਮੀਕਹਿ ਦੇਖ॥
ਕਿਸੁ ਜਾਤਿ ਤੇ ਕਿਹ ਪਦਹਿ ਅਮਰਿਓ ਰਾਮ ਭਗਤਿ ਬਿਸੇਖ॥੧॥ਰਹਾਉ॥

(ਕੇਦਾਰਾ ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ, ਅੰਗ ੧੧੨੪)

ਸੋ ਇਉਂ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਚਰਨ ਧੋਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮੰਗੀ ਸੀ, ਉਹ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਪਵਿੱਤਰ ਜਾਣ ਕੇ ਇਹ ਸੇਵਾ ਮੰਗੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਇਥੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ; ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਸਿਵਾਣੈ॥੯॥

ਇਹ ਨਿਮਰਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਧਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦੁ = ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸਿਵਾਣੈ = ਪਛਾਣਨਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਾਧਸੰਗਤ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਵੱਡੀ ਹੈ॥੯॥

ਪਉੜੀ ੧੦ (ਅਵਤਾਰ ਸੁਲੱਭ, ਗੁਰੂ ਚਰਨ ਦੁਰਲੱਭ)

ਮਛ ਰੂਪ ਅਵਤਾਰੁ ਧਰਿ; ਪੁਰਖਾਰਥੁ ਕਰਿ ਵੇਦ ਉਧਾਰੇ।

ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੇ ਮੱਛ ਰੂਪ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰ ਕੇ ਪੁਰਖਾਰਥੁ = ਉੱਦਮ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰੇ = ਉੱਧਾਰ ਕੀਤਾ।

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਸੰਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਬ੍ਰਹਮਾ ਪਾਸੋਂ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਧੁਨੀ ਵਾਲਾ ਸੰਖ ਖੋਹ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵੇਦ ਉਚਾਰਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਵੇਦ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਫਿਰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਮੱਛ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਸੰਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਧੁਨੀ ਵਾਲਾ ਸੰਖ ਵਾਪਸ ਲਿਆਂਦਾ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ। ਜੈਸਾ ਕਿ:

ਸੰਖਾਸੁਰ ਮਾਰੇ ਬੇਦ ਉਧਾਰੇ ਸਤ੍ਰ ਸੰਘਾਰੇ ਜਸੁ ਲੀਨੋ॥ *(ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ)*

ਕਛੁ ਰੂਪ ਹੁਇ ਅਵਤਰੇ; ਸਾਗਰੁ ਮਥਿ ਜਗਿ ਰਤਨ ਪਸਾਰੇ।

('ਕੱਛੁ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਫਿਰ ਦੂਜਾ ਕੱਛ ਰੂਪ ਅਵਤਰੇ = ਅਵਤਾਰ ਹੁਇ = ਹੋਇਆ ਤੇ ਸਾਗਰੁ = ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਮਥਿ = ਰਿੜਕ ਕੇ ਜਗਿ = ਜਗਤ ਵਿਚ ਚੌਦਾਂ ਰਤਨ ਪਸਾਰੇ = ਫੈਲਾਉਣਾ ਕੀਤੇ।

ਜਦ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤ ਮਿਲ ਕੇ ਰਤਨਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਵਾਸਤੇ ਖੀਰ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਰਿੜਕਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਮਦਰਾਂਚਲ ਪਰਬਤ ਦੀ ਮਧਾਣੀ ਤੇ ਬਾਸ਼ਕ ਨਾਗ ਦਾ ਨੇਤਰਾ[1] ਪਾਇਆ ਤੇ ਮੰਦਰਾਚਲ ਪਰਬਤ ਦੀ ਮਧਾਣੀ ਭਾਰੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹੇਠਾਂ ਹੀ ਹੇਠਾਂ ਡੁੱਬਦੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਥੰਮ੍ਹਣ ਵਾਸਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੇ ਕੱਛ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਪਿੱਠ ਦੇ ਕੇ ਪਰਬਤ ਨੂੰ ਡੁੱਬਣ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ।

ਤੀਜਾ ਕਰਿ ਬੈਰਾਹ ਰੂਪੁ; ਧਰਤਿ ਉਧਾਰੀ ਦੈਤ ਸੰਘਾਰੇ।

ਤੀਜਾ ਬੈਰਾਹ = ਸੂਕਰ (ਸੂਰ) ਰੂਪ ਧਾਰ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਘਾਰੇ = ਮਾਰ ਕੇ ਧਰਤਿ = ਧਰਤੀ ਦਾ ਉਧਾਰੀ = ਉੱਧਾਰ ਭਾਵ ਭਲਾ ਕੀਤਾ।

---

੧. ਜੋ ਮਧਾਣੀ ਫੇਰਨ ਵਾਲੀ ਰੱਸੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਨੇਤਰਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਤੀਸਰੇ ਬੈਰਾਹ (ਸੂਕਰ) ਅਵਤਾਰ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਹਰਨਾਖਸ਼ ਦਾ ਭਰਾ ਹਰਨਕਸ਼ਪ ਆਪਣੀ ਮਾਇਆਵੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਦੀ ਪੂਣੀ ਬਣਾ ਕੇ ਪਤਾਲ ਵਿਚ ਲੈ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਥੇ ਪਾਣੀ ਹੀ ਪਾਣੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਸ਼ਪ ਰਿਸ਼ੀ ਨੂੰ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਵੱਸੋਂ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੂੰ ਅਰਾਧਿਆ ਕਿ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵੱਸੋਂ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇਗੀ ? ਧਰਤੀ ਤਾਂ ਹਰਨਕਸ਼ਪ ਪਤਾਲ ਵਿਚ ਲੈ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੇਜਾ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਬੈਰਾਹ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਚੁੱਕ ਲਈ ਤਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਆ ਗਏ, ਤੂੰ ਪਤਾਲ ਵਿਚ ਕੀ ਕਰਨ ਆਇਆ ਹੈਂ। ਗੱਲੀਂ ਲਾ ਕੇ ਧਰਤੀ ਗਿਰਵਾ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਹੀ ਰਹੀ। ਉਦੋਂ ਫਿਰ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਦਾ ਆਪਣੀ ਹੁੱਡਾਂ ਨਾਲ ਤਾਲੂਆ ਪਾੜ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਆਪਣੇ ਬਚਾਅ ਲਈ ਗੰਦਗੀ ਦੇ ਢੇਰ ਭਾਵ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਰੂੜੀਆਂ ਲਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ, ਤਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਦੇਵਤਾ ਨਾ ਆ ਸਕੇ। ਇਸ ਲਈ ਭਗਵਾਨ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਬੈਰਾਹ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਆਪਣੀਆਂ ਹੁੱਡਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲਿਆ ਕੇ ਕਸ਼ਪ ਰਿਸ਼ੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤੀ। ਕਸ਼ਪ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਨਾਮ ਪਿਆ। (ਕ + ਸਮੀਰ) ਕ = ਪਾਣੀ ਠੰਢਾ ਹੋਵੇ, ਸਮੀਰ = ਹਵਾ ਭਾਵ ਜਿਥੇ ਠੰਢੀ ਹਵਾ ਆਵੇ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਕਸ਼ਮੀਰ ਹੈ, ਜੋ ਬਾਰਾਂਮੂਲੇ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਥਾਂ ਬੈਰਾਹ ਅਵਤਾਰ ਧਰਤੀ ਲੈ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਪੁਰਾਣਿਕ ਕਥਾ ਦਾ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਿਤ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਆਇਆ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਦਾੜਾ ਅਗ੍ਰੇ ਪ੍ਰਿਥਮਿ ਧਰਾਇਣ ॥ *(ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੧੦੮੨)*

ਚਉਥਾ ਕਰਿ ਨਰਸਿੰਘ ਰੂਪੁ; ਅਸੁਰੁ ਮਾਰਿ ਪ੍ਰਹਲਾਦਿ ਉਬਾਰੇ।

ਚੌਥਾ ਨਰਸਿੰਘ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਹਰਨਾਖਸ਼ ਅਸੁਰ = ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ[1] ਨੂੰ ਉਬਾਰੇ = ਉਬਾਰਿਆ ਸੀ ਭਾਵ ਬਚਾਇਆ ਸੀ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਹਰਣਾਖਸੁ ਦੁਸਟੁ ਹਰਿ ਮਾਰਿਆ ਪ੍ਰਹਲਾਦੁ ਤਰਾਇਆ ॥ *(ਆਸਾ ਮ: ੪, ਅੰਗ ੪੫੧)*

ਇਕਸੇ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਵਿਚਿ; ਦਸ ਅਵਤਾਰ ਲਏ ਹੰਕਾਰੇ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਅਹੰਕਾਰੇ)

ਇਕਸੇ = ਇੱਕੋ ਹੀ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੇ ਦਸ ਅਵਤਾਰ (ਮੱਛ, ਕੱਛ, ਵਰਾਹ, ਨਰਸਿੰਘ, ਬਾਵਨ (ਸਤਿਜੁਗ ਦੇ ਅਵਤਾਰ), ਪਰਸਰਾਮ, ਰਾਮਚੰਦਰ (ਤ੍ਰੇਤੇ ਜੁਗ ਦੇ ਅਵਤਾਰ), ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ (ਦੁਆਪਰ ਜੁਗ ਦਾ ਅਵਤਾਰ) ਅਤੇ ਬੁੱਧ ਕਲਕੀ (ਕਲਿਜੁਗ ਦੇ ਅਵਤਾਰ) ਅਵਤਾਰ ਲਏ = ਲੈ ਕੇ ਹੰਕਾਰੇ = ਹੰਕਾਰ ਹੀ ਰੱਖਿਆ।

ਨੋਟ : ਕਲਕੀ (ਨਿਹਕਲੰਕ) ਅਵਤਾਰ ਅਜੇ ਆਉਣਾ ਬਾਕੀ ਹੈ।

ਕਰਿ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਕਰੋੜਿ ਜਿਨਿ; ਲੂੰਅ ਲੂੰਅ ਅੰਦਰਿ ਸੰਜਾਰੇ।

ਜਿਨਿ = ਜਿਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਕਰੋੜਾਂ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਪੈਦਾ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਲੂੰਅ ਲੂੰਅ = ਰੋਮ ਰੋਮ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਸੰਜਾਰੇ = ਮਿਲਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਰੋਮ ਰੋਮ ਕੋਟਿ ਬ੍ਰਹਮਾਂਡ ਕੋ ਨਿਵਾਸ ਜਾਸੁ...। *(ਕਬਿੱਤ ਸਵਈਏ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ)*

---

੧. ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦੀ ਸਾਖੀ ਵਾਰ ੧੦ਵੀਂ ਦੀ ਪਉੜੀ ੨ ਵਿਚ ਦੇਖੋ।

ਲਖ ਕਰੋੜਿ ਇਵੇਹਿਆ; ਓਅੰਕਾਰ ਅਕਾਰ ਸਵਾਰੇ।

ਉਸ ਓਅੰਕਾਰ = ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਇਵੇਹਿਆ = ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਲੱਖਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਅਕਾਰ = ਸਰੂਪ ਸਵਾਰੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਬਣਾਏ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ:

ਕੋਟਿ ਬਿਸਨ ਕੀਨੇ ਅਵਤਾਰ॥ *(ਭੈਰਉ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੧੧੫੬)*

ਚਰਣ ਕਵਲ; ਗੁਰ ਅਗਮ ਅਪਾਰੇ॥੧੦॥

ਪਰ ਗੁਰ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਕਵਲ = ਕਮਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀ ਅਗਮ = ਗੰਮਤਾ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹਨ ਤੇ ਅਪਾਰੇ = ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਪਾਰਾਵਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਨ॥੧੦॥

ਪਉੜੀ ੧੧ (ਗੁਰ-ਚਰਨ ਸਭ ਤੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ)

ਸਾਸਤ੍ਰ ਵੇਦ ਪੁਰਾਣ ਸਭ; ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਆਖਣੁ ਆਖਿ ਸੁਣਾਵਹਿੰ।

ਛੇ ਸ਼ਾਸਤਰ (ਸਾਂਖ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਨਿਆਇ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਪੂਰਬ ਮੀਮਾਂਸਾ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਕ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਪਤੰਜਲ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਵੇਦਾਂਤ ਸ਼ਾਸਤਰ), ਚਾਰ ਵੇਦ (ਸਾਮ ਵੇਦ, ਰਿਗ ਵੇਦ, ਜੁਜਰ ਵੇਦ, ਅਥਰਬਣ ਵੇਦ) ਤੇ ਅਠਾਰਾਂ ਪੁਰਾਣਾਂ (ਵਿਸਨ, ਪਦਮ, ਬ੍ਰਹਮ, ਸ਼ਿਵ, ਭਾਗਵਤ, ਨਾਰਦ, ਮਾਰਕੰਡੇਯ, ਅਗਨਿ, ਬਹਮਵੈਤਰਵ, ਲਿੰਗ, ਵਰਾਹ, ਸਕੰਦ, ਵਾਮਨ, ਕੂਰਮ, ਮਤਸਯ, ਗਰੁੜ, ਬ੍ਰਹਮਾਤੇ ਤੇ ਭਵਿਸ਼ਯ ਪੁਰਾਣ) ਦੇ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਸੁਣ ਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਖਣੁ = ਆਖ ਆਖ ਕੇ ਸੁਣਾਵਹਿੰ = ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਰਾਗ ਨਾਦ ਸੰਗੀਤ ਲਖ; ਅਨਹਦ ਧੁਨਿ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਗੁਣਿ ਗਾਵਹਿੰ।

('ਲੱਖ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਪੜ੍ਹੋ)

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਰਾਗੀ ਸੰਗੀਤ ਵਿੱਦਿਆ ਦੁਆਰਾ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਨਾਦ = ਸ਼ਬਦ ਗਾ ਕੇ ਅਨਹਦ = ਇਕ-ਰਸ ਧੁਨੀ ਨੂੰ ਸੁਣ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿੰ = ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ **ਵਾ:** ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਇਕ-ਰਸ ਨਾਮ ਦੀ ਧੁਨੀ ਸੁਣ ਸੁਣ ਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਮ ਦੀ ਧੁਨੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਾ ਕੋਈ ਰਾਗ, ਨਾ ਨਾਦ, ਨਾ ਸੰਗੀਤ, ਇਹ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਸੇਸ ਨਾਗ ਲਖ ਲੋਮਸਾ; ਅਬਗਤਿ ਗਤਿ ਅੰਦਰਿ ਲਿਵਲਾਵਹਿੰ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਸੇਖ')

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਲੋਮਸ ਰਿਖੀ ਭਾਵ ਲੋਮਸ ਰਿਖੀ ਦੇ ਜਿਤਨੇ ਰੋਮ ਹਨ, ਉਤਨੇ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜਨਮ ਧਾਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਇਕ ਰੋਮ ਪੁੱਟ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਤੇ ਰਿਖੀ ਉਸ ਅਬਗਤਿ = ਗਤੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਗਤੀ ਜਾਨਣ ਲਈ ਪ੍ਰਭੂ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਲਿਵਲਾਵਹਿੰ (ਲਿਵ + ਲਾਵਹਿੰ) ਲਿਵ = ਬਿਰਤੀ ਲਾਵਹਿੰ = ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ।

ਬ੍ਰਹਮੇ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸ ਲਖ; ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਤਿਲੁ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਵਹਿੰ।

ਲੱਖਾਂ ਬ੍ਰਹਮੇ, ਲੱਖਾਂ ਬਿਸਨੁ = ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਲੱਖਾਂ ਮਹੇਸ = ਸ਼ਿਵਜੀ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਦਾ ਤਿਲ ਮਾਤਰ ਵੀ ਅੰਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਾਵਹਿੰ = ਪਾ ਸਕਦੇ।

ਦੇਵੀ ਦੇਵ ਸਰੇਵਦੇ; ਅਲਖ ਅਭੇਵ ਨ ਸੇਵ ਪੁਜਾਵਹਿੰ।

('ਅਲੱਖ' ਅਤੇ 'ਪੁੱਜਾਵਹਿੰ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਲੋਕ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਸਰੇਵਦੇ = ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਸਾਰੇ ਸੇਵਕ ਅਲਖ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਅਭੇਵ = ਭੇਦ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤਕ ਤਿਲ ਮਾਤਰ ਵੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਪੁਜਾਵਹਿੰ = ਪੁੱਜ ਸਕਦੇ।

ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਮਛੰਦ੍ਰ ਲਖ; ਸਾਧਿਕ ਸਿਧਿ ਨੇਤ ਕਰਿ ਧਿਆਵਹਿੰ।

ਲੱਖਾਂ ਗੋਰਖ ਨਾਥ, ਮਛੰਦਰ ਨਾਥ, ਸਾਧਿਕ = ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਸਿੱਧ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਨੇਤ = ਬੇਅੰਤ ਬੇਅੰਤ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਧਿਆਵਹਿੰ = ਧਿਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਚਰਣ ਕਵਲ; ਗੁਰੁ ਅਗਮ ਅਲਾਵਹਿੰ ॥੧੧॥

ਪਰ ਗੁਰ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਕਵਲ = ਕਮਲ ਅਗਮ = ਮਨ ਦੀ ਗੰਮਤਾ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਅਲਾਵਹਿੰ = ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥੧੧॥

ਪਉੜੀ ੧੨ (ਉੱਚਾ ਕਹਾਉਣਾ ਯੋਗ ਨਹੀਂ)

ਮਥੈ ਤਿਵੜੀ ਬਾਮਣੈ; ਸਉਹੇ ਆਏ ਮਸਲਤਿ ਫੇਰੀ।

ਜੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ 'ਤੇ ਜਾਣ ਲੱਗਿਆਂ ਸਉਹੇ = ਸਾਹਮਣੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ਬਾਮਣੈ = ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਏ = ਆ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਕੋਈ ਮਸਲਤਿ = ਸਲਾਹ ਕਰਦਿਆਂ ਵੀ ਮਿਲ ਪਵੇ ਤਾਂ ਲੋਕ ਮਥੈ = ਮਸਤਕ 'ਤੇ ਤਿਵੜੀ = ਤਿਊੜੀ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਪਣੀ ਸਲਾਹ ਫੇਰੀ = ਬਦਲ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਜੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਪਸ਼ਗਨ ਸਮਝਦੇ ਹਨ।

ਸਿਰੁ ਉਚਾ ਅਹੰਕਾਰ ਕਰਿ; ਵਲ ਦੇ ਪਗ ਵਲਾਏ ਡੇਰੀ।

('ਵਲ' ਪੋਲਾ, 'ਪੱਗ' ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਇਹ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਪਣੀ ਉੱਚੀ ਜਾਤੀ ਕਰਕੇ ਹੰਕਾਰ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਉੱਚਾ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਚੱਲਦੇ ਸਨ ਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਪੱਗ ਦੇ ਵਲ ਦੇ = ਦੇ ਕੇ ਵਲਾਏ = ਵਲਾਂ ਵਾਲੀ ਡੇਰੀ = ਟੇਢੀ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਸਨ, ਇਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਸੀ।

ਅਖੀਂ ਮੂਲਿ ਨ ਪੂਜੀਅਨਿ; ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖਨਿ ਮੇਰੀ ਤੇਰੀ।

ਅਖੀਂ = ਅੱਖਾਂ ਮੂਲਿ = ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਨ = ਨਹੀਂ ਪੂਜੀਅਨਿ = ਪੂਜੀਦੀਆਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮੇਰੀ ਤੇਰੀ = ਦ੍ਵੈਸ਼-ਭਾਵ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਵੇਖਨਿ = ਵੇਖਦੀਆਂ ਹਨ।

ਨਕੁ ਨ ਕੋਈ ਪੂਜਦਾ; ਖਾਇ ਮਰੋੜੀ ਮਣੀ ਘਨੇਰੀ।

ਨੱਕ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਨ = ਨਹੀਂ ਪੂਜਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਨੱਕ ਵੀ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਨੀਵੇਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮਰੋੜੀ = ਵੱਟ ਖਾਇ = ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਹੰਕਾਰ ਦੀ ਮਣੀ = ਮਣੌਤ ਘਨੇਰੀ = ਬਹੁਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਉਚੇ ਕੰਨ ਨ ਪੂਜੀਅਨਿ; ਉਸਤਤਿ ਨਿੰਦਾ ਭਲੀ ਭਲੇਰੀ।

ਕੰਨ ਉੱਚੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨ = ਨਹੀਂ ਪੂਜੀਅਨਿ = ਪੂਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹੀ ਭਲੀ ਭਲੇਰੀ = ਚੰਗੀ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਉਸਤਤਿ = ਸ਼ੋਭਾ ਅਤੇ ਨਿੰਦਿਆ ਨੂੰ ਸੁਣਦੇ ਹਨ।

ਬੋਲਹੁ ਜੀਭ ਨ ਪੂਜੀਐ; ਰਸ ਕਸ ਬਹੁ ਚਖੀ ਦੰਦ ਘੇਰੀ।

('ਚੱਖੀ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਬੋਲਹੁ = ਬੋਲਣ ਵਾਲੀ ਜੀਭ ਨੂੰ ਭੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਪੂਜੀਐ = ਪੂਜਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੀਭ ਵੀ ਰਸ ਕਸ = ਖੱਟੇ ਮਿੱਠੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁ = ਬਹੁਤ ਚਖੀ = ਚੱਖਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੁਆਦਾਂ ਲਈ ਦੰਦਾਂ ਵਿਚ ਘੇਰੀ = ਘਿਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਨੀਵੇ ਚਰਣ; ਪੂਜ ਹਥ ਕੇਰੀ ॥੧੨॥

ਹੱਥ ਚਾਹੇ ਉੱਚੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਨੀਵੇਂ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾ ਕੇ ਪੂਜਾ ਕੇਰੀ = ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਨਿਮਰਤਾ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਲੋਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਵਡਿਆਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ॥੧੨॥

ਪਉੜੀ ੧੩ (ਬੱਕਰੀ ਦੇ ਅਲੰਕਾਰ ਤੋਂ ਉਪਦੇਸ਼)

ਹਸਤਿ ਅਖਾਜੁ ਗੁਮਾਨ ਕਰਿ; ਸੀਹੁ ਸਤਾਣਾ ਕੋਇ ਨ ਖਾਈ।

ਹਸਤਿ = ਹਾਥੀ ਵੱਡੇ ਅਕਾਰ ਵਾਲਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਗੁਮਾਨ = ਹੰਕਾਰ ਕਰਿ = ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਮਾਸ ਅਖਾਜੁ = ਅਪਵਿੱਤਰ ਹੈ, ਜੋ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ ਅਤੇ ਸੀਹੁ = ਸ਼ੇਰ ਵੀ ਸਤਾਣਾ = ਸਹਿਤ ਬਲ ਦੇ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਮਾਸ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਇ = ਕੋਈ ਨ = ਨਹੀਂ ਖਾਈ = ਖਾਂਦਾ।

ਹੋਇ ਨਿਮਾਣੀ ਬਕਰੀ; ਦੀਨ ਦੁਨੀ ਵਡਿਆਈ ਪਾਈ।

ਪਰ ਬੱਕਰੀ ਨਿਮਾਣੀ ਭਾਵ ਮਾਣ ਰਹਿਤ ਹੋਇ = ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਮਾਸ ਨੂੰ ਹਰ ਕੋਈ ਮਾਸਾਹਾਰੀ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਨਿਮਰਤਾ ਭਾਵ ਵਿਚ ਤੇ ਨਿਮਾਣੇ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁਨੀ = ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਤੇ ਦੀਨ = ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਵਡਿਆਈ = ਸ਼ੋਭਾ ਪਾਈ = ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਮਰਣੈ ਪਰਣੈ ਮੰਨੀਐ; ਜਗਿ ਭੋਗਿ ਪਰਵਾਣੁ ਕਰਾਈ।

ਪਰਣੈ = ਵਿਆਹ ਕਾਰਜਾਂ ਅਤੇ ਕਈ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਮਰਣੈ = ਮਰਨ ਸਮੇਂ ਬੱਕਰੀ ਦੇ ਮਾਸ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਮੰਨੀਐ = ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਮਾਸ ਸੁਆਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਮਾਸ ਨੂੰ ਯੱਗਾਂ ਅਤੇ ਭੋਗਿ = ਵੱਡੇ ਖਾਣਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਮਾਸਾਹਾਰੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪਰਵਾਣੁ = ਪ੍ਰਵਾਨਨੀਕ ਕਰਾਈ = ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਮਾਸੁ ਪਵਿਤ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਨੋ; ਆਂਦਹੁੰ ਤਾਰ ਵੀਚਾਰਿ ਵਜਾਈ।

ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਨੋ = ਵਿਚ ਵੀ ਮਾਸਾਹਾਰੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਮਾਸ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਆਂਦਹੁੰ = ਆਂਦਰਾਂ ਤੋਂ ਸਾਜ਼ਾਂ ਵਾਸਤੇ ਤਾਰ = ਤੰਦੀ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਵੀਚਾਰਿ = ਵਿਚਾਰਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਵਜਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਚਮੜੇ ਦੀਆਂ ਕਰਿ ਜੁਤੀਆਂ; ਸਾਧੂ ਚਰਣ ਸਰਣਿ ਲਿਵਲਾਈ।

ਬੱਕਰੀ ਦੇ ਮਾਸ ਦੇ ਚਮੜੇ ਦੀਆਂ ਜੁੱਤੀਆਂ ਕਰਿ = ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਲਿਵਲਾਈ (ਲਿਵ + ਲਾਈ) ਲਿਵ = ਬਿਰਤੀ ਲਾਇ = ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਪਹਿਨਦੇ ਹਨ।

ਤੂਰ ਪਖਾਵਜ ਮੜੀਦੇ; ਕੀਰਤਨੁ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਸੁਖਦਾਈ।

('ਮੜ੍ਹੀ-ਦੇ' ਬੋਲੋ)

ਇਸ ਦੇ ਮਾਸ ਤੋਂ ਬਣੇ ਚਮੜੇ ਨਾਲ ਤੂਰ = ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਤੇ ਪਖਾਵਜ = ਜੋੜੀਆਂ (ਤਬਲਾ) ਮੜੀਦੇ = ਮੜੀਆਂ ਜਾਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆਤਮਿਕ ਸੁਖਦਾਈ = ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ; ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਣਾਈ ॥੧੩॥

ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਰਣਾਈ = ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਹੈ ॥੧੩॥

ਪਉੜੀ ੧੪ (ਮਾਣਸ ਦੇਹੀ)

ਸਭ ਸਰੀਰ ਸਕਾਰਥੇ; ਅਤਿ ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਸੁ ਮਾਣਸ ਦੇਹੀ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਅਕਾਰਥੇ')

ਸਭ = ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਸਕਾਰਥੇ = ਸਫਲ ਹਨ ਪਰ ਸੁ = ਉਹ ਮਾਣਸ = ਮਨੁੱਖਾ ਦੇਹੀ = ਸਰੀਰ ਅਤਿ = ਅਤਿਅੰਤ ਅਪਵਿੱਤਰ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।

ਬਹੁ ਬਿੰਜਨ ਮਿਸਟਾਨ ਪਾਨ; ਹੁਇ ਮਲ ਮੂਤ੍ਰ ਕਸੂਤ੍ਰ ਇਵੇਹੀ।

ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਦੇਹੀ ਬਹੁ = ਬਹੁਤ ਮਿਸਟਾਨ = ਮਿੱਠੇ ਬਿੰਜਨ = ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਪਾਨ = ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨਾਲ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸਭ ਪਦਾਰਥ ਮਲ-ਮੂਤਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਸੂਤ੍ਰ = ਗੰਦੇ ਹੋ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ।

ਪਾਟ ਪਟੰਬਰ ਵਿਗੜਦੇ; ਪਾਨ ਕਪੂਰ ਕੁਸੰਗ ਸਨੇਹੀ।

ਜੇਕਰ ਦੇਹੀ ਉੱਤੇ ਪਾਟ = ਰੇਸ਼ਮ ਦੇ ਪਟੰਬਰ = ਕੱਪੜੇ ਪਾ ਲਈਏ ਤਾਂ ਪਸੀਨੇ ਦੀ ਦੁਰਗੰਧੀ ਨਾਲ ਜਾਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਵਿਗੜਦੇ = ਵਿਗੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਖ਼ਰਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪਾਨ, ਕਪੂਰ ਵੀ ਦੇਹੀ ਦੀ ਕੁਸੰਗ = ਖੋਟੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਸਨੇਹੀ = ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋ ਕੇ ਦੁਰਗੰਧ ਵਾਲੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਚੋਆ ਚੰਦਨੁ ਅਰਗਜਾ; ਹੁਇ ਦੁਰਗੰਧ ਸੁਗੰਧ ਹੁਰੇਹੀ।

ਚੋਆ = ਅਤਰ, ਚੰਦਨ, ਅਰਗਜਾ ਤੇ ਹੁਰੇਹੀ = ਹੋਰ ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥ ਵੀ ਦੁਰਗੰਧੀ ਭਰਪੂਰ ਹੋਇ = ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਰਾਜੇ ਰਾਜ ਕਮਾਵਦੇ; ਪਾਤਿਸਾਹ ਖਹਿ ਮੁਏ ਸਭੇਹੀ।

('ਸੱਭੇ-ਹੀ' ਬੋਲੋ)

ਰਾਜੇ ਲੋਕ ਰਾਜ ਕਮਾਵਦੇ = ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਭੇਹੀ = ਸਾਰੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਵੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਖਹਿ ਖਹਿ ਕੇ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਮੁਏ = ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰੁ ਸਬਦ ਵਿਣੁ; ਨਿਹਫਲ ਮਾਣਸ ਦੇਹ ਇਵੇਹੀ।

ਇਵੇਹੀ = ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਧਸੰਗਤ ਅਤੇ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਤੋਂ ਵਿਣੁ = ਬਗ਼ੈਰ ਇਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਮਾਣਸ = ਮਨੁੱਖਾ ਦੇਹੀ ਨਿਹਫਲ = ਵਿਅਰਥ ਹੈ।

ਚਰਣ ਸਰਣਿ; ਮਸਕੀਨੀ ਜੇਹੀ ॥੧੪॥

ਮਨੁੱਖਾ ਦੇਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੀ ਸਫਲ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਚਰਨ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਮਸਕੀਨੀ = ਨਿਮਰਤਾ ਜੇਹੀ = ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ ਹੈ॥੧੪॥

ਪਉੜੀ ੧੫ (ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਨਾਮ)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲ ਪਾਇਆ; ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰ ਸਰਣੀ ਆਏ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਸੁਖ ਫਲ ਪਾਇਆ = ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਧਸੰਗਤ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਣੀ ਆਏ ਹਨ।

ਧ੍ਰੂ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦੁ ਵਖਾਣੀਅਨਿ; ਅੰਬਰੀਕੁ ਬਲਿ ਭਗਤਿ ਸਬਾਏ।

ਧ੍ਰੂ, ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ, ਅੰਬਰੀਕ ਤੇ ਬਲਿ ਰਾਜਾ, ਇਹ ਸਬਾਏ = ਸਾਰੇ ਭਗਤ ਵਖਾਣੀਅਨਿ = ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸਨਕਾਦਿਕ ਜੈਦੇਉ ਜਗਿ; ਬਾਲਮੀਕੁ ਸਤਿਸੰਗ ਤਰਾਏ।

ਸਨਕਾਦਿਕ = ਸਨਕ, ਸਨੰਦਨ, ਸਨਾਤਨ ਤੇ ਸਨਤ ਕੁਮਾਰ, ਜੈਦੇਉ = ਜੈਦੇਵ ਅਤੇ ਬਾਲਮੀਕ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਜਗਿ = ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਸਤਿਸੰਗਤ ਨੇ ਤਰਾਏ = ਤਾਰੇ ਹਨ।

ਬੇਣਿ ਤਿਲੋਚਨੁ ਨਾਮਦੇਉ; ਧੰਨਾ ਸਧਨਾ ਭਗਤ ਸਦਾਏ।

ਬੇਣੀ, ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ, ਨਾਮਦੇਉ, ਧੰਨਾ, ਸਧਨਾ ਇਹ ਵੀ ਸਾਰੇ ਭਗਤ ਸਦਾਏ = ਅਖਵਾਏ ਹਨ।

ਭਗਤੁ ਕਬੀਰੁ ਵਖਾਣੀਐ; ਜਨ ਰਵਿਦਾਸ ਬਿਦਰ ਗੁਰੁ ਭਾਏ।

ਕਬੀਰ ਜੀ ਭੀ ਭਗਤ ਵਖਾਣੀਐ = ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਰਵਿਦਾਸ ਜਨ = ਭਗਤ ਤੇ ਬਿਦਰ ਭੀ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਭਾਏ = ਚੰਗੇ ਲੱਗੇ ਹਨ।

ਨੋਟ : ਸਨਕਾਦਿਕਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਸਤਾਰ ਸਹਿਤ ਵਾਰ ੧੪ਵੀਂ, ਪਉੜੀ ੫ਵੀਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਵੀ ੧੦ਵੀਂ ਵਾਰ ਵਿਚ ਵਿਸਤਾਰ ਸਹਿਤ ਪੜ੍ਹੋ।

ਜਾਤਿ ਅਜਾਤਿ ਸਨਾਤਿ ਵਿਚਿ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਚਰਣ ਕਵਲ ਚਿਤੁ ਲਾਏ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਚੰਗੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਵਾਲੇ, ਕਈ ਅਜਾਤਿ = ਨੀਵੀਂ ਜਾਤ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਸਨਾਤਿ = ਨੀਵੀਂ

ਤੋਂ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਗੁਰਮੁਖ ਬਣ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਕਵਲ = ਕਮਲਾਂ ਵਿਚ ਚਿੱਤ ਲਾਏ = ਲਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਨੋਟ : ਸਾਂਹਸੀ ਆਦਿਕ ਨੀਚ ਕੌਮਾਂ ਨੂੰ ਸਨਾਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ **ਵਾ:** ਮੁੰਬਈ (ਬੰਬਈ) ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਇਕ ਜਾਤ ਦਾ ਨਾਮ 'ਸਨਾਤ' ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਭੋਜਨ ਭੰਗੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ। ਏਨੀ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤ ਮੰਨੀ ਹੈ, ਪਰ ਜੋ ਨਾਮ ਜਪਣ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਂਗ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤ ਵਾਲੇ ਹਨ।

ਹਉਮੈ ਮਾਰੀ; ਪਰਗਟੀ ਆਏ ॥੧੫॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਉਮੈ = ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਮਾਰੀ = ਮਾਰਨਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਕੁਲ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪਰਗਟੀ ਆਏ = ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਆਏ ਹਨ ॥੧੫॥

ਪਉੜੀ ੧੬ (ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਫੱਕੜਤਾਈ)

ਲੋਕ ਵੇਦ ਸੁਣਿ ਆਖਦਾ; ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨੁ ਵਖਾਣੈ।

ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਸੁਣ ਕੇ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸੁਣ ਸੁਣ ਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਆਖਦਾ = ਆਖਦੇ ਹਨ ਤੇ ਗਿਆਨੀ ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਸੁਣ ਕੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਵਖਾਣੈ = ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸੁਰਗ ਲੋਕ ਸਣੁ ਮਾਤ ਲੋਕ; ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਸਾਤ ਪਤਾਲੁ ਨ ਜਾਣੈ।

ਸੁਰਗ = ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਦੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਸਣੁ = ਸਮੇਤ ਮਾਤ ਲੋਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਸਾਤ = ਸੱਤੇ ਪਤਾਲਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਭੀ ਸੁਣ ਸੁਣ ਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਅੰਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਣੈ = ਜਾਣ ਸਕਦੇ।

ਭੂਤ ਭਵਿਖ ਨ ਵਰਤਮਾਨ; ਆਦਿ ਮਧਿ ਅੰਤ ਹੋਏ ਹੈਰਾਣੈ।

ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੂਤ = ਬੀਤ ਚੁੱਕੇ ਸਮੇਂ ਦਾ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਭਵਿਖ = ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਤੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵਰਤਮਾਨ = ਵਰਤ ਰਹੇ ਭਾਵ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ ਤੇ ਆਦਿ = ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਮੁੱਢ ਵਿਚ, ਮਧਿ = ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਚ, ਅੰਤ = ਅਖ਼ੀਰ ਵਿਚ ਲੋਕ ਹੈਰਾਣੈ = ਅਸਚਰਜ ਹੋਏ = ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਗਤੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਹਰਿ ਕੀ ਗਤਿ ਨਹਿ ਕੋਊ ਜਾਨੈ ॥
ਜੋਗੀ ਜਤੀ ਤਪੀ ਪਚਿ ਹਾਰੇ ਅਰੁ ਬਹੁ ਲੋਗ ਸਿਆਨੇ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥

(ਰਾਗ ਬਿਹਾਗੜਾ ਮ: ੯, ਅੰਗ ੫੩੭)

ਉਤਮ ਮਧਮ ਨੀਚ ਹੋਇ; ਸਮਝਿ ਨ ਸਕਨਿ ਚੋਜ ਵਿਡਾਣੈ।

ਤਿੰਨ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਉੱਤਮ, ਮੱਧਮ, ਨੀਚ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਭੀ **ਵਾ:** ਉਤਮ = ਸਤੋ ਗੁਣੀ ਪੁਰਖ, ਮਧਮ = ਰਜੋ ਗੁਣੀ ਪੁਰਖ, ਨੀਚ = ਤਮੋ ਗੁਣੀ ਪੁਰਖ ਹੋ ਕੇ ਭੀ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਵਿਡਾਣੈ = ਅਸਚਰਜ ਚੋਜ = ਕੌਤਕ ਨ = ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਨਿ = ਸਕਦੇ।

ਰਜ ਗੁਣ ਤਮ ਗੁਣ ਆਖੀਐ; ਸਤ ਗੁਣ ਆਖਾਣ ਵਖਾਣੈ।

ਰਜੋ ਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ, ਤਮੋ ਗੁਣ ਸ਼ਿਵਜੀ ਆਖੀਐ = ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਤੋ ਗੁਣੀ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ, ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਖਾਣ = ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਸੁਣ ਕੇ ਵਖਾਣੈ = ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਮਨ ਬਚ ਕਰਮ ਸਿ ਭਰਮਦੇ; ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਸਤਿਗੁਰ ਨ ਸਿਞਾਣੈ।

ਸਿ = ਉਹ ਲੋਕ ਮਨ, ਬਚ = ਬਾਣੀ ਤੇ ਕਰਮ, ਭਾਵ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਭਰਮਦੇ = ਭਰਮ ਵਿਚ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸਾਧਸੰਗਤ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸਿਞਾਣੈ = ਪਛਾਣ ਨ = ਨਹੀਂ ਸਕੇ, ਭਾਵ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਵਿਚ ਲੱਗਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸਾਧਸੰਗਤ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕੇ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਬਣ ਗਏ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਹਿੰਦੂ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਨ।

ਫਕੜੁ; ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਣੈ ॥੧੬॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਤੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਿਆ, ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਹਿੰਦੂ ਹਨ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਨ, ਉਹ ਤਾਂ ਫਿਰ ਫਕੜੁ = ਫ਼ਜ਼ੂਲ ਭਾਵ ਅਸਾਰ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜੋ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ, ਭਾਵ ਅੱਗੇ ਦਿਖਾਵੇ ਮਾਤਰ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ **ਵਾ:** ਆਪਣੇ ਜਾਤੀ ਅਭਿਮਾਨ ਵਿਚ ਫਕੜੁ = ਪਕੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ॥੧੬॥

ਪਉੜੀ ੧੭ (ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਧਰਮ)

ਸਤਿਜੁਗਿ ਇਕੁ ਵਿਗਾੜਦਾ; ਤਿਸੁ ਪਿਛੈ ਫੜਿ ਦੇਸੁ ਪੀੜਾਏ।

ਸਤਿਜੁਗ ਵਿਚ ਜੇਕਰ ਇਕ ਪੁਰਸ਼ ਵਿਗਾੜਦਾ = ਪਾਪ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਤਿਸੁ = ਉਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਪੀੜਾਏ = ਪੀੜਿਆ ਭਾਵ ਡੰਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਸ਼ੁਕਰਾਚਾਰੀਆ ਦੀ ਲੜਕੀ ਜਦੋਂ ਖੂਹ 'ਤੇ ਪਾਣੀ ਭਰਨ ਗਈ ਸੀ ਤਾਂ ਵੇਣੂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਸਤਿ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹੇ ਗਰਮ ਰੇਤੇ ਦੀ ਵਰਖਾ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਉੱਜੜ ਗਈ ਸੀ, ਉਹ ਸਤਿਜੁਗ ਦਾ ਨਿਆਉ ਸੀ।

ਤ੍ਰੇਤੈ ਨਗਰੀ ਵਗਲੀਐ; ਦੁਆਪੁਰਿ ਵੰਸੁ ਸੁ ਨਰਕਿ ਸਹਮਾਏ।

ਤ੍ਰੇਤੇ ਵਿਚ ਜੇ ਇਕ ਪੁਰਖ ਗੁਨਾਹ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਨਗਰੀ = ਨਗਰ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦੇ ਵਗਲੀਐ = ਵਗਲ ਭਾਵ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦੁਆਪਰ ਵਿਚ ਜੇ ਇਕ ਪੁਰਖ ਗੁਨਾਹ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਸੁ = ਉਸ ਸਮੇਤ ਸਾਰੀ ਵੰਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਨਰਕ ਵਿਚ ਸਹਮਾਏ = ਸਮਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ।

ਜਦੋਂ ਭਗਵਾਨ ਰਾਮਚੰਦਰ ਦੀ ਸੁਪਤਨੀ ਸੀਤਾ ਰਾਵਣ ਨੇ ਚੁਰਾਈ ਸੀ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਲੰਕਾ ਨੂੰ ਰਾਵਣ ਸਮੇਤ ਦੰਡ ਮਿਲਿਆ ਸੀ, ਇਹ ਤ੍ਰੇਤੇ ਦਾ ਨਿਆਉਂ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਵੰਸ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਸਾਂਭੇ ਦੇ ਪੇਟ ਨੂੰ ਬਾਟਾ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਕੱਪੜੇ ਪੁਆ ਕੇ ਦੁਰਬਾਸੇ ਦੀ ਅੰਤਰਯਾਮਤਾ ਪਰਖਣ ਗਏ ਸੀ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਦੁਰਬਾਸੇ ਨੇ ਸਰਾਪ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਪੇਟੋਂ ਉਹ ਬੱਚਾ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੋ ਤੁਹਾਡੀ ਵੰਸ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰੇਗਾ। ਗ਼ਲਤੀ ਥੋੜ੍ਹੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਕੁਲ ਸਾਰੀ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਗਈ, ਭਾਵ ੫੬ ਕਰੋੜ ਯਾਦਵ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਇਹ ਦੁਆਪਰ ਦਾ ਨਿਆਉ ਸੀ।

ਜੋ ਫੇੜੈ ਸੋ ਫੜੀਦਾ; ਕਲਿਜੁਗ ਸਚਾ ਨਿਆਉ ਕਰਾਏ।

ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਜੋ ਮੰਦ ਕਰਮ ਫੇੜੈ = ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸੋ = ਉਹੋ ਹੀ ਫੜੀਦਾ = ਪਕੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਜੋ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਫਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਲਿਜੁਗ ਸੱਚਾ ਨਿਆਉ ਕਰਾਏ = ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਸਤਜੁਗੁ ਤ੍ਰੇਤਾ ਦੁਆਪਰੁ ਭਣੀਐ ਕਲਿਜੁਗੁ ਊਤਮੋ ਜੁਗਾ ਮਾਹਿ ॥
ਅਹਿ ਕਰੁ ਕਰੇ ਸੁ ਅਹਿ ਕਰੁ ਪਾਏ ਕੋਈ ਨ ਪਕੜੀਐ ਕਿਸੈ ਥਾਇ ॥੩॥ *(ਆਸਾ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੪੦੬)*

ਸਤਿਜੁਗਿ ਸਤੁ ਤ੍ਰੇਤੈ ਜੱਗੀਂ; ਦੁਆਪੁਰਿ ਪੂਜਾ ਚਾਰਿ ਦ੍ਰਿੜਾਏ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਤ੍ਰੇਤੈ ਜੁਗਾ')

ਸਤਿਜੁਗ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਸਤੁ = ਸੱਚ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਸਤਿਵਾਦੀ ਸਨ, ਤ੍ਰੇਤੇ ਜੁਗ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਲੋਕ ਜੱਗੀਂ = ਯੱਗ ਆਦਿਕ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਦੁਆਪਰ ਜੁਗ ਵਿਚ ਪੂਜਾਚਾਰਿ (ਪੂਜ + ਅਚਾਰਿ) ਪੂਜਾ ਦੇ ਅਚਾਰਿ = ਕਰਤਬ ਦ੍ਰਿੜਾਏ = ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਾਉਂਦੇ ਸਨ।

ਕਲਿਜੁਗਿ ਨਾਉ ਅਰਾਧਣਾ; ਹੋਰ ਕਰਮ ਕਰਿ ਮੁਕਤਿ ਨ ਪਾਏ।

ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਨਾਉ = ਨਾਮ ਦਾ ਅਰਾਧਣਾ = ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਹੀ ਮੁਖ ਕਰਮ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਮੁਕਤੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਾਏ = ਪਾ ਸਕੀਦੀ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਸਤਜੁਗਿ ਸਤੁ ਤੇਤਾ ਜਗੀ ਦੁਆਪਰਿ ਪੂਜਾਚਾਰ ॥
ਤੀਨੌ ਜੁਗ ਤੀਨੌ ਦਿੜੇ ਕਲਿ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਅਧਾਰ ॥੧॥ *(ਗਉੜੀ ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ, ਅੰਗ ੩੪੬)*

ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਲੁਣੀਐ ਬੀਜਿਆ; ਪਾਪੁ ਪੁੰਨ ਕਰਿ ਦੁਖ ਸੁਖ ਪਾਏ।

ਜੁਗਾਂ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਕੋਈ ਬੀਜਿਆ = ਬੀਜਦਾ ਸੀ, ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਲੁਣੀਐ = ਵੱਢਦਾ ਸੀ, ਭਾਵ ਪਾਪ ਕਰਕੇ ਦੁੱਖ ਤੇ ਪੁੰਨ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸੁੱਖ ਪਾਏ = ਪਾਉਂਦੇ ਸਨ।

ਕਲਿਜੁਗਿ ਚਿਤਵੈ ਪੁੰਨ ਫਲ; ਪਾਪਹੁ ਲੇਪੁ ਅਧਰਮੁ ਕਮਾਏ।

ਪਰ ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਪੁੰਨ ਕਰਮ ਦੇ ਚਿਤਵੈ = ਚਿਤਵਿਆਂ ਹੀ ਫਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਧਰਮ ਦੇ ਕਮਾਏ = ਕਮਾਇਆਂ ਪਾਪ ਦਾ ਲੇਪ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਜੁਗ ਵਿਚ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਪਾਪ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ੧੦੦ ਵਾਰੀ ਫਲ ਭੋਗਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਜੋ ਤ੍ਰੇਤੇ ਵਿਚ ਪਾਪ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਦਸ ਵਾਰੀ ਫਲ ਭੋਗਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਦੁਆਪਰ ਵਿਚ ਪਾਪ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਚਾਰ ਵਾਰ ਫਲ ਭੋਗਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਪਾਪ ਕਰਮ ਦਾ ਫਲ ਲੋਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਭੋਗਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲੁ; ਆਪੁ ਗਵਾਏ ॥੧੭॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਸੁਖ ਫਲ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਗਵਾਏ = ਗਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ॥੧੭॥

ਪਉੜੀ ੧੮ (ਧਰਮ ਧਉਲ ਦਾ ਅਲੰਕਾਰ)

ਸਤਜੁਗ ਦਾ ਨਿਆਉ ਵੇਖਿ; ਧਉਲ ਧਰਮੁ ਹੋਆ ਉਡੀਣਾ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਅਨਿਆਉ')

ਸਤਿਜੁਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਜੋ ਨਿਆਉ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੇ ਇਕ ਪਾਪ ਦੇ ਬਦਲੇ ਦੇਸ ਨੂੰ ਪੀੜੀਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਧਰਮ ਰੂਪੀ ਧਉਲ = ਬਲਦ ਉਡੀਣਾ = ਗ਼ਮਗੀਨ, ਉਦਾਸ ਹੋਆ = ਹੋ ਗਿਆ।

ਸੁਰਪਤਿ ਨਰਪਤਿ ਚਕ੍ਰਵੈ; ਰਖਿ ਨ ਹੰਘਨਿ ਬਲ ਮਤਿ ਹੀਣਾ।

('ਚੱਕ੍ਰਵੈ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਸੁਰਪਤਿ = ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਸਵਾਮੀ ਇੰਦਰ ਦੇਵਤੇ ਵਰਗੇ, ਨਰਪਤਿ = ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਚਕ੍ਰਵੈ = ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵਰਤੇ, ਉਹ ਵੀ ਬਲ = ਜ਼ੋਰ ਅਤੇ ਮਤਿ = ਅਕਲ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਹੋ ਕੇ ਧਰਮ ਦੀ ਰਖਿ = ਰੱਖਿਆ ਨ = ਨਹੀਂ ਕਰ ਹੰਘਨਿ = ਸਕੇ।

ਤ੍ਰੇਤੈ ਖਿਸਿਆ ਪੈਰੁ ਇਕ; ਹੋਮ ਜਗ ਜਗੁ ਥਾਪਿ ਪਤੀਣਾ।

ਤ੍ਰੇਤੇ ਜੁਗ ਵਿਚ ਧਰਮ ਰੂਪੀ ਬੈਲ ਦਾ ਇਕ ਪੈਰ ਸਤਿ (ਸੱਚ) ਖਿਸਕ ਗਿਆ ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਧਰਮ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪੈਰ (ਯੱਗ, ਪੂਜਾ **ਵਾ**: ਤਪ, ਦਾਨ) ਰਹਿ ਗਏ ਸਨ। ਜਗੁ = ਜਗਤ ਦੇ ਲੋਕ ਹੋਮ = ਹਵਨ ਤੇ ਯੱਗ ਨੂੰ ਥਾਪਿ = ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਪਤੀਣਾ = ਪਤੀਜ ਗਏ ਸਨ।

ਦੁਆਪੁਰਿ ਦੁਇ ਪਗ ਧਰਮ ਦੇ; ਪੂਜਾ ਚਾਰ ਪਖੰਡੁ ਅਲੀਣਾ।

ਦੁਆਪਰ ਜੁਗ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦੇ ਦੁਇ = ਦੋ ਪਗ = ਪੈਰ ਪੂਜਾ ਤੇ ਦਾਨ ਰਹਿ ਗਏ ਸਨ, ਜਗਤ ਦੇ ਲੋਕ ਪੂਜਾ ਚਾਰ = ਪੂਜਨ ਕਿਰਿਆ, ਭਾਵ ਪਾਖੰਡਾਂ ਵਿਚ ਅਲੀਣਾ = ਮਸਤ ਹੋ ਗਏ ਸਨ।

ਕਲਿਜੁਗ ਰਹਿਆ ਪੈਰ ਇਕੁ; ਹੋਇ ਨਿਮਾਣਾ ਧਰਮ ਅਧੀਣਾ।

ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦਾ ਇਕ ਪੈਰ ਦਾਨ ਹੀ ਰਹਿਆ = ਰਹਿ ਗਿਆ ਤੇ ਧਰਮ ਨਿਮਾਣਾ = ਮਾਣ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਕਲਿਜੁਗ ਦੇ ਅਧੀਣਾ = ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੋ ਗਿਆ।

ਮਾਣੁ ਨਿਮਾਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ; ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਪਰਗਟ ਪਰਬੀਣਾ।

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਧਰਮ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਣ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਸਾਹਿਬ ਜੀ) ਨੂੰ ਜਗਤ ਵਿਚ ਭੇਜਿਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਜਪਾ ਕੇ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਪਰਬੀਣਾ = ਨਿਪੁੰਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਗੁਰਮੁਖ ਧਰਮ; ਸਪੂਰਣ ਰੀਣਾ॥੧੮॥

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਕਲਿਜੁਗ ਦੇ ਵਿਚ ਰੀਣਾ = ਟੁਕੜੇ ਹੋਏ ਧਰਮ ਨੂੰ ਸਾਧਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਸਪੂਰਣ = ਮੁਕੰਮਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਭਾਵ ਸਮਾਜ ਅੰਦਰ ਵੰਡੇ ਹੋਏ ਚਾਰ ਵਰਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਗੁਰਮੁਖ ਵਰਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥੧੮॥

ਪਉੜੀ ੧੯ (ਗੁਰਮੁਖ ਪੰਥ)

ਚਾਰਿ ਵਰਨ ਇਕ ਵਰਨ ਕਰਿ; ਵਰਨ ਅਵਰਨ ਸਾਧ ਸੰਗੁ ਜਾਪੈ।

ਚਾਰ ਵਰਨਾਂ (ਖੱਤਰੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਸ਼ੂਦ, ਵੈਸ਼) ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਵਰਨ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਫਿਰ ਉਹ ਸਾਰੇ ਵਰਨਾਂ ਅਵਰਨਾਂ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਹੋ ਕੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਜਾਪੈ = ਜਪਦੇ ਹਨ।

ਛਿਅ ਰੁਤੀ ਛਿਅ ਦਰਸਨਾ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਦਰਸਨੁ ਸੂਰਜੁ ਥਾਪੈ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛਿਅ = ਛੇ ਰੁੱਤਾਂ ਵਿਚ ਇੱਕੋ ਹੀ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛਿਅ = ਛੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ, ਭਾਵ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਥਾਪੈ = ਥਾਪ ਦਿੱਤਾ।

ਬਾਰਹ ਪੰਥ ਮਿਟਾਇਕੈ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੰਥ ਵਡਾ ਪਰਤਾਪੈ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਬਾਰਹ = ਬਾਰਾਂ ਪੰਥ = ਰਸਤਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਟਾਇਕੈ = ਮਿਟਾ ਕੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਦਾ ਪੰਥ = ਰਸਤਾ ਬਣਾ ਕੇ ਵੱਡੇ ਪਰਤਾਪੈ = ਪਰਤਾਪ ਵਾਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਵੇਦ ਕਤੇਬਹੁ ਬਾਹਰਾ; ਅਨਹਦ ਸਬਦੁ ਅਗੰਮ ਅਲਾਪੈ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਵਾਲਾ ਮਾਰਗ ਚਾਰ ਵੇਦਾਂ ਤੇ ਚਾਰ ਕਤੇਬਹੁ = ਕਤੇਬਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰਾ = ਬਾਹਰ ਹੈ, ਭਾਵ ਨਿਰਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਅਗੰਮ = ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਅਨਹਦ = ਇਕ-ਰਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਲਾਪੈ = ਉਚਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਪੈਰੀ ਪੈ ਪਾਖਾਕ ਹੋਇ; ਗੁਰ ਸਿਖਾਂ ਰਹਿਰਾਸਿ ਪਛਾਪੈ।

ਗੁਰਮੁਖ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪੈਰੀ = ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਕੇ ਪਾਖਾਕ = ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਉਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਜੋ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੀ ਰਹਿਰਾਸਿ = ਰਹੁ-ਰੀਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਪਛਾਪੈ = ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ।

ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਉਦਾਸੁ ਕਰਿ; ਆਪੁ ਗਵਾਏ ਜਪੈ ਅਜਾਪੈ।

ਗੁਰਮੁਖ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚੋਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਉਦਾਸੁ = ਉਪਰਾਮ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਤੇ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਗਵਾਏ = ਗਵਾ ਕੇ ਭਾਵ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਮਿਟਾ ਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਅਜਾਪੈ = ਮਨ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਜਾਪ ਨੂੰ ਜਪੈ = ਜਪਦੇ ਹਨ **ਵਾ:** ਅਜਾਪੈ = ਅਜਪਾ ਜਾਪ ਪਰਾ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਜਪਦੇ ਹਨ।

ਲੰਘ ਨਿਕਥੈ; ਵਰੈ ਸਰਾਪੈ ॥੧੯॥

('ਨਿਕੱਥੈ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਪੜ੍ਹੋ)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਵਰੈ = ਵਰ ਸਰਾਪੈ = ਸਰਾਪ ਤੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਚੌਥੇ ਪਦ ਦੀ ਤੁਰੀਆ ਅਵਸਥਾ ਤਕ ਨਿਕਥੈ = ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਛੱਤੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੋਜਨ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵਰ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ, ਕੋਈ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਸਿਰ ਵੱਢਣ ਨੂੰ ਕੋਲ ਖੜਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਰਾਪ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ। ਇਉਂ ਵਰ ਤੇ ਸਰਾਪ ਨੂੰ ਲੰਘ ਕੇ ਚੌਥੇ ਪਦ ਤੁਰੀਆ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥੧੯॥ ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਸਹਣ ਸੀਲ ਸੰਤੰ ਸਮ ਮਿਤ੍ਰਸ੍ਯ ਦੁਰਜਨਹ ॥
ਨਾਨਕ ਭੋਜਨ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰੇਣ ਨਿੰਦਕ ਆਵਧ ਹੋਇ ਉਪ ਤਿਸਟਤੇ ॥੨੭॥

(ਸਲੋਕ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੧੩੫੬)

ਪਉੜੀ ੨੦ (ਰਾਜਾ ਰੰਕ ਬਰਾਬਰ)

ਮਿਲਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੁਇ; ਮਿਲਿ ਮਿਲਿ ਕਰਨਿ ਸਲਾਮਾਲੇਕੀ।

('ਸਲਾਮਾ-ਲੇਕੀ' ਇਕੱਠਾ ਬੋਲੋ)

ਜਦੋਂ ਦੁਇ = ਦੋ ਮੁਸਲਮਾਨ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮਿਲਣ ਸਮੇਂ ਇਕ ਸਲਾਮਾਲੇਕੀ = ਸਲਾਮ-ਲੈਕਮ ਭਾਵ ਸਲਾਮ-ਵਾਲੇ-ਕੁਮ ਤੇ ਅੱਗੋਂ ਦੂਸਰਾ ਵਾਲੇ-ਕੁਮ-ਸਲਾਮ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਜੋਗੀ ਕਰਨਿ ਅਦੇਸ ਮਿਲਿ; ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਆਦੇਸੁ ਵਿਸੇਖੀ।

ਜਦੋਂ ਜੋਗੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਕ ਆਦੇਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜਾ ਵਿਸੇਖੀ = ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਆਦੇਸੁ = ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸੰਨਿਆਸੀ ਕਰਿ ਓਨਮੋ; ਓਨਮ ਨਾਰਾਇਣ ਬਹੁ ਭੇਖੀ।

ਜਦੋਂ ਬਹੁ = ਬਹੁਤ ਭੇਖੀ = ਭੇਖਾਂ ਵਾਲੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਕ ਓਨਮੋ ਕਰਿ = ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੂਸਰਾ ਅੱਗੋਂ ਓਨਮੋ ਨਰਾਇਣ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਬਾਮ੍ਹਣ ਨੋ ਕਰਿ ਨਮਸਕਾਰ; ਕਰਿ ਆਸੀਰ ਵਚਨ ਮੁਹੁ ਦੇਖੀ।

ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਿ = ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅੱਗੋਂ ਉਹ ਵੀ ਮੁਹੁ ਦੇਖੀ = ਮੂੰਹ ਵੇਖ ਕੇ ਭਾਵ ਅਮੀਰ ਗ਼ਰੀਬ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਹੀ ਆਸੀਰ = ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦਾ ਵਚਨ ਕਰਿ = ਕਰਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਪੈਰੀਂ ਪਵਣਾ ਸਤਿਗੁਰੂ; ਗੁਰ ਸਿਖਾਂ ਰਹਰਾਸਿ ਸਰੇਖੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਪੈਰੀਂ = ਚਰਨੀਂ ਪਵਣਾ = ਪੈਣ ਦੀ ਸਰੇਖੀ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਰਹਰਾਸਿ = ਰਹੁ-ਰੀਤੀ ਬਣਾਈ ਹੈ।

ਰਾਜਾ ਰੰਕੁ ਬਰਾਬਰੀ; ਬਾਲਕ ਬਿਰਧਿ ਨ ਭੇਦੁ ਨਿਮੇਖੀ।

ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਰਾਜਾ = ਅਮੀਰ ਰੰਕੁ = ਗ਼ਰੀਬ ਸਭ ਇਕ ਬਰਾਬਰ ਹਨ ਅਤੇ ਬਾਲਕ ਤੇ ਬਿਰਧਿ = ਬੁੱਢੇ ਵਿਚ ਵੀ ਨਿਮੇਖੀ = ਰੰਚਕ ਮਾਤਰ ਵੀ ਭੇਦੁ = ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈਣ ਦੀ ਰੀਤ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਚੰਦਨ ਭਗਤਾਂ; ਰੂਪ ਨ ਰੇਖੀ ॥੨੦॥

ਜਿਵੇਂ ਚੰਦਨ ਇਰੰਡ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਹਿਕ ਦੇ ਕੇ ਚੰਦਨ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਨਿੰਮ ਆਦਿਕ ਨੂੰ ਚੰਦਨ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਦੇਖਣ-ਸੁੰਘਣ ਵਿਚ ਚੰਦਨ ਹੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੰਦਨ ਰੂਪ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਭਗਤਾਂ ਅੰਦਰ ਵੀ ਕੋਈ ਰੂਪ-ਰੇਖ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤ ਦਾ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹੀ ਹੈ ॥੨੦॥

ਪਉੜੀ ੨੧ (ਨਿਮਰਤਾ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ)

ਨੀਚਹੁ ਨੀਚੁ ਸਦਾਵਣਾ; ਗੁਰ ਉਪਦੇਸੁ ਕਮਾਵੈ ਕੋਈ।

ਨੀਚਹੁ = ਨੀਵੇਂ ਤੋਂ ਨੀਚੁ = ਨੀਵੇਂ ਬਣ ਕੇ ਸਦਾਵਣਾ = ਸਦਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਨਿਮਰਤਾ ਵਾਲੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਕਮਾਵੈ = ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਤ੍ਰੈ ਵੀਹਾਂ ਦੇ ਦੰਮ ਲੈ; ਇਕੁ ਰੁਪਈਆ ਹੋਛਾ ਹੋਈ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤ੍ਰੈ ਵੀਹਾਂ = ਸੱਠ ਦੰਮ = ਪੈਸੇ ਦੇ ਕੇ ਇਕ ਰੁਪਈਆ ਲੈ ਲਈਏ ਤਾਂ ਉਹ ਤੋਲ ਵਿਚ ਪੈਸਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਹੋਛਾ = ਹੌਲਾ ਹੋਈ = ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਨੋਟ : ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ੬੦ ਪੈਸੇ ਦਾ ਰੁਪਈਆ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ੬੪ ਪੈਸੇ ਦਾ ਰੁਪਈਆ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਦਸੀਂ ਰੁਪਯੀਂ ਲਈਦਾ; ਇਕੁ ਸੁਨਈਆ ਹਉਲਾ ਸੋਈ।

('ਰੁਪੱਈਂ' ਤੇ 'ਸੁਨੱਈਆ' ਬੋਲੋ)

ਦਸੀਂ = ਦਸਾਂ ਰੁਪਯੀਂ = ਰੁਪਈਏ ਦੇ ਕੇ ਇਕ ਸੁਨਈਆ = ਮੋਹਰ ਲੈ ਲਈਏ ਤਾਂ ਸੋਈ = ਉਸ ਦਾ ਭਾਰ ਰੁਪਈਏ ਦੇ ਤੋਲ ਨਾਲੋਂ ਹੌਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸਹਸ ਸੁਨਈਏ ਮੁਲੁ ਕਰਿ; ਲਯੈ ਹੀਰਾ ਹਾਰ ਪਰੋਈ।

('ਲਯੈ—ਲਈਐ' ਉਚਾਰਨ ਹੈ)

ਸਹਸ = ਹਜ਼ਾਰ ਸੁਨਈਏ = ਮੋਹਰਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਹੀਰਾ ਲਯੈ = ਲਈਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਤਨਾ ਹੌਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀਰਿਆਂ ਦਾ ਹਾਰ ਰਾਣੀਆਂ ਗਲ ਵਿਚ ਪਰੋਈ = ਪਰੋ ਕੇ ਪਾਉਣਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਭਾਵ ਜੋ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਇਹ ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ, ਜੋ ਨਾਨਾ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਹੈ, ਇਹ ਰੁਪਈਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ। ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਮੋਹਰਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਗੁਰਮੰਤਰ, ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਇਹ ਹੀਰਿਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਨਿਰਮੋਲਕੁ ਹੀਰਾ ਗੁਰਿ ਦੀਨੋ ਮੰਤਾਨੀ॥
ਡਿਗੈ ਨ ਡੋਲੈ ਦ੍ਰਿੜੁ ਕਰਿ ਰਹਿਓ ਪੂਰਨ ਹੋਇ ਤ੍ਰਿਪਤਾਨੀ॥੨॥ *(ਧਨਾਸਰੀ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੬੭੨)*

ਪੈਰੀ ਪੈ ਪਾਖਾਕ ਹੋਇ; ਮਨ ਬਚ ਕਰਮ ਭਰਮ ਭਉ ਖੋਈ।

ਇਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰੀ = ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਕੇ ਪਾਖਾਕ = ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਮਨ, ਬਚ = ਬਾਣੀ ਤੇ ਕਰਮ ਭਾਵ ਸਰੀਰ ਕਰ ਕੇ ਭਰਮ ਤੇ ਭਉ = ਡਰ ਨੂੰ ਖੋਈ = ਗਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਹੋਇ ਪੰਚਾਇਣੁ ਪੰਜਿ ਮਾਰ; ਬਾਹਰਿ ਜਾਂਦਾ ਰਖਿ ਸਗੋਈ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਪੰਚਾਇਣੁ (ਪੰਚ + ਆਇਣ) ਪੰਚ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਆਇਣ = ਘਰ ਵਿਚ ਹੋਇ = ਹੋ ਕਰਕੇ ਭਾਵ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਪੰਜ ਵਿਕਾਰਾਂ (ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ) ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦੇ ਸਗੋਈ = ਮਨ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਰਖਿ = ਰੱਖਿਆ ਹੈ।

ਬੋਲ ਅਮੋਲੁ; ਸਾਧ ਜਨ ਓਈ॥੨੧॥੨੩॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਅਮੋਲੁ = ਅਮੋਲਕ ਹਨ, ਓਈ = ਉਹੀ ਸਾਧੂ ਜਨ ਹਨ॥੨੧॥੨੩॥

ਵਾਰ ੨੪

੧ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

੧ = ਅਦ੍ਵੈਤ ਸਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ, ਓਂ = ਸਰਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ, ਸਤਿ = ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਗੁਰ = ਚੇਤਨ ਸਰੂਪ, ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ **ਵਾ:** ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੧ (ਮੰਗਲਾਚਰਣ)

ਨਾਰਾਇਣ ਨਿਜ ਰੂਪੁ ਧਰਿ; ਨਾਥਾਂ ਨਾਥ ਸਨਾਥ ਕਰਾਇਆ।

ਜਿਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵਿਚ ਨਾਰਾਇਨ (ਨਾ + ਰਾਇਣ) ਅਵਿੱਦਿਆ ਰੂਪੀ ਰਾਇਣ = ਰਾਤ ਨਾ = ਨਹੀਂ ਹੈ **ਵਾ:** ਜਿਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ (ਨਾਰ + ਆਇਣ) ਨਾਰ = ਨਰਾਂ ਨਰਾਂ ਵਿਚ ਆਇਣ = ਘਰ ਹੈ **ਵਾ:** ਜਿਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਰਿਦੇ ਵਿਚ (ਨ + ਅਰ + ਆਇਣ) ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਅਰ = ਦੁਸ਼ਮਣ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਆਇਣ = ਘਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਸ ਨਾਥਾਂ ਨਾਥ (ਨਾਥ + ਅਨਾਥ) ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦੇ ਨਾਥ = ਸੁਆਮੀ, ਅਨਾਥ = ਯਤੀਮਾਂ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਆਪਣਾ ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਧਰਿ = ਧਾਰ ਕੇ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਸਨਾਥ = ਕਲਿਆਣ ਕਰਾਇਆ = ਕਰਨੀ ਕੀਤੀ ਹੈ **ਵਾ:** ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਨਾਥਾਂ ਅਤੇ ਅਨਾਥਾਂ ਦੀ ਸਨਾਥ = ਕਲਿਆਣ ਕਰਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਨਰਪਤਿ ਨਰਹ ਨਰਿੰਦੁ ਹੈ; ਨਿਰੰਕਾਰਿ ਆਕਾਰ ਬਣਾਇਆ।

ਜੋ ਨਰਪਤਿ (ਨਰ + ਪਤਿ) ਨਰਾਂ ਦਾ ਵੀ ਪਤਿ = ਪਤੀ ਹੈ, ਨਰਹ = ਨਰਾਂ ਦੇ ਨਰਿੰਦੁ = ਰਾਜਿਆਂ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਦਿਕਾਂ ਦਾ ਵੀ ਰਾਜਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਉਸ ਨਿਰੰਕਾਰਿ = ਅਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਆਕਾਰ = ਸਰੂਪ ਬਣਾਇਆ = ਬਣਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਵਖਾਣੀਐ; ਕਾਰਣੁ ਕਰਣੁ ਬਿਰਦੁ ਬਿਰਦਾਇਆ।

ਜੋ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਕਰਤਾ = ਰਚਣ ਵਾਲਾ ਪੁਰਖੁ = ਪੂਰਨ ਵਖਾਣੀਐ = ਕਹੀਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੀ ਸਾਰੇ ਕਾਰਣੁ = ਕਾਰਜਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਕਾਰਨ ਤੇ ਕਾਰਜ ਰੂਪ ਆਪ ਹੀ ਹੈ ਤੇ ਬਿਰਦੁ ਬਿਰਦਾਇਆ = ਵੱਡੇ ਧਰਮ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਦੇਵੀ ਦੇਵ ਦੇਵਾਧਿ ਦੇਵ; ਅਲਖ ਅਭੇਵ ਨ ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਆ।

ਜੋ ਦੇਵੀਆਂ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਦੇਵਾਧਿ = ਅਧੋਪਤੀ ਸ਼ਿਰੋਮਣੀ ਦੇਵਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਲਖ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਤੇ ਅਭੇਵ = ਭੇਦ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਅਲਖੁ = ਲਖਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨ = ਨਹੀਂ ਲਖਾਇਆ = ਜਣਾਇਆ।

ਸਤਿ ਰੂਪ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਿ; ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਉ ਜਪਾਇਆ।

ਉਸ ਸਤਿ ਸਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਸਤਿਨਾਮ ਮੰਤਰ ਉਚਾਰਨ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਉ = ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਸਤਿਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਜਪਾਇਆ = ਜਪਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਧਰਮ ਸਾਲ ਕਰਤਾਰਪੁਰੁ; ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਸਚਖੰਡ ਵਸਾਇਆ।

ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਿਚ ਧਰਮਸਾਲ ਬਣਾ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਰੂਪੀ ਸੱਚਖੰਡ ਵਸਾਇਆ = ਵਸਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਾਖੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵੱਸਣ ਦੀ—ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਚਾਰੇ ਉਦਾਸੀਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਦਰਿਆ ਰਾਵੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਜੋ ਕਰੋੜੀ ਮੱਲ ਖੱਤਰੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਧਨਾਢ ਸੀ, ਇਹ ਜਗ੍ਹਾ ਉਸ ਦੀ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲ ਸੰਗਤ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਈ, ਲੰਗਰ ਚੱਲਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਇਕ ਦਿਨ ਇਕ ਜੋਗੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਖ ਕੇ ਨਗਰ ਵਿਚ ਗਾਉਂਦਾ ਫਿਰਦਾ ਸੀ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਨਾਨਕੁ ਆਖੈ ਰੇ ਮਨਾ ਸੁਣੀਐ ਸਿਖ ਸਹੀ॥
ਲੇਖਾ ਰਬੁ ਮੰਗੇਸੀਆ ਬੈਠਾ ਕਢਿ ਵਹੀ॥ *(ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ, ਸਲੋਕ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੯੫੩)*

ਤਾਂ ਇਹ ਆਵਾਜ਼ ਕਰੋੜੀ ਮੱਲ ਖੱਤਰੀ ਨੇ ਸੁਣੀ ਤੇ ਈਰਖਾ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੱਬਣ ਵਾਸਤੇ ਨਾਨਕ ਪਾਖੰਡ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਨੌਕਰਾਂ-ਚਾਕਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਉਠਾਉਣ ਲਈ ਤੁਰਨ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਦੇ ਸ਼ਰੀਕੇ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਰੋਕਿਆ ਕਿ ਐਸਾ ਨਾ ਕਰ, ਪਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਰੁਕਿਆ। ਹੰਕਾਰ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਘੋੜੀ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਐਸੀ ਬਦਸ਼ਗਨੀ ਹੋਈ ਕਿ ਬੇਰੀ ਦੇ ਕੰਡਿਆਂ ਵਿਚ ਪੱਗ ਫਸ ਕੇ ਲੱਥ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਈ। ਉਸ ਦਿਨ ਤਾਂ ਨਾ ਗਿਆ, ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਫਿਰ ਇਹ ਘੋੜੀ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ, ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲ ਆਉਣ ਲੱਗਾ। ਜਦੋਂ ਨੇੜੇ ਆਇਆਂ ਤਾਂ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਅੰਨ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਦੋਦੇ ਜੱਟ ਦੀ ਘਰਵਾਲੀ ਨੇ ਉੱਚੀ ਬੁਲੰਦ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਅੱਗੇ ਹਿੱਕ ਡਾਹੁਣ ਵਾਲੇ ਟਿਕਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਫਿਰ ਇਸ ਨੇ ਪੁਕਾਰ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਸ ਦੇਵੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੈ, ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਪਾ ਦੇਵੇ। ਦੋਦੋ ਰਾਣੀ ਨਾਲ ਆਈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚਰਨਾਂ 'ਚ ਲੈ ਆਈ। ਫਿਰ ਅੰਨ੍ਹੇ ਨੂੰ ਘੋੜੀ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਉਤਾਰ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਇਸ ਨੇ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਘਾਹ ਦੀ ਮੁੱਠੀ ਦਿਉ। ਫਿਰ ਘਾਹ ਲੈ ਕੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਆਇਆ। ਇਸ ਦੇ ਨੌਕਰਾਂ ਨੇ ਬਾਹਾਂ ਫੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਨੂੰ ਦੀਦਾਰ ਬਖ਼ਸ਼ੋ। ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੇਖ ਅਸੀਂ ਇਧਰ ਬੈਠੇ ਹਾਂ। ਇਤਨਾ ਕਹਿਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਜੋਤ ਆ ਗਈ। ਫਿਰ ਇਸ ਨੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਭੇਟਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਫਿਰ ਇਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਪਣੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਨਾਨਕਪੁਰਾ ਵਸਾਉ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕਿਹਾ—ਨਹੀਂ, ਇਥੇ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ 'ਕਰਤਾਰਪੁਰ' ਵਸਾਵਾਂਗੇ। ਇਉਂ ਉਥੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਧਰਮਸਾਲ ਬਣਵਾ ਕੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਸਾਇਆ ਤੇ ਲੰਗਰ ਅਤੇ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਜਾਰੀ ਹੋਇਆ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਕਰਤਾਰਪੁਰਿ ਕਰਤਾ ਵਸੈ ਸੰਤਨ ਕੈ ਪਾਸਿ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ *(ਬਿਲਾਵਲ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੮੧੬)*

ਵਾਹਿਗੁਰੂ; ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਸੁਣਾਇਆ ॥੧॥

ਗੁਰ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੰਤਰ ਜਪਣ ਦਾ ਸਬਦੁ = ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣਾਇਆ = ਸੁਣਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥੧॥

ਪਉੜੀ ੨ (ਜਗਤ ਗੁਰੂ)

ਨਿਹਚਲ ਨੀਉ ਧਰਾਈਓਨੁ; ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਸਚਖੰਡ ਸਮੇਉ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਤਾ-ਗੱਦੀ ਦੀ ਨਿਹਚਲ = ਅਚੱਲ ਨੀਉ = ਨੀਂਹ ਧਰਾਈਓਨੁ = ਰੱਖੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਰੂਪੀ ਸੱਚਖੰਡ ਵਿਚ ਸਮੇਉ = ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੰਥੁ ਚਲਾਇਓਨੁ; ਸੁਖ ਸਾਗਰੁ ਬੇਅੰਤੁ ਅਮੇਉ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਵਾਲਾ ਪੰਥੁ = ਮਾਰਗ ਚਲਾਇਓਨੁ = ਚਲਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਤੋਰਨਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਬੇਅੰਤ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਸਾਗਰੁ = ਸਮੁੰਦਰ ਤੇ ਅਮੇਉ = ਮਿਣਤੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ।

ਸਚਿ ਸਬਦਿ ਆਰਾਧੀਐ; ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ ਅਲਖ ਅਭੇਉ ।

('ਅਲੱਖ' ਬੋਲੋ)

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਬਦਿ = ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਸੱਚੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਆਰਾਧੀਐ = ਆਰਾਧਨਾ ਕਰੀਏ, ਜੋ ਮਨ ਦੀ ਅਗਮ = ਗੰਮਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਅਗੋਚਰ = ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੇ ਅਵਿਸ਼ੇ, ਅਸ਼ੁੱਧ ਮਨ ਕਰਕੇ ਅਲਖ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਅਭੇਉ = ਭੇਦ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ।

ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਉਪਦੇਸਦਾ; ਛਿਅ ਦਰਸਨ ਸਭਿ ਸੇਵਕ ਸੇਉ ।

ਚਹੁ = ਚਾਰੇ ਵਰਨਾ (ਖੱਤਰੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਸੂਦ, ਵੈਸ਼) ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸਦਾ = ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਛੇ ਦਰਸ਼ਨ (ਜੋਗੀ, ਜੰਗਮ, ਸਰੇਵੜੇ, ਸੰਨਿਆਸੀ, ਬਿਪਰ, ਦਰਵੇਸ਼) ਤੇ ਸਭਿ = ਸਾਰੇ ਮਤ ਸੇਵਕ ਬਣ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੇਉ = ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਮਿਠਾ ਬੋਲਣੁ ਨਿਵ ਚਲਣੁ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਅਰਥੇਉ ।

ਮਿਠਾ ਬੋਲਣਾ, ਨਿਵ ਚਲਣੁ = ਨਿਵ ਕੇ, ਭਾਵ ਨਿਮਰਤਾ ਵਿਚ ਚੱਲਣਾ ਅਤੇ ਭਾਉ ਭਗਤਿ = ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਦਾ ਅਰਥੇਉ = ਤਾਤਪਰਜ (ਸਿਧਾਂਤ) ਸਮਝਣਾ, ਇਹ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਲੱਛਣ ਹਨ।

ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਆਦੇਸੁ ਹੈ; ਅਬਿਨਾਸੀ ਅਤਿ ਅਛਲ ਅਛੇਉ ।

('ਅਛਲ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਉਸ ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਆਦੇਸੁ = ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਜੋ ਅਬਿਨਾਸੀ = ਨਾਸ਼ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਅਤਿ = ਅਤਿਸ਼ੇ ਕਰਕੇ ਅਛਲ = ਛਲਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਅਛੇਉ = ਛੇਦਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ।

ਜਗਤੁ ਗੁਰੂ; ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਦੇਉ ॥੨॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਜਗਤੁ = ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਗੁਰੂ, ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਉ = ਦੇਵ ਜੀ ਹਨ ॥੨॥

ਪਉੜੀ ੩ (ਸੱਚਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ)

ਸਤਿਗੁਰ ਸਚਾ ਪਾਤਿਸਾਹੁ; ਬੇਪਰਵਾਹੁ ਅਥਾਹੁ ਸਹਾਬਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹਨ, ਜੋ ਬੇਪਰਵਾਹੁ = ਇੱਛਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਅਥਾਹੁ = ਅਗਾਧ ਤੇ ਸਹਾਬਾ = ਸਾਹਿਬੀ ਵਾਲੇ ਹਨ।

ਨਾਉ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜੁ ਹੈ; ਬੇਮੁਹਤਾਜ ਨ ਮੋਹੁ ਮੁਹਾਬਾ।

ਉਸ ਦਾ ਨਾਉ = ਨਾਮ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਨੂੰ, ਭਾਵ ਨਿਮਾਨਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਵਾਜੁ = ਨਿਵਾਜਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਹ ਬੇਮੁਹਤਾਜ = ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ਾਮਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਮੋਹਾਬਾ = ਮੋਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਬੇਸੁਮਾਰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਹੈ; ਅਲਖ ਅਪਾਰ ਅਲਾਹ ਸਿਵਾਬਾ।

('ਅੱਲਾਹ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜੋ ਨਿਰੰਕਾਰ ਬੇਸੁਮਾਰ = ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਅਲਖ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਅਪਾਰ = ਬੇਅੰਤ ਤੇ ਅਲਾਹ = ਸ਼ੁੱਧ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਸਿਵਾਬਾ = ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਕਾਇਮ ਦਾਇਮ ਸਾਹਿਬੀ; ਹਾਜਰੁ ਨਾਜਰੁ ਵੇਦ ਕਿਤਾਬਾ।

ਨਿਰਾਕਾਰ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਹਿਬੀ = ਮਾਲਕੀ ਦਾਇਮ = ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਭਾਵ ਸਦਾ ਲਈ ਕਾਇਮ = ਇਸਥਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ ਪ੍ਰਭੂ ਵੇਦਾਂ ਅਤੇ ਕਿਤਾਬਾ = ਕਤੇਬਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ, ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਹਨ।

ਅਗਮੁ ਅਡੋਲੁ ਅਤੋਲੁ ਹੈ; ਤੋਲਣਹਾਰੁ ਨ ਡੰਡੀ ਛਾਬਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਨ ਦੀ ਅਗਮ = ਗੰਮਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਅਡੋਲੁ = ਡੋਲਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਅਤੋਲੁ = ਤੋਲਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੋਲਣਹਾਰੁ = ਤੋਲਣ ਵਾਲੀ ਡੰਡੀ ਤੇ ਛਾਬਾ = ਤੱਕੜੀ-ਵੱਟਾ ਹੈ **ਵਾ**: ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਬੁੱਧੀ ਰੂਪ ਤਰਾਜ਼ੂ, ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਸ਼ਾਸਤਰ ਪ੍ਰਮਾਣ ਰੂਪ ਵੱਟਾ, ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲਾ ਤੋਲਣਹਾਰ ਹੈ।

ਇਕ ਛਤਿ ਰਾਜੁ ਕਮਾਵਦਾ; ਦੁਸਮਣ ਦੂਤ ਨ ਸੋਰ ਸਰਾਬਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਕ ਛਤਿ = ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਰਾਜ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦਾ ਕੋਈ ਛਤਰਧਾਰੀ ਰਾਜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਐਸੇ ਧਰਮੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਮਾਵਦਾ = ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਦੁਸ਼ਮਣ, ਨਾ ਹੀ ਦੂਤ = ਚੁਗ਼ਲੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਰਮੀ ਰਾਜ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਦਾ ਸ਼ੋਰ-ਸ਼ਰਾਬਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਨਾ ਹੀ ਡੰਡ-ਰੌਲਾ ਹੈ।

ਆਦਲੁ ਅਦਲੁ ਚਲਾਇਦਾ; ਜਾਲਮੁ ਜੁਲਮੁ ਨ ਜੋਰ ਜਰਾਬਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਦਲੁ = ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ਤੇ ਆਦਲੁ = ਨਿਆਂਕਾਰੀ ਧਰਮੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਚਲਾਇਦਾ = ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਅੰਦਰ ਨਾ ਕੋਈ ਜਾਲਮੁ = ਜੁਲਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ

ਜੁਲਮੁ = ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ, ਅਨਿਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਜਰਾਬਾ = ਦਬਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਾਹਰ ਪੀਰ; ਜਗਤੁ ਗੁਰੁ ਬਾਬਾ ॥੩॥

ਐਸੇ ਸਰੂਪ ਵਾਲੇ ਬਾਬਾ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਜਗਤੁ = ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਜਾਹਰ = ਪ੍ਰਤੱਖ ਪੀਰ = ਗੁਰੂ ਹਨ ॥੩॥

ਪਉੜੀ ੪ (ਸੱਚਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ)

ਗੰਗ ਬਨਾਰਸ ਹਿੰਦੂਆਂ; ਮੁਸਲਮਾਣਾ ਮਕਾ ਕਾਬਾ।

('ਮੱਕਾ' ਅਤੇ 'ਕਾਬਾ' ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਹਿੰਦੂ ਲੋਕ ਗੰਗਾ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ, ਭਾਵ ਹਰਿਦੁਆਰ ਜਾ ਕੇ ਤੇ ਬਨਾਰਸ (ਕਾਂਸ਼ੀ) ਜਾ ਕੇ ਮੁਕਤੀ ਲਈ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਾਬੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਨਿਵਾਜ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਮੰਦਰ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ, ਇਹ ਮੱਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਹੈ।

ਘਰਿ ਘਰਿ ਬਾਬਾ ਗਾਵੀਐ; ਵਜਨਿ ਤਾਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗੁ ਰਬਾਬਾ।

ਘਰ ਘਰ ਅੰਦਰ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਾਬਾ = ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਗਾਵੀਐ = ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਤਾਲ = ਛੈਣੇ, ਮ੍ਰਿਦੰਗੁ = ਢੋਲ ਦੇ ਅਕਾਰ ਦਾ ਇਕ ਵਾਜਾ ਤੇ ਰਬਾਬ ਵਜਨਿ = ਵਜਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਖੜਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਧਰੀ ਨੀਸਾਣੀ ਕਉਸ ਦੀ ਮਕੇ ਅੰਦਰਿ ਪੂਜ ਕਰਾਈ। *(ਵਾਰ ੧, ਪਉੜੀ ੩੪)*

ਭਗਤਿ ਵਛਲੁ ਹੋਇ ਆਇਆ; ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਣ ਅਜਬੁ ਅਜਾਬਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭਗਤਿ ਵਛਲੁ = ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਤੇ ਅਜਬੁ = ਅਸਚਰਜ ਤੋਂ ਅਜਾਬਾ = ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਹਨ, ਜੋ ਪਤਿਤ = ਪਾਪੀਆਂ ਦਾ ਉਧਾਰਣ = ਉੱਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਆਇਆ = ਆਏ ਹਨ।

ਚਾਰਿ ਵਰਨ ਇਕ ਵਰਨ ਹੋਇ; ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਹੋਇ ਤਰਾਬਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਚਾਰ ਵਰਨਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਇਕ ਵਰਨ ਗੁਰਸਿੱਖ ਰੂਪ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਰਾਬਾ = ਤਰਨਾ ਹੋਇ = ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਚੰਦਨੁ ਵਾਸੁ ਵਣਾਸਪਤਿ; ਅਵਲਿ ਦੋਮ ਨ ਸੇਮ ਖਰਾਬਾ।

('ਅੱਵਲਿ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਚੰਦਨ ਦੀ ਵਾਸੁ = ਸੁਗੰਧੀ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਬਨਸਪਤੀ ਚੰਦਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਅਵਲਿ = ਪਹਿਲੇ, ਦੋਮ = ਦੂਜੇ, ਸੇਮ = ਤੀਜੇ ਦਰਜੇ ਦੀ ਕੋਈ ਖਰਾਬਾ = ਖ਼ਰਾਬੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ, ਭਾਵ ਸਾਰੀ ਬਨਸਪਤੀ ਇਕ-ਸਾਰ ਚੰਦਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਚਾਰੇ ਵਰਨਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੁਆਰਾ

ਇਕ ਵਰਨ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਨਾ ਹੀ ਅਵਲਿ = ਪਹਿਲੀ ਮਾਇਆ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਦੋਮ = ਦੂਸਰਾਪਨ, ਦ੍ਵੈਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸੇਮ = ਤਿੰਨ ਗੁਣ, ਇਹ ਖਰਾਬਾ = ਖ਼ਰਾਬ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਵੀ ਊਚ-ਨੀਚ ਦੀ ਵਿੱਥ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ, ਸਾਰੇ ਇਕ-ਸਮਾਨ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਦੋਮ ਨ ਸੇਮ ਏਕ ਸੋ ਆਹੀ ॥ *(ਗਉੜੀ ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ, ਅੰਗ ੩੪੫)*

ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ ਸਭ ਕੋ; ਕੁਦਰਤਿ ਕਿਸ ਦੀ ਕਰੈ ਜਵਾਬਾ।

ਸਭ ਕੋ = ਕੁਝ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਸਰੂਪ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮੈ = ਹੁਕਮ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਇਤਨੀ ਕੁਦਰਤਿ = ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦਾ ਜਵਾਬਾ = ਉੱਤਰ ਦੇਣਾ ਕਰੈ = ਕਰੇ।

ਜਾਹਰ ਪੀਰੁ; ਜਗਤੁ ਗੁਰੁ ਬਾਬਾ ॥੪॥

ਐਸੇ ਸਰੂਪ ਵਾਲੇ ਬਾਬਾ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਜਗਤੁ = ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਜਾਹਰ = ਪ੍ਰਤੱਖ ਪੀਰ = ਗੁਰੂ ਹਨ **ਵਾ:** ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਪੀਰ ਹਨ ਭਾਵ ਸਾਂਝੇ ਗੁਰੂ ਹਨ ॥੪॥

ਪਉੜੀ ੫ (ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਆਗਮਨ)

ਅੰਗਹੁ ਅੰਗੁ ਉਪਾਇਓਨੁ; ਗੰਗਹੁ ਜਾਣੁ ਤਰੰਗੁ ਉਠਾਇਆ।

ਜਿਵੇਂ ਅੰਗਹੁ = ਅੰਗ ਵਿੱਚੋਂ ਅੰਗ ਉਪਾਇਓਨੁ = ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਉਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੰਗਹੁ = ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਅੰਗੁ = ਪਿਆਰੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ ਮਾਨੋ ਜਿਵੇਂ ਗੰਗਹੁ = ਗੰਗਾ ਵਿੱਚੋਂ ਤਰੰਗੁ = ਲਹਿਰ ਉਠਾਇਆ = ਉੱਠਦੀ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜੋਤਿ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਉਪਾਧੀ ਬਖ਼ਸ਼ ਦਿੱਤੀ।

ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰ ਗਹੀਰ ਗੁਣ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਦਾਇਆ।

ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਗਹਿਰ = ਨਿਰਹੱਲ ਤੇ ਗੰਭੀਰ = ਡੂੰਘੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ ਤੇ ਗਹੀਰ = ਅਥਾਹ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਪੰਥ ਵਿਚ ਉਹ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ = ਪਰਮਾਤਮਾ ਰੂਪ ਸਦਾਇਆ = ਕਹਾਏ ਹਨ।

ਦੁਖ ਸੁਖ ਦਾਤਾ ਦੇਣਹਾਰ; ਦੁਖ ਸੁਖ ਸਮਸਰਿ ਲੇਪੁ ਨ ਲਾਇਆ।

ਜੋ ਦਾਤਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਸੁਖ ਦੇਣਹਾਰ = ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਦਾ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਹਨ, ਐਸੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੁੱਖ ਸੁਖ ਵਿਚ ਬਿਰਤੀ ਸਮਸਰਿ = ਬਰਾਬਰ ਰੱਖਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਲੇਪੁ = ਲਪਾਇਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ, ਭਾਵ ਦੁੱਖ ਵਿਚ ਦੁਖੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ, ਸੁਖ ਵਿਚ ਹੰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ, ਇਉਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਲਾਇਆ = ਲਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਗੁਰ ਚੇਲਾ ਚੇਲਾ ਗੁਰੂ; ਗੁਰੁ ਚੇਲੇ ਪਰਚਾ ਪਰਚਾਇਆ।

ਗੁਰ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਚੇਲਾ = ਸਿੱਖ ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਕੇ ਗੁਰਤਾ

ਗੱਦੀ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ) ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਬਣੇ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਕੇ ਸਿੱਖ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਭਾਵ ਇੱਕੋ ਹੀ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪ ਹਨ। ਇਉਂ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਚੇਲੇ = ਸਿੱਖ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪਰਚਾ ਪਰਚਾਇਆ = ਪਰਚਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਬਿਰਖਹੁ ਫਲੁ ਫਲ ਤੇ ਬਿਰਖ; ਪਿਉ ਪੁਤਹੁ ਪੁਤੁ ਪਿਉ ਪਤੀਆਇਆ।

ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਿਰਖਹੁ = ਬ੍ਰਿਛ ਤੋਂ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਫਿਰ ਫਲ ਦੇ ਬੀਜ ਤੇ = ਤੋਂ ਬਿਰਖ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਿਉ = ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਪੁਤਹੁ = ਪੁੱਤਰ ਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਪੁੱਤਰ ਪਿਉ = ਪਿਤਾ ਬਣ ਕੇ ਪਤੀਆਇਆ = ਪਤੀਜਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਬਣੇ, ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਹੋ ਗਏ, ਭਾਵ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ **ਵਾ:** ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਗੁਰੂ ਹੋ ਗਏ।

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪੂਰਨੁ ਬ੍ਰਹਮੁ; ਸਬਦੁ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵ ਅਲਖ ਲਖਾਇਆ।

ਜੋ (ਪਾਰ + ਬ੍ਰਹਮ) ਪਾਪਾਂ ਪੁੰਨਾਂ ਤੋਂ ਪਾਰ = ਪਰ੍ਹੇ, ਬ੍ਰਹਮ = ਵਿਆਪਕ, ਪੂਰਨ = ਪਰੀਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ = ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਲਿਵ = ਬਿਰਤੀ ਲਵਾ ਕੇ ਲਖਣਾ ਬਿਰਤੀ ਦੁਆਰਾ ਅਸ਼ੁੱਧ ਮਨ ਕਰਕੇ ਅਲਖ = ਨਾ ਲਖੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਲਖਾਇਆ = ਲਖਾ ਭਾਵ ਜਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਬਾਬਾਣੇ ਗੁਰ; ਅੰਗਦੁ ਆਇਆ ॥੫॥

ਇਉਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਬਾਬਾਣੇ = ਬਾਬੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਘਰ = ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਆਇਆ = ਆਏ ਹਨ ਭਾਵ ਇਕ ਰੂਪ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ॥੫॥

ਪਉੜੀ ੬ (ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ)

ਪਾਰਸੁ ਹੋਆ ਪਾਰਸਹੁ; ਸਤਿਗੁਰ ਪਰਚੇ ਸਤਿਗੁਰ ਕਹਣਾ।

ਪਾਰਸ ਤੋਂ ਪਾਰਸਹੁ = ਪਾਰਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਪਾਰਸ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਪਾਰਸ ਰੂਪ ਹੋਆ = ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪਰਚੇ = ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਲੱਗ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਕਹਣਾ = ਕਹਾਏ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਪਾਰਸਿ ਪਰਸਿਐ ਪਾਰਸੁ ਹੋਇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਇ ॥ *(ਸਿਰੀਰਾਗ ਮ: ੩, ਅੰਗ ੨੭)*

ਪਾਰਸ ਮੈ ਅਰੁ ਸੰਤ ਮੈਂ ਬਡੋ ਅੰਤਰੋ ਜਾਨ।
ਵਹਿ ਲੋਹਾ ਕੰਚਨ ਕਰੈ, ਯਹਿ ਕਰੈ ਆਪ ਸਮਾਨ ॥੧੯॥ *(ਵਿਚਾਰਮਾਲਾ, ਅਧਿ. ੨)*

ਚੰਦਨੁ ਹੋਇਆ ਚੰਦਨਹੁ; ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ ਰਹਤਿ ਵਿਚ ਰਹਣਾ।

ਜਿਵੇਂ ਚੰਦਨ ਤੋਂ ਚੰਦਨਹੁ = ਚੰਦਨ ਹੋਇਆ = ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਰੂਪ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਹਿਤ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਜੋਤਿ ਸਮਾਣੀ ਜੋਤਿ ਵਿਚਿ; ਗੁਰਮਤਿ ਸੁਖੁ, ਦੁਰਮਤਿ ਦੁਖ ਦਹਣਾ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜੋਤਿ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਣੀ = ਸਮਾ ਗਈ, ਭਾਵ ਲੀਨ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ (ਗੁਰ + ਮਤਿ) ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ = ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਸੁਖ ਨੇ ਦੁਰਮਤਿ = ਖੋਟੀ ਮਤ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦਹਣਾ = ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਗੁਰਮਤਿ ਨੇ ਖੋਟੀ ਮਤ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਾੜਨ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪਾ ਦਿੱਤੀ।

ਅਚਰਜ ਨੋ ਅਚਰਜੁ ਮਿਲੈ; ਵਿਸਮਾਦੈ ਵਿਸਮਾਦੁ ਸਮਹਣਾ।

('ਸ-ਹਮਣਾ' ਬੋਲੋ)

ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੋ = ਨੂੰ ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਿੱਖ ਹੋ ਕੇ ਮਿਲੈ = ਮਿਲੇ ਹਨ ਤੇ ਵਿਸਮਾਦੈ = ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਵਿਸਮਾਦੁ = ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਮਹਣਾ = ਸਮਾ ਗਏ ਹਨ।

ਅਪਿਉ ਪੀਅਣ ਨਿਝਰ ਝਰਣੁ; ਅਜਰੁ ਜਰਣ ਅਸਹੀਅਣੁ ਸਹਣਾ।

('ਅ-ਸਹੀਅਣੁ' ਬੋਲੋ)

ਅੱਗੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਅਪਿਉ = ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲੋਂ ਪੀਅਣ = ਪੀ ਕੇ ਫਿਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਦਾ ਨਿਝਰ = ਇਕ-ਰਸ ਝਰਨਾ ਵਗਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਅਜਰੁ = ਨਾ ਜਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜਰਣ = ਜਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਅਸਹੀਅਣੁ = ਨਾ ਸਹਾਰਨ ਵਾਲੇ ਬੋਲਾਂ ਨੂੰ ਸਹਣਾ = ਸਹਾਰ ਲਿਆ ਹੈ।

ਸਚੁ ਸਮਾਣਾ ਸਚੁ ਵਿਚਿ; ਗਾਡੀ ਰਾਹੁ ਸਾਧਿ ਸੰਗਿ ਵਹਣਾ।

ਸੱਚ ਸਰੂਪ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸੱਚ ਸਰੂਪ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਸਮਾਣਾ = ਸਮਾ ਗਏ ਤੇ ਜੋ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਬੈਠਣਾ ਹੈ, ਇਹ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਗਾਡੀ ਰਾਹੁ = ਰਸਤਾ ਵਹਣਾ = ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ।

ਬਾਬਾਣੈ ਘਰਿ; ਚਾਨਣੁ ਲਹਣਾ ॥੬॥

ਇਉਂ ਬਾਬਾਣੈ = ਬਾਬੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਘਰਿ = ਸਰੂਪ ਦਾ ਚਾਨਣੁ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਜੀ, ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹੋਏ ਹਨ ॥੬॥

ਪਉੜੀ ੭ (ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨਾਦੀ ਸਪੁੱਤਰ)

ਸਬਦੈ ਸਬਦੁ ਮਿਲਾਇਆ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਘੜੁ ਘੜਾਏ ਗਹਿਣਾ।

('ਅਘੜੁ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਬਦੈ = ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸਬਦੁ = ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਮਿਲਾਇਆ = ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰ ਕੇ ਅਘੜੁ = ਨਾ ਘੜੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮਨ ਨੂੰ ਘੜਾਏ = ਘੜ ਕੇ ਗਹਿਣਾ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਭਾਵ ਮਨ ਨੂੰ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਜੋੜ ਕੇ ਗਹਿਣੇ ਰੂਪ ਸ਼ੁੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਭੈ ਚਲਣਾ; ਆਪੁ ਗਵਾਇ ਨ ਖਲਹਲੁ ਖਹਣਾ।

ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਭਾਇ = ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤਿ = ਭਗਤੀ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਭੈ = ਡਰ ਤੇ ਅਦਬ ਵਿਚ ਚੱਲਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਗਵਾਇ = ਗਵਾ ਕੇ ਭਾਵ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਮਿਟਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਖਲਹਲੁ = ਘਬਰਾਹਟ **ਵਾ:** ਖਲਬਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਖਹਿਣਾ = ਖਹਿਬਾਜ਼ੀ ਭਾਵ ਈਰਖਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਦੀਨ ਦੁਨੀ ਦੀ ਸਾਹਿਬੀ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਗੋਸ ਨਸੀਨੀ ਬਹਣਾ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਦੁਨੀ = ਲੋਕ ਤੇ ਦੀਨ = ਪ੍ਰਲੋਕ ਦੀ ਸਾਹਿਬੀ = ਮਾਲਕੀ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖਿ = ਮੁਖੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਨਸੀਨੀ = ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨੀ ਭਾਵ ਗੁਰਤਾ-ਗੱਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਗੋਸ = ਕਿਨਾਰੇ ’ਤੇ ਭਾਵ ਏਕਾਂਤ ਵਿਚ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਮਾਈ ਸਭਰਾਈ ਦੇ ਕੋਠੇ ਵਿਚ ਬਹਣਾ = ਬੈਠਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਕਾਰਣ ਕਰਣ ਸਮਰਥ ਹੈ; ਹੋਇ ਅਛਲੁ ਛਲ ਅੰਦਰਿ ਛਹਣਾ।

(‘ਅਛੱਲ’ ਬੋਲੋ)

ਜੋ ਸਾਰੇ ਕਾਰਣਾਂ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੈ, ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਸਰੂਪ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਅਛੱਲ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਛਲ ਰੂਪ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਵਿਚ ਛਹਣਾ = ਗੁਪਤ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਤਪੇ ਦੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਵਧੀਕੀ ਨੂੰ ਸਹਾਰਦੇ ਹੋਏ ਖਡੂਰ ਨਗਰ ਛੱਡ ਕੇ ਖ਼ਾਨ ਛਪਰੀ ਨਗਰ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ ਸੀ, ਪਰ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਉਣੀ ਕੀਤੀ, ਨਿਮਰਤਾ ਵਿਚ ਰਹੇ।

ਸਤੁ ਸੰਤੋਖ ਦਇਆ ਧਰਮ; ਅਰਥ ਵੀਚਾਰਿ ਸਹਜਿ ਘਰਿ ਘਹਣਾ।

ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿ, ਸੰਤੋਖ, ਦਇਆ, ਧਰਮ ਤੇ ਅਰਥਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਕੇ ਸਹਿਜ ਘਰਿ = ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਘਹਣਾ = ਨਿਵਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਰੋਧੁ ਛਡਿ; ਲੋਭ ਮੋਹੁ ਅਹੰਕਾਰਹੁ ਤਹਣਾ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਤੇ ਵਿਰੋਧ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਅਹੰਕਾਰਹੁ = ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਤਹਣਾ = ਪਰ੍ਹੇ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਪੁਤੁ ਸਪੁਤੁ; ਬਬਾਣੇ ਲਹਿਣਾ॥੭॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਬਾਣੇ = ਬਾਬੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਘਰ ਦੋ ਪੁਤੁ = ਪੁੱਤਰ ਸ੍ਰੀਚੰਦ ਜੀ ਤੇ ਲਖਮੀ ਦਾਸ ਜੀ ਹੋਏ ਹਨ, ਪਰ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਪੁਤੁ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਪੁੱਤਰ ਹੋਏ ਹਨ॥੭॥

ਪਉੜੀ ੮ (ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨਾਦੀ ਸਪੁੱਤਰ)

ਗੁਰੁ ਅੰਗਦੁ ਗੁਰੁ ਅੰਗ ਤੇ; ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਿਰਖੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲ ਫਲਿਆ।

ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਤੇ = ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਹੋਏ ਹਨ,

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਿਰਖੁ = ਬ੍ਰਿਛ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲ ਫਲਿਆ = ਫਲਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲ ਨਾਲ ਫਲੀਭੂਤ ਹੋਏ ਹਨ।

ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਜਗਾਈਅਨੁ; ਦੀਵੇ ਤੇ ਜਿਉ ਦੀਵਾ ਬਲਿਆ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਦੀਵੇ ਤੇ = ਤੋਂ ਦੀਵਾ ਬਲਿਆ = ਬਲਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅਦ੍ਵੈਤ ਜੋਤ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪ੍ਰਤਕ ਜੋਤ ਮਿਲਾ ਕੇ ਮਾਨੋ ਦੀਵਾ ਜਗਾਈਅਨੁ = ਜਗਾ ਦਿੱਤਾ।

ਹੀਰੈ ਹੀਰਾ ਬੇਧਿਆ; ਛਲ ਕਰਿ ਅਛਲੀ ਅਛਲੁ ਛਲਿਆ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਹੀਰੇ', 'ਅ-ਛਲੀ', 'ਅਛੱਲ' ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਹੀਰੈ = ਹੀਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀਰੇ ਨੂੰ ਬੇਧਿਆ = ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਛਲੀ = ਛਲਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅਛਲੁ = ਨਾ ਛਲੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਛਲਿਆ = ਛਲ ਲਿਆ ਹੈ, ਛਲ = ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਹੁਕਮ ਅਧੀਨ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜੋਤਿ ਟਿਕਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ।

ਕੋਈ ਬੁਝਿ ਨ ਹੰਘਈ; ਪਾਣੀ ਅੰਦਰਿ ਪਾਣੀ ਰਲਿਆ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਣੀ ਅੰਦਰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਰਲਿਆ = ਰਲ ਜਾਣ 'ਤੇ ਇਕ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੋਤਿ ਦੁਆਰਾ ਇਕ ਰੂਪ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਬੁਝਿ = ਸਮਝ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੰਘਈ = ਸਕਦਾ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਜੋਤਿ ਓਹਾ ਜੁਗਤਿ ਸਾਇ ਸਹਿ ਕਾਇਆ ਫੇਰਿ ਪਲਟੀਐ॥

ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ ਰਾਇ ਬਲਵੰਡ, ਅੰਗ ੯੬੬)

ਸਚਾ ਸਚੁ ਸੁਹਾਵੜਾ; ਸਚ ਅੰਦਰਿ ਸਚੁ ਸਚਹੁ ਢਲਿਆ।

('ਸੰਚਹੁ' ਬੋਲੋ, 'ਢਲਿਆ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਸੱਚੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਸੱਚਾ ਨਾਮ ਹੀ ਸੁਹਾਵੜਾ = ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਹੈ, ਸੱਚੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਦੇ ਸਚਹੁ = ਸੰਚੇ ਵਿਚ ਢਲਿਆ = ਢਲ ਕੇ ਸੱਚ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋਏ ਹਨ।

ਨਿਹਚਲੁ ਸਚਾ ਤਖਤ ਹੈ; ਅਬਿਚਲ ਰਾਜ ਨ ਹਲੈ ਹਲਿਆ।

('ਹੱਲੈ ਹੱਲਿਆ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਨਿਹਚਲੁ = ਅਡੋਲ ਤਖ਼ਤ ਸੱਚਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਵੀ ਅਬਿਚਲ = ਅਟੱਲ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹਲੈ = ਹਿਲਾਇਆਂ ਭੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਹਲਿਆ = ਹਿੱਲਦਾ।

ਸਚ ਸਬਦ ਗੁਰ ਸਉਪਿਆ; ਸਚ ਟਕਸਾਲਹੁ ਸਿਕਾ ਚਲਿਆ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸੱਚਾ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸਉਪਿਆ = ਅਰਪਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਸੱਚੀ ਟਕਸਾਲਹੁ = ਟਕਸਾਲ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਰਤਾ-ਗੱਦੀ ਦਾ ਸਿੱਕਾ ਚਲਿਆ = ਚਲਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਿਧ ਨਾਥ ਅਵਤਾਰ ਸਭ; ਹਥ ਜੋੜਿਕੈ ਹੋਏ ਖਲਿਆ।

(‘ਖਲਿਆ’ ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਚੌਰਾਸੀ ਸਿੱਧ, ਨੌਂ ਨਾਥ, ਅਵਤਾਰ ਇਹ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਵਿਚ ਖਲਿਆ = ਖੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਭਾਵ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਾਥ, ਅਵਤਾਰ, ਬ੍ਹਮਾ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਇਹ ਸਭ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਤੁਹਾਡੇ ਤਾਬਿਆ ਰਹਿਣਗੀਆਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਰਤੋ ਭਾਵੇਂ ਨਾ ਵਰਤੋ, ਪਰ ਤੁਹਾਡੇ ਤਾਬਿਆ ਰਹਿਣਗੀਆਂ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਤਾਬਿਆ ਰਹੀਆਂ।

ਸਚਾ ਹੁਕਮੁ; ਸੁ ਅਟਲ ਨ ਟਲਿਆ ॥੮॥

(‘ਟਲਿਆ’ ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਸੱਚੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਵੀ ਸੱਚਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁ = ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਟੱਲ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਟਲਿਆ = ਟਾਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ॥੮॥

ਪਉੜੀ ੯ (ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ)

ਅਛਲ ਅਛੇਦ ਅਭੇਦ ਹੈ; ਭਗਤ ਵਛਲ ਹੋਇ ਅਛਲ ਛਲਾਇਆ।

(ਪਹਿਲਾ ‘ਅਛੱਲ’ ਤੇ ਦੂਜਾ ‘ਅਛਲ’ ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਅਛਲ = ਛਲਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਨ, ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਅਛੇਦ = ਛੇਦਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਅਭੇਦ ਰੂਪ ਹੋਏ ਹਨ। ਭਗਤ ਵਛਲ = ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਅਛੱਲ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਵੱਸ ਹੋਣ ਰੂਪ ਛਲਾਇਆ = ਛਲਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਮਹਿਮਾ ਮਿਤਿ ਮਿਰਜਾਦ ਲੰਘਿ; ਪਰਮਿਤਿ ਪਾਰਾਵਾਰ ਨ ਪਾਇਆ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਹਿਮਾ = ਸ਼ੋਭਾ, ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਮਿਤਿ = ਮਰਿਆਦਾ ਅਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੀ ਮਿਰਜਾਦ = ਮਰਿਆਦਾ ਤੋਂ ਲੰਘ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਪਰਮਿਤਿ = ਮਿਣਤੀ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਾਰਾਵਾਰ = ਉਰਾਰ-ਪਾਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਰਹਰਾਸੀ ਰਹਰਾਸਿ ਹੈ; ਪੈਰੀ ਪੈ ਜਗ ਪੈਰੀ ਪਾਇਆ।

ਰਹਰਾਸੀ = ਰਹੁ-ਰੀਤਾਂ ਵਿਚ ਅਸਲੀ ਰਹਰਾਸਿ = ਰਹੁ-ਰੀਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰੀ = ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਕੇ ਫਿਰ ਜਗ = ਜਗਤ ਨੂੰ ਪੈਰੀਂ ਪਾਉਣਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪਏ। ਫਿਰ ਜਗ = ਜਗਤ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪਾਇਆ। ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪਾਇਆ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲ ਅਮਰ ਪਦ; ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬ੍ਰਿਖਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖਿ = ਮੁਖੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਸੁਖ ਫਲ ਰੂਪੀ ਅਮਰ ਪਦਵੀ ਭਾਵ ਗੁਰਤਾ-ਗੱਦੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬ੍ਰਿਖਿ = ਬ੍ਰਿਛ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਫਲ ਨਾਲ ਫਲਾਇਆ = ਫਲੇ ਹਨ।

ਗੁਰ ਚੇਲਾ ਚੇਲਾ ਗੁਰੂ; ਪੁਰਖਹੁ ਪੁਰਖ ਉਪਾਇ ਸਮਾਇਆ।

ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਚੇਲਾ = ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹੋਏ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਚੇਲਾ = ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਰਖਹੁ = ਪੂਰਨ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਪੁਰਖ = ਪੂਰਨ ਗੁਰੂ ਉਪਾਇ = ਉਪਜੇ ਹਨ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ = ਅਭੇਦ ਕਰ ਲਏ ਹਨ।

ਵਰਤਮਾਨ ਵੀਹ ਵਿਸਵੇ; ਹੋਇ ਇਕੀਹ ਸਹਜਿ ਘਰਿ ਆਇਆ।

ਵੀਹ ਵਿਸਵੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਰਤਮਾਨ = ਵਰਤਦੇ ਹੋਏ ਇਕੀਹ = ਇਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਸਹਿਜ ਰੂਪੀ ਘਰ ਵਿਚ ਆਇਆ = ਆ ਗਏ।

ਸਚਾ ਅਮਰੁ; ਅਮਰਿ ਵਰਤਾਇਆ ॥੯॥

ਇਉਂ ਸੱਚ ਸਰੂਪ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸੱਚਾ ਅਮਰਿ = ਹੁਕਮ ਵਰਤਾਇਆ = ਵਰਤਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥੯॥

ਪਉੜੀ ੧੦ (ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ)

ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਪਰਚਾਇਕੈ; ਚੇਲੇ ਤੇ ਗੁਰੁ, ਗੁਰੁ ਤੇ ਚੇਲਾ।

ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤਿ ਦੇ ਪਰਚੇ ਵਿਚ ਪਰਚਾਇਕੈ = ਪਰਚਾ ਕੇ ਭਾਵ ਪਰਚਾ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੇ = ਤੋਂ ਚੇਲੇ = ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹੋਏ, ਇਵੇਂ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੇ = ਤੋਂ ਚੇਲੇ = ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਹੋਏ, ਫਿਰ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਇੱਕੋ ਜੋਤਿ ਹੋ ਗਏ।

ਵਾਣਾ ਤਾਣਾ ਆਖੀਐ; ਸੂਤੁ ਇਕੁ ਹੋਇ ਕਪੜੁ ਮੇਲਾ।

ਜਿਵੇਂ ਤਾਣਾ ਤੇ ਵਾਣਾ = ਪੇਟਾ ਆਖੀਐ = ਕਹੀਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸੂਤ ਦੋਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਹੋਇ = ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੇਲਾ = ਮੇਲ ਤੋਂ ਕੱਪੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਦੋ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਆਤਮਾ ਦੋਨਾਂ ਦੀ ਇਕ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਆਤਮਾ ਇਕੱਠੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਚੇਲਾ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਦੁਧਹੁੰ ਦਹੀ ਵਖਾਣੀਐ; ਦਹੀਅਹੁੰ ਮਖਣੁ ਕਾਜ ਸੁਹੇਲਾ।

ਜਿਵੇਂ ਦੁਧਹੁੰ = ਦੁੱਧ ਨੂੰ ਜਮਾ ਕੇ ਦਹੀਂ ਵਖਾਣੀਐ = ਕਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਦਹੀਅਹੁੰ = ਦਹੀਂ ਤੋਂ ਮੱਖਣ ਨਿਕਲ ਕੇ ਸਾਰੇ ਕਾਜ = ਕੰਮ ਸੁਹੇਲਾ = ਸੁਖਦਾਇਕ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ, ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ, ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਇਕ ਰੂਪ ਹਨ।

ਮਿਸਰੀ ਖੰਡ ਵਖਾਣੀਐ; ਜਾਣੁ ਕਮਾਦਹੁ ਰੇਲਾ ਪੇਲਾ।

ਜਿਵੇਂ ਕਮਾਦਹੁ = ਗੰਨੇ ਤੋਂ ਰੇਲਾ ਪੇਲਾ = ਗੁੜ-ਸ਼ੱਕਰ ਬਣਿਆ ਜਾਣੁ = ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਤੋਂ ਹੀ ਬਣੀ ਮਿਸ਼ਰੀ ਤੇ ਖੰਡ ਵਖਾਣੀਐ = ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਹੋਏ ਹਨ ਭਾਵ ਇਕ ਰੂਪ ਹਨ।

ਖੀਰਿ ਖੰਡੁ ਘਿਉ ਮੇਲਿ ਕਰਿ; ਅਤਿ ਵਿਸਮਾਦੁ ਸਾਦ ਰਸ ਕੇਲਾ।

ਜਿਵੇਂ ਖੀਰ ਵਿਚ ਘਿਉ ਤੇ ਖੰਡ ਮੇਲਿ ਕਰਿ = ਮਿਲਾ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਅਤਿ = ਅਤਿਅੰਤ ਵਿਸਮਾਦੁ = ਅਸਚਰਜ ਸਾਦ = ਸੁਆਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਰਸ ਕੇਲਾ = ਅਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪੀ ਖੀਰ, ਭਗਤੀ ਰੂਪੀ ਖੰਡ, ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਘਿਉ ਨੂੰ ਮੇਲ ਕਰਕੇ ਅਤਿਅੰਤ ਹੀ ਅਸਚਰਜਮਈ ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦ ਰੂਪੀ ਰਸ ਸੁਆਦ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਾਨ ਸੁਪਾਰੀ ਕਥੁ ਮਿਲਿ; ਚੂਨੇ ਰੰਗੁ ਸੁਰੰਗ ਸੁਹੇਲਾ।

ਜਿਵੇਂ ਪਾਨ, ਸੁਪਾਰੀ, ਕੱਥ ਮਿਲਾ ਕੇ ਚੂਨੇ ਦਾ ਰੰਗ ਸੁਰੰਗ = ਚੂ-ਚੂਹਾ ਲਾਲ ਰੰਗ ਸੁਹੇਲਾ = ਸੋਹਣਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਚਾਰ ਵਰਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖ ਬਣਾ ਕੇ ਭਗਤੀ ਦਾ ਚੂ-ਚੂਹਾ ਰੰਗ ਕੱਢਿਆ ਹੈ।

ਪੋਤਾ ਪਰਵਾਣੀਕੁ; ਨਵੇਲਾ ॥੧੦॥

ਇਉਂ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਪੋਤਾ = ਪੋਤਰੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨਵੇਲਾ = ਨਵੀਨ ਸਰੂਪ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਵਾਣੀਕ ਹੋਏ ਹਨ ॥੧੦॥ ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਪਿਊ ਦਾਦੇ ਜੇਵਿਹਾ ਪੋਤ੍ਰਾ ਪਰਵਾਣੁ ॥੬॥ *(ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ ਸਤੈ ਬਲਵੰਡ, ਅੰਗ ੯੬੮)*

ਪਉੜੀ ੧੧ (ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ)

ਤਿਲਿ ਮਿਲਿ ਫੁਲ ਅਮੁਲ ਜਿਉ; ਗੁਰਸਿਖ ਸੰਧਿ ਸੁਗੰਧਿ ਫੁਲੇਲਾ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਤਿਲਾਂ ਦਾ ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਅਮੁਲ = ਅਮੋਲਕ ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲਾ ਫੁਲੇਲਾ = ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਲਾ ਤੇਲ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਸੰਧਿ = ਮਿਲ ਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲਾ **ਵਾ:** ਭਾਉ-ਭਗਤੀ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਖਾਸਾ ਮਲਮਲਿ ਸਿਰੀਸਾਫੁ; ਸਾਹ ਕਪਾਹ ਚਲਤ ਬਹੁ ਖੇਲਾ।

ਜਿਵੇਂ ਖਾਸਾ, ਮਲਮਲ, ਸਿਰੀਸਾਫ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਦੇ ਬਹੁ = ਬਹੁਤੇ ਖੇਲਾ = ਖੇਡ ਕਪਾਹ ਰੂਪ ਹੀ ਹਨ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹ = ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਚਲਤ = ਕੌਤਕ ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਹਨ, ਭਾਵ ਆਪ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਸਿੱਖ ਰੂਪ ਹੈ, ਆਪ ਸਤਿਸੰਗਤ ਰੂਪ ਹੈ।

ਗੁਰ ਮੂਰਤਿ ਗੁਰੁ ਸਬਦ ਹੈ; ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ।

ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦਾ ਮੂਰਤਿ = ਸਰੂਪ ਹੀ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੇ ਭਾਈ ! ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕਰਕੇ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੋ ਤੇ ਸੁਣੋ।

ਦੁਨੀਆ ਕੂੜੀ ਸਾਹਿਬੀ; ਸਚ ਮਣੀ ਸਚ ਗਰਬਿ ਗਹੇਲਾ।

ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਸਾਹਿਬੀ = ਮਾਲਕੀ ਕੂੜੀ = ਝੂਠੀ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਸੱਚੀ ਮਣੀ = ਮਨੌਤ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਸੱਚੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਗਰਬਿ = ਗੌਰਵਤਾ ਕਰਕੇ ਗਹੇਲਾ = ਪਕੜੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਦੇਵੀ ਦੇਵ ਦੁੜਾਇਅਨ; ਜਿਉ ਮਿਰਗਾਵਲ ਦੇਖਿ ਬਘੇਲਾ।

ਗੁਰੂ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੇਵੀਆਂ ਦੇਵ = ਦੇਵਤੇ ਦੁੜਾਇਅਨ = ਦੌੜ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਬਘੇਲਾ = ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਮਿਰਗਾਵਲ = ਮਿਰਗਾਂ ਦੀ ਡਾਰ ਭੱਜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਉਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਸਿੱਖਾਂ ਕੋਲੋਂ ਮਿਰਗਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਜਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ; ਪਿਛੈ ਲਗੇ ਨਕਿ ਨਕੇਲਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੁਕਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਰਜਾਈ = ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗ ਕੇ ਇਉਂ ਚੱਲਣਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਨੱਕ ਵਿਚ ਨਕੇਲ ਪਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰਕਹਣ ਰੂਪੀ ਨੱਕ ਵਿਚ ਹੁਕਮ ਰੂਪੀ ਨਕੇਲ ਪਾਈ ਹੋਈ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚਾ; ਅਮਰਿ ਸੁਹੇਲਾ ॥੧੧॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਰਮੁਖ ਸੱਚੇ ਹਨ, ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਅਮਰਿ = ਹੁਕਮ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ, ਇਹ ਸੁਹੇਲਾ = ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਹੈ ॥੧੧॥

ਪਉੜੀ ੧੨ (ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ)

ਸਤਿਗੁਰ ਹੋਆ ਸਤਿਗੁਰਹੁ; ਅਚਰਜੁ ਅਮਰ ਅਮਰਿ ਵਰਤਾਇਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰਹੁ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹੋਆ = ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਅਸਚਰਜ ਅਮਰਿ = ਹੁਕਮ ਵਰਤਾਇਆ = ਵਰਤਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸੋ ਟਿਕਾ ਸੋ ਬੈਹਣਾ; ਸੋਈ ਸਚਾ ਹੁਕਮੁ ਚਲਾਇਆ।

('ਟਿੱਕਾ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ! ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ ਵੀ ਸੋ = ਉਹੀ ਟਿਕਾ = ਤਿਲਕ ਹੈ, ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ ਕੇਸਰ ਤੇ ਚੰਦਨ ਨੂੰ ਘਸਾ ਕੇ ਗੁਰਤਾ-ਗੱਦੀ ਦੇਣ ਵੇਲੇ ਲਗਾਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸੋ = ਉਹੀ ਬੈਹਣਾ = ਬੈਠਣ ਵਾਸਤੇ ਸਿੰਘਾਸਣ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਪਹਿਲੇ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਦੂਸਰੇ ਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਤਾ-ਗੱਦੀ ਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸੋਈ = ਉਹੀ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਦਾ ਹੁਕਮ ਚਲਾਇਆ = ਚਲਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ **ਅਥਵਾ** ਉਹੀ ਜੱਸ ਰੂਪੀ ਤੁਹਾਡੇ ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ ਤਿਲਕ ਹੈ, ਉਹੀ ਅਧਿਸ਼ਠਾਨ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਇਸਥਿਤ ਹੋਣ ਰੂਪ ਤਖ਼ਤ ਹੈ **ਵਾ:** ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵਿਚ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਇਸਥਿਤ ਕਰਨ ਰੂਪ ਸਿੰਘਾਸਣ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹੀ ਸੱਚੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ **ਵਾ:** ਭਾਣਾ ਮੰਨਣ ਰੂਪ ਹੁਕਮ ਚਲਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਸੋ ਟਿਕਾ ਸੋ ਬੈਹਣਾ ਸੋਈ ਦੀਬਾਣੁ ॥ *(ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ, ਅੰਗ ੯੬੬)*

ਖੋਲਿ ਖਜਾਨਾ ਸਬਦੁ ਦਾ; ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਸਚੁ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਦਾ ਸੱਚਾ ਮੇਲ ਮਿਲਾਇਆ = ਮਿਲਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਗੁਰ ਚੇਲਾ ਪਰਵਾਣੁ ਕਰਿ; ਚਾਰਿ ਵਰਨ ਲੈ ਪੈਰੀਂ ਪਾਇਆ।

ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਚੇਲੇ = ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਪਰਵਾਣੁ = ਪ੍ਰਵਾਣਨੀਕ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਚਾਰੇ ਵਰਨਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰੀਂ = ਚਰਨੀਂ ਪਾਇਆ = ਪਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਇਕੁ ਧਿਆਈਐ; ਦੁਰਮਤਿ ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਮਿਟਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹੀ ਧਿਆਈਐ = ਧਿਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੁਰਮਤਿ = ਖੋਟੀ ਮਤ ਤੇ ਦੂਜਾ = ਦ੍ਵੈਸ਼ ਭਾਉ = ਭਾਵ ਮਿਟਾਇਆ = ਮਿਟਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਕੁਲਾ ਧਰਮ ਗੁਰਸਿਖ ਸਭ; ਮਾਇਆ ਵਿਚਿ ਉਦਾਸੁ ਰਹਾਇਆ।

(‘ਕੁਲਾ’ ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੀ ਕੁਲਾ = ਕੁਲ ਵਿਚ ਇੱਕੋ ਹੀ ਨਾਮ ਜਪਣ ਰੂਪ ਧਰਮ ਹੈ, ਸਭ = ਸਾਰੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਇੱਕੋ ਹੀ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਰੂਪ ਕੁਲ ਹੈ ਤੇ ਇੱਕੋ ਹੀ ਨਾਮ ਜਪਣ ਰੂਪ ਧਰਮ ਹੈ ਤੇ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਵੀ ਉਦਾਸੁ = ਉਪਰਾਮ ਰਹਾਇਆ = ਰਹਿਣਾ ਇਹ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਹੈ।

ਪੂਰੇ; ਪੂਰਾ ਥਾਟ ਬਣਾਇਆ ॥੧੨॥

ਪੂਰੇ = ਪੂਰਨ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੀ ਪੂਰੀ ਥਾਟ = ਬਨਾਵਟ ਬਣਾਇਆ = ਬਣਾਉਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ॥੧੨॥

ਪਉੜੀ ੧੩ (ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ)

ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਆਦੇਸੁ ਗੁਰ; ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਸਬਦ ਵਰਤਾਇਆ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ ‘ਆਦੇਸੁ ਕਰਿ’)

ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਆਦਿ = ਮੁੱਢ ਤੋਂ, ਪੁਰਖੁ = ਵਿਆਪਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਆਦੇਸੁ = ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਦਿ = ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਜੁਗਾਦਿ = ਜੁਗਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਵਰਤਾਇਆ = ਵਰਤਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨ ਦ੍ਰਿੜੁ; ਗੁਰ ਸਿਖ ਦੇ ਸੈਂਸਾਰੁ ਤਰਾਇਆ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਨਾਮ, ਦਾਨ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜੁ = ਪੱਕਾ ਕਰਾ ਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਕੇ ਸੈਂਸਾਰੁ = ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਰਾਇਆ = ਤਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਕਲੀ ਕਾਲ ਇਕ ਪੈਰ ਹੁਇ;
ਚਾਰ ਵਰਨ ਕਰਿ ਧਰਮੁ ਧਰਾਇਆ।

ਕਲੀ = ਕਲਿਜੁਗ ਦੇ ਕਾਲ = ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦੇ ਚਾਰ ਪੈਰਾਂ (ਸਤਿ, ਯੱਗ, ਪੂਜਾ **ਵਾ:** ਤਪ, ਦਾਨ) ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਪੈਰ ਦਾਨ ਦਾ ਹੀ ਹੁਇ = ਹੋ, ਭਾਵ ਰਹਿ ਗਿਆ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਚਾਰ ਵਰਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਗੁਰਸਿੱਖ ਵਰਨ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਚਾਰੇ ਪੈਰਾਂ ’ਤੇ ਫਿਰ ਧਰਾਇਆ = ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਭਲਾ ਭਲਾ ਭਲਿਆਈਅਹੁ; ਪਿਉ ਦਾਦੇ ਦਾ ਰਾਹੁ ਚਲਾਇਆ।

(ਇਕ 'ਭੱਲਾ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਤੇ ਦੂਸਰਾ 'ਭਲਾ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਜੋ ਭੱਲੇ ਜਾਤ ਦੇ ਸਨ, ਜੋ ਲੋਕਾਈ ਦੀ ਭਲਿਆਈਅਹੁ = ਭਲਾਈ ਕਰ ਕੇ ਭਲੇ ਬਣ ਗਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦਾਦੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਿਉ = ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਰਾਹੁ = ਰਸਤੇ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਚਲਾਇਆ = ਤੋਰਨਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ ਗਹਣਗਤਿ;
ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵ ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਆ।

('ਅਲੱਖ' ਪੜ੍ਹੋ)

ਜੋ ਅਗਮ = ਗੰਮਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਅਗੋਚਰ = ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ, ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਗਤਿ = ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਗਹਣ = ਔਖੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਅਲਖੁ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸੁਰਤਿ = ਚਿੱਤ ਦੀ ਲਿਵ = ਬਿਰਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸਬਦ ਵਿਚ ਲਵਾ ਕੇ ਲਖਾਇਆ = ਲਖਾ ਭਾਵ ਜਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਅਪਰੰਪਰ ਆਗਾਧਿ ਬੋਧਿ; ਪਰਮਿਤਿ ਪਾਰਾਵਾਰ ਨ ਪਾਇਆ।

ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਪਰੰਪਰ = ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ, ਆਗਾਧਿ = ਅਥਾਹ ਬੋਧਿ = ਗਿਆਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਪਰਮਿਤਿ = ਮਿਣਤੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪਾਰਾਵਾਰ = ਪਾਰ-ਉਰਾਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਆਪੇ ਆਪਿ; ਨ ਆਪੁ ਜਣਾਇਆ ॥੧੩॥

ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਆਪੇ ਆਪ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਆਪ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਣਾਇਆ = ਜਣਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ਹਾਂ ॥੧੩॥

ਪਉੜੀ ੧੪ (ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ)

ਰਾਗ ਦੋਖ ਨਿਰਦੋਖ ਹੈ; ਰਾਜ ਜੋਗ ਵਰਤੈ ਵਰਤਾਰਾ।

ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਰਾਗ = ਮੋਹ, ਦੋਖ = ਦ੍ਵੈਸ਼-ਭਾਵ ਦੇ ਨਿਰਦੋਖ = ਦੋਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਰਾਜ-ਜੋਗ, ਭਾਵ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਵਰਤੈ = ਵਰਤਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਮਨਸਾ ਵਾਚਾ ਕਰਮਣਾ; ਮਰਮੁ ਨ ਜਾਪੈ ਅਪਰ ਅਪਾਰਾ।

ਮਨਸਾ = ਮਨ, ਵਾਚਾ = ਬਾਣੀ, ਕਰਮਣਾ = ਕਰਮ (ਸਰੀਰ) ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਵੀ ਅਪਰ = ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਤੇ ਅਪਾਰਾ = ਪਾਰਾਵਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਰਮੁ = ਭੇਦ ਨੂੰ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਪੈ = ਜਾਣ ਸਕਦਾ।

ਦਾਤਾ ਭੁਗਤਾ ਦੈਆ ਦਾਨਿ; ਦੇਵ ਸਥਲੁ ਸਤਿਸੰਗੁ ਉਧਾਰਾ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਹੀ ਦਾਤਾ = ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਆਪ ਹੀ ਸਿੱਖ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਭੁਗਤਾ = ਭੋਗਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਦੈਆ = ਦਇਆ ਕਰ ਕੇ ਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਦੇਵ = ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਸਥਲੁ = ਸਥਾਨ ਹੀ ਸਾਧਸੰਗਤ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਸਾਰੀ ਲੋਕਾਈ ਦਾ ਉਧਾਰਾ = ਉਧਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸਹਜ ਸਮਾਧਿ ਅਗਾਧਿ ਬੋਧ; ਸਤਿਗੁਰ ਸਚ ਸਵਾਰਣਹਾਰਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਵਾਰਣਹਾਰਾ = ਸੰਵਾਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਗਾਧਿ = ਅਥਾਹ ਬੋਧ = ਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਹਿਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਸਮਾਧੀ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰੁ ਅਮਰਹੁ ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸੁ; ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਜਗਾਇ ਜੁਹਾਰਾ।

ਗੁਰੂ ਅਮਰਹੁ = ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜੋਤ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਜੋਤਿ ਵਿਚ ਜਗਾਇ = ਜਗਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੁਹਾਰਾ = ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਗੁਰਸਿਖ ਹੋਇ; ਅਨਹਦ ਬਾਣੀ ਨਿਝਰ ਧਾਰਾ।

ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ = ਚਿੱਤ ਜੋੜਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਗੁਰਸਿੱਖ ਰੂਪ ਹੋਇ = ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਅਨਹਦ = ਹੱਦ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਨਿਝਰ = ਇਕ-ਰਸ ਧਾਰਾ = ਝੜੀ ਦਾ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਤਖਤੁ ਬਖਤੁ; ਪਰਗਟੁ ਪਾਹਾਰਾ ॥੧੪॥

ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਬਖਤੁ = ਨਸੀਬਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਤਖ਼ਤ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਪਾਹਾਰਾ = ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਹਨ ॥੧੪॥

ਪਉੜੀ ੧੫ (ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ)

ਪੀਊ ਦਾਦੇ ਜੇਵੇਹਾ; ਪੜਦਾਦੇ ਪਰਵਾਣੁ ਪੜੋਤਾ।

ਪੀਊ = ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ, ਦਾਦੇ = ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਤੇ ਪੜਦਾਦੇ = ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਕੁਲ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੇਵੇਹਾ = ਵਰਗੇ ਪੜਪੋਤਰੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਪਰਵਾਣੁ = ਪ੍ਰਵਾਣਨੀਕ ਹੋਏ ਹਨ।

ਗੁਰਮਤਿ ਜਾਗਿ ਜਗਾਇਦਾ; ਕਲਿਜੁਗ ਅੰਦਰਿ ਕੌੜਾ ਸੋਤਾ।

ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ (ਗੁਰ + ਮਤਿ) ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ = ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਜਾਗ ਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਜਗਾਇਦਾ = ਜਗਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਲਿਜੁਗ ਅੰਦਰ ਜੋ ਅਵਿੱਦਿਆ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੋਤਾ = ਸੌਣਾ ਹੈ, ਇਸ ਕੌੜਾ = ਕੁੜੱਤਣ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਦੀਨ ਦੁਨੀ ਦਾ ਥੰਮੁ ਹੁਇ; ਭਾਰੁ ਅਥਰਬਣ ਥੰਮ੍ਹਿ ਖਲੋਤਾ।

(ਦੋਵੇਂ 'ਥੰਮ੍ਹਿ' ਪਦ ਭਾਰੇ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਆਪ ਜੀ ਦੁਨੀ = ਲੋਕ ਤੇ ਦੀਨ = ਪ੍ਰਲੋਕ ਦੇ ਥੰਮੁ = ਸਹਾਰਾ ਹੁਇ = ਹੋ ਕੇ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਅਥਰਬਣ = ਬੱਜਰ ਭਾਰ ਨੂੰ ਥੰਮ੍ਹਿ = ਸਹਾਰਾ ਦੇਣ ਲਈ ਖਲੋਤਾ = ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹੋ।

ਭਉਜਲੁ ਭਉ ਨ ਵਿਆਪਈ; ਗੁਰ ਬੋਹਿਥ ਚੜਿ ਖਾਇ ਨ ਗੋਤਾ।

('ਚੜ੍ਹਿ' ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜੋ ਗੁਰੂ ਰੂਪੀ ਬੋਹਿਥ = ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਲੈਣ ਰੂਪ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ

ਭਉਜਲ = ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਭਉ = ਡਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਵਿਆਪਈ = ਵਿਆਪਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪੀ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਗੋਤੇ ਖਾਇ = ਖਾਂਦੇ ਹਨ।

ਅਵਗੁਣ ਲੈ ਗੁਣ ਵਿਕਣੈ; ਗੁਰੁ ਹਟਨਾਲੈ ਵਣਜ ਸਓਤਾ।

ਗੁਰੁ = ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਾਧਸੰਗਤ ਰੂਪੀ ਹਟਨਾਲੈ = ਹੱਟੀ ਨਾਲ ਵਣਜ = ਵਾਪਾਰ ਕਰਨਾ ਸਓਤਾ = ਲਾਹੇਵੰਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਔਗੁਣ ਲੈ ਕੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਵਿਕਣੈ = ਵਿਕਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਮਿਲਿਆ ਮੂਲਿ ਨ ਵਿਛੁੜੈ; ਰਤਨ ਪਦਾਰਥ ਹਾਰੁ ਪਰੋਤਾ।

ਜੋ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਚ ਮਿਲਿਆ = ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਇਕ-ਮਿਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਮੂਲਿ = ਮੁੱਢ ਨਾਲੋਂ ਨ = ਨਹੀਂ ਵਿਛੁੜੈ = ਵਿੱਛੜਦੇ। ਐਸੇ ਗੁਰਮੁਖ ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ ਰੂਪੀ ਰਤਨ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਹਾਰ ਵਿਚ ਪਰੋਤਾ = ਪਰੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਮੈਲਾ ਕਦੇ ਨ ਹੋਵਈ; ਗੁਰ ਸਰਵਰ ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਧੋਤਾ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਕਦੇ ਵੀ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੇ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਨਾਲ ਮੈਲਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੋਵਈ = ਹੁੰਦਾ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਸਰਵਰ = ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਧੋਤਾ = ਧੋਂਦੇ ਹਨ।

ਬਾਬਾਣੈ ਕੁਲਿ; ਕਵਲੁ ਅਛੋਤਾ ॥੧੫॥

ਇਉਂ ਬਾਬਾਣੈ = ਬਾਬੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਗੁਰੂ ਕੁਲਿ = ਵੰਸ਼ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਕਵਲੁ = ਕਮਲ ਦੇ ਫੁੱਲ ਵਾਂਗ ਅਛੋਤਾ = ਨਿਰਲੇਪ ਹੋਏ ਹਨ ॥੧੫॥

ਪਉੜੀ ੧੬ (ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਮੇਲਾ ਸਚ ਦਾ; ਸਚਿ ਮਿਲੈ ਸਚਿਆਰ ਸੰਜੋਗੀ।

ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਦਾ ਮੇਲਾ = ਮਿਲਾਪ ਸੱਚ ਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਮਿਲੈ = ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਚਿਆਰ = ਸਚਿਆਈ ਵਾਲੇ ਹਨ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸੰਜੋਗੀ = ਮਿਲਾਪੀ ਹਨ।

ਘਰਬਾਰੀ ਪਰਵਾਰ ਵਿਚਿ; ਭੋਗ ਭੁਗਤਿ ਰਾਜੇ ਰਸੁ ਭੋਗੀ।

ਗੁਰਸਿੱਖ ਘਰਬਾਰੀ = ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਭੋਗਾਂ ਨੂੰ ਭੁਗਤਿ = ਭੋਗਦੇ ਹੋਏ ਰਾਜੇ ਹਨ ਤੇ ਆਤਮ-ਰਸ ਨੂੰ ਭੋਗੀ = ਭੋਗਣ ਵਾਲੇ ਭੋਗੀ ਹਨ।

ਆਸਾ ਵਿਚਿ ਨਿਰਾਸ ਹੋਇ; ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਜੋਗੀਸਰ ਜੋਗੀ।

ਗੁਰਸਿੱਖ ਇਸ ਆਸਾ ਰੂਪ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਇਉਂ ਨਿਰਾਸ = ਉਪਰਾਮ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਜੋਗ ਦੀ ਜੁਗਤਿ = ਜੁਗਤੀ ਵਿਚ ਜੋਗੀ ਜੋਗੀਸਰ = ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਈਸ਼ਰ ਜੁੜਦੇ ਹਨ।

ਦੇਦਾ ਰਹੈ ਨ ਮੰਗੀਐ; ਮਰੈ ਨ ਹੋਇ ਵਿਜੋਗ ਵਿਜੋਗੀ।

ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦਾਤਾਂ ਦੇਦਾ = ਦਿੰਦਾ ਰਹੈ = ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਵੀ ਮੰਗੀਐ = ਮੰਗਦਾ

ਨ = ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਉਹ ਨਾ ਤਾਂ ਕਦੇ ਮਰੈ = ਮਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਦੇ ਵਿਜੋਗੀ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਵਿਜੋਗ = ਵਿੱਛੜਦਾ ਹੈ, ਸਦਾ ਇਕ-ਰਸ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਆਧਿ ਬਿਆਧਿ ਉਪਾਧਿ ਹੈ; ਵਾਇ ਪਿਤ ਕਫ ਰੋਗ ਅਰੋਗੀ।

ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਆਧਿ = ਮਨ ਦੇ ਰੋਗਾਂ, ਬਿਆਧਿ = ਸਰੀਰਕ ਰੋਗਾਂ, ਉਪਾਧਿ = ਬਾਹਰੀ (ਡੰਡਾ ਸੋਟਾ, ਪ੍ਰੇਤ ਪੀੜ ਆਦਿ) ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਨ ਅਤੇ ਵਾਇ, ਪਿਤ, ਕਫ **ਵਾ:** ਵਾਸ਼ਨਾ ਰੂਪ ਵਾਇ, ਕ੍ਰੋਧ ਰੂਪ ਪਿਤ, ਕਾਮ ਰੂਪ ਕਫ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਅਰੋਗੀ = ਰੋਗ ਰਹਿਤ ਹਨ।

ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਸਮਸਰਿ ਗੁਰਮਤੀ; ਸੰਪੈ ਹਰਖ ਨ ਅਪਦਾ ਸੋਗੀ।

ਉਹ ਗੁਰਮਤੀ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਲੈ ਕੇ ਦੁਖ ਸੁਖ ਨੂੰ ਇਕ ਸਮਸਰਿ = ਬਰਾਬਰ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੰਪੈ = ਬਿਭੂਤੀ, ਧਨ ਪਦਾਰਥ ਆ ਜਾਣ 'ਤੇ ਹਰਖ = ਖ਼ੁਸ਼ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਅਪਦਾ = ਬਿਪਤਾ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸੋਗੀ = ਦੁਖੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਸਦਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਦੇਹ ਬਿਦੇਹੀ; ਲੋਗ ਅਲੋਗੀ ॥੧੬॥

ਇਉਂ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਦੇਹ ਵਿਚ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਬਿਦੇਹੀ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਲੋਗ = ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਭੀ ਅਲੋਗੀ = ਅਲੱਗ ਹਨ **ਵਾ:** ਅਲੋਗੀ = ਅਲੌਕਿਕ ਹਨ ॥੧੬॥

ਪਉੜੀ ੧੭ (ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ)

ਸਭਨਾ ਸਾਹਿਬੁ ਇਕੁ ਹੈ; ਦੂਜੀ ਜਾਇ ਨ ਹੋਗ ਨ ਹੋਗੀ।

ਸਭਨਾ = ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸਾਹਿਬੁ = ਮਾਲਕ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੀ ਹੈ, ਦੂਜੀ ਜਾਇ = ਜਗ੍ਹਾ ਨਾ ਪਿੱਛੇ ਹੋਗ = ਹੋਈ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਅੱਗੇ ਹੋਗੀ = ਹੋਵੇਗੀ।

ਸਹਜ ਸਰੋਵਰਿ ਪਰਮ ਹੰਸ; ਗੁਰਮਤਿ ਮੋਤੀ ਮਾਣਕ ਚੋਗੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਹਜ = ਸ਼ਾਂਤ ਰੂਪ ਸਰੋਵਰ ਹਨ ਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਪਰਮ ਹੰਸ ਹਨ, ਜੋ ਗੁਰਮਤਿ (ਗੁਰ + ਮਤਿ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ = ਸਿੱਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਮੋਤੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਵੈਰਾਗ ਤੇ ਮਾਣਕ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸ੍ਰਵਣ, ਮੰਨਣ, ਨਿਧਿਆਸਣ ਦੇ ਚੋਗੇ ਨੂੰ ਚੋਗੀ = ਚੁਗਦੇ ਹਨ।

ਖੀਰ ਨੀਰ ਜਿਉ ਕੂੜੁ ਸਚੁ;
ਤਜ ਭਜ ਲੈ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਅਧੋਗੀ।

('ਤਜ', 'ਭਜ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ ਅਤੇ ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਤਜਣ ਭਜਣ ਗੁਰ')

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਖੀਰ = ਦੁੱਧ ਤੇ ਨੀਰ = ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਹੰਸ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰਾ ਕਰ ਕੇ ਦੁੱਧ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਪਾਣੀ ਵਾਂਗ ਕੂੜੁ = ਝੂਠ ਨੂੰ ਤਜ = ਛੱਡ ਕੇ ਸੱਚ ਰੂਪੀ ਦੁੱਧ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਭਜ = ਭਜਨ ਕਰ ਕੇ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਹੀ ਗੁਰੂ ਗਿਆਨ ਦੇ ਅਧੋਗੀ = ਅਧਿਕਾਰੀ ਹਨ **ਵਾ:** (ਅਧੋ + ਗੀ) ਗੀ = ਗਿਆਨ ਸਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਅਧੋ = ਨੀਵੇਂ ਭਾਵ ਨਿਮਰਤਾ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਇਕ ਮਨਿ ਇਕੁ ਅਰਾਧਣਾ; ਪਰਹਰਿ ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਦਰੋਗੀ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਇਕ ਮਨਿ = ਇਕਾਗਰ ਮਨ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਅਦ੍ਵੈਤ ਸਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਅਰਾਧਣਾ = ਅਰਾਧਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੂਜਾ = ਦ੍ਵੈਸ਼ ਭਾਉ = ਭਾਵ ਤੇ ਦਰੋਗੀ = ਝੂਠ ਬੋਲਣਾ ਪਰਹਰਿ = ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵ ਸਾਧਸੰਗਿ; ਸਹਜ ਸਮਾਧਿ ਅਗਾਧਿ ਘਰੋਗੀ।

ਉਹ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਘਰੋਗੀ = ਘਰਬਾਰੀ, ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ = ਚਿੱਤ ਦੀ ਲਿਵ = ਬਿਰਤੀ ਲਾ ਕੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕਰਕੇ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਨਿਰਵਿਕਲਪ ਸਮਾਧੀ ਲਾ ਕੇ ਅਗਾਧਿ = ਡੂੰਘੇ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚ ਹੋਏ ਹਨ।

ਜੰਮਣ ਮਰਣਹੁ ਬਾਹਰੇ; ਪਰਉਪਕਾਰ ਪਰਸਪਰ ਜੋਗੀ।

ਗੁਰਸਿੱਖ ਜੰਮਣ ਮਰਣਹੁ = ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰੇ = ਬਾਹਰ ਭਾਵ ਰਹਿਤ ਹਨ ਅਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪਰਸਪਰ = ਆਪੋ ਵਿਚ ਹੀ ਜੋਗੀ = ਜੁੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਹਹੂ ਮਹਿ ਨਾਹੀ ਜਨ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਆਏ॥ *(ਸੂਹੀ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੭੪੯)*

ਰਾਮਦਾਸ ਗੁਰ; ਅਮਰ ਸਮੋਗੀ ॥੧੭॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਸਮੋਗੀ = ਸਮਾ ਗਏ ਭਾਵ ਅਭੇਦ ਹੋ ਗਏ ॥੧੭॥

ਪਉੜੀ ੧੮ (ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ)

ਅਲਖ ਨਿਰੰਜਨ ਆਖੀਐ; ਅਕਲ ਅਜੋਨਿ ਅਕਾਲ ਅਪਾਰਾ।

('ਅਲੱਖ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ ਤੇ 'ਅਕਲ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਜੋ ਅਲਖ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸੱਚ ਸਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਿਰੰਜਨ (ਨਿਰ + ਅੰਜਨ) ਅੰਜਨ = ਮਾਇਆ ਦੀ ਕਾਲਖ ਤੋਂ ਨਿਰ = ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਆਖੀਐ = ਕਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਿਰਾਕਾਰ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਅਕਲ = ਕਲਪਨਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਜੋਨਿ = ਜੂਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਕਾਲ = ਕਾਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਅਪਾਰਾ = ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਪਾਰਾਵਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਨ।

ਰਵਿ ਸਸਿ ਜੋਤਿ ਉਦੋਤਿ ਲੰਘਿ; ਪਰਮ ਜੋਤਿ ਪਰਮੇਸਰੁ ਪਿਆਰਾ।

ਰਵਿ = ਸੂਰਜ ਤੇ ਸਸਿ = ਚੰਦਰਮਾ ਦੀ ਜੋਤ ਦੇ ਉਦੋਤਿ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਲੰਘਿ = ਪਰ੍ਹੇ ਦੀ ਜੋ ਪਰਮ = ਵੱਡੀ ਜੋਤ ਹੈ, ਉਸ ਪਿਆਰੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਸਰੂਪ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਹਨ।

ਜਗਮਗ ਜੋਤਿ ਨਿਰੰਤਰੀ; ਜਗਜੀਵਨ ਜਗ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰਾ।

ਜਿਸ ਦੀ ਜੋਤ ਦਾ ਨਿਰੰਤਰੀ = ਇਕ-ਰਸ ਜਗਮਗ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਜਗ = ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਰੂਪ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਜਗ = ਲੋਕਾਈ ਉਸ ਦੇ ਸਰੂਪ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰਾ = ਕਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਨਮਸਕਾਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚਿ; ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਆਦੇਸੁ ਉਧਾਰਾ।

ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਆਦਿ = ਮੁੱਢ ਰੂਪ, ਪੁਰਖ = ਵਿਆਪਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਉਧਾਰਾ = ਉੱਧਾਰ ਲਈ ਭਾਵ ਭਲੇ ਲਈ ਆਦੇਸੁ = ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਚਾਰਿ ਵਰਨ ਛਿਅ ਦਰਸਨਾ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਾਰਗਿ ਸਚੁ ਅਚਾਰਾ।

ਚਾਰ ਵਰਨ ਤੇ ਛਿਅ = ਛੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਮਾਰਗ ਨਾਲੋਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਵਾਲਾ ਮਾਰਗਿ = ਰਸਤਾ ਹੀ ਸੱਚਾ ਅਚਾਰਾ = ਕਰਮ ਹੈ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਚਲਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ ਦ੍ਰਿੜਿ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਨਿਸਤਾਰਾ।

ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਮੁਖ ਇਸ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਨਾਮ, ਦਾਨ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜਿ = ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਭਾਵ ਪੱਕਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਾਇ = ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤਿ = ਭਗਤੀ ਕਰਕੇ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਨਿਸਤਾਰਾ = ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰੁ ਅਰਜਣੁ; ਸਚੁ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ ॥੧੮॥

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ = ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਰਚੇਤਾ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਹੀ ਸੱਚ ਸਰੂਪ ਹਨ ॥੧੮॥

ਪਉੜੀ ੧੯ (ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ)

ਪਿਉ ਦਾਦਾ ਪੜਦਾਦਿਅਹੁ; ਕੁਲ ਦੀਪਕੁ ਅਜਰਾਵਰ ਨਤਾ।

('ਅਜਰਾ-ਵਰ' ਬੋਲੋ)

ਪਿਉ = ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ, ਦਾਦੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ, ਪੜਦਾਦਿਅਹੁ = ਪੜਦਾਦੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਕੁਲ = ਗੁਰੂ ਵੰਸ਼ ਦੇ ਦੀਪਕ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਅਜਰਾਵਰ = ਅਮਰ ਸਰੂਪ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਨਤਾ = ਪੜਪੋਤਰੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਹਨ।

ਤਖਤੁ ਬਖਤ ਲੈ ਮਲਿਆ; ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਵਾਪਾਰਿ ਸਪਤਾ।

('ਮੱਲਿਆ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੀ ਘਾਲ ਕਮਾਈ ਦੁਆਰਾ ਬਖਤ = ਚੰਗੇ ਨਸੀਬਾਂ ਨਾਲ ਗੁਰਿਆਈ ਦੇ ਤਖਤੁ = ਸਿੰਘਾਸਨ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਮੱਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਕੋਲੋਂ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ = ਚਿੱਤ ਜੋੜਨ ਦਾ ਸਪਤਾ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਇੱਜ਼ਤ ਵਾਲਾ ਵਾਪਾਰ ਕਰਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਭੰਡਾਰਿ ਭਰਿ; ਕੀਰਤਨੁ ਕਥਾ ਰਹੈ ਰੰਗ ਰਤਾ।

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਇਕੱਠੀ ਕਰ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤਿਆਰ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਭੰਡਾਰਿ = ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਭਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਤੇ ਆਪ ਕਥਾ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਸਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰਤੇ ਰਹੈ = ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਧੁਨਿ ਅਨਹਦਿ ਨਿਝਰੁ ਝਰੈ; ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮਿ ਅਮਿਓ ਰਸ ਮਤਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਅਨਹਦਿ = ਇਕ-ਰਸ ਧੁਨਿ = ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਨਿਝਰੁ = ਨਿਰੰਤਰ ਝਰਨਾ ਝਰੈ = ਝਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਤੇ ਨਾਮ ਰੂਪ ਅਮਿਓ = ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ ਵਿਚ ਮਤਾ = ਮਸਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਹੈ ਗੁਰੁ ਸਭਾ; ਰਤਨ ਪਦਾਰਥ ਵਣਜ ਸਹਤਾ।

('ਸਭਾ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਭਾ = ਸੰਗਤ ਹੀ ਸਾਧਸੰਗਤ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਬੈਠ ਕੇ ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਸਹਤਾ = ਸਹਿਤ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਰਤਨ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਵਣਜ = ਵਾਪਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸਚੁ ਨੀਸਾਣੁ ਦੀਬਾਣੁ ਸਚੁ; ਸਚੁ ਤਾਣੁ ਸਚੁ ਮਾਣੁ ਮਹਤਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਨੀਸਾਣੁ = ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਸੱਚਾ ਹੈ ਤੇ ਦੀਬਾਣੁ = ਦਰਬਾਰ ਭੀ ਸੱਚਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਤਾਣੁ = ਬਲ ਅਤੇ ਮਾਣੁ = ਆਸਰਾ ਸੱਚਾ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਹਤਾ = ਵਡਿਆਈ ਭੀ ਸੱਚੀ ਹੈ।

ਅਬਚਲੁ ਰਾਜੁ; ਹੋਆ ਸਣਖਤਾ ॥੧੯॥

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਅਬਚਲੁ = ਅਚੱਲ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੋਏ ਹਨ, ਜੋ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸਣਖਤਾ = ਪਹਿਚਾਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋਏ ਹਨ ॥੧੯॥

ਨੋਟ : ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਾਠ ਨੱਤਾ, ਸਪੱਤਾ, ਰੱਤਾ, ਮੱਤਾ, ਸਹੱਤਾ, ਮਹੱਤਾ, ਸਣਖੱਤਾ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲਣੇ ਹਨ।

ਪਉੜੀ ੨੦ (ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ)

ਚਾਰੇ ਚਕ ਨਿਵਾਇਓਨੁ; ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਆਵੈ ਅਣਗਤਾ[1]।

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਚਾਰੇ ਚਕ = ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਭਗਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੁਆਰਾ ਨਿਵਾਇਓਨੁ = ਨਿਵਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਣਗਤਾ = ਅਣਗਿਣਤ ਹੀ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਵੈ = ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਲੰਗਰੁ ਚਲੈ ਸਬਦੁ ਗੁਰ; ਪੂਰੇ ਪੂਰੀ ਬਣੀ ਬਣਤਾ।

ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੁਆਰਾ ਹਰ ਸਮੇਂ ਸਰੀਰਕ ਲੰਗਰ ਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦਾ ਲੰਗਰ ਵੀ ਚਲੈ = ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪੂਰੇ = ਪੂਰਨ ਗੁਰੂ ਨੇ ਐਸੀ ਪੂਰੀ ਬਣਤਾ = ਵਿਉਂਤ ਬਣੀ = ਬਣਾਈ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਲੰਗਰੁ ਚਲੈ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਹਰਿ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੀ ਖਟੀਐ ॥ *(ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ, ਅੰਗ ੯੬੭)*

ਗੁਰਮੁਖਿ ਛਤ੍ਰ ਨਿਰੰਜਨੀ; ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮਪਦ ਮਤਾ।

ਗੁਰਮੁਖਿ = ਮੁਖੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਪਰ ਨਿਰੰਜਨੀ = ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰਤਾ-ਗੱਦੀ ਦਾ

---

੧. ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਾਠ ਅਣਗੱਤਾ, ਬਣੱਤਾ, ਮੱਤਾ, ਸੱਤਾ, ਭਗੱਤਾ, ਅਬਿਗੱਤਾ, ਸੁਗੱਤਾ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲਣੇ ਹਨ।

ਛਤਰ **ਵਾ**: ਜੱਸ ਰੂਪ ਛਤਰ ਝੁੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਹਰ ਸਮੇਂ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਪਰਮ ਪਦ ਵਿਚ ਮਤਾ = ਮਸਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਵੇਦ ਕਤੇਬ ਅਗੋਚਰਾ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਬਦੁ ਸਾਧ ਸੰਗੁ ਸਤਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸਤਾ = ਸੱਚ ਸਰੂਪ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਵੇਦਾਂ ਤੇ ਕਤੇਬਾਂ ਦੀ ਅਗੋਚਰਾ = ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ।

ਮਾਇਆ ਵਿਚਿ ਉਦਾਸੁ ਕਰਿ; ਗੁਰੁ ਸਿਖ ਜਨਕ ਅਸੰਖ ਭਗਤਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਉਦਾਸੁ = ਉਪਰਾਮ ਰੱਖ ਕੇ ਰਾਜੇ ਜਨਕ ਵਾਂਗ ਅਸੰਖ = ਅਣਗਿਣਤ ਭਗਤ ਬਣਾਏ ਹਨ।

ਕੁਦਰਤਿ ਕੀਮ ਨ ਜਾਣੀਐ; ਅਕਥ ਕਥਾ ਅਬਿਗਤ ਅਬਿਗਤਾ।

ਐਸੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕੁਦਰਤਿ = ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਕੀਮ = ਅੰਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਣੀਐ = ਜਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਥਾ = ਵਿਚਾਰ ਵੀ ਅਕਥ = ਕਥਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਬਿਗਤ = ਸਦਾ ਹਾਜ਼ਰ ਅਤੇ ਅਬਿਗਤਾ = ਨਾਸ਼ ਰਹਿਤ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲੁ; ਸਹਜ ਸੁਗਤਾ ॥੨੦॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਸੁਖ ਫਲ ਦੁਆਰਾ ਸੁਗਤਾ = ਉੱਤਮ ਗਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਹਨ ॥੨੦॥

ਪਉੜੀ ੨੧ (ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ)

ਹਰਖਹੁ ਸੋਗਹੁ ਬਾਹਰਾ; ਹਰਣ ਭਰਣ ਸਮਰਥੁ ਸਰੰਦਾ।

ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹਰਖਹੁ = ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਤੇ ਸੋਗਹੁ = ਗ਼ਮੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰਾ = ਬਾਹਰ ਭਾਵ ਰਹਿਤ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਅੱਖ ਦੇ ਫਰਕਣ ਜਿਤਨੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਹਰਣ = ਨਾਸ਼ ਤੇ ਭਰਣ = ਪਾਲਣ, ਪੂਰਤੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਰੰਦਾ = ਜਗਤ ਨੂੰ ਰਚਣ ਵਿਚ ਇਤਨੇ ਸਮਰੱਥ ਹਨ।

ਰਸ ਕਸ ਰੂਪ ਨ ਰੇਖਿ ਵਿਚਿ; ਰਾਗ ਰੰਗ ਨਿਰਲੇਪੁ ਰਹੰਦਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਚ ਰਸ, ਕਸ, ਰੂਪ, ਰੇਖ ਨ = ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਰਾਗਾਂ, ਰੰਗਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹੰਦਾ = ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਗੋਸਟਿ ਗਿਆਨ ਅਗੋਚਰਾ; ਬੁਧਿ ਬਲ ਬਚਨ ਬਿਬੇਕ ਨ ਛੰਦਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਗਿਆਨ ਦੀ ਗੋਸਟਿ = ਚਰਚਾ ਤੋਂ ਅਗੋਚਰਾ = ਅਵਿਸ਼ੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸੇ ਦੀ ਬੁੱਧ, ਬਲ, ਬਚਨ, ਬਿਬੇਕ ਤੇ ਛੰਦਾ = ਛਲ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਨ = ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ।

ਗੁਰ ਗੋਵਿੰਦ ਗੋਵਿੰਦ ਗੁਰੁ; ਹਰਿਗੋਵਿੰਦ ਸਦਾ ਵਿਗਸੰਦਾ।

ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਜੀ ਗੋਵਿੰਦ = ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਰੂਪ ਹਨ, ਗੋਵਿੰਦ = ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੀ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਰੂਪ

ਹਨ, ਐਸੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਦਾ = ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਵਿਗਸੰਦਾ = ਪ੍ਰਸੰਨ ਭਾਵ ਖਿੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਅਚਰਜ ਨੋ ਅਚਰਜ ਮਿਲੈ; ਵਿਸਮਾਦੈ ਵਿਸਮਾਦ ਮਿਲੰਦਾ।

ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਮਿਲੈ = ਮਿਲੇ ਭਾਵ ਸਮਾਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਉਂ ਵਿਸਮਾਦੈ = ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਸਮਾਏ ਤੇ ਵਿਸਮਾਦ = ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਵਿਚ ਮਿਲੰਦਾ = ਮਿਲੇ ਭਾਵ ਸਮਾਏ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਾਰਗਿ ਚਲਣਾ; ਖੰਡੇ ਧਾਰ ਕਾਰ ਨਿਬਹੰਦਾ।

ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਦੇ ਮਾਰਗਿ = ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਚੱਲਣਾ ਖੰਡੇ ਦੀ ਧਾਰ ਉੱਤੇ ਚੱਲਣ ਦੀ ਕਾਰ ਨਿਬਹੰਦਾ = ਨਿਬਾਹੁਣਾ ਹੈ।

ਗੁਰ ਸਿਖਿ ਲੈ; ਗੁਰ ਸਿਖੁ ਚਲੰਦਾ ॥੨੧॥

ਇਉਂ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿ = ਸਿੱਖਿਆ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਭਗਤੀ ਦੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਚਲੰਦਾ = ਚੱਲਦੇ ਹਨ ॥੨੧॥

ਪਉੜੀ ੨੨ (ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ, ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼)

ਹੰਸਹੁ ਹੰਸ ਗਿਆਨ ਕਰਿ; ਦੁਧੈ ਵਿਚਹੁ ਕਢੈ ਪਾਣੀ।

ਜਿਵੇਂ ਹੰਸਹੁ = ਹੰਸਾਂ ਦੀ ਕੁਲ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਹੋਰ ਹੰਸ ਦੀ ਕੁਲ ਬਣਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੰਸ ਆਪਣੀ ਚੁੰਝ ਨਾਲ ਦੁਧੈ = ਦੁੱਧ ਵਿਚਹੁ = ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਣੀ ਵੱਖਰਾ ਕਢੈ = ਕੱਢ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਵੀ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਅੱਗੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਰੂਪ ਹੰਸ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਕਰਿ = ਕਰਕੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਦੁੱਧ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ **ਵਾ:** ਹੰਸ ਰੂਪ ਗੁਰਮੁਖ ਆਪਣੀ ਬਿਬੇਕ ਬੁੱਧੀ ਰਾਹੀਂ ਸੱਚ ਰੂਪ ਦੁੱਧ ਵਿੱਚੋਂ ਝੂਠ ਰੂਪ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਵੱਖਰਾ ਕੱਢ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਕਛਹੁ ਕਛ ਧਿਆਨਿ ਧਰਿ; ਲਹਰਿ ਨ ਵਿਆਪੈ ਘੁੰਮਣਵਾਣੀ।

ਜਿਵੇਂ ਕਛਹੁ = ਕੱਛੂ ਦੀ ਮਦੀਨ ਕੱਛੂਕੁੰਮੀ ਆਪ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਬੱਚੇ ਬਾਹਰ ਬਰੇਤੀ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਬਰੇਤੀ ਵਿਚ ਆਂਡੇ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਨਾ ਤਾਂ ਖੰਭ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਉੱਡ ਕੇ ਚੋਗਾ ਚੁਗ ਸਕਣ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੱਛੂ ਕੁੰਮੀ ਕੋਲ ਦੁੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪਿਲਾ ਸਕੇ। ਬਸ ਆਪਣਾ ਧਿਆਨ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿਚ ਧਰ ਕੇ ਹੀ ਕੁਲ ਨੂੰ ਪਾਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਲਹਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਜੋ ਘੁੰਮਣਵਾਣੀ = ਘੁੰਮਣਘੇਰੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਨ = ਨਹੀਂ ਵਿਆਪੈ = ਵਿਆਪਦੀਆਂ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਕੁੰਮੀ ਜਲ ਮਾਹਿ ਤਨ ਤਿਸੁ ਬਾਹਰਿ ਪੰਖ ਖੀਰੁ ਤਿਨ ਨਾਹੀ ॥ *(ਆਸਾ ਭਗਤ ਧੰਨਾ ਜੀ, ਅੰਗ ੪੮੮)*

ਇਵੇਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਦੀ ਖ਼ੁਰਾਕ ਦੇ ਕੇ

ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਲੀਨ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰ ਰੂਪੀ ਲਹਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਘੁੰਮਣਘੇਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਵਿਆਪਦੀਆਂ।

ਕੂੰਜਹੁ ਕੂੰਜੁ ਵਖਾਣੀਐ; ਸਿਮਰਣੁ ਕਰਿ ਉਡੈ ਅਸਮਾਣੀ।

ਜਿਵੇਂ ਕੂੰਜਹੁ = ਕੂੰਜਾਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਕੂੰਜ ਵਖਾਣੀਐ = ਕਹੀਦਾ ਹੈ, ਕੂੰਜ ਬਰਫ਼ ਪੈਣ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਂਡੇ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਦੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਅਸਮਾਨ ਵਿਚ ਉਡੈ = ਉੱਡਦੇ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਚੋਗਾ ਚੁਗਣ ਮੈਦਾਨੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਿ = ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰਸਿੱਖ ਬਣੇ ਵੀ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹੀ ਕਹੀਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਦੁਆਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਚਿਦਾ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਉਡਾਰੀਆਂ ਮਾਰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰ ਪਰਚੈ ਗੁਰ ਜਾਣੀਐ;
ਗਿਆਨਿ ਧਿਆਨਿ ਸਿਮਰਣਿ ਗੁਰਬਾਣੀ।

ਜੋ ਗੁਰਸਿੱਖ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਪਰਚੈ = ਪਰਚ ਕੇ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣੀਐ = ਜਾਣਦੇ ਹਨ, ਐਸੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਵੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਹੈ, ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਵੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰ ਸਿਖ ਲੈ ਗੁਰਸਿਖ ਹੋਇ; ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਜਗ ਅੰਦਰਿ ਜਾਣੀ।

ਇਉਂ ਸਿੱਖ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖ = ਸਿੱਖਿਆ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਜਿਹੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਜਗ = ਜਗਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਿਥੇ ਵੀ ਜਾਣੀ = ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਥੇ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਧਿਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਪੈਰੀ ਪੈ ਪਾਖਾਕ ਹੋਇ; ਗਰਬੁ ਨਿਵਾਰਿ ਗਰੀਬੀ ਆਣੀ।

ਅਜਿਹੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰੀ = ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਕੇ ਪਾਖਾਕ (ਪਾ + ਖਾਕ) ਪਾ = ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਖਾਕ = ਧੂੜ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਗਰਬੁ = ਹੰਕਾਰ ਨਿਵਾਰਿ = ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਗਰੀਬੀ = ਨਿਮਰਤਾ ਆਣੀ = ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਪੀ ਚਰਣੋਦਕੁ; ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਾਣੀ ॥੨੨॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਣੋਦਕੁ = ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਜਲ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਾਣੀ = ਜਲ ਸਮਝ ਕੇ ਪੀ = ਛਕਦੇ ਹਨ ॥੨੨॥

ਪਉੜੀ ੨੩ (ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ)

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਅਖੰਡਤਾ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਬਹਾਨੇ ਬਣਾ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਏ, ਜੋ ਨਿਰਮੂਲ ਸਨ। ਅਖ਼ੀਰ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅਸਹਿ ਤਸੀਹੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ, ਜਿਵੇਂ ਭੁੱਖੇ ਰੱਖਣਾ, ਉਨੀਂਦਰੇ ਰੱਖਣਾ ਤੇ ਫਿਰ ਤੱਤੀ ਤਵੀ 'ਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਸਰੀਰ 'ਤੇ ਗਰਮ ਰੇਤ ਪਾ ਕੇ ਦੇਹ ਨੂੰ ਅਤਿ

ਕਸ਼ਟ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਆਖੀ ਤੇ ਚੰਦੂ ਨੇ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਈ ਕਿ ਇਹ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਤਸੀਹਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਅੱਗ ਨਾਲ ਸੜੇ ਜਿਸਮ ਉੱਤੇ ਠੰਢਾ ਪਾਣੀ ਪਵੇ ਤਾਂ ਤਕਲੀਫ਼ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵਾਧਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸਖ਼ਤ ਪਹਿਰੇ ਵਿਚ ਦਰਿਆ ਰਾਵੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ 'ਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ, ਜੋ ਡਿਉਢੀ ਵਿਚ ਪੰਜ ਸਿੱਖ (ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ, ਭਾਈ ਜੇਠਾ, ਭਾਈ ਪਿਰਾਣਾ, ਭਾਈ ਲੰਗਾਹ, ਭਾਈ ਪੈੜਾ) ਕੈਦ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ। ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਇਆ। ਫਿਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸੰਪੂਰਨ ਪਾਠ ਕੀਤਾ। ਪੰਜੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੰਪੂਰਨ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਸੁਣਾਉ। ਫਿਰ ਸੰਪੂਰਨ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸੁਣਿਆ। ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਸੰਗਤਾਂ ਆਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਪਾਹੀ ਰੋਕ ਰਹੇ ਸਨ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਇਤਨਾ ਇਕੱਠ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਔਖਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਬਾਬਕ ਰਬਾਬੀ ਵੀ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਚੰਗੇ ਸਮੇਂ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈਂ। ਇਸ ਲਈ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਾਉ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ ਵੱਡਿਆਂ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ :

ਅੰਤੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਬੋਲਿਆ ਮੈ ਪਿਛੈ ਕੀਰਤਨੁ ਕਰਿਅਹੁ ਨਿਰਬਾਣੁ ਜੀਉ ॥ *(ਰਾਮਕਲੀ ਸਦ, ਅੰਗ ੯੨੩)*

ਤਾਂ ਬਾਬਕ ਰਬਾਬੀ ਨੇ ਮਾਰੂ ਦੀ ਵਾਰ ਤੇ ਵਡਹੰਸ ਰਾਗ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਾਏ। ਫਿਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅੰਤਮ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਭਾਣਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਰੋਣਾ ਨਹੀਂ। ਸਾਡੀ ਹੁਣ ਸੱਚਖੰਡ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਹੈ, ਪੰਜਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੇ ਰੋਣਾ ਨਹੀਂ। ਗੁਰਤਾ-ਗੱਦੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਛੇਵੇਂ ਥਾਂ 'ਤੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਹੋਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਹੁਣ ਸ਼ਾਂਤ ਰਸ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਆਪ ਸ਼ਸਤਰਧਾਰੀ ਹੋਵੋ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਸਤਰਧਾਰੀ ਬਣਾਉ। ਦੁਸ਼ਟ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਦਬਣਾ। ਤੁਹਾਡਾ ਆਉਣਾ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਰਚਣੀ। ਕੇਵਲ ਬਾਈ ਵਾਰਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਧੁਨਾਂ ਪਸੰਦ ਆਉਣ, ਉਹ ਚਾੜ੍ਹ ਦੇਣੀਆਂ। ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਹਿਬ ਵਾਸਤੇ ਚੰਦਨ ਦੀਆਂ ਲੱਕੜਾਂ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਲੈ ਆਈਆਂ। ਆਪ ਜੀ ਜਦੋਂ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਆਦਿਕ ਦੇਵਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇ ਲਈ ਪਹੁੰਚੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਆਪਣਾ ਪੰਜ-ਭੂਤਕ ਸਰੀਰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਸੱਚਖੰਡ ਜਾ ਬਿਰਾਜੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਸਰੀਰ ਚੰਦਨ ਦੀ ਚਿਖਾ ਉੱਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਸਸਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਚੰਦਨ ਚਿਖਾ ਜਲਾਇ ਸਰੀਰ ॥

ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਅੰਗੀਠਾ ਦਰਿਆ ਰਾਵੀ ਵਿਚ ਜਲ-ਪ੍ਰਵਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਥੋਂ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਭੁਲੇਖਾ ਪੈ ਗਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਸਰੀਰ ਜਲ-ਪ੍ਰਵਾਹ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਰਾਖ ਜਲ-ਪ੍ਰਵਾਹ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਨੋਟ : ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ *ਗੁਰ ਪ੍ਰਕਰਣ ਚਾਨਣ* ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਬਾਰੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਚਾਹਵਾਨ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਥੇ ਟੂਕ ਮਾਤਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਇਸੇ ਵਾਰਤਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਅੰਤਰੀਵ ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਅਭੇਦਤਾ ਦਰਸਾਈ ਹੈ।

ਰਹਿਦੇ ਗੁਰ ਦਰੀਆਉ ਵਿਚਿ; ਮੀਨ ਕੁਲੀਨ ਹੇਤ ਨਿਰਬਾਣੀ।

ਜਿਵੇਂ ਮੀਨ = ਮੱਛੀ ਦੀ ਕੁਲੀਨ = ਕੁਲ ਦਰੀਆਉ = ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਨਿਰਬਾਣੀ = ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਰਹਿਦੇ = ਰਹਿੰਦੀ ਹੋਈ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਇਕ-ਰਸ ਹੇਤ = ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਰੂਪੀ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਇਕ-ਰਸ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਦਰਸਨ ਦੇਖਿ ਪਤੰਗ ਜਿਉ; ਜੋਤੀ ਅੰਦਰਿ ਜੋਤਿ ਸਮਾਣੀ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਪਤੰਗਾ ਦੀਵੇ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਖ ਕੇ ਦੀਵੇ ਦੀ ਲਾਟ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਸਮਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਜੋਤਿ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜੋਤਿ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੂਪ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਸਮਾਣੀ = ਸਮਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਬਦੁ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵ ਮਿਰਗ ਜਿਉ; ਭੀੜ ਪਈ ਚਿਤਿ ਅਵਰ ਨ ਆਣੀ।

ਜਿਉ = ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਰਗ = ਹਿਰਨ ਘੰਡੇਹੇੜੇ ਦੀ ਸਬਦੁ = ਧੁਨ ਸੁਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸੁਰਤਿ = ਚਿੱਤ ਦੀ ਲਿਵ = ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਉਸ ਵਿਚ ਮਗਨ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੀ ਖ਼ਿਆਲ ਨਹੀਂ ਉਪਜਦਾ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੁਰਤ ਭੀੜ = ਮੁਸੀਬਤ ਪਈ = ਪੈਣ 'ਤੇ ਅਵਰ = ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਨ = ਨਹੀਂ ਆਣੀ = ਆਉਂਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਟਿਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਚਰਣ ਕਵਲ ਮਿਲਿ ਭਵਰ ਜਿਉ; ਸੁਖ ਸੰਪਟ ਵਿਚਿ ਰੈਣਿ ਵਿਹਾਣੀ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਭਵਰ = ਭੌਰਾ ਕਵਲ = ਕਮਲ ਦੇ ਫੁੱਲ ਵਿਚ ਮਿਲਿ = ਮਿਲਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਚਿੱਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਕਮਲਾਂ ਵਿਚ ਜੁੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁਸੀਬਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਸੰਪਟ = ਡੱਬੇ ਰੂਪ ਨਾਮ ਵਿਚ ਟਿਕ ਕੇ ਅਵਸਥਾ ਰੂਪੀ ਰੈਣਿ = ਰਾਤ ਵਿਹਾਣੀ = ਬਤੀਤ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਗੁਰ ਉਪਦੇਸੁ ਨ ਵਿਸਰੈ; ਬਾਬੀਹੇ ਜਿਉ ਆਖਿ ਵਖਾਣੀ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਬਬੀਹਾ ਪ੍ਰਿਉ ਪ੍ਰਿਉ ਸ਼ਬਦ ਆਖ ਕੇ ਹਰ ਸਮੇਂ ਵਖਾਣੀ = ਕਹਿੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਵੀ ਨਾਮ ਲੈਣਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਅੰਤ ਤਕ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਵਿਸਰੈ = ਭੁੱਲੇ ਭਾਵ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਤਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਜਪਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭਾਣਾ ਮੰਨਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲ ਪਿਰਮ ਰਸ; ਸਹਜ ਸਮਾਧਿ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਜਾਣੀ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਫਲ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪਿਰਮ = ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਹਿਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਸਮਾਧੀ ਲਾਉਣ ਲਈ ਸਾਧਸੰਗਤ ਹੀ ਜਾਣੀ = ਜਾਨਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਗੁਰ ਅਰਜਨ; ਵਿਟਹੁ ਕੁਰਬਾਣੀ ॥੨੩॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਸਿਰਤਾਜ, ਮੁਸੀਬਤ ਸਮੇਂ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ, ਨਾਮ ਦੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਟਹੁ = ਉਪਰੋਂ ਕੁਰਬਾਣੀ = ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ॥੨੩॥

ਪਉੜੀ ੨੪ (ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ)

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ; ਸਤਿਗੁਰ ਆਪੇ ਆਪੁ ਉਪਾਇਆ।

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ (ਪਾਰ + ਬ੍ਰਹਮ) ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਤੋਂ ਪਾਰ = ਪਰ੍ਹੇ ਨਿਰਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮ = ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ = ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਉਪਾਇਆ = ਉਤਪਤੀ ਕਰਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦੁ ਗੋਵਿੰਦੁ ਗੁਰੁ; ਜੋਤੀ ਇਕ ਦੁਇ ਨਾਵ ਧਰਾਇਆ।

ਉਹੀ ਗੁਰ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਰੂਪ ਹਨ ਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਰੂਪ ਹਨ ਅਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਜੋਤਿ ਤਾਂ ਇਕ ਹੈ ਪਰ ਨਾਵ = ਨਾਮ ਦੁਇ = ਦੋ ਧਰਾਇਆ = ਧਰੇ ਭਾਵ ਰੱਖੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਏਕੁ ਹੈ...॥ *(ਸਿਰੀਰਾਗ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੫੩)*

ਪੁਤੁ ਪਿਅਹੁ ਪਿਉ ਪੁਤ ਤੇ; ਵਿਸਮਾਦਹੁ ਵਿਸਮਾਦੁ ਸੁਣਾਇਆ।

ਜਿਵੇਂ ਪੁਤੁ = ਪੁੱਤਰ ਪਿਅਹੁ = ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪਿਉ = ਪਿਤਾ ਨਾਮ ਪੁੱਤਰ ਕਰਕੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਰੂਪ ਹੈ ਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹੈ, ਇਹ ਵਿਸਮਾਦਹੁ = ਅਸਚਰਜ ਤੋਂ ਵਿਸਮਾਦੁ = ਅਸਚਰਜ ਕੌਤਕ ਸੁਣਾਇਆ = ਸੁਣਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਬਿਰਖਹੁ ਫਲੁ ਫਲ ਤੇ ਬਿਰਖ; ਆਚਰਜਹੁ ਆਚਰਜੁ ਸੁਹਾਇਆ।

ਜਿਵੇਂ ਬਿਰਖਹੁ = ਬ੍ਰਿਛ ਤੋਂ ਫਲ ਤੇ ਫਲ ਦੇ ਬੀਜ ਤੇ = ਤੋਂ ਬਿਰਖ = ਬ੍ਰਿਛ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਆਚਰਜਹੁ = ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸੁਹਾਇਆ = ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਗੁਰੂ ਹੋਏ ਹਨ।

ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ ਆਖੀਅਨਿ; ਪੁਛੇ ਪਾਰਾਵਾਰੁ ਨ ਪਾਇਆ।

ਜਿਵੇਂ ਨਦੀ ਦੇ ਦੋ ਕਿਨਾਰੇ (ਕੰਢੇ) ਆਖੀਅਨਿ = ਕਹੀਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਪੁਛੇ = ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਪਾਰਾਵਾਰੁ = ਪਾਰ-ਉਰਾਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਭਾਵ ਪਾਰ ਵਾਲੇ ਉਰਾਰ ਨੂੰ ਪਾਰ ਆਖਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਰਾਰ ਵਾਲੇ ਪਾਰ ਨੂੰ ਉਰਾਰ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਇਉਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਇੱਕੋ ਰੂਪ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਾਰਾਵਾਰੁ = ਪਾਰ-ਉਰਾਰ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਹੋਰਨਿ ਅਲਖੁ ਨ ਲਖੀਐ; ਗੁਰੁ ਚੇਲੇ ਮਿਲਿ ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਆ।

ਹੋਰਨਿ = ਹੋਰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੀ ਅਲਖੁ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਨ = ਨਹੀਂ ਲਖੀਐ = ਲਖਿਆ, ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਚੇਲੇ = ਸਿੱਖ ਬਣ ਕੇ ਮਿਲੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਲਖੁ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਲਖਣਾ ਬਿਰਤੀ ਦੁਆਰਾ ਲਖਾਇਆ = ਲਖਾ ਦਿੱਤਾ।

ਹਰਿ ਗੋਵਿੰਦੁ ਗੁਰੂ; ਗੁਰੁ ਭਾਇਆ ॥੨੪॥

ਇਉਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਇਆ = ਚੰਗੇ ਲੱਗੇ ਹਨ ॥੨੪॥

ਪਉੜੀ ੨੫ (ਖਸ਼ਟ ਗੁਰੂ ਵਰਣਨ)

ਨਿਰੰਕਾਰ ਨਾਨਕ ਦੇਉ; ਨਿਰੰਕਾਰਿ ਆਕਾਰ ਬਣਾਇਆ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਉ = ਦੇਵ ਜੀ ਹੀ ਨਿਰੰਕਾਰ = ਨਿਰਾਕਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹਨ ਤੇ ਨਿਰੰਕਾਰਿ = ਨਿਰਾਕਾਰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਹੀ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਆਕਾਰ = ਸਰੂਪ ਬਣਾਇਆ = ਬਣਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਆਪਿ ਨਰਾਇਣੁ ਕਲਾ ਧਾਰਿ ਜਗ ਮਹਿ ਪਰਵਰਿਯਉ ॥
ਨਿਰੰਕਾਰਿ ਆਕਾਰੁ ਜੋਤਿ ਜਗ ਮੰਡਲਿ ਕਰਿਯਉ ॥ *(ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਤੀਜੇ ਕੇ, ਅੰਗ ੧੩੯੫)*

ਗੁਰੁ ਅੰਗਦੁ ਗੁਰੁ ਅੰਗੁ ਤੇ; ਗੰਗਹੁ ਜਾਣੁ ਤਰੰਗ ਉਠਾਇਆ।

ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਅੰਗ ਤੇ = ਤੋਂ ਇਉਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਾਣੋ ਜਿਵੇਂ ਗੰਗਹੁ = ਗੰਗਾ ਵਿੱਚੋਂ ਤਰੰਗ = ਲਹਿਰਾਂ ਉਠਾਇਆ = ਉੱਠਦੀਆਂ ਹਨ।

ਅਮਰਦਾਸੁ ਗੁਰੁ ਅੰਗਦਹੁ; ਜੋਤ ਸਰੂਪ ਚਲਤੁ ਵਰਤਾਇਆ।

ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਅੰਗਦਹੁ = ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਤੀਜੇ ਸਰੂਪ ਹੋਏ, ਜਿਵੇਂ ਦੀਵੇ ਤੋਂ ਦੀਵਾ ਜਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਜੋਤੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਚਲਤੁ = ਕੌਤਕ ਵਰਤਾਇਆ = ਵਰਤਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਗੁਰੁ ਅਮਰਹੁ ਗੁਰੁ ਰਾਮਦਾਸੁ; ਅਨਹਦ ਨਾਦਹੁ ਸਬਦੁ ਸੁਣਾਇਆ।

ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਅਮਰਹੁ = ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਤੋਂ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਸੋਢੀ ਸੁਲਤਾਨ ਹੋਏ, ਮਾਨੋ ਜਿਵੇਂ ਅਨਹਦ = ਇਕ-ਰਸ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਨਾਦਹੁ = ਨਾਦ ਸੁਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਰਾਮਦਾਸਹੁ ਅਰਜਨ ਗੁਰੂ; ਦਰਸਨ ਦਰਪਨਿ ਵਿਚਿ ਦਿਖਾਇਆ।

ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸਹੁ = ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਇਉਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ, ਜਿਵੇਂ ਦਰਪਨਿ = ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਿਚ ਆਪਨਾ ਦਰਸ਼ਨ ਭਾਵ ਮੂੰਹ ਦਿਖਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਨਾ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਰਚ ਕੇ ਆਪਨਾ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਖਾਇਆ = ਦਿਖਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਗੁਰ ਅਰਜਨਹੁ; ਗੁਰੁ ਗੋਬਿੰਦੁ ਨਾਉਂ ਸਦਵਾਇਆ।

ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਅਰਜਨਹੁ = ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੱਕੋ ਗੋਬਿੰਦ ਰੂਪ ਨੂੰ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਨਾਉਂ = ਨਾਮ ਸਦਵਾਇਆ = ਕਹਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਗੁਰ ਮੂਰਤਿ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਹੈ; ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚਿ ਪਰਗਟੀ ਆਇਆ।

ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦਾ ਮੂਰਤਿ = ਸਰੂਪ ਹੀ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਪਰਗਟੀ = ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਆਇਆ = ਆਈ ਹੈ।

ਪੈਰੀਂ ਪਾਇ; ਸਭ ਜਗਤੁ ਤਰਾਇਆ ॥੨੫॥੨੪॥

ਇਉਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੈਰੀਂ = ਚਰਨੀਂ ਪਾਇ = ਪਾ ਕੇ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਜਗਤੁ = ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਤਰਾਇਆ = ਤਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ॥੨੫॥੨੪॥

ਵਾਰ ੨੫

੧ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

੧ = ਅਦ੍ਵੈਤ ਸਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ, ਓ = ਸਰਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ, ਸਤਿ = ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਗੁਰ = ਚੇਤਨ ਸਰੂਪ, ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ **ਵਾ:** ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੧ (ਖਸ਼ਟਮ ਗੁਰੂ ਮੰਗਲਾਚਰਣ)

ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਆਦੇਸੁ ਕਰਿ; ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਆਦੇਸੁ ਕਰਾਇਆ।

ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਆਦਿ = ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੈ, ਪੁਰਖੁ = ਪੂਰਨ ਹੈ, ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਦੇਸੁ = ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਿ = ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਆਦੇਸੁ = ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਵਾਇਆ = ਕਰਾਉਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਏਕੰਕਾਰ ਅਕਾਰ ਕਰਿ; ਗੁਰੁ ਗੋਵਿੰਦੁ ਨਾਉ ਸਦਵਾਇਆ।

ਏਕੰਕਾਰ = ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਹੀ ਆਪਣਾ ਸਰਗੁਣ ਅਕਾਰ = ਸਰੂਪ ਧਾਰ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨਾਉ = ਨਾਮ ਸਦਵਾਇਆ = ਕਹਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ; ਨਿਰਗੁਣ ਸਰਗੁਣ ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਆ।

ਜੋ (ਪਾਰ + ਬ੍ਰਹਮ) ਪਾਪਾਂ ਪੁੰਨਾਂ ਤੋਂ ਪਾਰ = ਪਰ੍ਹੇ, ਬ੍ਰਹਮ = ਵਿਆਪਕ, ਪੂਰਨ = ਪਰੀਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ = ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਨਿਰਗੁਣ ਤੋਂ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਅਸ਼ੁੱਧ ਮਨ ਕਰਕੇ ਅਲਖੁ = ਨਾ ਲਖੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਮਨ ਕਰਕੇ ਲਖਾਇਆ = ਜਣਾਇਆ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਨਿਰਗੁਨੁ ਆਪਿ ਸਰਗੁਨੁ ਭੀ ਓਹੀ ॥
ਕਲਾ ਧਾਰਿ ਜਿਨਿ ਸਗਲੀ ਮੋਹੀ ॥ *(ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੨੮੭)*

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਆਰਾਧਿਆ; ਭਗਤਿ ਵਛਲੁ ਹੋਇ ਅਛਲੁ ਛਲਾਇਆ।

('ਅਛਲੁ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਆਰਾਧਿਆ = ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਭਗਤਿ ਵਛਲੁ = ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਹੋਇ = ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਛਲੁ = ਛਲਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਭਗਤੀ ਦੇ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਆਪ ਛਲਾਇਆ = ਛਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਓਅੰਕਾਰ ਅਕਾਰ ਕਰਿ; ਇਕ ਕਵਾਉ ਪਸਾਉ ਪਸਾਇਆ।

ਓਅੰਕਾਰ = ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਇਕ ਕਵਾਉ = ਵਾਕ ਨਾਲ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਅਕਾਰ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਸਾਰਾ ਪਸਾਉ = ਪਸਾਰਾ ਪਸਾਇਆ = ਪਸਾਰਿਆ ਹੈ।

ਰੋਮ ਰੋਮ ਵਿਚਿ ਰਖਿਓਨੁ; ਕਰਿ ਬ੍ਰਹਮੰਡੁ ਕਰੋੜਿ ਸਮਾਇਆ।

ਕਰੋੜਾਂ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਕਰਿ = ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਰੋਮ ਰੋਮ ਵਿਚ ਰਖਿਓਨੁ = ਰੱਖੇ ਹਨ ਤੇ ਕਰੋੜਾਂ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰੋਮ ਰੋਮ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ = ਸਮਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਾਧ ਜਨਾ; ਗੁਰ ਚਰਨ ਧਿਆਇਆ ॥੧॥

ਸਾਧ ਜਨਾਂ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਇਆ = ਧਿਆਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥੧॥

ਪਉੜੀ ੨ (ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਰਸਤਾ)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਾਰਗ ਪੈਰ ਧਰਿ; ਦਹਦਿਸਿ ਬਾਰਹ ਵਾਟ ਨ ਧਾਇਆ।

ਜਿਹੜੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਦੇ ਮਾਰਗ = ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਪੈਰ = ਚਰਨ ਧਰੇ ਹਨ, ਉਹ ਨਾ ਹੀ ਦਹਦਿਸਿ = ਦਸ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਬਾਰਹ = ਬਾਰਾਂ ਵਾਟ = ਰਸਤਿਆਂ 'ਤੇ ਧਾਇਆ = ਦੌੜਦੇ, ਭਾਵ ਭਟਕਦੇ ਹਨ **ਵਾ:** ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੇ, ਪੰਜ ਕਰਮ ਇੰਦਰੇ, ਮਨ ਤੇ ਬੁੱਧ ਇਹ ਬਾਰਾਂ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਰਸਤਿਆਂ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਦੌੜਦੇ।

ਗੁਰ ਮੂਰਤਿ ਗੁਰ ਧਿਆਨੁ ਧਰਿ; ਘਟਿ ਘਟਿ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਦਿਖਾਇਆ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮੂਰਤਿ = ਸਰੂਪ ਭਾਵ ਸ਼ਬਦ-ਗੁਰੂ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਧਿਆਨ ਧਰਿ = ਟਿਕਾਇਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਘਟਿ ਘਟਿ = ਘਟਾਂ ਘਟਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰਨ = ਪਰੀਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ = ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਦਿਖਾਇਆ = ਦਿਖਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਉਪਦੇਸੁ ਲਿਵ; ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਗੁਰ ਗਿਆਨੁ ਜਣਾਇਆ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਧਿਆਨੁ')

ਜਿਹੜੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ = ਚਿੱਤ ਦੀ ਲਿਵ = ਬਿਰਤੀ ਲਾਈ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ = ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਵਿਆਪਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਗਿਆਨ ਜਣਾਇਆ = ਜਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਸਿਲਾ ਅਲੂਣੀ ਚਟਣੀ; ਚਰਣ ਕਵਲ ਚਰਣੋਦਕੁ ਪਿਆਇਆ।

ਜਿਹੜੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਅਲੂਣੀ = ਫਿੱਕਾ ਸਿਲਾ = ਪੱਥਰ ਚਟਣੀ = ਚੱਟਣ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਕਮਾਇਆ ਹੈ, ਭਾਵ ਜਿਸ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇ-ਰਸ ਵਰਗਾ ਸੁਆਦਲਾਪਣ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਰਨਾਂ ਕਮਲਾਂ ਦਾ ਚਰਣੋਦਕੁ = ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ ਪਿਆਇਆ = ਪਿਆਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮਤਿ ਨਿਹਚਲੁ ਚਿਤੁ ਕਰਿ; ਸੁਖ ਸੰਪਟ ਵਿਚਿ ਨਿਜ ਘਰੁ ਛਾਇਆ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ (ਗੁਰ + ਮਤਿ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ = ਸਿੱਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਚਿਤੁ = ਅੰਤਸ਼ਕਰਣ ਨੂੰ ਨਿਹਚਲੁ = ਅਡੋਲ ਕਰਿ = ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੁੱਖਾਂ ਦੇ ਸੰਪਟ = ਡੱਬੇ ਰੂਪ ਨਿਜ = ਆਪਣੇ ਤੁਰੀਆ ਪਦ ਰੂਪੀ ਘਰੁ = ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਛਾਇਆ = ਇਸਥਿਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।

ਪਰ ਤਨ ਪਰ ਧਨ ਪਰਹਰੇ; ਪਾਰਸ ਪਰਸਿ ਅਪਰਸੁ ਰਹਾਇਆ।

ਅਜਿਹੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਪਰ = ਪਰਾਏ ਤਨ = ਸਰੀਰ, ਪਰ = ਪਰਾਏ ਧਨ ਨੂੰ ਪਰਹਰੇ = ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਪਾਰਸ ਨਾਲ ਪਰਸਿ = ਸਪਰਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਸੰਸਾਰਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਅਪਰਸੁ = ਅਛੋਹ ਭਾਵ ਅਸੰਗ ਹੋ ਕੇ ਰਹਾਇਆ = ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸਾਧਿ ਅਸਾਧਿ; ਸਾਧਿ ਸੰਗਿ ਆਇਆ ॥੨॥

ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆਇਆ = ਆ ਕੇ ਅਸਾਧਿ = ਨਾ ਸਾਧੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸਾਧ ਲਿਆ ਭਾਵ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ॥੨॥

ਪਉੜੀ ੩ (ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਬਿਧੀ)

ਜਿਉ ਵੜ ਬੀਉ ਸੰਜੀਉ ਹੋਇ; ਕਰਿ ਵਿਸਥਾਰੁ ਬਿਰਖੁ ਉਪਜਾਇਆ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਵੜ = ਬੋਹੜ ਦਾ ਬੀਉ = ਬੀਜ ਸੰਜੀਉ = ਪੁੰਗਰ ਕੇ ਭਾਵ ਚੇਤਨਤਾ ਸਹਿਤ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਵੱਡੇ ਵਿਸਥਾਰੁ = ਫੈਲਾਉ ਵਾਲਾ ਹੋ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਬਿਰਖੁ = ਬ੍ਰਿਛ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਪਜਾਇਆ = ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸ਼ਰਧਾ ਰੂਪ ਛੋਟਾ ਬੀਜ ਹੋ ਕੇ ਬੁੱਧ ਰੂਪ ਧਰਤੀ ਦੇ ਵਿਚ ਸ਼ਰਧਾ ਰੂਪੀ ਬੀਜ ਬੀਜਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਕਰੁਣਾ, ਮੈਤਰੀ, ਮੁੱਦਤਾ, ਅਪੇਖਿਆ ਦੀਆਂ ਟਹਿਣੀਆਂ, ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਪੱਤੇ, ਧਰਮ ਦੀ ਪ੍ਰਪੱਕਤਾ ਰੂਪ ਫੁੱਲ, ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਫਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮਬੇਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਰੂਪ ਬ੍ਰਿਛ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਬਿਰਖਹੁ ਹੋਇ ਸਹਸ ਫਲ; ਫਲ ਫਲ ਵਿਚ ਬਹੁ ਬੀਅ ਸਮਾਇਆ।

ਇਕ ਬਿਰਖਹੁ = ਬ੍ਰਿਛ ਤੋਂ ਸਹਸ = ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਫਲ ਹੋਇ = ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਹਰੇਕ ਫਲ ਫਲ ਵਿਚ ਬਹੁ = ਬਹੁਤ ਬੀਅ = ਬੀਜ ਸਮਾਇਆ = ਸਮਾਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦੁਆਰਾ ਸਿੱਖ ਤੋਂ ਗੁਰਸਿੱਖ ਬਣੇ ਹੋਏ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰ ਕੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਗੁਰਸਿੱਖ ਬਣਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਵਿਚ ਚੇਤਨ ਰੂਪੀ ਬੀਜ ਦੀ ਅੰਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਦੁਤੀਆ ਚੰਦੁ ਅਗਾਸ ਜਿਉ; ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਆਦੇਸ ਕਰਾਇਆ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਅਗਾਸ = ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਦੁਤੀਆ = ਦੂਜ ਦਾ ਚੰਦਰਮਾ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਾਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੀਸ ਝੁਕਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਆਦਿ = ਮੁੱਢ ਰੂਪ ਪੁਰਖ = ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੂਜ ਦੇ ਚੰਦ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਲੋਕਾਈ ਪਾਸੋਂ ਆਦੇਸ = ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਾਇਆ = ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਤਾਰੇ ਮੰਡਲ ਸੰਤ ਜਨ; ਧਰਮਸਾਲ ਸਚਖੰਡ ਵਸਾਇਆ।

ਸੰਤ ਜਨ ਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮੰਡਲ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸੱਚਖੰਡ ਰੂਪ ਧਰਮਸਾਲ = ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵਸਾਇਆ = ਵੱਸਦੇ ਹਨ।

ਪੈਰੀ ਪੈ ਪਾਖਾਕ ਹੋਇ; ਆਪ ਗਵਾਇ ਨ ਆਪੁ ਜਣਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪੈਰੀ = ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਕੇ ਪਾਖਾਕ = ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ

ਨੇ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਗਵਾਇ = ਗਵਾ ਕੇ ਭਾਵ ਹੰਕਾਰ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਕਦੇ ਵੀ ਆਪਣਾ ਆਪ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਣਾਇਆ = ਜਣਾਉਣਾ ਕੀਤਾ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲੁ ਧ੍ਰੂ ਜਿਵੈ; ਨਿਹਚਲ ਵਾਸ ਅਗਾਸ ਚੜ੍ਹਾਇਆ।

('ਚੜ੍ਹਾਇਆ' ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੈ = ਜਿਵੇਂ ਧ੍ਰੂ ਭਗਤ ਨੇ ਪੰਜਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰ ਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦ ਰੂਪ ਸੁਖ ਫਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਚਿਦਾਕਾਸ਼ ਰੂਪੀ ਅਗਾਸ = ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾਇਆ = ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਤੁਰੀਆ ਪਦ ਰੂਪੀ ਨਿਹਚਲ = ਅਚੱਲ ਵਾਸਾ ਪਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਧ੍ਰੂ ਨੇ ਅਚੱਲ ਪਦਵੀ ਪਾਈ ਹੈ, ਇਉਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਅੰਤਰੀਵ ਭਾਵ ਵਿਚ ਅਚੱਲ ਪਦਵੀ ਪਾਈ ਹੈ।

ਸਭ ਤਾਰੇ; ਚਉਫੇਰਿ ਫਿਰਾਇਆ॥੩॥

ਜਿਵੇਂ ਧ੍ਰੂ ਤਾਰੇ ਦੇ ਚਉਫੇਰਿ = ਚਾਰ-ਚੁਫੇਰੇ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਤਾਰੇ ਫਿਰਾਇਆ = ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀ ਲੋਕਾਈ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਫਿਰਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਦੀ ਹੈ॥੩॥

ਪਉੜੀ ੪ (ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ)

ਨਾਮਾ ਛੀਬਾ ਆਖੀਐ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਲਿਵ ਲਾਈ।

ਭਗਤ ਨਾਮਾ = ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਛੀਂਬਾ ਜਾਤ ਦਾ ਆਖੀਐ = ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਵਾਂਗ ਭਾਇ = ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤਿ = ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਲਿਵ = ਬਿਰਤੀ ਲਾਈ = ਲਾਉਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਖਤ੍ਰੀ ਬ੍ਰਹਮਣ ਦੇਹੁਰੈ; ਉਤਮ ਜਾਤਿ ਕਰਨਿ ਵਡਿਆਈ।

ਉਤਮ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਜਾਤ ਦੇ ਕਹੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਖੱਤਰੀ ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਠਾਕੁਰ ਦੇ ਦੇਹੁਰੈ = ਦਰਵਾਜ਼ੇ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜਾਤ ਦੀ ਵਡਿਆਈ = ਸ਼ੋਭਾ ਕਰਨਿ = ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵੱਡੀ ਜਾਤ ਦੇ ਹਾਂ। ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਵੀ ਉਥੇ ਆ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ।

ਨਾਮਾ ਪਕੜਿ ਉਠਾਲਿਆ; ਬਹਿ ਪਿਛਵਾੜੈ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਈ।

ਤਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤ ਦਾ ਕਹਿ ਕੇ ਪਕੜਿ = ਫੜ ਕੇ ਮੰਦਰ ਵਿੱਚੋਂ ਉਠਾਲਿਆ = ਉਠਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਭਗਤਿ ਕਰਤ ਨਾਮਾ ਪਕਰਿ ਉਠਾਇਆ॥੧॥ *(ਭੈਰਉ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ, ਅੰਗ ੧੧੬੪)*

ਫਿਰ ਭਗਤ ਜੀ ਮੰਦਰ ਦੇ ਪਿਛਵਾੜੈ = ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਬਹਿ = ਬੈਠ ਕੇ ਹਰਿ = ਹਰੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਈ = ਗਾਉਣ ਲੱਗੇ।

ਭਗਤ ਵਛਲ ਆਖਾਇਦਾ; ਫੇਰਿ ਦੇਹੁਰਾ ਪੈਜਿ ਰਖਾਈ।

ਪਰਮਾਤਮਾ ਜੋ ਭਗਤ ਵਛਲ = ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਆਖਾਇਦਾ = ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਦੇਹੁਰੇ ਨੂੰ ਫੇਰ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਮੂੰਹ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਵੱਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਭਗਤ ਦੀ ਪੈਜਿ = ਇੱਜ਼ਤ

ਰਖਾਈ = ਰੱਖਣਾ ਕੀਤੀ। ਬਾਕੀ ਮੰਦਰਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਚੜ੍ਹਦੇ ਵੱਲ ਹਨ, ਅੱਜ ਵੀ ਉਸ ਮੰਦਰ ਦਾ ਮੂੰਹ ਲਹਿੰਦੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਫੇਰਿ ਦੀਆ ਦੇਹੁਰਾ ਨਾਮੇ ਕਉ ਪੰਡੀਅਨ ਕਉ ਪਿਛਵਾਰਲਾ ॥੩॥੨॥ *(ਮਲਾਰ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ, ਅੰਗ ੧੨੯੨)*

ਦਰਗਹ ਮਾਣ ਨਿਮਾਣਿਆ; ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਣਾਈ।

ਜੋ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਰਣਾਈ = ਸ਼ਰਣ ਦਾ ਹੀ ਆਸਰਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਿਮਾਣਿਆ = ਮਾਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰਗਹ = ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਮਾਣ = ਇੱਜ਼ਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਉਤਮੁ ਪਦਵੀ ਨੀਚ ਜਾਤਿ; ਚਾਰੇ ਵਰਣ ਪਏ ਪਗ ਆਈ।

('ਪਗ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੀਚ ਜਾਤ ਦੇ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਭਗਤੀ ਦੁਆਰਾ ਉਤਮੁ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ ਤਾਂ ਚਾਰੇ ਵਰਨਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਆਈ = ਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਗ = ਚਰਨੀਂ ਪਏ = ਪੈਣ ਲੱਗੇ।

ਜਿਉ ਨੀਵਾਣਿ; ਨੀਰੁ ਚਲਿ ਜਾਈ ॥੪॥

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਨੀਰੁ = ਪਾਣੀ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਨੀਵਾਣਿ = ਨੀਵੇਂ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਚੱਲ ਕੇ ਜਾਈ = ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਗੁਰਮੁਖ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਪਾਣੀ ਵਾਂਗ ਨਿਮਰਤਾ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਚੱਲਦੇ ਹਨ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਉੱਤਮ ਪਦਵੀ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ॥੪॥

ਪਉੜੀ ੫ (ਭਗਤ ਜਨ ਜਾਤੀ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਹਨ)

ਅਸੁਰ ਭਭੀਖਣੁ ਭਗਤੁ ਹੈ; ਬਿਦਰੁ ਧ੍ਰੂ ਵਿਖਲੀ ਸਰਣਾਈ।

ਅਸੁਰ = ਦੈਂਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਭਭੀਖਣ ਭਗਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਬਿਦਰ, ਧ੍ਰੂ, ਵਿਖਲੀ = ਵੇਸਵਾ ਭਾਵ ਗਨਿਕਾ, ਜੋ ਆਪਣਾ ਵੇਸਵਾ ਦਾ ਪੇਸ਼ਾ ਛੱਡ ਕੇ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸਰਣਾਈ = ਸ਼ਰਨੀਂ ਆਈ, ਇਉਂ ਇਹ ਸਭ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਏ।

ਧੰਨਾ ਜਟੁ ਵਖਾਣੀਐ; ਸਧਨਾ ਜਾਤਿ ਅਜਾਤਿ ਕਸਾਈ।

ਧੰਨਾ ਭਗਤ ਜੱਟ ਵਖਾਣੀਐ = ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਾਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅਜਾਤਿ = ਨੀਵੀਂ ਜਾਤ ਵਾਲਾ ਸਧਨਾ ਕਸਾਈ ਸੀ। ਇਹ ਭੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਉੱਚ ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਹਨ।

ਭਗਤੁ ਕਬੀਰ ਜੁਲਾਹੜਾ; ਨਾਮਾ ਛੀਬਾ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਈ।

ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਨੂੰ ਜੁਲਾਹੜਾ = ਜੁਲਾਹਾ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਛੀਂਬਾ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਇਹ ਭੀ ਹਰਿ = ਹਰੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਈ = ਗਾ ਕੇ ਉੱਚ ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਹਨ।

ਕੁਲਿ ਰਵਿਦਾਸੁ ਚਮਾਰੁ ਹੈ; ਸੈਣੁ ਸਨਾਤੀ ਅੰਦਰਿ ਨਾਈ।

('ਕੁਲਿ' ਤੇ 'ਨਾਈ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਚਮਾਰ ਕੁਲ ਵਿੱਚੋਂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਭਗਤ ਸੈਣ ਭੀ ਸਨਾਤੀ = ਨੀਵੀਂ ਜਾਤ ਅੰਦਰਿ = ਵਿੱਚੋਂ ਨਾਈ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾ ਕੇ ਭਗਤ ਸਦਵਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਕੋਇਲ ਪਾਲੈ ਕਾਵਣੀ; ਅੰਤਿ ਮਿਲੈ ਅਪਣੇ ਕੁਲ ਜਾਈ।

ਜਿਵੇਂ ਕੋਇਲ ਦੇ ਆਂਡਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਂ ਪੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਕੋਇਲ ਜਦੋਂ ਕਾਂ ਬਾਹਰ ਗਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਾਉਣੀਆਂ ਦੇ ਆਲ੍ਹਣੇ ਵਿਚ ਆਂਡੇ ਦੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਇਲ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਵਣੀ = ਕਾਉਣੀਆਂ ਪਾਲੈ = ਪਾਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਕੋਇਲ ਆਵਾਜ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅੰਤ ਨੂੰ ਕੋਇਲਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਆਪਣੀ ਕੁਲ ਵਿਚ ਜਾਈ = ਜਾ ਮਿਲੈ = ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਜਾਤ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹੋਣ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਆ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਗੁਰਮੁਖ ਹਨ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਜੰਮਣ, ਕਿਸੇ ਕੁਲ ਵਿਚ ਜੰਮਣ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖ ਹੀ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਕਿਸ਼ਨ ਜਸੋਧਾਂ ਪਾਲਿਆ; ਵਾਸਦੇਵ ਕੁਲ ਕਵਲ ਸਦਾਈ।

ਜਿਵੇਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਯਸ਼ੋਧਾ ਨੇ ਪਾਲਿਆ = ਪਾਲਣਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਅੰਤ ਨੂੰ ਵਾਸਦੇਵ ਦੀ ਕੁਲ ਦਾ ਕਵਲ = ਕਮਲ ਹੀ ਸਦਾਈ = ਕਹਾਇਆ ਹੈ।

ਘਿਅ ਭਾਂਡਾ ਨ ਵੀਚਾਰੀਐ; ਭਗਤਾਂ ਜਾਤਿ ਸਨਾਤਿ ਨ ਕਾਈ।

ਜਿਵੇਂ ਘਿਅ = ਘਿਉ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਦੀ ਵੀਚਾਰੀਐ = ਵਿਚਾਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ, ਪਹਿਲਾਂ ਘਿਉ ਕੁਪੇ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਰੇਸ਼ਮ, ਰੇਸ਼ਮ ਦੇ ਕੀੜਿਆਂ ਤੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਸਮਝ ਕੇ ਵਰਤ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਉੱਚੀ, ਸਨਾਤਿ = ਨੀਵੀਂ ਜਾਤ ਕਾਈ = ਕੋਈ ਭੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਘਿਅ ਪਟ ਭਾਂਡਾ ਕਹੈ ਨ ਕੋਇ॥
ਐਸਾ ਭਗਤੁ ਵਰਨ ਮਹਿ ਹੋਇ॥ *(ਤਿਲੰਗ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੭੨੧)*

ਚਰਣ ਕਵਲ; ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਣਾਈ॥੫॥

ਇਉਂ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਸਰਣਾਈ = ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ, ਉਹ ਨਿਹਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ॥੫॥

ਪਉੜੀ ੬ (ਨੀਚ ਥਾਉਂ ਉੱਤਮ ਵਸਤਾਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ)

ਡੇਮੂੰ ਖਖਰਿ ਮਿਸਰੀ; ਮਖੀ ਮੇਲੁ ਮਖੀਰੁ ਉਪਾਇਆ।

ਡੇਮੂੰਆਂ ਦੇ ਖਖਰਿ = ਘਰ, ਭਾਵ ਛੱਤੇ ਤੋਂ ਮਿਸਰੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੱਖੀਆਂ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਮਖੀਰੁ = ਸ਼ਹਿਦ ਉਪਾਇਆ = ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਾਟ ਪਟੰਬਰ ਕੀੜਿਅਹੁੰ; ਕੁਟਿ ਕੁਟਿ ਸਣੁ ਕਿਰਤਾਸੁ ਬਣਾਇਆ।

ਪਾਟ = ਪਟ, ਰੇਸ਼ਮ ਦੇ ਪਟੰਬਰ = ਕੱਪੜੇ ਕੀੜਿਅਹੁੰ = ਕੀੜਿਆਂ ਤੋਂ ਬਣਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਣ ਨੂੰ ਕੁੱਟ ਕੁੱਟ ਕੇ ਕਿਰਤਾਸੁ = ਕਾਗ਼ਜ਼ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮਲਮਲ ਹੋਇ ਵੜੇਵਿਅਹੁ; ਚਿਕੜਿ ਕਵਲੁ ਭਵਰੁ ਲੋਭਾਇਆ।

ਵੜੇਵਿਅਹੁ = ਵੜੇਵਿਆਂ, ਕਪਾਹ ਤੋਂ ਮਲਮਲ ਹੋਇ = ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਚਿੱਕੜ ਵਿੱਚੋਂ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ

ਕਵਲੁ = ਕਮਲ ਫੁੱਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ਬੋ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਭਵਰੁ = ਭੌਰਾ ਵੀ ਲੋਭਾਇਆ = ਲੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਿਉ ਮਣਿ ਕਾਲੇ ਸਪ ਸਿਰਿ; ਪਥਰੁ ਹੀਰੇ ਮਾਣਕੁ ਛਾਇਆ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਕਾਲੇ ਸੱਪ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਮਣਿ = ਮਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੱਥਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀਰੇ ਤੇ ਮਾਣਕ ਛਾਇਆ = ਫੈਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਜਾਣੁ ਕਥੂਰੀ ਮਿਰਗ ਤਨਿ; ਨਾਉ ਭਗਉਤੀ ਲੋਹੁ ਘੜਾਇਆ।

ਜਾਣੁ = ਜਾਣੋ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਮਿਰਗ ਦੇ ਤਨਿ = ਸਰੀਰ ਭਾਵ ਨਾਭੀ ਵਿਚ ਕਥੂਰੀ = ਕਸਤੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਲੋਹੁ = ਲੋਹੇ ਨੂੰ ਘੜਾਇਆ = ਘੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਨਾਉ = ਨਾਮ ਭਗਉਤੀ = ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ, ਤਲਵਾਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮੁਸਕੁ ਬਿਲੀਅਹੁ ਮੇਦੁ ਕਰਿ; ਮਜਲਸ ਅੰਦਰਿ ਮਹ ਮਹਕਾਇਆ।

ਬਿਲੀਅਹੁ = ਬਿੱਲੀ ਦੇ ਮੇਦਿ = ਮਿਹਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਲੇਸਦਾਰ ਪੀਲਾ ਪਦਾਰਥ ਸੁਗੰਧ ਵਾਲਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੁਸ਼ਕ ਬਿਲਾਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਿ = ਕਰਕੇ ਉਸ ਸੁਗੰਧ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਮਹ = ਖ਼ੁਸ਼ਬੋ ਮਜਲਸ = ਸਭਾ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਮਹਕਾਇਆ = ਮਹਿਕਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਨੀਚ ਜੋਨਿ; ਉਤਮੁ ਫਲੁ ਪਾਇਆ ॥੬॥

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਨੀਚ = ਨੀਵੀਆਂ ਜੂਨਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਉੱਤਮ ਫਲ ਭਾਵ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਪਾਇਆ = ਪਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਜਿਹੜੇ ਪੁਰਸ਼ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਉੱਤਮ ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥੬॥

ਪਉੜੀ ੭ (ਰਾਜੇ ਬਲਿ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ)

ਬਲਿ ਪੋਤਾ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦਾ; ਇੰਦ੍ਰ ਪੁਰੀ ਦੀ ਇਛ ਇਛੰਦਾ।

ਬਲਿ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦਾ ਪੋਤਰਾ ਤੇ ਵਿਰੋਚਨ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ। ਇਹ ਇੰਦਰਪੁਰੀ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਇੱਛ ਇਛੰਦਾ = ਇੱਛਾ ਕਰਦਾ ਸੀ।

ਕਰਿ ਸੰਪੂਰਣੁ ਜਗੁ ਸਉ; ਇਕ ਇਕੋਤਰੁ ਜਗੁ ਕਰੰਦਾ।

ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਸਉ = ਸੌ ਯੱਗ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਤੇ ਇਕੋਤਰੁ = ਇਕ ਸੌ ਇਕ ਪੂਰੇ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਆਖ਼ਰੀ ਯੱਗ ਕਰੰਦਾ = ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਬਾਵਨ ਰੂਪੀ ਆਇਕੈ; ਗਰਬੁ ਨਿਵਾਰਿ ਭਗਤ ਉਧਰੰਦਾ।

('ਉਧ-ਰੰਦਾ' ਇਕੱਠਾ ਬੋਲੋ)

ਜਦੋਂ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਸੰਸਾ ਪੈ ਗਿਆ ਕਿ ਬਲਿ ਰਾਜਾ ਇੰਦਰਪੁਰੀ ਨੂੰ ਨਾ ਸਾਂਭ ਲਏ ਤਾਂ ਇੰਦਰ ਨੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੂੰ ਆਰਾਧਿਆ ਤਾਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਬਾਵਨ = ਬੌਣਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਆਇਕੈ = ਆਏ ਤੇ ਬਲਿ ਰਾਜੇ ਦਾ ਗਰਬੁ = ਹੰਕਾਰ ਨਿਵਾਰਿ = ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਪਤਾਲ ਦਾ ਰਾਜ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਭਗਤ ਦਾ ਉਧਰੰਦਾ = ਉੱਧਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਇੰਦ੍ਰਾਸਣ ਨੋ ਪਰਹਰੈ; ਜਾਇ ਪਤਾਲਿ ਸੁ ਹੁਕਮੀ ਬੰਦਾ।

ਬਲਿ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇੰਦ੍ਰਾਸਣ (ਇੰਦ੍ਰ + ਆਸਣ) ਇੰਦਰ ਦੇ ਆਸਣ = ਸਿੰਘਾਸਣ ਨੋ = ਨੂੰ ਪਰਹਰੈ = ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸੁ = ਉਸ ਨੇ ਹੁਕਮੀ ਬੰਦਾ ਹੋ ਕੇ ਪਤਾਲ ਵਿਚ ਜਾਇ = ਜਾ ਕੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ।

ਬਲਿ ਛਲਿ ਆਪੁ ਛਲਾਇਓਨੁ; ਦਰਵਾਜੇ ਦਰਵਾਨ ਹੋਵੰਦਾ।

ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਆਏ ਤਾਂ ਬਲਿ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਛਲਣ ਵਾਸਤੇ ਸੀ, ਪਰ ਭਗਤੀ ਦੇ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਛਲਾਇਓਨੁ = ਛਲਾ ਲਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦਾ ਦਰਬਾਨਚੀ ਹੋਵੰਦਾ = ਹੋਣਾ ਪਿਆ, ਭਾਵ ਬਣਨਾ ਪਿਆ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਨਾਮਾ ਕਹੈ ਭਗਤਿ ਬਸਿ ਕੇਸਵ ਅਜਹੂੰ ਬਲਿ ਕੇ ਦੁਆਰ ਖਰੋ ॥੪॥੧॥

(ਮਾਰੂ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ, ਅੰਗ ੧੧੦੫)

ਸ੍ਵਾਂਤਿ ਬੂੰਦ ਲੈ ਸਿਪ ਜਿਉ; ਮੋਤੀ ਟੁਭੀ ਮਾਰ ਸੁਹੰਦਾ।

('ਸੁਆਂਤਿ' ਬੋਲੋ)

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਸਿੱਪੀ ਸ੍ਵਾਂਤੀ ਬੂੰਦ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਥੱਲੇ ਜਾ ਬੈਠਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮਰਜੀਵੜੇ ਟੁੱਭੀ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸ ਸਿੱਪੀ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਸੁਹੰਦਾ = ਸ਼ੋਭਦਾਇਕ ਮੋਤੀ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ।

ਹੀਰੈ ਹੀਰਾ; ਬੇਧਿ ਮਿਲੰਦਾ ॥੭॥

ਜਿਵੇਂ ਹੀਰੇ ਦੀ ਕਣੀ ਨਾਲ ਹੀਰਾ ਬੇਧਿ = ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਹਾਰ ਵਿਚ ਮਿਲੰਦਾ = ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਆਪਣੇ ਮਨ ਰੂਪ ਹੀਰੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਰੂਪੀ ਹੀਰੇ ਵਿਚ ਵਿੰਨ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥੭॥

ਪਉੜੀ ੮ (ਕੀੜੀ ਤੋਂ ਨਿਮਰਤਾ)

ਨੀਚਹੁ ਨੀਚ ਸਦਾਵਣਾ; ਕੀੜੀ ਹੋਇ ਨ ਆਪੁ ਗਣਾਏ।

ਜਿਵੇਂ ਕੀੜੀ ਨੀਚਹੁ = ਨੀਵਿਆਂ ਤੋਂ ਨੀਚ = ਨੀਵੀਂ ਸਦਾਵਣਾ = ਕਹਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਛੋਟੀ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਆਪਣਾ ਆਪ ਨ = ਨਹੀਂ ਗਣਾਏ = ਗਣਾਉਂਦੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਜੀਵਨ ਵੱਲੋਂ ਉੱਚੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਨੀਵਿਆਂ ਤੋਂ ਨੀਵੇਂ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਵੱਡੇ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਆਪਣਾ ਆਪ ਨਹੀਂ ਜਣਾਉਂਦੇ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਾਰਗ ਚਲਣਾ; ਇਕਤੁ ਖੁਡ ਸਹੰਸ ਸਮਾਏ।

ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਕੀੜੀ ਦੇ ਮਗਰ ਸਭ ਕੀੜੀਆਂ ਕਤਾਰ ਵਿਚ ਚੱਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਉਂ ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਦੇ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਚੱਲਣਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਜਿਵੇਂ ਇਕਤੁ = ਇਕ ਖੁੱਡ ਵਿਚ ਸਹੰਸ = ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕੀੜੀਆਂ ਸਮਾਏ = ਸਮਾਈ ਕਰ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਵੇਂ ਗੁਰਮੁਖ ਇਕ ਸਤਿਸੰਗਤ ਰੂਪੀ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਮਾਈ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀੜੀਆਂ ਵਾਂਗ ਆਪੋ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਘਿਅ ਸਕਰ ਦੀ ਵਾਸ ਲੈ; ਜਿਥੈ ਧਰੀ ਤਿਥੈ ਚਲਿ ਜਾਏ।

('ਸੱਕਰ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਕੀੜੀ ਘਿਅ = ਘਿਉ ਤੇ ਸ਼ੱਕਰ ਦੀ ਵਾਸ = ਸੁਗੰਧੀ ਲੈ ਕੇ ਜਿਥੈ = ਜਿਥੇ ਧਰੀ = ਰੱਖੀ ਹੁੰਦੀ

ਹੈ, ਤਿਥੈ = ਉਥੇ ਚੱਲ ਕੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਏ = ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਘਿਉ ਤੇ ਭਗਤੀ ਸ਼ੱਕਰ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਜਿਥੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਰੱਖੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜਾ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

ਡੁਲੈ ਖੰਡੁ ਜੁ ਰੇਤੁ ਵਿਚਿ; ਖੰਡੂ ਦਾਣਾ ਚੁਣਿ ਚੁਣਿ ਖਾਏ।

ਜਿਵੇਂ ਜੋ ਖੰਡ ਰੇਤ ਵਿਚ ਡੁਲੈ = ਡੁੱਲ੍ਹ ਜਾਵੇ, ਕੀੜੀ ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਖੰਡੂ = ਖੰਡ ਦਾ ਦਾਣਾ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਖਾਏ = ਖਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਹਰਿ ਹੈ ਖਾਂਡੁ ਰੇਤੁ ਮਹਿ ਬਿਖਰੀ ਹਾਥੀ ਚੁਨੀ ਨ ਜਾਇ॥
ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਗੁਰਿ ਭਲੀ ਬੁਝਾਈ ਕੀਟੀ ਹੋਇ ਕੈ ਖਾਇ॥੨੩੮॥ *(ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੧੩੭੭)*

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਭਗਤੀ ਖੰਡ ਰੂਪ ਹੈ ਤੇ ਮਾਇਆ ਰੇਤੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਕੀੜੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਨਿਮਰਤਾ ਧਾਰ ਕੇ ਮਾਇਆ ਰੂਪ ਰੇਤ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਸਤਿ ਸਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਭਗਤੀ ਰੂਪੀ ਖੰਡ ਨੂੰ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਖਾਂਦੇ ਹਨ।

ਭ੍ਰਿੰਗੀ ਦੇ ਭੈ ਜਾਇ ਮਰਿ; ਹੋਵੈ ਭ੍ਰਿੰਗੀ ਮਾਰਿ ਜੀਵਾਏ।

ਜਿਵੇਂ ਕੀੜੀ ਭ੍ਰਿੰਗੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਭੈ = ਡਰ ਨਾਲ ਮਰ ਜਾਇ = ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਭ੍ਰਿੰਗੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਿ = ਮਰੀ ਹੋਈ ਨੂੰ ਜੀਵਾਏ = ਜੀਵਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਕੀੜੀ ਭ੍ਰਿੰਗੀ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖ, ਜਗਿਆਸੂ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਔਗੁਣਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮਾਰ ਕੇ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਵੱਲੋਂ, ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵੱਲੋਂ ਜੀਊਂਦਾ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਭ੍ਰਿੰਗੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗੁਰਮੁਖ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਅੰਡਾ ਕਛੂ ਕੂੰਜ ਦਾ; ਆਸਾ ਵਿਚਿ ਨਿਰਾਸੁ ਵਲਾਏ।

ਜਿਵੇਂ ਕੱਛੂ ਦੀ ਮਾਦਾ ਕੱਛੂਕੁੰਮੀ ਆਪ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਬੱਚੇ ਬਾਹਰ ਬਰੇਤੀ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਬਰੇਤੀ ਵਿਚ ਆਂਡੇ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਧਿਆਨ ਲਾ ਕੇ ਬੱਚੇ ਪਾਲਦੀ ਹੈ; ਇਵੇਂ ਹੀ ਜੋ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦਾ ਬੱਚਾ ਹੈ, ਗੁਰਸਿੱਖ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਧਿਆਨ ਲਵਾ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਰੂਪ ਰੂਪੀ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਜਿਵੇਂ ਕੂੰਜ ਬਰਫ਼ ਪੈਣ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਂਡੇ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਦੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਅਸਮਾਨ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਉੱਡਦੇ ਸਮੇਂ ਚੋਗਾ ਚੁਗਣ ਲਈ ਮੈਦਾਨੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਦੁਆਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਚਿਦਾਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਉਡਾਰੀਆਂ ਮਾਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਸਾ ਰੂਪ ਜਗਤ ਵਿਚ ਨਿਰਾਸੁ = ਉਪਰਾਮ ਹੋ ਕੇ ਸਮਾਂ ਵਲਾਏ = ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਗੁਰ ਸਿਖੁ; ਸੁਖ ਫਲ ਪਾਏ॥੮॥

ਇਉਂ ਗੁਰਮੁਖ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖ = ਸਿੱਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦ ਰੂਪੀ ਸੁਖ ਫਲ ਪਾਏ = ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ॥੮॥

ਪਉੜੀ ੯ (ਨਿੱਕੇ ਹੋਣ ਪਰ ਲੋਕ-ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪ੍ਰਸੰਗ)

ਸੂਰਜ ਪਾਸਿ ਬਿਆਸੁ ਜਾਇ; ਹੋਇ ਭੁਣਹਣਾ ਕੰਨਿ ਸਮਾਣਾ।

ਬਿਆਸ, ਸੂਰਜ ਦੇ ਅਭਿਮਾਨੀ ਦੇਵਤੇ ਪਾਸਿ = ਕੋਲ ਜਾਇ = ਜਾ ਕੇ ਨਿੱਕੇ ਜਿਹੇ ਭੁਣਹਣਾ = ਮੱਛਰ

ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸੂਖਮ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਕੰਨ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਸਮਾਣਾ = ਸਮਾ ਗਿਆ ਭਾਵ ਬੈਠ ਗਿਆ ਤੇ ਵਿੱਦਿਆ ਪੜ੍ਹਦਾ ਰਿਹਾ।

ਨੋਟ : ਕੁਝ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉੱਚ ਸ੍ਵਾ ਘੋੜੇ ਦੇ ਕੰਨ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਜੋ ਘੋੜਾ ਸੂਰਜ ਦੇ ਰੱਥ ਅੱਗੇ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਪੜਿ ਵਿਦਿਆ ਘਰਿ ਆਇਆ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਬਾਲਮੀਕ ਮਨਿ ਭਾਣਾ।

('ਪੜ੍ਹ' ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜਦੋਂ ਬਿਆਸ ਰਿਖੀ ਵਿੱਦਿਆ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਘਰ ਆਇਆ, ਭਾਵ ਹੰਕਾਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਕੋਈ ਗੁਣ ਨਹੀਂ ਧਾਰਨ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਗੁਣ ਤਾਂ ਨੀਵਾਂ ਹੋ ਕੇ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਬਾਲਮੀਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਭਾਣਾ = ਚੰਗਾ ਲੱਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਂਡਵਾਂ ਨੇ ਬੁਲਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਯੱਗ ਸੰਪੂਰਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਚਰਨ ਧੋਤੇ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਬਾਲਮੀਕ ਜੀ ਗੁਰਮੁਖ ਹੋਏ ਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਲੱਗੇ।

ਆਦਿ ਬਿਆਸ ਵਖਾਣੀਐ; ਕਥਿ ਕਥਿ ਸਾਸਤ੍ਰ ਵੇਦ ਪੁਰਾਣਾ।

ਬਿਆਸ ਰਿਖੀ ਵਿੱਦਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਆਦਿ = ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਰਿਖੀ ਵਖਾਣੀਐ = ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਕਥਿ ਕਥਿ = ਵਿਚਾਰ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਛੇ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਚਾਰ ਵੇਦ ਤੇ ਅਠਾਰਾਂ ਪੁਰਾਣ ਬਣਾਏ ਹਨ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਸ਼ਾਂਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਨਾਰਦਿ ਮੁਨਿ ਉਪਦੇਸਿਆ; ਭਗਤਿ ਭਾਗਵਤੁ ਪੜ੍ਹਿ ਪਤੀਆਣਾ।

('ਪੜ੍ਹਿ' ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜਦੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਵੇਦਾਂਤ ਪੜ੍ਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਹੰਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਭਾਵ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹਾ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਤਪਦਾ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਆਈ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਤਾਂ ਨਾਰਦ ਮੁਨਿ = ਮੁਨੀ ਨੇ ਉਪਦੇਸਿਆ = ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਭਾਗਵਤ = ਭਗਵੰਤ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਭਗਤਿ = ਭਗਤੀ ਪੜ੍ਹ ਭਾਵ ਕਰ। ਫਿਰ ਤਦ ਇਸ ਦਾ ਮਨ ਭਗਤੀ ਕਰਕੇ ਪਤੀਆਣਾ = ਪਤੀਜ ਗਿਆ ਸੀ, ਭਾਵ ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਆਈ। ਫਿਰ ਇਸ ਨੇ ਨਾਰਾਇਣ ਦੀ ਭਗਤੀ ਰੂਪ ਭਾਗਵਤ ਪੁਰਾਣ ਬਣਾਇਆ।

ਚਉਦਹ ਵਿਦਿਆ ਸੋਧਿਕੈ; ਪਰਉਪਕਾਰੁ ਅਚਾਰ ਸੁਖਾਣਾ।

ਚਉਦਹ = ਚੌਦਾਂ ਵਿੱਦਿਆ ਨੂੰ ਸੋਧਿਕੈ = ਸੋਧ ਕੇ ਵੀ ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਆਈ ਤਾਂ ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਸਨਕਾਦਿਕਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ੭੫ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹਾ ਵਿੱਦਿਆ ਪੜ੍ਹੀ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਤਾਂ ਸਨਕਾਦਿਕਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਵਿੱਦਿਆ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ, ਤਾਂ ਸਨਕਾਦਿਕਾਂ ਨੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰ। ਫਿਰ ਇਸ ਨੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਨਿਸਚਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਫਿਰ ਨਾਮ ਜਪਾਉਣ ਰੂਪ ਪਰਉਪਕਾਰ ਦੇ ਅਚਾਰ = ਕਰਤਬਾਂ ਵਿਚ ਸੁਖਾਣਾ = ਸੁਖੀ ਹੋਇਆ।

ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਸਾਧ ਸੰਗੁ; ਪਤਿਤੁ ਉਧਾਰਣੁ ਬਿਰਦੁ ਵਖਾਣਾ।

ਸਾਧਸੰਗਤ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਤਿਤੁ = ਪਾਪੀਆਂ ਦਾ ਉਧਾਰਣੁ = ਉੱਧਾਰ ਕਰਨਾ ਸਾਧਸੰਗਤ ਦਾ ਬਿਰਦੁ = ਧਰਮ ਵਖਾਣਾ = ਕਹੀਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲੁ; ਪਤਿ ਪਰਵਾਣਾ ॥੯॥

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਸੁਖ ਫਲ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਤਿ = ਇੱਜ਼ਤ ਇਸ ਲੋਕ ਤੇ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਵੀ ਪਰਵਾਣਾ = ਪ੍ਰਵਾਣੀਕ ਹੋਈ ਹੈ, ਭਾਵ ਉਪਰੋਕਤ ਰਿਸ਼ੀ ਤਾਂ ਕਈ ਸਾਧਨਾਂ ਵਿਚ ਕਠਿਨਾਈਆਂ ਝੱਲਦੇ ਹੋਏ, ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾ ਹੋਈ ਫਿਰ ਭਗਤੀ ਵੱਲ ਆਏ ਜਾਂ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰ ਕੇ ਭਗਤੀ ਵੱਲ ਲਾਇਆ, ਪਰ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਾਧਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਭਗਤੀ ਤੇ ਵਰਤਣ ਵੈਰਾਗ, ਹਿਰਦੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ॥੯॥

ਪਉੜੀ ੧੦ (ਸੁਕਦੇਵ ਰਿਸ਼ੀ)

ਬਾਰਹ ਵਰੇ ਗਰਭਾਸਿ ਵਸਿ; ਜੰਮਦੇ ਹੀ ਸੁਕਿ ਲਈ ਉਦਾਸੀ।

('ਵਰ੍ਹੇ' ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਸੁਕਿ = ਸੁਕਦੇਵ ਮੁਨੀ ਬਾਰਹ = ਬਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਮਾਤਾ ਦੇ ਗਰਭਾਸਿ = ਗਰਭ ਵਿਚ ਵੱਸਿਆ ਤੇ ਜੰਮਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਉਦਾਸੀ = ਉਪਰਾਮਤਾ ਧਾਰ ਲਈ ਸੀ।

ਸਾਖੀ ਸੁਕਦੇਵ ਮੁਨੀ ਜੀ ਦੀ—ਸੁਕਦੇਵ ਮੁਨੀ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਕਥਾ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਕਿਵੇਂ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਸੀ :

ਬਿਆਸ ਰਿਖੀ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਸੁਕਦੇਵ ਮੁਨੀ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ। ਜਨਮ ਤੋਂ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਉਪਰਾਮਤਾ ਦੇ ਵਿਰਕਤਤਾ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਪਿਛਲੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਹੀ ਬਾਹਰ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਲਈ ਇਕ ਕਲਾ ਵਰਤਾਈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਿਗੁਰੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਕੀਤਾ ਜਪ, ਤਪ ਸਭ ਵਿਅਰਥ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੋ ਨਰ ਤੇ ਮਾਦਾ ਪੰਛੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਜਣਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਨਿਗੁਰਾ ਪੁਰਖ ਬਹੁਤ ਮਾੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਾਦਾ ਨੇ ਨਰ ਪੰਛੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਆਂਡੇ ਦੇਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੈ ਤਾਂ ਨਰ ਪੰਛੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਰਿਖੀ ਦੀਆਂ ਜੜਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਲ੍ਹਣਾ ਸਮਝ ਕੇ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਂਡੇ ਦੇਣਾ ਕਰ। ਤਦੋਂ ਮਾਦਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਰਿਖੀ ਤਾਂ ਨਿਗੁਰਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਮਾਰੇ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਧੱਕੇ ਖਾ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਹੁਣ ਜੇਕਰ ਇਸ ਨਿਗੁਰੇ ਦੀਆਂ ਜੜਾਵਾਂ ਵਿਚ ਆਲ੍ਹਣਾ ਬਣਾ ਕੇ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਏ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਤ੍ਰਿਗਦ ਜੂਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵਾਂਗੇ। ਸੁਕਦੇਵ ਮੁਨੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਮਝ ਲਈਆਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਿਗੁਰੇ ਪੁਣੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਬਹੁਤ ਠੋਕਰ ਵੱਜੀ। ਫਿਰ ਇਹ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਬਿਆਸ ਜੀ ਕੋਲ ਆਇਆ ਤੇ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਦੱਸੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਬਿਆਸ ਜੀ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਪੁੱਤਰ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਉੱਪਰ ਸ਼ਰਧਾ ਨਹੀਂ ਬੱਝਣੀ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਬਣਨ ਦੇ ਯੋਗ ਮਹਾਰਾਜਾ ਜਨਕ ਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਵੱਡਾ ਭਗਤ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਉਦਾਸ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਵੀ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਭਗਤ ਵਡਾ ਰਾਜਾ ਜਨਕ ਹੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਾਇਆ ਵਿਚਿ ਉਦਾਸੀ॥ *(ਵਾਰ ੧੦, ਪਉੜੀ ੫)*

ਤਦੋਂ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਆਗਿਆ ਲੈ ਕੇ ਸੁਕਦੇਵ ਮੁਨੀ ਰਾਜੇ ਜਨਕ ਦੇ ਮਹਿਲਾਂ 'ਚ ਗਿਆ। ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੇ ਮੁਨੀ ਜਾਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਬੁਲਾਇਆ, ਜਿਥੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਦੀਆਂ ਰਾਣੀਆਂ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰ ਝੱਸ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਕੋਮਲ ਸੇਜਾ ਉੱਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਸੀ। ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਸੁਕਦੇਵ ਮੁਨੀ ਨੂੰ ਘਿਰਣਾ ਹੋ ਗਈ

ਕਿ ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਕਿਥੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਗਿਆਨ ਕਰਵਾ ਦੇਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਆਪ ਹੀ ਰਾਜ ਦੇ ਕਾਜ ਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਧਰ ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਇਕ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ 'ਤੇ ਰੇਤੇ ਦੀਆਂ ਟੋਕਰੀਆਂ ਭਰ ਭਰ ਕੇ ਨਦੀ ਵਿਚ ਸੁੱਟਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਸੁਕਦੇਵ ਮੁਨੀ ਨੇ ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਤੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਮੁਨੀ ਜੀ ! ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ? ਅੱਗੋਂ ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਧੂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਲੋਕ-ਭਲਾਈ ਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨੂੰ ਸਮਝਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਦੀ ਪਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਤੋਂ ਘੁੰਮ ਕੇ ਆਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਥੇ ਨਦੀ 'ਤੇ ਪੁਲ ਬੰਨ੍ਹਣ ਲੱਗਿਆ ਹਾਂ। ਸੁਕਦੇਵ ਮੁਨੀ ਨੇ ਅੱਗੋਂ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਾਰਦ ਜੀ ! ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਰੇਤੇ ਦੀ ਟੋਕਰੀ ਨਦੀ ਵਿਚ ਸੁੱਟਦੇ ਹੋ, ਉਹ ਤਾਂ ਨਦੀ ਦਾ ਪਾਣੀ ਹੀ ਰੋੜ੍ਹ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਅਨਜਾਣ ਤੋਂ ਅਨਜਾਣ ਮਨੁੱਖ ਵੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਦੇ ਰੇਤੇ ਦੇ ਵੀ ਪੁਲ ਬਣੇ ਹਨ ? ਅੱਗੋਂ ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਸੁਕਦੇਵ ਜੀ ! ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਰੇਤੇ ਦੇ ਪੁਲ ਨਹੀਂ ਬਣਦੇ। ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ 'ਤੇ ਸ਼ੰਕਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੀਤਾ ਜਪ-ਤਪ ਇਹ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਪਏ ਰੇਤੇ ਵਾਂਗ ਖ਼ਾਲੀ ਹੀ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਜਿਸ ਕੋਲੋਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਲੈਣ ਲਈ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਉੱਪਰ ਸ਼ੰਕਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਤੇਰਾ ਵੈਰਾਗ ਸਿਥਲ (ਕਮਜ਼ੋਰ) ਪੈ ਗਿਆ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਸੁਕਦੇਵ ਮੁਨੀ ਘਰ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਅੱਗੋਂ ਇਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਵੀ ਉਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਕਹੀਆਂ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਫਿਰ ਮੁੜ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਜਨਕ ਕੋਲੋਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਲੈਣ ਗਿਆ। ਅੱਗੋਂ ਡਿਉਢੀਦਾਰ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਖੜਾ ਕਰ ਕੇ ਰਾਜੇ ਜਨਕ ਨੂੰ ਮੁਨੀ ਦੇ ਆਉਣ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੁਨੀ ਨੂੰ ਕਹੋ ਕਿ ਆਪਣੀ ਤੂੰਬੀ ਤੇ ਫੌੜੀ (ਵੈਰਾਗਨ) ਬਾਹਰ ਡਿਉਢੀ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਅੰਦਰ ਆ ਜਾਵੇ। ਸੁਕਦੇਵ ਮੁਨੀ ਨੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜੇ ਜਨਕ ਨੇ ਮਾਇਆਵੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਸੁਕਦੇਵ ਮੁਨੀ ਦੇ ਸਮਝ ਨਾ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਖੇਡ ਵਰਤਾ ਦਿੱਤੀ। ਡਿਉਢੀਦਾਰ ਦੌੜ ਕੇ ਅੰਦਰ ਆਇਆ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ! ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗ ਗਈ ਹੈ। ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਸੇਵਾਦਾਰ ਫਿਰ ਦੌੜ ਕੇ ਆਇਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ! ਅੱਗ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਡਿਉਢੀ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਜਨਕ ਤਾਂ ਅਜੇ ਬੋਲਿਆ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਸੁਕਦੇਵ ਮੁਨੀ ਦੌੜਨ ਲੱਗਾ ਕਿ ਡਿਉਢੀ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਤੂੰਬੀ ਤੇ ਫੌੜੀ ਪਈ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਉਹ ਅੱਗ ਨਾਲ ਸੜ ਨਾ ਜਾਵੇ। ਤਦੋਂ ਮਹਾਰਾਜੇ ਜਨਕ ਨੇ ਬਾਹੋਂ ਫੜ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੁਨੀ ਜੀ ! ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਦੱਸੋ ਕਿ ਤਿਆਗੀ ਮੈਂ ਹਾਂ ਜਾਂ ਤੁਸੀਂ ? ਆਪਣੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਫਸਿਆ ਹਾਂ ਜਾਂ ਤੁਸੀਂ ? ਮੇਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗ ਗਈ, ਫਿਰ ਅੱਗ ਮੇਰੀ ਡਿਉਢੀ ਤਕ ਆ ਪਹੁੰਚੀ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਅਤੇ ਦੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਤਾਂ ਘਬਰਾਇਆ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਤੇਰੀ ਬਿਰਤੀ ਅਜੇ ਤੂੰਬੀ ਅਤੇ ਫੌੜੀ ਵਿਚ ਹੀ ਫਸੀ ਪਈ ਹੈ। ਉਹ ਮੇਰੇ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈਂ। ਫਿਰ ਇਸ ਨੇ ਨਿਮਰਤਾ ਧਾਰ ਕੇ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਜਨਕ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੈਨੂੰ ਮੇਰਾ ਇਕ ਬਚਨ ਮੰਨ ਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਕ ਗੇੜਾ ਲਾ ਕੇ ਆਉਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਦਿਨ ਨੀਯਤ ਕਰ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਥਾਲੀ ਵਿਚ ਤੇਲ ਪਾ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਚੱਕਰ ਕੱਟ ਕੇ ਆਉਣਾ, ਪਰ ਥਾਲੀ ਵਿੱਚੋਂ ਤੇਲ ਦੀ ਇਕ ਬੂੰਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ਡਿੱਗਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਜੇਕਰ ਤੇਲ ਡੁੱਲ੍ਹ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਸੁਕਦੇਵ ਮੁਨੀ ਬਚਨ ਮੰਨ ਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਚੱਕਰ ਲਾਉਣ ਲਈ ਨਿਕਲਿਆ। ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਜਨਕ ਨੇ ਨਾਨ੍ਹਾ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਮਾਸ਼ੇ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣਾ ਨਾਟਕ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ। ਸੁਕਦੇਵ ਮੁਨੀ ਚੱਕਰ ਕੱਟ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆਇਆ ਤੇ ਥਾਲੀ ਵਿੱਚੋਂ

ਤੇਲ ਦੀ ਇੱਕ ਬੂੰਦ ਵੀ ਹੇਠਾਂ ਨਾ ਡੁੱਲ੍ਹਣ ਦਿੱਤੀ। ਮਹਾਰਾਜੇ ਜਨਕ ਨੇ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਮੁਨੀ ਜੀ! ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਕੀ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ? ਮੁਨੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇਖਦਾ ਕਿ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਤੇਲ ਡੁੱਲ੍ਹ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਧਿਆਨ ਥਾਲੀ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਬਾਹਰ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜੇ ਜਨਕ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰਾ ਧਿਆਨ ਬ੍ਰਹਮ ਚਿੰਤਨ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਬਾਹਰ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਮੇਰੇ ਉੱਪਰ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਸੁਰਤਿ ਰਾਜ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਿਰਲੇਪ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਤੇਰੀ ਸੁਰਤਿ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਇਕਾਗਰ ਹੋ ਕੇ ਤੇਲ ਵਿਚ ਰਹੀ ਸੀ। ਬਾਕੀ ਗੱਲ ਜੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਹੈ, ਅਜੇ ਮੈਂ ਯੱਗ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਯੱਗ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੈਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਉਤਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਮਹਿਲਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਜਾ ਕੇ ਖੜਾ ਹੋ ਜਾਹ। ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੇ ਯੱਗ ਕੀਤਾ। ਜੂਠੀਆਂ ਪੱਤਲਾਂ ਮਹਿਲ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਸੁਟਵਾਉਂਦਾ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਪੱਤਲਾਂ ਸੁਕਦੇਵ ਮੁਨੀ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਪਰ ਪੈਂਦੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਉਹ ਕਈ ਦਿਨ ਇਸ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਪਰ ਪੈਂਦੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਪਰ ਇਸ ਨੇ ਛਿਨ-ਮਾਤਰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਡੁਲਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੇ ਯੱਗ ਤੋਂ ਵਿਹਲਾ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਉਸ ਮੁਨੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆਉ, ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਈਏ। ਤਾਂ ਪਤਾ ਕਰਵਾਉਣ ਤੋਂ ਇਹ ਪਤਾ ਚੱਲਿਆ ਕਿ ਸੁਕਦੇਵ ਮੁਨੀ ਜੂਠੀਆਂ ਪੱਤਲਾਂ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਦੱਬ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਪੱਤਲਾਂ ਸਿਰ ਦੇ ਉੱਪਰ ਦੀ ਫਿਰ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਤਦੋਂ ਜੂਠੀਆਂ ਪੱਤਲਾਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹਟਾ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਮੁਨੀ ਉਥੇ ਅਡੋਲ ਖੜਾ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ। ਫਿਰ ਇਸ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਣ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਤ ਕ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ।

ਇਥੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਮਾਤਰ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ:

ਮਾਇਆ ਵਿਚਿ ਅਤੀਤ ਹੋਇ; ਮਨ ਹਠ ਬੁਧਿ ਨ ਬੰਦਿ ਖਲਾਸੀ।

ਸੁਕਦੇਵ ਮੁਨੀ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚੋਂ ਤਾਂ ਅਤੀਤ = ਵਿਰਕਤ ਹੋਇ = ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਮਨ ਦੀ ਹਠ = ਜ਼ਿੱਦ ਤੇ ਬੁੱਧ ਦਾ ਬੰਦਿ ਖਲਾਸੀ = ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਾ ਹੋਇਆ।

ਪਿਤਾ ਬਿਆਸ ਪਰਬੋਧਿਆ; ਗੁਰ ਕਰਿ ਜਨਕ ਸਹਜ ਅਭਿਆਸੀ।

ਫਿਰ ਪਿਤਾ ਬਿਆਸ ਨੇ ਪਰਬੋਧਿਆ = ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਰਾਜਾ ਜਨਕ ਸਹਿਜ ਅਭਿਆਸੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰ।

ਤਜਿ ਦੁਰਮਤਿ ਗੁਰਮਤਿ ਲਈ; ਸਿਰ ਧਰਿ ਜੂਠਿ ਮਿਲੀ ਸਾਬਾਸੀ।

ਸੁਕਦੇਵ ਨੇ ਦੁਰਮਤਿ = ਖੋਟੀ ਮਤ ਨੂੰ ਤਜਿ = ਛੱਡ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ (ਗੁਰ + ਮਤਿ) ਗੁਰੂ ਜਨਕ ਰਾਜੇ ਦੀ ਮਤਿ = ਸਿੱਖਿਆ ਧਾਰ ਲਈ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਜੂਠੀਆਂ ਪੱਤਲਾਂ ਸਹਾਰੀਆਂ, ਉਦੋਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਸਾਬਾਸੀ = ਸਾਬਾਸ਼ ਮਿਲੀ ਸੀ। ਜੈਸਾ ਕਿ:

ਜੂਠਨ ਜੂਠਿ ਪਈ ਸਿਰ ਊਪਰਿ ਖਿਨੁ ਮਨੂਆ ਤਿਲੁ ਨ ਡੁਲਾਵੈਗੋ ॥੭॥

(ਕਾਨੜਾ ਮ: ੪, ਅੰਗ ੧੩੦੯)

ਗੁਰ ਉਪਦੇਸੁ ਅਵੇਸੁ ਕਰਿ; ਗਰਬਿ ਨਿਵਾਰਿ ਜਗਤਿ ਗੁਰ ਦਾਸੀ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਅਵੇਸੁ = ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਗਰਬਿ = ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਿਵਾਰਿ = ਦੂਰ, ਨਵਿਰਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਜਗਤਿ = ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਾਸੀ = ਸੇਵਕ ਹਨ।

ਪੈਰੀ ਪੈ ਪਾਖਾਕ ਹੋਇ; ਗੁਰਮਤਿ ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਪਰਗਾਸੀ।

ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰੀ = ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਕੇ ਪਾਖਾਕ = ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਹੋਇ = ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤਿ (ਗੁਰ + ਮਤਿ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ = ਸਿੱਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਭਾਉ = ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤਿ = ਭਗਤੀ ਦਾ ਪਰਗਾਸੀ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲ; ਸਹਜ ਨਿਵਾਸੀ ॥੧੦॥

ਇਉਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦ ਰੂਪੀ ਸੁਖ ਫਲ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਸਹਜ = ਸੁਤੇ-ਸਿੱਧ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸੀ = ਨਿਵਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੧੧ (ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ)

ਰਾਜੁ ਜੋਗੁ ਹੈ ਜਨਕ ਦੇ; ਵਡਾ ਭਗਤੁ ਕਰਿ ਵੇਦ ਵਖਾਣੈ।

ਰਾਜੇ ਜਨਕ ਦੇ ਕੋਲ ਰਾਜ ਤੇ ਜੋਗ ਦੋਵੇਂ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਬਕਤਿਆਂ **ਵਾ:** ਵੇਦ ਬਿਆਸ ਆਦਿਕ ਜਨਾਂ ਨੇ ਭਗਤ ਜਨਕ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਭਗਤ ਵਖਾਣੀਐ = ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਨਕਾਦਿਕ ਨਾਰਦ ਉਦਾਸ;
ਬਾਲ ਸੁਭਾਇ ਅਤੀਤ ਸੁਹਾਣੈ।

ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਸਨਕਾਦਿਕ = ਸਨਕ, ਸਨੰਦਨ, ਸਨਾਤਨ, ਸਨਤ ਕੁਮਾਰ ਅਤੇ ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਭੀ ਉਦਾਸਤਾਈ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਬਾਲ ਸੁਭਾਇ = ਸੁਭਾਅ ਤੋਂ ਹੀ ਅਤੀਤ = ਵਿਰੱਕਤ ਹੋ ਕੇ ਸੁਹਾਣੈ = ਸ਼ੋਭਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਜੋਗ ਭੋਗ ਲਖ ਲੰਘਿਕੈ; ਗੁਰਸਿਖ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਨਿਰਬਾਣੈ।

ਪਰ ਗੁਰਸਿੱਖ ਲੱਖਾਂ ਜੋਗਾਂ ਭੋਗਾਂ ਨੂੰ ਲੰਘਿਕੈ = ਲੰਘ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਨਿਰਬਾਣੈ = ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਆਪੁ ਗਣਾਇ ਵਿਗੁਚਣਾ; ਆਪ ਗਵਾਏ ਆਪੁ ਸਿਵਾਣੈ।

(‘ਵਿਗੁੱਚਣਾ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋ ਆਪਣਾ ਆਪ ਗਣਾਇ = ਗਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਵਿਗੁਚਣਾ = ਖ਼ਰਾਬ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜੋ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਗਵਾਏ = ਗਵਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਸਿਵਾਣੈ = ਪਛਾਣ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਾਰਗ ਸਚ ਦਾ; ਪੈਰੀ ਪਵਣਾ ਰਾਜੇ ਰਾਣੈ।

ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਦਾ ਮਾਰਗ = ਰਸਤਾ ਸੱਚਾ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਰਾਜੇ = ਵੱਡਾ ਰਾਜਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਰਾਣੈ = ਛੋਟਾ ਰਾਜਾ ਹੋਵੇ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪਵਣਾ = ਪੈਣਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਨਿਮਰਤਾ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਛੋਟੇ ਵੱਡੇ ਦਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣਾ।

ਗਰਬੁ ਗੁਮਾਨੁ ਵਿਸਾਰਿਕੈ; ਗੁਰਮਤਿ ਰਿਦੈ ਗਰੀਬੀ ਆਣੈ।

ਗੁਰਸਿੱਖ ਰਾਜਪੁਣੇ ਦਾ ਗਰਬੁ = ਹੰਕਾਰ ਤੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਗੁਮਾਨ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰਿਕੈ = ਭੁਲਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਰਿਦੈ = ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ = ਸਿੱਖਿਆ ਤੇ ਗ਼ਰੀਬੀ ਭਾਵ ਨਿਮਰਤਾ ਨੂੰ ਆਣੈ = ਲਿਆਉਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸਚੀ ਦਰਗਹ; ਮਾਣ ਨਿਮਾਣੈ ॥੧੧॥

ਇਉਂ ਨਿਮਾਣੈ = ਮਾਣ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੱਚੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਮਾਣ ਮਿਲਦਾ ਹੈ **ਵਾ:** ਸੱਚਾ ਸਤਿਕਾਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ॥੧੧॥

ਪਉੜੀ ੧੨ (ਚਰਣੋਦਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ)

ਸਿਰੁ ਉਚਾ ਅਭਿਮਾਨ ਵਿਚਿ; ਕਾਲਖ ਭਰਿਆ ਕਾਲੇ ਵਾਲਾ।

ਸਿਰ ਅਭਿਮਾਨ = ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਉੱਚਾ ਹੈ ਤੇ ਕਾਲੇ ਵਾਲਾਂ ਨਾਲ ਕਾਲਖ ਦਾ ਹੀ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਭਰਵਟੇ ਕਾਲਖ ਭਰੇ; ਪਿਪਲੀਆਂ ਕਾਲਖ ਸੂਰਾਲਾ।

(‘ਭਰਵੱਟੇ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਭਰਵੱਟੇ ਭੀ ਕਾਲਖ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਕਾਲਖ = ਕਾਲੀਆਂ ਪਿਪਲੀਆਂ = ਪਲਕਾਂ ਭੀ ਸੂਰਾਲਾ = ਸੂਲਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਤਿੱਖੀਆਂ ਹਨ।

ਲੋਇਣ ਕਾਲੇ ਜਾਣੀਅਨਿ; ਦਾੜੀ ਮੁਛਾਂ ਕਰਿ ਮੁਹ ਕਾਲਾ।

(‘ਦਾੜ੍ਹੀ’ ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਲੋਇਣ = ਅੱਖਾਂ ਭੀ ਕਾਲੀਆਂ ਜਾਣੀਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਦਾੜ੍ਹੀ ਮੁੱਛਾਂ ਕਰਿ = ਕਰਕੇ ਸਾਰਾ ਮੁਹ = ਮੂੰਹ ਭੀ ਕਾਲਾ ਹੈ।

ਨਕ ਅੰਦਰਿ ਨਕਵਾਲ ਬਹੁ; ਲੂੰਇ ਲੂੰਇ ਕਾਲਖ ਬੇਤਾਲਾ।

ਨੱਕ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨੱਕਵਾਲ ਭੀ ਬਹੁ = ਬਹੁਤੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਬੇਤਾਲਾ = ਭੂਤਨਿਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਲੂੰਇ ਲੂੰਇ = ਲੂੰ ਲੂੰ ਵਿਚ ਕਾਲਖ ਭਰੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਸਰੂਪ ਰੂਪੀ ਤਾਲ ਤੋਂ ਖੁੰਝੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਉਚੈ ਅੰਗ ਨ ਪੂਜੀਅਨਿ; ਚਰਣ ਧੂੜਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਧਰਮਸਾਲਾ।

ਉਚੈ = ਉੱਚੇ ਅੰਗ ਨ = ਨਹੀਂ ਪੂਜੀਅਨਿ = ਪੂਜੇ ਜਾਂਦੇ, ਵੇਖੋ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜ ਧਰਮਸਾਲਾ ਵਿੱਚੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੀਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ :

ਪੈਰਾਂ ਨਖ ਮੁਖ ਉਜਲੇ; ਭਾਰੁ ਉਚਾਇਨਿ ਦੇਹ ਦੁਰਾਲਾ।

(‘ਨਖ’ ਪੋਲਾ ਪੜ੍ਹੋ)

ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਜੋ ਨਖ = ਨਹੁੰ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਖ = ਮੂੰਹ ਉੱਜਲੇ ਭਾਵ ਚਿੱਟੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਦੁਰਾਲਾ = ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਘਰ, ਜੋ ਦੇਹ = ਸਰੀਰ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਭਾਰ ਉਚਾਇਨਿ = ਚੁੱਕਦੇ ਹਨ।

ਸਿਰ ਧੋ ਪੀਣ ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਹੈ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਚਰਣੋਦਕ ਜਗ ਭਾਲਾ।

ਸਿਰ ਧੋ ਕੇ ਪੀਣਾ ਇਸ ਨੂੰ ਅਪਵਿੱਤਰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮੁਖੀ ਗੁਰੂ **ਵਾ:** ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਚਰਣੋਦਕ = ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਜਲ ਜਗ = ਸੰਸਾਰ ਭਾਲਾ = ਭਾਲਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲ; ਸਹਜੁ ਸੁਖਾਲਾ ॥੧੨॥

ਇਉਂ ਗੁਰਮੁਖ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਸੁਖ ਫਲ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਸਹਜੇ ਹੀ ਸੁਖਾਲਾ (ਸੁਖ + ਆਲਾ) ਸੁੱਖਾਂ ਦਾ ਆਲਾ = ਘਰ ਬਣ ਗਏ ਹਨ ॥੧੨॥

ਪਉੜੀ ੧੩ (ਧਰਤੀ ਦੀ ਨਿਮਰਤਾ)

ਜਲ ਵਿਚ ਧਰਤੀ ਧਰਮਸਾਲ; ਧਰਤੀ ਅੰਦਰਿ ਨੀਰ ਨਿਵਾਸਾ।

ਜਲ ਦੇ ਵਿਚ ਧਰਮਸਾਲ = ਧਰਮ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਧਰਤੀ ਟਿਕਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਨੀਰ = ਪਾਣੀ ਦਾ ਨਿਵਾਸਾ = ਨਿਵਾਸ ਹੈ।

ਚਰਣ ਕਵਲ ਸਰਣਾਗਤੀ;
ਨਿਹਚਲ ਧੀਰਜੁ ਧਰਮੁ ਸੁਵਾਸਾ।

ਧਰਤੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਕਵਲ = ਕਮਲਾ ਦੀ ਸਰਣਾਗਤੀ = ਸ਼ਰਨ ਲੈ ਕਰਕੇ ਨਿਹਚਲ = ਅਚੱਲ, ਧੀਰਜ ਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਸੁਵਾਸਾ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲੀ ਹੈ।

ਕਿਰਖ ਬਿਰਖ ਕੁਸਮਾਵਲੀ; ਬੂਟੀ ਜੜੀ ਘਾਹ ਅਬਿਨਾਸਾ।

(‘ਕੁਸ-ਮਾਵਲੀ’ ਇਕੱਠਾ ਬੋਲੋ)

ਫਿਰ ਇਸ ਤੋਂ ਕਿਰਖ = ਖੇਤੀਆਂ, ਬਿਰਖ = ਬ੍ਰਿਛ, ਕੁਸਮਾਵਲੀ = ਫੁੱਲਾਂ ਦੀਆਂ ਪੰਕਤੀਆਂ, ਬੂਟੀਆਂ, ਜੜ੍ਹੀਆਂ ਤੇ ਘਾਹ ਆਦਿਕ ਕਦੇ ਅਬਿਨਾਸੀ = ਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

ਸਰ ਸਾਇਰ ਗਿਰਿ ਮੇਰੁ ਬਹੁ; ਰਤਨ ਪਦਾਰਥ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸਾ।

ਸਰ = ਸਰੋਵਰ, ਸਾਇਰ = ਸਮੁੰਦਰ, ਗਿਰਿ = ਪਹਾੜ, ਮੇਰੁ = ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁ = ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰਤਨ ਪਦਾਰਥ ਜੋ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸਾ = ਅਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਅਤੇ :

ਦੇਵ ਸਥਲ ਤੀਰਥ ਘਣੇ; ਰੰਗ ਰੂਪ ਰਸ ਕਸ ਪਰਗਾਸਾ।

ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਸਥਲ = ਅਸਥਾਨ, ਘਣੇ = ਬਹੁਤੇ ਤੀਰਥ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਰੰਗ ਰੂਪ ਤੇ ਰਸਾਂ, ਕਸਾਂ ਦਾ ਧਰਤੀ ਦੇ ਉੱਪਰ ਪਰਗਾਸਾ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਗੁਰ ਚੇਲੇ ਰਹਰਾਸਿ ਕਰਿ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਗੁਣਤਾਸਾ।

ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਤੇ ਚੇਲੇ = ਸਿੱਖ ਵੀ ਰਹਰਾਸਿ = ਰਹੁ-ਰੀਤੀ ਕਰਿ = ਕਰਕੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਗੁਣਤਾਸਾ = ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਹੋਏ ਹਨ **ਵਾ:** ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲ; ਆਸ ਨਿਰਾਸਾ ॥੧੩॥

ਇਉਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਆਸਾ ਰੂਪ ਜਗਤ ਵਿਚ ਨਿਰਾਸਾ = ਉਪਰਾਮ ਰਹਿ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦ ਰੂਪੀ ਸੁਖ ਫਲ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਹੈ ॥੧੩॥

ਪਉੜੀ ੧੪ (ਸਾਧ ਚਰਣ ਪੂਜਾ)

ਰੋਮ ਰੋਮ ਵਿਚਿ ਰਖਿਓਨੁ; ਕਰਿ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਕਰੋੜਿ ਸਮਾਈ।

ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਕਰੋੜਾਂ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਬਣਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਰੋਮ ਰੋਮ ਵਿਚ ਰਖਿਓਨੁ = ਰੱਖੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਸਮਾਈ = ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ; ਸਤਿ ਪੁਰਖ ਸਤਿਗੁਰ ਸੁਖਦਾਈ।

ਉਸ ਸਤਿ = ਸੱਚ ਸਰੂਪ ਪੁਰਖੁ = ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਤੋਂ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਧਾਰ ਕੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਸੁਖਦਾਈ = ਸੁਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਚਾਰਿ ਵਰਨ ਗੁਰ ਸਿਖ ਹੋਇ; ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਣਾਈ।

ਚਾਰੇ ਵਰਨ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਰਣਾਈ = ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ।

ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਸਿਮਰਣ ਸਦਾ; ਗੁਰਮੁਖ ਸਬਦਿ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵਲਾਈ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਸਦਾ = ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਗਿਆਨ, ਧਿਆਨ ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ = ਚਿੱਤ ਟਿਕਾ ਕੇ ਲਿਵਲਾਈ (ਲਿਵ + ਲਾਈ) ਲਿਵ = ਬਿਰਤੀ ਲਾਈ ਹੈ।

ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਭਉ ਪਿਰਮ ਰਸ; ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੂਰਤਿ ਰਿਦੇ ਵਸਾਈ।

ਗੁਰਮੁਖ ਭਾਇ = ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤਿ = ਭਗਤੀ, ਭਉ = ਡਰ, ਪਿਰਮ = ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮੂਰਤਿ = ਸਰੂਪ ਭਾਵ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰਿਦੇ = ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਈ = ਵਸਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਏਵਡੁ ਭਾਰੁ ਉਚਾਇੰਦੇ; ਸਾਧ ਚਰਣ ਪੂਜਾ ਗੁਰ ਭਾਈ।

ਗੁਰਮੁਖ ਏਵਡੁ = ਇੱਡਾ ਵੱਡਾ ਭਾਰ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨ ਰੂਪ ਉਚਾਇੰਦੇ = ਚੁੱਕਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰ ਭਾਈਆਂ ਭਾਵ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਾਧ = ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਪੂਜਣ ਯੋਗ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲੁ; ਕੀਮ ਨ ਪਾਈ ॥੧੪॥

ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ, ਜੋ ਆਤਮਾਨੰਦ ਦਾ ਸੁਖ ਰੂਪੀ ਫਲ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਕੀਮ = ਕੀਮਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ॥੧੪॥

ਪਉੜੀ ੧੫ (ਅਨਿਆਈ ਰਾਜੇ)

ਵਸੈ ਛਹਬਰ ਲਾਇਕੈ; ਪਰਨਾਲੀਂ ਹੁਇ ਵੀਹੀਂ ਆਵੈ।

ਜਦੋਂ ਛਹਬਰ = ਝੜੀ ਲਾਇਕੈ = ਲਾ ਕੇ ਬੱਦਲ ਵਸੈ = ਵਰਸਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਪਾਣੀ ਪਰਨਾਲੀਂ = ਪਰਨਾਲਿਆਂ ਥਾਣੀ ਹੁਇ = ਹੋ ਕੇ ਵੀਹੀਂ = ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਆਵੈ = ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਲਖ ਨਾਲੇ ਉਛਲ ਚਲਨਿ; ਲਖ ਪਰਵਾਹੀਂ ਵਾਹ ਵਹਾਵੈ।

ਫਿਰ ਉਸ ਤੋਂ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਨਾਲੇ ਉੱਛਲ ਕੇ ਚਲਨਿ = ਚੱਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਪਰਵਾਹੀਂ = ਪ੍ਰਵਾਹਾਂ ਦੇ ਵਾਹ = ਵਾਹੜੇ, ਛੋਟੇ ਨਾਲੇ ਵਹਾਵੈ = ਵਗਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਲਖ ਨਾਲੇ ਲਖ ਵਾਹ ਵਹਿ; ਨਦੀਆਂ ਅੰਦਰਿ ਰਲੈ ਰਲਾਵੈ।

ਲੱਖਾਂ ਨਾਲੇ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਵਾਹ = ਵਾਹੜੇ ਵਹਿ = ਵਗ ਕੇ ਨਦੀਆਂ ਦੇ ਰਲੈ = ਮੇਲ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਰਲਾਵੈ = ਰਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਨਉ ਸੈ ਨਦੀ ਨੜਿੰਨਵੈਂ; ਪੂਰਬਿ ਪਛਮਿ ਹੋਇ ਚਲਾਵੈ।

ਇਉਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਕੇ ਨਉ = ਨੌਂ ਸੈ = ਸੌ ਨੜਿੰਨਵੇਂ ਨਦੀਆਂ ਪੂਰਬ ਤੇ ਪੱਛਮ ਵਿਚ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਚਲਾਵੈ = ਚੱਲਦੀਆਂ ਹਨ।

ਨਦੀਆਂ ਜਾਇ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਵਿਚਿ; ਸਾਗਰ ਸੰਗਮੁ ਹੋਇ ਮਿਲਾਵੈ।

ਫਿਰ ਸਾਰੀਆਂ ਨਦੀਆਂ ਸਮੁੰਦ = ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਜਾਇ = ਜਾ ਕੇ ਗੰਗਾ ਸਾਗਰ ਨਾਲ ਸੰਗਮ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਮਿਲਾਵੈ = ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ ਭਾਵ ਗੰਗਾ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਾ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਤਿ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਗੜਾੜ ਮਹਿ; ਜਾਇ ਸਮਾਹਿ ਨ ਪੇਟੁ ਭਰਾਵੈ।

ਸੱਤ ਸਮੁੰਦਰ ਜਾਇ = ਜਾ ਕੇ ਗੜਾੜ = ਮਹਾਂਸਾਗਰ ਮਹਿ = ਵਿਚ ਸਮਾਹਿ = ਸਮਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਦੋਂ ਭੀ ਉਸ ਦਾ ਪੇਟ ਨ = ਨਹੀਂ ਭਰਾਵੈ = ਭਰਦਾ।

ਜਾਇ ਗੜਾੜੁ[੧] ਪਤਾਲ ਹੇਠਿ; ਹੋਇ ਤਵੈ ਦੀ ਬੂੰਦਿ ਸਮਾਵੈ।

ਫਿਰ ਗੜਾੜੁ = ਮਹਾਂਸਾਗਰ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਘੁੰਮਣਘੇਰੀ ਖਾ ਕੇ ਗੜ ਗੜ ਕਰ ਕੇ ਪਤਾਲ ਹੇਠ ਜਾਇ = ਜਾ ਕੇ ਤੱਤੇ ਤਵੈ = ਤਵੇ ਦੀ ਬੂੰਦ ਵਾਂਗ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਸਮਾਵੈ = ਸਮਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ : ਐਡੇ ਤੱਤੇ ਤਵੇ ਦੇ ਹੇਠ ਲੱਕੜੀਆਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਬਾਲੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ?

ਸਿਰ ਪਤਿਸਾਹਾ ਲਾਖ ਲਖ; ਇੰਨਣੁ ਜਾਲਿ ਤਵੇ ਨੋ ਤਾਵੈ।

ਉੱਤਰ : ਲੱਖਾਂ ਤੋਂ ਲਾਖ = ਲੱਖਾਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹਾਂ (ਰਾਜਿਆਂ) ਦੇ ਸਿਰ ਇੰਨਣੁ = ਲੱਕੜੀਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਜਾਲਿ = ਸਾੜ ਕੇ ਉਸ ਤਵੇ ਨੋ = ਨੂੰ ਤਾਵੈ = ਤਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ : ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਤੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਸਾੜੀਦੇ ਹਨ ?

ਮਰਦੇ ਖਹਿ ਖਹਿ; ਦੁਨੀਆ ਦਾਵੈ ॥੧੫॥

('ਦਾਵੈ' ਥੋੜ੍ਹਾ ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਉੱਤਰ : ਜੋ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਝੂਠੇ ਦਾਵੈ = ਦਾਅਵਿਆਂ ਵਿਚ ਭਾਵ ਈਰਖਾ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਖਹਿ ਖਹਿ ਕੇ ਮਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਬਾਲਣ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਸਾੜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

---

੧. ਪੁਰਾਤਨ ਸਮੇਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਹ ਖ਼ਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚਕਾਰ ਇਕ ਵੱਡਾ ਮੋਘਾ (ਗਾਰ) ਹੈ, ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਪਾਣੀ ਪਤਾਲ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਗੜ ਗੜ ਕਰਕੇ ਨਿਘਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਕਦੇ ਭਰਦਾ ਨਹੀਂ।

ਜੋ ਸਿਰੁ ਸਾਈ ਨਾ ਨਿਵੈ ਸੋ ਸਿਰੁ ਕੀਜੈ ਕਾਂਇ॥
ਕੁੰਨੇ ਹੇਠਿ ਜਲਾਈਐ ਬਾਲਣ ਸੰਦੈ ਥਾਇ॥੭੨॥ *(ਸਲੋਕ ਫਰੀਦ ਜੀ, ਅੰਗ ੧੩੮੧)*

ਭਾਵ—ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਅੰਤ ਵੇਲੇ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਕ ਅਲੰਕਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋ ਗੜਾੜ ਹੈ, ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਜਲ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕੱਠਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਹੇਠਲਾ ਤਲ ਭਾਵ ਪਤਾਲ ਇਕ ਤਵੇ ਵਾਂਗ ਹੋਵੇ, ਪਤਾਲ ਜਿਥੇ ਇਤਨਾ ਵੱਡਾ ਤਵਾ ਤਪ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਜਿਥੇ ਗੜਾੜ ਇਕ ਬੂੰਦ ਸਮਾਨ ਪੈ ਕੇ ਸੁੱਕ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਤਵੇ ਨੂੰ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਨਾਲ ਤਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਰਾਜੇ ਕੌਣ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ? ਜੋ 'ਪਰਜਾ ਪਾਲਣ' ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਛੱਡ ਕੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਾਲਕੀ ਤੇ ਦਾਅਵੇ ਵਾਲੀ ਵਸਤੂ ਸਮਝ ਕੇ ਪਰਜਾ ਦਾ ਖ਼ੂਨ ਪੀਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦੇਣ ਲਈ ਜੰਗਾਂ ਆਦਿ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਚੰਗੇਜ਼ ਖ਼ਾਨ, ਤੈਮੂਰ, ਮਹਿਮੂਦ, ਨਾਦਰ ਆਦਿ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ ਕਿ ਪਰਜਾ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਸਮਾਨ ਰੱਖਿਅਕ ਤੇ ਦਿਆਲੂ ਬਣਾਵੇ। ਪਰ ਜੇਕਰ ਅਨਿਆਇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ, ਸੱਚ 'ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇ ਕੇ ਲੜੇਗਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਹਿ ਕੇ ਮਰਨਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਵਿਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੇਵਲ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅਨਿਆਈ ਰਾਜੇ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਮਰਦੇ ਹਨ।

ਪਉੜੀ ੧੬ (ਦੋ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੇ ਵੀਹ ਫ਼ਕੀਰ)

ਇਕਤੁ ਥੇਕੈ ਦੁਇ ਖੜਗੁ; ਦੁਇ ਪਾਤਿਸਾਹ ਨ ਮੁਲਕ ਸਮਾਣੈ।

ਜਿਵੇਂ ਇਕਤੁ = ਇਕ ਥੇਕੈ = ਮਿਆਨ ਵਿਚ ਦੁਇ = ਦੋ ਖੜਗੁ = ਤਲਵਾਰਾਂ ਅਤੇ ਇਕ ਮੁਲਕ = ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਦੁਇ = ਦੋ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨ = ਨਹੀਂ ਸਮਾਣੈ = ਸਮਾਉਂਦੇ, ਇਉਂ ਹੰਕਾਰੀ ਪੁਰਖਾਂ ਵਿਚ ਦੋ ਤਲਵਾਰਾਂ ਵਾਂਗ ਗੁਣ ਤੇ ਔਗੁਣ ਅਤੇ ਦੋ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਵਾਂਗ ਹੰਕਾਰ ਤੇ ਨਿਮਰਤਾ ਹੈ, ਜੇ ਨਿਮਰਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੰਕਾਰ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਹੰਕਾਰ ਹੈ ਤਾਂ ਨਿਮਰਤਾ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਇਕ ਥਾਂ ਦੋਵੇਂ ਨਹੀਂ ਸਮਾਉਂਦੇ।

ਵੀਹ ਫਕੀਰ ਮਸੀਤਿ ਵਿਚਿ; ਖਿੰਥ ਖਿੰਧੋਲੀ ਹੇਠਿ ਲੁਕਾਣੈ।

ਜਿਵੇਂ ਵੀਹ ਫ਼ਕੀਰ ਇਕ ਮਸੀਤ ਵਿਚ ਖਿੰਥ = ਛੋਟੀ ਗੋਦੜੀ[1] ਖਿੰਧੋਲੀ = ਵੱਡੀ ਗੋਦੜੀ ਭਾਵ ਵੱਡੀ ਰਜਾਈ ਹੇਠ ਲੁਕਾਣੈ = ਲੁਕ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਇਉਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੇ, ਪੰਜ ਕਰਮ ਇੰਦਰੇ, ਪੰਜ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰ, ਪੰਜ ਪ੍ਰਾਣ ਰੋਕੇ ਹਨ, ਉਹ ਫ਼ਕੀਰ ਦੇਹ ਰੂਪੀ ਮਸੀਤ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਦੇਹ ਰੂਪੀ ਗੋਦੜੀ ਵਿਚ ਗ਼ਰੀਬੀ ਭਾਵ ਨਿਮਰਤਾ ਰੂਪੀ ਗੋਦੜੀ ਵਿਚ ਲੁਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਜੰਗਲ ਅੰਦਰਿ ਸੀਹ ਦੁਇ; ਪੋਸਤ ਡੋਡੇ ਖਸਖਸ ਦਾਣੈ।

ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਜੰਗਲ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਦੁਇ = ਦੋ ਸੀਹ = ਸ਼ੇਰ ਇਕੱਠੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ, ਪਰ ਇਕ ਪੋਸਤ ਦੇ ਡੋਡੇ ਵਿਚ ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਖਸਖਸ ਦੇ ਦਾਣੈ = ਦਾਣੇ ਸਮਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੋ ਸ਼ੇਰਾਂ ਵਾਂਗ ਹੰਕਾਰੀ ਲੋਕ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ, ਪਰ ਪੋਸਤ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜਿਹੜੇ ਸਤਿਸੰਗੀ ਹਨ, ਉਹ ਖਸਖਸ ਦੇ ਦਾਣੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

---

੧. ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਇਕ ਵੱਡਾ ਤਖ਼ਤਪੋਸ਼ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਵੱਡੀ ਰਜਾਈ ਰੱਖਦੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੰਦਰਾਂ-ਵੀਹ ਯਾਤਰੂ ਆਰਾਮ ਕਰ ਸਕਣ, ਉਸ ਨੂੰ 'ਗੋਦੜੀ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸੂਲੀ ਉਪਰਿ ਖੇਲਣਾ; ਸਿਰਿ ਧਰਿ ਛਤ੍ਰ ਬਜਾਰ ਵਿਕਾਣੈ।

ਜਿਵੇਂ ਪੋਸਤ ਪਹਿਲਾਂ ਸੂਲੀ ਉਪਰ ਖੇਲਣਾ = ਖੇਡਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਛਤਰ ਧਾਰ ਕੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਵਿਕਾਣੈ = ਵਿਕਦਾ ਹੈ, ਇਉਂ ਜੋ ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਛਤਰ ਅੰਤਹਕਰਣ ਰੂਪੀ ਸਿਰ 'ਤੇ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਅੰਦਰ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਵਿਕਦਾ ਹੈ।

ਕੋਹਲੂ ਅੰਦਰਿ ਪੀੜੀਅਨਿ; ਪੋਸਤਿ ਪੀਹਿ ਪਿਆਲੇ ਛਾਣੈ।

('ਕੋਹਲੂ' ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਫਿਰ ਉਸ ਦੇ ਦਾਣੇ ਕੋਹਲੂ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਪੀੜੀਅਨਿ = ਪੀੜੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਤੇਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੋਸਤ ਨੂੰ ਪੀਹਿ = ਪੀਹ ਕੇ ਭਾਵ ਮਲ ਮਲ ਕੇ ਪਿਆਲਿਆਂ ਵਿਚ ਛਾਣੈ = ਛਾਣ ਕੇ ਲੋਕ ਪੀਂਦੇ ਹਨ। ਇਉਂ ਉਹ ਹੰਕਾਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਨਰਕ ਰੂਪੀ ਕੋਹਲੂ ਵਿਚ ਪੀੜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਪੋਸਤ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਪੀਹ ਕੇ ਛਾਣ ਕੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਪਿਆਲੇ ਪੀ ਕੇ ਮਸਤ ਕਮਲੇ ਹੋਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਲਉਬਾਲੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚਿ; ਗਰਬੁ ਗੁਨਾਹੀ ਮਾਣੁ ਨਿਮਾਣੈ।

ਲਉਬਾਲੀ = ਬੇਪਰਵਾਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦਰਗਾਹ = ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਗਰਬੁ = ਹੰਕਾਰ ਵਾਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਗੁਨਾਹੀ = ਦੋਸ਼ੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਮਾਣੈ = ਨਿਮਾਣਾ ਭਾਵ ਮਾਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪੁਰਸ਼ ਮਾਣ = ਇੱਜ਼ਤ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਂਦੇ; ਤਾਣਿ ਨਿਤਾਣੈ ॥੧੬॥

ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਅਨੇਕਾਂ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ **ਵਾ:** ਪ੍ਰਤੱਖ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਬੇਅੰਤ ਤਾਣਿ = ਬਲ ਹੋਂਦੇ = ਹੁੰਦੇ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਨਿਤਾਣੈ = ਨਿਰਬਲ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਮਤਿ ਹੋਦੀ ਹੋਇ ਇਆਣਾ ॥ ਤਾਣ ਹੋਦੇ ਹੋਇ ਨਿਤਾਣਾ ॥
ਅਣਹੋਦੇ ਆਪੁ ਵੰਡਾਏ ॥ ਕੋ ਐਸਾ ਭਗਤੁ ਸਦਾਏ ॥੧੨੮॥ *(ਸਲੋਕ ਫਰੀਦ ਜੀ, ਅੰਗ ੧੩੮੪)*

ਪਉੜੀ ੧੭ (ਬੱਕਰੀ ਤੋਂ ਸਿੱਖਿਆ)

ਸੀਹ ਪਜੂਤੀ ਬਕਰੀ; ਮਰਦੀ ਹੋਈ ਖਿੜ ਖਿੜ ਹਸੀ[੧]।

ਜਦੋਂ ਸੀਹ = ਸ਼ੇਰ ਨੇ ਬੱਕਰੀ ਪਜੂਤੀ = ਫੜ ਲਈ ਤਾਂ ਉਹ ਮਰਦੀ ਹੋਈ ਖਿੜ ਖਿੜ ਕਰਕੇ ਹਸੀ = ਹੱਸ ਪਈ, ਤਾਂ :

ਸੀਹ ਪੁਛੈ ਵਿਸਮਾਦੁ ਹੋਇ; ਇਤੁ ਅਉਸਰਿ ਕਿਤੁ ਰਹਸਿ ਰਹਸੀ।

ਸੀਹ = ਸ਼ੇਰ ਵਿਸਮਾਦੁ = ਹੈਰਾਨ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਪੁਛੈ = ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਤੁ = ਇਸ ਅਉਸਰਿ = ਵੇਲੇ ਤੂੰ ਕਿਤੁ = ਕਿਸ ਰਹਸਿ ਰਹਸੀ = ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਕਰਕੇ ਹੱਸੀ ਹੈਂ ? **ਵਾ:** ਤੇਰੇ ਹੱਸਣ ਵਿਚ ਕੀ ਗੂੜ੍ਹ ਗੱਲ ਹੈ ?

ਬਿਨਉ ਕਰੇਂਦੀ ਬਕਰੀ; ਪੁਤ੍ਰ ਅਸਾਡੇ ਕੀਚਨਿ ਖਸੀ।

ਤਾਂ ਬੱਕਰੀ ਨੇ ਬਿਨਉ = ਬੇਨਤੀ ਕਰੇਂਦੀ = ਕੀਤੀ ਕਿ ਅਸਾਡੇ = ਸਾਡੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਭਾਵ ਬੱਕਰਿਆਂ ਨੂੰ ਖੱਸੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਡਕੋਸ਼ ਨਿਕਾਲ ਕੇ ਸੰਤਾਨ ਉਤਪਤੀ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਾ ਛੱਡਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਕੁਲ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਦੁੱਖ ਮੈਂ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਾ ਪਾਵੇ।

---

੧. ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਾਠ 'ਹੱਸੀ, ਰਹੱਸੀ, ਖੱਸੀ, ਵਿਣੱਸੀ, ਹੋਵੱਸੀ, ਕਰੱਸੀ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲਣੇ ਹਨ।

ਅਕ ਧਤੂਰਾ ਖਾਧਿਆ; ਕੁਹਿ ਕੁਹਿ ਖਲ ਉਖਲਿ ਵਿਣਸੀ।

(‘ਖਾਂਧਿਆਂ’ ਬੋਲੋ ਅਤੇ ‘ਖੱਲ’ ਤੇ ‘ਉ-ਖੱਲਿ’ ਬੋਲੋ)

ਸਾਨੂੰ ਅੱਕ ਧਤੂਰਾ ਖਾਂਦਿਆਂ ਵੀ ਲੋਕੀਂ ਕੁਹ ਕੁਹ ਭਾਵ ਮਾਰ ਕੇ ਸਾਡੀ ਖਲ ਉਖਲਿ = ਉਧੇੜ ਕੇ ਵਿਣਸੀ = ਨਾਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਮਾਸੁ ਖਾਨਿ ਗਲ ਵਢਿਕੈ; ਹਾਲੁ ਤਿਨਾੜਾ ਕਉਣੁ ਹੋਵਸੀ।

(‘ਗਲ’ ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਤੇਰੇ ਵਰਗੇ ਸਾਡਾ ਗਲ ਵਢਿਕੈ = ਵੱਢ ਕੇ ਮਾਸ ਖਾਨਿ = ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਿਨਾੜਾ = ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਉਣੁ = ਕੀ ਹਾਲ ਹੋਵਸੀ = ਹੋਵੇਗਾ, ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਮੈਂ ਹੱਸੀ ਹਾਂ।

ਗਰਬ ਗਰੀਬੀ ਦੇਹ ਖੇਹ; ਖਾਜੁ ਅਖਾਜੁ ਅਕਾਜੁ ਕਰਸੀ।

ਵੇਖੋ ਭਾਵੇਂ ਗਰਬ = ਹੰਕਾਰ ਵਾਲੀ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਦੇਹ ਹੈ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਗ਼ਰੀਬੀ ਵਾਲੀ ਬੱਕਰੀ ਦੀ ਦੇਹ ਹੈ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਦੋਵੇਂ ਖੇਹ ਭਾਵ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਣੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਗ਼ਰੀਬੀ ਵਾਲੀ ਦੇਹ ਖਾਜ = ਖਾਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਵਾਲੀ ਦੇਹ ਅਖਾਜ = ਨਾ ਖਾਣ ਯੋਗ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਅਕਾਜੁ = ਖੋਟੇ ਕੰਮ ਕਰਸੀ = ਕਰਦੀ ਹੈ ਭਾਵ ਬੱਕਰੀ ਗ਼ਰੀਬ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਮਾਸ ਖਾਧਾ ਗਿਆ ਤੇ ਸ਼ੇਰ ਜ਼ਾਲਮ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਮਾਸ ਅਖਾਜ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ। ਇਉਂ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਭਾਵ ਨਿਮਰਤਾ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਅੰਤ ਨੇਕ ਤੇ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਦਾ ਦੁੱਖ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਜਗਿ ਆਇਆ; ਸਭ ਕੋਈ ਮਰਸੀ ॥੧੭॥

(‘ਮਰੱਸੀ’ ਨਹੀਂ ਬੋਲਣਾ, ‘ਮਰਸੀ’ ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਜਗਿ = ਜਗਤ ਵਿਚ ਜੋ ਕੋਈ ਆਇਆ ਹੈ, ਸਭ ਨੇ ਹੀ ਮਰਸੀ = ਮਰ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਕੋਹ ਕੋਹ ਕੇ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਹੋਵੇਗਾ, ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਨੇ ਪਹਿਚਾਣ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਤੇ ਭਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋਵੇਗਾ ॥੧੭॥

ਪਉੜੀ ੧੮ (ਗੁਰਮੁਖ)

ਚਰਣ ਕਵਲ ਰਹਰਾਸਿ ਕਰਿ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਪਰਗਾਸੀ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਕਵਲ = ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਰਹਰਾਸਿ = ਰਹੁ-ਰੀਤੀ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਪਰਗਾਸੀ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਪੈਰੀ ਪੈ ਪਾਖਾਕ ਹੋਇ; ਲੇਖ ਅਲੇਖ ਅਮਰ ਅਬਿਨਾਸੀ।

ਗੁਰਮੁਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰੀ = ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਕੇ ਪਾਖਾਕ = ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਲੇਖੇ ਤੋਂ ਅਲੇਖ ਤੇ ਅਬਿਨਾਸੀ = ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਅਮਰ = ਮਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।

ਕਰਿ ਚਰਣੋਦਕੁ ਆਚਮਨ; ਆਧਿ ਬਿਆਧਿ ਉਪਾਧਿ ਖਲਾਸੀ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣੋਦਕੁ (ਚਰਣ + ਉਦਕ) ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਉਦਕ = ਜਲ ਆਚਮਨ = ਪੀ

ਕਰਿ = ਕਰਕੇ ਆਧਿ = ਮਨ ਦੇ ਰੋਗਾਂ, ਬਿਆਧਿ = ਸਰੀਰ ਦੇ ਰੋਗਾਂ ਤੇ ਉਪਾਧਿ = ਬਾਹਰੀ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ = ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰਮਤਿ ਆਪੁ ਗਵਾਇਆ; ਮਾਇਆ ਅੰਦਰਿ ਕਰਨਿ ਉਦਾਸੀ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ (ਗੁਰ + ਮਤਿ) ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ = ਸਿੱਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਆਪਾ ਭਾਵ ਹੰਕਾਰ ਗਵਾਇਆ = ਗਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਉਦਾਸੀ ਕਰਨਿ = ਕਰਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਉਪਰਾਮ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵਲੀਣੁ ਹੋਇ; ਨਿਰੰਕਾਰ ਸਚਖੰਡਿ ਨਿਵਾਸੀ।

ਗੁਰਮੁਖ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ = ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ ਲਿਵਲੀਣੁ = ਲਿਵ ਦੇ ਆਸਰੇ ਲੀਨ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਨਿਰੰਕਾਰ = ਨਿਰਾਕਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਾਧਸੰਗਤ ਰੂਪੀ ਸੱਚਖੰਡ ਵਿਚ **ਵਾ:** ਸਚਖੰਡਿ (ਸਚ + ਖੰਡ) ਸਚ = ਸੱਚਾ ਜੋ ਖੰਡਿ = ਭੇਦ-ਭਾਵ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਖੰਡ ਸਰੂਪ ਨਿਰੰਕਾਰ = ਨਿਰਾਕਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸੀ = ਨਿਵਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਅਬਿਗਤਿ ਗਤਿ ਅਗਾਧਿ ਬੋਧਿ; ਅਕਥ ਕਥਾ ਅਚਰਜ ਗੁਰ ਦਾਸੀ।

ਉਸ ਅਬਿਗਤਿ = ਗਤੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਗਤੀ ਅਗਾਧਿ = ਡੂੰਘੇ ਬੋਧਿ = ਗਿਆਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦਾਸੀ = ਦਾਸਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਅਕਥ = ਕਥਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਅਸਚਰਜ ਹੈ ਭਾਵ ਵਿਸਮਾਦ ਰੰਗ ਵਾਲੀ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲੁ; ਆਸ ਨਿਰਾਸੀ ॥੧੮॥

ਇਉਂ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦ ਰੂਪੀ ਸੁਖ ਫਲ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਆਸਾ ਰੂਪ ਜਗਤ ਵਿਚ ਨਿਰਾਸੀ = ਉਪਰਾਮ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥੧੮॥

ਪਉੜੀ ੧੯ (ਸਤਿਸੰਗ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਦਾ ਹੈ)

ਸਣ ਵਣਵਾੜੀ ਖੇਤੁ ਇਕੁ; ਪਰਉਪਕਾਰ ਵਿਕਾਰ ਜਣਾਵੈ।

ਸਣ ਤੇ ਵਣਵਾੜੀ = ਕਪਾਹ ਦਾ ਖੇਤ ਇਕ ਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਕਪਾਹ ਪਰਉਪਕਾਰ ਅਤੇ ਸਣ ਵਿਕਾਰ = ਦੋਸ਼ ਜਣਾਵੈ = ਜਣਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਖਲ ਕਢਾਹਿ ਵਟਾਇ ਸਣ; ਰਸਾ ਬੰਧਨੁ ਹੋਇ ਬਨ੍ਹਾਵੈ।

(‘ਖੱਲ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਸਣ ਆਪਣੀ ਖੱਲ ਕਢਾਹਿ = ਕਢਾ ਕੇ ਵਟਾਇ = ਵੱਟੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਰੱਸਿਆਂ ਦੇ ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਬਨ੍ਹਾਵੈ = ਬੰਨ੍ਹਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਖਾਸਾ ਮਲਮਲ ਸਿਰੀਸਾਫੁ; ਸੂਤ ਕਤਾਇ ਕਪਾਹ ਵੁਣਾਵੈ।

ਕਪਾਹ ਵਿੱਚੋਂ ਸੂਤ ਕਤਾਇ = ਕੱਤ ਕੇ ਖਾਸਾ, ਮਲਮਲ, ਸਿਰੀਸਾਫ ਬਸਤਰ ਵੁਣਾਵੈ = ਉਣ ਕੇ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਲਜਣੁ ਕਜਣੁ ਹੋਇਕੈ; ਸਾਧੁ ਅਸਾਧੁ ਬਿਰਦੁ ਬਿਰਦਾਵੈ।

('ਲੱਜਣੁ', 'ਕੱਜਣੁ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਉਹ ਕੱਪੜੇ ਲਜਣੁ = ਲੱਜਾ ਨੂੰ ਕੱਜਣ ਵਾਲੇ ਭਾਵ ਢੱਕਣ ਵਾਲੇ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਸਾਧਾਂ ਤੇ ਅਸਾਧਾਂ ਭਾਵ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਿਰਦ ਬਿਰਦਾਵੈ = ਧਰਮ ਦੀ ਰੱਛਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਨੰਗੇਜ ਨੂੰ ਢੱਕਦੇ ਹਨ।

ਸੰਗ ਦੋਖ ਨਿਰਦੋਖ ਮੋਖ; ਸੰਗ ਸੁਭਾਉ ਨ ਸਾਧੁ ਮਿਟਾਵੈ।

ਨਿਰਦੋਖ = ਦੋਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗ = ਸੰਗਤ ਕਰ ਕੇ ਦੋਖੀ ਭੀ ਮੋਖ = ਮੁਕਤੀ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਸਾਧੁ = ਸੰਤ ਕਿਸੇ ਦੀ ਭੀ ਸੰਗ = ਸੰਗਤ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣਾ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਸੁਭਾਉ = ਸੁਭਾਅ ਨਹੀਂ ਮਿਟਾਵੈ = ਮਿਟਾਉਂਦੇ ਭਾਵ ਗੁਆਉਂਦੇ।

ਤ੍ਰੂਪੜੁ ਹੋਵੈ ਧਰਮਸਾਲ; ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਪਗ ਧੂੜਿ ਧੁਮਾਵੈ।

('ਤ੍ਰੱਪੜ' ਬੋਲੋ, 'ਪਗ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਉਹੀ ਦੋਖੀ ਸਣ ਸੰਤਾਂ ਕੋਲ ਤੱਪੜ[1] ਹੋ ਕੇ ਧਰਮਸਾਲ ਵਿਚ ਵਿਛਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਦੇ ਪਗ = ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜੀ ਵਿਚ ਧੁਮਾਵੈ = ਲੇਟਦੀ ਹੈ।

ਕੁਟਿ ਕੁਟਿ ਸਣ ਕਿਰਤਾਸੁ ਕਰਿ; ਹਰਿ ਜਸੁ ਲਿਖਿ ਪੁਰਾਣ ਸੁਣਾਵੈ।

ਫਿਰ ਸਣ ਨੂੰ ਕੁੱਟ ਕੁੱਟ ਕੇ ਕਿਰਤਾਸੁ = ਕਾਗ਼ਜ਼ ਕਰਿ = ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਹਰਿ = ਹਰੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਜਸ ਦੇ ਪੁਰਾਣ = ਪ੍ਰਸੰਗ ਲਿਖ ਕੇ ਸੰਤ ਜਨ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸੁਣਾਵੈ = ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਪਤਿਤ ਪੁਨੀਤ ਕਰੇ; ਜਨ ਭਾਵੈ ॥੧੯॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਤ ਜਨ ਜੇ ਚਾਹੁਣ ਤਾਂ ਪਤਿਤ = ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪੁਨੀਤ = ਪਵਿੱਤਰ ਕਰੇ = ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ॥੧੯॥

ਪਉੜੀ ੨੦ (ਸੰਗਤ ਦੇ ਗੁਣ)

ਪਥਰ ਚਿਤੁ ਕਠੋਰੁ ਹੈ; ਚੂਨਾ ਹੋਵੈ ਅਗੀ ਦਧਾ[2]।

ਪੱਥਰ ਦਾ ਚਿੱਤ ਬਹੁਤ ਕਠੋਰੁ = ਕਰੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਪੱਥਰ ਨੂੰ ਅਗੀ = ਅੱਗ ਵਿਚ ਦਧਾ = ਸਾੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਚੂਨਾ (ਕਲੀ) ਹੋਵੈ = ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਗ ਬੁਝੈ ਜਲੁ ਛਿੜਕੀਐ; ਚੂਨੇ ਅਗਿ ਉਠੈ ਅਤਿ ਵਧਾ।

('ਬੁਝੈ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਬਲਦੀ ਅੱਗ ਉੱਤੇ ਜਲੁ = ਪਾਣੀ ਛਿੜਕੀਐ = ਛਿੜਕਣ ਨਾਲ ਅੱਗ ਬੁਝੈ = ਬੁਝ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਜੇਕਰ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਚੂਨੇ ਉੱਪਰ ਛਿੜਕੀਏ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਅੱਗ ਵਧਾ = ਵੱਧ ਕੇ ਅਤਿ = ਬਹੁਤ ਉਠੈ = ਉੱਠਦੀ ਹੈ।

---

੧. **ਤੱਪੜ**—ਸਣ ਦਾ ਬੁਣਿਆ ਹੋਇਆ ਮੋਟਾ ਵਿਛਾਉਣਾ।

੨. ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਾਠ 'ਦੱਧਾ, ਵੱਧਾ, ਬੱਧਾ, ਲੱਧਾ, ਸੱਧਾ, ਸਮੱਧਾ, ਅੱਧਾ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲਣੇ ਹਨ।

ਪਾਣੀ ਪਾਏ ਵਿਹੁ ਨ ਜਾਇ; ਅਗਨਿ ਨ ਛੁਟੈ ਅਵਗੁਣ ਬਧਾ।

ਚੂਨਾ ਐਸਾ ਅਵਗੁਣ = ਔਗੁਣਾਂ ਦਾ ਬਧਾ = ਬੱਝਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਪਾਣੀ ਪਾਏ = ਪਾਉਣ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਵਿਹੁ = ਜ਼ਹਿਰ ਰੂਪੀ ਅਗਨਿ = ਅੱਗ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਇ = ਜਾਂਦੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਛੁਟੈ = ਛੁੱਟਦੀ ਹੈ।

ਜੀਭੈ ਉਤੈ ਰਖਿਆ; ਛਾਲੇ ਪਵਨਿ ਸੰਗਿ ਦੁਖ ਲਧਾ।

ਚੂਨੇ ਨੂੰ ਜੀਭੈ = ਜੀਭ ਉਤੈ = ਉੱਤੇ ਰਖਿਆ = ਰੱਖਣ ਨਾਲ ਛਾਲੇ ਪਵਨਿ = ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਸੰਗਿ = ਸੰਗਤ ਕਰ ਕੇ ਦੁੱਖ ਹੀ ਲਧਾ = ਲੱਭਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਾਨ ਸੁਪਾਰੀ ਕਥੁ ਮਿਲਿ; ਰੰਗ ਸੁਰੰਗੁ ਸਪੂਰਣ ਸਧਾ।

ਜਿਵੇਂ ਤੰਬੋਲ ਵਿਚ ਪਾਨ, ਸੁਪਾਰੀ, ਕੱਥਾ ਤੇ ਚੂਨਾ ਮਿਲ ਜਾਣ 'ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਰੰਗ ਸੁਰੰਗੁ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਰੰਗ ਚੂ-ਚੂਹਾ ਹੋ ਕੇ ਸਪੂਰਣ = ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਧਾ = ਸਾਧਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਸਾਧੁ ਹੋਇ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਹਾਂ ਅਸਾਧ ਸਮਧਾ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਣ 'ਤੇ ਸਾਧੂ ਹੋਇ = ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਮਹਾਂ ਅਸਾਧ = ਨਾ ਸਾਧੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਵੱਡੇ ਮਨਮੁਖ ਹਨ, ਗੁਰਮੁਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਧਾ = ਸਮਝਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਚੋਰ, ਯਾਰ, ਬਟਵਾਰੇ, ਨਸ਼ਈਆਂ, ਵਿਸ਼ਈਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦੁਆਰਾ ਸਮਝਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਆਪ ਗਵਾਇ; ਮਿਲੈ ਪਲੁ ਅਧਾ ॥੨੦॥੨੫॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਗਵਾਇ = ਗਵਾ ਕੇ ਭਾਵ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਅੱਧਾ ਪਲ ਭਾਵ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਭੀ ਸਾਧਸੰਗਤ ਮਿਲੈ = ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਉਹ ਗੁਰਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥੨੦॥੨੫॥ ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਏਕ ਚਿਤ ਜਿਹ ਇਕ ਛਿਨ ਧਿਆਇਓ ॥
ਕਾਲਿ ਫਾਸਿ ਕੇ ਬੀਚ ਨ ਆਇਓ ॥੧੦॥ *(ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ, ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ)*

ਵਾਰ ੨੬

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

੧ = ਅਦ੍ਵੈਤ ਸਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ, ਓਂ = ਸਰਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ, ਸਤਿ = ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਗੁਰ = ਚੇਤਨ ਸਰੂਪ, ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ **ਵਾ:** ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੧ (ਮੰਗਲਾਚਰਣ)

ਸਤਿਗੁਰ ਸਚਾ ਪਾਤਿਸਾਹ; ਪਾਤਿਸਾਹਾ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਸਿਰੰਦਾ।

ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹਨ, ਜੋ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਵੀ ਸਿਰੰਦਾ = ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਹਨ।

ਸਚੈ ਤਖਤਿ ਨਿਵਾਸੁ ਹੈ; ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਸਚਖੰਡਿ ਵਸੰਦਾ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਚੈ = ਸੱਚ ਦੇ ਤਖਤਿ = ਸਿੰਘਾਸਣ ਉੱਤੇ ਨਿਵਾਸੁ = ਵਾਸਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਧਸੰਗਤ ਰੂਪੀ ਸੱਚਖੰਡ ਵਿਚ ਵਸੰਦਾ = ਵੱਸਦੇ ਹਨ।

ਸਚੁ ਫੁਰਮਾਣੁ ਨੀਸਾਣੁ ਸਚੁ; ਸਚਾ ਹੁਕਮ ਨ ਮੂਲਿ ਫਿਰੰਦਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਣੁ = ਹੁਕਮ ਵੀ ਸੱਚਾ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨੀਸਾਣੁ = ਨਿਸ਼ਾਨ ਭਾਵ ਧਾਰਮਿਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ਭੀ ਸੱਚਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਭੀ ਸੱਚਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮੂਲਿ = ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਫਿਰੰਦਾ = ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ, ਭਾਵ ਮੋੜ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ।

ਸਚੁ ਸਬਦੁ ਟਕਸਾਲ ਸਚੁ; ਗੁਰ ਤੇ ਗੁਰ ਹੁਇ ਸਬਦ ਮਿਲੰਦਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਬਦੁ = ਉਪਦੇਸ਼ ਭੀ ਸੱਚਾ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਤਿਸੰਗਤ ਰੂਪੀ ਟਕਸਾਲ ਵੀ ਸੱਚੀ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਮਨ ਨੂੰ ਘੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਮਨ ਕਰਕੇ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਮਿਲੰਦਾ = ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ = ਉਹ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹੀ ਹੁਇ = ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਨੋਟ : ਇਸ ਤੁਕ ਵਿਚ 'ਟਕਸਾਲ' ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਉਹ ਜਗ੍ਹਾ (ਟਕ = ਟਕੇ, ਸਾਲ = ਘਰ) ਜਿਥੇ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਕਰੰਸੀ ਘੜੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ :

(੧) ਤਾਂਬੇ ਦੇ ਪੈਸੇ, (੨) ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਰੁਪਏ, (੩) ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਮੋਹਰਾਂ।

ਇਹ ਇਕ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ, ਸੰਸਾਰੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਭੀ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘੜੇ ਟਕੇ ਭੀ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਸਤਿਸੰਗਤ ਸੱਚੀ ਟਕਸਾਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ :

(੧) ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਰਮ—ਤਾਂਬੇ ਦੇ ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ।

(੨) ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ, ਉਪਾਸ਼ਨਾ—ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਰੁਪਇਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ।

(੩) ਸਰੂਪ ਦੀ ਲਖਤਾ ਰੂਪ ਗਿਆਤ, ਸ਼ੁੱਧ ਗਿਆਨ ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਮੋਹਰਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਘੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਚੀ ਭਗਤਿ ਭੰਡਾਰ ਸਚੁ; ਰਾਗ ਰਤਨ ਕੀਰਤਨੁ ਭਾਵੰਦਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੱਚੀ ਭਗਤੀ ਦਾ ਭੰਡਾਰ = ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਭੀ ਸੱਚਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਗ ਰੂਪੀ ਰਤਨ ਦੁਆਰਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨਾ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਭਾਵੰਦਾ = ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਰਾਗ ਰਤਨ ਪਰਵਾਰ ਪਰੀਆ ਸਬਦ ਗਾਵਣ ਆਈਆ॥ *(ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੩, ਅੰਗ ੯੧੭)*

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚਾ ਪੰਥੁ ਹੈ; ਸਚੁ ਦੋਹੀ ਸਚੁ ਰਾਜ ਕਰੰਦਾ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਵਾਲਾ ਪੰਥੁ = ਰਸਤਾ ਸੱਚਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੋਹੀ = ਢੰਡੋਰਾ ਵੀ ਸੱਚਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਰਾਜ ਭੀ ਸੱਚ ਦਾ ਹੀ ਕਰੰਦਾ = ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਵੀਹ ਇਕੀਹ; ਚੜਾਉ ਚੜੰਦਾ॥੧॥

('ਚੜ੍ਹਾਉ', 'ਚੜ੍ਹੰਦਾ' ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਰਮੁਖ ਵੀਹ ਵਿਸਵੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਇਕੀਹ = ਇਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਦਾ ਚੜਾਉ ਚੜੰਦਾ = ਚੜ੍ਹਦੇ ਹਨ॥੧॥

ਪਉੜੀ ੨ (ਪਿਛਲੀ ਪਉੜੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ)

ਗੁਰ ਪਰਮੇਸਰੁ ਜਾਣੀਐ; ਸਚੇ ਸਚਾ ਨਾਉ ਧਰਾਇਆ।

ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਸਰੂਪ ਹੀ ਜਾਣੀਐ = ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੱਚ ਸਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਹੀ ਆਪਣਾ ਸੱਚਾ ਨਾਉ = ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਧਰਾਇਆ = ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਏਕੁ ਹੈ...॥ *(ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੫੩)*

ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਆਕਾਰੁ ਹੋਇ; ਏਕੰਕਾਰ ਅਪਾਰੁ ਸਦਾਇਆ।

ਨਿਰੰਕਾਰੁ = ਨਿਰਾਕਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਤੋਂ ਸਰਗੁਣ ਆਕਾਰੁ = ਸਰੂਪ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਅਪਾਰੁ = ਬੇਅੰਤ ਰੂਪ ਏਕੰਕਾਰ ਸ਼ਬਦ ਸਦਾਇਆ = ਕਹਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਏਕੰਕਾਰਹੁ ਸਬਦ ਧੁਨਿ; ਓਅੰਕਾਰ ਅਕਾਰੁ ਬਣਾਇਆ।

ਏਕੰਕਾਰਹੁ = ਏਕੰਕਾਰ ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਧੁਨੀ ਉਪਜੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਹੀ ਓਅੰਕਾਰ ਦਾ ਅਕਾਰੁ = ਸਰੂਪ ਬਣਾਇਆ = ਬਣਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਇਕਦੂ ਹੋਇ ਤਿੰਨ ਦੇਵ; ਤਿਹੁ ਮਿਲਿ ਦਸ ਅਵਤਾਰ ਗਣਾਇਆ।

ਇਕਦੂ (ਇਕ + ਦੂ) ਇਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਦੂ = ਦੂਸਰੀ ਮਾਇਆ ਪੈਦਾ ਹੋਈ। ਫਿਰ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਦੇਵ = ਦੇਵਤੇ (ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਸ਼ਿਵ) ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਤੇ ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਗਣਾਇਆ = ਗਣਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਦਸ ਅਵਤਾਰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੇ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਏਕਾ ਮਾਈ ਜੁਗਤਿ ਵਿਆਈ ਤਿਨਿ ਚੇਲੇ ਪਰਵਾਣੁ ॥
ਇਕੁ ਸੰਸਾਰੀ ਇਕੁ ਭੰਡਾਰੀ ਇਕੁ ਲਾਏ ਦੀ ਬਾਣੁ ॥ *(ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ ੭)*

ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਆਦੇਸੁ ਹੈ; ਓਹੁ ਵੇਖੈ ਓਨਾ ਨਦਰਿ ਨ ਆਇਆ।

ਜੋ ਆਦਿ = ਸਭ ਦਾ ਮੁੱਢ ਰੂਪ ਤੇ ਪੁਰਖੁ = ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭੂ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਆਦੇਸੁ = ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਤਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਦਿ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਤ੍ਰਿਗੁਣੀ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖੈ = ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਪਰ ਓਨਾ = ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਨਦਰਿ = ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਨ = ਨਹੀਂ ਆਇਆ = ਆਉਂਦਾ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਓਹੁ ਵੇਖੈ ਓਨਾ ਨਦਰਿ ਨ ਆਵੈ ਬਹੁਤਾ ਏਹੁ ਵਿਡਾਣੁ ॥ *(ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ ੭)*

ਸੇਸਨਾਗ ਸਿਮਰਨ ਕਰੈ; ਨਾਵਾਂ ਅੰਤ ਬਿਅੰਤੁ ਨ ਪਾਇਆ।

ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਨਾਵਾਂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰੈ = ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਬੇਅੰਤ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਅੰਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ = ਪਾ ਸਕਿਆ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਸੇਸ ਨਾਗ ਸਿਰ ਸਹਸ ਬਨਾਈ ॥ ਦ੍ਵੈ ਸਹੰਸ ਰਸਨਾਹ ਸੁਹਾਈ ॥
ਰਟਤ ਅਬ ਲਗੇ ਨਾਮ ਅਪਾਰਾ ॥ ਤੁਮਰੋ ਤਊ ਨ ਪਾਵਤ ਪਾਰਾ ॥੬॥ *(ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ)*

ਗੁਰਮੁਖ ਸਚਾ ਨਾਉ; ਮਨਿ ਭਾਇਆ ॥੨॥

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਹੀ ਸੱਚ ਸਰੂਪ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸੱਚਾ ਨਾਉ = ਨਾਮ ਭਾਇਆ = ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ॥੨॥

ਪਉੜੀ ੩ (ਈਸ਼ਵਰੀ ਉਸਤਤ)

ਅੰਬਰੁ ਧਰਤਿ ਵਿਛੋੜਿਅਨਿ; ਕੁਦਰਤਿ ਕਰਿ ਕਰਤਾਰ ਕਹਾਇਆ।

ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਅੰਬਰੁ = ਆਕਾਸ਼ ਤੇ ਧਰਤਿ = ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਵਿਛੋੜਿਅਨਿ = ਵੱਖ ਕਰ ਕੇ ਅਜਿਹੀ ਅਸਚਰਜਮਈ ਕੁਦਰਤਿ = ਸ਼ਕਤੀ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਰਤਾਰ ਕਹਾਇਆ = ਕਹਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਧਰਤੀ ਅੰਦਰਿ ਪਾਣੀਐ; ਵਿਣੁ ਥੰਮ੍ਹਾਂ ਆਗਾਸ ਰਹਾਇਆ।

ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਪਾਣੀਐ = ਪਾਣੀ ਹੀ ਪਾਣੀ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਆਗਾਸ = ਆਕਾਸ਼ ਵੀ ਵਿਣੁ = ਬਿਨਾਂ ਥੰਮ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਰਹਾਇਆ = ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਸਿੰਧ ਪਰਬਤ ਮੇਦਨੀ ਬਿਨ ਥੰਮਾ ਗਗਨ ਰਹਾਇਆ ॥ *(ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ, ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ)*

ਈਧਣ ਅੰਦਰਿ ਅਗਿ ਧਰਿ; ਅਹਿਨਿਸ ਸੂਰਜ ਚੰਦ ਉਪਾਇਆ।

ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਈਧਣ = ਲੱਕੜਾਂ (ਬਾਲਣ) ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਅੱਗ ਨੂੰ ਧਰਿ = ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਹਿਨਿਸ (ਅਹਿ + ਨਿਸ) ਅਹਿ = ਦਿਨ ਸਮੇਂ ਚਾਨਣ ਕਰਨ ਲਈ ਸੂਰਜ ਤੇ ਨਿਸ = ਰਾਤ ਦੇ ਚਾਨਣੇ ਵਾਸਤੇ ਚੰਦਰਮਾ ਉਪਾਇਆ = ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਛਿਅ ਰੁਤਿ ਬਾਰਹਮਾਹ ਕਰਿ; ਖਾਣੀ ਬਾਣੀ ਚਲਿਤ ਰਚਾਇਆ।

ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਛਿਅ = ਛੇ ਰੁੱਤਾਂ, ਬਾਰਹਮਾਹ = ਬਾਰਾਂ ਮਹੀਨੇ ਚਾਰ ਖਾਣੀਆਂ, ਚਾਰ ਬਾਣੀਆਂ ਕਰਿ = ਬਣਾ ਕੇ ਇਕ ਚਲਿਤ = ਕੌਤਕ ਰਚਾਇਆ = ਰਚਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਮਾਣਸ ਜਨਮੁ ਦੁਲੰਭੁ ਹੈ; ਸਫਲ ਜਨਮੁ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਮਾਨਸ')

ਮਾਣਸ = ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਦੁਲੰਭੁ = ਬਹੁਤ ਕਠਿਨਤਾਈ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਸ ਨੇ ਪੂਰਾ = ਪੂਰਨ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਾਇਆ = ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਹੀ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਸਫਲਾ ਹੈ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ; ਸਹਿਜ ਸਮਾਇਆ॥੩॥

ਅਜਿਹੇ ਪੂਰਨ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਜੋ ਪਾਉਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਸਹਿਜ = ਗਿਆਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ = ਸਮਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੩॥

ਪਉੜੀ ੪ (ਪਿਛਲੀ ਪਉੜੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ)

ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਚੁ ਦਾਤਾਰੁ ਹੈ; ਮਾਣਸੁ ਜਨਮ ਅਮੋਲੁ ਦਿਵਾਇਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੱਚੇ ਦਾਤਾਰੁ = ਦਾਤੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਅਮੋਲੁ = ਅਮੋਲਕ ਮਾਣਸੁ = ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਦਿਵਾਇਆ = ਦਿਵਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਮੂਹੁ ਅਖੀ ਨਕੁ ਕੰਨੁ ਕਰਿ; ਹਥ ਪੈਰ ਦੇ ਚਲੈ ਚਲਾਇਆ।

('ਅੱਖੀਂ' ਬੋਲੋ)

ਮੂਹੁ = ਮੂੰਹ, ਅਖੀ = ਅੱਖਾਂ, ਨੱਕ, ਕੰਨ (ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੇ) ਬਣਾ ਕਰ ਕੇ ਹੱਥ ਪੈਰ ਆਦਿ (ਕਰਮ ਇੰਦਰੇ) ਦੇ = ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਜੀਵ ਦੇ ਚਲਾਇਆਂ ਇਹ ਚਲੈ = ਚੱਲਦੇ ਹਨ।

ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਉਪਦੇਸੁ ਕਰਿ; ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ ਦਿੜਾਇਆ।

ਫਿਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਭਾਉ = ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤਿ = ਭਗਤੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਰਿ = ਕਰਕੇ ਨਾਮ, ਦਾਨ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਦਿੜਾਇਆ = ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਭਾਵ ਪੱਕਾ ਕਰਾਇਆ ਹੈ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੈ ਨਾਵਣਾ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਪੁ ਗੁਰਮੰਤੁ ਜਪਾਇਆ।

('ਨ੍ਹਾਵਣਾ' ਭਾਰਾ ਬੋਲੋ)

ਜੋ ਗੁਰਮੁਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੈ = ਵੇਲੇ ਨਾਵਣਾ = ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰਮੰਤੁ = ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਤੇ ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਜਪਾਇਆ = ਜਪਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ :

ਰਾਤਿ ਆਰਤੀ ਸੋਹਿਲਾ; ਮਾਇਆ ਵਿਚਿ ਉਦਾਸੁ ਰਹਾਇਆ।

ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਸਮੇਂ ਆਰਤੀ ਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੌਣ ਵੇਲੇ ਕੀਰਤਨ ਸੋਹਿਲੇ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਉਦਾਸੁ = ਉਪਰਾਮ ਰਹਾਇਆ = ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਤੇ :

ਮਿਠਾ ਬੋਲਣ ਨਿਵਿ ਚਲਣੁ; ਹਥਹੁ ਦੇਇ ਨ ਆਪੁ ਗਣਾਇਆ।

ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਣ = ਬੋਲਦੇ ਹਨ, ਨਿਵਿ = ਨੀਵੇਂ ਭਾਵ ਨਿਮਰਤਾ ਵਿਚ ਚਲਣੁ = ਚੱਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਥਹੁ = ਹੱਥੋਂ ਦਾਨ ਦੇਇ = ਦੇ ਕੇ ਵੀ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਨ = ਨਹੀਂ ਗਣਾਇਆ = ਗਣਾਉਂਦੇ, ਭਾਵ ਜਣਾਉਂਦੇ।

ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ; ਪਿਛੈ ਲਾਇਆ ॥੪॥

ਐਸੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ (ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ, ਮੋਖ) ਪਿਛੈ = ਪਿੱਛੇ ਲਾਇਆ = ਲਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ॥੪॥

ਪਉੜੀ ੫ (ਗੁਰ ਉਸਤਤ)

ਸਤਿਗੁਰ ਵਡਾ ਆਖੀਐ; ਵਡੇ ਦੀ ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਵੱਡਾ ਆਖੀਐ = ਆਖਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵੱਡੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ = ਸੋਭਾ ਭੀ ਵੱਡੀ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਸਤਿਗੁਰੁ ਵਡਾ ਕਰਿ ਸਾਲਾਹੀਐ ਜਿਸੁ ਵਿਚਿ ਵਡੀਆ ਵਡਿਆਈਆ ॥ *(ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ, ਅੰਗ ੪੭੩)*

ਓਅੰਕਾਰਿ ਅਕਾਰ ਕਰਿ; ਲਖ ਦਰੀਆਉ ਨ ਕੀਮਤ ਪਾਈ।

ਓਅੰਕਾਰਿ = ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਅਕਾਰ = ਸਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਲੱਖਾਂ ਦਰੀਆਉ ਭਾਵ ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਦਿਕ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਭੀ ਕੀਮਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਾਈ।

ਇਕ ਵਰਭੰਡੁ ਅਖੰਡ ਹੈ; ਜੀਅ ਜੰਤ ਕਰਿ ਰਿਜਕੁ ਦਿਵਾਈ।

ਇਕ ਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਸਾਰੇ ਵਰਭੰਡੁ = ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਵਿਚ ਅਖੰਡ = ਇਕ-ਰਸ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਜੀਅ = ਅਸਥੂਲ ਜੀਵ ਤੇ ਜੰਤ = ਸੂਖਮ ਜੰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਰਿਜਕੁ = ਰੋਜ਼ੀ ਦਿਵਾਈ = ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਲੂੰਅ ਲੂੰਅ ਵਿਚਿ ਰਖਿਓਨੁ; ਕਰਿ ਵਰਭੰਡ ਕਰੋੜਿ ਸਮਾਈ।

ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਕਰੋੜਾਂ ਵਰਭੰਡ = ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਕਰਿ = ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਲੂੰਅ ਲੂੰਅ = ਰੋਮ ਰੋਮ ਵਿਚ ਰਖਿਓਨੁ = ਰੱਖ ਕੇ ਸਮਾਈ = ਸਮਾਏ ਹੋਏ ਹਨ।

ਕੇਵਡ ਵਡਾ ਆਖੀਐ; ਕਵਣ ਥਾਉ ਕਿਸੁ ਪੁਛਾਂ ਜਾਈ।

ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਕੇਵਡ = ਕਿਤਨਾ ਕੁ ਵੱਡਾ ਆਖੀਐ = ਆਖੀਏ ? ਉਹ ਕਵਣ = ਕਿਹੜੀ ਥਾਉ = ਜਗ੍ਹਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਸ ਨੂੰ ਜਾਈ = ਜਾ ਕੇ ਪੁੱਛੀਏ ? ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਕੇਵਡੁ ਵਡਾ ਡੀਠਾ ਹੋਇ ॥ *(ਆਸਾ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੯)*

ਭਾਵ ਉਹ ਬੇਅੰਤ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ।

ਅਪੜਿ ਕੋਇ ਨ ਹੰਘਈ; ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਆਖਣ ਆਖਿ ਸੁਣਾਈ।

ਉਸ ਸਤਿ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਕੋਲ ਕੋਇ = ਕੋਈ ਵੀ ਅਪੜਿ = ਪਹੁੰਚ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੰਘਈ = ਸਕਦਾ। ਲੋਕ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਸੁਣ ਸੁਣ ਕੇ ਹੀ ਆਖਣ = ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਨੂੰ ਆਖ ਕੇ ਸੁਣਾਈ = ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੂਰਤਿ; ਪਰਗਟੀ ਆਈ ॥੫॥

ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਮੂਰਤਿ = ਸਰੂਪ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਚ ਪਰਗਟੀ = ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਆਈ = ਆਇਆ ਹੈ, ਭਾਵ ਨਿਰਗੁਣ ਤੋਂ ਸਰਗੁਣ ਹੋ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ॥੫॥

ਪਉੜੀ ੬ (ਗੁਰ ਉਸਤਤ)

ਧਿਆਨ ਮੂਲੁ ਗੁਰ ਦਰਸਨੋ; ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮੁ ਜਾਣਿ ਜਾਣੋਈ।

ਗੁਰ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਦਰਸਨੋ = ਦਰਸ਼ਨ ਸਾਰੇ ਧਿਆਨਾਂ ਦਾ ਮੂਲੁ = ਮੁੱਢ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮੁ = ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹਨ, ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜਾਣੋਈ = ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਗੁਰਸਿੱਖ ਜਾਣਿ = ਜਾਣਦਾ ਹੈ।

ਪੂਜ ਮੂਲੁ ਸਤਿਗੁਰ ਚਰਣ; ਕਰਿ ਗੁਰਦੇਵ ਸੇਵ ਸੁਖ ਹੋਈ।

ਸਾਰੀਆਂ ਪੂਜਾ ਦਾ ਮੂਲੁ = ਮੁੱਢ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਦੇਵ (ਗੁਰ + ਦੇਵ) ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵ = ਟਹਿਲ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ = ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਮੰਤ੍ਰ ਮੂਲੁ ਸਤਿਗੁਰ ਬਚਨ; ਇਕ ਮਨਿ ਹੋਇ ਅਰਾਧੈ ਕੋਈ।

ਸਾਰੇ ਮੰਤਰਾਂ ਦਾ ਮੂਲੁ = ਮੁੱਢ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ (ਵਾਕ) ਹਨ, ਪਰ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਇਸ ਬਚਨ ਨੂੰ ਇਕ ਮਨਿ = ਇਕਾਗਰ ਮਨਿ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਅਰਾਧੈ = ਅਰਾਧਦਾ ਹੈ।

ਮੋਖ ਮੂਲੁ ਕਿਰਪਾਲ ਗੁਰੁ; ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਸੋਈ।

ਮੋਖ = ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਮੂਲੁ = ਮੁੱਢ ਗੁਰ = ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾਲ = ਕਿਰਪਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਭਾਵ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਸੋਈ = ਉਹੀ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਆਪੁ ਗਣਾਇ ਨ ਪਾਈਐ; ਆਪ ਗਵਾਇ ਮਿਲੈ ਵਿਰਲੋਈ।

ਪਰ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਗਣਾਇ = ਗਿਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਾਈਐ = ਪਾਉਂਦਾ, ਪਰ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਗਵਾਇ = ਗਵਾ ਕੇ ਭਾਵ ਹੰਕਾਰ ਛੱਡ ਕੇ ਕੋਈ ਵਿਰਲੋਈ = ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਗੁਰੂ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਮਿਲੈ = ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਆਪੁ ਗਵਾਏ ਆਪ ਹੈ; ਸਭ ਕੋ ਆਪਿ ਆਪੇ ਸਭ ਕੋਈ।

ਜਦ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਗਵਾਏ = ਗਵਾ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਆਪ = ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਦੀ ਲਖਤਾ ਹੋ ਗਈ, ਤਦ ਸਭ = ਸਭਨਾਂ ਕੋ = ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਕੋਈ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਹੀ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੁ ਚੇਲਾ; ਚੇਲਾ ਗੁਰੁ ਹੋਈ ॥੬॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੁ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਚੇਲਾ = ਸਿੱਖ ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਕੇ ਗੁਰਤਾ-ਗੱਦੀ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੇਲਾ = ਸਿੱਖ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ) ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਬਣੇ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਕੇ ਸਿੱਖ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹੀ ਹੋਈ = ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਭਾਵ ਇੱਕੋ ਹੀ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪ ਹਨ ॥੬॥

ਪਉੜੀ ੭ (ਚਾਰ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਧਰਮ)

ਸਤਿਜੁਗਿ ਪਾਪ ਕਮਾਣਿਆ; ਇਕਸ ਪਿਛੈ ਸਭ ਦੇਸੁ ਦੁਖਾਲਾ।

ਸਤਿਜੁਗ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਇਕਸ = ਇਕ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਪਾਪ ਕਮਾਣਿਆ = ਕਮਾਉਣ ਪਿਛੈ = ਪਿੱਛੇ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਦੁਖਾਲਾ = ਦੁਖੀ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ।

ਤ੍ਰੇਤੈ ਨਗਰੀ ਪੀੜੀਐ; ਦੁਆਪੁਰਿ ਪਾਪੁ ਵੰਸੁ ਕੋ ਦਾਲਾ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਗਾਲਾ')

ਤ੍ਰੇਤੈ = ਤ੍ਰੇਤੇ ਜੁਗ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਇਕ ਦੇ ਪਾਪ ਕਰਨ ਬਦਲੇ ਸਾਰੀ ਨਗਰੀ ਨੂੰ ਪੀੜੀਐ = ਪੀੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦੁਆਪਰ ਜੁਗ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਇਕ ਦੇ ਪਾਪ ਕਰਨ ਬਦਲੇ ਉਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਵੰਸੁ = ਕੁਲ ਕੋ = ਨੂੰ ਦਾਲਾ = ਦਰੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਭਾਵ ਨਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਕਲਿਜੁਗਿ ਬੀਜੈ ਸੋ ਲੁਣੈ; ਵਰਤੈ ਧਰਮ ਨਿਆਉ ਸੁਖਾਲਾ।

ਕਲਿਜੁਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਬੀਜ ਬੀਜੈ = ਬੀਜਦਾ ਹੈ, ਸੋ = ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਲੁਣੈ = ਵੱਢਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਫਲ ਪਾਉਂਦਾ ਤੇ ਹੁਣ ਇਸ ਜੁਗ ਵਿਚ ਸੁਖਾਲਾ = ਸੌਖਾ ਨਿਆਉ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਧਰਮ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਵਰਤੈ = ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਜੇ ਕੋਈ ਪਾਪ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਫਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਕੋਈ ਪੁੰਨ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਫਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਫਲੈ ਕਮਾਣਾ ਤਿਹੁ ਜੁਗੀ; ਕਲਿਜੁਗਿ ਸਫਲੁ ਧਰਮੁ ਤਤਕਾਲਾ।

('ਜੁੱਗੀਂ' ਬੋਲੋ)

ਪਹਿਲਾਂ ਕਮਾਣਾ = ਕਮਾਏ ਹੋਏ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਤਿਹੁ = ਤਿੰਨ ਜੁਗੀ = ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ ਫਲੈ = ਫਲਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਹੁਣ ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਧਰਮ ਤਤਕਾਲ = ਛੇਤੀ ਹੀ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਪੁੰਨ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਸਫਲ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਫਲ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਪਾਪ ਕਮਾਣਾ ਲੇਪੁ ਹੈ; ਚਿਤਵੈ ਧਰਮ ਸੁਫਲੁ ਫਲ ਵਾਲਾ।

ਪਾਪ ਕਮਾਣਾ = ਕਮਾਉਣ ਨਾਲ ਪਾਪ ਦੀ ਲੇਪੁ = ਅਪਵਿੱਤਰਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਭਾਵ ਦੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਫਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਧਰਮ ਦਾ ਚਿਤਵੈ = ਚਿੰਤਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸੁਫਲੁ (ਸੁ + ਫਲੁ) ਸੁ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਫਲ ਵਾਲਾ ਹੋ ਕੇ ਫਲ = ਫਲਦਾ ਹੈ।

ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਗੁਰਪੁਰਬ ਕਰਿ; ਬੀਜਨਿ ਬੀਜਿ ਸਚੀ ਧਰਮਸਾਲਾ।

ਇਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰਮੁਖ ਗੁਰਪੁਰਬ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਭਾਇ = ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤਿ = ਭਗਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸੱਚੀ ਧਰਮਸਾਲ ਭਾਵ ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿਚ ਪੁੰਨ ਕਰਮ ਰੂਪ ਉੱਤਮ ਬੀਜ ਬੀਜਨਿ = ਬੀਜਦੇ ਹਨ।

ਸਫਲ ਮਨੋਰਥ; ਪੂਰਣ ਘਾਲਾ॥੭॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਮਨੋਰਥ = ਸੰਕਲਪ ਸਫਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਘਾਲਾ = ਘਾਲੀ ਗਈ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਦੀ ਪੂਰਨ ਕਮਾਈ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ॥੭॥

ਪਉੜੀ ੮ (ਕਲਜੁਗ ਦਾ ਧਰਮ)

ਸਤਿਜੁਗ ਸਤਿ ਤ੍ਰੇਤੈ ਜਗਾਂ; ਦੁਆਪੁਰਿ ਪੂਜਾ ਬਹਲੀ ਘਾਲਾ।

ਸਤਿਜੁਗ ਵਿਚ ਸਤਿ = ਸੱਚ ਬੋਲ ਕੇ, ਤ੍ਰੇਤੈ = ਤ੍ਰੇਤੇ ਜੁਗ ਵਿਚ ਜਗਾਂ = ਯੱਗਾਂ ਆਦਿ ਕਰ ਕੇ ਤੇ ਦੁਆਪਰ ਜੁਗ ਵਿਚ ਪੂਜਾ ਕਰ ਕੇ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹਲੀ = ਬਹੁਤ ਘਾਲਾ = ਘਾਲਣਾ ਘਾਲੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ।

ਕਲਿਜੁਗਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਉ ਲੈ; ਪਾਰਿ ਪਵੈ ਭਵਜਲ ਭਰਨਾਲਾ।

ਪਰ ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਉ = ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਭਰਨਾਲਾ = ਪਾਪਾਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਪਏ ਭਵਜਲ = ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਕੇ ਮੁਕਤੀ ਰੂਪੀ ਕਿਨਾਰੇ 'ਤੇ ਪਵੈ = ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਚਾਰਿ ਚਰਣ ਸਤਿਜੁਗੈ ਵਿਚਿ; ਤ੍ਰੇਤੈ ਚਉਥੈ ਚਰਣ ਉਕਾਲਾ।

ਸਤਿਜੁਗ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦੇ ਚਾਰ ਚਰਣ = ਪੈਰ (ਸਤਿ, ਯੱਗ, ਪੂਜਾ, ਦਾਨ) ਸਨ, ਪਰ ਤ੍ਰੇਤੇ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦਾ ਚਉਥੈ = ਚੌਥਾ ਚਰਣ = ਪੈਰ ਸੱਤ ਉਕਾਲਾ = ਹਟ ਗਿਆ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਤਿੰਨ (ਯੱਗ, ਪੂਜਾ, ਦਾਨ) ਹੀ ਪੈਰ ਰਹਿ ਗਏ।

ਦੁਆਪੁਰਿ ਹੋਏ ਪੈਰ ਦੁਇ; ਇਕਤੈ ਪੈਰ ਧਰੰਮੁ ਦੁਖਾਲਾ।

ਦੁਆਪਰ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦੇ ਦੁਇ = ਦੋ ਪੈਰ (ਪੂਜਾ, ਦਾਨ) ਹੋਏ = ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਇਕਤੈ = ਇਕ ਪੈਰ ਦਾਨ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਧਰੰਮੁ = ਧਰਮ ਦੁਖਾਲਾ (ਦੁਖ + ਆਲਾ) ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਆਲਾ = ਘਰ ਬਣ ਗਿਆ।

ਮਾਣੁ ਨਿਮਾਣੈ ਜਾਣਿਕੈ; ਬਿਨਉ ਕਰੈ ਕਰਿ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲਾ।

ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਨਿਮਾਣੈ = ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਦਾ ਮਾਣ ਜਾਣਿਕੈ = ਜਾਣ ਕੇ ਧਰਮ ਨੇ ਉਸ ਅੱਗੇ ਬਿਨਉ = ਬੇਨਤੀ ਕਰਿ = ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ ਆਪਣੀ ਨਦਰਿ = ਕਿਰਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰ ਕੇ ਨਿਹਾਲਾ = ਨਿਹਾਲ ਕਰੋ।

ਗੁਰ ਪੂਰੈ ਪਰਗਾਸ ਕਰਿ; ਧੀਰਜ ਧਰਮ ਸਚੀ ਧਰਮਸਾਲਾ।

ਧਰਮ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਸੁਣ ਕੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਆਪ ਨਿਰਗੁਣ ਤੋਂ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਪੂਰੈ = ਪੂਰਨ

ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਪਰਗਾਸ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਸੱਚੀ ਧਰਮਸਾਲ ਭਾਵ ਸਤਿਸੰਗਤ ਕਾਇਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

ਆਪੇ ਖੇਤ; ਆਪੇ ਰਖਵਾਲਾ ॥੮॥

ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਖੇਤ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਰਖਵਾਲਾ = ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥੮॥

ਪਉੜੀ ੯ (ਜਿੱਤ ਕੇ ਹਾਰਨਾ)

ਜਿਨਾ ਭਾਉ ਤਿਨ ਨਾਹਿ ਭਉ; ਮੁਚੁ ਭਉ ਅਗੈ ਨਿਭਵਿਆਹਾ।

('ਨਿ-ਭਵਿਆਹਾ' ਬੋਲੋ)

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਭਾਉ = ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ, ਤਿਨ = ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਮ ਆਦਿਕਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਭਉ = ਡਰ ਨਾਹਿ = ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਜਿਹੜੇ ਰੱਬ ਦਾ ਭੈ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਿਭਵਿਆਹਾ (ਨਿ + ਭਵਿਆਹਾ) ਭਵਿਆਹਾ = ਭੈ ਤੋਂ ਨਿ = ਰਹਿਤ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ, ਭਾਵ ਨਿਡਰਾਂ ਨੂੰ ਸੱਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਮੁਚੁ = ਬਹੁਤ ਭਉ = ਡਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ **ਵਾ:** ਜੋ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ (ਨਿ + ਭਵਿ + ਆਹਾ) ਭਵਿ = ਭੈ ਤੋਂ ਨਿ = ਰਹਿਤ ਆਹਾ = ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲੋਕ-ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਬਹੁਤਾ ਡਰ ਹੋਵੇਗਾ **ਵਾ:** ਜਮਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਡਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਜਿਨਾ ਭਉ ਤਿਨ੍ ਨਾਹਿ ਭਉ ਮੁਚੁ ਭਉ ਨਿਭਵਿਆਹ ॥ *(ਸੂਹੀ ਵਾਰ ਮ: ੩, ਅੰਗ ੭੮੮)*

ਅਗਿ ਤਤੀ ਜਲ ਸੀਅਲਾ; ਨਿਵ ਚਲੈ ਸਿਰੁ ਕਰੈ ਉਤਾਹਾ।

ਅੱਗ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਤਤੀ = ਗਰਮ ਤੇ ਜਲ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਸੀਅਲਾ = ਠੰਢਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਗ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸਿਰ ਉਤਾਹਾ = ਉੱਪਰ ਨੂੰ ਕਰੈ = ਕਰ ਕੇ ਬਲਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ ਅਤੇ ਜਲ ਨਿਵ = ਨਿਵਾਣ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਚਲੈ = ਚੱਲਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਨਿਮਰਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਅੱਗ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੰਕਾਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਹਨ, ਉਹ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਅਗਨ ਵਿਚ ਸੜਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਪਾਨੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸ਼ਾਂਤ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਨਿਮਰਤਾ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਚੱਲਦੇ ਹਨ।

ਭਰਿ ਡੁਬੈ ਖਾਲੀ ਤਰੈ; ਵਜਿ ਨ ਵਜੈ ਘੜੈ ਜਿਵਾਹਾ।

ਜਿਵਾਹਾ = ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਨੀ ਦਾ ਭਰਿ = ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਘੜਾ ਡੁਬੈ = ਡੁੱਬ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਖ਼ਾਲੀ ਘੜਾ ਤਰੈ = ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਭਰੇ ਹੋਏ ਘੜੇ ਨੂੰ ਵਜਿ = ਵਾਜੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਜੈ = ਵਜਾਉਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਪਰ ਵੱਜਦਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਖ਼ਾਲੀ ਘੜਾ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਤਰੰਗਾਂ ਕੱਢਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਜੀਵ ਰੂਪ ਘੜਾ ਪਾਪਾਂ ਰੂਪ ਪਾਨੀ ਦਾ ਭਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਖ਼ਾਲੀ, ਭਾਵ ਪਾਪ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਹ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਹਰੂਏ ਹਰੂਏ ਤਿਰਿ ਗਏ ਡੂਬੇ ਜਿਨ ਸਿਰ ਭਾਰ ॥੩੫॥ *(ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੧੩੬੬)*

ਅੰਬ ਸੁਫਲ ਫਲਿ ਝੁਕਿ ਲਹੈ; ਦੁਖ ਫਲ ਅਰੰਡੁ ਨ ਨਿਵੈ ਤਲਾਹਾ।

ਜਿਵੇਂ ਅੰਬ ਦਾ ਦਰੱਖ਼ਤ ਸੁਫਲ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਫਲਾਂ ਨਾਲ ਫਲ = ਫਲਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਨਿਵਾਣ ਵੱਲ ਨੂੰ ਝੁਕਿ = ਝੁਕਣਾ ਲਹੈ = ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਰੰਡੁ = ਇਰੰਡ ਦਾ ਬ੍ਰਿਛ ਕਦੇ ਵੀ ਤਲਾਹਾ = ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ

ਨਿਵੈ = ਨੀਵਾਂ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਲ ਵੀ ਦੁੱਖਦਾਈ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਬਾਂ ਨਿਆਈਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਨਿਮਰਤਾ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਝੁਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਰੰਡ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜੋ ਸਾਕਤ ਪੁਰਸ਼ ਹਨ, ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਨਿਮਰਤਾ ਵੱਸ ਝੁਕਦੇ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਦੁੱਖ ਰੂਪ ਫਲ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਮਨ ਪੰਖੇਰੂ ਧਾਵਦਾ; ਸੰਗਿ ਸੁਭਾਇ ਜਾਇ ਫਲ ਖਾਹਾ।

ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਪੰਖੇਰੂ = ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਧਾਵਦਾ = ਦੌੜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਿ = ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜਾਇ = ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੁਭਾਇ = ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਉਸ ਸੰਗਤ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਅਨੁਸਾਰ ਫਲ ਖਾਹਾ = ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਕਬੀਰ ਮਨੁ ਪੰਖੀ ਭਇਓ ਉਡਿ ਉਡਿ ਦਹ ਦਿਸ ਜਾਇ
ਜੋ ਜੈਸੀ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲੈ ਸੋ ਤੈਸੋ ਫਲੁ ਖਾਇ॥੮੬॥ *(ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੧੩੬੯)*

ਧਰਿ ਤਾਰਾਜੂ ਤੋਲੀਐ; ਹਉਲਾ ਭਾਰਾ ਤੋਲੁ ਤੁਲਾਹਾ।

ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਤਾਰਾਜੂ = ਤੱਕੜੀ ਵਿਚ ਧਰਿ = ਰੱਖ ਕੇ ਤੋਲੀਐ = ਤੋਲੀਏ ਤਾਂ ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਹਉਲਾ = ਹੌਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਤੁਲਾਹਾ = ਤੋਲਣ ਸਮੇਂ ਘੱਟ ਤੋਲੁ = ਵਜ਼ਨ ਕਰਕੇ ਉੱਪਰ ਉੱਠਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਭਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਨੀਵੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੋ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਨੀਵੇਂ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਹੰਕਾਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਖ਼ਾਲੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਹੰਕਾਰ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਉੱਪਰ ਹੀ ਉੱਠਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਧਰਿ ਤਾਰਾਜੂ ਤੋਲੀਐ ਨਿਵੈ ਸੁ ਗਉਰਾ ਹੋਇ॥ *(ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ, ਸਲੋਕ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੪੭੧)*

ਜਿਣਿ ਹਾਰੈ ਹਾਰੈ ਜਿਣੈ; ਪੈਰਾਂ ਉਤੇ ਸੀਸੁ ਧਰਾਹਾ।

ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਜਿਣਿ = ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਹਾਰੈ = ਹਾਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹਾਰੈ = ਹਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਜਿਣੈ = ਜਿੱਤਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੈਰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਨੀਵੇਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉੱਚੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਪੈਰਾਂ ਉੱਤੇ ਹੀ ਧਰਾਹਾ = ਧਰਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਪੈਰੀਂ ਪੈ; ਜਗ ਪੈਰੀਂ ਪਾਹਾ॥੯॥

ਜੋ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪੈਰੀਂ = ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪਾਹਾ = ਪੈਂਦਾ ਹੈ॥੯॥

ਪਉੜੀ ੧੦ (ਜੇਹਾ ਭਾਉ ਤੇਹਾ ਫਲ)

ਸਚੁ ਹੁਕਮ ਸਚੁ ਲੇਖੁ ਹੈ; ਸਚੁ ਕਾਰਣੁ ਕਰਿ ਖੇਲੁ ਰਚਾਇਆ।

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸਚੁ = ਸੱਚਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਮਸਤਕ ਉੱਤੇ ਲਿਖੇ ਲੇਖ ਭੀ ਸੱਚੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਸੱਚੇ ਕਾਰਨ ਕਰਿ = ਕਰਕੇ ਜਗਤ ਦਾ ਖੇਲ = ਤਮਾਸ਼ਾ ਰਚਾਇਆ = ਰਚਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਕਾਰਣੁ ਕਰਤੇ ਵਸਿ ਹੈ; ਵਿਰਲੈ ਦਾ ਓਹੁ ਕਰੈ ਕਰਾਇਆ।

ਸਭ ਕਾਰਨ ਕਰਤੇ = ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਕਾਰਣੁ ਕਰਤੇ ਵਸਿ ਹੈ ਜਿਨਿ ਕਲ ਰਖੀ ਧਾਰਿ ॥੨॥ *(ਮਾਝ ਵਾਰ, ਮ: ੧, ਅੰਗ ੧੪੯)*

ਪਰ ਉਹ ਕਰੋੜਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੈ = ਵਿਰਲੇ ਹੀ ਭਗਤ ਦੇ ਕਰੈ = ਕਰੇ ਹੋਏ ਕੰਮ ਨੂੰ ਮੰਨ ਕੇ ਕਰਾਇਆ = ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਜੋ ਜਨ ਤੁਮਰੀ ਭਗਤਿ ਕਰੰਤੇ ਤਿਨ ਕੇ ਕਾਜ ਸਵਾਰਤਾ ॥੧॥

(ਧਨਾਸਰੀ ਭਗਤ ਧੰਨਾ ਜੀ, ਅੰਗ ੬੯੫)

ਸੋ ਕਿਹੁ ਹੋਰੁ ਨ ਮੰਗਈ; ਖਸਮੈ ਦਾ ਭਾਣਾ ਤਿਸੁ ਭਾਇਆ।

ਪਰਮਾਤਮਾ ਜਿਸ ਭਗਤ ਦਾ ਬਚਨ ਮੰਨ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸੋ = ਉਹ ਭਗਤ ਵੀ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਹੋਰ ਕਿਹੁ = ਕੁਝ ਨ = ਨਹੀਂ ਮੰਗਈ = ਮੰਗਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਤਿਸੁ = ਉਸ ਨੂੰ ਖਸਮੈ = ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਭਾਣਾ = ਹੁਕਮ ਹੀ ਭਾਇਆ = ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਖਸਮੈ ਏਵੈ ਭਾਵਦਾ; ਭਗਤਿ ਵਛਲੁ ਹੁਇ ਬਿਰਦੁ ਸਦਾਇਆ।

ਖਸਮੈ = ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਏਵੈ = ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਭਾਵਦਾ = ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਭਗਤਿ = ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਹੁਇ = ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨਾ ਹੀ ਆਪਣਾ ਬਿਰਦੁ = ਧਰਮ ਸਦਾਇਆ = ਸਦਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰ ਸਬਦ ਲਿਵ; ਕਾਰਨ ਕਰਤਾ ਕਰਦਾ ਆਇਆ।

ਜਿਹੜੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਲਿਵ = ਬਿਰਤੀ ਜੋੜਦੇ ਹਨ, ਕਰਤਾ ਪ੍ਰਭੂ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਰਣ = ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਆਇਆ ਹੈ।

ਬਾਲ ਸੁਭਾਇ ਅਤੀਤ ਜਗਿ; ਵਰ ਸਰਾਪ ਦਾ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਇਆ।

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕ ਹੋਏ ਭਗਤ ਬਾਲ = ਬਾਲਕ ਸੁਭਾਇ = ਸੁਭਾਅ ਵਾਂਗ ਜਗਿ = ਸੰਸਾਰ ਵੱਲੋਂ ਅਤੀਤ = ਵਿਰੱਕਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਰ ਸਰਾਪ ਦਾ ਭਰਮ ਵੀ ਚੁਕਾਇਆ = ਚੁੱਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਜੇਹਾ ਭਾਉ; ਤੇਹੋ ਫਲੁ ਪਾਇਆ ॥੧੦॥

ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ ਜੇਹਾ = ਜਿਹੋ ਜਿਹੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਭਾਉ = ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਤੇਹੋ = ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਫਲ ਪਾਇਆ = ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ॥੧੦॥

ਪਉੜੀ ੧੧ (ਔਗੁਣਾਂ ਵਾਲਿਆਂ 'ਤੇ ਵੀ ਉਪਕਾਰ)

ਅਉਗਣ ਕੀਤੇ ਗੁਣ ਕਰੈ; ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਉ ਤਰੋਵਰ ਹੰਦਾ।

ਜਿਵੇਂ ਤਰੋਵਰ = ਬ੍ਰਿਛ ਹੰਦਾ = ਦਾ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਸੁਭਾਉ = ਸੁਭਾਅ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਉਸ ਨਾਲ ਵੱਟਾ ਮਾਰਨ ਰੂਪ ਔਗੁਣ ਕੀਤੇ = ਕਰੇ, ਉਹ ਤਾਂ ਵੀ ਗੁਣ (ਉਪਕਾਰ) ਕਰੈ = ਕਰਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਫਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਔਗੁਣਾਂ ਵਾਲਿਆਂ 'ਤੇ ਗੁਣ (ਉਪਕਾਰ) ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਵਢਣ ਵਾਲਾ ਛਾਉ ਬਹਿ; ਚੰਗੇ ਦਾ ਮੰਦਾ ਚਿਤਵੰਦਾ।

ਵੱਢਣ ਵਾਲਾ ਜਦੋਂ ਬ੍ਰਿਛ ਦੀ ਛਾਉ = ਛਾਂ ਹੇਠ ਬਹਿ = ਬੈਠਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਚੰਗੇ ਬ੍ਰਿਛ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੰਦਾ ਹੀ ਚਿਤਵੰਦਾ = ਚਿਤਵਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਟਾਹਣੇ ਉਸ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਲਾਇਕ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਢ ਕੇ ਲੈ ਜਾਵਾਂ।

ਫਲ ਦੇ ਵਟ ਵਗਾਇਆ; ਵਢਣ ਵਾਲੇ ਤਾਰਿ ਤਰੰਦਾ।

('ਵੱਟ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਬ੍ਰਿਛ ਵਗਾਇਆ = ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਵਟ = ਵੱਟੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਫਲ ਦੇ = ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵੱਢਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਬੇੜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਤਾਰਿ = ਨਦੀ ਤੋਂ ਤਰੰਦਾ = ਤਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਬੇਮੁਖ ਫਲ ਨਾ ਪਾਇਦੇ; ਸੇਵਕ ਫਲ ਅਣਗਣਤ ਫਲੰਦਾ।

ਬੇਮੁੱਖ ਲੋਕ ਭਲੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬੁਰਾ ਚਿਤਵਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਸੁਖ ਰੂਪੀ ਫਲ ਨਾ = ਨਹੀਂ ਪਾਇਦੇ = ਪਾਉਂਦੇ ਤੇ ਸੇਵਕ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਅਣਗਿਣਤ ਫਲਾਂ ਨਾਲ ਫਲੰਦਾ = ਫਲਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਿਰਲਾ ਜਾਣੀਐ; ਸੇਵਕੁ ਸੇਵਕ ਸੇਵ ਕਰੰਦਾ।

ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖ ਜਾਣੀਐ = ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸੇਵਕਾਂ ਦਾ ਸੇਵਕ ਬਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਸੇਵ = ਟਹਿਲ ਕਰੰਦਾ = ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਜਗੁ ਜੋਹਾਰੇ ਚੰਦ ਨੋ; ਸਾਇਰ ਲਹਰਿ ਅਨੰਦੁ ਵਧੰਦਾ।

ਜਦੋਂ ਜਗੁ = ਜਗਤ ਦੂਜ ਦੇ ਚੰਦਰਮਾ ਨੋ = ਨੂੰ ਜੋਹਾਰੇ = ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਇਰ = ਸਮੁੰਦਰ ਅਨੰਦ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਧੰਦਾ = ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਦੂਜ ਦੇ ਚੰਦ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗੁਰਮੁਖ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਨਿਮਰਤਾ ਧਾਰ ਕੇ ਚਿਦਾਕਾਸ਼ ਰੂਪੀ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਬਿਰਾਜਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਵੱਧਦਾ ਹੈ, ਐਸੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਜੋ ਤੇਰਾ; ਜਗੁ ਤਿਸਦਾ ਬੰਦਾ॥੧੧॥

ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਜੋ ਤੇਰਾ ਦਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸਾਰਾ ਜਗੁ = ਸੰਸਾਰ ਤਿਸਦਾ = ਉਸ ਦਾ ਬੰਦਾ = ਦਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥੧੧॥ ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਫਰੀਦਾ ਜੇ ਤੂ ਮੇਰਾ ਹੋਇ ਰਹਹਿ ਸਭੁ ਜਗੁ ਤੇਰਾ ਹੋਇ॥੯੫॥ *(ਸਲੋਕ ਫਰੀਦ ਜੀ, ਅੰਗ ੧੩੮੨)*

ਪਉੜੀ ੧੨ (ਕਮਾਦ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ)

ਜਿਉ ਵਿਸਮਾਦ ਕਮਾਦ ਹੈ; ਸਿਰ ਤਲਵਾਇਆ ਹੋਇ ਉਪੰਨਾ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਕਮਾਦ (ਗੰਨਾ) ਦਾ ਵਿਸਮਾਦ = ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਹੈ, ਜੋ ਸਿਰ ਤਲਵਾਇਆ = ਨੀਵਾਂ ਕਰ ਕੇ ਭਾਵ ਝੁਕਾ ਕੇ ਉਪੰਨਾ = ਉਤਪਤ (ਪੈਦਾ) ਹੋਇ = ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਹਿਲੇ ਖਲ ਉਖਲਿਕੈ; ਟੋਟੇ ਕਰਿ ਕਰਿ ਭੰਨਣਿ ਭੰਨਾ।

('ਖੱਲ', 'ਉਖੱਲਿ-ਕੈ' ਬੋਲੋ)

ਪਹਿਲੇ = ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਦੀ ਖਲ (ਪੋਗੀ) ਉਖਲਿਕੈ = ਉਧੇੜੀ, ਲਾਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਭੰਨਣ ਵਾਲੇ ਉਸ ਦੇ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਕਰ ਕੇ ਗੰਢਾਂ ਤੋਂ ਭੰਨਾ = ਭੰਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਕੋਲੂ ਪਾਇ ਪੀੜਾਇਆ; ਰਸ ਟਟਰਿ ਕਸ ਇੰਨਣ ਵੰਨਾ।

('ਕੋਹਲੂ' ਭਾਰਾ ਬੋਲੋ, 'ਟੱਟਰਿ' ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਫਿਰ ਕੋਲੂ = ਵੇਲਣੇ ਵਿਚ ਪਾਇ = ਪਾ ਕੇ ਪੀੜਾਇਆ = ਪੀੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਰਸ ਕੱਢ ਕੇ ਟਟਰਿ = ਕੜਾਹੇ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਕਸ = ਕਾੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦਾ ਫੋਗ ਇੰਨਣ = ਲੱਕੜਾਂ ਵੰਨਾ = ਵਾਂਗੂੰ ਬਲਦਾ ਹੈ।

ਦੁਖ ਸੁਖ ਅੰਦਰਿ ਸਬਰੁ ਕਰਿ; ਖਾਇ ਅਵਟਣੁ ਜਗ ਧੰਨ ਧੰਨਾ।

('ਸਬਰਿ' ਪੋਲਾ, 'ਅਵੱਟਣੁ' ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜਦੋਂ ਦੁੱਖ ਸੁੱਖ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਸਬਰੁ = ਸੰਤੋਖ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਅਵਟਣੁ = ਉਬਾਲੇ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਸਹਾਰਦਾ ਹੈ, ਤਦ ਜਗ = ਜਗਤ ਧੰਨ ਧੰਨਾ = ਧੰਨ ਧੰਨ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੋਹਣਾ ਮਿੱਠਾ ਹੈ।

ਗੁੜੁ ਸਕਰੁ ਖੰਡੁ ਮਿਸਰੀ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲੁ ਸਭ ਰਸ ਬੰਨਾ।

ਜਿਵੇਂ ਗੁੜ, ਸ਼ੱਕਰ, ਖੰਡ, ਮਿਸ਼ਰੀ ਆਦਿਕ ਦਾ ਬੰਨਾ = ਮੁੱਢ ਕਮਾਦ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖ ਕਮਾਦ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਸੁਖ ਫਲ ਰੂਪੀ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਰਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਗੁੜ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗਿਆਨ, ਸ਼ੱਕਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਖੰਡ ਤੇ ਮਿਸ਼ਰੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਭਗਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਮੁਖ ਸਾਰੇ ਰਸਾਂ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਤੁਰੀਆ ਪਦ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਉਂ ਸੁਖ ਫਲ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਪਿਰਮ ਪਿਆਲਾ ਪੀਵਣਾ; ਮਰਿ ਮਰਿ ਜੀਵਣੁ ਥੀਵਣੁ ਗੰਨਾ।

ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਰਮ = ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਪੀਵਣਾ = ਪੀ ਕੇ ਗੰਨੇ ਦੇ ਕਰਤਬ ਵਾਂਗੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵੱਲੋਂ ਮਰ ਕੇ ਤੇ ਜੀਵਤ ਭਾਵ ਤੋਂ ਮਰ ਕੇ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਥੀਵਣੁ = ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੋਲ; ਅਮੋਲ ਰਤੰਨਾ ॥੧੨॥

ਐਸੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਬੋਲ = ਬਚਨ ਅਮੋਲਕ ਰਤੰਨਾ = ਰਤਨਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਅਮੋਲਕ ਹਨ ॥੧੨॥

ਪਉੜੀ ੧੩ (ਗੁਰ ਦਰੀਆਉ)

ਗੁਰੁ ਦਰੀਆਉ ਅਮਾਉ ਹੈ; ਲਖ ਦਰੀਆਉ ਸਮਾਉ ਕਰੰਦਾ।

ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਰੀਆਉ = ਦਰਿਆ, ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ, ਜੋ ਅਮਾਉ = ਮਿਣਤੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਸਮੁੰਦਰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਲੱਖਾਂ ਦਰੀਆਉ = ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਸਮਾਉ = ਸਮਾਈ ਕਰੰਦਾ = ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲੱਖਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਸਮਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਇਕ ਇਕ ਦਰੀਆਉ ਵਿਚਿ; ਲਖ ਤੀਰਥ ਦਰੀਆਉ ਵਹੰਦਾ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਇਕਸ ਇਕਸ')

ਇਕ ਇਕ ਦਰੀਆਉ = ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਤੀਰਥ ਦਰੀਆਉ = ਦਰਿਆ ਵਹੰਦਾ = ਵਗਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਗੰਗਾ ਜਮੁਨਾ ਆਦਿਕ ਤੀਰਥ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੀਰਥਾਂ 'ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੇ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਮ ਦੀ ਬੂੰਦ ਦੇ ਕੇ ਕਰੋੜਾਂ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਗੁਰਮੁਖਿ ਕੋਟਿ ਉਧਾਰਦਾ ਭਾਈ ਦੇ ਨਾਵੈ ਏਕ ਕਣੀ॥੨॥ *(ਸੋਰਠਿ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੬੦੮)*

ਇਕਤੁ ਇਕਤੁ ਵਾਹੜੈ; ਕੁਦਰਤਿ ਲਖ ਤਰੰਗ ਉਠੰਦਾ।

ਇਕਤੁ ਇਕਤੁ = ਇਕ ਇਕ ਵਾਹੜੈ = ਛੋਟੇ ਨਾਲੇ, ਪ੍ਰਵਾਹ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਕੁਦਰਤਿ = ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਲੱਖਾਂ ਤਰੰਗ = ਲਹਿਰਾਂ ਉਠੰਦਾ = ਉੱਠਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਕ ਇਕ ਵਾਹੜੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਮਿਲਣ ਲਈ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀਆਂ ਤਰੰਗਾਂ ਉੱਠ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਸਾਇਰ ਸਣੁ ਰਤਨਾਵਲੀ; ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥੁ ਮੀਨ ਤਰੰਦਾ।

ਗੁਰੂ ਰੂਪੀ ਸਾਇਰ = ਸਮੁੰਦਰ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਰੂਪ ਰਤਨਾਵਲੀ = ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਪੰਕਤੀ ਸਣੁ = ਸਮੇਤ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਗੁਰੁ ਸਾਗਰੁ ਰਤਨੀ ਭਰਪੂਰੇ॥ *(ਧਨਾਸਰੀ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੬੮੬)*

ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ ਵੀ ਇਸ ਵਿਚ ਮੀਨ = ਮੱਛੀ ਵਾਂਗੂੰ ਤਰੰਦਾ = ਤੈਰਦੇ ਹਨ।

ਇਕਤੁ ਲਹਰਿ ਨ ਪੁਜਨੀ; ਕੁਦਰਤਿ ਅੰਤੁ ਨ ਅੰਤ ਲਹੰਦਾ।

('ਪੁੱਜਨੀ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜੋ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਲਹਿਰ ਹੈ ਉਸ ਤਕ ਇਕ ਵੀ ਸੰਸਾਰੀ ਰਤਨ ਦੀ ਪੰਕਤੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਪੁਜਨੀ = ਪੁੱਜ ਸਕਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕੁਦਰਤਿ = ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਅੰਤ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਅੰਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਲਹੰਦਾ = ਲੈ ਸਕਦਾ।

ਪਿਰਮ ਪਿਆਲੇ ਇਕ ਬੂੰਦ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਿਰਲਾ ਅਜਰੁ ਜਰੰਦਾ।

ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਿਰਮ = ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਲੇ ਦੀ ਇਕ ਬੂੰਦ ਅਜਰ ਹੈ, ਪਰ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖ ਅਜਰ = ਨਾ ਜਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਆਤਮਿਕ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਜਰੰਦਾ = ਜਰਦਾ ਹੈ।

ਅਲਖ ਲਖਾਇ; ਨ ਅਲਖੁ ਲਖੰਦਾ॥੧੩॥

ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਅਲਖ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਲਖਣਾ ਬਿਰਤੀ ਦੁਆਰਾ ਲਖਾਇ = ਲਖ ਕੇ ਆਪ ਵੀ ਅਲੱਖ ਸਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਫਿਰ ਆਪ ਵੀ ਆਪਣੇ ਅਲਖੁ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਅੱਗੇ ਲਖੰਦਾ = ਜਣਾਉਂਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ॥੧੩॥

ਪਉੜੀ ੧੪ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਬੇਅੰਤ ਹੈ)

ਬ੍ਰਹਮੇ ਥਕੇ ਬੇਦ ਪੜਿ; ਇੰਦ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰਾਸਣ ਰਾਜੁ ਕਰੰਦੇ।

('ਪੜ੍ਹਿ' ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਬ੍ਰਹਮੇ ਵੇਦ ਪੜ੍ਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਅਤੇ ਇੰਦਰ ਦੇਵਤਾ, ਜੋ ਇੰਦ੍ਰਾਸਣ = ਇੰਦਰ ਦੇ ਸਿੰਘਾਸਣ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਉਹ ਵੀ ਰਾਜ ਕਰੰਦੇ = ਕਰਦੇ ਥਕੇ = ਥੱਕ ਗਏ ਹਨ।

ਮਹਾਂਦੇਵ ਅਵਧੂਤ ਹੋਇ; ਦਸ ਅਵਤਾਰੀ ਬਿਸਨੁ ਭਵੰਦੇ।

ਮਹਾਂਦੇਵ = ਸ਼ਿਵਜੀ ਅਵਧੂਤ = ਵਿਰੱਕਤ ਹੋਇ = ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਬਿਸਨੁ = ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਦਸ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਭਵੰਦੇ = ਭ੍ਰਮਣ ਕਰਦੇ ਰਹੇ।

ਸਿਧ ਨਾਥ ਜੋਗੀਸਰਾਂ; ਦੇਵੀ ਦੇਵ ਨ ਭੇਵ ਲਹੰਦੇ।

ਚੌਰਾਸੀ ਸਿੱਧ, ਨੌਂ ਨਾਥ, ਜੋਗੀਸਰਾਂ = ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਈਸ਼ਰ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਆਦਿ ਤੇ ਤੇਤੀ ਕਰੋੜ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਵੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਭੇਵ = ਭੇਦ ਨ = ਨਹੀਂ ਲਹੰਦੇ = ਲੈ ਸਕੇ।

ਤਪੇ ਤਪੀਸੁਰ ਤੀਰਥਾਂ; ਜਤੀ ਸਤੀ ਦੇਹ ਦੁਖ ਸਹੰਦੇ।

ਕਈ ਤਪੀਸੁਰ = ਤਪੀਆਂ ਦੇ ਈਸ਼ਰ ਭਾਵ ਵੱਡੇ ਤਪੀ ਧੂਣੀਆਂ ਲਾ ਕੇ ਕਠਿਨ ਤਪੇ = ਤਪ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਤੀ, ਸਤੀ ਭੁੱਖੇ ਰਹਿ ਕੇ ਦੇਹ = ਸਰੀਰ 'ਤੇ ਦੁਖ = ਕਸ਼ਟ ਸਹੰਦੇ = ਸਹਾਰਦੇ ਹਨ।

ਸੇਖਨਾਗ ਸਭ ਰਾਗ ਮਿਲਿ;
ਸਿਮਰਣੁ ਕਰਿ ਨਿਤਿ ਗੁਣ ਗਾਵੰਦੇ।

ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਿੱਤ ਨਵੇਂ ਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਚਾਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਰਾਗ ਵੀ ਨਿਤਿ = ਹਰ ਰੋਜ਼ ਮਿਲ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗਾਵੰਦੇ = ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇ।

ਵਡਭਾਗੀ ਗੁਰ ਸਿਖ ਜਗਿ;
ਸਬਦੁ ਸੁਰਤਿ ਸਤਸੰਗਿ ਮਿਲੰਦੇ।

ਜਗਿ = ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਉਹ ਗੁਰਸਿੱਖ ਵਡਭਾਗੀ = ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਜੋ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ = ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲੰਦੇ = ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲੁ; ਅਲਖ ਲਖੰਦੇ ॥੧੪॥

('ਅਲੱਖ' ਬੋਲੋ)

ਇਉਂ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਸੁਖ ਫਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਅਲਖ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਲਖਣਾ ਬਿਰਤੀ ਦੁਆਰਾ ਲਖੰਦੇ = ਲਖ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ॥੧੪॥

ਪਉੜੀ ੧੫ (ਨਿਮਰਤਾ ਦਾ ਗੁਣ)

ਸਿਰ ਤਲਵਾਇਆ ਬਿਰਖੁ ਹੈ; ਹੋਇ ਸਹਸ ਫਲ ਸੁਫਲ ਫਲੰਦਾ।

ਜਿਵੇਂ ਬਿਰਖੁ = ਬ੍ਰਿਛ ਸਿਰ ਤੋਂ ਤਲਵਾਇਆ = ਨੀਵਾਂ ਹੋ ਕੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਸਹਸ = ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਫਲਾਂ ਵਾਲਾ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਸੁਫਲ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਫਲਾਂ ਨਾਲ ਫਲੰਦਾ = ਫਲਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਨਿਮਰਤਾ ਧਾਰ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵੱਲੋਂ ਉਲਟ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਰੂਪੀ ਫਲਾਂ ਸਹਿਤ ਫਲਦੇ ਹਨ।

ਨਿਰਮਲੁ ਨੀਰੁ ਵਖਾਣੀਐ; ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਨੀਵਾਨਿ ਚਲੰਦਾ।

ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨੀਰੁ = ਪਾਣੀ ਨਿਰਮਲੁ = ਉੱਜਲ ਵਖਾਣੀਐ = ਕਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਕਰ ਕੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਨੀਵਾਨਿ = ਨੀਵੇਂ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਹੀ ਚਲੰਦਾ = ਚੱਲਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਵੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਨਿਰਮਲ ਹਿਰਦੇ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵੱਲੋਂ ਨੀਵਾਂ ਰੱਖ ਕੇ ਨਿਮਰਤਾ ਭਾਵ ਨਾਲ ਚੱਲਦੇ ਹਨ।

ਸਿਰ ਉਚਾ ਨੀਵੇਂ ਚਰਣ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੈਰੀਂ ਸੀਸੁ ਪਵੰਦਾ।

ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਚੇ ਤੇ ਚਰਣ = ਪੈਰ ਨੀਵੇਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਮੁਖ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉੱਚੇ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੰਕਾਰੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਗੁਰਮੁਖ ਨਿਮਰਤਾ ਭਾਵ ਰੱਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਪੈਰੀਂ = ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਸੀਸੁ = ਸਿਰ ਪਵੰਦਾ = ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਸਭੁ ਦੂੰ ਨੀਵੀਂ ਧਰਤਿ ਹੋਇ; ਅਨੁ ਧਨੁ ਸਭੁ ਸੈਸਾਰ ਸਹੰਦਾ।

('ਅੱਨ', ਕੱਸ ਕੇ ਤੇ 'ਧਨ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਧਰਤੀ ਸਭੁ = ਸਾਰਿਆਂ ਦੂੰ = ਤੋਂ ਨੀਵੀਂ ਹੋਇ = ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਸਭੁ = ਸਾਰਾ ਸੈਸਾਰ = ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਅੰਨ, ਧਨ ਆਦਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਸਹੰਦਾ = ਸਹਾਰੇ ਚੱਲਦਾ ਹੈ।

ਧੰਨੁ ਧਰਤੀ ਓਹੁ ਥਾਉ ਧੰਨੁ; ਗੁਰਸਿਖ ਸਾਧੂ ਪੈਰੁ ਧਰੰਦਾ।

ਉਹ ਧਰਤੀ ਭੀ ਧੰਨੁ = ਧੰਨਤਾ ਦੇ ਯੋਗ ਤੇ ਉਹ ਥਾਉ = ਥਾਂ ਭੀ ਧੰਨੁ = ਧੰਨਤਾ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਾਧੂ ਜਨ ਆਪਣੇ ਪੈਰੁ = ਚਰਨ ਧਰੰਦਾ = ਧਰਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਜਿਥੈ ਬੈਸਨਿ ਸਾਧ ਜਨ ਸੋ ਥਾਨੁ ਸੁਹੰਦਾ॥ *(ਗਉੜੀ ਕੀ ਵਾਰ, ਮ: ੫, ਅੰਗ ੩੧੯)*

ਚਰਣ ਧੂੜਿ ਪਰਧਾਨ ਕਰਿ; ਸੰਤ ਵੇਦ ਜਸੁ ਗਾਵਿ ਸੁਣੰਦਾ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜਿ = ਧੂੜੀ ਨੂੰ ਪਰਧਾਨ = ਉੱਤਮ ਤੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਕਰਿ = ਕਰਕੇ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੰਤ ਜਨ ਤੇ ਵੇਦ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਜਸੁ = ਵਡਿਆਈ ਨੂੰ ਗਾਵਿ = ਗਾ ਕੇ ਸੁਣੰਦਾ = ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਵਡਭਾਗੀ; ਪਾਖਾਕ ਲਹੰਦਾ॥੧੫॥

ਉਹ ਜੀਵ ਵਡਭਾਗੀ = ਵੱਡਿਆਂ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਪਾਖਾਕ (ਪਾ + ਖਾਕ) ਪਾ = ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਖਾਕ = ਧੂੜੀ ਨੂੰ ਲਹੰਦਾ = ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ॥੧੫॥

ਪਉੜੀ ੧੬ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਪੂਰਨ ਗੁਰੂ ਹਨ)

ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਜਾਣੀਐ; ਪੂਰੇ ਪੂਰਾ ਠਾਟੁ ਬਣਾਇਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ = ਪੂਰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਰਕੇ ਜਾਣੀਐ = ਜਾਣਨਾ ਕਰੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਪੂਰੇ = ਪੂਰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੂਰੀ ਸਾਧਸੰਗਤ ਦੀ ਠਾਟੁ = ਬਣਾਉਟ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ = ਬਣਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਪੂਰੇ ਪੂਰਾ ਤੋਲੁ ਹੈ; ਘਟੈ ਨ ਵਧੈ ਘਟਾਇ ਵਧਾਇਆ।

ਪੂਰੇ = ਪੂਰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਤੋਲੁ = ਵਿਚਾਰ ਪੂਰਾ = ਪੂਰਨ ਹੈ, ਉਹ ਨਾ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵਧਾਇਆ = ਵਧਾਉਣ ਨਾਲ ਵਧੈ = ਵੱਧਦੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਘਟਾਇ = ਘਟਾਉਣ ਨਾਲ ਘਟੈ = ਘੱਟਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਪੂਰਨ ਤੇ ਇਕ-ਰਸ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਪੂਰੇ ਪੂਰੀ ਮਤਿ ਹੈ; ਹੋਰਸੁ ਪੁਛਿ ਨ ਮਤਾ ਪਕਾਇਆ।

('ਮੱਤਿ' ਕੱਸ ਕੇ ਤੇ 'ਮਤਾ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਪੂਰੇ = ਪੂਰਨ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪੂਰੀ = ਪੂਰਨ ਮਤਿ = ਸਿੱਖਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਹੋਰਸੁ = ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਕੇ ਕੋਈ ਮਤਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਕਾਇਆ, ਭਾਵ ਕੋਈ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ।

ਪੂਰੇ ਪੂਰਾ ਮੰਤੁ ਹੈ; ਪੂਰਾ ਬਚਨੁ ਨ ਟਲੈ ਟਲਾਇਆ।

ਪੂਰੇ = ਪੂਰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਮੰਤੁ = ਗੁਰਮੰਤਰ ਵੀ ਪੂਰਾ = ਪੂਰਨ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਵੀ ਪੂਰਾ = ਪੂਰਨ ਤੇ ਅਟੱਲ ਹਨ, ਜੋ ਟਲਾਇਆ = ਟਾਲਿਆਂ ਵੀ ਟਲੈ = ਟਲਦੇ ਨ = ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਸਭੇ ਇਛਾਂ ਪੂਰੀਆਂ; ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਪੂਰਾ = ਪੂਰਨ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਾਇਆ = ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਭੇ = ਸਾਰੀਆਂ ਦੁਨਿਆਵੀ ਤੇ ਆਤਮਿਕ ਇੱਛਾਂ ਪੂਰੀਆਂ = ਪੂਰਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਸਭ ਇਛ ਪੁੰਨੀ ਆਸ ਪੂਰੀ ਮਿਲੇ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰਿਆ॥ *(ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੯੨੬)*

ਵੀਹ ਇਕੀਹ ਉਲੰਘਿ ਕੈ;
ਪਤਿ ਪਉੜੀ ਚੜਿ ਨਿਜ ਘਰਿ ਆਇਆ।

('ਚੜ੍ਹਿ' ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜਿਹੜੇ ਵੀਹ ਵਿਸਵੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਤੇ ਇਕੀਹ = ਇਕ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਉਲੰਘਿ = ਲੰਘ ਕੇ ਪਤਿ = ਪਤੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਰਾਹ ਦੀਆਂ ਪਉੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਿਜ ਘਰਿ = ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਆਇਆ = ਆਏ ਹਨ। ਉਹ ਜਗਿਆਸੂ :

ਪੂਰੇ ਪੂਰਾ; ਹੋਇ ਸਮਾਇਆ॥੧੬॥

ਪੂਰੇ = ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਪੂਰਾ = ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦੇ ਸਹਿਤ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ = ਸਮਾ ਭਾਵ ਅਭੇਦ ਗਏ ਹਨ॥੧੬॥

ਪਉੜੀ ੧੭ (ਸਤਿਗੁਰੁ ਜਾਗਤਾ ਹੈ ਦੇਉ)

ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਮਿਲਿ ਜਾਗਦੇ; ਕਰਿ ਸਿਵਰਾਤੀ ਜਾਤੀ ਮੇਲਾ।

ਸਿੱਧ ਸਾਧਿਕ (ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ) ਅਤੇ ਜਾਤੀ = ਯਾਤਰੀ ਇਹ ਸਾਰੇ ਮਿਲਿ = ਮਿਲ ਕੇ ਫੱਗਣ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਜਦ ਸਿਵਰਾਤੀ = ਸ਼ਿਵਰਾਤਰੀ ਦਾ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜਾਗਦੇ = ਜਗਰਾਤਾ ਕਰਿ = ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸ਼ਿਵਰਾਤ੍ਰੀ—ਜਦੋਂ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਮੋਹਨੀ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦੌੜਿਆ। ਇਸ ਦੀ ਬਿੰਦ ਪਾਤ ਹੋਣ 'ਤੇ ਗੋਰਖ ਨਾਥ, ਮਛੰਦਰ ਨਾਥ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ, ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਰਾਤਰੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। *ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼* ਤੇ ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਮੰਗਲਮਯ ਰਾਤਰੀ ਫੱਗਣ ਵਦੀ ੧੪ ਸਿਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੇਵਤਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਇਸ ਦਿਨ ਉਤਸਵ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਮਹਾਂਦੇਉ ਅਉਧੂਤੁ ਹੈ; ਕਵਲਾਸਣਿ ਆਸਣਿ ਰਸ ਕੇਲਾ।

ਮਹਾਂਦੇਉ = ਮਹਾਂਦੇਵ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਉਧੂਤੁ = ਵਿਰੱਕਤ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਵਲਾਸਣਿ (ਕਵਲ + ਆਸਣ) ਕਵਲ = ਕਮਲ ਉੱਤੇ ਆਸਣ ਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕਮਲ ਉੱਤੇ ਆਸਣ ਲਾਉਣ ਦਾ ਰਸ ਕੇਲਾ = ਅਨੰਦ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਗੋਰਖੁ ਜੋਗੀ ਜਾਗਦਾ; ਗੁਰੁ ਮਾਛਿੰਦ੍ਰ ਧਰੀ ਸੁ ਧਰੇਲਾ।

ਗੋਰਖ ਜੋਗੀ ਜਾਗਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸੁ = ਉਸ ਦੇ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਮਾਛਿੰਦ੍ਰ = ਮਛੰਦਰ ਨਾਥ ਨੇ ਧਰੇਲਾ = ਇਸਤਰੀ (ਜਿਸ ਨੇ ਪੁਨਰ-ਵਿਆਹ ਦੀ ਰੀਤ ਬਿਨਾਂ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ) ਧਰੀ = ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਸਾਖੀ ਮਛੰਦਰ ਨਾਥ ਦੀ—ਮਛੰਦਰ ਨਾਥ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਦਾ ਗੁਰੂ ਸੀ, ਜੋ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਅੰਸ਼ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਇਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਤਪੱਸਿਆ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਜੋਗ ਸਾਧਨਾ ਦੁਆਰਾ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ। ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾ ਆਈ, ਮਨ ਅੰਦਰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਅੱਗ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋ ਗਈ। ਫਿਰ ਉਸ ਅੱਗ ਨੂੰ ਬੁਝਾਉਣ ਲਈ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ। ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਿੱਧੀ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਕਿ ਸੰਗਲਾਦੀਪ ਦਾ ਰਾਜਾ ਅਮਰੂ ਮ੍ਰਿਤੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਤਦ ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਦੇਹ ਬਰਫ਼ਾਨੀ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਛੱਡ ਕੇ ਸੂਖਮ ਸਰੀਰ ਦੁਆਰਾ 'ਪਰ-ਕਾਇਆ ਪ੍ਰਵੇਸ਼' ਸਿੱਧੀ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਂਦਿਆਂ ਅਮਰੂ ਰਾਜੇ ਦੀ ਦੇਹ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ।

ਉਸ ਦੀ ਦੇਹ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਪਦਮਨੀਆਂ ਦੇ ਲਾਲਚ ਵਿਚ ਇਹ ਜੋਗੀ ਕਾਮ-ਵਾਸ਼ਨਾ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਨਾ ਹੋਈ। ਇਉਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਅਤ੍ਰਿਪਤੀ ਵਿਚ ਕਈ ਵਰ੍ਹੇ ਲੰਘਾ ਦਿੱਤੇ। ਉਧਰ ਨੇਮ ਨਾਥ ਦੇ ਚੇਲੇ ਬਾਲ ਗੁੰਦਾਈ ਨੇ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਨੂੰ ਤਰਕ ਮਾਰੀ ਕਿ (ਗੋਰਖ ਜਤੀ ਸਦਾਇੰਦਾ ਤਿਸੁ ਗੁਰੁ ਘਰਬਾਰੀ) ਹੇ ਗੋਰਖ! ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਤੀ ਸਦਾਉਂਦਾ ਹੈਂ, ਪਰ ਤੇਰਾ ਗੁਰੂ ਤਾਂ ਸੰਗਲਾਦੀਪ ਵਿਚ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਬਣੀ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਥੇ ਰਾਜਾ ਅਮਰੂ ਦੀਆਂ ਪਦਮਨੀਆਂ ਦੇ ਸੁਖ ਭੋਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਿਹਣਾ ਸੁਣ ਕੇ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਖੂਹ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢਣ ਵਾਸਤੇ ਭੇਸ ਬਦਲਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਇਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਕੰਨ-ਪਾਟਾ ਜੋਗੀ ਮੇਰੇ ਰਾਜ ਦੀ ਹੱਦ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਵੜਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੰਨ ਲੁਕੋ ਲਏ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਗਵੱਈਏ ਦੇ ਨਾਲ ਤਬਲਾ ਵਜਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਸ਼ਾਗਿਰਦ ਬਣ ਕੇ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਨੇ ਤਬਲਾ ਵਜਾਉਣਾ ਸਿੱਖਿਆ। ਇਕ ਦਿਨ ਤਬਲੇ ਵਾਲਾ ਬੀਮਾਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਤਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।

ਉਥੇ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਨੇ ਤਬਲੇ ਨੂੰ ਸੁਰ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਛਾਪ ਲਾਈ ਅਤੇ ਮਛੰਦਰ ਨਾਥ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇ ਰਸ ਵਿਚ ਫਸੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਜਗਾਇਆ। ਇਸ ਨੇ ਤਬਲੇ ਵਿੱਚੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਕੱਢੀ ਕਿ (ਜਾਗ ਮਛੰਦਰਾ ਗੋਰਖ ਆਇਓ)। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਮਛੰਦਰ ਨਾਥ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਜਿਹਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਉੱਪਰ ਘਿਰਣਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੇਰਾ ਚੇਲਾ ਜਤੀ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਂ ਵਿਕਾਰੀ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਹਾਂ। ਤਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਅਮਰੂ ਰਾਜੇ ਦੀ ਦੇਹ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੀ ਦੇਹ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋਇਆ। ਫਿਰ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਨੇ ਮਛੰਦਰ ਨਾਥ ਨੂੰ ਲਿਆ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਵੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਖ਼ਸ਼ ਕੇ ਇਸ ਦੀ ਕਲਿਆਣ ਕਰੋ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਛੰਦਰ ਨਾਥ ਦੇ ਪ੍ਰਥਾਏ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਸੁਣਿ ਮਾਛਿੰਦ੍ਰਾ ਨਾਨਕੁ ਬੋਲੈ॥ ਵਸਗਤਿ ਪੰਚ ਕਰੇ ਨਹ ਡੋਲੈ॥ *(ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੮੭੭)*

ਸਤਿਗੁਰੁ ਜਾਗਿ ਜਗਾਇਦਾ; ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਗਿਆਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਜਾਗਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਗਿਆਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਜਗਾਇਦਾ = ਜਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਬੈਠਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਨਿਜ ਘਰਿ ਤਾੜੀ ਲਾਇਅਨੁ; ਅਨਹਦ ਸਬਦ ਪਿਰਮ ਰਸ ਖੇਲਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨਿਜ = ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਰੂਪੀ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਨ ਰੂਪ ਤਾੜੀ = ਸਮਾਧੀ ਲਾਇਅਨੁ = ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਨਹਦ = ਇਕ-ਰਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਪਿਰਮ = ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਦੀ ਖੇਲਾ = ਖੇਡ ਖੇਡਦੇ ਹਨ।

ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਆਦੇਸੁ ਹੈ; ਅਲਖ ਨਿਰੰਜਨ ਨੇਹੁ ਨਵੇਲਾ।

(ਦੂਸਰਾ ਪਾਠ 'ਨੇਹੁ ਨ ਵੇਲਾ')

ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਆਦਿ = ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੈ, ਪੁਰਖੁ = ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਆਦੇਸੁ = ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਅਲਖ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਨਿਰੰਜਨ (ਨਿਰ + ਅੰਜਨ) ਅੰਜਨ = ਮਾਇਆ ਦੀ ਕਾਲਖ ਤੋਂ ਨਿਰ = ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨੇਹੁ = ਪ੍ਰੇਮ ਸਦਾ ਨਵੇਲਾ = ਨਵਾਂ ਹੈ **ਵਾ:** ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਹੁਣੇ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਲਾ ਲਵੋ, ਫਿਰ ਵੇਲਾ = ਸਮਾਂ ਨ = ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ।

ਚੇਲੇ ਤੇ ਗੁਰੁ; ਗੁਰੁ ਤੇ ਚੇਲਾ॥੧੭॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਚੇਲੇ = ਸਿੱਖ ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਕੇ ਗੁਰਤਾ-ਗੱਦੀ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋ ਕੇ ਸਿੱਖ ਤੇ = ਤੋਂ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਰੂਪ ਹੋਏ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਚੇਲਾ = ਸਿੱਖ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ) ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਬਣੇ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਕੇ ਸਿੱਖ ਤੇ = ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਭਾਵ ਇੱਕੋ ਹੀ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪ ਹਨ॥੧੭॥

ਪਉੜੀ ੧੮ (ਸੱਚ ਸੱਚਾ ਹੈ, ਕੂੜ ਕੂੜਾ ਹੈ)

ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨ ਮਹੇਸ ਤ੍ਰੈ; ਸੈਸਾਰੀ ਭੰਡਾਰੀ ਰਾਜੇ।

ਬ੍ਰਹਮਾ, ਬਿਸਨ = ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ, ਮਹੇਸ = ਸ਼ਿਵਜੀ ਤ੍ਰੈ = ਤਿੰਨੇ ਦੇਵਤੇ **ਵਾ:** ਬ੍ਰਹਮਾ ਸੈਸਾਰੀ = ਸੰਸਾਰ

ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਰਜੋਗੁਣੀ ਹੈ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਭੰਡਾਰੀ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਸਭ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਤੋਗੁਣੀ ਹਨ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਤਮੋਗੁਣੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਭ ਦੀ ਲੈਤਾ ਕਰਨ ਦੀ ਆਦਤ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਤਮੋਗੁਣੀ ਕ੍ਰੋਧੀ ਤੇ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੁਭਾਅ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਰਾਜੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਇਕੁ ਸੰਸਾਰੀ ਇਕੁ ਭੰਡਾਰੀ ਇਕੁ ਲਾਏ ਦੀ ਬਾਣੁ ॥ *(ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ ੭)*

ਚਾਰਿ ਵਰਨ ਘਰ ਬਾਰੀਆਂ; ਜਾਤਿ ਪਾਤਿ ਮਾਇਆ ਮੁਹਤਾਜੇ।

ਚਾਰੇ ਵਰਨਾਂ (ਖੱਤਰੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਸ਼ੂਦ, ਵੈਸ਼) ਦੇ ਲੋਕ ਘਰ ਬਾਰੀਆਂ = ਘਰ-ਬਾਰ ਵਾਲੇ ਭਾਵ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਹੋ ਕੇ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਹੀ ਮੁਹਤਾਜੇ = ਮੁਥਾਜੀ ਭਾਵ ਅਧੀਨ ਹਨ।

ਛਿਅ ਦਰਸਨ ਛਿਅ ਸਾਸਤ੍ਰਾ; ਪਾਖੰਡ ਕਰਮ ਕਰਨਿ ਦੇਵਾਜੇ।

ਛਿਅ = ਛੇ ਦਰਸ਼ਨ (ਜੋਗੀ, ਜੰਗਮ, ਸਰੇਵੜੇ, ਸੰਨਿਆਸੀ, ਦਰਵੇਸ਼, ਬ੍ਰਾਹਮਣ) ਤੇ ਛਿਅ = ਛੇ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ (ਸਾਂਖ, ਨਿਆਇ, ਪੂਰਬ ਮੀਮਾਂਸਾ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਕ, ਪਤੰਜਲ, ਵੇਦਾਂਤ) ਵਿਚ ਲੱਗ ਕੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਾਖੰਡ ਦੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਦੇਵਾਜੇ = ਦਾਅਵੇ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਵਿਖਾਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸੰਨਿਆਸੀ ਦਸ ਨਾਮ ਧਰਿ; ਜੋਗੀ ਬਾਰਹ ਪੰਥ ਨਿਵਾਜੇ।

ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਤ ਦੇ ਦਸ ਨਾਮ (ਤੀਰਥ, ਆਸ਼ਰਮ, ਬਨ, ਆਰਣਯ, ਗਿਰਿ ਆਦਿ) ਧਰਿ = ਰੱਖੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋਗੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਾਰਹ = ਬਾਰਾਂ ਪੰਥ (ਹੇਤ, ਪਾਵ, ਆਈ, ਗਮਯ, ਪਾਗਲ, ਗੋਪਾਲ ਆਦਿ) ਨਿਵਾਜੇ = ਥਾਪੇ ਹਨ।

ਦਹਦਿਸਿ ਬਾਰਹ ਵਾਟ ਹੋਇ; ਪਰ ਘਰਿ ਮੰਗਨਿ ਖਾਜ ਅਖਾਜੇ।

ਇਹ ਬਾਰਹ = ਬਾਰਾਂ ਵਾਟ = ਰਸਤਿਆਂ ਵਿਚ ਫਿਰਦੇ ਹੋਏ ਦਹਦਿਸਿ = ਦਸਾਂ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਭਟਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ **ਵਾ:** ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੇ, ਪੰਜ ਕਰਮ ਇੰਦਰੇ, ਮਨ ਤੇ ਬੁੱਧ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਭਟਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪਰਾਏ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਮੰਗਨਿ = ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅਖਾਜੇ = ਨਾ ਖਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਖਾਜ = ਖਾਂਦੇ ਹਨ।

ਉਪਰੋਕਤ ਮੱਤਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸ ਕੇ ਹੁਣ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਦੱਸਦੇ ਹਨ।

ਚਾਰਿ ਵਰਨ ਗੁਰਸਿਖ ਮਿਲਿ; ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚਿ ਅਨਹਦ ਵਾਜੇ।

ਚਾਰੇ ਵਰਨਾਂ ਦੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਆਪੋ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕਰਕੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਅਨਹਦ = ਇਕ-ਰਸ ਨਾਮ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਚਾਰੇ ਵਰਨ ਅਲੱਗ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਚਾਰੇ ਵਰਨ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਰਨੁ ਅਵਰਨੁ ਹੋਇ; ਦਰਸਨ ਨਾਉ ਪੰਥ ਸੁਖ ਸਾਜੇ।

ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਚਾਰੇ ਵਰਨਾਂ ਦੇ ਭੇਦ-ਭਾਵ ਤੋਂ ਅਵਰਨ ਹੋਇ = ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਦਰਸ਼ਨ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣਾ, ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ, ਇਹੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਖ ਸਾਜੇ = ਸੁਖਦਾਇਕ ਪੰਥ = ਰਸਤਾ ਹੈ।

ਸਚੁ ਸਚਾ; ਕੂੜਿ ਕੂੜੇ ਪਾਜੇ ॥੧੮॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੱਚ ਸੱਚਾ ਹੈ ਤੇ ਕੂੜਿ = ਝੂਠੇ ਦਾ ਪਾਜੇ = ਵਿਖਾਵਾ ਕੂੜੇ = ਝੂਠਾ ਹੈ ॥੧੮॥

ਪਉੜੀ ੧੯ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਹਿਮਾ)

ਸਤਿਗੁਰ ਗੁਣੀ ਨਿਧਾਨ ਹੈ; ਗੁਣ ਕਰਿ ਬਖਸੈ ਅਵਗੁਣਿਆਰੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਨਿਧਾਨ = ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਹਨ, ਜੋ ਔਗੁਣਆਰਿਆਂ ਉੱਪਰ ਪਰਉਪਕਾਰ (ਗੁਣ) ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਬਖਸੈ = ਬਖ਼ਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਵੈਦੁ ਹੈ; ਪੰਜੇ ਰੋਗ ਅਸਾਧ ਨਿਵਾਰੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੂਰਾ = ਪੂਰਨ ਵੈਦ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਸਾਧ = ਨਾ ਸਾਧੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜੇ ਰੋਗ (ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ) ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨਿਵਾਰੇ = ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

ਸੁਖ ਸਾਗਰੁ ਗੁਰਦੇਉ ਹੈ; ਸੁਖ ਦੇ ਮੇਲਿ ਲਏ ਦੁਖਿਆਰੇ।

ਗੁਰਦੇਉ (ਗੁਰ + ਦੇਉ) ਗੁਰ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਉ = ਦੇਵ ਜੀ ਸੁੱਖਾਂ ਦੇ ਸਾਗਰੁ = ਸਮੁੰਦਰ ਹਨ, ਜੋ ਦੁਖਿਆਰੇ = ਦੁਖੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮੇਲ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਲਏ = ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਨਿਰਵੈਰੁ ਹੈ; ਨਿੰਦਕ ਦੋਖੀ ਬੇਮੁਖ ਤਾਰੇ।

ਪੂਰਾ = ਪੂਰਨ ਗੁਰੁ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਿਰਵੈਰੁ = ਵੈਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਿੰਦਕ, ਦੋਖੀ, ਬੇਮੁਖ ਭੀ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਾਰੇ = ਤਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਨਿਰਭਉ ਸਦਾ; ਜਨਮ ਮਰਣ ਜਮ ਡਰੈ ਉਤਾਰੇ।

ਪੂਰਾ = ਪੂਰੇ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਸਦਾ = ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਨਿਰਭਉ = ਭੈ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚੋਂ ਜਨਮ, ਮਰਨ ਤੇ ਜਮ ਆਦਿਕਾਂ ਦਾ ਡਰੈ = ਡਰ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਚੁੱਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਜੋ ਜੋ ਸਰਣਿ ਪਰਿਓ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਅਭੈ ਦਾਨੁ ਸੁਖ ਪਾਏ॥ *(ਬਿਲਾਵਲ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੮੨੦)*

ਸਤਿਗੁਰ ਪੁਰਖ ਸੁਜਾਣੁ ਹੈ; ਵਡੇ ਅਜਾਣੁ ਮੁਗਧ ਨਿਸਤਾਰੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੁਜਾਣੁ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਜਾਣਕਾਰੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ, ਭਾਵ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਪੁਰਖ ਹਨ, ਜੋ ਵੱਡੇ ਅਜਾਣੁ = ਅਗਿਆਨੀਆਂ ਅਤੇ ਮੁਗਧ = ਮੂਰਖਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਨਿਸਤਾਰੇ = ਤਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰ ਆਗੂ ਜਾਣੀਐ; ਬਾਹ ਪਕੜਿ ਅੰਧਲੇ ਉਧਾਰੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੱਚੇ ਆਗੂ ਜਾਣੀਐ = ਜਾਣੀਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਬਿਬੇਕ ਵੈਰਾਗ ਰੂਪੀ ਅੱਖਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਧਲੇ = ਅਗਿਆਨੀਆਂ ਨੂੰ ਵੈਰਾਗ ਬਿਬੇਕ ਦੇ ਨੇਤਰ ਬਖ਼ਸ਼ ਕੇ ਬਿਰਤੀ ਰੂਪੀ ਬਾਂਹ ਪਕੜਿ = ਫੜ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਉਧਾਰੇ = ਉੱਧਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਮਾਣ ਨਿਮਾਣੈ; ਸਦ ਬਲਿਹਾਰੇ ॥੧੯॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਿਮਾਣੈ = ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਣ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਤੋਂ ਮੈਂ ਸਦਾ ਬਲਿਹਾਰੇ = ਬਲਿਹਾਰ (ਕੁਰਬਾਨ) ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ॥੧੯॥

ਪਉੜੀ ੨੦ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਰਸ)

ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਰਸ ਪਰਸਕੈ; ਕੰਚਨ ਕਰੈ ਮਨੂਰ ਮਲੀਨਾ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਪਰਸਿਐ')

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਰਸ ਰੂਪ ਹਨ, ਆਪਣੀ ਕ੍ਰਿਪਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਪਰਸਕੈ = ਸਪਰਸ਼ਤਾ ਨਾਲ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੇ ਮਨੂਰ[1] = ਸੜੇ ਲੋਹੇ ਦੀ ਮਲੀਨਾ = ਮੈਲ ਵਤ ਹੋਏ ਮਨ ਨੂੰ ਕੰਚਨ = ਸੋਨੇ ਵਤ ਸ਼ੁੱਧ ਕਰੈ = ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ:

ਭਇਆ ਮਨੂਰੁ ਕੰਚਨੁ ਫਿਰਿ ਹੋਵੈ ਜੇ ਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤਿਨੇਹਾ॥ *(ਮਾਰੂ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੯੯੦)*

ਸਤਿਗੁਰੁ ਬਾਵਨ ਚੰਦਨੋ; ਵਾਸੁ ਸੁਵਾਸੁ ਕਰੈ ਲਾਖੀਣਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਵਨ ਚੰਦਨ ਰੂਪ ਹਨ, ਜੋ ਆਪਣੀ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਭਗਤੀ ਰੂਪੀ ਵਾਸਨਾ, ਸੁਗੰਧੀ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਲੱਖ ਸਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਲਾਖੀਣਾ = ਲਖਣ ਵਾਲੇ ਕਰੈ = ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰਾ ਪਾਰਜਾਤੁ; ਸਿੰਮਲੁ ਸਫਲੁ ਕਰੈ ਸੰਗਿ ਲੀਣਾ।

ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਰਜਾਤੁ = ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਿੰਮਲ ਰੁੱਖ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਸੰਗਿ ਲੀਣਾ = ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕੇ ਸਫਲੁ = ਸਹਿਤ ਗਿਆਨ ਫਲ ਦੇ, ਭਾਵ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਕਰੈ = ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਮਾਨ ਸਰੋਵਰ ਸਤਿਗੁਰੂ; ਕਾਗਹੁੰ ਹੰਸੁ ਜਲਹੁੰ ਦੁਧੁ ਪੀਣਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਾਨ ਸਰੋਵਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਹੜੇ ਕਾਗਹੁੰ = ਕਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਵਿਸ਼ੇ ਰੂਪ ਗੰਦਗੀ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸ੍ਰਵਣ, ਮੰਨਣ, ਨਿਧਿਆਸਣ ਰੂਪ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾ ਕੇ ਹੰਸਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਤਤਬੇਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਲਹੁੰ = ਪਾਣੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮਾਇਆ ਹੈ ਤੇ ਦੁੱਧ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਜੋਤਿ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਆਪਣੀ ਵਿਚਾਰ ਰੂਪੀ ਚੁੰਝ ਨਾਲ ਅਸਤੀ, ਭ੍ਰਾਂਤੀ, ਪ੍ਰਿਯ **ਵਾ:** ਸਤਿ, ਚੇਤਨ, ਅਨੰਦ ਰੂਪ ਦੁੱਧ ਨੂੰ ਪੀਣਾ = ਪੀਂਦੇ ਭਾਵ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਉਂ ਜਲ ਤੇ ਦੁੱਧ ਨੂੰ ਵੱਖਰਾ ਕਰ ਕੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਰਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਜੋਤਿ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਉਂ ਗੁਰਸਿੱਖ ਪਰਮਹੰਸ ਹਨ।

ਗੁਰ ਤੀਰਥੁ ਦਰੀਆਉ ਹੈ; ਪਸੂ ਪਰੇਤ ਕਰੈ ਪਰਬੀਣਾ।

ਗੁਰ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਰਿਆ ਰੂਪੀ ਤੀਰਥ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਰਿਆ ਸਾਰੀਆਂ ਨਦੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਹੀ ਰੂਪ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਤੱਖ ਪਸ਼ੂ ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਨੂੰ ਭੀ **ਵਾ:** ਪਸ਼ੂ, ਪ੍ਰੇਤ ਰੂਪ ਸੁਭਾਅ

---

੧. ਮਨੂਰ ਬਾਰੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ੪੦ਵੀਂ ਵਾਰ ਦੀ ਤੀਸਰੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਦੇਖੋ।

ਵਾਲੇ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਹਨ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰਬੀਣਾ = ਪੂਰਨ ਗਿਆਨੀ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਮੇਲ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੁ ਬੰਦੀ ਛੋੜੁ ਹੈ; ਜੀਵਣ ਮੁਕਤਿ ਕਰੈ ਓਡੀਣਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬੰਦੀ = ਕੈਦਖ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਛੋੜੁ = ਛੁਡਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਮਾਤਾ ਦੇ ਗਰਭ ਰੂਪੀ **ਵਾ:** ਕਾਲ, ਅਗਿਆਨ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਰੂਪੀ ਕੈਦਖ਼ਾਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਛੁਡਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹਨ **ਵਾ:** ਬੰਦੀ = ਬੰਧਨਾਂ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਛੁਡਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਵੱਲੋਂ ਓਡੀਣਾ = ਉਦਾਸ ਹੋਏ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਮੁਕਤ ਕਰੈ = ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ।

ਸਾਖੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਏਮਨਾਬਾਦ ਤੋਂ ਕੈਦੀ ਛੁਡਵਾਉਣ ਦੀ—ਜਦੋਂ ਸੰਮਤ ੧੫੭੮ ਵਿਚ ਬਾਬਰ ਫ਼ੌਜ ਲੈ ਕੇ ਕਾਬਲ ਤੋਂ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਕੇ ਸੈਦਪੁਰ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਸੈਦਪੁਰ ਦੇ ਪਠਾਨ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਡੱਟ ਕੇ ਟਾਕਰਾ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਬਾਬਰ ਦੀਆਂ ਫ਼ੌਜਾਂ ਅੱਗੇ ਪਠਾਣਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਗਈ। ਬਾਬਰ ਨੇ ਕਤਲੇਆਮ ਕਰ ਕੇ ਏਮਨਾਬਾਦ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਕੇ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਬੱਚੇ, ਬੁੱਢੇ, ਇਸਤਰੀਆਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਘੋੜਿਆਂ ਲਈ ਦਾਣਾ ਪੀਹਣ ਵਾਸਤੇ ਚੱਕੀਆਂ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੈਦੀਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਸਾ ਰਾਗ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਿਆ :

ਜਿਨ ਸਿਰਿ ਸੋਹਨਿ ਪਟੀਆ ਮਾਂਗੀ ਪਾਇ ਸੰਧੂਰੁ ॥ *(ਆਸਾ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੪੧੭)*

ਐਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਵੇਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੁਡਾਉਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕੌਤਕ ਕੀਤਾ। ਜਿਥੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰੋੜੀ ਸਾਹਿਬ ਹੈ, ਉਥੇ ਬੈਠਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਮੁਗ਼ਲ ਨੇ ਆ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਚੱਲੋ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਕੋਲ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਅਤੇ ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਘਰ ਪੁੱਤਰੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲ ਮਠਿਆਈ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਭੁੱਖਿਆਂ ਨੂੰ ਮਠਿਆਈ ਦੇ ਕੇ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹੁਕਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅੱਗੇ ੪ ਕੋਹ 'ਤੇ ਇਕ ਤਲਾਬ ਹੈ, ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਵਿਸ਼ਰਾਮ ਕਰ। ਆਪ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਕੈਦੀਆਂ ਦੀ ਖ਼ਲਾਸੀ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਕੈਦ ਹੋ ਕੇ ਮੁਗ਼ਲਾਂ ਨਾਲ ਚੱਲ ਪਏ। ਉਸ ਵਕਤ ਮੁਗ਼ਲਾਂ ਨੇ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨੇ ਨੂੰ ਅੜੀਅਲ ਘੋੜਾ ਫੜਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਕ ਭਾਰ ਦੀ ਪੰਡ ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ। ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸੀਸ ਉੱਤੇ ਪੰਡ ਰੱਖਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਪੰਡ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸੀਸ ਤੋਂ ਇਕ ਗਿੱਠ ਉੱਪਰ ਟਿਕ ਗਈ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਗ਼ਲਾਂ ਨਾਲ ਤੁਰ ਪਏ, ਮੁਗ਼ਲ ਪੰਡ ਸਿਰ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਟਿਕੀ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ। ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਜਾਂਦਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਰਦਾਨਿਆ! ਰਬਾਬ ਵਜਾ ਤਾਂ ਮਰਦਾਨਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਘੋੜਾ ਬਹੁਤ ਅੜੀਅਲ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਦੋਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਛੁੱਟ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੁਗ਼ਲ ਮਾਰਨਗੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਬੇਪਰਵਾਹ ਬਣ ਤਾਂ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨੇ ਨੇ ਐਸਾ ਹੀ ਕੀਤਾ ਤੇ ਘੋੜਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਚੰਚਲ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲਾ ਘੋੜਾ ਨਿਸਚੇ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਇਹ ਕੌਤਕ ਵੇਖ ਕੇ ਮੁਗ਼ਲ ਹੋਰ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ। ਫਿਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਆਪਣੀ ਮੁਬਾਰਕ ਰਸਨਾ ਤੋਂ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਖੁਰਾਸਾਨ ਖਸਮਾਨਾ ਕੀਆ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੁ ਡਰਾਇਆ ॥
ਆਪੈ ਦੋਸੁ ਨ ਦੇਈ ਕਰਤਾ ਜਮੁ ਕਰਿ ਮੁਗਲੁ ਚੜਾਇਆ ॥
ਏਤੀ ਮਾਰ ਪਈ ਕਰਲਾਣੇ ਤੈਂ ਕੀ ਦਰਦੁ ਨ ਆਇਆ ॥੧॥ *(ਆਸਾ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੩੬੦)*

ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਰੇ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਇਉਂ ਜਾਪਿਆ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਵੰਡਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹਮਦਰਦ ਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕੈਦਖ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਕੈਦੀ ਲੋਕ ਵੇਖੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੈਦੀਆਂ ਦੀ ਕੁਲ ੧੧੦੦ ਗਿਣਤੀ ਸੀ। ਮੁਗ਼ਲਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਅਤੇ ਭਾਈ ਬਾਲਾ, ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਅੱਗੇ ਵੀ ਇਕ ਇਕ ਚੱਕੀ ਆਟਾ ਪੀਹਣ ਲਈ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ। ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾਣੇ ਪਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ ਤਾਂ ਚੱਕੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਚੱਲਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾਣੇ ਪਾਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਚੱਕੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਚੱਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਕੈਦੀ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਕਿ 'ਸਤਿਨਾਮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਦਾ ਜਾਪ ਕਰੋ। ਚੱਕੀਆਂ ਆਪੇ ਚੱਲਣ ਲੱਗ ਪੈਣਗੀਆਂ। ਇਉਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਸਦਕਾ ਚੱਕੀਆਂ ਆਪੇ ਹੀ ਫਿਰਨ ਲੱਗ ਪਈਆਂ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਸਤਿਨਾਮੁ ਦੇ ਜਾਪ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਵਕਤ ਮੁਗ਼ਲਾਂ ਨੇ ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਬਾਬਰ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚਾਈ। ਬਾਬਰ ਆ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ ਡਿੱਗਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੁਆਫ਼ ਕਰ ਦਿਉ। ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਮੁਆਫ਼ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ, ਜਿਹੜੇ ਪਠਾਣਾਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਤੇਰੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੋਣਗੇ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੁੱਢਿਆਂ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਕਸੂਰ ਨਹੀਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੈਦ ਵਿੱਚੋਂ ਰਿਹਾਅ ਕਰ। ਇਹ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਚਲੇ ਜਾਣ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਬਾਬਰ ਨੇ ਸਾਰੇ ਕੈਦੀ ਰਿਹਾਅ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਲੁੱਟਿਆ ਧਨ-ਮਾਲ ਵੀ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ, ਸਾਰੇ ਕੈਦੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਜੈ-ਜੈਕਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਾਬਰ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੇਰੀ ਕੁਲ ਵਿੱਚੋਂ ਰਾਜ ਭਾਗ ਨਾਸ਼ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਇਹ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਨਿਆਏ ਕਰਦੇ ਰਹੋਗੇ, ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਐਸਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਦੋਂ ਅਨਿਆਏ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਹੇ ਬਾਬਰ! ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਬਚਨ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਕੁਲ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਸੀਸ ਦੇ ਕੇ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਵਾਂਗੇ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਬਾਬਰ ਦੀ ਕੈਦ ਵਿੱਚੋਂ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਕਤ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਉਂ ਪਹਿਲੇ ਜਾਮੇ ਵਿਚ 'ਬੰਦੀ ਛੋੜ' ਕਹਾਏ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛੇਵੇਂ ਜਾਮੇ ਵਿਚ ਗਵਾਲੀਅਰ ਦੇ ਕਿਲੇ ਵਿੱਚੋਂ ੫੨ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪੱਲਾ ਫੜਾ ਕੇ ਕੈਦ ਵਿੱਚੋਂ ਛੁਡਵਾਇਆ। ਇਉਂ ਛੇਵੇਂ ਜਾਮੇ ਵਿਚ 'ਬੰਦੀ ਛੋੜ' ਕਹਾਏ।

ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਦੋਂ ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ 'ਜ਼ਫ਼ਰਨਾਮੇ' ਨਾਲ ਮਾਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਾਰਾ ਆਜ਼ਮ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਤਖ਼ਤ 'ਤੇ ਬਿਠਾਇਆ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਬੰਦੀਖ਼ਾਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਸਾਰੇ ਕੈਦੀ ਰਿਹਾਅ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ। ਬਹਾਦਰਸ਼ਾਹ ਨੇ ਬਚਨ ਮੰਨ ਕੇ ਸਾਰੇ ਕੈਦੀ ਰਿਹਾਅ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਇਉਂ ਦਸਮੇਂ ਜਾਮੇ ਵਿਚ 'ਬੰਦੀ ਛੋੜ' ਕਹਾਉਣਾ ਕੀਤਾ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਨ; ਅਪਤੀਜੁ ਪਤੀਣਾ ॥੨੦॥

ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਇਕ-ਮਿਕ ਹੋਏ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਅਪਤੀਜੁ = ਨਾ ਪਤੀਜਣ ਵਾਲਾ ਮਨ ਪਤੀਣਾ = ਪਤੀਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਭਰੋਸੇ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੨੦॥

ਪਉੜੀ ੨੧ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ)

ਸਿਧ ਨਾਥ ਅਵਤਾਰ ਸਭ; ਗੋਸਟਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕੰਨ ਫੜਾਇਆ।

ਜੋ ਚੌਰਾਸੀ ਸਿੱਧ, ਨੌਂ ਨਾਥ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਸਭ = ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਗੋਸਟਿ = ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਹਾਰ ਮੰਨ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਅੱਗੇ ਆਪਣੇ ਕੰਨ ਫੜਾਇਆ = ਫੜਾਏ ਭਾਵ ਹਾਰ ਮੰਨੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੋਏ।

ਬਾਬਰ ਕੇ ਬਾਬੇ ਮਿਲੇ; ਨਿਵ ਨਿਵ ਸਭ ਨਬਾਬ ਨਿਵਾਇਆ।

ਬਾਬਰ ਏਮਨਾਬਾਦ ਵਿਖੇ ਬਾਬੇ ਕੇ = ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬੜੀ ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਬਾਬਰ ਦੇ ਜੋ ਹੋਰ ਵੀ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਨਵਾਬ ਸਨ, ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਨਿਵ ਨਿਵ = ਝੁਕ ਝੁਕ ਕੇ ਬੜੇ ਅਦਬ ਸਹਿਤ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਅੱਗੇ ਆਪਣੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਆ = ਝੁਕਾਏ।

ਪਾਤਿਸਾਹਾ ਮਿਲਿ ਵਿਛੁੜੇ; ਜੋਗ ਭੋਗ ਛਡਿ ਚਲਿਤੁ ਰਚਾਇਆ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਜੋ ਵਿਛੁੜੇ = ਵਿੱਛੜ ਗਏ, ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰੱਖੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸੰਸਾਰਕ ਜੋਗ ਤੇ ਭੋਗ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਭਾਵ ਮੋਦੀ ਦੀ ਕਾਰ ਤੇ ਸਮਾਧੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਚਾਰ ਉਦਾਸੀਆਂ ਕਰ ਕੇ ਤਾਰਨ ਲਈ ਚਲਿਤੁ = ਕੌਤਕ ਰਚਾਇਆ।

ਦੀਨ ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਪਾਤਿਸਾਹੁ; ਬੇਮੁਹਤਾਜੁ ਰਾਜੁ ਘਰਿ ਆਇਆ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀਨ ਦੁਨੀਆ = ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਦੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹਨ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਵੱਲੋਂ ਬੇਮੁਹਤਾਜੁ = ਬੇਪਰਵਾਹ ਹੋ ਕੇ ਰਾਜ ਘਰ ਭਾਵ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਘਰ ਵਿਚ ਆਇਆ = ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ **ਵਾ:** ਗੁਰਤਾ-ਗੱਦੀ ਦਾ ਰਾਜ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਕਾਦਰ ਹੋਇ ਕੁਦਰਤਿ ਕਰੇ; ਏਹ ਭਿ ਕੁਦਰਤਿ ਸਾਂਗ ਬਣਾਇਆ।

ਕਾਦਰ = ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੋ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰੇ = ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕੁਦਰਤ ਭੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਹੀ ਇਕ ਸਾਂਗ = ਕੌਤਕ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਇਕਨਾ ਜੋੜ ਵਿਛੋੜਦਾ; ਚਿਰੀ ਵਿਛੁੰਨੇ ਆਣਿ ਮਿਲਾਇਆ।

ਜੋ ਭੋਗੀ ਲੋਕ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਕਨਾ ਨੂੰ ਵਿਛੋੜਦਾ = ਵਿਛੋੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਨਮੁਖ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਜਗਿਆਸੂ ਚਿਰੀ = ਕਈ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਵਿਛੁੰਨੇ = ਵਿੱਛੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਚਰਨ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਣਿ = ਲਿਆ ਕੇ ਮਿਲਾਇਆ = ਮੇਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚਿ; ਅਲਖ ਲਖਾਇਆ ॥੨੧॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮੇਲ ਕੇ ਅਲਖ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਲਖਾਇਆ = ਜਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ॥੨੧॥

ਪਉੜੀ ੨੨

(ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਸਰੂਪ ਦੀ ਅਭੇਦਤਾ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ)

ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਸਾਹੁ ਹੈ; ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਜਗੁ ਤਿਸਦਾ ਵਣਜਾਰਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੂਰਾ = ਪੂਰਨ ਸਾਹੁ = ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਤ੍ਰਿਭਵਣ = ਤਿੰਨੇ ਭਵਨਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਤੇ ਸਾਰਾ ਜਗੁ = ਸੰਸਾਰ ਹੈ, ਉਹ ਤਿਸਦਾ = ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਵਣਜ ਨੂੰ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਵਣਜਾਰੇ ਹਨ।

ਰਤਨ ਪਦਾਰਥ ਬੇਸੁਮਾਰ; ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਲਖ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਵੈਰਾਗ ਰੂਪੀ ਰਤਨ ਆਦਿਕ ਤੇ ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ, ਮੋਖ ਵਰਗੇ ਬੇਸੁਮਾਰ = ਅਣਗਿਣਤ ਪਦਾਰਥ ਹਨ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਭਾਉ = ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤਿ = ਭਗਤੀ ਦੇ ਭੰਡਾਰਾ = ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਪਾਰਜਾਤ ਲਖ ਬਾਗ ਵਿਚਿ; ਕਾਮਧੇਣੁ ਦੇ ਵਗ ਹਜਾਰਾ।

(‘ਵੱਗ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਬਾਗ਼ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਪਾਰਜਾਤ = ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ ਹਨ ਅਤੇ ਕਾਮਧੇਨ ਗਊਆਂ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਵੱਗ ਹਨ।

ਲਖਮੀਆਂ ਲਖ ਗੋਲੀਆਂ; ਪਾਰਸ ਦੇ ਪਰਬਤੁ ਅਪਾਰਾ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਲਖਮੀਆਂ = ਲੱਛਮੀਆਂ ਉਸ ਦੇ ਦਰ ਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ = ਦਾਸੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਅਪਾਰਾ = ਬੇਅੰਤ ਪਾਰਸ ਦੇ ਪਰਬਤ ਹਨ।

ਲਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਲਖ ਇੰਦ੍ਰ ਲੈ; ਹੁਇ ਸਕੇ ਛਿੜਕਨਿ ਦਰਬਾਰਾ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਇੰਦਰ ਦੇਵਤੇ, ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਲੈ ਕੇ ਸਕੇ = ਮਾਸ਼ਕੀ ਰੂਪ ਹੁਇ = ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਛਿੜਕਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸੂਰਜ ਚੰਦ ਚਰਾਗ ਲਖ; ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਨਿਧਿ ਬੋਹਲ ਅੰਬਾਰਾ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਦ = ਚੰਦਰਮਾ ਹਨ, ਜੋ ਚਰਾਗ = ਦੀਵੇ ਵਾਂਗ ਰੌਸ਼ਨੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਰਿਧੀਆਂ, ਸਿਧੀਆਂ ਤੇ ਨਿਧੀਆਂ ਦੇ ਬੋਹਲ = ਢੇਰਾਂ ਦੇ ਅੰਬਾਰ = ਢੇਰ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਸਭੇ ਵੰਡਿ ਵੰਡਿ ਦਿਤਿਓਨੁ; ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਕਰਿ ਸਚੁ ਪਿਆਰਾ।

ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਭੇ = ਸਾਰੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡ-ਵੰਡ ਕੇ ਦਿਤਿਓਨੁ = ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ, ਭਾਵ ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸੀ ਜਾਂ ਇੱਛਾ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵੰਡੀਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਭਾਈ ਬਹਿਲੋ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕੰਬਲੀ ਵਿਛਾ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕੰਬਲੀ ਵਿਛਾਈ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਗੁਪਤ ਰੂਹਾਂ ਤੈਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ੀਆਂ, ਇਹ ਤੇਰੇ ਅਧੀਨ ਰਹਿਣਗੀਆਂ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਇਆ, ਗੁਪਤ ਰੂਹਾਂ ਉਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਹੀਆਂ। ਫਿਰ ਉਸ ਦੇ ਵੰਸ਼ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਹੀਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਪਤ ਰੂਹਾਂ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤ ਦੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਮਿਸਾਲ ਭਾਈ ਭਗਤੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਅੱਜ ਵੀ ਦੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਥੇ ਲੱਗਿਆ ਖੂਹ ਅਤੇ ਖੂਹ ’ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਇਤਿਹਾਸ ਦਰਸਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਰਾਤ-ਰਾਤ ਗੁਪਤ ਰੂਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇੱਟਾਂ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਖੂਹ ਲਗਵਾਇਆ ਸੀ। ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਪੂਰੇ ਵੇਰਵੇ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਭਾਈ ਬਹਿਲੋ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਭਾਈ ਭਗਤੇ ਨੇ ਇਹ ਪਿੰਡ ਵਸਾਇਆ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਵਿਚ ਇਹ ਕਰਾਮਾਤ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਦੀ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤਕ ਰਹੀ। ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਪਤ ਰੂਹਾਂ ਨੇ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਭਾਉ = ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤਿ = ਭਗਤੀ ਕਰਿ = ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੀ ਪੁਰਸ਼ ਸੱਚੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ।

ਭਗਤਿ ਵਛਲੁ; ਸਤਿਗੁਰੁ ਨਿਰੰਕਾਰਾ ॥੨੨॥

ਭਗਤਿ = ਭਗਤਾਂ ਨਾਲ ਵਛਲੁ = ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ ਹੀ ਸਰੂਪ ਹਨ ॥੨੨॥

ਪਉੜੀ ੨੩ (ਚੌਦਾਂ ਰਤਨ ਸਮੁੰਦਰ 'ਚੋਂ)

ਖੀਰ ਸਮੁੰਦ ਵਿਰੋਲਿਕੈ; ਕਢ ਰਤਨ ਚਉਦਹ ਵੰਡਿ ਲੀਤੇ।

ਖੀਰ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਵਿਰੋਲਿਕੈ = ਰਿੜਕਣ ਸਮੇਂ ਜੋ ਚਉਦਹ = ਚੌਦਾਂ ਰਤਨ ਕੱਢੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡਣ ਵੇਲੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਜੋ ਝਗੜਾ ਹੋਇਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੰਡਣ ਵਾਸਤੇ ਭਗਵਾਨ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੇ ਮੋਹਣੀ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰ ਕੇ ਯਥਾਯੋਗ ਸਭ ਨੂੰ ਵੰਡੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੰਡ ਹੋਏ ਲੀਤੇ = ਲੈ ਲਏ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਸ੍ਰੀ ਮਣ ਰੰਭਾ ਵਾਰਨੀ ਧਨਖ ਧਨੰਤਰ ਬਾਜ।
ਬਿਖ ਧੇਨ ਸਸੀ ਕਲਪਤਰ ਸੰਖ ਅਮੀ ਗਜਰਾਜ।

ਮਣਿ ਲਖਮੀ ਪਾਰਜਾਤ ਸੰਖ; ਸਾਰੰਗ ਧਨੁਖ ਵਿਸਨੂੰ ਵਸਿ ਕੀਤੇ।

('ਧਨੁਖ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

(੧) ਕੌਸਤਕ ਮਣੀ, (੨) ਲਖਮੀ = ਲੱਛਮੀ, (੩) ਪਾਰਜਾਤ = ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ, (੪) ਗਾਂਡੀਵ ਸੰਖ, (੫) ਸਾਰੰਗ ਧਨੁਖ, ਇਹ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਸਿ = ਅਧੀਨ ਕੀਤੇ = ਕਰ ਲਏ ਭਾਵ ਇਹ ਪੰਜੇ ਆਪ ਰੱਖ ਲਏ।

ਕਾਮਧੇਣੁ ਤੇ ਅਪਛਰਾਂ; ਐਰਾਪਤਿ ਇੰਦ੍ਰਾਸਣਿ ਸੀਤੇ।

('ਅਪੱਛਰਾਂ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

(੬) ਕਾਮਧੇਣ ਗਊ, ਜੋ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ, (੭) ਅਪੱਛਰਾਂ ਤੇ (੮) ਐਰਾਪਤਿ = ਐਰਾਵਤ ਹਾਥੀ ਇਹ ਇੰਦ੍ਰਾਸਣਿ = ਇੰਦਰ ਦੇ ਆਸਣ ਨਾਲ ਸੀਤੇ = ਸਿਉਂਤੇ ਗਏ ਭਾਵ ਜੋੜ ਦਿੱਤੇ ਗਏ।

ਕਾਲਕੂਟ ਤੇ ਅਰਧ ਚੰਦ; ਮਹਾਂਦੇਵ ਮਸਤਕਿ ਧਰਿ ਪੀਤੇ।

ਮਹਾਂਦੇਵ = ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ (੯) ਅਰਧ ਚੰਦ = ਦੂਜ ਦੇ ਚੰਦਰਮਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਸਤਕਿ = ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਧਰਿ = ਟਿਕਾ ਲਿਆ, ਅਤੇ (੧੦) ਕਾਲਕੂਟ = ਜ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਪੀਤੇ = ਪੀ ਲਿਆ ਭਾਵ ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕਰਕੇ ਜ਼ਹਿਰ ਕੰਠ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਨਾਮ ਮਹਾਤਮ ਸੰਕਰ ਜਾਨਤ ਘੋਰ ਹਲਾਹਲ ਲੀਨ ਪਚਾਈ। *(ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤਰ)*

ਘੋੜਾ ਮਿਲਿਆ ਸੂਰਜੈ; ਮਦ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇਵ ਦਾਨਵ ਰੀਤੇ।

(੧੧) ਉੱਚ ਸ੍ਰਵਾ ਘੋੜਾ ਸੂਰਜੈ = ਸੂਰਜ ਦੇਵਤੇ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ = ਮਿਲ ਗਿਆ, (੧੨) ਮਦ = ਸ਼ਰਾਬ ਦਾਨਵ = ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ (੧੩) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਰੀਤੇ = ਮਰਿਆਦਾ ਦੇਵ = ਦੇਵਤਿਆਂ ਕੋਲ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ।

ਕਰੇ ਧਨੰਤਰੁ ਵੈਦਗੀ; ਡਸਿਆ ਤੱਛਕਿ ਮਤਿ ਬਿਪਰੀਤੇ।

(‘ਡੱਸਿਆ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

(੧੪) ਧਨੰਤਰ ਨਾਮ ਦਾ ਵੈਦ ਵੈਦਗੀ ਕਰੇ = ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਦਾ ਅੰਤ ਸਮਾਂ ਆਇਆ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਮਤਿ = ਬੁੱਧੀ ਬਿਪਰੀਤੇ = ਉਲਟ ਹੋ ਗਈ **ਵਾ:** ਕਾਲ ਨੇ ਉਲਟ ਕਰ ਦਿੱਤੀ, ਜੋ ਤੱਛਕ ਨਾਗ ਦੀ ਚਲਾਕੀ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ਤੇ ਤੱਛਕ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਚਲਾਕੀ ਨਾਲ ਡੱਸ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।

ਸਾਖੀ ਤੱਛਕ ਨਾਗ ਤੇ ਧਨੰਤਰ ਦੀ—ਜੋ ਇਥੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਟੂਕ ਮਾਤਰ ਗੱਲ ਕਹੀ ਹੈ, ਉਸ ਲੰਮੀ ਵਾਰਤਾ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ, ਜੋ ਰਾਜੇ ਪਰੀਛਤ ਨਾਲ ਕਲਿਜੁਗ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਰਾਜੇ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਕਲਿਜੁਗ ਅਪੱਦਰ ਨਾ ਕਰੇ। ਆਪਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਕਲਿਜੁਗ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਨ! ਇਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਪਹਿਰਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕੱਢ ਸਕਦਾ। ਮੈਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪੁੱਤਰ ਹਾਂ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਚਾਰ ਸਮਿਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਵਿਚ ਚਾਰ ਦੇਵਤੇ ਪ੍ਰਾਣਧਾਰੀ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀ ਦੇ ਕੇ ਲਾਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਮੇਰੀ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ। ਰਾਜ ਤੇਰਾ ਵੀ ਰਹੇਗਾ ਔਰ ਮੇਰਾ ਵੀ ਰਹੇਗਾ। ਮੇਰੇ ਨਿਵਾਸ ਲਈ ਜਗ੍ਹਾ ਨੀਯਤ ਕਰ ਦੇਵੋ, ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਪਰੀਛਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਂਦਾ ਹੋਵੇ, ਜੂਆ ਖੇਡਦਾ ਹੋਵੇ, ਵਿਭਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ, ਝੂਠ ਬੋਲੇ, ਨਿੰਦਿਆ ਕਰੇ, ਤੂੰ ਉਥੇ ਰਿਹਾ ਕਰ। ਤਾਂ ਕਲਿਜੁਗ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੋਈ ਮੈਨੂੰ ਚੰਗੀ ਥਾਂ ਵੀ ਦੇਵੋ, ਇਹ ਸਭ ਮਾੜੀਆਂ ਜਗ੍ਹਾਵਾਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਪਰੀਛਤ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸੋਨੇ ’ਤੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ, ਪਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਮੇਰਾ ਮੁਕਟ ਸੋਨੇ ਦਾ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਲਿਜੁਗ ਸੂਖਮ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਮੁਕਟ ’ਚ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਅੱਗੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਰਾਜਾ ਪਰੀਛਤ ਦੇ ਅੱਗੋਂ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨਿਕਲਿਆ ਤਾਂ ਰਾਜਾ ਪਰੀਛਤ ਸ਼ਿਕਾਰ ਲੱਭਦਾ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਜਿਥੇ ਵਿਭਾਂਡਵ ਰਿਖੀ ਤਪ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਰਿਖੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਮੇਰਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਮਿਰਗ ਕਿਸ ਪਾਸੇ ਗਿਆ ਹੈ? ਤਾਂ ਰਿਖੀ ਨੇ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਉੱਤਰ ਨਾ ਦਿੱਤਾ। ਕਲਿਜੁਗ ਨੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਮੱਤ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਮਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੱਪ, ਜੋ ਸੁੱਕਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਰਿਖੀ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਧਰ ਰਾਜਾ ਤਾਂ ਆਪਨੇ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤੇ ਇਧਰ ਵਿਭਾਂਡਵ ਰਿਖੀ ਦਾ ਚੇਲਾ ਸਿੰਙੀ ਰਿਖੀ ਬ੍ਰਹਮ ਲੋਕ ਵਿੱਚੋਂ ਵਰ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਜੋ ਵੀ ਬਚਨ ਕਰਾਂ, ਉਹ ਪੂਰਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਨੇ ਸਰਾਪ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਿਸ ਨੇ ਵੀ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਸੱਪ ਪਾ ਕੇ ਨਿਰਾਦਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਅੱਜ ਤੋਂ ਸੱਤ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਸੱਪ ਦੇ ਡੰਗਣ ਨਾਲ ਮੌਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਜਦੋਂ ਰਿਖੀ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਤਾਂ ਗਲ ਵਿਚ ਮਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੱਪ ਵੇਖ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਸਰਾਪ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਸਰਾਪ ਦੇ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਰਿਖੀ ਨੇ ਅੰਤਰ-ਧਿਆਨ ਹੋ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਹੋਈ। ਇਹ ਤਾਂ ਧਰਮੀ ਰਾਜਾ ਪਰੀਛਤ ਸੀ। ਇਸ ਕੋਲੋਂ ਕਲਿਜੁਗ ਨੇ ਮਾੜਾ ਕਰਮ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਹੋਣਹਾਰ ਪ੍ਰਬਲ ਹੈ, ਜੋ ਹੋਣਾ ਸੀ, ਉਹ ਹੋ ਗਿਆ। ਆਪਣੇ ਸ਼ਿਸ਼ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਾ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਖ਼ਬਰ ਕਰ। ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਰਾਜੇ ਪਰੀਛਤ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਤੇਰੀ ਸੱਪ ਡੰਗਿਆਂ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰ ਲੈ। ਉਸ ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਗੰਗਾ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਮੇਰਠ ਕੋਲ ਸ਼ੀਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਮਹਿਲ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਸੁਕਦੇਵ ਮੁਨੀ ਕੋਲੋਂ ‘ਭਾਗਵਤ ਪੁਰਾਣ’ ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਣੀ। ਮਹਿਲ ਐਸਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਥੇ ਨਿੱਕੀ ਕੀੜੀ ਵੀ ਦੂਰ ਤੋਂ ਦਿੱਸਦੀ ਸੀ। ਧਰਮੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਹਲਚਲ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਧਰਮੀ ਰਾਜਾ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਧਨੰਤਰ ਵੈਦ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਚੱਲ ਪਿਆ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਤੱਛਕ ਨਾਗ

ਰਾਜੇ ਪਰੀਛਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਚੱਲ ਪਿਆ। ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਤੱਛਕ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਕੌਣ ਹੈਂ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਧਨੰਤਰ ਵੈਦ ਹਾਂ। ਧਨੰਤਰ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਕੌਣ ਹੈਂ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤੱਛਕ ਨਾਗ ਹਾਂ। ਧਨੰਤਰ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਕਿਥੇ ਚੱਲਿਆ ਹੈਂ ਤਾਂ ਤੱਛਕ ਨਾਗ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਰਾਜੇ ਪਰੀਛਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਚੱਲਿਆ ਹਾਂ। ਤੱਛਕ ਨੇ ਧਨੰਤਰ ਵੈਦ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਕਿਥੇ ਚੱਲਿਆ ਹੈਂ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਰਾਜੇ ਪਰੀਛਤ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਚੱਲਿਆ ਹਾਂ। ਤੱਛਕ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਤਾਕਤ ਹੈ, ਮੈਂ ਦੇਖਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਧਨੰਤਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਨਿਗ੍ਹਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਥੋਂ ਤਕ ਮੈਂ ਮਰਨ ਨਹੀਂ ਦਿਆਂਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਅਮਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਧਨੰਤਰ ਨੇ ਤੱਛਕ ਨਾਗ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਬਾਰੇ ਦੱਸਣਾ ਕਰ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਸਾਹਮਣੇ ਸੁੱਕਾ ਪਿੱਪਲ ਦਾ ਦਰੱਖ਼ਤ ਹੈ, ਉਸ ਉਪਰ ਲੱਕੜਹਾਰਾ ਲੱਕੜਾਂ ਕੱਟ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਫੁੰਕਾਰੇ ਨਾਲ ਸੁਆਹ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਧਨੰਤਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਰ ਕੇ ਦਿਖਾ। ਤੱਛਕ ਨੇ ਇਕ ਫੁੰਕਾਰਾ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਲੱਕੜਹਾਰਾ ਅਤੇ ਪਿੱਪਲ ਸਾੜ ਕੇ ਸੁਆਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਧਨੰਤਰ ਵੈਦ ਨੇ ਆਪਣੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪਾ ਕੇ ਪਿੱਪਲ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਨਾਲੋਂ ਭੀ ਹਰਾ-ਭਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਲੱਕੜਹਾਰਾ ਵੀ ਜਿਊਂਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਧਨੰਤਰ ਵੈਦ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੀ। ਇਹ ਕੌਤਕ ਦੇਖ ਕੇ ਤੱਛਕ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਹੈ ਅਰ ਇਸ ਨੇ ਜ਼ਰੂਰ ਜਿਊਂਦਾ ਕਰ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿਆਂ। ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਇਸ ਨੇ ਧਨੰਤਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੇਰਾ ਰਾਹ ਹੋਰ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਰਾਹ ਹੋਰ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੂੰ ਬਚਾਉਣ ਚੱਲਿਆ ਹੈਂ ਅਤੇ ਮੈਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਚੱਲਿਆ ਹਾਂ ਤਾਂ ਤੱਛਕ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਰੂਪ ਬਦਲ ਕੇ ਖੂੰਡੀ ਬਣ ਕੇ ਪੈ ਗਿਆ ਤਾ ਧਨੰਤਰ ਨੇ ਖੂੰਡੀ ਜਾਣ ਕੇ ਚੁੱਕ ਲਈ, ਕਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਟੰਗ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਪਿੱਠ ਪਿੱਛੇ ਖੁਰਕ ਹੋਣ ਲੱਗੀ। ਜਦੋਂ ਖੂੰਡੀ ਨਾਲ ਖੁਰਕ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਤੱਛਕ ਨੇ ਡੰਗ ਮਾਰ ਕੇ ਉਥੇ ਹੀ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਿੱਠ ਪਿੱਛੇ ਉਸ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਉਧਰ ਸੁਕਦੇਵ ਮੁਨੀ ਨੇ ਜਦੋਂ 'ਭਾਗਵਤ ਪੁਰਾਣ' ਦੀ ਕਥਾ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾਇਆ ਤਾਂ ਬਾਗ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਜੋ ਮਾਲੀ ਫੁੱਲ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਵਿਚ ਤੱਛਕ ਸੂਖਮ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਸੁਕਦੇਵ ਮੁਨੀ ਨੇ ਭੋਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਜਦੋਂ ਫੁੱਲ ਲੈ ਕੇ ਮੱਥੇ ਨੂੰ ਲਾਏ ਤੇ ਸੁੰਘਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਤੱਛਕ ਨੇ ਡੰਗ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਧਨੰਤਰ ਉਸ ਨੂੰ ਬਚਾਉਂਦਾ ਬਚਾਉਂਦਾ ਆਪ ਵੀ ਮਰ ਗਿਆ। ਇਹ ਗੱਲ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇਥੇ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ:

ਜੜੀਂ ਬੂਟੀਂ ਜੇ ਜੀਵੀਐ ਕਿਉ ਮਰੈ ਧਨੰਤਰੁ। *(ਵਾਰ ੩੬, ਪਉੜੀ ੧੫)*

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਐਸਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ:

ਬਹੁ ਜਤਨ ਕਰਤਾ ਬਲਵੰਤ ਕਾਰੀ ਸੇਵੰਤ ਸੂਰਾ ਚਤੁਰ ਦਿਸਹ॥
ਬਿਖਮ ਥਾਨ ਬਸੰਤ ਊਚਹ ਨਹ ਸਿਮਰੰਤ ਮਰਣੰ ਕਦਾਂਚਹ॥
ਹੋਵੰਤਿ ਆਗਿਆ ਭਗਵਾਨ ਪੁਰਖਹ ਨਾਨਕ ਕੀਟੀ ਸਾਸ ਅਕਰਖਤੇ॥੭॥

(ਸਲੋਕ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੧੩੫੪)

ਗੁਰ ਉਪਦੇਸੁ ਅਮੋਲਕਾ; ਰਤਨ ਪਦਾਰਥ ਨਿਧਿ ਅਗਣੀਤੇ।

('ਅਗ-ਣੀਤੇ' ਬੋਲੋ)

ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਦਾਂ ਰਤਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਖੀਰ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਉਪਦੇਸੁ = ਸਿੱਖਿਆ ਅਮੋਲਕਾ = ਮੁੱਲ

ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਵੈਰਾਗ ਰੂਪੀ ਰਤਨ, ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ ਤੇ ਨਿਧੀਆਂ ਰੂਪ ਅਗਣੀਤੇ = ਅਣਗਿਣਤ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰ ਸਿਖਾਂ; ਸਚੁ ਪਰੀਤੇ ॥੨੩॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਿਖਾਂ = ਸਿੱਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖ਼ਜ਼ਾਨਿਆਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਸਗੋਂ ਇਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਸੱਚੀ ਪਰੀਤੇ = ਪ੍ਰੀਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਗੁਰਸਿਖਾ ਮਨਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਹੈ ਹਰਿ ਨਾਮ ਹਰਿ ਤੇਰੀ ਰਾਮ ਰਾਜੇ ॥ *(ਆਸਾ ਮ: ੪, ਅੰਗ ੪੫੧)*

ਪਉੜੀ ੨੪

ਇਸ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਉਹ ਵਾਰਤਾ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਜੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਰਤਵ ਦੇਖ ਕੇ ਸ਼ੰਕਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਗੁਰੂਆਂ ਵਾਲੀ ਰੀਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਖ਼ੀਰਲੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਅਤੇ ਅਗਲੀਆਂ ਪਉੜੀਆਂ ਵਿਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਇਤਰਾਜ਼ ਦਾ ਕਾਰਨ ਦੱਸਣਗੇ।

ਧਰਮਸਾਲ ਕਰਿ ਬਹੀਦਾ; ਇਕਤ ਥਾਉ ਨ ਟਿਕੈ ਟਿਕਾਇਆ।

ਪਹਿਲੇ ਪੰਜੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਧਰਮਸਾਲ ਭਾਵ ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬਹੀਦਾ = ਬੈਠ ਕਰਿ = ਕਰਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਜੰਗ-ਯੁੱਧ ਕਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਇਕਤ = ਇਕ ਥਾਉ = ਥਾਂ ਟਿਕਾਇਆ = ਟਿਕਾਏ ਹੋਏ ਟਿਕੈ = ਟਿਕਦੇ ਨਹੀਂ।

ਪਾਤਿਸਾਹ ਘਰਿ ਆਵਦੇ; ਗੜਿ ਚੜਿਆ ਪਾਤਿਸਾਹ ਚੜਾਇਆ।

(‘ਗੜ੍ਹਿ’, ‘ਚੜ੍ਹਿਆ’, ‘ਚੜ੍ਹਾਇਆ’ ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਪੰਜੇ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਵੇਲੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਘਰ ਆਵਦੇ = ਆਉਂਦੇ ਸੀ, ਪਰ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਚੜਾਇਆ = ਚੜਾਏ ਗਵਾਲੀਅਰ ਦੇ ਗੜਿ = ਕਿਲ੍ਹੇ 'ਤੇ ਜਾ ਚੜਿਆ = ਚੜ੍ਹੇ।

ਉਮਤਿ ਮਹਲੁ ਨ ਪਾਵਦੀ; ਨਠਾ ਫਿਰੈ ਨ ਡਰੈ ਡਰਾਇਆ।

(‘ਉੱਮਤਿ’ ਅਤੇ ‘ਨੱਠਾ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਅੱਗੇ ਉਮਤਿ = ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਹੁਣ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਹਲੁ = ਸਰੂਪ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਾਵਦੀ = ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਜੰਗਾਂ-ਯੁੱਧਾਂ ਵਿਚ ਨੱਠੇ ਫਿਰੈ = ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਡਰਾਇਆਂ ਡਰੈ = ਡਰਦੇ ਨ = ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਮੰਜੀ ਬਹਿ ਸੰਤੋਖਦਾ; ਕੁਤੇ ਰਖਿ ਸਿਕਾਰੁ ਖਿਲਾਇਆ।

ਪਹਿਲੇ ਪੰਜੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਤਾਂ ਮੰਜੀ = ਗੁਰਤਾ-ਗੱਦੀ ਦੇ ਤਖ਼ਤ 'ਤੇ ਬਹਿ = ਬੈਠ ਕੇ ਸੰਤੋਖਦਾ = ਸੰਤੋਖ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤੋਖ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਵੀ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ, ਪਰ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕੁੱਤੇ ਰੱਖੇ ਹਨ ਤੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖਿਲਾਇਆ = ਖੇਲਦੇ ਹਨ।

ਬਾਣੀ ਕਰਿ ਸੁਣਿ ਗਾਵਦਾ; ਕਥੈ ਨ ਸੁਣੈ ਨ ਗਾਵਿ ਸੁਣਾਇਆ।

ਪੰਜੇ ਗੁਰੂ ਤਾਂ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰ ਕਰਿ = ਕਰਕੇ ਸੁਣਿ = ਸੁਣਦੇ ਤੇ ਗਾਵਦਾ = ਗਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਛੇਵੇਂ

ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨਾ ਤਾਂ ਬਾਣੀ ਕਥੈ = ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਨ ਸੁਣੈ = ਸੁਣਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਗਾਵਿ = ਗਾ ਕੇ ਸੁਣਾਇਆ = ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਸੇਵਕ ਪਾਸ ਨ ਰਖੀਅਨਿ; ਦੋਖੀ ਦੁਸਟ ਆਗੂ ਮੁਹਿ ਲਾਇਆ।

ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਾਸ (ਕੋਲ) ਸੇਵਕ ਨ = ਨਹੀਂ ਰਖੀਅਨਿ = ਰੱਖੇ, ਸਗੋਂ ਪੈਂਦੇ ਖ਼ਾਂ ਵਰਗੇ ਦੋਖੀ, ਦੁਸ਼ਟ ਤੇ ਨਿੰਦਕਾਂ ਨੂੰ ਆਗੂ ਬਣਾ ਕੇ ਮੁਹਿ = ਮੂੰਹ ਲਾਇਆ ਹੈ ਭਾਵ ਮਾਣ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਇਥੋਂ ਤਕ ਸ਼ੰਕਾਵਾਦੀ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸ਼ੰਕੇ ਉਚਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਹੁਣ ਅੱਗੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਉੱਤਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ:

ਸਚੁ ਨ ਲੁਕੈ ਲੁਕਾਇਆ; ਚਰਨ ਕਵਲ ਸਿਖ ਭਵਰ ਲੁਭਾਇਆ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਭਾਵੇਂ ਜੰਗੀ ਸੁਭਾਅ ਹੈ, ਪਰ ਸੱਚ ਕਦੇ ਵੀ ਲੁਕਾਇਆਂ ਨ = ਨਹੀਂ ਲੁਕੈ = ਲੁੱਕਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਿਆਣਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਭਵਰ = ਭੌਰਾ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨ ਕਵਲ = ਕਮਲਾਂ ਉੱਤੇ ਲੁਭਾਇਆ = ਲੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਐਸੇ ਨਿੰਦਕਾਂ ਔਰ ਸ਼ੰਕਾਵਾਦੀਆਂ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

ਅਜਰ ਜਰੈ; ਨ ਆਪੁ ਜਣਾਇਆ॥੨੪॥

ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅਜਰੁ = ਜਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਜਰੈ = ਜਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਸਮਰੱਥ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਆਪਣਾ ਆਪੁ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਣਾਇਆ = ਜਣਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਸਹਾਰਦੇ ਰਹੇ॥੨੪॥

ਦੂਸਰਾ ਅਰਥ

ਧਰਮਸਾਲ ਕਰਿ ਬਹੀਦਾ; ਇਕਤ ਥਾਉ ਨ ਟਿਕੈ ਟਿਕਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਧਰਮਸਾਲ = ਧਰਮ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਬਣਾ ਕੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਇਸਥਿਤ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬਹੀਦਾ = ਬੈਠਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਮਨਮੁਖਾਂ ਦੇ ਮਨ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਇਕਤ = ਇਕ ਥਾਉ = ਥਾਂ ਟਿਕਾਇਆ = ਟਿਕਦੇ ਹੋਏ ਟਿਕੈ = ਟਿਕਦੇ ਨ = ਨਹੀਂ ਭਾਵ ਭਟਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ।

ਪਾਤਿਸਾਹ ਘਰਿ ਆਵਦੇ; ਗੜਿ ਚੜਿਆ ਪਾਤਿਸਾਹ ਚੜਾਇਆ।

ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆਵਦੇ = ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅਗਿਆਨੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮਨ ਦੇ ਚੜਾਇਆ = ਚੜ੍ਹਾਏ ਹੋਏ ਹੰਕਾਰ ਰੂਪੀ ਗੜਿ = ਕਿਲ੍ਹੇ ਉੱਤੇ ਚੜਿਆ = ਚੜ੍ਹੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ।

ਉਮਤਿ ਮਹਲੁ ਨ ਪਾਵਦੀ; ਨਠਾ ਫਿਰੈ ਨ ਡਰੈ ਡਰਾਇਆ।

ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਉਮਤਿ = ਸੰਗਤ ਮਨਮੁਖਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਮਹਲੁ = ਥਾਂ, ਟਿਕਾਅ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਾਵਦੀ = ਪਾਉਂਦੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਨੱਠਿਆ ਫਿਰੈ = ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨ ਕਿਸੇ ਦੇ ਡਰਾਇਆਂ ਡਰੈ = ਡਰਦਾ ਨ = ਨਹੀਂ।

ਮੰਜੀ ਬਹਿ ਸੰਤੋਖਦਾ; ਕੁਤੇ ਰਖਿ ਸਿਕਾਰ ਖਿਲਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਮਨ ਸੰਤੋਖ ਰੂਪੀ ਮੰਜੀ ਉੱਤੇ ਬਹਿ = ਬੈਠ ਕੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸੰਤੋਖਦਾ = ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਭਾਵ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਮਨਮੁਖ ਲੋਭ ਰੂਪੀ ਕੁੱਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਰੂਪ ਦੁਨੀਆਂ ਨਾਲ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖਿਲਾਇਆ = ਖੇਡਦੇ ਹਨ।

ਬਾਣੀ ਕਰਿ ਸੁਣਿ ਗਾਵਦਾ; ਕਥੈ ਨ ਸੁਣੈ ਨ ਗਾਵਿ ਸੁਣਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਤਾਂ ਬਾਣੀ ਸੁਣਦੇ ਹਨ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਗਾਵਦਾ = ਗਾਉਂਦੇ ਵੀ ਹਨ, ਪਰ ਮਨਮੁਖ ਲੋਕ ਨਾ ਤਾਂ ਬਾਣੀ ਕਥੈ = ਕਥਦੇ ਹਨ, ਨਾ ਸੁਣੈ = ਸੁਣਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਗਾਵਿ = ਗਾ ਕੇ ਸੁਣਾਇਆ = ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਸੇਵਕ ਪਾਸ ਨ ਰਖੀਅਨਿ; ਦੋਖੀ ਦੁਸਟ ਆਗੂ ਮੁਹਿ ਲਾਇਆ।

ਮਨਮੁਖਾਂ ਨੇ ਸੇਵਕ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਤਿ, ਸੰਤੋਖ ਆਦਿਕ ਗੁਣ ਪਾਸ ਨ = ਨਹੀਂ ਰਖੀਅਨਿ = ਰੱਖੇ ਤੇ ਦੋਖੀ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ ਆਦਿਕ ਦੁਸ਼ਟ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲੇ ਆਗੂ ਬਣਾ ਕੇ ਮੁਹਿ = ਮੂੰਹ ਲਾਇਆ = ਲਾਏ ਹੋਏ ਹਨ।

ਸਚੁ ਨ ਲੁਕੈ ਲੁਕਾਇਆ; ਚਰਨ ਕਵਲ ਸਿਖ ਭਵਰ ਲੁਭਾਇਆ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੱਚਾ ਨਾਮ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਲੁਕਾਇਆਂ ਲੁਕੈ = ਲੁੱਕਦਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਭਵਰ = ਭੌਰੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਰ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਕਵਲ = ਕਮਲਾਂ ਵਿਚ ਲੁਭਾਇਆ = ਲੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਅਜਰ ਜਰੈ; ਨ ਆਪੁ ਜਣਾਇਆ ॥੨੪॥

ਐਸੇ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਅਜਰ = ਜਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਨੰਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਜਰੈ = ਜਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਆਪਣਾ ਆਪ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਣਾਇਆ = ਜਣਾਉਂਦੇ ਭਾਵ ਮਦਾਰੀ ਵਾਂਗ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ॥੨੪॥

ਤੀਸਰਾ ਅਰਥ

ਧਰਮਸਾਲ ਕਰਿ ਬਹੀਦਾ; ਇਕਤ ਥਾਉ ਨ ਟਿਕੈ ਟਿਕਾਇਆ।

ਆਪਣੀ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਧਰਮਸਾਲ = ਧਰਮ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਬਣਾ ਕਰਿ = ਕਰਕੇ ਤੁਰੀਆ ਪਦ ਵਿਚ ਬਹੀਦਾ = ਇਸਥਿਤ ਹੋਈਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਮਨ ਇਕਤ = ਇਕ ਥਾਉ = ਥਾਂ ਨ = ਨਹੀਂ ਟਿਕੈ = ਟਿਕਦਾ, ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਇਉਂ ਟਿਕਾਇਆ ਹੈ।

ਪਾਤਿਸਾਹ ਘਰਿ ਆਵਦੇ; ਗੜਿ ਚੜਿਆ ਪਾਤਿਸਾਹ ਚੜਾਇਆ।

ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਰੂਪੀ ਵੈਰਾਗ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆਵਦੇ = ਆ ਕੇ ਟਿਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਰੂਪੀ ਬਿਬੇਕ ਆਦਿ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਚੜਾਇਆ = ਚੜ੍ਹਾਏ ਹੋਏ ਰਤਨਾਂ ਰੂਪੀ ਗੜਿ = ਕਿਲ੍ਹੇ 'ਤੇ ਚੜਿਆ = ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਉਮਤਿ ਮਹਲੁ ਨ ਪਾਵਦੀ; ਨਠਾ ਫਿਰੈ ਨ ਡਰੈ ਡਰਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਆਸੁਰੀ ਸੰਪਦਾ ਰੂਪ ਉਮਤਿ = ਫ਼ੌਜ ਮਹਲੁ = ਥਾਂ ਟਿਕਾਅ ਨ = ਨਹੀਂ

ਪਾਵਦੀ = ਪਾਉਂਦੀ, ਅੱਗੇ ਜਿਹੜਾ ਮਨ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਨੱਠਾ ਫਿਰੈ = ਫਿਰਦਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰ ਆਦਿਕ ਦਾ ਡਰਾਇਆ ਡਰੈ = ਡਰਦਾ ਨ = ਨਹੀਂ, ਭਾਵ ਨਿਡਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਭਾਵ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਜੁੜ ਗਿਆ।

ਮੰਜੀ ਬਹਿ ਸੰਤੋਖਦਾ; ਕੁਤੇ ਰਖਿ ਸਿਕਾਰ ਖਿਲਾਇਆ।

ਜਿਹੜਾ ਮਨ ਲੋਭ ਰੂਪੀ ਕੁੱਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਨਾਲ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖਿਲਾਇਆ = ਖੇਡਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੰਤੋਖ ਰੂਪੀ ਮੰਜੀ 'ਤੇ ਬਹਿ = ਬਿਠਾ ਕੇ ਸੰਤੋਖਦਾ = ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਬਾਣੀ ਕਰਿ ਸੁਣਿ ਗਾਵਦਾ; ਕਥੈ ਨ ਸੁਣੈ ਨ ਗਾਵਿ ਸੁਣਾਇਆ।

ਜਿਹੜਾ ਮਨ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਕਥੈ = ਕਥਾ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਨਾ ਹੀ ਸੁਣੈ = ਸੁਣਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਗਾਵਿ = ਗਾ ਕੇ ਸੁਣਾਇਆ = ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਹੁਣ ਬਾਣੀ ਸੁਣਦਾ ਹੈ, ਵਿਚਾਰ ਕਰਿ = ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਗਾਵਦਾ = ਗਾਉਂਦਾ ਭੀ ਹੈ।

ਸੇਵਕ ਪਾਸ ਨ ਰਖੀਅਨਿ; ਦੋਖੀ ਦੁਸਟ ਆਗੂ ਮੁਹਿ ਲਾਇਆ।

ਜਿਹੜਾ ਮਨ ਅੱਗੇ ਦੈਵੀ ਸੰਪਦਾ ਰੂਪੀ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਪਾਸ ਨ = ਨਹੀਂ ਰਖੀਅਨਿ = ਰੱਖਣ ਭਾਵ ਟਿਕਣ ਦਿੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਦੋਖੀ ਕਾਮਾਦਿਕ ਨੂੰ ਆਗੂ ਬਣਾ ਕੇ ਮੁਹਿ = ਮੂੰਹ ਲਾਇਆ = ਲਾਈ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਉਹ ਮਨ ਹੁਣ :

ਸਚੁ ਨ ਲੁਕੈ ਲੁਕਾਇਆ; ਚਰਨ ਕਵਲ ਸਿਖ ਭਵਰ ਲੁਭਾਇਆ।

ਸੱਚ ਸਰੂਪ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਲੁਕਾਇਆਂ ਲੁਕੈ = ਲੁੱਕਦਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਕਵਲ = ਕਮਲਾਂ ਉੱਤੇ ਭਵਰ = ਭੌਰਾ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਲੁਭਾਇਆ = ਲੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਅਜਰ ਜਰੈ; ਨ ਆਪੁ ਜਣਾਇਆ ॥੨੪॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਅਜਰ = ਜਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਨੰਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਪਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਰੈ = ਜਰ ਲਿਆ ਹੈ ਭਾਵ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਮਨ ਨਿੰਮਰੀਭੂਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਜਣਾਇਆ = ਜਣਾਉਂਦਾ ॥੨੪॥

ਪਉੜੀ ੨੫ (ਪਿਰਮ ਰਸ ਕਠਿਨ ਲੰਘਣਾ ਹੈ)

ਖੇਤੀ ਵਾੜਿ ਸੁ ਢਿੰਗਰੀ; ਕਿਕਰ ਆਸ ਪਾਸ ਜਿਉ ਬਾਗੈ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਖੇਤੀ = ਖੇਤ ਦੇ ਚੁਫੇਰੇ ਸੁ = ਉਸ ਢਿੰਗਰੀ = ਕੰਡੇਦਾਰ ਛਾਪੇ ਦੀ ਵਾੜ ਤੇ ਬਾਗੈ = ਬਾਗ਼ ਦੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਕਿੱਕਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਸਪ ਲਪੇਟੇ ਚੰਨਣੈ; ਬੂਹੇ ਜੰਦਾ ਕੁਤਾ ਜਾਗੈ।

('ਕੁੱਤਾ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਚੰਨਣੈ = ਚੰਦਨ ਨਾਲ ਸੱਪ ਲਪੇਟੇ = ਲਿਪਟੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਦੇ ਬੂਹੇ ਨੂੰ ਜੰਦਰਾ ਲਾ ਕੇ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕੁੱਤੇ ਬੂਹੇ ਅੱਗੇ ਜਾਗੈ = ਜਾਗਦੇ ਹਨ।

ਕਵਲੈ ਕੰਡੇ ਜਾਣੀਅਨਿ; ਸਿਆਣਾ ਇਕ ਕੋਈ ਵਿਚਿ ਫਾਗੈ।

ਕਵਲੈ = ਕਮਲ ਨੂੰ ਕੰਡੇ ਲੱਗੇ ਜਾਣੀਅਨਿ = ਜਾਣੀਦੇ ਹਨ ਤੇ ਫਾਗੈ = ਹੋਲੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਇਕ ਹੀ ਸਿਆਣਾ ਪੁਰਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਉੱਤੇ ਰੰਗ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ।

ਜਿਉ ਪਾਰਸੁ ਵਿਚਿ ਪਥਰਾਂ; ਮਣਿ ਮਸਤਕਿ ਜਿਉ ਕਾਲੈ ਨਾਗੈ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਪਾਰਸ ਪੱਥਰਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਮਣੀ ਕਾਲੈ = ਕਾਲੇ ਨਾਗੈ = ਨਾਗ ਦੇ ਮਸਤਕਿ = ਮੱਥੇ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਰਤਨ ਸੋਹੈ ਗਲਿ ਪੋਤ ਵਿਚਿ; ਮੈਗਲ ਬਧਾ ਕਚੈ ਧਾਗੈ।

(‘ਮੈਗਲ’ ਅਤੇ ‘ਬੱਧਾ’ ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਪੋਤ = ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਰਤਨ ਕੱਢ ਕੇ ਗਲ ਦੇ ਵਿਚ ਹਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੋਹੈ = ਸ਼ੋਭਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਚੈ = ਕੱਚੇ ਧਾਗੈ = ਧਾਗੇ ਤੋਂ ਵੱਟੇ ਹੋਏ ਰੱਸੇ ਨਾਲ ਮੈਗਲ = ਹਾਥੀ ਬਧਾ = ਬੰਨ੍ਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਭਾਵ ਭਗਤਿ ਭੁਖ ਜਾਇ ਘਰਿ; ਬਿਦਰੁ ਖਵਾਲੈ ਪਿੰਨੀ ਸਾਗੈ।

ਜਿਵੇਂ ਬਿਦਰ ਦੇ ਦੁੱਖ ਸਾਗੈ = ਸਾਗ ਦੀ ਪਿੰਨੀ ਖਵਾਲੈ = ਖਵਾਉਣ ਨਾਲ ਚਲੇ ਗਏ ਸੀ, ਇਵੇਂ ਭਾਵ = ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤਿ = ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਸਾਧਸੰਗਤ ਰੂਪੀ ਘਰ ਵਿਚ ਜਾਇ = ਜਾ ਕੇ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਭੁੱਖ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਭਾਵ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਚਰਣ ਕਵਲ ਗੁਰਸਿਖ ਭਉਰ; ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਸਹਲੰਗੁ ਸਭਾਗੈ।

ਇਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਕਵਲ = ਕਮਲਾਂ ਦੇ ਭਉਰ = ਭੌਰੇ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਦੇ ਸਹਲੰਗੁ (ਸਹ + ਲੰਗੁ) ਸਹ = ਨਾਲ ਲੰਗੁ = ਲੱਗ ਭਾਵ ਮਿਲ ਕੇ **ਵਾ:** (ਸਹ + ਲੰਗੁ) ਸਹਿਤ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲੰਘ ਕੇ ਸਭਾਗੈ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਪਿਰਮ ਪਿਆਲੇ; ਦੁਤਰੁ ਝਾਗੈ ॥੨੫॥

ਇਉਂ ਗੁਰਮੁਖ ਦੁਤਰੁ = ਨਾ ਤਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਝਾਗੈ = ਲੰਘ ਕੇ ਪਿਰਮ = ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਪੀਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥੨੫॥

ਦੂਸਰਾ ਅਰਥ

ਖੇਤੀ ਵਾੜਿ ਸੁ ਢਿੰਗਰੀ; ਕਿਕਰ ਆਸ ਪਾਸ ਜਿਉ ਬਾਗੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੁ = ਉਸ ਢਿੰਗਰੀ = ਕੰਡੇਦਾਰ ਵਾੜ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮੀਰੀ-ਪੀਰੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਤੇਗ਼ਾਂ ਧਾਰ ਕੇ ਖੇਤੀ ਰੂਪ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਮੁਗ਼ਲਾਂ ਤੋਂ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਬਾਗ਼ ਦੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਕਿੱਕਰਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਉਂ ਸੂਲਾਂ ਵਰਗੇ ਤਿੱਖੇ ਸਿੱਖ ਜੰਗੀ-ਯੋਧੇ, ਬੀਰ-ਰਸੀਏ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ।

ਸਪ ਲਪੇਟੇ ਚੰਨਣੈ; ਬੂਹੇ ਜੰਦਾ ਕੁਤਾ ਜਾਗੈ।

ਜਿਵੇਂ ਚੰਨਣੈ = ਚੰਦਨ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਸੱਪ ਲਪੇਟੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭੱਥੇ ਵਿਚ ਤੀਰ ਲਪੇਟੇ ਹਨ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮਨ ਦੇ ਬੂਹੇ ’ਤੇ ਜੋ ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਜੰਦਾ = ਜੰਦਰਾ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ

ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿੱਦਿਆ ਰੂਪੀ ਕੁੰਜੀ ਨਾਲ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਰੂਪੀ ਬੂਹੇ 'ਤੇ ਸਿੱਖ ਕੂਕਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੋ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰ ਦੇ ਸੇਵਕ ਬਣ ਕੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਰੂਪੀ ਜਾਗੈ = ਜਾਗਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਹਮ ਕੂਕਰ ਤੇਰੇ ਦਰਬਾਰਿ॥ ਭਉਕਹਿ ਆਗੈ ਬਦਨੁ ਪਸਾਰਿ॥੧॥

(ਰਾਮਕਲੀ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੯੬੯)

ਕਵਲੈ ਕੰਡੇ ਜਾਣੀਅਨਿ; ਸਿਆਣਾ ਇਕ ਕੋਈ ਵਿਚਿ ਫਾਗੈ।

ਜਿਵੇਂ ਕਵਲੈ = ਕਮਲ ਵਿਚ ਕੰਡੇ ਜਾਣੀਅਨਿ = ਜਾਣੀਦੇ ਹਨ, ਇਉਂ ਗੁਰਮੁਖ ਕਮਲ ਦੇ ਕੰਡਿਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਬੀਰ-ਰਸ ਧਾਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਫਾਗੈ = ਹੋਲੀ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਇਕ ਅੱਧਾ ਸਿਆਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਉਂ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਵਿਰਲੇ ਸਿਆਣੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹਨ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਖੇਡਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰਸਿੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਰੰਗ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾ ਕੇ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

ਜਿਉ ਪਾਰਸੁ ਵਿਚਿ ਪਥਰਾਂ; ਮਣਿ ਮਸਤਕਿ ਜਿਉ ਕਾਲੈ ਨਾਗੈ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਪਾਰਸ ਪੱਥਰਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਉਂ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਪੱਥਰ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਰਸ ਰੂਪ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਕਾਲੈ = ਕਾਲੇ ਨਾਗੈ = ਨਾਗ ਦੇ ਮਸਤਕਿ = ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ ਮਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਕਾਲਖ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਪਾਪੀ ਜੀਵ ਹਨ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਸਤਕ ਉੱਪਰ ਭਗਤੀ ਰੂਪੀ ਮਣੀ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਰਤਨ ਸੋਹੈ ਗਲਿ ਪੋਤ ਵਿਚਿ; ਮੈਗਲ ਬਧਾ ਕਚੈ ਧਾਗੈ।

ਜਿਵੇਂ ਪੋਤ = ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਰਤਨ ਕੱਢ ਕੇ ਹਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੋਹੈ = ਸ਼ੋਭਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੁੱਧੀ ਰੂਪ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਰੂਪੀ ਕੰਠ ਵਿਚ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਰਤਨ ਸ਼ੋਭਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਗਲ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਕਚੈ = ਕੱਚੇ ਧਾਗੇ ਨਾਲ ਬਧਾ = ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੈ।

ਭਾਵ ਭਗਤਿ ਭੁਖ ਜਾਇ ਘਰਿ; ਬਿਦਰੁ ਖਵਾਲੈ ਪਿੰਨੀ ਸਾਗੈ।

ਜਿਵੇਂ ਬਿਦਰ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਸਾਗੈ = ਸਾਗ ਦੀ ਪਿੰਨੀ ਖਵਾਲੈ = ਖਵਾਈ ਸੀ, ਇਉਂ ਗੁਰਮੁਖ ਭਾਵ = ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤਿ = ਭਗਤੀ ਦੇ ਭੁੱਖੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਰੂਪੀ ਘਰ ਵਿਚ ਜਾਇ = ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਚਰਣ ਕਵਲ ਗੁਰਸਿਖ ਭਉਰ; ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਸਹਲੰਗੁ ਸਭਾਗੈ।

ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਕਵਲ = ਕਮਲਾਂ ਦੇ ਭਉਰ = ਭੌਰੇ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸਹਲੰਗੁ = ਸਾਥੀ ਹੋ ਕੇ ਸਭਾਗੈ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਪਿਰਮ ਪਿਆਲੇ; ਦੁਤਰੁ ਝਾਗੈ॥੨੫॥

ਇਉਂ ਗੁਰਮੁਖ ਦੁਤਰੁ = ਨਾ ਤਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਝਾਗੈ = ਲੰਘ ਕਰਕੇ ਪਿਰਮ = ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਦੇ ਪਿਆਲੇ ਪੀਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ॥੨੫॥

ਨੋਟ : ਪਿਛਲੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਬੀਰ ਰਸੀ ਬਣਾਉਟ ਉੱਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਤੇ ਅਖ਼ੀਰਲੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਉੱਤਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਵਾੜ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਨਮਿੱਤ ਉਪਾਦਾਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੨੬

ਜੋ ਮੁਰੀਦ ਸੰਸਾਰ ਵੱਲੋਂ ਜੀਵਤ ਭਾਵ ਤੋਂ ਮਰਦੇ ਹਨ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦੇ ਕੇ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ:

ਭਵਜਲ ਅੰਦਰਿ ਮਾਨਸਰੁ; ਸਤ ਸਮੁੰਦੀ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰਾ।

ਭਵਜਲ = ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਮਾਨਸਰੁ = ਮਾਨ ਸਰੋਵਰ ਸੱਤਾਂ ਸਮੁੰਦੀ = ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਤੋਂ ਭੀ ਗਹਿਰ = ਡੂੰਘਾ ਤੇ ਗੰਭੀਰਾ = ਨਿਰਹੱਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਨਹ ਪਤਣ ਨਹ ਪਾਤਣੀ; ਪਾਰਾਵਾਰੁ ਨ ਅੰਤੁ ਨ ਚੀਰਾ।

('ਪੱਤਣ' ਤੇ 'ਪਾਤਣੀ' ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਨਹ = ਨਾ ਉਥੇ ਕੋਈ ਪਤਣ = ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਨਹ = ਨਾ ਹੀ ਪਾਤਣੀ = ਮਲਾਹ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਪਾਰਾਵਾਰੁ = ਪਾਰ-ਉਰਾਰ ਤੇ ਨਾ ਅੰਤ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਚੀਰਾ = ਹੱਦ-ਬੰਨਾ ਹੈ, ਅਤੇ:

ਨਾ ਬੇੜੀ ਨਾ ਤੁਲਹੜਾ; ਵੰਝੀ ਹਾਥਿ ਨ ਧੀਰਕ ਧੀਰਾ।

ਨਾ ਹੀ ਬੇੜੀ ਤੇ ਨਾ ਤੁਲਹੜਾ = ਤੁਲ੍ਹਾ (ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋਣ ਲਈ ਰੱਸਿਆਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੀਆਂ ਲੱਕੜਾਂ ਨੂੰ ਤੁਲ੍ਹਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ) ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਵੰਝੀ = ਚੱਪਾ (ਕਿਸ਼ਤੀ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਬਾਂਸ) ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਧੀਰਾ = ਧੀਰਜ ਵਾਲਾ ਧੀਰਕ = ਧੀਰਜੀ ਹੈ।

ਹੋਰੁ ਨ ਕੋਈ ਅਪੜੈ; ਹੰਸ ਚੁਗੰਦੇ ਮੋਤੀ ਹੀਰਾ।

ਉਥੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਅਪੜੈ = ਪਹੁੰਚ ਨ = ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਕੇਵਲ ਹੰਸ ਹੀ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਉੱਤੇ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਮੋਤੀ ਹੀਰੇ ਚੁਗੰਦੇ = ਚੁਗਦੇ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਾਂਗਿ ਵਰਤਦਾ; ਪਿੰਡੁ ਵਸਾਇਆ ਫੇਰਿ ਅਹੀਰਾ।

ਇਵੇਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਂਗ ਭਾਵ ਕੌਤਕ ਵਰਤਦਾ = ਵਰਤਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਅਹੀਰਾ = ਗੋਇਲ ਵਰਗੇ ਵਾਸੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਉੱਜੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆ ਕੇ ਨਾਮ ਦੀ ਅਮੋਲਕ ਦਾਤ ਦੇ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਫੇਰ ਵਸਾਇਆ = ਵਸਾ ਦਿੱਤਾ।

ਚੰਦੁ ਅਮਾਵਸੁ ਰਾਤਿ ਜਿਉ; ਅਲਖੁ ਨ ਲਖੀਐ ਮਛੁਲੀ ਨੀਰਾ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਅਮਾਵਸੁ = ਮੱਸਿਆ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਚੰਦਰਮਾ ਦਿੱਸਦਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਮਛੁਲ = ਮੱਛੀ ਦੀ ਪੈੜ ਦਾ ਨੀਰਾ = ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਅਲਖੁ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਲਖੀਐ = ਲਖਿਆ ਭਾਵ ਜਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜਾਣਦੇ ਕੌਣ ਹਨ?

ਮੁਏ ਮੁਰੀਦ; ਗੋਰਿ ਗੁਰ ਪੀਰਾ ॥੨੬॥

ਜੋ ਮੁਰੀਦ = ਸੇਵਕ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਵੱਲੋਂ ਮੁਏ = ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਪੀਰਾ ਦੀ ਹੁਕਮ ਰੂਪੀ ਗੋਰਿ = ਕਬਰ ਵਿਚ ਸਮਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥੨੬॥

ਪਉੜੀ ੨੭ (ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਵੰਸ਼)

ਮਛੀ ਦੇ ਪਰਵਾਰ ਵਾਂਗਿ; ਜੀਵਣਿ ਮਰਣਿ ਨ ਵਿਸਰੈ ਪਾਣੀ।

ਜਿਵੇਂ ਮੱਛੀ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਜੀਵਣਿ = ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਤੇ ਮਰਣਿ = ਮਰਦਿਆਂ ਹੋਏ ਵੀ ਪਾਣੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਵਿਸਰੈ = ਭੁੱਲਦਾ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਮੀਨੁ ਪਕਰਿ ਫਾਂਕਿਓ ਅਰੁ ਕਾਟਿਓ ਰਾਂਧਿ ਕੀਓ ਬਹੁ ਬਾਨੀ॥
ਖੰਡ ਖੰਡ ਕਰਿ ਭੋਜਨੁ ਕੀਨੋ ਤਊ ਨ ਬਿਸਰਿਓ ਪਾਨੀ॥੨॥ *(ਸੋਰਠਿ ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ, ਅੰਗ ੬੫੮)*

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੱਛੀ ਦੇ ਵਾਂਗੂੰ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਜੀਵਣਿ = ਜਿਊਣਾ ਅਤੇ ਹੰਗਤਾ ਆਦਿ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪੀ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਵਿਸਰਦਾ, ਭਾਵ ਗੁਰਸਿੱਖ ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਭੁਲਾਉਂਦੇ।

ਜਿਉ ਪਰਵਾਰੁ ਪਤੰਗ ਦਾ; ਦੀਪਕ ਬਾਝੁ ਨ ਹੋਰ ਸੁਜਾਣੀ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਪਤੰਗ = ਪਰਵਾਨੇ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀਪਕ = ਦੀਵੇ ਤੋਂ ਬਾਝੁ = ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸੁਜਾਣੀ = ਜਾਣਦਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪਰਵਾਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਦੀਵੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ।

ਜਿਉ ਜਲ ਕਵਲੁ ਪਿਆਰ ਹੈ;
ਭਵਰ ਕਵਲ ਕੁਲ ਪ੍ਰੀਤ ਵਖਾਣੀ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਜਲ = ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਕਵਲੁ = ਕਮਲ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੈ ਅਤੇ ਭਵਰ = ਭੌਰੇ ਦੀ ਕੁਲ ਦੀ ਕਮਲਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਵਖਾਣੀ = ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਉਂ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਕਮਲਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੈ ਅਤੇ ਭੌਰੇ ਵੱਤ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰੀਤ ਰੂਪ ਨਾਸਕਾ ਦੇ ਨਾਲ ਭਗਤੀ ਰੂਪ ਸੁਗੰਧੀ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹਨ।

ਬੂੰਦ ਬਬੀਹੋ ਮਿਰਗ ਨਾਦ; ਕੋਇਲ ਜਿਉ ਫਲ ਅੰਬਿ ਲੁਭਾਣੀ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਸ੍ਵਾਂਤੀ ਬੂੰਦ ਨਾਲ ਬਬੀਹੋ = ਬਬੀਹੇ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਘੰਡੇਹੇੜੇ ਦੇ ਨਾਦ = ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਮਿਰਗ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਇਲ ਅੰਬ ਦੇ ਫਲਾਂ ਉੱਤੇ ਲੁਭਾਣੀ = ਲੁਭਾਇਮਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪੀ ਸ੍ਵਾਂਤੀ ਬੂੰਦ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਰੂਪ ਬਬੀਹੇ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੈ। ਘੰਡੇਹੇੜੇ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਗੁਰਸਿੱਖ ਰੂਪ ਮਿਰਗ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੈ। ਕੋਇਲ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰੀਤ ਰੂਪ ਮਿੱਠੇ ਬਚਨ ਬੋਲ ਕੇ ਗੁਰੂ ਰੂਪੀ ਅੰਬ ਕੋਲੋਂ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦੇ ਫਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਲੁਭਾਇਮਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਹਰ ਸਮੇਂ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਮਾਨ ਸਰੋਵਰੁ ਹੰਸੁਲਾ; ਓਹੁ ਅਮੋਲਕ ਰਤਨਾ ਖਾਣੀ।

ਜਿਵੇਂ ਮਾਨ ਸਰੋਵਰ ਨਾਲ ਹੰਸੁਲਾ = ਹੰਸਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਮੋਲਕ ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਖਾਣੀ = ਖਾਨ ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਰੂਪੀ ਮਾਨ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਨਾਲ ਗੁਰਸਿੱਖ ਰੂਪ ਹੰਸਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ। ਉਹ ਅਮੋਲਕ ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਖਾਨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਰੂਪ ਖਾਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਚਕਵੀ ਸੂਰਜ ਹੇਤ ਹੈ; ਚੰਦ ਚਕੋਰੈ ਚੋਜ ਵਿਡਾਣੀ।

ਜਿਵੇਂ ਚਕਵੀ ਦਾ ਸੂਰਜ ਨਾਲ ਹੇਤ = ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ ਅਤੇ ਚਕੋਰੈ = ਚਕੋਰ ਦਾ ਚੰਦ = ਚੰਦਰਮਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ, ਇਹ ਵਿਡਾਣੀ = ਅਸਚਰਜ ਚੋਜ = ਕੌਤਕ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਰੂਪੀ ਸੂਰਜ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਰੂਪ ਚਕਵੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪੀ ਚਕਵੇ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਸੂਰਜ ਹੀ ਮੇਲ ਕਰਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਰੂਪੀ ਚੰਦਰਮਾ ਦੇ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਰੂਪ ਚਕੋਰ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਕੌਤਕ ਅਸਚਰਜ ਸਰੂਪ ਹੈ।

ਗੁਰ ਸਿਖ ਵੰਸੀ ਪਰਮ ਹੰਸ; ਸਤਿਗੁਰ ਸਹਜਿ ਸਰੋਵਰੁ ਜਾਣੀ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਵੰਸੀ = ਵੰਸ਼ ਪਰਮ ਹੰਸ ਰੂਪ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸਹਜਿ = ਗਿਆਨ ਦਾ ਸਰੋਵਰ ਜਾਣੀ = ਜਾਣਦੇ ਹਨ।

ਮੁਰਗਾਈ; ਨੀਸਾਣੁ ਨੈਸਾਣੀ ॥੨੭॥

ਜਿਵੇਂ ਮੁਰਗਾਈ ਦੀ ਨੀਸਾਣੁ = ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨੈਸਾਣੀ (ਨੈ + ਸਾਣੀ) ਨੈ = ਨਦੀ ਦੇ ਸਾਣੀ = ਸਾਹਮਣੇ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰਸਿੱਖ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥੨੭॥

ਪਉੜੀ ੨੮ (ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਵੰਸ਼)

ਕਛੂ ਅੰਡਾ ਸੇਂਵਦਾ; ਜਲ ਬਾਹਰਿ ਧਰਿ ਧਿਆਨੁ ਧਰੰਦਾ।

ਜਿਵੇਂ ਕੱਛੂਕੁੰਮੀ ਆਪਣੇ ਆਂਡੇ ਨੂੰ ਜਲ = ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਬਰੇਤੀ ਵਿਚ ਧਰਿ = ਰੱਖ ਕੇ ਆਪ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਬੈਠ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣਾ ਧਿਆਨ ਧਰਿ = ਧਰ ਕੇ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸੇਂਵਦਾ ਭਾਵ ਪਾਲ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਪੱਕਾ ਹੈ, ਆਪ ਦੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਮੋਹ ਮਾਇਆ ਵੱਲੋਂ ਖਿੱਚ ਕੇ ਭਰਮ ਦੇ ਆਂਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਲਾਉਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਫੂਟੋ ਆਂਡਾ ਭਰਮ ਕਾ ਮਨਹਿ ਭਇਓ ਪਰਗਾਸੁ ॥ *(ਮਾਰੂ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੧੦੦੨)*

ਕੂੰਜ ਕਰੇਂਦੀ ਸਿਮਰਣੋ; ਪੂਰਣ ਬਚਾ ਹੋਇ ਉਡੰਦਾ।

('ਬੱਚਾ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਕੂੰਜ ਆਪਣੇ ਆਂਡੇ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਦੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਉੱਡਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਸਿਮਰਣੋ = ਸਿਮਰਨ ਭਾਵ ਯਾਦ ਕਰੇਂਦੀ = ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਬੱਚੇ ਪੂਰਨ ਹੋਇ = ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਉਡੰਦਾ = ਉੱਡ ਕੇ ਕੂੰਜ ਨਾਲ ਆ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੂੰਜ ਵੱਤ ਗੁਰਸਿੱਖ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਕੇ ਵੈਰਾਗ ਬਿਬੇਕ ਦੇ ਖੰਭ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਪੂਰਨ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਚਿਦਾਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਉੱਡ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰੂਪ ਕੂੰਜ ਨੂੰ ਆ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

ਕੁਕੜੀ ਬਚਾ ਪਾਲਦੀ; ਮੁਰਗਾਈ ਨੋ ਜਾਇ ਮਿਲੰਦਾ।

('ਕੁੱਕੜੀ' ਅਤੇ 'ਬੱਚਾ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਕੁੱਕੜੀ ਮੁਰਗਾਈ ਦਾ ਬੱਚਾ ਪਾਲਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜਦੋਂ ਬੱਚਾ ਜੁਆਨ ਹੋ ਜਾਇ = ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅੰਤ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਮੁਰਗਾਈ ਨੋ = ਨੂੰ ਜਾ ਮਿਲੰਦਾ = ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਛਲੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਵਾਲਾ ਸਿੱਖ ਅਗਿਆਨੀਆਂ ਵਿਚ ਪਲਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅੰਤ ਨੂੰ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਮੁਰਗਾਈ ਨਾਲ ਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਕੋੲਿਲ ਪਾਲੇ ਕਾਵਣੀ; ਲੋਹੂ ਲੋਹੂ ਰਲੈ ਰਲੰਦਾ।

ਜਿਵੇਂ ਕੋਇਲ ਆਪਣੇ ਆਂਡੇ ਕਾਉਣੀ ਦੇ ਆਲ੍ਹਣੇ ਵਿਚ ਦੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕਾਉਣੀ ਬੱਚੇ ਪਾਲੇ = ਪਾਲਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਵੱਡੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕੋਇਲ ਅਵਾਜ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਲੋਹੂ ਲੋਹੂ = ਲਹੂ ਵਿਚ ਲਹੂ ਜਾ ਰਲੈ ਰਲੰਦਾ = ਰਲਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨਾਲ ਜਾ ਰਲਦੇ ਹਨ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਕਾਉਣੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਪਿਛਲੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸੰਤਾਂ, ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਜਗਿਆਸੂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਰੂਪ ਆਲ੍ਹਣਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਵੱਡੇ ਹੋ ਕੇ ਮਨਮੱਤੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕੋਇਲ ਰੂਪ ਸਤਿਸੰਗੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਲਹੂ ਦੇ ਨਾਲ ਲਹੂ ਮਿਲਣ ਰੂਪ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖ਼ਿਆਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਖ਼ਿਆਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਚਕਵੀ ਅਤੇ ਚਕੋਰ ਕੁਲ; ਸਿਵ ਸਕਤੀ ਮਿਲਿ ਮੇਲੁ ਕਰੰਦਾ।

ਜਿਵੇਂ ਚਕਵੀ ਦੀ ਕੁਲ ਸੂਰਜ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਚਕੋਰ ਦੀ ਕੁਲ ਚੰਦਰਮਾ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਚਕੋਰ ਸਿਵ = ਸਤੋ ਗੁਣ ਚੰਦਰਮਾ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰ ਕੇ ਤਮੋ ਗੁਣ ਰੂਪੀ ਸੂਰਜ ਦਾ ਅਭਾਵ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਚਕਵੀ ਸਕਤੀ = ਤਮੋ ਗੁਣ ਸੂਰਜ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰ ਕੇ ਚਕਵੇ ਨਾਲੋਂ ਵਿੱਛੜੀ ਹੋਈ ਮੇਲੁ ਕਰੰਦਾ = ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਗਿਆਸੂ ਰੂਪੀ ਚਕਵੀ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਕੁਲ ਦੇ ਸਮੇਤ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਚਕਵੇ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਸੂਰਜ ਦੁਆਰਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਚੰਦਰਮਾ ਦੇ ਨਾਲ ਜਗਿਆਸੂ ਰੂਪੀ ਚਕੋਰ ਪ੍ਰੀਤ ਕਰਕੇ ਭਗਤ ਰੂਪੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਸਿਵ = ਕਲਿਆਣ ਸਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਹੁਣ ਹੋਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦਿੰਦੇ ਹਨ:

ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਸੇ ਜਾਣੀਅਨਿ; ਛਿਅ ਰੁਤ ਬਾਰਹ ਮਾਹ ਦਿਸੰਦਾ।

ਜਿਵੇਂ ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਸੇ = ਉਹ ਜਾਣੀਅਨਿ = ਜਾਣੀਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਛਿਅ = ਛੇ ਰੁੱਤਾਂ ਤੇ ਬਾਰਹ = ਬਾਰਾਂ ਮਾਹ = ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਦਿਸੰਦਾ = ਦਿੱਸਦੇ ਹਨ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਚੰਦ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਨ, ਸੂਰਜ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ ਤੇ ਛੇ ਰੁੱਤਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਛੇ ਦਰਸ਼ਨ, ਬਾਰਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਬਾਰਾਂ ਪੰਥਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੀ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਮੇਲਾ ਸਚ ਦਾ; ਕਵੀਆਂ ਕਵਲ ਭਵਰੁ ਵਿਗਸੰਦਾ।

ਜਿਵੇਂ ਕਵੀਆਂ = ਕੰਮੀਆਂ ਚੰਦਰਮਾ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਖਿੜਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਕਵਲ = ਕਮਲ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਖਿੜਦਾ ਹੈ ਤੇ ਭਵਰੁ = ਭੌਰਾ ਕਮਲ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ਬੂ ਲੈ ਕੇ ਵਿਗਸੰਦਾ = ਖਿੜਦਾ ਹੈ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਮੇਲਾ = ਮੇਲ ਸੱਚ ਸਰੂਪ ਨਾਲ ਹੈ, ਚੰਦਰਮਾ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਕੰਮੀ ਰੂਪ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਨਿਰਮਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸੂਰਜ ਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਕਮਲ ਰੂਪ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਖਿੜਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭੌਰੇ ਰੂਪ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਕਮਲਾਂ ਵਿਚ ਖਿੜਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲ; ਅਲਖ ਲਖੰਦਾ॥੨੮॥

ਇਉਂ ਗੁਰਮੁਖ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਸੁਖ ਫਲ ਦੁਆਰਾ ਅਲਖ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਲੱਖਣਾ ਬਿਰਤੀ ਦੁਆਰਾ ਲਖੰਦਾ = ਲਖ ਲੈਂਦੇ ਹਨ॥੨੮॥

ਪਉੜੀ ੨੯

ਪਾਰਸ ਵੰਸੀ ਹੋਇਕੈ; ਸਭਨਾ ਧਾਤੂ ਮੇਲਿ ਮਿਲੰਦਾ।

ਜਿਵੇਂ ਪਾਰਸ ਦੀ ਵੰਸੀ = ਵੰਸ ਵਿੱਚੋਂ ਹੋਇਕੈ = ਹੋ ਕੇ ਸਭਨਾ = ਸਾਰੀਆਂ ਧਾਤੂ = ਧਾਤਾਂ (ਚਾਂਦੀ, ਤਾਂਬਾ, ਜਿਸਤ, ਪਾਰਾ, ਕਲੀ, ਲੋਹਾ, ਸਿੱਕਾ) ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੇਲ ਵਿਚ ਮਿਲੰਦਾ = ਮਿਲਾ ਕਰਕੇ ਸੋਨਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਰਸ ਵਾਂਗੂੰ ਹੋ ਕੇ ਸਭਨਾਂ ਜਾਤਾਂ ਰੂਪ ਧਾਤੂਆਂ (ਖੱਤਰੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸ਼ੂਦ, ਵੈਸ਼, ਬਾਨਪ੍ਰਸਤੀ, ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ, ਸੰਨਿਆਸੀ, ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ) ਨੂੰ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੀ ਵੰਸ ਵਿਚ ਮੇਲ ਕੇ ਸੋਨੇ ਵਾਂਗੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਸਰੂਪ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਚੰਦਨ ਵਾਸੁ ਸੁਭਾਉ ਹੈ; ਅਫਲ ਸਫਲ ਵਿਚਿ ਵਾਸੁ ਧਰੰਦਾ।

ਜਿਵੇਂ ਚੰਦਨ ਦੀ ਵਾਸੁ = ਸੁਗੰਧੀ ਦਾ ਸੁਭਾਉ = ਸੁਭਾਅ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਿਛ ਭਾਵੇਂ ਅਫਲ = ਫਲ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਹੋਣ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਸਫਲ = ਫਲਾਂ ਸਹਿਤ ਹੋਣ, ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵਾਸੁ = ਸੁਗੰਧੀ ਧਰੰਦਾ = ਧਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਤੇ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣਿਆਂ ਵਿਚ ਭਗਤੀ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ਬੂ ਧਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਲਖ ਤਰੰਗੀ ਗੰਗ ਹੋਇ; ਨਦੀਆਂ ਨਾਲੇ ਗੰਗ ਹੋਵੰਦਾ।

ਜਿਵੇਂ ਲੱਖਾਂ ਤਰੰਗੀ = ਲਹਿਰਾਂ ਵਾਲੀ ਗੰਗਾ ਹੋਇ = ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਨਦੀਆਂ, ਨਾਲੇ ਜਾ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਗੰਗਾ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹੋਵੰਦਾ = ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਗੰਗਾ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ ਤੇ ਜੋ ਨਦੀਆਂ ਨਾਲਿਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਵਰਨ ਦੇ ਭੀ ਹੋਣ, ਉਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਗੰਗਾ ਵਾਂਗੂੰ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਦਾਵਾ ਦੁਧੁ ਪੀਆਲਿਆ; ਪਾਤਿਸਾਹਾ ਕੋਕਾ ਭਾਵੰਦਾ।

ਕੋਕਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਦੁੱਧ ਪੀਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਪਤੀ ਦਾ ਨਾਮ ਕੋਕਾ ਹੈ ਭਾਵ ਦਾਏ ਨੂੰ ਕੋਕਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਰਾਜਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕੋਕੇ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਘਰਵਾਲੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੁੱਧ ਪਿਲਾ ਕੇ ਪਾਲਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਕੋਕਾ ਭਾਵੰਦਾ = ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਲੂਣੁ ਖਾਇ ਪਾਤਿਸਾਹ ਦਾ; ਕੋਕਾ ਚਾਕਰੁ ਹੋਇ ਵਲੰਦਾ।

ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਲੂਣ ਖਾਇ = ਖਾ ਕੇ ਦਾਈ ਦਾ ਘਰਵਾਲਾ ਕੋਕਾ ਭੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਖੇਡਾਵਾ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਚਾਕਰੁ = ਨੌਕਰ ਬਣ ਕੇ ਵਲੰਦਾ = ਸਮਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰਦਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰ ਵੰਸੀ ਪਰਮ ਹੰਸ; ਗੁਰ ਸਿਖ ਹੰਸ ਵੰਸੁ ਨਿਬਹੰਦਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਵੰਸੀ = ਵੰਸ ਦੇ ਪਰਮ ਹੰਸ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹਨ ਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹੰਸਾਂ ਦੀ ਵੰਸ ਵਾਂਗੂੰ ਨਿਬਹੰਦਾ = ਨਿਭਦੇ ਹਨ।

ਪਿਉ ਦਾਦੇ ਦੇ; ਰਾਹਿ ਚਲੰਦਾ॥੨੯॥

ਇਉਂ ਗੁਰਸਿੱਖ ਪਿਉ = ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਤੇ ਦਾਦੇ = ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਰਾਹਿ = ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਚਲੰਦਾ = ਚੱਲਦੇ ਹਨ॥੨੯॥

ਪਉੜੀ ੩੦

ਜਿਉ ਲਖ ਤਾਰੇ ਚਮਕਦੇ; ਨੇੜਿ ਨ ਦਿਸੈ ਰਾਤਿ ਅਨ੍ਹੇਰੈ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਲੱਖਾਂ ਤਾਰੇ ਚਮਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅਨ੍ਹੇਰੈ = ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਨੇੜੇ ਵੀ ਕੁਝ ਨ = ਨਹੀਂ ਦਿਸੈ = ਦਿੱਸਦਾ, ਇਉਂ ਅਗਿਆਨੀ ਪੁਰਖਾਂ ਕੋਲ ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਭਾਵੇਂ ਲੱਖਾਂ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਹੋਣ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਤਕ ਅਵਿੱਦਿਆ ਰੂਪੀ ਰਾਤ ਦੇ ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਤਕ ਨੇੜੇ ਦੀ ਆਤਮਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸ ਸਕਦੀ।

ਸੂਰਜੁ ਬਦਲ ਛਾਇਆ; ਰਾਤ ਨ ਪੁਜੈ ਦਿਹ ਸੈ ਫੇਰੈ।

('ਪੁੱਜੈ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਸੂਰਜ ਦੇ ਫੇਰੈ = ਚੁਫੇਰੇ ਦਿਹ = ਦਿਨ ਵਿਚ ਸੈ = ਸੈਂਕੜੇ ਬੱਦਲ ਛਾਇਆ = ਛਾ ਜਾਣ, ਫਿਰ ਵੀ ਹਨੇਰਾ ਰਾਤ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਪੁਜੈ = ਪੁੱਜਦਾ ਭਾਵ ਸੂਰਜ ਦਾ ਚਾਨਣਾ ਫਿਰ ਵੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ; ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਸੂਰਜ ਦੇ ਚੁਫੇਰੇ ਭਾਵੇਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਰੂਪ ਬੱਦਲ ਛਾ ਜਾਣ, ਫਿਰ ਵੀ ਅਵਿੱਦਿਆ ਰੂਪੀ ਰਾਤ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਬਰਾਬਰ ਹਨੇਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਭਾਵ ਗੁਰਸਿੱਖ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਤੁਰਦਾ ਹੈ।

ਜੇ ਗੁਰੁ ਸਾਂਗਿ ਵਰਤਦਾ; ਦੁਬਿਧਾ ਚਿਤਿ ਨ ਸਿਖਾਂ ਕੇਰੈ।

ਇਉਂ ਜੇ ਗੁਰੁ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਂਗ ਵਰਤਦਾ = ਵਰਤਾਉਣ ਭਾਵ ਅਲੋਪ ਹੋਣ ਤਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਕੇਰੈ = ਦੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਦੁਬਿਧਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਛਿਅ ਰੁਤੀ ਇਕੁ ਸੁਝ ਹੈ; ਘੁਘੂ ਸੁਝ ਨ ਸੁਝੈ ਹੇਰੈ।

ਜਿਵੇਂ ਛਿਅ = ਛੇ ਰੁੱਤਾਂ ਵਿਚ ਇੱਕੋ ਸੁਝ = ਸੂਰਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਘੁਘੂ = ਉੱਲੂ ਨੂੰ ਸੁਝ = ਸੂਰਜ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੇਰੈ = ਦਿੱਸਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਦਿਨੇ ਵੇਖ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਇਉਂ ਸੂਰਜ ਰੂਪੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਇਕ ਹੈ, ਪਰ ਮਨਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਸੁਝੈ = ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉੱਲੂ ਵਾਂਗ ਸਤਿ-ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਭੂ ਦਿੱਸਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਚੰਦਮੁਖੀ ਸੂਰਜਮੁਖੀ; ਕਵਲੈ ਭਵਰ ਮਿਲਨਿ ਚਉਫੇਰੈ।

ਜਿਵੇਂ ਕੰਮੀਆਂ ਚੰਦਮੁਖੀ = ਚੰਦਰਮਾ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਖਿੜ ਪੈਣ ਤੇ ਕਵਲੈ = ਕਮਲ ਦੇ ਫੁੱਲ ਸੂਰਜਮੁਖੀ = ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਖਿੜ ਪੈਣ ਤਾਂ ਭਵਰ = ਭੌਰੇ ਚਉਫੇਰੈ = ਚਾਰੇ ਚੁਫੇਰੇ ਤੋਂ ਆ ਕੇ ਮਿਲਨਿ = ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਚਿੱਤ ਚੰਦ ਤੇ ਸੂਰਜ ਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵਿਚ ਕਮਲ ਤੇ ਕੰਮੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮੋਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਗਿਆਸੂ ਭੌਰੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਾਰ-ਚੁਫੇਰੇ ਘੁੰਮਣਘੇਰੀਆਂ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਸਿਵ ਸਕਤੀ ਨੋ ਲੰਘਿਕੈ; ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਜਾਇ ਮਿਲਨਿ ਸਵੇਰੈ।

ਇਉਂ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿਵ = ਸਤੋ ਗੁਣ ਤੇ ਸਕਤੀ = ਤਮੋ ਗੁਣ ਨੋ = ਨੂੰ ਲੰਘਿਕੈ = ਲੰਘ ਕਰਕੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜਾਹਿ = ਜਾ ਕੇ ਸਵੇਰੈ = ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਜਾ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ :

ਪੈਰੀ ਪਵਣਾ; ਭਲੇ ਭਲੇਰੈ ॥੩੦॥

(‘ਪੈਰੀਂ’ ਬੋਲੋ)

ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਭਲੇ ਭਲੇਰੈ = ਭਲੇ ਤੋਂ ਭਲਿਆਂ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪਵਣਾ = ਪੈਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਗੁਰਸਿੱਖ ਆਪਸ ਵਿਚ ਹੀ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ॥੩੦॥

ਪਉੜੀ ੩੧ (ਦੁਨਿਆਵੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹ)

ਦੁਨੀਆਵਾ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਹੋਇ; ਦੇਇ ਮਰੈ ਪੁਤੈ ਪਾਤਿਸਾਹੀ।

(‘ਪੁੱਤੈ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜੋ ਦੁਨੀਆਵਾ = ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹੋਇ = ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਪੁਤੈ = ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੇਇ = ਦੇ ਕੇ ਮਰੈ = ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਪੁੱਤਰ ਨਾਲਾਇਕ ਹੀ ਹੋਵੇ।

ਦੋਹੀ ਫੇਰੈ ਆਪਣੀ; ਹੁਕਮੀ ਬੰਦੇ ਸਭ ਸਿਪਾਹੀ।

ਪੁੱਤਰ ਤਖ਼ਤ ’ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਆਪਣੀ ਦੋਹੀ = ਦੁਹਾਈ ਫੇਰੈ = ਫੇਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਬਣ ਗਿਆ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਸਿਪਾਹੀ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮੀ ਬੰਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਕੁਤਬਾ ਜਾਇ ਪੜਾਇਦਾ; ਕਾਜੀ ਮੁਲਾਂ ਕਰੈ ਉਗਾਹੀ।

(‘ਪੜ੍ਹਾਇਦਾ’ ਭਾਰਾ ਬੋਲੋ, ‘ਕਾਜੀ’ ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ ਤੇ ‘ਮੁੱਲਾਂ’ ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਮਸੀਤ ਵਿਚ ਜਾਇ = ਜਾ ਕੇ ਕੁਤਬਾ = ਖੁਤਬਾ ਪੜਾਇਦਾ = ਪੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਾਜ਼ੀ ਮੁੱਲਾਂ ਸਾਰੇ ਉਸ ਦੀ ਉਗਾਹੀ = ਗਵਾਹੀ ਕਰੈ = ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਟਕਸਾਲੈ ਸਿਕਾ ਪਵੈ; ਹੁਕਮੈ ਵਿਚਿ ਸੁਪੇਦੀ ਸਿਆਹੀ।

ਟਕਸਾਲੈ = ਟਕਸਾਲ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿੱਕਾ ਪਵੈ = ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸੁਪੇਦੀ ਸਿਆਹੀ ਭਾਵ ਚੰਗੇ-ਮਾੜੇ ਕਰਮ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਮਾਲੁ ਮੁਲਕੁ ਅਪਣਾਇਦਾ; ਤਖਤ ਬਖਤਿ ਚੜਿ ਬੇਪਰਵਾਹੀ।

(‘ਚੜ੍ਹਿ’ ਭਾਰਾ ਬੋਲੋ)

ਸਾਰੇ ਮਾਲ ਤੇ ਮੁਲਕ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਦਾ = ਆਪਣਾ ਭਾਵ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਖਤਿ = ਭਾਗਾਂ ਦੇ ਤਖ਼ਤ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਬੇਪਰਵਾਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ :

ਬਾਬਾਣੈ ਘਰਿ ਚਾਲ ਹੈ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਾਡੀ ਰਾਹੁ ਨਿਬਾਹੀ।

ਬਾਬਾਣੈ = ਬਾਬੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਚਾਲ ਇਹ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਚਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਗਾਡੀ ਰਾਹੁ = ਰਾਹ ਨਿਬਾਹੀ = ਨਿਬਾਹੇ ਭਾਵ ਜੋ ਰਸਤਾ ਪਿਛਲੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦਾ ਸੱਚ ਧਰਮ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਸੋਈ ਚੱਲੇ, ਜਿਵੇਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਬਾਰ ਬਾਰ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਬੋਲਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਇਕਾ ਬਾਣੀ ਇਕੁ ਗੁਰੁ ਇਕੋ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਿ ॥ *(ਸੋਰਠਿ ਕੀ ਵਾਰ ਮ: ੪, ਅੰਗ ੬੪੬)*

ਇਕ ਦੋਹੀ ਟਕਸਾਲ ਇਕ; ਕੁਤਬਾ ਤਖਤੁ ਸਚਾ ਦਰਗਾਹੀ।

ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦੀ ਦੋਹਾਈ ਵੀ ਇੱਕੋ ਹੈ, ਸਾਧਸੰਗਤ ਰੂਪੀ ਟਕਸਾਲ ਵੀ ਇੱਕੋ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਣੀ ਰੂਪ ਕੁਤਬਾ = ਖੁਤਬਾ, ਗੁਰਿਆਈ ਰੂਪ ਤਖ਼ਤ ਅਤੇ ਸੱਚੇ ਦਰਗਾਹੀ = ਦਰਬਾਰ ਰੂਪ ਸੱਚਖੰਡ ਦਾ ਮਾਲਕ ਗੁਰੂ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲੁ; ਦਾਦਿ ਇਲਾਹੀ ॥੩੧॥

ਇਉਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਇਲਾਹੀ = ਰੱਬੀ ਦਰਬਾਰ ਭਾਵ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵੱਲੋਂ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਸੁਖ ਫਲ ਦੀ ਦਾਦਿ = ਦਾਤ ਮਿਲੀ ਹੈ॥੩੧॥

ਪਉੜੀ ੩੨

ਜੇ ਕੋ ਆਪੁ ਗਣਾਇਕੈ; ਪਾਤਿਸਾਹਾ ਤੇ ਆਕੀ ਹੋਵੈ।

ਜੇ ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਆਪ ਗਣਾਇਕੈ = ਗਣਾ ਕੇ ਭਾਵ ਜਣਾ ਕੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਤੇ = ਤੋਂ ਆਕੀ = ਬਾਗ਼ੀ ਹੋਵੈ = ਹੋ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ :

ਹੁਇ ਕਤਲਾਮ ਹਰਾਮਖੋਰ; ਕਾਠ ਨ ਖਫਣੁ ਚਿਤਾ ਨ ਟੋਵੈ।

(‘ਖੱਫਣੁ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਤੇ ‘ਚਿਤਾ’ ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਉਸ ਹਰਾਮਖ਼ੋਰ ਦਾ ਕਤਲਾਮ ਹੁਇ = ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਉਸ ਦੀ ਦੇਹ ਨੂੰ ਕਾਠ = ਲੱਕੜੀ, ਨਾ ਖੱਫ਼ਣ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਚਿਤਾ = ਚਿਖਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਟੋਵੈ = ਕਬਰ ਭਾਵ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ।

ਟਕਸਾਲਹੁ ਬਾਹਰਿ ਘੜੈ; ਖੋਟੈ ਹਾਰਾ ਜਨਮੁ ਵਿਗੋਵੈ।

ਜਿਹੜਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਟਕਸਾਲਹੁ = ਟਕਸਾਲ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਖੋਟ ਵਾਲਾ ਪੈਸਾ ਘੜੈ = ਘੜਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਖੋਟੈ = ਖੋਟ ਵਾਲਾ ਹਾਰਾ = ਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਵਿਗੋਵੈ = ਖ਼ਰਾਬ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ **ਵਾ:** ਵਿ = ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਗੋਵੈ = ਗਵਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਉਸ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਲਿਬਾਸੀ ਫੁਰਮਾਣੁ ਲਿਖਿ; ਹੋਇ ਨੁਖਸਾਨੀ ਅੰਞੂ ਰੋਵੈ।

ਜੋ ਲਿਬਾਸੀ = ਬਨਾਉਟੀ ਫੁਰਮਾਣੁ = ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਜਦੋਂ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇ = ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅੰਞੂ = ਹੰਝੂ ਭਰ ਭਰ ਕੇ ਰੋਵੈ = ਰੋਂਦਾ ਹੈ।

ਗਿਦੜ ਦੀ ਕਰਿ ਸਾਹਿਬੀ;
ਬੋਲਿ ਕੁਬੋਲ ਨ ਅਬਿਚਲੁ ਹੋਵੈ।

ਜੋ ਗਿੱਦੜ[1] ਦੀ ਸਾਹਿਬੀ = ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਕਰਿ = ਕਰਨ ਵਾਂਗੂੰ ਆਪਣੇ ਕੁਬੋਲਾਂ ਦੇ ਬੋਲਣ ਨਾਲ ਅਬਿਚਲੁ = ਅਚੱਲ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੋਵੈ = ਹੁੰਦਾ ਭਾਵ ਉਸ ਦਾ ਰਾਜ ਨਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

---

੧. ਵਾਰ ੩੬ ਦੀ ਦੂਜੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਗਿੱਦੜੀ ਦੀ ਸਾਖੀ ਵੇਖੋ।

ਮੁਹਿ ਕਾਲੈ ਗਦਹੁੰ ਚੜੈ; ਰਾਉ ਪੜੇਵੀ ਭਰਿਆ ਧੋਵੈ।

(‘ਚੜ੍ਹੈ’ ਭਾਰਾ ਬੋਲੋ)

ਫਿਰ ਐਸੇ ਰਾਉ = ਰਾਜੇ ਦਾ ਮੁਹਿ = ਮੂੰਹ ਕਾਲੈ = ਕਾਲਾ ਕਰ ਕੇ ਗਦਹੁੰ = ਖੋਤੇ ’ਤੇ ਚੜੈ = ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਸੁਆਹ ਪੜੇਵੀ = ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਭਰਿਆ ਧੋਵੈ = ਧੋਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਅੱਖਾਂ ਭਰ ਭਰ ਕੇ ਰੋਂਦਾ ਹੈ।

ਦੂਜੈ ਭਾਇ; ਕੁਥਾਇ ਖਲੋਵੈ ॥੩੨॥

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਦੂਜੈ = ਦ੍ਵੈਸ਼ ਭਾਇ = ਭਾਵ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕੁਥਾਇ = ਖੋਟੀ (ਭੈੜੀ) ਜਗ੍ਹਾ ਨਰਕਾਂ ’ਤੇ ਖਲੋਵੈ = ਖਲੋਂਦਾ ਹੈ ॥੩੨॥

ਪਉੜੀ ੩੩ (ਗੁਰੂ ਬੰਸਾਵਲੀ ਦੀ ਹੰਗਤਾ)

ਬਾਲ ਜਤੀ ਹੈ ਸਿਰੀਚੰਦੁ; ਬਾਬਾਣਾ ਦੇਹੁਰਾ ਬਣਾਇਆ।

ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਵੱਡਾ ਪੁੱਤਰ ਬਾਲ ਉਮਰ ਤੋਂ ਹੀ ਜਤੀ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਪੂਜਾ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਬਾਬਾਣਾ = ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਦੇਹੁਰਾ ਬਣਾਇਆ = ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਨਾ ਮੰਨੇ।

ਲਖਮੀਦਾਸਹੁ ਧਰਮਚੰਦ; ਪੋਤਾ ਹੁਇਕੈ ਆਪੁ ਗਣਾਇਆ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਪੁੱਤਰ ਲਖਮੀਦਾਸਹੁ = ਲੱਖਮੀ ਦਾਸ ਤੋਂ ਧਰਮ ਚੰਦ ਹੋਇਆ, ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪੋਤ੍ਰਾ ਹੁਇਕੈ = ਹੋ ਕੇ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਗਣਾਇਆ ਹੈ ਭਾਵ ਇਸ ਨੇ ਵੀ ਹੰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਗਵਾਇਆ।

ਮੰਜੀ ਦਾਸੁ ਬਹਾਲਿਆ; ਦਾਤੂ ਸਿਧਾਸਣ ਸਿਖ ਆਇਆ।

(‘ਦਾਤੂ’ ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਦਾਸੁ = ਦਾਸੂ ਨੂੰ (ਗੋਇੰਦਵਾਲ) ਮੰਜੀ ਉੱਤੇ ਬਹਾਲਿਆ = ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਦਾਤਾ = ਦਾਤੂ ਆਪ ਸਿਧਾਸਣ = ਸਿੱਧਾਂ ਵਾਲੇ ਆਸਣ ਲਾਉਣੇ ਸਿੱਖ ਆਇਆ ਹੈ। ਦਾਤੂ ਤੇ ਦਾਸੂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਸਨ। (ਦਾਤੂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਲੱਤ ਮਾਰੀ ਸੀ, ਇਤਨਾ ਹੰਕਾਰੀ ਸੀ। ਫਿਰ ਇਸ ਦੀ ਲੱਤ ਦੀ ਪੀੜ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਖ਼ਤਮ ਕੀਤੀ ਸੀ)।

ਨੋਟ : ‘ਦਾਤੂ’ ਪਾਠ ਸੰਤ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਟੇਪ ਵਿਚ ਕਰਾਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਪੋਥੀਆਂ ਵਿਚ ‘ਦਾਤਾ’ ਪਾਠ ਹੈ।

ਮੋਹਣ ਕਮਲਾ ਹੋਇਆ; ਚਉਬਾਰਾ ਮੋਹਰੀ ਮਨਾਇਆ।

ਜਦੋਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਪੋਥੀਆਂ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਗਏ ਸੀ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਮੋਹਨ ਜੀ ਨੇ ਸਮਾਧੀ ਨਾ ਖੋਲ੍ਹੀ ਤਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੋਹਨ ਤਾਂ ਕਮਲਾ ਹੀ ਹੋਇਆ = ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮੋਹਰੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚਉਬਾਰਾ = ਚੁਬਾਰੇ ਦੀ ਪੂਜਾ ਮਨਾਇਆ = ਮਨਾਉਣ ਭਾਵ ਕਰਾਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਮੀਣਾ ਹੋਆ ਪਿਰਥੀਆ; ਕਰਿ ਕਰਿ ਤੋਢਕ ਬਰਲੁ ਚਲਾਇਆ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਟੇਢਕ')

ਪਿਰਥੀਆ ਮੀਣਾ ਭਾਵ ਕਪਟੀ ਹੋਆ = ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨੇ ਤੋਢਕ = ਈਰਖਾ ਕਰਿ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਆਪਣਾ ਬਰਲੁ = ਸ਼ੁਦਾਈਪੁਣਾ ਚਲਾਇਆ = ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ।

ਮਹਾਂਦੇਉ ਅਹੰਮੇਉ ਕਰਿ; ਕਰਿ ਬੇਮੁਖ ਕੁਤਾ ਭਉਕਾਇਆ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਪੁਤਾ')

ਮਹਾਂਦੇਉ ਨੇ ਵੀ ਅਹੰਮੇਉ = ਹੰਕਾਰ ਕਰਿ = ਕੀਤਾ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਬੇਮੁੱਖ ਹੋ ਕੇ ਕੁੱਤਿਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਭਉਕਾਇਆ = ਭੌਂਕਣਾ ਭਾਵ ਭਟਕਣਾ ਪਿਆ **ਵਾ:** ਮਹਾਂਦੇਵ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪੁਤਾ = ਪੁੱਤਰ ਪਿਰਥੀ ਚੰਦ ਹੰਕਾਰੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਭਉਕਾਇਆ = ਭਟਕਿਆ ਭਾਵ ਪਿਰਥੀ ਦੇ ਬਹਿਕਾਵੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਭਟਕ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਆਪਣੀ ਕਲਿਆਣ ਕਰਵਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਇਉਂ ਵੀ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿਰਥੀ ਚੰਦ ਜੋ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਕੁੱਤਿਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਲਚੀ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਇਸ ਨੇ ਹੰਕਾਰ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਦੂਸਰੇ ਭਰਾ ਮਹਾਂਦੇਵ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਉਲਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਮਹਾਂਦੇਵ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੋਂ ਭਟਕਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਫਿਰ ਮਹਾਂਦੇਉ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਕਲਿਆਣ ਕਰਵਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਚੰਦਨ ਵਾਸੁ; ਨ ਵਾਂਸ ਬੋਹਾਇਆ ॥੩੩॥

ਜਿਵੇਂ ਚੰਦਨ ਦੀ ਵਾਸੁ = ਸੁਗੰਧੀ ਨਾਲ ਬਾਂਸ ਬੋਹਾਇਆ = ਸੁਗੰਧਿਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਚੰਦਨ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਬਾਂਸ ਵਾਂਗ ਹੰਕਾਰ ਸੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਭਗਤੀ ਰੂਪੀ ਸੁਗੰਧੀ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹੇ ॥੩੩॥

ਪਉੜੀ ੩੪ (ਗੁਰਿਆਈ ਦੀ ਪੀੜ੍ਹੀ)

ਬਾਬਾਣੀ ਪੀੜੀ ਚਲੀ; ਗੁਰ ਚੇਲੇ ਪਰਚਾ ਪਰਚਾਇਆ।

ਬਾਬਾਣੀ = ਬਾਬੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗੁਰਿਆਈ ਦੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਚੱਲੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਚੇਲੇ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪਰਚਾ ਪਰਚਾਇਆ = ਪਰਚਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਗੁਰੁ ਅੰਗਦੁ ਗੁਰੁ ਅੰਗੁ ਤੇ; ਗੁਰੁ ਚੇਲਾ ਚੇਲਾ ਗੁਰੁ ਭਾਇਆ।

ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਅੰਗੁ ਤੇ = ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਹੋਏ ਤੇ ਜਦੋਂ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਚੇਲਾ (ਲਹਿਣਾ ਜੀ) ਭਾਇਆ ਤਾਂ ਚੇਲਾ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਹੋਇਆ।

ਅਮਰਦਾਸੁ ਗੁਰ ਅੰਗਦਹੁੰ; ਸਤਿਗੁਰੁ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਦਾਇਆ।

ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਅੰਗਦਹੁੰ = ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਹੋਏ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਤੇ = ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਸਦਾਇਆ = ਸਦਾਏ ਭਾਵ ਕਹਾਏ।

ਗੁਰੁ ਅਮਰਹੁੰ ਗੁਰੁ ਰਾਮਦਾਸੁ; ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਗੁਰੁ ਹੋਇ ਸਮਾਇਆ।

ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਅਮਰਹੁੰ = ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਤੋਂ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਹੋਏ ਭਾਵ ਪ੍ਰਗਟੇ ਅਤੇ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ = ਸਮਾ ਗਏ।

ਰਾਮਦਾਸਹੁੰ ਅਰਜਨੁ ਗੁਰੂ; ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬ੍ਰਿਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲੁ ਲਾਇਆ।

ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸਹੁੰ = ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਪ੍ਰਗਟੇ, ਇਉਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬ੍ਰਿਖ = ਬ੍ਰਿਛ (ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ) ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲ (ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਜੀ) ਹੀ ਲੱਗਾ ਹੈ।

ਹਰਿਗੋਵਿੰਦੁ ਗੁਰੁ ਅਰਜਨਹੁੰ; ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਆਦੇਸੁ ਕਰਾਇਆ।

ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਅਰਜਨਹੁੰ = ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪ੍ਰਗਟੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ, ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਆਦਿ = ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੈ ਤੇ ਪੁਰਖ = ਪੂਰਨ ਹੈ, ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਸਰੂਪ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਆਦੇਸੁ = ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਾਇਆ = ਕਰਾਉਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਸੁਝੈ ਸੁਝ; ਨ ਲੁਕੈ ਲੁਕਾਇਆ ॥੩੪॥

ਜਿਵੇਂ ਸੁਝ = ਸੂਰਜ ਕਿਸੇ ਦੇ ਲੁਕਾਇਆਂ ਲੁਕੈ = ਲੁਕਦਾ ਨ = ਨਹੀਂ, ਪ੍ਰਤੱਖ ਸੁਝੈ = ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੂਰਜ ਰੂਪ ਹਨ, ਉੱਲੂਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਅਗਿਆਨੀ ਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦੇ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕਿਸੇ ਦੇ ਲੁਕਾਇਆਂ ਲੁਕਦੇ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹਨ ॥੩੪॥

ਪਉੜੀ ੩੫ (ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਵਰਣਨ)

ਇਕ ਕਵਾਉ ਪਸਾਉ ਕਰਿ; ਓਅੰਕਾਰਿ ਕੀਆ ਪਾਸਾਰਾ।

ਓਅੰਕਾਰਿ = ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਇਕ ਕਵਾਉ = ਵਾਕ ਤੋਂ ਪਸਾਉ = ਫੈਲਾਉ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦਾ ਪਾਸਾਰਾ = ਪਸਾਰਨਾ ਕੀਆ = ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਕੁਦਰਤਿ ਅਤੁਲ ਨ ਤੋਲੀਐ; ਤੁਲਿ ਨ ਤੋਲਿ ਨ ਤੋਲਣਹਾਰਾ।

ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਕੁਦਰਤਿ = ਸ਼ਕਤੀ (ਰਚਨਾ) ਅਤੁਲ = ਤੋਲਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਤੋਲੀਐ = ਤੋਲੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੇ ਤੁਲਿ = ਤੋਲਣ ਵਾਸਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਤੱਕੜੀ, ਨਾ ਵੱਟਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤੋਲਣਹਾਰਾ = ਤੋਲਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਭਾਵ ਤੋਲਿ = ਤੋਲੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ **ਵਾ:** ਇਸ ਨੂੰ ਤੋਲਣ ਵਾਸਤੇ ਨਾ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਵਿਚਾਰ ਰੂਪ ਤੱਕੜੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸ਼ਾਸਤਰ ਪ੍ਰਮਾਣ ਰੂਪ ਵੱਟਾ ਪਾ ਕੇ ਤੋਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਇਤਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੋ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਤੋਲਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ, ਭਾਵ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਕਰਨਾ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ, ਐਸਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ ਲੇਖੁ ਅਲੇਖ ਦਾ; ਦਾਤਿ ਜੋਤਿ ਵਡਿਆਈ ਕਾਰਾ।

ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ-ਬ-ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਅਲੇਖ = ਲੇਖੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਦਾਤ, ਗਿਆਤ ਦੀ ਜੋਤਿ, ਕਾਰਾ = ਸੇਵਾ ਤੇ ਵਡਿਆਈ = ਸੋਭਾ ਉਹੀ ਬਖ਼ਸ਼ਦਾ ਹੈ।

ਲੇਖੁ ਅਲੇਖੁ ਨ ਲੇਖੀਐ; ਮਸੁ ਨ ਲੇਖ ਨ ਲਿਖਣਹਾਰਾ।

ਉਸ ਅਲੇਖੁ = ਲੇਖੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਲੇਖੁ = ਹਿਸਾਬ ਲੇਖੀਐ = ਲਿਖਿਆ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਲਿਖਣ ਵਾਸਤੇ ਨਾ ਮਸੁ = ਸਿਆਹੀ, ਨਾ ਲੇਖ = ਕਲਮ, ਨਾ ਹੀ ਲਿਖਣਹਾਰਾ = ਲਿਖਾਰੀ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਕਬੀਰ ਸਾਤ ਸਮੁੰਦਹਿ ਮਸੁ ਕਰਉ ਕਲਮ ਕਰਉ ਬਨਰਾਇ॥
ਬਸੁਧਾ ਕਾਗਦੁ ਜਉ ਕਰਉ ਹਰਿ ਜਸੁ ਲਿਖਨੁ ਨ ਜਾਇ॥੮੧॥ *(ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੧੩੬੮)*

ਰਾਗ ਨਾਦ ਅਨਹਦ ਧੁਨੀ; ਓਅੰਕਾਰੁ ਨ ਗਾਵਣਹਾਰਾ।

ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਨਾਦ = ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਅਨਹਦ = ਇਕ-ਰਸ ਧੁਨੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਭੀ ਓਅੰਕਾਰੁ = ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਰੂਪ ਰੰਗ ਨੂੰ ਗਾਵਣਹਾਰਾ = ਗਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਖਾਣੀ ਬਾਣੀ ਜੀਅ ਜੰਤੁ; ਨਾਵ ਥਾਵ ਅਣਗਣਤ ਅਪਾਰਾ।

ਚਾਰ ਖਾਣੀਆਂ (ਅੰਡਜ, ਜੇਰਜ, ਸੇਤਜ, ਉਤਭੁਜ) ਤੇ ਚਾਰ ਬਾਣੀਆਂ (ਪਰਾ, ਪਸ਼ੰਤੀ, ਮੱਧਮਾ, ਬੈਖਰੀ) ਅਤੇ ਜੀਅ = ਜੀਵ-ਜੰਤੂ ਅਣਗਿਣਤ ਬਣਾਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਵ = ਨਾਮ ਤੇ ਥਾਵ = ਥਾਂ ਅਪਾਰਾ = ਅਪਾਰ ਹਨ।

ਇਕ ਕਵਾਉ ਅਮਾਉ ਹੈ; ਕੇਵਡ ਵਡਾ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ।

ਜਿਸ ਦਾ ਇਕ ਕਵਾਉ = ਵਾਕ ਅਮਾਉ = ਮਿਣਤੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਸ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ = ਰਚਨਹਾਰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਕੇਵਡ = ਕਿਤਨਾ ਕੁ ਵੱਡਾ ਆਖੀਏ ? ਭਾਵ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ; ਸਤਿਗੁਰ ਨਿਰੰਕਾਰਾ॥੩੫॥੨੬॥

ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਿਰੰਕਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਵਰਤਦੇ ਹਨ॥੩੫॥੨੬॥

ਵਾਰ ੨੭

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

੧ = ਅਦ੍ਵੈਤ ਸਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ, ਓਂ = ਸਰਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ, ਸਤਿ = ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਗੁਰ = ਚੇਤਨ ਸਰੂਪ, ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ **ਵਾ:** ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੧

ਵਾਰ ਦੀ ਆਰੰਭਕ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਾਸ਼ਨਾ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਉੱਠ ਕੇ ਕੇਵਲ ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰੀਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਾਸ਼ਨਾ ਦਾ ਦਾਗ਼ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣ ਦਿੱਤਾ, ਵਿਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸੁੱਚੇ ਵਿਅਕਤੀ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇ ਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਦਾ ਨਿਚੋੜ ਕੱਢਣਗੇ।

ਲੇਲਾ ਮਜਨੂੰ ਆਸਕੀ; ਚਹੁ ਚਕੀ ਜਾਤੀ।

('ਚੱਕੀ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਲੇਲਾ ਤੇ ਮਜਨੂੰ ਦੀ ਆਸਕੀ = ਪ੍ਰੀਤੀ ਚਹੁ = ਚਾਰੇ ਚਕੀ = ਚੱਕਾਂ (ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ) ਵਿਚ ਜਾਤੀ = ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ **ਵਾ:** ਲੇਲਾ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਬੈਕੁੰਠ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਮੁਕਤੀਆਂ (ਸਲੋਕ, ਸਮੀਪ, ਸਰੂਪ, ਸਾਯੁਜ) ਹਨ, ਮਜਨੂੰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਆਸਕੀ = ਪ੍ਰੀਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭਗਤ ਜਨ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਚਹੁ = ਚਾਰੇ ਚਕੀ = ਚੱਕਾਂ ਭਾਵ ਉੱਤਰ, ਦੱਖਣ, ਪੂਰਬ, ਪੱਛਮ ਵਿਚ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਹਰਿ ਸਿਮਰਨਿ ਨੀਚ ਚਹੁ ਕੁੰਟ ਜਾਤੇ॥ *(ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੨੬੩)*

ਵਾ: ਭਗਤੁ ਭਗਤੁ ਜਗਿ ਵਜਿਆ ਚਹੁੰ ਚਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚਿ ਚਮਰੇਟਾ। *(ਵਾਰ ੧੦, ਪਉੜੀ ੧੭)*

ਸਾਖੀ ਲੇਲਾ ਤੇ ਮਜਨੂੰ—ਲੇਲਾ ਇਕ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਲੜਕੀ ਸੀ ਅਤੇ ਮਜਨੂੰ ਸੇਵਕ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਸਾਈਂ ਫ਼ਕੀਰ ਦੇ ਕੋਲ ਗਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪਰਮਾਰਥ ਦਾ ਰਸਤਾ ਦੱਸੋ, ਤਾਂ ਫ਼ਕੀਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਪਰਮਾਰਥ ਦਾ ਰਸਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਆਸ਼ਕੀ-ਮਸ਼ੂਕੀ ਲਾ ਕੇ ਵਖਾਉਣਾ ਕਰ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਜਨੂੰ ਨੇ ਲੇਲਾ ਦੇ ਨਾਲ ਆਸ਼ਕੀ ਲਾ ਕੇ ਫ਼ਕੀਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨਾ ਕੀਤਾ। ਮਜਨੂੰ ਦੀ ਐਸੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਲੱਗ ਗਈ। ਇਕ ਵਾਰ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਪਾਸ ਆ ਕੇ ਕਿਸੇ ਪਰਖਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਮਜਨੂੰ ਦੇ ਤਾਈਂ ਕੋਈ ਲਫ਼ਜ਼ ਬੋਲੇ, ਉਹ ਲਫ਼ਜ਼ ਬੋਲਣ ਤੋਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਲੇਲਾ ਆ ਗਈ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਉੱਛਲਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵੀ ਇਸ ਦੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਨਿਸਚੇ ਦੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰੀ ਮਜਨੂੰ ਲੇਲਾ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਊਠਾਂ ਦੇ ਵਪਾਰੀ ਇਸ ਨੂੰ ਮਿਲ ਗਏ। ਇਸ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਥੇ ਚੱਲੇ ਹੋ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦਿੱਲੀ ਚੱਲੇ ਹਾਂ। ਮਜਨੂੰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਥੇ ਮੇਰੀ ਲੇਲਾ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਮੇਰਾ ਸੁਨੇਹਾ ਦੇਣਾ, ਇਉਂ ਕਹਿਣਾ, ਐਸਾ ਕਹਿਣਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ-ਕਰਦਾ

ਆਪ ਖ਼ੁਦ ਵੀ ਦਿੱਲੀ ਜਾ ਪਹੁੰਚਾ। ਅਖ਼ੀਰ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਅੱਗੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਝੁਕਣਾ ਪਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁੱਤਰੀ ਲੇਲਾ ਇਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਹਾਜ਼ਰ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਦੇ ਫ਼ਕੀਰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੈਨੂੰ ਤੇਰੀ ਪ੍ਰੇਮਿਕਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਉਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸੀਂ। ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਫ਼ਕੀਰ ਨੂੰ ਜਾ ਦੱਸਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਗੁਰੂ ਫ਼ਕੀਰ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਤੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਲੈਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈਂ। ਬੱਸ ਇਹੀ ਮੇਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਤਲ ’ਤੇ ਤੂੰ ਲੇਲਾ ਬਿਠਾਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਹਿਰਦੇ ’ਚੋਂ ਲੇਲਾ ਨੂੰ ਪਰ੍ਹੇ ਕਰ ਕੇ ਰੱਬ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਉਣਾ ਕਰ। ਫਿਰ ਤੈਨੂੰ ਰੱਬ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਨੇ ਐਸਾ ਹੀ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਇਸ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਈ ਤੇ ਮੁਕਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨੂੰ ਕਵੀ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਚਰਿੱਤਰਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸੋਰਠਿ ਬੀਜਾ ਗਾਵੀਐ; ਜਸੁ ਸੁਘੜਾ ਵਾਤੀ।

ਸੋਰਠਿ (ਰਾਣੀ) ਤੇ ਬੀਜਾ (ਰਾਜਕੁਮਾਰ) ਨੂੰ ਸੰਮੀ ਤੇ ਢੋਲਾ ਭੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿੱਸਿਆਂ ਵਾਲੇ ਵੀ ਗਾਵੀਐ = ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਸ ਸੁਘੜਾ = ਸਿਆਣਿਆਂ ਦੇ ਵਾਤੀ = ਮੂੰਹ ’ਤੇ ਭੀ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਸੋਰਠਿ ਤੇ ਬੀਜਾ—ਸੋਰਠਿ ਜਿਸ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਨਾਮ ਸੁਰਾਸ਼ਟਰ ਵੀ ਹੈ, ਇਹ ਮਾਰਵਾੜ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਰਾਜਪੂਤਾਨੇ ਵਿਚ ਕਾਠੀਵਾੜ ਦੀ ਵਸਨੀਕ ਰਾਜਪੂਤ ਕੰਨਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਸੱਚਾ-ਸੁੱਚਾ ਪ੍ਰੇਮ, ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਉੱਠ ਕੇ ਇਕ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਗ ਪ੍ਰਤੰਗ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਸਨ ਤੇ ਚਿਹਰਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਬੀਜਾ ਸੀ, ਉਸ ਦੀ ਚਿਹਰੇ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੇ ਸੋਰਠਿ ਦਾ ਮਨ ਲੁਭਾਇਮਾਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੇ ਬੀਜੇ ਦਾ ਮਨ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚ ਲਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੱਚਾ ਪ੍ਰੇਮ ਅਖ਼ੀਰ ਤਕ ਨਿਭਿਆ। ਜਤ, ਸਤ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅਪਮਾਨ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਪ੍ਰੇਮ ਅਖ਼ੀਰ ਤਕ ਨਿਭਾਇਆ। ਇਸ ਦੇ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਰਸੁਆਰਥ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਤਵਾਰੀਖ਼ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਅਨੁਸਾਰ ਗਿਰ ਨਾਰ ਪਹਾੜ ਦੇ ਪਾਸ ਸੋਰਠਿ ਤੇ ਬੀਜਾ ਦੇ ਮਹਲ ਹੋਣ ਦਾ ਪਤਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਸਸੀ ਪੁੰਨੂੰ ਦੋਸਤੀ; ਹੁਇ ਜਾਤਿ ਅਜਾਤੀ।

(‘ਸੱਸੀ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਸੱਸੀ ਉੱਚੀ ਜਾਤ ਦੀ ਤੇ ਪੁੰਨੂੰ ਅਜਾਤੀ = ਨੀਵੀਂ ਜਾਤ ਦਾ ਸੀ, ਇਉਂ ਜਾਤ ਅਜਾਤ ਦੇ ਹੁਇ = ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਸੱਚੀ ਦੋਸਤੀ ਵਾਲੇ ਹੋਏ ਸਨ।

ਸੱਸੀ ਤੇ ਪੁੰਨੂੰ—ਕਪਿਲਮੁਨੀ ਰੰਭਾ ਨਾਮ ਦੀ ਅਪੱਛਰਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਦੇ ਆਪਣਾ ਜਤ ਨਾ ਸੰਭਾਲ ਸਕਿਆ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਦਾ ਗਰਭ ਠਹਿਰਿਆ ਤੇ ਜੋ ਕੰਨਿਆ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਤੁਲਾ ਬਣਾ ਕੇ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਰੋੜ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। ਬ੍ਰਹਮਦੱਤ ਰਾਜਾ ਜੋ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਘੁੰਮ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਨੌਕਰਾਂ ਤੋਂ ਤੁਲਾ ਬਾਹਰ ਕਢਵਾ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਕੰਨਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਚਿਹਰਾ ਦੇਖ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰੰਗ-ਰੂਪ ਇਸ ਬੱਚੀ ਦਾ ਚੰਦਰਮਾ ਵਰਗਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਫਿਰ ਸੱਸੀ ਰੱਖਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਚੰਦਰਮਾ ਨੂੰ ਸਸੀਅਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਲਿਆ। ਫਿਰ ਸੱਸੀ ਦੀ ਪੁੰਨੂੰ ਦੇ ਨਾਲ ਗੂੜ੍ਹੀ ਦੋਸਤੀ ਹੋਈ। ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਚਾਹੁਣ ਲੱਗੇ ਤੇ ਪੁੰਨੂੰ ਦਾ ਸੱਸੀ ਨਾਲੋਂ ਵਿਛੋੜਾ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਲੰਮੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਅਸਾਂ ਇਥੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀਆਂ। ਰੇਤਲੀ ਜ਼ਮੀਨ

ਵਿਜੋਗ ਨਾ ਸਹਾਰਦੀ ਹੋਈ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਸਮਾ ਗਈ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣ ਬਣਾ ਕੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਕਰਣ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮਿਕਾ ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਮਹੀਂਵਾਲ ਨੋ ਸੋਹਣੀ; ਨੈ ਤਰਦੀ ਰਾਤੀ।

ਮਹੀਂਵਾਲ ਨੋ = ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਸੋਹਣੀ ਭੀ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਰਾਤੀ = ਰਾਤ ਨੂੰ ਨੈ = ਨਦੀ ਤਰਦੀ = ਤਰ ਕੇ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਮਹੀਂਵਾਲ ਤੇ ਸੋਹਣੀ—ਦਰਿਆ ਰਾਵੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਇਕ ਜੱਟ ਮਹੀਂਵਾਲ ਨਾਮ ਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਸੋਹਣੀ ਨਾਮ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਉਸ ਉੱਤੇ ਲੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਦਾ ਖਿੱਚਿਆ ਹੋਇਆ ਮਹੀਂਵਾਲ ਵੀ ਉਸ ਨਾਲ ਸਨੇਹ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ ’ਤੇ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਛੂੰਹਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਨਿਰਾ ਹੀ ਸੱਚਾ-ਸੁੱਚਾ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਦਰਿਆ ਰਾਵੀ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਕਿਨਾਰੇ ’ਤੇ ਸੋਹਣੀ ਦਾ ਘਰ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਘਰ ਦੇ ਸੌਂ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਮਹੀਂਵਾਲ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਆਉਂਦੀ। ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਤੈਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਖ਼ਾਲੀ ਘੜੇ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਂਦੀ ਸੀ, ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਡੁੱਬਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਕਿਨਾਰੇ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਕਿਨਾਰੇ ਤਕ ਜਾਣ ਨੂੰ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ ਸੀ। ਇਕ ਰਾਤ ਇਸ ਦੇ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਿੱਛਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਸਮਝ ਆਈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਲੱਗੀ ਉਹ ਘੜਾ ਝਾੜੀਆਂ ਵਿਚ ਲੁਕੋ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਸੋਹਣੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਨੇ ਪੱਕੇ ਘੜੇ ਦੀ ਥਾਂ ਕੱਚਾ ਘੜਾ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਸੋਹਣੀ ਮਹੀਂਵਾਲ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਦਰਿਆ ਰਾਵੀ ’ਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋਈ ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਲੱਗਣ ਦੇ ਨਾਲ ਘੜਾ ਖੁਰ ਗਿਆ। ਉਦੋਂ ਦਰਿਆ ਦੇ ਵਿਚ ਸੋਹਣੀ ਡੁੱਬ ਕੇ ਮਰ ਗਈ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਵਾਰਤਾ ਬਾਰੇ ਮਹੀਂਵਾਲ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਅਸਹਿ ਦੁੱਖ ਦਾ ਤੰਗ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੋਹਣੀ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਲਈ ਰਾਵੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਲੱਭਦਾ ਲੱਭਦਾ ਆਪ ਵੀ ਡੁੱਬ ਮੋਇਆ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਚਰਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਗਾਥਾ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਬਤ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਮੇਹੀਵਾਲ ਅਧਿਕ ਦੁਖ ਧਾਰਿਯੋ॥ ਕਹਾ ਸੋਹਣੀ ਰਹੀ ਬਿਚਾਰਿਯੋ॥
ਨਦੀ ਬੀਚ ਖੋਜਤ ਬਹੁ ਭਯੋ॥ ਆਈ ਲਹਿਰ ਡੂਬਿ ਸੋ ਗਯੋ॥੮॥ *(ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ, ਚਰਿੱਤਰ ੧੦੧)*

ਰਾਂਝਾ ਹੀਰ ਵਖਾਣੀਐ; ਓਹੁ ਪਿਰਮ ਪਰਾਤੀ।

ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਰਾਂਝਾ ਤੇ ਹੀਰ ਵਖਾਣੀਐ = ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਭੀ ਪਿਰਮ = ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਕੇ ਪਰਾਤੀ = ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਲੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਰਾਂਝਾ ਤੇ ਹੀਰ—ਚੰਦਰਭਗਾ (ਹਿਮਾਲਿਆ ਦੇ ਚੰਦਰਭਾਗ ਨਾਮਕ ਅਸਥਾਨ ਤੋਂ ਨਿਕਲੀ ਹੋਈ ਨਦੀ, ਇਸੇ ਨੂੰ ਝਨਾਂ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਰਿਗਵੇਦ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਅਸਿਕਨੀ ਹੈ) ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਦੇ ਉੱਤੇ ਰਾਂਝਾ ਨਾਮ ਦਾ ਜੱਟ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਇੰਦਰ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਜਿਹੜੀ ਵੀ ਔਰਤ ਇਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਇਸ ਉੱਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਕਪਿਲ ਮੁਨੀ ਦੇ ਸਰਾਪ ਨਾਲ ਇਕ ਅਪੱਛਰਾ ਸਿਆਲਕੋਟ ਵਿਚ ਤੁਰਕਾਂ ਦੇ ਘਰ ਪੈਦਾ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਕਪਿਲ ਮੁਨੀ ਦੇ ਚਰਨ ਫੜ ਕੇ ਇਸ ਨੇ ਸਰਾਪ ਦਾ ਅੰਤ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇੰਦਰ ਮਾਤਲੋਕ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਰਾਂਝਾ ਰਖਾਏਗਾ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਸਰੀਰ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਸ ਨਾਲ ਤੇਰਾ ਸਨੇਹ ਹੋ ਕੇ ਅਖ਼ੀਰ ਦੇਵਪੁਰੀ ਵਿਚ ਆ ਜਾਓਗੇ। ਇਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਦੋਂ ਅਚਾਨਕ ਹੀਰ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਮੱਝਾਂ ਚਾਰਦੇ ਹੋਏ ਰਾਂਝੇ ਨਾਲ ਹੋਇਆ, ਪਿਛਲੇ ਸੰਸਕਾਰ ਦੀ ਖਿੱਚ ਅਨੁਸਾਰ

ਇਸ ਦਾ ਰਾਂਝੇ ਨਾਲ ਅਤਿਅੰਤ ਸਨੇਹ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਬਹਾਨੇ ਨਾਲ ਬਾਰ ਬਾਰ ਮਿਲਦੀ ਅਤੇ ਘਰੋਂ ਚੂਰੀ ਕੁੱਟ ਕੇ ਲਿਆ ਕੇ ਰਾਂਝੇ ਨੂੰ ਖਵਾਉਂਦੀ ਰਹੀ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਹੀਰ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਖੇੜੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਂਝਾ ਹੀਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਦਾ ਚੇਲਾ ਬਣਿਆ ਤੇ ਭਿੱਖਿਆ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਹੀਰ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੋਗੀ ਹੀਰ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਬਣਿਆ ਸੀ। ਮੁੱਕਦੀ ਗੱਲ ਕਿ ਅੰਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਕੇ ਦੇਵਪੁਰੀ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਐਸਾ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਮਾਗਤ ਭੀਖ ਘਾਤ ਜਬ ਪਾਯੋ॥ ਲੈ ਤਾ ਕੋ ਸੁਰ ਲੋਕ ਸਿਧਾਯੋ॥੨੯॥
ਰਾਂਝਾ ਹੀਰ ਮਿਲਤ ਜਬ ਭਏ॥ ਚਿਤ ਕੇ ਸਗਲ ਸੋਕ ਮਿਟਿ ਗਏ॥
ਹਿਯਾ ਕੀ ਅਵਧਿ ਬੀਤਿ ਜਬ ਗਈ॥ ਬਾਟਿ ਦੁਹੂੰ ਸੁਰ ਪੁਰ ਕੀ ਲਈ॥੩੦॥

ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਾਸਨਾ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸੱਚੀ ਪ੍ਰੀਤ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਪ੍ਰਤੀ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੱਚੀ ਪ੍ਰੀਤ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦੇ ਕੇ ਸਿੱਖ ਦੀ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਹੀਰ ਆਤਮਾ ਸਮਝਣੀ, ਰਾਂਝਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਸਮਝ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਆਤਮਾ-ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਮੇਲ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸਮਝਣੀ।

ਪੀਰ ਮੁਰੀਦਾਂ ਪਿਰਹੜੀ; ਗਾਵਨਿ ਪਰਭਾਤੀ॥੧॥

ਪਰ ਪੀਰ = ਗੁਰੂ ਤੇ ਮੁਰੀਦਾਂ = ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਪਿਰਹੜੀ = ਪ੍ਰੀਤ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪਰਭਾਤੀ = ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉੱਠ ਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗਾਵਨਿ = ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਦੇ ਵਿਚ ਪਹਿਰ ਰਾਤ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਿੱਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਜਾਗ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਜੁੜਦੇ ਹਨ, ਇਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੈ। ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ ਮਿਲਣਾ ਵੀ ਪਰਭਾਤੀ = ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਮਾਣ ਪ੍ਰੀਤ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹਨ, ਪਰ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੀ ਦੁਨਿਆਵੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਪ੍ਰੀਤੀ ਉਪਰੋਕਤ ਪ੍ਰੀਤੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੈ॥੧॥

ਪਉੜੀ ੨ (ਮੁਰੀਦਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤਿ)

ਅਮਲੀ ਅਮਲ ਨ ਛਡਨੀ; ਹੁਇ ਬਹਿਨ ਇਕਠੇ[੧]।

ਜਿਵੇਂ ਅਮਲੀ ਲੋਕ ਅਮਲ ਨ = ਨਹੀਂ ਛਡਨੀ = ਛੱਡਦੇ, ਸਗੋਂ ਅਮਲ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਵੇਲੇ ਇਕਠੇ = ਇਕੱਤਰ ਹੁਇ = ਹੋ ਕੇ ਬਹਿਨ = ਬੈਠਦੇ ਹਨ।

ਜਿਉ ਜੂਏ ਜੂਆਰੀਆ; ਲਗਿ ਦਾਵ ਉਪਠੇ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਜੂਆਰੀਆ ਜੂਏ ਵਿਚ ਉਪਠੇ = ਪੁੱਠੇ ਦਾਵ = ਦਾਉ ਭੀ ਲਗਿ = ਲਗਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਵਾਂਗੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਹਾਰਨ ਤੱਕ ਭੀ ਢਿੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ)।

ਚੋਰੀ ਚੋਰ ਨ ਪਲਰਹਿ; ਦੁਖ ਸਹਨਿ ਗਰਠੇ।

ਜਿਵੇਂ ਚੋਰ ਭਾਵੇਂ ਕੋਤਵਾਲਾਂ ਦੇ ਗਰਠੇ = ਗੁਸੇ ਹੋਏ ਦੁੱਖ ਸਹਨਿ = ਸਹਾਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਚੋਰੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਲਰਹਿ = ਛੱਡਦੇ।

---

੧. ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਾਠ 'ਇਕੱਠੇ, ਉਪੱਠੇ, ਗਰੱਠੇ, ਲੱਠੇ, ਨੱਠੇ, ਪਣੱਠੇ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲਣੇ ਹਨ।

ਰਹਨਿ ਨ ਗਨਿਕਾ ਵਾੜਿਅਹੁ; ਵੇਕਰਮੀ ਲਠੇ।

ਜਿਵੇਂ ਵੇਕਰਮੀ ਭਾਵ ਮੰਦ ਕਰਮੀ ਤੇ ਲਠੇ = ਲੁੱਚੇ ਲੋਕ ਗਨਿਕਾ = ਵੇਸਵਾ ਦੇ ਵਾੜਿਅਹੁ = ਘਰ (ਵਾੜੇ) ਜਾਣ ਤੋਂ ਨ = ਨਹੀਂ ਰਹਨਿ = ਰਹਿ ਸਕਦੇ।

ਪਾਪੀ ਪਾਪੁ ਕਮਾਵਦੇ; ਓਇ ਫਿਰਦੇ ਨਠੇ।

ਜਿਵੇਂ ਪਾਪੀ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਕਮਾਵਦੇ = ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਓਇ = ਉਹ ਹਰ ਸਮੇਂ ਪਾਪ ਕਰਨ ਵਿਚ ਨਠੇ = ਦੌੜੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ।

ਪੀਰ ਮੁਰੀਦਾਂ ਪਿਰਹੜੀ, ਸਭ ਪਾਪ ਪਣਠੇ ॥੨॥

ਇਵੇਂ ਹੀ ਪੀਰ = ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮੁਰੀਦਾਂ = ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਪਿਰਹੜੀ = ਪ੍ਰੀਤ ਹੈ, ਜੋ ਪ੍ਰੀਤੀ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਪਣਠੇ = ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਭਾਵ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਭਜਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ॥੨॥

ਪਉੜੀ ੩ (ਮੁਰੀਦਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ)

ਭਵਰੈ ਵਾਸੁ ਵਿਣਾਸੁ ਹੈ; ਫਿਰਦਾ ਫੁਲਵਾੜੀ।

ਜਿਵੇਂ ਭਵਰੈ = ਭੌਰਾ ਭਾਵੇਂ ਵਾਸੁ = ਸੁਗੰਧੀ ਕਰਕੇ ਵਿਣਾਸੁ = ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਫਿਰ ਭੀ ਫੁਲਵਾੜੀ = ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਵਾੜੀ ਵਿਚ ਫਿਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਜਲੈ ਪਤੰਗੁ ਨਿਸੰਗੁ ਹੋਇ; ਕਰਿ ਅਖਿ ਉਘਾੜੀ।

ਜਿਵੇਂ ਪਤੰਗਾ ਨਿਸੰਗ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਦੀਵੇ ਉੱਤੇ ਜਲੈ = ਜਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਅੱਖਾਂ ਉਘਾੜੀ = ਉਘਾੜ ਕਰਿ = ਕਰਕੇ (ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ) ਦੀਵੇ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਮਿਰਗ ਨਾਦਿ ਵਿਸਮਾਦ ਹੋਇ; ਫਿਰਦਾ ਓਜਾੜੀ।

ਜਿਵੇਂ ਮਿਰਗ ਘੰਡੇਹੇੜੇ ਦੇ ਨਾਦਿ = ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਵਿਸਮਾਦ = ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਬੇਸੁੱਧ ਹੋ ਕੇ ਓਜਾੜੀ = ਉਜਾੜਾਂ ਵਿਚ ਝੱਲਾ ਹੋਇਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ।

ਕੁੰਡੀ ਫਾਥੇ ਮਛ ਜਿਉ; ਰਸਿ ਜੀਭ ਵਿਗਾੜੀ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਮੱਛ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੁੰਡੀ ਵਿਚ ਫਾਥੇ = ਫਸਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਰਸ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਜੀਭ ਵਿਗਾੜੀ = ਵਿਗਾੜ ਰੱਖੀ ਹੈ।

ਹਾਥਣਿ ਹਾਥੀ ਫਾਹਿਆ; ਦੁਖ ਸਹੈ ਦਿਹਾੜੀ।

ਜਿਵੇਂ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਪਕੜਨ ਵਾਸਤੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਡੂੰਘਾ ਟੋਆ ਪੁੱਟ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਘਾਹ ਨਾਲ ਢੱਕ ਕੇ ਉੱਪਰ ਕਲਬੂਤ ਭਾਵ ਕਾਗ਼ਜ਼ਾਂ ਦੀ ਹਾਥਣਿ = ਹੱਥਣੀ ਬਣਾ ਕੇ ਖੜੀ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਾਮ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਉਸ ਨਾਲ ਸਪਰਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਟੋਏ ਵਿਚ ਫਾਹਿਆ = ਫਸ ਭਾਵ ਡਿੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਹ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਭੁੱਖਾ ਰੱਖ ਕੇ, ਕੁੰਡੇ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਉਂ ਕਾਮ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਕਈ ਦਿਹਾੜੀ = ਦਿਨ ਦੁੱਖ ਸਹੈ = ਸਹਾਰਦਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਕਾਲਬੂਤ ਕੀ ਹਸਤਨੀ ਮਨ ਬਉਰਾ ਰੇ; ਚਲਤੁ ਰਚਿਓ ਜਗਦੀਸ ॥
ਕਾਮ ਸੁਆਇ ਗਜ ਬਸਿ ਪਰੇ ਮਨ ਬਉਰਾ ਰੇ; ਅੰਕਸੁ ਸਹਿਓ ਸੀਸ ॥੧॥

(ਗਉੜੀ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੩੩੫)

ਪੀਰ ਮੁਰੀਦਾਂ ਪਿਰਹੜੀ; ਲਾਇ ਨਿਜ ਘਰਿ ਤਾੜੀ ॥੩॥

ਇਵੇਂ ਹੀ ਪੀਰ = ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮੁਰੀਦਾਂ = ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਪਿਰਹੜੀ = ਪ੍ਰੀਤ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜ ਸਰੂਪ ਰੂਪੀ ਘਰ ਵਿਚ ਤਾੜੀ = ਸਮਾਧੀ ਲਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥੩॥

ਪਉੜੀ ੪ (ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰੀਤਿ)

ਚੰਦ ਚਕੋਰ ਪਰੀਤ ਹੈ; ਲਾਇ ਤਾਰ ਨਿਹਾਲੇ।

ਜਿਵੇਂ ਚਕੋਰ ਦੀ ਚੰਦਰਮਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਹੈ ਤੇ ਤਾਰ = ਇਕ-ਰਸ ਨਿਗ੍ਹਾ ਲਾਇ = ਲਾ ਕੇ, ਭਾਵ ਬਿਨਾਂ ਅੱਖ ਝਮਕੇ ਚੰਦਰਮਾ ਨੂੰ ਨਿਹਾਲੇ = ਵੇਖਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਚਕਵੀ ਸੂਰਜ ਹੇਤ ਹੈ; ਮਿਲਿ ਹੋਨਿ ਸੁਖਾਲੇ।

ਜਿਵੇਂ ਚਕਵੀ ਦਾ ਸੂਰਜ ਨਾਲ ਹੇਤ = ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹੇ ਤੋਂ ਚਕਵੀ ਤੇ ਚਕਵਾ ਆਪੋ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਰਾਤ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਤੋਂ ਸੁਖਾਲੇ = ਸੁਖੀ ਹੋਨਿ = ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਨੇਹੁ ਕਵਲ ਜਲ ਜਾਣੀਐ; ਖਿੜਿ ਮੁਹ ਵੇਖਾਲੇ।

ਜਿਵੇਂ ਕਵਲ ਦਾ ਜਲ = ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਨੇਹੁ = ਪ੍ਰੇਮ ਜਾਣੀਐ = ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਖਿੜ ਕੇ (ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ) ਮੁਹ = ਮੂੰਹ ਵੇਖਾਲੇ = ਵਿਖਾਲਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਪਾਣੀ ਬਿਨਾਂ ਕੁਮਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)।

ਮੋਰ ਬਬੀਹੇ ਬੋਲਦੇ; ਵੇਖਿ ਬਦਲ ਕਾਲੇ।

('ਬੱਦਲ' ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਮੋਰ ਅਤੇ ਬਬੀਹੇ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬੋਲਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਗੁਟਕਦੇ ਹਨ।

ਨਾਰਿ ਭਤਾਰ ਪਿਆਰ ਹੈ; ਮਾਂ ਪੁਤ ਸਮਾਲੇ।

ਜਿਵੇਂ ਨਾਰਿ = ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਭਤਾਰ = ਪਤੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ = ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ, ਤੇ ਮਾਂ ਹਰ ਸਮੇਂ ਪੁਤ = ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਸਮਾਲੇ = ਸੰਭਾਲਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਮਾਂ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ।

ਪੀਰ ਮੁਰੀਦਾਂ ਪਿਰਹੜੀ; ਓਹੁ ਨਿਬਹੈ ਨਾਲੇ ॥੪॥

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੀਰ = ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮੁਰੀਦਾਂ = ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਪਿਰਹੜੀ = ਪ੍ਰੀਤ ਹੈ, ਓਹੁ = ਉਹ ਓੜਕ (ਅੰਤ) ਤਕ ਨਾਲੇ = ਨਾਲ ਹੀ ਨਿਬਹੈ = ਨਿਭਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਜੋ ਉਪਰੋਕਤ ਪ੍ਰੀਤੀਆਂ ਕਹੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਇਕ-ਅੰਗੀ ਹਨ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਔਰ ਸਿੱਖ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਦੋ-ਅੰਗੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੈ ॥੪॥

ਪਉੜੀ ੫

ਰੂਪੈ ਕਾਮੈ ਦੋਸਤੀ; ਜਗ ਅੰਦਰਿ ਜਾਣੀ।

ਜਿਵੇਂ ਕਾਮੈ = ਮੰਦ ਵਾਸ਼ਨਾ ਵਾਲੇ ਇਸਤਰੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੋਹਣੇ ਰੂਪੈ = ਰੂਪ ਨਾਲ ਦੋਸਤੀ = ਮਿੱਤਰਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਗੱਲ ਜਗ = ਜਗਤ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਭੁਖੈ ਸਾਦੈ ਗੰਢ ਹੈ; ਓਹੁ ਵਿਰਤੀ ਹਾਣੀ।

ਜਿਵੇਂ ਭੁਖੈ = ਭੁੱਖੇ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਸਾਦੈ = ਸੁਆਦ ਵਾਲੇ ਭੋਜਨ ਨਾਲ ਗੰਢ = ਮੇਲ, ਪ੍ਰੇਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਨਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਉਹ ਹਾਣੀ = ਹਾਨੀ (ਘਾਟਾ) ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਗੱਲ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੱਖ ਵਿਰਤੀ = ਵਰਤ ਰਹੀ ਹੈ।

ਘੁਲਿ ਮਿਲਿ ਮਿਚਲਿ ਲਬਿ ਮਾਲ; ਇਤ ਭਰਮ ਭੁਲਾਣੀ।

ਜਿਵੇਂ ਲਬਿ = ਲਾਲਚੀ ਪੁਰਖ ਮਾਲ = ਧਨ-ਮਾਲ ਵਿਚ ਘੁਲਿ ਮਿਲ = ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ, ਇਕ-ਮਿਕ ਹੋ ਕੇ ਮਿਚਲਿ = ਮਿਲਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ **ਵਾ**: ਲਾਲਚੀ ਪੁਰਖ ਮਾਲ = ਧਨ ਮਾਲ ਨੂੰ, ਘੁਲ ਕੇ ਮਿਲਾਪ ਕਰ ਕੇ ਅਤੇ ਮਿਚਲਿ = ਨਿਯਮ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰ ਕੇ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਲੋਭ ਦੀ ਧਨ ਨਾਲ ਮਿੱਤਰਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਤ = ਇਸ ਭਰਮ ਵਿਚ ਭੁਲਾਣੀ = ਭੁੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਊਂਘੈ ਸਉੜਿ ਪਲੰਘ ਜਿਉ; ਸਭਿ ਰੈਣਿ ਵਿਹਾਣੀ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਊਂਘੈ = ਉਨੀਂਦਰਾ, ਊਂਘਣ ਵਾਲਾ ਪੁਰਖ ਸਉੜਿ = ਤੰਗ ਪਲੰਘ ਉੱਤੇ ਪੈ ਕੇ ਵੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ **ਵਾ**: ਤੰਗ ਪਲੰਘ **ਵਾ**: ਸਉੜਿ = ਵਿਛਾਈ ਵਾਲੇ ਪਲੰਘ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਵੇਂ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਸਭਿ = ਸਾਰੀ ਰੈਣਿ = ਰਾਤ ਵਿਹਾਣੀ = ਗੁਜ਼ਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਰੂਪੈ ਕਾਮੈ ਦੋਸਤੀ ਭੁਖੈ ਸਾਦੈ ਗੰਢੁ ॥
ਲਬੈ ਮਾਲੈ ਘੁਲਿ ਮਿਲਿ ਮਿਚਲਿ; ਊਂਘੈ ਸਉੜਿ ਪਲੰਘੁ ॥ *(ਵਾਰ ਮਲਾਰ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੧੨੮੮)*

ਸੁਹਣੇ ਸਭ ਰੰਗ ਮਾਣੀਅਨਿ, ਕਰਿ ਚੋਜ ਵਿਡਾਣੀ।

ਜਿਵੇਂ ਪੁਰਖ ਸੁਹਣੇ = ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਰੰਗਾਂ ਨੂੰ ਮਾਣੀਅਨਿ = ਮਾਣਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਜੀਵ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਡਾਣੀ = ਅਸਚਰਜ ਚੋਜ = ਕੌਤਕ ਕਰਿ = ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਜਿਉ ਸੁਪਨੈ ਹੋਇ ਬੈਸਤ ਰਾਜਾ ॥ *(ਗਉੜੀ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੧੭੯)*

ਪੀਰ ਮੁਰੀਦਾਂ ਪਿਰਹੜੀ; ਓਹੁ ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ॥੫॥

ਇਵੇਂ ਹੀ ਪੀਰ = ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮੁਰੀਦਾਂ = ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਪਿਰਹੜੀ = ਪ੍ਰੀਤ ਹੈ, ਪਰ ਓਹੁ = ਉਹ ਅਕਥ = ਕਥਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕਹਾਣੀ ਹੈ ॥੫॥

ਪਉੜੀ ੬

ਮਾਨ ਸਰੋਵਰ ਹੰਸਲਾ; ਖਾਇ ਮਾਣਕ ਮੋਤੀ।

ਜਿਵੇਂ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਨਾਲ ਹੰਸਲਾ = ਹੰਸਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਮਾਣਕ ਮੋਤੀ ਖਾਇ = ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰੂਪ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਨਾਲ ਹੰਸਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਮਾਣਕ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸ੍ਰਵਣ, ਮੰਨਣ, ਨਿਧਿਆਸਣ ਤੇ ਮੁਕਤੀ ਰੂਪ ਮੋਤੀ, ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਖਾਂਦੇ ਹਨ।

ਕੋਇਲ ਅੰਬ ਪਰੀਤਿ ਹੈ; ਮਿਠ ਬੋਲ ਸਰੋਤੀ।

ਜਿਵੇਂ ਕੋਇਲ ਦੀ ਅੰਬਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਮਿੱਠੇ-ਮਿੱਠੇ ਸਰੋਤੀ = ਸੁਰਾਂ ਨਾਲ ਬੋਲਦੀ

ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਅੰਬਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਤਿਸੰਗਤ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਕੋਇਲ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਵੈਰਾਗਮਈ ਮਿੱਠੇ ਬਚਨ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਚੰਦਨ ਵਾਸੁ ਵਣਸੁਪਤਿ; ਹੋਇ ਪਾਸ ਖਲੋਤੀ।

ਜਿਵੇਂ ਚੰਦਨ ਦੇ ਪਾਸ ਖਲੋਤੀ = ਖੜੋਤੀ ਵਣਸੁਪਤਿ = ਬਨਸਪਤੀ ਭੀ ਉਸ ਦੀ ਵਾਸੁ = ਸੁਗੰਧੀ ਲੈ ਕੇ ਚੰਦਨ ਦਾ ਰੂਪ ਹੀ ਹੋਇ = ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਚੰਦਨ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ਬੂ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਪੁਰਖ ਕੋਲ ਖੜੋਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਸਥਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਲੋਹਾ ਪਾਰਸਿ ਭੇਟਿਐ; ਹੋਇ ਕੰਚਨ ਜੋਤੀ।

ਜਿਵੇਂ ਲੋਹਾ ਪਾਰਸ ਨਾਲ ਭੇਟਿਐ = ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਚਨ = ਸੋਨੇ ਦੇ ਜੋਤੀ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲਾ ਹੋਇ = ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਲੋਹੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਲੋਭੀ ਚਿੱਤ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪੀ ਪਾਰਸ ਨਾਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸੋਨੇ ਵਾਂਗ ਸ਼ੁੱਧ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਨਦੀਆਂ ਨਾਲੇ ਗੰਗ ਮਿਲਿ; ਹੋਨਿ ਛੋਤ ਅਛੋਤੀ।

ਜਿਵੇਂ ਨਦੀਆਂ ਨਾਲੇ ਗੰਗਾ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਛੋਤ = ਅਪਵਿੱਤਰ ਤੋਂ ਅਛੋਤੀ = ਪਵਿੱਤਰ ਹੋਨਿ = ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਗੰਗਾ ਰੂਪੀ ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਨਦੀਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਉਪਾਸ਼ਕ, ਨਾਲਿਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਵਿਕਾਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਅਪਵਿੱਤਰ ਤੋਂ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਪੀਰ ਮੁਰੀਦਾਂ ਪਿਰਹੜੀ; ਇਹ ਖੇਪ ਸਓਤੀ ॥੬॥

ਪਰ ਜੋ ਪੀਰ = ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮੁਰੀਦਾਂ = ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਪਿਰਹੜੀ = ਪ੍ਰੀਤ ਹੈ, ਇਹ ਖੇਪ = ਪੂੰਜੀ ਸਓਤੀ = ਸਸਤੀ ਹੈ **ਵਾ:** ਸਓਤੀ = ਸਹਿਤ ਲਾਭ ਦੇ ਹੈ ॥੬॥

ਪਉੜੀ ੭ (ਸੱਚਾ ਸਾਕ)

ਸਾਹੁਰੁ ਪੀਹਰੁ ਪਖ ਤ੍ਰੈ; ਘਰੁ ਨਾਨੇਹਾਲਾ।

ਸਾਹੁਰੁ = ਸਹੁਰਾ ਘਰ, ਪੀਹਰੁ = ਪੇਕਾ ਘਰ ਅਤੇ ਨਾਨੇਹਾਲਾ = ਨਾਨਕਾ ਘਰ, ਜਗਤ ਵਿਚ ਇਹ ਤ੍ਰੈ = ਤਿੰਨ ਪਖ = ਪਾਸੇ ਸਾਕਾਦਾਰੀ ਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਨੇੜੇ ਦੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਦੇ ਸਾਕ :

ਸਹੁਰਾ ਸਸੁ ਵਖਾਣੀਐ; ਸਾਲੀ ਤੈ ਸਾਲਾ।

('ਸੱਸ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਸਹੁਰਾ, ਸੱਸ, ਸਾਲੀ ਤੈ = ਤੇ ਸਾਲਾ ਵਖਾਣੀਐ = ਕਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੇਕੇ ਘਰ ਦੇ ਸਾਕ :

ਮਾਂ ਪਿਉ ਭੈਣਾਂ ਭਾਇਰਾਂ; ਪਰਵਾਰੁ ਦੁਰਾਲਾ।

ਮਾਂ, ਪਿਉ, ਭੈਣਾਂ, ਭਾਇਰਾਂ = ਭਰਾ ਆਦਿਕ ਦੁਰਾਲਾ = ਬੇਅੰਤ ਪਰਿਵਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਨਕੇ ਘਰ ਦੇ ਸਾਕ :

ਨਾਨਾ ਨਾਨੀ ਮਾਸੀਆਂ: ਮਾਮੇ ਜੰਜਾਲਾ।

ਨਾਨਾ, ਨਾਨੀ, ਮਾਸੀਆਂ ਤੇ ਮਾਮੇ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਸਾਕ ਜੰਜਾਲਾ = ਬੰਧਨ ਦਾ ਰੂਪ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ :

ਸੁਇਨਾ ਰੁਪਾ ਸੰਜੀਐ; ਹੀਰਾ ਪਰਵਾਲਾ।

('ਰੁੱਪਾ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਇਸ ਸਾਕਾਦਾਰੀ ਵਿਚ ਸੁਇਨਾ = ਸੋਨਾ, ਰੁਪਾ = ਚਾਂਦੀ, ਹੀਰਾ ਅਤੇ ਪਰਵਾਲਾ = ਮੂੰਗੇ ਆਦਿਕ ਸੰਜੀਐ = ਇਕੱਠੇ ਕਰੀਦੇ ਹਨ। ਅੱਗੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੱਚਾ ਸਾਕ ਤੇ ਸੱਚਾ ਧਨ ਕਿਹੜਾ ਹੈ :

ਪੀਰ ਮੁਰੀਦਾਂ ਪਿਰਹੜੀ; ਏਹੁ ਸਾਕ ਸੁਖਾਲਾ ॥੭॥

ਜੋ ਪੀਰ = ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮੁਰੀਦਾਂ = ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਪਿਰਹੜੀ = ਪ੍ਰੀਤ ਹੈ, ਏਹੁ = ਇਹ ਸਾਕ ਸੁਖਾਲਾ (ਸੁਖ + ਆਲਾ) ਸੁੱਖਾਂ ਦਾ ਆਲਾ = ਘਰ ਹੈ ॥੭॥

ਪਉੜੀ ੮ (ਸੱਚਾ ਕਾਰਜ)

ਵਣਜੁ ਕਰੈ ਵਾਪਾਰੀਆ; ਤਿਤੁ ਲਾਹਾ ਤੋਟਾ।

ਜੋ ਵਾਪਾਰੀਆ = ਵਪਾਰੀ ਲੋਕ ਵਣਜੁ = ਵਪਾਰ ਕਰੈ = ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤਿਤੁ = ਉਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਲਾਹਾ = ਲਾਭ ਤੇ ਕਦੇ ਤੋਟਾ = ਘਾਟਾ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕਿਰਸਾਣੀ ਕਿਰਸਾਣੁ ਕਰਿ; ਹੋਇ ਦੁਬਲਾ ਮੋਟਾ।

ਕਿਰਸਾਣੁ = ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਕਿਰਸਾਣੀ = ਖੇਤੀ ਕਰਿ = ਕਰਨ ਨਾਲ ਦੁਬਲਾ = ਕਮਜ਼ੋਰ ਅਤੇ ਫ਼ਸਲ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਨ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਮੋਟਾ ਹੋਇ = ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਚਾਕਰ ਲਗੈ ਚਾਕਰੀ; ਰਣਿ ਖਾਂਦਾ ਚੋਟਾ।

ਚਾਕਰ = ਨੌਕਰ ਭਾਵ ਸਿਪਾਹੀ ਲੋਕ ਭੀ ਚਾਕਰੀ = ਨੌਕਰੀ ਵਿਚ ਲਗੈ = ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਰਣਿ = ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਟਾ = ਸੱਟਾਂ ਖਾਂਦੇ ਹਨ।

ਰਾਜੁ ਜੋਗੁ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚਿ; ਵਣ ਖੰਡ ਗੜ ਕੋਟਾ।

('ਗੜ੍ਹ' ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰਾਜ ਕਰਨ ਲਈ ਗੜ੍ਹ ਕੋਟਾ = ਕੋਟ ਅਰਥਾਤ ਕਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਜੋਗ ਕਮਾਉਣ ਲਈ ਵਣਖੰਡਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹਨ :

ਅੰਤਿ ਕਾਲਿ ਜਮਜਾਲੁ ਪੈ; ਪਾਏ ਫਲ ਫੋਟਾ।

ਉਹ ਅੰਤ ਦੇ ਕਾਲਿ = ਸਮੇਂ ਜਮਜਾਲੁ = ਜਮਾਂ ਦੀ ਫਾਹੀ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਫੋਟਾ = ਫੁੱਟਣ ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਨਾਸ਼ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਫਲ ਪਾਏ = ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਪੀਰ ਮੁਰੀਦਾਂ ਪਿਰਹੜੀ; ਹੁਇ ਕਦੇ ਨ ਹੋਟਾ ॥੮॥

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਤੋਟਾ')

ਪਰ ਜੋ ਪੀਰ = ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮੁਰੀਦਾਂ = ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਪਿਰਹੜੀ = ਪ੍ਰੀਤ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਕਦੇ ਭੀ ਹੋਟਾ = ਥਕੇਵਾਂ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੁਇ = ਹੁੰਦਾ **ਵਾ:** ਉਸ ਵਿਚ ਕਦੇ ਵੀ ਤੋਟਾ = ਘਾਟਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ॥੮॥

ਪਉੜੀ ੯

ਅਖੀਂ ਵੇਖਿ ਨ ਰਜੀਆਂ; ਬਹੁ ਰੰਗ ਤਮਾਸੇ।

('ਰੱਜੀਆਂ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਅਖੀਂ = ਅੱਖਾਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬਹੁ = ਬਹੁਤ ਰੂਪ ਰੰਗਾਂ ਤੇ ਤਮਾਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਰਜੀਆਂ = ਤ੍ਰਿਪਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ।

ਉਸਤਤਿ ਨਿੰਦਾ ਕੰਨਿ ਸੁਣਿ; ਰੋਵਣ ਤੈ ਹਾਸੇ।

ਕੰਨ ਉਸਤਤਿ = ਵਡਿਆਈ ਸੁਣ ਕੇ ਹਾਸੇ = ਖ਼ੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੈ = ਤੇ ਜਦੋਂ ਨਿੰਦਿਆ ਨੂੰ ਸੁਣਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਰੋਵਣ = ਰੋਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਘਬਰਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਸਾਦੀਂ ਜੀਭ ਨ ਰਜੀਆਂ; ਕਰਿ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸੇ।

ਜੀਭ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਸਾਦੀਂ = ਸੁਆਦ ਵਾਲੇ ਭੋਗ = ਭੋਜਨ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਕਦੇ ਵੀ ਰਜੀਆ = ਤ੍ਰਿਪਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤੇ ਸਦਾ ਹੀ ਸੁਆਦਾਂ ਦਾ ਬਿਲਾਸੇ = ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੀ ਹੈ।

ਨਕ ਨ ਰਜਾ ਵਾਸੁ ਲੈ; ਦੁਰਗੰਧ ਸੁਵਾਸੇ।

('ਨੱਕ' ਤੇ 'ਰੱਜਾ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਨੱਕ ਦੁਰਗੰਧ = ਭੈੜੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੇ ਸੁਵਾਸੇ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਵਾਸ਼ਨਾ ਵਾਲੇ ਅਤਰ ਫੁਲੇਲਾਂ ਦੀ ਵਾਸੁ = ਵਾਸ਼ਨਾ ਲੈ ਕੇ ਰਜਾ = ਤ੍ਰਿਪਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਰਜਿ ਨ ਕੋਈ ਜੀਵਿਆ; ਕੂੜੇ ਭਰਵਾਸੇ।

('ਰੱਜਿ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਕੋਈ ਵੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨਾਲ ਰਜਿ = ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋ ਕੇ ਜੀਵਿਆ = ਜੀਊਂਦਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਗ਼ਲਤਾਨ ਹੋ ਕੇ ਕੂੜੇ = ਝੂਠੇ ਭਰਵਾਸੇ = ਭਰੋਸਿਆਂ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਪੀਰ ਮੁਰੀਦਾਂ ਪਿਰਹੜੀ; ਸਚੀ ਰਹਰਾਸੇ॥੯॥

ਪਰ ਜੋ ਮੁਰੀਦਾਂ = ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਪੀਰ = ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਪਿਰਹੜੀ = ਪ੍ਰੀਤ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਸੱਚੀ ਰਹਰਾਸੇ = ਰਹੁ-ਰੀਤੀ ਹੈ॥੯॥

ਪਉੜੀ ੧੦ (ਅੰਗਾਂ ਦੀ ਸੱਚੀ ਸਫਲਤਾ)

ਧ੍ਰਿਗੁ ਸਿਰੁ ਜੋ ਗੁਰ ਨਾ ਨਿਵੈ; ਗੁਰ ਲਗੈ ਨ ਚਰਣੀ।

ਉਹ ਸਿਰ ਧ੍ਰਿਗੁ = ਧ੍ਰਿਕਾਰ[੧] ਯੋਗ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅੱਗੇ ਨਿਵੈ = ਝੁਕਦਾ ਨਾ = ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਗੁਰ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣੀ = ਚਰਨਾਂ ਕਮਲਾਂ ਨਾਲ ਲਗੈ = ਜੁੜਦਾ ਹੈ।

---

੧. ਸੌ ਵਾਰੀ ਫਿੱਟੇ-ਮੂੰਹ ਕਹੀਏ ਤਾਂ ਇਕ ਲਾਹਨਤ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਸੌ ਵਾਰੀ ਲਾਹਨਤ ਕਹੀਏ ਤਾਂ ਇਕ ਧ੍ਰਿਗ ਬਣਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਤਿੰਨੇ ਹੀ ਅਪਮਾਨ-ਜਨਕ ਸ਼ਬਦ ਹਨ।

ਧ੍ਰਿਗੁ ਲੋਇਣ ਗੁਰ ਦਰਸ ਵਿਣੁ; ਵੇਖੈ ਪਰ ਤਰਣੀ।

ਉਹ ਅੱਖਾਂ ਧ੍ਰਿਗ = ਧ੍ਰਿਕਾਰ ਯੋਗ ਹਨ, ਜੋ ਗੁਰ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ = ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਵਿਣੁ = ਬਿਨਾਂ ਭਾਵ ਅਧੂਰੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਪਰ = ਪਰਾਈ ਤਰਣੀ = ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖੈ = ਤੱਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਧ੍ਰਿਗੁ ਸਰਵਣਿ ਉਪਦੇਸ ਵਿਣੁ; ਸੁਣਿ ਸੁਰਤਿ ਨ ਧਰਣੀ।

ਉਹ ਸਰਵਣਿ = ਕੰਨ ਧ੍ਰਿਗ = ਧ੍ਰਿਕਾਰ ਯੋਗ ਹਨ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਉਪਦੇਸ = ਸਿੱਖਿਆ ਤੋਂ ਵਿਣੁ = ਬਗ਼ੈਰ ਹਨ ਤੇ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸੁਰਤਿ = ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਨ = ਨਹੀਂ ਧਰਣੀ = ਟਿਕਾਉਂਦੇ।

ਧ੍ਰਿਗੁ ਜਿਹਬਾ ਗੁਰ ਸਬਦ ਵਿਣੁ; ਹੋਰ ਮੰਤ੍ਰ ਸਿਮਰਣੀ।

ਉਹ ਜਿਹਬਾ = ਜੀਭ ਧ੍ਰਿਗੁ = ਧ੍ਰਿਕਾਰ ਯੋਗ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਵਿਣੁ = ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਮੰਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਣੀ = ਸਿਮਰਦੀ ਹੈ।

ਵਿਣੁ ਸੇਵਾ ਧ੍ਰਿਗ ਹਥ ਪੈਰ; ਹੋਰ ਨਿਹਫਲ ਕਰਣੀ।

ਉਹ ਹੱਥ, ਪੈਰ ਧ੍ਰਿਗ = ਧ੍ਰਿਕਾਰ ਯੋਗ ਹਨ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ = ਟਹਿਲ ਤੋਂ ਵਿਣੁ = ਬਗ਼ੈਰ ਹੋਰ ਕਰਣੀ = ਕੰਮ-ਕਾਰਜ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਨਿਹਫਲ = ਵਿਅਰਥ ਹਨ।

ਪੀਰ ਮੁਰੀਦਾਂ ਪਿਰਹੜੀ; ਸੁਖ ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਣੀ ॥੧੦॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੁਰੀਦਾਂ = ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਪੀਰ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਪਿਰਹੜੀ = ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਰਣੀ = ਸ਼ਰਨ ਪੈਣ ਨਾਲ ਹੀ ਆਤਮਿਕ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥੧੦॥

ਪਉੜੀ ੧੧ (ਸੱਚੀ ਲਗਨ)

ਹੋਰਤੁ ਰੰਗਿ ਨ ਰਚੀਐ; ਸਭੁ ਕੂੜ ਦਿਸੰਦਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਰੰਗ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰਤੁ = ਹੋਰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਰੰਗ-ਤਮਾਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਰਚੀਐ = ਖਚਿਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਭੁ = ਸਾਰੇ ਰੰਗ-ਤਮਾਸ਼ੇ ਕੂੜ = ਝੂਠੇ ਦਿਸੰਦਾ = ਦਿੱਸਦੇ ਹਨ।

ਹੋਰਤੁ ਸਾਦਿ ਨ ਲਗੀਐ; ਹੋਇ ਵਿਸੁ ਲਗੰਦਾ।

ਜੀਭ ਨੂੰ ਹੋਰਤੁ = ਹੋਰ ਸਾਦਿ = ਸੁਆਦਾਂ ਵਿਚ ਨ = ਨਹੀਂ ਲਗੀਐ = ਲਗਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਇਹ ਸੁਆਦੀ ਪਦਾਰਥ ਵਿਸੁ = ਜ਼ਹਿਰ ਰੂਪ ਹੋ ਕਰਕੇ ਲਗੰਦਾ = ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਦੁਖਦਾਈ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਹੋਰਤੁ ਰਾਗ ਨ ਰੀਝੀਐ; ਸੁਣਿ ਸੁਖ ਨ ਲਹੰਦਾ।

ਸ਼ਬਦ-ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਗਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰਤੁ = ਹੋਰ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਰੀਝੀਐ = ਪ੍ਰਸੰਨ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਆਤਮਿਕ ਸੁਖ ਨ = ਨਹੀਂ ਲਹੰਦਾ = ਲੈ ਸਕਦੇ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਸੁਭ ਕਾਜ ਕੋ ਛਾਡ ਅਕਾਜ ਕਰੇ, ਜਗ ਲਾਜ ਨ ਆਵਤ ਹੈ ਇਨ ਕੋ।
ਇਕ ਨਾਰ ਬਲਾਇ ਨਚਾਵਤ ਹੈ, ਧਨ ਔਰ ਧਾਮ ਲੁਟਾਵਨ ਕੋ।
ਮਿਰਦੰਗ ਕਹੈ ਧ੍ਰਿਗ ਹੈ ਧ੍ਰਿਗ ਹੈ, ਸੁਰਤਾਲ ਕਹੈ ਕਿਨ ਕੋ ਕਿਨ ਕੋ ਕਿਨ ਕੋ।
ਤਬ ਹਾਥ ਉਠਾਇ ਰਾਂਡ ਕਹੈ, ਇਨ ਕੋ ਇਨ ਕੋ ਇਨ ਕੋ।

ਹੋਰੁ ਬੁਰੀ ਕਰਤੂਤਿ ਹੈ; ਲਗੈ ਫਲੁ ਮੰਦਾ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਜਿਤਨੇ ਭੀ ਬੁਰੇ ਕਰਤੂਤਿ = ਕੰਮ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੰਦਾ = ਭੈੜਾ ਹੀ ਫਲ ਲਗੈ = ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਹੋਰਤੁ ਪੰਥਿ ਨ ਚਲੀਐ; ਠਗੁ ਚੋਰ ਮੁਹੰਦਾ।

ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਦੇ ਮਾਰਗ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰਤੁ = ਹੋਰ ਪੰਥਿ = ਰਸਤਿਆਂ (ਜੋਗੀ, ਜੰਗਮ, ਸਰੇਵੜੇ ਆਦਿਕ) ਤੇ ਨ = ਨਹੀਂ ਚਲੀਐ = ਚੱਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਪੰਜ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰ ਠੱਗ ਤੇ ਚੋਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹਨ, ਉਹ ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ ਰੂਪ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਮੁਹੰਦਾ = ਚੁਰਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਪੀਰ ਮੁਰੀਦਾਂ ਪਿਰਹੜੀ; ਸਚੁ ਸਚਿ ਮਿਲੰਦਾ ॥੧੧॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੁਰੀਦਾਂ = ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਪੀਰ = ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨਾਲ ਸੱਚੀ ਪਿਰਹੜੀ = ਪ੍ਰੀਤ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਜਪ ਕੇ ਸੱਚ ਸਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵਿਚ ਮਿਲੰਦਾ = ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥੧੧॥

ਪਉੜੀ ੧੨

ਦੂਜੀ ਆਸ ਵਿਣਾਸੁ ਹੈ; ਪੂਰੀ ਕਿਉਂ ਹੋਵੈ।

ਜੋ ਜੀਵ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਦੂਜੀਆਂ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਆਸ = ਉਮੀਦ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਸਾਂ ਤਾਂ ਵਿਣਾਸੁ = ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਫਿਰ ਉਹ ਪੂਰੀ ਕਿਉਂ = ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਵੈ = ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਦੂਜਾ ਮੋਹ ਸੁ ਧ੍ਰੋਹ ਸਭੁ; ਓਹੁ ਅੰਤਿ ਵਿਗੋਵੈ।

ਜੋ ਪਦਾਰਥਾਂ ਅਤੇ ਸਰੀਰਾਂ ਨਾਲ ਦੂਜਾ ਮੋਹ ਹੈ, ਸੁ = ਉਹ ਸਭੁ = ਸਾਰਾ ਧ੍ਰੋਹ = ਧੋਖਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਵਿਗੋਵੈ = ਖ਼ਰਾਬ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਦੂਜਾ ਕਰਮ ਸੁਭਰਮ ਹੈ; ਕਰਿ ਅਵਗਣ ਰੋਵੈ।

ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੂਜਾ = ਦ੍ਵੈਤ-ਭਾਵਨਾ ਵਾਲਾ ਕਰਮ ਹੈ, ਸੁਭਰਮ = ਉਹ ਭਰਮ ਹੀ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਅਵਗੁਣ ਕਰਿ = ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਰੋਵੈ = ਰੋਣਾ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਦੂਜਾ ਸੰਗੁ ਕੁਢੰਗ ਹੈ; ਕਿਉ ਭਰਿਆ ਧੋਵੈ।

ਸਤਿਸੰਗਤ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਜੋ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗੁ = ਸੰਗਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਕੁਢੰਗ = ਖੋਟਾ ਢੰਗ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪਾਪਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ = ਭਰੇ ਹੋਏ ਕਿਉ = ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਮੈਲ ਧੋਵੈ = ਧੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਧੋ ਸਕਦੇ।

ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਕੁਦਾਉ ਹੈ; ਹਾਰਿ ਜਨਮੁ ਖਲੋਵੈ।

ਜੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਭਾਉ = ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲ ਭਾਉ = ਪ੍ਰੇਮ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਕੁਦਾਉ = ਬੁਰਾ ਦਾਅ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪਣਾ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਹਾਰ ਕੇ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਖਲੋਵੈ = ਖੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪੀਰ ਮੁਰੀਦਾਂ ਪਿਰਹੜੀ; ਗੁਣ ਗੁਣੀ ਪਰੋਵੈ ॥੧੨॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੁਰੀਦਾਂ = ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਪੀਰ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਪਿਰਹੜੀ = ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਸ਼ਰਧਾ ਰੂਪੀ ਗੁਣਾਂ ਤੇ ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪੀ ਧਾਗੇ ਵਿਚ ਪਰੋਵੈ = ਪ੍ਰੋ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ॥੧੨॥

ਪਉੜੀ ੧੩ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਦਾ ਰੂਪ)

ਅਮਿਓ ਦਿਸਟਿ ਕਰਿ ਕਛੁ ਵਾਂਗਿ; ਭਵਜਲ ਵਿਚ ਰਖੈ।

('ਰੱਖੈ' ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਛੁ = ਕੱਛੂ ਦੀ ਵਾਂਗਿ = ਨਿਆਈਂ ਅਮਿਓ = ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਿਸਟਿ = ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭਵਜਲ = ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਨਿਰਲੇਪ ਰਖੈ = ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

ਗਿਆਨ ਅੰਸ ਦੇ ਹੰਸ ਵਾਂਗਿ; ਬੁਝਿ ਭਖ ਅਭਖੈ।

('ਬੁੱਝਿ', ਭੱਖਿ' ਤੇ 'ਅਭੱਖੈ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦੀ ਅੰਸ ਦੇ ਕੇ ਹੰਸ ਵਾਂਗੂੰ ਭਖ = ਖਾਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਅਭਖੈ = ਨਾ ਖਾਣ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਬੁਝਿ = ਸਮਝ ਭਾਵ ਤੱਤ ਮਿਥਿਆ ਦਾ ਵਿਵੇਚਨ ਦੱਸਦੇ ਹਨ।

ਸਿਮਰਣ ਕਰਦੇ ਕੂੰਜ ਵਾਂਗਿ; ਉਡਿ ਲਖੈ ਅਲਖੈ।

('ਅਲੱਖੈ' ਬੋਲੋ)

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੂੰਜ ਦੀ ਵਾਂਗਿ = ਨਿਆਈਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਣ = ਚੇਤੇ ਕਰਦੇ ਭਾਵ ਚੇਤੇ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਚਿਦਾ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਉਡਿ = ਉਡਾਰੀ ਮਾਰ ਕੇ ਅਲਖੈ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਲਖਣਾ ਬਿਰਤੀ ਦੁਆਰਾ ਲਖੈ = ਲਖ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਨੋਟ : ਕੱਛੂ, ਹੰਸ ਅਤੇ ਕੂੰਜ ਦੇ ਬਾਹਜ ਅਰਥ ਤੇ ਅੰਤਰੀਵ ਅਰਥ ੧੧ਵੀਂ ਵਾਰ ਦੀ ੯ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹੋ, ਇਥੇ ਕੇਵਲ ਅੰਤਰੀਵ ਅਰਥ ਹੀ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

ਮਾਤਾ ਬਾਲਕ ਹੇਤਿ ਕਰਿ; ਓਹੁ ਸਾਉ ਨ ਚਖੈ।

('ਚੱਖੈ' ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਮਾਤਾ ਆਪਣੇ ਬਾਲਕ = ਬੱਚੇ ਨਾਲ ਹੇਤਿ = ਪਿਆਰ ਕਰਿ = ਕਰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਓਹੁ = ਉਹ ਕੋਈ ਸਾਉ = ਸੁਆਦ ਨ = ਨਹੀਂ ਚਖੈ = ਚੱਖਦੀ ਭਾਵ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਬੱਚਾ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਦਾ ਹੈ, ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦਾ ਸੰਜਮ ਰੱਖਦੀ ਹੈ, ਸੁਆਦ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਦੁੱਧ ਵਿਚ ਵਿਗਾੜ ਨਾ ਪੈ ਜਾਵੇ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਬੱਚਾ ਬੀਮਾਰ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸੁਆਦਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਨਹੀਂ ਚੱਖਦੇ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਵਿਗੜ ਨਾ ਜਾਵੇ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਲੇਪ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਆਪ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸੁਆਦਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰ ਪੁਰਖ ਦਇਆਲ ਹੈ; ਗੁਰ ਸਿਖ ਪਰਖੈ।

('ਪਰੱਖੈ' ਬੋਲੋ)

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਾਂ ਦਇਆਲ = ਦਿਆਲੂ ਪੁਰਖ ਹਨ, ਪਰ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੀ ਪਰਖੈ = ਪਰਖ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਪੀਰ ਮੁਰੀਦਾਂ ਪਿਰਹੜੀ; ਲਖ ਮੁਲੀਅਨਿ ਕਖੈ ॥੧੩॥

('ਕੱਖੈ' ਬੋਲੋ)

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੁਰੀਦਾਂ = ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਪੀਰ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਪਿਰਹੜੀ = ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਦੇ ਮੁਲੀਅਨਿ = ਮੁੱਲ ਕਮਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਕਖੈ = ਕੱਖਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜਾਣ ਕੇ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ॥੧੩॥

ਪਉੜੀ ੧੪ (ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਦਾ ਰੂਪ)

ਦਰਸਨ ਦੇਖਿ ਪਤੰਗ ਜਿਉ; ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਵੈ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਪਤੰਗਾ ਦੀਵੇ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਖੰਭਾਂ ਨੂੰ ਸਾੜ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਹੀ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਪਤੰਗੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਤਕ ਜੋਤ, ਜੋਤੀ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵਿਚ ਸਮਾਵੈ = ਸਮਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਭਾਵ ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵ ਮਿਰਗ ਜਿਉ; ਅਨਹਦ ਲਿਵ ਲਾਵੈ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਮਿਰਗ ਘੰਡੇਹੇੜੇ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ = ਚਿੱਤ ਜੋੜ ਕੇ, ਲਿਵ ਲਾ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਅਨਹਦ = ਇਕ-ਰਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਲਿਵ ਲਾਵੈ = ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਜਿਵੇਂ ਹਿਰਨ ਪ੍ਰਾਣ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਉਂ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਚਿੱਤ ਜੋੜ ਕੇ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਮੇਟਦੇ ਹਨ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚਿ ਮੀਨੁ ਹੋਇ; ਗੁਰਮਤਿ ਸੁਖ ਪਾਵੈ।

ਜਿਵੇਂ ਮੀਨੁ = ਮੱਛ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਸੁਖੀ ਹੋਇ = ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਾਧਸੰਗਤ ਰੂਪੀ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ (ਗੁਰ + ਮਤਿ) ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ = ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਚ ਆਤਮਿਕ ਸੁਖ ਪਾਵੈ = ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਚਰਣ ਕਵਲ ਵਿਚਿ ਭਵਰੁ ਹੋਇ; ਸੁਖ ਰੈਣਿ ਵਿਹਾਵੈ।

ਗੁਰਸਿੱਖ ਭਵਰੁ = ਭੌਰੇ ਵਾਂਗ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਕਵਲ = ਕਮਲਾਂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਸੁਖ ਨਾਲ ਅਵਸਥਾ ਰੂਪੀ ਰੈਣਿ = ਰਾਤ ਵਿਹਾਵੈ = ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ ਨ ਵਿਸਰੈ; ਬਾਬੀਹਾ ਧਿਆਵੈ।

ਗੁਰਸਿੱਖ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ **ਵਾ:** ਨਾਮ ਤੇ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਕਦੇ ਭੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਵਿਸਰੈ = ਭੁੱਲਦੇ ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਬਬੀਹਾ ਪ੍ਰਿਅ-ਪ੍ਰਿਅ ਸ਼ਬਦ ਕਰ ਕੇ ਬੱਦਲ ਨੂੰ ਧਿਆਵੈ = ਧਿਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਉਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰੂਪ ਬੱਦਲ ਨੂੰ ਨਾਮ ਰੂਪ ਸ੍ਵਾਂਤੀ ਬੂੰਦ ਲਈ ਧਿਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਪੀਰ ਮੁਰੀਦਾਂ ਪਿਰਹੜੀ; ਦੁਬਿਧਾ ਨ ਸੁਖਾਵੈ ॥੧੪॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੁਰੀਦਾਂ = ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਪੀਰ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਪਿਰਹੜੀ = ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁਬਿਧਾ = ਦ੍ਵੈਤ-ਭਾਵਨਾ ਸੁਖਾਵੈ = ਚੰਗੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ ॥੧੪॥

ਪਉੜੀ ੧੫ (ਗੁਰੂ ਸਭ ਤੋਂ ਸਮਰੱਥ ਹੈ)

ਦਾਤਾ ਓਹੁ ਨ ਮੰਗੀਐ; ਫਿਰਿ ਮੰਗਣਿ ਜਾਈਐ।

ਓਹੁ = ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਦਾਤੇ ਤੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਨ = ਨਾ ਮੰਗੀਐ = ਮੰਗਿਆ ਜਾਏ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਮੰਗਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਰ ਉੱਤੇ ਮੰਗਣ ਲਈ ਜਾਈਐ = ਜਾਣਾ ਪਵੇ।

ਹੋਛਾ ਸਾਹੁ ਨ ਕੀਚਈ; ਫਿਰਿ ਪਛੋਤਾਈਐ।

ਕਦੇ ਵੀ ਬੁੱਧੀ ਤੋਂ ਕੰਮ ਨਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਹੋਛਾ = ਤੁੱਛ ਦਿਲ **ਵਾ:** ਘਟੀਆ ਸਾਹੁ = ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਕੋਲ ਵਾਪਾਰ ਨਾ ਕੀਚਈ = ਕਰੀਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਫਿਰ ਮਗਰੋਂ ਪਛੋਤਾਈਐ = ਪਛਤਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਸਾਹਿਬ ਓਹੁ ਨ ਸੇਵੀਐ; ਜਮ ਡੰਡੁ ਸਹਾਈਐ।

ਓਹੁ = ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਸਾਹਿਬ = ਮਾਲਕ ਦੀ ਸੇਵੀਐ = ਸੇਵਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਜਿਸ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਜਮਾਂ ਦਾ ਡੰਡ ਸਹਾਈਐ = ਸਹਾਰਨਾ ਪਵੇ।

ਹਉਮੈ ਰੋਗੁ ਨ ਕਟਈ; ਓਹੁ ਵੈਦ ਨ ਲਾਈਐ।

ਜਿਹੜਾ ਵੈਦ ਸਰੀਰਕ ਰੋਗ ਨਾ ਕੱਟ ਸਕੇ, ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਨੂੰ ਵੈਦ ਨ = ਨਹੀਂ ਲਾਈਐ = ਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਜੋ ਪਾਖੰਡੀ ਗੁਰੂ ਹਉਮੈ ਦਾ ਰੋਗ ਨ = ਨਾ ਕਟਈ = ਕੱਟ ਸਕੇ, ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਪਾਖੰਡੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਦੁਰਮਤਿ ਮੈਲੁ ਨ ਉਤਰੈ; ਕਿਉ ਤੀਰਥ ਨਾਈਐ।

('ਨ੍ਹਾਈਐ' ਭਾਰਾ ਬੋਲੋ)

ਜੇਕਰ ਦੁਰਮਤਿ (ਦੁਰ + ਮਤਿ) ਦੁਰ = ਖੋਟੀ ਮਤ ਦੀ ਮੈਲ ਹੀ ਨਾ ਉਤਰੈ = ਉਤਰੇ ਤਾਂ ਤੀਰਥਾਂ ਉੱਤੇ ਕਿਉ = ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਨਾਈਐ = ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਜਾਣਾ ਹੈ ? ਭਾਵ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਵਿਅਰਥ ਹਨ।

ਪੀਰ ਮੁਰੀਦਾਂ ਪਿਰਹੜੀ; ਸੁਖ ਸਹਜਿ ਸਮਾਈਐ ॥੧੫॥

ਪੀਰ = ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮੁਰੀਦਾਂ = ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਪਿਰਹੜੀ = ਪ੍ਰੀਤ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਸੁੱਖ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਸਮਾਈਐ = ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਣ ॥੧੫॥

ਪਉੜੀ ੧੬ (ਗੁਰੂ ਪ੍ਰੀਤ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਹੈ)

ਮਾਲੁ ਮੁਲਕੁ ਚਤੁਰੰਗ ਦਲ; ਦੁਨੀਆਂ ਪਾਤਿਸਾਹੀ।

ਜੇਕਰ ਮਾਲੁ = ਹਾਥੀ, ਘੋੜੇ, ਗਊਆਂ, ਮੱਝਾਂ ਆਦਿ ਬਿਭੂਤੀ, ਮੁਲਕੁ = ਦੇਸ਼, ਚਤੁਰੰਗ = ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਦਲ = ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਸਮੂਹ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਹੋਵੇ।

ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਨਿਧਿ ਬਹੁ ਕਰਾਮਾਤਿ; ਸਭ ਖਲਕ ਉਮਾਹੀ।

ਜੇਕਰ ਰਿਧੀਆਂ, ਸਿਧੀਆਂ, ਨਿਧੀਆਂ ਤੇ ਬਹੁ = ਬਹੁਤ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਹੋਣ ਅਤੇ ਸਭ = ਸਾਰੀ ਖਲਕ = ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਮਾਹੀ = ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਖਿੜ ਪਵੇ।

ਚਿਰ ਜੀਵਣ ਬਹੁ ਹੰਢਣਾ; ਗੁਣ ਗਿਆਨ ਉਗਾਹੀ।

ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਚਿਰ ਜੀਵਣ = ਚਿਰ ਤੱਕ ਜਿਊਣ ਵਾਲਾ ਹੋ ਕੇ ਬਹੁ = ਬਹੁਤ ਉਮਰ ਹੰਢਣਾ = ਹੰਢਾਏ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਤੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਉਗਾਹੀ = ਗਵਾਹੀ ਭਰੇ।

ਹੋਰਸੁ ਕਿਸੈ ਨ ਜਾਣਈ; ਚਿਤਿ ਬੇਪਰਵਾਹੀ।

ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਚਿੱਤ ਦੀ ਬੇਪਰਵਾਹੀ = ਬੇਫ਼ਿਕਰੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰਸੁ = ਹੋਰ ਕਿਸੈ = ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਣਈ = ਜਾਣਦੇ।

ਦਰਗਹ ਢੋਈ ਨਾ ਲਹੈ; ਦੁਬਿਧਾ ਬਦਰਾਹੀ।

ਜੋ ਦੁਬਿਧਾ = ਦ੍ਵੈਸ਼-ਭਾਵ ਕਰਕੇ ਬਦਰਾਹੀ = ਬੁਰੇ ਰਾਹਾਂ ਉੱਤੇ ਚੱਲਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰਗਹ = ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਢੋਈ = ਆਸਰਾ ਨਾ = ਨਹੀਂ ਲਹੈ = ਲੈ ਸਕਦੇ।

ਪੀਰ ਮੁਰੀਦਾਂ ਪਿਰਹੜੀ; ਪਰਵਾਣੁ ਸੁ ਘਾਹੀ ॥੧੬॥

ਪੀਰ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮੁਰੀਦਾਂ = ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਪਿਰਹੜੀ = ਪ੍ਰੀਤ ਐਸੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਸੱਚੇ ਮਨੋਂ ਪ੍ਰੀਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਚਾਹੇ ਘਾਹੀ ਹੀ ਹੋਣ, ਸੁ = ਉਹ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਪਰਵਾਣੁ = ਪ੍ਰਵਾਣੀਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥੧੬॥

ਪਉੜੀ ੧੭

ਵਿਣੁ ਗੁਰੁ ਹੋਰੁ ਧਿਆਨੁ ਹੈ; ਸਭ ਦੂਜਾ ਭਾਉ।

ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਵਿਣੁ = ਬਿਨਾਂ ਜੇਕਰ ਜੀਵ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਧਿਆਨ ਧਰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਭ ਦੂਜਾ = ਦ੍ਵੈਸ਼ ਭਾਵਨਾ ਵਾਲਾ ਭਾਉ = ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ ਹੈ।

ਵਿਣੁ ਗੁਰ ਸਬਦ ਗਿਆਨੁ ਹੈ; ਫਿਕਾ ਆਲਾਉ।

ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਵਿਣੁ = ਬਗ਼ੈਰ ਜੋ ਦੁਨਿਆਵੀ ਗਿਆਨ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਸੁਆਦ ਫਿੱਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਲਾਉ = ਕਥਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵੀ ਬੇ-ਰਸੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਵਿਣੁ ਗੁਰ ਚਰਣਾ ਪੂਜਣਾ; ਸਭੁ ਕੂੜਾ ਸੁਆਉ।

ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਕਮਲਾਂ ਤੋਂ ਵਿਣੁ = ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਰ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਪੂਜਣਾ, ਇਹ ਸਭੁ = ਸਾਰਾ ਕੂੜਾ = ਝੂਠਾ ਸੁਆਉ = ਸੁਆਦ ਹੈ।

ਵਿਣੁ ਗੁਰ ਬਚਨੁ ਜੁ ਮੰਨਣਾ; ਊਰਾ ਪਰਥਾਉ।

ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਤੋਂ ਵਿਣੁ = ਬਿਨਾਂ ਜੋ ਹੋਰ ਪਰਥਾਉ = ਪਰਾਈ ਥਾਂ ਭਾਵ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ

ਤੇ ਜੰਤਰਾਂ-ਮੰਤਰਾਂ ਦੇ ਜਾਪ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ = ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਊਰਾ = ਖ਼ਾਲੀ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ **ਵਾ:** ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੋ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇਹ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਇਹ ਆਪਣਾ ਪਰਥਾਉ = ਸਬੱਬ ਹੈ, ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਲੋਕ ਤੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਊਰਾ = ਊਣੇ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਵਿਣੁ ਸੰਗੁ ਹੈ; ਸਭੁ ਕਚਾ ਚਾਉ।

ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਾਧਸੰਗਤ ਤੋਂ ਵਿਣੁ = ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਜਿਤਨੀ ਭੀ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਜਾਂ ਕੁਸੰਗਤੀਆਂ ਦੀ ਸੰਗੁ = ਸੰਗਤ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭੁ = ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਕੱਚੇ ਹੀ ਚਾਉ = ਉਤਸ਼ਾਹ ਹਨ।

ਪੀਰ ਮੁਰੀਦਾਂ ਪਿਰਹੜੀ; ਜਿਣਿ ਜਾਣਨਿ ਦਾਉ ॥੧੭॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੁਰੀਦਾਂ = ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਪੀਰ = ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨਾਲ ਸੱਚੀ ਪਿਰਹੜੀ = ਪ੍ਰੀਤ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਨੁੱਖਾ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਜਿਣਿ = ਜਿੱਤਣ ਦਾ ਦਾਉ ਜਾਣਨਿ = ਜਾਣਦੇ ਹਨ ॥੧੭॥

ਪਉੜੀ ੧੮ (ਗੁਰੂ ਪ੍ਰੀਤੀ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਗਵਾ ਕੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ)

ਲਖ ਸਿਆਣਪ ਸੁਰਤਿ ਲਖ; ਲਖ ਗੁਣ ਚਤੁਰਾਈ।

ਜੇਕਰ ਲੱਖਾਂ ਸਿਆਣਪਾਂ, ਲੱਖਾਂ ਸੁਰਤੀਆਂ, ਲੱਖਾਂ ਗੁਣ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਚਤੁਰਾਈਆਂ ਹੋਣ।

ਲਖ ਮਤਿ ਬੁਧਿ ਸੁਧਿ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ; ਲਖ ਪਤਿ ਵਡਿਆਈ।

ਜੇਕਰ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਮੱਤਾਂ, ਬੁੱਧੀਆਂ, ਸੁੱਧਾਂ, ਪੰਜ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਵਾਲੇ, ਪਤੰਜਲੀ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਪਤਿ = ਇੱਜ਼ਤ ਤੇ ਵਡਿਆਈ = ਸ਼ੋਭਾ ਮਿਲਦੀ ਹੋਵੇ।

ਲਖ ਜਪ ਤਪ ਲਖ ਸੰਜਮਾ; ਲਖ ਤੀਰਥ ਨਾਈ।

('ਨ੍ਹਾਈ' ਭਾਰਾ ਬੋਲੋ)

ਜੇਕਰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਮੰਤਰਾਂ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ, ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਧੂਣੀਆਂ 'ਤੇ ਤਪ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਸੰਜਮਾ = ਇੰਦਰੀਆਂ 'ਤੇ ਕਾਬੂ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਤੀਰਥਾਂ 'ਤੇ ਨਾਈ = ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋਣ।

ਕਰਮ ਧਰਮ ਲਖ ਜੋਗ ਭੋਗ; ਲਖ ਪਾਠ ਪੜਾਈ।

('ਪੜ੍ਹਾਈ' ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜੇਕਰ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਧਰਮ ਦੇ ਕਰਮ = ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋਣ, ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਜੋਗ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਮੂਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਭੋਗ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਵਿਆਕਰਣ ਦੇ ਪਾਠ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋਣ।

ਆਪੁ ਗਣਾਇ ਵਿਗੁਚਣਾ; ਓਹੁ ਥਾਇ ਨ ਪਾਈ।

('ਵਿਗੁੱਚਣਾ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਜੇਕਰ ਹੰਕਾਰ ਵੱਸ ਆਪਣਾ ਆਪ ਗਣਾਇ = ਜਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਪਣਾ ਲੋਕ ਤੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਗੁਚਣਾ = ਖ਼ਰਾਬ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਓਹੁ = ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਵੀ ਥਾਇ = ਥਾਂ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਾਈ = ਪਾ ਸਕਦੇ।

ਪੀਰ ਮੁਰੀਦਾਂ ਪਿਰਹੜੀ; ਹੋਇ ਆਪੁ ਗਵਾਈ ॥੧੮॥

ਜੋ ਪੀਰ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਮੁਰੀਦਾਂ = ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸੱਚੀ ਪਿਰਹੜੀ = ਪ੍ਰੀਤ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਗਵਾਈ = ਗਵਾ ਕੇ ਭਾਵ ਹੰਕਾਰ ਰਹਿਤ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਕੀਤੀ ਹੈ॥੧੮॥

ਪਉੜੀ ੧੯ (ਮੁਰੀਦ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਰੂਪ)

ਪੈਰੀ ਪੈ ਪਾਖਾਕ ਹੋਇ; ਛਡਿ ਮਣੀ ਮਨੂਰੀ।

ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰੀ = ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਕੇ ਪਾਖਾਕ = ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਜੋ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਨੂਰੀ = ਲੋਹੇ ਵੱਤ ਮੈਲ ਹੈ ਤੇ ਮਣੀ = ਮਨੌਤ (ਹੰਕਾਰ) ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਪਾਣੀ ਪਖਾ ਪੀਹਣਾ; ਨਿਤ ਕਰੈ ਮਜੂਰੀ।

('ਪੱਖਾ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜਾ ਕਰਕੇ ਪਾਣੀ ਭਰਦੇ, ਪੱਖਾ ਝੱਲਦੇ ਅਤੇ ਚੱਕੀ ਪੀਹਣਾ ਆਦਿਕ ਦੀ ਮਜੂਰੀ ਭਾਵ ਸੇਵਾ ਨਿਤ ਕਰੈ = ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ :

ਤਪੜ ਝਾੜਿ ਵਿਛਾਇਦਾ; ਚੁਲਿ ਝੋਕਿ ਨ ਝੂਰੀ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਤ੍ਰਪੜ', 'ਚੁਲ੍ਹਿ' ਭਾਰਾ ਬੋਲੋ)

ਤੱਪੜ (ਦਰੀਆਂ) ਝਾੜ ਕੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵਿਛਾਇਦਾ = ਵਿਛਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਦੇ ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਬਾਲਣ ਝੋਕਿ = ਝੋਕਦੇ ਹੋਏ ਭਾਵ ਲਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਝੂਰੀ = ਝੂਰਦੇ ਨਹੀਂ, ਚਿੰਤਾ ਦੇ ਸਹਿਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਭਾਵ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਨੋਟ : ਸੰਤ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ 'ਤਪੜ' ਪਾਠ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਪੋਥੀਆਂ ਵਿਚ 'ਤ੍ਰਪੜ' ਪਾਠ ਹੈ।

ਮੁਰਦੇ ਵਾਂਗਿ ਮੁਰੀਦ ਹੋਇ; ਕਰਿ ਸਿਦਕ ਸਬੂਰੀ।

ਮੁਰੀਦ = ਗੁਰਸਿੱਖ ਮੁਰਦੇ ਵਾਂਗ ਨਿਰਮਾਣ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਿਦਕ = ਭਰੋਸਾ ਤੇ ਸਬੂਰੀ = ਸੰਤੋਖ ਕਰਿ = ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਚੰਦਨੁ ਹੋਵੈ ਸਿੰਮਲਹੁ; ਫਲੁ ਵਾਸੁ ਹਜੂਰੀ।

ਜਿਵੇਂ ਸਿੰਮਲਹੁ = ਸਿੰਮਲ ਦਾ ਬੂਟਾ (ਫਲ) ਚੰਦਨ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਭਾਵ ਕੋਲ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਵਾਸੁ = ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚੰਦਨ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ ਤੇ ਜੋ ਸਿੰਮਲ ਵਾਂਗ ਅਫਲ ਪੁਰਖ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਫਲ ਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਜਿਹੜੇ ਸਿੰਮਲ ਵਾਂਗ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਭਗਤੀ ਰੂਪੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਪਾ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਪੀਰ ਮੁਰੀਦਾਂ ਪਿਰਹੜੀ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਤਿ ਪੂਰੀ ॥੧੯॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੁਰੀਦਾਂ = ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਪੀਰ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਪਿਰਹੜੀ = ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਮਤ ਪੂਰੀ ਹੈ॥੧੯॥

ਪਉੜੀ ੨੦ (ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਫਲ)

ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਦਾ ਫਲ ਘਣਾ; ਕਿਨਿ ਕੀਮਤਿ ਹੋਈ।

ਗੁਰ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ = ਟਹਿਲ ਦਾ ਫਲ ਘਣਾ = ਬਹੁਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਕਿਨਿ = ਕਿਸ ਤੋਂ ਕੀਮਤ ਹੋਈ = ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ? (ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।)

ਰੰਗ ਸੁਰੰਗ ਅਚਰਜ ਹੈ; ਵੇਖਾਲੈ ਸੋਈ।

('ਅਚ-ਰਜ' ਬੋਲੋ)

ਗੁਰੂ ਸੇਵਾ ਦਾ ਰੰਗ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਰੂਪੀ ਸੁਰੰਗ = ਲਾਲ ਰੰਗ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਇਹ ਅਸਚਰਜ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਕੇ ਵੇਖਾਲੈ = ਵਿਖਾਲਦਾ ਹੈ, ਸੋਈ = ਉਹੀ ਵੇਖ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਾਦੁ ਵਡਾ ਵਿਸਮਾਦੁ ਹੈ; ਰਸੁ ਗੂੰਗੈ ਗੋਈ।

ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦ ਦਾ ਸਾਦੁ = ਸੁਆਦ ਵੱਡਾ ਵਿਸਮਾਦੁ = ਅਸਚਰਜ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਗੂੰਗਾ ਮਠਿਆਈ ਖਾ ਕੇ ਬੋਲਣ ਤੋਂ ਚੁੱਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਆਤਮਿਕ ਰਸ ਗੋਈ = ਗੁਪਤ ਹੈ ਭਾਵ ਦੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਗੂੰਗੈ ਗੁੜੁ ਖਾਇਆ ਪੂਛੇ ਤੇ ਕਿਆ ਕਹੀਐ॥ *(ਗਉੜੀ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੩੩੪)*

ਉਤਭੁਜ ਵਾਸੁ ਨਿਵਾਸੁ ਹੈ; ਕਰਿ ਚਲਤੁ ਸਮੋਈ।

ਜਿਵੇਂ ਉਤਭੁਜ = ਬਨਸਪਤੀ ਵਿਚ ਚੰਦਨ ਦੀ ਵਾਸੁ = ਸੁਗੰਧੀ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਬਨਸਪਤੀ ਚੰਦਨ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਐਸੇ ਚਲਤੁ = ਕੌਤਕ ਕਰਕੇ ਵਾਸ਼ਨਾ ਸਮੋਈ = ਸਮਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚੰਦਨ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ ਤੇ ਬਨਸਪਤੀ ਰੂਪ ਪੁਰਖਾਂ ਵਿਚ ਭਗਤੀ ਰੂਪ ਸੁਗੰਧੀ ਪਾ ਕੇ ਅਸਚਰਜ ਕੌਤਕ ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਜੋਤਿ ਵਿਚ ਸਮੋਈ = ਸਮਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਤੋਲ ਅਤੋਲੁ ਅਮੋਲੁ ਹੈ; ਜਰੈ ਅਜਰੁ ਕੋਈ।

ਉਸ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਲ ਤੋਂ ਅਤੋਲ ਹੈ ਤੇ ਅਮੋਲੁ = ਮੁੱਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਅਜਰੁ = ਨਾ ਜਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ, ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਨੂੰ ਜਰੈ = ਜਰ ਲਿਆ ਹੈ ਭਾਵ ਵਿਖਾਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਹ ਗਿਆਨ ਕਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ :

ਪੀਰ ਮੁਰੀਦਾਂ ਪਿਰਹੜੀ; ਜਾਣੈ ਜਾਣੋਈ ॥੨੦॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੁਰੀਦਾਂ = ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਪੀਰ = ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਪਿਰਹੜੀ = ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹੀ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਦੀ ਜਾਣੋਈ = ਜਾਨਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਜਾਣੈ = ਜਾਣਦੇ ਹਨ ॥੨੦॥

ਪਉੜੀ ੨੧ (ਮੁਰੀਦ ਤਦਰੂਪ ਕਿਵੇਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ?)

ਚੰਨਣੁ ਹੋਵੈ ਚੰਨਣਹੁ; ਕੋ ਚਲਿਤ ਨ ਜਾਣੈ।

ਜਿਵੇਂ ਚੰਨਣੁ = ਚੰਦਨ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰ ਕੇ ਬਨਸਪਤੀ ਚੰਨਣਹੁ = ਚੰਦਨ ਹੀ ਹੋਵੈ = ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ,

ਪਰ ਇਸ ਅਸਚਰਜ ਚਲਿਤ = ਕੌਤਕ ਨੂੰ ਕੋ = ਕੋਈ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਣੈ = ਜਾਣਦਾ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਚੰਦਨ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰ ਕੇ ਬਨਸਪਤੀ ਰੂਪ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਭਗਤ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਸ ਕੌਤਕ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਭਾਵ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ਕਿ ਇਹ ਦਾਤ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈ।

ਦੀਵਾ ਬਲਦਾ ਦੀਵਿਅਹੁ; ਸਮਸਰਿ ਪਰਵਾਣੈ।

ਜਿਵੇਂ ਦੀਵੇ ਨਾਲੋਂ ਦੀਵਿਅਹੁ = ਦੀਵਾ ਬਲਦਾ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਦਾ) ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਗਿਆਨ ਦੇ ਦੀਵੇ ਹਨ, ਜੋ ਨਾਮ ਦੀ ਬੱਤੀ ਬਾਲ ਕੇ ਦੇਹ ਰੂਪੀ ਜੋਤ ਨਾਲ ਗਿਆਨ ਦਾ ਦੀਵਾ ਜਗਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਦੀਵੇ ਨਾਲ ਦੂਜੇ ਦੀਵੇ ਨੂੰ ਜਗਾ ਕੇ ਚਾਨਣੇ ਵਿਚ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਵੇਖੀਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਹੀ ਸਮਸਰਿ = ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ (ਬਰਾਬਰ) ਹੋ ਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਪਰਵਾਣੈ = ਪ੍ਰਵਾਣੀਕ ਹੋਏ ਵੇਖੀਦੇ ਹਨ।

ਪਾਣੀ ਰਲਦਾ ਪਾਣੀਐ; ਤਿਸੁ ਕੋ ਨ ਸਿਞਾਣੈ।

ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਹੋਰ ਪਾਣੀ ਪਾਉਣ 'ਤੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਰਲਦਾ = ਰਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਤਿਸੁ = ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋ = ਕੋਈ ਨ = ਨਹੀਂ ਸਿਞਾਣੈ = ਪਛਾਣ ਸਕਦਾ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਜਦੋਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਪਰਤਕ ਜੋਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਅਦ੍ਵੈਤ ਅਨੰਦ ਜੋਤਿ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਭਾਵ ਆਪਸ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਤੇ ਚੇਲਾ ਵੱਖਰੇ ਨਹੀਂ ਪਹਿਚਾਣੇ ਜਾਂਦੇ।

ਭ੍ਰਿੰਗੀ ਹੋਵੈ ਕੀੜਿਅਹੁ; ਕਿਵ ਆਖਿ ਵਖਾਣੈ।

ਜਿਵੇਂ ਕੀੜਿਅਹੁ = ਕੀੜਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੀੜੀ ਭ੍ਰਿੰਗੀ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਹੀ ਹੋਵੈ = ਹੋ ਜਾਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਕਿਵ = ਕਿਵੇਂ ਆਖ ਕੇ ਵਖਾਣੈ = ਕਥਨ ਕਰੀਏ ਕਿ ਇਹ ਕੀੜੀ ਹੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਭ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਅਸਚਰਜ ਕੌਤਕ ਹੈ।

ਸਪੁ ਛਡੰਦਾ ਕੁੰਜ ਨੋ; ਕਰਿ ਚੋਜ ਵਿਡਾਣੈ।

ਜਿਵੇਂ ਸੱਪ ਆਪਣੀ ਕੁੰਜ ਨੋ = ਨੂੰ ਲਾਹ ਕੇ ਛਡੰਦਾ = ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਵਿਡਾਣੈ = ਅਸਚਰਜ ਚੋਜ = ਕੌਤਕ ਕਰਿ = ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖ ਵੀ ਭਾਵੇਂ ਦੇਹ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜੋਤੀ ਉਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਅਸਚਰਜ ਕੌਤਕ ਹੈ।

ਪੀਰ ਮੁਰੀਦਾਂ ਪਿਰਹੜੀ; ਹੈਰਾਣੁ ਹੈਰਾਣੈ ॥੨੧॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੀਰ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਜੋ ਮੁਰੀਦਾਂ = ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਪਿਰਹੜੀ = ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਹੈਰਾਣੈ = ਅਸਚਰਜ ਤੋਂ ਹੈਰਾਣੁ = ਅਸਚਰਜ ਹੈ ॥੨੧॥

ਪਉੜੀ ੨੨ (ਆਤਮ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਜੁਗਤ)

ਫੁਲੀਂ ਵਾਸੁ ਨਿਵਾਸੁ ਹੈ; ਕਿਤੁ ਜੁਗਤਿ ਸਮਾਣੀ।

ਜਿਵੇਂ ਫੁਲੀਂ = ਫੁੱਲਾਂ ਅੰਦਰ ਜੋ ਵਾਸੁ = ਵਾਸ਼ਨਾ ਨਿਵਾਸੁ = ਵੱਸਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਤੁ = ਕਿਸ ਜੁਗਤਿ = ਜੁਗਤੀ ਨਾਲ ਸਮਾਣੀ = ਸਮਾਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਹ ਅਨੁਮਾਨ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ

ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਜੋਤਿ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸਮਾਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਕੌਣ ਬਿਆਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਫਲਾਂ ਅੰਦਰਿ ਜਿਉ ਸਾਦੁ ਬਹੁ; ਸਿੰਜੇ ਇਕ ਪਾਨੀ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਫਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਬਹੁ = ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਦੁ = ਸੁਆਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਫਲਾਂ ਦਾ ਬ੍ਰਿਛ ਇੱਕੋ ਪਾਨੀ ਨਾਲ ਸਿੰਜੇ = ਸਿੰਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਪੰਜ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਇਕ ਚੇਤਨ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਭੂ ਹੈ ਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੁਆਸ ਵੀ ਇੱਕੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸ਼ਕਲਾਂ ਸਭ ਦੀਆਂ ਵੱਖਰੀਆਂ-ਵੱਖਰੀਆਂ ਹਨ।

ਘਿਉ ਦੁਧ ਵਿਚਿ ਵਖਾਣੀਐ; ਕੋ ਮਰਮੁ ਨ ਜਾਣੀ।

ਜਿਵੇਂ ਦੁੱਧ ਵਿਚ ਘਿਉ ਵਖਾਣੀਐ = ਕਥਨ ਕਰੀਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਹੈ, ਕੋ = ਕੋਈ ਵੀ ਇਸ ਮਰਮੁ = ਭੇਦ ਨੂੰ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ = ਜਾਣਦਾ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਸਾਰੀਆਂ ਦੇਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਜੋਤਿ ਹੈ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਵੀ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਉਸ ਦਾ ਅਸਚਰਜ ਕੌਤਕ ਹੈ।

ਜਿਉ ਬੈਸੰਤਰ ਕਾਠ ਵਿਚਿ; ਓਹੁ ਅਲਖ ਵਿਡਾਣੀ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਕਾਠ = ਲੱਕੜੀ ਵਿਚ ਬੈਸੰਤਰ = ਅੱਗ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਓਹੁ = ਉਹ ਅਲਖ = ਨਾ ਲਖੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਵਿਡਾਣੀ = ਅਸਚਰਜ ਕੌਤਕ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਜੋਤਿ ਹੈ, ਉਹ ਭੀ ਨਾ ਲਖੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਅਸਚਰਜ ਕੌਤਕ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੰਜਮਿ ਨਿਕਲੈ; ਪਰਗਟੁ ਪਰਵਾਣੀ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਸੰਜਮਿ = ਇੰਦਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰ ਕੇ ਵਾਸਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੈ = ਕੱਢਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਜੋਤਿ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰਵਾਣੀ = ਪ੍ਰਵਾਣਨੀਕ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਪੀਰ ਮੁਰੀਦਾਂ ਪਿਰਹੜੀ; ਸੰਗਤਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ॥੨੨॥

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਕੁਰਬਾਣੀ')

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੁਰੀਦਾਂ = ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਪੀਰ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਪਿਰਹੜੀ = ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਤਮਿਕ ਅਵਸਥਾ ਕਰਕੇ ਉੱਚੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ **ਵਾ:** ਐਸੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਸੰਗਤ ਕੁਰਬਾਣੀ = ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ॥੨੨॥

ਪਉੜੀ ੨੩ (ਸਿਰੁ ਦੀਜੈ ਕਾਣਿ ਨਾ ਕੀਜੈ)

ਦੀਪਕ ਜਲੈ ਪਤੰਗ ਵੰਸੁ; ਫਿਰਿ ਦੇਖਿ ਨ ਹਟੈ।

ਜਿਵੇਂ ਦੀਵੇ ਨੂੰ ਜਲੈ = ਬਲਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਪਤੰਗਿਆਂ ਦੀ ਵੰਸੁ = ਕੁਲ ਦੀਵੇ ਦੀ ਲਾਟ ਨਾਲ ਸੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਭੀ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਦੇਖ ਕੇ ਕਦੇ ਵੀ ਪਿੱਛੇ ਨ = ਨਹੀਂ ਹਟੈ = ਹਟਦੇ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖ ਵੀ ਪਤੰਗਿਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ, ਜੋ ਕਦੇ ਵੀ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਹੋਰਨਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਹੁੰਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਕਦੇ ਵੀ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਦੇ।

ਜਲ ਵਿਚਹੁ ਫੜਿ ਕਢੀਐ; ਮਛ ਨੇਹੁ ਨ ਘਟੈ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੱਛ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਜਲ = ਪਾਣੀ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕਢੀਐ = ਕੱਢੀਏ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਪਾਣੀ ਨਾਲੋਂ ਨੇਹੁ = ਪ੍ਰੇਮ ਨ = ਨਹੀਂ ਘਟੈ = ਘਟਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਕਰ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਵੀ ਕਰ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਫਿਰ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲੋਂ ਪ੍ਰੇਮ ਨਹੀਂ ਘਟਦਾ।

ਘੰਡਾ ਹੇੜੈ ਮਿਰਗ ਜਿਉ; ਸੁਣਿ ਨਾਦੁ ਪਲਟੈ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਮਿਰਗ = ਹਿਰਨ ਘੰਡੇਹੇੜੇ ਦਾ ਨਾਦੁ = ਸ਼ਬਦ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਮੁੜ ਪਲਟੈ = ਪਲਟ ਕੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ ਤੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰਸਿੱਖ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮੁੜ ਪਲਟ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ ਜੁੜਦਾ ਭਾਵ ਤਨ, ਮਨ, ਧਨ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਭਵਰੈ ਵਾਸੁ ਵਿਣਾਸੁ ਹੈ; ਫੜਿ ਕਵਲੁ ਸੰਘਟੈ।

ਜਿਵੇਂ ਕਮਲ ਦੀ ਵਾਸੁ = ਖ਼ੁਸ਼ਬੋ ਭੌਰੇ ਨੂੰ ਵਿਣਾਸੁ = ਨਾਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਭੌਰਾ ਕਮਲ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਸੰਘਟੈ = ਜੱਫੀ ਪਾ ਕੇ ਸੁੰਘਦਾ ਹੈ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰਸਿੱਖ ਭੌਰੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਰੂਪ ਵਾਸ਼ਨਾ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਨ, ਬੁੱਧ ਰੂਪ ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਘੁੱਟ ਕੇ ਫੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲੁ ਪਿਰਮ ਰਸੁ; ਬਹੁ ਬੰਧਨ ਕਟੈ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨਾਲ ਪਿਰਮ = ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਰੂਪੀ ਸੁਖ ਫਲ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਬਹੁ = ਬਹੁਤੇ ਬੰਧਨਾਂ ਨੂੰ ਕਟੈ = ਕੱਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ ਗੁਰ ਸਿਖ ਵੰਸ ਧੰਨ; ਗੁਰਮਤਿ ਨਿਧਿ ਖਟੈ ॥੨੩॥੨੭॥

ਧੰਨੁ = ਧੰਨਤਾ ਦੇ ਯੋਗ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਨਾਦੀ ਵੰਸ = ਕੁਲ ਧੰਨ ਧੰਨ ਹੈ ਅਤੇ ਧੰਨ ਉਹ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ (ਗੁਰ + ਮਤਿ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ = ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਨਿਧਿ = ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਖਟੈ = ਖੱਟਿਆ ਹੈ ॥੨੩॥੨੭॥

ਨੋਟ : ਹੱਟੈ, ਘੱਟੈ, ਪਲੱਟੈ, ਸੰਘੱਟੈ, ਕੱਟੈ, ਖੱਟੈ ਸਾਰੇ ਪਾਠ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ।

ਵਾਰ ੨੮

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

੧ = ਅਦ੍ਵੈਤ ਸਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ, ਓਂ = ਸਰਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ, ਸਤਿ = ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਗੁਰ = ਚੇਤਨ ਸਰੂਪ, ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ **ਵਾ:** ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੧ (ਸਿੱਖੀ ਖੰਡੇ ਨਾਲੋਂ ਤਿੱਖੀ, ਪਰ ਅਮੋਲਕ ਹੈ)

ਵਾਲਹੁੰ ਨਿਕੀ ਆਖੀਐ; ਖੰਡੇ ਧਾਰਹੁੰ ਸੁਣੀਐ ਤਿਖੀ।

('ਤਿੱਖੀ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਵਾਲਹੁੰ = ਰੋਮ ਨਾਲੋਂ ਨਿਕੀ = ਬਾਰੀਕ, ਸੂਖਮ ਆਖੀਐ = ਕਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਖੰਡੇ ਦੀ ਧਾਰਹੁੰ = ਧਾਰ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਤਿਖੀ = ਤੇਜ਼ਧਾਰ ਸੁਣੀਐ = ਸੁਣੀਂਦੀ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਖੰਡੇ ਦੀ ਧਾਰ ਨਾਲੋਂ ਤੇਜ਼ ਧਾਰ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਖੰਡੇ ਦੀ ਧਾਰ ਉੱਤੇ ਮੱਛਰ ਆਦਿ ਸੂਖਮ ਜੀਵ ਬੈਠ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਮੱਛਰ ਡੰਗ ਮਾਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਉਂ ਗੁਰਸਿੱਖ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਰਾਪ ਦੇਣ ਰੂਪ ਡੰਗ ਨਹੀਂ ਮਾਰਦੇ ਅਤੇ ਕੀੜੀ ਜਿੰਨੀ ਹੰਗਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ, ਆਪਾ-ਭਾਵ ਮੇਟ ਕੇ ਭਾਉ ਭਗਤੀ ਦੇ ਮਾਰਗ ਉੱਤੇ ਚੱਲਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਆਖਣਿ ਆਖਿ ਨ ਸਕੀਐ; ਲੇਖ ਅਲੇਖ ਨ ਜਾਈ ਲਿਖੀ।

('ਲਿੱਖੀ' ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਤੇ ਪੁਰਾਣਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦੀ ਆਖਣਿ = ਵਖਿਆਣ ਕਰ ਕੇ ਆਖਿ = ਕਹਿ ਨ = ਨਹੀਂ ਸਕੀਐ = ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਇਹ ਲੇਖੇ ਤੋਂ ਅਲੇਖ ਹੈ, ਲਿਖੀ ਵੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਈ = ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੰਥੁ ਵਖਾਣੀਐ; ਅਪੜਿ ਨ ਸਕੈ ਇਕਤੁ ਵਿਖੀ।

('ਵਿੱਖੀ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜੋ ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਦਾ ਪੰਥੁ = ਰਸਤਾ ਵਖਾਣੀਐ = ਕਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਇਕਤੁ = ਇਕ ਵਿਖੀ = ਕਦਮ ਭਰ ਕੇ ਵੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਅਪੜਿ = ਪਹੁੰਚ ਸਕੈ = ਸਕੀਦਾ ਭਾਵ ਜੇ ਕੋਈ ਹੰਗਤਾ ਕਰੇ ਕਿ ਮੈਂ ਕਦਮ ਉਠਾ ਕੇ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਕਦਮ ਮਾਤਰ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕੀਦਾ।

ਸਿਲ ਅਲੂਣੀ ਚਟਣੀ; ਤੁਲਿ ਨ ਲਖ ਅਮਿਉ ਰਸ ਇਖੀ।

('ਇੱਖੀ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਿਹੜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮੰਨਣੀ ਹੈ **ਵਾ:** ਸਿੱਖੀ ਕਮਾਉਣੀ ਹੈ, ਇਹ ਸਿਲ ਚੱਟਣ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇ ਰਸ ਰੂਪੀ ਅਲੂਣੀ = ਲੂਣ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਇਖੀ = ਕਮਾਦਾਂ

ਦੇ ਰਸ ਤੇ ਚੌਦਾਂ ਰਤਨਾਂ ਦਾ ਅਮਿਉ = ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ (ਜੋ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਕੱਢਿਆ ਸੀ) ਵੀ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਆਤਮਿਕ ਰਸ ਦੇ ਤੁਲਿ = ਬਰਾਬਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲੁ ਪਾਇਆ; ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਵਿਰਲੀ ਜੁ ਬਿਰਿਖੀ।

('ਬਿਰਿੱਖੀ' ਬੋਲੋ, ਬਿਰਖੀ ਪੋਲਾ ਨਹੀਂ ਬੋਲਣਾ)

ਇਉਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਸੁਖ ਫਲ **ਵਾ:** ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦ ਰੂਪੀ ਸੁਖ ਫਲ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਹੈ ਭਾਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਭਾਇ = ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤਿ = ਭਗਤੀ ਦਾ ਫਲ ਹੈ, ਇਹ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੀ = ਵਿਰਲੇ ਹੀ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਬਿਰਿਖੀ = ਬ੍ਰਿਛ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰ ਤੁਠੈ ਪਾਈਐ; ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰਮਤਿ ਗੁਰ ਸਿਖੀ।

('ਸਿੱਖੀ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਤੁਠੈ = ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਣ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤਿ (ਗੁਰ + ਮਤਿ) ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ = ਸਿੱਖਿਆ 'ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਜੀਵਨ ਪਾਈਐ = ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ; ਭਿਖਕ ਭਿਖੀ ॥੧॥

('ਭਿੱਖੀ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਇਉਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਇਤਨਾ ਉੱਚਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ (ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ, ਮੋਖ) ਦੇ ਫਲ ਦੀ ਭਿਖਕ = ਭਿੱਖਿਆ ਭਿਖੀ = ਮੰਗਤੇ ਰੂਪ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ॥੧॥

ਪਉੜੀ ੨ (ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਨਿਸ਼ਕਾਮਤਾ)

ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ਆਖੀਅਨਿ; ਸਤਿਗੁਰ ਦੇਇ ਨ ਗੁਰਸਿਖ ਮੰਗੈ।

ਜੋ ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ (ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ, ਮੋਖ) ਆਖੀਅਨਿ = ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਾਂ ਦੇਇ = ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਗੁਰਸਿੱਖ ਮੰਗੈ = ਮੰਗਦੇ ਨ = ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਮੰਗਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਨਾਮ ਤੁਲਿ ਕਛੁ ਅਵਰੁ ਨ ਹੋਇ ॥ *(ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੨੬੫)*

ਅਠ ਸਿਧੀ ਨਿਧੀ ਨਵੈ; ਰਿਧਿ ਨ ਗੁਰ ਸਿਖ ਢਾਕੈ ਟੰਗੈ।

ਅੱਠ ਸਿਧੀਆਂ, ਨਵੈ = ਨੌਂ ਨਿਧੀਆਂ ਅਤੇ ਰਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰਸਿੱਖ ਢਾਕੈ = ਕਮਰ ਨਾਲ ਨ = ਨਹੀਂ ਟੰਗੈ = ਟੰਗਦੇ ਭਾਵ ਪੱਲੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਬੰਨ੍ਹਦੇ।

ਕਾਮਧੇਣੁ ਲਖ ਲਖਮੀ; ਪਹੁੰਚ ਨ ਹੰਘੈ ਢੰਗਿ ਸੁਢੰਗੈ।

ਲੱਖਾਂ ਕਾਮਧੇਣੁ = ਕਾਮਨਾ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਗਾਵਾਂ ਤੇ ਲਖਮੀ = ਲੱਛਮੀ ਆਦਿ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੰਘੈ = ਬਲ ਜਾਂ ਸਰਲ ਢੰਗਿ = ਤਰੀਕਿਆਂ ਅਤੇ ਸੁਢੰਗੈ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ = ਅੱਪੜ ਸਕਦੀਆਂ ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮੋਹਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ।

ਲਖ ਪਾਰਸ ਲਖ ਪਾਰਜਾਤ; ਹਥਿ ਨ ਛੁਹਦਾ ਫਲ ਨ ਅਭੰਗੈ।

ਗੁਰਸਿੱਖ ਲੱਖਾਂ ਪਾਰਸਾਂ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਪਾਰਜਾਤ = ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਨ = ਨਹੀਂ ਛੂੰਹਦੇ, ਭਾਵ ਲਾਉਂਦੇ,

ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਲ ਅਭੰਗੈ = ਨਾਸ਼ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੈ ਭਾਵ ਨਾਸ਼ ਰੂਪ ਹੈ।

ਤੰਤ ਮੰਤ ਪਾਖੰਡ ਲਖ; ਬਾਜੀਗਰ ਬਾਜਾਰੀ ਨੰਗੈ।

ਜੋ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਤੰਤਰ, ਮੰਤਰ ਤੇ ਪਾਖੰਡ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਬਾਜ਼ੀਗਰਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਪ੍ਰਲੋਕ ਰੂਪੀ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ ਨੰਗੈ = ਨੰਗੇ ਭਾਵ ਬੇਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਪੀਰ ਮੁਰੀਦੀ ਗਾਖੜੀ; ਇਕਸੁ ਅੰਗਿ ਨ ਅੰਗਨਿ ਅੰਗੈ।

ਪੀਰ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮੁਰੀਦੀ = ਸਿੱਖੀ ਬਹੁਤ ਗਾਖੜੀ = ਕਠਿਨ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਹੜੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗਨਿ ਅੰਗੈ = ਅੰਗ ਰਿਧੀਆਂ, ਸਿਧੀਆਂ, ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ ਆਦਿਕ ਹਨ, ਇਹ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਇਕਸੁ = ਇਕ ਅੰਗ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਵੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਗੁਰ ਸਿਖ; ਦੂਜੇ ਭਾਵਹੁ ਸੰਗੈ ॥੨॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੂਜੇ = ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵਹੁ = ਭਾਵ ਤੋਂ ਸੰਗੈ = ਸੰਗਦੇ ਭਾਵ ਸੰਕੋਚ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥੨॥

ਪਉੜੀ ੩ (ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਅਮੋਲਕਤਾ)

ਗੁਰ ਸਿਖੀ ਦਾ ਸਿਖਣਾ; ਨਾਦੁ ਨ ਵੇਦੁ ਨ ਆਖਿ ਵਖਾਣੈ।

ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੀ ਸਿਖਣਾ = ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਨਾਦੁ = ਵਾਜੇ (ਰਾਗ) ਗਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਤੇ ਵੇਦ ਆਖ ਕੇ ਵਖਾਣੈ = ਕਥਨ ਨ = ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

ਗੁਰ ਸਿਖੀ ਦਾ ਲਿਖਣਾ; ਲਖ ਨ ਚਿਤ੍ਰ ਗੁਪਤਿ ਲਿਖਿ ਜਾਣੈ।

ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਲੇਖ ਦੀ ਲਿਖਣਾ = ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਲੱਖਾਂ ਚਿਤ੍ਰ ਗੁਪਤ ਵੀ ਲਿਖਿ = ਲਿਖਣ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਣੈ = ਜਾਣਦੇ।

ਗੁਰ ਸਿਖੀ ਦਾ ਸਿਮਰਣੋ; ਸੇਖ ਅਸੰਖ ਨ ਰੇਖ ਸਿਵਾਣੈ।

ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਜੋ ਸਿਮਰਣੋ = ਸਿਮਰਨ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਰੇਖ = ਲਕੀਰ, ਚਿੰਨ੍ਹ ਨੂੰ ਅਸੰਖ = ਅਣਗਿਣਤ ਨਾਮਾਂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੇਖ = ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਵੀ ਸਿਵਾਣੈ = ਪਹਿਚਾਣ ਨ = ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਗੁਰ ਸਿਖੀ ਦਾ ਵਰਤਮਾਨੁ; ਵੀਹ ਇਕੀਹ ਉਲੰਘਿ ਪਛਾਣੈ।

ਜੋ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਵਰਤਮਾਨੁ = ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ, ਵੀਹ ਵਿਸਵੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਉਲੰਘਿ = ਲੰਘ ਕੇ ਇਕੀਹ = ਇਕ ਈਸ਼ਵਰ ਨੂੰ ਪਛਾਣੈ = ਪਛਾਣ ਸਕੀਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰ ਸਿਖੀ ਦਾ ਬੁਝਣਾ; ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਅੰਦਰਿ ਕਿਵ ਆਣੈ।

('ਬੁੱਝਣਾ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੀ ਬੁਝਣਾ = ਸਮਝ ਸੰਖੀਆਂ ਦੇ ਗਿਆਨ, ਪਤੰਜਲੀਆਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਆਣੈ = ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ।

ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਸਾਧ ਸੰਗਿ; ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਹੋਇ ਮਾਣੁ ਨਿਮਾਣੈ।

ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਪਰਸਾਦੀ = ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ = ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ ਜੋ ਮਾਣ ਤੋਂ ਨਿਮਾਣੈ = ਮਾਣ ਰਹਿਤ ਹੋਇ = ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਮਝਦਾ ਭਾਵ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਭਗਤੀ ਪ੍ਰਵਾਣ ਹੈ।

ਭਾਇ ਭਗਤਿ; ਵਿਰਲਾ ਰੰਗ ਮਾਣੈ ॥੩॥

ਭਾਇ = ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤਿ = ਭਗਤੀ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਰੰਗ = ਅਨੰਦ ਮਾਣੈ = ਮਾਣਦਾ ਹੈ ॥੩॥

ਪਉੜੀ ੪ (ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਤੇ ਅਨੰਦ)

ਗੁਰ ਸਿਖੀ ਦਾ ਸਿਖਣਾ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਦੀ ਸੇਵਾ।

ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੀ ਸਿਖਣਾ = ਸਿੱਖਿਆ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ = ਟਹਿਲ ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਦਸ ਅਵਤਾਰ ਨ ਸਿਖਿਆ; ਗੀਤਾ ਗੋਸਟਿ ਅਲਖ ਅਭੇਵਾ।

ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਦੇ ਦਸ ਅਵਤਾਰਾਂ ਨੇ ਭੀ ਗੁਰਸਿੱਖ ਬਣਨਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ, ਗੀਤਾ ਦੀ ਗੋਸਟਿ = ਵਿਚਾਰ (ਚਰਚਾ) ਤੋਂ ਅਲਖ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਅਭੇਵਾ = ਭੇਦ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਭਾਵ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਕੇਵਲ ਪੜ੍ਹਨ ਤੇ ਵਿਚਾਰਨ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ, ਉਹ ਤਾਂ ਕਰਣੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਵੇਦ ਨ ਜਾਣਨ ਭੇਦ ਕਿਹੁ; ਲਿਖਿ ਪੜਿ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਦੇਵੀ ਦੇਵਾ।

('ਪੜ੍ਹਿ' ਭਾਰਾ ਬੋਲੋ)

ਵੇਦ ਵੀ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਕਿਹੁ = ਕੁਝ ਭੇਦ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਣਨ = ਜਾਣਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਦੇਵੀ, ਦੇਵਾ = ਦੇਵਤੇ ਵੀ ਲਿਖ, ਪੜ੍ਹ ਤੇ ਸੁਣ-ਸੁਣ ਕੇ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਹਾਰ ਗਏ, ਪਰੰਤੂ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਜਾਨਿਆ।

ਸਿਧ ਨਾਥ ਨ ਸਮਾਧਿ ਵਿਚਿ; ਤੰਤ ਨ ਮੰਤ ਲਗਾਇ ਨ ਖੇਵਾ।

ਚੌਰਾਸੀ ਸਿੱਧ ਤੇ ਨੌਂ ਨਾਥ ਭੀ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਨ = ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਨਾ ਕੋਈ ਤੰਤਰ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਮੰਤਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਜੰਤਰ-ਮੰਤਰ ਲਗਾਇ = ਲਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪਾਖੰਡ ਰੂਪ ਜੰਤਰ-ਮੰਤਰਾਂ ਨੂੰ ਖੇਵਾ = ਸਹਾਰਦੇ ਹਨ।

ਲਖ ਭਗਤਿ ਜਗਤ ਵਿਚਿ; ਲਿਖ ਨ ਗਏ ਗੁਰੁ ਸਿਖੀ ਟੇਵਾ।

ਜਗਤ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਭਗਤ ਹੋਏ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਭੀ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਟੇਵਾ = ਨਿਸ਼ਾਨ ਨ = ਨਹੀਂ ਲਿਖ ਗਏ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਲਿਖ ਸਕੇ।

ਸਿਲ ਅਲੂਣੀ ਚਟਣੀ; ਸਾਦਿ ਨ ਪੁਜੈ ਲਖ ਲਖ ਮੇਵਾ।

('ਸਿਲ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ, 'ਪੁੱਜੈ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਰਸਤਾ ਅਲੂਣੀ = ਫਿੱਕੀ ਸਿਲਾ ਚਟਣੀ = ਚੱਟਣ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ, ਪਰ ਲੱਖਾਂ ਮੇਵਿਆਂ ਦੇ ਲੱਖਾਂ ਸਾਦਿ = ਸੁਆਦ ਵੀ ਇਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਪੁਜੈ = ਪੁੱਜ ਸਕਦੇ।

ਅਗਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਰਸਤਾ ਦੱਸਦੇ ਹਨ :

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ; ਗੁਰ ਸਬਦ ਸਮੇਵਾ ॥੪॥

ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜਾ ਕਰਕੇ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸਮੇਵਾ = ਸਮਾਉਣ ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ॥੪॥

ਪਉੜੀ ੫ (ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਢੰਗ)

ਗੁਰਸਿਖੀ ਦਾ ਸਿਖਣਾ; ਸਬਦਿ ਸੁਰਤਿ ਸਤਿਸੰਗਤ ਸਿਖੈ।

ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦੁਆਰਾ ਸੁਰਤਿ = ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਜੋੜਨਾ ਸਿਖੈ = ਸਿੱਖਣਾ ਹੀ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਮਾਰਗ ਨੂੰ ਸਿੱਖਣਾ ਹੈ।

ਗੁਰਸਿਖੀ ਦਾ ਲਿਖਣਾ; ਗੁਰ ਬਾਣੀ ਸੁਣਿ ਸਮਝੈ ਲਿਖੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਇਕਾਗਰ ਸੁਰਤ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣਨਾ, ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝੈ = ਸਮਝ ਕੇ ਅਨੁਭਵ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖੈ = ਲਿਖਣਾ ਹੀ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਲਿਖਣਾ ਹੈ।

ਗੁਰਸਿਖੀ ਦਾ ਸਿਮਰਣੋ; ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਤਿ ਕੋਲੂ ਰਸੁ ਇਖੈ।

(‘ਕੋਲੂ’ ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਕੋਹਲੂ ਵਿਚ ਇਖੈ = ਕਮਾਦ ਨੂੰ ਪੀੜਨ ’ਤੇ ਮਿੱਠਾ ਰਸ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਜੇਕਰ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮਤਿ = ਸਿੱਖਿਆ ਰੂਪ ਕੋਹਲੂ ਵਿਚ ਪੀੜਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖੋਂ ਵੀ ਮਿੱਠੇ ਬਚਨ ਹੀ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ, ਇਹੀ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਹੈ।

ਗੁਰਸਿਖੀ ਦਾ ਵਰਤਮਾਨੁ; ਚੰਦਨ ਵਾਸੁ ਨਿਵਾਸੁ ਬਿਰਿਖੈ।

ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਵਰਤਮਾਨੁ = ਵਰਤਾਰਾ ਚੰਦਨ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ਬੋ ਵਰਗਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਚੰਦਨ ਦੀ ਵਾਸੁ = ਖ਼ੁਸ਼ਬੋ ਆਪਣੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਬਿਰਿਖੈ = ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰ ਕੇ ਚੰਦਨ ਰੂਪ ਹੀ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਜੋ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਵੀ ਭਗਤੀ ਦੀ ਮਹਿਕ ਦੁਆਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਰਗਾ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਸਿਖੀ ਦਾ ਬੁਝਣਾ; ਬੁਝਿ ਅਬੁਝਿ ਹੋਵੈ ਲੈ ਭਿਖੈ।

(‘ਬੁੱਝਣਾ’, ‘ਬੁੱਝਿ’, ‘ਅਬੁੱਝਿ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਬੁਝਣਾ = ਸਮਝਣਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਭਿਖੈ = ਭਿੱਖਿਆ ਲੈ ਕੇ ਬੁਝਿ = ਸਮਝ ਵਾਲਾ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਅਬੁਝਿ = ਨਾ ਸਮਝ ਵਾਲਾ ਹੋ ਕੇ ਰਹੇ ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਣਾਵੇ ਨਾ, ਬਲਕਿ ਨਿਮਰਤਾ ਵਿਚ ਰਹੇ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਸੁਣਿ; ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ ਸਰਿਖੈ।

ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦੁ = ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਨਾਮ, ਦਾਨ, ਇਸ਼ਨਾਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਸਰਿਖੈ = ਸਾਰਖਾ ਭਾਵ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਸਹਿਤ ਜੀਵਨ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ।

ਵਰਤਮਾਨ ਲੰਘਿ; ਭੂਤ ਭਵਿਖੈ ॥੫॥

ਅਜਿਹੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਵਰਤਮਾਨ, ਭੂਤ ਤੇ ਭਵਿਖੈ = ਭਵਿੱਖਤ ਸਮੇਂ ਭਾਵ ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ ਲੰਘ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥੫॥

ਨੋਟ : ਸਿੱਖੈ, ਲਿੱਖੈ, ਇੱਖੈ, ਬਿਰਿੱਖੈ, ਭਿੱਖੈ, ਸਰਿੱਖੈ, ਭਵਿੱਖੈ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਾਠ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ।

ਪਉੜੀ ੬ (ਪਿਛਲੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ)

ਗੁਰਸਿਖੀ ਦਾ ਬੋਲਣਾ; ਹੁਇ ਮਿਠ ਬੋਲਾ ਲਿਖੈ ਨ ਲੇਖੈ।

ਗੁਰਸਿੱਖ ਮਿੱਠਬੋਲੜੇ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲੇ ਹੁਇ = ਹੋ ਕੇ ਮਿੱਠੇ ਬਚਨ ਬੋਲ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਲੇਖੈ = ਲੇਖੇ ਵਿਚ ਨਾ ਲਿਖੈ = ਲਿਖੇ ਕਿ ਮੈਂ ਮਿੱਠੇ ਬਚਨ ਬੋਲੇ ਹਨ, ਇਹੀ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਬੋਲਣਾ ਹੈ।

ਗੁਰਸਿਖੀ ਦਾ ਚਲਣਾ; ਚਲੈ ਭੈ ਵਿਚਿ ਲੀਤੇ ਭੇਖੈ।

ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਚੱਲਣਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਵੱਲੋਂ ਲੀਤੇ = ਲਏ ਹੋਏ ਭਾਵ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਭੇਖੈ = ਲਿਬਾਸ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਭੈ = ਡਰ ਵਿਚ ਚੱਲੇ ਭਾਵ ਲਿਬਾਸ ਦੀ ਲੱਜਾ ਰੱਖੇ, ਲਿਬਾਸ ਨੂੰ ਅਪਮਾਨਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਖੋਟੇ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰੇ।

ਗੁਰਸਿਖੀ ਦਾ ਰਾਹੁ ਏਹੁ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਚਾਲ ਚਲੈ ਸੋ ਦੇਖੈ।

ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਰਾਹੁ = ਰਸਤਾ ਏਹੁ = ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਮੁਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਾਲ ਚਲੈ = ਚੱਲਦੇ ਹਨ, ਸੁ = ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖੈ = ਵੇਖੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਚੱਲੇ।

ਘਾਲਿ ਖਾਇ ਸੇਵਾ ਕਰੈ; ਗੁਰ ਉਪਦੇਸੁ ਅਵੇਸੁ ਵਿਸੇਖੈ।

ਗੁਰਸਿੱਖ ਮਿਹਨਤ ਦੀ ਘਾਲਿ = ਕਮਾਈ ਕਰ ਕੇ ਖਾਇ = ਖਾਣਾ ਕਰੇ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਕਰੈ = ਕਰੇ ਅਤੇ ਵਿਸੇਖੈ = ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਅਵੇਸੁ = ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰੇ।

ਆਪੁ ਗਣਾਇ ਨ ਅਪੜੈ; ਆਪੁ ਗਵਾਏ ਰੂਪ ਨ ਰੇਖੈ।

ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਗਵਾਏ = ਗਵਾ ਕੇ ਭਾਵ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਦੂਰ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਆਪਣਾ ਆਪ ਗਣਾਇ = ਗਣਾਉਣ ਨਾਲ ਕਦੇ ਵੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਤੱਕ ਅਪੜੈ = ਅੱਪੜ (ਪਹੁੰਚ) ਨ = ਨਹੀਂ ਸਕੀਦਾ, ਜਿਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਕੋਈ ਰੂਪ ਤੇ ਰੇਖੈ = ਚਿੰਨ੍ਹ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਮੁਰਦੇ ਵਾਂਗੁ ਮੁਰੀਦ ਹੋਇ; ਗੁਰ ਗੋਰੀਂ ਵੜਿ ਅਲਖੁ ਅਲੇਖੈ।

ਗੁਰਸਿੱਖ ਮੁਰਦੇ ਵਾਂਗ ਮੁਰੀਦ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਹੁਕਮ ਰੂਪ ਗੋਰੀਂ = ਕਬਰ ਵਿਚ ਵੜ ਕੇ ਭਾਵ ਸਮਾ ਕੇ ਅਲਖੁ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਅਲੇਖੈ = ਲੇਖੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਅੰਤੁ ਨ ਅੰਤੁ; ਨ ਸੇਖ ਸਰੇਖੈ ॥੬॥

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਨਿੱਤ ਨਵੇਂ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਨਾਵਾਂ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੇਖ = ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਸਰੇਖੈ = ਵਰਗੇ ਵੀ ਅੰਤੁ = ਅਖ਼ੀਰ ਲੱਭਣ ਲਈ ਉਸ ਦਾ ਅੰਤੁ = ਅਖ਼ੀਰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇ ਭਾਵ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇ ॥੬॥

ਪਉੜੀ ੭ (ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਅਮੋਲਤਾਈ)

ਗੁਰਸਿਖੀ ਦਾ ਸਿਖਣਾ; ਗੁਰੁ ਸਿਖ ਸਿਖਣ ਬਜਰੁ ਭਾਰਾ।

(‘ਬੱਜਰ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਮਾਰਗ ਨੂੰ ਸਿੱਖਣਾ ਤੇ ਸਮਝਣਾ ਬਹੁਤ ਬਜਰੁ = ਸਖ਼ਤ ਤੇ ਭਾਰੀ ਕਾਰਜ ਹੈ, ਗੁਰਸਿੱਖ ਹੀ ਇਸ ਮਾਰਗ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਸਿਖਣ = ਸਿੱਖਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਸਿਖੀ ਦਾ ਲਿਖਣਾ; ਲੇਖ ਅਲੇਖ ਨ ਲਿਖਣਹਾਰਾ।

ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਲੇਖ = ਲੇਖਾ ਲਿਖਣਾ ਅਲੇਖ = ਲੇਖੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ’ਤੇ ਲਿਖਣ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਲਿਖਣਹਾਰਾ = ਲਿਖਾਰੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਗੁਰਸਿਖੀ ਦਾ ਤੋਲਣਾ; ਤੁਲ ਨ ਤੋਲ ਤੁਲੈ ਤੁਲ ਧਾਰਾ।

ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਤੋਲਣ ਵਾਸਤੇ ਨਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਬੁੱਧ ਰੂਪ ਤੁਲ = ਤੱਕੜੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸ਼ਾਸਤਰ ਪ੍ਰਮਾਣ ਰੂਪ ਤੋਲ = ਵੱਟਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਤੁਲੈ = ਤੋਲਣ ਵਾਸਤੇ ਤੁਲ ਧਾਰਾ = ਤੱਕੜੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਰੂਪ ਵੈਸ਼ਯ (ਬਾਣੀਆ) ਹੈ।

ਗੁਰਸਿਖੀ ਦਾ ਦੇਖਣਾ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰਦੁਆਰਾ।

ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਦੇਖਣਾ = ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਗੁਰਮੁਖਾਂ, ਸਾਧਸੰਗਤ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੇ ਕਮਾਈਆਂ ਵਾਲੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਇਕੱਤਰਤਾ ਹੈ।

ਗੁਰਸਿਖੀ ਦਾ ਚਖਣਾ; ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਗੁਰੁ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਾ।

(‘ਚੱਖਣਾ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਰਸ ਨੂੰ ਚੱਖਣਾ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਥਾ-ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਗੁਰਸਿਖੀ ਦਾ ਸਮਝਣਾ; ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਜਗਾਵਣਹਾਰਾ।

ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਸਮਝਣਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋਤੀ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਜੋਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਜਗਾਵਣਹਾਰਾ = ਜਗਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲ; ਪਿਰਮ ਪਿਆਰਾ ॥੭॥

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਵਾਸਤੇ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪਿਰਮ = ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ ਸੁਖ ਫਲ ਹੈ ॥੭॥

ਪਉੜੀ ੮ (ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਰੂਪ)

ਗੁਰਸਿਖੀ ਦਾ ਰੂਪੁ ਦੇਖਿ; ਇਕਸ ਬਾਝ ਨ ਹੋਰਸੁ ਦੇਖੈ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਰੂਪ ਦੇਖਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਇਕਸ = ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬਾਝ = ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰਸੁ = ਹੋਰ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਨ = ਨਹੀਂ ਦੇਖੈ = ਦੇਖਦੇ।

ਗੁਰਸਿਖੀ ਦਾ ਚਖਣਾ; ਲਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲ ਫਿਕੈ ਲੇਖੈ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਸਵਾਦ ਚੱਖਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਦੇਵਪੁਰੀ ਦੇ ਲੱਖਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲਾਂ ਨੂੰ ਫਿਕੈ = ਫਿੱਕੇ ਲੇਖੈ = ਜਾਣਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਸਿਖੀ ਦਾ ਨਾਦ ਸੁਣਿ; ਲਖ ਅਨਹਦ ਵਿਸਮਾਦ ਅਲੇਖੈ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਨਾਦ = ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਿ = ਸੁਣਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਲੱਖਾਂ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਵਿਸਮਾਦ = ਅਸਚਰਜ ਤੋਂ ਅਲੇਖੇ ਵਿਚ ਹਨ।

ਗੁਰਸਿਖੀ ਦਾ ਪਰਸਣਾ; ਠੰਢਾ ਤਤਾ ਭੇਖ ਅਭੇਖੈ।

('ਤੱਤਾ' ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪਰਸਣਾ = ਸਪਰਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਠੰਢਾ = ਸ਼ਾਂਤ ਸਤੋ ਗੁਣ, ਤਤਾ = ਤਮੋ ਗੁਣ, ਕੁਝ ਭੇਖੀ ਤਮੋ ਗੁਣ ਦੇ ਕ੍ਰੋਧੀ ਹਨ, ਕੁਝ ਭੇਖੀ ਤਮੋ ਗੁਣ ਤੋਂ ਠੰਢੇ ਸ਼ਾਂਤ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੇਖਾਂ ਤੋਂ ਅਭੇਖੈ = ਭੇਖ ਰਹਿਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।

ਗੁਰਸਿਖੀ ਦੀ ਵਾਸੁ ਲੈ; ਹੁਇ ਦੁਰਗੰਧ ਸੁਗੰਧ ਸਰੇਖੈ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੀ ਵਾਸੁ = ਖ਼ੁਸ਼ਬੋ ਲੈ = ਲੀਤੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁਰਗੰਧ = ਭੈੜੀ ਬਦਬੋ ਤੇ ਸੁਗੰਧ = ਖ਼ੁਸ਼ਬੋ ਭੀ ਸਰੇਖੈ = ਇਕ-ਸਾਰ ਹੁਇ = ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਭਾਵ ਬੁਰੇ ਭਲੇ ਨੂੰ ਇਕ-ਸਾਰ ਸਮਝਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਸਿਖੀ ਮਰ ਜੀਵਣਾ; ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਭੈ ਨਿਮਖ ਨਿਮੇਖੈ।

ਜੋ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਵੱਲੋਂ ਮਰ ਕਰਕੇ ਜੀਵਣਾ = ਜੀਵਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਨਿਮਖ ਨਿਮੇਖੈ = ਨਿਮਖ ਨਿਮਖ (ਇਕ ਵਾਰ ਅੱਖ ਦੇ ਖੋਲ੍ਹਣ ਤੇ ਬੰਦ ਕਰਨ ਜਿੰਨੇ ਸਮੇਂ) ਵਿਚ ਭਾਇ = ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤਿ = ਭਗਤੀ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਭੈ = ਡਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਅਲਿਪ ਰਹੈ; ਗੁਰ ਸਬਦ ਵਿਸੇਖੈ ॥੮॥

('ਅ-ਲਿਪ' ਬੋਲੋ)

ਅਜਿਹੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਸਾਰ ਵੱਲੋਂ ਅਲਿਪ = ਨਿਰਲੇਪ ਰਹੈ = ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਵਿਸੇਖੈ = ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਅਰਥਾਤ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ॥੮॥

ਪਉੜੀ ੯ (ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਕਰਤਵ)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚਾ ਪੰਥੁ ਹੈ; ਸਿਖੁ ਸਹਜ ਘਰਿ ਜਾਇ ਖਲੋਵੈ।

ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਵਾਲਾ ਪੰਥੁ = ਰਸਤਾ ਸੱਚਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਿੱਖ ਇਸ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਚੱਲਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਹਜ = ਸੁਤੇ-ਸਿੱਧ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਘਰਿ = ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਜਾਇ = ਜਾ ਖਲੋਵੈ = ਖਲੋਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੁ ਰਹਰਾਸਿ ਹੈ; ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਪਾਖਾਕੁ ਜੁ ਹੋਵੈ।

ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਦੀ ਰਹਰਾਸਿ = ਰਹੁ-ਰੀਤੀ ਸੱਚੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰੀਂ = ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਕੇ ਪਾਖਾਕੁ = ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਹੋਵੈ = ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਇਤਨੀ ਨਿਮਰਤਾ ਧਾਰਨੀ।

ਗੁਰਸਿਖੀ ਦਾ ਨਾਵਣਾ; ਗੁਰਮਤਿ ਲੈ ਦੁਰਮਤਿ ਮਲ ਧੋਵੈ।

('ਨ੍ਹਾਵਣਾ' ਭਾਰਾ ਬੋਲੋ)

ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਨਾਵਣਾ = ਇਸ਼ਨਾਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ (ਗੁਰ + ਮਤਿ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ = ਸਿੱਖਿਆ ਰੂਪੀ ਸਾਬਣ ਲੈ ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਦੁਰਮਤਿ = ਖੋਟੀ ਮਤ ਰੂਪੀ ਮਲ = ਮੈਲ ਨੂੰ ਧੋਵੈ = ਧੋ ਦੇਵੇ ਭਾਵ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਾਲੀ ਮੈਲ ਨੂੰ ਧੋ ਦੇਵੇ।

ਗੁਰਸਿਖੀ ਦਾ ਪੂਜਣਾ; ਗੁਰਸਿਖ ਪੂਜ ਪਿਰਮ ਰਸੁ ਭੋਵੈ।

ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪੂਜਣਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰ ਕੇ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਿਰਮ = ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਵਿਚ ਭੋਵੈ = ਮਿਲ ਜਾਵੇ।

ਗੁਰਸਿਖੀ ਦਾ ਮੰਨਣਾ; ਗੁਰ ਬਚਨੀ ਗਲਿ ਹਾਰੁ ਪਰੋਵੈ।

('ਗਲਿ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨੀ = ਬਚਨਾਂ ਦਾ ਹਾਰ ਗਲ ਵਿਚ ਪਰੋਵੈ = ਪਰੋਵੇ ਭਾਵ ਉੱਠਦਿਆਂ, ਬੈਠਦਿਆਂ, ਸੌਂਦਿਆਂ ਨਾਮ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰੇ।

ਗੁਰਸਿਖੀ ਦਾ ਜੀਵਣਾ; ਜੀਵਦਿਆਂ ਮਰਿ ਹਉਮੈ ਖੋਵੈ।

ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਜੀਵਣਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵਦਿਆਂ = ਜਿਊਂਦਿਆਂ ਹੀ ਜੀਵਤ-ਭਾਵ ਤੋਂ ਮਰ ਕੇ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਖੋਵੈ = ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦੇਵੇ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ; ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਵਿਲੋਵੈ ॥੯॥

ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਵਿਲੋਵੈ = ਰਿੜਕੇ ਭਾਵ ਵਿਚਾਰੇ ॥੯॥

ਪਉੜੀ ੧੦ (ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਕਰਤਵ)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲ ਖਾਵਣਾ; ਦੁਖ ਸੁਖ ਸਮ ਕਰਿ ਅਉਚਰ ਚਰਣਾ।

ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਦੇ ਸੁਖ ਫਲ ਦਾ ਭੋਜਨ ਖਾਵਣਾ = ਖਾਣਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੁੱਖ ਤੇ ਸੁੱਖ ਨੂੰ ਸਮ = ਬਰਾਬਰ (ਸਮਾਨ) ਜਾਣ ਕੇ ਅਉਚਰ = ਨਾ ਚਰਣ (ਖਾਣ) ਰੂਪ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਚਰਣਾ = ਭਖਸ਼ਣ ਭਾਵ ਖਾ ਕਰਿ = ਕਰਕੇ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦੇਵੇ।

ਗੁਰਸਿਖੀ ਦਾ ਗਾਵਣਾ; ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਨਿਝਰੁ ਝਰਣਾ।

ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਗਾਵਣਾ = ਗਾਉਣਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਭਾਵ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਝਰਣਾ = ਸੋਮਾ ਨਿਝਰੁ = ਇਕ-ਰਸ ਝਰੇ।

ਗੁਰਸਿਖੀ ਧੀਰਜੁ ਧਰਮੁ; ਪਿਰਮ ਪਿਆਲਾ ਅਜਰ ਜਰਣਾ।

ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਧੀਰਜ ਤੇ ਧਰਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਿਰਮ = ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਪੀ ਕੇ ਅਜਰ = ਜਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜਰਣਾ = ਜਰੇ।

ਗੁਰਸਿਖੀ ਦਾ ਸੰਜਮੋ; ਡਰਿ ਨਿਡਰੁ ਨਿਡਰਿ ਮੁਚ ਡਰਣਾ।

('ਨਿ-ਡੱਰੁ ਨਿ-ਡੱਰਿ' ਨੰਨੇ ਅਗੇਤਰ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਸੰਜਮੋ = ਸੰਜਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰਕ ਡਰਿ = ਭੈ ਤੋਂ ਨਿਡਰੁ = ਨਿਖ਼ੌਫ਼ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਨਿਡਰਿ = ਨਿਰਭੈ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਮੁਚ = ਬਹੁਤਾ ਡਰਣਾ = ਭੈ ਰੱਖੇ।

ਗੁਰਸਿਖੀ ਮਿਲਿ ਸਾਧ ਸੰਗਿ; ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਜਗੁ ਦੁਤਰ ਤਰਣਾ।

ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਮਿਲਿ = ਮਿਲਾਪ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ = ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ ਦੁਤਰ = ਔਖ ਨਾਲ ਤਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਜਗੁ = ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਤਰਣਾ ਕਰੇ।

ਗੁਰਸਿਖੀ ਦਾ ਕਰਮੁ ਏਹੁ; ਗੁਰ ਫੁਰਮਾਏ ਗੁਰ ਸਿਖ ਕਰਣਾ।

ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਕਰਮ ਏਹੁ = ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਗੁਰ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਏ = ਫ਼ੁਰਮਾਇਆ ਹੈ, ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਉਹੀ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ; ਗੁਰ ਸਿਖ ਗੁਰ ਸਰਣਾ ॥੧੦॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਉੱਤੇ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹੀ ਗੁਰ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਰਣਾ = ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ॥੧੦॥

ਪਉੜੀ ੧੧ (ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ)

ਵਾਸੁ ਸੁਵਾਸੁ ਨਿਵਾਸੁ ਕਰਿ; ਸਿੰਮਲਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲ ਲਾਏ।

ਸਿੰਮਲ ਬ੍ਰਿਛ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜੋ ਮਨਮੁਖ ਲੋਕ ਹਨ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੋਰਨਾਂ ਵਾਸੁ = ਵਾਸ਼ਨਾ ਵਿੱਚੋਂ ਚੰਦਨ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸੁਵਾਸੁ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਭਗਤੀ ਰੂਪੀ ਸੁਗੰਧੀ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਨਿਵਾਸ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਸੁਖ ਫਲ ਲਾਏ = ਲਾ ਕੇ ਨਾਮ ਰਸੀਏ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸੋਇਨਾ ਹੋਇ ਮਨੂਰ ਮਿਲ; ਕਾਗਹੁ ਪਰਮ ਹੰਸੁ ਕਰਵਾਏ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੂਰ = ਲੋਹੇ ਦੀ ਮੈਲ ਦਾ ਖੰਘਰ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਹੋਇਆ ਢੇਲਾ **ਵਾ:** ਲੋਹੇ ਦੀ ਮੈਲ ਪਾਰਸ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਸ਼ੁੱਧ ਸੋਇਨਾ = ਸੋਨਾ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਪਾਪਾਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਤੇ ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਖ਼ਾਲੀ ਮਨੁੱਖ ਹਨ, ਉਹ ਪਾਰਸ ਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰ ਕੇ ਸ਼ੁੱਧ ਸਰੂਪ ਰੂਪੀ ਸੋਨਾ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਦੁੱਖ ਭੰਜਨੀ ਬੇਰੀ ਕੋਲ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਗਹੁ = ਕਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਹੰਸ ਕਰਵਾਏ = ਕਰ ਭਾਵ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਵਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜੋ ਪਾਪੀ ਤੇ ਨਿੰਦਿਆ ਰੂਪ ਵਿਸ਼ਟਾ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਪੁਰਖ ਸਨ, ਉਹ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਰੂਪ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਜੋਤਿ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਪਰਮ ਹੰਸ ਰੂਪ ਬਿਬੇਕ ਬੁੱਧ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਨੋਟ : ਮਨੂਰ ਬਾਰੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ੪੦ਵੀਂ ਵਾਰ ਦੀ ਤੀਜੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਦੇਖੋ।

ਪਸੂ ਪਰੇਤਹੁ ਦੇਵ ਕਰਿ; ਸਤਿਗੁਰ ਦੇਵ ਸੇਵ ਭੈ ਭਾਏ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਪਾਏ')

ਪ੍ਰਤੱਖ ਪਸ਼ੂ ਜੂਨ, ਪ੍ਰੇਤ ਜੂਨ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਇਆਂ ਦਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਉਧਾਰ ਕੀਤਾ **ਵਾ:** ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜੋ ਪਸ਼ੂ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਬਿਬੇਕ ਬੁੱਧ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਅਤੇ ਪਰੇਤਹੁ = ਪ੍ਰੇਤ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸੇਵਾ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਭੈ = ਡਰ ਅਤੇ ਭਾਏ = ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਦੁਆਰਾ ਦੇਵਤੇ ਕਰਿ = ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਸਭ ਨਿਧਾਨ ਰਖਿ ਸੰਖ ਵਿਚਿ; ਹਰਿ ਜੀ ਲੈ ਲੈ ਹਥ ਵਜਾਏ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੌਦਾਂ ਰਤਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜੋ ਸੰਖ[1] ਸੀ, ਉਦੋਂ ਖ਼ਾਲੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਧਾਹਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਰੋਂਦਾ ਸੀ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਕਬੀਰ ਰੈਨਾਇਰ ਬਿਛੋਰਿਆ ਰਹੁ ਰੇ ਸੰਖ ਮਝੂਰਿ ॥
ਦੇਵਲ ਦੇਵਲ ਧਾਹੜੀ ਦੇਸਹਿ ਉਗਵਤ ਸੂਰ ॥੧੨੯॥ *(ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੧੩੭੧)*

ਪਰ ਜਦੋਂ ਹਰਿ = ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਇਸ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਲੈ ਕੇ ਵਜਾਏ = ਵਜਾਉਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਨਿਧਾਨ = ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਸੰਖ ਵਿਚ ਰੱਖ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਮਨੁੱਖ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਏ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੁਆਰਾ ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਣੁ ਆਖੀਐ;
ਭਗਤਿ ਵਛਲ ਹੋਇ ਆਪੁ ਛਲਾਏ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਤਿਤ = ਪਾਪੀਆਂ ਦਾ ਉਧਾਰਣੁ = ਉੱਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਆਖੀਐ = ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪ ਭਗਤਿ ਵਛਲ = ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਵੱਸ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਛਲਾਏ = ਛਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਣ ਕੀਤੇ ਗੁਣ ਕਰੇ ਜਗੁ; ਅਵਗੁਣ ਕੀਤੇ ਗੁਣ ਗੁਰ ਭਾਏ।

ਜਗੁ = ਜਗਤ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਹੈ ਕਿ ਗੁਣ ਕੀਤੇ = ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ 'ਤੇ ਹੀ ਜਗਤ ਗੁਣ = ਉਪਕਾਰ ਕਰੇ = ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਅਵਗੁਣ ਕੀਤੇ = ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ 'ਤੇ ਵੀ ਗੁਣ = ਉਪਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਭਾਏ = ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਪਰਉਪਕਾਰੀ; ਜਗ ਵਿਚ ਆਏ ॥੧੧॥

ਐਸਾ ਬਿਰਦ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਗ = ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ ॥੧੧॥

---

੧. ਸੰਖ ਇਕ ਜੀਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਮੁੰਦਰਾਂ, ਦਰਿਆਵਾਂ ਆਦਿ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵਿਗਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਇਕ ਘੋਗੇ ਨਾਮਕ ਜੀਵ ਦਾ ਖੋਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਆਪਣੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਨਾਤਨ ਧਰਮ ਵਿਚ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਚੌਦਾਂ ਰਤਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਛੇਵੇਂ ਰਤਨ ਵਿਚ ਸੰਖ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੰਖ ਵਿੱਚੋਂ ਮਰੇ ਹੋਏ ਜੀਵ ਨੂੰ ਵਰਮੇ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਛੇਕ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੧੨ (ਸਿੱਖ ਪਰਉਪਕਾਰੀ)

ਫਲ ਦੇ ਵਟ ਵਗਾਇਆ; ਤਛਣਹਾਰੇ ਤਾਰਿ ਤਰੰਦਾ।

(‘ਵੱਟ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਬ੍ਰਿਛ ਦੇ ਵਗਾਇਆ = ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਵਟ = ਵੱਟਾ ਮਾਰਿਆਂ ਫਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤਛਣਹਾਰੇ = ਲੱਕੜ ਨੂੰ ਤਰਾਸ਼ਣ ਵਾਲੇ ਤਰਖਾਣ ਨੂੰ ਵੀ ਬੇੜੀ ਦੁਆਰਾ ਨਦੀ ਤੋਂ ਤਾਰਿ = ਪਾਰ ਤਰੰਦਾ = ਤਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਤਛੇ ਪੁਤ ਨ ਡੋਬਈ; ਪੁਤ ਵੈਰੁ ਜਲ ਜੀ ਨ ਧਰੰਦਾ।

(‘ਤੱਛੇ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਪਾਣੀ ਆਪਣੇ ਪੁਤ = ਪੁੱਤਰ ਬ੍ਰਿਛ ਨੂੰ ਤਛੇ = ਵੱਢਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਡੋਬਈ = ਡੋਬਦਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪਾਣੀ ਆਪਣੇ ਜੀ = ਮਨ ਵਿਚ ਪੁਤ = ਪੁੱਤਰ ਬ੍ਰਿਛ ਨੂੰ ਵੱਢਣ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਵੈਰ ਧਰੰਦਾ = ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

ਵਰਸੈ ਹੋਇ ਸਹੰਸ ਧਾਰ; ਮਿਲਿ ਗਿਲਿ ਜਲੁ ਨੀਵਾਣਿ ਚਲੰਦਾ।

ਬੱਦਲ ਸਹੰਸ = ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਧਾਰ = ਧਾਰਾਂ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਹੀ ਵਰਸੈ = ਵਰ੍ਹਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਮਿਲਿ ਗਿਲਿ = ਰਲ-ਮਿਲ ਕੇ ਜਲੁ = ਪਾਣੀ ਨੀਵਾਣਿ = ਨੀਵੇਂ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਹੀ ਚਲੰਦਾ = ਚੱਲਦਾ ਹੈ।

ਡੋਬੇ ਡੁਬੇ ਅਗਰ ਨੋ; ਆਪੁ ਛਡਿ ਪੁਤ ਪੈਜ ਰਖੰਦਾ।

ਅਗਰ = ਊਦ ਦੀ ਲੱਕੜੀ ਨੋ = ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਡੋਬੇ = ਡੋਬ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਡੁਬੇ = ਡੋਬਦਾ ਕਿਉਂ ਹੈ ? ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਕਰ ਅਗਰ ਦੀ ਲੱਕੜ ਨਾ ਡੁੱਬੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਆਪਣਾ ਆਪ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਪੈਜ = ਇੱਜ਼ਤ ਰਖੰਦਾ = ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਡੁੱਬਣ ’ਤੇ ਅਸਲੀ ਹੋਣ ਦਾ ਪਤਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਤਰਿ ਡੁਬੈ ਡੁਬਾ ਤਰੈ; ਜਿਣਿ ਹਾਰੈ ਹਾਰੈ ਸੁ ਜਿਣੰਦਾ।

ਜਿਵੇਂ ਅਗਰ ਦੀ ਲੱਕੜ ਪਾਣੀ ਉੱਤੇ ਤਰਿ = ਤਰੇ ਤੇ ਉਹ ਅਸਲ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੁੱਲ ਵਿਚ ਡੁਬੈ = ਡੁੱਬਦੀ ਹੈ ਭਾਵ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਨਕਲੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਅਗਰ ਦੀ ਲੱਕੜ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਡੁਬਾ = ਡੁੱਬ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਤਰੈ = ਤਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੁੱਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਉੱਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਿਣਿ = ਜਿੱਤਿਆ ਹੋਇਆ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਹਾਰੈ = ਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਅੰਦਰ ਹਾਰੈ = ਹਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਸੁ = ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਜਿਣੰਦਾ = ਜਿੱਤ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਉਲਟਾ ਖੇਲੁ ਪਿਰੰਮ ਦਾ; ਪੈਰਾਂ ਉਪਰਿ ਸੀਸੁ ਨਿਵੰਦਾ।

ਪਿਰੰਮ = ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਇਹ ਖੇਲੁ = ਖੇਡ ਉਲਟੀ ਹੈ ਕਿ ਸੀਸੁ = ਸਿਰ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪੈਰਾਂ ਉੱਪਰ ਹੀ ਨਿਵੰਦਾ = ਨਿਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਪੈਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਹੰਕਾਰੀ

ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੈਰਾਂ ਉੱਤੇ ਝੁਕਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਨਿਮਰਤਾ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਉਹ ਹੰਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਝੁਕਦੇ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਊਚਾ ਚੜੈ ਸੁ ਪਵੈ ਪਇਆਲਾ ॥
ਧਰਨਿ ਪੜੈ ਤਿਸੁ ਲਗੈ ਨ ਕਾਲਾ ॥੩॥ *(ਆਸਾ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੩੭੪)*

ਆਪਹੁ ਕਿਸੈ; ਨ ਜਾਣੈ ਮੰਦਾ ॥੧੨॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਰਮੁਖ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਆਪਹੁ = ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਮੰਦਾ = ਬੁਰਾ ਕਿਸੈ = ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਣੈ = ਜਾਣਦੇ ॥੧੨॥ ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਕਬੀਰ ਸਭ ਤੇ ਹਮ ਬੁਰੇ ਹਮ ਤਜਿ ਭਲੋ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥ *(ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੧੩੬੪)*

ਪਉੜੀ ੧੩ (ਸਿੱਖ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਤੇ ਨਿਮਰਤਾ ਵਾਲਾ ਹੈ)

ਧਰਤੀ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠਿ ਹੈ; ਧਰਤੀ ਹੇਠਿ ਵਸੰਦਾ ਪਾਣੀ।

ਜਿਵੇਂ ਧਰਤੀ ਸਦਾ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠਿ = ਨੀਚੇ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਹੇਠਿ = ਥੱਲੇ ਪਾਣੀ ਵਸੰਦਾ = ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਧਰਤੀ ਰੂਪ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਬੁੱਧੀ ਰੂਪ ਧਰਤੀ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਪਾਣੀ ਰੂਪ ਪ੍ਰੇਮ ਵੱਸਦਾ ਹੈ।

ਪਾਣੀ ਚਲੈ ਨੀਵਾਣਿ ਨੋ; ਨਿਰਮਲੁ ਸੀਤਲੁ ਸੁਧੁ ਪਰਾਣੀ।

ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਨੀਵਾਣਿ = ਨੀਵੇਂ ਪਾਸੇ ਨੋ = ਨੂੰ ਹੀ ਚਲੈ = ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਨਿਰਮਲ ਪਾਣੀ ਸੀਤਲੁ = ਠੰਢਾ ਤੇ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦੀ ਮੈਲ ਤਾਰ ਕੇ ਸ਼ੁੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰਸਿੱਖ ਪਾਣੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਨੀਵੇਂ ਹੋ ਕੇ ਚੱਲਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਗੁਰਮੁਖ ਨਿਰਮਲ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸ਼ੁੱਧ ਰੂਪ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਬਹੁ ਰੰਗੀ ਇਕ ਰੰਗੁ ਹੈ; ਸਭਨਾ ਅੰਦਰਿ ਇਕੋ ਜਾਣੀ।

ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਬਹੁ = ਬਹੁਤ ਰੰਗੀ = ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਭੀ ਇਕ ਰੰਗ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਇਕ-ਰਸ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਭਨਾ = ਸਾਰੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਇੱਕੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੀ ਜਾਣੀ = ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਪ੍ਰੇਮ ਵਾਲੇ ਪੁਰਖ ਮਿਲੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਹਰ ਇਕ ਜੀਵ ਵਿਚ ਇੱਕੋ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਜੋਤਿ ਜਾਣ ਕੇ ਹੀ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਅੰਦਰ ਇੱਕੋ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਜੋਤਿ ਨੂੰ ਜਾਨਣਾ ਪਿਆਰ ਵਾਲੇ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ।

ਤਤਾ ਹੋਵੈ ਧੁਪ ਵਿਚਿ; ਛਾਵੈ ਠੰਢਾ ਵਿਰਤੀ ਹਾਣੀ।

ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਧੁੱਪ ਵਿਚ ਤਤਾ = ਗਰਮ ਹੋਵੈ = ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਛਾਵੈ = ਛਾਂ ਵਿਚ ਠੰਢਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਉਸ ਦਾ ਹਾਣੀ = ਸਾਥੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤੇਹੋ ਜਿਹਾ ਉਹ ਵਰਤਾਰਾ ਵਿਰਤੀ = ਵਰਤਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਸੂਰਮਤਾਈ ਦਿਖਾਉਣ ਸਮੇਂ ਗਰਮ ਭਾਵ ਬੀਰ-ਰਸੀਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤ ਚਿੱਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਠੰਢ ਵਰਤਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਤਪਦਾ ਪਰਉਪਕਾਰ ਨੋ; ਠੰਢੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਵਿਹਾਣੀ।

ਗੁਰਮੁਖ ਬੀਰ-ਰਸ ਸਮੇਂ ਵੀ ਪਰਉਪਕਾਰ ਨੋ = ਨੂੰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਤਪਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਠੰਢੇ = ਸੀਤਲ ਸੁਭਾਅ ਵੇਲੇ ਵੀ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰ ਕੇ ਸਮਾਂ ਵਿਹਾਣੀ = ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਅਗਨਿ ਬੁਝਾਏ ਤਪਤਿ ਵਿਚਿ; ਠੰਢਾ ਹੋਵੈ ਬਿਲਮੁ ਨ ਆਣੀ।

('ਬੁਝਾਏ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਪਾਨੀ ਤਪਤਿ = ਗਰਮ ਤਪਸ਼ ਵਿਚ ਵੀ ਅਗਨਿ = ਅੱਗ ਬੁਝਾਏ = ਬੁਝਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਪਾਨੀ ਠੰਢਾ ਹੋਵੈ = ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਭੀ ਅੱਗ ਬੁਝਾਉਣ ਵਿਚ ਬਿਲਮ = ਦੇਰੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਆਨੀ = ਆਉਂਦੀ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਗੁਰਮੁਖ ਬੀਰ-ਰਸ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਜ਼ੁਲਮ ਦੀ ਅੱਗ ਬੁਝਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਗੁਰਮੁਖ ਠੰਢੇ ਭਾਵ ਸ਼ਾਂਤ ਚਿੱਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਅੱਗ ਬੁਝਾਉਣ ਵਿਚ ਦੇਰੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ।

ਗੁਰਸਿਖੀ ਦੀ; ਏਹ ਨਿਸਾਣੀ ॥੧੩॥

ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੀ ਏਹ = ਇਹੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਸਿੱਖ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਚਾਹੇ ਕਿਤਨੀਆਂ ਵੀ ਔਕੜਾਂ ਆ ਜਾਣ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਔਕੜਾਂ ਵਿਚ ਚਾਹੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਕਦੇ ਵੀ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਆਲਸ ਅਤੇ ਢਿੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਇਹੀ ਅਸਲ ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਦਾ ਮਾਰਗ ਹੈ ॥੧੩॥

ਪਉੜੀ ੧੪ (ਸਿੱਖ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਤੇ ਨਿਮਰਤਾ ਵਾਲਾ ਹੈ)

ਪਾਣੀ ਅੰਦਰਿ ਧਰਤਿ ਹੈ; ਧਰਤੀ ਅੰਦਰਿ ਪਾਣੀ ਵਸੈ।

('ਵੱਸੈ' ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਪਾਨੀ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਧਰਤਿ = ਧਰਤੀ ਟਿਕੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਪਾਨੀ ਵਸੈ = ਵੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਦੇਹ ਰੂਪ ਧਰਤੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਪਾਨੀ ਵਿਚ ਟਿਕੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਦੇਹ ਅੰਦਰ ਸੱਤਾ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਵੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਧਰਤੀ ਰੰਗੁ ਨ ਰੰਗ ਸਭਿ; ਧਰਤੀ ਸਾਉ ਨ ਸਭ ਰਸ ਰਸੈ।

('ਰੱਸੈ' ਥੋੜ੍ਹਾ ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੀ ਰੰਗ ਨ = ਨਹੀਂ, ਪਰ ਸਭਿ = ਸਾਰੇ ਰੰਗ ਭੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਹਨ (ਫੁੱਲਾਂ ਤੋਂ ਦੇਖੋ) ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਾਉ = ਸੁਆਦ ਭੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਸਾਰੇ ਸਵਾਦ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥ ਭੀ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੇ ਫਲ-ਫੁੱਲ, ਸਾਰੇ ਰੰਗ ਤੇ ਰਸ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਦੇਹ ਰੂਪੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੰਗ ਨਹੀਂ, ਸਭ ਰੰਗ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੇਹ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸੁਆਦ ਭੀ ਨਹੀਂ, ਸਭ ਰਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸੱਤਾ ਕਰਕੇ ਰਸੈ = ਰਸਦੇ ਹਨ।

ਧਰਤੀ ਗੰਧੁ ਨ ਗੰਧ ਬਹੁ; ਧਰਤਿ ਨ ਰੂਪ ਅਨੂਪ ਤਰਸੈ।

('ਤਰੱਸੈ' ਪਾਠ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਉਚਾਰਣ ਕਰੋ)

ਜਿਵੇਂ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗੰਧੁ = ਸੁਗੰਧ ਨ = ਨਹੀਂ, ਪਰ ਬਹੁ = ਬਹੁਤੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੰਧ = ਸੁਗੰਧੀਆਂ

(ਖ਼ੁਸ਼ਬੋ) ਵਾਲੇ ਫੁੱਲ ਆਦਿ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੂਪ ਭੀ ਨ = ਨਹੀਂ, ਪਰ ਸਾਰੇ ਅਨੂਪ = ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਰੂਪਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕ ਤਰਸੈ = ਤਰਸਦੇ ਹਨ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਦੇਹ ਰੂਪੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸੁਗੰਧ ਨਹੀਂ, ਸਾਰੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਚੇਤਨ ਦੇ ਆਸਰੇ ਮਹਿਕ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਦੇਹ ਦਾ ਕੋਈ ਅਕਾਰ ਨਹੀਂ, ਸਭ ਅਕਾਰ ਚੇਤਨ ਦੇ ਆਸਰੇ ਹਨ ਤੇ ਜੋ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪਾਂ ਨੂੰ ਤਰਸਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਭੀ ਚੇਤਨ ਦੇ ਆਸਰੇ ਹਨ।

ਜੇਹਾ ਬੀਜੈ ਸੋ ਲੁਣੈ; ਕਰਮ ਭੂਮਿ ਸਭਿ ਕੋਈ ਦਸੈ।

('ਦੱਸੈ' ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਜੇਹਾ = ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਕੋਈ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਬੀਜ ਬੀਜੈ = ਬੀਜਦਾ ਹੈ, ਸੋ = ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਲੁਣੈ = ਵੱਢਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਭਿ = ਸਾਰੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਰਮ ਭੂਮੀ ਦਸੈ = ਦੱਸਦੇ ਹਨ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਫਲ ਭੋਗਦਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਅਹਿ ਕਰੁ ਕਰੇ ਸੁ ਅਹਿ ਕਰੁ ਪਾਏ ਕੋਈ ਨ ਪਕੜੀਐ ਕਿਸੈ ਥਾਇ ॥੩॥

(ਆਸਾ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੪੦੬)

ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਾ ਦੇਹ ਰੂਪ ਕਰਮ ਭੂਮੀ ਜਿਹੜੀ ਹੈ, ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਦੱਸਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਇਹ ਸਰੀਰ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਕਰਮ ਧਰਤੀ ਸਰੀਰੁ ਜੁਗ ਅੰਤਰਿ ਜੋ ਬੋਵੈ ਸੋ ਖਾਤਿ ॥ *(ਸਿਰੀਰਾਗ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੭੮)*

ਚੰਦਨ ਲੇਪੁ ਨ ਲੇਪੁ ਹੈ; ਕਰਿ ਮਲ ਮੂਤ ਕੁਸੂਤ ਨ ਧਸੈ।

('ਧੱਸੈ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਧਰਤੀ ਚੰਦਨ ਦੇ ਲੇਪ ਨਾਲ ਭੀ ਲਿਪਾਇਮਾਨ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਮਲ-ਮੂਤਰ ਦਾ ਕੁਸੂਤ੍ਰ ਕਰ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਧਸੈ = ਧਸਦੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਭਾਵ ਗ਼ੁੱਸੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਰੂਪੀ ਲੇਪਾਂ, ਮਹਿਕਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਫਸਦੇ ਤੇ ਮਲ-ਮੂਤਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜੇ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੁਗ਼ਲੀ, ਨਿੰਦਿਆ ਕਰੇ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਔਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਧਾਰਦੇ, ਇਕ-ਰਸ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਵੁਠੇ ਮੀਹ ਜਮਾਇਦੇ; ਡਵਿ ਲਗੈ ਅੰਗੂਰੁ ਵਿਗਸੈ।

('ਵਿਗੱਸੈ' ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਕਰੋ)

ਜਿਵੇਂ ਧਰਤੀ ਮੀਂਹ ਵੁਠੇ = ਵਰ੍ਹਨ ਤੋਂ ਖੇਤੀ ਜਮਾਇਦੇ = ਜਮਾਉਂਦੀ ਹੈ ਭਾਵ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਡਵਿ = ਅੱਗ ਲਗੈ = ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਭੀ ਹਰਿਆਵਲਤਾ ਦੇ ਅੰਗੂਰ ਵਿਗਸੈ = ਖਿੜਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪੀ ਵਰਖਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਆਪਣੀ ਦੇਹ ਰੂਪੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਭਗਤੀ ਰੂਪ ਖੇਤੀ ਜਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਈਰਖਾ ਰੂਪੀ ਅੱਗ ਵੀ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਗੁਰਮੁਖ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਰੂਪ ਅੰਗੂਰ ਖਿੜਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਦੁਖਿ ਨ ਰੋਵੈ; ਸੁਖਿ ਨ ਹਸੈ ॥੧੪॥

('ਹੱਸੈ' ਥੋੜ੍ਹਾ ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਧਰਤੀ ਦੁੱਖ ਵਿਚ ਰੋਵੈ = ਰੋਂਦੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਸੁਖ ਵਿਚ ਹਸੈ = ਪ੍ਰਸੰਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਇਵੇਂ ਹੀ

ਗੁਰਮੁਖ ਦੁੱਖ ਵਿਚ ਰੋਂਦੇ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਸੁਖ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਭਾਵ ਇਕ-ਰਸ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥੧੪॥ ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਸੁਖੁ ਦੁਖੁ ਦੋਨੋ ਸਮ ਕਰਿ ਜਾਨੈ ਅਉਰੁ ਮਾਨੁ ਅਪਮਾਨਾ ॥ *(ਗਉੜੀ ਮ: ੯, ਅੰਗ ੨੧੯)*

ਪਉੜੀ ੧੫ (ਸਿੱਖ ਦੀ ਨਿੱਤ ਕਮਾਈ)

ਪਿਛਲ ਰਾਤੀ ਜਾਗਣਾ; ਨਾਮੁ ਦਾਨ ਇਸਨਾਨੁ ਦ੍ਰਿੜਾਏ।

ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਛਲ = ਪਿਛਲੀ ਰਾਤੀ = ਰਾਤ ਭਾਵ ਪਹਿਰ ਰਾਤ ਰਹਿੰਦੀ (ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ) ਜਾਗਣਾ = ਜਾਗ ਕੇ ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ, ਦਾਨ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੇ ਤੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਿਯਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿੜਾਏ = ਪੱਕੇ ਕਰੇ।

ਮਿਠਾ ਬੋਲਣੁ ਨਿਵ ਚਲਣੁ; ਹਥਹੁ ਦੇ ਕੈ ਭਲਾ ਮਨਾਏ।

ਗੁਰਮੁਖ ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਣੁ = ਬੋਲੇ, ਨਿਵ = ਨੀਵੇਂ ਭਾਵ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਚਲਣੁ = ਚੱਲੇ ਅਤੇ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਨੂੰ ਹਥਹੁ = ਹੱਥੋਂ ਦੇ ਕੈ = ਕੇ ਭਲਾ ਮਨਾਵੇ।

ਥੋੜਾ ਸਵਣਾ ਖਾਵਣਾ; ਥੋੜਾ ਬੋਲਨੁ ਗੁਰਮਤਿ ਪਾਏ।

ਗੁਰਮੁਖ ਥੋੜ੍ਹਾ ਸਵਣਾ = ਸੌਂਵੇਂ, ਥੋੜ੍ਹਾ ਖਾਵਣਾ = ਖਾਵੇ ਤੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੀ ਬੋਲਨੁ = ਬੋਲੇ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਪਾਏ ਭਾਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇ।

ਘਾਲਿ ਖਾਇ ਸੁਕ੍ਰਿਤੁ ਕਰੈ; ਵਡਾ ਹੋਇ ਨ ਆਪੁ ਗਣਾਏ।

ਗੁਰਮੁਖ ਦਸਾਂ ਨਹੁੰਆਂ ਦੀ ਘਾਲਿ = ਕਮਾਈ ਕਰ ਕੇ ਖਾਇ = ਖਾਵੇ, ਸੁਕ੍ਰਿਤੁ = ਚੰਗੇ ਕਰਮ ਕਰੈ = ਕਰੇ ਅਤੇ ਵਡਾ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਕਦੇ ਵੀ ਆਪਣਾ ਆਪ ਨਾ ਗਣਾਏ = ਗਣਾਵੇ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਗਾਵਦੇ; ਰਾਤਿ ਦਿਹੈ ਨਿਤ ਚਲਿ ਚਲਿ ਜਾਏ।

ਗੁਰਮੁਖ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਗਾਵਦੇ = ਗਾਵੇ ਅਤੇ ਰਾਤ ਦਿਹੈ = ਦਿਨ, ਨਿਤ = ਨਿਤਾਪ੍ਰਤਿ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਚੱਲ ਚੱਲ ਕੇ ਜਾਏ = ਜਾਵੇ।

ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਪਰਚਾ ਕਰੈ; ਸਤਿਗੁਰ ਪਰਚੈ ਮਨ ਪਰਚਾਏ।

ਗੁਰਮੁਖ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ = ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਪਰਚਾ ਕਰੈ = ਕਰੇ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਪਰਚੈ = ਪਰਚੇ ਵਿਚ ਮਨ ਨੂੰ ਪਰਚਾਏ = ਪਰਚਾਵੇ।

ਆਸਾ ਵਿਚਿ; ਨਿਰਾਸੁ ਵਲਾਏ ॥੧੫॥

ਇਉਂ ਗੁਰਮੁਖ ਆਸਾ ਰੂਪ ਜਗਤ ਦੇ ਵਿਚ ਨਿਰਾਸੁ = ਆਸਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਵਲਾਏ = ਬਤੀਤ ਕਰੇ **ਵਾ:** ਆਸਾ ਰੂਪ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਨਿਰਾਸੁ = ਉਪਰਾਮ ਹੋ ਕੇ ਸਮਾਂ ਬਤੀਤ ਕਰੇ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਆਸਾ ਮਾਹਿ ਨਿਰਾਸੁ ਵਲਾਏ ॥ *(ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੯੭੮)*

ਪਉੜੀ ੧੯

ਗੁਰ ਚੇਲਾ ਚੇਲਾ ਗੁਰੂ; ਗੁਰੁ ਸਿਖ ਸੁਣਿ ਗੁਰ ਸਿਖ ਸਦਾਵੈ।

ਗੁਰ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਚੇਲਾ = ਸਿੱਖ ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਕੇ ਗੁਰਤਾ-ਗੱਦੀ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਚੇਲਾ = ਸਿੱਖ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ) ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਬਣੇ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਕੇ ਸਿੱਖ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹੀ ਹੋ ਗਏ, ਭਾਵ ਇੱਕੋ ਜੋਤਿ-ਸਰੂਪ ਹੋ ਗਏ। ਇਉਂ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੁਣ ਕੇ ਅਮਲ ਵਿਚ ਲਿਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਸਦਾਵੈ = ਕਹਾਵੇ **ਵਾ:** ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਚਲਾਉਣੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਗੁਰੂ ਸਿਖੁ ਸਿਖੁ ਗੁਰੂ ਹੈ ਏਕੋ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸੁ ਚਲਾਏ॥ *(ਆਸਾ ਮ: ੪, ਅੰਗ ੪੪੪)*

ਇਕ ਮਨਿ ਇਕੁ ਅਰਾਧਣਾ; ਬਾਹਰਿ ਜਾਂਦਾ ਵਰਜਿ ਰਹਾਵੈ।

ਇਕ = ਇਕਾਗਰ ਮਨ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਅਰਾਧਣਾ = ਧਿਆਉਣਾ ਕਰੇ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਵਰਜਿ = ਰੋਕ ਕੇ ਰਹਾਵੈ = ਰੱਖਣਾ ਕਰੇ। ਅਤੇ :

ਹੁਕਮੀ ਬੰਦਾ ਹੋਇਕੈ; ਖਸਮੈ ਦਾ ਭਾਣਾ ਤਿਸ ਭਾਵੈ।

ਹੁਕਮੀ = ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਬੰਦਾ = ਦਾਸ ਹੋਇਕੈ = ਹੋ ਕੇ ਖਸਮੈ = ਮਾਲਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਭਾਣਾ = ਹੁਕਮ ਤਿਸ = ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਵੈ = ਚੰਗਾ ਲੱਗੇ।

ਮੁਰਦਾ ਹੋਇ ਮੁਰੀਦ ਸੋਇ; ਕੋ ਵਿਰਲਾ ਗੁਰਿ ਗੋਰਿ ਸਮਾਵੈ।

ਜੋ ਮੁਰਦੇ ਵਾਂਗ ਹੋਇ = ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸੋਇ = ਉਹ ਗੁਰੂ ਦਾ ਮੁਰੀਦ = ਸੇਵਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕੋ = ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਸੇਵਕ ਗੁਰਿ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਹੁਕਮ ਰੂਪ ਗੋਰਿ = ਕਬਰ ਵਿਚ ਸਮਾਵੈ = ਸਮਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਪਾਖਾਕ ਹੋਇ; ਪੈਰਾਂ ਉਪਰਿ ਸੀਸੁ ਧਰਾਵੈ।

ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰੀਂ = ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਖਾਕ = ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ = ਚਰਨਾਂ ਉੱਪਰ ਆਪਣਾ ਸੀਸੁ = ਸਿਰ ਧਰਾਵੈ = ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

ਆਪ ਗਵਾਏ ਆਪੁ ਹੋਇ; ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਨ ਨਦਰੀ ਆਵੈ।

ਉਹ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਗਵਾਏ = ਗਵਾ ਕੇ ਆਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੋਇ = ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਵੀ ਦੂਜਾ = ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਉ = ਭਾਵ ਨਦਰਿ = ਨਜ਼ਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਆਵੈ = ਆਉਂਦਾ, ਭਾਵ ਸਭ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ਹੀ ਵੇਖਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੁਸਿਖੀ; ਗੁਰ ਸਿਖ ਕਮਾਵੈ ॥੧੯॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੀ ਕਮਾਵੈ = ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ॥੧੯॥

ਪਉੜੀ ੧੭ (ਵਿਰਲੇ ਸਿੱਖ)

ਤੇ ਵਿਰਲੇ ਸੈਂਸਾਰ ਵਿਚਿ; ਦਰਸ਼ਨ ਜੋਤਿ ਪਤੰਗ ਮਿਲੰਦੇ।

ਜਿਵੇਂ ਪਤੰਗਾ ਦੀਵੇ ਦੀ ਜੋਤ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣੇ ਖੰਭਾਂ ਨੂੰ ਸਾੜ ਕੇ ਵਿਚ ਹੀ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਸੰਕਲਪਾਂ-ਵਿਕਲਪਾਂ ਰੂਪੀ ਖੰਭਾਂ ਨੂੰ ਸਾੜ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਮਿਲੰਦੇ = ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਤੇ = ਉਹ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸੈਂਸਾਰ = ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕਰੋੜਾਂ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਵਿਰਲੇ ਹਨ।

ਤੇ ਵਿਰਲੇ ਸੈਂਸਾਰ ਵਿਚਿ; ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਹੋਇ ਮਿਰਗ ਮਰੰਦੇ।

ਜਿਵੇਂ ਮਿਰਗ = ਹਿਰਨ ਘੰਡੇਹੇੜੇ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣ ਕੇ ਸ਼ਿਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣ ਕੇ ਮਰਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਜੋ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਸੁਰਤਿ = ਚਿੱਤ ਜੋੜ ਕੇ ਹਿਰਨ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮਰੰਦੇ = ਮਰਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਮੋਹਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ = ਉਹ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸੈਂਸਾਰ = ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਿਰਲੇ = ਟਾਵੇਂ ਟਾਵੇਂ ਹਨ।

ਤੇ ਵਿਰਲੇ ਸੈਂਸਾਰ ਵਿਚਿ; ਚਰਣ ਕਵਲ ਹੁਇ ਭਵਰ ਵਸੰਦੇ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਵਰ = ਭੌਰਾ ਕਮਲ ਵਿਚ ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਕਵਲ = ਕਮਲਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੁਇ = ਹੋ ਕੇ ਵਸੰਦੇ = ਵੱਸਦੇ ਹਨ ਤੇ = ਉਹ ਗੁਰਮੁਖ ਸੈਂਸਾਰ = ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਿਰਲੇ ਹਨ।

ਤੇ ਵਿਰਲੇ ਸੈਂਸਾਰ ਵਿਚਿ; ਪਿਰਮ ਸਨੇਹੀ ਮੀਨ ਤਰੰਦੇ।

ਜਿਵੇਂ ਮੀਨ = ਮੱਛੀ ਦਾ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਤਰਦੀ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਜੋ ਪਿਰਮ = ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਸਨੇਹੀ = ਪਿਆਰੇ ਹੋ ਕੇ ਮੱਛੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਤਰੰਦੇ = ਤਰਦੇ ਹਨ, ਤੇ = ਉਹ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ, ਜਗਿਆਸੂ ਜਨ ਸੈਂਸਾਰ = ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਿਰਲੇ = ਛਿਦੇ ਛਿਦੇ ਹਨ।

ਤੇ ਵਿਰਲੇ ਸੈਂਸਾਰ ਵਿਚਿ; ਗੁਰੁ ਸਿਖ ਗੁਰੁ ਸਿਖ ਸੇਵ ਕਰੰਦੇ।

ਜੋ ਗੁਰਸਿੱਖ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੰਦੇ = ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤੇ = ਉਹ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸੈਂਸਾਰ = ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਿਰਲੇ = ਟਾਵੇਂ ਟਾਵੇਂ ਹਨ।

ਭੈ ਵਿਚਿ ਜੰਮਣਿ ਭੈ ਰਹਣਿ; ਭੈ ਵਿਚਿ ਮਰਿ ਗੁਰੁ ਸਿਖ ਜੀਵੰਦੇ।

ਜੋ ਗੁਰਸਿੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਭੈ = ਡਰ ਵਿਚ ਜੰਮਣਿ = ਜੰਮ ਕੇ ਭਾਵ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਭੈ = ਡਰ ਵਿਚ ਰਹਣਿ = ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਭੈ = ਡਰ ਵਿਚ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕੂੜੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮਰ ਕੇ ਜੀਵੰਦੇ = ਜਿਉਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲ; ਪਿਰਮ ਚਖੰਦੇ ॥੧੭॥

ਉਹ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਪਿਰਮ = ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਸੁਖ ਫਲ ਦੇ ਰਸ ਨੂੰ ਚਖੰਦੇ = ਚੱਖਦੇ ਹਨ **ਵਾ:** ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦ ਰੂਪੀ ਸੁਖ ਫਲ ਨੂੰ ਚੱਖਦੇ ਹਨ।

ਪਉੜੀ ੧੮ (ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਸਰਬ ਸ਼ਿਰੋਮਣੀ ਹੈ)

ਲਖ ਜਪ ਤਪ ਲਖ ਸੰਜਮਾ; ਹੋਮ ਜਗ ਲਖ ਵਰਤ ਕਰੰਦੇ।

(ਸਾਰੇ 'ਲੱਖ' ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਜਪ = ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਮੰਤਰ ਜਪਦੇ ਹਨ, ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਭੁੱਖੇ-ਤ੍ਰਿਹਾਏ ਰਹਿ ਕੇ ਧੂਣੀਆਂ ਆਦਿ ਲਾ ਕੇ ਤਪ = ਤਪੱਸਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਸੰਜਮਾ = ਇੰਦਰੀਆਂ ਦਾ ਦਮਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਹੋਮ = ਹਵਨ, ਜਗ = ਯੱਗ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਵਰਤ ਰੱਖਣਾ ਕਰੰਦੇ = ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਲਖ ਤੀਰਥ ਲਖ ਊਲਖਾ; ਲਖ ਪੁਰੀਆ ਲਖ ਪੁਰਬ ਲਗੰਦੇ।

('ਊਲਖਾਂ' ਬਿੰਦੀ ਲਾ ਕੇ ਪੜ੍ਹੋ)

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰੂ ਹਨ, ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਊਲਖਾ = ਕੰਨ-ਪਾਟੇ ਜੋਗੀ ਹਨ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਪੁਰੀਆਂ (ਵਿਸ਼ਨ ਪੁਰੀ, ਸ਼ਿਵ ਪੁਰੀ, ਬ੍ਰਹਮ ਪੁਰੀ ਆਦਿਕ) ਹਨ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਅਭਿਜਿਤ ਨਛੱਤਰ ਦੇ ਪੁਰਬ ਪਰ ਗੰਗਾ ਉੱਤੇ ਨਹਾਉਣ ਲਗੰਦੇ = ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਦੇਵੀ ਦੇਵਲ ਦੇਹੁਰੇ; ਲਾਖ ਪੂਜਾਰੀ ਪੂਜ ਕਰੰਦੇ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਦੇਵੀਆਂ ਦੇ ਦੇਵਲ = ਮੰਦਰਾਂ ਅਤੇ ਲਾਖ = ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਠਾਕੁਰਾਂ ਦੇ ਦੇਹੁਰਿਆਂ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਪੁਜਾਰੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਜ = ਪੂਜਾ ਕਰੰਦੇ = ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਜਲ ਥਲ ਮਹੀਅਲਿ ਭਰਮਦੇ; ਕਰਮ ਧਰਮ ਲਖ ਫੇਰਿ ਫਿਰੰਦੇ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਜਲ = ਪਾਣੀਆਂ ਵਿਚ, ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਥਲ = ਮਾਰੂਥਲਾਂ ਮਹੀਅਲਿ = ਵਿਚ **ਵਾ:** ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਮਹੀਅਲਿ (ਮਹੀ + ਅਲਿ) ਮਹੀ = ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਲਿ = ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਸਿਧੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਭਰਮਦੇ = ਭਟਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਨਿਤ ਨਮਿਤ ਆਦਿ ਕਰਮ ਯੱਗ ਆਦਿ ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਖਾਵੇ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਫੇਰ ਵਿਚ ਫਿਰੰਦੇ = ਫਿਰਦੇ ਹਨ।

ਲਖ ਪਰਬਤ ਵਣਖੰਡ ਲਖ; ਲਖ ਉਦਾਸੀ ਹੋਇ ਭਵੰਦੇ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਪਰਬਤਾਂ ਉੱਤੇ, ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਵਣਖੰਡ (ਵਣ + ਖੰਡ) ਵਣ = ਜੰਗਲਾਂ ਦੇ ਖੰਡ = ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਉਦਾਸੀ = ਵਿਰੱਕਤ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਭਵੰਦੇ = ਭਟਕਦੇ ਹਨ।

ਅਗਨੀ ਅੰਗੁ ਜਲਾਇਦੇ; ਲਖ ਹਿਮੰਚਲਿ ਜਾਇ ਗਲੰਦੇ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਪੰਜ ਧੂਣੀਆਂ ਤਪਾ ਕੇ ਜੇਠ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਅਗਨੀ = ਅੱਗ ਨਾਲ ਜਲਾਇਦੇ = ਸਾੜਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਹਿਮੰਚਲਿ = ਹਿਮਾਲਿਆ ਪਰਬਤ 'ਤੇ ਜਾਇ = ਜਾ ਕੇ ਗਲੰਦੇ = ਗਲਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰ ਸਿਖੀ ਸੁਖੁ; ਤਿਲੁ ਨ ਲਹੰਦੇ ॥੧੮॥

ਪਰ ਇਹ ਉਪਰੋਕਤ ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਧਰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਸੁਖ ਫਲ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਤਿਲ ਮਾਤਰ ਵੀ ਅਨੰਦ ਨ = ਨਹੀਂ ਲਹੰਦੇ = ਲੈ ਸਕਦੇ ॥੧੮॥

ਪਉੜੀ ੧੯ (ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਗਤਿ ਨਹੀਂ)

ਚਾਰਿ ਵਰਣ ਕਰਿ ਵਰਤਿਆ; ਵਰਨੁ ਚਿਹਨੁ ਕਿਹੁ ਨਦਰਿ ਨ ਆਇਆ।

ਪਰਮਾਤਮਾ ਚਾਰੇ ਵਰਨਾਂ (ਖੱਤਰੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਸ਼ੂਦ, ਵੈਸ਼) ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਰੂਪ ਹੋ ਕਰਿ = ਕਰਕੇ ਵਰਤਿਆ = ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਹਾਂ ਵਰਨਾਂ ਦੇ ਚਿਹਨੁ = ਚਿੰਨ੍ਹ ਕਰਕੇ ਕਿਹੁ = ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੀ ਨਦਰਿ = ਨਜ਼ਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਆਇਆ।

ਛਿਅ ਦਰਸਨੁ ਭੇਖਧਾਰੀਆ; ਦਰਸਨ ਵਿਚਿ ਨ ਦਰਸਨੁ ਪਾਇਆ।

ਛਿਅ = ਛੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ (ਜੋਗੀ, ਜੰਗਮ, ਸਰੇਵੜੇ, ਸੰਨਿਆਸੀ, ਬਿਪਰ, ਦਰਵੇਸ਼) ਦੇ ਭੇਖਧਾਰੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਛੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਦਰਸਨ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ = ਪਾਉਣਾ ਕੀਤਾ।

ਸੰਨਿਆਸੀ ਦਸ ਨਾਵ ਧਰਿ; ਨਾਉ ਗਣਾਇ ਨ ਨਾਉ ਧਿਆਇਆ।

ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦਸ ਨਾਵ = ਨਾਮ (ਤੀਰਥ, ਆਸ਼ਰਮ, ਵਣ, ਅਰਣਯ, ਗਿਰ, ਪਰਬਤ, ਸਾਗਰ, ਸਰਸਵਤੀ, ਭਾਰਤੀ ਅਤੇ ਪੁਰੀ) ਧਰੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਉ = ਨਾਮ ਹੀ ਗਣਾਇ = ਗਣਾਉਂਦੇ ਰਹੇ, ਪਰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਉ = ਨਾਮ ਨ = ਨਹੀਂ ਧਿਆਇਆ = ਧਿਆ ਸਕੇ।

ਰਾਵਲ ਬਾਰਹ ਪੰਥ ਕਰਿ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੰਥੁ ਨ ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਆ।

ਰਾਵਲ = ਜੋਗੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਾਰਹ = ਬਾਰਾਂ ਪੰਥ = ਰਸਤੇ (ਹੇਤੁ, ਪਾਵ, ਆਈ, ਗਮਯ, ਪਾਗਲ, ਗੋਪਾਲ, ਕੰਥੜੀ, ਬਾਨਾ, ਧੂਜ, ਚੋਲੀ, ਰਾਵਲ ਤੇ ਦਾਸ ਪੰਥ) ਕਰਿ = ਬਣਾ ਲਏ, ਪਰ ਉਹ ਅਲਖੁ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਦੇ ਪੰਥੁ = ਰਸਤੇ ਨੂੰ ਲਖਾਇਆ = ਲਖ ਨ = ਨਹੀਂ ਸਕੇ।

ਬਹੁ ਰੂਪੀ ਬਹੁ ਰੂਪੀਏ; ਰੂਪ ਨ ਰੇਖ ਨ ਲੇਖ ਮਿਟਾਇਆ।

ਬਹੁਰੂਪੀਏ ਆਪਣੇ ਬਹੁ = ਬਹੁਤ ਰੂਪੀ = ਰੂਪ ਭਾਵ ਸ੍ਵਾਂਗ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਹੁ ਰੂਪਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਰੂਪ ਤੇ ਰੇਖ = ਚਿੰਨ੍ਹ ਨੂੰ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਵਾਗਵਣ ਦਾ ਲੇਖ ਮਿਟਾਇਆ = ਮਿਟਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਭਾਵ ਜੰਮਣ-ਮਰਨ ਦਾ ਲੇਖ ਨਹੀਂ ਮਿਟਾਇਆ।

ਮਿਲਿ ਮਿਲਿ ਚਲਦੇ ਸੰਗ ਲਖ; ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ਨ ਰੰਗ ਰੰਗਾਇਆ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਨਾਂਗੇ ਸਾਧੂ, ਵੈਰਾਗੀ, ਸੰਨਿਆਸੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਯਾਤਰੂ ਮੰਡਲੀ ਬਣਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਗ = ਨਾਲ ਮਿਲ ਮਿਲ ਕੇ ਚੱਲਦੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੀ ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ = ਸਾਧ ਸੰਗਤ **ਵਾ:** ਸਾਧੂ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਤੱਤਬੇਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਨ = ਨਹੀਂ ਰੰਗਾਇਆ।

ਵਿਣੁ ਗੁਰੁ ਪੂਰੇ; ਮੋਹੇ ਮਾਇਆ॥੧੯॥

ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਸਾਰੇ ਭੇਖਧਾਰੀ, ਬਹੁਰੂਪੀਏ ਤੇ ਮੰਡਲੀਏ ਪੂਰੇ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਵਿਣੁ = ਬਗ਼ੈਰ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਹੀ ਮੋਹੇ = ਮੋਹਿਤ ਭਾਵ ਖਚਿਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ॥੧੯॥

ਪਉੜੀ ੨੦ (ਵਿਰਲੇ ਬੰਦੇ)

ਕਿਰਸਾਣੀ ਕਿਰਸਾਣ ਕਰਿ; ਖੇਤ ਬੀਜਿ ਸੁਖ ਫਲੁ ਨ ਲਹੰਦੇ।

ਕਿਰਸਾਣ = ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਆਪਣੇ ਖੇਤ ਵਿਚ ਕਿਰਸਾਣੀ = ਖੇਤੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਿ = ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਖੇਤ ਵਿਚ ਬੀਜੀ ਫ਼ਸਲ ਵਿੱਚੋਂ ਆਤਮਿਕ ਸੁਖ ਫਲ ਨ = ਨਹੀਂ ਲਹੰਦੇ = ਲੈ ਸਕਦਾ।

ਵਣਜੁ ਕਰਨਿ ਵਾਪਾਰੀਏ; ਲੈ ਲਾਹਾ ਨਿਜ ਘਰਿ ਨ ਵਸੰਦੇ।

ਵਾਪਾਰੀਏ = ਵਪਾਰੀ ਲੋਕ ਵਣਜੁ = ਵਪਾਰ ਕਰਨਿ = ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਪਾਰ ਵਿਚ ਲਾਹਾ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਿਜ ਘਰਿ = ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਨ = ਨਹੀਂ ਵਸੰਦੇ = ਵੱਸ ਸਕਦੇ।

ਚਾਕਰੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਚਾਕਰੀ; ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਨ ਸੁਲਹ ਕਰੰਦੇ।

ਚਾਕਰੁ = ਨੌਕਰ ਚਾਕਰੀ = ਨੌਕਰੀ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਅੰਦਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਜੋਤਿ ਦੇਖ ਕੇ ਸੁਲਹ = ਸੁਲਾਹ ਨ = ਨਹੀਂ ਕਰੰਦੇ = ਕਰ ਸਕਦੇ, ਭਾਵ ਸੁਖੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਚੰਗਿਆਈਆ; ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਰਤਬ ਥਿਰੁ ਨ ਰਹੰਦੇ।

(‘ਕਰਤਬ’ ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਕਈ ਪੁੰਨੀ ਪੁਰਸ਼ ਪੁੰਨ-ਦਾਨ ਤੇ ਚੰਗਿਆਈਆਂ ਭਰਪੂਰ ਕਰਤਬ = ਕੰਮ ਕਰ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਸਦਾ ਥਿਰੁ = ਸਥਿਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਰਹੰਦੇ = ਰਹਿੰਦੇ, ਭਾਵ ਪੁੰਨਾਂ ਦਾ ਫਲ ਸੁਖ ਭੋਗ ਕੇ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਨਿੱਤ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਆਤਮਿਕ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਰਾਜੇ ਪਰਜੇ ਹੋਇਕੈ; ਕਰਿ ਕਰਿ ਵਾਦੁ ਨ ਪਾਰਿ ਪਵੰਦੇ।

ਕਈ ਰਾਜੇ ਬਣ ਕੇ ਤੇ ਕਈ ਪਰਜੇ = ਰਈਅਤ ਹੋਇਕੈ = ਹੋ ਕੇ ਅਤੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਵਾਦੁ = ਝਗੜੇ ਕਰ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਵੰਦੇ = ਪੈ ਸਕਦੇ ਭਾਵ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ।

ਗੁਰ ਸਿਖ ਸੁਣਿ ਗੁਰਸਿਖ ਹੋਇ; ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਕਰ ਮੇਲ ਮਿਲੰਦੇ।

ਜੋ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖ = ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਨ ਨੂੰ ਮੇਲ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਮਿਲੰਦੇ = ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮਤਿ ਚਲਦੇ; ਵਿਰਲੇ ਬੰਦੇ ॥੨੦॥

ਸੰਸਾਰ ਉੱਤੇ ਚਾਹੇ ਕਿਤਨੇ ਭੀ ਰਾਜੇ ਤੇ ਰਈਅਤ ਹਨ, ਪਰ ਗੁਰਮਤਿ (ਗੁਰ + ਮਤਿ) ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ = ਸਿੱਖਿਆ ਉੱਤੇ ਚਲਦੇ = ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਵਿਰਲੇ = ਟਾਵੇਂ ਟਾਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖ ਬੰਦੇ ਹਨ ॥੨੦॥

ਪਉੜੀ ੨੧

ਗੂੰਗਾ ਗਾਵਿ ਨ ਜਾਣਈ; ਬੋਲਾ ਸੁਣੈ ਨ ਅੰਦਰਿ ਆਣੈ।

(‘ਬੋਲਾ’ ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਗੂੰਗਾ ਪੁਰਖ ਗਾਵਿ = ਗਾਉਣਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਣਈ = ਜਾਣਦਾ ਅਤੇ ਬੋਲ਼ਾ ਪੁਰਖ ਸੁਣੈ = ਸੁਣੇ ਹੋਏ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਨ = ਨਹੀਂ ਆਣੈ = ਲਿਆ ਸਕਦਾ।

ਅੰਨ੍ਹੈ ਦਿਸਿ ਨ ਆਵਈ; ਰਾਤ ਅਨ੍ਹੇਰੀ ਘਰੁ ਨ ਸਿਵਾਣੈ।

('ਅੰਨ੍ਹੈ' ਤੇ 'ਅਨ੍ਹੇਰੀ' ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਅੰਨ੍ਹੈ = ਅੰਨ੍ਹੇ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵੀ ਪਦਾਰਥ ਦਿਸਿ = ਨਜ਼ਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਆਵਈ = ਆਉਂਦਾ ਅਤੇ ਰਾਤ ਦੇ ਅਨ੍ਹੇਰੀ = ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਨ = ਨਹੀਂ ਸਿਵਾਣੈ = ਪਛਾਣ ਸਕਦਾ।

ਚਲਿ ਨ ਸਕੈ ਪਿੰਗੁਲਾ; ਲੂਲਾ ਗਲਿ ਮਿਲਿ ਹੇਤੁ ਨ ਜਾਣੈ।

ਪਿੰਗੁਲਾ = ਪੈਰਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਨ = ਨਹੀਂ ਚਲਿ = ਚੱਲ ਸਕੈ = ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਲੂਲਾ = ਜੋ ਬਾਹਾਂ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਹੈ, ਉਹ ਗਲ ਮਿਲ ਕੇ ਹੇਤੁ = ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਣੈ = ਜਾਣਦਾ।

ਸੰਢਿ ਸਪੁਤੀ ਨ ਥੀਐ; ਖੁਸਰੇ ਨਾਲਿ ਨ ਰਲੀਆ ਮਾਣੈ।

('ਸਪੁੱਤੀ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਸੰਢਿ = ਬਾਂਝ ਇਸਤਰੀ ਕਦੇ ਵੀ ਸਪੁਤੀ = ਸਪੁੱਤਰੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਥੀਐ = ਹੋ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਕਦੇ ਵੀ ਖੁਸਰੇ ਨਾਲ ਰਲੀਆ = ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਨ = ਨਹੀਂ ਮਾਣੈ = ਮਾਣ ਸਕਦੀਆਂ।

ਜਣਿ ਜਣਿ ਪੁਤਾਂ ਮਾਈਆਂ; ਲਾਡਲੇ ਨਾਵਿ ਧਰੇਨ ਧਿਙਾਣੈ।

('ਪੁੱਤਾਂ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਮਾਈਆਂ = ਮਾਵਾਂ ਆਪਣੇ ਪੁਤਾਂ = ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਜਣਿ ਜਣਿ = ਜੰਮ ਜੰਮ ਕੇ ਧਿਙਾਣੈ = ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਲਾਡਲੇ = ਪਿਆਰੇ ਨਾਵਿ = ਨਾਮ ਧਰੇਨ = ਰੱਖ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਭਾਵ ਕੋਈ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਰਾਮ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਚੰਦ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਸੂਰਜ ਹੈ।

ਗੁਰਸਿਖੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਿਣੁ; ਸੂਰਜੁ ਜੋਤਿ ਨ ਹੋਇ ਟਟਾਣੈ।

ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਦੇ ਜੋਤਿ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਅੱਗੇ ਟਟਾਣੈ = ਟਟਹਿਣੇ (ਪਟਬੀਜਣਾ) ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਕੋਈ ਹਸਤੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੋਇ = ਹੁੰਦੀ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਮਾਏ ਤੋਂ ਵਿਣੁ = ਬਿਨਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਧਾਰਨ ਕਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਜੋਤਿ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ; ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਵਖਾਣੈ ॥੨੧॥

ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਵਖਾਣੈ = ਕਥਨ ਭਾਵ ਵਿਚਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ॥੨੧॥

ਪਉੜੀ ੨੨ (ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਸਰਬ ਸ਼ਿਰੋਮਣੀ ਹੈ)

ਲਖ ਧਿਆਨ ਸਮਾਧਿ ਲਾਇ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਰੂਪਿ ਨ ਅਪੜਿ ਸਕੈ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਪਤੰਜਲੀਆਂ ਦੇ ਧਿਆਨੀ ਸਮਾਧੀਆਂ ਲਾਇ = ਲਾ ਕੇ ਧਿਆਨ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜੋ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਸਤਿ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਉਹ ਉਸ ਤੱਕ ਅਪੜਿ = ਪਹੁੰਚ ਨ = ਨਹੀਂ ਸਕੈ = ਸਕਦੇ।

ਲਖ ਗਿਆਨ ਵਖਾਣਿ ਕਰਿ; ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਉਡਾਰੀ ਥਕੈ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਸੰਖੀਆਂ ਦੇ ਗਿਆਨੀ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਵਖਾਣਿ = ਕਥਨ ਕਰਿ = ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸ਼ਬਦ-ਗੁਰੂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤਿ = ਚਿੱਤ ਦੀ ਉਡਾਰੀ ਵੀ ਥਕੈ = ਥੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਬੁਧਿ ਬਲ ਬਚਨ ਬਿਬੇਕ ਲਖ; ਢਹਿ ਢਹਿ ਪਵਨਿ ਪਿਰਮ ਦਰਿ ਧਕੈ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਬਿਬੇਕਵਾਨ ਆਪਣੀ ਬੁਧਿ = ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ ਵਿਹੂਣੇ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਪਿਰਮ = ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਦਰਿ = ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੋਂ ਧਕੈ = ਧੱਕੇ ਖਾ ਕੇ ਢਹਿ ਢਹਿ = ਡਿੱਗ ਡਿੱਗ ਪਵਨਿ = ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

ਜੋਗ ਭੋਗ ਬੈਰਾਗ ਲਖ; ਸਹਿ ਨ ਸਕਹਿ ਗੁਣ ਵਾਸੁ ਮਹਕੈ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਜੋਗ ਕਮਾਉਣ ਵਾਲੇ ਜੋਗੀ, ਭੋਗ ਕਮਾਉਣ ਵਾਲੇ ਭੋਗੀ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਬੈਰਾਗ = ਵਿਰੱਕਤ ਸਾਧੂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਭਗਤੀ ਰੂਪ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਮਹਕੈ = ਮਹਿਕਦੀ ਵਾਸੁ = ਵਾਸ਼ਨਾ ਨੂੰ ਸਹਿ = ਸਹਾਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਸਕਹਿ = ਸਕਦੇ ਭਾਵ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹਨ।

ਲਖ ਅਚਰਜ ਅਚਰਜ ਹੋਇ; ਅਬਿਗਤਿ ਗਤਿ ਅਬਿਗਤਿ ਵਿਚਿ ਅਕੈ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਅਸਚਰਜ ਕੌਤਕਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਅਸਚਰਜ ਹੋਇ = ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਅਬਿਗਤਿ = ਨਾਸ਼ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਗਤਿ = ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਜੋ ਅਬਿਗਤਿ = ਗਤੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਦੇ ਅਕੈ = ਅੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਵਿਸਮਾਦੀ ਵਿਸਮਾਦੁ ਲਖ; ਅਕਥ ਕਥਾ ਵਿਚਿ ਸਹਮਿ ਸਹਕੈ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਪੁਰਸ਼ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਵਿਸਮਾਦੀ = ਅਸਚਰਜਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਵਿਸਮਾਦੁ = ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਅਕਥ = ਕਥਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕਥਾ = ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਸਹਮਿ = ਡਰੇ ਹੋਏ ਸਹਕੈ = ਸਹਿਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਸਿਖੀ ਦੇ; ਅਖਿ ਫਰਕੈ ॥੨੨॥੨੮॥

ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਅੱਖ ਫਰਕੈ = ਫਰਕਣ ਜਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥੨੨॥੨੮॥

ਨੋਟ : ਸੱਕੈ, ਥੱਕੈ, ਧੱਕੈ, 'ਮਹੱਕੈ', 'ਅੱਕੈ', 'ਸਹੱਕੈ', 'ਫਰੱਕੈ' ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਾਠ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ।

ਵਾਰ ੨੯

੧ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

੧ = ਅਦ੍ਵੈਤ ਸਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ, ਓ = ਸਰਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ, ਸਤਿ = ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਗੁਰ = ਚੇਤਨ ਸਰੂਪ, ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ **ਵਾ:** ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੧ (ਸਾਧਸੰਗਤ ਸਚਖੰਡ)

ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਆਦੇਸੁ ਹੈ; ਸਤਿਗੁਰ ਸਚਾ ਨਾਉ ਸਦਾਇਆ।

ਉਸ ਆਦਿ = ਮੁੱਢ ਰੂਪ ਪੁਰਖ = ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਆਦੇਸੁ = ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਸੱਚਾ ਨਾਉ = ਨਾਮ ਸਦਾਇਆ = ਕਹਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਚਾਰਿ ਵਰਨ ਗੁਰ ਸਿਖ ਕਰਿ; ਗੁਰਮੁਖ ਸਚਾ ਪੰਥੁ ਚਲਾਇਆ।

ਫਿਰ ਚਾਰੇ ਵਰਨਾਂ (ਖੱਤਰੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਸ਼ੂਦ, ਵੈਸ਼) ਨੂੰ ਗੁਰਸਿੱਖ ਬਣਾ ਕਰਿ = ਕਰਕੇ ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਦਾ ਸੱਚਾ ਪੰਥੁ = ਮਾਰਗ ਚਲਾਇਆ = ਚਲਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਗਾਂਵਦੇ; ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਬਦੁ ਅਨਾਹਦ ਵਾਇਆ।

ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਨਾਹਦ = ਹੱਦ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਇਕ-ਰਸ ਸ਼ਬਦ ਵਾਇਆ = ਵਜਾਇਆ ਭਾਵ ਉਚਾਰਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਸਿੱਖ ਗਾਂਵਦੇ = ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰ ਸਾਖੀ ਉਪਦੇਸੁ ਕਰਿ; ਆਪਿ ਤਰੈ ਸੈਂਸਾਰ ਤਰਾਇਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਾਖੀ = ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਕਰਕੇ ਐਸਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਗਾਹੀ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰਸਿੱਖ ਆਪ ਤਾਂ ਤਰੈ = ਤਰ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਸੈਂਸਾਰ = ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਰਾਇਆ = ਤਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਪਾਨ ਸੁਪਾਰੀ ਕਥੁ ਮਿਲਿ; ਚੂਨੇ ਰੰਗੁ ਸੁਰੰਗ ਚੜਾਇਆ।

('ਚੜ੍ਹਾਇਆ' ਭਾਰਾ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਪਾਨ ਸੁਪਾਰੀ, ਕੱਥ, ਚੂਨੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਰੰਗ ਤੋਂ ਸੁਰੰਗ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਚੂ-ਚੂਹਾ ਲਾਲ ਰੰਗ ਚੜਾਇਆ = ਚੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਚਾਰੇ ਵਰਨ ਮਿਲ ਕੇ ਇਕ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਭਗਤੀ ਰੂਪੀ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਗਏ ਹਨ।

ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਸਿਮਰਣ ਜੁਗਤਿ; ਗੁਰਮਤਿ ਮਿਲਿ ਗੁਰ ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ।

ਗਿਆਨ ਹੰਸਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਹੰਸ ਦੁੱਧ ਤੇ ਪਾਣੀ ਵੱਖਰਾ ਕਰ ਕੇ ਦੁੱਧ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਉਂ ਹੀ ਸਿੱਖ ਪਾਣੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮਾਇਆ ਦੀਆਂ ਨਾਮ ਤੇ ਰੂਪ ਦੋ ਅੰਸਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਦੁੱਧ ਰੂਪੀ ਸਤਿ, ਚੇਤਨ, ਅਨੰਦ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਧਿਆਨ ਕੱਛੂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕੱਛੂਕੁੰਮੀ ਬਰੇਤੀ ਵਿਚ ਆਂਡੇ ਦੇ ਕੇ ਆਪ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਟਿਕਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਇਉਂ ਸਿੱਖ ਬਰੇਤੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਰੂਪ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਟਿਕਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿਮਰਨ ਕੂੰਜ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕੂੰਜ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਉਡਾਰੀਆਂ ਮਾਰਦੀ ਹੈ, ਇਉਂ ਸਿੱਖ ਚਿਦਾਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਉਡਾਰੀਆਂ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਜੁਗਤਿ = ਜੁਗਤੀ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਪੂਰੇ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਪਾਇਆ = ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ; ਸਚਖੰਡ ਵਸਾਇਆ ॥੧॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਰੂਪੀ ਸੱਚਖੰਡ ਵਸਾਇਆ = ਵਸਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥੧॥

ਪਉੜੀ ੨ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਬਚਾਇਆ)

ਪਰਤਨ ਪਰਧਨ ਪਰਨਿੰਦ ਮੇਟਿ; ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਇਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਰਤਨ = ਪਰਾਈ ਇਸਤਰੀ, ਪਰਧਨ = ਪਰਾਏ ਧਨ ਤੇ ਪਰਨਿੰਦ = ਪਰਾਈ ਨਿੰਦਿਆ ਨੂੰ ਮੇਟ ਕੇ ਨਾਮ, ਦਾਨ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਇਆ = ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕੀਤਾ ਹੈ ਭਾਵ ਪੱਕਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮਤਿ ਮਨੁ ਸਮਝਾਇਕੈ; ਬਾਹਰਿ ਜਾਂਦਾ ਵਰਜਿ ਰਹਾਇਆ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਮਨ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਕੈ = ਸਮਝਾ ਕੇ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵਰਜਿ = ਰੋਕ ਕੇ ਰਹਾਇਆ = ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਅਤੇ :

ਮਨਿ ਜਿਤੈ ਜਗੁ ਜਿਣਿ ਲਇਆ; ਅਸਟਧਾਤੁ ਇਕ ਧਾਤੁ ਕਰਾਇਆ।

('ਜਿੱਤੈ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਨ ਨੂੰ ਜਿਤੈ = ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਗੁ = ਸੰਸਾਰ ਇਉਂ ਜਿਣਿ = ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਪਾਰਸ ਅਸਟਧਾਤੁ = ਅੱਠ ਧਾਤਾਂ ਨਾਲ ਛੂੰਹਦਿਆਂ ਹੀ ਇਕ ਧਾਤ ਸੋਨਾ ਕਰਾਇਆ = ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਪਾਰਸ ਹੋਏ ਪਾਰਸਹੁ; ਗੁਰ ਉਪਦੇਸੁ ਅਵੇਸੁ ਦਿਖਾਇਆ।

ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਪਾਰਸ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਅਵੇਸੁ = ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋਏ = ਹੋਣਾ ਕੀਤਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਪਾਰਸ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਦਿਖਾਇਆ = ਦਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਜੋਗ ਭੋਗ ਜਿਣਿ ਜੁਗਤਿ ਕਰਿ; ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਭੈ ਆਪੁ ਗਵਾਇਆ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋਗ ਭੋਗ ਨੂੰ ਜੁਗਤਿ = ਜੁਗਤੀ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਜਿਣਿ = ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਇ =

ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤਿ = ਭਗਤੀ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਭੈ = ਡਰ ਵਿਚ ਚੱਲ ਕੇ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਗਵਾਇਆ = ਗਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਆਪੁ ਗਇਆ ਆਪ ਵਰਤਿਆ; ਭਗਤਿ ਵਛਲ ਹੋਇ ਵਸਗਤਿ ਆਇਆ।

ਜਦੋਂ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਚਲਿਆ ਗਇਆ = ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਥੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪ ਵਰਤਿਆ = ਵਰਤਦਾ ਹੈ, ਇਉਂ ਭਗਤਿ ਵਛਲ = ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਹੋਇ = ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਵਸਗਤਿ = ਵੱਸ ਵਿਚ ਆਇਆ = ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚਿ; ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਆ ॥੨॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਉਸ ਅਲਖੁ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਲਖਣਾ ਬਿਰਤੀ ਦੁਆਰਾ ਲਖਾਇਆ = ਲਖਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥੨॥

ਪਉੜੀ ੩ (ਸਤਿਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਵਿਕਾਰ ਸਾਧੇ)

ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਮਿਲਿ ਸਾਧਸੰਗਿ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਦੁਖ ਸੁਖ ਸਮਕਰਿ ਸਾਧੇ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ = ਚਿੱਤ ਜੋੜ ਕੇ ਦੁੱਖ ਸੁੱਖ ਨੂੰ ਸਮਕਰਿ = ਬਰਾਬਰ (ਸਮਾਨ) ਜਾਣ ਕਰ ਕੇ ਸਾਧੇ = ਸਾਧ ਲਏ ਹਨ।

ਹਉਮੈ ਦੁਰਮਤਿ ਪਰਹਰੀ; ਗੁਰਮਤਿ ਸਤਿਗੁਰ ਪੁਰਖੁ ਅਰਾਧੇ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਹਉਮੈ = ਹੰਗਤਾ ਤੇ ਦੁਰਮਤਿ = ਖੋਟੀ ਮਤ ਪਰਹਰੀ = ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰਮਤਿ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਪੁਰਖੁ = ਪੂਰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅਰਾਧੇ = ਅਰਾਧਦੇ ਹਨ।

ਸਿਵ ਸਕਤੀ ਨੋ ਲੰਘਿਕੈ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲ ਸਹਜ ਸਮਾਧੇ।

ਗੁਰਮੁਖ ਮਾਇਆ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਸਤੋ ਗੁਣ, ਸਿਵ = ਤਮੋ ਗੁਣ ਤੇ ਸਕਤੀ = ਰਜੋ ਗੁਣ ਨੋ = ਨੂੰ ਲੰਘਿਕੈ = ਲੰਘ ਕੇ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਸੁਖ ਫਲ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਸਮਾਧੇ = ਸਮਾਧੀ ਲਾ ਕੇ ਮਿਲੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸਰ ਏਕ ਜਾਣਿ; ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਮਿਟਾਇ ਉਪਾਧੇ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰੁ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਏਕ = ਇਕ ਸਰੂਪ ਜਾਣ ਕੇ ਦੂਜਾ = ਦ੍ਵੈਸ਼ ਭਾਉ = ਭਾਵ ਦੀ ਉਪਾਧੇ = ਉਪਾਧੀ ਮਿਟਾਇ = ਮਿਟਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਜੰਮਣ ਮਰਣਹੁ ਬਾਹਰੇ; ਅਜਰਾਵਰਿ ਮਿਲਿ ਅਗਮ ਅਗਾਧੇ।

('ਅਜਰਾ-ਵਰ' ਬੋਲੋ)

ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਜੰਮਣ = ਜੰਮਣ ਮਰਣਹੁ = ਮਰਨ ਦੇ ਦੁੱਖ ਤੋਂ ਬਾਹਰੇ = ਬਾਹਰ ਹੋ ਕੇ ਅਜਰਾਵਰਿ = ਬੁਢਾਪੇ ਅਰ ਮੌਤ ਰਹਿਤ **ਵਾ:** ਅਜਰਾਵਰਿ (ਅਜਰਾ + ਵਰਿ) ਅਜਰਾ = ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵਰ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਤੇ ਅਗਮ = ਗੰਮਤਾ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਅਤੇ ਅਗਾਧੇ = ਡੂੰਘੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਆਸ ਨ ਤ੍ਰਾਸ ਉਦਾਸ ਘਰਿ; ਹਰਖ ਸੋਗ ਵਿਹੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਖਾਧੇ।

ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਘਰ ਭਾਵ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸੰਸਾਰਕ ਤੇ ਮਾਇਕੀ ਆਸਾ ਵੱਲੋਂ ਉਦਾਸ = ਵਿਰੱਕਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਤ੍ਰਾਸ = ਡਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਹਰਖ = ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਤੇ ਸੋਗ = ਗ਼ਮੀ ਇਕ-ਸਮਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਵਿਹੁ = ਜ਼ਹਿਰ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਇਕ-ਸਮਾਨ ਸਮਝਣ ਰੂਪ ਖਾਧੇ = ਖਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਤੈਸਾ ਹਰਖੁ ਤੈਸਾ ਉਸੁ ਸੋਗੁ ॥ ਸਦਾ ਅਨੰਦੁ ਤਹ ਨਹੀ ਬਿਓਗੁ ॥
ਤੈਸਾ ਸੁਵਰਨੁ ਤੈਸੀ ਉਸੁ ਮਾਟੀ ॥ ਤੈਸਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਤੈਸੀ ਬਿਖੁ ਖਾਟੀ ॥

(ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੨੭੫)

ਮਹਾਂ ਅਸਾਧ; ਸਾਧ ਸੰਗ ਸਾਧੇ ॥੩॥

ਜੋ ਮਹਾਂ = ਵੱਡੇ ਅਸਾਧ = ਨਾ ਸਾਧੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸੁੱਖ ਦੁੱਖ ਹਰਖ ਸੋਗ ਆਦਿਕ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਸਾਧੇ = ਸਾਧ ਲਿਆ ਹੈ ॥੩॥

ਪਉੜੀ ੪ (ਗੁਰਮੁਖ ਕਰਣੀ ਸਾਧਸੰਗਤ)

ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰੋ; ਰਜ ਗੁਣ ਤਮ ਗੁਣ ਸਤ ਗੁਣ ਜਿਤਾ।

ਪਉਣ = ਹਵਾ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਰਜੋ ਗੁਣ, ਪਾਣੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਤੋ ਗੁਣ, ਅਗਨੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਤਮੋ ਗੁਣ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਜਿਤਾ = ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ।

ਮਨ ਬਚ ਕਰਮ ਸੰਕਲਪ ਕਰਿ; ਇਕ ਮਨ ਹੋਇ ਵਿਗੋਇ ਦੁਚਿਤਾ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਮਨ, ਬਚ = ਬਚਨ, ਕਰਮ (ਸਰੀਰ) ਨੂੰ ਸੰਕਲਪ = ਪ੍ਰਣ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਇਕ ਮਨ = ਇਕਾਗਰ ਮਨ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਦੁਚਿੱਤੇਪਣ ਭਾਵ ਦ੍ਵੈਸ਼-ਭਾਵ ਨੂੰ ਵਿਗੋਇ = ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਲੋਕ ਵੇਦ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਲਿਵ; ਅੰਦਰਿ ਇਕੁ ਬਾਹਰਿ ਬਹੁ ਭਿਤਾ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਵਿਚ ਲਿਵ = ਬਿਰਤੀ ਜੋੜਨਾ ਹੀ ਲੌਕਿਕ ਰੀਤੀ ਤੇ ਵੇਦ ਹਨ, ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਇਕ ਮਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਕ ਰੂਪ ਹਨ, ਪਰ ਬਾਹਰੋਂ ਬਹੁ = ਬਹੁਤ ਭਿਤਾ = ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਮਾਤ ਲੋਕ ਪਾਤਾਲ ਜਿਣਿ; ਸੁਰਗ ਲੋਕ ਵਿਚਿ ਹੋਇ ਅਥਿਤਾ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਾਤ ਲੋਕ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਪਾਤਾਲ ਲੋਕ ਨੂੰ ਜਿਣਿ = ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਇਸਥਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਸੁਰਗ = ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਅਥਿਤਾ = ਸਦਾ ਇਸਥਿਤ ਨਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਭਾਵ ਬਿਨਸਣਹਾਰ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ।

ਮਿਠਾ ਬੋਲਣੁ ਨਿਵ ਚਲਣੁ; ਹਥਹੁ ਦੇ ਕਰਿ ਪਤਿਤ ਪਵਿਤਾ।

ਐਸੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸਦਾ ਮਿਠਾ = ਪਿਆਰਾ ਬੋਲਣੁ = ਬੋਲਦੇ ਹਨ, ਨਿਵ = ਨੀਵਾਂ ਭਾਵ ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ

ਚਲਣੁ = ਚੱਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਥਹੁ = ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਦਾਨ ਦੇਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕਰਕੇ ਪਤਿਤ = ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਪਵਿਤਾ = ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲ ਪਾਇਆ; ਅਤੁਲ ਅਡੋਲ ਅਮੋਲ ਅਮਿਤਾ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਜੋ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੁਖ ਫਲ ਨੂੰ ਪਾਇਆ = ਪਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਤੁਲ = ਤੋਲਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਅਡੋਲ = ਡੋਲਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਅਮੋਲ = ਮੁੱਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਅਮਿਤਾ = ਮਿਨਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਭਾਵ ਅਸੀਮਤ ਹੈ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ; ਪੀੜਨ ਪਿਤਾ ॥੪॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਰੂਪ ਪਿੱਤੇ ਨੂੰ ਪੀੜਨ = ਪੀੜ ਲਿਆ ਭਾਵ ਮਾਰ ਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਸ਼ੁੱਧ ਮਨ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥੪॥

ਨੋਟ : ਜਿੱਤਾ, ਦੁਚਿੱਤਾ, ਭਿੱਤਾ, ਅਥਿੱਤਾ, ਪਵਿੱਤਾ, ਅਮਿੱਤਾ, ਪਿੱਤਾ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਾਠ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ।

ਪਉੜੀ ੫ (ਗੁਰਸਿੱਖ ਗਤੀ, ਸਾਧਸੰਗ, ਗਿਣਤੀ ਚਾਰ ਦੀ)

ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ਹਥ ਜੋੜਿ; ਹੁਕਮੀ ਬੰਦੇ ਰਹਨਿ ਖੜੋਤੇ।

ਜਿਵੇਂ ਹੁਕਮੀ = ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਬੱਝੇ ਹੋਏ ਬੰਦੇ = ਸੇਵਕ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਖੜੋਤੇ = ਖੜੇ ਰਹਨਿ = ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ (ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ, ਮੋਖ) ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ-ਭਗਤੀ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਖੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਚਾਰੇ ਚਕ ਨਿਵਾਇਆ; ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਇਕ ਸੂਤਿ ਪਰੋਤੇ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚਾਰੇ ਚਕ = ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੱਗੇ ਨਿਵਾਇਆ = ਨਿਵਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪੈਰੀਂ = ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਕੇ ਇਕ ਚੇਤਨ ਸੱਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਸੂਤ ਵਿਚ ਪਰੋਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਵੇਦ ਨ ਪਾਇਨਿ ਭੇਦ ਕਿਹੁ; ਪੜਿ ਪੜਿ ਪੰਡਿਤ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਸ੍ਰੋਤੇ।

('ਪੜ੍ਹਿ ਪੜ੍ਹਿ' ਭਾਰਾ ਬੋਲੋ)

ਐਸੇ ਉੱਚੀ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਵੇਦ ਭੀ ਕਿਹੁ = ਕੋਈ ਭੇਦ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਾਇਨਿ = ਪਾ ਸਕਦੇ ਤੇ ਪੰਡਿਤ = ਵਿਦਵਾਨ ਭੀ ਇਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਤੇ ਸ੍ਰੋਤੇ ਭੀ ਸੁਣ ਸੁਣ ਕੇ ਥੱਕ ਗਏ ਹਨ।

ਚਹੁ ਜੁਗਿ ਅੰਦਰਿ ਜਾਗਦੀ; ਓਤਿ ਪੋਤਿ ਮਿਲਿ ਜਗਮਗ ਜੋਤੇ।

ਚਹੁ = ਚਾਰੇ ਜੁਗਾਂ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਜੋਤਿ ਜਗਮਗਾ ਕੇ ਜਾਗਦੀ = ਜਗ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਪਾਸੇ ਓਤਿ ਪੋਤਿ = ਤਾਣੇ ਪੇਟੇ ਵਾਂਗ ਮਿਲ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਚੇਤਨ ਸੱਤਾ ਜੋਤੇ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਚਾਰਿ ਵਰਨ ਇਕ ਵਰਨ ਹੋਇ; ਗੁਰਸਿਖ ਵੜੀਅਨਿ ਸਨਮੁਖਿ ਗੋਤੇ।

ਚਾਰੇ ਵਰਨ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਇਕ ਵਰਨ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹੋ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਨਮੁਖਤਾਈ ਦੇ ਗੋਤੇ = ਗੋਤ ਵਿਚ ਵੜੀਅਨਿ = ਵੜ ਗਏ ਭਾਵ ਰਲ ਗਏ ਹਨ।

ਧਰਮਸਾਲ ਵਿਚਿ ਬੀਜਦੇ; ਕਰਿ ਗੁਰਪੁਰਬ ਸੁ ਵਣਜ ਸਓਤੇ।

ਉਹ ਧਰਮਸਾਲ = ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਬੀਜਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਸ੍ਰਵਣ, ਮੰਨਣ ਜੋ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਇਹ ਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁ = ਉਹ ਗੁਰਪੁਰਬ = ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਉਤਸਵ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਬੀਜੇ ਹੋਏ ਨਾਮ ਦਾ ਸਓਤੇ = ਸਵੱਲਾ ਵਣਜ = ਵਪਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ; ਦਾਦੇ ਪੋਤੇ ॥੫॥

ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਦਾਦੇ ਤੇ ਪੋਤੇ = ਪੋਤਰੇ ਮਿਲ ਕੇ ਬੈਠਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਛੋਟਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਸਭ ਇਕ-ਸਮਾਨ ਹੋ ਕੇ ਸਤਿਸੰਗਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥੫॥

ਪਉੜੀ ੬ (ਗੁਰਭਾਈ ਸਾਧਸੰਗ, ਗਿਣਤੀ ਪੰਜ ਦੀ)

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਅਹੰਕਾਰੁ ਸਾਧਿ; ਲੋਭ ਮੋਹ ਦੀ ਜੋਹ ਮਿਟਾਈ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਨਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦੁਆਰਾ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਅਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਾਧ ਲਿਆ ਭਾਵ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਦਰ ਜੋ ਲੋਭ = ਲਾਲਚ ਅਤੇ ਮੋਹ ਦੀ ਭੁੱਖ ਸੀ, ਉਸ ਦੀ ਜੋਹ = ਤਾੜ ਨੂੰ ਭੀ ਮਿਟਾਈ = ਮਿਟਾ ਲਿਆ ਹੈ।

ਸਤੁ ਸੰਤੋਖ ਦਇਆ ਧਰਮੁ; ਅਰਥੁ ਸਮਰਥੁ ਸੁਗਰਥੁ ਸਮਾਈ।

('ਸਮਰੱਥ' ਅਤੇ 'ਸੁ-ਗਰਥੁ' ਬੋਲੋ)

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਤਿ ਹੈ, ਸੰਤੋਖੀ ਜੀਵਨ, ਦਇਆ = ਦਿਆਲੂ ਸੁਭਾਅ ਤੇ ਧਰਮ ਵਿਚ ਪੱਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਮਰਥੁ = ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਵਾਨ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਅਰਥੁ = ਧਨ, ਸੰਪਤੀ ਤੇ ਸੁਗਰਥੁ = ਪਰਮਾਰਥ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਸਮਾਈ = ਵੱਸੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਪੰਜੇ ਤਤ ਉਲੰਘਿਆ; ਪੰਜ ਸਬਦ ਵਜੀ ਵਾਧਾਈ।

ਉਹ ਪੰਜੇ ਤੱਤਾਂ (ਪਾਣੀ, ਅਗਨੀ, ਹਵਾ, ਪ੍ਰਿਥਵੀ, ਆਕਾਸ਼) ਤੋਂ ਉਲੰਘਿਆ = ਪਾਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਪੰਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ (ਸਤਿ, ਸੰਤੋਖ, ਦਇਆ, ਧਰਮ, ਵਿਚਾਰ) ਦੀਆਂ ਵਾਧਾਈ = ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਵਜੀ = ਵੱਜ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਪੰਜੇ ਮੁਦ੍ਰਾ ਵਸਿ ਕਰਿ; ਪੰਚਾਇਣ ਹੁਇ ਦੇਸ ਦੁਹਾਈ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਜੋਗੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪੰਜੇ ਮੁਦਰਾ (ਖੇਚਰੀ, ਭੂਚਰੀ, ਚਰਚਰੀ, ਅਗੋਚਰੀ, ਉਨਮਨੀ) ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰ ਲਈਆਂ ਹਨ ਤੇ ਪੰਚਾਇਣ = ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦੇ ਪੰਜ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਘਰ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਦੁਹਾਈ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

ਪਰਮੇਸਰ ਹੈ ਪੰਜ ਮਿਲਿ; ਲੇਖ ਅਲੇਖ ਨ ਕੀਮਤਿ ਪਾਈ।

ਪੰਜਾਂ ਗੁਣਾਂ (ਸਤਿ, ਸੰਤੋਖ, ਦਇਆ, ਧਰਮ, ਵਿਚਾਰ) ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਨਾਲ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਮਿਲਿ = ਮਿਲਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਲੇਖ = ਲੇਖੇ ਤੋਂ ਅਲੇਖ ਹੈ ਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਪੰਜ ਮਿਲੇ ਪਰਪੰਚ ਤਜਿ; ਅਨਹਦ ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵ ਲਾਈ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਸਬਦ ਸਬਦ')

ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਪਰਪੰਚ = ਛਲ ਕਰਨਾ ਤਜਿ = ਛੱਡ ਕੇ ਪੰਜ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ ਮਿਲ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਨਹਦ = ਇਕ-ਰਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸੁਰਤ ਦੀ ਲਿਵ = ਬਿਰਤੀ ਲਾਈ ਹੈ।

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਸੋਹਨਿ; ਗੁਰ ਭਾਈ ॥੬॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਇਕ ਮਨ ਬਿਰਤੀ ਜੋੜਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰਭਾਈ ਹੀ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸੋਹਨਿ = ਸ਼ੋਭਦੇ ਹਨ ॥੬॥

ਪਉੜੀ ੭ (ਗੁਰਮੁਖ, ਸਾਧਸੰਗ, ਛੇ ਦੀ ਗਿਣਤੀ)

ਛਿਅ ਦਰਸਨ ਤਰਸਣਿ ਘਣੇ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਤਿਗੁਰ ਦਰਸਨੁ ਪਾਇਆ।

ਛਿਅ = ਛੇ ਦਰਸ਼ਨ (ਜੋਗੀ, ਜੰਗਮ, ਸਰੇਵੜੇ, ਸੰਨਿਆਸੀ, ਬਿਪਰ, ਦਰਵੇਸ਼) ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਘਣੇ = ਬਹੁਤੇ ਤਰਸਣਿ = ਤਰਸਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਇਆ = ਪਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਛਿਅ ਸਾਸਤ੍ਰ ਸਮਝਾਵਣੀ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ।

ਛਿਅ = ਛੇ ਸ਼ਾਸਤਰ (ਸਾਖ, ਨਿਆਇ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਕ, ਪੂਰਬ ਮੀਮਾਂਸਾ, ਪਤੰਜਲ, ਵੇਦਾਂਤ) ਵੀ ਬਹੁਤੀਆਂ ਸਮਝਾਵਣੀ = ਸਮਝਾਵਣੀਆਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਗੁਰਮੁਖ ਨੇ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ = ਦ੍ਰਿੜ ਭਾਵ ਪੱਕਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਰਾਗ ਨਾਦ ਵਿਸਮਾਦ ਵਿਚਿ; ਗੁਰਮਤਿ ਸਤਿਗੁਰ ਸਬਦੁ ਸੁਣਾਇਆ।

ਛੇ ਰਾਗ ਤੇ ਨਾਦ = ਸ਼ਬਦ ਭੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਵਿਸਮਾਦ = ਹੈਰਾਨੀ ਵਿਚ ਹਨ, ਜੋ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੁਆਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਾਇਆ = ਸੁਣਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਛਿਅ ਰੁਤੀ ਕਰਿ ਵਰਤਮਾਨ; ਸੂਰਜੁ ਇਕੁ ਚਲਤੁ ਵਰਤਾਇਆ।

ਜਿਵੇਂ ਛਿਅ = ਛੇ ਰੁਤੀ = ਰੁੱਤਾਂ (ਬਸੰਤ, ਗ੍ਰੀਖਮ, ਪਾਵਸ (ਵਰਖਾ), ਸਰਦ, ਸਿਸੀਅਰ, ਹਿਮਕਰ ਰੁੱਤ) ਵਰਤਮਾਨ = ਵਰਤ ਰਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਵਰਤਣਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਛੇ ਰੁੱਤਾਂ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਇਕ ਹੋਣ ਦਾ ਚਲਤੁ = ਕੌਤਕ ਵਰਤਾਇਆ = ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਜੋਤਿ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕ-ਸਮਾਨ ਹੋ ਕੇ ਵਰਤਦੀ ਹੈ।

ਛਿਅ ਰਸ ਸਾਉ ਨ ਪਾਇਨੀ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖੁ ਫਲ ਪਿਰਮ ਚਖਾਇਆ।

ਜੋ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਪਿਰਮ = ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਸੁਖ ਫਲ ਦਾ ਰਸ ਚਖਾਇਆ = ਚੱਖਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਸਾਉ = ਸੁਆਦ ਛਿਅ = ਛੇ ਰਸ (ਖੱਟਾ, ਮਿੱਠਾ, ਕੌੜਾ, ਕੁਸੈਲਾ, ਸਲੂਣਾ, ਚਟਪਟਾ) ਭੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਾਇਨੀ = ਪਾ ਸਕਦੇ।

ਜਤੀ ਸਤੀ ਚਿਰ ਜੀਵਣੇ; ਚਕ੍ਰਵਰਤਿ ਹੋਇ ਮੋਹੇ ਮਾਇਆ।

ਛੇ ਜਤੀ = ਜਤ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ (ਗੋਰਖ ਨਾਥ, ਹਨੂੰਮਾਨ, ਭੈਰਉ, ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ, ਦੱਤਾਤ੍ਰੇ, ਲਛਮਣ), ਸਤੀ = ਸਤ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ **ਵਾ:** ਸਤੀਆਂ (ਸਤੀ ਧਰਮ ਕਮਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਸੀਤਾ, ਦਮੋਦਰੀ, ਅਨਸੂਈਆ ਆਦਿ) ਚਿਰ ਜੀਵਣੇ = ਚਿਰ ਤਕ ਜਿਊਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਚੱਕ੍ਰਵਰਤੀ ਰਾਜੇ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਮੋਹੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ; ਸਹਿਜ ਸਮਾਇਆ ॥੭॥

ਪਰ ਗੁਰਮੁਖ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਸਹਿਜ = ਸੁਤੇ-ਸਿੱਧ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ = ਸਮਾ ਗਏ ਹਨ ਭਾਵ ਅਭੇਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ॥੭॥

ਪਉੜੀ ੮ (ਸ਼ਬਦ ਕਮਾਈ, ਸਾਧਸੰਗਤ, ਸੱਤ ਦੀ ਗਿਣਤੀ)

ਸਤ ਸਮੁੰਦ ਸਮਾਇ ਲੈ; ਭਵਜਲ ਅੰਦਰਿ ਰਹੇ ਨਿਰਾਲਾ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਸੱਤ ਸਮੁੰਦ = ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੇ, ਮਨ ਤੇ ਬੁੱਧ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸਮਾਇ = ਸਮਾ ਲੈ = ਲਏ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਭਵਜਲ = ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਨਿਰਾਲਾ = ਅਸੰਗ ਰਹੇ = ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸੱਤ ਸਮੁੰਦਰ : ਪੁਰਾਣਾਂ ਅੰਦਰ ਇਹ ਸੱਤ ਸਮੁੰਦਰ ਲਿਖੇ ਹਨ : (੧) ਦੁੱਧ ਦਾ, (੨) ਦਹੀਂ ਦਾ, (੩) ਘਿਉ ਦਾ, (੪) ਇਖ ਦੇ ਰਸ ਦਾ, (੫) ਸ਼ਹਿਦ ਦਾ, (੬) ਮਿੱਠੇ ਪਾਣੀ ਦਾ, (੭) ਖਾਰੇ ਪਾਣੀ ਦਾ।

ਸਤੇ ਦੀਪ ਅਨ੍ਹੇਰੁ ਹੈ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਦੀਪਕੁ ਸਬਦ ਉਜਾਲਾ।

ਸੱਤੇ ਦੀਪਾਂ ਅੰਦਰ ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਅਨ੍ਹੇਰੁ = ਹਨੇਰਾ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸ਼ਬਦ-ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਦੀਪਕੁ = ਦੀਵੇ ਦਾ ਉਜਾਲਾ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਅਰਥਾਤ *ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼* ਅਨੁਸਾਰ ਸੱਤ ਦੀਪ ਸੰਗਿਆ ਟਾਪੂ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਮੰਡਲ ਦੇ ਉਹ ਸੱਤ ਹਿੱਸੇ, ਜੋ ਪੁਰਾਣਾਂ ਨੇ ਸੱਤ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਨਾਲ ਘਿਰੇ ਮੰਨੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ : (੧) ਜੰਬੂ, (੨) ਪਲਕ, (੩) ਸਾਲਮਲ, (੪) ਕੁਸ਼ਦੀਪ, (੫) ਕਰੌਚਦੀਪ, (੬) ਸਾਕ, (੭) ਪੁਸ਼ਕਰ।

ਨੋਟ : ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਲੇਖ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਇਤਿਹਾਸ ਜਾਂ ਮਿਥਿਹਾਸ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਉੱਠ ਕੇ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੁਰਾਣ ਦਾ ਲੇਖ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਿਯਵਤ ਰੱਥ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਸੱਤ ਵਾਰ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਫਿਰਿਆ, ਜਿਸ ਦੇ ਪਹੀਆਂ ਦੀ ਲੀਕ ਨਾਲ ਸੱਤ ਸਮੁੰਦਰ ਬਣ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਨਾਲ ਘਿਰੇ ਹੋਏ ਹਿੱਸੇ ਦੀਪ ਕਹਾਏ।

ਸਤੇ ਪੁਰੀਆਂ ਸੋਧੀਆਂ; ਸਹਜ ਪੁਰੀ ਸਚੀ ਧ੍ਰਮਸਾਲਾ।

ਸਤੇ = ਸੱਤ ਪੁਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੋਧੀਆਂ = ਸਾਧ ਕੇ ਭਾਵ ਜਿੱਤ ਕੇ ਸਹਿਜ ਪੁਰੀ ਰੂਪ ਸੱਚੀ ਧ੍ਰਮਸਾਲਾ = ਸਾਧਸੰਗਤ ਬਣਾਈ ਹੈ।

ਸੱਤ ਪੁਰੀਆਂ : (੧) ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਪੁਰੀ, (੨) ਸ਼ਿਵ ਪੁਰੀ, (੩) ਬ੍ਰਹਮ ਪੁਰੀ, (੪) ਇੰਦਰ ਪੁਰੀ, (੫) ਕੁਬੇਰ ਪੁਰੀ, (੬) ਜਮਪੁਰੀ, (੭) ਸੁਮੇਰ ਪੁਰੀ।

ਸਤੇ ਰੋਹਣਿ ਸਤ ਵਾਰ; ਸਾਧੇ ਫੜਿ ਫੜਿ ਮਥੇ ਵਾਲਾ।

(‘ਸਾਧੇ’ ਅਤੇ ‘ਮੱਥੇ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਸਤੇ = ਸੱਤ ਰੋਹਣਿ = ਨਛੱਤਰ ਤੇ ਸੱਤ ਵਾਰ = ਸੋਮਵਾਰ, ਮੰਗਲਵਾਰ ਆਦਿ ਮੱਥੇ ਰੂਪ ਅੰਤਹਕਰਣ ਵਿਚ ਜੋ ਵਾਲਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸੰਸਕਾਰ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਫੜ ਕੇ ਸਾਧੇ = ਸਾਧ ਲਿਆ ਹੈ।

ਤ੍ਰੈ ਸਤੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਕਰਿ; ਵੀਹ ਇਕੀਹ ਉਲੰਘਿ ਸੁਖਾਲਾ।

ਤ੍ਰੈ = ਤਿੰਨ x ਸਤੇ = ਸੱਤ ਇੱਕੀਆਂ ਪੁਰੀਆਂ (ਇੱਕੀ ਪੁਰੀਆਂ—ਸੱਤ ਦੀਪ, ਸੱਤ ਪਾਤਾਲ, ਸੱਤ ਪੁਰੀਆਂ) ਵਾਲਾ ਜੋ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਧ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਵੀਹ ਵਿਸਵੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਤੋਂ ਉਲੰਘਿ = ਲੰਘ ਕਰਕੇ ਇਕੀਹ = ਇਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਟਿਕ ਕੇ ਸੁਖਾਲਾ (ਸੁਖ + ਆਲਾ) ਸੁੱਖਾਂ ਦੇ ਆਲਾ = ਘਰ ਬਣ ਗਏ ਹਨ।

ਸਤੇ ਸੁਰ ਭਰਪੂਰ ਕਰਿ; ਸਤੀ ਧਾਰੀਂ ਪਾਰਿ ਪਿਆਲਾ।

(‘ਸੱਤੀਂ’ ਬੋਲੋ)

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਸੱਤੇ ਸੁਰਾਂ (ਸ਼ੜਜ, ਰਿਸ਼ਭ, ਗੰਧਾਰ, ਮੱਧਯਮ, ਪੰਚਮ, ਧੈਵਤ, ਨਿਸ਼ਾਦ) ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਭਰਪੂਰ = ਲਬਾਲਬ ਭਰ ਕਰਕੇ ਸਤੀ = ਸੱਤ ਧਾਰੀਂ = ਧਾਰਾਂ (ਪਹਾੜਾਂ) ਪਾਰ ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਪੀਤਾ ਹੈ।

ਨੋਟ : ਭਾਗਵਤ ਵਿਚ ਸੱਤ ਦੀਪਾਂ ਦੇ ਸੱਤ ਪਹਾੜ ਲਿਖੇ ਹਨ: (੧) ਹਿਮਵਾਲ, (੨) ਹੇਮਕੁੰਟ, (੩) ਨਿਸ਼ਦ, (੪) ਮੇਰ, (੫) ਚੈਤ੍ਰ, (੬) ਕਰਣੀ, (੭) ਸ੍ਰਿੰਗੀ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ; ਗੁਰ ਸਬਦ ਸਮਾਲਾ ॥੮॥

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਦੀ ਸੋਝੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸਮਾਲਾ = ਸੰਭਾਲਿਆ ਹੈ॥੮॥

ਪਉੜੀ ੯ (ਮਨ ਵੱਸ, ਸਾਧਸੰਗ, ਅੱਠ ਦੀ ਗਿਣਤੀ)

ਅਠਖੰਡਿ ਪਾਖੰਡ ਮਹਿ; ਗੁਰਮਤਿ ਇਕ ਮਨਿ ਇਕ ਧਿਆਇਆ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ ‘ਮਤਿ’)

ਅਠਖੰਡਾਂ, ਚਾਰ ਵਰਨ, ਚਾਰ ਮਜ਼ਹਬਾਂ ਦੇ ਪਾਖੰਡਾਂ ਮਹਿ = ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਖੰਡਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ **ਵਾ:** ਅਠਖੰਡਿ = ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੇ, ਮਨ, ਬੁੱਧ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਇਕ ਮਨਿ = ਇਕਾਗਰ ਮਨ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਧਿਆਇਆ = ਧਿਆਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਅਸਟਧਾਤੁ ਪਾਰਸ ਮਿਲੀ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਕੰਚਨੁ ਜੋਤਿ ਜਗਾਇਆ।

ਜਿਵੇਂ ਅਸਟ = ਅੱਠ ਧਾਤਾਂ ਸੋਨਾ, ਚਾਂਦੀ, ਤਾਂਬਾ, ਜਿਸਤ, ਪਾਰਾ, ਕਲੀ, ਲੋਹਾ, ਸਿੱਕਾ ਪਾਰਸ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਚਨੁ = ਸੋਨਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਮਜ਼ਹਬ ਤੇ ਚਾਰ ਵਰਣ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਪਾਰਸ ਨਾਲ

ਮਿਲ ਕੇ ਸੋਨਾ ਰੂਪ ਗੁਰਮੁਖ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਜੋਤਿ ਜਗਾਇਆ = ਜਗਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕਾ; ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਆਦੇਸੁ ਕਰਾਇਆ।

ਰਿਧੀਆਂ, ਸਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਿੱਧ ਤੇ ਸਾਧਕਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਆਦਿ = ਮੁੱਢ ਰੂਪ ਤੇ ਪੁਰਖ = ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਆਦੇਸੁ = ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਾਇਆ = ਕਰਵਾਈ ਹੈ।

ਅਠੇ ਪਹਰ ਅਰਾਧੀਐ; ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵ ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਅਰਾਧੀਐ = ਅਰਾਧਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ = ਚਿੱਤ ਦੀ ਲਿਵ = ਬਿਰਤੀ ਲਾ ਕੇ ਅਲਖੁ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਲਖਾਇਆ = ਲਖਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਅਸਟ ਕੁਲੀ ਵਿਹੁ ਉਤਰੀ; ਸਤਿਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰਿ ਨ ਮੋਹੇ ਮਾਇਆ।

('ਕੁਲੀ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ, ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਮਤਿ' ਹੈ)

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮੰਤਰ ਨਾਲ ਸੱਪਾਂ ਦੀਆਂ ਅਸਟ = ਅੱਠ ਕੁਲੀ = ਕੁਲਾਂ (ਸ਼ੇਸ਼, ਕੰਬਲ, ਵਾਸੁਕਿ, ਕਰਕੋਟਕ, ਪਦਮ, ਮਹਾਂਪਦਮ, ਸੰਖ, ਕੁਲਿਕ) ਦੀ ਵਿਹੁ = ਜ਼ਹਿਰ ਉੱਤਰਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਪੰਜੇ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰਿਆਂ ਤੇ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਦੀ ਜ਼ਹਿਰ ਉਤਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮਾਇਆ ਰੂਪ ਪਦਾਰਥ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੋਹ ਸਕਦੇ।

ਮਨੁ ਅਸਾਧੁ ਨ ਸਾਧੀਐ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲੁ ਸਾਧਿ ਸਮਾਇਆ।

ਅਸਾਧੁ = ਨਾ ਸਾਧਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਮਨ ਜੋ ਸਾਧੀਐ = ਸਾਧਿਆ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਅਭਿਆਸ ਦੁਆਰਾ ਸਾਧ ਕੇ ਨਾਮ ਰੂਪ ਸੁਖ ਫਲ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ = ਲੀਨ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ; ਮਨ ਵਸਿ ਆਇਆ ॥੯॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਜੋ ਚੰਚਲ ਮਨ ਸੀ, ਉਹ ਵੱਸ ਵਿਚ ਆਇਆ = ਆ ਗਿਆ ਹੈ **ਵਾ:** ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੯॥ ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਮਨੁ ਬਸਿ ਆਵੈ ਨਾਨਕਾ ਜੇ ਪੂਰਨ ਕਿਰਪਾ ਹੋਇ ॥੧੦॥ *(ਥਿਤੀ ਗਉੜੀ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੨੯੮)*

ਪਉੜੀ ੧੦ (ਗੁਰਮਤਿ, ਸਾਧਸੰਗ, ਨੌਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ)

ਨਉ ਪਰਕਾਰੀ ਭਗਤਿ ਕਰਿ; ਸਾਧੈ ਨਵੈ ਦੁਆਰ ਗੁਰਮਤੀ।

('ਸਾਧੈ' ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਨਉ = ਨੌਂ ਪਰਕਾਰੀ = ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਗਤਿ = ਭਗਤੀ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਭਗਤ ਜਨ ਨਵੈ = ਨੌਂ ਦੁਆਰ = ਗੋਲਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾਧੈ = ਸਾਧਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਇਹ ਗੁਰਮਤੀ (ਗੁਰ + ਮਤੀ) ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤੀ = ਸਿੱਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਸਾਧ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਨੌਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਭਗਤੀ : (੧) ਸ੍ਰਵਨ ਭਗਤੀ, (੨) ਕੀਰਤਨ ਭਗਤੀ, (੩) ਸਿਮਰਨ ਭਗਤੀ, (੪) ਪਾਦ ਸੇਵਨ ਭਗਤੀ, (੫) ਅਰਚਨ ਭਗਤੀ, (੬) ਬੰਦਨ ਭਗਤੀ, (੭) ਸਖਾ ਭਗਤੀ, (੮) ਦਾਸਾ ਭਗਤੀ, (੯) ਆਤਮ ਨਿਵੇਦਨ ਭਗਤੀ। ਅਤੇ :

ਨੌਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : (੧) ਗਿਆਨੀ, (੨) ਧਿਆਨੀ, (੩) ਮੋਨੀ, (੪) ਤਪਸੀ, (੫) ਸੰਨਿਆਸੀ, (੬) ਉਦਾਸੀ, (੭) ਜੋਗੀ, (੮) ਭਗਉਤੀ, (੯) ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਿਰਮੁ ਚਖਾਇਆ; ਗਾਵੈ ਜੀਭ ਰਸਾਇਣ ਰਤੀ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਪਿਰਮੁ = ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਨੂੰ ਚਖਾਇਆ = ਚਖਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਭਾਵ ਧਾਰਨ ਕਰਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੀਭ = ਰਸਨਾ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਵਿਚ ਰਤੀ = ਰੰਗੀ ਹੋਈ ਰਸਾਇਣ = ਰਸਾਂ ਦੇ ਘਰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਵੈ = ਗਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਨਵੀਂ ਖੰਡੀਂ ਜਾਣਾਇਆ; ਰਾਜੁ ਜੋਗੁ ਜਿਣਿ ਸਤੀ ਅਸਤੀ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਜੋ ਮਨ ਅਸਤੀ = ਸਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਸਤੀ = ਸਤ ਵਾਲਾ ਬਣਾ ਕੇ ਰਾਜ ਤੇ ਜੋਗ ਨੂੰ ਜਿਣਿ = ਜਿੱਤ ਕਰਕੇ ਅਸਤੀ, ਭ੍ਰਾਂਤੀ, ਪ੍ਰਿਯ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਨਵੀਂ = ਨੌਂ ਖੰਡੀਂ = ਖੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣਾਇਆ = ਜਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਨੌਂ ਖੰਡਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : (੧) ਕੁਰੂ ਖੰਡ, (੨) ਹਿਰਨਮਯ ਖੰਡ, (੩) ਇਲਾਬ੍ਰਤ ਖੰਡ, (੪) ਕੇਤਮਾਲ ਖੰਡ, (੫) ਹਰਿਵਰਖ ਖੰਡ, (੬) ਰੰਮਯਕ ਖੰਡ, (੭) ਕਿੰਪੁਰਖ ਖੰਡ, (੮) ਭੱਦਰ ਖੰਡ, (੯) ਭਾਰਤ ਖੰਡ।

ਨਉ ਕਰਿ ਨਉ ਘਰ ਸਾਧਿਆ; ਵਰਤਮਾਨ ਪਰਲਉ ਉਤਪਤੀ।

ਗੁਰਮੁਖ ਨਉ = ਨੌਂ ਕਲਾਂ, ਨਉ = ਨੌਂ ਘਰ ਭਾਵ ਨੌਂ ਗੋਲਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾਧਿਆ = ਸਾਧ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ (ਤਿੰਨ ਕਾਲਾਂ) ਵਰਤਮਾਨ, ਪਰਲੋ, ਉਤਪਤੀ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਭਾਵ ਜੰਮਣ ਮਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।

ਨਵਨਿਧੀ ਪਿਛ ਲਗਣੀ; ਨਾਥ ਅਨਾਥ ਸਨਾਥ ਜੁਗਤੀ।

ਐਸੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਨਵਨਿਧੀ = ਨੌਂ ਨਿਧੀਆਂ ਪਿਛ = ਪਿੱਛੇ ਲਗਣੀ = ਲੱਗੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਅਨਾਥ = ਯਤੀਮਾਂ, ਨਾਥ = ਸੁਆਮੀਆਂ ਨੂੰ ਸਨਾਥ = ਕਲਿਆਣ ਹੋਣ ਦੀ ਜੁਗਤੀ = ਢੰਗ ਦੱਸਦੇ ਹਨ।

ਨਉ ਉਖਲ ਵਿਚਿ ਉਖਲੀ; ਮਿਠੀ ਕਉੜੀ ਠੰਢੀ ਤਤੀ।

ਨਉ = ਨੌਂ ਉਖਲ = ਗੋਲਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜੋ ਜੀਭ ਦੀ ਉਖਲ = ਗੋਲਕ ਹੈ, ਉਹ ਮਿੱਠੀ = ਮਿੱਠੇ ਬਚਨ ਬੋਲਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮਿੱਠੀ, ਕਉੜੀ = ਕੌੜੇ ਬਚਨ ਬੋਲਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੌੜੀ, ਠੰਢੀ = ਠੰਢੇ ਬਚਨ ਬੋਲਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਠੰਢੀ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਬੋਲਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਤੱਤੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ; ਗੁਰਮਤਿ ਸਣਖਤੀ ॥੧੦॥

ਤੱਤੇ, ਕੌੜੇ ਬਚਨ ਬੋਲਣ ਵਾਲੀ ਜੀਭ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਲੈ ਕੇ ਸਣਖਤੀ = ਸਫਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ॥੧੦॥

ਨੋਟ : ਗੁਰਮੱਤੀ, ਰੱਤੀ, ਅਸੱਤੀ, ਉਤਪੱਤੀ, ਜੁਗੱਤੀ, ਤੱਤੀ, ਸਣਖੱਤੀ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਾਠ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ।

ਪਉੜੀ ੧੧ (ਗੁਰਸਿੱਖ ਐਸੀ ਕਰਨੀ ਕਰੇ)

ਦੇਖਿ ਪਰਾਈਆਂ ਚੰਗੀਆਂ; ਮਾਵਾਂ ਭੈਣਾਂ ਧੀਆਂ ਜਾਣੈ।

ਗੁਰਮੁਖ ਚੰਗੀਆਂ = ਸੋਹਣੇ ਰੂਪ ਵਾਲੀਆਂ ਪਰਾਈਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਿ = ਵੇਖ ਕੇ ਵੱਡੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਵਾਂ, ਬਰਾਬਰ ਦੀਆਂ ਨੂੰ ਭੈਣਾਂ ਤੇ ਛੋਟੀਆਂ ਨੂੰ ਧੀਆਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਜਾਣੈ = ਜਾਣੇ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਪਰ ਤ੍ਰਿਅ ਰੂਪੁ ਨ ਪੇਖੈ ਨੇਤ੍ਰ॥ *(ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੨੭੪)*

ਵਾ: ਪਰ ਤ੍ਰਿਅ ਦੀਰਘ ਸਮਾਨਿ ਲਘੁ ਜਾਵਦੇਕ
ਜਨਨੀ ਭਗਨੀ ਸੁਤਾ ਰੂਪ ਕੈ ਨਿਹਾਰੀਐ। *(ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਕਬਿੱਤ ੫੪੭)*

ਉਸੁ ਸੂਅਰ ਉਸੁ ਗਾਇ ਕੈ; ਪਰ ਧਨ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਣੈ।

ਜੇਕਰ ਮੁਸਲਮਾਣੈ = ਮੁਸਲਮਾਨ ਪਰ = ਪਰਾਇਆ ਧਨ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਲਈ ਸੂਅਰ = ਸੂਰ ਖਾਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਹਿੰਦੂ ਪਰਾਇਆ ਧਨ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਲਈ ਗਾਇ = ਗਊ ਕੈ = ਦੇ ਮਾਸ ਖਾਣ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਹਕੁ ਪਰਾਇਆ ਨਾਨਕਾ ਉਸੁ ਸੂਅਰ ਉਸੁ ਗਾਇ॥ *(ਮਾਝ ਕੀ ਵਾਰ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੧੪੧)*

ਪੁਤ੍ਰ ਕਲਤ੍ਰ ਕੁਟੰਬੁ ਦੇਖਿ; ਮੋਹੇ ਮੋਹਿ ਨ ਧੋਹਿ ਧਿਙਾਣੈ।

('ਕਲੱਤ੍ਰ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਗੁਰਮੁਖ ਪੁੱਤਰ, ਕਲਤ੍ਰ = ਇਸਤਰੀ ਤੇ ਕੁਟੰਬੁ = ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਮੋਹੇ = ਮੋਹ ਵਿਚ ਮੋਹਿ = ਮੋਹਿਤ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਧੋਹਿ = ਧੋਖੇਬਾਜ਼ੀ, ਧਿਙਾਣੈ = ਧੱਕੇਬਾਜ਼ੀ (ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ) ਨਾ ਕਰੇ।

ਉਸਤਤਿ ਨਿੰਦਾ ਕੰਨਿ ਸੁਣਿ; ਆਪਹੁ ਬੁਰਾ ਨ ਆਖਿ ਵਖਾਣੈ।

ਗੁਰਮੁਖ ਉਸਤਤਿ = ਵਡਿਆਈ ਤੇ ਨਿੰਦਾ = ਅਪਕੀਰਤੀ ਨੂੰ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣ ਕੇ ਆਪਹੁ = ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਬੁਰਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੀ ਆਖਿ = ਆਖ ਕੇ **ਵਾ:** ਆਖਿ = ਮੂੰਹ ਦੁਆਰਾ ਕਹਿ ਕੇ ਵਖਾਣੈ = ਕਥਨ ਨਾ ਕਰੇ, ਭਾਵ ਸਭ ਤੋਂ ਆਪ ਨੂੰ ਹੀ ਬੁਰਾ ਸਮਝੇ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਹਮ ਨਹੀ ਚੰਗੇ ਬੁਰਾ ਨਹੀ ਕੋਇ॥
ਪ੍ਰਣਵਤਿ ਨਾਨਕੁ ਤਾਰੇ ਸੋਇ॥ *(ਸੂਹੀ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੭੨੮)*

ਵਾ: ਕਬੀਰ ਸਭ ਤੇ ਹਮ ਬੁਰੇ ਹਮ ਤਜਿ ਭਲੋ ਸਭੁ ਕੋਇ॥ *(ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੧੩੬੪)*

ਵਡ ਪਰਤਾਪੁ ਨ ਆਪੁ ਗਣਿ; ਕਰਿ ਅਹੰਮੇਉ ਨ ਕਿਸੈ ਰਵਾਣੈ।

ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਪਰਤਾਪੁ = ਪਰਤਾਪੀ ਨਾ ਗਣਿ = ਗਿਣੇ ਤੇ ਅਹੰਮੇਉ = ਹੰਕਾਰ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਕਿਸੈ = ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਰਵਾਣੈ = ਦੁੱਖ ਨਾ ਦੇਵੇ। ਜੋ ਗੁਰਮੁਖ ਇਹ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ :

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲ ਪਾਇਆ; ਰਾਜ ਜੋਗ ਰਸ ਰਲੀਆਂ ਮਾਣੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਸੁਖ ਫਲ ਨੂੰ ਪਾਇਆ = ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਰਾਜ ਰੂਪ ਗ੍ਰਿਹਸਥ

ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਜੋਗੀਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ **ਵਾ:** ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਉਂ ਉਹ ਰਾਜ-ਜੋਗ ਦੇ ਰਸ = ਅਨੰਦ ਤੇ ਰਲੀਆਂ = ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਣੈ = ਮਾਣਦੇ ਹਨ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ; ਵਿਟਹੁ ਕੁਰਬਾਣੈ ॥੧੧॥

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਟਹੁ = ਉੱਪਰੋਂ ਕੁਰਬਾਣੈ = ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਥੋਂ ਇਹ ਦਾਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ॥੧੧॥

ਪਉੜੀ ੧੨ (ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਅਵਸਥਾ)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਿਰਮ ਚਖਾਇਆ; ਭੁਖ ਨ ਖਾਣੁ ਪੀਣ ਅੰਨੁ ਪਾਣੀ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਪਿਰਮ = ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਨੂੰ ਚਖਾਇਆ = ਚਖਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਅੰਨ ਪਾਣੀ, ਪਦਾਰਥ ਖਾਣ ਤੇ ਪੀਣ ਦੀ ਭੁੱਖ ਭਾਵ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਰਹੀ।

ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਨੀਂਦ ਉਘੜੀ; ਜਾਗਦਿਆਂ ਸੁਖ ਰੈਣਿ ਵਿਹਾਣੀ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦੁਆਰਾ ਅਵਿੱਦਿਆ ਦੀ ਨੀਂਦ ਉਘੜੀ = ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਈ ਅਤੇ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਸੁਰਤ ਦੁਆਰਾ ਜਾਗਦੇ ਹੋਏ ਸੁਖ ਰੂਪੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਰੈਣਿ = ਰਾਤ ਵਿਹਾਣੀ = ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸਾਹੇ ਬਧੇ ਸੋਹਣੇ; ਮੈਲਾਪੜ ਪਰਵਾਣੁ ਪਰਾਣੀ।

('ਬਧੇ' ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ ਤੇ 'ਮੈਲਾ-ਪੜ' ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੇ ਮੈਲਾਪੜ = ਮੈਲੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾਏ ਹੋਣ, ਪਰ ਜੇਕਰ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹੇ ਵਾਲਾ ਗਾਨਾ ਬਧੇ = ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸੋਹਣੇ = ਸੋਹਣਾ ਤੇ ਪਰਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਜਿਹੜੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਸਾਹੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਵੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਚਾਹੇ ਮੈਲੇ ਹੋਣ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਪਰਮਾਰਥੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਜਿਨ੍ ਪਟੁ ਅੰਦਰਿ ਬਾਹਰਿ ਗੁਦੜੁ ਤੇ ਭਲੇ ਸੰਸਾਰਿ ॥ *(ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੪੭੩)*

ਚਲਣੁ ਜਾਣਿ ਸੁਜਾਣ ਹੋਇ;
ਜਗ ਮਿਹਮਾਣ ਆਏ ਮਿਹਮਾਣੀ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਦਿਨ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਚਲਣੁ = ਚਲੇ ਜਾਣਿ = ਜਾਣਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸੁਜਾਣ = ਚਤੁਰ, ਉੱਤਮ ਗਿਆਨਵਾਨ ਹੋਇ = ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਜਗ = ਜਗਤ ਵਿਚ ਮਿਹਮਾਣੀ = ਪ੍ਰਾਹੁਣਾਚਾਰੀ ਵਾਂਗ ਆਏ = ਆਉਣਾ ਸਮਝ ਕੇ ਮਿਹਮਾਣ = ਪ੍ਰਾਹੁਣਿਆਂ ਵਾਂਗ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸਚੁ ਵਣਜਿ ਖੇਪ ਲੈ ਚਲੈ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਾਡੀ ਰਾਹੁ ਨੀਸਾਣੀ।

ਗੁਰਮੁਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਦਾ ਵਣਜਿ = ਵਪਾਰ ਕਰ ਕੇ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਦੀ ਖੇਪ = ਰਾਸ (ਪੂੰਜੀ) ਲੈ ਕੇ ਚਲੈ = ਚੱਲਦੇ ਹਨ, ਇਹੀ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਦੇ ਗਾਡੀ ਰਾਹੁ = ਸੁਖਾਲੇ ਰਸਤੇ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ।

ਹਲਤਿ ਪਲਤਿ ਮੁਖ ਉਜਲੇ; ਗੁਰ ਸਿਖ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਮਨਿ ਭਾਣੀ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖ = ਸਿੱਖਿਆ ਮਨ ਨੂੰ ਭਾਣੀ = ਭਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਖ = ਮੂੰਹ ਹਲਤਿ = ਲੋਕ ਤੇ ਪਲਤਿ = ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਉਜਲੇ = ਪਵਿੱਤਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚਿ; ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ॥੧੨॥

ਐਸੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ = ਵਿਚਾਰ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਅਕਥ = ਕਥਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ॥੧੨॥

ਪਉੜੀ ੧੩ (ਸਿੱਖੀ ਸਾਧਨ ਅਤੇ ਸਾਧਸੰਗਤ)

ਹਉਮੈ ਗਰਬੁ ਨਿਵਾਰੀਐ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਰਿਦੈ ਗਰੀਬੀ ਆਵੈ।

ਜਿਹੜੇ ਗੁਰਮੁਖ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਦੇਹ ਦੀ ਹਉਮੈ = ਹੰਗਤਾ ਤੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਗਰਬੁ = ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਿਵਾਰੀਐ = ਨਵਿਰਤ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਿਦੈ = ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਗਰੀਬੀ = ਨਿਮਰਤਾ ਆਵੈ = ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਗਿਆਨ ਮਤੀ ਘਟਿ ਚਾਨਣਾ; ਭਰਮ ਅਗਿਆਨੁ ਅੰਧੇਰੁ ਮਿਟਾਵੈ।

('ਮੱਤੀ' ਕੱਸ ਕੇ, 'ਘਟਿ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਵਾਲੀ ਮਤੀ = ਮੱਤ ਦੁਆਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਟਿ = ਹਿਰਦੇ ਘਰ ਅੰਦਰ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਚਾਨਣਾ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਕਰਕੇ ਜੋ ਭਰਮ ਦਾ ਅੰਧੇਰੁ = ਹਨੇਰਾ ਸੀ, ਉਹ ਮਿਟਾਵੈ = ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਹੋਇ ਨਿਮਾਣਾ ਢਹਿ ਪਵੈ; ਦਰਗਹ ਮਾਣੁ ਨਿਮਾਣਾ ਪਾਵੈ।

ਜੋ ਗੁਰਮੁਖ ਨਿਮਾਣਾ = ਮਾਣ ਰਹਿਤ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਢਹਿ = ਡਿੱਗ ਪਵੈ = ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰਗਹ = ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਨਿਮਾਣਾ ਹੋ ਕੇ ਮਾਣੁ = ਇੱਜ਼ਤ ਪਾਵੈ = ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਖਸਮੈ ਸੋਈ ਭਾਵਦਾ; ਖਸਮੈ ਦਾ ਜਿਸੁ ਭਾਣਾ ਭਾਵੈ।

ਖਸਮੈ = ਮਾਲਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸੋਈ = ਉਹੀ ਜੀਵ ਭਾਵਦਾ = ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਖਸਮੈ = ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਭਾਣਾ = ਹੁਕਮ ਭਾਵੈ = ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਭਾਣਾ ਮੰਨੈ ਮੰਨੀਐ; ਅਪਣਾ ਭਾਣਾ ਆਪਿ ਮਨਾਵੈ।

ਜਿਹੜਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਭਾਣਾ = ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਮੰਨੈ = ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਮੰਨੀਐ = ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਪ੍ਰਵਾਣਨੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪਣਾ ਭਾਣਾ ਆਪ ਹੀ ਮਨਾਵੈ = ਮਨਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਦੁਨੀਆ ਵਿਚਿ ਪਰਾਹੁਣਾ; ਦਾਵਾ ਛਡਿ ਰਹੈ ਦਾ ਦਾਵੈ।

('ਦਾਵਾ' ਥੋੜ੍ਹਾ ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਭਾਣੇ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਦੀ

ਨਿਆਈਂ ਸਮਝ ਕੇ ਅਤੇ ਦਾਵਾ = ਹੱਕ ਜਤਾਉਣ ਦਾ ਕਾਰਜ ਛੱਡ ਕੇ ਦਾ ਦਾਵੈ = ਬੇਦਾਵਾ ਭਾਵ ਬਿਨਾਂ ਦਾਅਵੇ ਤੋਂ ਰਹੈ = ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ; ਹੁਕਮੁ ਕਮਾਵੈ ॥੧੩॥

ਐਸੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਕਮਾਵੈ = ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ॥੧੩॥

ਪਉੜੀ ੧੪ (ਗੁਰਮੁਖ ਕਰਨੀ)

ਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸਰ ਇਕੁ ਜਾਣਿ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਮਿਟਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਇਕ ਰੂਪ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਦੂਜਾ ਭਾਉ = ਦ੍ਵੈਤ-ਭਾਵ ਨੂੰ ਮਿਟਾਇਆ = ਮਿਟਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਹਉਮੈ ਪਾਲਿ ਢੁਹਾਇਕੈ; ਤਾਲ ਨਦੀ ਦਾ ਨੀਰੁ ਮਿਲਾਇਆ।

ਜਿਵੇਂ ਤਾਲ = ਸਰੋਵਰ ਤੇ ਨਦੀ ਦੇ ਨੀਰੁ = ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਮਿਲਾਇਆ = ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਕ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਲਾਅ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜੀਵ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹਉਮੈ ਦੀ ਪਾਲਿ = ਕੰਧ ਨੂੰ ਢੁਹਾਇਕੈ = ਢਹਾ ਕੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਨਦੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵਿਚ ਮੇਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਇਕ ਰੂਪ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੈ ਦੁਹ ਵਲੀਂ; ਇਕਦੂ ਪਾਰਾਵਾਰੁ ਨ ਪਾਇਆ।

('ਵੱਲੀਂ' ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਨਦੀ ਦੇ ਦੁਹ = ਦੋ ਵਲੀਂ = ਪਾਸੇ ਕਿਨਾਰੈ = ਕਿਨਾਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਨਦੀ ਦੇ ਇਕਦੂ (ਇਕ + ਦੂ) ਇਕ ਕਿਨਾਰੇ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਦੂ = ਦੂਸਰੇ ਕਿਨਾਰੇ ਨੂੰ ਪਰਲਾ ਕਿਨਾਰਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਦੂਸਰੇ ਕਿਨਾਰੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਪਹਿਲੇ ਕਿਨਾਰੇ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਰਲਾ ਕਿਨਾਰਾ ਹੈ, ਇਉਂ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਦਾ ਪਾਰਾਵਾਰੁ = ਪਾਰ-ਉਰਾਰ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਕ ਤੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਹਰ ਥਾਂ 'ਤੇ ਵਿਆਪਕ ਹੈ।

ਰੁਖਹੁ ਫਲੁ ਤੈ ਫਲਹੁ ਰੁਖੁ; ਇਕੁ ਨਾਉ ਫਲੁ ਰੁਖੁ ਸਦਾਇਆ।

ਜਿਵੇਂ ਰੁਖਹੁ = ਰੁੱਖ ਤੋਂ ਫਲ ਹੈ ਤੇ ਫਲਹੁ = ਫਲ ਤੋਂ ਰੁੱਖ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਰੁਖੁ = ਬ੍ਰਿਛ ਤੋਂ ਫਲ ਦਾ ਨਾਉ = ਨਾਮ ਇਕ ਹੀ ਸਦਾਇਆ = ਕਹਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਸਿੱਖ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੀ ਜੋਤਿ ਮਿਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਦੀ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਅਭੇਦਤਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜੋਤਿ ਇੱਕੋ ਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਨਾਮ ਦੋ ਹਨ।

ਛਿਅ ਰੁਤੀ ਇਕੁ ਸੁਝੁ ਹੈ; ਸੁਝੈ ਸੁਝੁ ਨ ਹੋਰੁ ਦਿਖਾਇਆ।

('ਰੁੱਤੀਂ' ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਛਿਅ = ਛੇ ਰੁਤੀ = ਰੁੱਤਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਹੀ ਸੁਝੁ = ਸੂਰਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਇਕ ਸੁਝੈ = ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਾ ਤਾਂ ਸੁਝੁ = ਸੁੱਝਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਦਿਖਾਇਆ = ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ

ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦਾ, ਕੇਵਲ ਹਰ ਪਾਸੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਰਾਤੀਂ ਤਾਰੇ ਚਮਕਦੇ; ਦਿਹ ਚੜ੍ਹਿਐ ਕਿਨਿ ਆਖੁ ਲੁਕਾਇਆ।

(‘ਚੜ੍ਹਿਐ’ ਭਾਰਾ ਬੋਲੋ)

ਰਾਤੀਂ = ਰਾਤ ਨੂੰ ਤਾਰੇ ਬਹੁਤ ਚਮਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਦਿਹ = ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਿਐ = ਚੜ੍ਹਨ ਸਮੇਂ ਕਿਨਿ = ਕੌਣ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈ ਲੁਕਾਇਆ = ਲੁਕਾਏ ਹਨ, ਉਹ ਤਾਂ ਸੂਰਜ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾ ਸਹਾਰਨ ਕਰਕੇ ਲੁਕ ਗਏ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਅਵਿੱਦਿਆ ਦੀ ਰਾਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਰੂਪ ਤਾਰੇ ਬਹੁਤ ਚਮਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਲੁਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਇਕ ਮਨਿ; ਇਕੁ ਧਿਆਇਆ ॥੧੪॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਇਕ = ਇਕਾਗਰ ਮਨ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਧਿਆਇਆ = ਧਿਆਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਵਿੱਦਿਆ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥੧੪॥

ਪਉੜੀ ੧੫ (ਅਸਲੀ ਜੋਗ, ਸਾਧਸੰਗਤ)

ਗੁਰਸਿਖ ਜੋਗੀ ਜਾਗਦੇ; ਮਾਇਆ ਅੰਦਰਿ ਕਰਨਿ ਉਦਾਸੀ।

ਗੁਰਸਿੱਖ ਜੋਗੀਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ, ਜੋ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਗਿਆਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਜਾਗਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਜੋਗੀ ਲੋਕ ਮਾਇਆ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਉਦਾਸੀ ਕਰਨਿ = ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਉਂ ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਉਪਰਾਮ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

ਕੰਨੀ ਮੁੰਦ੍ਰਾਂ ਮੰਤ੍ਰ ਗੁਰੁ; ਸੰਤਾਂ ਧੂੜਿ ਬਿਭੂਤ ਸੁਲਾਸੀ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਲਈ ਜੋ ਗੁਰੁ = ਗੁਰਾਂ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ = ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ, ਉਹ ਕੰਨੀ = ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਮੁੰਦਰਾਂ ਹਨ ਤੇ ਜੋ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਧੂੜਿ = ਧੂੜੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਉਹ ਬਿਭੂਤੀ ਸਮਝ ਕੇ ਸੁਲਾਸੀ = ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਖਿੰਥਾ ਖਿਮਾ ਹੰਢਾਵਣੀ; ਪ੍ਰੇਮ ਪਤ੍ਰ ਭਾਉ ਭੁਗਤਿ ਬਿਲਾਸੀ।

(‘ਪੱਤ੍ਰ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਤੋਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਫਿਰ ਵੀ ਮੁਆਫ਼ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਉਂ ਉਹ ਖਿਮਾ ਰੂਪੀ ਖਿੰਥਾ = ਗੋਦੜੀ (ਖੱਫਨੀ) ਹੰਢਾਵਣੀ = ਹੰਢਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਭਾਉ = ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ, ਉਸ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਪਤ੍ਰ = ਪਾਤਰ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਭੁਗਤਿ = ਭੋਜਨ ਦਾ ਬਿਲਾਸੀ = ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹਨ।

ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਸਿੰਙੀ ਵਜੈ; ਡੰਡਾ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਗੁਰਦਾਸੀ।

ਜਿਵੇਂ ਜੋਗੀ ਹਿਰਨ ਦੇ ਸਿੰਙੀ = ਸਿੰਗਾਂ ਦਾ ਵਾਜਾ ਵਜੈ = ਵਜਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਇਉਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ = ਸੁਰਤੀ ਜੋੜੀ ਹੈ, ਇਹ ਸਿੰਙੀ ਵਜਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗਿਆਨ

ਦਾ ਡੰਡਾ ਮਨ ਰੂਪੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਕੇ ਗੁਰਦਾਸੀ (ਗੁਰ + ਦਾਸੀ) ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਾਸੀ = ਦਾਸ (ਸੇਵਕ) ਬਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਹੀ ਧਿਆਨ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰੁ ਗੁਫੈ ਬਹਿ; ਸਹਜਿ ਸਮਾਧਿ ਅਗਾਧਿ ਨਿਵਾਸੀ।

ਗੁਰਮੁਖ ਗੁਰੁ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਾਧਸੰਗਤ ਰੂਪੀ ਗੁਫੈ = ਗੁਫ਼ਾ ਵਿਚ ਬਹਿ = ਬੈਠ ਕੇ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਸਮਾਧਿ = ਸਮਾਧੀ ਲਾ ਕੇ ਅਗਾਧਿ = ਡੂੰਘੇ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸੀ = ਨਿਵਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਹਉਮੈ ਰੋਗ ਅਰੋਗ ਹੋਇ; ਕਰਿ ਸੰਜੋਗੁ ਵਿਜੋਗ ਖਲਾਸੀ।

ਐਸੇ ਗੁਰਮੁਖ ਹਉਮੈ ਦੇ ਰੋਗ ਤੋਂ ਅਰੋਗ ਹੋਇ = ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਸੰਜੋਗ ਤੇ ਵਿਜੋਗ ਦੋਵੇਂ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ = ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਗਏ ਹਨ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ; ਗੁਰਮਤਿ ਸਾਬਾਸੀ ॥੧੫॥

ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤਿ (ਗੁਰ + ਮਤਿ) ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ = ਸਿੱਖਿਆ ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਸਾਬਾਸੀ = ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ॥੧੫॥

ਪਉੜੀ ੧੬ (ਸਾਧਸੰਗਤ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ)

ਲਖ ਬ੍ਰਹਮੇ ਲਖ ਵੇਦ ਪੜਿ; ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸਭ ਥਕੇ।

('ਪੜਿ' ਭਾਰਾ ਬੋਲੋ)

ਲੱਖਾਂ ਬ੍ਰਹਮੇ, ਲੱਖਾਂ ਵੇਦ ਪੜ੍ਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ = ਬੇਅੰਤ ਬੇਅੰਤ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਹਾਰ ਕੇ ਥਕੇ = ਥੱਕ ਗਏ ਹਨ।

ਮਹਾਂਦੇਵ ਅਵਧੂਤ ਲਖ; ਜੋਗ ਧਿਆਨ ਉਂਨੀਦੈ ਅਕੇ।

ਮਹਾਂਦੇਵ ਵਰਗੇ ਅਵਧੂਤ = ਵਿਰੱਕਤ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਜੋਗ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਉਂਨੀਦੈ = ਉਂਨੀਂਦਰੇ (ਸੁੱਤੇ ਨਹੀਂ) ਭਾਵ ਜਾਗ ਕਰਕੇ ਅਕੇ = ਅੱਕ ਗਏ ਹਨ।

ਲਖ ਬਿਸਨ ਅਵਤਾਰ ਲੈ; ਗਿਆਨ ਖੜਗ ਫੜਿ ਪਹੁੰਚਿ ਨ ਸਕੇ।

ਲੱਖਾਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਅਵਤਾਰ ਲੈ ਕੇ, ਭਾਵ ਧਾਰ ਕੇ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਖੜਗ = ਤਲਵਾਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜਿ = ਪਕੜ ਕੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤਕ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਿ = ਅੱਪੜ ਸਕੇ।

ਲਖ ਲੋਮਸੁ ਚਿਰ ਜੀਵਣੇ; ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਵਿਚਿ ਧੀਰਕ ਧਕੇ।

ਲੱਖਾਂ ਲੋਮਸ ਰਿਖੀ ਵਰਗੇ ਚਿਰ ਜੀਵਣੇ = ਚਿਰ ਤਕ ਜਿਊਣ ਵਾਲੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਆਦਿ ਤੇ ਅੰਤ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇ ਤੇ ਧੀਰਕ = ਧੀਰਜ ਵਿਚ ਵੀ ਧੱਕੇ ਹੀ ਖਾਧੇ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ।

ਤਿਨਿ ਲੋਅ ਜੁਗ ਚਾਰਿ ਕਰਿ; ਲਖ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਖੰਡ ਕਰ ਢਕੇ।

ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਤਿੰਨ ਲੋਅ = ਲੋਕ (ਸਵਰਗ ਲੋਕ, ਪਾਤਾਲ ਲੋਕ, ਮਾਤ ਲੋਕ) ਚਾਰੇ ਜੁਗ (ਸਤਿਜੁਗ,

ਤ੍ਰੇਤਾ, ਦੁਆਪਰ, ਕਲਿਜੁਗ) ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ, ਲੱਖਾਂ ਖੰਡ ਬਣਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਰੂਪੀ ਕਰ = ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਰੋਮ ਰੋਮ ਵਿਚ ਢਕੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਲਖ ਪਰਲਉ ਉਤਪਤਿ ਲਖ; ਹਰਹਟ ਮਾਲਾ ਅਖਿ ਫਰਕੇ।

('ਉਤਪੱਤਿ' ਬੋਲੋ)

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਪਰਲੋ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਉਤਪਤੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਹਰਹਟ = ਹਲਟ (ਵਗਦੇ ਖੂਹ 'ਚੋਂ ਪਾਣੀ ਕੱਢਣ ਦਾ ਜੰਤਰ) ਦੀ ਮਾਲਾ = ਮਾਲ੍ਹ ਨਾਲ ਟਿੰਡਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਸੱਖਣੀ (ਖ਼ਾਲੀ) ਹੋਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਹੋਰ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਜੈਸੇ ਹਰਹਟ ਕੀ ਮਾਲਾ ਟਿੰਡ ਲਗਤ ਹੈ ਇਕ ਸਖਨੀ ਹੋਰ ਫੇਰ ਭਰੀਅਤ ਹੈ॥

(ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੧੩੨੯)

ਇਵੇਂ ਹੀ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਅੱਖ ਫਰਕੇ = ਫਰਕਣ ਜਿਤਨਾ ਸਮਾਂ ਹੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਪਰਲੋ ਤੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਪ੍ਰਭੂ ਅੱਖ ਦੇ ਫਰਕਣ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਪਰਲੋ ਤੇ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਹਰਨ ਭਰਨ ਜਾ ਕਾ ਨੇਤ੍ਰ ਫੋਰੁ॥ *(ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੨੮੪)*

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ; ਆਸਕੁ ਹੋਇ ਤਕੇ॥੧੬॥

ਜੋ ਸਾਧਸੰਗਤ ਦਾ ਆਸਕੁ = ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋਇ = ਹੋਵੇਗਾ, ਉਹੀ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਤਕੇ = ਦੇਖੇਗਾ॥੧੬॥

ਨੋਟ : 'ਥੱਕੇ', 'ਅੱਕੇ', 'ਸੱਕੇ', 'ਧੱਕੇ', 'ਢੱਕੇ', 'ਫਰੱਕੇ', 'ਤੱਕੇ', ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਾਠ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ।

ਪਉੜੀ ੧੭

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮੁ; ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੋਈ।

ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ = ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਹੀ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਧਾਰਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਆਦਿ = ਮੁੱਢ ਰੂਪ, ਪੁਰਖੁ = ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਭੂ ਹੈ, ਸੋਈ = ਉਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ (ਨਾਨਕ) ਰੂਪ ਹੈ।

ਜੋਗ ਧਿਆਨੁ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇ; ਵੇਦ ਗਿਆਨ ਪਰਵਾਹ ਨ ਹੋਈ।

ਉਸ ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਪਾਉਣ ਲਈ ਜੋਗੀ ਜੋਗ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਧਿਆਨੀ ਧਿਆਨ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇ = ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਵੀ ਕੋਈ ਪਰਵਾਹ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੋਈ = ਹੁੰਦੀ, ਭਾਵ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਵੀ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਨਾ ਤੂ ਆਵਹਿ ਵਸਿ ਬੇਦ ਪੜਾਵਣੇ॥ *(ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੯੬੨)*

ਦੇਵੀ ਦੇਵ ਸਰੇਵਦੇ; ਜਲ ਥਲ ਮਹੀਅਲਿ ਭਵਦੀ ਲੋਈ।

ਦੇਵੀਆਂ, ਦੇਵਤੇ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਸਰੇਵਦੇ = ਸੇਂਵਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਲ = ਪਾਣੀ ਭਾਵ ਗੰਗਾ ਆਦਿਕਾਂ ਤੇ ਥਲ = ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਜਗ੍ਹਾ (ਮਾਰੂਥਲਾਂ) ਅਤੇ ਮਹੀਅਲਿ (ਮਹੀ + ਅਲਿ) ਮਹੀ = ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਲਿ = ਆਕਾਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸਿਧੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਲੱਭਣ ਲਈ ਲੋਈ = ਲੋਕਾਈ ਭਵਦੀ = ਭਉਂਦੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ।

ਹੋਮ ਜਗ ਜਪ ਤਪ ਘਣੇ; ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਰਮ ਧਰਮ ਦੁਖੁ ਰੋਈ।

ਕਈ ਹੋਮ = ਹਵਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਈ ਯੱਗ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਈ ਜਪ = ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਮੰਤਰ ਜਪਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਈ ਭੁੱਖੇ-ਤਿਹਾਏ ਰਹਿ ਕੇ ਧੂਣੀਆਂ ਲਾ ਕੇ ਤਪ = ਤਪੱਸਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਘਣੇ = ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਕਰਮਾਂ ਧਰਮਾਂ ਕਰਕੇ ਦੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਰੋਈ = ਰੋਂਦੇ ਹਨ।

ਵਸਿ ਨ ਆਵੈ ਧਾਵਦਾ; ਅਠੁ ਖੰਡਿ ਪਾਖੰਡ ਵਿਗੋਈ।

ਜੋ ਮਨ ਅੱਠ ਖੰਡਾਂ ਭਾਵ ਪੰਜ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੇ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਧਾਵਦਾ = ਦੌੜਦਾ ਹੋਇਆ ਵੱਸ ਵਿਚ ਨ = ਨਹੀਂ ਆਵੈ = ਆਉਂਦਾ **ਵਾ:** ਚਾਰ ਵਰਨਾਂ ਤੇ ਚਾਰ ਮਜ਼ਹਬਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਪਾਖੰਡਾਂ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਵੱਸ ਵਿਚ ਨ = ਨਹੀਂ ਆਵੈ = ਆਉਂਦਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਖੰਡਾਂ ਵਿਚ ਦੌੜਨ ਕਰਕੇ ਜੀਵਨ ਵੱਲੋਂ ਤੇ ਲੋਕ-ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਵੀ ਵਿਗੋਈ = ਖ਼ਰਾਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਨੁ ਜਿਣਿ ਜਗੁ ਜਿਣੈ; ਆਪੁ ਗਵਾਇ ਆਪੇ ਸਭ ਕੋਈ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਮਨ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਜਿਣਿ = ਜਿੱਤ ਕੇ ਜਗੁ = ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਜਿਣੈ = ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ, ਭਾਵ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਉੱਪਰ ਫ਼ਤਹਿ ਪਾ ਲਈ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਮਨਿ ਜੀਤੈ ਜਗੁ ਜੀਤੁ ॥ *(ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ ੬)*

ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਗਵਾਇ = ਗੁਆਉਣ ਕਰਕੇ ਸਭ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਐਸੀ ਅਵਸਥਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਜੋਤਿ ਹੀ ਦੇਖਦੇ ਹਨ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ; ਗੁਣ ਹਾਰੁ ਪਰੋਈ ॥੧੭॥

ਸਾਧਸੰਗਤ ਮਾਲਾ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਗੁਰਮੁਖ ਗੁਣਾਂ ਰੂਪੀ ਮਣਕਿਆਂ ਦਾ ਹਾਰ ਪਰੋਈ = ਪਰੋਂਦੇ ਹਨ ॥੧੭॥

ਪਉੜੀ ੧੮ (ਗੁਰੂ ਮਲਾਹ)

ਅਲਖ ਨਿਰੰਜਨੁ ਆਖੀਐ; ਰੂਪ ਨ ਰੇਖ ਅਲੇਖ ਅਪਾਰਾ।

('ਅਲੱਖ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਲਾਲ, ਪੀਲੇ, ਰੂਪ = ਰੰਗ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਮੱਛ, ਕੱਛ ਆਦਿ ਰੇਖ = ਲਕੀਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਅਲੇਖ = ਲੇਖੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਅਪਾਰਾ = ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਪਾਰਾਵਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਭਾਵ ਬੇਅੰਤ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਅਲਖ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਨਿਰੰਜਨੁ (ਨਿਰ + ਅੰਜਨ) ਮਾਇਆ ਦੀ ਅੰਜਨ = ਕਾਲਖ ਰੂਪੀ ਮੈਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਆਖੀਐ = ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਬਿਗਤਿ ਗਤਿ ਅਬਿਗਤਿ ਘਣੀ; ਸਿਮਰਣਿ ਸੇਖ ਨ ਆਵੈ ਵਾਰਾ।

ਅਬਿਗਤਿ = ਗਤੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਗਤਿ = ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਘਣੀ = ਬਹੁਤ ਅਬਿਗਤਿ = ਕਠਿਨ ਹੈ, ਸੇਖ = ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ, ਜੋ ਨਿੱਤ ਨਵੇਂ ਨਾਮਾਂ ਨਾਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਸਿਮਰਣਿ = ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ

ਨਾਮ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਹੀ ਵਾਰਾ = ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਆਵੈ = ਆਉਂਦਾ, ਭਾਵ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਦਾ ਹੀ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਿਆ, ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਤਾਂ ਕਿਥੋਂ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਬੇਅੰਤ ਹੈ।

ਅਕਥ ਕਥਾ ਕਿਉਂ ਜਾਣੀਐ; ਕੋਇ ਨ ਆਖਿ ਸੁਣਾਵਣਹਾਰਾ।

ਅਕਥ = ਕਥਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਕਥਾ = ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਕਿਉਂ = ਕਿਵੇਂ ਜਾਣੀਐ = ਜਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਉਸ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਆਖ ਕੇ ਸੁਣਾਵਣਹਾਰਾ = ਸੁਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਭ ਹੰਕਾਰ ਵੱਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵੱਲ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਅਚਰਜ ਨੋ ਅਚਰਜ ਹੋਇ; ਵਿਸਮਾਦੈ ਵਿਸਮਾਦੁ ਸਮਾਰਾ।

ਜੋ ਅਸਚਰਜ ਸਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਭੀ ਅਸਚਰਜ ਸਰੂਪ ਹੋਇ = ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਸਮਾਦੈ = ਵਿਸਮਾਦ ਸਰੂਪ ਦਾ ਵਿਸਮਾਦੁ = ਅਸਚਰਜ ਸਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਾਰਾ = ਚੇਤੇ ਕਰਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਚਿੰਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਚਾਰਿ ਵਰਨ ਗੁਰ ਸਿਖ ਹੋਇ; ਘਰ ਬਾਰੀ ਬਹੁ ਵਣਜ ਵਪਾਰਾ।

ਚਾਰ ਵਰਨ (ਖੱਤਰੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਸ਼ੂਦ, ਵੈਸ਼) ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹੋਏ ਹਨ, ਜੋ ਘਰ-ਬਾਰੀ ਭਾਵ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਹੋ ਕੇ ਬਹੁ = ਬਹੁਤ ਵਣਜ ਤੇ ਵਪਾਰਾ = ਵਪਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਸਭ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਆਰਾਧਿਆ; ਭਗਤਿ ਵਛਲੁ ਗੁਰੁ ਰੂਪੁ ਮੁਰਾਰਾ।

ਉਹ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਭਗਤਿ ਵਛਲੁ = ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਤੇ ਮੁਰਾਰਾ = ਮੁਰ ਦੈਂਤ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਅਗਿਆਨ ਵਿਨਾਸ਼ਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਆਰਾਧਿਆ = ਅਰਾਧਦੇ ਹਨ।

ਭਵ ਸਾਗਰੁ; ਗੁਰਿ ਸਾਗਰ ਤਾਰਾ॥੧੮॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਰਿ = ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਭਵ ਸਾਗਰੁ = ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਸਾਗਰ = ਸਮੁੰਦਰ ਹਨ, ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਜਗਤ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਅੰਦਰ ਤਾਰਾ = ਤਰਨਾ ਸਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ॥੧੮॥

ਪਉੜੀ ੧੯

ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਏਕੰਕਾਰੁ ਹੋਇ; ਓਅੰਕਾਰਿ ਅਕਾਰੁ ਅਪਾਰਾ।

ਨਿਰੰਕਾਰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ, ਜੋ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਏਕੰਕਾਰ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਓਅੰਕਾਰਿ ਤੋਂ ਅਪਾਰਾ = ਬੇਅੰਤ ਅਕਾਰੁ ਬਣਾਏ ਹਨ।

ਰੋਮ ਰੋਮ ਵਿਚਿ ਰਖਿਓਨੁ; ਕਰਿ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਕਰੋੜ ਪਸਾਰਾ।

ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਕਰੋੜਾਂ ਹੀ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਾਂ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਇਕ ਇਕ ਰੋਮ ਰੋਮ ਵਿਚ ਰਖਿਓਨੁ = ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਕੇਤੜਿਆ ਜੁਗ ਵਰਤਿਆ; ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ ਧੁੰਧੂਕਾਰਾ।

ਮਨ ਦੀ ਅਗਮ = ਗੰਮਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਅਗੋਚਰ = ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਜੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਕੇਤੜਿਆ = ਕਈ ਜੁਗਾਂ ਤਕ ਧੁੰਧੂਕਾਰਾ = ਅੰਧਕਾਰ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਵਰਤਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਕੇਤੜਿਆ ਜੁਗ ਧੁੰਧੂਕਾਰੈ ॥ *(ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੧੦੨੪)*

ਕੇਤੜਿਆ ਜੁਗ ਵਰਤਿਆ; ਕਰਿ ਕਰਿ ਕੇਤੜਿਆ ਅਵਤਾਰਾ।

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਕੇਤੜਿਆ = ਕਈ ਅਵਤਾਰਾ = ਅਵਤਾਰ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਕੇਤੜਿਆ = ਕਈ ਜੁਗਾਂ ਤਕ ਵਰਤਿਆ = ਵਰਤਦਾ ਰਿਹਾ, ਜਿਵੇਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਚੌਵੀ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਗਿਆਰਾਂ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਸੱਤ।

ਭਗਤਿ ਵਛਲੁ ਹੋਇ ਆਇਆ; ਕਲੀਕਾਲ ਪਰਗਟ ਪਾਹਾਰਾ।

ਭਗਤਿ ਵਛਲੁ = ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਹੋਇ = ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਕਲੀਕਾਲ (ਕਲੀ + ਕਾਲ) ਕਲੀ = ਕਲਿਜੁਗ ਦੇ ਕਾਲ = ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਆਇਆ = ਆਉਣਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਹਰ ਪਾਸੇ ਰੱਬੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪਾਹਾਰਾ = ਫੈਲਾਉ ਕੀਤਾ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਵਸਗਤਿ ਹੋਆ; ਓਤਿ ਪੋਤਿ ਕਰਿ ਪਿਰਮ ਪਿਆਰਾ।

ਸਾਧਸੰਗਤ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੁਆਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਵਸਗਤਿ = ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੋਆ = ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਓਤਿ ਪੋਤਿ = ਤਾਣੇ-ਪੇਟੇ ਵਿਚ ਸੂਤ ਇਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਪਿਰਮ = ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਝੈ; ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ ॥੧੯॥

ਇਉਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਪਾਸੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ = ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਰਚਣ ਵਾਲਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੀ ਸੁਝੈ = ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਹਰ ਇਕ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਜੋਤਿ ਤੱਕਦੇ ਹਨ ॥੧੯॥

ਪਉੜੀ ੨੦ (ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਸਿੱਖ)

ਸਤਿਗੁਰ ਮੂਰਤਿ ਪਰਗਟੀ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲੁ ਸਬਦ ਵਿਚਾਰਾ।

ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਮੂਰਤਿ = ਸਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਪਰਗਟੀ = ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰਾ = ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਕੇ ਆਤਮਿਕ ਸੁਖ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਇਕਦੂ ਹੋਇ ਸਹਸ ਫਲੁ; ਗੁਰ ਸਿਖ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਓਅੰਕਾਰਾ।

ਜਿਵੇਂ ਇਕਦੂ (ਇਕ + ਦੂ) ਇਕ ਫਲ ਦੂ = ਤੋਂ ਸਹਸ = ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਫਲ ਹੋਇ = ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਓਅੰਕਾਰ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪਸਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਧਸੰਗਤ ਰੂਪ ਓਅੰਕਾਰ ਤੋਂ ਲੱਖਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹੋਏ ਹਨ।

ਡਿਠਾ ਸੁਣਿਆ ਮੰਨਿਆ; ਸਨਮੁਖਿ ਸੇ ਵਿਰਲੇ ਸੈਂਸਾਰਾ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਡਿਠਾ = ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ ਤੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਐਸੇ ਸੇ = ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਵਿਰਲੇ = ਟਾਂਵੇ ਟਾਂਵੇ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹਨ।

ਪਹਿਲੋਂ ਦੇ ਪਾਖਾਕ ਹੋਇ; ਪਿਛਹੁ ਜਗੁ ਮੰਗੈ ਪਗ ਛਾਰਾ।

('ਪਗ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਜੋ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪਾਖਾਕ = ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜੀ ਹੋਏ ਹਨ, ਫਿਰ ਪਿਛਹੁ = ਪਿੱਛੋਂ ਸਾਰਾ ਜਗੁ = ਜਗਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਗ = ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਛਾਰਾ = ਧੂੜੀ ਮੰਗੈ = ਮੰਗਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਾਰਗੁ ਚਲਿਆ; ਸਚੁ ਵਣਜੁ ਕਰਿ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰਾ।

ਜੋ ਗੁਰਮੁਖ ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਦੇ ਮਾਰਗੁ = ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਚਲਿਆ = ਚੱਲਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਦਾ ਵਣਜੁ = ਵਪਾਰ ਕਰਿ = ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰਿ-ਉਤਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕੀਮਤਿ ਕੋਇ ਨ ਜਾਣਈ; ਆਖਣਿ ਸੁਣਨਿ ਨ ਲਿਖਣਹਾਰਾ।

ਐਸੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਕੋਇ = ਕੋਈ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਣਈ = ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਆਖਣਿ = ਆਖੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸੁਣਨਿ = ਸੁਣੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਲਿਖਣਹਾਰਾ = ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਸਾਧਸੰਗਤਿ; ਗੁਰ ਸਬਦ ਪਿਆਰਾ ॥੨੦॥

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸਾਧਸੰਗਤ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਪਿਆਰਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ॥੨੦॥

ਪਉੜੀ ੨੧ (ਗੁਰ ਚੇਲੇ ਦਾ ਮੇਲ)

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰ ਸਬਦ ਲਿਵ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲੁ ਪਿਰਮ ਚਖਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਲਿਵ = ਬਿਰਤੀ ਲਾ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਿਰਮ = ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਸੁਖ ਫਲ ਨੂੰ ਚਖਾਇਆ = ਚੱਖਿਆ ਹੈ।

ਸਭ ਨਿਧਾਨ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਿ; ਸਭੇ ਫਲ ਬਲਿਹਾਰ ਕਰਾਇਆ।

ਇਸ ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਨਿਧਾਨ = ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਭੇ = ਸਾਰੇ ਫਲ, ਭਾਵ ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ, ਮੋਖ ਭੀ ਬਲਿਹਾਰ = ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਾਇਆ = ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਜਲਣਿ ਬੁਝਾਈਆ; ਸਾਂਤਿ ਸਹਜ ਸੰਤੋਖੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ।

('ਬੁਝਾਈਆ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਜਲਣਿ = ਜਲਣਤਾ ਬੁਝਾਈਆ = ਬੁਝਾ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਸੰਤੋਖ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ = ਦ੍ਰਿੜ ਭਾਵ ਪੱਕਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਭੇ ਆਸਾਂ ਪੂਰੀਆਂ; ਆਸਾ ਵਿਚਿ ਨਿਰਾਸੁ ਵਲਾਇਆ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਭੇ = ਸਾਰੀਆਂ ਆਸਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਆਸਾ ਰੂਪ ਜਗਤ ਵਿਚ ਨਿਰਾਸੁ = ਆਸਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਵਲਾਇਆ = ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਹਨ **ਵਾ:** ਆਸਾ ਰੂਪ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਨਿਰਾਸੁ = ਉਪਰਾਮ ਹੋ ਕੇ ਸਮਾਂ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਮਨਸਾ ਮਨਹਿ ਸਮਾਇਲੈ; ਮਨ ਕਾਮਨ ਨਿਹਕਾਮ ਨ ਧਾਇਆ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਮਨਸਾ = ਇੱਛਾ (ਮਨ ਦਾ ਫੁਰਨਾ) ਭਾਵ ਲੋਕ ਵਾਸ਼ਨਾ, ਦੇਹ ਵਾਸ਼ਨਾ ਆਦਿ ਸਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਨਹਿ = ਮਨ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਾਇਲੈ = ਲੀਨ ਭਾਵ ਅਭੇਦ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ **ਵਾ:** ਮਨਸਾ = ਵਾਸਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਨਹਿ = ਮਨ ਵਿੱਚੋਂ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਹੜਾ ਮਨ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਦੌੜਦਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਉਹ ਨਿਹਕਾਮ = ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵੱਲ ਨ = ਨਹੀਂ ਧਾਇਆ = ਦੌੜਦਾ।

ਕਰਮ ਕਾਲ ਜਮਜਾਲੁ ਕਟਿ; ਕਰਮ ਕਰੇ ਨਿਹਕਰਮ ਰਹਾਇਆ।

ਉਹ ਕਰਮ ਕਾਲ = ਸਮਾਂ ਤੇ ਜਮਜਾਲੁ = ਜਮਾਂ ਦੀ ਫਾਹੀ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੇ ਕਰਮਾ ਨੂੰ ਕਰੇ = ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਨਿਹਕਰਮ = ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਰਹਾਇਆ = ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਕਰਮ ਕਰਤ ਹੋਵੈ ਨਿਹਕਰਮ॥
ਤਿਸੁ ਬੈਸਨੋ ਕਾ ਨਿਰਮਲ ਧਰਮ॥ *(ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੨੭੪)*

ਗੁਰ ਉਪਦੇਸੁ ਅਵੇਸੁ ਕਰਿ; ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਜਗੁ ਪੈਰੀਂ ਪਾਇਆ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਅਵੇਸੁ = ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰੀਂ = ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਕੇ ਸਾਰੇ ਜਗੁ = ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰੀਂ = ਚਰਨੀਂ ਪਾਇਆ = ਪਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਗੁਰ ਚੇਲੇ; ਪਰਚਾ ਪਾਇਆ॥੨੧॥੨੯॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੇਲੇ = ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਪਰਚਾ ਪਰਚਾਇਆ ਹੈ॥੨੧॥੨੯॥

ਵਾਰ ੩੦

੧ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

੧ = ਅਦ੍ਵੈਤ ਸਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ, ੴ = ਸਰਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ, ਸਤਿ = ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਗੁਰ = ਚੇਤਨ ਸਰੂਪ, ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ **ਵਾ:** ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੧ (ਗੁਰਮੁਖ-ਮਨਮੁਖ, ਸੱਚ-ਝੂਠ)

ਸਤਿਗੁਰ ਸਚਾ ਪਾਤਸਾਹੁ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚਾ ਪੰਥੁ ਸੁਹੇਲਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸਾਹੁ = ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਦਾ ਸੱਚਾ ਤੇ ਸੁਹੇਲਾ = ਸੁੱਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ **ਵਾ:** ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਪੰਥੁ = ਰਸਤਾ ਬਣਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਮਨਮੁਖ ਕਰਮ ਕਮਾਂਵਦੇ; ਦੁਰਮਤਿ ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਦੁਹੇਲਾ।

ਮਨਮੁਖ ਲੋਕ ਸੱਚੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮਨ ਦੇ ਆਖੇ ਲੱਗ ਕੇ ਖੋਟੇ ਕਰਮ ਕਮਾਂਵਦੇ = ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਦੁਰਮਤਿ = ਖੋਟੀ ਮਤ ਤੇ ਦੂਜਾ = ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਉ = ਭਾਵ ਕਰਕੇ ਦੁਹੇਲਾ = ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲ ਸਾਧਸੰਗ; ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਕਰਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮੇਲਾ।

ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲਾ = ਮਿਲਾਪ ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਾਇ = ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤਿ = ਭਗਤੀ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਆਤਮਿਕ ਸੁਖ ਫਲ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਕੂੜੁ ਕੁਸਤ ਅਸਾਧ ਸੰਗੁ; ਮਨਮੁਖ ਦੁਖ ਫਲੁ ਹੈ ਵਿਹੁ ਵੇਲਾ।

('ਕੁਸੱਤ' ਪੜ੍ਹੋ)

ਮਨਮੁਖ ਲੋਕ ਕੂੜ (ਝੂਠ), ਕੁਸੱਤ ਤੇ ਅਸਾਧ = ਖੋਟਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਵਿਹੁ ਵੇਲਾ = ਜ਼ਹਿਰ ਦੀ ਵੇਲ ਵਿੱਚੋਂ ਕੇਵਲ ਜ਼ਹਿਰ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਰੂਪੀ ਫਲ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਪੁ ਗਵਾਵਣਾ; ਪੈਰੀਂ ਪਉਣਾ ਨੇਹੁ ਨਵੇਲਾ।

ਗੁਰਮੁਖ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਗਵਾਵਣਾ = ਗਵਾ ਕੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਹੀ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪਾਉਣਾ = ਪੈਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਨੇਹੁ = ਪ੍ਰੇਮ ਸਦਾ ਹੀ ਨਵੇਲਾ = ਨਵਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਮਨਮੁਖ ਆਪੁ ਗਵਾਵਣਾ; ਗੁਰਮਤਿ ਗੁਰ ਤੇ ਉਕੜ ਚੇਲਾ।

('ਉੱਕੜ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਮਨਮੁਖ ਲੋਕ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਗਵਾਵਣਾ = ਗਵਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੇ = ਉਹ ਗੁਰਮਤਿ

(ਗੁਰ + ਮਤਿ) ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ = ਸਿੱਖਿਆ 'ਤੇ ਗੁਰ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਉਕੜ = ਉੱਖੜ ਕੇ ਭਾਵ ਉਲਟੇ ਹੋ ਕੇ ਚੇਲਾ = ਚੱਲਦੇ ਹਨ।

ਕੂੜੁ ਸਚੁ; ਸੀਹ ਬਕਰ ਖੇਲਾ ॥੧॥

ਕੂੜੁ = ਝੂਠ ਬਕਰ = ਬੱਕਰੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ ਤੇ ਸੱਚ ਸੀਹ = ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ। ਇਹ ਖੇਲਾ = ਖੇਡ ਇਉਂ ਸਮਝੋ ਜਿਵੇਂ ਬੱਕਰਾ ਡਰਦਾ ਹੋਇਆ ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕੂੜ ਕਦੇ ਭੀ ਸੱਚ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ॥੧॥

ਪਉੜੀ ੨ (ਗੁਰਮੁਖ-ਮਨਮੁਖ, ਸੱਚ-ਕੂੜ)

ਹੁਣ ਇਸ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਅਗਲੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦੇ ਕਰਕੇ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲੁ ਸਚੁ ਹੈ; ਮਨਮੁਖ ਦੁਖ ਫਲੁ ਕੂੜੁ ਕੂੜਾਵਾ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਆਤਮਿਕ ਸੁਖ ਫਲ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਕਰਕੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਮਨਮੁਖ ਕੂੜਾਵਾ = ਝੂਠਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਫਲ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕੂੜੁ = ਝੂਠ ਬੋਲਣ ਕਰਕੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚ ਸੰਤੋਖੁ ਰੁਖ; ਦੁਰਮਤਿ ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਪਛਾਵਾ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਅੰਦਰ ਸੱਚ ਤੇ ਸੰਤੋਖ ਦਾ ਰੁਖ = ਬ੍ਰਿਛ ਜੰਮਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨਮੁਖਾਂ ਅੰਦਰ ਦੁਰਮਤਿ = ਖੋਟੀ ਮਤ ਤੇ ਦੂਜਾ = ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਉ = ਭਾਵ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਿਛ ਦਾ ਪਛਾਵਾ = ਪਰਛਾਵਾਂ ਹਰ ਸਮੇਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੁ ਅਡੋਲ ਹੈ; ਮਨਮੁਖਿ ਫੇਰਿ ਫਿਰੰਦੀ ਛਾਵਾਂ।

ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਿਛ ਵਾਂਗੂੰ ਅਡੋਲ ਹਨ ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਛਾਵਾਂ = ਛਾਂ ਫੇਰਿ = ਫਿਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਮਨਮੁਖ ਲੋਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰੰਦੀ = ਫਿਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਕੋਇਲ ਅੰਬ ਵਣ; ਮਨਮੁਖ ਵਣਿ ਵਣਿ ਹੰਢਨਿ ਕਾਂਵਾਂ।

ਜਿਵੇਂ ਕੋਇਲ ਅੰਬ ਦੇ ਵਣ = ਬੂਟਿਆਂ ਉੱਤੇ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਇਲ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗੁਰਮੁਖ ਵੀ ਸਦਾ ਹੀ ਅੰਬਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਬੈਠਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਾਂਵਾਂ = ਕਾਂ ਵਣਿ ਵਣਿ = ਬੂਟਿਆਂ ਬੂਟਿਆਂ ਉੱਤੇ ਜਾ ਕੇ ਬੈਠਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਸਟਾ ਹੀ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਵਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮਨਮੁਖ ਵੀ ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਥਾਂ ਥਾਂ ਜਾ ਕੇ ਹੰਢਨਿ = ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਨਿੰਦਿਆ ਰੂਪੀ ਵਿਸਟਾ ਖਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਸਚੁ ਬਾਗ ਹੈ; ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਗੁਰਮੰਤੁ ਸਚਾਵਾਂ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਾਧਸੰਗਤ ਸੱਚਾ ਬਾਗ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸੁਰਤ ਜੋੜਨੀ ਤੇ ਗੁਰਮੰਤੁ = ਗੁਰੂ ਦਾ ਮੰਤਰ ਸਚਾਵਾਂ = ਸੱਚੀ ਛਾਂ ਹੈ।

ਵਿਹੁ ਵਣੁ ਵਲਿ ਅਸਾਧ ਸੰਗਿ; ਬਹੁਤ ਸਿਆਣਪ ਨਿਗੋਸਾਵਾਂ।

(‘ਨਿ-ਗੋਸਾਵਾਂ’ ਬੋਲੋ)

ਅਸਾਧ ਸੰਗਿ = ਖੋਟੀ ਸੰਗਤ ਵਿਹੁ = ਜ਼ਹਿਰ ਰੂਪੀ ਵਲਿ = ਵੇਲ ਵਾਂਗ ਹੈ ਤੇ ਬਹੁਤ = ਬਹੁਤੀਆਂ ਸਿਆਣਪਾਂ ਕਰਕੇ ਮਨਮੁਖ ਲੋਕ ਨਿਗੋਸਾਵਾਂ = ਗੁਸਾਈਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਨਿਗੁਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਜਿਉ ਕਰਿ ਵੇਸੁਆ; ਵੰਸੁ ਨਿਨਾਵਾਂ ॥੨॥

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਵੇਸੁਆ = ਵੇਸਵਾ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੋਣ ਕਰਿ = ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀ ਵੰਸੁ = ਕੁਲ ਦਾ ਤੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਕੋਈ ਨਿਨਾਵਾਂ = ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨਮੁਖ ਲੋਕ ਜੋ ਨਿਗੁਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਪਿਤਾ ਦਾ ਕੋਈ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ॥੨॥

ਪਉੜੀ ੩ (ਗੁਰਮੁਖ-ਮਨਮੁਖ, ਸੱਚ-ਕੂੜ)

ਹੁਣ ਇਸ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਸਥੂਣਾ ਨਿਖਨਨ ਨਯਾਯ ਵਰਤਦੇ ਹਨ। ਸਥੂਣਾ ਨਿਖਨਨ ਨਯਾਯ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੈਸੇ ਥੰਮ੍ਹੀ ਨੂੰ ਗੱਡਣ ਵੇਲੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਨ ਲਈ ਤਾਂ ਕੋ ਬਾਰ ਬਾਰ ਹਿਲਾ ਕੇ ਦੇਖੀਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਪੱਖ ਦੀ ਉਕਤੀ-ਯੁਕਤੀ ਨਾਲ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਕਰਨੀ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਇ ਵਿਵਾਹੀਐ; ਦੁਹੀਂ ਵਲੀਂ ਮਿਲਿ ਮੰਗਲਚਾਰਾ।

(‘ਵੱਲੀਂ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੋਇ = ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਵਿਵਾਹੀਐ = ਵਿਆਹ ਸਮੇਂ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਤੇ ਦਾਦਕੇ ਘਰ ਦੁਹੀਂ = ਦੋਹਾਂ ਵਲੀਂ = ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਮਿਲ ਕੇ ਮੰਗਲਚਾਰਾ = ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਦੁਹੁ ਮਿਲਿ ਜੰਮੈ ਜਾਣੀਐ; ਪਿਤਾ ਜਾਤਿ ਪਰਵਾਰ ਸਧਾਰਾ।

ਇਸਤਰੀ ਤੇ ਪਤੀ ਦੁਹੁ = ਦੋਹਾਂ ਤੋਂ ਮਿਲ ਕੇ ਸੰਤਾਨ ਜੰਮੈ = ਜੰਮੀ, ਭਾਵ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਜਾਣੀਐ = ਜਾਣੀਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜੋ ਪਿਤਾ ਦੀ ਜਾਤ ਅੱਗੇ ਚੱਲਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਸਧਾਰਾ = ਆਸਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਜੰਮਦਿਆਂ ਰੁਣਝੁੰਝਣਾ; ਵੰਸਿ ਵਧਾਈ ਰੁਣਝੁਣਕਾਰਾ।

ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਜੰਮਦਿਆਂ = ਜੰਮਣ ਵੇਲੇ ਰੁਣਝੁੰਝਣਾ (ਰੁਣ + ਝੁੰਝਣਾ) ਰੁਣ = ਸੁੰਦਰ ਝੁੰਝਣਾ = ਝੁਣਕਾਰ ਵਾਲਾ ਗੀਤ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਗਾਉਣ ਵੇਲੇ ਢੋਲਕ, ਘੁੰਗਰੂ ਤੇ ਟੱਲੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵੰਸਿ = ਕੁਲ ਨੂੰ ਵਧਾਈ = ਵਧਾਈਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਹਰ ਪਾਸੇ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਵਿਚ ਰੁਣਝੁਣਕਾਰਾ (ਰੁਣ + ਝੁਣਕਾਰਾ) ਰੁਣ = ਸੁੰਦਰ ਝੁਣਕਾਰਾ = ਛਣਕਾਰ ਦੀ ਗੂੰਜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

ਨਾਨਕ ਦਾਦਕ ਸੋਹਿਲੇ; ਵਿਰਤੀਸਰ ਬਹੁ ਦਾਨ ਦਾਤਾਰਾ।

(‘ਵਿਰਤੀ-ਸਰ’ ਬੋਲੋ, ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ ‘ਦਤਾਰਾ’)

ਨਾਨਕੇ ਤੇ ਦਾਦਕੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਸੋਹਿਲੇ = ਜੱਸ ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਉੱਤੇ ਦਾਤਾਰਾ = ਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਵਿਰਤੀਸਰ = ਲਾਗੀਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁ = ਬਹੁਤ ਦਾਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਬਹੁ ਮਿਤੀ ਹੋਇ ਵੇਸੁਆ; ਨਾ ਪਿਉ ਨਾਉ ਨਿਨਾਉ ਪੁਕਾਰਾ।

(‘ਮਿੱਤੀ’ ਬੋਲੋ)

ਵੇਸੁਆ = ਵੇਸਵਾ ਔਰਤ ਬਹੁ = ਬਹੁਤ ਮਿਤੀ = ਮਿੱਤਰਾਂ ਵਾਲੀ ਹੋਇ = ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਪਿਉ = ਪਿਤਾ ਦਾ ਕੋਈ ਨਾਉ = ਨਾਮ ਨਾ = ਨਹੀਂ ਪੁਕਾਰਾ = ਪੁਕਾਰਦਾ ਅਤੇ ਕਿਉਂਕਿ ਵੇਸਵਾ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਮਿੱਤਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਕੋਈ ਨਿਨਾਉ = ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਵੰਸੀ ਪਰਮ ਹੰਸ; ਮਨਮੁਖ ਠਗ ਬਗ ਵੰਸਿ ਹਤਿਆਰਾ।

(‘ਬੱਗ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਵੰਸੀ = ਕੁਲ ਪਰਮ ਹੰਸ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਬਗਲੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮਨਮੁਖਾਂ ਦੀ ਵੰਸਿ = ਕੁਲ ਠੱਗੀ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਹਤਿਆਰਾ = ਹੱਤਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸਚਿ ਸਚਿਆਰ; ਕੂੜਹੁ ਕੂੜਿਆਰਾ ॥੩॥

ਸੱਚ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਸਚਿਆਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੂੜਹੁ = ਝੂਠੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੂੜਿਆਰਾ = ਝੂਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥੩॥

ਪਉੜੀ ੪ (ਗੁਰਮੁਖ-ਮਨਮੁਖ, ਸੱਚ-ਕੂੜ)

ਮਾਨ ਸਰੋਵਰ ਸਾਧ ਸੰਗ; ਮਾਣਕ ਮੋਤੀ ਰਤਨ ਅਮੋਲਾ।

ਸਾਧਸੰਗਤ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ, ਜਿਥੋਂ ਗੁਰਮੁਖ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਮਾਣਕ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸ੍ਰਵਣ, ਮੰਨਣ, ਨਿਧਿਆਸਣ ਤੇ ਮੁਕਤੀ ਰੂਪ ਮੋਤੀ ਚੁਗਦੇ ਹਨ ਜੋ ਅੰਤਹਕਰਣ ਵਿਚ ਸਿਧੀ ਰੂਪ ਵੈਰਾਗ ਉਹ ਰਤਨ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਅਮੋਲਾ = ਅਮੋਲਕ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਵੰਸੀ ਪਰਮ ਹੰਸ; ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਗੁਰਮਤਿ ਅਡੋਲਾ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਵੰਸੀ = ਕੁਲ ਪਰਮ ਹੰਸ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰਮਤਿ (ਗੁਰ + ਮਤਿ) ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ = ਸਿੱਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ = ਚਿਤ ਜੋੜ ਕੇ ਅਡੋਲਾ = ਅਡੋਲ ਭਾਵ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਖੀਰਹੁ ਨੀਰ ਨਿਕਾਲਦੇ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਨਿਰੋਲਾ।

ਜਿਵੇਂ ਖੀਰਹੁ = ਦੁੱਧ ਤੇ ਨੀਰ = ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਹੰਸ ਆਪਣੀ ਚੁੰਝ ਦੀ ਖਟਿਆਈ ਨਾਲ ਦੁੱਧ ਤੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਵੱਖਰਾ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਵੀ ਆਪਣੀ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਚੁੰਝ ਮਾਰ ਕੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮਾਇਆ ਦੀਆਂ ਅੰਸਾਂ ਨਾਮ ਤੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਦੁੱਧ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਤ, ਚਿੱਤ, ਅਨੰਦ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਹਰ ਇਕ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਜੋਤਿ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਤੇ ਰੱਬੀ ਜੋਤਿ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਟਿਕਾਉਣਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਰੋਲਾ = ਨਿਰਾਲਤਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੁ ਸਲਾਹੀਐ; ਤੋਲੁ ਨ ਤੋਲਣਹਾਰੁ ਅਤੋਲਾ।

ਗੁਰਮੁਖ ਸਦਾ ਸੱਚੇ ਦੀ ਹੀ ਸਲਾਹੀਐ = ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸੱਚ ਨੂੰ ਤੋਲਣ ਵਾਸਤੇ ਨਾ ਕੋਈ

ਸ਼ਾਸਤਰ, ਪ੍ਰਮਾਣ ਰੂਪ ਵੱਟਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਬੁੱਧ ਰੂਪ ਤਰਾਜ਼ੂ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਤੋਲਣਹਾਰੁ = ਤੋਲਣ ਵਾਲਾ ਜੀਵ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੱਚ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਅਤੋਲਾ = ਤੋਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ।

ਮਨਮੁਖ ਬਗੁਲ ਸਮਾਧਿ ਹੈ; ਘੁਟਿ ਘੁਟਿ ਜੀਆਂ ਖਾਇ ਕਬੋਲਾ।

ਜਿਵੇਂ ਬਗਲੇ ਨੇ ਮੱਛੀਆਂ ਖਾਣ ਵਾਸਤੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਸਮਾਧਿ = ਸਮਾਧੀ ਲਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੀਆਂ = ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਜਾਣ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘੁਟਿ ਘੁਟਿ = ਫੜ ਫੜ ਕੇ ਖਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਗਲੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜੋ ਮਨਮੁਖ ਲੋਕ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਮਾਇਕੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਰੂਪ ਮੱਛੀਆਂ ਨੂੰ ਹੜੱਪ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣਾ ਧਿਆਨ ਬੇਈਮਾਨੀ ਵਿਚ ਟਿਕਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਮਾਂ ਪੈਣ 'ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਸਾਰਾ ਸਾਮਾਨ ਹੜੱਪ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਬੋਲਾ = ਖੋਟੇ ਬੋਲ ਹੀ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

ਹੋਇ ਲਖਾਉ ਟਿਕਾਉ ਜਾਇ; ਛਪੜਿ ਉਹੁ ਪੜੈ ਮੁਹਚੋਲਾ।

('ਪੜ੍ਹੈ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਛੱਪੜ ਵਿਚ ਟਿਕਾਉ ਹੋਇ = ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਬਗਲਾ ਛੱਪੜ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਜਾ ਕੇ ਟਿਕ ਕੇ ਸਮਾਧੀ ਲਾ ਕੇ ਖੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਮੱਛੀ ਨੂੰ ਮੁਹਚੋਲਾ = ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪੜੈ = ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਟਿਕਾਉ = ਟਿਕਾਅ 'ਚ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਬਾਕੀ ਮੱਛੀਆਂ ਹਲਚਲ ਮਚਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੇਖੀ ਮਨੁੱਖ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਮਾਧੀਆਂ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਬੇਈਮਾਨੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਪਦਾਰਥ ਰੂਪ ਮੱਛੀਆਂ ਪਕੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਲਖਾਉ = ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਚੁ ਸਾਊ; ਕੂੜੁ ਗਹਿਲਾ ਗੋਲਾ॥੪॥

ਸੱਚ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸਾਊ = ਨੇਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕੂੜੁ = ਝੂਠ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਗਹਿਲਾ = ਲਾਪਰਵਾਹ, ਮੂਰਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਗੋਲਾ = ਗ਼ੁਲਾਮਾਂ ਵਰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥੪॥

ਪਉੜੀ ੫ (ਗੁਰਮੁਖ-ਮਨਮੁਖ, ਸੱਚ-ਝੂਠ)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚ ਸੁਲਖਣਾ; ਸਭਿ ਸੁਲਖਣ ਸਚੁ ਸੁਹਾਵਾ।

('ਸੁਲੱਖਣਾ' ਤੇ 'ਸੁਲੱਖਣ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਅੰਦਰ ਜੋ ਸੱਚ ਹੈ, ਉਹ ਸੁਲਖਣਾ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਲੱਛਣਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਭਿ = ਸਾਰੇ ਸੁਲਖਣ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਲੱਛਣ (ਦੈਵੀ ਸੰਪਦਾ) ਸੱਚੇ ਤੇ ਸੁਹਾਵਾ = ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਹਨ।

ਮਨਮੁਖ ਕੂੜੁ ਕੁਲਖਣਾ; ਸਭਿ ਕੁਲਖਣ ਕੂੜੁ ਕੁਦਾਵਾ।

('ਕੁਲੱਖਣਾ' ਅਤੇ 'ਕੁਲੱਖਣ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਕੂੜੁ = ਝੂਠ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਮਨਮੁਖ ਲੋਕ ਕੁਲਖਣਾ = ਖੋਟੇ ਲੱਛਣਾਂ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਭਿ = ਸਾਰੇ ਕੁਲਖਣ = ਖੋਟੇ ਲੱਛਣ (ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਹੰਕਾਰ) ਕੂੜੁ = ਝੂਠੇ ਤੇ ਕੁਦਾਵਾ = ਖੋਟੇ ਦਾਅਵੇ ਵਾਲੇ ਹਨ।

ਸਚੁ ਸੁਇਨਾ ਕੂੜੁ ਕਚ ਹੈ; ਕਚ ਨ ਕੰਚਨ ਮੁਲਿ ਮੁਲਾਵਾ।

ਸੱਚ ਸੁਇਨਾ = ਸੋਨੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ ਤੇ ਕੂੜੁ = ਝੂਠ ਕੱਚ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕੱਚ ਕਦੇ ਵੀ

ਕੰਚਨ = ਸੋਨੇ ਦੇ ਮੁਲਿ ਮੁਲਾਵਾ = ਮੁੱਲ ਨ = ਨਹੀਂ ਵਿਕ ਸਕਦਾ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਜਿਹੜੇ ਸੱਚਾਈ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗਾ ਜੀਵਨ ਝੂਠਿਆਂ ਮਨਮੁਖਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਸਚੁ ਭਾਰਾ ਕੂੜੁ ਹਉਲੜਾ; ਪਵੈ ਨ ਰਤਕ ਰਤਨ ਭੁਲਾਵਾ।

('ਰੱਤਕ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਸੱਚ ਭਾਰਾ ਤੇ ਕੂੜੁ = ਝੂਠ ਹਉਲੜਾ = ਹੌਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਦੇ ਭੀ ਰੱਤਕ ਤੇ ਰਤਨਾਂ ਦਾ ਭੁਲਾਵਾ = ਭੁਲੇਖਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਵੈ = ਪੈ ਸਕਦਾ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖ ਸੱਚੇ ਤੇ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਸਤਿ, ਸੰਤੋਖ ਆਦਿ ਕਰਕੇ ਭਾਰੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਨਮੁਖ ਝੂਠੇ ਤੇ ਔਗੁਣਾਂ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਕਰਕੇ ਹੌਲੇ ਹਨ, ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਵੈਰਾਗ ਬਿਬੇਕ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਹਨ ਤੇ ਰਤਕਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਭੇਖ ਦੀ ਚਮਕ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮਨਮੁਖ ਹਨ, ਉਹ ਮਨਮੁਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ।

ਸਚ ਹੀਰਾ ਕੂੜੁ ਫਟਕੁ ਹੈ; ਜੜੈ ਜੜਾਵ ਨ ਜੁੜੈ ਜੁੜਾਵਾ।

('ਫਟਕੁ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਸੱਚ ਹੀਰੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਤੇ ਕੂੜੁ = ਝੂਠ ਫਟਕੁ = ਬਿਲੌਰ (ਕੱਚ) ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਹੀਰਾ ਜੜਾਵ = ਜੜਨ ਵਾਲੇ ਕੋਲ ਜੜੈ = ਜੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬਿਲੌਰ ਜੁੜਾਵਾ = ਜੜਨ ਵਾਲੇ ਕੋਲ ਨ = ਨਹੀਂ ਜੁੜੈ = ਜੁੜਦਾ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਹੀਰੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗੁਰਮੁਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਜੁੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਬਿਲੌਰ (ਕੱਚ) ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮਨਮੁਖ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਟੁੱਟੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਜੁੜਦੇ ਨਹੀਂ।

ਸਚੁ ਦਾਤਾ ਕੂੜੁ ਮੰਗਤਾ; ਦਿਹੁ ਰਾਤੀ ਚੋਰ ਸਾਹ ਮਿਲਾਵਾ।

ਸੱਚ ਦਾਤੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ ਤੇ ਕੂੜੁ = ਝੂਠ ਮੰਗਤੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਦਿਹੁ = ਦਿਨ ਦਾ ਸ਼ਾਹ ਨਾਲ, ਰਾਤੀ = ਰਾਤ ਦਾ ਚੋਰ ਨਾਲ ਮਿਲਾਵਾ = ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਸੱਚ ਦਿਨ ਤੇ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ ਤੇ ਕੂੜ ਰਾਤ ਤੇ ਚੋਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ **ਵਾ:** ਦਿਨ ਤੇ ਸ਼ਾਹ ਰੂਪ ਸੱਚੇ ਪੁਰਖ ਤੇ ਰਾਤ ਤੇ ਚੋਰ ਰੂਪ ਕੂੜੇ ਪੁਰਖ ਹਨ।

ਸਚੁ ਸਾਬਤੁ; ਕੂੜਿ ਫਿਰਦਾ ਫਾਵਾ ॥੫॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੱਚੇ ਪੁਰਖ ਸਾਬਤੁ = ਪੂਰੇ ਹਨ ਤੇ ਕੂੜਿ = ਝੂਠੇ ਪੁਰਖ ਫਾਵਾ = ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ॥੫॥

ਪਉੜੀ ੬ (ਗੁਰਮੁਖ-ਮਨਮੁਖ, ਸੱਚ-ਕੂੜ)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੁ ਸੁਰੰਗੁ ਹੈ; ਮੂਲ ਮਜੀਠ ਨ ਟਲੈ ਟਲੰਦਾ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਅੰਦਰ ਸੱਚ ਦਾ ਸੁਰੰਗੁ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਰੰਗ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਮਜੀਠ ਦਾ ਰੰਗ ਮੂਲ = ਮੂਲੋਂ (ਉੱਕਾ) ਚੜ੍ਹ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਟਲੈ = ਟਾਲਿਆ ਹੋਇਆ ਟਲੰਦਾ = ਟਲਦਾ ਨਹੀਂ ਭਾਵ ਲਾਹਿਆਂ ਉਤਰਦਾ ਨਹੀਂ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਚਿੱਤ ਮੁੱਢ ਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਜੀਠ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਲਾਲ ਪੱਕਾ ਰੰਗ ਭਗਤੀ ਦਾ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਦੇ ਭੀ ਉਤਾਰਿਆਂ ਉਤਰਦਾ ਨਹੀਂ।

ਮਨਮੁਖੁ ਕੂੜੁ ਕੁਰੰਗ ਹੈ; ਫੁਲ ਕੁਸੁੰਭੈ ਥਿਰ ਨ ਰਹੰਦਾ।

ਮਨਮੁਖਾਂ ਅੰਦਰ ਕੂੜੁ = ਝੂਠ ਦਾ ਕੁਰੰਗ = ਖੋਟਾ ਰੰਗ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕੁਸੁੰਭੈ = ਕਸੁੰਭੇ ਦੇ ਫੁੱਲ ਦਾ ਰੰਗ

ਥਿਰ = ਸਥਿਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਰਹੰਦਾ = ਰਹਿੰਦਾ ਭਾਵ ਛੇਤੀ ਲਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਮਨਮੁਖਾਂ ਦਾ ਚਿੱਤ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਸੁੰਭੇ ਦੇ ਫੁੱਲ ਵਾਂਗ ਛੇਤੀ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਥੋਮ ਕਥੂਰੀ ਵਾਸੁ ਲੈ; ਨਕ ਮਰੋੜੈ ਮਨ ਨ ਭਾਵੰਦਾ।

ਜਿਵੇਂ ਕਸਤੂਰੀ ਦੀ ਵਾਸੁ = ਸੁਗੰਧੀ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਥੋਮ = ਲਸਣ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਲੈ ਕੇ ਲੋਕੀਂ ਨੱਕ ਮਰੋੜੈ = ਮਰੋੜਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਦੁਰਗੰਧੀ ਮਨ ਨੂੰ ਭਾਵੰਦਾ = ਭਾਉਂਦੀ ਨਹੀਂ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਮਨਮੁਖ ਥੋਮ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੰਕਾਰ ਦੀ ਗੰਦੀ ਬਦਬੂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੇ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਕਸਤੂਰੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਤਿ, ਸੰਤੋਖ, ਦਇਆ, ਧਰਮ, ਵਿਚਾਰ ਆਦਿਕ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਤੇ ਭਗਤੀ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ਬੂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਕੂੜੁ ਸਚੁ ਅਕ ਅੰਬ ਫਲ; ਕਉੜਾ ਮਿਠਾ ਸਾਉ ਲਹੰਦਾ।

ਕੂੜੁ = ਝੂਠ ਅੱਕ ਦੇ ਫਲਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ ਤੇ ਸੱਚ ਅੰਬ ਦੇ ਫਲਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਅੱਕ ਦਾ ਫਲ ਕਉੜਾ = ਕੌੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅੰਬ ਦੇ ਫਲ ਦੀ ਮਿਠਾਸ ਦਾ ਸਾਉ = ਸੁਆਦ ਹਰ ਕੋਈ ਲਹੰਦਾ = ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਕੂੜ ਅੱਕ ਵਾਂਗੂੰ ਕੌੜਾ ਅਤੇ ਸੱਚ ਅੰਬ ਵਾਂਗੂੰ ਮਿੱਠਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸਾਹ ਸਚ ਚੋਰ ਕੂੜੁ ਹੈ; ਸਾਹ ਸਵੈ ਚੋਰੁ ਫਿਰੈ ਭਵੰਦਾ।

ਸੱਚ ਸਾਹ = ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਹੈ ਤੇ ਕੂੜੁ = ਝੂਠ ਚੋਰ ਹੈ ਤੇ ਸਾਹ = ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਤਾਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸਵੈ = ਸੌਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਚੋਰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਚੋਰੀਆਂ ਕਰਦਾ ਭਵੰਦਾ = ਭਉਂਦਾ ਫਿਰੈ = ਫਿਰਦਾ ਹੈ।

ਸਾਹ ਫੜੈ ਉਠਿ ਚੋਰ ਨੋ; ਤਿਸ ਨੁਕਸਾਨੁ ਦੀਬਾਣ ਕਰੰਦਾ।

ਜਿਵੇਂ ਫਿਰ ਸਾਹ = ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਉੱਠ ਕੇ ਚੋਰ ਨੋ = ਨੂੰ ਫੜੈ = ਫੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਤਿਸ = ਉਸ ਦਾ ਦੀਬਾਣ = ਕਚਹਿਰੀਆਂ ਵਿਚ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰੰਦਾ = ਕਰਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਸਜ਼ਾ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੱਚ ਵਾਲਾ ਪੁਰਖ ਕੂੜੇ ਨੂੰ ਫੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਦਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਦਰਗਹ ਵਿਚ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਸਚੁ ਕੂੜੈ ਲੈ; ਨਿਹਣਿ ਬਹੰਦਾ ॥੬॥

ਜਿਵੇਂ ਸੱਚ ਕੂੜੈ = ਝੂਠੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਨਿਹਣਿ = ਕੈਦੀ ਕਰ ਦੇ ਕੈਦ ਵਿਚ ਬਹੰਦਾ = ਬਿਠਾ ਕੇ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਕੈਦ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਅੰਦਰ ਸੱਚ ਹੈ, ਉਹ ਕੂੜ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਤਾਈਂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਇਸਥਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥੬॥

ਪਉੜੀ ੭ (ਸੱਚ-ਕੂੜ)

ਸਚੁ ਸੋਹੈ ਸਿਰ ਪਗ ਜਿਉ; ਕੋਝਾ ਕੂੜੁ ਕੁਥਾਇ ਕਛੋਟਾ।

('ਪੱਗ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਸੱਚ ਤਾਂ ਇਉਂ ਸਮਝੋ, ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਪੱਗ ਸੋਹੈ = ਸ਼ੋਭਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕੂੜੁ = ਝੂਠ ਕੋਝਾ = ਕੁਰੂਪ ਕਛੋਟਾ = ਲੰਗੋਟੇ ਵਾਂਗ ਕੁਥਾਇ = ਖੋਟੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਜਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਸਚੁ ਸਤਾਣਾ ਸਾਰਦੂਲ; ਕੂੜੁ ਜਿਵੈ ਹੀਣਾ ਹਰਣੋਟਾ।

ਸੱਚ ਸਤਾਣਾ (ਸ + ਤਾਣਾ) ਸ = ਸਹਿਤ ਤਾਣਾ = ਬਲ ਦੇ ਸਾਰਦੂਲ[1] ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗੂੰ ਹੈ ਤੇ ਕੂੜੁ = ਝੂਠ ਤਾਂ ਇਵੇਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਬਲ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਹਰਣੋਟਾ = ਹਿਰਨ ਦਾ ਬੱਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਲਾਹਾ ਸਚੁ ਵਣੰਜੀਐ;
ਕੂੜੁ ਕਿ ਵਣਜਹੁ ਆਵੈ ਤੋਟਾ।

ਸੱਚ ਦੇ ਸੌਦੇ ਦਾ ਵਣੰਜੀਐ = ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਲਾਹਾ = ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੂੜੁ = ਝੂਠ ਕਿ = ਦੇ ਸੌਦੇ ਦਾ ਵਣਜਹੁ = ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਤੋਟਾ = ਘਾਟਾ ਹੀ ਆਵੈ = ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਸਚ ਖਰਾ ਸਾਬਾਸਿ ਹੈ; ਕੂੜ ਨ ਚਲੈ ਦਮੜਾ ਖੋਟਾ।

ਸੱਚ ਖਰੇ ਰੁਪਈਏ ਵਾਂਗੂੰ ਹੈ ਤੇ ਹਰ ਕੋਈ ਸਾਬਾਸਿ = ਧੰਨਤਾ ਯੋਗ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੂੜ = ਝੂਠ ਤਾਂ ਇਉਂ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਖੋਟਾ ਦਮੜਾ = ਰੁਪਈਆ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਨ = ਨਹੀਂ ਚਲੈ = ਚੱਲਦਾ।

ਤਾਰੇ ਲਖ ਅਮਾਵਸੈ; ਘੋਰਿ ਅਨੇਰਿ ਚਨਾਇਣੁ ਹੋਟਾ।

(‘ਅਨ੍ਹੇਰਿ’ ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਅਮਾਵਸੈ = ਮੱਸਿਆ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਲੱਖਾਂ ਤਾਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਘੋਰ ਅਨੇਰਿ = ਹਨੇਰੇ ਕਰਕੇ ਚਨਾਇਣੁ = ਚਾਨਣ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼) ਦਾ ਹੋਟਾ = ਘਾਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਕੂੜੇ ਪੁਰਖ ਲੱਖਾਂ ਦਿਖਾਵੇ ਰੂਪੀ ਚਮਕਾਰੇ ਮਾਰ ਕੇ ਦਿੱਸਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਕੂੜ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਹੀ ਹੈ ਤੇ ਸੱਚ ਰੂਪੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਬਹੁਤ ਘਾਟਾ ਹੈ।

ਸੂਰਜ ਇਕ ਚੜੰਦਿਆਂ; ਹੋਇ ਅਠਖੰਡ ਪਵੈ ਫਲ ਫੋਟਾ।

(‘ਚੜ੍ਹੰਦਿਆਂ’ ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਪਰ ਇਕ ਸੂਰਜ ਦੇ ਚੜੰਦਿਆ = ਚੜ੍ਹਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਰਾ ਹਨੇਰਾ ਫਲ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਅਠਖੰਡ = ਅੱਠ ਟੁਕੜੇ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਫੋਟਾ = ਫੁੱਟ ਪਵੈ = ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਜਦੋਂ ਸੱਚ ਰੂਪੀ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੂੜ ਅੱਠ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਕੇ ਫੁੱਟ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਕੂੜੁ ਸਚ; ਜਿਉ ਵਟੁ ਘੜੋਟਾ॥੭॥

(‘ਵੱਟ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਕੂੜੁ = ਝੂਠ ਤੇ ਸੱਚ ਤਾਂ ਇਉਂ ਹਨ, ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਘੜੋਟਾ = ਘੜੇ ਤੇ ਵਟੁ = ਵੱਟੇ ਦਾ ਵੈਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ **ਵਾ:** ਕੂੜ ਘੜੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ ਤੇ ਸੱਚ ਵੱਟੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ, ਸੱਚ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਵੱਟੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੋ ਕਰਕੇ ਕੂੜ ਰੂਪ ਘੜੇ ਨੂੰ ਭੰਨਦਾ ਹੈ॥੭॥

---

੧. ੨੧ ਝੋਟਿਆਂ ਜਿਤਨਾ ਬਲ ਇਕ ਸ਼ੇਰ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ੨੧ ਸ਼ੇਰਾਂ ਜਿਤਨਾ ਬਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕੇਹਰੀ ਸ਼ੇਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੨੧ ਕੇਹਰੀ ਸ਼ੇਰਾਂ ਜਿਤਨਾ ਬਲ ਇਕ ਬੱਬਰ ਸ਼ੇਰ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੨੧ ਬੱਬਰ ਸ਼ੇਰਾਂ ਜਿਤਨਾ ਬਲ ਇਕ ਸਾਰਦੂਲ ਸ਼ੇਰ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੮ (ਸੱਚ ਅਤੇ ਕੂੜ)

ਸੁਹਣੇ ਸਾਮਰਤਖ ਜਿਉ; ਕੂੜੁ ਸਚੁ ਵਰਤੈ ਵਰਤਾਰਾ।

('ਸਾਮਰ-ਤੱਖ' ਬੋਲੋ)

ਕੂੜੁ = ਝੂਠ ਤੇ ਸੱਚ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਤਾਂ ਇਉਂ ਵਰਤੈ = ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਸੁਹਣੇ = ਸੁਪਨੇ ਤੇ ਸਾਮਰਤਖ = ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਵਰਤਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਝੂਠ ਸੁਪਨੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ ਤੇ ਸੱਚ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਹੈ।

ਹਰਿ ਚੰਦਉਰੀ ਨਗਰ ਵਾਂਗ; ਕੂੜੁ ਸਚੁ ਪਰਗਟ ਪਾਹਾਰਾ।

ਹਰਿ = ਹਰੀ ਚੰਦਉਰੀ = ਚੰਦ ਰਾਜੇ ਦੀ ਗੰਧਰਬ ਨਗਰੀ ਵਾਂਗ ਕੂੜ = ਝੂਠ ਹੈ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਪਾਹਾਰਾ = ਪਹਾੜ ਵਾਂਗ ਸੱਚ ਹੈ।

ਹਰਚੰਦਉਰੀ (ਗੰਧਰਬ ਨਗਰੀ)—ਰਾਜੇ ਹਰੀ ਚੰਦ ਦੀ ਨਗਰੀ, ਜੋ ਇਕ ਭੁਲੇਖੇ ਦੀ ਨਗਰੀ ਹੈ, ਜੋ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਦਿੱਸਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਨਹੀਂ। ਪੁਰਾਣਕ ਕਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਜਦੋਂ ਰਾਜੇ ਹਰੀ ਚੰਦ ਨੂੰ ਸਵਰਗ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਮੇਰੀ ਸਾਰੀ ਪੁਰੀ ਸਵਰਗ ਨੂੰ ਲੈ ਚੱਲੋ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਸਾਰੀ ਪੁਰੀ ਹੀ ਬਿਬਾਨ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹਾ ਲਈ। ਜਦੋਂ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਬਿਬਾਨ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਗਧੇ ਹਿਣਕ ਪਏ। ਗਧੇ ਹੀਂਗਣ ਤੋਂ ਹਰੀ ਚੰਦ ਨੂੰ ਮਾਣ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਹਰੀ ਚੰਦਾ! ਤੇਰੇ ਤਾਂ ਗਧੇ ਵੀ ਸਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਚੱਲੇ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਹ ਪੁਰੀ ਉਥੇ ਹੀ ਖਲੋ ਗਈ। ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਤਾਈਂ ਉਹ ਉਥੇ ਵੱਸਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਧੁੰਦ ਆਦਿ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਪੈਣ ਤੋਂ ਭੁਲੇਖੇ ਜਿਹੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਨਗਰੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਹਰੀ ਚੰਦਉਰੀ ਜਾਂ ਗੰਧਰਬ ਨਗਰੀ ਆਦਿ ਨਾਮ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਉਸ ਪੁਰੀ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੋਈ ਸੌਦਾ ਨਹੀਂ ਖ਼ਰੀਦਿਆ। ਇਹ ਕਹਿਣ ਮਾਤ੍ਰ ਹੀ ਹੈ। ਇਉਂ ਇਸ ਨਗਰੀ ਵਾਂਗ ਝੂਠ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਹਰਚੰਦਉਰੀ ਕੋਈ ਵਸਤੂ ਨਹੀਂ, ਕੇਵਲ ਮ੍ਰਿਗ-ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧੁੰਦ ਵਿਚ ਖ਼ਿਆਲੀ ਰਚਨਾ ਹੈ। ਸਰਦੀ ਦੀ ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਤੇਜ਼ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰੇਗਿਸਤਾਨ ਅਥਵਾ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਗਾੜ੍ਹੀ ਧੁੰਦ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਸੱਤਯ ਵਸਤੂਆਂ ਦਾ ਅਕਸ ਅਤੇ ਕਦੇ ਖ਼ਿਆਲ ਵਿਚ ਵੱਸੇ ਹੋਏ ਪਦਾਰਥ ਸੱਤਯ ਸਮਾਨ ਭਾਸਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਹਰਿਆਣੇ ਦੇ ਹਿਸਾਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਜਾਂ ਰੇਤਲੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਅਤੇ ਅਰਬ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰੀ ਰੇਤਲੇ ਮੈਦਾਨਾਂ ਵਿਚ ਹਰਚੰਦਉਰੀ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਅਜੀਬ ਭਾਸਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ, ਉਹ ਬਿਨਾਂ ਸੰਸੇ ਸੁੰਦਰ ਮਕਾਨ, ਕਿਲ੍ਹੇ ਅਤੇ ਬਾਗ਼ ਦੇਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੈਰ ਲਈ ਲਲਚਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਤੇਜ਼ ਹੁੰਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਧੁੰਦ ਪਤਲੀ ਪੈਣ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਖਦੇ ਹੀ ਦੇਖਦੇ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਨੇਤਰਾਂ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਰਨਲ ਟਾਂਡ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਸਫ਼ਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮੈਨੂੰ ਹਰਚੰਦਉਰੀ ਦਾ ਜਹਾਜ਼ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਸਿਆ ਕਿ ਹੁਣੇ ਹੀ ਸਾਡੇ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਟੱਕਰ ਮਾਰ ਕੇ ਚੂਰ ਚੂਰ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਡਰਦੇ ਮਾਰੇ ਸ਼ੋਰ ਮਚਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਜਾਨ ਬਚਾਉਣ ਦੇ ਫ਼ਿਕਰ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ, ਪਰ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਅਫ਼ਸਰ ਜੋ ਅਸਲ ਗੱਲ ਦੇ ਭੇਤੀ ਸਨ, ਸਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਹੱਸਣ ਲੱਗੇ ਤੇ ਮੈਂ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਝੂਠ ਨੂੰ ਹਰਚੰਦਉਰੀ ਵਾਂਗ ਇਥੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ।

ਨਦੀ ਪਛਾਵਾਂ ਮਾਣਸਾ; ਸਿਰ ਤਲਵਾਇਆ ਅੰਬਰ ਤਾਰਾ।

ਜਿਵੇਂ ਨਦੀ ਵਿਚ ਮਾਣਸਾ = ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਪਛਾਵਾਂ = ਪਰਛਾਵਾਂ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਸਿਰ ਤਲਵਾਇਆ = ਥੱਲੇ ਨੂੰ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪੈਰ ਉੱਪਰ ਨੂੰ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅੰਬਰ = ਆਕਾਸ਼ ਦੇ ਤਾਰੇ ਵੀ ਪੁੱਠੇ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਨਦੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਝੂਠ ਦਿੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਇਕ ਛਲਾਵਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਸਚਾਈ ਨਹੀਂ।

ਧੂਅਰ ਧੁੰਧੂਕਾਰ ਹੋਇ; ਤੁਲ ਨ ਘਣਹਰਿ ਵਸਣਹਾਰਾ।

ਝੂਠ ਰੂਪ ਧੂਅਰ = ਧੂੰਏਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਧੁੰਧੂਕਾਰ = ਘੁੱਪ ਹਨੇਰਾ ਹੋਇ = ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਵਸਣਹਾਰਾ = ਵਰਸਣ ਵਾਲੇ ਸੱਚ ਰੂਪ ਘਣਹਰਿ = ਬੱਦਲ ਦੀ ਤੁਲ = ਬਰਾਬਰੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਸਾਉ ਨ ਸਿਮਰਣਿ ਸਕਰੈ; ਦੀਪਕ ਬਾਝੁ ਨ ਮਿਟੈ ਅੰਧਾਰਾ।

(‘ਸੱਕਰੈ’ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਹੈ)

ਜਿਵੇਂ ਸਕਰੈ = ਸ਼ੱਕਰ ਦਾ ਸਿਮਰਨ (ਯਾਦ) ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਾਉ = ਸੁਆਦ ਨ = ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਤੇ ਦੀਪਕ = ਦੀਵੇ ਤੋਂ ਬਾਝੁ = ਬਿਨਾਂ ਅੰਧਾਰਾ = ਹਨੇਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਮਿਟੈ = ਮਿਟਦਾ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਕੋਈ ਸੱਚ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਜ਼ਬਾਨੀ ਕਰੇ, ਪਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਵੇ ਨਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੱਚ ਦਾ ਅਨੰਦ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਦੀਵੇ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਲੜੇ ਨ ਕਾਗਲਿ ਲਿਖਿਆ; ਚਿਤੁ ਚਿਤੇਰੇ ਸੈ ਹਥੀਆਰਾ।

ਜਿਵੇਂ ਚਿਤੇਰੇ = ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਨੇ ਕਾਗਲਿ = ਕਾਗ਼ਜ਼ ਉੱਪਰ ਸੈ = ਸੈਂਕੜੇ ਹਥੀਆਰਾ = ਹਥਿਆਰਾਂ ਸਣੇ ਯੋਧਿਆਂ ਦਾ ਚਿਤੁ = ਚਿੱਤਰ (ਤਸਵੀਰਾਂ) ਲਿਖਿਆ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਉਹ ਜੰਗ ਵਿਚ ਲੜੇ = ਲੜ ਨ = ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਸੱਚ ਅਸਲੀ ਯੋਧੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ ਤੇ ਕੂੜ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ ਯੋਧੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ।

ਸਚੁ ਕੂੜੁ; ਕਰਤੂਤਿ ਵੀਚਾਰਾ ॥੮॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੱਚ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਕਰਤੂਤਿ = ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਸੱਚ ਦੀ ਵੀਚਾਰਾ = ਵਿਚਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕੂੜੁ = ਝੂਠ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਭੈੜੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ॥੮॥

ਪਉੜੀ ੯ (ਸੱਚ ਅਤੇ ਕੂੜ)

ਸਚੁ ਸਮਾਇਣਿ ਦੁਧ ਵਿਚਿ; ਕੂੜੁ ਵਿਗਾੜੁ ਕਾਂਜੀ ਦੀ ਚੁਖੈ।

(‘ਚੁੱਖੈ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਦੁੱਧ ਨੂੰ ਸਮਾਇਣਿ = ਜਾਗ ਲਾਈਏ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਦਹੀਂ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜੇਕਰ ਰਿੜਕ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਮੱਖਣ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਜਾਗ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਰੂਪੀ ਦੁੱਧ ਵਿਚ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਗ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚੋਂ ਬਿਬੇਕ ਰੂਪੀ ਦਹੀਂ ਨਿਕਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਮੱਖਣ ਕੱਢ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਦੁੱਧ ਵਿਚ ਕਾਂਜੀ (ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਖੱਟਾ ਰਸ, ਜੋ ਰਾਈ ਆਦਿਕ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਬਣਦਾ ਹੈ) ਦੀ ਚੁਖੈ = ਰਤੀ ਕੁ ਮਾਤਰਾ ਪਾ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਦੁੱਧ ਵਿਗਾੜੁ = ਖ਼ਰਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੂੜੁ = ਝੂਠੇ ਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰ ਕੇ ਦੁੱਧ ਰੂਪ ਜੀਵਨ ਵਿਗੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚੋਂ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਮੱਖਣ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦਾ।

ਸਚੁ ਭੋਜਨੁ ਮੁਹਿ ਖਾਵਣਾ; ਇਕੁ ਦਾਣਾ ਨਕੈ ਵਲਿ ਦੁਖੈ।

(‘ਦੁੱਖੈ’ ਬੋਲੋ)

ਸੱਚ ਦਾ ਭੋਜਨ ਮੁਹਿ = ਮੂੰਹ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਖਾਵਣਾ = ਖਾਈਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸੱਚ ਰੂਪ ਭੋਜਨ ਨਾਲ ਪੂਰਨ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਹੋ ਕੇ ਸੁਖ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਇਕ ਭੀ ਦਾਣਾ ਨਕੈ = ਨੱਕ ਵੱਲ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਦੁਖੈ = ਦੁਖੀ ਹੋਈਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੂੜ ਰੂਪੀ ਦਾਣੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਨਾਲ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਦੁਖੀ ਹੀ ਹੋਈਦਾ ਹੈ।

ਫਲਹੁ ਰੁਖ ਰੁਖਹੁ ਸੁ ਫਲੁ;
ਅੰਤਿ ਕਾਲਿ ਖਉ ਲਾਖਹੁ ਰੁਖੈ।

(‘ਰੁੱਖੈ’ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਫਲਹੁ = ਫਲਾਂ ਤੋਂ ਰੁਖ = ਬ੍ਰਿਛ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸੁ = ਉਨ੍ਹਾਂ ਰੁਖਹੁ = ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਤੋਂ ਫਲ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਨੂੰ ਲਾਖਹੁ = ਲਾਖ[੧] ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਅੰਤ ਕਾਲਿ = ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਖਉ = ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚ ਰੂਪੀ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ, ਐਸੇ ਬ੍ਰਿਛ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗੁਰਮੁਖ ਬੇਅੰਤ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਜਗਿਆਸੂ ਰੂਪੀ ਫਲ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੂੜ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਲਾਖ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਲੱਖਾਂ ਜੀਵਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸਉ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਅਗਿ ਰੁਖ ਵਿਚਿ; ਭਸਮ ਕਰੈ ਅਗਿ ਬਿੰਦਕੁ ਧੁਖੈ।

(‘ਧੁੱਖੈ’ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਅੱਗ ਸਉ = ਸੌ ਵਰ੍ਹਿਆਂ = ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਰੁਖ = ਬ੍ਰਿਛ ਵਿਚ ਸਮਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਨੂੰ ਬਿੰਦਕੁ = ਰੰਚਕ ਮਾਤਰ ਅੱਗ ਲਾ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਉਹ ਧੁਖੈ = ਮੱਚ, ਜਲ ਕੇ ਭਸਮ ਕਰੈ = ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੂੜ ਵੀ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਜੀਵ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲੁਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਸ ਵਕਤ ਇਹ ਕੂੜ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸਚ ਦਾਰੂ ਕੂੜੁ ਰੋਗੁ ਹੈ; ਵਿਣੁ ਗੁਰ ਵੈਦ ਵੇਦਨਿ ਮਨਮੁਖੈ।

(‘ਮਨਮੁੱਖੈ’ ਬੋਲੋ)

ਸੱਚ ਦਾਰੂ = ਦਵਾਈ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ ਅਤੇ ਕੂੜ ਰੋਗ ਹੈ, ਜੋ ਮਨਮੁਖੈ = ਮਨਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਕੂੜ ਦੀ ਵੇਦਨਿ = ਪੀੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਗੁਰ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਰੂਪ ਵੈਦ ਤੋਂ ਵਿਣੁ = ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੀ ਕੂੜ ਦੀ ਦਵਾਈ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ।

ਸਚ ਸਥੋਈ ਕੂੜੁ ਠਗੁ; ਲਗੈ ਦੁਖੁ ਨ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖੈ।

(‘ਸੁੱਖੈ’ ਬੋਲੋ)

ਸੱਚ ਲੋਕ-ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਸਥੋਈ = ਸਾਥੀ ਭਾਵ ਸਾਥ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਕੂੜੁ = ਝੂਠ ਠੱਗ ਹੈ, ਇਸ ਕੂੜ ਕਰਕੇ ਦੁੱਖ ਲਗੈ = ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਸੁਖੈ = ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

---

੧. ਲਾਖ ਇਕ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦਾ ਪਦਾਰਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕੂੜੁ ਪਚੈ; ਸਚੈ ਦੀ ਭੁਖੈ ॥੯॥

('ਪਚੈ' ਪੋਲਾ ਅਤੇ 'ਭੁੱਖੈ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਕੂੜੁ = ਝੂਠੇ ਪੁਰਖ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਪਚੈ = ਸੜਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਚੈ = ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਦੀ ਭੁਖੈ = ਭੁੱਖ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੂੜ ਸੁਭਾਅ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੯॥ ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਸਾਚੇ ਨਾਮ ਕੀ ਲਾਗੈ ਭੂਖ॥
ਉਤੁ ਭੂਖੈ ਖਾਇ ਚਲੀਅਹਿ ਦੂਖ॥੧॥ *(ਸੋ ਦਰੁ, ਆਸਾ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੯)*

ਪਉੜੀ ੧੦ (ਸੱਚ ਅਤੇ ਕੂੜ)

ਕੂੜੁ ਕਪਟ ਹਥਿਆਰ ਜਿਉ; ਸਚੁ ਰਖਵਾਲਾ ਸਿਲਹ ਸੰਜੋਆ।

ਜਿਉ = ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੂੜੁ = ਝੂਠ ਤਾਂ ਕਪਟ = ਛਲ ਰੂਪ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਰੂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਵਾਂਗ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਵੇਂ ਹੀ ਸੱਚ ਰਖਵਾਲਾ = ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਝੂਠ ਵਰਗੇ ਸਿਲਹ = ਹਥਿਆਰਾਂ ਤੋਂ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸੰਜੋਆ = ਲੋਹੇ ਦੇ ਕੁੜਤੇ ਵਾਂਗ ਹੈ।

ਕੂੜੁ ਵੈਰੀ ਨਿਤ ਜੋਂਹਦਾ; ਸਚੁ ਸੁਮਿਤੁ ਹਿਮਾਇਤਿ ਹੋਆ।

('ਸੁਮਿੱਤੁ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਕੂੜੁ = ਝੂਠ ਸਦਾ ਵੈਰੀ = ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਵਾਂਗ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤਿ ਜੋਂਹਦਾ = ਤਾੜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸੱਚ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸੁਮਿਤੁ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਮਿੱਤਰਾਂ ਵਾਂਗ ਹਿਮਾਇਤਿ = ਮਦਦਗਾਰ (ਤਰਫ਼ਦਾਰ) ਹੋਆ = ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸੂਰ ਵੀਰ ਵਰੀਆਮੁ ਸਚੁ; ਕੂੜੁ ਕੁੜਾਵਾ ਕਰਦਾ ਢੋਆ।

ਸੱਚ ਸੂਰ = ਸੂਰਮਾ (ਅਤਿ ਰਥੀ), ਵੀਰ = ਰਥੀ, ਵਰੀਆਮੁ = ਮਹਾਂਰਥੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ ਅਤੇ ਕੂੜੁ = ਝੂਠ ਸਦਾ ਕਾਇਰਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਕੁੜਾਵਾ = ਝੂਠਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਦਾ ਝੂਠ ਨਾਲ ਹੀ ਢੋਆ = ਮਿਲਾਪ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਨਿਹਚਲੁ ਸਚੁ ਸੁਥਾਇ ਹੈ; ਲਰਜੈ ਕੂੜੁ ਕੁਥਾਇ ਖੜੋਆ।

ਸੱਚ ਸਦਾ ਨਿਹਚਲੁ = ਅਡੋਲ ਤੇ ਸੁਥਾਇ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਖੜਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੂੜੁ = ਝੂਠ ਸਦਾ ਕੁਥਾਇ = ਭੈੜੀਆਂ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਖੜੋਆ = ਖੜ ਕੇ ਲਰਜੈ = ਕੰਬਦਾ ਹੈ।

ਸਚਿ ਫੜਿ ਕੂੜੁ ਪਛਾੜਿਆ; ਚਾਰਿ ਚਕ ਵੇਖਨ ਤ੍ਰੈ ਲੋਆ।

ਸੱਚ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਪੱਲਾ ਫੜਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕੂੜੁ = ਝੂਠ ਨੂੰ ਪਛਾੜਿਆ = ਪਛਾੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਚਾਰਿ ਚਕ = ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ (ਪੂਰਬ, ਪੱਛਮ, ਉੱਤਰ, ਦੱਖਣ) ਤੇ ਤ੍ਰੈ = ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਆ = ਲੋਕਾਂ (ਪਤਾਲ ਲੋਕ, ਮਾਤ ਲੋਕ, ਸਵਰਗ ਲੋਕ) ਦੇ ਲੋਕ ਵੇਖਨ = ਵੇਖਦੇ ਹਨ।

ਕੂੜੁ ਕਪਟ ਰੋਗੀ ਸਦਾ; ਸਚ ਸਦਾ ਹੀ ਨਵਾ ਨਿਰੋਆ।

ਕੂੜੁ = ਝੂਠ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਕਪਟ = ਛਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਦਾ = ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਰੋਗੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ **ਵਾ:** ਅਗਿਆਨ ਕਰਕੇ ਹਉਮੈ ਦੇ ਰੋਗ ਦੇ ਸਹਿਤ ਹਨ ਅਤੇ ਸੱਚ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਸਦਾ = ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ

ਨਵਾ = ਨਵੇਂ, ਨਿਰਾਲੇ ਤੇ ਨਿਰੋਆ = ਅਰੋਗ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ **ਵਾ:** ਗਿਆਨ ਕਰਕੇ ਹਉਮੈ ਦੇ ਰੋਗ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸਚ ਸਚਾ; ਕੂੜੁ ਕੂੜੁ ਵਿਖੋਆ ॥੧੦॥

ਅਸਲ ਗੱਲ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸੱਚ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸੱਚਾ ਹੀ ਹੈ ਤੇ ਕੂੜੁ = ਝੂਠ ਦਾ ਵਿਖੋਆ = ਵਿਖਾਵਾ ਝੂਠਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥੧੦॥

ਪਉੜੀ ੧੧ (ਸੱਚ-ਕੂੜ ਦਾ ਨਿਰਣਯ)

ਸਚੁ ਸੂਰਜ ਪਰਗਾਸ ਹੈ; ਕੂੜਹੁ ਘੁਘੂ ਕੁਝੁ ਨ ਸੁਝੈ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਸੁਝੁ ਨ ਸੁਝੈ' ਤੇ 'ਸੁੱਝੈ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ))

ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਦਾ ਹਰ ਥਾਂ 'ਤੇ ਪਰਗਾਸ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੱਚ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹਰ ਥਾਂ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਘੁਘੂ = ਉੱਲੂਆਂ ਨੂੰ ਸੂਰਜ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨ = ਨਹੀਂ ਸੁਝੈ = ਦਿੱਸਦਾ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਲੂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਕੂੜੇ ਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਕੁਝ ਭੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਭਾਵ ਸੱਚਾਈ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ।

ਸਚ ਵਣਸਪਤਿ ਬੋਹੀਐ; ਕੂੜਹੁ ਵਾਸ ਨ ਚੰਦਨ ਬੁਝੈ।

('ਵਾਂਸ' ਤੇ 'ਬੁੱਝੈ' ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਚੰਦਨ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ਬੂ ਸਾਰੀ ਵਣਸਪਤੀ ਨੂੰ ਬੋਹੀਐ = ਸੁਗੰਧਿਤ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੱਚ ਚੰਦਨ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਵਣਸਪਤੀ ਭਗਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸੁਗੰਧਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਵਾਸ = ਬਾਂਸ ਨੂੰ ਚੰਦਨ ਨ = ਨਹੀਂ ਬੁਝੈ = ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਹੰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਗੰਢਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਚੰਦਨ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ਬੂ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦਾ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੰਕਾਰੀ ਤੇ ਕੂੜਹੁ = ਝੂਠੇ ਜੀਵ ਬਾਂਸ ਵਾਂਗ ਭਗਤੀ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੇ।

ਸਚਹੁ ਸਫਲੁ ਤਰੋਵਰਾ; ਸਿੰਮਲੁ ਅਫਲੁ ਵਡਾਈ ਲੁਝੈ।

('ਲੁੱਝੈ' ਬੋਲੋ)

ਸਚਹੁ = ਸੱਚ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਤਰੋਵਰਾ = ਬ੍ਰਿਛ ਨੂੰ ਲੱਗੇ ਸਫਲੁ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਫਲਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗਿਆਨ, ਵੈਰਾਗ ਆਦਿ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੰਮਲ ਦਾ ਬ੍ਰਿਛ ਜੋ ਅਫਲੁ = ਫਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੂੜੇ ਪੁਰਖ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸਿੰਮਲ ਦੇ ਫਲਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸਦਾ ਆਪਣੀ ਵਡਾਈ = ਵਡਿਆਈ ਵਿਚ ਹੀ ਲੁਝੈ = ਝਗੜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸਾਵਣਿ ਵਣ ਹਰੀਆਵਲੇ; ਸੁਕੈ ਅਕੁ ਜਵਾਹਾਂ ਰੁਝੈ।

('ਸੁੱਕੈ', 'ਅੱਕੁ' ਤੇ 'ਰੁੱਝੈ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਸਾਵਣ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਵਣ = ਬੂਟੇ ਮੀਂਹ ਦੇ ਨਾਲ ਹਰੀਆਵਲੇ = ਹਰੇ-ਭਰੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਵਰਖਾ ਦੁਆਰਾ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਵਣ ਹਰੇ-ਭਰੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਅੱਕ ਦੇ ਬੂਟੇ ਅਤੇ ਜਵਾਂਹਾ ਮੀਂਹ ਪੈਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸੁਕੈ = ਸੁੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਰ੍ਹਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੂੜੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵੀ ਮੁਰਝਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਮਾਣਕ ਮੋਤੀ ਮਾਨਸਰਿ; ਸੰਖ ਨਿਸਖਣ ਹਸਤਨ ਦੁਝੈ।

('ਨਿਸੱਖਣ', 'ਦੁੱਝੈ' ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਮਾਨਸਰ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਜੋ ਮਾਣਕ ਮੋਤੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਗਹਿਣਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਹਰ ਥਾਂ ਸ਼ੋਭਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਧਸੰਗਤ ਰੂਪੀ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਮਾਣਕ ਤੇ ਸੱਚ ਰੂਪੀ ਮੋਤੀ ਆਦਿਕ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਜੋ ਭਰਪੂਰ ਹਨ, ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਸ਼ੋਭਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਨਿਸਖਣ = ਖ਼ਾਲੀ ਸੰਖ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹਸਤਨ = ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਦੁਝੈ = ਘੁੱਟ ਕੇ ਵਜਾਈਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਖ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜੋ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਖ਼ਾਲੀ ਮਨੁੱਖ ਹਨ, ਉਹ ਵੀ ਸਦਾ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਦੁੱਖ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਸਚ ਗੰਗੋਦਕੁ ਨਿਰਮਲਾ; ਕੂੜਿ ਰਲੈ ਮਦ ਪਰਗਟ ਗੁਝੈ।

('ਗੁੱਝੈ' ਬੋਲੋ)

ਸੱਚ ਗੰਗੋਦਕੁ = ਗੰਗਾ ਦੇ ਪਾਨੀ ਵਰਗਾ ਨਿਰਮਲਾ = ਮੈਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਭਾਵ ਪਵਿੱਤਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਮਦ = ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਗੰਗਾ ਦਾ ਪਾਣੀ ਰਲੈ = ਰਲਾ ਦੇਈਏ, ਫਿਰ ਭੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪਵਿੱਤਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੂੜੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਸ਼ਰਾਬ ਵਾਂਗ ਭੈੜੇ ਅਉਗਣ ਗੁਝੈ = ਛਿਪੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੇ ਕਿਤਨਾ ਵੀ ਸੱਚ ਸੁਨਾਉਣਾ ਕਰੀਏ, ਫਿਰ ਭੀ ਉਹ ਪਵਿੱਤਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਭਾਵ ਸੱਚ ਗੰਗਾ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਾਂਗ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ। ਝੂਠ ਮਦ ਵਾਂਗ ਅਪਵਿੱਤਰ ਹੈ, ਇਹ ਗੱਲ ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ, ਗੁੱਝੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ।

ਸਚੁ ਸਚਾ; ਕੂੜੁ ਕੂੜਹੁ ਬੁਝੈ ॥੧੧॥

('ਬੁੱਝੈ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਅਸਲ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੱਚ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸੱਚਾਈ ਕਰਕੇ ਹੀ ਜਾਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੂੜਹੁ = ਝੂਠ ਤੋਂ ਹੀ ਕੂੜੁ = ਝੂਠ ਨੂੰ ਬੁਝੈ = ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੧੧॥

ਪਉੜੀ ੧੨ (ਸੱਚ ਤੇ ਝੂਠ ਦਾ ਨਤੀਜਾ)

ਸਚੁ ਕੂੜੁ ਦੁਇ ਝਾਗੜੂ; ਝਗੜਾ ਕਰਦੇ ਚਉਤੈ ਆਇਆ।

ਇਉਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਸੱਚ ਤੇ ਕੂੜੁ = ਝੂਠ ਦੋਵੇਂ ਝਾਗੜੂ = ਝਗੜਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੁਰਖ ਹਨ, ਦੋਵੇਂ ਝਗੜਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਨਿਆਇ ਸਭਾ ਦੇ ਚਉਤੈ = ਚਬੂਤਰੇ 'ਤੇ ਆਇਆ = ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਅਗੇ ਸਚਾ ਸਚਿ ਨਿਆਇ; ਆਪ ਹਜੂਰਿ ਦੋਵੈ ਝਗੜਾਇਆ।

ਫਿਰ ਅੱਗੇ ਜੋ ਸੱਚਾ ਪੁਰਖ (ਹਾਕਮ) ਹੈ, ਸੱਚਾ ਨਿਆਇ = ਨਿਆਉ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਹਜੂਰਿ = ਨੇੜੇ **ਵਾ:** ਸਾਹਮਣੇ ਦੋਵੈ = ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਝਗੜਾਇਆ = ਝਗੜਾ ਕਰਾ ਕੇ ਵੇਖਦਾ ਹੈ।

ਸਚੁ ਸਚਾ ਕੂੜਿ ਕੂੜਿਆਰੁ; ਪੰਚਾ ਵਿਚਿਦੋ ਕਰਿ ਸਮਝਾਇਆ।

ਸੱਚਾ ਪੁਰਖ ਸੱਚਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੂੜਿ = ਝੂਠਾ ਪੁਰਖ ਕੂੜਿਆਰੁ = ਝੂਠਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਚਾ = ਪੰਚ ਲੋਕ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਵਿਚਿਦੋ = ਥਾਣੀ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਬਿਠਾ ਕਰਿ = ਕਰਕੇ ਸਮਝਾਇਆ = ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਸਚਿ ਜਿਤਾ ਕੂੜਿ ਹਾਰਿਆ; ਕੂੜੁ ਕੂੜਾ ਕਰਿ ਸਹਰਿ ਫਿਰਾਇਆ।

('ਜਿੱਤਾ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਫਿਰ ਸੱਚ ਵਾਲਾ ਪੁਰਖ ਜਿਤਾ = ਜਿੱਤ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੂੜਿ = ਝੂਠ ਵਾਲਾ ਹਾਰਿਆ = ਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੂੜੁ = ਝੂਠੇ ਨੂੰ ਕੂੜਾ = ਝੂਠਾ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਮੂੰਹ ਸਿਰ ਕਾਲਾ ਕਰ ਕੇ ਫਿਰਾਇਆ = ਫੇਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਚਿਆਰੈ ਸਾਬਾਸਿ ਹੈ; ਕੂੜਿਆਰੈ ਫਿਟੁ ਫਿਟੁ ਕਰਾਇਆ।

ਸਚਿਆਰੈ = ਸੱਚਾਈ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕੂੜਿਆਰੈ = ਕੂੜ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਫਿਟੁ ਫਿਟੁ = ਫਿੱਟੇ ਮੂੰਹ, ਫਿੱਟੇ ਮੂੰਹ ਆਖ ਕੇ ਧਿਕਾਰਾਂ ਕਰਾਇਆ = ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸਚਿ ਲਹਣਾ ਕੂੜਿ ਦੇਵਣਾ; ਖਤੁ ਸਤਾਗਲੁ ਲਿਖਿ ਦੇਵਾਇਆ।

('ਖਤੁ' ਥੋੜ੍ਹਾ ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਸੱਚਾ ਲਹਣਾ = ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਕੂੜਿ = ਝੂਠਾ ਦੇਵਣਾ = ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਸਤਾਗਲੁ (ਸਤ + ਆਗਲੁ) ਸਤ = ਸੱਤਾਂ ਆਗਲੁ = ਉਂਗਲਾਂ ਵਾਲਾ ਖ਼ਤ (ਚਿੱਠੀ) ਲਿਖ ਕੇ ਸੱਚੇ ਨੂੰ ਦੇਵਾਇਆ = ਦਿਵਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਲੈ ਤੂੰ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਤੇ ਤੂੰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ।

ਨੋਟ : ਸੱਤ ਉਂਗਲਾਂ ਵਾਲਾ ਕਾਗ਼ਜ਼ ਦਾ ਟੁਕੜਾ ਸਮਝਣਾ ਭਾਵ ਚਿੱਠੀ।

ਆਪ ਠਗਾਇ ਨ ਠਗੀਐ; ਠਗਣਹਾਰੈ ਆਪੁ ਠਗਾਇਆ।

ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਠਗਾਇ = ਠਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਨ = ਨਹੀਂ ਠਗੀਐ = ਠੱਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜੋ ਠਗਣਹਾਰੈ = ਠੱਗਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣਾ ਆਪ ਹੀ ਠਗਾਇਆ = ਠਗਾ ਬੈਠਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਠੱਗਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪ ਹੀ ਠੱਗੀ ਮਰਵਾ ਕੇ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਵਿਰਲਾ ਸਚੁ; ਵਿਹਾਝਣ ਆਇਆ॥੧੨॥

ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਪੁਰਖ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਸੱਚ ਨੂੰ ਵਿਹਾਝਣ = ਖ਼ਰੀਦਣ ਆਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਸੱਚ ਗੁਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਪੁਰਖ ਖ਼ਰੀਦ ਸਕਦਾ ਹੈ॥੧੨॥

ਪਉੜੀ ੧੩

ਕੂੜੁ ਸੁਤਾ ਸਚੁ ਜਾਗਦਾ; ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਨਿ ਭਾਇਆ।

('ਸੁੱਤਾ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ ਤੇ ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਸਚੁ)

ਕੂੜੁ = ਝੂਠ ਸੁੱਤਾ ਤੇ ਸੱਚ ਸਦਾ ਜਾਗਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜੋ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਜਾਗਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੱਚੇ ਸਾਹਿਬ = ਮਾਲਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਭਾਇਆ = ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਸਚੁ ਸਚੈ ਕਰਿ ਪਾਹਰੂ; ਸਚ ਭੰਡਾਰ ਉਤੇ ਬਹਿਲਾਇਆ।

ਸੱਚੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਸਚੈ = ਸੱਚ ਨੂੰ ਪਾਹਰੂ = ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਕਰਿ = ਬਣਾ ਕੇ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਦੇ ਭੰਡਾਰ = ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਉੱਤੇ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹਿਲਾਇਆ = ਬਿਠਾਇਆ ਹੈ।

ਸਚੁ ਆਗੂ ਆਨ੍ਹੇਰ ਕੂੜ; ਉਝੜਿ ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਚਲਾਇਆ।

ਸੱਚ ਸੱਚਾ ਆਗੂ ਹੈ ਤੇ ਕੂੜ = ਝੂਠ ਆਨ੍ਹੇਰ = ਹਨੇਰੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਅੰਨ੍ਹਾ ਆਗੂ ਹੈ, ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜਾ = ਦ੍ਵੈਸ਼ ਭਾਉ = ਭਾਵ ਦੇ ਉਝੜਿ = ਉਜਾੜ ਵਿਚ ਚਲਾਇਆ = ਤੋਰਦਾ ਹੈ।

ਸਚੁ ਸਚੇ ਫਉਜਦਾਰ; ਰਾਹੁ ਚਲਾਵਣ ਜੋਗੁ ਪਠਾਇਆ।

ਸੱਚੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਫ਼ੌਜਦਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚੇ ਰਾਹੁ = ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਚਲਾਵਣ = ਤੋਰਨ ਜੋਗੁ = ਵਾਸਤੇ ਪਠਾਇਆ = ਭੇਜਿਆ ਹੈ।

ਜਗ ਭਵਜਲ ਮਿਲਿ ਸਾਧ ਸੰਗਿ; ਗੁਰੁ ਬੋਹਿਥੈ ਚਾੜਿ ਤਰਾਇਆ।

('ਚਾੜਿ' ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸੱਚ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਬੋਹਿਥੈ = ਜਹਾਜ਼ 'ਤੇ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ ਭਵਜਲ ਜਗ = ਭੈ-ਦਾਇਕ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਰਾਇਆ = ਤਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ ਫੜਿ; ਅਹੰਕਾਰੁ ਗਰਦਨਿ ਮਰਵਾਇਆ।

ਗੁਰੂ ਨੇ ਸੱਚ ਦੀ ਸੋਝੀ ਦੇ ਕੇ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹੁ = ਮੋਹ ਤੇ ਅਹੰਕਾਰੁ = ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਗਰਦਨਿ = ਧੌਣ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਮਰਵਾਇਆ = ਮਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਪਾਰਿ ਪਏ; ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ ॥੧੩॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੂਰਾ = ਪੂਰਨ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਾਇਆ = ਪਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਪਏ = ਪੈ ਗਏ ਹਨ ਭਾਵ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ॥੧੩॥

ਪਉੜੀ ੧੪ (ਸੱਚ, ਸੱਚਾ ਗੁਰੂ, ਸੱਚਾ ਸਿੱਖ)

ਲੂਣੁ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਖਾਇਕੈ; ਰਣ ਅੰਦਰਿ ਲੜਿ ਮਰੈ ਸੁ ਜਾਪੈ।

ਜੋ ਚਾਕਰ ਸਾਹਿਬ = ਮਾਲਕ ਦਾ ਲੂਣੁ = ਨਮਕ ਖਾਇਕੈ = ਖਾ ਕੇ ਰਣ = ਯੁੱਧ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਲੜ ਕੇ ਮਰੈ = ਮਰਦਾ ਹੈ, ਸੁ = ਉਹ ਨਮਕ ਹਲਾਲ ਜਾਪੈ = ਜਾਪਦਾ ਹੈ।

ਸਿਰ ਵਢੈ ਹਥੀਆਰ ਕਰਿ; ਵਰੀਆਮਾ ਵਰੀਆਮੁ ਸਿਞਾਪੈ।

ਜਿਸ ਦਾ ਹਥੀਆਰ = ਹਥਿਆਰ ਕਰਿ = ਨਾਲ ਸਿਰ ਵਢੈ = ਵੱਢਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਵਰੀਆਮਾ = ਬਹਾਦਰ ਤੋਂ ਵਰੀਆਮੁ = ਬਹਾਦਰ ਸਿਞਾਪੈ = ਪਛਾਣੀਦਾ ਹੈ।

ਤਿਸ ਪਿਛੈ ਜੋ ਇਸਤਰੀ; ਥਪਿ ਥੇਈ ਦੇ ਵਰੈ ਸਰਾਪੈ।

ਤਿਸ ਬਹਾਦਰ ਦੇ ਮਰਨ ਪਿਛੈ = ਪਿੱਛੋਂ ਉਸ ਦੀ ਜੋ = ਜਿਹੜੀ ਇਸਤਰੀ ਸਤ ਰੱਖ ਕੇ ਜਪ ਤਪ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦੀ ਸਤੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਪਰਿਵਾਰ ਵਾਲੇ ਉਸ ਦੀ ਥੇਈ (ਥੇਈ ਇਕ ਗੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਤੀ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਲੋਕ ਦੁੱਧ ਚਾਵਲ ਰਿੰਨ੍ਹ ਕੇ ਪਹਿਲੇ ਸਤੀ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਫਿਰ ਆਪ ਖਾਂਦੇ ਹਨ) ਥਪਿ = ਥਪਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਰੈ = ਵਰ ਤੇ ਸਰਾਪੈ = ਸਰਾਪ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ।

ਪੋਤੈ ਪੁਤ ਵਡੀਰੀਅਨਿ; ਪਰਵਾਰੈ ਸਾਧਾਰੁ ਪਰਾਪੈ।

ਉਸ ਸਤੀ ਦੇ ਪੋਤੈ = ਪੋਤਰੇ, ਪੁਤ = ਪੁੱਤਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਡੀਰੀਅਨਿ = ਵਡਿਆਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਪਰਵਾਰੈ = ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਸਾਧਾਰੁ = ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਰਾਪੈ = ਪਛਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਵਖਤੈ ਉਪਰਿ ਲੜਿ ਮਰੈ; ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਸਬਦੁ ਅਲਾਪੈ।

ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਸੱਚੇ ਸੂਰਮੇ ਉਹ ਹਨ, ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਨੀਂਦ ਆਦਿ ਆਲਸ ਦੇ ਵਖਤੈ = ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਉੱਠ ਕੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਵਿਕਲਪਾਂ ਰੂਪੀ ਸੈਨਾ ਨਾਲ ਲੜਿ = ਜੂਝਦੇ ਹੋਏ ਜੀਵਤ-ਭਾਵ ਤੋਂ ਮਰੈ = ਮਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਅਲਾਪੈ = ਅਲਾਪਦੇ ਹਨ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚਿ ਜਾਇਕੈ; ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਮਰੈ ਆਪੁ ਆਪੈ।

ਜੋ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜਾਇਕੈ = ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹਉਮੈ-ਭਾਵ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਤੇ ਆਪੈ = ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜੀਵਤ-ਭਾਵ ਤੋਂ ਮਰੈ = ਮਾਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਹੀ ਅਸਲ ਸਤੀ ਹੋਣ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ।

ਲੜਿ ਮਰਣਾ ਤੈ ਸਤੀ ਹੋਣੁ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੰਥੁ ਪੂਰਣ ਪਰਤਾਪੈ।

('ਸਤੀ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਜਿਤਨਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਜੰਗ ਵਿਚ ਸੂਰਮੇ ਦੇ ਲੜ ਕੇ ਮਰਣਾ = ਮਰਨ ਤੈ = ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਦੇ ਸਤੀ ਹੋਣ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਤਨਾ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਦੇ ਪੰਥ ਦਾ ਪੂਰਨ ਪਰਤਾਪੈ = ਪ੍ਰਤਾਪ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਆਪਣੇ ਪੰਜੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਸਚਿ ਸਿਦਕ; ਸਚ ਪੀਰੁ ਪਛਾਪੈ ॥੧੪॥

ਅਜਿਹੇ ਪੰਜ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਸੱਚ ਤੇ ਸਿਦਕ = ਭਰੋਸੇ ਦੁਆਰਾ ਸੱਚੇ ਪੀਰ = ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਛਾਪੈ = ਪਛਾਣ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ॥੧੪॥

ਪਉੜੀ ੧੫ (ਸਾਧਸੰਗਤ)

ਨਿਹਚਲ ਸਚਾ ਥੇਹੁ ਹੈ; ਸਾਧ ਸੰਗੁ ਪੰਜੇ ਪਰਧਾਨਾ।

ਸਾਧਸੰਗਤ ਸੱਚਾ ਤੇ ਨਿਹਚਲ = ਅਚੱਲ ਥੇਹੁ = ਅਸਥਾਨ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੇ ਪੰਜੇ = ਪੰਜ ਗੁਣਾਂ (ਸਤਿ, ਸੰਤੋਖ, ਦਇਆ, ਧਰਮ, ਵਿਚਾਰ) ਦੀ ਪਰਧਾਨਾ = ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਭਾਵ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸਤ ਸੰਤੋਖ ਦਇਆ ਧਰਮ; ਅਰਥ ਸਮਰਥੁ ਸਭੇ ਬੰਧਾਨਾ।

ਸਤਿ, ਸੰਤੋਖ, ਦਇਆ, ਧਰਮ ਤੇ ਅਰਥਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਪਰਮਾਰਥ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭੇ = ਸਾਰੇ ਬੰਧਾਨਾ = ਨਿਯਮਾਂ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਸਮਰਥੁ = ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਵਾਨ ਹੈ।

ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ ਕਮਾਵਣਾ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨਾ।

ਗੁਰਮੁਖ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕਮਾਵਣਾ = ਕਮਾ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਤਿੰਨ ਨਿਯਮਾਂ ਨਾਮ, ਦਾਨ ਤੇ ਇਸਨਾਨਾ = ਇਸ਼ਨਾਨ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਮਿਠਾ ਬੋਲਨ ਨਿਵਿ ਚਲਣੁ; ਹਥਹੁ ਦੇਣ ਭਗਤਿ ਗੁਰ ਗਿਆਨਾ।

ਗੁਰਮੁਖ ਸਦਾ ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਦੇ, ਨਿਵਿ = ਨੀਵੇਂ ਹੋ ਕੇ ਭਾਵ ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਚਲਣੁ = ਚੱਲਦੇ ਅਤੇ ਹਥਹੁ = ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਦਾਨ ਦੇਣ = ਦਿੰਦੇ ਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਗਤਿ = ਭਗਤੀ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨਾ = ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਦੁਹੀਂ ਸਰਾਈਂ ਸੁਰਖਰੂ; ਸਚ ਸਬਦੁ ਵਜੈ ਨੀਸਾਨਾ।

ਐਸੇ ਗੁਰਮੁਖ ਦੁਹੀਂ = ਦੋਵੇਂ ਸਰਾਈਂ = ਸਰਾਵਾਂ ਲੋਕ ਤੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਸੁਰਖਰੂ = ਇੱਜ਼ਤ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸੱਚੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦੇ ਡੰਕੇ ਦੀ ਚੋਟ 'ਤੇ ਨੀਸਾਨਾ = ਨਗਾਰੇ ਵਜੈ = ਵੱਜਦੇ ਹਨ।

ਚਲਣੁ ਜਿਨ੍ਹੀ ਜਾਣਿਆਂ; ਜਗ ਅੰਦਰਿ ਵਿਰਲੇ ਮਿਹਮਾਨਾ।

ਜਿਨ੍ਹੀ = ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਚਲਣੁ = ਚਲੇ ਜਾਣ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆਂ = ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਦਾ ਸੰਸਾਰ ਉੱਤੇ ਥਿਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਜਿਨ੍ਹੀ ਚਲਣੁ ਜਾਣਿਆ ਸੇ ਕਿਉ ਕਰਹਿ ਵਿਥਾਰ॥ *(ਸੂਹੀ ਵਾਰ ਮ: ੩, ਅੰਗ ੭੮੭)*

ਅਜਿਹੇ ਪੁਰਸ਼ ਜਗ = ਜਗਤ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਵਿਰਲੇ ਹੀ ਹਨ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਿਹਮਾਨਾ = ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।

ਆਪ ਗਵਾਏ; ਤਿਸ ਕੁਰਬਾਨਾ॥੧੫॥

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਗਵਾਏ = ਗਵਾ ਲਿਆ ਹੈ ਭਾਵ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਮੇਟ ਲਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਤਿਸ = ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨਾ = ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ॥੧੫॥

ਪਉੜੀ ੧੬ (ਝੂਠਾ ਪਿੰਡ)

ਕੂੜ ਅਹੀਰਾ ਪਿੰਡ ਹੈ; ਪੰਜ ਦੂਤ ਵਸਨਿ ਬੁਰਿਆਰਾ।

ਕੂੜ = ਝੂਠ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਅਹੀਰਾ = ਗੁੱਜਰਾਂ (ਗਵਾਲਿਆਂ) ਦਾ ਪਿੰਡ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਬੁਰਿਆਰਾ = ਬੁਰਿਆਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੰਜ ਦੂਤ (ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਹੰਕਾਰ) ਵਸਨਿ = ਵੱਸਦੇ ਹਨ।

ਕਾਮ ਕਰੋਧੁ ਵਿਰੋਧੁ ਨਿਤ; ਲੋਭ ਮੋਹੁ ਧ੍ਰੋਹੁ ਅਹੰਕਾਰਾ।

ਜਿਥੇ ਕਾਮ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧੀ ਪੁਰਸ਼ ਨਿਤ = ਸਦਾ ਵਿਰੋਧੁ = ਵੈਰ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਤੇ ਲੋਭੀ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲਿਆਂ, ਮੋਹ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ, ਧ੍ਰੋਹੁ = ਧੋਖਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਅਹੰਕਾਰਾ = ਹੰਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੈ।

ਖਿੰਜੋਤਾਣ ਅਸਾਧ ਸੰਗਿ; ਵਰਤੈ ਪਾਪੈ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ।

ਅਸਾਧ = ਦੁਸ਼ਟ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਿ = ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਹਰ ਸਮੇਂ ਖਿੰਜੋਤਾਣੁ = ਕਸ਼ਮਕਸ਼ ਦੀ ਖਿੱਚ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਪਾਪੈ = ਪਾਪ ਦਾ ਹੀ ਵਰਤਾਰਾ ਵਰਤੈ = ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਪਰ ਧਨ ਪਰ ਨਿੰਦਾ ਪਿਆਰੁ; ਪਰ ਨਾਰੀ ਸਿਉ ਵਡੇ ਵਿਕਾਰਾ।

ਝੂਠ ਦੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕ ਪਰ = ਪਰਾਇਆ ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪਰ = ਪਰਾਈ ਨਿੰਦਾ = ਅਪਕੀਰਤੀ ਤੇ ਪਰ = ਪਰਾਈ ਨਾਰੀ = ਇਸਤਰੀ ਸਿਉ = ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਰੂਪ ਵੱਡੇ ਵਿਕਾਰ ਭੋਗਦੇ ਹਨ।

ਖਲੁਹਲੁ ਮੂਲਿ ਨ ਚੁਕਈ; ਰਾਜ ਡੰਡੁ ਜਮ ਡੰਡੁ ਕਰਾਰਾ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਖਲੁਹਲੁ = ਘਬਰਾਹਟ ਮੂਲਿ = ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਚੁਕਈ = ਮਿਟਦੀ ਤੇ ਉਹ ਇਥੇ ਕਰਾਰਾ = ਕਰੜਾ ਰਾਜ ਡੰਡ ਤੇ ਅੱਗੇ ਜਮਾਂ ਦੀ ਡੰਡੁ = ਸਜ਼ਾ ਸਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਦੁਹੀਂ ਸਰਾਈਂ ਜਰਦਰੂ; ਜੰਮਣ ਮਰਣ ਨਰਕਿ ਅਵਤਾਰਾ।

ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਦੁਹੀਂ = ਦੋਵਾਂ ਸਰਾਈਂ = ਸਰਾਵਾਂ ਲੋਕ ਤੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਜਰਦਰੂ = ਪੀਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਜੰਮਣ ਮਰਨ ਦੇ ਚੱਕਰਾਂ ਤੇ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਅਵਤਾਰਾ = ਆਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਅਗੀਂ ਫਲ; ਹੋਵਨਿ ਅੰਗਿਆਰਾ ॥੧੬॥

ਅਗੀਂ = ਅੱਗ ਦਾ ਫਲ ਅੰਗਿਆਰਾ ਹੀ ਹੋਵਨਿ = ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਕਿ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਫਲ ਦੁੱਖ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥੧੬॥

ਪਉੜੀ ੧੭ (ਸੱਚ ਵਿਚ ਝੂਠ ਦੀ ਸਮਾਈ ਨਹੀਂ)

ਸਚੁ ਸਪੂਰਣ ਨਿਰਮਲਾ; ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ ਕੂੜੁ ਨ ਰਲਦਾ ਰਾਈ।

ਸੱਚ ਸਦਾ ਨਿਰਮਲਾ = ਮੈਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਭਾਵ ਉੱਜਲ ਤੇ ਸਪੂਰਣ = ਪੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੁਕੰਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਿਸੁ = ਉਸ ਵਿਚ ਕਦੇ ਵੀ ਰਾਈ = ਰਤੀ ਮਾਤਰ ਕੂੜੁ = ਝੂਠ ਨ = ਨਹੀਂ ਰਲਦਾ = ਰਲ ਸਕਦਾ।

ਅਖੀਂ ਕਤੁ ਨ ਸੰਜਰੈ; ਤਿਣੁ ਅਉਖਾ ਦੁਖਿ ਰੈਣਿ ਵਿਹਾਈ।

ਜਿਵੇਂ ਅਖੀਂ = ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਤਿਣੁ = ਤੀਲਾ ਜਾਂ ਡੱਕਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਸੰਜਰੈ = ਸੰਜਰਦਾ ਭਾਵ ਸਮਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਕਤੁ = ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਰੈਣਿ = ਰਾਤ ਅਉਖਾ = ਔਖੀ ਤੇ ਦੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਵਿਹਾਈ = ਬਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਭਾਵ ਉਹ ਰੜਕਣ ਕਰਕੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਵਗਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਰਾਤ ਦੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਬਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅੱਖ ਦੇ ਤਿਣਕੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੱਚ ਵਿਚ ਝੂਠ ਸਮਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਝੂਠ ਨਾਲ ਉਮਰ ਰੂਪੀ ਰਾਤ ਦੁਖਦਾਈ ਬਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਭੋਜਨ ਅੰਦਰਿ ਮਖਿ ਜਿਉ; ਹੋਇ ਦੁਕਧਾ ਫੇਰਿ ਕਢਾਈ।

('ਦੁਕੱਧਾ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਭੋਜਨ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਭੁਲੇਖੇ ਨਾਲ ਮਖਿ = ਮੱਖੀ ਖਾਧੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਦੁਕਧਾ = ਉਲਟੀ (ਛਰਦ) ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਭੋਜਨ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਢਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੱਚ ਦੇ ਭੋਜਨ ਵਿਚ ਮੱਖੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਝੂਠ ਖਪਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਰੂਈ ਅੰਦਰਿ ਚਿਣਗ ਵਾਂਗ; ਦਾਹਿ ਭਸਮੰਤ ਕਰੇ ਦੁਖਦਾਈ।

('ਰੂਈਂ' ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਰੂਈਂ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਅੱਗ ਦੀ ਚਿਣਗ = ਚਿੰਗਾਰੀ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਰੂਈ ਨੂੰ ਦਾਹਿ = ਸਾੜ ਕੇ ਭਸਮੰਤ = ਸੁਆਹ ਕਰੇ = ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੱਚ ਵਿਚ ਅੱਗ ਦੀ ਚਿੰਗਾਰੀ ਦੀ ਵਾਂਗ = ਨਿਆਈਂ ਕੂੜ ਦੁਖਦਾਈ = ਦੁਖਦਾਇਕ ਹੈ।

ਕਾਂਜੀ ਦੁਧੁ ਕੁਸੁਧ ਹੋਇ; ਫਿਟੈ ਸਾਦਹੁ ਵੰਨਹੁ ਜਾਈ।

ਜਿਵੇਂ ਦੁੱਧ ਵਿਚ ਕਾਂਜੀ ਦੀ ਛਿੱਟ ਪੈਣ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਦੁੱਧ ਕੁਸੁਧ = ਅਪਵਿੱਤਰ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਫਿਟੈ = ਫਿੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦਾ ਸਾਦਹੁ = ਸੁਆਦ ਤੇ ਵੰਨਹੁ = ਰੰਗ ਭੀ ਵਿਗੜ ਜਾਈ = ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਫਿੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਾਂਜੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਕੂੜੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਸੁਆਦ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਗਤੀ ਦਾ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਉਹ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਬੇਰੰਗ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਮਹੁਰਾ ਚੁਖਕੁ ਚਖਿਆ; ਪਾਤਿਸਾਹਾ ਮਾਰੈ ਸਹਸਾਈ।

('ਚੱਖਿਆ' ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ)

ਜਿਵੇਂ ਮਹੁਰਾ = ਸੰਖੀਆ ਚੁਖਕੁ = ਰਤੀ ਕੁ **ਵਾ:** ਥੋੜ੍ਹੇ ਮਾਤਰ ਵੀ ਚਖਿਆ = ਖਾਧਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਪਾਤਿਸਾਹਾ = ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਭੀ ਸਹਸਾਈ = ਝਟਪਟ **ਵਾ:** ਛੇਤੀ ਹੀ ਮਾਰੈ = ਮਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸਚਿ ਅੰਦਰਿ; ਕਿਉ ਕੂੜੁ ਸਮਾਈ ॥੧੭॥

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੱਚ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੂੜੁ = ਝੂਠ ਦੀ ਸਮਾਈ ਕਿਉ = ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਭਾਵ ਸੱਚ ਵਿਚ ਕੂੜ ਦੀ ਸਮਾਈ ਕਦੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ॥੧੭॥

ਪਉੜੀ ੧੮ (ਅਖ਼ੀਰ ਨੂੰ ਝੂਠ ਝੂਠ ਹੀ ਹੈ)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੁ ਅਲਿਪਤੁ ਹੈ; ਕੂੜਹੁ ਲੇਪ ਨ ਲਗੈ ਭਾਈ।

ਹੇ ਭਾਈ ! ਗੁਰਮੁਖ ਸੱਚੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਓਟ ਲੈ ਕੇ ਕੂੜ ਤੋਂ ਅਲਿਪਤੁ = ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੂੜਹੁ = ਝੂਠ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਲੇਪ ਨ = ਨਹੀਂ ਲਗੈ = ਲੱਗਦਾ ਭਾਵ ਗੁਰਮੁਖ ਕਦੇ ਵੀ ਕੂੜੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਜੇ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੱਚੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਝੂਠ ਦਾ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਚੰਦਨ ਸਪੀਂ ਵੇੜਿਆ; ਚੜੈ ਨ ਵਿਸ ਨ ਵਾਸੁ ਘਟਾਈ।

('ਸੱਪੀਂ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ, 'ਵੇੜ੍ਹਿਆ' ਤੇ 'ਚੜ੍ਹੈ' ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਚੰਦਨ ਦਾ ਬ੍ਰਿਛ ਸਪੀਂ = ਸੱਪਾਂ ਨਾਲ ਵੇੜਿਆ = ਘਿਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸੱਪਾਂ ਦੀ ਵਿਸ = ਜ਼ਹਿਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਚੜੈ = ਚੜ੍ਹਦੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਵਾਸੁ = ਸੁਗੰਧੀ ਘਟਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖ **ਵਾ:** ਸੰਤ ਰੂਪੀ ਚੰਦਨ ਭਾਵੇਂ ਸੱਪਾਂ ਵਰਗੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ, ਵਿਕਾਰੀ ਪੁਰਖਾਂ ਨਾਲ ਘਿਰੇ ਰਹਿਣ ਤਾਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਰੂਪੀ ਵਿਹੁ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਦੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਭਗਤੀ ਰੂਪੀ ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲੇ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਛੱਡਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਾਂਤ ਸਰੂਪ ਹੋਣਾ ਹੀ ਸੰਤ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਕਬੀਰ, ਸੰਤੁ ਨ ਛਾਡੈ ਸੰਤਈ; ਜਉ ਕੋਟਿਕ ਮਿਲਹਿ ਅਸੰਤ ॥
ਮਲਿਆਗਰੁ ਭੁਯੰਗਮ ਬੇਢਿਓ; ਤ ਸੀਤਲਤਾ ਨ ਤਜੰਤ ॥੧੭੪॥

(ਸਲੋਕ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੧੩੭੩)

ਵਾ: **ਸਾਧ ਕੁਸੰਗਤਿ ਮਹਿ ਰਹੇ ਤਿਸ ਨ ਬਿਕਾਰ ਲਗੰਤ।**
ਜਿਉ ਚੰਦਨ ਸਰਪਨ ਵਿਖੇ ਸੀਤਲਤਾ ਨ ਤਜੰਤ ॥ *(ਰਾਜਨੀਤਿ ਚਣਾਕਾ, ਅਧਿਆਇ ੩)*

ਪਾਰਸੁ ਅੰਦਰਿ ਪਥਰਾ; ਅਸਟ ਧਾਤੁ ਮਿਲਿ ਵਿਗੜਿ ਨ ਜਾਈ।

ਜਿਵੇਂ ਪਾਰਸ ਦੀ ਵੱਟੀ ਪੱਥਰਾਂ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਅਸਟ = ਅੱਠਾਂ ਧਾਤਾਂ (ਸੋਨਾ, ਚਾਂਦੀ, ਤਾਂਬਾ, ਜਿਸਤ, ਪਾਰਾ, ਕਲੀ, ਲੋਹਾ, ਸਿੱਕਾ) ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਵਿਗੜ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਈ = ਜਾਂਦੀ, ਸਗੋਂ ਅੱਠਾਂ ਧਾਤਾਂ ਨੂੰ ਸੋਨਾ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਰਸ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਪੱਥਰਾਂ ਰੂਪ ਭੈੜੇ ਪੁਰਖਾਂ ਵਿਚ ਤੇ ਅੱਠ ਧਾਤਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਚਾਰ ਵਰਨ ਤੇ ਚਾਰ ਮਜ਼ਹਬਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਪਾਰਸ ਵਾਂਗੂੰ ਵਿਗੜਦੇ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਦੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਚਲਾ ਕੇ ਸੋਨੇ ਵਾਂਗ ਸ਼ੁੱਧ ਸਰੂਪ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਗੰਗ ਸੰਗਿ ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਜਲੁ; ਕਰਿ ਨ ਸਕੈ ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਮਿਲਾਈ।

ਜਿਵੇਂ ਗੰਗਾ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਪਾਣੀ ਸੰਗਿ = ਨਾਲ ਅਪਵਿਤ੍ਰ = ਮਲੀਨ ਜਲੁ = ਪਾਣੀ ਮਿਲ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਪਵਿੱਤਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੈ = ਸਕਦਾ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੋ ਗੰਗਾ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਜੀਵਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਭਗਤੀ ਰੂਪ ਗੰਗਾ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਜੇਕਰ ਮਲੀਨ ਪਾਣੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਵਿਕਾਰੀ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਪੁਰਖ ਆ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਪਵਿੱਤਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

ਸਾਇਰ ਅਗਿ ਨ ਲਗਈ; ਮੇਰ ਸੁਮੇਰ ਨ ਵਾਉ ਡੁਲਾਈ।

ਜਿਵੇਂ ਸਾਇਰ = ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਅੱਗ ਨ = ਨਹੀਂ ਲਗਈ = ਲੱਗ ਸਕਦੀ ਤੇ ਮੇਰ ਸੁਮੇਰ = ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ, ਜੋ ਅਚੱਲ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਉ = ਪਵਣ (ਹਵਾ) ਨ = ਨਹੀਂ ਡੁਲਾਈ = ਡੁਲਾ ਸਕਦੀ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗੁਰਮੁਖ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰੋਧ, ਈਰਖਾ ਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਅੱਗ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ ਤੇ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਉਹ ਅਚੱਲ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਰੂਪੀ ਪਉਣ ਨਹੀਂ ਡੁਲਾ ਸਕਦੀ।

ਬਾਣੁ ਨ ਧੁਰਿ ਅਸਮਾਣਿ ਜਾਇ; ਵਾਹੇਦੜੁ ਪਿਛੈ ਪਛੁਤਾਈ।

ਜਿਵੇਂ ਬਾਣੁ = ਤੀਰ ਅਸਮਾਣਿ = ਆਕਾਸ਼ ਦੇ ਧੁਰ ਤਕ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਤੇ ਵਾਹੇਦੜੁ = ਸ਼ਸਤਰ ਵਾਹੁਣ ਵਾਲਾ ਪਿਛੈ = ਪਿੱਛੋਂ ਪਛੁਤਾਈ = ਪਛਤਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਉਹ ਤੀਰ ਉਲਟ ਕੇ ਵਾਹੁਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਹੀ ਵੱਜਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਪਿੱਛੋਂ ਉਹ ਪਛਤਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਹੇਦੜ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਖੋਟੇ ਪੁਰਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਖੋਟੇ ਬਚਨ ਰੂਪ ਤੀਰ ਮਾਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਆਕਾਸ਼ ਰੂਪੀ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੱਕ ਖੋਟੇ ਬਚਨਾਂ ਦਾ ਸਰਾਪ ਦਾ ਤੀਰ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਗਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਖੋਟੇ ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਹੀ ਆ ਕੇ ਵੱਜੇਗਾ ਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਮੁੜ ਕੇ ਪਸਚਾਤਾਪ ਹੀ ਕਰਨਗੇ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਸਰੁ ਸੰਧੇ ਆਗਾਸ ਕਉ ਕਿਉ ਪਹੁਚੈ ਬਾਣੁ ॥
ਅਗੈ ਓਹੁ ਅਗੰਮੁ ਹੈ ਵਾਹੇਦੜੁ ਜਾਣੁ ॥੨॥ *(ਵਾਰ ਮਾਝ ਕੀ, ਅੰਗ ੧੪੮)*

ਵਾ: ਜੇ ਕੋ ਸਰੁ ਸੰਧੈ ਜਨ ਊਪਰਿ ਫਿਰਿ ਉਲਟੋ ਤਿਸੈ ਲਗਾਵੈਗੋ ॥੪॥ *(ਕਾਨੜਾ ਮ: ੪, ਅੰਗ ੧੩੧੧)*

ਓੜਕਿ ਕੂੜੁ; ਕੂੜੋ ਹੋਇ ਜਾਈ ॥੧੮॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਓੜਕਿ = ਅੰਤ ਨੂੰ ਕੂੜੁ = ਝੂਠ ਕੂੜੋ = ਝੂਠ ਹੀ ਹੋਇ = ਹੋ ਜਾਈ = ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਝੂਠੇ ਮਨੁੱਖ ਭਾਵੇਂ ਕਿਤਨੇ ਸੱਚੇ ਬਣ ਕੇ ਵਿਖਾਉਣ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਉਹ ਝੂਠ ਕਰਕੇ ਝੂਠੇ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥੧੮॥

ਪਉੜੀ ੧੯ (ਅੰਤ ਨੂੰ ਕੂੜ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)

ਸਚੁ ਸਚਾਵਾ ਮਾਣੁ ਹੈ; ਕੂੜੁ ਕੂੜਾਵੀ ਮਣੀ ਮਨੂਰੀ।

ਸੱਚ ਦਾ ਸਚਾਵਾ = ਸੱਚਾਈ ਵਾਲਾ ਮਾਣ (ਆਦਰ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੂੜੁ = ਝੂਠ ਬੋਲਣ ਦੀ ਅਤੇ ਮਨ ਦੇ ਮਨੂਰੀ = ਹੰਕਾਰ ਦੀ ਮਣੀ = ਮਨੌਤ ਕੂੜਾਵੀ = ਝੂਠੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਕੂੜੈ ਕੂੜੀ ਪਾਇ ਹੈ; ਸਚੁ ਸਚਾਵੀ ਗੁਰਮਤਿ ਪੂਰੀ।

ਕੂੜੈ = ਝੂਠੇ ਪੁਰਸ਼ ਸਦਾ ਕੂੜੀ = ਝੂਠੀ ਪਾਇ[੧] = ਇੱਜ਼ਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਚਾਵੀ = ਸੱਚਾਈ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਗੁਰਮਤਿ (ਗੁਰ + ਮਤਿ) ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਪੂਰੀ = ਪੂਰਨ ਮਤਿ = ਸਿੱਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਸੱਚ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਕੂੜੈ ਕੂੜਾ ਜੋਰਿ ਹੈ; ਸਚਿ ਸਤਾਣੀ ਗਰਬ ਗਰੂਰੀ।

ਕੂੜੈ = ਝੂਠੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਜੋਰਿ = ਬਲ ਕੂੜਾ = ਝੂਠਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਚਿ = ਸੱਚੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਗਰਬ ਗਰੂਰੀ = ਸ਼ੁੱਧ ਹੰਕਾਰ ਗੌਰਵਤਾ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਸਤਾਣੀ = ਸਹਿਤ ਬਲ ਦੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਲੀਨ ਹੰਕਾਰ ਜੰਮਣ-ਮਰਨ ਦਾ ਹੇਤੂ ਹੈ ਤੇ ਸ਼ੁੱਧ ਹੰਕਾਰ ਜੰਮਣ-ਮਰਨ ਦੇ ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਕੂੜ ਨ ਦਰਗਹ ਮੰਨੀਐ; ਸਚੁ ਸੁਹਾਵਾ ਸਦਾ ਹਜੂਰੀ।

ਕੂੜ = ਝੂਠੇ ਮਨੁੱਖ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦਰਗਹ = ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਨ = ਨਹੀਂ ਮੰਨੀਐ = ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਭਾਵ ਪ੍ਰਵਾਣਨੀਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਸਚੁ = ਸੱਚੇ ਮਨੁੱਖ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਸੁਹਾਵਾ = ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਸੁਕਰਾਨਾ ਹੈ ਸਚੁ ਘਰਿ; ਕੂੜੁ ਕੁਫਰ ਘਰਿ ਨਾ ਸਾਬੂਰੀ।

ਸੱਚੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਘਰਿ = ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੂੜੁ = ਝੂਠੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਘਰਿ = ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਕੁਫਰ = ਝੂਠ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਸਾਬੂਰੀ = ਸੰਤੋਖ ਵੀ ਨਾ = ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਹਸਤਿ ਚਾਲ ਹੈ ਸਚ ਦੀ; ਕੂੜਿ ਕੁਢੰਗੀ ਚਾਲ ਭੇਡੂਰੀ।

ਸੱਚੇ ਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਚਾਲ ਹਸਤਿ = ਹਾਥੀ ਵਰਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਦਾ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕੀਤਿਆਂ

---

੧. 'ਪਾਇ' ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਉੱਪਰ ਤੁਕ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ, ਇਹ ਫ਼ਾਰਸੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਫ਼ਾਰਸੀ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਲਿਖਤ 'ਪਾਯਹ' ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਪਤ, ਦਰਜਾ, ਇੱਜ਼ਤ ਹੈ।

ਆਪਣੀ ਚਾਲ ਚੱਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੂੜਿ = ਝੂਠੇ ਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਚਾਲ ਭੇਡੂਰੀ = ਭੇਡਾਂ ਵਰਗੀ ਕੁਢੰਗੀ = ਬੇਢੰਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਮੂਲੀ ਪਾਨ ਡਿਕਾਰ ਜਿਉ; ਮੁਲਿ ਨ ਤੁਲਿ ਲਸਣੁ ਕਸਤੂਰੀ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਮੂਲੀ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਡਿਕਾਰ = ਡਕਾਰ ਭੈੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪਾਨ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਡਕਾਰ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੰਕਾਰੀ ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਭੈੜੇ ਬੋਲ ਮੂਲੀ ਦੇ ਡਕਾਰ ਵਾਂਗ ਹਨ ਤੇ ਨਿਮਰਤਾ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਬੋਲ ਪਾਨ ਦੇ ਡਕਾਰ ਵਾਂਗ ਹਨ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਸਣ ਦਾ ਮੁੱਲ ਕਸਤੂਰੀ ਦੇ ਤੁਲਿ = ਬਰਾਬਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਭਗਤੀ ਵਾਲੇ ਕਸਤੂਰੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਲਸਣ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਸਣ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਝੂਠੇ ਮਨੁੱਖ ਕਸਤੂਰੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

ਬੀਜੈ ਵਿਸੁ; ਨ ਖਾਵੈ ਚੂਰੀ ॥੧੯॥

ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਵਿਸੁ = ਜ਼ਹਿਰ ਬੀਜੈ = ਬੀਜ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਚੂਰੀ ਕੁੱਟ ਕੇ ਨ = ਨਹੀਂ ਖਾਵੈ = ਖਾ ਸਕਦਾ, ਭਾਵ ਕੋਈ ਪਾਪ ਕਰ ਕੇ ਸੁੱਖ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ?॥੧੯॥

ਪਉੜੀ ੨੦ (ਕੂੜ ਦਾ ਅੰਤ ਬੁਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)

ਸਚੁ ਸੁਭਾਉ ਮਜੀਠੁ ਦਾ; ਸਹੈ ਅਵਟਣ ਰੰਗੁ ਚੜਾਏ।

('ਅਵੱਟਣ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਪੜ੍ਹੋ ਤੇ 'ਚੜ੍ਹਾਏ' ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਸੱਚ ਦਾ ਸੁਭਾਉ = ਸੁਭਾਅ ਮਜੀਠ ਵਰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਮਜੀਠ ਨੂੰ ਅੱਗ ਉੱਤੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਅਵਟਣ = ਉਬਾਲੇ ਖਵਾ ਖਵਾ ਕੇ ਪੱਕਾ ਰੰਗ ਬਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਚੜਾਏ = ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਮਜੀਠ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜੀ ਬਣ ਕੇ ਕਿਤਨੇ ਵੀ ਆਏ ਹੋਏ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿ ਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸਣੁ ਜਿਉ ਕੂੜੁ ਸੁਭਾਉ ਹੈ; ਖਲ ਕਢਾਇ ਵਟਾਇ ਬਨਾਏ।

('ਖੱਲ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਪੜ੍ਹੋ)

ਕੂੜੁ = ਝੂਠ ਦਾ ਸੁਭਾਉ = ਸੁਭਾਅ ਸਣੁ ਵਰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਸਣ[1] ਆਪਣੀ ਖੱਲ ਕਢਾਇ = ਕਢਾ ਕੇ ਭਾਵ ਉਤਰਵਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਛਿਲਕਿਆਂ ਨੂੰ ਵਟਾਇ = ਵੱਟ ਕੇ ਰੱਸੇ ਬਨਾਏ = ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਅੱਗੇ ਬੰਨ੍ਹਣ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਾਧਕਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਵੀ ਸਣ ਵਰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਤਪੱਸਿਆ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀ ਖੱਲ ਉਧੇੜ ਕੇ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਲੋਕਾ ਨੂੰ ਤਪ ਦੇ ਸਾਧਨ ਦੱਸ ਕੇ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਚੰਨਣ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਿ; ਅਫਲ ਸਫਲ ਵਿਚਿ ਵਾਸੁ ਵਸਾਏ।

ਜਿਵੇਂ ਚੰਨਣ = ਚੰਦਨ ਦਾ ਬੂਟਾ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਅਫਲ = ਫਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ

---

੧. **ਸਣ**—ਇਹ ਸਾਉਣੀ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਣ ਨੂੰ ਕੁੱਟ ਕੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਦੱਬ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਐਸਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਛਿਲਕਾ ਕਾਨੇ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਤੇ ਸਫਲ = ਫਲਾਂ ਸਹਿਤ ਵਣਸਪਤੀ ਵਿਚ ਵਾਸੁ = ਵਾਸਨਾ ਵਸਾਏ = ਵਸਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਚੰਦਨ ਵਰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਤੇ ਚਾਹੇ ਗੁਣਾਂ ਸਹਿਤ ਹੋਣ, ਗੁਰਮੁਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਭਗਤੀ ਰੂਪ ਮਹਿਕ ਪਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਵਡਾ ਵਿਕਾਰੀ ਵਾਂਸ ਹੈ; ਹਉਮੈ ਜਲੈ ਗਵਾਂਢੁ ਜਲਾਏ।

ਵਾਂਸ ਵੱਡਾ ਵਿਕਾਰੀ ਭਾਵ ਨਿਕਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਵਾਂਸ ਹੰਕਾਰ ਕਰਕੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਖਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅੱਗ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਜਲੈ = ਸਾੜਦੀ ਹੀ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਵੀ ਗਵਾਂਢੀ ਦਰੱਖ਼ਤਾਂ ਨੂੰ ਜਲਾਏ = ਸਾੜ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਹਉਮੈ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਮਨੁੱਖ ਹਨ, ਉਹ ਆਪ ਤਾਂ ਹਉਮੈ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜਦੇ ਹੀ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਹੋਰਨਾਂ ਗਵਾਂਢੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਹਉਮੈ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸਾੜਦੇ ਹਨ।

ਜਾਣ ਅਮਿਓ ਰਸੁ ਕਾਲਕੂਟੁ; ਖਾਧੈ ਮਰੈ ਮੁਏ ਜੀਵਾਏ।

ਅਮਿਓ = ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ ਅਤੇ ਕਾਲਕੂਟੁ = ਜ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣ = ਜਾਨਣਾ ਕਰੋ, ਜਿਵੇਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਪੀਣ ਨਾਲ ਮੁਏ = ਮਰੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਾਣੀ ਜੀਵਾਏ = ਜਿਊਂਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਖਾਧੈ = ਖਾਣ ਨਾਲ ਜਿਊਂਦੇ ਜੀਵ ਮਰੈ = ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰ ਰੂਪ ਪਦਾਰਥ ਖਾਣ ਨਾਲ ਕੂੜੇ ਮਨੁੱਖ ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਵੱਲੋਂ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਨਾਮ ਪਦਾਰਥ ਖਾਣ ਦੇ ਨਾਲ ਸੱਚੇ ਪੁਰਸ਼ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਦਰਗਹ ਸਚੁ ਕਬੂਲੁ ਹੈ; ਕੂੜਹੁ ਦਰਗਹ ਮਿਲੈ ਸਜਾਏ।

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰਗਹ = ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਸੱਚ ਹੀ ਕਬੂਲੁ = ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰਗਹ = ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਕੂੜਹੁ = ਝੂਠੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਜਾਏ = ਸਜ਼ਾ ਮਿਲੈ = ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਜੋ ਬੀਜੈ; ਸੋਈ ਫਲੁ ਖਾਏ ॥੨੦॥੩੦॥

ਮਨੁੱਖ ਜੋ ਕੁਝ ਕਰਮਾਂ ਰੂਪੀ ਫ਼ਸਲ ਬੀਜੈ = ਬੀਜਦਾ ਹੈ, ਸੋਈ = ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਫਲ ਖਾਏ = ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਜੇਕਰ ਪਾਪਾਂ ਰੂਪ ਕਰਮ ਬੀਜਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੁੱਖ ਰੂਪ ਫਲ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਪੁੰਨ ਰੂਪ ਕਰਮ ਬੀਜਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸੁੱਖ ਰੂਪ ਫਲ ਪਾਉਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ॥੨੦॥੩੦॥ ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਜੇਹਾ ਬੀਜੈ ਸੋ ਲੁਣੈ ਕਰਮਾ ਸੰਦੜਾ ਖੇਤੁ ॥ *(ਬਾਰਹਮਾਹਾ ਮਾਂਝ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੧੩੪)*

ਵਾਰ ੩੧

੧ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

੧ = ਅਦ੍ਵੈਤ ਸਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ, ੴ = ਸਰਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ, ਸਤਿ = ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਗੁਰ = ਚੇਤਨ ਸਰੂਪ, ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ **ਵਾ:** ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੧ (ਗੁਣਾਂ ਅਤੇ ਅਵਗੁਣਾਂ ਦੀ ਗਤੀ)

ਸਾਇਰ ਵਿਚਹੁ ਨਿਕਲੈ; ਕਾਲਕੂਟ ਤੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਾਣੀ।

ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਾਇਰ = ਸਮੁੰਦਰ ਰਿੜਕਣ ਸਮੇਂ ੧੪ ਰਤਨਾਂ ਵਿਚਹੁ = ਵਿੱਚੋਂ ਕਾਲਕੂਟ = ਜ਼ਹਿਰ ਤੈ = ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਦਾਰਥ ਰੂਪ ਦੋ ਵਾਣੀ = ਵੰਨਗੀਆਂ ਨਿਕਲੈ = ਨਿਕਲੀਆਂ ਸਨ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚੋਂ ਕਾਲਕੂਟ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮਨਮੁੱਖ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗੁਰਮੁਖ ਹਨ, ਇਹ ਦੋ ਵੰਨਗੀਆਂ ਨਿਕਲੀਆਂ ਹਨ।

ਉਤ ਖਾਧੈ ਮਰ ਮੁਕੀਐ; ਉਤ ਖਾਧੈ ਹੋਇ ਅਮਰ ਪਰਾਣੀ।

ਉਤ = ਉਸ ਜ਼ਹਿਰ ਦੇ ਖਾਧੈ = ਖਾਣ ਨਾਲ ਤਾਂ ਜੀਵ ਮਰ ਮੁਕੀਐ = ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਤ = ਉਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਖਾਣ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਣੀ ਅਮਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੋ ਚੰਗੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਅਮਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜੋ ਭੈੜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਭੋਗਣ ਰੂਪ ਜ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਹੀ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਵਿਸੁ ਵਸੈ ਮੂੰਹਿ ਸਪ ਦੈ; ਗਰੜ ਦੁਗਾਰਿ ਅਮਿਅ ਰਸ ਜਾਣੀ।

ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੱਪ ਦੈ = ਦੇ ਮੂੰਹਿ = ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਵਿਸੁ = ਜ਼ਹਿਰ ਵਸੈ = ਵੱਸਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਗਰੜ = ਗਾਰੜੂ ਦੁਗਾਰਿ = ਬੂਟੀ ਭਾਵ ਮੰਤਰ ਜੇਕਰ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜ਼ਹਿਰ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਦੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਅਮਿਅ = ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ ਜਾਣੀ = ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗਰੁੜ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜੋ ਗੁਰਮੁਖ ਹਨ, ਉਹ ਵੈਰਾਗ, ਬਿਬੇਕ ਰੂਪੀ ਖੰਭਾਂ ਨਾਲ ਚਿਦਾਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਉਡਾਰੀਆਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪੀ ਗਾਰੜੂ ਬੂਟੀ ਭਾਵ ਮੰਤਰ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਰੂਪੀ ਕਾਮਾਦਿਕ ਸੱਪਾਂ ਦੀ ਜ਼ਹਿਰ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਦੀ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ ਹੀ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੱਪ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਨਿੰਦਕ ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚੋਂ ਪਰਾਈ ਨਿੰਦਿਆ ਰੂਪੀ ਜ਼ਹਿਰ ਹੀ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ।

ਕਾਉਂ ਨ ਭਾਵੈ ਬੋਲਿਆ; ਕੋਇਲ ਬੋਲੀ ਸਭਨਾ ਭਾਣੀ।

ਜਿਵੇਂ ਕਾਉਂ = ਕਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਬੋਲਿਆ = ਬੋਲਦਾ ਭਾਵ ਕਾਂ-ਕਾਂ ਕਰਦਾ ਭਾਵੈ = ਚੰਗਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਮਿੱਠੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਕੋਇਲ ਬੋਲੀ = ਬੋਲਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਭਨਾ = ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ

ਭਾਨੀ = ਭਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਮਨਮੁਖ ਲੋਕ ਕਾਂ ਵਾਂਗ ਕੌੜੇ ਬਚਨ ਬੋਲਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੇ ਤੇ ਕੋਇਲ ਵਾਂਗ ਜੋ ਗੁਰਮੁਖ ਮਧੁਰ ਤੇ ਮਿੱਠੇ ਬਚਨ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ।

ਬੁਰ ਬੋਲਾ ਨ ਸੁਖਾਵਈ; ਮਿਠ ਬੋਲਾ ਜਗਿ ਮਿਤੁ ਵਿਡਾਣੀ।

(ਦੋਵੇਂ 'ਬੋਲਾ' ਪਦ ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਬੁਰ = ਭੈੜੇ ਬੋਲਾ = ਵਾਕ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਬੜਬੋਲਾ ਪੁਰਸ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਸੁਖਾਵਈ = ਸੁਖਾਉਂਦਾ ਭਾਵ ਚੰਗਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਅਤੇ ਮਿਠ = ਮਿੱਠੇ ਬੋਲਾ = ਬਚਨ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਸਾਰਾ ਜਗਿ = ਜਗਤ ਵਿਡਾਣੀ = ਅਸਚਰਜ ਮਿਤੁ = ਮਿੱਤਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਸੈਂਸਾਰ ਵਿਚਿ; ਪਰਉਪਕਾਰ ਵਿਕਾਰ ਨਿਸਾਣੀ।

ਬੁਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਸੈਂਸਾਰ = ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬੁਰਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਭਲਾ = ਚੰਗਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੋ ਬੁਰਾ ਪੁਰਸ਼ ਹੈ, ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਵਿਕਾਰ ਭਾਵ ਖੋਟੇ ਕਰਮ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਨਿਸਾਣੀ = ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਪਰਉਪਕਾਰ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਣ ਅਵਗੁਣ ਗਤਿ; ਆਖਿ ਵਖਾਣੀ ॥੧॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਗੁਣਾਂ ਤੇ ਅਵਗੁਣ = ਅਉਗੁਣਾਂ ਦੀ ਗਤਿ = ਹਾਲਤ ਆਖਿ = ਕਹਿ ਕੇ ਵਖਾਣੀ = ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥੧॥

ਪਉੜੀ ੨ (ਖੋਜੀ ਅਤੇ ਵਾਦੀ)

ਸੁਝਹੁ ਸੁਝਨਿ ਤਿਨਿ ਲੋਅ; ਅੰਨੇ ਘੁਘੂ ਸੁਝੁ ਨ ਸੁਝੈ।

('ਅੰਨ੍ਹੇ' ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਸੁਝਹੁ = ਸੂਰਜ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਤਿੰਨ ਲੋਅ = ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਸੁਝਨਿ = ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਅੰਨ੍ਹੇ ਘੁਘੂ = ਉੱਲੂ ਨੂੰ ਸੁਝੁ = ਸੂਰਜ ਹੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਸੁਝੈ = ਦਿੱਸਦਾ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਤਿੰਨਾਂ ਦੇਹਾਂ (ਕਾਰਨ, ਸੂਖਮ, ਅਸਥੂਲ) ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸੁੱਝ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਸਾਖਿਆਤਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉੱਲੂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮਨਮੁਖ ਲੋਕ ਵੈਰਾਗ, ਬਿਬੇਕ ਦੇ ਨੇਤਰ ਨਾ ਹੋਣੇ ਕਰਕੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਸੂਰਜ ਦਾ ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਚਾਨਣਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦਾ।

ਨੋਟ : ਜੇ ਕੋਈ ਸ਼ੰਕਾਵਾਦੀ ਕਹੇ ਕਿ ਇਕ ਸੂਰਜ ਦਾ ਚਾਨਣਾ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਉਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੂਰਜ ਤਾਂ ਸੂਰਜ ਹੀ ਹੈ, ਜਿੰਨੇ ਲੋਕ ਹਨ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਉਤਨੇ ਹੀ ਸੂਰਜ ਬਣਾਏ ਹਨ।

ਚਕਵੀ ਸੂਰਜ ਹੇਤੁ ਹੈ; ਕੰਤੁ ਮਿਲੈ ਵਿਰਤੰਤ ਸੁ ਬੁਝੈ।

ਜਿਵੇਂ ਚਕਵੀ ਦਾ ਸੂਰਜ ਨਾਲ ਹੇਤੁ = ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੁ = ਉਹ ਸੂਰਜ ਦੇ ਚੜ੍ਹਨ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ

ਕੰਤੁ = ਪਤੀ (ਚਕਵੇ) ਨੂੰ ਮਿਲੈ = ਮਿਲ ਕੇ ਰਾਤ ਦਾ ਵਿਰਤੰਤ = ਬਿਰਤਾਂਤ (ਹਾਲ) ਬੁਝੈ = ਬੁੱਝਦੀ ਹੈ ਭਾਵ ਪੁੱਛਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੋ ਚਕਵੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗੁਰਮੁਖ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਰੂਪੀ ਸੂਰਜ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੈ ਤੇ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਰੂਪੀ ਸੂਰਜ ਜੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਚਕਵੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੀਵ-ਈਸ਼ ਦੀ ਅਭੇਦਤਾ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸਮਝ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਰਾਤਿ ਅਨੇਰਾ ਪੰਖੀਆਂ; ਚਕਵੀ ਚਿਤੁ ਅਨੇਰਿ ਨ ਰੁਝੈ।

('ਅਨ੍ਹੇਰਾ' ਭਾਰਾ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਸਾਰੇ ਪੰਖੀਆਂ = ਪੰਛੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਅਨੇਰਾ = ਹਨੇਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਚਕਵੀ ਦਾ ਚਿੱਤ ਅਨੇਰਿ = ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਭੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਰੁਝੈ = ਰੁਕਦਾ ਭਾਵ ਉਹ ਇਸ ਆਸ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਵੀ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹੇਗਾ, ਹੁਣ ਵੀ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹੇਗਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਅਵਿੱਦਿਆ ਰੂਪੀ ਰਾਤ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਚਕਵੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜੋ ਜਗਿਆਸੂ ਹਨ, ਉਹ ਅਵਿੱਦਿਆ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ, ਉਹ ਇਸ ਆਸ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੁਣ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨਗੇ, ਹੁਣ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨਗੇ।

ਬਿੰਬ ਅੰਦਰਿ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬੁ ਦੇਖਿ; ਭਰਤਾ ਜਾਣਿ ਸੁਜਾਣਿ ਸਮੁਝੈ।

ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਬਿੰਬ = ਪਾਣੀ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਹੀ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬੁ = ਪਰਛਾਵਾਂ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਜਾਣਿ = ਸਿਆਣੀ ਚਕਵੀ ਆਪਣਾ ਭਰਤਾ = ਪਤੀ ਜਾਣ ਕੇ ਸਮੁਝੈ = ਸਮਝਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਕਵੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਆਸਾ ਨਦੀ ਉੱਪਰ ਉਡਾਰੀਆਂ ਮਾਰਦੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਕਰਕੇ ਬਿੰਬ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪਤੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪਤੀ ਰੂਪ ਚੇਤਨ ਨੂੰ ਅਦ੍ਵੈਤ ਸਰੂਪ ਸਮਝਦੇ ਹਨ।

ਦੇਖਿ ਪਛਾਵਾਂ ਪਵੈ ਖੂਹਿ; ਡੁਬਿ ਮਰੈ ਸੀਹੁ ਲੋਇਨ ਲੁਝੈ।

ਜਿਵੇਂ ਸੀਹੁ = ਸ਼ੇਰ ਖੂਹਿ = ਖੂਹ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਪਛਾਵਾਂ = ਪਰਛਾਵਾਂ ਦੇਖ ਕੇ ਹੋਰ ਦੂਸਰਾ ਸ਼ੇਰ ਸਮਝ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਲੋਇਨ = ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਲੁਝੈ = ਲੜਦਾ ਹੋਇਆ ਖੂਹ ਵਿਚ ਪਵੈ = ਪੈ ਕੇ ਡੁੱਬ ਮਰੈ = ਮਰਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਅਗਿਆਨੀ ਪੁਰਸ਼ ਭਰਮ ਦੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਮੰਦ ਵਿਚਾਰ ਰੂਪੀ ਨੇਤਰਾਂ ਨਾਲ ਦ੍ਵੈਸ਼ ਰੂਪ ਪਰਛਾਵਾਂ ਦੇਖ ਕੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਲੜਦਾ ਹੋਇਆ ਭਰਮ ਦੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਮਰਦਾ ਹੈ।

ਖੋਜੀ ਖੋਜੈ ਖੋਜੁ ਲੈ; ਵਾਦੀ ਵਾਦੁ ਕਰੇਂਦੜ ਖੁਝੈ।

ਜਿਵੇਂ ਖੋਜੀ ਪੁਰਸ਼ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਕੇ ਹਰ ਗੱਲ ਦੀ ਖੋਜੈ = ਖੋਜ ਕਰ ਕੇ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਖੋਜ = ਲੱਭ ਲੈ = ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਵਾਦੀ = ਝਗੜਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਵਾਦੁ = ਝਗੜਾ ਕਰੇਂਦੜ = ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਖੁਝੈ = ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਖੋਜੀ ਉਪਜੈ ਬਾਦੀ ਬਿਨਸੈ...॥ *(ਮਲਾਰ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੧੨੫੫)*

ਗੋਰਸੁ ਗਾਈਂ; ਹਸਤਿ ਨ ਦੁਝੈ ॥੨॥

ਜਿਵੇਂ ਹਸਤਿ = ਹਥਣੀ ਨੂੰ ਦੁਝੈ = ਚੋਇਆਂ ਗਾਈਂ = ਗਊ ਦਾ ਗੋਰਸੁ = ਦੁੱਧ ਨ = ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦਾ,

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਊ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਤਿਸੰਗਤ ਹੈ ਅਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪ ਦੁੱਧ ਹੈ, ਹਥਣੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੰਕਾਰੀ ਆਦਮੀ ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪ ਦੁੱਧ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ॥੨॥

ਨੋਟ : 'ਸੁੱਝੈ', 'ਬੁੱਝੈ', 'ਰੁੱਝੈ', 'ਸਮੁੱਝੈ', 'ਲੁੱਝੈ', 'ਖੁੱਝੈ', 'ਦੁੱਝੈ' ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਾਠ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਉਚਾਰਨ ਕਰਨੇ ਹਨ।

ਪਉੜੀ ੩ (ਬਗੁਲ ਸਮਾਧੀ)

ਸਾਵਣ ਵਣ ਹਰੀਆਵਲੇ; ਵੁਠੈ ਸੁਕੈ ਅਕੁ ਜਵਾਹਾ।

('ਵੁੱਠੈ', 'ਸੁੱਕੈ', 'ਅੱਕੁ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਸਾਵਣ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਮੀਂਹ ਵੁਠੈ = ਵਰਸਣ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਵਣ = ਬੂਟੇ ਹਰੀਆਵਲੇ = ਹਰੇ-ਭਰੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਸ ਮੀਂਹ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਅੱਕ ਤੇ ਜਵਾਹਾਂ ਸੁਕੈ = ਸੁੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਾਵਣ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸ਼ੌਕ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰੂਪੀ ਬੱਦਲ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪੀ ਵਰਖਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਵਣ ਰੂਪੀ ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਤ, ਭਗਤ, ਜੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪੀ ਵਰਖਾ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਸਹਿਤ ਹਰੀਆਵਲੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅੱਕ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜੋ ਸ਼ਰਧਾ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਤੇ ਜਵਾਹਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜੋ ਹੰਕਾਰੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪੀ ਵਰਖਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਸੁੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਚੇਤਿ ਵਣਸਪਤਿ ਮਉਲੀਐ; ਅਪਤ ਕਰੀਰ ਨ ਕਰੈ ਉਸਾਹਾ।

('ਅਪੱਤ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਚੇਤ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਵਣਸਪਤੀ ਨਵੇਂ ਪੱਤਿਆਂ ਸਹਿਤ ਮਉਲੀਐ = ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਕਰੀਰ = ਡੇਲਿਆਂ ਵਾਲਾ ਰੁੱਖ ਅਪਤ = ਪੱਤਿਆਂ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਉਸਾਹਾ = ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਪਰਗਟ ਨ = ਨਹੀਂ ਕਰੈ = ਕਰਦਾ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੇਤ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸ਼ੌਕ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਜੀਵ ਵਣਸਪਤੀ ਰੂਪ ਸੰਤ ਮਹਾਤਮਾ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰ ਕੇ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਸਹਿਤ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਰੀਰ ਦੇ ਬੂਟੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਤੋ ਹੀਣੇ ਮਨੁੱਖ ਸੰਤਾਂ ਮਹਾਤਾਮਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਅੰਦਰ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਸੁਹਾਵਣੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਪਰਗਟ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

ਸੁਫਲ ਫਲੰਦੇ ਬਿਰਖ ਸਭ; ਸਿੰਮਲੁ ਅਫਲੁ ਰਹੈ ਅਵਿਸਾਹਾ।

('ਅ-ਵਿਸਾਹਾ' ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਬਿਰਖ = ਬ੍ਰਿਛ ਸੁਫਲ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਫਲਾਂ ਸਹਿਤ ਫਲੰਦੇ = ਫਲਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸਿੰਮਲ ਦਾ ਰੁੱਖ ਅਫਲੁ = ਫਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਰਹੈ = ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਅਵਿਸਾਹਾ = ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਬੱਝਦਾ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਿਛ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜੀਵ ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਸਹਿਤ ਫਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿੰਮਲ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੋਂ ਵੀ ਹੀਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਚੰਦਨ ਵਾਸੁ ਵਣਾਸਪਤਿ; ਵਾਂਸ ਨਿਵਾਸਿ ਨ ਉਭੇ ਸਾਹਾ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਚੰਨਣ')

ਜਿਵੇਂ ਚੰਦਨ ਦੀ ਵਾਸੁ = ਖ਼ੁਸ਼ਬੂ ਸਾਰੀ ਵਣਾਸਪਤਿ = ਬਨਸਪਤੀ ਵਿਚ ਖ਼ੁਸ਼ਬੂ ਰਾਹੀਂ ਵਾਸਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਕੱਲੇ ਵਾਂਸ = ਬਾਂਸ ਦੇ ਬ੍ਰਿਛ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸਿ = ਵਾਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਬਾਂਸ ਉਭੇ ਸਾਹਾ = ਲੰਮੇ ਸਾਹ ਭਾਵ ਰੁਕ-ਰੁਕ ਕੇ ਸੁਆਸ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਂਸ ਦੇ ਪੰਜ ਔਗੁਣ (੧) ਗੰਢਾਂ, (੨) ਸਿਲਤਾਂ,

(੩) ਖੋਖਲਾ, (੪) ਕੁਲਘਾਤੀ, (੫) ਲੰਮਾ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਚੰਦਨ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜੋ ਵੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜੋ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬਾਂਸ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮਨਮੁਖ ਪੁਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਭਗਤੀ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ਬੂ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਹਉਕੇ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਮਨਮੁਖ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਪੰਜ ਔਗੁਣ (੧) ਵਰਨਾਂ-ਆਸ਼ਰਮਾਂ ਦੀਆਂ ਗੰਢਾਂ, (੨) ਈਰਖਾ ਦੀਆਂ ਸਿਲਤਾਂ, (੩) ਸ਼ੁੱਭ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਖ਼ਾਲੀ, (੪) ਆਪਣੇ ਸ਼ੁੱਭ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਘਾਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, (੫) ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਉੱਚਾਪਣ।

ਸੰਖੁ ਸਮੁੰਦਹੁ ਸਖਣਾ; ਦੁਖਿਆਰਾ ਰੋਵੈ ਦੇ ਧਾਹਾਂ।

ਜਿਵੇਂ ਸੰਖ ਸਮੁੰਦਹੁ = ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚੋਂ ਸਖਣਾ = ਖ਼ਾਲੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਦੁਖਿਆਰਾ = ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਧਾਹਾਂ ਦੇ ਦੇ ਕੇ ਰੋਵੈ = ਰੋਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਜੀਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਰੂਪ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਖ਼ਾਲੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਫਿਰ ਚੁਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਧਾਹਾਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਰੋਂਦਾ ਹੈ।

ਬਗੁਲ ਸਮਾਧੀ ਗੰਗ ਵਿਚਿ; ਝੀਂਗੇ ਚੁਣਿ ਚੁਣਿ ਖਾਇ ਭਿਛਾਹਾ।

ਜਿਵੇਂ ਬਗੁਲ = ਬਗਲਾ ਗੰਗ = ਨਦੀ ਵਿਚ ਸਮਾਧੀ ਲਾ ਕੇ ਝੀਂਗੇ = ਨਿੱਕੀਆਂ ਮੱਛੀਆਂ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹੀ ਉਸ ਦੀ ਭਿਛਾਹਾ = ਭਿੱਖਿਆ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਖੰਡੀ ਲੋਕ ਵੀ ਤੀਰਥਾਂ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਸਮਾਧੀਆਂ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਤੀਰਥਾਂ 'ਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਕੇ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਪਦਾਰਥਾਂ ਰੂਪ ਮੱਛੀਆ ਨੂੰ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਇਹੀ ਭਿੱਖਿਆ ਹੈ।

ਸਾਥ ਵਿਛੁੰਨੇ; ਮਿਲਦਾ ਫਾਹਾ ॥੩॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੋ ਜੀਵ ਸਾਧਸੰਗਤ ਦੇ ਸਾਥ ਤੋਂ ਵਿਛੁੰਨੇ = ਵਿੱਛੜਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਮਾਂ ਦਾ ਫਾਹਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਐਸੇ ਮਨੁੱਖ ਕਦੇ ਵੀ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ॥੩॥

ਪਉੜੀ ੪ (ਭਲਾ, ਬੁਰਾ)

ਆਪਿ ਭਲਾ ਸਭੁ ਜਗੁ ਭਲਾ; ਭਲਾ ਭਲਾ ਸਭਨਾ ਕਰਿ ਦੇਖੈ।

(ਚਾਰੇ 'ਭਲਾ' ਪਦ ਪੋਲੇ ਬੋਲੋ)

ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਆਪ ਭਲਾ = ਚੰਗਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਭਾਣੇ ਸਭੁ = ਸਾਰਾ ਜਗੁ = ਜਗਤ ਭਲਾ = ਚੰਗਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਭਲਾ = ਚੰਗਾ ਪੁਰਸ਼ ਸਭਨਾ = ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਭਲਾ = ਚੰਗਾ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਦੇਖੈ = ਦੇਖਦਾ ਹੈ।

ਆਪਿ ਬੁਰਾ ਸਭੁ ਜਗੁ ਬੁਰਾ; ਸਭੁ ਕੋ ਬੁਰਾ ਬੁਰੇ ਦੇ ਲੇਖੈ।

ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਆਪ ਬੁਰਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਭੁ = ਸਾਰਾ ਜਗੁ = ਜਗਤ ਬੁਰਾ ਹੀ ਭਾਸਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਬੁਰੇ ਦੇ ਲੇਖੈ = ਲੇਖੇ, ਹਿਸਾਬ ਵਿਚ ਤਾਂ ਸਭੁ = ਸਾਰੇ ਕੋ = ਕੋਈ ਬੁਰੇ ਹੀ ਹਨ।

ਕਿਸਨੁ ਸਹਾਈ ਪਾਂਡਵਾਂ; ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਕਰਤੂਤਿ ਵਿਸੇਖੈ।

ਕਿਸਨੁ = ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦੀ ਸਹਾਈ = ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸੇਖੈ = ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਭਾਇ = ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤਿ = ਭਗਤੀ ਦੀ ਕਰਤੂਤਿ = ਕਰਣੀ ਸੀ, ਪਰ ਕੈਰਵਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਧਰਮ ਪੁੱਤਰ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਮਤਾਂ ਸਮਝਿਓ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਪੱਖੀ ਹਾਂ। ਇਹ ਭੁਲੇਖਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦਾ ਪੱਖੀ ਹਾਂ, ਕੈਰਵਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਭੁਲੇਖਾ ਹੈ ਹੀ। ਪਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੀ ਜੇ ਇਹ ਭੁਲੇਖਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਣਾ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਪੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਦੇ ਨਾਤੇ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਪੱਖੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਧਰਮੀ ਹੋ। ਜਿਥੇ ਧਰਮ ਹੈ, ਉਥੇ ਮੈਂ ਹਾਂ, ਜਿਥੇ ਮੈਂ ਹਾਂ, ਉਥੇ ਜਿੱਤ ਹੈ। ਇਕ ਵਾਰ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਦੁਰਯੋਧਨ ਗਿਆ ਸੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਰਾਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੁਰਯੋਧਨ ਹੰਕਾਰੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਿਰਹਾਣੇ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਜਾ ਖਲੋਤਾ। ਦੁਰਯੋਧਨ ਦੇ ਜਾਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਤੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਮੰਗਣੀ ਸੀ, ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਦਾ ਜੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਦੋਨੋਂ ਕੈਰਵ ਤੇ ਪਾਂਡਵ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਪੱਖ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਵੀ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਸਹਾਇਤਾ ਮੰਗਣ ਗਿਆ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਦੇਖ ਕੇ ਦੂਰ ਤੋਂ ਹੀ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਚਰਨਾਂ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਖਲੋ ਗਿਆ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਨੇਤਰ ਖੋਲ੍ਹੇ ਤੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਜੀ, ਕਿਵੇਂ ਆਏ ਹੋ? ਤਾਂ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲੈਣ ਆਇਆ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਦੁਰਯੋਧਨ ਨੇ ਰੌਲਾ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਨਿਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਆਇਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਨੀਂਦ ਖੁੱਲ੍ਹਦਿਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਿਗ੍ਹਾ ਪੈਰਾਂ ਵੱਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਸਿਰਹਾਣੇ ਵੱਲ ਖੜਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੇਰੀ ਨਿਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਤਾਤਪਰਯ ਸੀ ਕਿ ਸਿਰਹਾਣੇ ਵੱਲ ਖੜ੍ਹਨਾ ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਚਰਨਾਂ ਵੱਲ ਖੜਨਾ ਨਿਮਰਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਨਿਮਰਤਾ ਵਾਲਿਆਂ 'ਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਦੁਰਯੋਧਨ ਨੇ ਝਗੜਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਅਨੁਜ ਦੀ ਗੱਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸੁਣ ਲਵੋ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਦੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ, ਭਾਵ ਇਕ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ, ਉਹ ਵੀ ਨਿਹੱਥਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਪ੍ਰਣ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ਸਤਰ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕਾਂਗਾ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਮੇਰਾ ਭਰਾ ਬਲਭੱਦਰ ਅਤੇ ਯਾਦਵਾਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੂੰ ਚੋਣ ਕਰ, ਤੈਨੂੰ ਮੈਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹਾਂ ਜਾਂ ਮੇਰੀ ਫ਼ੌਜ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਦਿਉ। ਮੈਂ ਨਿਹੱਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਤਥਾਸਤੂ! ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਦੱਸ, ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੀਦੇ ਹੋ। ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਮੰਗਣ ਲਈ ਕਹਿੰਦੇ ਤਾਂ ਤੂੰ ਕੀ ਮੰਗਣਾ ਸੀ। ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਫਿਰ ਵੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੀ ਮੰਗਣਾ ਸੀ। ਇਉਂ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ।

ਵੈਰੁ ਭਾਉ ਚਿਤਿ ਕੈਰਵਾਂ; ਗਣਤੀ ਗਣਨਿ ਅੰਦਰਿ ਕਾਲੇਖੈ।

ਕੈਰਵਾਂ ਦੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਵੈਰ ਭਾਉ = ਭਾਵ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਵੈਰਾਂ ਦੀਆਂ ਹੀ ਗਣਤੀ = ਗਿਣਤੀਆਂ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਗਣਨਿ = ਗਿਣਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਉੱਤੇ ਅਪਜਸ ਰੂਪੀ ਕਾਲੇਖੈ = ਕਾਲਖ ਦਾ ਟਿੱਕਾ ਲੱਗਾ।

ਭਲਾ ਬੁਰਾ ਪਰਵੰਨਿਆ; ਭਾਲਣ ਗਏ ਨ ਦਿਸਟਿ ਸਰੇਖੈ।

ਪਰਵੰਨਿਆ = ਪ੍ਰਵਾਨਨੀਕ ਦੋ ਰਾਜੇ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਤੇ ਦੁਰਯੋਧਨ ਭਲਾ ਤੇ ਬੁਰਾ ਪੁਰਸ਼ ਭਾਲਣ ਗਏ ਸਨ, ਪਰ ਦਿਸਟਿ = ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ (ਨਜ਼ਰ) ਦੋਨਾਂ ਦੀ ਇੱਕੋ ਸਰੇਖੈ = ਜਿਹੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਬੁਰਾ ਨ ਕੋਇ ਯੁਧਿਸਟਰੈ; ਦੁਰਜੋਧਨ ਕੋ ਭਲਾ ਨ ਦੇਖੈ।

ਇਕੇਰਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਯੁਧਿਸਟਰੈ = ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਨੂੰ ਹਸਤਨਾਪੁਰ ਵਿੱਚੋਂ ਬੁਰਾ ਪੁਰਸ਼ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਇ = ਕੋਈ ਵੀ ਬੁਰਾ ਪੁਰਸ਼ ਨ = ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਦੁਰਯੋਧਨ ਨੂੰ ਭਲਾ = ਚੰਗਾ ਪੁਰਸ਼ ਲੱਭ ਕੇ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋ = ਕੋਈ ਵੀ ਭਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਨ = ਨਹੀਂ ਦੇਖੈ = ਦਿਸਿਆ, ਭਾਵ ਬੁਰੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਬੁਰੇ ਹੀ ਦਿੱਸਦੇ ਹਨ ਤੇ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਭਲੇ ਹੀ ਦਿੱਸਦੇ ਹਨ।

ਕਰਵੈ ਹੋਇ; ਸੁ ਟੋਟੀ ਰੇਖੈ ॥੪॥

ਜਿਵੇਂ ਕਰਵੈ[੧] = ਮੱਘਾ ਭਾਵ ਗੰਗਾ-ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਦਾਰਥ ਹੋਇ = ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸੁ = ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਟੋਟੀ = ਟੂਟੀ ਵਿੱਚੋਂ ਰੇਖੈ = ਰੇਖਾ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਵ ਧਾਰ ਬਣ ਕੇ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਜੇ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਚੰਗੇ ਹਨ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਵਿਚਾਰ ਬੁਰੇ ਹਨ ਤਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਬੁਰਾ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥੪॥

ਪਉੜੀ ੫ (ਧਰਮਰਾਜ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਥਾ)

ਸੂਰਜੁ ਘਰਿ ਅਵਤਾਰੁ ਲੈ; ਧਰਮ ਵੀਚਾਰਣਿ ਜਾਇ ਬਹਿਠਾ।

(‘ਬਹਿੱਠਾ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਸੂਰਜ ਦੇ ਅਭਿਮਾਨੀ ਦੇਵ ਘਰ ਅਵਤਾਰ ਲੈ ਕੇ ਭਾਵ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਧਰਮਰਾਜ ਧਰਮ ਦੀ ਵੀਚਾਰਣਿ = ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਅੱਗੇ ਜਾਇ = ਜਾ ਬਹਿਠਾ = ਬੈਠਾ।

ਮੂਰਤਿ ਇਕਾ ਨਾਉ ਦੁਇ; ਧਰਮਰਾਇ ਜਮ ਦੇਖਿ ਸਰਿਠਾ।

(‘ਸਰਿੱਠਾ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਉਸ ਦਾ ਮੂਰਤਿ = ਸਰੂਪ ਇਕਾ = ਇਕ ਤੇ ਨਾਉ = ਨਾਮ ਦੁਇ = ਦੋ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਸਰਿਠਾ = ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਉਸ ਨੂੰ ਧਰਮਰਾਇ = ਧਰਮਰਾਜ ਤੇ ਜਮ = ਜਮਰਾਜ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੇਖਿ = ਦੇਖਦੀ ਹੈ।

ਧਰਮੀ ਡਿਠਾ ਧਰਮਰਾਇ; ਪਾਪੁ ਕਮਾਇ ਪਾਪੀ ਜਮ ਡਿਠਾ।

(‘ਡਿੱਠਾ’ ਬੋਲੋ)

ਧਰਮੀ = ਧਰਮ ਦੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਧਰਮਰਾਇ = ਧਰਮਰਾਜ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਡਿਠਾ = ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਪ ਕਮਾਇ = ਕਮਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਜਮ = ਜਮਰਾਜ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਡਿਠਾ = ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ।

ਪਾਪੀ ਨੋ ਪਛੜਾਇੰਦਾ; ਧਰਮੀ ਨਾਲਿ ਬੁਲੇਂਦਾ ਮਿਠਾ।

(‘ਮਿੱਠਾ’ ਬੋਲੋ)

ਇਹ ਪਾਪੀਆਂ ਨੋ = ਨੂੰ ਪਛੜਾਇੰਦਾ = ਪਟਕਾ ਕੇ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਟਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਧਰਮੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿੱਠੇ ਬਚਨਾਂ ਨਾਲ ਬੁਲੇਂਦਾ = ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਹੈ।

---

੧. **ਕਰਵਾ**—ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਮੱਘਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਲੋਕ ਗੰਗਾ-ਸਾਗਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲੋਕ ਲੋਟਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਵੈਰੀ ਦੇਖਨਿ ਵੈਰ ਭਾਇ; ਮਿਤ੍ਰ ਭਾਇ ਕਰਿ ਦੇਖਨਿ ਇਠਾ।

('ਇੱਠਾ' ਬੋਲੋ)

ਪਾਪ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵੈਰੀ ਉਸ ਨੂੰ ਜਮਰਾਜ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੈਰ ਭਾਇ = ਭਾਵ ਨਾਲ ਦੇਖਨਿ = ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਠਾ = ਪਿਆਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿੱਤਰ ਭਾਇ = ਭਾਵ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਦੇਖਨਿ = ਦੇਖਦੇ ਹਨ।

ਨਰਕ ਸੁਰਗ ਵਿਚਿ ਪੁੰਨ ਪਾਪ; ਵਰ ਸਰਾਪ ਜਾਣਨਿ ਅਭਰਿਠਾ।

('ਅਭਰਿੱਠਾ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਨਰਕ ਵਿਚ ਪਾਪੀ ਪੁਰਖ ਪਾਪ ਤੇ ਸਰਾਪ ਕਰਕੇ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੁਰਗ = ਸਵਰਗ ਵਿਚ ਪੁੰਨ ਤੇ ਵਰ ਕਰਕੇ ਅਭਰਿਠਾ (ਅਭ + ਰਿਠਾ) ਅਭ = ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਰਿਠਾ = ਪਿਆਰਾ ਕਰਕੇ ਜਾਣਨਿ = ਜਾਣਦੇ ਹਨ।

ਦਰਪਣਿ ਰੂਪ; ਜਿਵੇਹੀ ਪਿਠਾ॥੫॥

('ਪਿੱਠਾ' ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਹੀ = ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿਠਾ = ਅਕਸ (ਸ਼ਕਲ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਰੂਪ ਦਰਪਣਿ = ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਿਚ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਜਿਹੜੇ ਧਰਮ ਵੱਲ ਪਿੱਠ ਕਰ ਕੇ ਚੱਲਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਪਾਪੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਧਰਮ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਚੱਲਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਪੁੰਨੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ॥੫॥

ਪਉੜੀ ੬ (ਸ਼ੁੱਧ ਆਰਸੀ)

ਜਿਉ ਕਰਿ ਨਿਰਮਲ ਆਰਸੀ; ਸਭਾ ਸੁਧ ਸਭ ਕੋਈ ਦੇਖੈ।

('ਸਭਾ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਜਿਉ ਕਰਿ = ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਰਸੀ = ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਨਿਰਮਲ = ਉੱਜਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਭਾ ਵਿਚ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਕੋਈ ਸੁਧ = ਉੱਜਲ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਦੇਖੈ = ਦੇਖਦੇ ਹਨ।

ਗੋਰਾ ਗੋਰੇ ਦਿਸਦਾ; ਕਾਲਾ ਕਾਲੇ ਵੰਨੁ ਵਿਸੇਖੈ।

ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਿਚ ਵਿਸੇਖੈ = ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਗੋਰੇ ਨੂੰ ਗੋਰਾ ਅਤੇ ਕਾਲੇ ਨੂੰ ਕਾਲਾ ਵੰਨੁ = ਰੰਗ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ।

ਹਸਿ ਹਸਿ ਦੇਖੈ ਹਸਤ ਮੁਖ; ਰੋਂਦਾ ਰੋਵਣਹਾਰੁ ਸੁਲੇਖੈ।

ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਦੇਖੈ = ਦੇਖਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮੁਖ = ਮੂੰਹ ਹਸਤ = ਹੱਸਦਾ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰੋਵਣਹਾਰੁ = ਰੋਵਣ ਵਾਲਾ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਰੋਂਦਾ ਹੋਇਆ ਹੀ ਸੁਲੇਖੈ = ਲਖਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਦੇਖਦਾ ਹੈ।

ਲੇਪ ਨ ਲਾਗੈ ਆਰਸੀ; ਛਿਅ ਦਰਸਨੁ ਦਿਸਨਿ ਬਹੁ ਭੇਖੈ।

ਆਰਸੀ = ਸ਼ੀਸ਼ੇ 'ਤੇ ਕੋਈ ਲੇਪ = ਦੋਸ਼ ਨ = ਨਹੀਂ ਲਾਗੈ = ਲੱਗਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਛਿਅ = ਛੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ (ਜੋਗੀ, ਜੰਗਮ, ਸਰੇਵੜੇ ਆਦਿਕ) ਦੇ ਬਹੁ = ਬਹੁਤੇ ਭੇਖੈ = ਭੇਖ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਿਚ ਦਿਸਨਿ = ਦਿੱਸਦੇ ਹਨ।

ਦੁਰਮਤਿ ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਹੈ; ਵੈਰੁ ਵਿਰੋਧੁ ਕਰੋਧ ਕੁਲੇਖੈ।

ਦੁਰਮਤਿ (ਦੁਰ + ਮਤਿ) ਦੁਰ = ਖੋਟੀ ਮਤ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਦੂਜਾ = ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਉ = ਭਾਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਵੈਰ, ਵਿਰੋਧ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੱਥੇ ਦੇ ਕੁਲੇਖੈ (ਕੁ + ਲੇਖੈ) ਲੇਖੈ = ਲੇਖ ਵੀ ਕੁ = ਖੋਟੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮਤਿ ਨਿਰਮਲੁ ਨਿਰਮਲਾ; ਸਮਦਰਸੀ ਸਮਦਰਸ ਸਰੇਖੈ।

ਜੋ ਗੁਰਮਤਿ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਪ ਵੀ ਨਿਰਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਮਲਾ = ਨਿਰਮਲ (ਉੱਜਲ) ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਸਮਦਰਸੀ (ਸਮ + ਦਰਸੀ) ਸਮ = ਇਕਸਾਰ ਦਰਸੀ = ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਰੇਖੈ = ਵਰਗੇ ਸਮਦਰਸ = ਸਮਾਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਾਲੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ।

ਭਲਾ ਬੁਰਾ ਹੁਇ; ਰੂਪ ਨ ਰੇਖੈ ॥੬॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਅ ਕਰਕੇ ਬੁਰੇ ਭਲੇ ਹੁਇ = ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਭ ਆਪਣੇ ਰੂਪ ਰੇਖੈ = ਰੇਖ (ਚਿੰਨ੍ਹ) ਕਰਕੇ ਨ = ਨਹੀਂ ਬਣਦੇ ਭਾਵ ਜਿਹੋ ਜਿਹੀ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਉਹ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ॥੬॥

ਪਉੜੀ ੭ (ਭਲਾ, ਬੁਰਾ)

ਇਕਤੁ ਸੂਰਜਿ ਆਥਵੈ; ਰਾਤਿ ਅਨੇਰੀ ਚਮਕਨਿ ਤਾਰੇ।

('ਅਨ੍ਹੇਰੀ' ਭਾਰਾ ਬੋਲੋ)

ਇਕਤੁ = ਇਕ ਸੂਰਜ ਦੇ ਆਥਵੈ = ਅਸਤ ਹੋਣ ਭਾਵ ਛਿਪ ਜਾਣ ਨਾਲ ਰਾਤ ਅਨੇਰੀ = ਹਨੇਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਤਾਰੇ ਚਮਕਨਿ = ਚਮਕਾਰੇ ਮਾਰਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸਾਹ ਸਵਨਿ ਘਰਿ ਆਪਣੈ; ਚੋਰ ਫਿਰਣਿ ਘਰਿ ਮੁਸਣੈਹਾਰੇ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਮੁਹਣੈਹਾਰੇ')

ਸਾਹ = ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਸਵਨਿ = ਸੌਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਚੋਰ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁਸਣੈਹਾਰੇ = ਲੁੱਟਣ ਵਾਸਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਫਿਰਣਿ = ਫਿਰਦੇ ਹਨ।

ਜਾਗਨਿ ਵਿਰਲੇ ਪਾਹਰੂ; ਰੂਆਇਨਿ ਹੁਸਿਆਰ ਬਿਦਾਰੇ।

ਪਾਹਰੂ = ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਕੋਈ ਵਿਰਲੇ ਹੀ ਜਾਗਨਿ = ਜਾਗਦੇ ਹਨ ਤੇ ਹੁਸਿਆਰ, ਬਿਦਾਰੇ = ਖ਼ਬਰਦਾਰ ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਕੇ ਰੂਆਇਨਿ = ਪੁਕਾਰਦੇ ਹਨ।

ਜਾਗਿ ਜਗਾਇਨਿ ਸੁਤਿਆਂ; ਸਾਹ ਫੜੰਦੇ ਚੋਰ ਚਗਾਰੇ।

ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਆਪ ਜਾਗ ਕੇ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਕੇ ਸੁੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਜਗਾਇਨਿ = ਜਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਆਏ ਚੋਰ ਚਗਾਰੇ = ਉਚੱਕਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਹ = ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਫੜੰਦੇ = ਫੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਜਾਗਦਿਆਂ ਘਰੁ ਰਖਿਆ; ਸੁਤੇ ਘਰ ਮੁਸਨਿ ਵੇਚਾਰੇ।

(‘ਸੁੱਤੇ’, ‘ਮੁੱਸਨਿ’ ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜਿਹੜੇ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਜਾਗਦਿਆਂ = ਜਾਗਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਚੋਰਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਰਖਿਆ = ਬਚਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਵੇਚਾਰੇ = ਵਿਚਾਰੇ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਸੁਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਚੋਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਮੁਸਨਿ = ਲੁਟਵਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ ਗਿਆਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਜਾਗਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਅਵਿੱਦਿਆ ਦੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਸੁੱਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਲੁਟਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਸਾਹ ਆਏ ਘਰਿ ਆਪਣੈ; ਚੋਰ ਜਾਰਿ ਲੈ ਗਰਦਨਿ ਮਾਰੇ।

ਸਾਹ = ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਸਹਿਤ ਆਪਣੈ = ਆਪਣੇ ਘਰ ਆਏ = ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਚੋਰ ਜਾਰਿ = ਯਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿਪਾਹੀ ਗਰਦਨ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮਾਰੇ = ਮਾਰਦੇ ਹਨ।

ਭਲੇ ਬੁਰੇ; ਵਰਤਨਿ ਸੈਂਸਾਰੇ ॥੭॥

ਇਉਂ ਸੈਂਸਾਰੇ = ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਭਲੇ ਤੇ ਬੁਰੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਵਰਤਨਿ = ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ ॥੭॥

ਪਉੜੀ ੮ (ਸੰਗ ਸੁਭਾਉ)

ਮਉਲੇ ਅੰਬ ਬਸੰਤ ਰੁਤਿ; ਅਉੜੀ ਅਕੁ ਸੁ ਫੁਲੀ ਭਰਿਆ।

ਜਿਵੇਂ ਬਸੰਤ ਦੀ ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਅੰਬ ਮਉਲੇ = ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਹਾੜ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਅਉੜੀ = ਸੁੱਕੀ ਬਹਾਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਸੁ = ਉਸ ਸਮੇਂ ਅੱਕ ਦਾ ਬੂਟਾ ਫੁਲੀ = ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸ਼ੌਕ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲੇ ਅੰਬ ਰੂਪ ਜਗਿਆਸੂ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਮਉਲੇ = ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਉੜੀ = ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਸ਼ਰਧਾ ਵੱਲੋਂ ਸੁੱਕ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਉਹ ਅੱਕ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮਨਮੁਖ ਔਗੁਣਾਂ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਅੰਬਿ ਨ ਲਗੈ ਖਖੜੀ; ਅਕਿ ਨ ਲਗੈ ਅੰਬੁ ਅਫਰਿਆ।

(‘ਅ-ਫਰਿਆ’ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਅੰਬਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਖੱਖੜੀਆਂ ਨ = ਨਹੀਂ ਲਗੈ = ਲੱਗਦੀਆਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅੱਕ ਨੂੰ ਕਦੇ ਅੰਬ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਦਾ ਅਫਰਿਆ = ਫਲਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਗਿਆਸੂ ਰੂਪ ਅੰਬਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਨਾਸਤਕਪੁਣੇ ਦੀਆਂ ਖੱਖੜੀਆਂ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਅਤੇ ਨਾਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਭਗਤੀ ਰਸ ਦਾ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਅੰਬ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਫਲ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੇ।

ਕਾਲੀ ਕੋਇਲ ਅੰਬ ਵਣਿ; ਅਕਿ ਤਿਡੁ ਚਿਤੁ ਮਿਤਾਲਾ ਹਰਿਆ।

ਜਿਵੇਂ ਕਾਲੀ ਕੋਇਲ ਅੰਬ ਦੇ ਵਣਿ = ਬੂਟੇ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਬੈਠਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਕ ਦਾ ਤਿਡੁ = ਟਿੱਡਾ ਹਰਿਆ = ਹਰੇ ਰੰਗ ਦਾ ਤੇ ਚਿਤੁ ਮਿਤਾਲਾ = ਡੱਬ-ਖੜੱਬਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਗਿਆਸੂ ਰੂਪ ਕੋਇਲ ਗੁਰਮੁਖ ਰੂਪ ਅੰਬ ਦੇ ਬੂਟੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ ਕਰਕੇ ਮਨ ਕਾਲਾ ਹੈ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਰਧਾ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ

ਗੁਰਮੁਖਾਂ, ਸੰਤਾਂ, ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਜੱਸ ਵਿਚ ਬੋਲਦੀ ਹੈ। ਨਾਸਤਕਪੁਣੇ ਦਾ ਪਾਖੰਡੀ ਰੂਪ ਟਿੱਡਾ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੇਖ ਰੂਪੀ ਰੰਗ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਮਨ ਪੰਖੇਰੂ ਬਿਰਖ ਭੇਦੁ; ਸੰਗੁ ਸੁਭਾਉ ਸੋਈ ਫਲੁ ਧਰਿਆ।

ਮਨ ਪੰਖੇਰੁ = ਪੰਛੀ ਰੂਪ ਹੈ, ਬਿਰਖ = ਬ੍ਰਿਛ ਦੇ ਭੇਦ ਵਾਂਗ ਸੰਗੁ = ਸੰਗਤ ਦਾ ਸੁਭਾਉ = ਸੁਭਾਅ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕੋਇਲ ਅੰਬ ਦੇ ਦਰਖ਼ਤ ਉੱਤੇ ਬਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਸੋਈ = ਉਹ ਅੰਬ ਹੀ ਖਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਅੱਕ ਦਾ ਟਿੱਡਾ ਅੱਕ ਦੇ ਫਲ ਫੁੱਲ ਹੀ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਅਕ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰੇ ਅਕ ਤਿਡਾ ਅਕ ਡਾਲੀ ਬਹਿ ਖਾਇ॥

(ਮਲਾਰ ਕੀ ਵਾਰ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੧੨੮੬)

ਭਾਵ ਕਿ ਮਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਸੁਭਾਅ ਰੂਪੀ ਫਲ ਧਰਿਆ = ਧਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮਤਿ ਡਰਦਾ ਸਾਧਸੰਗਿ; ਦੁਰਮਤਿ ਸੰਗਿ ਅਸਾਧ ਨ ਡਰਿਆ।

ਗੁਰਸਿੱਖ ਗੁਰਮਤਿ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਤੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਦੇ ਭੈ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਔਗੁਣ ਨਾ ਹੋ ਜਾਣ, ਪਰ ਦੁਰਮਤਿ = ਖੋਟੀ ਮਤ ਵਾਲੇ ਅਸਾਧ = ਖੋਟੇ ਮਨਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਿ = ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨ = ਨਹੀਂ ਡਰਿਆ = ਡਰਦੇ ਹਨ।

ਭਗਤਿ ਵਛਲੁ ਭੀ ਆਖੀਐ; ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਨ ਪਤਿਤ ਉਧਰਿਆ।

('ਉ-ਧਰਿਆ' ਬੋਲੋ)

ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਭਗਤ ਵਛਲ ਭੀ ਆਖੀਐ = ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਪਤਿਤ = ਪਾਪੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਉਧਰਿਆ = ਉਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਣ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਣਾ; ਸੋਈ ਤਰਿਆ॥੮॥

ਜੋ = ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੀ ਤਿਸੁ = ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਭਾਣਾ = ਹੁਕਮ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਸੋਈ = ਉਹੀ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਰਿਆ = ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੮॥

ਪਉੜੀ ੯ (ਪਤਿਤਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ)

ਜੇਕਰਿ ਉਧਰੀ ਪੂਤਨਾ; ਵਿਹੁ ਪੀਆਲਣੁ ਕੰਮ ਨ ਚੰਗਾ।

ਜੇਕਰ ਪੂਤਨਾ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਈ ਉਧਰੀ = ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵਿਹੁ = ਜ਼ਹਿਰ ਪੀਆਲਣੁ = ਪਿਆਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਚੰਗਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੈ, ਭਾਵ ਹਰ ਕੋਈ ਪੂਤਨਾ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਧਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਪੂਤਨਾ ਕੰਸ ਦੀ ਭੇਜੀ ਹੋਈ ਇਕ ਦਾਈ ਸੀ, ਜੋ ਬਲਿ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਵਕਾਸੁਰ ਤੇ ਅਘਾਸੁਰ ਦੀ ਭੈਣ ਸੀ, ਜੋ ਕੰਸ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰੀ ਹੋਈ ਦਾਈ ਬਣ ਕੇ ਨੰਦ ਦੇ ਘਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਛਾਤੀ ਉੱਤੇ ਜ਼ਹਿਰ ਲਾ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਪਿਆਉਣ ਦੀ ਵਿਉਂਤ ਗੁੰਦੀ, ਪਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਅਸਥਨ ਫੜ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਕੱਢ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਇਉਂ ਪੂਤਨਾ ਉਧਰੀ ਸੀ।

ਗਨਿਕਾ ਉਧਰੀ ਆਖੀਐ; ਪਰ ਘਰਿ ਜਾਇ ਨ ਲਈਐ ਪੰਗਾ।

ਗਨਿਕਾ, ਜੋ ਇਕ ਵੇਸਵਾ ਸੀ, ਉਹ ਵੀ ਤੋਤੇ ਨੂੰ 'ਰਾਮ-ਰਾਮ' ਜਪਾਉਂਦੀ ਉਧਰੀ = ਮੁਕਤ ਹੋਈ ਆਖੀਐ = ਆਖੀਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਪਰ = ਪਰਾਏ ਘਰ ਜਾਇ = ਜਾ ਕੇ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਪੰਗਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਲਈਐ = ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਭਾਵ ਮੰਦ ਕਰਮ ਪਰਾਏ ਪੁਰਸ਼ ਨਾਲ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਨੋਟ : ਗਨਿਕਾ ਦੀ ਸਾਖੀ ੧੦ਵੀਂ ਵਾਰ ਦੀ ੨੧ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੋ।

ਬਾਲਮੀਕੁ ਨਿਸਤਾਰਿਆ; ਮਾਰੈ ਵਾਟ ਨ ਹੋਇ ਨਿਸੰਗਾ।

ਬਾਲਮੀਕ ਨੂੰ ਵੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਨਿਸਤਾਰਿਆ = ਤਾਰਿਆ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਨਿਸੰਗਾ = ਬੇ-ਡਰ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਵਾਟ = ਡਾਕੇ ਨ = ਨਹੀਂ ਮਾਰੈ = ਮਾਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ।

ਨੋਟ : ਬਾਲਮੀਕ ਦੀ ਸਾਖੀ ੧੦ਵੀਂ ਵਾਰ ਦੀ ੧੯ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਦੇਖੋ।

ਬਧਿਕੁ ਉਧਰੈ ਆਖੀਅਨਿ; ਫਾਹੀ ਪਾਇ ਨ ਫੜੀਐ ਟੰਗਾ।

('ਬਧਿੱਕ' ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ ਤੇ ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਫੰਧਿਕ')

ਬੱਧਕ, ਜੋ ਇਕ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਸੀ, ਉਹ ਵੀ ਉਧਰੈ = ਮੁਕਤ ਹੋਇਆ ਆਖੀਅਨਿ = ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ ਕਦੇ ਵੀ ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਫਾਹੀ = ਫੰਦਾ ਪਾਇ = ਪਾ ਕੇ ਟੰਗਾਂ ਨ = ਨਹੀਂ ਫੜੀਐ = ਫੜਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ, ਭਾਵ ਜੀਵ ਹਿੰਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ।

ਨੋਟ : ਬੱਧਕ ਦੀ ਸਾਖੀ ੧੦ਵੀਂ ਵਾਰ ਦੀ ੨੩ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਦੇਖੋ।

ਜੇ ਕਾਸਾਈ ਉਧਰਿਆ; ਜੀਆ ਘਾਇ ਨ ਖਾਈਐ ਭੰਗਾ।

ਜੇ = ਜੇਕਰ ਜੀਆ = ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਘਾਇ = ਮਾਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਸ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਸਧਨਾ ਕਾਸਾਈ = ਕਸਾਈ ਉਧਰਿਆ = ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੰਗਾ = ਮਾਸ ਨ = ਨਹੀਂ ਖਾਈਐ = ਖਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਸਾਖੀ ਸਧਨੇ ਦੀ—ਭਗਤ ਸਧਨਾ ਜੀ ਸਿੰਧ (ਹੈਦਰਾਬਾਦ) ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਸੇਹਵਾਨ ਨਾਮੇ ਨਗਰ ਵਿਚ ਸੱਖਰ-ਭੱਖਰ ਦੇ ਪਾਸ ਰੋਹੜੀ ਕੋਲ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਕਸਾਈਆਂ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਉਥੇ ਬੱਕਰੇ ਕੋਹ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਸ ਵੇਚਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਇਕ ਸਿਪਾਹੀ ਮਾਸ ਲੈਣ ਲਈ ਆਇਆ, ਜੋ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਮਾਸ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸਿਪਾਹੀ ਨੇ ਆ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਮਾਸ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅੱਗੋਂ ਸਧਨੇ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰਾ ਗ੍ਰਾਹਕ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਅੱਜ ਇਸ ਨੂੰ ਖ਼ਾਲੀ ਮੋੜ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਇਹ ਗ੍ਰਾਹਕ ਟੁੱਟ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਸਧਨੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਪਹਿਲਾਂ ਵੱਢਿਆ ਹੋਇਆ ਮਾਸ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਾਜ਼ਾ ਬੱਕਰਾ ਵੱਢ ਕੇ ਮਾਸ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਛੁਰੀ ਲੈ ਕੇ ਬੱਕਰੇ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਲਈ ਬੱਕਰੇ ਦੇ ਕੋਲ ਗਿਆ, ਤਦੋਂ ਇਸ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਅੱਜ ਦਸਮੀ ਥਿੱਤ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਅੱਜ ਬੱਕਰਾ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਕਾਦਸ਼ੀ ਦਾ ਵਰਤ ਰੱਖਣਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਮਾਸ ਨਹੀਂ ਵਿਕੇਗਾ ਅਤੇ ਗਰਮੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪਰਸੋਂ ਤਕ ਮਾਸ ਖ਼ਰਾਬ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਿਪਾਹੀ ਨੂੰ ਬੱਕਰੇ ਦੇ ਗੁਪਤ ਅੰਗ ਕੱਟ ਕੇ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਬਾਕੀ ਬੱਕਰਾ ਸਹਿਕਦਾ ਹੋਇਆ ਜਿਊਂਦਾ ਰਹੇਗਾ ਅਤੇ ਮੈਂ ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਉਸ ਦਾ ਮਾਸ ਵੇਚ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਜਦੋਂ ਸਧਨਾ ਬੱਕਰੇ ਦੇ ਗੁਪਤ ਅੰਗ ਉੱਪਰ ਛੁਰੀ ਚਲਾਉਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹਾਸੇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ (ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ

ਪੁੰਨ ਭਾਗ ਜਾਗਦੇ ਹਨ, ਤਦ ਕੰਧਾਂ ਵੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਧਨੇ ਨੂੰ ਭਗਤਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਬੱਕਰੇ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਬੋਲ ਪਿਆ ਸੀ)। ਹਾਸੇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਉਣ ਤੋਂ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇਤਨੇ ਬੱਕਰੇ ਕਤਲ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਪਰ ਅੱਜ ਤਕ ਕੋਈ ਵੀ ਬੱਕਰਾ ਕਤਲ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੱਸਿਆ। ਫਿਰ ਇਹ ਕਿਉਂ ਹੱਸਿਆ ਹੈ ? ਉਸ ਵੇਲੇ ਬੱਕਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰ ਤੂੰ ਕਸਾਈ ਬਣ ਕੇ ਮੇਰਾ ਸਿਰ ਵੱਢਦਾ ਆਇਆ ਹੈਂ ਅਤੇ ਮੈਂ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਅਗਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਸਿਰ ਵੱਢਦਾ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਪਰ ਹੁਣ ਤੂੰ ਇਹ ਨਵਾਂ ਹੀ ਤਰੀਕਾ ਵਰਤਣ ਲੱਗਾ ਹੈਂ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਇਕ ਦਿਨ ਸਹਿਕਦਾ ਸਹਿਕਦਾ ਦੁੱਖ ਸਹਾਰ ਲਵਾਂਗਾ, ਪਰ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਵੇਲੇ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਬਦਲਾ ਮੈਂ ਵੀ ਲਵਾਂਗਾ। ਬੱਕਰੇ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਐਸੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਸਧਨਾ ਬਹੁਤ ਘਬਰਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਕੰਬਦੇ ਹੋਏ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਛੁਰੀ ਡਿੱਗ ਪਈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਮਹਾ ਕਸਾਬਿ ਛੁਰੀ ਸਟਿ ਪਾਈ॥

ਫਿਰ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਸਿਪਾਹੀ ਨੂੰ ਮਾਸ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਧਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਵੈਰਾਗ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਸਾਈਪੁਣਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਵੈਰਾਗ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸਧਨਾ ਜੀ ਬਾਹਰ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਤਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਵੈਸ਼ਨੋ ਮਹਾਤਮਾ ਮਿਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਕਸਾਈ ਹੋ ਕੇ ਉਦਾਸ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਹੈਂ। ਇਸ ਉਦਾਸੀ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ? ਤਦੋਂ ਸਧਨਾ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਕਹਿ ਸੁਣਾਈ। ਅੱਗੋਂ ਵੈਸ਼ਨੋ ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਹੁਣ ਕਸਾਈਪੁਣਾ ਤਾਂ ਛੱਡ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਕਰ। ਇਸ ਨੇ ਤਦੋਂ ਤੋਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਇਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਕਤਲ ਅਸੀਂ ਕਰ ਦਿਆ ਕਰਾਂਗੇ, ਤੁਸੀਂ ਮਾਸ ਵੇਚੀ ਜਾਇਆ ਕਰੋ। ਇਹ ਕੁਝ ਚਿਰ ਮਾਸ ਵੇਚਦੇ ਰਹੇ, ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣ ਕਰਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਾਸ ਵੇਚਣਾ ਵੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਵਿਚ ਜੁੜ ਗਏ। ਹਰ ਸਮੇਂ ਨਾਮ ਰੰਗ ਵਿਚ ਹੀ ਰੰਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਦਿਨ ਉਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਚੱਲੇ ਹਾਂ। ਤੂੰ ਵੀ ਵੈਸ਼ਨੋ ਮਹਾਤਮਾ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰ ਕੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭਗਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈਂ, ਚੱਲ ਅਸੀਂ ਪਰਾਗਰਾਜ ਤੀਰਥ ਦੀ ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਜਾ ਆਈਏ। ਇਹ ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਯਾਤਰਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਸਰਹਿੰਦ ਵਿਚ ਆਇਆ ਤਾਂ ਇਸ ਨੇ ਇਕ ਘਰੋਂ ਪੀਣ ਵਾਸਤੇ ਪਾਣੀ ਮੰਗਿਆ। ਉਸ ਘਰ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਇਸਤਰੀ ਆਈ ਤੇ ਉਹ ਸਧਨਾ ਜੀ ਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਕਾਮ-ਵਾਸ਼ਨਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਸਧਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਵਿਭਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਅੱਗੋਂ ਸਧਨਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਮਾਲਕ ਤੋਂ ਡਰਨਾ ਕਰ। ਤਦੋਂ ਉਹ ਅੰਦਰ ਗਈ ਅਤੇ ਮੰਜੇ ਉੱਪਰ ਬੀਮਾਰ ਪਏ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਲਿਆਈ। ਫਿਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਹੁਣ ਕਿਸੇ ਦਾ ਭੈ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਸਧਨਾ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਭੱਜ ਗਿਆ। ਤਦੋਂ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਰੌਲਾ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਸ ਸਾਧ ਨੇ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਰੌਲਾ ਸੁਣ ਕੇ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੇ ਸਧਨੇ ਨੂੰ ਪਕੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਕ ਮਕਬਰੇ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਹਾਕਮ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਆਦਮੀ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤਾਂ ਲੱਗਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਧਨੇ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਕਤਲ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ਹੈ ? ਤਾਂ ਸਧਨੇ ਨੇ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਕਹਿ ਸੁਣਾਇਆ। ਹਾਕਮ ਨੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਕਸੂਰ ਜਾਣ ਕੇ ਸਧਨੇ ਨੂੰ ਰਿਹਾਅ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।[੧] ਇਥੋਂ ਰਿਹਾਅ ਹੋ ਕੇ ਸਧਨਾ ਜੀ ਅੱਗੇ ਪਰਾਗਰਾਜ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ। ਰਸਤੇ

---

੧. ਸਰਹਿੰਦ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਭਗਤ ਸਧਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਥੇ ਇਕ ਮਕਬਰਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਅਕਾਲੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਵੇਲੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਇਕੋਤਰ ਸੌ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਝੁਕਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਉਥੋਂ ਦੇ ਕਾਜ਼ੀ ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਸਧਨਾ ਜੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਈਰਖਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਲੇਮ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਰਾਜ ਸੀ। ਇਹ ਪਰਾਗਰਾਜ ਵਿਚ ਦਰਿਆ ਦੇ ਪਾਸ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਕੰਧ ਉਸਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜੋ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਸਲੇਮ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕੰਧ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਸਰੇਗੀ, ਤਦੋਂ ਕਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਕੰਧ ਬਲੀ ਮੰਗਦੀ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕਿਸ ਦੀ ਬਲੀ ਦੇਣੀ ਪਵੇਗੀ, ਤਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਜਿਸ ਨੇ ਕਸਾਈਪੁਣਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਵੈਸ਼ਨੋਪੁਣਾ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ। ਰੱਬ ਦਾ ਭਗਤ ਸਦਾਉਂਦਾ ਹੋਵੇ, ਨਾਮ ਸਧਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਪਕੜ ਕੇ ਇਸ ਕੰਧ ਵਿਚ ਖੜਾ ਕਰ ਕੇ ਬਲੀ ਦੇਣਾ ਕਰੋ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਢੰਡੋਰਾ ਪਿਟਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਧਨਾ ਜੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪਰਾਗਰਾਜ ਵਿਚ ਯਾਤਰਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਤਦੋਂ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੇ ਪਕੜ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਗੱਲ-ਬਾਤ ਕੀਤਿਆਂ ਭਗਤ ਸਧਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪਕੜ ਕੇ ਨੀਂਹ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਧਨਾ ਜੀ ਨੇ ਅਤਿਅੰਤ ਦੀਨ ਹੋ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਣ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਐਸੀ ਕਲਾ ਵਰਤੀ ਕਿ ਇੱਟਾਂ ਬੰਬ ਦੇ ਵਾਂਗ ਉੱਡ ਕੇ ਕਾਜ਼ੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ, ਰਾਜੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਜੀਆਂ ਅਤੇ ਭਗਤ ਸਧਨਾ ਜੀ ਇਕੱਲੇ ਹੀ ਨੀਂਹ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੇ ਰਹਿ ਗਏ ਸਨ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਗਤ ਜੀ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋ ਕੇ ਵਿਚਰਦੇ ਰਹੇ। ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਬਿਲਾਵਲ ਰਾਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਨ੍ਰਿਪ ਕੰਨਿਆ ਕੇ ਕਾਰਨੈ ਇਕੁ ਭਇਆ ਭੇਖਧਾਰੀ॥
ਕਾਮਾਰਥੀ ਸੁਆਰਥੀ ਵਾ ਕੀ ਪੈਜ ਸਵਾਰੀ॥੧॥
ਤਵ ਗੁਨ ਕਹਾ ਜਗਤ ਗੁਰਾ ਜਉ ਕਰਮੁ ਨ ਨਾਸੈ॥
ਸਿੰਘ ਸਰਨ ਕਤ ਜਾਈਐ ਜਉ ਜੰਬੁਕੁ ਗ੍ਰਾਸੈ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਏਕ ਬੂੰਦ ਜਲ ਕਾਰਨੇ ਚਾਤ੍ਰਿਕੁ ਦੁਖੁ ਪਾਵੈ॥
ਪ੍ਰਾਨ ਗਏ ਸਾਗਰੁ ਮਿਲੈ ਫੁਨਿ ਕਾਮਿ ਨ ਆਵੈ॥੨॥
ਪ੍ਰਾਨ ਜੁ ਥਾਕੇ ਥਿਰੁ ਨਹੀ ਕੈਸੇ ਬਿਰਮਾਵਉ॥
ਬੂਡਿ ਮੂਏ ਨਉਕਾ ਮਿਲੈ ਕਹੁ ਕਾਹਿ ਚਢਾਵਉ॥੩॥
ਮੈ ਨਾਹੀ ਕਛੁ ਹਉ ਨਹੀ ਕਿਛੁ ਆਹਿ ਨ ਮੋਰਾ॥
ਅਉਸਰ ਲਜਾ ਰਾਖਿ ਲੇਹੁ ਸਧਨਾ ਜਨੁ ਤੋਰਾ॥੪॥੧॥ *(ਬਾਣੀ ਸਧਨੇ ਕੀ ਰਾਗੁ ਬਿਲਾਵਲੁ, ਅੰਗ ੮੫੮)*

ਨੋਟ : ਜੇਕਰ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਪੜ੍ਹਨੇ ਹੋਣ ਤਾਂ *ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਰਥ ਭੰਡਾਰ* ਦੇ ਵਿਚ ਅੰਗ **੮੫੮** 'ਤੇ ਪੜ੍ਹੋ।

ਉਸ ਵਕਤ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਹਵਾ ਚੱਲੀ ਕਿ ਜਿਸ ਦੀਵਾਰ ਵਿਚ ਭਗਤ ਸਧਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਚਿਣ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਖਿੱਲਰ ਗਈਆਂ, ਜਿਸ ਦੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਇੱਟਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਦੀਆਂ ਕਾਜ਼ੀਆਂ ਤੇ ਈਰਖਾਲੂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ ਵੱਜੀਆਂ ਅਤੇ ਸਧਨਾ ਭਗਤ ਜੀ ਸਹੀ ਸਲਾਮਤ ਸੁਖ ਅਨੰਦ ਨਾਲ ਨੀਂਹ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਆਏ। ਇਉਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਗਤ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ।

ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੈ ਬੋਹਿਥਾ; ਸੁਇਨਾ ਲੋਹੁ ਨਾਹੀ ਇਕ ਰੰਗਾ।

ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬੋਹਿਥਾ = ਜਹਾਜ਼ ਲੋਹੇ ਤੇ ਸੋਨੇ ਨੂੰ ਪਾਰ ਉਤਾਰੈ = ਉਤਾਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸੁਇਨਾ = ਸੋਨੇ ਅਤੇ ਲੋਹੁ = ਲੋਹੇ ਦਾ ਰੰਗਾ = ਰੰਗ ਇਕ ਨਾਹੀ = ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲੋਹੇ ਦਾ ਆਪਣਾ ਮੁੱਲ ਪੈਂਦਾ

ਹੈ ਤੇ ਸੋਨੇ ਦਾ ਆਪਣਾ ਮੁੱਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਹਾਜ਼ ਹੈ, ਜੀਵਾਂ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਮੁੱਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸੋਨੇ ਵਾਂਗ ਸ਼ੁੱਧ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਮੁੱਲ ਪਵੇਗਾ ਅਤੇ ਜੋ ਲੋਹੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਔਗਣਾਂ ਭਰੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮੁੱਲ ਪਵੇਗਾ।

ਇਤੁ ਭਰਵਾਸੈ; ਰਹਣੁ ਕੁਢੰਗਾ ॥੯॥

ਇਤੁ = ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਐਸੇ ਭਰਵਾਸੈ = ਭਰੋਸੇ 'ਤੇ ਰਹਿਣਾ ਕਿ ਪਾਪ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਮੁਕਤ ਹੋ ਹੀ ਜਾਈਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਕੁਢੰਗਾ = ਮਾੜਾ ਕੰਮ ਹੈ ॥੯॥

ਪਉੜੀ ੧੦ (ਪਾਪ ਦੀ ਰੀਸ ਬੁਰੀ ਹੈ)

ਪੈ ਖਾਜੂਰੀ ਜੀਵੀਐ; ਚੜਿ ਖਾਜੂਰੀ ਝੜਉ ਨ ਕੋਈ।

('ਚੜ੍ਹਿ' ਭਾਰਾ ਬੋਲੋ)

ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਖਾਜੂਰੀ = ਖਜੂਰ ਤੋਂ ਪੈ = ਡਿੱਗ ਕੇ ਜੀਵੀਐ = ਜਿਊਂਦਾ ਰਹਿ ਜਾਵੇ, ਤਦ ਭੀ ਕੋਈ ਜਾਣ-ਬੁਝ ਕੇ ਖਾਜੂਰੀ = ਖਜੂਰ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਨਾ ਝੜਉ = ਡਿੱਗੇ।

ਉਝੜਿ ਪਇਆ ਨ ਮਾਰੀਐ; ਉਝੜ ਰਾਹੁ ਨ ਚੰਗਾ ਹੋਈ।

ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਉਝੜਿ = ਬਨ (ਜੰਗਲ) ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਪਇਆ = ਪੈ ਕੇ ਮਾਰੀਐ = ਮਾਰਿਆ ਨਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤੇ ਲੁੱਟਿਆ ਨਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਭੀ ਉਝੜ = ਜੰਗਲ ਦੇ ਰਾਹੁ = ਰਸਤੇ ਜਾਣਾ ਚੰਗਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੋਈ = ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਜੇ ਸਪ ਖਾਧਾ ਉਬਰੇ; ਸਪੁ ਨ ਫੜੀਐ ਅੰਤਿ ਵਿਗੋਈ।

ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਸੱਪ ਨੂੰ ਖਾਧਾ = ਖਾ ਕੇ **ਵਾ:** ਸੱਪ ਦਾ ਖਾਧਾ, ਭਾਵ ਡੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਉਬਰੇ = ਬਚ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਭੀ ਸੱਪ ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਜਾਂ ਫੜੀਐ = ਫੜਨਾ ਚੰਗਾ ਨ = ਨਹੀਂ, ਉਹ ਅੰਤ ਨੂੰ ਵਿਗੋਈ = ਖ਼ਰਾਬ ਹੀ ਕਰੇਗਾ।

ਵਹਣਿ ਵਹੰਦਾ ਨਿਕਲੈ; ਵਿਣੁ ਤੁਲਹੇ ਡੁਬਿ ਮਰੈ ਭਲੋਈ।

ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਵਹੰਦਾ = ਵਗਦੇ ਵਹਣਿ = ਦਰਿਆ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਵਿਚ ਰੁੜ੍ਹਦਾ ਹੋਇਆ ਜਿਊਂਦਾ ਨਿਕਲੈ = ਨਿਕਲ ਜਾਵੇ, ਤਦ ਭੀ ਤੁਲਹੇ ਤੋਂ ਵਿਣੁ = ਬਿਨਾਂ ਫਿਰ ਵੀ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਕੇ ਮਰੈ = ਮਰ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਤੁਲਹੇ ਤੋਂ ਬ਼ਗੈਰ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਇਸ ਵਿਚ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਭਲੋਈ = ਭਲਾ ਹੈ।

ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਣੁ ਆਖੀਐ; ਵਿਰਤੀਹਾਣੁ ਜਾਣੁ ਜਾਣੋਈ।

ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਪਤਿਤ = ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਉਧਾਰਣੁ = ਤਾਰਨ ਵਾਲਾ ਆਖੀਐ = ਕਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਰਤੀਹਾਣੁ = ਵਰਤੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਜਾਣੋਈ = ਜਣਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਪੁੰਨ ਕਰੇਗਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਪੁੰਨ ਦਾ ਫਲ ਸੁੱਖ ਮਿਲੇਗਾ, ਜੇ ਕੋਈ ਪਾਪ ਕਰੇਗਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਮਿਲੇਗਾ।

ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਗੁਰਮਤਿ ਹੈ; ਦੁਰਮਤਿ ਦਰਗਹ ਲਹੈ ਨ ਢੋਈ।

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਭਾਉ = ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤਿ = ਭਗਤੀ ਕਰਨੀ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ (ਗੁਰ + ਮਤਿ) ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ = ਸਿੱਖਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਜੋ ਦੁਰਮਤਿ = ਖੋਟੀ ਮਤ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਗਹ = ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਢੋਈ = ਆਸਰਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਲਹੈ = ਲੈ ਸਕਦੇ।

ਅੰਤਿ ਕਮਾਣਾ; ਹੋਇ ਸਥੋਈ ॥੧੦॥

ਕਿਉਂਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਕਮਾਣਾ = ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕਰਮ ਹੀ ਅੰਤ ਵੇਲੇ ਉਸ ਦੇ ਸਥੋਈ = ਸਾਥੀ ਹੋਇ = ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥੧੦॥

ਪਉੜੀ ੧੧ (ਗੁਰਮੁਖ, ਮਨਮੁਖ)

ਥੋਮ ਕਥੂਰੀ ਵਾਸ ਜਿਉ; ਕੰਚਨੁ ਲੋਹੁ ਨਹੀ ਇਕ ਵੰਨਾ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਥੋਮ = ਲਸਣ ਤੇ ਕਥੂਰੀ = ਕਸਤੂਰੀ ਦੀ ਵਾਸ = ਵਾਸ਼ਨਾ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਕੰਚਨੁ = ਸੋਨਾ ਅਤੇ ਲੋਹੁ = ਲੋਹਾ ਇਕ ਵੰਨਾ = ਰੰਗ ਦੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨਮੁਖ ਲਸਣ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਸਣ ਦੀ ਬਦਬੂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨਮੁਖਾਂ ਕੋਲੋਂ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ **ਵਾ:** ਹਉਮੈ ਦੀ ਬਦਬੂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਕਸਤੂਰੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਸਤੂਰੀ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ਬੂ ਲੁਕਾਇਆਂ ਨਹੀਂ ਲੁਕਦੀ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਭਾਉ-ਭਗਤੀ ਦੀ ਮਹਿਕ ਵੀ ਲੁਕਾਇਆਂ ਲੁਕਦੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਸਹਿਤ ਜੋ ਗੁਰਮੁਖ ਹਨ, ਉਹ ਸ਼ੁੱਧ ਸਰੂਪ ਸੋਨੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ ਤੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸਹਿਤ ਜੋ ਮਨਮੁਖ ਹਨ, ਉਹ ਲੋਹੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਫਟਕ ਨ ਹੀਰੇ ਤੁਲਿ ਹੈ; ਸਮਸਰਿ ਨੜੀ ਨ ਵੁੜੀਐ ਗੰਨਾ।

ਜਿਵੇਂ ਫਟਕ = ਬਲੌਰ (ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਜਿਹਾ ਸਵੱਛ ਪੱਥਰ) ਹੀਰੇ ਦੇ ਤੁਲਿ = ਸਮਾਨ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਨੜੀ (ਥੋਥਾ ਬਾਂਸ) ਤੇ ਗੰਨਾ ਸਮਸਰਿ = ਇਕ ਬਰਾਬਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਵੁੜੀਐ = ਵਡਿਆਏ ਜਾਂਦੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨਮੁਖ ਬਲੌਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਹੀਰਿਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ, ਜੋ ਕਦੇ ਭੀ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਮਨਮੁਖ ਨੜੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਪ੍ਰੇਮ-ਰਸ ਤੋਂ ਖ਼ਾਲੀ ਹਨ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਗੰਨੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਪ੍ਰੇਮ-ਰਸ ਦੀ ਮਿਠਾਸ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਤੁਲਿ ਨ ਰਤਨਾ ਰਤਕਾਂ; ਮੁਲਿ ਨ ਕਚੁ ਵਿਕਾਵੈ ਪੰਨਾ।

('ਰੱਤਕਾਂ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਰਤਨਾ = ਰਤਨ ਤੇ ਰਤਕਾਂ = ਰੱਤੀਆਂ ਤੁਲਿ = ਇਕ-ਸਮਾਨ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਕੱਚ ਤੇ ਪੰਨਾ (ਫ਼ਿਰੋਜ਼ੇ ਦੀ ਜਾਤ ਦਾ ਇਕ ਰਤਨ) ਵੀ ਇਕ ਮੁੱਲ ਨ = ਨਹੀਂ ਵਿਕਾਵੈ = ਵਿਕਦੇ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗੁਰਮੁਖ ਤੇ ਰਤਕਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮਨਮੁਖ ਵੀ ਕਦੇ ਇਕ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਮੁਖ ਭਾਉ ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹਨ ਤੇ ਮਨਮੁਖ ਰਤਕਾਂ ਵਾਂਗ ਤੁੱਛ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਰੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਕੱਚ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮਨਮੁਖ ਹਨ, ਜੋ ਵਿਕਾਰਾਂ ਰੂਪ ਕੱਚੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ਤੇ ਪੰਨੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗੁਰਮੁਖ ਹਨ, ਜੋ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਚਮਕ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਇੱਕੋ ਵਿਚਾਰ ਰੂਪੀ ਮੁੱਲ ਦੇ ਨਹੀਂ ਵਿਕਦੇ ਭਾਵ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਮਨਮੁਖ ਲੋਕ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੇ।

ਦੁਰਮਤਿ ਘੁੰਮਣ ਵਾਣੀਐ; ਗੁਰਮਤਿ ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਬੋਹਿਥੁ ਬੰਨਾ।

ਜਿਹੜੇ ਦੁਰਮਤਿ = ਖੋਟੀ ਮਤ ਵਾਲੇ ਪੁਰਖ ਹਨ, ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਤਿੰਨ ਗੁਣ ਰਜੋ, ਸਤੋ, ਤਮੋ ਦੀਆਂ ਘੁੰਮਣ ਵਾਣੀਐ = ਘੁੰਮਣ-ਘੇਰੀਆਂ ਵਿਚ ਫਸੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਗੁਰਮਤਿ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਸੁਕ੍ਰਿਤ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਕਰਮਾਂ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਹਨ, ਉਹ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਬੋਹਿਥੁ = ਜਹਾਜ਼ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਆਸਰੇ ਭਵਜਲ ਰੂਪ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬੰਨਾ = ਕਿਨਾਰੇ 'ਤੇ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਜਹਾਜ਼ ਹੈ ਚੜ੍ਹੇ ਸੋ ਉਤਰੇ ਪਾਰ।
ਜੋ ਸਰਧਾ ਕਰ ਸੇਂਵਦੇ ਪਾਰ ਉਤਾਰਨਹਾਰ।

ਨਿੰਦਾ ਹੋਵੈ ਬੁਰੇ ਦੀ; ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਭਲੇ ਧੰਨੁ ਧੰਨਾ।

ਜੋ ਬੁਰੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੁਰੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਾ = ਅਪਕੀਰਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਚੰਗੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਜੈ-ਜੈਕਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਲੋਕ-ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਧੰਨ ਧੰਨਾ = ਧੰਨਤਾ ਯੋਗ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਰਗਟੁ ਜਾਣੀਐ; ਮਨਮੁਖੁ ਸਚੁ ਰਹੈ ਪਰਛੰਨਾ।

ਗੁਰਮੁਖ ਆਪਣੇ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਕਰਕੇ ਪਰਗਟੁ = ਪ੍ਰਤੱਖ ਜਾਣੀਐ = ਜਾਣੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਮਨਮੁਖ ਲੋਕ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸੱਚ ਪਰਛੰਨਾ = ਲੁਕਿਆ ਰਹੈ = ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਕੰਮਿ ਨ ਆਵੈ; ਭਾਂਡਾ ਭੰਨਾ॥੧੧॥

ਜਿਵੇਂ ਭੰਨਾ = ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਭਾਂਡੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨ = ਨਹੀਂ ਆਵੈ = ਆਉਂਦੇ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਤਹਕਰਨ ਰੂਪ ਭਾਂਡਾ ਸ਼ਰਧਾ ਰਹਿਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਫੁੱਟਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਲੋਕ-ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ॥੧੧॥

ਪਉੜੀ ੧੨

ਹੁਣ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦੇ ਕੇ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਇਕ ਵੇਚਨਿ ਹਥਿਆਰ ਘੜਿ; ਇਕ ਸਵਾਰਨਿ ਸਿਲਾ ਸੰਜੋਆ।

ਇਕ ਸਿਕਲੀਗਰ ਹਥਿਆਰ ਨੂੰ ਘੜਿ = ਘੜ ਕੇ ਵੇਚਨਿ = ਵੇਚਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕ ਸਿਲਾ = ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਤੇ ਸੰਜੋਆਂ ਨੂੰ ਸਵਾਰਨਿ = ਸਵਾਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਦੇ ਪ੍ਰਹਾਰ ਤੋਂ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਰਣ ਵਿਚਿ ਘਾਉ ਬਚਾਉ ਕਰਿ; ਦੁਇ ਦਲ ਨਿਤਿ ਉਠਿ ਕਰਦੇ ਢੋਆ।

ਦੁਇ = ਦੋਵੇਂ ਦਲ ਰਣ = ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਨਿਤਿ = ਨਿਤਾਪ੍ਰਤਿ ਉੱਠ ਕੇ ਆਪਸੀ ਮੁੱਠ-ਭੇੜ ਸਮੇਂ ਸੰਜੋਅ ਦੇ ਢੋਆ = ਆਸਰੇ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਘਾਉ = ਪ੍ਰਹਾਰ ਤੋਂ ਬਚਾਉ = ਬਚਾਅ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਘਾਇਲੁ ਹੋਇ ਨੰਗਾਸਣਾ; ਬਖਤਰ ਵਾਲਾ ਨਵਾਂ ਨਿਰੋਆ।

ਜੋ ਨੰਗਾਸਣਾ (ਨੰਗ + ਆਸਣਾ) ਨਗਨ ਆਸਣ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਜੋਅ ਕਵਚ ਨਹੀਂ ਪਹਿਨਿਆ ਹੁੰਦਾ, ਉਹ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਘਾਇਲੁ = ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਸੰਜੋਅ ਬਖਤਰ = ਕਵਚ ਪਹਿਨਣ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਨਿਰੋਆ = ਤਕੜੇ ਤੇ ਨਵਾਂ = ਨਵੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਨੌਂ-ਬਰ-ਨੌਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਕਰਨਿ ਗੁਮਾਨੁ ਕਮਾਨਗਰ; ਖਾਨ ਜਰਾਦੀ ਬਹੁਤ ਬਖੋਆ।

ਜੋ ਕਮਾਨਗਰ = ਕਮਾਨ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਗੁਮਾਨੁ = ਹੰਕਾਰ ਕਰਨਿ = ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਖਾਨ ਜਰਾਦੀ = ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਕਾਰਖ਼ਾਨੇ ਦੀ ਕਮਾਨ ਬਹੁਤ ਵੱਖਰੇ ਢੰਗ ਦੀ ਤੇ ਬਖੋਆ = ਚੰਗੀ ਹੈ।

ਜਗ ਵਿਚਿ ਸਾਧ ਅਸਾਧ ਸੰਗੁ; ਸੰਗ ਸੁਭਾਇ ਜਾਇ ਫਲੁ ਭੋਆ।

ਜਗ = ਜਗਤ ਵਿਚ ਸਾਧ ਤੇ ਅਸਾਧ ਰੂਪ ਸੰਗੁ = ਸੰਗਤ ਹੈ, ਮਨਮੁਖ ਸ਼ਸਤਰ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਜੋਅ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਧ ਜਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰ ਕੇ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਪਰਦੇ ਢੱਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਸਾਧ ਜਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰ ਕੇ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਜੋ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗੁ = ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜਾਇ = ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਭਾਇ = ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਲ ਭੋਆ = ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਕਰਮ ਸੁ ਧਰਮ ਅਧਰਮ ਕਰਿ; ਸੁਖ ਦੁਖ ਅੰਦਰਿ ਆਇ ਪਰੋਆ।

ਜੀਵ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਵਿਚ ਆਇ = ਆ ਕੇ ਧਰਮ ਦੇ ਸੁ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਕਰਮ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਅਤੇ ਅਧਰਮ = ਧਰਮ ਦੇ ਉਲਟ ਕਰਮ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਸੁਖ ਦੁੱਖ ਦੀ ਮਾਲਾ ਅੰਦਰ ਪਰੋਆ = ਪਰੋਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਉਲਟ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਭਲੇ ਬੁਰੇ; ਜਸੁ ਅਪਜਸੁ ਹੋਆ ॥੧੨॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਲੇ = ਚੰਗੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜਸੁ = ਵਡਿਆਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਬੁਰੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਅਪਜਸੁ = ਅਪਕੀਰਤੀ ਹੋਆ = ਹੁੰਦੀ ਹੈ ॥੧੨॥

ਪਉੜੀ ੧੩

ਸਤੁ ਸੰਤੋਖ ਦਇਆ ਧਰਮ; ਅਰਥ ਸੁਗਰਥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਆਵੈ।

('ਸੁ-ਗਰਥ' ਬੋਲੋ)

ਸਤ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ, ਸੰਤੋਖੀ ਹੋਣਾ, ਦਇਆ ਕਰਨੀ, ਧਰਮੀ ਹੋਣਾ ਤੇ ਅਰਥ = ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣੀ, ਇਹ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣ ਅਤੇ ਸੁਗਰਥ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਪਦਾਰਥ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆਵੈ = ਆ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਕਾਮੁ ਕਰੋਧੁ ਅਸਾਧ ਸੰਗਿ; ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ ਅਹੰਕਾਰ ਮਚਾਵੈ।

ਅਸਾਧ = ਦੁਸ਼ਟ ਤੇ ਨੀਚ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਿ = ਸੰਗਤ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹੁ = ਮੋਹ, ਅਹੰਕਾਰ = ਹੰਕਾਰ ਮਚਾਵੈ = ਮੱਚਦੇ, ਭੜਕਦੇ ਹਨ।

ਦੁਕ੍ਰਿਤੁ ਸੁਕ੍ਰਿਤੁ ਕਰਮ ਕਰਿ; ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਹੁਇ ਨਾਉ ਧਰਾਵੈ।

ਦੁਕ੍ਰਿਤ = ਭੈੜੇ ਕਰਮਾਂ ਕਰਿ = ਕਰਕੇ ਬੁਰੇ, ਸੁਕ੍ਰਿਤ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਕਰਮਾਂ ਕਰਕੇ ਭਲਾ = ਚੰਗੇ ਕਹਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਚੰਗਾ ਮਾੜਾ ਸੁਭਾਅ ਹੁਇ = ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਉ = ਨਾਮ ਧਰਾਵੈ = ਧਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੋਰਸ ਗਾਈ ਖਾਇ ਖੜੁ; ਇਕੁ ਇਕੁ ਜਣਦੀ ਵਗੁ ਵਧਾਵੈ।

(‘ਗਾਈਂ’ ਬਿੰਦੀ ਨਾਲ, ‘ਖੜੁ’ ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ ਤੇ ‘ਵੱਗ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਗਾਈ = ਗਾਂ ਖੜੁ = ਘਾਹ ਖਾਇ = ਖਾ ਕੇ ਗੋਰਸ = ਦੁੱਧ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਇਕ ਇਕ ਵੱਛਾ ਜਾਂ ਵੱਛੀ ਜਣਦੀ = ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣਾ ਵਗ = ਟੋਲਾ ਭਾਵ ਵੰਸ ਵਧਾਵੈ = ਵਧਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਪਦਾਰਥ ਰੂਪ ਘਾਹ ਨੂੰ ਖਾ ਕੇ ਭਾਵ ਭਖਸ਼ਣ ਕਰ ਕੇ ਸ਼ੁੱਭ ਗੁਣਾਂ ਰੂਪ ਦੁੱਧ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਕ ਗੁਰਮੁਖ ਤੋਂ ਵੱਗ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਲੱਖਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਦੁਧਿ ਪੀਤੈ ਵਿਹੁ ਦੇਇ ਸਪ; ਜਣਿ ਜਣਿ ਬਾਹਲੇ ਬਚੇ ਖਾਵੈ।

ਦੁੱਧ ਪੀਤੈ = ਪੀ ਕੇ ਸੱਪਣੀ ਵਿਹੁ = ਜ਼ਹਿਰ ਦੇਇ = ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੇ ਬਾਹਲੇ = ਬਹੁਤ ਬੱਚੇ ਜਣਿ ਜਣਿ = ਜੰਮ ਜੰਮ ਕੇ ਫਿਰ ਆਪ ਹੀ ਖਾਵੈ = ਖਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਇਆ ਰੂਪ ਸੱਪਣੀ ਵੀ ਆਪ ਹੀ ਪੰਜ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ ਫਿਰ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਖਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸੰਗ ਸੁਭਾਉ ਅਸਾਧੁ ਸਾਧੁ; ਪਾਪੁ ਪੁੰਨੁ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਫਲੁ ਪਾਵੈ।

ਸਾਧੁ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗ = ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਭਾਉ = ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਪੁੰਨ ਕਰਮ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਸੁਖ ਰੂਪ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜੋ ਅਸਾਧੁ = ਦੁਸ਼ਟ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਪ ਕਰਮ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਦੁੱਖ ਰੂਪ ਫਲ ਹੀ ਪਾਵੈ = ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਰਉਪਕਾਰ; ਵਿਕਾਰੁ ਕਮਾਵੈ ॥੧੩॥

ਸਾਧ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਪਰਉਪਕਾਰ = ਪਰਾਏ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਦੁਸ਼ਟ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਨਮੁਖ ਮੰਦਕਰਮੀ ਵਿਕਾਰ ਹੀ ਕਮਾਵੈ = ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ॥੧੩॥

ਪਉੜੀ ੧੪ (ਭਲਾ, ਬੁਰਾ)

ਚੰਨਣੁ ਬਿਰਖੁ ਸੁਬਾਸੁ ਦੇ; ਚੰਨਣੁ ਕਰਦਾ ਬਿਰਖ ਸਬਾਏ।

ਜਿਵੇਂ ਚੰਨਣੁ = ਚੰਦਨ ਦਾ ਬਿਰਖੁ = ਬ੍ਰਿਛ ਸੁਬਾਸੁ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਵਾਸ਼ਨਾ ਦੇ ਕੇ ਸਬਾਏ = ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਨੂੰ ਚੰਨਣੁ = ਚੰਦਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੰਦਨ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗੁਰਮੁਖ ਪ੍ਰੇਮ-ਰਸ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਭਗਤੀ ਦੀ ਮਹਿਕ ਦੇ ਕੇ ਜੀਵ ਰੂਪ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖ ਕਰ ਭਾਵ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਖਹਦੇ ਵਾਂਸਹੁ ਅਗਿ ਧੁਖਿ; ਆਪਿ ਜਲੈ ਪਰਵਾਰੁ ਜਲਾਏ।

ਜਿਵੇਂ ਗ੍ਰੀਖਮ ਦੀ ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਵਾਂਸਹੁ = ਬਾਂਸ ਆਪਸ ਵਿਚ ਹੀ ਖਹਿ ਖਹਿ ਕੇ ਅੱਗ ਦੇ ਧੁਖਿ = ਧੁਖਣ ਨਾਲ ਆਪ ਜਲੈ = ਸੜਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਪਣਿਆਂ ਛੋਟੇ ਪੌਦੇ ਰੂਪ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਭੀ ਜਲਾਏ = ਸਾੜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਂਸ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮਨਮੁਖ ਲੋਕ ਆਪੋ ਵਿਚ ਖਹਿ ਖਹਿ ਕੇ ਈਰਖਾ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਭੀ ਦੁੱਖ ਰੂਪ ਅਗਨੀ ਵਿਚ ਸਾੜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਮੁਲਹ ਜਿਵੈ ਪੰਖੇਰੂਆ; ਫਾਸੈ ਆਪਿ ਕੁਟੰਬ ਫਹਾਏ।

ਜਿਵੈ = ਜਿਵੇਂ ਮੁਲਹ[1] ਨਾਮ ਦਾ ਪੰਖੇਰੂਆ = ਪੰਛੀ ਆਪ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਾਸੈ = ਫਸ ਕੇ ਕੁਟੰਬ = ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਭੀ ਫਹਾਏ = ਫਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਮੁਲਹ ਪੰਛੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮਨਮੁਖ ਲੋਕ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਭੀ ਫਸਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਅਸਟ ਧਾਤੁ ਹੁਇ ਪਰਬਤਹੁੰ; ਪਾਰਸੁ ਕਰਿ ਕੰਚਨੁ ਦਿਖਲਾਏ।

ਜਿਵੇਂ ਪਰਬਤਹੁੰ = ਪਹਾੜਾਂ ਤੋਂ ਅਸਟ = ਅੱਠ ਧਾਤਾਂ ਪੈਦਾ ਹੁਇ = ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਅੱਠੇ ਧਾਤਾਂ ਪਾਰਸ ਦੇ ਨਾਲ ਛੁੰਹਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੰਚਨੁ = ਸੋਨਾ ਬਣਾ ਕਰਕੇ ਦਿਖਲਾਏ = ਦਿਖਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਠੇ ਧਾਤਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਚਾਰ ਵਰਨ, ਚਾਰ ਮਜ਼ਹਬ ਤੇ ਪਹਾੜ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮਨਮੁਖ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਪਾਰਸ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖ ਰੂਪ ਕੰਚਨ ਬਣਾ ਕੇ ਵਿਖਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਗਨਕਾ ਵਾੜੈ ਜਾਇਕੈ; ਹੋਵਨ ਰੋਗੀ ਪਾਪ ਕਮਾਏ।

ਖੋਟੇ ਪੁਰਖ ਗਨਕਾ = ਵੇਸਵਾ ਦੇ ਵਾੜੈ = ਵਿਹੜੇ ਭਾਵ ਘਰ ਵਿਚ ਜਾਇਕੈ = ਜਾ ਕੇ ਪਾਪ ਕਮਾਏ = ਕਮਾ ਕੇ ਰੋਗੀ, ਭਾਵ ਕੋਹੜੀ ਹੋਵਨ = ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਜੀਵ ਮਾਇਆ ਰੂਪ ਗਨਕਾ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਰੂਪ ਵਿਹੜੇ 'ਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਹਉਮੈ ਦੇ ਰੋਗੀ ਹੋ ਕੇ ਫਿਰ ਬੜੇ ਬੜੇ ਪਾਪ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਜੀਵ ਅਹਿੰਸਾ, ਪਰਾਈ ਇਸਤਰੀ ਗਮਨ ਪਾਪ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਦੁਖੀਏ ਆਵਨਿ ਵੈਦ ਘਰ; ਦਾਰੂ ਦੇ ਦੇ ਰੋਗ ਮਿਟਾਏ।

ਜਿਵੇਂ ਦੁਖੀਏ = ਦੁਖੀ ਪੁਰਸ਼ ਵੈਦਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆਵਨਿ = ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਦਾਰੂ = ਔਸ਼ਧੀ (ਦਵਾਈ) ਦੇ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਮਿਟਾਏ = ਮਿਟਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਆਤਮਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੋਗੀ ਹਨ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਵੈਦ ਦੇ ਸਤਿਸੰਗਤ ਰੂਪੀ ਘਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਔਸ਼ਧੀ ਦੇ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਉਮੈ ਦੇ ਰੋਗ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਭਲਾ ਬੁਰਾ; ਦੁਇ ਸੰਗ ਸੁਭਾਏ ॥੧੪॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਲੇ ਤੇ ਬੁਰੇ ਦੁਇ = ਦੋਵੇਂ ਸੰਗ = ਮਿਲਾਪ ਦੇ ਸੁਭਾਏ = ਸੁਭਾਅ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕਥਨ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਭਲਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰ ਕੇ ਭਲੇ ਬਣੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੁਰਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰ ਕੇ ਬੁਰੇ ਬਣੀਦਾ ਹੈ॥੧੪॥

ਪਉੜੀ ੧੫

ਭਲਾ ਸੁਭਾਉ ਮਜੀਠ ਦਾ; ਸਹੈ ਅਵਟਣ ਰੰਗੁ ਚੜਾਏ।

('ਅਵੱਟਣ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ ਤੇ 'ਚੜ੍ਹਾਏ' ਭਾਰਾ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਮਜੀਠ ਦਾ ਸੁਭਾਉ = ਸੁਭਾਅ ਭਲਾ = ਚੰਗਾ ਹੈ, ਜੋ ਅਵਟਣ = ਉਬਾਲੇ ਸਹੈ = ਸਹਾਰ ਕੇ ਗੂੜ੍ਹੇ

---

੧. ਮੁਲਹ ਇਕ ਪੰਛੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਸ਼ਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਫੜ ਕੇ ਸਿਖਾਲ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰੱਖੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਰੰਗ ਵਾਲਾ ਹੋ ਕੇ ਕੱਪੜੇ ਨੂੰ ਰੰਗ ਚੜਾਏ = ਚੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਗਤੀ ਰੂਪ ਮਜੀਠ ਦਾ ਰੰਗ ਸੁ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਭਾਉ = ਪ੍ਰੇਮ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਭਲਾ = ਚੰਗਾ ਹੈ, ਗੁਰਮੁਖ ਜਪ ਤਪ ਦੇ ਅਵੱਟਣ ਸਹਿ ਕੇ ਗਿਆਨ ਸਹਿਤ ਭਗਤੀ ਦਾ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਗੰਨਾ ਕੋਲੂ ਪੀੜੀਐ; ਟਟਰਿ ਪਇਆ ਮਿਠਾਸੁ ਵਧਾਏ।

(‘ਕੋਲੂ’ ਭਾਰਾ ’ਤੇ ‘ਟੱਟਰਿ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਗੰਨਾ ਕੋਹਲੂ ਵਿਚ ਪੀੜੀਐ = ਪੀੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਰਸ ਟਟਰਿ = ਕੜਾਹੇ ਵਿਚ ਪਇਆ = ਪੈਣ ’ਤੇ ਮਿਠਾਸ ਨੂੰ ਵਧਾਏ = ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਕੋਹਲੂ ਰੂਪ ਸਾਧਨਾ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਤਨ ਮਨ ਵਿੱਚੋਂ ਅਹੰ-ਭਾਵ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਕਰਨ ਰੂਪ ਪੀੜਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਮਰਿਆਦਾ ਰੂਪ ਕੜਾਹੇ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦ ਰੂਪ ਮਿਠਾਸ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਤੁੰਮੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਿੰਜੀਐ; ਕਉੜਤਣ ਦੀ ਬਾਣਿ ਨ ਜਾਏ।

(‘ਕਉੜੱਤਣ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜੇਕਰ ਤੁੰਮੇ = ਕੌੜ-ਤੁੰਮੇ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਾਵ ਦੁੱਧ ਨਾਲ ਸਿੰਜੀਐ = ਸਿੰਜ ਦੇਈਏ, ਪਰ ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਕਉੜਤਣ = ਕੌੜੇਪਣ ਦੀ ਬਾਣਿ = ਆਦਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਏ = ਜਾਂਦੀ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੌੜ-ਤੁੰਮੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜੋ ਮਨਮੁਖ ਲੋਕ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਤਨਾ ਭੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਈਏ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਭੈੜੇ ਕਰਮਾਂ ਰੂਪ ਕੁੜੱਤਣ ਦੀ ਆਦਤ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ।

ਅਵਗੁਣ ਕੀਤੇ ਗੁਣ ਕਰੈ; ਭਲਾ ਨ ਅਵਗੁਣ ਚਿਤਿ ਵਸਾਏ।

ਭਲੇ ਪੁਰਖ ਅਵਗੁਣ = ਔਗੁਣ ਕੀਤੇ = ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ’ਤੇ ਵੀ ਗੁਣ = ਉਪਕਾਰ ਕਰੈ = ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਵਗੁਣ = ਔਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਨ = ਨਹੀਂ ਵਸਾਏ = ਵਸਾਉਂਦੇ।

ਗੁਣ ਕੀਤੇ ਅਵਗੁਣ ਕਰੈ; ਬੁਰਾ ਨ ਮਨ ਅੰਦਰਿ ਗੁਣ ਪਾਏ।

ਬੁਰੇ ਪੁਰਖ ਗੁਣ = ਉਪਕਾਰ ਕੀਤੇ = ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਅਵਗੁਣ = ਔਗੁਣ ਹੀ ਕਰੈ = ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਨ = ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਭਲੇ ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਗੁਣ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਾਏ = ਪਾਉਂਦੇ ਭਾਵ ਧਾਰਦੇ।

ਜੋ ਬੀਜੈ; ਸੋਈ ਫਲੁ ਖਾਏ ॥੧੫॥

ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਜੋ = ਜਿਹੜਾ ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਕਰਮ ਬੀਜੈ = ਬੀਜੇਗਾ, ਉਹ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਫਲ ਖਾਏ = ਖਾਏਗਾ ਭਾਵ ਜੋ ਭਲਾ ਕਰਮ ਕਰੇਗਾ, ਉਹ ਭਲਾ ਫਲ ਪਾਏਗਾ ਤੇ ਜੋ ਬੁਰਾ ਕਰਮ ਕਰੇਗਾ, ਉਹ ਬੁਰਾ ਫਲ ਪਾਏਗਾ ॥੧੫॥

ਪਉੜੀ ੧੬

ਪਾਣੀ ਪਥਰ ਲੀਕ ਜਿਉ; ਭਲਾ ਬੁਰਾ ਪਰਕਿਰਤਿ ਸੁਭਾਏ।

ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਤੇ ਪੱਥਰ ਦੀ ਲਕੀਰ ਵਾਂਗ ਭਲੇ ਤੇ ਬੁਰੇ ਦਾ ਵੱਖਰਾ-ਵੱਖਰਾ ਸੁਭਾਏ = ਸੁਭਾਉ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪਰਕਿਰਤੀ ਦਾ ਸੁਭਾਉ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਪੱਥਰ ਦੀ ਲਕੀਰ ਨਹੀਂ ਮਿਟਦੀ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੱਥਰ

ਦੀ ਲਕੀਰ ਵਾਂਗ ਮਨਮੁਖ ਦਾ ਵੈਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਦੇ ਮਿਟਦਾ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਗੁਰਮੁਖ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲਕੀਰ ਵਾਂਗ ਹਨ, ਜੋ ਵੈਰ ਨੂੰ ਮਨ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲਕੀਰ ਵਾਂਗ ਮੇਟ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਉਂ ਪਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਵਾਂਗੂੰ ਮਾਇਆ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਹੈ, ਤਮੋ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਬੁਰੇ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਅਤੇ ਸਤੋ ਗੁਣੀ ਚੰਗੇ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਵੈਰੁ ਨ ਟਿਕਦਾ ਭਲੇ ਚਿਤਿ; ਹੇਤੁ ਨ ਟਿਕੈ ਬੁਰੈ ਮਨਿ ਆਏ।

ਜਿਹੜੇ ਭਲੇ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਪੁਰਸ਼ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿਤਿ = ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੈਰ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਟਿਕਦੀ ਅਤੇ ਜੋ ਬੁਰੇ ਪੁਰਸ਼ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਭਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਟਿਕੈ = ਟਿਕਦੀ, ਸਗੋਂ ਬੁਰਿਆਈ ਵਾਲੇ ਖ਼ਿਆਲ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਆਏ = ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਭਲਾ ਨ ਹੇਤੁ ਵਿਸਾਰਦਾ; ਬੁਰਾ ਨ ਵੈਰ ਮਨਹੁ ਵਿਸਰਾਏ।

ਭਲਾ = ਚੰਗਾ ਪੁਰਸ਼ ਕਦੇ ਵੀ ਹੇਤੁ = ਪ੍ਰੇਮ ਨ = ਨਹੀਂ ਵਿਸਾਰਦਾ = ਭੁਲਾਉਂਦਾ, ਹਰ ਵਕਤ ਪ੍ਰੇਮ ਭਰੇ ਖ਼ਿਆਲ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੁਰਾ ਪੁਰਖ ਕਦੇ ਵੀ ਵੈਰ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਮਨਹੁ = ਮਨ ਵਿੱਚੋਂ ਕਦੇ ਨ = ਨਹੀਂ ਵਿਸਰਾਏ = ਵਿਸਾਰਦਾ, ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਜਾਣ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਵੈਰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਆਸ ਨ ਪੁਜੈ ਦੁਹਾਂ ਦੀ; ਦੁਰਮਤਿ ਗੁਰਮਤਿ ਅੰਤਿ ਲਖਾਏ।

('ਪੁੱਜੈ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਪਰ ਭਲੇ ਤੇ ਬੁਰੇ ਪੁਰਸ਼ ਦੁਹਾਂ = ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਆਸ = ਉਮੀਦ ਨ = ਨਹੀਂ ਪੁਜੈ = ਪੂਰੀ ਹੁੰਦੀ, ਦੁਰਮਤਿ = ਖੋਟੀ ਮਤ ਵਾਲਾ ਅੰਤਿ = ਅਖ਼ੀਰ ਤਕ ਬੁਰਿਆਈ ਨੂੰ ਅਤੇ ਭਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਅੰਤ ਤਕ ਗੁਰਮਤਿ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਲਖਾਏ = ਜਾਣਦਾ ਹੈ।

ਭਲਿਅਹੁ ਬੁਰਾ ਨ ਹੋਵਈ; ਬੁਰਿਅਹੁ ਭਲਾ ਨ ਭਲਾ ਮਨਾਏ।

ਭਲਿਅਹੁ = ਭਲੇ ਪੁਰਖਾਂ ਕੋਲੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਬੁਰਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੋਵਈ = ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਬੁਰਿਅਹੁ = ਬੁਰੇ ਪੁਰਖਾਂ ਕੋਲੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਭਲਾ = ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਭਲਾ = ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਮਨਾਏ = ਮੰਨਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਵਿਰਤੀਹਾਣੁ ਵਖਾਣਿਆ; ਸਈ ਸਿਆਣੀ ਸਿਖ ਸੁਣਾਏ।

ਵਿਰਤੀਹਾਣੁ = ਵਰਤਮਾਨ ਵਿਚ ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਵਰਤਾਰਾ ਵਰਤਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਸੁਭਾਅ ਵਖਾਣਿਆ = ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਈ = ਸੌ ਸਿਆਣੀ = ਸਿਆਣਿਆਂ ਦੀ ਇਕ ਸਿਖ = ਮਤ ਸੁਣਾਏ = ਸੁਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਪਰਉਪਕਾਰ; ਵਿਕਾਰ ਕਮਾਏ ॥੧੬॥

ਅਸਲ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਪਰਉਪਕਾਰ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮਨਮੁਖ ਵਿਕਾਰ ਹੀ ਕਮਾਏ = ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ॥੧੬॥

ਪਉੜੀ ੧੭ (ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਦੀ ਕਹਾਣੀ)

ਵਿਰਤੀਹਾਣੁ ਵਖਾਣਿਆ; ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਦੀ ਸੁਣੀ ਕਹਾਣੀ।

ਜੋ ਵਿਰਤੀਹਾਣੁ = ਵਰਤਮਾਨ ਵਿਚ ਵਰਤਾਰਾ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਬੁਰੇ ਤੇ ਭਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਬਾਰੇ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣੀ ਹੈ।

ਭਲਾ ਬੁਰਾ ਦੁਇ ਚਲੇ ਰਾਹ; ਉਸ ਥੈ ਤੋਸਾ ਉਸ ਥੈ ਪਾਣੀ।

ਭਲਾ = ਚੰਗੇ ਤੇ ਬੁਰੇ ਦੁਇ = ਦੋਵੇਂ ਮਿਲ ਕੇ ਰਾਹ = ਰਸਤੇ ਉੱਤੇ ਚਲੇ = ਤੁਰ ਪਏ, ਉਸ ਥੈ ਭਾਵ ਚੰਗੇ ਪੁਰਸ਼ ਕੋਲ ਤੋਸਾ[੧] = ਰੋਟੀ ਤੇ ਉਸ ਥੈ = ਉਸ ਬੁਰੇ ਪੁਰਸ਼ ਕੋਲ ਪਾਣੀ ਸੀ।

ਤੋਸਾ ਅਗੈ ਰਖਿਆ; ਭਲੇ ਭਲਾਈ ਅੰਦਰਿ ਆਣੀ।

ਭਲੇ = ਚੰਗੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਤੋਸਾ = ਰੋਟੀ ਕੱਢ ਕੇ ਬੁਰੇ ਆਦਮੀ ਅਗੈ = ਅੱਗੇ ਰਖਿਆ = ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਭਲਾਈ ਆਣੀ = ਲਿਆਂਦੀ ਕਿ ਇਹ ਭੁੱਖਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਰਲ ਕੇ ਖਾ ਲਈਏ, ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੀ ਰੋਟੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ।

ਬੁਰਾ ਬੁਰਾਈ ਕਰਿ ਗਇਆ; ਹਥੀਂ ਕਢਿ ਨ ਦਿਤੋ ਪਾਣੀ।

ਪਰ ਬੁਰਾ ਪੁਰਸ਼ ਬੁਰਿਆਈ ਕਰ ਹੀ ਗਿਆ, ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਥੀਂ = ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਕੱਢ ਕੇ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਨ = ਨਾ ਦਿਤੋ = ਦਿੱਤਾ, ਸਗੋਂ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਰੋਟੀ ਖਾ ਗਿਆ।

ਭਲਾ ਭਲਾਈਅਹੁ ਸਿਝਿਆ; ਬੁਰੇ ਬੁਰਾਈਅਹੁ ਵੈਰਿ ਵਿਹਾਣੀ।

ਭਲਾ = ਚੰਗਾ ਪੁਰਸ਼ ਭਲਾਈਅਹੁੰ = ਭਲਾਈ ਕਰ ਕੇ ਸਿਝਿਆ = ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬੁਰੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਬੁਰਾਈਅਹੁੰ = ਬੁਰਾਈ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵੈਰ-ਭਾਵਨਾ ਵਿਚ ਹੀ ਵਿਹਾਣੀ = ਬਤੀਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

ਸਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਨਿਆਉ ਸਚੁ; ਜੀਆਂ ਦਾ ਜਾਣੋਈ ਜਾਣੀ।

ਸਾਹਿਬੁ = ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਭੂ ਸੱਚਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਨਿਆਉ = ਇਨਸਾਫ਼ ਵੀ ਸੱਚਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਜੀਆਂ = ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀ ਜਾਣੋਈ = ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਜਾਣੀ-ਜਾਣ ਹੈ ਭਾਵ ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਹੈ।

ਕੁਦਰਤਿ; ਕਾਦਰ ਨੋ ਕੁਰਬਾਣੀ॥੧੭॥

ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਵਰਤ ਰਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਕੁਦਰਤਿ = ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਕਾਦਰ = ਕਰਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੋ = ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਣੀ = ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ॥੧੭॥

ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਦੀ ਕਹਾਣੀ—ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਵਾਰ ਦੀ ੧੭ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਜੋ ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਨਿਚੋੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਇਕ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਾਰਤਾ ਵਾਰਤਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੱਸੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਪੰਡਿਤ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਲਿਖੀ ਹੈ ਔਰ ਸੰਪਰਦਾ ਦੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਕਈ ਸੱਜਣਾਂ ਨੂੰ ਕਲਪਿਤ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਲਪਿਤ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਝੰਜਟ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਉੱਠ ਕੇ ਜੇਕਰ ਵਿਚਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜੋ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਬੜਾ ਸਾਰਥਕ ਹੈ। ਹੁਣ ਆਉ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਰੂਪ ਦੇਖੀਏ। ਇਕ ਭਲੇ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲਾ ਪੁਰਸ਼, ਜਿਸ ਵਿਚ ਭਲੇ ਗੁਣ ਸਨ, ਇਕ ਬੁਰੇ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲਾ ਪੁਰਸ਼, ਜਿਸ ਵਿਚ ਬੁਰੇ ਔਗੁਣ ਸਨ। ਦੋਵੇਂ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਧਨ ਦੀ ਖੱਟੀ ਖੱਟਣ ਵਾਸਤੇ

---

੧. **ਤੋਸਾ**—ਘਿਉ, ਖੰਡ, ਮੈਦਾ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਪਾ ਕੇ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਰੋਟੀ 'ਤੋਸਾ' ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਤੁਰੇ। ਅਚਾਨਕ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਹੋਇਆ। ਬੁਰੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਕਪਟ-ਛਲ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦਿਖਾ ਕਰਕੇ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜਿੱਤ ਲਿਆ। ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਕੋਲ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਕੰਮ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਤੋਸਾ ਸੀ, ਬੁਰੇ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਕੋਲ ਕੇਵਲ ਪਾਣੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਸਫ਼ਰ ਵਿਚ ਜਾਂਦਿਆਂ ਦੋਨਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਖ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਪਾਣੀ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਰੋਟੀ ਹੈ, ਆਪਾਂ ਦੋਵੇਂ ਮਿਲ ਕੇ ਅੰਨ-ਪਾਣੀ ਖਾ ਲਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਬੁਰੇ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਅੱਗੇ ਤੋਸਾ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਆਪਾਂ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਬੁਰੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਐਸਾ ਬੇਈਮਾਨਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਰੋਟੀ ਖਾ ਕੇ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜਲ-ਪਾਤਰ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਟਾਲ-ਮਟੋਲ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਪਾਣੀ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਕੰਮ ਆਵੇਗਾ, ਅੱਗੇ ਕਿਸੇ ਖੂਹ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਪੀ ਲਵਾਂਗੇ। ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਸ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦਾ ਤੁਰਨਾ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅਚਾਨਕ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਇਕ ਖੂਹ ਮਿਲਿਆ, ਉਥੇ ਅੱਪੜੇ। ਖੂਹ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਹੈ ਸੀ ਤਾਂ ਬੁਰੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਾਣੀ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਡੂੰਘਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਬੁਰੇ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਇਹ ਸਾਰੀ ਚਾਲ ਸੀ। ਜਿਉਂ ਹੀ ਉਹ ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਕਰ ਕੇ ਪਾਣੀ ਵੱਲ ਦੇਖਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਬੁਰੇ ਨੇ ਧੱਕਾ ਮਾਰ ਕੇ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਖੂਹ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਆਪ ਤੁਰਦਾ ਬਣਿਆ। ਪਾਣੀ ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ ਤਾਂ ਕੀ ਦੇਣਾ ਸੀ, ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਖੂਹ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵੀ ਇਕ ਘੁੱਟ ਨਾ ਕੱਢ ਕੇ ਦਿੱਤੀ। ਭਲੇ ਧਰਮੀ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਡਿੱਗਿਆਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਚੋਟ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣ ਦਿੱਤੀ, ਦੂਸਰਾ ਪਾਣੀ ਉਸ ਵਿਚ ਗੋਡੇ-ਗੋਡੇ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਡੁੱਬ ਕੇ ਮਰਿਆ ਨਹੀਂ। ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਵਕਤ ਬੁਰੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਖੂਹ ਵਿਚ ਸੁੱਟਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਖੂਹ ਵਿਚ ਖੜਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਧਿਆਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ! ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰ। ਜਦੋਂ ਰਾਤ ਦਾ ਇਕ ਪਹਿਰ ਬੀਤ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਥੇ ਦੋ ਮਿੱਤਰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲੇ। ਇਕ ਦੂਜੇ ਦਾ ਸਨੇਹ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਦਸੀਂ-ਪੰਦਰੀਂ ਦਿਨੀਂ ਉਹ ਮਿਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਦਿਉ ਸੀ, ਇਕ ਇੱਛਾਧਾਰੀ ਸੱਪ ਸੀ, ਜੋ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਹ ਬਦਲਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦਿਨ ਆਪਸ ਵਿਚ ਹੀ ਮਿਲੇ ਤੇ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਹੋਈ। ਇਕ-ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਹਾਲ-ਚਾਲ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੇ ਤੇ ਇੱਛਾਧਾਰੀ ਸੱਪ ਨੇ ਦਿਉ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਉਹ ਪਿੱਪਲ 'ਤੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਛੱਡ ਹੀ ਗਿਆ ਹੈਂ। ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਰਾਜ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਟਿਕਾਣਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਥੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਧੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਟਿਕਾਣਾ ਬਣਾ ਕੇ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਤਾਂ ਇੱਛਾਧਾਰੀ ਸੱਪ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜੇ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਕੱਢਣ ਦਾ ਕੋਈ ਜਤਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ? ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜੇ ਨੇ ਜਤਨ ਬਹੁਤ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਪਰ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਤਨਾਂ ਨਾਲ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜਤਨ ਅਸਫਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਜਤਨ ਨਾਲ ਮੈਂ ਉਥੋਂ ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਉਸ ਦਾ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਇੱਛਾਧਾਰੀ ਸੱਪ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸ ਕਿ ਉਹ ਜਤਨ ਕਿਹੜਾ ਹੈ? ਤਾਂ ਅੱਗੋਂ ਦਿਉ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਪਰ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਮਿੱਤਰ ਹੈਂ, ਇਸ ਲਈ ਦੱਸ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਹ ਜਿਹੜਾ ਖੂਹ ਦੇ ਉੱਤੇ ਬੋਹੜ ਹੈ, ਉਸ ਉੱਤੇ ਗਰੁੜ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਗਰੁੜ ਦੀ ਵਿੱਠ ਅੱਗ ਉੱਤੇ ਪਾ ਕੇ ਧੂਣੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਮੈਂ ਉਸ ਲੜਕੀ ਦੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕੀ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਤਾਂ ਦਿਉ ਨੇ ਇੱਛਾਧਾਰੀ ਸੱਪ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਤੇਰਾ ਅਸਲੀ ਟਿਕਾਣਾ ਕਿਥੇ ਹੈ? ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਫ਼ਲਾਣੇ ਥੇਹ ਵਿਚ ਸੱਤ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਪਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਥੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਕਦੇ-ਕਦੇ ਤੇਰੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਕੇ ਤੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਇਥੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਦਿਉ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਤੇਰਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਖੋਹ ਲਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਤੂੰ ਕੀ ਕਰੇਂਗਾ? ਇੱਛਾਧਾਰੀ ਸੱਪ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਜੁਗਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਕੇਵਲ ਮੈਂ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਮੇਰੇ ਹੁੰਦੇ ਕੋਈ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਲੈ ਨਹੀਂ

ਸਕਦਾ। ਮੈਨੂੰ ਪਰ੍ਹੇ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਜੁਗਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਜੁਗਤੀ ਮੈਂ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ। ਦਿਉ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪਰਦਾ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਤੂੰ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸ। ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਚਿੰਦਾ ਐਤਵਾਰ ਹੋਵੇ, ਭਾਵ ਜਿਸ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਚੰਦਰਮਾ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਘੁੱਪ ਹਨੇਰਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਕਾਲੇ ਬੱਕਰੇ ਦਾ ਖ਼ੂਨ ਅਗਰ ਕੋਈ ਮੇਰੀ ਖੁੱਡ ਵਿਚ ਪਾ ਦੇਵੇਗਾ ਅਤੇ ਗਾਰੜੂ ਮੰਤਰ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰੇਗਾ, ਫਿਰ ਮੈਂ ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕੋਈ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਣਦਾ ਨਹੀਂ।

ਇਹ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਉਸ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਸੁਣ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾ ਲਈ। ਜਦੋਂ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਖੂਹ ਦੇ ਕੋਲ ਦੀ ਇਕ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਲੰਘੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਰਾਮ ਰਾਮ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣੀ। ਉਸ ਰਾਹੀ ਨੇ ਤਰਸ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਖੂਹ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਤੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਖੂਹ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਡਿੱਗ ਗਿਆ ? ਤਾਂ ਉਸ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਡਿੱਗ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਖੂਹ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਭਿੱਜੇ ਹੋਏ ਬਸਤਰ ਸੁਕਾਏ ਤੇ ਬੋਹੜ ਦੇ ਬ੍ਰਿਛ ਤੋਂ ਗਰੁੜ ਦੀਆਂ ਵਿੱਠਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਤੇ ਰਾਜ ਮਹਿਲਾਂ ਵੱਲ ਚੱਲ ਪਿਆ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਡੌਂਡੀ ਪਿਟਵਾਈ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਮੇਰੀ ਧੀ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰੇਗਾ, ਭਾਵ ਜੇ ਕੋਈ ਦਿਉ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢੇਗਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਧਾ ਰਾਜ ਦੇਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਵੀ ਕਰਵਾ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਇਸ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਦਰਬਾਨ ਨੂੰ ਕਹਿ ਕੇ ਰਾਜੇ ਤਕ ਸੁਨੇਹਾ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਕਿ ਰਾਜੇ ਦੀ ਧੀ ਦਾ ਇਲਾਜ ਮੈਂ ਕਰਾਂਗਾ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਆਦਰ ਸਹਿਤ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਸੱਦਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਗਰ ਮੇਰੀ ਲੜਕੀ ਦਾ ਮੁਕੰਮਲ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਲਾਜ ਕਰ ਦੇਵੇਂ ਤਾਂ ਅੱਧਾ ਰਾਜ ਦੇਣ ਦਾ ਤੇ ਆਪਣੀ ਧੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਮੈਂ ਨਿਭਾਵਾਂਗਾ। ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਰਾਜ ਦਾ ਕੋਈ ਲੋਭ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਤੇਰੀ ਲੜਕੀ ਦਾ ਇਲਾਜ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਾਂਗਾ। ਇਸ ਨੇ ਜਦੋਂ ਲੜਕੀ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਫ਼ ਸਮਝ ਆ ਗਈ ਕਿ ਇਸ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਦਿਉ ਕਿਉਂ ਚਿੰਬੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਰਾਜੇ ਦੀ ਲੜਕੀ ਇਤਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼ਿਰੋਮਣ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ 'ਤੇ ਆਸ਼ਕ ਹੋ ਕੇ ਦਿਉ ਇਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਕੇ ਇਲਾਜ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ, ਹੇ ਭਗਵਾਨ! ਤੇਰੇ ਵਾਹਨ ਦੀ ਵਿੱਠ ਵਿਚ ਔਸ਼ਧੀ ਸਾਬਤ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਦਿਉ ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇ। ਜਿਉਂ ਹੀ ਧੂਣੀ ਦਿੱਤੀ, ਦਿਉ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਦੁਹਾਈ ਪਾ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਅੱਜ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਲੜਕੀ ਤਾਂ ਇਕ ਪਾਸੇ, ਰਾਜ ਮਹਿਲਾਂ, ਇਸ ਨਗਰ ਦੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਂਗਾ। ਜਦੋਂ ਰਾਜੇ ਦੀ ਲੜਕੀ ਬਿਲਕੁਲ ਨੌਂ-ਬਰ-ਨੌਂ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਅੱਧਾ ਰਾਜ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੀ ਧੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਉਸ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਆਪਣੇ ਧਰਮੀ ਪਿਤਾ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਸੱਤ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਹੈ। ਆਪਾਂ ਉਹ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਇਕ ਥਾਂ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਰਾਜਾ ਬੜਾ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਗ਼ਰੀਬ ਜਿਹਾ ਬੰਦਾ ਸਮਝਦਾ ਸੀ, ਇਹ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਸੱਤ ਗੁਣਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਮੀਰ ਹੈ। ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਢੋਣ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਨਚਿੰਦੇ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਕਾਲੇ ਬੱਕਰੇ ਦਾ ਖ਼ੂਨ ਤੇ ਗਾਰੜੂ ਮੰਤਰ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਨੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਇਹ ਸੋਹਣਾ ਰਾਜ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਇਸ ਦੇ ਹੇਠ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਕੇਵਲ ਨਾਂ-ਮਾਤਰ ਆਪ ਗੱਦੀ 'ਤੇ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਆਏ ਗਏ ਅਤਿਥੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰਾਵਾਂ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸਤਿਸੰਗ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਨੰਗੇ-ਭੁੱਖੇ ਵਾਸਤੇ ਲੰਗਰ ਚਲਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਆਏ ਗਏ ਮਹਾਤਮਾ ਦੀ ਚੰਗੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਕੇ ਅਤੇ ਸਤਿਸੰਗ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚੱਲਣ ਕਰਕੇ ਚੰਗੇ

ਚੰਗੇ ਕਮਾਈ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਵੀ ਆਉਣ ਲੱਗੇ। ਦੂਸਰੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਫੈਲ ਗਈ। ਇਸ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਬੁਰਾ ਪੁਰਸ਼, ਜਿਸ ਨੇ ਇਸ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਖੂਹ ਵਿਚ ਸੁੱਟਿਆ ਸੀ, ਇਕ ਦਿਨ ਉਹ ਵੀ ਆਣ ਪਹੁੰਚਾ। ਇਸ ਨੇ ਬੜਾ ਆਦਰ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਰਾਜ-ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਲਾ ਦਿੱਤੇ। ਬੁਰਾ ਪੁਰਸ਼ ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਜਿਊਂਦਾ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਰਾਜ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕੈਦ ਨਾ ਕਰ ਲਵੇ। ਉਹ ਜਾਣ ਦੀ ਕਾਹਲ ਕਰੇ, ਪਰ ਭਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਣ ਨਾ ਦੇਵੇ। ਭਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਨਿਸ਼ਕਪਟ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਹੀ ਪਾਪ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਭੈ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਸੱਤ ਦਿਨ ਰੱਖਿਆ ਤੇ ਜਾਣ ਲੱਗੇ ਦਾ ਧਨ-ਪਦਾਰਥ ਨਾਲ ਸਤਿਕਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਮਹਿਲਾਂ ਦੇ ਬੂਹੇ ਤਕ ਛੱਡਣ ਆਇਆ। ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਯਕੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਦਿਲੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬੁਰੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਇਸ ਰਾਜ-ਪਦਵੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਕਿਵੇਂ ਬਣਿਆ? ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਤੇਰਾ ਹੀ ਪਰਤਾਪ ਹੈ। ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਖੂਹ ਵਿਚ ਸੁੱਟਿਆ ਤਾਂ ਰਾਜ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਦਿਉ ਅਤੇ ਇੱਛਾਧਾਰੀ ਸੱਪ ਦੀ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਕਹਿ ਸੁਣਾਈ। ਤਾਂ ਇਹ ਬੁਰਾ ਪੁਰਸ਼ ਸਿੱਧਾ ਉਸੇ ਖੂਹ 'ਤੇ ਆ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਬੋਹੜ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਪਹਿਰ ਰਾਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਿਉ ਤੇ ਇੱਛਾਧਾਰੀ ਸੱਪ ਆਪਣੇ ਦੁੱਖ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਦਿਉ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸ ਦਿਨ ਕਿਸੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣ ਲਈ ਸੀ ਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਕੋਈ ਪੁਰਸ਼ ਇਥੇ ਨਾ ਬੈਠਾ ਹੋਵੇ, ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖ ਲਵੋ। ਜਦ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਬੁਰਾ ਪੁਰਸ਼ ਜੜ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਦਿਉ ਤੇ ਇੱਛਾਧਾਰੀ ਸੱਪ ਨੇ ਗ਼ੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਉਂ ਇਸ ਬੁਰਾਈ ਦਾ ਅੰਤ ਹੋਇਆ।

ਜਦੋਂ ਬੁਰਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਾਰੇ ਹੱਦ-ਬੰਨ੍ਹੇ ਟੱਪ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭਾਉਂਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਰਾਜੇ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਦੂਰ ਤਕ ਛੱਡਣ ਲਈ ਆਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਮਹਿਮਾਨ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਤੁਹਾਡਾ ਸਤਿਕਾਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਇਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਅਹਿਸਾਨ ਇਤਨਾ ਵੱਡਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਰਾਜੇ ਦੀ ਨਗਰੀ ਵਿਚ ਭੰਗੀ ਸੀ। ਇਸ ਕੋਲੋਂ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਗ਼ਲਤੀ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਜਾਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਵੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਘਰ ਕਲੇਸ਼ ਪਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਦਾ ਖਾਣਾ ਖਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਖੂਹ ਵਿਚ ਸੁੱਟਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸੱਤ ਦਿਨ ਦੀ ਮਹਿਮਾਨ-ਨਿਵਾਜ਼ੀ ਦਾ ਫਲ ਇਹ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਰਾਜੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜਵਾਈ ਦੇ ਲਈ ਨਫ਼ਰਤ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਜਦੋਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜਵਾਈ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਜਾਤ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਦੱਸ ਦਿੰਦਾ ਕਿ ਤੂੰ ਭੰਗੀ ਹੈਂ, ਮੇਰਾ ਧਰਮ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਨਾ ਹੁੰਦਾ। ਤਾਂ ਇਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੱਤ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਸਾਡੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਇਕ ਰਾਜੇ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹਾਂ, ਰਾਜ ਨਸ਼ਟ ਹੋਣ ਤੋਂ ਮੈਂ ਗ਼ਰੀਬੀ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਦਿਨ ਕੱਟ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਪਰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਦਇਆ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਦੁਬਾਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜਵਾਈ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਕੋਲੋਂ ਮਾਫ਼ੀ ਮੰਗੀ। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਭਗਤ ਜਾਣ ਕੇ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਲਿਆ। ਆਪ ਫਿਰ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਤੇ ਬਾਕੀ ਰਾਜ ਵੀ ਆਪਣੇ ਜਵਾਈ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਜੇ ਦੀ ਇਕੱਲੀ ਬੇਟੀ ਹੀ ਸੀ। ਭਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਭਲਾਈ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਪਾਤਰ ਬਣਿਆ ਤੇ ਲੋਕ-ਪ੍ਰਲੋਕ ਸਫਲਾ ਕਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬੁਰਾ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਵੀ ਗਵਾ ਬੈਠਾ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਅਪ-ਜਸ ਵੀ ਲੈ ਗਿਆ।

ਇਸ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਬੁਰਾਈ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਬੁਰਾ ਕਰੇ ਸੁ ਕੇਹਾ ਸਿਝੈ॥ ਆਪਣੈ ਰੋਹਿ ਆਪੇ ਹੀ ਦਝੈ॥ *(ਸਲੋਕ ਮ: ੩, ਅੰਗ ੧੪੧੮)*

ਪਉੜੀ ੧੮ (ਰਾਮ ਅਤੇ ਰਾਵਣ)

ਭਲਾ ਬੁਰਾ ਸੈਸਾਰ ਵਿਚਿ; ਜੋ ਆਇਆ ਤਿਸੁ ਸਰਪਰ ਮਰਣਾ।

ਭਲਾ = ਭਲਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਚੰਗੇ ਪੁਰਸ਼ ਅਤੇ ਬੁਰਾ = ਬੁਰਿਆਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੁਰੇ ਪੁਰਸ਼ ਜੋ ਵੀ ਸੈਸਾਰ = ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਇਆ = ਆਏ ਹਨ, ਤਿਸੁ = ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਸਰਪਰ = ਜ਼ਰੂਰ-ਬਰ-ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਇਕ ਦਿਨ ਮਰਨਾ ਹੈ।

ਰਾਵਣ ਤੈ ਰਾਮਚੰਦ ਵਾਂਗਿ; ਮਹਾਂ ਬਲੀ ਲੜਿ ਕਾਰਣੁ ਕਰਣਾ।

ਰਾਵਣ ਤੈ = ਤੇ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਵਾਂਗ ਮਹਾਂਬਲੀ = ਅਤਿ ਤਾਕਤਵਰ ਵੀ ਲੜਿ = ਲੜਾਈ ਦਾ ਕਾਰਣੁ = ਕੰਮ ਕਰਣਾ = ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਜਰਿ ਜਰਵਾਣਾ ਵਸਿ ਕਰਿ; ਅੰਤਿ ਅਧਰਮ ਰਾਵਣਿ ਮਨ ਧਰਣਾ।

ਜਿਸ ਰਾਵਣ ਨੇ ਜਰਿ = ਬੁਢੇਪੇ ਤੇ ਜਰਵਾਣਾ = ਬਲਵਾਨ ਭਾਵ ਜ਼ਾਲਮ ਕਾਲ ਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰ ਰੱਖਿਆ ਸੀ, ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਧਰਮ ਧਰਣਾ = ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ।

ਰਾਮਚੰਦੁ ਨਿਰਮਲੁ ਪੁਰਖੁ; ਧਰਮਹੁ ਸਾਇਰ ਪਥਰ ਤਰਣਾ।

ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਨਿਰਮਲੁ = ਉੱਜਲ ਪੁਰਖੁ = ਪੁਰਸ਼ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਰਮਹੁ = ਧਰਮ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੱਥ ਲਾਉਣ ਨਾਲ ਸਾਇਰ = ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਪੱਥਰ ਤਰਣਾ = ਤਰ ਗਏ।

ਬੁਰਿਆਈਅਹੁ ਰਾਵਣੁ ਗਇਆ;
ਕਾਲਕ ਟਿਕਾ ਪਰਤ੍ਰਿਅ ਹਰਣਾ।

(‘ਟਿੱਕਾ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਰਾਵਣ ਆਪਣੀ ਹੀ ਬੁਰਿਆਈਅਹੁ = ਬੁਰਿਆਈ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਾਰਿਆ ਗਇਆ = ਗਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਪਰਤ੍ਰਿਅ = ਪਰਾਈ ਇਸਤਰੀ (ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਸੀਤਾ) ਨੂੰ ਹਰਣਾ = ਚੁਰਾਉਣ ਦੇ ਕਾਲਕ = ਕਲੰਕ ਦਾ ਟਿੱਕਾ ਆਪਣੇ ਮੱਥੇ ’ਤੇ ਲਵਾ ਲਿਆ।

ਰਾਮਾਇਣੁ ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਅਟਲੁ; ਸੇ ਉਧਰੇ ਜੋ ਆਏ ਸਰਣਾ।

(‘ਅਟੱਲ’ ਬੋਲੋ)

ਰਾਮਾਇਣੁ = ਰਾਮ ਦੀ ਕਥਾ ਜੁਗਾਂ ਜੁਗਾਂ ਤਕ ਅਟੱਲ ਹੈ, ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਰਣਾ = ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਏ = ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸੇ = ਉਹ ਉਧਰੇ = ਤਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਭਭੀਖਣ ਤੇ ਸੁਗਰੀਵ ਤਰੇ ਸਨ।

ਜਸ ਅਪਜਸ ਵਿਚਿ; ਨਿਡਰ ਡਰਣਾ ॥੧੮॥

(‘ਨਿੱਡਰ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜੋ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਡਰਣਾ = ਭੈ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੋਕ-ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਜਸ = ਵਡਿਆਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਿਡਰ = ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੋਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਅਪਜਸ = ਅਪਕੀਰਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ॥੧੮॥

ਪਉੜੀ ੧੯ (ਰਾਵਣ ਦੀ ਜਗਤ-ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਥਾ)

ਸੋਇਨ ਲੰਕਾ ਵਡਾ ਗੜੁ; ਖਾਰ ਸਮੁੰਦ ਜਿਵੇਹੀ ਖਾਈ।

ਜਿਸ ਰਾਵਣ ਦੀ ਲੰਕਾ ਸੋਇਨ = ਸੋਨੇ ਦਾ ਹੀ ਵੱਡਾ (੪੦੦ ਕੋਹ ਦਾ) ਗੜੁ = ਕਿਲ੍ਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਖਾਰ = ਖਾਰੇ ਸਮੁੰਦ = ਸਮੁੰਦਰ ਜਿਵੇਹੀ = ਜਿਹੀ ਖਾਈ ਸੀ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਲੰਕਾ ਸਾ ਕੋਟੁ ਸਮੁੰਦ ਸੀ ਖਾਈ॥ *(ਆਸਾ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੪੮੧)*

ਲੰਕਾ—ਇਕ ਵਾਰੀ ਪਾਰਬਤੀ ਨੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ, ਤੁਸੀਂ ਤੁਰੇ ਫਿਰਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ, ਸਾਨੂੰ ਕਿਤੇ ਆਪਣਾ ਘਰ ਬਣਾ ਕੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਘਰ ਤਾਂ ਬਣਾ ਲਵਾਂਗੇ, ਪਰ ਉਸ ਵਿਚ ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਮੰਗਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਉਥੇ ਰਹਿਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ। ਪਾਰਬਤੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਘਰ ਹੀ ਉਥੇ ਬਣਾਉ, ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਮੰਗਣ ਵਾਲਾ ਆ ਹੀ ਨਾ ਸਕੇ। ਤਦ ਪਾਰਬਤੀ ਦੇ ਹਠ ਕਰਨ ਤੋਂ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੇ ਵਿਸ਼ਵਕਰਮਾ ਨੂੰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਘਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਸੋਨੇ ਦੀ ਲੰਕਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ (ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਤਾਮ੍ਰਪਰਣੀ ਵੀ ਹੈ)। ਜਦੋਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਲੰਕਾ ਦੀ ਚੱਠ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਦੱਛਣਾ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਰਾਵਣ ਦੇ ਪਿਤਾ ਵਿਸਰਵਾ ਮੁਨੀ ਨੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਕੋਲੋਂ ਦੱਛਣਾ ਵਿਚ ਲੰਕਾ ਹੀ ਮੰਗ ਲਈ ਤਾਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਉਹ ਲੰਕਾ ਰਾਵਣ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਦਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਰਾਵਣ ਦਾ ਵੱਡਾ ਭਰਾ ਕੁਬੇਰ ਸੀ, ਪਰ ਰਾਵਣ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਆਪ ਲੰਕਾ ਉਪਰ ਰਾਜ ਕੀਤਾ।

ਲਖ ਪੁਤੁ, ਪੋਤੇ ਸਵਾ ਲਖ; ਕੁੰਭਕਰਣੁ ਮਹਿਰਾਵਣੁ ਭਾਈ।

ਜਿਸ ਰਾਵਣ ਦੇ ਘਰ ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਲਖ ਪੁਤੁ = ਪੁੱਤਰ ਤੇ ਸਵਾ ਲੱਖ ਪੋਤੇ = ਪੋਤਰੇ ਸਨ, ਜੋ ਬ੍ਰਹਮਾ ਤੋਂ ਵਰ ਲੈ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਭਾਵ ਵੱਡਾ ਪਰਿਵਾਰ ਸੀ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਇਕੁ ਲਖੁ ਪੂਤ ਸਵਾ ਲਖੁ ਨਾਤੀ ॥ *(ਆਸਾ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੪੮੧)*

ਅਤੇ ਕੁੰਭਕਰਣ ਸਕਾ ਭਰਾ ਤੇ ਮਹਿਰਾਵਣ ਮਾਸੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਭਰਾ ਸੀ।

ਪਵਣ ਬੁਹਾਰੀ ਦੇਇ ਨਿਤਿ; ਇੰਦ੍ਰ ਭਰੈ ਪਾਣੀ ਵਰਿਆਈ।

ਜਿਸ ਰਾਵਣ ਦੇ ਘਰ ਪਵਣ ਦੇਵਤਾ ਨਿਤਿ = ਨਿਤਾਪ੍ਰਤਿ ਬੁਹਾਰੀ = ਝਾੜੂ ਦੇਇ = ਦਿੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇੰਦਰ ਦੇਵਤਾ ਪਾਣੀ ਭਰੈ = ਭਰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਰਾਵਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵਰਿਆਈ = ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਕੰਮ ਕਰਾਉਂਦਾ ਸੀ।

ਬੈਸੰਤਰ ਰਾਸੋਈਆ; ਸੂਰਜ ਚੰਦੁ ਚਰਾਗ ਦੀਪਾਈ।

ਜਿਸ ਰਾਵਣ ਦੇ ਘਰ ਬੈਸੰਤਰ = ਅਗਨ ਦੇਵਤਾ ਰਾਸੋਈਆ = ਰਸੋਈਆ ਸੀ ਅਤੇ ਚੰਦ = ਚੰਦਰਮਾ ਤੇ ਸੂਰਜ ਦੇਵਤਾ ਜਿਸ ਦੇ ਚਰਾਗ = ਦੀਵੇ ਦੀਪਾਈ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਦੇ ਭਾਵ ਬਾਲਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਚੰਦਰਮਾ ਤੇ ਸੂਰਜ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਜੋ ਇਥੇ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਮੰਨੇ ਹੋਏ ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਨ। ਇਉਂ ਬੈਸੰਤਰ ਅੱਗ ਦਾ ਨਾਮ ਭੀ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਬੈਸੰਤਰ ਦੇਵਤੇ ਦਾ ਨਾਮ ਭੀ ਹੈ **ਵਾ:** ਚੰਦਰਮਾ, ਸੂਰਜ ਤੇ ਅਗਨ ਦੇ ਅਧਿਅੱਖ (ਅਭਿਮਾਨੀ) ਦੇਵਤੇ ਰਾਵਣ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਕਾਮੇ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਸਨ।

ਬਹੁ ਖੂਹਣਿ ਚਤੁਰੰਗ ਦਲ; ਦੇਸਨ ਵੇਸ ਨ ਕੀਮਤਿ ਪਾਈ।

ਜਿਸ ਰਾਵਣ ਕੋਲ ਬਹੁ = ਬਹੁਤ ਖੂਹਣਿ = ਖੂਣੀਆਂ (ਅਕੌਹਿਣੀ) ਭਾਵ ਬੇਅੰਤ ਚਤੁਰੰਗ = ਚਾਰ ਰੰਗ ਭਾਵ ਚਾਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਲ = ਫ਼ੌਜ (ਹਾਥੀ ਸਵਾਰ, ਘੋੜ ਸਵਾਰ, ਰੱਥ ਸਵਾਰ ਤੇ ਪੈਦਲ) ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਦੇਸਨ = ਦੇਸਾਂ ਤੇ ਵੇਸਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਕੀਮਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਾਈ = ਪਾ ਸਕਦਾ ਸੀ।

ਖੂਹਣਿ =

(੧) ਇਕ ਖ਼ਾਸ ਗਿਣਤੀ ਦੀ ਫ਼ੌਜ, ਜਿਸ ਵਿਚ ੧੦੯੩੫੦ ਪੈਦਲ, ੬੫੬੧੦ ਘੋੜੇ, ੨੧੮੭੦ ਹਾਥੀ ਤੇ ਕੁਲ ੨੧੮੭੦੦ ਹੋਣ, ਉਸ ਨੂੰ ਅਖੋਹਣੀ (ਖੂਹਣੀ) ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਬੇਅੰਤ ਤੋਂ ਹੈ।

(੨) ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਖੂਹਣੀਆਂ ਲਿਖਿਆਂ ਹਨ :

(ੳ) ਜਿਸ ਵਿਚ ਛਪੰਜਾ (੫੬) ਹਜ਼ਾਰ ਘੋੜੇ ਹੋਣ, ਤੀਹ (੩੦) ਹਜ਼ਾਰ ਹਾਥੀ ਹੋਣ, ਚਾਲੀ (੪੦) ਹਜ਼ਾਰ ਰੱਥ ਹੋਣ ਤੇ ਸਤਾਸੀ (੮੭) ਹਜ਼ਾਰ ਪੈਦਲ ਫ਼ੌਜ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਖੂਹਣਿ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

(ਅ) ਦੂਸਰਾ ਇਹ ਵੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਕ ਲੱਖ ਸਤਵੰਜਾ ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਅੰਦਰ ਪੈਦਲ ਫ਼ੌਜ, ਘੋੜੇ, ਰੱਥ, ਹਾਥੀ ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਹੀ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਖੂਹਣਿ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

(ੲ) ਇਕ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਨੇ ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਕ ਲੱਖ ਘੋੜਾ, ਇਕ ਲੱਖ ਹਾਥੀ, ਇਕ ਲੱਖ ਰੱਥ ਤੇ ਦੋ ਲੱਖ ਪੈਦਲ ਫ਼ੌਜ ਇਉਂ ਪੰਜ ਲੱਖ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਖੂਹਣਿ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਮਹਾਂਦੇਵ ਦੀ ਸੇਵ ਕਰਿ; ਦੇਵ ਦਾਨਵ ਰਹਿੰਦੇ ਸਰਣਾਈ।

ਮਹਾਂਦੇਵ = ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਸੇਵ = ਸੇਵਾ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕਰਿ = ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਦੇਵ = ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦਾਨਵ = ਦੈਂਤ ਉਸ ਦੀ ਸਰਣਾਈ = ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ।

ਅਪਜਸੁ ਲੈ; ਦੁਰਮਤਿ ਬੁਰਿਆਈ ॥੧੯॥

ਪਰ ਦੁਰਮਤਿ = ਖੋਟੀ ਮਤ ਵਾਲਾ ਰਾਵਣ ਬੁਰਿਆਈ ਕਰਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਅਪਜਸੁ = ਅਪਕੀਰਤੀ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ ਸੀ ॥੧੯॥

ਪਉੜੀ ੨੦ (ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਦੀ ਲੋਕ-ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਥਾ)

ਰਾਮਚੰਦ ਕਾਰਣ ਕਰਣ; ਕਾਰਣ ਵਸਿ ਹੋਆ ਦੇਹਿ ਧਾਰੀ।

ਕਾਰਣ = ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਨੇ ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਦੇ ਸਰਾਪ ਦੇਣੇ ਕਰਕੇ ਇਹ ਕਾਰਨ ਦੇ ਵੱਸ ਹੋਆ = ਹੋ ਕੇ ਤ੍ਰੇਤੇ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖਾ ਦੇਹਿ = ਦੇਹ ਧਾਰੀ ਸੀ।

ਮੰਨਿ ਮਤੇਈ ਆਗਿਆ; ਲੈ ਵਣਵਾਸੁ ਵਡਾਈ ਚਾਰੀ।

ਮਤੇਈ = ਮਤਰੇਈ ਮਾਂ (ਕੈਕੇਈ) ਦੀ ਆਗਿਆ ਮੰਨ ਕੇ ੧੪ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਬਨਵਾਸ ਲੈ ਕੇ ਚਾਰੀ = ਸੁੰਦਰ ਵਡਾਈ = ਵਡਿਆਈ ਲਈ, ਭਾਵ ਰਾਜ ਦਾ ਲੋਭ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਧਰਮ ਕਮਾਉਣਾ ਕੀਤਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਕੈਕੇਈ ਨੇ ਦੇਵਾਸੁਰ ਸੰਗਰਾਮ ਸਮੇਂ ਸਾਰਥੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਸ਼ਰਥ ਦੀ ਜਾਨ ਬਚਾਈ ਸੀ ਅਤੇ ਬਦਲੇ ਵਿਚ ਦੋ ਬਚਨ

ਲਏ ਕਿ ਮੈਂ ਲੋੜ ਪੈਣ ਤੋਂ ਲਵਾਂਗੀ। ਰਾਮਚੰਦਰ ਦੇ ਰਾਜ ਤਿਲਕ ਸਮੇਂ ਦਸ਼ਰਥ ਤੋਂ ਦੋਵੇਂ ਬਚਨ ਮੰਗ ਲਏ ਕਿ ਪੁੱਤਰ ਭਰਤ ਨੂੰ ਰਾਜ ਤੇ ਰਾਮਚੰਦਰ ਨੂੰ ਚੌਦਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਬਨਵਾਸ।

ਪਰਸਰਾਮ ਦਾ ਬਲੁ ਹਰੈ; ਦੀਨ ਦਇਆਲੁ ਗਰਬ ਪਰਹਾਰੀ।

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਨੇ ਪਰਸਰਾਮ ਦਾ ਬਲ (ਜ਼ੋਰ) ਹਰੈ = ਨਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਮ ਜੀ ਦੀਨ = ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦੇ ਹਮਦਰਦ ਤੇ ਦਿਆਲੂ ਸੀ **ਵਾ:** ਦੁਖੀਆਂ 'ਤੇ ਦਇਆਲੁ = ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰੀ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਗਰਬ = ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਪਰਹਾਰੀ = ਨਾਸ਼ ਭਾਵ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ।

ਸੀਤਾ ਲਖਮਣ ਸੇਵ ਕਰਿ; ਜਤੀ ਸਤੀ ਸੇਵਾ ਹਿਤਕਾਰੀ।

ਸੀਤਾ ਸਤੀ ਤੇ ਲਖਮਣ = ਲਛਮਣ ਜਤੀ ਸੀ, ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵ = ਸੇਵਾ ਕਰਿ = ਕਰਨ ਲਈ ਨਾਲ ਗਏ ਤੇ ਹਿਤਕਾਰੀ = ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ।

ਰਾਮਾਇਣੁ ਵਰਤਾਇਆ; ਰਾਮ ਰਾਜੁ ਕਰਿ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਧਾਰੀ।

ਬਾਲਮੀਕ ਜੀ ਨੇ ਰਾਮਾਇਣ ਵਿਚ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਦੇ ਵਾਕਯ ਨੂੰ ਵਰਤਾਇਆ = ਵਰਤਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹਾ ਰਾਜ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਸ੍ਰਿਸਟਿ = ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਉਧਾਰੀ = ਉੱਧਾਰ ਕੀਤਾ।

ਮਰਣੁ ਸੁ ਮੁਣਸਾ ਸਚੁ ਹੈ; ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਪੈਜ ਸਵਾਰੀ।

ਮਰਣਾ ਸੁ = ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਣਸਾ = ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਸੱਚ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਆਪਣੀ ਪੈਜ = ਇੱਜ਼ਤ ਸਵਾਰੀ = ਸਵਾਰਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਮਰਣੁ ਮੁਣਸਾ ਸੂਰਿਆ ਹਕੁ ਹੈ ਜੋ ਹੋਇ ਮਰਨਿ ਪਰਵਾਣੋ ॥

(ਵਡਹੰਸੁ ਅਲਾਹਣੀਆ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੫੮੦)

ਭਲਿਆਈ ਸਤਿਗੁਰੁ; ਮਤਿ ਸਾਰੀ ॥੨੦॥੩੧॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੁ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਰੀ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਮਤਿ = ਸਿੱਖਿਆ ਲੈ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਭਲਿਆਈ = ਭਲਾਈ ਹੀ ਕੀਤੀ ਹੈ॥੨੦॥੩੧॥

ਵਾਰ ੩੨

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

੧ = ਅਦ੍ਵੈਤ ਸਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ, ੴ = ਸਰਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ, ਸਤਿ = ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਗੁਰ = ਚੇਤਨ ਸਰੂਪ, ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ **ਵਾ:** ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੧ (ਗੁਰਮੁਖ ਚਿੰਨ੍ਹ)

ਪਹਿਲਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਨਮ ਲੈ; ਭੈ ਵਿਚਿ ਵਰਤੈ ਹੋਇ ਇਆਣਾ।

ਗੁਰਮੁਖ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰ-ਦੀਖਿਆ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਨਵਾਂ ਜਨਮ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਭੈ = ਡਰ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਇਆਣਾ = ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਂਗ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਭਾਵ ਨਿਮਰਤਾ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਵਰਤੈ = ਵਰਤਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਇਹ ਜਨਮ ਦੂਸਰੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਮਹਾਨ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ :

ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਜਨਮੇ ਗਵਨੁ ਮਿਟਾਇਆ॥ *(ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੧, ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ, ਅੰਗ ੯੪੦)*

ਗੁਰ ਸਿਖ ਲੈ ਗੁਰਸਿਖ ਹੋਇ; ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਵਿਚ ਖਰਾ ਸਿਆਣਾ।

ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖ = ਸਿੱਖਿਆ ਲੈ ਕੇ ਜੋ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਾਇ = ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤਿ = ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਖਰਾ = ਚੰਗੇ ਤੇ ਸਿਆਣਾ = ਸਮਝਦਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰ ਸਿਖ ਸੁਣਿ ਮੰਨੈ ਸਮਝਿ; ਮਾਣ ਮਹਤਿ ਵਿਚਿ ਰਹੈ ਨਿਮਾਣਾ।

('ਮਹੱਤਿ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਗੁਰਮੁਖ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖ = ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ, ਮੰਨੈ = ਮੰਨ ਕੇ ਤੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਅਤੇ ਮਾਣ = ਸਤਿਕਾਰ ਵਾਲਾ ਤੇ ਮਹਤਿ = ਵੱਡੇ ਮਰਾਤਬੇ[1] ਭਾਵ ਰੁਤਬੇ ਵਾਲਾ ਹੋ ਕੇ ਭੀ ਨਿਮਾਣਾ = ਮਾਣ ਰਹਿਤ ਭਾਵ ਨਿਮਰਤਾ ਵਿਚ ਰਹੈ = ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਸਿਖ ਗੁਰਸਿਖੁ ਪੂਜਦਾ; ਪੈਰੀ ਪੈ ਰਹਰਾਸਿ ਲੁਭਾਣਾ।

ਜੋ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹਨ, ਉਹ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪੂਜਦਾ = ਪੂਜਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੈਰੀ = ਚਰਨੀਂ ਪੈਣ ਦੀ ਰਹਰਾਸਿ = ਰਹੁ-ਰੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲੁਭਾਣਾ = ਲੁਭਾਇਮਾਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰ ਸਿਖ ਮਨਹੁ ਨ ਵਿਸਰੈ; ਚਲਣੁ ਜਾਣਿ ਜੁਗਤਿ ਮਿਹਮਾਣਾ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖ = ਸਿੱਖਿਆ ਮਨਹੁ = ਮਨ ਵਿੱਚੋਂ ਨ = ਨਹੀਂ

---

੧. 'ਮਾਣ' ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾ ਹੈ ਅਤੇ 'ਮਰਾਤਬਾ' ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਣੀ ਹੈ।

ਵਿਸਰੈ = ਵਿਸਰਦੀ ਭਾਵ ਭੁੱਲਦੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਉਹ ਮਿਹਮਾਣਾ = ਪ੍ਰਾਹੁਣਾਚਾਰੀ ਦੀ ਜੁਗਤਿ = ਜੁਗਤੀ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੋ ਕੇ ਵਰਤਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਸਿਖ ਮਿਠਾ ਬੋਲਣਾ; ਨਿਵਿ ਚਲਣਾ ਗੁਰਸਿਖ ਪਰਵਾਣਾ।

ਜੋ ਗੁਰਸਿੱਖ ਮਿਠਾ = ਪਿਆਰਾ ਬੋਲਣਾ = ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਫਿੱਕੇ ਬੇ-ਰਸੀ ਵਾਲੇ ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦੇ ਅਤੇ ਨਿਵਿ = ਨੀਵੇਂ ਭਾਵ ਨਿਮਰਤਾ ਵਿਚ ਚੱਲਦੇ ਹਨ ਤੇ ਗੁਰਸਿਖ (ਗੁਰ + ਸਿਖ) ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖ = ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਇਕ ਮਨ ਕਰਕੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਧਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਪਰਵਾਣਾ = ਪ੍ਰਵਾਣਨੀਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਘਾਲਿ ਖਾਇ; ਗੁਰਸਿਖ ਮਿਲਿ ਖਾਣਾ ॥੧॥

ਗੁਰਸਿੱਖ ਘਾਲਿ = ਮਿਹਨਤ ਦੀ ਕਮਾਈ ਆਪ ਖਾਇ = ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਵੀ ਭਾਵ ਵੰਡ ਕੇ ਖਾਣਾ = ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਹੋ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਅਸੂਲ ਹੈ ॥੧॥

ਪਉੜੀ ੨ (ਗੁਰਮੁਖ ਤਾਣ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਨਿਤਾਣਾ)

ਦਿਸਟਿ ਦਰਸ ਲਿਵ ਸਾਵਧਾਨੁ; ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਚੇਤੰਨੁ ਸਿਆਣਾ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਦਿਸਟਿ = ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ (ਨਜ਼ਰ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ = ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਲਿਵ = ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਸਾਵਧਾਨ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਭਟਕਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਵਿਚ ਚੇਤੰਨੁ = ਸਾਵਧਾਨ ਤੇ ਸਿਆਣਾ = ਸਮਝਦਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲੋਂ ਸੁਰਤੀ ਨੂੰ ਟੁੱਟਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ, ਇਹੋ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਆਣਪ ਹੈ।

ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ ਦ੍ਰਿੜੁ; ਮਨ ਬਚ ਕਰਮ ਕਰੈ ਮੇਲਾਣਾ।

ਗੁਰਮੁਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਜਪਣਾ, ਆਪਣੀ ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਵਿੱਚੋਂ ਦਾਨ ਦੇਣਾ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਭਾਵ ਪੱਕਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਨ, ਬਚ = ਬਾਣੀ ਤੇ ਕਰਮ = ਕਰਮਾਂ ਭਾਵ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਸਭਨਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲਾਣਾ = ਮੇਲ ਕਰੈ = ਕਰ ਕੇ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਸਿਖ ਥੋੜਾ ਬੋਲਣਾ; ਥੋੜਾ ਸਉਣਾ ਥੋੜਾ ਖਾਣਾ।

ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਭੈ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਬੋਲਦੇ, ਥੋੜ੍ਹਾ ਸਉਣਾ = ਸੌਂਦੇ ਤੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਖਾਣਾ = ਖਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਅਲਪ ਅਹਾਰ ਸੁਲਪ ਸੀ ਨਿੰਦ੍ਰਾ ਦਯਾ ਛਿਮਾ ਤਨ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥ *(ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ, ਸ਼ਬਦ ਹਜ਼ਾਰੇ)*

ਪਰ ਤਨ ਪਰ ਧਨ ਪਰਹਰੈ; ਪਰ ਨਿੰਦਾ ਸੁਣਿ ਮਨਿ ਸਰਮਾਣਾ।

ਗੁਰਮੁਖ ਪਰ = ਪਰਾਏ ਤਨ = ਸਰੀਰ ਭਾਵ ਇਸਤਰੀ, ਪਰ = ਪਰਾਏ ਧਨ ਦੇ ਲੋਭ ਨੂੰ ਪਰਹਰੈ = ਤਿਆਗ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪਰ = ਪਰਾਈ ਨਿੰਦਾ = ਅਪਕੀਰਤੀ ਨੂੰ ਸੁਣਿ = ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਮਨ ਵਿਚ ਸਰਮਾਣਾ = ਸ਼ਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਪਰ ਧਨ ਪਰ ਦਾਰਾ ਪਰਹਰੀ ॥
ਤਾ ਕੈ ਨਿਕਟਿ ਬਸੈ ਨਰਹਰੀ ॥੧॥ *(ਭੈਰਉ ਬਾਣੀ ਨਾਮਦੇਉ ਜੀਉ ਕੀ, ਅੰਗ ੧੧੬੩)*

ਗੁਰ ਮੂਰਤਿ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਹੈ; ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਸਮਸਰਿ ਪਰਵਾਣਾ।

ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦਾ ਮੂਰਤਿ = ਸਰੂਪ ਹੀ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਧਸੰਗਤ ਨੂੰ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸਮਸਰਿ = ਬਰਾਬਰ ਕਰਕੇ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਪਰਵਾਣਾ = ਪ੍ਰਵਾਣਨੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਮਨਿ ਇਕ ਅਰਾਧਣਾ; ਦੁਤੀਆ ਨਾਸਤਿ ਭਾਵੈ ਭਾਣਾ।

ਗੁਰਸਿੱਖ ਇਕ = ਇਕਾਗਰ ਮਨ ਹੋ ਕੇ ਇਕ = ਅਦੁੱਤੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਅਰਾਧਣਾ = ਅਰਾਧਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿੱਚੋਂ ਦੁਤੀਆ = ਦ੍ਵੈਤ-ਭਾਵ ਨਾਸਤਿ = ਨਾਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਭਾਣਾ = ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਭਾਵੈ = ਚੰਗਾ ਕਰਕੇ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਂਦੇ; ਤਾਣ ਨਿਤਾਣਾ॥੨॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਰਮੁਖ ਤਾਣ = ਬਲ ਹੋਂਦੇ = ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਨਿਤਾਣਾ = ਬਲ ਰਹਿਤ ਭਾਵ ਨਿਰਬਲ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਆਪਾ ਨਹੀਂ ਜਣਾਉਂਦੇ॥੨॥

ਪਉੜੀ ੩ (ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਗੁਣ ਤੇ ਮਨਮੁਖਾਂ ਦੇ ਔਗੁਣ)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਰੰਗੁ ਨ ਦਿਸਈ; ਹੋਂਦੀ ਅਖੀਂ ਅੰਨਾ ਸੋਈ।

('ਅੰਨ੍ਹਾ' ਭਾਰਾ ਬੋਲੋ)

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਚੜ੍ਹਿਆ ਰੰਗ ਨ = ਨਹੀਂ ਦਿਸਈ = ਦਿੱਸਦਾ, ਸੋਈ = ਉਹ ਅਖੀਂ = ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਹੋਂਦੀ = ਹੁੰਦੇ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਮਝਿ ਨ ਸਕਈ; ਹੋਂਦੀ ਕੰਨੀ ਬੋਲਾ ਹੋਈ।

('ਬੋਲਾ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਜੋ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲੀ ਸਮਝ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਮਨਮੁਖ ਲੋਕ ਨ = ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਈ = ਸਕਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਕੰਨੀ = ਕੰਨਾਂ ਦੇ ਹੋਂਦੀ = ਹੁੰਦੇ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਬੋਲ਼ੇ ਹੋਈ = ਹੋਏ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਬਦੁ ਨ ਗਾਵਈ; ਹੋਂਦੀ ਜੀਭੈ ਗੁੰਗਾ ਗੋਈ।

ਜੋ ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਉੱਤੇ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਨ = ਨਹੀਂ ਗਾਵਈ = ਗਾਉਂਦੇ, ਉਹ ਜੀਭੈ = ਜੀਭ ਦੇ ਹੋਂਦੀ = ਹੁੰਦੇ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਗੁੰਗਾ ਗੋਈ = ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਚਰਣ ਕਵਲ ਦੀ ਵਾਸੁ ਵਿਣ; ਨਕਟਾ ਹੋਂਦੇ ਨਕਿ ਅਲੋਈ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਕਵਲ = ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਵਾਸੁ = ਵਾਸ਼ਨਾ ਤੋਂ ਵਿਣ = ਬਿਨਾਂ ਮਨਮੁਖ ਲੋਕ ਨੱਕ ਦੇ ਹੋਂਦੇ = ਹੁੰਦੇ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਨਕਟਾ = ਕੱਟੇ ਨੱਕ ਵਾਂਗ ਅਲੋਈ = ਦਿੱਸਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਾਰ ਵਿਹੂਣਿਆ; ਹੋਂਦੇ ਕਰੀਂ ਲੁੰਜਾ ਦੁਖ ਰੋਈ।

ਜਿਹੜੇ ਪੁਰਸ਼ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਕਾਰ = ਟਹਿਲ-ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਵਿਹੂਣਿਆ = ਹੀਣੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਰੀਂ = ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਹੋਂਦੇ = ਹੁੰਦੇ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਲੁੰਜਾ = ਟੁੰਡੇ ਹਨ ਤੇ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਰੋਈ = ਰੋਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮਤਿ ਚਿਤਿ ਨ ਵਸਈ; ਸੋ ਮਤਿ ਹੀਣੁ ਨ ਲਹੰਦਾ ਢੋਈ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤਿ (ਗੁਰ + ਮਤਿ) ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ = ਸਿੱਖਿਆ ਨ = ਨਹੀਂ ਵਸਈ = ਵੱਸਦੀ, ਸੋ = ਉਹ ਮਤਹੀਣ ਹਨ ਤੇ ਲੋਕ-ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਵੀ ਢੋਈ = ਆਸਰਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਲਹੰਦਾ = ਲੈ ਸਕਦੇ।

ਮੂਰਖ ਨਾਲਿ; ਨ ਕੋਇ ਸਥੋਈ ॥੩॥

ਅਜਿਹੇ ਮੂਰਖ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲੋਕ ਤੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਕੋਇ = ਕੋਈ ਵੀ ਸਥੋਈ = ਸਾਥੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ॥੩॥

ਪਉੜੀ ੪ (ਮੂਰਖ, ਘੁੱਘੂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ)

ਘੁਘੂ ਸੁਝ ਨ ਸੁਝਈ; ਵਸਦੀ ਛਡਿ ਰਹੈ ਓਜਾੜੀ।

ਜਿਵੇਂ ਘੁਘੂ = ਉੱਲੂ ਨੂੰ ਸੁਝ = ਸੂਰਜ ਨਹੀਂ ਸੁਝਈ = ਦਿੱਸਦਾ ਅਤੇ ਉਹ ਵਸਦੀ = ਵੱਸਣ ਵਾਲੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਭਾਵ ਬਸਤੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਓਜਾੜੀ = ਉਜਾੜ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਰਹੈ = ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਉੱਲੂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮੂਰਖ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਸੂਰਜ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦਾ ਤੇ ਉਹ ਸਾਧਸੰਗਤ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਕੁਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਬੈਠਦੇ ਹਨ।

ਇਲਿ ਪੜਾਈ ਨਾ ਪੜੈ; ਚੂਹੇ ਖਾਇ ਉਡੇ ਦੇਹਾੜੀ।

('ਪੜ੍ਹਾਈ', 'ਪੜ੍ਹੈ' ਭਾਰਾ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਇੱਲ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਹੋਈ ਨ = ਨਹੀਂ ਪੜੈ = ਪੜ੍ਹਦੀ ਅਤੇ ਚੂਹੇ ਖਾਇ = ਖਾ ਕੇ ਸਾਰੀ ਦੇਹਾੜੀ = ਦਿਹਾੜੀ ਉਡੇ = ਉਡਾਰੀਆਂ ਮਾਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਇੱਲ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮਨਮੁਖ ਲੋਕ ਵੀ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿੱਦਿਆ ਪੜ੍ਹਾਉਣ 'ਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਤੇ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਉੱਡਦੇ ਹਨ।

ਵਾਸੁ ਨ ਆਵੈ ਵਾਂਸ ਨੋ; ਹਉਮੈ ਅਗਿ ਨ ਚੰਦਨ ਵਾੜੀ।

ਜਿਵੇਂ ਵਾਂਸ ਨੋ = ਵਿੱਚੋਂ ਹਉਮੈ ਦੀ ਅੱਗ ਕਰਕੇ ਵਾਸੁ = ਵਾਸ਼ਨਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਆਵੈ = ਆਉਂਦੀ ਅਤੇ ਚੰਦਨ ਦੀ ਵਾੜੀ = ਬਗ਼ੀਚੀ ਵਿਚ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਹਉਮੈ ਦੀ ਅੱਗ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਂਸ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮਨਮੁਖ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਹਉਮੈ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਭਗਤੀ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ਬੂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਤੇ ਚੰਦਨ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਵਿਚ ਹਉਮੈ ਦੀ ਅੱਗ **ਵਾ:** ਈਰਖਾ ਦੀ ਅੱਗ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸੰਖ ਸਮੁੰਦਹੁ ਸਖਣਾ; ਗੁਰਮਤਿ ਹੀਣਾ ਦੇਹ ਵਿਗਾੜੀ।

ਜਿਵੇਂ ਸੰਖ ਸਮੁੰਦਹੁ = ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚੋਂ ਸਖਣਾ = ਖ਼ਾਲੀ ਹੀ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੋਈ ਗੁਣ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਵਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ ਤੇ ਸੰਖ ਰੂਪੀ ਜੀਵ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਾਲੋਂ ਵਿੱਛੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜੋ ਗੁਰਮਤਿ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੇਹ ਭਾਵ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜ ਲਿਆ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ:

ਕਬੀਰ ਰੈਨਾਇਰ ਬਿਛੋਰਿਆ ਰਹੁ ਰੇ ਸੰਖ ਮਝੂਰਿ ॥
ਦੇਵਲ ਦੇਵਲ ਧਾਹੜੀ ਦੇਸਹਿ ਉਗਵਤ ਸੂਰ ॥੧੨੯॥ *(ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੧੩੭੧)*

ਸਿੰਮਲ ਬਿਰਖੁ ਨ ਸਫਲੁ ਹੋਇ; ਆਪ ਗਣਾਏ ਵਡਾ ਅਨਾੜੀ।

ਜਿਵੇਂ ਸਿੰਮਲ ਦਾ ਬਿਰਖੁ = ਬ੍ਰਿਛ ਸਫਲ = ਫਲਾਂ ਸਹਿਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੋਇ = ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਆਪਣੀ ਉਚਾਈ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਗਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਗਣਾਏ = ਗਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਵੱਡੇ ਅਨਾੜੀ = ਮੂਰਖ, ਬੇਸਮਝ ਹਨ।

ਮੂਰਖ ਫਟੜਿ; ਪਵੈ ਰਿਹਾੜੀ ॥੪॥

ਮੂਰਖ ਪੁਰਸ਼ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਬੇਲੋੜਾ ਝਗੜਾ ਕਰ ਕੇ ਜੇਕਰ ਫਟੜਿ = ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਵੀ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਫਿਰ ਵੀ ਰਿਹਾੜੀ = ਜ਼ਿੱਦ ਵਿਚ ਪਵੈ = ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਹਠ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ, ਭਾਵ ਜਿਵੇਂ ਸੁੱਕੀ ਲੱਕੜ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਗਿੱਲੀ ਟੁੱਟਦੀ ਨਹੀਂ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੂਰਖ ਲੋਕ ਜ਼ਿੱਦ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੇ, ਕਿਸੇ ਅੱਗੇ ਝੁਕਦੇ ਨਹੀਂ **ਵਾ:** ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੂ = ਮੂਰੇ ਭਾਵ ਅੱਗੇ ਰਖ = ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਮੂਰਖ ਪੁਰਸ਼ ਭਾਵੇਂ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸਜਾ ਰੂਪ ਫਟੜਿ = ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਵੀ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਰਿਹਾੜੀ = ਜ਼ਿੱਦ ਕਰ ਕੇ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪਵੈ = ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਦਾ ਨਹੀਂ ॥੪॥

ਪਉੜੀ ੫ (ਮੂਰਖ ਲੁਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ)

ਅੰਨੇ ਅਗੇ ਆਰਸੀ; ਨਾਈ ਧਰਿ ਨ ਵਧਾਈ ਪਾਵੈ।

('ਅੰਨ੍ਹੇ' ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ ਤੇ 'ਨਾਈ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਨਾਈ ਅੰਨ੍ਹੇ ਅੱਗੇ ਆਰਸੀ = ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਧਰਿ = ਰੱਖ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਨਾਈ ਅੰਨ੍ਹੇ ਕੋਲੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਵਧਾਈ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਾਵੈ = ਪਾਵੇਗਾ ਭਾਵ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੁਣੇਗਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਪੱਗ ਵਧੀਆ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਵਧੀਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿੱਸਦਾ ਨਹੀਂ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਵਿਦਵਾਨ ਲੋਕ ਵੈਰਾਗ, ਬਿਬੇਕ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਅਗਿਆਨੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਗਿਆਨ ਦਾ ਮਾਰਗ ਦੱਸ ਦੇਵੇ, ਪਰ ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਵਿਦਵਾਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਦੇਣਗੇ।

ਬੋਲੇ ਅਗੇ ਗਾਵੀਐ; ਸੂੰਮ ਨ ਡੂਮ ਕਵਾਇ ਪੈਨ੍ਹਾਵੈ।

('ਬੋਲੇ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਜੇਕਰ ਡੂਮ ਕਿਸੇ ਬੋਲ਼ੇ ਜਾਂ ਸੂੰਮ ਅੱਗੇ ਕੋਈ ਸੰਗੀਤ ਨੂੰ ਗਾਵੀਐ = ਗਾਉਣਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਡੂਮ ਨੂੰ ਕਵਾਇ = ਕੱਪੜੇ ਨ = ਨਹੀਂ ਪੈਨ੍ਹਾਵੈ = ਪਹਿਨਾਉਂਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਬੋਲ਼ੇ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਸੁਣਦਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਸੂੰਮ ਪੁਰਖ ਪੈਸੇ ਵੱਲੋਂ ਬਹੁਤ ਕੰਜੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡੂਮ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨਿਸਚੇ, ਵਿਚਾਰ ਰੂਪੀ ਕੰਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬੋਲੇ ਜਾਂ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਧਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੂੰਮ ਅੱਗੇ ਕੋਈ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਗਾਵੀਐ = ਗਾਉਣਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੂੰ ਜਸ ਰੂਪੀ ਕੱਪੜੇ ਨਹੀਂ ਪਹਿਨਾਉਂਦੇ।

ਪੁਛੈ ਮਸਲਤਿ ਗੁੰਗਿਅਹੁ; ਵਿਗੜੈ ਕੰਮ ਜਵਾਬ ਨ ਆਵੈ।

ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਗੁੰਗਿਅਹੁ = ਗੂੰਗੇ ਨੂੰ ਮਸਲਤਿ = ਸਲਾਹ ਪੁੱਛੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਹੀ ਵਿਗੜੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੂੰਗੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨ = ਨਹੀਂ ਆਵੈ = ਆਉਂਦਾ ਭਾਵ ਉਹ ਬੋਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਜਗਿਆਸੂ ਸ਼ਾਸਤਰ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਗੂੰਗੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਅਗਿਆਨੀ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਰੱਬ ਦੇ ਮਿਲਣ ਦੀ ਮਸਲਤਿ = ਸਲਾਹ ਪੁੱਛੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਆਪਣਾ ਮੁਕਤ ਰੂਪੀ ਕੰਮ ਹੀ ਵਿਗੜੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਭਾਵ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਅਗਿਆਨੀ ਹੈ, ਉਹ ਕੀ ਦੱਸੇਗਾ।

ਫੁਲਵਾੜੀ ਵੜਿ ਗੁਣਗੁਣਾ; ਮਾਲੀ ਨੋ ਨ ਇਨਾਮੁ ਦਿਵਾਵੈ।

ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਗੁਣਗੁਣਾ = ਸੁੰਘਣ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਫੁਲਵਾੜੀ = ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਬਗ਼ੀਚੀ ਵਿਚ ਵੜਿ = ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਾ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਉਹ ਮਾਲੀ ਨੋ = ਨੂੰ ਇਨਾਮ = ਨਹੀਂ ਦਿਵਾਵੈ = ਦਿਵਾ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਖ਼ੁਸ਼ਬੂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਧਸੰਗਤ ਰੂਪੀ ਫੁਲਵਾੜੀ ਵਿਚ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਵਖਿਆਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰੀਤ ਰੂਪ ਨਾਸਕਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਵਖਿਆਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਸ਼ੋਭਾ ਰੂਪ ਇਨਾਮ ਨਹੀਂ ਦਿਵਾਉਣਗੇ।

ਲੂਲੇ ਨਾਲਿ ਵਿਆਹੀਐ; ਕਿਵ ਗਲਿ ਮਿਲਿ ਕਾਮਣਿ ਗਲਿ ਲਾਵੈ।

ਜਿਵੇਂ ਲੂਲੇ = ਹੱਥਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਪੁਰਸ਼ ਨਾਲ ਕਾਮਣਿ = ਇਸਤਰੀ ਵਿਆਹੀਐ = ਵਿਆਹੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕਿਵ = ਕਿਵੇਂ ਉਸ ਦੇ ਗਲ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾਵੈ = ਲਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਲਾ ਸਕਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੂਲ੍ਹੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜੋ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਹੱਥ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੇਕਰ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿੱਦਿਆ ਰੂਪ ਲਾੜੀ ਵਿਆਹੁਣ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿੱਦਿਆ ਰੂਪੀ ਲਾੜੀ ਨਾਲ ਗਲ ਮਿਲ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਭੇਦ ਨਿਸਚੇ ਰੂਪੀ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਲਾ ਸਕਦਾ।

ਸਭਨਾ ਚਾਲ ਸੁਹਾਵਣੀ; ਲੰਗੜਾ ਕਰੇ ਲਖਾਉ ਲੰਗਾਵੈ।

ਜਿਵੇਂ ਸਭਨਾ = ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਚਾਲ ਸੁਹਾਵਣੀ = ਸੋਹਣੀ, ਸੁੰਦਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਲੰਗੜਾ ਜੋ ਲੰਗਾਵੈ = ਲੰਙ ਮਾਰ ਕਰੇ = ਕਰਕੇ ਤੁਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਲਖਾਉ = ਜਣਾ ਭਾਵ ਦਿਖਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਲੰਗੜਾ ਹਾਂ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਚਾਲ ਭਾਉ-ਭਗਤੀ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਹੈ ਤੇ ਲੰਗੜੇ ਵਾਂਗ ਮਨਮੁਖ ਲੋਕ ਉਲਟ ਰਸਤੇ ਜਾ ਕੇ ਜਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਮਨਮੁਖ ਹਾਂ।

ਲੁਕੈ ਨ ਮੂਰਖੁ; ਆਪੁ ਲਖਾਵੈ ॥੫॥

ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮੂਰਖ ਲੁਕੈ = ਲੁੱਕਦਾ ਨ = ਨਹੀਂ, ਆਪਣਾ ਆਪ ਲਖਾਵੈ = ਲਖਾ ਭਾਵ ਜਣਾ ਹੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ॥੫॥

ਪਉੜੀ ੬ (ਮੂਰਖ ਪੱਥਰ ਵਰਗਾ)

ਪਥਰ ਮੂਲਿ ਨ ਭਿਜਈ; ਸਉ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਜਲਿ ਅੰਦਰਿ ਵਸੈ।

ਜਿਵੇਂ ਪੱਥਰ ਮੂਲਿ = ਕਦਾਚਿਤ ਭਾਵ ਕਦੇ ਵੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਭਿਜਈ = ਭਿੱਜਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸਉ = ਸੈਂਕੜੇ ਵਰ੍ਹਿਆਂ = ਵਰ੍ਹੇ ਜਲਿ = ਪਾਣੀ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਵਸੈ = ਵੱਸਦਾ ਰਹੇ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਪੱਥਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਕਠੋਰ ਚਿੱਤ ਵਾਲੇ ਪੁਰਖ ਹਨ, ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਜਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਭਿੱਜਦੇ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸੈਂਕੜੇ ਵਰ੍ਹੇ ਸ਼ਾਸਤਰ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਵੱਸਦੇ ਰਹਿਣ।

ਪਥਰ ਖੇਤ ਨ ਜੰਮਈ; ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਇੰਦਰ ਵਰਸੈ।

ਜਿਵੇਂ ਪੱਥਰ ਵਿਚ ਖੇਤ = ਖੇਤੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਜੰਮਈ = ਜੰਮਦੀ ਭਾਵ ਉੱਗਦੀ, ਭਾਵੇਂ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ (ਸਾਉਣ, ਭਾਦੋਂ, ਅੱਸੂ, ਕੱਤਕ) ਲਗਾਤਾਰ ਇੰਦਰ = ਮੀਂਹ ਵਰਸੈ = ਵਰ੍ਹਦਾ ਰਹੇ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਚੁਮਾਸੇ

ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ, ਕਿਸ਼ੋਰ ਅਵਸਥਾ, ਜੁਆਨੀ ਅਵਸਥਾ, ਬੁਢੇਪਾ ਅਵਸਥਾ ਤਕ ਮਨਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਗਿਆਨੀ, ਵਿਦਵਾਨ ਬੱਦਲਾਂ ਵਾਂਗ ਲਗਾਤਾਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਰਹੇ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪੱਥਰ ਵਾਂਗ ਕਠੋਰ ਚਿੱਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਵਾਸਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਪਥਰਿ ਚੰਨਣੁ ਰਗੜਈ; ਚੰਨਣ ਵਾਂਗਿ ਨ ਪਥਰੁ ਘਸੈ।

ਜਿਵੇਂ ਪੱਥਰ ਨਾਲ ਚੰਨਣੁ = ਚੰਦਨ ਨੂੰ ਰਗੜਈ = ਰਗੜੀਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਚੰਨਣ = ਚੰਦਨ ਵਾਂਗਿ = ਵਾਂਗੂੰ ਪੱਥਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਘਸੈ = ਘਸਦਾ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪੱਥਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਕਠੋਰ ਚਿੱਤ ਮੂਰਖ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਵੈਰਾਗ ਰੂਪ ਚੰਦਨ ਦੇ ਬਚਨ ਰਗੜਾਉਣ ਰੂਪ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਰਹੀਏ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਜੋ ਚੰਦਨ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਸਹਿਤ ਅਤੇ ਵੈਰਾਗਵਾਨ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਂਗ ਪੱਥਰ ਰੂਪ ਮੂਰਖ ਘਸਣ ਰੂਪ ਅਭਿਆਸੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ।

ਸਿਲ ਵਟੇ ਨਿਤ ਪੀਸਦੇ; ਰਸ ਕਸ ਜਾਣੈ ਵਾਸੁ ਨ ਰਸੈ।

('ਵੱਟੇ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਪੱਥਰ ਦੀ ਸਿਲ ਉੱਪਰ ਵੱਟਿਆਂ ਨਾਲ ਨਿਤ = ਨਿਤਾਪ੍ਰਤੀ ਰਸਾਂ ਕਸਾਂ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਪੀਸੀਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਾਸੁ = ਵਾਸ਼ਨਾ ਤੇ ਰਸੈ = ਸੁਆਦ ਨੂੰ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਣੈ = ਜਾਣਦੇ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਲ-ਪੱਥਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜਿਹੜੇ ਕਠੋਰ ਚਿੱਤ ਹਨ, ਉਹ ਵੱਟਿਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਕਠੋਰ ਬਚਨ ਬੋਲ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਪੀਂਹਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਰਸ ਨੂੰ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਗਿਆਨ ਦੇ ਕਸ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਭਗਤੀ ਰੂਪ ਵਾਸ਼ਨਾ ਦੇ ਸੁਆਦ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹਨ।

ਚਕੀ ਫਿਰੈ ਸਹੰਸ ਵਾਰ; ਖਾਇ ਨ ਪੀਐ ਭੁਖ ਨ ਤਸੈ।

ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਚੱਕੀ ਸਹੰਸ = ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਾਰ ਘੁੰਮਦੀ ਫਿਰੈ = ਫਿਰਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਕੁਝ ਖਾਇ = ਖਾਂਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਕੁਝ ਪੀਐ = ਪੀਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਭੁੱਖ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤਸੈ = ਤ੍ਰੇਹ ਲੱਗਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਚੱਕੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮਨਮੁਖ ਲੋਕ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਾਰ ਜਨਮ ਧਾਰਦੇ ਹਨ, ਕਦੇ ਜੰਮਦੇ, ਕਦੇ ਮਰਦੇ ਹਨ। ਐਸੇ ਮਨਮੁਖ ਲੋਕ ਨਾ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਖਾਂਦੇ, ਭਾਵ ਅੰਦਰ ਧਾਰਦੇ ਹਨ, ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਜਲ ਨੂੰ ਪੀਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਸਾ ਰੂਪੀ ਭੁੱਖ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਤ੍ਰੇਹ ਲੱਗਦੀ ਹੈ।

ਪਥਰ ਘੜੈ ਵਰਤਣਾ; ਹੇਠਿ ਉਤੇ ਹੋਇ ਘੜਾ ਵਿਣਸੈ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੱਥਰ ਅਤੇ ਘੜੈ = ਘੜੇ ਦਾ ਇਹ ਵਰਤਣਾ = ਵਰਤਾਵਾ ਹੈ ਕਿ ਪੱਥਰ ਨੂੰ ਚਾਹੇ ਉਤੇ = ਉੱਪਰੋਂ ਘੜੇ 'ਤੇ ਮਾਰ ਦੇਈਏ ਜਾਂ ਹੇਠਿ = ਨੀਚੇ ਪਏ ਪੱਥਰ 'ਤੇ ਘੜਾ ਡਿੱਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਘੜਾ ਹੀ ਵਿਣਸੈ = ਨਾਸ ਹੋਇ = ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੱਥਰ ਦੀ ਕਠੋਰਤਾਈ ਦਾ ਔਗੁਣ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੱਥਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਕਠੋਰ ਚਿੱਤ ਵਾਲੇ ਹਨ ਤੇ ਘੜੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗ਼ਰੀਬ ਪੁਰਸ਼ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਬਾਹਰ ਤੋਂ ਸ਼ਸਤਰ ਦਾ ਪ੍ਰਹਾਰ ਕਰਨ ਤਾਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੇ ਗ਼ਰੀਬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪ ਹੀ ਕਾਬੂ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਮੂਰਖ ਸੁਰਤਿ; ਨ ਜਸ ਅਪਜਸੈ ॥੬॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮੂਰਖ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਸ = ਵਡਿਆਈ ਤੇ ਅਪਜਸੈ = ਅਪਕੀਰਤੀ ਦੀ ਕੋਈ ਸੁਰਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਪੱਥਰ ਵਰਗਾ ਕਠੋਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥੬॥

ਨੋਟ : ਵੱਸੈ, ਵਰੱਸੈ, ਘੱਸੈ, ਰੱਸੈ, ਤੱਸੈ, ਵਿਣੱਸੈ, ਅਪਜੱਸੈ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਾਠ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ।

ਪਉੜੀ ੭ (ਮੂਰਖ ਪੱਥਰ ਵਰਗਾ ਹੈ)

ਪਾਰਸ ਪਥਰ ਸੰਗੁ ਹੈ; ਪਾਰਸ ਪਰਸਿ ਨ ਕੰਚਨੁ ਹੋਵੈ।

ਜਿਵੇਂ ਪਾਰਸ ਤੇ ਪੱਥਰ ਦਾ ਆਪਸੀ ਸੰਗੁ = ਮਿਲਾਪ ਹੈ, ਪਰ ਪੱਥਰ ਪਾਰਸ ਨਾਲ ਪਰਸਿ = ਛੂਹ ਕੇ ਕੰਚਨੁ = ਸੋਨਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੋਵੈ = ਹੁੰਦਾ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪੱਥਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮੂਰਖ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਪਾਰਸ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਆਪਸੀ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ ਤਾਂ ਹੈ, ਪਰ ਮਨਮੁਖ ਲੋਕ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰ ਕੇ ਸੋਨੇ ਵਾਂਗ ਸ਼ੁੱਧ ਸਰੂਪ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ।

ਹੀਰੇ ਮਾਣਕੁ ਪਥਰਹੁ; ਪਥਰ ਕੋਇ ਨ ਹਾਰਿ ਪਰੋਵੈ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀਰੇ ਤੇ ਮਾਣਕ ਪਥਰਹੁ = ਪੱਥਰਾਂ ਦੀ ਜਾਤ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਕੋਇ = ਕੋਈ ਵੀ ਪੱਥਰਾਂ ਨੂੰ ਹਾਰ ਵਿਚ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਰੋਵੈ = ਪਰੋਂਦਾ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀਰੇ ਮਾਣਕਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਅਮੋਲਕ ਸਰੀਰ ਵੀ ਪੱਥਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸੰਸਾਰੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਪੱਥਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਕਠੋਰ ਚਿੱਤ ਮੂਰਖ ਲੋਕ ਉਹ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਹਾਰ ਗਲ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਪਰੋਂਦੇ, ਪਰ ਗੁਰਮੁਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਹੀਰਿਆਂ ਨੂੰ, ਮੰਨਣ ਕਰਨ ਰੂਪ ਮਾਣਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪੀ ਕੰਠ ਵਿਚ ਪਰੋਂਦੇ ਹਨ।

ਵਟਿ ਜਵਾਹਰੁ ਤੋਲੀਐ; ਮੁਲਿ ਨ ਤੁਲਿ ਵਿਕਾਇ ਸਮੋਵੈ।

ਜਿਵੇਂ ਹੀਰੇ ਜਵਾਹਰੁ = ਜਵਾਹਰਾਂ ਨੂੰ ਪੱਥਰਾਂ ਦੇ ਵਟਿ = ਵੱਟਿਆਂ ਨਾਲ ਤੋਲੀਐ = ਤੋਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਵਾਹਰਾਂ ਦੀ ਵਿਕਾਇ = ਵਿਕਰੀ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਦੇ ਤੁਲਿ = ਬਰਾਬਰ ਪੱਥਰ ਦੇ ਵੱਟਿਆਂ ਦੀ ਸਮੋਵੈ = ਸਮਾਈ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਜੇਕਰ ਪੱਥਰਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮੂਰਖ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹੀਰੇ ਜਵਾਹਰਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮਹਾਤਮਾ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਮਨਮੁਖ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮੁੱਲ ਮਹਾਤਮਾ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਮੁੱਲ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਪਥਰ ਅੰਦਰਿ ਅਸਟਧਾਤੁ; ਪਾਰਸੁ ਪਰਸਿ ਸੁਵੰਨੁ ਅਲੋਵੈ।

ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪੱਥਰ ਰੂਪ ਧਰਤੀ ਦੇ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਅਸਟਧਾਤੁ = ਅੱਠ ਧਾਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਅੱਠੇ ਧਾਤਾਂ ਪਾਰਸ ਨਾਲ ਪਰਸਿ = ਸਪਰਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਸੁਵੰਨੁ = ਸੋਨਾ ਹੋਈਆਂ ਅਲੋਵੈ = ਦੇਖੀਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਸਟ ਧਾਤ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਚਾਰ ਵਰਨ ਤੇ ਚਾਰ ਮਜ਼ਹਬ ਹਨ, ਇਹ ਸਭ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਪਾਰਸ ਨਾਲ ਸਪਰਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਭਾਵ ਮਿਲ ਕੇ ਸ਼ੁੱਧ ਸੋਨੇ ਸਰੂਪ ਗੁਰਮੁਖ ਹੋਏ ਦੇਖੀਦੇ ਹਨ।

ਪਥਰੁ ਫਟਕ ਝਲਕਣਾ; ਬਹੁ ਰੰਗੀ ਹੋਇ ਰੰਗੁ ਨ ਗੋਵੈ।

ਜਿਵੇਂ ਫਟਕ = ਬਿਲੌਰ ਦਾ ਪੱਥਰ ਬਹੁਤ ਝਲਕਣਾ = ਚਮਕਦਾ ਹੈ, ਬਹੁ = ਬਹੁਤ ਰੰਗੀ = ਰੰਗਾਂ ਦਾ

ਸੰਗ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਬਿਲੌਰ ਦਾ ਪੱਥਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਰੰਗ ਨੂੰ ਗੋਵੈ = ਧਾਰਨ ਨ = ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਭਾਵ ਅਸੰਗ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਰੰਗ ਉਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਸ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਨਹੀਂ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬਿਲੌਰ ਪੱਥਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮੂਰਖ ਪੁਰਖ ਪਾਖੰਡ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤ ਚਮਕ ਦੇ ਸਹਿਤ ਹੈ, ਪਾਖੰਡਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਰੰਗਾਂ ਵਾਲਾ ਹੋ ਕੇ ਭਗਤੀ ਰੂਪੀ ਰੰਗ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

ਪਥਰੁ ਵਾਸੁ ਨ ਸਾਉ ਹੈ; ਮਨ ਕਠੋਰ ਹੋਇ ਆਪੁ ਵਿਗੋਵੈ।

ਜਿਵੇਂ ਪੱਥਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਾਸੁ = ਖ਼ੁਸ਼ਬੂ ਤੇ ਸਾਉ = ਸੁਆਦ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੋ ਪੱਥਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਕਠੋਰ ਮਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਭਗਤੀ ਰੂਪ ਮਹਿਕ ਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਕੋਈ ਸੁਆਦ (ਰਸ) ਨਹੀਂ ਹੋਇ = ਹੁੰਦਾ। ਐਸੇ ਕਠੋਰ ਚਿੱਤ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਵਿਗੋਵੈ = ਖ਼ਰਾਬ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਕਰਿ ਮੂਰਖਾਈ; ਮੂਰਖ ਰੋਵੈ ॥੭॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਠੋਰ ਚਿੱਤ ਵਾਲੇ ਮੂਰਖ ਮਨੁੱਖ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮੂਰਖਾਈ = ਮੂਰਖਤਾਈ ਭਰੇ ਕੰਮ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਰੋਵੈ = ਰੋਂਦੇ ਹਨ ॥੭॥

ਪਉੜੀ ੮ (ਮੂਰਖ ਦਾ ਸੰਗ ਦੁਖਦਾਈ)

ਜਿਉ ਮਣਿ ਕਾਲੇ ਸਪ ਸਿਰਿ; ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੈ ਵਿਸੂ ਭਰਿਆ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਕਾਲੇ ਸੱਪ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਮਣਿ = ਮਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਵਿਸੂ = ਜ਼ਹਿਰ ਦਾ ਭਰਿਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀ ਸਾਰ = ਕਦਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਣੈ = ਜਾਣਦਾ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਕਾਲੇ ਸੱਪ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮੂਰਖ ਲੋਕ ਹਨ ਤੇ ਮਣੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਜੋਤਿ ਸਭ ਵਿਚ ਹੈ, ਪਰ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਨਮੁਖ ਲੋਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਜੋਤਿ ਦੀ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ।

ਜਾਣੁ ਕਥੂਰੀ ਮਿਰਗ ਤਨਿ; ਝਾੜ ਸਿੰਙਦਾ ਫਿਰੇ ਅਫਰਿਆ।

('ਅ-ਫਰਿਆ' ਡੈਸ਼ ਲਾ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਮਿਰਗ ਦੇ ਤਨਿ = ਸਰੀਰ ਭਾਵ ਨਾਭੀ ਵਿਚ ਕਥੂਰੀ = ਕਸਤੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਵਾਸ਼ਨਾ ਨੂੰ ਜਾਣ = ਜਾਨਣ ਲਈ ਅਫਰਿਆ = ਅਮੋੜ ਭਾਵ ਬੇਸਮਝ ਹੋ ਕੇ ਝਾੜ = ਝਾੜੀਆਂ ਸਿੰਙਦਾ = ਸੁੰਘਦਾ ਫਿਰੇ = ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਰਗ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਜੋਤ ਰੂਪ ਕਸਤੂਰੀ ਹੈ, ਪਰ ਜੀਵ ਪਰਾਈ ਇਸਤਰੀ ਰੂਪ ਝਾੜਾਂ ਨੂੰ ਸੁੰਘਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ।

ਜਿਉ ਕਰਿ ਮੋਤੀ ਸਿਪ ਵਿਚਿ; ਮਰਮ ਨ ਜਾਣੈ ਅੰਦਰਿ ਧਰਿਆ।

ਜਿਉ ਕਰਿ = ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਿੱਪੀ ਵਿਚ ਮੋਤੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਧਰਿਆ = ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਮੋਤੀ ਦਾ ਮਰਮ = ਭੇਦ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਣੈ = ਜਾਣਦੀ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਰੂਪ ਮੋਤੀ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਚੇਤਨ ਸੱਤਾ ਰੂਪ ਜੋਤ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਪਰ ਸਿੱਪੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮੂਰਖ ਲੋਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਰੂਪ ਮੋਤੀ ਦਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ।

ਜਿਉ ਗਾਈਂ ਥਣਿ ਚਿਚੜੀ; ਦੁਧੁ ਨ ਪੀਐ ਲੋਹੂ ਜਰਿਆ।

ਜਿਉ ਕਰਿ = ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗਾਈਂ = ਗਊ ਦੇ ਥਣ ਨੂੰ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਚਿਚੜੀ ਦੁੱਧ ਨ = ਨਹੀਂ ਪੀਐ = ਪੀਂਦੀ

ਤੇ ਲੋਹੂ = ਲਹੂ ਪੀਣ ਵਿਚ ਹੀ ਜਰਿਆ = ਜੁੜੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਊ ਦੇ ਅਸਥਣਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸਾਕਤ, ਮੂਰਖ ਪੁਰਖ ਵੀ ਵੱਸਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਦੁੱਧ ਪੀਣ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਰਮ ਧਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤੇ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਰੂਪ ਲਹੂ ਪੀਣ ਵਿਚ ਚਿੱਤ ਜੋੜ ਕੇ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

ਬਗੁਲਾ ਤਰਣਿ ਨ ਸਿਖਿਓ; ਤੀਰਥਿ ਨਾਇ ਨ ਪਥਰੁ ਤਰਿਆ।

('ਨ੍ਹਾਇ' ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਬਗਲਾ ਨਦੀਆਂ ਵਿਚ ਤਰਨਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਸਿਖਿਓ = ਸਿੱਖਿਆ, ਬੱਸ ਸਮਾਧੀ ਲਾ ਕੇ ਡੱਡੀਆਂ, ਮੱਛੀਆਂ ਹੀ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਬਗਲੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਪਾਖੰਡੀ ਲੋਕ ਪਰਾਏ ਧਨ, ਪਰਾਏ ਤਨ ਨੂੰ ਸਮਾਧੀਆਂ ਲਾ ਕੇ ਲੁੱਟਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਰਨਾ ਨਹੀਂ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਤੀਰਥਾਂ ਦੀਆਂ ਪਵਿੱਤਰ ਨਦੀਆਂ ਵਿਚ ਪੱਥਰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਵੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਤਰਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਪੱਥਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਕਠੋਰ ਚਿੱਤ ਵਾਲੇ ਮੂਰਖ ਲੋਕ ਪਵਿੱਤਰ ਨਦੀਆਂ 'ਤੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਨਾਇ = ਨਹਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਭੀ ਪੱਥਰ ਵਾਂਗ ਕਦੇ ਵੀ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ।

ਨਾਲਿ ਸਿਆਣੇ ਭਲੀ ਭਿਖ; ਮੂਰਖ ਰਾਜਹੁ ਕਾਜੁ ਨ ਸਰਿਆ।

ਸਿਆਣੇ ਪੁਰਸ਼ ਨਾਲ ਭਿਖ = ਭਿੱਖਿਆ ਮੰਗ ਕੇ ਖਾਣੀ ਚੰਗੀ ਹੈ, ਪਰ ਮੂਰਖ ਨਾਲ ਰਾਜਹੁ = ਰਾਜ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਵੀ ਕਾਜੁ = ਕੰਮ ਨ = ਨਹੀਂ ਸਰਿਆ = ਸਰਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ, ਵਿਗਾੜ ਹੀ ਕਰੇਗਾ।

ਮੇਖੀ ਹੋਇ; ਵਿਗਾੜੈ ਖਰਿਆ ॥੮॥

ਜਿਹੜਾ ਮੇਖੀ = ਮੇਖ ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਖੋਟਾ ਰੁਪਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਖਰਿਆ = ਖਰੇ ਰੁਪਏ ਨੂੰ ਭੀ ਵਿਗਾੜੈ = ਖ਼ਰਾਬ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਿਹੜੇ ਖੋਟੇ ਪੁਰਖ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਖਰੇ ਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਵੀ ਜੀਵਨ ਵਿਗਾੜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ॥੮॥

ਪਉੜੀ ੯ (ਪਿਛਲੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਮੂਰਖ 'ਤੇ)

ਕਟਣੁ ਚਟਣੁ ਕੁਤਿਆਂ; ਕੁਤੈ ਹਲਕ ਤੈ ਮਨੁ ਸੁੰਗਾਵੈ।

ਜਿਵੇਂ ਕੁੱਤਿਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕੱਟਣਾ ਤੇ ਚੱਟਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੁੱਤਿਆਂ ਨਾਲ ਮੋਹ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਉਹ ਚੱਟਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵੈਰ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਉਹ ਕੱਟਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਤੈ = ਕੁੱਤੇ ਦੇ ਹਲਕ ਜਾਣ ਤੈ = 'ਤੇ ਮਨ ਸੁੰਗਾਵੈ = ਸੰਗਦਾ ਭਾਵ ਡਰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁੱਤਿਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮੂਰਖਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੌੜੇ ਬਚਨ ਬੋਲਣ ਰੂਪ ਕੱਟਣਾ ਹੈ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਰੂਪੀ ਚੱਟਣਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੁੱਤੇ ਰੂਪ ਮੂਰਖਾਂ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਨਾਸਤਕਪੁਣੇ ਦਾ ਹਲਕਾਅ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਫਿਰ ਗੁਰਮੁਖ ਲੋਕ ਸੁੰਗਾਵੈ = ਸੰਕੋਚ ਕਰਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਇਸ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰ ਕੇ ਕਿਤੇ ਨਾਸਤਕਪੁਣੇ ਦਾ ਹਲਕਾਅ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਠੰਢਾ ਤਤਾ ਕੋਇਲਾ; ਕਾਲਾ ਕਰਿਕੈ ਹਥ ਜਲਾਵੈ।

ਜਿਵੇਂ ਠੰਢੇ ਕੋਇਲਾ = ਕੋਲੇ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾਈਏ ਤਾਂ ਹੱਥ ਕਾਲੇ ਕਰਿਕੈ = ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਤਤਾ = ਗਰਮ ਕੋਲੇ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾਈਏ ਤਾਂ ਹੱਥ ਜਲਾਵੈ = ਸਾੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਕੁਸੰਗੀ

ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਮਨ ਠੰਢਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦਾ ਮਨ ਕਾਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਅੰਦਰ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਅੱਗ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦੇਣ ਰੂਪ ਸਾੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਕਤ, ਮੂਰਖ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਵੀ ਕੋਲੇ ਵਰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਜਿਉ ਚਕਚੂੰਧਰ ਸਪ ਦੀ; ਅੰਨਾ ਕੋੜੀ ਕਰਿ ਦਿਖਲਾਵੈ।

('ਅੰਨ੍ਹਾ' ਤੇ 'ਕੋੜ੍ਹੀ' ਭਾਰਾ ਬੋਲੋ)

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਸੱਪ ਦੀ ਫੜੀ ਹੋਈ ਚਕਚੂੰਧਰ = ਚਚੂੰਧਰ (ਚੂਹੇ ਦੀ ਇਕ ਜਾਤਿ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਦੁਰਗੰਧ ਆਉਂਦੀ ਹੈ) ਨੂੰ ਸੱਪ ਛੱਡਣਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸੱਪ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਹੁੰ ਮਾਰ ਕੇ ਅੰਨ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿਖਲਾਵੈ = ਦਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜੇਕਰ ਸੱਪ ਉਸ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸੱਪ ਕੋਹੜੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਚੂੰਧਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮੂਰਖ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਰੂਪੀ ਨਿਗ੍ਹਾ ਮਾਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਰੂਪੀ ਕੋਹੜ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਗਹੈ ਚਚੂੰਦਰ ਅਹਿ ਮਰੈ ਤਜੈ ਦ੍ਰਿਗਨ ਕੀ ਹਾਨਿ॥
ਜਲ ਪਾਵੈ ਸੁਖੁ ਹੋਤ ਹੈ ਨਰ ਸਤਸੰਗ ਪ੍ਰਮਾਨ॥੨੭॥ *(ਵਿਚਾਰਮਾਲਾ, ਪਹਿਲਾ ਬਿਸ੍ਰਾਮ)*

ਜਾਣ ਰਸਉਲੀ ਦੇਹ ਵਿਚਿ; ਵਢੀ ਪੀੜ ਰਖੀ ਸਰਮਾਵੈ।

ਇਹ ਜਾਣ = ਜਾਨਣਾ ਕਰੋ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਦੇਹ = ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਰਸਉਲੀ = ਰਸੌਲੀ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਜੇਕਰ ਉਸ ਨੂੰ ਵਢੀ = ਵੱਢਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪੀੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜੇਕਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਰਖੀ = ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਭੈੜੇ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਸਰਮਾਵੈ = ਸ਼ਰਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਵੰਸ ਕੁਪੂਤ ਕੁਲਛਣਾ; ਛਡੇ ਬਣੇ ਨ ਵਿਚਿ ਸਮਾਵੈ।

('ਕੁਲੱਛਣਾ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਵੰਸ = ਕੁਲ ਵਿਚ ਰਸੌਲੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਕੁਲਛਣਾ = ਭੈੜੇ ਲੱਛਣਾਂ ਵਾਲਾ ਤੇ ਕੁਪੂਤ = ਖੋਟਾ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਛਡੇ = ਛੱਡਿਆਂ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣੇ = ਬਣਦਾ ਤੇ ਜੇਕਰ ਉਸ ਨੂੰ ਘਰ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸ਼ਰਮ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਵੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਸਮਾਵੈ = ਸਮਾ ਸਕਦਾ।

ਮੂਰਖ ਹੇਤੁ ਨ ਲਾਈਐ; ਪਰਹਰਿ ਵੈਰੁ ਅਲਿਪਤੁ ਵਲਾਵੈ।

ਮੂਰਖ ਨਾਲ ਹੇਤੁ = ਪ੍ਰੇਮ ਨ = ਨਹੀਂ ਲਾਈਐ = ਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਸਗੋਂ ਵੈਰ ਵੀ ਪਰਹਰਿ = ਛੱਡ ਕੇ ਅਲਿਪਤੁ = ਨਿਰਲੇਪ ਜੀਵਨ ਵਲਾਵੈ = ਬਤੀਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਮੂਰਖ ਪੁਰਸ਼ ਨਾਲ ਨਾ ਤਾਂ ਵੈਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਦੁਹੀਂ ਪਵਾੜੀਂ; ਦੁਖਿ ਵਿਹਾਵੈ॥੯॥

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਪਾਵੜੀ')

ਜੇਕਰ ਮੂਰਖ ਨਾਲ ਵੈਰ ਕਰੀਏ ਜਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਦੁਹੀਂ = ਦੋਹੀਂ ਪਵਾੜੀਂ = ਪਾਸੀਂ ਦੁੱਖ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵੀ ਦੁੱਖ ਵਿਚ ਹੀ ਵਿਹਾਵੈ = ਬਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ॥੯॥

ਪਉੜੀ ੧੦ (ਮੂਰਖਾਂ ਦਾ ਥਾਉਂ ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ)

ਜਿਉ ਹਾਥੀ ਦਾ ਨਾਵਣਾ; ਬਾਹਰਿ ਨਿਕਲਿ ਖੇਹ ਉਡਾਵੈ।

(‘ਨ੍ਹਾਵਣਾ’ ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਹਾਥੀ ਦਾ ਨਦੀ ਵਿਚ ਨਾਵਣਾ = ਨਹਾਉਣਾ ਵਿਅਰਥ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਨਦੀ ਵਿਚ ਨਹਾ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਕੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ’ਤੇ ਖੇਹ = ਮਿੱਟੀ ਉਡਾਵੈ = ਉਡਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਾਥੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮੂਰਖ ਹੰਕਾਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਵੀ ਤੀਰਥਾਂ ’ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਫਿਰ ਹੰਕਾਰ ਰੂਪੀ ਖੇਹ ਉਡਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਤੀਰਥ ਬਰਤ ਅਰੁ ਦਾਨ ਕਰਿ ਮਨ ਮੈ ਧਰੈ ਗੁਮਾਨੁ ॥
ਨਾਨਕ ਨਿਹਫਲ ਜਾਤ ਤਿਹ ਜਿਉ ਕੁੰਚਰ ਇਸਨਾਨੁ ॥੪੬॥ *(ਸਲੋਕ ਮ: ੯, ਅੰਗ ੧੪੨੮)*

ਜਿਉ ਊਠੈ ਦਾ ਖਾਵਣਾ; ਪਰਹਰਿ ਕਣਕ ਜਵਾਹਾਂ ਖਾਵੈ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਊਠੈ = ਊਠ ਦਾ ਖਾਵਣਾ = ਖਾਣਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਣਕ ਨੂੰ ਪਰਹਰਿ = ਛੱਡ ਕੇ ਜਵਾਹਾਂ ਖਾਵੈ = ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਊਠ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮੂਰਖ ਤੇ ਸਾਕਤ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਖ਼ੁਰਾਕ ਵੀ ਐਸੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਣਕ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਜਵਾਹਾਂ ਰੂਪ ਔਗੁਣ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਕਮਲੇ ਦਾ ਕਛੋਟੜਾ; ਕਦੇ ਲਕ ਕਦੇ ਸੀਸ ਵਲਾਵੈ।

ਜਿਵੇਂ ਕਮਲੇ ਦਾ ਕਛੋਟੜਾ = ਲੰਗੋਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਦੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲੱਕ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਸੀਸ = ਸਿਰ ਦੁਆਲੇ ਵਲਾਵੈ = ਵਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੂਰਖ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਹੈ, ਕਦੇ ਉਹ ਸਿਰ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਨਿਮਰਤਾ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਿਉ ਕਰਿ ਟੁੰਡੇ ਹਥੜਾ; ਸੋ ਚੁਤੀਂ ਸੋ ਵਾਤਿ ਵਤਾਵੈ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਟੁੰਡਾ ਆਪਣੇ ਸੋ = ਉਸੇ ਇਕ ਹਥੜਾ = ਹੱਥ ਕਰਿ = ਨਾਲ ਚੁਤੀਂ = ਚੁਤੜ (ਚਿੱਤੜ) ਧੋਂਦਾ ਹੈ, ਸੋ = ਉਹ ਹੱਥ ਵਾਤਿ = ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਵਤਾਵੈ = ਫੇਰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੁੰਡੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜਿਸ ਮੂਰਖ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਰੱਬ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਹੱਥ ਨਹੀਂ, ਉਹੀ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਰੂਪੀ ਹੱਥ ਨਾਲ ਔਗੁਣ ਕਰਨ ਰੂਪਚੁਤੜ ਧੋਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹੀ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਰੂਪੀ ਹੱਥ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਰੂਪ ਵਤਾਵੈ = ਦੱਸਦਾ ਹੈ।

ਸੰਨੀ ਜਾਣੁ ਲੁਹਾਰ ਦੀ; ਖਿਨੁ ਜਲਿ ਵਿਚਿ ਖਿਨ ਅਗਨਿ ਸਮਾਵੈ।

(‘ਸੰਨ੍ਹੀ’ ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਲੁਹਾਰ ਦੀ ਸੰਨੀ (ਚਿਮਟੀ) ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਜਾਣੁ = ਜਾਣਨਾ ਕਰੋ ਕਿ ਉਹ ਖਿਨੁ = ਪਲ ਜਲਿ = ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਤੇ ਖਿਨ = ਪਲ ਹੀ ਅਗਨਿ = ਅੱਗ ਵਿਚ ਸਮਾਵੈ = ਸਮਾ ਕੇ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੁਹਾਰ ਦੀ ਸੰਨੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਾਕਤ, ਮੂਰਖ ਪੁਰਸ਼ ਕਦੇ ਜਲ ਰੂਪੀ ਮੋਹ ਵਿਚ ਰੋਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕਦੇ ਕ੍ਰੋਧ ਰੂਪੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸਮਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਮਖੀ ਬਾਣੁ ਕੁਬਾਣ ਹੈ; ਲੈ ਦੁਰਗੰਧ ਸੁਗੰਧ ਨ ਭਾਵੈ।

ਜਿਵੇਂ ਮੱਖੀ ਨੂੰ ਕੁਬਾਣ = ਭੈੜੀ ਵਾਦੀ ਹੈ ਤੇ ਦੁਰਗੰਧ = ਭੈੜੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਨੂੰ ਲੈਣਾ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਬਾਣੁ = ਸੁਭਾਅ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਗੰਧ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਖ਼ੁਸ਼ਬੂ ਨ = ਨਹੀਂ ਭਾਵੈ = ਭਾਉਂਦੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੱਖ

ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਾਕਤ ਮੂਰਖ ਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਵੀ ਭੈੜੀ ਵਾਦੀ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਸਦਾ ਕੁਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਬੈਠਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਸੰਗਤ ਦੀ ਭਗਤੀ ਰੂਪ ਖ਼ੁਸ਼ਬੂ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ।

ਮੂਰਖ ਦਾ ਕਿਹੁ; ਹਥਿ ਨ ਆਵੈ ॥੧੦॥

ਮੂਰਖ ਪੁਰਖ ਦੇ ਕਿਹੁ = ਕੁਝ ਵੀ ਹੱਥ ਨ = ਨਹੀਂ ਆਵੈ = ਆਉਂਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਥਾਉਂ-ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਅਰਥ ਹੀ ਗੁਆ ਲੈਂਦਾ ਹੈ॥੧੦॥

ਪਉੜੀ ੧੧ (ਮੂਰਖ ਕੁਫੱਕੜ ਕਰਦੇ ਹਨ)

ਤੋਤਾ ਨਲੀ ਨ ਛਡਈ; ਆਪਣ ਹਥੀਂ ਫਾਥਾ ਚੀਕੈ।

('ਤੋਤਾ' ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਤੋਤਾ ਨਲੀ = ਨਾਲੀ, ਨਲਕੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਛਡਈ = ਛੱਡਦਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਫਾਥਾ = ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੀ ਚੀਕੈ = ਚੀਕਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵ ਰੂਪੀ ਤੋਤਾ ਨਲੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਵਾਸ਼ਨਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਆਪ ਹੀ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਦੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਚੀਕਦਾ ਹੈ।

ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ—ਨਲੀ = ਤੋਤਾ ਫੜਨ ਦਾ ਇਕ ਯੰਤਰ, ਜੋ ਬਾਂਸ ਦੀ ਨਾਲੀ (ਨਲਕੀ) ਤੋਂ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਪਾਣੀ ਦਾ ਇਕ ਬੱਠਲ ਭਰ ਕੇ, ਪਾਸੇ 'ਤੇ ਦੋ ਕਿੱਲੇ ਗੱਡ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਵਿਚ ਨਲਕੀ ਰੱਖ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕੁਝ ਕੁ ਅਨਾਰ ਦੇ ਦਾਣੇ ਰੱਖ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਤੋਤਾ ਅਨਾਰ ਦੇ ਦਾਣੇ ਖਾਣ ਲਈ ਨਲਕੀ ਉੱਪਰ ਬੈਠਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਘੁੰਮ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਤੋਤਾ ਪੁੱਠਾ ਲਟਕਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਥੱਲੇ ਬੱਠਲ ਵਿਚ ਪਏ ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਨਲੀ ਨੂੰ ਛੱਡਦਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਨਲਕੀ ਨਾਲੋਂ ਪੌਂਚੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਕੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਇਤਨੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਆਣ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਫੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ—ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਘਰ ਰੂਪੀ ਬੱਠਲ ਹੈ, ਪਦਾਰਥਾਂ ਰੂਪੀ ਪਾਣੀ ਹੈ, ਰਾਗ ਦ੍ਵੈਖ ਰੂਪੀ ਦੋ ਕਿੱਲੇ ਗੱਡੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਨਲੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਵਾਸ਼ਨਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਜੀਵ ਰੂਪੀ ਤੋਤਾ ਬਿਧ, ਨਿਖੇਧ ਰੂਪੀ ਖੰਭਾਂ ਨਾਲ ਉਡਾਰੀਆਂ ਮਾਰਦਾ ਹੋਇਆ ਮਨ ਬੁੱਧ ਰੂਪੀ ਪੌਂਚਿਆਂ ਨਾਲ ਵਾਸ਼ਨਾ ਰੂਪੀ ਨਲੀ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕਰਕੇ ਵਿਸ਼ੇ ਸੁੱਖ ਰੂਪੀ ਅਨਾਰ ਦੇ ਦਾਨਿਆਂ ਨੂੰ ਖਾਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵਾਸ਼ਨਾ ਰੂਪੀ ਨਲੀ ਦੇ ਉਲਟਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਰੂਪੀ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਜੀਵ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਇਸ ਵਾਸ਼ਨਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਇਉਂ ਯਮਰਾਜ ਰੂਪੀ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਇਸ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਇਸ ਨੂੰ ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਰੂਪ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਬਾਂਦਰ ਮੁਠਿ ਨ ਛਡਈ; ਘਰਿ ਘਰਿ ਨਚੈ ਝੀਕਣੁ ਝੀਕੈ।

ਜਿਵੇਂ ਬਾਂਦਰ ਲੋਭੀ ਹੋ ਕੇ ਛੋਲਿਆਂ ਦੀ ਮੁੱਠ ਨ = ਨਹੀਂ ਛਡਈ = ਛੱਡਦਾ ਤੇ ਅਖ਼ੀਰ ਫੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਘਰ-ਘਰ ਅੱਗੇ ਨਚੈ = ਨੱਚਦਾ ਤੇ ਝੀਕਣੁ ਝੀਕੈ = ਸ੍ਵਾਂਗ, ਨਕਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬਾਂਦਰ ਨੂੰ ਪਕੜਨ ਵਾਲੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਇਕ ਝੱਜਰ (ਜਿਸ ਦਾ ਮੂੰਹ ਛੋਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਗੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਵਿਚ ਕੁਝ ਛੋਲੇ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕੁਝ ਬਾਹਰ ਖਿਲਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਵੱਡਾ ਬਾਂਦਰ ਜੋ ਘੂਰ ਘੂਰ ਕੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਰ੍ਹੇ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਛੋਲੇ ਖਾਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਝੱਜਰ ਵਿਚ ਹੱਥ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਹ ਛੋਲਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰੀ ਬੰਦ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਮੁੱਠੀ ਉਸ ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਂਦੀ

ਹੈ ਤੇ ਹੱਥ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੇ ਮੇਰਾ ਹੱਥ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਤਨੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਕਲੰਦਰ ਆਣ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਜਿਉ ਕਪਿ ਕੇ ਕਰ ਮੁਸਟਿ ਚਨਨ ਕੀ ਲੁਬਧਿ ਨ ਤਿਆਗੁ ਦਇਓ ॥

(ਗਉੜੀ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੩੩੬)

ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬਾਂਦਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜੀਵ ਲੋਭ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਮੋਹ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੇ ਤੇ ਫਿਰ ਅਖ਼ੀਰ ਬਾਂਦਰ ਵਾਂਗ ਘਰ ਘਰ ਭਾਵ ਜੂਨਾਂ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਨੱਚਦਾ ਤੇ ਸ੍ਵਾਂਗ ਕਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ।

ਗਦਹੁ ਅੜੀ ਨ ਛਡਈ; ਚੀਘੀ ਪਉਦੀ ਹੀਕਣਿ ਹੀਕੈ।

('ਗਦਹੁ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਗਦਹੁ = ਗਧਾ ਅੜੀ (ਜ਼ਿੱਦ) ਨ = ਨਹੀਂ ਛਡਈ = ਛੱਡਦਾ ਤੇ ਚੀਘੀ = ਛੱਟ[1] ਦੇ ਪਉਦੀ = ਪੈਂਦਿਆਂ ਹੀਕਣਿ ਹੀਕੈ = ਹਿਣਕਦਾ ਤੇ ਟੀਟਣੇ, ਭਾਵ ਦੁਲੱਤੇ (ਪਿਛਲੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਹਾਰ) ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਾਮੀ ਪੁਰਖ ਖੋਤੇ ਵਾਂਗ ਅੜੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ ਤੇ ਜੇਕਰ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੀ ਛੱਟ ਪਾਈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਹਿਣਕਦਾ ਤੇ ਦੁਲੱਤੇ ਮਾਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਕੁਤੇ ਚਕੀ ਚਟਣੀ; ਪੂਛ ਨ ਸਿਧੀ ਧ੍ਰੀਕਣਿ ਧ੍ਰੀਕੈ।

('ਚੱਕੀ' ਤੇ 'ਚੱਟਣੀ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਕੁੱਤੇ ਨੂੰ ਰਾਜ-ਗੱਦੀ 'ਤੇ ਬਿਠਾ ਦੇਈਏ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਚੱਕੀ ਚਟਣੀ = ਚੱਟਣ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪੂਛ ਧ੍ਰੀਕਣਿ ਧ੍ਰੀਕੈ = ਖਿੱਚਣ ਖਿਚਾਈ ਕਰਨ 'ਤੇ ਵੀ ਸਿੱਧੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਤਿੰਨ ਵਲ ਪਾਈ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਲੋਭੀ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦੇ ਰਾਜ ਤਖ਼ਤ 'ਤੇ ਬਿਠਾ ਦੇਈਏ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਮਾਇਆ ਰੂਪੀ ਚੱਕੀ ਨੂੰ ਚੱਟਣ ਵਾਸਤੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਸਿੱਧੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤੇ ਮਨ ਦੀ ਖਿੱਚਾ-ਖਿਚਾਈ ਕਰਕੇ ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ (ਰਜੋ, ਸਤੋ, ਤਮੋ) ਦੇ ਵਲ ਵਲੇਵੇਂ ਪਾਈ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

ਕਰਨਿ ਕੁਫਕੜ ਮੂਰਖਾਂ; ਸਪ ਗਏ ਫੜਿ ਫਾਟਨਿ ਲੀਕੈ।

('ਕੁਫੱਕੜ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਮੂਰਖ ਲੋਕ ਕੁਫਕੜ = ਖੋਟੇ ਕਰਮ ਕਰਨਿ = ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸੱਪ ਦੇ ਗਏ = ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਉਸ ਦੀ ਲੀਕੈ = ਲੀਕ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਫਾਟਨਿ = ਕੁੱਟਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੱਪ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮਨ ਦਾ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਵੱਲ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਇਹ ਸੱਪ ਦੀ ਲੀਕ ਜਾਣੋ। ਮਨ ਦੀ ਮੰਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਲੀਕ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਇੰਦਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕੱਟ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਪਗ ਲਹਾਇ; ਗਣਾਇ ਸਰੀਕੈ ॥੧੧॥

('ਪੱਗ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮੂਰਖ ਲੋਕ ਪੱਗ ਲਹਾਇ = ਲੁਹਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਰੀਕੈ = ਸ਼ਰੀਕ ਗਣਾਇ = ਗਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਮੂਰਖ ਲੋਕ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬੁਰੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਸਕੇ

---

੧. ਗਧੇ ਉੱਤੇ ਲੱਦੜ ਦੀ ਉਹ ਥੈਲੀ (ਬੋਰੀ) ਜਿਸ ਦਾ ਪਿੱਠ 'ਤੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਭਾਗ ਖ਼ਾਲੀ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਉੱਤੇ ਬੋਝ ਭਰਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਭੈਣ-ਭਰਾਵਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਬੁਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਪੂਛ ਨਾ ਸਿੱਧੀ ਹੋਣ ਵਾਂਗ ਬੁਰੇ ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੇ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਭੈਣ-ਭਰਾ ਦੇ ਮਰ ਜਾਣ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਪੱਗ ਲੁਹਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਰੀਕ ਜਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ॥੧੧॥

ਪਉੜੀ ੧੨ (ਮੂਰਖ ਬੋਲ ਵਿਗਾੜ)

ਅੰਨਾ ਆਖੇ ਲੜਿ ਮਰੈ; ਖੁਸੀ ਹੋਵੈ ਸੁਣ ਨਾਉ ਸੁਜਾਖਾ।

('ਅੰਨ੍ਹਾ' ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਨਿਗ੍ਹਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਅੰਨ੍ਹਾ ਆਖੇ = ਕਹੇ ਤਾਂ ਉਹ ਲੜ ਲੜ ਕੇ ਮਰੈ = ਮਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਸੁਜਾਖਾ = ਮਨਾਖਾ ਨਾਉ = ਨਾਮ ਨਾਲ ਪੁਕਾਰੇ ਤਾਂ ਉਹ ਇਹ ਲਫ਼ਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋਵੈ = ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਭੋਲਾ ਆਖੇ ਭਲਾ ਮੰਨਿ; ਅਹਮਕੁ ਜਾਣਿ ਅਜਾਣਿ ਨ ਭਾਖਾ।

ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਭੋਲਾ ਆਖੇ = ਆਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਭਲਾ = ਚੰਗਾ ਮੰਨਿ = ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਉਸੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਅਹਮਕੁ = ਮੂਰਖ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਅਜਾਣਿ = ਅਨਜਾਣ ਜਾਣ ਕੇ ਭਾਖਾ = ਬੋਲਦਾ ਹੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਧੋਰੀ ਆਖੈ ਹਸਿ ਦੇ; ਬਲਦ ਵਖਾਣਿ ਕਰੈ ਮਨਿ ਮਾਖਾ।

ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਧੋਰੀ[1] = ਆਗੂ ਜਾਂ ਮੁਖੀਆ ਆਖੈ = ਆਖ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਉਹ ਹਸਿ ਦੇ = ਹੱਸਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜੇਕਰ ਉਸ ਨੂੰ ਬਲਦ ਕਹਿ ਕੇ ਵਖਾਣਿ = ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਮਨ ਵਿਚ ਮਾਖਾ = ਕ੍ਰੋਧ, ਭਾਵ ਗ਼ੁੱਸਾ ਕਰੈ = ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਕਾਂਉ ਸਿਆਣਪ ਜਾਣਦਾ; ਵਿਸਟਾ ਖਾਇ ਨ ਭਾਖ ਸੁਭਾਖਾ।

ਜਿਵੇਂ ਕਾਂਉ = ਕਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿਆਣਪ ਵਾਲਾ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਕਰਮ ਵਿਸਟਾ = ਗੰਦਗੀ ਖਾਇ = ਖਾਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਭਾਖਾ = ਬੋਲੀ ਵੀ ਸੁਭਾਖਾ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਬੋਲੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮੂਰਖ ਲੋਕ ਗੰਦਗੀ ਰੂਪ ਪਦਾਰਥ ਹੀ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਿਆਣਪ ਵਾਲੇ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਕਾਂ ਵਾਂਗ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਬੋਲੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਨਾਉ ਸੁਰੀਤ ਕੁਰੀਤ ਦਾ; ਮੁਸਕ ਬਿਲਾਈ ਗਾਂਡੀ ਸਾਖਾ।

ਜਿਹੜੇ ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਕੁਰੀਤ = ਭੈੜੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਰੀਤ = ਚੰਗੀ ਰੀਤ ਵਾਲੇ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ। ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੰਗਲੀ ਬਿੱਲੇ ਦੇ ਗਾਂਡੀ ਸਾਖਾ = ਅੰਡ ਕੋਸ਼ ਅਤੇ ਗੁਦਾ ਪਾਸ ਦੀ ਗੰਢ ਤੋਂ ਜੋ ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲੀ ਚਿਕਨਾਈ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਸਕ ਬਿਲਾਈ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਹੇਠਿ ਖੜਾ ਥੂ ਥੂ ਕਰੈ; ਗਿਦੜ ਹਥਿ ਨ ਆਵੈ ਦਾਖਾ।

ਜਿਵੇਂ ਗਿੱਦੜ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਦਾਖਾਂ ਨ = ਨਹੀਂ ਆਵੈ = ਆਉਂਦੀਆਂ ਤੇ ਉਹ ਹੇਠਾਂ ਖੜਾ ਹੀ ਥੂ-ਥੂ ਕਰੈ = ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਗਿਦੜ ਦਾਖ ਨਾ ਅਪੜੈ ਆਖੈ ਥੂਹ ਕਉੜੀ। *(ਵਾਰ ੩੪, ਪਉੜੀ ੬)*

---

੧. **ਧੋਰੀ**—ਗੱਡੇ ਅੱਗੇ ਜਿਹੜਾ ਤੀਜਾ ਬਲਦ ਜੋੜਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀ 'ਧੋਰੀ' ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਬੋਲ ਵਿਗਾੜੁ; ਮੂਰਖ ਭੇਡਾਖਾ ॥੧੨॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਦੋਂ ਮੂਰਖ ਪੁਰਖ ਆਪਣੇ ਬੜਬੋਲੇ ਸੁਭਾਅ ਕਰਕੇ ਭੈੜੇ ਬੋਲ ਬੋਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਬੋਲ ਵਿਗਾੜੁ = ਬੋਲਾਂ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਭੇਡਾਖਾ (ਭੇਡ + ਆਖਾ) ਭੇਡਾਂ ਦੀਆਂ ਆਖਾ = ਅੱਖਾਂ ਵਾਂਗ ਅਕਲ ਤੋਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ ਅਤੇ ਭੇਡ-ਚਾਲ ਵਾਂਗ ਲਾਈ-ਲੱਗ ਹੋ ਕੇ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥੧੨॥

ਪਉੜੀ ੧੩ (ਮੂਰਖ ਵਿਣ ਗੁਣ ਗਰਬੀ ਹੈ)

ਰੁਖਾਂ ਵਿਚਿ ਕੁਰੁਖ ਹੈ; ਅਰੰਡੁ ਅਵਾਈ ਆਪੁ ਗਣਾਏ।

ਜਿਵੇਂ ਰੁੱਖਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅਰੰਡੁ = ਇਰੰਡ ਦਾ ਕੁਰੁਖ = ਖੋਟਾ ਰੁੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਾ ਹੋਣ 'ਤੇ ਵੀ ਅਵਾਈ = ਵਿਅਰਥ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗਣਾਏ = ਗਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਇਹ ਕੌੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਦੂਸਰਾ ਇਸ ਦੀ ਲੱਕੜੀ ਪੋਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉੱਚਾ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਰੰਡ ਦੇ ਰੁੱਖ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜੋ ਮੂਰਖ ਲੋਕ ਹਨ, ਉਹ ਵੀ ਸਦਾ ਹੀ ਖੋਟੇ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵਿਅਰਥ ਹੀ ਆਪਣਾ ਆਪ ਗਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। (੧) ਕੌੜੇ ਬਚਨ ਬੋਲਦੇ ਹਨ, (੨) ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਉੱਚੇ ਹਨ, (੩) ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਖ਼ਾਲੀ ਹਨ।

ਪਿਦਾ ਜਿਉ ਪੰਖੇਰੂਆਂ; ਬਹਿ ਬਹਿ ਡਾਲੀ ਬਹੁਤ ਬਫਾਏ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਪੰਖੇਰੂਆਂ = ਪੰਛੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਪਿਦਾ = ਛੋਟੇ ਕੱਦ ਦਾ ਚਿੜੀ ਨਾਲੋਂ ਛੋਟਾ ਪੰਛੀ ਡਾਲੀ = ਟਾਹਣੀਆਂ ਉੱਤੇ ਬਹਿ ਬਹਿ = ਬੈਠ ਬੈਠ ਕੇ ਬਹੁਤ ਬਫਾਏ = ਹੰਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਟਾਹਣੀ ਮੈਂ ਝੁਕਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਇਤਨਾ ਭਾਰ ਹੈ, ਸਲਵਾੜ ਦੀ ਪੱਤੀ 'ਤੇ ਬੈਠਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕਮਾਦੀ ਦੀ ਪੱਤੀ 'ਤੇ ਬੈਠਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਪੱਤੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਝੁਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਉਂ ਹੰਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਪੱਤੀ ਝੁਕਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਰੂਪ ਪੰਛੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਛੋਟੇ ਪੰਛੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਾਕਤ ਪੁਰਸ਼ ਹਨ, ਉਹ ਵੀ ਕੋਈ ਅਹੁਦਾ ਪਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੰਕਾਰ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਉੱਚਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਕਮਜ਼ੋਰ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਝੁਕਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ।

ਭੇਡ ਭਿਵਿੰਗਾ ਮੁਹੁ ਕਰੈ; ਤਰਣਾਪੈ ਦਿਹਿ ਚਾਰਿ ਵਲਾਏ।

('ਤਰਣਾ-ਪੈ' ਡੈਸ਼ ਲਗਾ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਭੇਡ ਮੁਹੁ = ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਭੈਂ-ਭੈਂ ਕਰੈ = ਕਰ ਕੇ ਭਿਵਿੰਗਾ = ਟੇਢੀ ਅੱਖ ਕਰ ਕੇ ਤੁਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਤਰਣਾਪੈ = ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਚਾਰ ਦਿਹਿ = ਦਿਨ ਵਲਾਏ = ਬਤੀਤ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖ ਵੀ ਭੇਡਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਰੂਪ ਟੇਢਪਣਾ ਕਰ ਕੇ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਮੋੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਚਾਰ ਦਿਨ ਬਤੀਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅੱਗੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਲਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

ਮੁਖੁ ਅਖੀਂ ਨਕੁ ਕੰਨ ਜਿਉ; ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਵਿਚਿ ਗਾਂਡਿ ਸਦਾਏ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦੇ ਕੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਮੁਖੁ = ਮੂੰਹ, ਅਖੀਂ = ਅੱਖਾਂ, ਨਕੁ, ਕੰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇੰਦਰੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਗਾਂਡਿ = ਗੁਦਾ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰਾ ਸਦਾਏ = ਸਦਵਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਮਿਰਚਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਝੂਠਾ ਹੀ ਗੁਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਮੀਆਂ ਘਰਹੁ ਨਿਕਾਲੀਐ; ਤਰਕਸੁ ਦਰਵਾਜੇ ਟੰਗਵਾਏ।

ਜਿਵੇਂ ਮੀਆਂ = ਸਿਪਾਹੀ ਨੂੰ ਘਰਹੁ = ਘਰ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਾਲੀਐ = ਕੱਢ ਦੇਈਏ ਤੇ ਉਹ ਆਪਣਾ ਤਰਕਸੁ = ਹਥਿਆਰ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਉੱਤੇ ਟੰਗਵਾਏ = ਟੰਗ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ ? ਭਾਵ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਕੱਲੇ ਹਥਿਆਰ ਟੰਗ ਕੇ ਦਿਖਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਦੁਸ਼ਮਣ ਡਰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਕੋਈ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਵੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਪਾਖੰਡੀ ਰੂਪ ਸਿਪਾਹੀ ਨੂੰ ਸਾਧਸੰਗਤ ਰੂਪੀ ਘਰ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਹਥਿਆਰ ਰੂਪ ਸਤ, ਸੰਤੋਖ ਆਦਿ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਰੂਪ ਭੇਖ ਉੱਤੇ ਟੰਗ ਦੇਵੇ ਭਾਵ ਸਤ, ਸੰਤੋਖ ਆਦਿ ਦਾ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਇਕੱਲੇ ਦਿਖਾਉਣ ਨਾਲ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਹੀਂ ਡਰਦੇ।

ਮੂਰਖ ਅੰਦਰਿ ਮਾਣਸਾਂ; ਵਿਣੁ ਗੁਣ ਗਰਬੁ ਕਰੈ ਆਲਾਏ।

ਮਾਣਸਾਂ = ਮਨੁੱਖਾਂ ਅੰਦਰਿ = ਵਿੱਚੋਂ ਉਹ ਮੂਰਖ ਇਨਸਾਨ ਹੈ, ਜੋ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਵਿਣੁ = ਹੀਣਾ ਹੋਣ ਕਰੈ = ਕਰਕੇ ਵਿਅਰਥ ਹੀ ਗਰਬੁ = ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਬਚਨ ਆਲਾਏ = ਬੋਲਦਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਨਾਨਕ ਤੇ ਨਰ ਅਸਲਿ ਖਰ ਜਿ ਬਿਨੁ ਗੁਣ ਗਰਬੁ ਕਰੰਤ ॥੧੫॥

(ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੧੪੧੧)

ਮਜਲਸ ਬੈਠਾ; ਆਪੁ ਲਖਾਏ ॥੧੩॥

ਐਸੇ ਮਨੁੱਖ ਮਜਲਸ = ਸਭਾ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਹੰਕਾਰ ਭਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਲਖਾਏ = ਜਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ॥੧੩॥

ਪਉੜੀ ੧੪ (ਮੂਰਖ ਕੌਣ ਹੈ ?)

ਮੂਰਖ ਤਿਸ ਨੋ ਆਖੀਐ; ਬੋਲੁ ਨ ਸਮਝੈ ਬੋਲਿ ਨ ਜਾਣੈ।

ਮੂਰਖ ਤਿਸ = ਉਸ ਨੋ = ਨੂੰ ਆਖੀਐ = ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਠੀਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਦੇ ਬੋਲੁ = ਬਚਨ ਨ = ਨਾ ਸਮਝੇ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਚੰਗੇ ਬੋਲਿ = ਬੋਲਣ ਦੀ ਜਾਣੈ = ਜਾਚ ਹੋਵੇ।

ਹੋਰੋਂ ਕਿਹੁੰ ਕਰਿ ਪੁਛੀਐ; ਹੋਰੋਂ ਕਿਹੁੰ ਕਰਿ ਆਖਿ ਵਖਾਣੈ।

ਅਜਿਹੇ ਮੂਰਖ ਨੂੰ ਕੁਝ ਪੁਛੀਐ = ਪੁੱਛੀਏ ਤਾਂ ਕਿਹੁੰ = ਕੁਝ ਹੋਰੋਂ = ਹੋਰ ਹੀ ਦੱਸ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਗੱਲ ਹੋਰ ਹੀ ਕਰਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਹੁੰ = ਕੁਝ ਹੋਰੋਂ = ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਵਖਾਣੈ = ਵਖਿਆਣ ਆਖਿ = ਕਥਨ ਕਰਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਦਿਨ ਤੇ ਦਿਨ ਨੂੰ ਰਾਤ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਉਲਟ ਵਖਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸਿਖ ਦੇਇ ਸਮਝਾਈਐ; ਅਰਥੁ ਅਨਰਥੁ ਮਨੈ ਵਿਚਿ ਆਣੈ।

ਜੇਕਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਖ = ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਕੇ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਸਮਝਾਈਏ ਤਾਂ ਉਹ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਦੇ ਅਰਥ ਵੀ ਮਨੈ = ਮਨ ਵਿਚ ਅਨਰਥੁ = ਉਲਟੇ ਅਰਥ ਆਣੈ = ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਵਡਾ ਅਸਮਝੁ ਨ ਸਮਝਈ; ਸੁਰਤਿ ਵਿਹੂਣਾ ਹੋਇ ਹੈਰਾਣੈ।

ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਜਾਣਨ ਵਾਲੇ ਅਸਮਝੁ = ਸਮਝ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਮਨੁੱਖ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝਈ = ਸਮਝਦੇ ਨ = ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸੁਰਤ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹੈਰਾਣੈ = ਹੈਰਾਨ ਹੋਇ = ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮਤਿ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਈ; ਦੁਰਮਤਿ ਮਿਤ੍ਰ ਸਤ੍ਰ ਪਰਵਾਣੈ।

ਗੁਰਮਤਿ (ਗੁਰ + ਮਤਿ) ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ = ਸਿੱਖਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿਤਿ = ਸੁਰਤ ਵਿਚ ਨ = ਨਹੀਂ ਆਵਈ = ਆਉਂਦੀ ਤੇ ਉਹ ਦੁਰਮਤਿ = ਖੋਟੀ ਮਤ ਕਰਕੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਸਤ੍ਰ = ਵੈਰੀ ਤੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਿੱਤਰ ਪਰਵਾਣੈ = ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਮੂਰਖ ਦੀ ਉਲਟੀ ਮਤ ਹੈ।

ਅਗਨੀ ਸਪਹੁ ਵਰਜੀਐ; ਗੁਣ ਵਿਚਿ ਅਵਗੁਣ ਕਰੈ ਧਿਙਾਣੈ।

ਜੇਕਰ ਮੂਰਖ ਨੂੰ ਅਗਨੀ = ਅੱਗ ਵਿਚ ਹੱਥ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਅਤੇ ਸਪਹੁ = ਸੱਪ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾਉਣ ਤੋਂ ਵਰਜੀਐ = ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਗੁਣ ਵਿਚ ਅਵਗੁਣ = ਔਗੁਣ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਉਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲਈ ਧਿਙਾਣੈ = ਧੱਕਾ-ਜ਼ੋਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਜਿਹੜੇ ਕੰਮ ਤੋਂ ਰੋਕੋ, ਉਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਮੂਤੇ ਰੋਵੈ; ਮਾਂ ਨ ਸਿਵਾਣੈ ॥੧੪॥

ਜਿਵੇਂ ਮਾਂ ਆਪਣੇ ਰੋਵੈ = ਰੋਂਦੇ ਹੋਏ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਮੂਤੇ = ਮੁਤਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗਿੱਲੇ ਬਿਸਤਰੇ ਕਾਰਨ ਔਖਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਉਹ ਮਾਂ ਦੇ ਉਪਕਾਰ ਨੂੰ ਸਿਵਾਣੈ = ਪਛਾਣਦਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਕਿ ਮਾਂ ਤਾਂ ਭਲਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਬਲਕਿ ਰੋਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮੂਰਖ ਲੋਕ ਵੀ ਇਕ ਬੱਚੇ ਦੇ ਵਾਂਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਪੁਰਸ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੂਰਖ ਉਸ ਦੇ ਉਪਕਾਰ ਨੂੰ ਰੋਣ ਰੂਪ ਬੁਰਾ ਸਮਝ ਕੇ ਪਛਾਣਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ॥੧੪॥

ਪਉੜੀ ੧੫ (ਮੂਰਖ ਦੀ ਪਛਾਣ)

ਰਾਹੁ ਛਡਿ ਉਝੜਿ ਪਵੈ; ਆਗੂ ਨੋ ਭੁਲਾ ਕਰਿ ਜਾਣੈ।

('ਭੁੱਲਾ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਮੂਰਖ ਪੁਰਸ਼ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਰਾਹੁ = ਰਸਤੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਉਝੜਿ = ਉਜਾੜ ਰੂਪ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪਵੈ = ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਰਾਹ ਦੱਸਣ ਵਾਲੇ ਆਗੂ ਭਾਵ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਉਲਟਾ ਭੁੱਲਿਆ ਹੋਇਆ ਕਰਿ = ਕਰਕੇ ਜਾਣੈ = ਜਾਣਦੇ ਹਨ।

ਬੇੜੇ ਵਿਚਿ ਬਹਾਲੀਐ; ਕੁਦਿ ਪਵੈ ਵਿਚਿ ਵਹਣ ਧਿਙਾਣੈ।

ਜੇ ਐਸੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬੇੜੇ ਵਿਚ ਬਹਾਲੀਐ = ਬਿਠਾ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਉਹ ਧਿਙਾਣੈ = ਧੱਕਾ-ਜ਼ੋਰੀ ਨਾਲ ਵਹਣ = ਨਦੀ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਵਹਾਅ ਵਿਚ ਕੁੱਦ ਪਵੈ = ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਛਾਲ ਮਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਮਨਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਸੰਗਤ ਰੂਪ ਬੇੜੀ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਉਹ ਧੱਕਾ-ਜ਼ੋਰੀ ਨਾਲ ਫਿਰ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਨਦੀ ਵਿਚ ਕੁੱਦ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

ਸੁਘੜਾਂ ਵਿਚਿ ਬਹਿਠਿਆਂ; ਬੋਲ ਵਿਗਾੜਿ ਉਘਾੜਿ ਵਖਾਣੈ।

ਜੇਕਰ ਮੂਰਖਾਂ ਨੂੰ ਸੁਘੜਾਂ = ਸਮਝਦਾਰਾਂ ਵਿਚ ਬਹਿਠਿਆਂ = ਬਿਠਾ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮੂਰਖਤਾ

ਭਰੇ ਬੋਲ ਵਿਗਾੜਿ = ਵਿਗੜੇ ਹੋਏ ਬੋਲਾਂ ਨੂੰ ਵਖਾਣੈ = ਕਥਨ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮੂਰਖਤਾਈ ਨੂੰ ਉਘਾੜਿ = ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਮਨਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਉਹ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਉਲਟ ਵਿਗੜੇ ਹੋਏ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਬੋਲ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮਨਮੁਖਤਾਈ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸੁਘੜਾਂ ਮੂਰਖ ਜਾਣਦਾ; ਆਪਿ ਸੁਘੜੁ ਹੋਇ ਵਿਰਤੀਹਾਣੈ।

ਕਿਉਂਕਿ ਮੂਰਖ ਪੁਰਖ ਸੁਘੜਾਂ = ਸਿਆਣਿਆਂ **ਵਾ:** (ਸੁ + ਘੜਾਂ) ਸੁ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਘਾੜਤ ਘੜਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮੂਰਖ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਸੁਘੜੁ = ਸਿਆਣਾ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਵਿਰਤੀਹਾਣੈ (ਵਿਰਤੀ + ਹਾਣੈ) ਹਾਣੈ = ਹਾਣਤਾ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਕੇ ਵਿਰਤੀ = ਵਰਤਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਦਿਹ ਨੋ ਰਾਤਿ ਵਖਾਣਦਾ; ਚਾਮ ਚੜਿਕ ਜਿਵੇ ਟਾਨਾਣੈ।

('ਚੜਿੱਕ' ਅੱਖਰ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਚਾਮ ਚੜਿਕ ਤੇ ਟਾਨਾਣੈ = ਟਿਟਾਣਾ ਦਿਹ = ਦਿਨ ਨੋ = ਨੂੰ ਰਾਤ ਵਖਾਣਦਾ = ਆਖਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਦਿਨ ਸਮੇਂ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਹੀ ਦਿਨ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੂਰਖ ਲੋਕ ਵੀ ਚਾਮਚੜਿੱਕ ਤੇ ਟਟਾਣੇ ਵਾਂਗ ਹਨ, ਜੋ ਗਿਆਨੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅਗਿਆਨੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਅਗਿਆਨਤਾ ਨੂੰ ਹੀ ਅਸਲ ਗਿਆਨ ਸਮਝਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮਤਿ; ਮੂਰਖ ਚਿਤਿ ਨ ਆਣੈ ॥੧੫॥

ਇਸ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਮੂਰਖ ਤੇ ਬੇਸਮਝ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਚਿਤਿ = ਸੁਰਤ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤਿ (ਗੁਰ + ਮਤਿ) ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ = ਸਿੱਖਿਆ ਨ = ਨਹੀਂ ਆਵੈ = ਆਉਂਦੀ ॥੧੫॥

ਪਉੜੀ ੧੬ (ਮੂਰਖ ਦਾ ਅੰਤ)

ਵੈਦਿ ਚੰਗੇਰੀ ਊਠਣੀ; ਲੈ ਸਿਲ ਵਟਾ ਕਚਰਾ ਭੰਨਾ।

ਚੰਗੇਰੀ = ਚੰਗੀ ਊਠਣੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਸੰਘ ਵਿਚ ਕਚਰਾ ਫਸ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਕਚਰੇ[1] ਦੇ ਵਾੜੇ ਵਿਚ ਗਈ ਸੀ ਤਾਂ ਇਕ ਵੈਦ ਨੇ ਪੱਥਰ ਦੀ ਸਿਲਾ ਅਤੇ ਵੱਟਾ[2] ਲੈ ਕੇ ਊਠਣੀ ਦੇ ਸੰਘ ਵਿਚ ਫਸੇ ਕਚਰੇ ਨੂੰ ਭੰਨਾ = ਭੰਨ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਸੰਘ ਵਿਚ ਲੰਘ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਊਠਣੀ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਗਈ। ਅਤੇ :

ਸੇਵਕਿ ਸਿਖੀ ਵੈਦਗੀ; ਮਾਰੀ ਬੁਢੀ ਰੋਵਨਿ ਰੰਨਾ।

ਚੰਗਾ ਵੈਦ ਜਾਣ ਕੇ ਇਕ ਸੇਵਕ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਵੈਦਗੀ = ਹਕੀਮੀ ਸਿਖੀ = ਸਿੱਖ ਲਈ ਅਤੇ ਇਕ ਬੁੱਢੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਗਿੱਲੜ ਸੀ, ਸੇਵਕ ਨੇ ਵੀ ਵੈਦ ਵਾਲਾ ਤਰੀਕਾ ਅਪਣਾਇਆ ਤੇ ਬੁੱਢੀ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਲੰਮੇ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਗਲ ਉੱਤੇ ਵੱਟਾ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਉਹ ਬੁੱਢੀ ਮਰ ਗਈ ਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਰੰਨਾ = ਇਸਤਰੀਆਂ ਰੋਵਨਿ = ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ।

ਪਕੜਿ ਚਲਾਇਆ ਰਾਵਲੈ; ਪਉਦੀ ਉਘੜਿ ਗਏ ਸੁ ਕੰਨਾ।

ਜੋ ਵੈਦ ਬਣਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਨਵੇਂ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਪਕੜਿ = ਫੜ ਕੇ ਰਾਵਲੈ = ਰਾਜੇ ਦੇ ਪਾਸ ਚਲਾਇਆ =

---

੧. **ਕਚਰਾ**—ਕੱਚਾ ਖ਼ਰਬੂਜ਼ਾ, ਜੋ ਅਜੇ ਪੱਕਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਛੋਟੇ ਅਕਾਰ ਦਾ ਮਤੀਰਾ, ਇਸ ਨੂੰ ਕਚਰਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।
੨. **ਸਿਲ**—ਪੱਥਰ ਦਾ ਚੌਰਸ ਟੁਕੜਾ, **ਵੱਟਾ**—ਜੋ ਗੋਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਤੋਰ ਕੇ ਲੈ ਕੇ ਗਏ ਤੇ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੇ ਜੁੱਤੀਆਂ ਪਉਦੀ = ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਸੁ = ਉਸ ਦੇ ਕੰਨਾਂ = ਕੰਨ ਉਘੜਿ = ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਏ।

ਪੁਛੈ ਆਖਿ ਵਖਾਣਿਉਨੁ; ਉਘੜਿ ਗਇਆ ਪਾਜੁ ਪਰਛੰਨਾ।

ਰਾਜੇ ਦੇ ਪੁਛੈ = ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਆਖ ਕੇ ਵਖਾਣਿਉਨੁ = ਕਥਨ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਪਰਛੰਨਾ = ਲੁਕਿਆ ਪਾਜੁ = ਭੇਤ ਉਘੜਿ = ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਇਆ = ਗਿਆ।

ਪਾਰਖੂਆਂ ਚੁਣਿ ਕਢਿਆ; ਜਿਉ ਕਚਕੜਾ ਨ ਰਲੈ ਰਤੰਨਾ।

('ਕਚ-ਕੜਾ' ਇਕੱਠਾ ਬੋਲੋ)

ਪਾਰਖੂਆਂ ਨੇ ਐਸਾ ਮੂਰਖ ਚੁਣ ਕੇ ਕਢਿਆ = ਕੱਢ ਲਿਆ ਹੈ, ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਕਚਕੜਾ = ਕੱਚ ਦੀ ਵੰਗ ਰਤੰਨਾ = ਰਤਨਾਂ ਨਾਲ ਨ = ਨਹੀਂ ਰਲੈ = ਰਲ ਸਕਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੂਰਖ ਕਦੇ ਵੀ ਸਿਆਣਿਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਲ ਸਕਦੇ।

ਮੂਰਖ ਅਕਲੀ ਬਾਹਰਾ; ਵਾਂਸਹੁ ਮੂਲਿ ਨ ਹੋਵੀ ਗੰਨਾ।

ਮੂਰਖ ਸਦਾ ਅਕਲੀ = ਅਕਲੋਂ ਬਾਹਰਾ = ਬਾਹਰ ਭਾਵ ਅਕਲ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਵਾਂਸਹੁ = ਬਾਂਸ ਮੂਲਿ = ਰਤਾ ਭੀ ਗੰਨੇ ਵਰਗਾ ਰਸਦਾਇਕ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੋਵੀ = ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਂਸ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮੂਰਖ ਈਰਖਾ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜਨ ਵਾਲੇ ਕਦੇ ਭੀ ਗੰਨੇ ਦੇ ਮਿੱਠੇ ਰਸ ਵਾਂਗ ਮਿੱਠੇ ਤੇ ਪਿਆਰੇ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੇ।

ਮਾਣਸ ਦੇਹੀ; ਪਸੂ ਉਪੰਨਾ ॥੧੬॥

ਐਸੇ ਮੂਰਖ ਪੁਰਸ਼ ਮਾਣਸ = ਮਨੁੱਖਾ ਦੇਹੀ = ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪਸ਼ੂ ਰੂਪ ਉਪੰਨਾ = ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਨ ॥੧੬॥ ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਕਰਤੂਤਿ ਪਸੂ ਕੀ ਮਾਨਸ ਜਾਤਿ ॥ *(ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੨੬੭)*

ਸਾਖੀ ਮੂਰਖ ਵੈਦ ਦੀ—ਇਕ ਮੰਨਿਆ-ਪ੍ਰਮੰਨਿਆ ਵੈਦ ਸੀ, ਜੋ ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਸਿਆਣਾ ਸੀ। ਇਕ ਕੋਈ ਮੂਰਖ ਉਸ ਵੈਦ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਸੁਣ ਕੇ ਵੈਦ ਬਣਨ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਵੈਦ ਨੇ ਉਸ ਨਵੇਂ ਸ਼ਾਗਿਰਦ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਰੋਗੀ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਾਂ ਤਾਂ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਕਰ ਤਾਂ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਰੋਗ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗੇ ਤੇ ਰੋਗ ਹਟਾਉਣ ਵਾਲੀ ਔਸ਼ਧੀ ਦਾ ਵੀ ਪਤਾ ਲੱਗੇ। ਵੈਦ ਕਿਸੇ ਰੋਗੀ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਲਈ ਦੂਸਰੇ ਪਿੰਡ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਇਕ ਊਠਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਵੈਦ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵੈਦ ਜੀ, ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ ਤੁਸੀਂ ਮਿਲ ਗਏ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਹੀ ਚੱਲਿਆ ਸੀ। ਮੇਰੀ ਊਠਣੀ ਮਰਨ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਬਚਾਉ। ਵੈਦ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਊਠਣੀ ਤਾਂ ਮਰਨ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਹੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਗਲ ਸੁੱਜਿਆ ਹੋਇਆ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਉਸ ਵੈਦ ਨੇ ਊਠਣੀ ਦਾ ਗਲ ਫੜ ਕੇ ਹੱਥ ਲਾ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਗਲੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਫਸੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਵੈਦ ਨੇ ਪਰਖ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਊਠਣੀ ਬਾਹਰ ਸਮਾਣੇ 'ਚ ਚਰਨ ਗਈ ਸੀ ? ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੀ ਹਾਂ, ਗਈ ਸੀ। ਵੈਦ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਥੇ ਖ਼ਰਬੂਜ਼ਿਆਂ ਦਾ ਵਾੜਾ ਸੀ ? ਇਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਹਾਂ ਜੀ, ਕੱਚੇ ਖ਼ਰਬੂਜ਼ਿਆਂ ਦਾ ਵਾੜਾ ਸੀ। ਤਾਂ ਵੈਦ ਸਮਝ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਕਚਰਾ ਭਾਵ ਕੱਚਾ ਖ਼ਰਬੂਜ਼ਾ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਵੈਦ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਊਠਣੀ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਲਿਟਾਉ। ਉਸ ਨੇ ਲਿਟਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਗਰਦਨ ਦੇ ਹੇਠ ਇਕ ਪੱਥਰ ਦੀ ਸਿਲਾ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ ਤੇ

ਉੱਪਰ ਤੋਂ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਵੱਟੇ ਨਾਲ ਕੰਠ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਕਚਰਾ ਭੰਨਣ ਲੱਗਾ ਤੇ ਉਹ ਕਚਰਾ ਅੰਦਰ ਨਿਗਲ ਗਿਆ ਤੇ ਊਠਣੀ ਤੰਦਰੁਸਤ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠ ਗਈ। ਉਹ ਵੈਦ ਦਾ ਮੂਰਖ ਚੇਲਾ ਛੁੱਟੀ ਲੈ ਕੇ ਘਰ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੈਦ ਮੰਨ ਬੈਠਾ ਕਿ ਵੈਦਕੀ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸੌਖੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਇਕ ਦਿਨ ਵਿਚ ਵੈਦ ਬਣ ਗਿਆ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਲਈ ਵੈਦ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਆਪ ਹੀ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਹੋਕਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧੀ ਬਿਮਾਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਲਾਜ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਕਿਸੇ ਦੀ ਬਜ਼ੁਰਗ ਮਾਈ ਬਿਮਾਰ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੂਰਖ ਵੈਦ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਡੀ ਮਾਈ ਬਹੁਤ ਬਿਮਾਰ ਹੈ ਤੇ ਮੂਰਖ ਕਹਿੰਦਾ, ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਬੜੀ ਜਲਦੀ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਊ ਤੇ ਉੱਠ ਕੇ ਬੈਠੀ ਹੋ ਜਾਏਗੀ। ਮਾਈ ਦੇ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤੇ ਮਾਈ ਦੇ ਗਲੇ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾ ਕੇ ਟੋਹਣ ਲੱਗਾ। ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਇਕ ਸਿਆਣਾ ਬੰਦਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਵੈਦ ਤਾਂ ਨਬਜ਼ ਦੇਖਦੇ ਹਨ, ਤੂੰ ਗਲਾ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਉਸਤਾਦ ਬੜਾ ਕਾਬਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਮੈਂ ਵੈਦਗੀ ਸਿੱਖੀ ਹੈ। ਉਹ ਗਲਾ ਫੜ ਕੇ ਹੀ ਬਿਮਾਰੀ ਲੱਭਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਵਾਂ ਇਲਾਜ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਆਮ ਵੈਦਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਗਲਾ ਫੜ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਸਮਾਣੇ ਚਰਨ ਗਈ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵੈਦ ਜੀ ਇਹ ਕੋਈ ਪਸ਼ੂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਮਾਣੇ ਚਰਨ ਜਾਏਗੀ। ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹੋ ? ਮੂਰਖ ਵੈਦ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਇਲਾਜ ਕਰਾਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਤ-ਬਚਨ ਹੀ ਕਹਿਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਠੀਕ ਹੈ, ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ। ਮੂਰਖ ਵੈਦ ਨੇ ਆਪਣੇ ਝੋਲੇ ਵਿੱਚੋਂ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਪੱਥਰ ਦੀ ਸਿਲਾ ਤੇ ਇਕ ਵੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਤੇ ਕੰਠ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਸਿਲਾ ਰੱਖ ਕੇ ਉੱਪਰ ਵੱਟਾ ਮਾਰਿਆ, ਘੰਢੀ ਫੁੱਟ ਗਈ ਤੇ ਬੁੱਢੀ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਮਰ ਗਈ। ਨੂੰਹ ਪੁੱਤਰ ਆਦਿਕ ਰੋਣ ਲੱਗੇ। ਪਰ ਸਿਆਣੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮੂਰਖ ਵੈਦ ਨੂੰ ਪਕੜ ਲਿਆ। ਕੁਝ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪ ਉਸ ਦੀ ਕੁੱਟ-ਮਾਰ ਕੀਤੀ ਤੇ ਫਿਰ ਫੜ ਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਅੱਗੇ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਤਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੁੱਢੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਮੂਰਖ ਵੈਦ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ ਕਿ ਬੁੱਢੀ ਕਿਵੇਂ ਮਰ ਗਈ, ਊਠਣੀ ਤਾਂ ਉੱਠ ਕੇ ਬੈਠੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, ਤੂੰ ਵੈਦਗੀ ਕਿਤਨੀ ਦੇਰ ਅਤੇ ਕਿਸ ਕੋਲੋਂ ਸਿੱਖੀ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਵੈਦ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇਕ ਦਿਨ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਆਇਆ ਹਾਂ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, ਤੂੰ ਇਕ ਦਿਨ ਵਿਚ ਕੀ ਸਿੱਖ ਆਇਆ ਹੈਂ ਤਾਂ ਉਸ ਮੂਰਖ ਵੈਦ ਨੇ ਊਠਣੀ ਵਾਲੀ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਕਹਿ ਸੁਣਾਈ। ਤਾਂ ਰਾਜਾ ਸਮਝ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਮੂਰਖ ਬੰਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਵੈਦ ਨਹੀਂ। ਬੰਦੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਪਸ਼ੂ ਤੁਰਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫੜ ਕੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਵਾਰਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਇਸ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਸੰਖੇਪ ਨਾਲ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੧੭ (ਮੂਰਖ ਨੂੰ ਰੀਸ ਦਾ ਫਲ)

ਮਹਾਂਦੇਵ ਦੀ ਸੇਵ ਕਰਿ; ਵਰੁ ਪਾਇਆ ਸ਼ਾਹੈ ਦੇ ਪੁਤੈ।

('ਪੁੱਤੈ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਮਹਾਂਦੇਵ = ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਸੇਵ = ਸੇਵਾ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਇਕ ਸ਼ਾਹੈ = ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦੇ ਪੁਤੈ = ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਵਰ ਪਾਇਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਘਰ ਧਨ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਦਰਬੁ ਸਰੂਪ ਸਰੇਵੜੇ; ਆਇ ਵੜੇ ਘਰਿ ਅੰਦਰਿ ਉਤੈ।

('ਉੱਤੈ' ਬੋਲੋ)

ਉਤੈ = ਉਸ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਘਰ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਸਰੇਵੜੇ = ਜੈਨੀ ਦਰਬੁ = ਧਨ ਦਾ ਸਰੂਪ = ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਆਇ = ਆ ਵੜੇ = ਵੜ ਗਏ।

ਜਿਉ ਹਥਿਆਰੀ ਮਾਰੀਅਨਿ; ਤਿਉ ਤਿਉ ਦਰਬ ਹੋਇ ਧੜ ਧੁਤੈ।

('ਧੁੱਤੈ' ਬੋਲੋ)

ਸ਼ਿਵਜੀ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਵਰ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ ਹਥਿਆਰੀ = ਸ਼ਸਤਰ ਮਾਰੀਅਨਿ = ਮਾਰਦਾ ਸੀ, ਤਿਉ ਤਿਉ = ਤਿਵੇਂ ਤਿਵੇਂ ਦਰਬ = ਧਨ ਦੇ ਧੜ ਧੁਤੈ = ਢੇਰਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਹੋਇ = ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਬੁਤੀ ਕਰਦੇ ਡਿਠਿਓਨੁ; ਨਾਈ ਚੈਨੁ ਨ ਬੈਠੇ ਸੁਤੈ।

('ਸੁੱਤੈ' ਬੋਲੋ)

ਇਕ ਨਾਈ ਉਸ ਸਮੇਂ ਜੋ ਉਥੇ ਬੁਤੀ = ਬਿਨਾਂ ਪੈਸਿਆਂ ਤੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਆਇਆ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਕਰਦੇ ਸਾਰਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਡਿਠਿਓਨੁ = ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਸੋਚਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਇਉਂ ਵੀ ਧਨ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾ ਤਾਂ ਬੈਠੇ = ਬੈਠਿਆਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸੁਤੈ = ਸੁੱਤਿਆਂ ਪਿਆਂ ਚੈਨ ਆਇਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਵੀ ਇਹ ਕੰਮ ਜਲਦੀ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤਾਵਲਾ ਸੀ।

ਮਾਰੇ ਆਣਿ ਸਰੇਵੜੇ; ਸੁਣਿ ਦੀਬਾਣਿ ਮਸਾਣਿ ਅਛੁਤੈ।

('ਅਛੁੱਤੈ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਨਾਈ ਨੇ ਘਰ ਆਣਿ = ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਸਰੇਵੜਿਆਂ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕੇ ਮਾਰੇ = ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਦੀਬਾਣਿ = ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਇਹ ਘਟਨਾ ਅਛੁਤੈ = ਬੇਗੁਨਾਹ ਸਰੇਵੜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਸਾਣਿ = ਮਾਰਨ ਦੀ ਸੁਣਿ = ਸੁਣੀ ਗਈ।

ਮਥੈ ਵਾਲਿ ਪਛਾੜਿਆ; ਵਾਲ ਛਡਾਇਨ ਕਿਸ ਦੈ ਬੁਤੈ।

('ਬੁੱਤੈ' ਬੋਲੋ)

ਨਾਈ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਦੇ ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਨੇ ਮਥੈ = ਮਸਤਕ ਭਾਵ ਸਿਰ ਦੇ ਵਾਲ ਫੜ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਪਛਾੜਿਆ ਭਾਵ ਪਟਕਾਇਆ। ਹੁਣ ਨਾਈ ਕਿਸ ਦੈ = ਦੇ ਬੁਤੈ = ਬਹਾਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਛਡਾਇਨ = ਛੁਡਾਵੇ ਭਾਵ ਛੁਡਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਮੂਰਖ ਬੀਜੈ; ਬੀਉ ਕੁਰੁਤੈ ॥੧੭॥

('ਕੁਰੁੱਤੈ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਉਚਾਰਣ ਕਰੋ)

ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਕੁਰੁਤੈ = ਬੇ-ਮੌਸਮੀ ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਬੀਉ = ਬੀਜ ਬੀਜੈ = ਬੀਜਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੂਰਖ ਜੋ ਭੈੜੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਬੀਜ ਬੀਜਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖਦਾਈ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥੧੭॥

ਭਾਵ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਲੋਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਹਾਣੀ ਕੇਵਲ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਅਲੰਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਰਣਨ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਪਉੜੀ ਦਾ ਤਾਤਪਰਜ ਇਸ ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਈ ਵਾਂਗੂੰ ਕੋਈ ਇਹ ਨਾ ਸਮਝ ਲਵੇ ਕਿ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਵਰ ਨਾਲ ਸਰੇਵੜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਨਾਲ ਧਨ ਲੱਭ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਿਵ ਉਪਾਸ਼ਕਾਂ ਨੇ ਇਕ ਸੱਚ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਦੀ ਕਥਾ ਰਚੀ ਹੈ ਕਿ ਮੂਰਖਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਆ ਜਾਵੇ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਕਰਣ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੀ ਚੱਲ ਰਹੀ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੧੮ (ਪੰਡਿਤ ਵੀ ਮੂਰਖ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ)

ਗੋਸਟਿ ਗਾਂਗੇ ਤੇਲੀਐ; ਪੰਡਿਤ ਨਾਲਿ ਹੋਵੈ ਜਗੁ ਦੇਖੈ।

ਰਾਜੇ ਭੋਜ ਦੇ ਉਜੈਨ ਨਾਮ ਦੇ ਨਗਰ ਵਿਚ ਗਾਂਗੇ ਤੇਲੀਐ = ਤੇਲੀ ਦੀ ਪੰਡਿਤ ਨਾਲ ਗੋਸਟਿ = ਵਿਚਾਰ-ਚਰਚਾ ਹੋਣ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਜਗੁ = ਜਗਤ ਦੇ ਲੋਕ ਦੇਖੈ = ਦੇਖਣ ਵਾਸਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ।

ਖੜੀ ਕਰੈ ਇਕ ਅੰਗੁਲੀ; ਗਾਂਗਾ ਦੁਇ ਵੇਖਾਲੈ ਰੇਖੈ।

('ਖੜ੍ਹੀ' ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਪੰਡਿਤ ਨੇ ਇਕ ਅੰਗੁਲੀ = ਉਂਗਲੀ ਖੜੀ ਕਰੈ = ਕੀਤੀ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮ ਇਕ ਹੈ, ਅੱਗੋਂ ਗਾਂਗੇ ਤੇਲੀ ਨੇ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਇਕ ਅੱਖ ਕੱਢ ਦੇਵਾਂਗਾ ਤੇ ਉਸ ਗਾਂਗੇ ਤੇਲੀ ਨੇ ਦੁਇ = ਦੋ ਰੇਖੈ = ਉਂਗਲੀਆਂ ਖੜੀਆਂ ਕਰ ਕੇ ਵੇਖਾਲੈ = ਵਿਖਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਕਿ ਤੇਰੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਅੱਖਾਂ ਕੱਢ ਦਿਆਂਗਾ। ਪੰਡਿਤ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਹ ਨਿਰਗੁਣ ਤੇ ਸਰਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਫੇਰ ਉਚਾਇ ਪੰਜਾਂਗੁਲਾ; ਗਾਂਗਾ ਮੁਠ ਹਲਾਇ ਅਲੇਖੈ।

ਫਿਰ ਅੱਗੋਂ ਪੰਡਿਤ ਨੇ ਪੰਜਾਂਗੁਲਾ (ਪੰਜ + ਉਂਗਲਾ) ਪੰਜ ਉਂਗਲਾਂ ਉਚਾਇ = ਉਠਾਈਆਂ ਕਿ ਪੰਜ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਸਰਗੁਣ ਸਰੀਰ ਹੈ ਤੇ ਅੱਗੋਂ ਗਾਂਗੇ ਤੇਲੀ ਮੁਠ = ਮੁੱਠੀ ਭਾਵ ਮੁੱਕੀ ਵੱਟ ਕੇ ਹਿਲਾਈ ਕਿ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਘਸੁੰਨ ਮਾਰੂੰ। ਇਹ ਪੰਡਿਤ ਦੇ ਅਲੇਖੈ = ਨਾ ਲਖੇ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਕਰ ਵਿਖਾਈ, ਭਾਵ ਉਸ ਨੇ ਤਾਂ ਪੰਜ ਉਂਗਲਾਂ ਖੜੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਗਾਂਗੇ ਤੇਲੀ ਨੇ ਚਪੇੜ ਦਾ ਅਰਥ ਸਮਝ ਲਿਆ।

ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਉਠਿ ਚਲਿਆ; ਪੰਡਿਤੁ ਹਾਰਿ ਭੁਲਾਵੈ ਭੇਖੈ।

ਪੰਡਿਤ ਨੇ ਭੇਖੈ = ਭੇਖ ਦੇ ਭੁਲਾਵੈ = ਭੁਲਾਵੇ ਵਿਚ ਹਾਰ ਮੰਨ ਲਈ ਤੇ ਗਾਂਗੇ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਕੇ ਉੱਠ ਚਲਿਆ = ਤੁਰਿਆ।

ਨਿਰਗੁਣੁ ਸਰਗੁਣੁ ਅੰਗ ਦੁਇ; ਪਰਮੇਸਰ ਪੰਜਿ ਮਿਲਨਿ ਸਰੇਖੈ।

ਜਦੋਂ ਗਾਂਗੇ ਤੇਲੀ ਨੇ ਦੋ ਉਂਗਲਾਂ ਚੁੱਕੀਆਂ ਤਾਂ ਪੰਡਿਤ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਨਿਰਗੁਣ ਤੇ ਸਰਗੁਣ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦੁਇ ਅੰਗ ਹਨ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਗਾਂਗੇ ਤੇਲੀ ਨੇ ਮੁੱਕੀ ਵੱਟੀ ਸੀ ਤਾਂ ਪੰਡਿਤ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਜੋ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਸਰੇਖੈ = ਸਮਾਨ ਮੇਲ ਕੇ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਇਹ ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਅਖੀਂ ਦੋਵੈ ਭੰਨਸਾਂ; ਮੁਕੀ ਲਾਇ ਹਲਾਇ ਨਿਮੇਖੈ।

ਜਦੋਂ ਪੰਡਿਤ ਨੇ ਇਕ ਉਂਗਲੀ ਖੜੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਗਾਂਗੇ ਤੇਲੀ ਨੇ ਦੋ ਉਂਗਲਾਂ ਖੜੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਕਿ ਮੈਂ ਤੇਰੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਅਖੀਂ = ਅੱਖਾਂ ਭੰਨਸਾਂ = ਭੰਨ ਦੇਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਪੰਡਿਤ ਨੇ ਪੰਜ ਉਂਗਲਾਂ ਖੜੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਤਾਂ ਗਾਂਗੇ ਤੇਲੀ ਨੇ ਮੁੱਕੀ ਦਿਖਾਈ ਕਿ ਇਕ ਮੁੱਕੀ ਲਾਇ = ਲਾ ਕੇ ਭਾਵ ਮਾਰ ਕੇ ਇਕ ਨਿਮੇਖੈ = ਨਿਮਖ ਵਿਚ ਤੈਨੂੰ ਹਲਾਇ = ਹਿਲਾ ਦੇਵਾਂਗਾ।

ਮੂਰਖ ਪੰਡਿਤ; ਸੁਰਤਿ ਵਿਸੇਖੈ ॥੧੮॥

ਮੂਰਖ ਤੇ ਪੰਡਿਤ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ = ਸੁਰਤੀ ਤੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸਮਝ ਦੀ ਹੀ ਵਿਸੇਖੈ = ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ ॥੧੮॥

ਵਾਰਤਾ—ਰਾਜੇ ਭੋਜ ਦੇ ਪਾਸ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੰਡਿਤ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਦਿੱਗ-ਵਿਜਈ ਪੰਡਿਤ ਉਜੈਨ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜ-ਪੰਡਿਤਾਂ ਨੂੰ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਨੂੰ ਮੰਨ ਕੇ ਰਾਜ-ਪੰਡਿਤ ਇਕ ਅੱਖੋਂ ਕਾਣੇ ਗਾਂਗੇ ਤੇਲੀ ਨੂੰ ਪੰਡਿਤ ਦਾ ਰੂਪ ਬਣਾ ਕੇ ਸਭਾ ਵਿਚ ਲੈ ਆਇਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਅਸਾਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਪੰਡਿਤ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਆਪ ਇਸ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਕਰੋ, ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਕਰਾਂਗੇ। ਉਸ ਪੰਡਿਤ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨ ਲਈ। ਪੰਡਿਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਮੌਨ ਚਰਚਾ ਕਰੇਗਾ। ਪੰਡਿਤ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਭੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀ ਤੇ ਚਰਚਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪੰਡਿਤ ਨੇ ਇਕ ਉਂਗਲੀ ਖੜੀ ਕਰ ਕੇ ਜਣਾਇਆ ਕਿ ਈਸ਼ਵਰ ਇਕ ਹੈ। ਪਰ ਗਾਂਗੇ ਨੇ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਇਕ ਅੱਖ ਕੱਢ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਇਸ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਦੋ ਉਂਗਲੀਆਂ ਖੜੀਆਂ ਕਰ ਕੇ ਜਤਾਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਤੇਰੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਅੱਖਾਂ ਕੱਢ ਦਿਆਂਗਾ। ਪਰ ਪੰਡਿਤ ਨੇ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਈਸ਼ਵਰ ਭਾਵੇਂ ਇਕ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਦੋ ਰੂਪ ਨਿਰਗੁਣ ਤੇ ਸਰਗੁਣ ਹਨ। ਫਿਰ ਪੰਡਿਤ ਨੇ ਪੰਜ ਉਂਗਲੀਆਂ ਖੜੀਆਂ ਕਰ ਕੇ ਜਣਾਇਆ ਕਿ ਈਸ਼ਵਰ ਦਾ ਸਰਗੁਣ ਰੂਪ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਹੈ, ਪਰ ਗਾਂਗੇ ਨੇ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਪੰਡਿਤ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਚਪੇੜ ਮਾਰਾਂਗਾ। ਉਸ ਨੇ ਮੁੱਕੀ ਵੱਟ ਕੇ ਹਿਲਾ ਕੇ ਜਤਾਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਘਸੁੰਨ ਮਾਰ ਕੇ ਤੇਰੇ ਦੰਦ ਹਿਲਾ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਪਰ ਪੰਡਿਤ ਨੇ ਸਮਝਿਆ ਜੋ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਤੱਤ ਪੰਜ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਪਸਾਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਬੱਸ ਇਹ ਸੋਚਦਾ ਹੀ ਪੰਡਿਤ ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਗਿਆ। ਹਾਰ ਮੰਨ ਕੇ ਆਪਣੇ ਰਾਹ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਿਆ।

ਪਉੜੀ ੧੯ (ਮੂਰਖ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਫਲ)

ਠੰਢੇ ਖੂਹਹੁ ਨਾਇਕੈ; ਪਗ ਵਿਸਾਰਿ ਆਇਆ ਸਿਰ ਨੰਗੈ।

('ਨ੍ਹਾਇ' ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ ਤੇ 'ਪੱਗ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਘਰ ਦਾ ਚੌਧਰੀ ਠੰਢੇ ਖੂਹਹੁ = ਖੂਹ ਤੋਂ ਨਾਇਕੈ = ਨਹਾ ਕੇ ਖੂਹ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਪੱਗ ਵਿਸਾਰਿ = ਭੁੱਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੰਗੇ ਸਿਰ ਹੀ ਆਇਆ = ਆ ਗਿਆ।

ਘਰ ਵਿਚਿ ਰੰਨਾਂ ਕਮਲੀਆਂ; ਧੁਸੀ ਲੀਤੀ ਦੇਖਿ ਕੁਢੰਗੈ।

ਘਰ ਵਿਚ ਕਮਲੀਆਂ ਰੰਨਾਂ = ਔਰਤਾਂ ਨੇ ਚੌਧਰੀ ਦੇ ਕੁਢੰਗੈ = ਭੈੜੇ ਢੰਗ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਭਾਵ ਅਪਸ਼ਗਨ ਸਮਝ ਕੇ ਧੁਸੀ = ਸੰਦਲੀ ਬੰਨ੍ਹ ਲੀਤੀ = ਲਈ ਭਾਵ ਰੋਣ-ਪਿੱਟਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਈਆਂ।

ਰੰਨਾਂ ਦੇਖਿ ਪਿਟੰਦੀਆਂ; ਢਾਹਾਂ ਮਾਰ ਹੋਇ ਨਿਸੰਗੈ।

ਰੰਨਾਂ = ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪਿਟੰਦੀਆਂ = ਪਿੱਟਦੀਆਂ ਦੇਖ ਕੇ ਚੌਧਰੀ ਵੀ ਨਿਸੰਗੈ = ਬੇਝਿਜਕ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਢਾਹਾਂ = ਧਾਹਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਲੋਕ ਸਿਆਪੇ ਆਇਆ; ਰੰਨਾਂ ਪੁਰਸ ਜੁੜੇ ਲੈ ਪੰਗੈ।

ਸਿਆਪੇ ਨੂੰ ਪੈਂਦਾ ਦੇਖ ਕੇ ਗੁਆਂਢ ਦੇ ਲੋਕ ਚੌਧਰੀ ਦੇ ਘਰ ਆਇਆ = ਆਉਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਸਭ ਰੰਨਾਂ = ਔਰਤਾਂ ਤੇ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਸ ਵਿਚ ਪੰਗੈ = ਪੰਗਤ ਲੈ = ਲਾ ਕੇ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ = ਜੁੜ ਕੇ ਅਫ਼ਸੋਸ ਕਰਨ ਲੱਗੇ।

ਨਾਇਣ ਪੁਛਦੀ ਪਿਟਦੀਆਂ; ਕਿਸ ਦੈ ਨਾਇ ਅਲ੍ਹਾਣੀ ਅੰਗੈ।

ਨਾਇਣ ਅੰਗੈ = ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਪਿਟਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪੁਛਦੀ = ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਸ ਦੇ ਨਾਇ = ਨਾਮ ਦੀ ਅਲ੍ਹਾਣੀ (ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਮੋਏ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੇ ਗੁਣ ਕਰਮ ਕਹਿ ਕੇ ਜੋ ਗੀਤ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਪਾਵਾਂ ? ਭਾਵ ਇਸਤਰੀ ਮਰੀ ਹੈ ਕਿ ਪੁਰਸ਼ ਮਰਿਆ ਹੈ ?

ਸਹੁਰੇ ਪੁਛਹੁ ਜਾਇਕੈ; ਕਉਣ ਮੁਆ ਨੂੰਹ ਉਤਰੁ ਮੰਗੈ।

ਨੂੰਹ ਨਾਇਣ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਸਹੁਰੇ ਨੂੰ ਜਾਇਕੈ = ਜਾ ਕੇ ਪੁਛਹੁ = ਪੁੱਛੋ ਕਿ ਨੂੰਹ ਉੱਤਰ ਮੰਗੈ = ਮੰਗਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਉਣ = ਕੌਣ ਮੁਆ = ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ ?

ਕਾਵਾਂ ਰੌਲਾ; ਮੂਰਖ ਸੰਗੈ ॥੧੯॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮੂਰਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗੈ = ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸਦਾ ਹੀ ਕਾਵਾਂ-ਰੌਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਐਸੇ ਮੂਰਖਾਂ ਦੀ ਕਦੇ ਵੀ ਸੰਗਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ॥੧੯॥

ਵਾਰਤਾ—ਪੁਰਾਤਨ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਕਿ ਜਦ ਕੋਈ ਮਰ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਮੋਏ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸੰਬੰਧੀ ਨੂੰ ਪਿੰਡੋਂ ਬਾਹਰ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਮਰਨ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਉਥੋਂ ਹੀ ਪੱਗ ਲਾਹ ਕੇ ਸਿਰ ਨੰਗਾ ਕਰ ਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਸੀ।

ਜਦ ਚੌਧਰੀ ਪੱਗ ਭੁੱਲ ਕੇ ਨੰਗੇ ਸਿਰ ਘਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਔਰਤਾਂ ਨੇ ਸਮਝਿਆ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧੀ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰੋਣਾ-ਪਿੱਟਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਘਰ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪਿੱਟਦੀਆਂ ਦੇਖ ਕੇ ਚੌਧਰੀ ਨੇ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਘਰ ਵਿਚ ਸ਼ਾਇਦ ਕੋਈ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਵੀ ਧਾਹਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਪਿੱਟਣਾ ਤੇ ਘਰ ਦੇ ਮਾਲਕ ਦੀਆਂ ਧਾਹਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਆਂਢ-ਗੁਆਂਢ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰ ਕੋਈ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਮਦਰਦੀ ਲਈ ਸਾਰੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਅਫ਼ਸੋਸ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਇੰਨੇ ਨੂੰ ਨਾਇਣ ਨੇ ਤੀਵੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਸ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਅਲਾਹਣੀ ਪਾਵਾਂ ? ਇਸਤਰੀ ਮਰੀ ਹੈ ਕਿ ਪੁਰਸ਼ ਮਰਿਆ ਹੈ ? ਸੱਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਨੂੰਹ ਨੇ ਰੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਪੁੱਛੋ। ਨੂੰਹ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ, ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ, ਸਹੁਰੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛੋ। ਸਹੁਰੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੌਣ ਮਰਿਆ ਹੈ, ਘਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛੋ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਨੂੰਹ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿਉ, ਤੁਸੀਂ ਘਰ ਨੰਗੇ ਸਿਰ ਕਿਉਂ ਆਏ ਹੋ ? ਏਨੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਚੌਧਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਹੱਥ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੱਗ ਤਾਂ ਮੈਂ ਖੂਹ 'ਤੇ ਭੁੱਲ ਕੇ ਆ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਸਾਰੇ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੋਏ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਘਰੀਂ ਚਲੇ ਗਏ।

ਪਉੜੀ ੨੦ (ਮੂਰਖ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਵਰਤੀਏ ?)

ਜੇ ਮੂਰਖੁ ਸਮਝਾਈਐ; ਸਮਝੈ ਨਾਹੀ ਛਾਵ ਨ ਧੁਪਾ।

ਜੇਕਰ ਮੂਰਖ ਨੂੰ ਸਮਝਾਈਏ ਤਾਂ ਉਹ ਸਮਝੈ = ਸਮਝਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਛਾਵ = ਛਾਂ ਤੇ ਧੁਪਾ = ਧੁੱਪ ਦੀ ਕੋਈ ਸੋਝੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੈ ਭਾਵ ਸੁਖ ਤੇ ਦੁੱਖ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਅਖੀ ਪਰਖਿ ਨ ਜਾਣਈ; ਪਿਤਲ ਸੁਇਨਾ ਕੈਹਾਂ ਰੁਪਾ।

(‘ਅੱਖੀਂ’ ਬੋਲੋ)

ਉਸ ਦੀਆਂ ਅਖੀ = ਅੱਖਾਂ ਪਰਖਿ = ਪਰਖਣਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਣਈ = ਜਾਣਦੀਆਂ ਕਿ ਪਿੱਤਲ ਤੇ ਸੋਇਨਾ = ਸੋਨੇ ਅਤੇ ਕੈਹਾਂ = ਕਾਂਸੀ ਤੇ ਰੁਪਾ = ਚਾਂਦੀ ਵਿਚ ਕੀ ਫ਼ਰਕ ਹੈ।

ਸਾਉ ਨ ਜਾਣੈ ਤੇਲ ਘਿਅ; ਧਰਿਆ ਕੋਲਿ ਘੜੋਲਾ ਕੁਪਾ।

ਉਹ ਤੇਲ ਤੇ ਘਿਅ = ਘਿਉ ਦਾ ਸਾਉ = ਸਵਾਦ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਣੈ = ਜਾਣਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਕੋਲ ਤੇਲ ਦਾ ਕੁਪਾ (ਚੰਮ ਸਾੜ ਕੇ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਤੰਗ ਮੂੰਹ ਦਾ ਪਾਤਰ) ਜਾਂ ਘਿਉ ਦਾ ਘੜੋਲਾ = ਘੜਾ ਧਰਿਆ ਹੋਵੇ।

ਸੁਰਤਿ ਵਿਹੂਣਾ ਰਾਤਿ ਦਿਹੁ; ਚਾਨਣੁ ਤੁਲਿ ਅਨੇਰਾ ਘੁਪਾ।

(‘ਅਨ੍ਹੇਰਾ’ ਭਾਰਾ ਬੋਲੋ)

ਉਹ ਦਿਹੁ = ਦਿਨ ਤੇ ਰਾਤ ਸੁਰਤ ਤੋਂ ਵਿਹੂਣਾ = ਸੱਖਣਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਚਾਨਣ ਤੇ ਘੁਪਾ = ਘੁੱਪ ਅਨੇਰਾ = ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ ਤੁਲਿ = ਬਰਾਬਰ ਭਾਵ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ।

ਵਾਸੁ ਕਥੋਰੀ ਥੋਮ ਦੀ; ਮਿਹਰ ਕੁਲੀ ਅਧਉੜੀ ਤੁਪਾ।

(‘ਅ-ਧਉੜੀ’ ਇਕੱਠਾ ਹੀ ਬੋਲੋ)

ਉਸ ਨੂੰ ਕਥੋਰੀ = ਕਸਤੂਰੀ ਤੇ ਥੋਮ = ਲਸਣ ਦੀ ਵਾਸੁ = ਵਾਸ਼ਨਾ ਭਾਵ ਬਦਬੂ ਅਤੇ ਮਿਹਰ ਕੁਲੀ = ਮਖਮਲ ਤੇ ਅਧਉੜੀ = ਚੰਮ ਦਾ ਤੁਪਾ = ਤੋਪਾ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਵੈਰੀ ਮਿਤ੍ਰ ਨ ਸਮਝਈ; ਰੰਗੁ ਸੁਰੰਗ ਕੁਰੰਗੁ ਅਛੁਪਾ।

ਉਹ ਵੈਰੀ ਤੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਈ = ਸਮਝਦਾ ਤੇ ਰੰਗਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸੁਰੰਗ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਰੰਗਾਂ ਤੇ ਕੁਰੰਗੁ = ਖੋਟੇ ਰੰਗਾਂ ਨੂੰ ਅਛੁਪਾ = ਸਪਰਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਭਾਵ ਉਸ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਮੂਰਖ ਨਾਲਿ; ਚੰਗੇਰੀ ਚੁਪਾ ॥੨੦॥੩੨॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂਰਖ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਚੁਪਾ = ਚੁੱਪ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਚੰਗੇਰੀ = ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ ॥੨੦॥੩੨॥ ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਮੰਦਾ ਕਿਸੈ ਨ ਆਖੀਐ ਪੜਿ ਅਖਰੁ ਏਹੋ ਬੁਝੀਐ ॥
ਮੂਰਖੈ ਨਾਲਿ ਨ ਲੁਝੀਐ ॥੧੯॥ *(ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ, ਮ: ੧, ਅੰਗ ੪੭੩)*

ਨੋਟ : ਧੁੱਪਾ, ਰੁੱਪਾ, ਕੁੱਪਾ, ਘੁੱਪਾ, ਤੁੱਪਾ, ਅਛੁੱਪਾ, ਚੁੱਪਾ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਾਠ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ।

ਵਾਰ ੩੩

੧ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

੧ = ਅਦ੍ਵੈਤ ਸਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ, ਓਂ = ਸਰਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ, ਸਤਿ = ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਗੁਰ = ਚੇਤਨ ਸਰੂਪ, ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ **ਵਾ:** ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੧ (ਗੁਰਮੁਖ, ਮਨਮੁਖ)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਨਮੁਖਿ ਜਾਣੀਅਨਿ; ਸਾਧ ਅਸਾਧ ਜਗਤ ਵਰਤਾਰਾ।

ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਤੋਂ ਉਲਟ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਮਨਮੁਖ ਜਾਣੀਅਨਿ = ਜਾਣੀਦੇ ਹਨ। ਇਉਂ ਸਾਧ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਅਤੇ ਅਸਾਧ = ਬੁਰੇ ਮਨਮੁਖਾਂ ਦਾ ਜਗਤ ਵਿਚ ਵਰਤਾਰਾ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਦੁਹ ਵਿਚਿ ਦੁਖੀ ਦੁਬਾਜਰੇ; ਖਰਬੜ ਹੋਏ ਖੁਦੀ ਖੁਆਰਾ।

('ਖੁਦੀ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਦੁਬਾਜਰੇ = ਦੋ ਪਾਸੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਮਨਮੁਖ ਲੋਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਦੀ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ, ਕਦੀ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਐਸੇ ਮਨੁੱਖ ਦੁਹ = ਦੋਹਾਂ ਭਾਵ ਲੋਕ ਤੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਖੁਦੀ = ਹੰਕਾਰ ਕਰਕੇ ਖੁਆਰਾ = ਖ਼ਰਾਬ ਹੋਏ = ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਦਾ ਖਰਬੜ = ਘਬਰਾਹਟ ਵਿਚ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਦੁਹੀਂ ਸਰਾਈਂ ਜਰਦਰੂ; ਦਗੇ ਦੁਰਾਹੇ ਚੋਰ ਚੁਗਾਰਾ।

ਐਸੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦੁਹੀਂ = ਦੋਹਾਂ ਸਰਾਈਂ = ਲੋਕਾਂ ਭਾਵ ਲੋਕ ਤੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਜਰਦਰੂ (ਜਰਦ + ਰੂ) ਰੂ = ਚਿਹਰੇ ਦੀ ਰੰਗਤ ਜਰਦ = ਪੀਲੀ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹੇ ਚੋਰ ਦੁਰਾਹੇ = ਦੋ ਰਾਹਾਂ ਉੱਤੇ ਦਗੇ = ਧੋਖਾ ਕਰ ਕੇ ਚੁਗਾਰਾ = ਠੱਗੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਨਾ ਉਰਵਾਰੁ ਨ ਪਾਰੁ ਹੈ; ਗੋਤੇ ਖਾਨਿ ਭਰਮੁ ਸਿਰਿ ਭਾਰਾ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਤਾਂ ਉਰਵਾਰੁ = ਉਰਲਾ ਕਿਨਾਰਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪਾਰੁ = ਪਰਲਾ ਕਿਨਾਰਾ ਲੱਭਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਸਿਰਾ ਲੱਭਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪ੍ਰਲੋਕ ਦਾ ਲੱਭਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਭਰਮਾਂ ਦਾ ਭਾਰਾ = ਭਾਰ ਚੁੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਗੋਤੇ ਖਾਨਿ = ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਜਨਮ ਮਰਨ ਵਿਚ ਭਟਕਦੇ ਹਨ।

ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵਿਚਿ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਨਮੁਖਿ ਵਿਚਿ ਗੁਬਾਰਾ।

ਚਾਹੇ ਉਹ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੇ ਚਾਹੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਹਨ, ਜੋ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਮਨਮੁਖ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਗੁਬਾਰਾ = ਹਨੇਰੇ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹਨ।

ਜੰਮਣੁ ਮਰਣੁ; ਸਦਾ ਸਿਰਿ ਮਾਰਾ ॥੧॥

ਐਸੇ ਮਨਮੁਖ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਸਦਾ = ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਜੰਮਣ ਮਰਨ ਦੀ ਮਾਰਾ = ਮਾਰ ਪਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ॥੧॥ ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਮਨਮੁਖਿ ਆਵੈ ਮਨਮੁਖਿ ਜਾਵੈ ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਚੋਟਾ ਖਾਵੈ ॥
ਜਿਤਨੇ ਨਰਕ ਸੇ ਮਨਮੁਖਿ ਭੋਗੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਲੇਪੁ ਨ ਮਾਸਾ ਹੇ ॥੧੨॥

(ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੧੦੭੩)

ਪਉੜੀ ੨ (ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ)

ਦੁਹ ਮਿਲਿ ਜੰਮੇ ਦੁਇ ਜਣੇ; ਦੁਹੁ ਜਣਿਆਂ ਦੁਇ ਰਾਹ ਚਲਾਏ।

ਦੁਹ = ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਭਾਵ ਈਸ਼ਵਰ ਤੇ ਮਾਇਆ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਜੀਵ ਜੰਮੇ = ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ, ਉਹ ਜਣੇ = ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਜੀਵ ਦੁਇ = ਦੋ ਭਾਵ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਹਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਫਿਰ ਦੁਹੁ = ਦੋਵਾਂ ਜਣਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਦੁਇ = ਦੋ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੇ ਰਾਹ = ਰਸਤੇ ਚਲਾਏ = ਚਲਾ ਲਏ।

ਹਿੰਦੂ ਆਖਨਿ ਰਾਮ ਰਾਮ; ਮੁਸਲਮਾਣਾ ਨਾਉ ਖੁਦਾਏ।

ਹਿੰਦੂ ਤਾਂ ਜੋ ਇੱਕੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ 'ਰਾਮ ਰਾਮ' ਆਖਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਣਾ = ਮੁਸਲਮਾਨ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਖੁਦਾਏ = ਖ਼ੁਦਾ, ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਨਾਉ = ਨਾਮ ਨਾਲ ਪੁਕਾਰਨ ਲੱਗੇ।

ਹਿੰਦੂ ਪੂਰਬਿ ਸਉਹਿਆ; ਪਛਮ ਮੁਸਲਮਾਣ ਨਿਵਾਏ।

ਹਿੰਦੂ ਪੂਰਬ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਸਉਹਿਆ = ਸਨਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਖ਼ੁਦਾ ਦੇ ਵੱਲ ਸੀਸ ਨਿਵਾਏ = ਨਿਵਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਗੰਗ ਬਨਾਰਸਿ ਹਿੰਦੂਆਂ; ਮਕਾ ਮੁਸਲਮਾਣੁ ਮਨਾਏ।

('ਮੱਕਾ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਹਿੰਦੂਆਂ = ਹਿੰਦੂ ਗੰਗ = ਗੰਗਾ ਤੇ ਬਨਾਰਸ (ਕਾਂਸ਼ੀ) ਆਦਿ ਤੀਰਥ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਕੇ ਪੂਜਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮੱਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਕਾਬੇ ਨੂੰ ਮਨਾਏ = ਮਨਾਉਂਦੇ ਭਾਵ ਪੂਜਦੇ ਹਨ।

ਵੇਦ ਕਤੇਬਾਂ ਚਾਰਿ ਚਾਰਿ; ਚਾਰ ਵਰਨ ਚਾਰਿ ਮਜ਼ਹਬ ਚਲਾਏ।

ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਚਾਰ ਵੇਦ (ਰਿਗ ਵੇਦ, ਸਾਮ ਵੇਦ, ਜੁਜਰ ਵੇਦ, ਅਥਰਬਣ ਵੇਦ) ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਕਤੇਬਾਂ = ਕਤੇਬ (ਤੌਰੇਤ, ਜੰਬੂਰ, ਅੰਜੀਲ ਤੇ ਕੁਰਾਨ) ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਚਾਰ ਵਰਨ (ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖੱਤਰੀ, ਸ਼ੂਦ, ਵੈਸ਼) ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਚਾਰ ਮਜ਼ਹਬ (ਸ਼ੀਆ, ਸੁੰਨੀ, ਰਾਫ਼ਜ਼ੀ, ਇਮਾਮਸਾਫ਼ੀ) ਚਲਾਏ = ਤੋਰ ਲਏ ਹਨ।

ਪੰਜ ਤਤ ਦੋਵੈ ਜਣੇ; ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰ ਛਾਏ।

ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਦੋਵੈ = ਦੋਵੇਂ ਜਣੇ = ਜਣਿਆਂ ਵਿਚ ਪੰਜ ਤੱਤ ਪਉਣ = ਹਵਾ, ਪਾਣੀ, ਬੈਸੰਤਰ = ਅਗਨੀ, ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਛਾਏ ਹੋਏ ਹਨ।

ਇਕ ਥਾਉਂ; ਦੁਇ ਨਾਉ ਧਰਾਏ ॥੨॥

ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਪੰਜ ਤੱਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕੋ ਹੀ ਥਾਉਂ = ਥਾਂ ਤੋਂ ਭਾਵ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਨ, ਪਰ ਦੁਇ = ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਉ = ਨਾਮ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਧਰਾਏ = ਧਰ ਲਏ ਹਨ ॥੨॥

ਪਉੜੀ ੩ (ਆਰਸੀ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ)

ਦੇਖਿ ਦੁਭਿਤੀ ਆਰਸੀ; ਮਜਲਸ ਹਥੋ ਹਥੀ ਨਚੈ ।

(‘ਦੁਭਿੱਤੀ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਦੇਖਿ = ਵੇਖੋ ! ਦੁਭਿਤੀ ਆਰਸੀ (ਉਹ ਸ਼ੀਸ਼ਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੋ ਸ਼ਕਲਾਂ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਤੇ ਇਕ ਵਸਤੂ ਦੋ ਭਾਂਤ ਕਰ ਕੇ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਲਾ ਦਰਪਣ) ਮਜਲਸ = ਸਭਾ ਵਿਚ ਹੱਥੋ-ਹੱਥੀ ਨਚੈ = ਨੱਚਦੀ ਹੈ।

ਦੁਖੋ ਦੁਖ ਦੁਬਾਜਰੀ; ਘਰਿ ਘਰਿ ਫਿਰੈ ਪਰਾਈ ਖਚੈ ।

ਇਹ ਦੁਬਾਜਰੀ = ਦੋ ਤਰਫ਼ਾ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਦੁਖੋ = ਦੁੱਖ ਹੀ ਦੁੱਖ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਘਰ-ਘਰ ਵਿਚ ਫਿਰੈ = ਫਿਰ ਕੇ ਤੇ ਪਰਾਈ = ਪਰਾਏ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਖਚੈ = ਖ਼ਰਾਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਅਗੋ ਹੋਇ ਸੁਹਾਵਣੀ; ਮੁਹਿ ਡਿਠੈ ਮਾਣਸ ਚਹਮਚੈ ।

ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਅੱਗੋਂ ਸੁਹਾਵਣੀ = ਸੁੰਦਰ ਹੋਇ = ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਮਾਣਸ = ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਮੁਹਿ = ਮੂੰਹ ਡਿਠੈ = ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਚਹਮਚੈ = ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਿਛਹੁ ਦੇਖਿ ਡਰਾਵਣੀ; ਇਕੋ ਮੁਹੁ ਦੁਹੁ ਜਿਨਸਿ ਵਿਰਚੈ ।

ਪਿਛਹੁ = ਪਿੱਛੋਂ ਦੇਖਣ ’ਤੇ ਸ਼ਕਲ ਡਰਾਵਣੀ ਦੇਖਿ = ਦਿਸਦੀ ਹੈ, ਜਿਨਸਿ = ਜਿਸ ਦਾ ਮੂੰਹ ਇਕ ਹੈ, ਪਰ ਸ਼ਕਲਾਂ ਦੁਹੁ = ਦੋ ਵਿਰਚੈ = ਧਾਰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਅਗਲਾ ਪਾਸਾ ਸਾਫ਼ ਹੈ ਤੇ ਦੂਸਰਾ ਪਾਸਾ ਬਦਸੂਰਤ ਹੈ।

ਖੇਹਿ ਪਾਇ ਮੁਹੁ ਮਾਂਜੀਐ; ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਮੈਲ ਭਰੈ ਰੰਗਿ ਕਚੈ ।

ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਦਾ ਮੁਹੁ = ਮੂੰਹ ਖੇਹਿ = ਸਵਾਹ ਪਾਇ = ਪਾ ਕੇ ਮਾਂਜੀਐ = ਮਾਂਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਰੰਗ ਕਚੈ = ਕੱਚਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਫਿਰਿ = ਦੁਬਾਰਾ ਮੈਲ ਨਾਲ ਭਰੈ = ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਧਰਮਰਾਇ ਜਮੁ ਇਕੁ ਹੈ; ਧਰਮੁ ਅਧਰਮੁ ਨ ਭਰਮ ਪਰਚੈ ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਰਮਰਾਇ = ਧਰਮਰਾਜ ਤੇ ਜਮੁ = ਜਮਰਾਜ ਇੱਕੋ ਰੂਪ ਹਨ, ਪਰ ਨਾਮ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਧਰਮ ਅਤੇ ਅਧਰਮ ਦੇ ਭਰਮ ਵਿਚ ਪਰਚੈ = ਪਰਚਦਾ ਨ = ਨਹੀਂ, ਭਾਵ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਲੇਖਾ-ਜੋਖਾ ਕਰ ਕੇ ਫਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਧਰਮੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਧਰਮਰਾਜ, ਪਾਪੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਜਮਰਾਜ ਹੈ, ਪਰ ਹੈ ਇੱਕੋ ਹੀ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਇ ਮਿਲੈ; ਸਚੁ ਸਚੈ ॥੩॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੋ ਗੁਰਮੁਖ ਇਕ ਸੱਚੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਹੀ ਅਰਾਧਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਹੀ ਉਸ ਸਚੈ = ਸੱਚੇ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਮਿਲੈ = ਮਿਲ ਜਾਇ = ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥੩॥

ਨੋਟ : 'ਨੱਚੈ', 'ਖੱਚੈ', 'ਚਹਮੱਚੈ', 'ਵਿਰੱਚੈ', 'ਕੱਚੈ', 'ਪਰੱਚੈ', 'ਸੱਚੈ' ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਾਠ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲਣੇ ਹਨ।

ਪਉੜੀ ੪ (ਗੁਰਸਿੱਖ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ)

ਵੁਣੈ ਜੁਲਾਹਾ ਤੰਦੁ ਗੰਢਿ; ਇਕੁ ਸੂਤੁ ਕਰਿ ਤਾਣਾ ਵਾਣਾ।

ਜਿਵੇਂ ਜੁਲਾਹਾ ਤੰਦਾਂ ਨੂੰ ਗੰਢਿ = ਗੰਢ ਕੇ ਇਕ ਤਾਣੀ ਵੁਣੈ = ਉਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕੋ ਹੀ ਸੂਤ ਨਾਲ ਲੰਮਾ ਸਾਰਾ ਤਾਣਾ ਵਾਣਾ = ਤਾਣਾ-ਪੇਟਾ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਰੀਰ ਦੀ ਬਣਤਰ ਜੁਲਾਹੇ ਵਾਂਗ ੨੫ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀਆਂ ਨਾਲ ਘੜਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਸੱਤਾ ਕਰ ਕੇ ਪੰਜ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਇਕ ਸੂਤ ਤੇ ੨੫ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀਆਂ ਦਾ ਤਾਣਾ-ਵਾਣਾ ਬੁਣ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਦਰਜੀ ਪਾੜਿ ਵਿਗਾੜਦਾ; ਪਾਟਾ ਮੁਲ ਨ ਲਹੈ ਵਿਕਾਣਾ।

ਜਿਵੇਂ ਦਰਜੀ ਕੱਪੜੇ ਨੂੰ ਪਾੜ ਪਾੜ ਕੇ ਵਿਗਾੜਦਾ = ਵਿਗਾੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਪਾਟੇ ਕੱਪੜੇ ਨੂੰ ਵਿਕਾਣਾ = ਵੇਚਣ ਲੱਗਿਆਂ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁੱਲ ਨ = ਨਹੀਂ ਲਹੈ = ਲੈਂਦਾ ਭਾਵ ਕੋਈ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਰਜੀ ਰੂਪ ਜੀਵ ਆਪਣੀ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲੋਂ ਪਾੜ ਕੇ ਵਿਗਾੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵੱਲੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਪਾਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਕੋਈ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ।

ਕਤਰਣਿ ਕਤਰੈ ਕਤਰਣੀ; ਹੋਇ ਦੁਮੂਹੀ ਚੜਦੀ ਸਾਣਾ।

('ਚੜ੍ਹਦੀ' ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਕਤਰਣੀ = ਕੈਂਚੀ ਕੱਪੜੇ ਦੀਆਂ ਕਤਰਣਿ = ਕਾਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕਤਰੈ = ਕਤਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੁਮੂਹੀ = ਦੋ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲੀ ਹੋਇ = ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਾਣਾ[1] = ਸਾਣ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੈਂਚੀ ਵਾਂਗ ਦੁਬਿਧਾ ਵਾਲੇ ਪੁਰਖ ਹਨ, ਜੋ ਕਾਤਰਾਂ ਰੂਪ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵੱਲੋਂ ਕਤਰਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਤੋੜਦੇ ਹਨ। ਐਸੇ ਪੁਰਸ਼ ਦ੍ਵੈਤ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਧਰਮਰਾਜ ਦੀ ਨਿਆਇ ਰੂਪ ਸਾਣ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੁੱਖ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਸੂਈ ਸੀਵੈ ਜੋੜਿ ਕੈ; ਵਿਛੁੜਿਆਂ ਕਰਿ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਣਾ।

ਜਿਵੇਂ ਸੂਈ ਕੱਪੜੇ ਨੂੰ ਧਾਗੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੈ = ਕੇ ਸੀਵੈ = ਸਿਉਂ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿੱਛੜਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਦਾ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਣਾ = ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ ਕਰਿ = ਕਰਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬ੍ਰਹਮਕਾਰ ਰੂਪੀ ਸੂਈ ਮਹਾਂਵਾਕ ਰੂਪੀ ਧਾਗਾ ਪਾ ਕੇ ਜੋੜਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿੱਛੜਿਆਂ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਮੇਲ ਵਿਚ ਮਿਲਾਉਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਸਾਹਿਬੁ ਇਕੋ ਰਾਹਿ ਦੁਇ; ਜਗ ਵਿਚਿ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਣਾ।

ਸਾਹਿਬੁ = ਮਾਲਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਇਕੋ = ਇਕ ਹੈ ਅਤੇ ਜਗ = ਜਗਤ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਦੋ ਰਾਹਿ = ਰਾਹ ਭਾਵ ਦੋ ਧਰਮ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਣਾ = ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਨ।

---

੧. ਸ਼ਸਤਰ ਤਿੱਖੇ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿਕਲੀਗਰਾਂ (ਲੋਹੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਜਾਤੀ) ਦਾ ਪੱਥਰ।

ਗੁਰਸਿਖੀ ਪਰਧਾਨੁ ਹੈ; ਪੀਰ ਮੁਰੀਦੀ ਹੈ ਪਰਵਾਣਾ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਧਰਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਰਸਤਾ ਪਰਧਾਨੁ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ, ਮੁਖੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪੀਰ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੁਰੀਦੀ = ਸੇਵਕੀ ਕਰਨੀ ਹੀ ਪਰਵਾਣਾ = ਪ੍ਰਵਾਣਨੀਕ ਹੈ।

ਦੁਖੀ ਦੁਬਾਜਰਿਆ; ਹੈਰਾਣਾ ॥੪॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਿਹੜੇ ਦੁਬਾਜਰਿਆ = ਦੋ ਤਰਫ਼ੇ ਮਨੁੱਖ ਹਨ, ਉਹ ਸਦਾ ਦੁਖੀ ਤੇ ਹੈਰਾਣਾ = ਹੈਰਾਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਲ ਕਦੇ ਵੀ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ॥੪॥

ਪਉੜੀ ੫ (ਦੁਬਾਜਰਾ, ਚਰਖਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ)

ਜਿਉ ਚਰਖਾ ਅਠਖੰਭੀਆ; ਦੁਹ ਲਠੀ ਦੇ ਮੰਝਿ ਮੰਝੇਰੂ।

(‘ਲੱਠੀਂ’ ਬਿੰਦੀ ਲਾ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਚਰਖਾ ਅਠਖੰਭੀਆ = ਅੱਠ ਖੰਭਾਂ ਭਾਵ ਫੱਟੀਆਂ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਦੁਹ = ਦੋਹਾਂ ਲਠੀ = ਲੱਠਾਂ ਦੇ ਮੰਝਿ = ਵਿਚਕਾਰ, ਮੱਧ ਵਿਚ ਮੰਝੇਰੂ = ਚੱਕ, ਢੋਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਠ ਫੱਟੀਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਅੱਠ ਧਾਤਾਂ ਦਾ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਚਰਖਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਦੋ ਲੱਠਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦਾ ਰਕਤ ਤੇ ਬਿੰਦ ਹੈ ਤੇ ਢੋਲ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਵਿਚਕਾਰ ਮਾਤਾ ਦਾ ਗਰਭ ਹੈ।

ਦੁਇ ਸਿਰ ਧਰਿ ਦੁਹੁ ਖੁੰਢ ਵਿਚਿ; ਸਿਰ ਗਿਰਦਾਨ ਫਿਰੈ ਲਖਫੇਰੂ।

ਜਿਵੇਂ ਲੱਠ ਦੇ ਦੁਇ = ਦੋਵੇਂ ਸਿਰ = ਸਿਰੇ ਦੁਹੁ = ਦੋਹਾਂ ਖੁੰਢ = ਮੁੰਨਿਆਂ ਵਿਚ ਧਰਿ = ਰੱਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਚਰਖਾ ਸਿਰ ਗਿਰਦਾਨ = ਸਿਰ ਪਰਨੇ ਹੋ ਕੇ ਲਖਫੇਰੂ = ਲੱਖਾਂ ਫੇਰਿਆਂ ਵਿਚ ਫਿਰੈ = ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵ ਦੇ ਦੋਹਾਂ ਸਿਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਦੇ ਗਰਭ ਵਿਚ ਹੁਕਮ ਰੂਪ ਖੁੰਢਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੀਵ ਲੱਖਾਂ ਵਾਰੀ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਬਾਇੜੁ ਪਾਇ ਪਲੇਟੀਐ; ਮਾਲ੍ਹ ਵਟਾਇ ਪਾਇਆ ਘਟ ਘੇਰੂ।

(‘ਮਾਲ੍ਹ’ ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਬਾਇੜੁ[1] = ਸਣ ਦੀ ਰੱਸੀ ਪਾਇ = ਪਾ ਕੇ ਚਰਖੇ ਦੇ ਦੋਹਾਂ ਪੱਖਿਆਂ ਨੂੰ ਪਲੇਟੀਐ = ਲਪੇਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮਾਲ੍ਹ = ਸੂਤ ਦਾ ਧਾਗਾ ਵਟਾਇ = ਵੱਟ ਕੇ ਘਟ ਘੇਰੂ = ਘੇਰਾ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਸ਼ਨਾ ਦੇ ਰੱਸੇ ਪਾ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਲਪੇਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮੋਹ ਰੂਪ ਮਾਲ੍ਹ ਪਾ ਕਰਕੇ ਘੁੱਟ ਕੇ ਜੂਨਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਦੁਹੁ ਚਰਮਖ[2] ਵਿਚਿ ਤ੍ਰਕਲਾ; ਕਤਨਿ ਕੁੜੀਆਂ ਚਿੜੀਆਂ ਹੇਰੂ।

(‘ਚਰਮਖ’ ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ ਤੇ ‘ਤ੍ਰੱਕਲਾ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੁਹੁ = ਦੋ ਚਰਮਖਾਂ ਵਿਚ ਤ੍ਰਕਲਾ = ਤੱਕਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁੜੀਆਂ-ਚਿੜੀਆਂ ਚਰਖਾ

---

੧. **ਬਾਇੜ—**ਸਣ ਦੀ ਰੱਸੀ ਜੋ ਚਰਖੇ ਦੇ ਘੇਰ ਉੱਤੇ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਦੀਆਂ ਤਾਣਾਂ ਵਾਂਗ ਕੱਸੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਮਾਲ੍ਹ ਫਿਰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਕੱਸਣ ਵੀ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

੨. ਚਰਖੇ ਦੇ ਤੱਕਲੇ ਦੀ ਆਧਾਰਰੂਪ ਕੀਲੀਆਂ।

ਕਤਨਿ = ਕੱਤਦੀਆਂ ਹੇਰੂ = ਦੇਖੀਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੀਵ ਉੱਤੇ ਮੋਹ ਰੂਪ ਤੱਕਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕ ਤੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਦੋਵੇਂ ਚਰਮਖਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ, ਇਉਂ ਕੁੜੀਆਂ-ਚਿੜੀਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮਨੁੱਖ ਕਿਰਿਆ-ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਕੱਤਣ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ।

ਤ੍ਰਿੰਞਣਿ ਬਹਿ ਉਠ ਜਾਂਦੀਆਂ; ਜਿਉ ਬਿਰਖਹੁ ਉਡਿ ਜਾਨਿ ਪੰਖੇਰੂ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਬਿਰਖਹੁ = ਬ੍ਰਿਛ ਤੋਂ ਪੰਖੇਰੂ = ਪੰਛੀ ਉੱਡ ਜਾਨਿ = ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁੜੀਆਂ ਵੀ ਤ੍ਰਿੰਞਣਾਂ ਵਿਚ ਬਹਿ ਕੇ ਉੱਠ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੀਵ ਵੀ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਕਰਦੇ ਸੰਸਾਰ ਉੱਤੋਂ ਕੂਚ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਓੜਿ ਨਿਬਾਹੂ ਨਾ ਥੀਐ; ਕਚਾ ਰੰਗੁ ਰੰਗਾਇਆ ਗੇਰੂ।

ਜਿਵੇਂ ਗੇਰੂ ਦਾ ਕੱਚਾ ਰੰਗ ਰੰਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਬਹੁਤਾ ਚਿਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੰਸਾਰ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਓੜਿ = ਅਖ਼ੀਰ ਤਕ ਸਾਥ ਨਿਬਾਹੂ = ਨਿਭਾਉਣ ਵਾਲਾ ਨਾ = ਨਹੀਂ ਥੀਐ = ਹੁੰਦਾ।

ਘੁੰਮਿ ਘੁਮੰਦੀ; ਛਾਉਂ ਘੁਮੇਰੂ ॥੫॥

ਜਿਵੇਂ ਛਾਂ ਘੁਮੇਰੂ = ਘੁੰਮਣ ਵਾਲੀ ਹੋ ਕੇ ਬ੍ਰਿਛ ਦੀ ਛਾਉਂ = ਛਾਂ ਘੁੰਮਦੀ ਘੁੰਮਦੀ ਘੁਮੰਦੀ = ਘੁੰਮ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਖੇਡ, ਜੋ ਛਾਂ ਦੇ ਵਾਂਗ ਬਦਲ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ॥੫॥

ਪਉੜੀ ੬ (ਦੁਬਾਜਰਾ, ਦੂਈ, ਵਿਭਚਾਰਣ ਇਸਤਰੀ)

ਸਾਹੁਰੁ ਪੀਹਰੁ ਪਲਰੈ; ਹੋਇ ਨਲਜ ਨ ਲਜਾ ਧੋਵੈ।

('ਪੱਲਰੈ', 'ਨਲੱਜ' ਤੇ 'ਲੱਜਾ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਵਿਭਚਾਰਨ ਇਸਤਰੀ ਆਪਣੇ ਸਾਹੁਰੁ = ਸਹੁਰਿਆਂ ਤੇ ਪੀਹਰੁ = ਪੇਕਿਆਂ ਨੂੰ ਪਲਰੈ = ਤਿਆਗ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਨਲਜ = ਬੇਸ਼ਰਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਲਜਾ = ਸ਼ਰਮ ਰੂਪ ਮੈਲ ਨ = ਨਹੀਂ ਧੋਵੈ = ਧੋਂਦੀ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਭਚਾਰਨੀ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਲੋਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਸੰਗਤ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਵੀ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਬੇਸ਼ਰਮ ਹਨ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਔਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਲੱਜਾ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਧੋਂਦੇ।

ਰਾਵੈ ਜਾਰੁ ਭਤਾਰੁ ਤਜਿ; ਖਿੰਜੋਤਾਣਿ ਖੁਸੀ ਕਿਉ ਹੋਵੈ।

ਜਿਵੇਂ ਵਿਭਚਾਰਨ ਇਸਤਰੀ ਆਪਣੇ ਭਤਾਰੁ = ਪਤੀ ਨੂੰ ਤਜਿ = ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਜਾਰੁ = ਯਾਰ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰ ਰਾਵੈ = ਭੋਗਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਖਿੰਜੋਤਾਣਿ = ਖਿੱਚਾ-ਖਿੱਚੀ ਵਿਚ ਕਿਉ = ਕਿਵੇਂ ਖੁਸੀ = ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋਵੈ = ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਇਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਪੂਜਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਦੁਚਿਤੇਪਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ? ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ।

ਸਮਝਾਈ ਨਾ ਸਮਝਈ; ਮਰਣੇ ਪਰਣੇ ਲੋਕੁ ਵਿਗੋਵੈ।

ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਿਭਚਾਰਨ ਇਸਤਰੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵੀ ਸਮਝਾਈ = ਸਮਝਾਉਣ 'ਤੇ ਨਾ = ਨਹੀਂ ਸਮਝਈ = ਸਮਝਦੀ ਅਤੇ ਮਰਣੇ-ਪਰਣੇ ਵਿਚ ਐਸੀ ਇਸਤਰੀ ਲੋਕ ਵਿਗੋਵੈ = ਵਿਗਾੜਦੀ ਹੈ ਭਾਵ ਖ਼ੁਸ਼ੀ

ਤੇ ਗ਼ਮੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਉੱਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਿਭਚਾਰਨੀ ਇਸਤਰੀ ਵਾਂਗ ਸਾਕਤ ਪੁਰਖ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਮਝਾਏ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਵੈਰਾਗ ਦੇ ਬਚਨ ਹਨ, ਉਹ ਮਰਨਾ ਹੈ ਤੇ ਜਿਥੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਬਚਨ ਹਨ, ਉਹ ਪਰਣਾ ਹੈ। ਐਸੇ ਸਾਕਤ ਪੁਰਖ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਪਾ ਕੇ ਔਗੁਣ ਹੀ ਪੱਲੇ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਔਗੁਣਾਂ ਦੁਆਰਾ ਖ਼ਰਾਬ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਧਿਰਿ ਧਿਰਿ ਮਿਲਦੇ ਮੇਹਣੇ; ਹੁਇ ਸਰਮਿੰਦੀ ਅੰਞੂ ਰੋਵੈ।

ਜਿਵੇਂ ਵਿਭਚਾਰਨ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਪੇਕੇ ਘਰ ਧਿਰਿ = ਤਰਫ਼ੋਂ ਤੇ ਸਹੁਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਧਿਰਿ = ਤਰਫ਼ੋਂ ਤਾਹਨੇ-ਮਿਹਣੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ ਹੁਇ = ਹੋ ਕੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਅੰਞੂ = ਅੱਥਰੂ ਭਰ ਭਰ ਕੇ ਰੋਵੈ = ਰੋਂਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਭਚਾਰਨ ਇਸਤਰੀ ਵਾਂਗ ਸਾਕਤ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਧਿਰਿ ਧਿਰਿ = ਲੋਕ-ਪ੍ਰਲੋਕ ਦੇ ਤਰਫ਼ੋਂ ਧ੍ਰਿਕਾਰਯੋਗ ਤਾਹਨੇ-ਮਿਹਣੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੋ ਕੇ ਅੱਥਰੂ ਭਰ ਭਰ ਕੇ ਰੋਂਦੇ ਹਨ।

ਪਾਪ ਕਮਾਣੇ ਪਕੜੀਐ; ਹਾਣਿ ਕਾਣਿ ਦੀਬਾਣਿ ਖੜੋਵੈ।

ਜਿਵੇਂ ਵਿਭਚਾਰਨ ਇਸਤਰੀ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਪਾਪ ਕਮਾਣੇ = ਕਮਾਉਂਦੀ ਪਕੜੀਐ = ਫੜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਾਣਿ = ਸ਼ਰਮ ਦੀ ਹਾਣਿ = ਹਾਨੀ ਕਰ ਕੇ ਦੀਬਾਣਿ = ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਖੜੋਵੈ = ਖੜੋਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੋ ਸਾਕਤ ਪੁਰਸ਼ ਪਾਪ ਕਮਾਉਂਦੇ ਪਕੜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰ ਉੱਤੇ ਜਾ ਕੇ ਸ਼ਰਮ ਦੀ ਹਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਮਰੈ ਨ ਜੀਵੈ ਦੁਖ ਸਹੈ; ਰਹੈ ਨ ਘਰ ਵਿਚਿ ਪਰ ਘਰ ਜੋਵੈ।

ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਿਭਚਾਰਨ ਇਸਤਰੀ ਵਿਭਚਾਰ ਕਰਦੀ ਫੜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਨਾ ਤਾਂ ਮਰੈ = ਮਰਿਆਂ ਵਿਚ, ਨਾ ਹੀ ਜੀਵੈ = ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਸਦਾ ਦੁੱਖ ਹੀ ਸਹੈ = ਸਹਾਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਯੋਗ ਨ = ਨਹੀਂ ਰਹੈ = ਰਹਿੰਦੀ ਤੇ ਹੋਰ ਪਰ = ਪਰਾਏ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਜੋਵੈ = ਤੱਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਿਭਚਾਰਨ ਇਸਤਰੀ ਵਾਂਗ ਸਾਕਤ ਪੁਰਖ ਦੀ ਆਪਣੇ ਔਗੁਣਾਂ ਕਰਕੇ ਨਾ ਮਰਿਆਂ ਵਿਚ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਸਦਾ ਹੀ ਦੁੱਖ ਸਹਾਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਓਟ ਰੂਪੀ ਘਰ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ, ਸਦਾ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਪਰਾਏ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਤੱਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਦੁਬਿਧਾ ਅਵਗੁਣ; ਹਾਰੁ ਪਰੋਵੈ ॥੬॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਬਿਧਾ = ਦੁਚਿੱਤੇਪਣ ਵਾਲੇ ਪੁਰਖ ਆਪਣੇ ਗਲਾਂ ਵਿਚ ਅਵਗੁਣ = ਔਗੁਣਾਂ ਦਾ ਹਾਰ ਪਰੋਵੈ = ਪ੍ਰੋ ਕੇ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ॥੬॥

ਪਉੜੀ ੭ (ਦ੍ਵੈਤ ਅਤੇ ਸੱਪ)

ਜਿਉ ਬੇਸੀਵੈ ਥੇਹੁ ਕਰਿ; ਪਛੋਤਾਵੈ ਸੁਖਿ ਨ ਵਸੈ।

('ਵੱਸੈ' ਬੋਲੋ)

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਬੇਸੀਵੈ = ਬੇਗਾਨੀ ਹੱਦ ਉੱਤੇ ਥੇਹੁ = ਪਿੰਡ ਕਰਿ = ਬਣਾ ਲਵੇ, ਉਹ ਸਦਾ ਪਛੋਤਾਵੈ = ਪਛਤਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸੁਖਿ = ਸੁਖੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਵਸੈ = ਵੱਸਦਾ।

ਚੜਿ ਚੜਿ ਲੜਦੇ ਭੂਮੀਏ; ਧਾੜਾ ਪੇੜਾ ਖਸਣ ਖਸੈ।

(‘ਖੱਸੈ’ ਬੋਲੋ)

ਕਿਉਂਕਿ ਭੂਮੀਏ = ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਚੜ੍ਹ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਤੇ ਲੜਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੇੜਾ = ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਧਾੜਾ = ਡਾਕੇ ਮਾਰ ਕੇ ਖਸਣ ਖਸੈ = ਲੁੱਟ-ਖੋਹ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਦੁਹ ਨਾਰੀ ਦਾ ਦੂਲਹਾ; ਦੁਹ ਮੁਨਸਾਂ ਦੀ ਨਾਰਿ ਵਿਣਸੈ।

(‘ਵਿਣੱਸੈ’ ਪਾਠ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਉਚਾਰਣ ਕਰੋ)

ਦੁਹ = ਦੋ ਨਾਰੀ = ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਦੂਲਹਾ = ਪਤੀ ਅਤੇ ਦੁਹ = ਦੋ ਮੁਨਸਾਂ = ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਨਾਰਿ = ਔਰਤ ਵਿਣਸੈ = ਨਾਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਹੁਇ ਉਜਾੜਾ ਖੇਤੀਐ; ਦੁਹਿ ਹਾਕਮ ਦੁਇ ਹੁਕਮੁ ਖੁਣਸੈ।

(‘ਖੁਣੱਸੈ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਿਥੇ ਦੁਹਿ = ਦੋ ਹਾਕਮ ਖੁਣਸੈ = ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਦੁਇ = ਦੋ ਹੁਕਮ ਕਰਨ, ਉਥੇ ਖੇਤੀਐ = ਖੇਤੀ ਦਾ ਉਜਾੜਾ ਹੁਇ = ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਦੁਖ ਦੁਇ ਚਿੰਤਾ ਰਾਤਿ ਦਿਹੁ; ਘਰੁ ਛਿਜੈ ਵੈਰਾਇਣੁ ਹਸੈ।

(‘ਹੱਸੈ’ ਬੋਲੋ)

ਦੁਇ = ਦਵੈਤ-ਭਾਵ ਵਿਚ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਦਿਹੁ = ਦਿਨ ਰਾਤ ਚਿੰਤਾ ਤੇ ਦੁੱਖ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਦਾ ਘਰ ਛਿਜੈ = ਨਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜੇ ਘਰ ਦੀਆਂ ਵੈਰਾਇਣੁ = ਵੈਰ-ਭਾਵ ਵਾਲੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਹਸੈ = ਹੱਸਦੀਆਂ ਹਨ।

ਦੁਹੁ ਖੁੰਢਾਂ ਵਿਚਿ ਰਖਿ ਸਿਰੁ; ਵਸਦੀ ਵਸੈ ਨ ਨਸਦੀ ਨਸੈ।

(‘ਨੱਸੈ’ ਬੋਲੋ)

ਜੋ ਦੁਹੁ = ਦੋ ਖੁੰਢਾਂ = ਖੋੜਾਂ ਵਿਚ ਸਿਰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਜੋ ਔਰਤ ਦੋ ਪਤੀਆਂ ’ਤੇ ਟੇਕ ਰੱਖਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਨਾ ਤਾਂ ਵਸੈ = ਵੱਸਦਿਆਂ ਵਿਚ ਵੱਸਦੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਤਾਂ ਨਸੈ = ਭੱਜਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਨਸਦੀ = ਭੱਜਦੀ ਹੈ।

ਦੂਜਾ ਭਾਉ; ਭੁਇਅੰਗਮੁ ਡਸੈ ॥੭॥

(‘ਡੱਸੈ’ ਬੋਲੋ)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਲੋਕ ਦੂਜਾ = ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਉ = ਭਾਵ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਦਾ ਭੁਇਅੰਗਮੁ = ਸੱਪ ਵਾਂਗ ਡਸੈ = ਡੰਗਦੇ ਹਨ ॥੭॥

ਪਉੜੀ ੮ (ਮਨਮੁਖ ਸਰਪ)

ਦੁਖੀਆ ਦੁਸਟੁ ਦੁਬਾਜਰਾ; ਸਪੁ ਦੁਮੂਹਾ ਬੁਰਾ ਬੁਰਿਆਈ।

ਦੁਖੀਆ = ਦੁੱਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਦੁਸਟੁ = ਖੋਟਾ, ਦੁਰਜਨ ਤੇ ਦੁਬਾਜਰਾ = ਦੋ ਤਰਫ਼ੀਂ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਦੁਮੂਹਾ = ਦੋ ਮੂੰਹੇਂ ਸੱਪ ਵਾਂਗ ਬੁਰਾ ਬੁਰਿਆਈ = ਬੁਰਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਬੁਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸਭਦੂੰ ਮੰਦੀ ਸਪ ਜੋਨਿ; ਸਪਾਂ ਵਿਚਿ ਕੁਜਾਤਿ ਕੁਭਾਈ।

ਸੱਪ ਦੀ ਜੋਨਿ = ਜੂਨ ਸਭਦੂੰ = ਸਭ ਤੋਂ ਮੰਦੀ = ਭੈੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੱਪਾਂ ਵਿਚਿ = ਵਿੱਚੋਂ ਦੋ-ਮੂੰਹੇਂ ਸੱਪ ਦੀ ਕੁਜਾਤਿ = ਖੋਟੀ ਜਾਤ ਅਤੇ ਕੁਭਾਈ = ਭੈੜੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮੂਰਖ ਪੁਰਸ਼ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਭੈੜਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਸਰਪ ਕ੍ਰੂਰ ਖਲ ਕ੍ਰੂਰ ਹੈ ਸਰਪਨ ਤੇ ਖਲ ਕ੍ਰੂਰ॥
ਮੰਤ੍ਰੌਖਧਿ ਕਰ ਸਰਪ ਵਸ ਖਲ ਕੋ ਮੰਤ੍ਰ ਨ ਮੂਰ॥੧੧॥ *(ਸਾਰੁਕਤਾਵਲੀ, ਅਧਿਆਇ ਤੇਰ੍ਹਵਾਂ)*

ਕੋੜੀ ਹੋਆ ਗੋਪਿ ਗੁਰ; ਨਿਗੁਰੇ ਤੰਤੁ ਨ ਮੰਤੁ ਸੁਖਾਈ।

('ਕੋੜ੍ਹੀ' ਭਾਰਾ ਬੋਲੋ)

ਦੋ-ਮੂੰਹੇਂ ਸੱਪ ਵਾਂਗ ਦ੍ਵੈਤ ਵਾਲੇ ਮਨਮੁਖ ਜੋ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਗੋਪਿ = ਲੁਕਾਉਂਦੇ ਭਾਵ ਛੁਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡਾ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਐਸੇ ਪੁਰਸ਼ ਕੋਹੜੀ ਹੋ ਕੇ ਮਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਿਗੁਰੇ = ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਤੰਤੁ = ਤੰਤਰ ਤੇ ਮੰਤੁ = ਮੰਤਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਸੁਖਾਈ = ਸੁਖਾਉਂਦਾ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਜਿਨਾ ਗੁਰੁ ਗੋਪਿਆ ਆਪਣਾ ਤੇ ਨਰ ਬੁਰਿਆਰੀ॥ *(ਸੋਰਠਿ ਵਾਰ, ਮ: ੪, ਅੰਗ ੬੫੧)*

ਕੋੜੀ ਹੋਵੈ ਲੜੈ ਜਿਸ; ਵਿਗੜ ਰੂਪਿ ਹੋਇ ਮਰਿ ਸਹਮਾਈ।

('ਕੋੜ੍ਹੀ' ਭਾਰਾ ਬੋਲੋ)

ਜਿਸ ਜੀਵ ਨੂੰ ਇਹ ਦੋ-ਮੂੰਹਾਂ ਸੱਪ ਲੜੈ = ਲੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕੋੜ੍ਹੀ ਹੋਵੈ = ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਰੰਗ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵਿਗੜਿਆ ਹੋਇ = ਹੋਇਆ ਦੇਖ ਕੇ ਸਹਮਾਈ = ਡਰ ਵਿਚ ਹੀ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਨਮੁਖਿ ਬਾਹਰਾ; ਲਾਤੋ ਲਾਵਾ ਲਾਇ ਬੁਝਾਈ।

ਜੋ ਮਨਮੁਖ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰਾ = ਬਾਹਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਲਾਤੋ ਲਾਵਾ = ਚੁਆਤੀਆਂ ਲਾਇ = ਲਾ ਲਾ ਕੇ ਬੁਝਾਈ = ਬੁਝਾਉਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਚੁਗ਼ਲੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਅੱਗ ਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਆਪ ਹੀ ਅੱਗ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਬੁਝਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨਮੁਖ ਲੜਾਈ ਕਰਾਉਣ ਰੂਪ ਅੱਗ ਲਵਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਲਹ ਕਰਾਉਣ ਰੂਪ ਅੱਗ ਬੁਝਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਤਿਸੁ ਵਿਹੁ ਵਾਤਿ ਕੁਲਾਤਿ; ਮਨ ਅੰਦਰਿ ਗਣਤੀ ਤਾਤਿ ਪਰਾਈ।

ਤਿਸੁ = ਉਸ ਦੇ ਵਾਤਿ = ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਵਿਹੁ = ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰ ਰੂਪ ਜ਼ਹਿਰ ਤੇ ਕੁਲਾਤਿ = ਵੈਰ-ਭਾਵਨਾ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਪਰਾਈ ਤਾਤਿ = ਈਰਖਾ ਦੀ ਗਣਤੀ = ਗਿਣਤੀ ਚੱਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਸਿਰ ਚਿਥੈ; ਵਿਹੁ ਬਾਣਿ ਨ ਜਾਈ॥੮॥

ਜਿਵੇਂ ਸੱਪ ਦੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਚਿੱਥ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਅਖ਼ੀਰ ਤਕ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇਪਣ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੋ-ਮੂੰਹੇਂ ਸੱਪ ਵਾਂਗ ਸਾਕਤ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸਿਰ ਵੀ ਚਿਥੈ = ਮਸਲ ਜਾਂ ਦਰੜ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਭੀ ਉਸ ਦਾ ਦ੍ਵੈਤ ਰੂਪ ਵਿਹੁ = ਜ਼ਹਿਰੀਲੇਪਣ ਵਾਲਾ ਬਾਣਿ = ਸੁਭਾਅ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਈ = ਜਾਂਦਾ॥੮॥

ਪਉੜੀ ੯ (ਵੇਸਵਾ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ)

ਜਿਉ ਬਹੁ ਮਿਤੀ ਵੇਸੁਆ; ਛਡੈ ਖਸਮੁ ਨਿਖਸਮੀ ਹੋਈ।

(‘ਮਿੱਤੀਂ’ ਬਿੰਦੀ ਲਾ ਕੇ ਅਤੇ ‘ਨਿ-ਖਸਮੀ’ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਬਹੁ = ਬਹੁਤ ਮਿਤੀ = ਮਿੱਤਰਾਂ ਵਾਲੀ ਵੇਸੁਆ = ਵੇਸਵਾ ਆਪਣੇ ਖਸਮੁ = ਪਤੀ ਨੂੰ ਛਡੈ = ਛੱਡ ਕੇ ਨਿਖਸਮੀ = ਖਸਮ ਤੋਂ ਹੀਣੀ ਹੋਈ = ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਉਂ ਬਹੁ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਨਮੁਖ ਵੀ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਨਿਗੁਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪੁਤੁ ਜਣੇ ਜੇ ਵੇਸੁਆ; ਨਾਨਕਿ ਦਾਦਕਿ ਨਾਉ ਨ ਕੋਈ।

ਜੇ = ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਵੇਸੁਆ = ਵੇਸਵਾ ਆਪਣੇ ਘਰ ਪੁਤੁ = ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਜਣੇ = ਜੰਮਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਨਕਿ = ਨਾਨਕੇ ਦਾਦਕਿ = ਦਾਦਕਿਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਨਾਉ = ਨਾਮ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਹ ਨਿਨਾਮ ਹੀ ਕਹੀਦਾ ਹੈ।

ਨਕ ਸਵਾਰਿ ਸੀਗਾਰਿਆ; ਰਾਗ ਰੰਗ ਛਲ ਛਲੈ ਛਲੋਈ।

(‘ਛਲ’, ‘ਛਲੈ’, ‘ਛਲੋਈ’ ਤਿੰਨੇ ਪਦ ਪੋਲੇ ਬੋਲੋ)

ਵੇਸਵਾ ਨੱਕ ਨੂੰ ਨੱਥ ’ਤੇ ਲੌਂਗ ਪਾ ਕੇ ਤੇ ਸੀਗਾਰਿਆ = ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਗ = ਪ੍ਰੇਮ **ਵਾ:** ਵਿਸ਼ੇ ਰਸ ਦੇ ਰਾਗ ਤੇ ਰੰਗ ਰੂਪ ਦੇ ਛਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਛਲੋਈ = ਛਲਣੀ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਛਲੈ = ਛਲਦੀ ਹੈ।

ਘੰਡਾਹੇੜੁ ਅਹੇੜੀਆਂ; ਮਾਣਸ ਮਿਰਗ ਵਿਣਾਹੁ ਸਥੋਈ।

ਜਿਵੇਂ ਅਹੇੜੀਆਂ = ਸ਼ਿਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਘੰਡੇਹੇੜੇ ਦਾ ਸੰਗੀਤ ਮਿਰਗ = ਹਿਰਨ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਥੋਈ = ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਾ ਕੇ ਵਿਣਾਹੁ = ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਸਵਾ ਮਨੁੱਖ ਰੂਪ ਮਿਰਗਾਂ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘੁੰਘਰੂਆਂ ਦੇ ਛਣਕਾਟੇ ਨਾਲ ਫਸਾ ਕੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਏਥੈ ਮਰੈ ਹਰਾਮ ਹੋਇ; ਅਗੈ ਦਰਗਹ ਮਿਲੈ ਨ ਢੋਈ।

ਵੇਸਵਾ ਏਥੈ = ਇਥੇ ਭਾਵ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹਰਾਮ = ਨਿਖਿੱਧ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਮਰੈ = ਮਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਅੱਗੇ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਗਹ = ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਢੋਈ = ਆਸਰਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਮਿਲੈ = ਮਿਲਦਾ।

ਦੁਖੀਆ ਦੁਸਟੁ ਦੁਬਾਜਰਾ; ਜਾਣ ਰੁਪਈਆ ਮੇਖੀ ਸੋਈ।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੋ ਦੁਖੀਆ = ਦੁੱਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦੁਸਟੁ = ਖੋਟਿਆਂ ਤੋਂ ਦੁਬਾਜਰਾ = ਖੋਟੇ ਪੁਰਸ਼ ਹਨ, ਸੋਈ = ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੇਖੀ = ਖੋਟਾ ਰੁਪਈਆ ਜਾਣੋ।

ਵਿਗੜੈ ਆਪਿ; ਵਿਗਾੜੈ ਲੋਈ ॥੯॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਆਪ ਵੀ ਵਿਗੜੈ = ਵਿਗੜਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੇ ਔਗੁਣਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲੋਈ = ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਗਾੜੈ = ਵਿਗਾੜਦੇ ਹਨ ॥੯॥

ਪਉੜੀ ੧੦ (ਦੁਬਾਜਰਾ)

ਵਣਿ ਵਣਿ ਕਾਉਂ ਨ ਸੋਹਈ; ਖਰਾ ਸਿਆਣਾ ਹੋਇ ਵਿਗੁਤਾ।

(‘ਵਿਗੁੱਤਾ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਵਣਿ ਵਣਿ = ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਉੱਤੇ ਕਾਉਂ = ਕਾਂ ਆਪਣੇ ਆਲ੍ਹਣੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੋਹਈ = ਸ਼ੋਭਦਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੇ ਖਰਾ = ਬਹੁਤ ਸਿਆਣਾ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਵਿਗੁਤਾ = ਖ਼ਰਾਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਚੁਤੜਿ ਮਿਟੀ ਜਿਸੁ ਲਗੈ; ਜਾਣੈ ਖਸਮ ਕੁਮ੍ਹਾਰਾ ਕੁਤਾ।

(‘ਕੁੱਤਾ’ ਬੋਲੋ)

ਜਿਸ ਵੀ ਕੁੱਤੇ ਦੇ ਚੁਤੜਾਂ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਲਗੈ = ਲੱਗ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਕੁੱਤਾ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਕੁਮ੍ਹਾਰਾ = ਘੁਮਿਆਰ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਖਸਮ = ਮਾਲਕ ਜਾਣੈ = ਜਾਣਦਾ ਹੈ।

ਬਾਬਾਣੀਆ ਕਹਾਣੀਆ; ਘਰਿ ਘਰਿ ਬਹਿ ਬਹਿ ਕਰਨਿ ਕੁਪੁਤਾ।

(‘ਕੁਪੁੱਤਾ’ ਬੋਲੋ)

ਕੁਪੁਤਾ = ਖੋਟੇ ਪੁੱਤਰ ਆਪਣੇ ਬਾਬਾਣੀਆ = ਵੱਡੇ ਬਾਬਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਬਹਿ ਬਹਿ = ਬੈਠ ਬੈਠ ਕੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਆਪ ਗੁਣਾਂ ਵੱਲੋਂ ਖ਼ਾਲੀ ਹੋ ਕੇ ਵਾਧੂ ਦੀਆਂ ਸ਼ੇਖ਼ੀਆਂ ਮਾਰਦੇ ਹਨ।

ਆਗੂ ਹੋਇ ਮੁਹਾਇਦਾ; ਸਾਥੁ ਛਡਿ ਚਉਰਾਹੇ ਸੁਤਾ।

(‘ਸੁੱਤਾ’ ਬੋਲੋ)

ਜਿਹੜਾ ਆਗੂ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦਾ ਸਾਥ ਛੱਡ ਕੇ ਚਉਰਾਹੇ = ਚੌਰਸਤੇ ’ਤੇ ਸੁਤਾ = ਸੌਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਸਾਥ ਨੂੰ ਮੁਹਾਇਦਾ = ਲੁਟਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਜੰਮੀ ਸਾਖ ਉਜਾੜਦਾ; ਗੜਿਆਂ ਸੇਤੀ ਮੀਹ ਕੁਰੁਤਾ।

(‘ਕੁਰੁੱਤਾ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਕੁਰੁਤਾ = ਬੇ-ਮੌਸਮ ਵਾਲਾ ਮੀਂਹ ਗੜਿਆਂ ਸੇਤੀ = ਨਾਲ ਜੰਮੀ ਹੋਈ ਸਾਖ = ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਉਜਾੜਦਾ = ਉਜਾੜ ਦਿੰਦਾ ਭਾਵ ਖ਼ਰਾਬ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਦੁਖੀਆ ਦੁਸਟੁ ਦੁਬਾਜਰਾ; ਖਟਰੁ ਬਲਦੁ ਜਿਵੈ ਹਲਿਜੁਤਾ।

(‘ਹਲਿਜੁੱਤਾ’ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੈ = ਜਿਵੇਂ ਖਟਰੁ = ਅੜੀਅਲ ਬਲਦ ਹਲਿਜੁਤਾ = ਹਲ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋਇਆ ਹੋਇਆ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਸਟੁ = ਖੋਟੇ ਤੇ ਦੁਬਾਜਰਾ = ਦੋ ਤਰਫ਼ੀਏ ਮਨੁੱਖ ਸਦਾ ਦੁਖੀਆ = ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਡਮਿ ਡਮਿ ਸਾਨੁ; ਉਜਾੜੀ ਮੁਤਾ ॥੧੦॥

(‘ਸਾਨ੍ਹ’ ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ ਤੇ ‘ਮੁੱਤਾ’ ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਸਾਨੁ = ਸੰਢੇ ਨੂੰ ਡਮਿ ਡਮਿ = ਤੱਤੇ ਤੱਤੇ ਲੋਹੇ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾ ਕੇ ਉਜਾੜੀ = ਉਜਾੜ ਥਾਂ ’ਤੇ ਮੁਤਾ = ਛੱਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥੧੦॥

ਪਉੜੀ ੧੧ (ਦੁਬਾਜਰਾ ਦੁਖੀਆ ਹੈ)

ਦੁਖੀਆ ਦੁਸਟੁ ਦੁਬਾਜਰਾ; ਤਾਮੇ ਰੰਗਹੁ ਕੈਹਾ ਹੋਵੈ।

('ਕੈਹਾਂ' ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਤਾਮੇ = ਤਾਂਬੇ ਦੇ ਰੰਗਹੁ = ਰੰਗ ਤੋਂ ਅਤੇ ਕਲੀ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਕੈਹਾ = ਕਾਂਸੀ ਹੋਵੈ = ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਖੀਆ = ਦੁੱਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਦੁਸਟੁ = ਖੋਟਾ ਤੇ ਕਾਂਸੀ ਵਾਂਗ ਦੁਬਾਜਰਾ = ਦੋ ਤਰਫ਼ੀਆ ਮਨੁੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਬਾਹਰੁ ਦਿਸੈ ਉਜਲਾ; ਅੰਦਰਿ ਮਸੁ ਨ ਧੋਪੈ ਧੋਵੈ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੈਹਾਂ ਦਾ ਬਰਤਨ ਬਾਹਰੁ = ਬਾਹਰ ਤੋਂ ਉਜਲਾ = ਚਿੱਟਾ ਦਿਸੈ = ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਉਸ ਦੀ ਮਸੁ = ਕਾਲਖ ਧੋਵੈ = ਧੋਣ 'ਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਧੋਪੈ = ਧੁੱਪਦੀ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੈਹਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮਨਮੁਖ ਬਾਹਰ ਤੋਂ ਭੇਖ ਰੂਪ ਉੱਜਲਤਾ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਾਪਾਂ ਰੂਪ ਕਾਲਖ ਇਤਨੀ ਹੈ ਕਿ ਧੋਣ 'ਤੇ ਵੀ ਧੁੱਪਦੀ ਨਹੀਂ **ਵਾ:** ਜੋ ਸਾਧਨਾ ਰੂਪੀ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਧੁੱਪਦੀ ਨਹੀਂ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਉਜਲੁ ਕੈਹਾ ਚਿਲਕਣਾ ਘੋਟਿਮ ਕਾਲੜੀ ਮਸੁ॥
ਧੋਤਿਆ ਜੂਠਿ ਨ ਉਤਰੈ ਜੇ ਸਉ ਧੋਵਾ ਤਿਸੁ॥੧॥ *(ਸੂਹੀ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੭੨੯)*

ਸੰਨੀ ਜਾਣੁ ਲੁਹਾਰ ਦੀ; ਹੋਇ ਦੁਮੂਹੀਂ ਕੁਸੰਗ ਵਿਗੋਵੈ।

('ਸੰਨ੍ਹੀ' ਭਾਰਾ ਬੋਲੋ)

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੁਹਾਰ ਦੀ ਸੰਨੀ (ਲੁਹਾਰ ਦੀ ਚਿਮਟੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਗਰਮ ਚੀਜ਼ ਉਠਾਉਂਦਾ ਹੈ) ਦੁਮੂਹੀਂ = ਦੋ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲੀ ਜਾਣਨਾ ਕਰੋ, ਕਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੇ ਕਦੇ ਅੱਗ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕੁਸੰਗ = ਭੈੜੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਵਿਗੋਵੈ = ਖ਼ਰਾਬ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨਮੁਖ ਸੰਨੀ ਵਾਂਗ ਜਾਣਨਾ ਕਰੋ। ਦੋਮੂੰਹੀਂ ਭਾਵ ਦ੍ਵੈਸ਼ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਦੇ ਲੋਕ ਵਿਖਾਵੇ ਲਈ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਪਾਣੀ ਰੂਪ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਅੱਗ ਰੂਪ ਕੁਸੰਗਤ ਵਿਚ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਵਿਗੋਵੈ = ਖ਼ਰਾਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਖਿਣੁ ਤਤੀ ਆਰਣਿ ਵੜੈ; ਖਿਣੁ ਠੰਢੀ ਜਲੁ ਅੰਦਰਿ ਟੋਵੈ।

ਜਿਵੇਂ ਲੁਹਾਰ ਦੀ ਸੰਨੀ ਆਰਣਿ = ਭੱਠੀ ਵਿਚ ਵੜੈ = ਪਾ ਦੇਣ 'ਤੇ ਖਿਣੁ = ਪਲ ਭਰ ਵਿਚ ਤਤੀ = ਗਰਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਠੰਢੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਟੋਵੈ = ਟੋਏ ਦੇ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਪਾ ਦੇਣ 'ਤੇ ਖਿਣੁ = ਪਲ ਭਰ ਵਿਚ ਠੰਢੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨਮੁਖ ਸੰਨੀ ਵਾਂਗ ਕ੍ਰੋਧ ਰੂਪ ਭੱਠੀ ਵਿਚ ਗਰਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਦੇ ਖਿਨ ਮਾਤਰ ਸਮੇਂ ਲਈ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਠੰਢੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਤੁਮਾ ਦਿਸੇ ਸੋਹਣਾ; ਚਿਤ੍ਰਮਿਤਾਲਾ ਵਿਸੁ ਵਿਲੋਵੈ।

('ਤੁਮਾ' ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਤੁੰਮਾ ਦਿਸੇ = ਦਿਸਣ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਤੇ ਚਿਤ੍ਰਮਿਤਾਲਾ = ਰੰਗ-ਬਰੰਗਾ ਤੇ ਡੱਬ-ਖੜੱਬਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਵਿਸੁ = ਜ਼ਹਿਰ ਵਿਲੋਵੈ = ਰਿੜਕਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਕੁੜੱਤਣ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁੰਮੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮਨਮੁਖ ਉੱਪਰ ਤੋਂ ਸੋਹਣਾ ਦਿਸਦਾ ਹੈ, ਭੇਖ ਰੂਪ ਚਿਤ-ਮਿਤਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਈਰਖਾ ਰੂਪੀ ਜ਼ਹਿਰ ਘੋਲਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਕੌੜਾਪਣ ਹੈ।

ਸਾਉ ਨ ਕਉੜਾ ਸਹਿ ਸਕੈ; ਜੀਭੈ ਛਾਲੈ ਅੰਞੂ ਰੋਵੈ।

ਤੁੰਮੇ ਦਾ ਸਾਉ = ਸੁਆਦ ਏਨਾ ਕੌੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਕੌੜੱਤਣ ਨੂੰ ਸਹਿ = ਸਹਾਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਸਕੈ = ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਉਸ ਨੂੰ ਖਾ ਵੀ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਜੀਭੈ = ਜੀਭ ਉੱਤੇ ਛਾਲੈ = ਛਾਲੇ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਅੰਞੂ = ਹੰਝੂ ਭਰ ਕੇ ਰੋਵੈ = ਰੋਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁੰਮੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮਨਮੁਖ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੌੜੇ ਬਚਨ ਸਹਾਰਨ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਜੇ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਵੀ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪੀ ਜੀਭ ਉੱਤੇ ਦੁੱਖ ਰੂਪ ਛਾਲੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਛਤਾਵੇ ਰੂਪ ਹੰਝੂਆਂ ਨਾਲ ਰੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਿਉਂ ਕੀਤੀ?

ਕਲੀ ਕਨੇਰ; ਨ ਹਾਰਿ ਪਰੋਵੈ ॥੧੧॥

ਜਿਵੇਂ ਕਨੇਰ ਦੀ ਕਲੀ ਹੇਠੋਂ ਚਿੱਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਖ਼ੁਸ਼ਬੂ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਹਾਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਰੋਵੈ = ਪਰੋਂਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨਮੁਖ ਰੂਪ ਕਨੇਰ ਚਿੱਟੇ ਬਸਤਰ ਪਾ ਕੇ ਭੇਖ ਦਿਖਾਉਣ ਰੂਪ ਚਿੱਟੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਭਗਤੀ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ਬੂ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸ਼ੋਭਾ ਰੂਪ ਗਲੇ ਦੇ ਹਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਰੋਏ ਜਾਂਦੇ ॥੧੧॥

ਪਉੜੀ ੧੨ (ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਹਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ)

ਦੁਖੀ ਦੁਸਟ ਦੁਬਾਜਰਾ; ਸੁਤਰ ਮੁਰਗ ਹੋਇ ਕੰਮਿ ਨ ਆਵੈ।

ਜਿਵੇਂ ਸ਼ੁਤਰ ਮੁਰਗ[੧] ਦੀ ਊਠ ਵਾਂਗ ਗਰਦਨ ਲੰਬੀ ਹੋਇ = ਹੋਣ 'ਤੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਕੰਮ ਨ = ਨਹੀਂ ਆਵੈ = ਆਉਂਦਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਖੀ = ਦੁੱਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦੁਸਟ = ਖੋਟੇ, ਦੁਰਜਨ ਤੇ ਦੁਬਾਜਰਾ = ਦੋ-ਤਰਫ਼ੀਏ ਮਨੁੱਖ ਵੀ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ।

ਉਡਣਿ ਉਡੈ ਨ ਲਦੀਐ; ਪੁਰਸਸਿ ਹੋਈ ਆਪੁ ਲਖਾਵੈ।

ਜਿਵੇਂ ਸ਼ੁਤਰ ਮੁਰਗ ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ ਉਡਣਿ = ਉਡਾਰੀ ਵਾਂਗ ਉਡੈ = ਉੱਡ ਨ = ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਊਠ ਵਾਂਗੂੰ ਲਦੀਐ = ਲੱਦਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਪੁਰਸਸਿ = ਪੁੱਛ ਹੋਈ = ਹੋਵਣ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਲਖਾਵੈ = ਲਖਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਪੁਰਸ਼ ਵੀ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ, ਪਰ ਕਿਤੇ ਪੁੱਛ ਪੜਤਾਲ ਹੋਣ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਜਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ ਹਾਂ।

ਹਸਤੀ ਦੰਦ ਵਖਾਣੀਅਨਿ; ਹੋਰ ਦਿਖਾਲੈ ਹੋਰਤੁ ਖਾਵੈ।

ਜਿਵੇਂ ਹਸਤੀ = ਹਾਥੀ ਦੇ ਦੰਦ ਵਖਾਣੀਅਨਿ = ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਖਾਵੈ = ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਹਨ ਤੇ ਦਿਖਾਲੈ = ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨਮੁਖ ਦੇ ਦਿਖਾਵੇ ਮਾਤਰ ਧਰਮੀ ਕੰਮ ਹਨ, ਪਰ ਅਸਲੀਅਤ ਰੂਪ ਦੇ ਵਿਚ ਪਾਪ ਕਰਮ ਹਨ, ਜੋ ਗੁਪਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਰਦਾ ਹੈ।

---

੧. **ਸ਼ੁਤਰ ਮੁਰਗ**—ਸ਼ੁਤਰ ਮੁਰਗ ਦੀ ਗਰਦਨ ਊਠ ਦੀ ਗਰਦਨ ਵਾਂਗ ਲੰਬੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਅਫ਼ਰੀਕਾ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਖੰਭ ਨਿੱਕੇ-ਨਿੱਕੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉੱਡ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ; ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੰਭਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ ਦੌੜ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਛੇ ਤੋਂ ਚੌਦਾਂ ਦਿਨ ਤਕ ਆਂਡੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ੪੨ ਦਿਨ ਵਿਚ ਸੇਵਨ ਤੋਂ ਆਂਡੇ ਨਿਕਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਬਕਰੀਆਂ ਨੋ ਚਾਰ ਥਣ; ਦੁਇ ਗਲ ਵਿਚਿ ਦੁਇ ਲੇਵੈ ਲਾਵੈ।

('ਗਲ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਕਈ ਬੱਕਰੀਆਂ ਨੋ = ਨੂੰ ਚਾਰ ਥਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਦੁਇ = ਦੋ ਗਲ ਵਿਚ ਤੇ ਦੁਇ = ਦੋ ਲੇਵੈ = ਹਵਾਨੇ ਨਾਲ ਲਾਵੈ = ਲੱਗੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨਮੁਖ ਦੇ ਕੋਲ ਚਾਰ ਔਗੁਣਾਂ ਰੂਪੀ ਥਣ ਹਨ, ਦੋ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਗਲ ਵਿਚ ਰਾਗ ਦ੍ਵੈਸ਼ ਦੇ ਅਤੇ ਦੋ ਬੁੱਧ ਰੂਪ ਹਵਾਨੇ ਨਾਲ ਪਾਪ ਅਤੇ ਪੁੰਨ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਅਜਾ ਗਲੇ ਕੇ ਕੁਚਨ ਜਿਉਂ ਜਨਮ ਬਿਅਰਥ ਹੈ ਤਾਸ। *(ਸਾਰੁਕਤਾਵਲੀ, ਅਧਿਆਇ ਪਹਿਲਾ)*

ਵਾ: **ਰਾਮ ਜਪੰਤੀ ਕੰਨਿਆ ਭਲੀ ਸਾਕਤ ਭਲਾ ਨ ਪੂਤ॥**
ਜਿਉ ਛੇਲੀ ਗਲ ਮਿਨਮਿਨੇ ਨਾ ਤਿਸ ਦੂਧ ਨ ਮੂਤ॥

ਇਕਨੀ ਦੁਧੁ ਸਮਾਵਦਾ; ਇਕ ਠਗਾਊ ਠਗ ਠਗਾਵੈ।

ਇਕਨੀ = ਇਕਨਾਂ ਵਿਚ ਦੁੱਧ ਸਮਾਵਦਾ = ਸਮਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਗਲ ਵਾਲੇ ਠਗਾਊ = ਠੱਗਣ ਵਾਲੇ ਠੱਗ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਠਗਾਵੈ = ਠੱਗਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕਨਾਂ ਵਿਚ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਰੂਪ ਦੁੱਧ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਕ ਵਿਚ ਰਾਗ ਦ੍ਵੈਸ਼ ਵਾਲੇ ਠੱਗਣ ਵਾਲੇ ਹੋ ਕੇ ਠੱਗ ਰਹੇ ਹਨ।

ਹਰਨਾਂ ਅਖੀਂ ਚਾਰਿ ਚਾਰਿ; ਉਇ ਦੇਖਨਿ ਓਨਾ ਦਿਸਿ ਨ ਆਵੈ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਮੋਰਾਂ')

ਹਿਰਨਾਂ ਦੀਆਂ ਅਖੀਂ = ਅੱਖਾਂ ਚਾਰ ਚਾਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਅੱਖਾਂ ਸਿਰ ਕੋਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਇ = ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦੇਖਨਿ = ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਦੋ ਅੱਖਾਂ ਸਿੰਗਾਂ ਕੋਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਦਿਸਿ = ਨਜ਼ਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਆਵੈ = ਆਉਂਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨਮੁਖ ਰੂਪ ਹਿਰਨਾਂ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਅੱਖਾਂ ਹਨ, ਦੋ ਦ੍ਵੈਸ਼ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀਆਂ ਹਨ, ਦੋ ਅਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਗਿਆਨ ਵਾਲੀਆਂ ਨਾਲ ਤਾਂ ਦਿੱਸਦਾ ਨਹੀਂ, ਦ੍ਵੈਸ਼ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਾਲੀਆਂ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹੋਇਆ ਵਿਚਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਦੂਜਾ ਭਾਉ; ਕੁਦਾਉ ਹਰਾਵੈ॥੧੨॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੋ ਦੂਜਾ = ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਉ = ਭਾਵ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਕੁਦਾਉ = ਬੁਰੇ ਦਾਉ ਖੇਡਣ ਦੀ ਆਦਤ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ ਨੂੰ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਹਰਾਵੈ = ਹਰਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ॥੧੨॥

ਪਉੜੀ ੧੩ (ਦ੍ਵੈਸ਼ ਤੋਂ ਸਾੜਾ)

ਦੰਮਲ ਵਜੈ ਦੁਹੁ ਧਿਰੀ; ਖਾਇ ਤਮਾਚੇ ਬੰਧਨਿ ਜੜਿਆ।

ਦੰਮਲ = ਢੋਲ ਦੁਹੁ = ਦੋ ਧਿਰੀ = ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਵਜੈ = ਵੱਜਦਾ ਹੈ, ਤਮਾਚੇ ਖਾਇ = ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਰੱਸੀਆਂ ਦੇ ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਜੜਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਵਜਨਿ ਰਾਗ ਰਬਾਬ ਵਿਚਿ; ਕੰਨ ਮਰੋੜੀ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਫੜਿਆ।

ਰਬਾਬ ਵਿਚ ਰਾਗ ਵਜਨਿ = ਵੱਜਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਰਬਾਬੀ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜਿਆ = ਫੜੇ ਹੋਏ ਰਬਾਬ ਨੂੰ ਵਜਾਉਣ ਲਈ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ = ਮੁੜ ਮੁੜ ਇਸ ਦੇ ਕਿੱਲੀਆਂ ਰੂਪ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਮਰੋੜੀ = ਮਰੋੜਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਖਾਨਿ ਮਜੀਰੇ ਟਕਰਾਂ; ਸਿਰ ਤਨ ਭੰਨਿ ਮਰਦੇ ਕਰਿ ਧੜਿਆ।

ਮਜੀਰੇ = ਛੈਣੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਟੱਕਰਾਂ ਖਾਨਿ = ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿਰ ਅਤੇ ਤਨ ਨੂੰ ਧੜਿਆ = ਧੜ ਧੜ ਕਰਿ = ਕਰਦੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਭੰਨ ਕੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਟੱਕਰਾਂ ਮਰਦੇ = ਮਾਰਦੇ ਹਨ।

ਖਾਲੀ ਵਜੈ ਵੰਝੁਲੀ; ਦੇ ਸੂਲਾਕ ਨ ਅੰਦਰਿ ਵੜਿਆ।

ਜੇਕਰ ਵੰਝੁਲੀ = ਬੰਸਰੀ ਖ਼ਾਲੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹੀ ਵਜੈ = ਵੱਜਦੀ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਉਸ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਕੁਝ ਵੜਿਆ = ਵੜ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੂਲਾਕ = ਸਲਾਈ ਫੇਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਅੰਦਰ ਕੁਝ ਫਸਿਆ ਨਾ ਰਹੇ।

ਸੁਇਨੇ ਕਲਸੁ ਸਵਾਰੀਐ; ਭੰਨਾ ਘੜਾ ਨ ਜਾਈ ਘੜਿਆ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਘਟਾ')

ਜੇਕਰ ਸੁਇਨੇ = ਸੋਨੇ ਦਾ ਕਲਸੁ = ਘੜਾ ਟੁੱਟ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸਵਾਰੀਐ = ਸਵਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਘੜਾ ਭੰਨਾ = ਭੰਨਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੁੜ ਘੜਿਆ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਈ = ਜਾਂਦਾ।

ਦੂਜਾ ਭਾਉ; ਸੜਾਣੈ ਸੜਿਆ ॥੧੩॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਦੂਜਾ = ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਉ = ਭਾਵ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਨਰਕਾਂ ਦੀ ਸੜਾਣੈ = ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜਿਆ = ਸੜਦੇ ਹਨ ॥੧੩॥

ਪਉੜੀ ੧੪ (ਦ੍ਵੈਸ਼-ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਸੁਆਦ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ)

ਦੁਖੀਆ ਦੁਸਟ ਦੁਬਾਜਰਾ; ਬਗੁਲ ਸਮਾਧਿ ਰਹੈ ਇਕ ਟੰਗਾ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਗੁਲ = ਬਗਲਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਵਾਸਤੇ ਸਮਾਧਿ = ਸਮਾਧੀ ਲਾ ਕੇ ਇਕ ਟੰਗਾ = ਟੰਗ 'ਤੇ ਖੜਾ ਰਹੈ = ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਖੀਆ = ਦੁੱਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦੁਸਟ = ਖੋਟੇ ਤੇ ਦੁਬਾਜਰਾ = ਦੋ-ਤਰਫ਼ੀਏ ਪੁਰਸ਼ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟਣ ਲਈ ਇਕ-ਸਾਰ ਸਮਾਧੀਆਂ ਲਾ ਕੇ ਪਾਖੰਡ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਬਜਰ ਪਾਪ ਨ ਉਤਰਨਿ; ਘੁਟਿ ਘੁਟਿ ਜੀਆਂ ਖਾਇ ਵਿਚਿ ਗੰਗਾ।

ਜਿਵੇਂ ਬਗਲਾ ਗੰਗਾ ਦੇ ਵਿਚ ਸਮਾਧੀ ਲਾ ਕੇ ਜੀਆਂ = ਜੀਵ-ਜੰਤੂਆਂ ਨੂੰ ਗਲੋਂ ਘੁੱਟ ਘੁੱਟ ਕੇ ਖਾਇ = ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰੋਂ ਬਜਰ = ਮਹਾਂ ਪਾਪ ਨ = ਨਹੀਂ ਉਤਰਨਿ = ਉਤਰਦਾ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਖੰਡੀ ਲੋਕ ਵੀ ਸਮਾਧੀਆਂ ਲਾ ਲਾ ਕੇ ਧਨ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਲੁੱਟ ਕੇ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਬੱਜਰ ਪਾਪ ਨਹੀਂ ਉਤਰਦੇ।

ਤੀਰਥ ਨਾਵੈ ਤੂੰਬੜੀ; ਤਰਿ ਤਰਿ ਤਨੁ ਧੋਵੈ ਕਰਿ ਨੰਗਾ।

('ਨ੍ਹਾਵੈ' ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਤੂੰਬੜੀ = ਤੂੰਬੀ ਤੀਰਥਾਂ ਉੱਤੇ ਨਾਵੈ = ਨਹਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਤਨੁ = ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਨੰਗਾ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਤਰ ਤਰ ਕੇ ਧੋਵੈ = ਧੋਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੋਟੇ ਅਤੇ ਦੋ-ਤਰਫ਼ੀਏ ਮਨੁੱਖ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਪ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਗੰਗਾ ਆਦਿਕ ਤੀਰਥਾਂ ਉੱਤੇ ਜਾ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਮਨ ਵਿਚਿ ਵਸੈ ਕਾਲਕੂਟੁ; ਭਰਮ ਨ ਉਤਰੈ ਕਰਮੁ ਕੁਢੰਗਾ।

ਪਰ ਤੂੰਬੀ ਦੇ ਤਾਸੀਰ ਰੂਪੀ ਮਨ ਵਿਚ ਫਿਰ ਵੀ ਕਾਲਕੂਟੁ = ਜ਼ਹਿਰ ਵਸੈ = ਵੱਸਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਖੋਟੇ ਤੇ ਦੋ-ਤਰਫ਼ੀਏ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਕੁਢੰਗਾ = ਖੋਟੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਭਰਮ ਤੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਜ਼ਹਿਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਉਤਰੈ = ਉਤਰਦੀ।

ਵਰਮੀ ਮਾਰੀ ਨਾ ਮਰੈ; ਬੈਠਾ ਜਾਇ ਪਤਾਲਿ ਭੁਇਅੰਗਾ।

ਜਿਵੇਂ ਸੱਪ ਦੀ ਵਰਮੀ = ਖੁੱਡ ਨੂੰ ਡਾਂਗ ਮਾਰੀ = ਮਾਰਨ ਨਾਲ ਸੱਪ ਨ = ਨਹੀਂ ਮਰੈ = ਮਰਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਭੁਇਅੰਗਾ = ਸੱਪ ਪਤਾਲ ਵਿਚ ਜਾਇ = ਜਾ ਬੈਠਾ = ਬੈਠਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨ ਰੂਪੀ ਸੱਪ ਬਾਹਰੋਂ ਨ੍ਹਾਤਿਆਂ ਜਾਂ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦੇਣ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਰਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਨ ਪਤਾਲ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗਹਿਰੇ ਭਰਮ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਹਸਤੀ ਨੀਰਿ ਨਵਾਲੀਐ; ਨਿਕਲਿ ਖੇਹ ਉਡਾਏ ਅੰਗਾ।

('ਨ੍ਹਵਾਲੀਐ' ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਹਸਤੀ = ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਨੀਰਿ = ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਨਵਾਲੀਐ = ਨੁਹਾ ਦੇਈਏ, ਪਰ ਉਹ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਕੇ ਦੁਬਾਰਾ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਅੰਗਾ = ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਖੇਹ = ਮਿੱਟੀ ਉਡਾਏ = ਉਡਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਕਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕਿਤਨਾ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪ ਜਲ ਨਾਲ ਨ੍ਹਵਾ ਦੇਈਏ, ਉਹ ਫਿਰ ਵੀ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਕੇ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਖੇਹ ਆਪਣੇ ਉੱਤੇ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਦੂਜਾ ਭਾਉ; ਸੁਆਉ ਨ ਚੰਗਾ ॥੧੪॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੋ ਦੂਜਾ = ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਉ = ਭਾਵ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਸੁਆਉ = ਸੁਆਦ ਚੰਗਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੈ ॥੧੪॥

ਪਉੜੀ ੧੫ (ਦੁਬਾਜਰੇ ਦਾ ਅੰਤ)

ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਦੁਬਾਜਰਾ; ਮਨ ਪਾਟੈ ਖਰਬਾਜੂ ਖੀਰਾ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਰਬਾਜੂ ਖੀਰਾ = ਫਟਿਆ ਹੋਇਆ ਦੁੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ **ਵਾ:** ਖੀਰਿਆਂ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿਚ ਖਰਬਾਜੂ ਖੀਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਪਿੱਤ ਵਰਗੇ ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਦਾਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਰੰਗ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੀਲੱਤਣ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਮਿੱਠੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਮਗਰੋਂ ਕੌੜੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੂਜਾ = ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਉ = ਭਾਵ ਵਾਲੇ ਤੇ ਦੁਬਾਜਰਾ = ਦੋ-ਤਰਫ਼ੀਏ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਮਨ ਪਾਟੈ = ਫਟੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਅਗਹੁ ਮਿਠਾ ਹੋਇ ਮਿਲੈ; ਪਿਛਹੁ ਕਉੜਾ ਦੋਖੁ ਸਰੀਰਾ।

ਜਿਵੇਂ ਅਗਹੁ = ਪਹਿਲੋਂ ਤਾਂ ਇਹ ਮਿੱਠਾ ਹੋਇ = ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਿਛਹੁ = ਪਿੱਛੋਂ ਕੌੜਾ ਹੋ ਕੇ ਸਰੀਰਾ = ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਦੋਖੁ = ਦੁੱਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ **ਵਾ:** ਭਾਵੇਂ ਅਰਥ ਇਸ ਪਦ ਦਾ ਦੁੱਧ 'ਤੇ ਹੈ ਜਾਂ ਭਾਵੇਂ ਖੀਰੇ 'ਤੇ ਹੈ, ਦੋਨਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਪਿੱਛੋਂ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਬੇਸੁਆਦਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨਮੁਖ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਬਹੁਤ ਮਿੱਠੇ ਸੁਭਾਅ ਨਾਲ ਮਿਲੈ = ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਪਿੱਛੋਂ ਆਪਣੇ ਖੋਟੇ ਸੁਭਾਅ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਜਿਉ ਬਹੁ ਮਿਤਾ ਕਵਲ ਫੁਲੁ; ਬਹੁ ਰੰਗੀ ਬੰਨ੍ਹਿ ਪਿੰਡੁ ਅਹੀਰਾ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਬਹੁ = ਬਹੁਤ ਰੰਗੀ = ਰੰਗਾਂ ਵਾਲੇ ਕਵਲ = ਕਮਲ ਦੇ ਫੁੱਲ ਆਪਣੀ ਸੁਗੰਧੀ ਕਰਕੇ ਬਹੁ = ਬਹੁਤੇ ਮਿਤਾ = ਮਿੱਤਾਂ ਭਾਵ ਭੌਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਫਸਾ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਅਹੀਰਾ = ਗਵਾਲਾ ਪਹਿਲਾਂ ਪਿੰਡ ਬੰਨਿ = ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੂੰ ਢਾਹ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦ੍ਵੈਸ਼ੀਆ ਬੰਦਾ ਬਹੁਤੇ ਮਿੱਤਰ ਬਣਾ ਕੇ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਧੋਖਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦ੍ਵੈਸ਼ ਵਾਲਾ ਪੁਰਖ ਗੁੱਜਰਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਵਾਂਗੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹਣ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਹ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਹਰਿਆ ਤਿਲ ਬੂਆੜ ਜਿਉ; ਕਲੀ ਕਨੇਰ ਦੁਰੰਗ ਨ ਧੀਰਾ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਹਰਿਆ = ਹਰੇ ਭਰੇ ਬੂਆੜ = ਨਿਕੰਮੇ ਤਿਲਾਂ ਵਿਚ ਸੁਆਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਕੰਮੇ ਤਿਲਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮਨਮੁਖਾਂ ਦੇ ਹਰੇ-ਭਰੇ ਭਾਵ ਤੰਦਰੁਸਤ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਰੂਪੀ ਸੁਆਹ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਨੇਰ ਦੀ ਕਲੀ ਦੁਰੰਗ = ਦੋ ਰੰਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦ੍ਵੈਸ਼ ਵਾਲੇ ਪੁਰਖ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕਨੇਰ ਦੀ ਕਲਾ ਵਾਂਗ ਦੋ-ਰੰਗਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹਨ ਅਤੇ ਕਰਦੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹਨ ਅਤੇ ਸਦਾ ਧੀਰਾ = ਸਥਿਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ।

ਜੇ ਸਉ ਹਥਾਂ ਨੜੁ ਵਧੈ; ਅੰਦਰੁ ਖਾਲੀ ਵਾਜੁ ਨਫੀਰਾ।

ਜੇ = ਜੇਕਰ ਸਉ = ਸੌ ਹਥਾਂ = ਹੱਥ ਨੜੁ = ਥੋਥਾ ਕਾਨਾ ਭੀ ਵਧੈ = ਵੱਧ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅੰਦਰੋਂ ਖ਼ਾਲੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਫੀਰਾ = ਤੂਤੀਆਂ ਬਣ ਕੇ ਵਾਜੁ = ਵੱਜਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਬਾਜਰਾ ਪੁਰਖ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੁਰਾਤਬੇ 'ਤੇ ਉੱਚਾ ਹੋਣ ਰੂਪ ਚਲੇ ਜਾਵੇ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਸ ਅੰਦਰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਖੋਟ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਚੰਨਣ ਵਾਸੁ ਨ ਬੋਹੀਅਨਿ; ਖਹਿ ਖਹਿ ਵਾਂਸ ਜਲਨਿ ਬੇਪੀਰਾ।

ਜਿਵੇਂ ਚੰਨਣ = ਚੰਦਨ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਨਾਲ ਵਾਂਸ = ਬਾਂਸ ਬੋਹੀਅਨਿ = ਸੁਗੰਧਿਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਸ ਵਿਚ ਖਹਿ ਖਹਿ ਕੇ ਜਲਨਿ = ਸੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਬੇਪੀਰਾ = ਨਿਗੁਰੇ ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਗਤੀ ਦੀ ਮਹਿਕ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ, ਉਹ ਹੰਕਾਰ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜ ਲੜ ਕੇ ਮਰਦੇ ਹਨ।

ਜਮ ਦਰ ਚੋਟਾਂ; ਸਹੈ ਵਹੀਰਾ ॥੧੫॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੋਟੇ ਅਤੇ ਦੁਬਾਜਰੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਵਹੀਰਾ = ਭੀੜਾਂ ਜਮਾਂ ਦੇ ਦਰ = ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਉੱਤੇ ਜਮਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਟਾਂ = ਸੱਟਾਂ ਸਹੈ = ਸਹਾਰਦੀਆਂ ਹਨ ॥੧੫॥

ਪਉੜੀ ੧੬ (ਦੁਬਾਜਰੇ ਦੀ ਨਿਮਰਤਾ ਵੀ ਬੁਰੀ ਹੈ)

ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਦੁਬਾਜਰਾ; ਬਧਾ ਕਰੈ ਸਲਾਮੁ ਨ ਭਾਵੈ।

('ਬੱਧਾ' ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਦੂਜਾ ਭਾਉ = ਦ੍ਵੈਤ-ਭਾਵ ਦਾ ਬਧਾ = ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਤੇ ਦੁਬਾਜਰਾ = ਦੋ-ਤਰਫ਼ੀਆ ਪੁਰਖ ਸਲਾਮ ਤਾਂ ਕਰੈ = ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਸਲਾਮ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੀ ਭਾਵੈ = ਚੰਗੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ।

ਢੀਂਗ ਜੁਹਾਰੀ ਢੀਂਗਲੀ; ਗਲਿ ਬਧੇ ਓਹੁ ਸੀਸੁ ਨਿਵਾਵੈ।

('ਗਲਿ' ਪੋਲਾ ਤੇ 'ਬਧੇ' ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਢੀਂਗਲੀ[1] ਦੇ ਗਲ ਨਾਲ ਡੋਲ ਬਧੇ = ਬੱਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਪਾਨੀ ਕੱਢਣ ਲਈ ਢੀਂਗ = ਢੀਂਗਾਂ, ਭਾਵ ਢੀਂਗਲੀ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਉਸ ਦਾ ਸੀਸੁ = ਸਿਰ ਨਿਵਾਵੈ = ਨਿਵਾਉਂਦਾ ਹੈ **ਵਾ:** ਉਸ ਦਾ ਸੀਸੁ = ਸਿਰ ਢੀਂਗ = ਲਮਢੀਂਗ ਵਾਂਗੂੰ ਨਿਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਓਹੁ = ਉਹ ਜੁਹਾਰੀ = ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਗਲਿ ਬਧੈ ਜਿਉ ਨਿਕਲੈ; ਖੂਹੌਂ ਪਾਣੀ ਉਪਰਿ ਆਵੈ।

ਪਰ ਫਿਰ ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਉਹ ਖੂਹ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਖੂਹੋਂ = ਖੂਹ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਨੀ ਤਾਂ ਉੱਪਰ ਭਾਵ ਬਾਹਰ ਆਵੈ = ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਢੀਂਗਲੀ ਗਲ ਬਧੇ = ਬੱਧੀ ਹੋਈ ਹੀ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੈ = ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ।

ਬਧਾ ਚਟੀ ਜੋ ਭਰੈ; ਨਾ ਗੁਣ ਨਾ ਉਪਕਾਰੁ ਚੜ੍ਹਾਵੈ।

('ਚੜ੍ਹਾਵੈ' ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਜੀਵ ਕਿਸੇ ਰਾਜੇ ਆਦਿ ਦਾ ਬਧਾ = ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਚਟੀ = ਡੰਨ, ਜੁਰਮਾਨਾ ਭਰੈ = ਭਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਡੰਨ ਦਾ ਨਾ ਕੋਈ ਆਪਨਾ ਗੁਣ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੋਈ ਉਪਕਾਰੁ = ਭਲਾ ਹੈ, ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਗੱਲਾਂ ਉਸ ਦੇ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹਾਵੈ = ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਭਾਵ ਗੁਣ ਤੇ ਉਪਕਾਰ ਦੋਵੇਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਖ਼ਾਲੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਬਧਾ ਚਟੀ ਜੋ ਭਰੇ ਨਾ ਗੁਣੁ ਨਾ ਉਪਕਾਰੁ ॥ *(ਵਾਰ ਸੂਹੀ ਮ: ੨, ਅੰਗ ੭੮੭)*

ਨਿਵੈ ਕਮਾਣ ਦੁਬਾਜਰੀ; ਜਿਹ ਫੜਿ ਦੇਇ ਕਸੀਸ ਸਮਾਵੈ।

ਜਦੋਂ ਜਿਹ = ਚਿੱਲੇ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਹੱਥ ਦੀ ਕਸੀਸ = ਖਿੱਚ ਦੇਇ = ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਦੁਬਾਜਰੀ ਕਮਾਣ ਭੀ ਨਿਵੈ = ਨਿਵ ਕੇ ਭਾਵ ਨਿਊਣ ਵਿਚ ਸਮਾਵੈ = ਸਮਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਨਿਵੈ ਅਹੇੜੀ ਮਿਰਗੁ ਦੇਖਿ; ਕਰੈ ਵਿਸਾਹ ਧ੍ਰੋਹ ਸਰੁ ਲਾਵੈ।

ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮਿਰਗੁ = ਹਿਰਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਅਹੇੜੀ = ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਭੀ ਨਿਵੈ = ਨਿਊਂਦਾ ਭਾਵ ਝੁਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਵਿਸਾਹ = ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰੈ = ਕਰਾ ਕੇ ਧ੍ਰੋਹ = ਧੋਖੇ ਨਾਲ ਸਰੁ = ਤੀਰ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਲਾਵੈ = ਲਾ ਕੇ ਭਾਵ ਵਿੰਨ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ।

ਅਪਰਾਧੀ; ਅਪਰਾਧ ਕਮਾਵੈ ॥੧੬॥

ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਪਰਾਧੀ = ਅਪਰਾਧਾਂ (ਗੁਨਾਹਾਂ) ਨੂੰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੁਰਖ ਭੀ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਨਿਵ ਨਿਵ ਕੇ

---

੧. **ਢੀਂਗਲੀ—**ਪਾਨੀ ਸਿੰਜਣ ਦਾ ਇਕ ਯੰਤਰ, ਜੋ ਦੋ ਖੜੀਆਂ ਲੱਕੜਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਆੜੀ ਲੱਕੜ ਦੇ ਆਧਾਰ ਲੰਮੀ ਬੱਲੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਪਾਸੇ ਇੱਟ-ਪੱਥਰ ਆਦਿ ਦਾ ਵਜ਼ਨ ਬੰਨ੍ਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉੱਪਰਲੇ ਸਿਰੇ ਨਾਲ ਡੋਲ, ਬੋਕ ਆਦਿ ਤੇ ਰੱਸੀ ਨਾਲ ਉੱਪਰਲਾ ਸਿਰਾ ਝੁਕਾ ਕੇ ਪਾਨੀ ਨਾਲ ਬੋਕਾ ਭਰੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੇਠਲੇ ਪਾਸੇ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਬੋਝ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਜਦ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਦ ਪਾਨੀ ਭਰਿਆ ਪਾਤਰ ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਿਥੇ ਪਾਨੀ ਦੀ ਗਹਿਰਾਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਉਥੇ ਢੀਂਗਲੀ ਨਾਲ ਪਾਨੀ ਸਿੰਜ ਕੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਅਪਰਾਧ ਕਮਾਵੈ = ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਅਪਰਾਧੀ ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਨਿਮਰਤਾ ਵਿਚ ਭੀ ਖੋਟ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ॥੧੬॥ ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਅਪਰਾਧੀ ਦੂਣਾ ਨਿਵੈ ਜੋ ਹੰਤਾ ਮਿਰਗਾਹਿ ॥
ਸੀਸਿ ਨਿਵਾਇਐ ਕਿਆ ਥੀਐ ਜਾ ਰਿਦੈ ਕੁਸੁਧੇ ਜਾਹਿ ॥੧॥

(ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ, ਮ: ੧, ਅੰਗ ੪੭੧)

ਪਉੜੀ ੧੭

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਇਸ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਦੁਬਾਜਰਾ = ਦੋ ਤਰਫ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਕਰਤਵ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਮਾਜ ਲਈ ਇਹ ਪੁਰਖ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਮਰਤਾ ਵਿਚ ਝੁਕਣ ਦਾ ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਣ ਉੱਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਦੇ ਬੁਰੇ ਕਰਤਵ ਸੱਤ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਵਿੱਚੋਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਲੈ ਕੇ ਵਰਣਨ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਨਿਵੈ ਨ ਤੀਰ ਦੁਬਾਜਰਾ; ਗਾਡੀ ਖੰਭ ਮੁਖੀ ਮੁਹਿ ਲਾਏ।

ਦੁਬਾਜਰਾ = ਦੋ-ਤਰਫ਼ੀਆ ਪੁਰਖ ਤੀਰ ਵਾਂਗੂੰ ਹੈ, ਜੋ ਨਿਵੈ = ਨਿਵਦਾ ਨ = ਨਹੀਂ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸਦੇ ਮੁਹਿ = ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਖੰਭ ਵਰਗੀ ਪਤਲੀ ਤੇ ਗਾਡੀ = ਪੱਕੀ ਮੁਖੀ ਲਾਏ = ਲਾਈਦੀ ਹੈ।

ਨਿਵੈ ਨ ਨੇਜਾ ਦੁਮੁਹਾਂ; ਰਣ ਵਿਚਿ ਉਚਾ ਆਪੁ ਗਣਾਏ।

ਦੁਮੁਹਾਂ = ਦੋ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲਾ ਨੇਜ਼ਾ ਭੀ ਨਿਵੈ = ਨਿਵਦਾ ਭਾਵ ਝੁਕਦਾ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਰਣ = ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਉੱਚਾ ਹੋ ਕੇ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਗਣਾਏ = ਗਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਅਸਟ ਧਾਤੁ ਦਾ ਜਬਰ ਜੰਗ; ਨਿਵੈ ਨ ਫੁਟੈ ਕੋਟ ਢਹਾਏ।

ਅਸਟ = ਅੱਠ ਧਾਤਾਂ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਜਬਰ ਜੰਗ = ਜੰਬੂਰਾ (ਤੋਪ) ਭੀ ਨਿਵੈ = ਨਿਵਦਾ ਤੇ ਫੁਟੈ = ਫੁੱਟਦਾ ਨ = ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਕੋਟ = ਕਿਲ੍ਹਿਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਢਹਾਏ = ਢਾਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਨਿਵੈ ਨ ਖੰਡਾ ਸਾਰ ਦਾ; ਹੋਇ ਦੁਧਾਰਾ ਖ਼ੂਨ ਕਰਾਏ।

ਸਾਰ = ਲੋਹੇ ਦਾ ਖੰਡਾ ਭੀ ਨਿਵੈ = ਨਿਵਦਾ ਨ = ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਦੁਧਾਰਾ = ਦੋ-ਧਾਰਾ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਖ਼ੂਨ ਕਰਾਏ = ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਨਿਵੈ ਨ ਸੂਲੀ ਘੇਰਣੀ; ਕਰਿ ਅਸਵਾਰ ਫਾਹੇ ਦਿਵਾਏ।

ਘੇਰਣੀ = ਚਰਖੀ[੧] ਤੇ ਸੂਲੀ ਭੀ ਨਿਵੈ = ਨਿਵਦੀ ਨ = ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੂਲੀ ਆਪਣੇ ਉੱਪਰ ਅਸਵਾਰ = ਸਵਾਰ ਕਰਿ = ਕਰਾ ਕੇ ਫਾਹੇ ਦਿਵਾਏ = ਦਿਵਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਚਰਖੀ ਨਾਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ।

---

੧. **ਚਰਖੀ—**ਚਰਖੇ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦਾ ਇਕ ਗੋਲ ਯੰਤਰ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਅਪਰਾਧੀ ਦਾ ਅੱਧਾ ਸਰੀਰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਅੱਧਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਲਟਕਦਾ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਚਰਖੀ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਘੁਮਾਈ ਜਾਂਦੀ, ਤਦ ਲਟਕਦੇ ਹੋਏ ਅੰਗ ਝਟਕੇ ਨਾਲ ਚੂਰ ਚੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ।

ਨਿਵਣਿ ਨ ਸੀਖਾਂ ਸਖਤ ਹੋਇ; ਮਾਸੁ ਪਰੋਇ ਕਬਾਬ ਭੁਨਾਏ।

ਜੋ ਲੋਹੇ ਦੀਆਂ ਸਖਤ = ਕਰੜੀਆਂ ਸੀਖਾਂ = ਸਲਾਈਆਂ ਹੋਇ = ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਹ ਵੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਨਿਵਣਿ = ਨਿਵਦੀਆਂ ਭਾਵ ਝੁਕਦੀਆਂ, ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਵਿਚ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਮਾਸ ਪਰੋਇ = ਪ੍ਰੋ ਕੇ ਕਬਾਬ ਭੁਨਾਏ = ਭੁੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਜਿਉ ਕਰਿ ਆਰਾ; ਰੁਖੁ ਤਛਾਏ ॥੧੭॥

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਆਰਾ ਰੁਖੁ = ਬ੍ਰਿਛ ਨੂੰ ਤਛਾਏ = ਵੱਢ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਹੰਕਾਰ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਆਪ ਝੁਕਦਾ ਨਹੀਂ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਬਾਜਰੇ ਮਨਮੁਖ ਲੋਕ ਹੰਕਾਰੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਪੀਰਾਂ ਅੱਗੇ ਝੁਕਦੇ ਨਹੀਂ, ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕੱਟਣ-ਵੱਢਣ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥੧੭॥

ਪਉੜੀ ੧੮ (ਦੁਬਾਜਰਾ ਦੁਖਦਾਈ)

ਅਕੁ ਧਤੂਰਾ ਝੰਟੁਲਾ; ਨੀਵਾਂ ਹੋਇ ਨ ਦੁਬਿਧਾ ਖੋਈ।

(‘ਅੱਕ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਅੱਕ ਤੇ ਧਤੂਰੇ ਦਾ ਬ੍ਰਿਛ ਝੰਟੁਲਾ = ਸੰਘਣੀਆਂ ਟਾਹਣੀਆਂ ਦੀ ਛਤਰੀ ਵਾਲਾ **ਵਾ:** ਉਲਝੇ ਹੋਏ ਝਾਟੇ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨੀਵਾਂ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਦੁਬਿਧਾ = ਦੁਚਿੱਤਾਪਣ ਖੋਈ = ਨਾਸ਼ ਨ = ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

ਫੁਲਿ ਫੁਲਿ ਫੁਲੇ ਦੁਬਾਜਰੇ; ਬਿਖੁ ਫਲ ਫਲਿ ਫਲਿ ਮੰਦੀ ਸੋਈ।

ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਦੁਬਾਜਰੇ = ਦੋ-ਤਰਫ਼ੀਏ ਬੂਟੇ ਫਲਾਂ ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਫੁਲੇ = ਫਲਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਬਿਖੁ = ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਫਲਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਲਾਂ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਮੰਦੀ = ਬੁਰੀ (ਭੈੜੀ) ਸੋਈ = ਸ਼ੋਭਾ ਹੈ।

ਪੀਐ ਨ ਕੋਈ ਅਕ ਦੁਧੁ; ਪੀਤੇ ਮਰੀਐ ਦੁਧੁ ਨ ਹੋਈ।

ਅੱਕ ਦੇ ਦੁੱਧ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਪੀਐ = ਪੀਂਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਪੀਤੇ = ਪੀਂਦਿਆਂ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਮਰੀਐ = ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਦੁੱਧ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੋਈ = ਹੁੰਦਾ, ਭਾਵ ਉਹ ਦੁੱਧ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜ਼ਹਿਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਖਖੜੀਆਂ ਵਿਚਿ ਬੁਢੀਆਂ; ਫਟਿ ਫਟਿ ਛੁਟਿ ਛੁਟਿ ਉਡਨਿ ਓਈ।

ਅੱਕ ਦੀਆਂ ਖਖੜੀਆਂ = ਕੱਕੜੀਆਂ ਭਾਵ ਅੱਕ ਦੇ ਫਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਫੱਟ ਫੱਟ ਕੇ ਬੁਢੀਆਂ = ਰੂੰ ਦੇ ਫੰਬੇ ਜਦੋਂ ਛੁੱਟ ਛੁੱਟ ਕੇ ਹਵਾ ਵਿਚ ਉਡਨਿ = ਉੱਡਦੇ ਹਨ, ਤਦ ਓਈ = ਉਹ ਭੀ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਦੁਖੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਚਿਤਮਿਤਾਲਾ ਅਕ ਤਿਡੁ; ਮਿਲੈ ਦੁਬਾਜਰਿਆਂ ਕਿਉ ਢੋਈ।

ਚਿਤਮਿਤਾਲਾ = ਰੰਗ-ਬਰੰਗੇ ਅੱਕ ਦੇ ਤਿਡੁ = ਟਿੱਡੇ ਵਰਗੇ ਦੁਬਾਜਰਿਆਂ = ਦੋ-ਤਰਫ਼ੀਏ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਢੋਈ = ਆਸਰਾ ਕਿਉ = ਕਿਵੇਂ ਮਿਲੇਗਾ ਭਾਵ ਅਜਿਹੇ ਖੋਟੇ ਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਵੀ ਢੋਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ।

ਖਾਇ ਧਤੂਰਾ ਬਰਲੀਐ; ਕਖ ਚੁਣੰਦਾ ਵਤੈ ਲੋਈ।

(‘ਵੱਤੈ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਧਤੂਰਾ ਖਾਇ = ਖਾ ਲਵੇ ਤਾਂ ਬਰਲੀਐ = ਕਮਲਾ (ਸ਼ੁਦਾਈ) ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਲੋਈ = ਲੋਕਾਈ ਭਾਵ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਕੱਖ ਚੁਣੰਦਾ = ਚੁਣਦਾ ਵਤੈ = ਫਿਰਦਾ ਹੈ।

ਕਉੜੀ ਰਤਕ; ਜੇਲ ਪਰੋਈ ॥੧੮॥

(‘ਰੱਤਕ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਕਉੜੀਆਂ ਰਤਕਾਂ ਦੇ ਜੇਲ = ਹਾਰ ਪਰੋਈ = ਪਰੋਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋ ਕੇ ਕੁੜੀਆਂ ਗਲ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਹੀ ਸੋਹਣੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਵਿਸ ਨਾਲ ਭਰੀਆਂ ਹਨ ॥੧੮॥

ਦੂਸਰਾ ਅਰਥ

ਅਕੁ ਧਤੂਰਾ ਝੰਟੁਲਾ; ਨੀਵਾਂ ਹੋਇ ਨ ਦੁਬਿਧਾ ਖੋਈ।

ਅੱਕ ਤੇ ਧਤੂਰੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਦੁਬਾਜਰਾ ਸਾਕਤ ਪੁਰਖ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਝੰਟੁਲਾ = ਲਗਰਦਾਰ ਬੂਟੇ ਵਾਂਗ ਹੈ, ਨਿਵ ਕੇ ਵੀ ਦੁਬਿਧਾ = ਦੁਚਿੱਤਾਪਣ ਨਹੀਂ ਖੋਈ = ਖੋਂਦਾ, ਭਾਵ ਫਿਰ ਵੀ ਮਨ ਵਿਚ ਖੋਟਿਆਈ ਵਾਲਾ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਫੁਲਿ ਫੁਲਿ ਫੁਲੇ ਦੁਬਾਜਰੇ; ਬਿਖੁ ਫਲ ਫਲਿ ਫਲਿ ਮੰਦੀ ਸੋਈ।

ਦੁਬਾਜਰਾ ਪੁਰਖ ਵਿਕਾਰ ਰੂਪ ਫੁੱਲਾਂ ਤੇ ਔਗੁਣਾਂ ਰੂਪ ਫੁੱਲਾਂ ਵਿਚ ਹੰਕਾਰ ਸਹਿਤ ਫੁਲੇ = ਫੁੱਲਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਰੂਪ ਬਿਖੁ = ਜ਼ਹਿਰ ਦੇ ਫਲ ਨਾਲ ਫਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਰੂਪ ਫਲ ਦੀ ਮੰਦੀ = ਭੈੜੀ ਸੋਈ = ਕਨਸੋਅ ਹੈ ਭਾਵ ਲੋਕ ਅਪਜੱਸ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਪੀਐ ਨ ਕੋਈ ਅਕ ਦੁਧੁ; ਪੀਤੇ ਮਰੀਐ ਦੁਧੁ ਨ ਹੋਈ।

ਅੱਕ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਦੁਬਾਜਰੇ ਸਾਕਤ ਪੁਰਖ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਰੂਪ ਦੁੱਧ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨ ਪੀਐ = ਪੀਂਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਜੇ ਕੋਈ ਪੀ ਲਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਵੱਲੋਂ ਮਰੀਐ = ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਚੰਗੀ ਸਿੱਖਿਆ ਰੂਪ ਦੁੱਧ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਖਖੜੀਆਂ ਵਿਚਿ ਬੁਢੀਆਂ; ਫਟਿ ਫਟਿ ਛੁਟਿ ਛੁਟਿ ਉਡਨਿ ਓਈ।

ਅੱਕ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਦੁਬਾਜਰੇ ਸਾਕਤ ਪੁਰਖ ਦੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਰੂਪ ਖਖੜੀਆਂ ਵਿਚ ਹੋਛੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਰੂਪ ਬੁਢੀਆਂ = ਰੂੰ ਹੈ, ਜੋ ਫਟਿ ਫਟਿ = ਜਲਦੀ ਜਲਦੀ ਇਸ ਦੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਤੋਂ ਸ਼ਬਦ ਛੁੱਟ ਛੁੱਟ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਓਈ = ਉਸ ਦੀ ਅਪਜਸ ਰੂਪ ਖੇਹ ਉੱਡਦੀ ਹੈ।

ਚਿਤਮਿਤਾਲਾ ਅਕ ਤਿਡੁ; ਮਿਲੈ ਦੁਬਾਜਰਿਆਂ ਕਿਉ ਢੋਈ।

ਅੱਕ ਦੇ ਟਿੱਡੇ ਵਾਂਗੂ ਦੁਬਾਜਰਾ ਪੁਰਖ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿਤਮਿਤਾਲਾ = ਰੰਗ-ਬਰੰਗੇ ਬਸਤਰ ਪਹਿਨਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪਾਖੰਡ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਜਿਹੇ ਦੁਬਾਜਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਇਸ ਲੋਕ ਵਿਚ ਢੋਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਕਿਉ = ਕਿਵੇਂ ਢੋਈ = ਆਸਰਾ ਮਿਲੇਗਾ, ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ।

ਖਾਇ ਧਤੂਰਾ ਬਰਲੀਐ; ਕਖ ਚੁਣੰਦਾ ਵਤੈ ਲੋਈ।

ਜੇ ਕੋਈ ਐਸੇ ਦੁਬਾਜਰੇ ਪੁਰਖ ਦੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਰੂਪ ਧਤੂਰੇ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਰੂਪ ਖਾ ਲਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਬੇਸਮਝੀ ਹੋਣ ਰੂਪ ਸ਼ੁਦਾਈ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਹ ਵੀ ਲੋਕਾਈ ਵਿਚ ਔਗੁਣਾਂ ਰੂਪ ਕੱਖਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣਦਾ ਵਤੈ = ਫਿਰਦਾ ਹੈ।

ਕਉੜੀ ਰਤਕ; ਜੇਲ ਪਰੋਈ ॥੧੮॥

ਕੌੜੀ ਰਤਕ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਇਹ ਦੁਬਾਜਰਾ ਕੌੜੇ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਇਹ ਜਸ ਰੂਪੀ ਜੇਲ = ਹਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਰੋਇਆ ਜਾਂਦਾ, ਇਸ ਦਾ ਸਭ ਥਾਂ ਨਿਰਾਦਰ ਹੀ ਹੈ॥੧੮॥

ਪਉੜੀ ੧੯ (ਚੀਲ੍ਹ, ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦੁਸ਼ਟਤਾ ਦਾ)

ਵਧੈ ਚੀਲ ਓਜਾੜ ਵਿਚਿ; ਉਚੈ ਉਪਰਿ ਉਚੀ ਹੋਈ।

('ਚੀਲ੍ਹ ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਚੀਲ੍ਹ[1] ਦਾ ਬ੍ਰਿਛ ਉਜਾੜ ਵਿਚ ਵਧੈ = ਵੱਧਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਚੈ = ਉੱਚੇ ਪਹਾੜਾਂ ਉੱਤੇ ਉੱਗ ਕੇ ਉਚੀ = ਉੱਚਾ ਹੋਈ = ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਗੰਢੀ ਜਲਨਿ ਮੁਸਾਹਰੇ; ਪਤ ਅਪਤ ਨ ਛੁਹੰਦਾ ਕੋਈ।

('ਪੱਤ', 'ਅਪੱਤ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਇਸ ਦੀਆਂ ਗੰਢੀਆਂ ਮੁਸਾਹਰੇ = ਮਿਸਾਈਰ ਦੀਆਂ ਲੱਕੜਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਜਲਨਿ = ਜਲਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਅਪਤ = ਬੇਪਤਿਆਂ ਪੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਕੋਈ ਨ = ਨਹੀਂ ਛੁਹੰਦਾ = ਛੂੰਹਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸੂਈਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਤਿੱਖੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਛਾਉ ਨ ਬਹਨਿ ਪਧਾਣੂਆਂ; ਪਵੈ ਪਛਾਵਾਂ ਟਿਬੀ ਟੋਈ।

ਪਧਾਣੂਆਂ = ਰਾਹੀ ਲੋਗ ਚੀਲ੍ਹ ਦੀ ਛਾਉ = ਛਾਂ ਹੇਠ ਨ = ਨਹੀਂ ਬਹਨਿ = ਬੈਠ ਸਕਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੀ ਪਛਾਵਾਂ = ਛਾਂ ਟਿਬੀ ਟੋਈ = ਟਿੱਬਿਆਂ-ਟੋਇਆਂ 'ਤੇ ਪਵੈ = ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

ਫਿੰਡ ਜਿਵੈ ਫਲੁ ਫਾਟੀਅਨਿ; ਘੁੰਘਰਿਆਲੇ ਰੁਲਨਿ ਪਲੋਈ।

ਜਿਵੈ = ਜਿਵੇਂ ਫਿੰਡ = ਅੱਕ ਦੀ ਖੱਖੜੀ ਦੇ ਫਿੰਡੇ ਵਾਂਗੂੰ ਇਸ ਦੇ ਫਲ ਫਾਟੀਅਨਿ = ਫੱਟਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਘੁੰਘਰਿਆਲੇ = ਘੁੰਘਰਦਾਰ ਹੋ ਕੇ ਰੁਲਨਿ = ਰੁਲਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਪਲੋਈ = ਅਲੋਪ ਭਾਵ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਕਾਠੁ ਕੁਕਾਠੁ ਨ ਸਹਿ ਸਕੈ;
ਪਾਣੀ ਪਵਣੁ ਨ ਧੁਪ ਨ ਲੋਈ।

ਇਸ ਦੀ ਕਾਠੁ = ਲੱਕੜ ਭੀ ਕੁਕਾਠੁ = ਖੋਟੀ ਲੱਕੜ ਹੈ, ਜੋ ਨਾ ਪਾਣੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪਵਣੁ = ਹਵਾ ਨੂੰ ਸਹਿ = ਸਹਾਰ ਸਕੈ = ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਧੁੱਪ ਦੀ ਲੋਈ = ਲੋਅ ਨੂੰ ਝੱਲ ਸਕਦੀ ਹੈ।

---

੧. **ਚੀਲ੍ਹ**—ਇਹ ਇਕ ਪਹਾੜੀ ਬ੍ਰਿਛ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਫਲ ਵਿੱਚੋਂ ਗੂੰਦ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਰੋਜ਼ਾ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਲਗੀ ਮੂਲਿ ਨ ਵਿਝਵੈ; ਜਲਦੀ ਹਉਮੈ ਅਗਿ ਖੜੋਈ।

ਇਸ ਦੇ ਮੂਲਿ = ਮੁੱਢ ਨੂੰ ਲੱਗੀ ਅੱਗ ਕਦੇ ਭੀ ਵਿਝਵੈ = ਬੁਝਦੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਉਚੇਪਣ ਰੂਪੀ ਹਉਮੈ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਖੜੋਈ = ਖੜੋਤੀ ਹੀ ਜਲਦੀ = ਸੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਵਡਿਆਈ ਕਰਿ; ਦਈ ਵਿਗੋਈ ॥੧੯॥

ਜਿਵੇਂ ਚੀਲ੍ਹ ਵਡਿਆਈ ਕਰਿ = ਕਰਕੇ ਦਈ = ਪ੍ਰੇਰਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਵਿਗੋਈ = ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ॥੧੯॥

ਭਾਵ ਜਿਹੋ ਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਚੀਲ੍ਹ ਦੀ ਹੈ, ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਹਾਲ ਹੰਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਉੱਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਸੁੱਖ ਰੂਪ ਛਾਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ, ਭਾਵ ਉਸ ਦਾ ਪਦਾਰਥ ਨਸ਼ਿਆਂ-ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਟਿੱਬੇ-ਟੋਇਆਂ ਵਿਚ ਡਿੱਗਦਾ ਹੈ। ਚੀਲ੍ਹ ਦੇ ਬ੍ਰਿਛ ਵਾਂਗੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਈਰਖਾ ਦੀ ਅੱਗ ਕਦੇ ਬੁਝਦੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਰੱਬ ਦੀ ਮਾਰ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦੋਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਨਾਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਇਸ ਨੂੰ ਨਾ ਇਥੇ ਸੁੱਖ ਤੇ ਨਾ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਸੁਖ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੨੦ (ਦੁਸ਼ਟਤਾਈ, ਭਲਿਆਈ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ)

ਤਿਲੁ ਕਾਲਾ ਫੁਲੁ ਉਜਲਾ; ਹਰਿਆ ਬੂਟਾ ਕਿਆ ਨੀਸਾਣੀ।

ਤਿਲ ਕਾਲਾ ਤੇ ਫੁੱਲ ਉਜਲਾ = ਚਿੱਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੂਟਾ ਹਰਿਆ = ਹਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਤਿਲ ਦੀ ਨੀਸਾਣੀ = ਨਿਸ਼ਾਨੀ (ਚਿੰਨ੍ਹ) ਕਿਆ = ਕੀ ਹੈ ? ਭਾਵ ਕੁਦਰਤ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋਰ ਦਾ ਹੋਰ ਰੰਗ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮੁਢਹੁ ਵਢਿ ਬਣਾਈਐ; ਸਿਰ ਤਲਵਾਇਆ ਮਝਿ ਬਿਬਾਣੀ।

ਪਹਿਲਾਂ ਤਿਲਾਂ ਦੇ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁਢਹੁ = ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਵੱਢ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਰ, ਦੱਥੇ ਬਣਾਈਐ = ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰ ਤਲਵਾਇਆ = ਮੂਧੇ ਸਿਰ ਬਿਬਾਣੀ = ਉਜਾੜ ਮਝਿ = ਵਿਚ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

ਕਰਿਕਟ ਪਾਈ ਝੰਬੀਐ; ਤੇਲ ਤਿਲੀਹੂੰ ਪੀੜੇ ਘਾਣੀ।

ਜਦੋਂ ਕਰਿਕਟ = ਖੂਹ ਦੇ ਚੱਕ ਵਾਂਗੂੰ ਗੋਲਾਕਾਰ ਲੱਕੜਾਂ ਦਾ ਘੇਰਾ ਬਣਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਝੰਬੀਐ = ਝੰਬੀਦਾ ਹੈ, ਤਦੋਂ ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਤਿਲ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਫਿਰ ਤਿਲੀਹੂੰ = ਤਿਲਾਂ ਨੂੰ ਘਾਣੀ ਵਿਚ ਪੀੜੇ = ਪੀੜ ਕੇ ਤੇਲ ਕੱਢੀਦਾ ਹੈ।

ਸਣ ਕਪਾਹ ਦੁਇ ਰਾਹ ਕਰਿ; ਪਰਉਪਕਾਰ ਵਿਕਾਰ ਵਿਡਾਣੀ।

ਸਣ ਅਤੇ ਕਪਾਹ ਦੇ ਦੁਇ = ਦੋ ਰਾਹ ਕਰਿ = ਬਣਾਏ ਹਨ, ਕਪਾਹ ਪਰਉਪਕਾਰ ਤੇ ਸਣ ਵਿਡਾਣੀ = ਅਸਚਰਜ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਵੇਲਿ ਕਤਾਇ ਵੁਣਾਈਐ; ਪੜਦਾ ਕਜਣ ਕਪੜੁ ਪ੍ਰਾਣੀ।

('ਪੜਦਾ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ ਤੇ 'ਕੱਜਣ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਕਪਾਹ ਨੂੰ ਵੇਲ ਕੇ ਕਤਾਇ = ਕੱਤ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦਾ ਪੜਦਾ ਕੱਜਣ ਲਈ ਕੱਪੜਾ ਵੁਣਾਈਐ = ਉਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਖਲ ਕਢਾਇ ਵਟਾਇ ਸਣ; ਰਸੇ ਬੰਨਿ ਨ ਮਨਿ ਸਰਮਾਣੀ।

('ਖੱਲ' ਕੱਸ ਕੇ ਤੇ 'ਬੰਨ੍ਹਿ' ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਪਰ ਸਣ ਆਪਣੀ ਖਲ ਕਢਾਇ = ਕਢਾ ਕੇ, ਭਾਵ ਲੁਹਾ ਕੇ ਰੱਸੇ ਵਟਾਇ = ਵਟਵਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਡੰਗਰਾਂ ਤੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬੰਨਿ = ਬੰਨ੍ਹਾ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸਰਮਾਣੀ = ਸ਼ਰਮ ਨ = ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ।

ਦੁਸਟਾ; ਦੁਸਟਾਈ ਮਿਹਮਾਣੀ ॥੨੦॥

ਦੁਸਟਾ = ਦੋਸ਼ ਸਹਿਤ ਖੋਟੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਕੋਲ ਦੁਸ਼ਟਤਾਈ ਹੀ ਮਿਹਮਾਣੀ = ਪ੍ਰਾਹੁਣੀ ਹੈ ॥੨੦॥

ਇਸ ਪਉੜੀ ਦਾ ਇਹ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਬੁਰਾ ਪੁਰਸ਼ ਬੁਰਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਭਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੇ 'ਤੇ ਤਿਲਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਦੁੱਖ ਸਹਾਰ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁੱਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਭਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਕਪਾਹ ਵਾਂਗੂੰ ਆਪਣੇ 'ਤੇ ਕਸ਼ਟ ਸਹਾਰ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪੜਦੇ ਕੱਜਦਾ ਹੈ, ਬੁਰਾ ਪੁਰਸ਼ ਸਣ ਵਾਂਗੂੰ ਬੁਰਾਈ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦੇਣ ਰੂਪ ਬੰਨ੍ਹਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੨੧ (ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਕਿੱਕਰ ਵਾਂਗ ਹੈ)

ਕਿਕਰ ਕੰਡੇ ਧ੍ਰੇਕ ਫਲ; ਫਲੀਂ ਨ ਫਲਿਆ ਨਿਹਫਲ ਦੇਹੀ।

ਕਿੱਕਰ ਨੂੰ ਕੰਡੇ ਤੇ ਫਲੀਂ = ਫਲੀਆਂ ਤੇ ਧ੍ਰੇਕ = ਡੇਕ ਨੂੰ ਫਲ ਧਰਕੋਨੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਦੇਹੀ ਨਾ ਫਲਿਆ = ਫਲੇ ਬ੍ਰਿਛ ਵਾਂਗੂੰ ਨਿਹਫਲ = ਵਿਅਰਥ ਹੈ।

ਰੰਗ ਬਿਰੰਗੀ ਦੁਹਾਂ ਫਲੁ; ਦਾਖ ਨ ਗੁਛਾ ਕਪਟ ਸਨੇਹੀ।

ਭਾਵੇਂ ਦੁਹਾਂ = ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਰੰਗ ਬਿਰੰਗੀ = ਰੰਗ-ਬਰੰਗੇ ਫੁੱਲਾਂ ਤੋਂ ਫਲ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਦੋਨਾਂ ਕਪਟ ਸਨੇਹੀਆਂ, ਭਾਵ ਡੇਕ ਤੇ ਕਿੱਕਰ ਦੇ ਫਲਾਂ ਦਾ ਗੁੱਛਾ ਦਾਖ ਵਾਂਗੂੰ ਮਿੱਠਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਚਿਤਮਿਤਾਲਾ ਅਰੰਡ ਫਲੁ; ਥੋਥੀ ਥੋਹਰਿ ਆਸ ਕਿਨੇਹੀ।

ਅਰੰਡ = ਇਰੰਡ ਦਾ ਫਲ ਭੀ ਚਿਤਮਿਤਾਲਾ = ਰੰਗ-ਬਰੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਕੌੜਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਥੋਥੀ = ਖ਼ਾਲੀ ਥੋਹਰ[1] ਦੇ ਬੂਟੇ ਤੋਂ ਭੀ ਮਿੱਠੇ ਫਲ ਦੀ ਕਿਨੇਹੀ = ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਸ ਕਰਨੀ ਹੈ ? ਭਾਵ ਕਰਨੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੀ।

ਰਤਾ ਫਲੁ ਮੁਲ ਅਢੁ; ਨਿਹਫਲ ਸਿੰਮਲ ਛਾਵ ਜਿਵੇਹੀ।

ਜਿਵੇਹੀ = ਜਿਵੇਂ ਸਿੰਮਲ ਦਾ ਫਲ ਤਾਂ ਰਤਾ = ਲਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਮੁੱਲ ਅਢੁ = ਅੱਧੀ ਦਮੜੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਛਾਵ = ਛਾਂ ਭੀ ਨਿਹਫਲ = ਵਿਅਰਥ ਹੈ।

ਜਿਉ ਨਲੀਏਰ ਕਠੋਰ ਫਲ; ਮੁਹ ਭੰਨੇ ਦੇ ਗਰੀ ਤਿਵੇਹੀ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਭਾਵ ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਨਲੀਏਰ ਦਾ ਫਲ ਕਠੋਰ = ਕਰੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਮੁਹ = ਮੂੰਹ ਭੰਨੀਏ ਤਾਂ ਤਿਵੇਹੀ = ਤਿਹੋ ਜਿਹੀ ਹੀ ਨਰਮ ਗਰੀ ਦੇ = ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

---

੧. **ਥੋਹਰ**—ਕੰਡੇਦਾਰ ਝਾੜ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਦੁੱਧ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਖੇਤਾਂ ਦੀ ਵਾੜ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਅਨੇਕ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਡੰਡਾ ਥੋਹਰ ਹੈ।

ਸੂਤੁ ਕੁਪੂਤ ਸੁਪੂਤ ਦੂਤ; ਕਾਲੇ ਧਉਲੇ ਤੂਤ ਇਵੇਹੀ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਕੁਸੂਤ)

ਜਿਵੇਂ ਤੂਤ ਦੇ ਫਲ ਕਾਲੇ ਤੇ ਧਉਲੇ = ਚਿੱਟੇ, ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਦੋਨਾਂ ਦਾ ਸਵਾਦ ਵੱਖਰਾ-ਵੱਖਰਾ ਹੈ, ਇਵੇਹੀ = ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਪੂਤ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਪੁੱਤਰ ਸੂਤੁ = ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਹੈ ਤੇ ਕੁਪੂਤ = ਖੋਟੇ ਪੁੱਤਰ ਦੂਤ = ਵੈਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਦੋਵੇਂ ਪੁੱਤਰ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਕ ਸੁੱਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਦੂਸਰਾ ਦੁੱਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਦੂਜਾ ਭਾਉ; ਕੁਦਾਉ ਧਰੇਹੀ ॥੨੧॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੂਜਾ = ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਉ = ਭਾਵ ਦਾ ਧਰੇਹੀ = ਧੁਰ ਤੋਂ ਭਾਵ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਕੁਦਾਉ = ਖੋਟਾ ਦਾਉ ਚਲਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ॥੨੧॥

ਭਾਵ ਕਿੱਕਰ ਅਤੇ ਡੇਕ ਦੇ ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਦੁਸ਼ਟ ਪਾਪੀ ਦੀ ਦੇਹੀ ਵਿਅਰਥ ਹੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਅਣਹੋਇਆਂ ਵਰਗੀ ਹੈ। ਉਸ ਕੋਲ ਰੰਗ-ਬਰੰਗੇ ਮਾਇਕੀ ਪਦਾਰਥ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਫੁੱਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਵਿਚ ਦੁਬਿਧਾ ਹਰ ਵਕਤ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਨਾਲ ਕਪਟ ਦਾ ਸਨੇਹ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦਾਖ ਦੇ ਗੁੱਛੇ ਵਾਂਗ ਉਸ ਕੋਲ ਕੋਈ ਪੁੰਨ ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਰੰਡ ਦੇ ਫਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿਖਾਵੇ ਮਾਤਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਥੋਥਾਪਣ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਥੋਹਰ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਕੋਈ ਮਿਠਾਸ ਦੀ ਆਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦ੍ਵੈਸ਼ ਵਾਲੇ ਪੁਰਖ ਕੋਲੋਂ ਭੀ ਕੋਈ ਪਿਆਰ ਦੀ ਆਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਨਲੀਏਰ ਦੇ ਫਲ ਵਾਂਗੂੰ ਚੰਗਾ ਪੁਰਸ਼ ਭਾਵੇਂ ਕਠੋਰ ਬਚਨ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਬਚਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਗਿਰੀ ਵਾਂਗ ਦੂਸਰੇ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨਾ ਲੁਕਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਾਲੇ ਤੇ ਚਿੱਟੇ ਤੂਤ ਦੇ ਫਲ ਵਾਂਗੂੰ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕੁਪੂਤ = ਖੋਟਾ ਪੁੱਤਰ ਤੂਤ ਦੇ ਕਾਲੇ ਫਲ ਵਾਂਗੂੰ ਹੈ, ਕੁਲ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸੁਪੂਤ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਪੁੱਤਰ ਤੂਤ ਦੇ ਚਿੱਟੇ ਫਲ ਵਾਂਗੂੰ ਹਨ, ਭਾਵ ਸੁਖਦਾਇਕ ਹਨ।

ਦ੍ਵੈਸ਼ ਭਾਵਨਾ ਵਾਲਾ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਖੋਟੇ ਦਾਉ ਹੀ ਚੱਲਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੨੨ (ਦੁਬਾਜਰੇ-ਪੁਣੇ ਦਾ ਇਲਾਜ)

ਜਿਉ ਮਣਿ ਕਾਲੇ ਸਪ ਸਿਰਿ; ਹਸਿ ਹਸਿ ਰਸਿ ਰਸਿ ਦੇਇ ਨ ਜਾਣੈ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਕਾਲੇ ਸੱਪ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਮਣਿ = ਮਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਹਸ ਹਸ ਕੇ ਰਸਿ ਰਸਿ = ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਭਾਵ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਨਾਲ ਦੇਇ = ਦੇਣੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਣੈ = ਜਾਣਦਾ ਭਾਵ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਹੀ ਮਣੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਲੇ ਸੱਪ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜੀਵ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਰੂਪੀ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇਪਣ ਵਿਚ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਮਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਭਗਤੀ ਰੂਪ ਮਣੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਆਪਾ-ਭਾਵ ਕੋਈ ਹਸ ਹਸ ਕੇ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਗਵਾ ਦੇਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ।

ਜਾਣ ਕਥੂਰੀ ਮਿਰਗ ਤਨਿ; ਜੀਵਦਿਆਂ ਕਿਉ ਕੋਈ ਆਣੈ।

ਜਿਵੇਂ ਮਿਰਗ ਦੇ ਤਨਿ = ਸਰੀਰ ਭਾਵ ਨਾਭੀ ਵਿਚ ਕਥੂਰੀ = ਕਸਤੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਦਿਆਂ = ਜਿਊਂਦਿਆਂ ਕਿਉ = ਕਿਵੇਂ ਕੋਈ ਆਣੈ = ਲਿਆ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਹੀ ਕਸਤੂਰੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਰਗ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਕਸਤੂਰੀ ਹੈ,

ਪਰ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਸਿੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਹੰ-ਭਾਵਨਾ ਜਿਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਕੋਈ ਆਣੈ = ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਆਰਣ ਲੋਹਾ ਤਾਈਐ; ਘੜੀਐ ਜਿਉ ਵਗਦੇ ਵਾਦਾਣੈ।

ਜਿਵੇਂ ਲੋਹੇ ਨੂੰ ਆਰਣ = ਭੱਠੀ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਤਾਈਐ = ਤਪਾਈਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦੇ ਵਾਦਾਣੈ = ਹਥੌੜੇ ਵਗਦੇ = ਵੱਜਦੇ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਤਿਵੇਂ ਉਹ ਘੜੀਐ = ਘੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਸੰਗਤ ਰੂਪ ਭੱਠੀ ਵਿਚ ਜਗਿਆਸੂ ਦਾ ਮਨ ਰੂਪੀ ਲੋਹਾ ਪਾ ਕੇ ਸਾਧਨਾ ਰੂਪ ਤਾਅ ਦੇ ਕੇ ਤਪਾਈਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਥੌੜੇ ਵੱਜਦੇ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਤਿਵੇਂ ਮਨ ਰੂਪੀ ਲੋਹਾ ਘੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸੂਰਣੁ ਮਾਰਣਿ ਸਾਧੀਐ; ਖਾਹਿ ਸਲਾਹਿ ਪੁਰਖ ਪਰਵਾਣੈ।

ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੂਰਣੁ = ਜ਼ਿਮੀਂਕੰਦ ਨੂੰ ਮਾਰਣਿ = ਮਸਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਾਧੀਐ = ਸਵਾਰੀਦਾ ਹੈ, ਤਦ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਰਖ = ਪੁਰਸ਼ ਪਰਵਾਣੈ = ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਖਾਹਿ = ਖਾ ਕੇ ਸਲਾਹਿ = ਸਲਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਕੱਚਾ ਤਾਂ ਸੰਘ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਮੀਂਕੰਦ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜਗਿਆਸੂ ਦਾ ਮਨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਰੂਪ ਮਸਾਲੇ ਪਾ ਕੇ ਸਵਾਰੀਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਉਹ ਖਾਣ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਨ ਰੂਪ ਕੰਮ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਐਸਾ ਮਨ ਫਿਰ ਸਲਾਹੁਣਯੋਗ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪਾਨ ਸੁਪਾਰੀ ਕਥੁ ਮਿਲਿ; ਚੂਨੇ ਰੰਗੁ ਸੁਰੰਗੁ ਸਿਵਾਣੈ।

ਜਿਵੇਂ ਪਾਨ, ਸੁਪਾਰੀ ਤੇ ਕੱਥ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਿ = ਮਿਲਣ 'ਤੇ ਚੂਨੇ ਦਾ ਰੰਗ ਸੁਰੰਗੁ = ਚੂ-ਚੂਹਾ ਲਾਲ ਰੰਗ ਸਿਵਾਣੈ = ਪਛਾਣੀਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਨ, ਸੁਪਾਰੀ ਤੇ ਕੱਥ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸ੍ਰਵਣ, ਮੰਨਣ, ਨਿਧਿਆਸਣ ਮਿਲ ਕਰ ਕੇ ਤੁਰੀਆ-ਪਦ ਰੂਪ ਚੂ-ਚੂਹਾ ਲਾਲ ਰੰਗ ਪਛਾਣੀਦਾ ਹੈ।

ਅਉਖਧ ਹੋਵੈ ਕਾਲਕੂਟੁ; ਮਾਰਿ ਜੀਵਾਲਨਿ ਵੈਦ ਸੁਜਾਣੈ।

ਜਿਵੇਂ ਜ਼ਹਿਰ ਉਂਝ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਜੇਕਰ ਸੁਜਾਣੈ = ਸਿਆਣਾ, ਚਤੁਰ ਵੈਦ ਕਾਲਕੂਟੁ = ਜ਼ਹਿਰ ਦੀ ਅਉਖਧ = ਦਵਾਈ ਬਣਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਮਾਰਿ = ਮਰਦੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਜੀਵਾਲਨਿ = ਜਿਉਂਦਾ ਰੱਖ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਆਣੇ ਵੈਦ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗੁਰੂ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਦਵਾਈ ਦੇ ਕੇ ਜ਼ਹਿਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਵੱਲੋਂ ਜੀਵਨ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਮਨ ਪਾਰਾ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਸਿ ਆਣੈ ॥੨੨॥੩੩॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮਨ ਪਾਰੇ ਵਾਂਗੂੰ ਚੰਚਲ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪ ਬੂਟੀ ਨਾਲ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰ ਆਣੈ = ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਵੈਦ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥੨੨॥੩੩॥

ਵਾਰ ੩੪

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

੧ = ਅਦ੍ਵੈਤ ਸਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ, ੴ = ਸਰਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ, ਸਤਿ = ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਗੁਰ = ਚੇਤਨ ਸਰੂਪ, ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ **ਵਾ:** ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੧ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ)

ਸਤਿਗੁਰ ਪੁਰਖੁ ਅਗੰਮੁ ਹੈ; ਨਿਰਵੈਰੁ ਨਿਰਾਲਾ।

ਸਤਿਗੁਰ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੁਰਖੁ = ਪੂਰਨ, ਅਗੰਮ = ਗੰਮਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਨਿਰਵੈਰੁ = ਵੈਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਨਿਰਾਲਾ = ਅਸੰਗ ਹਨ।

ਜਾਣਹੁ ਧਰਤੀ ਧਰਮ ਕੀ; ਸਚੀ ਧਰਮਸਾਲਾ।

ਇਹ ਜਾਣਹੁ = ਜਾਨਣਾ ਕਰੋ ਕਿ ਧਰਮ ਕੀ = ਦੀ ਧਰਤੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਾਧਸੰਗਤ ਹੈ, ਉਹ ਧਰਮਸਾਲਾ (ਧਰਮ + ਸਾਲਾ) ਧਰਮ ਦੀ ਸੱਚੀ ਸਾਲਾ = ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ।

ਜੇਹਾ ਬੀਜੈ ਸੋ ਲੁਣੈ; ਫਲੁ ਕਰਮ ਸਮਾਲਾ।

ਜਿਵੇਂ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਜੇਹਾ = ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਬੀਜ ਬੀਜੈ = ਬੀਜੀਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੋ = ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਵੱਢਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਕੋਈ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਫਲ ਦੀ ਸਮਾਲਾ = ਸੰਭਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਜਿਉ ਕਰਿ ਨਿਰਮਲੁ ਆਰਸੀ; ਜਗੁ ਵੇਖਣਿ ਵਾਲਾ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਆਰਸੀ = ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਨਿਰਮਲੁ = ਉੱਜਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਗੁ = ਜਗਤ ਦੇ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਕਰਿ = ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਨਿਰਮਲ ਹਨ ਤੇ ਜਗਤ ਦੇ ਲੋਕ ਜਿਹੋ ਜਿਹੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਵੇਖਦੇ ਹਨ, ਤਿਹੋ ਜਿਹਾ ਫਲ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਜੇਹਾ ਮੁਹ ਕਰਿ ਭਾਲੀਐ; ਤੇਹੋ ਵੇਖਾਲਾ।

ਜਿਵੇਂ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਿਚ ਜੇਹਾ = ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਮੁਹ = ਮੂੰਹ ਕਰਿ = ਬਣਾ ਕੇ ਭਾਲੀਐ = ਵੇਖੋਗੇ, ਉਹ ਤੇਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਵੇਖਾਲਾ = ਵਿਖਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ, ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਜਿਹੋ ਜਿਹੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਫਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸੇਵਕ ਦਰਗਹ ਸੁਰਖਰੂ; ਵੇਮੁਖੁ ਮੁਹ ਕਾਲਾ॥੧॥

ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸੇਵਕ ਭਾਵ ਸਿੱਖ ਹਨ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ 'ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ

ਦੇ ਦਰਗਹ = ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਸੁਰਖਰੂ = ਸਾਰੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਸਦਾ ਹੀ ਅਨੰਦ ਦੇ ਸਹਿਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁੱਖ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਹ = ਮੂੰਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਕਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਜੋ ਮੁਹ ਫੇਰੇ ਤੇ ਵੇਮੁਖ ਬੁਰੇ ਦਿਸੰਨਿ ॥
ਅਨਦਿਨੁ ਬਧੇ ਮਾਰੀਅਨਿ ਫਿਰਿ ਵੇਲਾ ਨਾ ਲਹੰਨਿ ॥੧॥ *(ਗਉੜੀ ਮ: ੩, ਅੰਗ ੨੩੩)*

ਪਉੜੀ ੨ (ਜਿਹੜਾ ਚੇਲਾ ਗੁਰੂ ਛੁਪਾਵੇ)

ਜੋ ਗੁਰ ਗੋਪੈ ਆਪਣਾ; ਕਿਉ ਸਿਝੈ ਚੇਲਾ।

ਜੋ = ਜਿਹੜੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਗੋਪੈ = ਗੁਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਛੁਪਾਇਆ ਹੈ, ਭਾਵ ਜਦੋਂ ਉੱਚੀ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਤਾਂ ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਸਹਿਤ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਸਿੱਖਿਆ ਨਹੀਂ ਲਈ, ਆਪ ਹੀ ਜਿਉਂ ਦਾ ਤਿਉਂ ਹਾਂ, ਸੁਤੇ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਉ = ਕਿਵੇਂ ਸਿਝੈ = ਮੁਕਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ? ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ।

ਸੰਗਲੁ ਘਤਿ ਚਲਾਈਐ; ਜਮ ਪੰਥਿ ਇਕੇਲਾ।

ਉਸ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਸੰਗਲ ਘਤਿ = ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜਮ ਦੇ ਪੰਥਿ = ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਇਕੇਲਾ = ਇਕੱਲੇ ਨੂੰ ਹੀ ਚਲਾਈਐ = ਤੋਰਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਫਿਰ :

ਲਹੈ ਸਜਾਈ ਨਰਕ ਵਿਚਿ; ਉਹੁ ਖਰਾ ਦੁਹੇਲਾ।

ਉਹ ਨਰਕ ਵਿਚ ਸਜਾਈ = ਸਜ਼ਾ ਲਹੈ = ਲਵੇਗਾ ਤੇ ਖਰਾ = ਬਹੁਤ ਦੁਹੇਲਾ = ਦੁਖੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਤਦੋਂ ਉਹ ਨਰਕ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ :

ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਭਉਦਿਆ; ਫਿਰ ਹੋਇ ਨ ਮੇਲਾ।

ਚਉਰਾਸੀਹ = ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਭਉਦਿਆ = ਭਟਕਦਾ ਫਿਰੇਗਾ ਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਦਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਮੇਲਾ = ਮੇਲ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੋਇ = ਹੋਵੇਗਾ।

ਜਨਮੁ ਪਦਾਰਥ ਹਾਰਿਆ; ਜਿਉ ਜੂਏ ਖੇਲਾ।

ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਮੋਲਕ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਰੂਪੀ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਹਾਰਿਆ = ਹਾਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਜੂਏ ਦੀ ਖੇਲਾ = ਖੇਲ ਵਿਚ ਪੁਰਖ ਧਨ, ਦੌਲਤ ਨੂੰ ਹਾਰ ਬੈਠਦਾ ਹੈ।

ਹਥ ਮਰੋੜੈ ਸਿਰੁ ਧੁਨੈ; ਉਹੁ ਲਹੈ ਨ ਵੇਲਾ॥੨॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਿਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਹੱਥ ਮਰੋੜੈ = ਮਰੋੜੇਗਾ ਤੇ ਸਿਰ ਧੁਨੈ = ਹਲੂਣੇਗਾ ਭਾਵ ਫੇਰੇਗਾ, ਪਰ ਉਹੁ = ਉਹ ਵੇਲਾ = ਸਮਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਲਹੈ = ਪ੍ਰਾਪਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ॥੨॥

ਪਉੜੀ ੩ (ਗੁਰੂ ਛੁਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਬੇਮੁੱਖ ਹੈ)

ਆਪਿ ਨ ਵੰਞੈ ਸਾਹੁਰੈ; ਸਿਖ ਲੋਕ ਸੁਣਾਵੈ।

ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਵਹੁਟੀ ਆਪ ਤਾਂ ਸਾਹੁਰੈ = ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਵੰਞੈ = ਜਾਂਦੀ ਨ = ਨਹੀਂ, ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ

ਵਹੁਟੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਖ = ਸਿੱਖਿਆ ਸੁਣਾਵੈ = ਸੁਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਰਹਿਣਾ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਹੈ ਤੇ ਸੱਸ-ਸਹੁਰੇ ਦੀ ਆਗਿਆ ਵਿਚ ਚੱਲਣਾ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਖੰਡੀ, ਬੇਮੁੱਖ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਪ ਤਾਂ ਆਤਮਾਕਾਰ ਬਿਰਤੀ ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾਕਾਰ ਬਿਰਤੀ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਿਰਵਿਕਲਪ ਸਮਾਧੀ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠਣਾ ਹੈ।

ਕੰਤੁ ਨ ਪੁਛੈ ਵਾਤੜੀ; ਸੋਹਾਗੁ ਗਣਾਵੈ।

ਉਸ ਔਰਤ ਦੀ ਕੰਤੁ = ਪਤੀ ਤਾਂ ਵਾਤੜੀ = ਗੱਲ ਨ = ਨਾ ਪੁਛੈ = ਪੁੱਛਦਾ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਉਹ ਔਰਤ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੁਹਾਗਣ ਗਣਾਵੈ = ਜਣਾਏ ਤਾਂ ਐਸੀ ਇਸਤਰੀ ਫਿਟਕਾਰ ਯੋਗ ਹੀ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਪਿਰੁ ਵਾਤੜੀ ਨ ਪੁਛਈ ਧਨ ਸੋਹਾਗਣਿ ਨਾਉ ॥੩੧॥ *(ਸਲੋਕ ਫਰੀਦ ਜੀ, ਅੰਗ ੧੩੭੯)*

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਸਰਗੁਣ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛੀ, ਪਰ ਉਹ ਪਾਖੰਡੀ, ਬੇਮੁੱਖ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ, ਐਸੇ ਲੋਕ ਝੂਠੇ ਤੇ ਫਿਟਕਾਰ ਯੋਗ ਹਨ।

ਚੂਹਾ ਖਡ ਨ ਮਾਵਈ; ਲਕਿ ਛਜੁ ਵਲਾਵੈ।

(‘ਲੱਕ’, ‘ਛੱਜ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਐਸੇ ਪਾਖੰਡੀਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਚੂਹਾ ਸਰੀਰੋਂ ਮੋਟਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਪ ਤਾਂ ਖਡ = ਖੁੱਡ ਵਿਚ ਮਾਵਈ = ਸਮਾਅ, ਵੜ ਨ = ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਸਗੋਂ ਉਪਰੋਂ ਲੱਕ ਨਾਲ ਛਜ[੧] ਵਲਾਵੈ = ਬੰਨ੍ਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਚੂਹਾ ਖਡ ਨ ਮਾਵਈ ਤਿਕਲਿ ਬੰਨੈ੍ ਛਜ ॥ *(ਮਲਾਰ ਵਾਰ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੧੨੮੬)*

ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬੇਮੁੱਖ ਜੀਵ, ਪਾਖੰਡੀ ਰੂਪ ਚੂਹਾ ਆਪ ਤਾਂ ਮੁਕਤੀ ਰੂਪ ਖੁੱਡ ਵਿਚ ਸਮਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਪਰੋਂ ਸਿੱਖੀ ਸੇਵਕੀ ਰੂਪ ਛੱਜ ਆਪਣੇ ਲੱਕ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮੁਕਤੀ ਰੂਪ ਖੁੱਡ ਵਿਚ ਸਮਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਸਮਾ ਸਕਦਾ।

ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ—ਇਕ ਥਾਂ ਅਤਿਅੰਤ ਚੂਹੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਉਥੇ ਬਿੱਲੀ ਆ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਚੂਹਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣਾ ਲੈਂਦੀ ਸੀ। ਇਕ ਵਾਰ ਸਾਰੇ ਚੂਹਿਆਂ ਨੇ ਉਥੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਕ ਚੂਹੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚੋਂ ਨੰਬਰਦਾਰ ਬਣਾ ਦੇਣਾ ਕਰੀਏ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਆਪਾਂ ਬਿੱਲੀ ਤੋਂ ਬਚ ਸਕੀਏ। ਇਉਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਕੇ ਇਕ ਸਰੀਰੋਂ ਮੋਟਾ ਚੂਹਾ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਨੰਬਰਦਾਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਲੱਕ ਨਾਲ ਛੱਜ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜਦ ਬਿੱਲੀ ਆਵੇ ਤਾਂ ਛੱਜ ਖੜਕਾ ਦੇਣਾ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਆਪੋ-ਆਪਣੀਆਂ ਖੁੱਡਾਂ ਵਿਚ ਵੜ ਜਾਇਆ ਕਰਾਂਗੇ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਬਿੱਲੀ ਆਈ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਚੂਹੇ ਦੌੜ ਕੇ ਆਪੋ-ਆਪਣੀਆਂ ਖੁੱਡਾਂ ਵਿਚ ਵੜ ਗਏ, ਜਿਹੜਾ ਚੂਹਾ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸਰਦਾਰ ਬਣਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਕੁਝ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੋਟਾ ਸੀ ਤੇ ਉੱਪਰੋਂ ਉਸ ਦੇ ਲੱਕ ਨਾਲ ਛੱਜ ਬੱਧਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਹ ਖੁੱਡ ਵੱਲ ਗਿਆ, ਪਰ ਖੁੱਡ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਬਿੱਲੀ ਨੇ ਆ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ।

---

੧. **ਛੱਜ—**ਅੰਨ ਵਿੱਚੋਂ ਕੂੜਾ ਮਿੱਟੀ ਅਲੱਗ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਨਿਆਂ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਦਾਣੇ ਛੰਡਣ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਛੰਡਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ‘ਛੱਜ’ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ—ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪਾਖੰਡੀ ਜੀਵ ਰੂਪ ਚੂਹਾ ਆਪ ਤਾਂ ਹੰਗਤਾ ਰੂਪ ਮੋਟਿਆਈ (ਮੋਟੇਪਣ) ਕਰਕੇ ਮੁਕਤ ਰੂਪ ਖੁੱਡ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਚੇਲਿਆਂ ਰੂਪੀ ਛੱਜਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਮਰ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਦੇਣ ਰੂਪ ਝੂਠੇ ਦਾਅਵੇ ਕਰਦਾ ਹੈ **ਵਾ:** ਬੁੱਧ ਰੂਪ ਲੱਕ ਦੇ ਨਾਲ ਹੰਕਾਰ ਰੂਪੀ ਛੱਜ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਮੁਕਤੀ ਨੂੰ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਮ ਰੂਪ ਬਿੱਲੀ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਮਾਰ ਹੀ ਲੈਣਾ ਹੈ।

ਮੰਤੁ ਨ ਹੋਇ ਅਠੂਹਿਆਂ; ਹਥੁ ਸਪੀਂ ਪਾਵੈ।

ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਮੰਤੁ = ਮੰਤਰ ਤਾਂ ਅਠੂਹਿਆਂ = ਬਿੱਛੂਆਂ ਦਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੋਇ = ਹੁੰਦਾ, ਪਰ ਹੱਥ ਸਪੀਂ = ਸੱਪਾਂ ਨੂੰ ਪਾਵੈ = ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਮੰਤ੍ਰੀ ਹੋਇ ਅਠੂਹਿਆ ਨਾਗੀ ਲਗੈ ਜਾਇ॥
ਆਪਣ ਹਥੀ ਆਪਣੈ ਦੇ ਕੂਚਾ ਆਪੇ ਲਾਇ॥ *(ਮਾਝ ਵਾਰ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੧੪੮)*

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਠੂਹਿਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਪਾਖੰਡੀ ਜੀਵ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਤਾਂ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਸੱਪ ਰੂਪ ਅਗਿਆਨ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾ ਕੇ ਕਿਵੇਂ ਜਿੱਤੇਗਾ ਭਾਵ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਸਰ ਸਾਧੈ ਆਗਾਸ ਨੋ; ਫਿਰਿ ਮਥੈ ਆਵੈ।

ਜਿਵੇਂ ਜਿਹੜਾ ਪੁਰਖ ਆਗਾਸ = ਅਕਾਸ਼ ਨੋ = ਨੂੰ ਸਰ = ਤੀਰ ਸਾਧੈ = ਸਾਧਦਾ ਭਾਵ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਤੀਰ ਉਸ ਦੇ ਮਥੈ = ਮੱਥੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਆਵੈ = ਆਉਣਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਪਾਖੰਡੀ ਜੀਵ ਚਿਦਾਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਨਿੰਦਾ ਰੂਪੀ ਤੀਰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮੁੜ ਆਪਣਾ ਹੀ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਜੇ ਕੋ ਸਰੁ ਸੰਧੈ ਜਨ ਊਪਰਿ ਫਿਰਿ ਉਲਟੋ ਤਿਸੈ ਲਗਾਵੈਗੋ॥੪॥ *(ਕਾਨੜਾ ਮ: ੪, ਅੰਗ ੧੩੧੧)*

ਦੁਹੀ ਸਰਾਈ ਜਰਦਰੂ; ਬੇਮੁਖ ਪਛੁਤਾਵੈ॥੩॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਐਸੇ ਬੇਮੁੱਖ ਤੇ ਪਾਖੰਡੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਦੁਹੀ = ਦੋਹਾਂ ਸਰਾਈ = ਲੋਕਾਂ ਭਾਵ ਲੋਕ ਤੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਜਰਦਰੂ (ਜਰਦ + ਰੂ) ਰੂ = ਚਿਹਰਾ ਜਰਦ = ਪੀਲਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਪਛੁਤਾਵੈ = ਪਛਤਾਵੇਗਾ, ਪਰ ਫਿਰ ਉਹ ਵੇਲਾ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ॥੩॥

ਪਉੜੀ ੪ (ਬੇਮੁੱਖ ਭਗਤੀ ਦਾ ਰਸ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ)

ਰਤਨ ਮਣੀ ਗਲਿ ਬਾਂਦਰੈ; ਕਿਹੁ ਕੀਮ ਨ ਜਾਣੈ।

ਜਿਵੇਂ ਜੇਕਰ ਬਾਂਦਰੈ = ਬਾਂਦਰ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਰਤਨਾਂ ਤੇ ਮਣੀਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਪਾ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਹੁ = ਕੁਝ ਵੀ ਕੀਮ = ਕੀਮਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਣੈ = ਜਾਣਦਾ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਤਨ ਤੇ ਮਣੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਵੈਰਾਗ ਤੇ ਭਗਤੀ ਦੇ ਬਚਨ ਬਾਂਦਰ ਰੂਪ ਚੰਚਲ ਪੁਰਖ ਜੇਕਰ ਕੰਠ ਕਰ ਲੈਣ ਤਾਂ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁਝ ਵੀ ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਬੇਸਮਝ ਤੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁੱਖ ਹਨ।

ਕੜਛੀ ਸਾਉ ਨ ਸੰਮਲੈ; ਭੋਜਨ ਰਸੁ ਖਾਣੈ।

ਵੇਖੋ! ਜਿਵੇਂ ਕੜਛੀ ਰਸੋਈ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਮਿੱਠੇ, ਸਲੂਣੇ ਤੇ ਰਸਦਾਇਕ ਭੋਜਨਾਂ ਤੇ ਖਾਣਿਆਂ ਦੇ

ਭਾਂਡਿਆਂ ਵਿਚ ਫਿਰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਉ = ਸੁਆਦ ਨੂੰ ਨ = ਨਹੀਂ ਸੰਮਲੈ = ਸੰਭਾਲਦੀ, ਭਾਵ ਜਾਣਦੀ ਤੇ ਸੁਆਦ ਜਾਨਣ ਤੋਂ ਖ਼ਾਲੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਕੜਛੀਆ ਫਿਰੰਨਿ੍ ਸੁਆਉ ਨ ਜਾਣਨਿ੍ ਸੁਞੀਆ॥ *(ਗੂਜਰੀ ਕੀ ਵਾਰ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੫੨੧)*

ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਹ ਪੜ੍ਹਾਕੂ ਗਿਆਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ੁਬਾਨਾਂ ਰੂਪ ਕੜਛੀਆਂ ਛੱਤੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੋਜਨ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਬੇਦਾਂ, ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦੀਆਂ ਜਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਦੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਆਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ-ਰਸ ਨੂੰ ਮਾਨਣ ਤੋਂ ਖ਼ਾਲੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਥਵਾ ਮਹਾਤਮਾ ਜਨਾਂ ਦੀਆਂ ਬਿਰਤੀਆਂ ਰੂਪੀ ਕੜਛੀਆਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰਦੀਆਂ ਤਾਂ ਦਿੱਸਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਸੁਆਦ ਨੂੰ ਉੱਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ, ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਬਿਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਖ਼ਾਲੀ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਡਡੂ ਚਿਕੜਿ ਵਾਸੁ ਹੈ; ਕਵਲੈ ਨ ਸਿਞਾਣੈ।

ਜਿਵੇਂ ਡੱਡੂ ਚਿੱਕੜ ਵਿਚ ਹੀ ਵਾਸੁ = ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਕਵਲੈ = ਕਮਲ ਦੀ ਮਹਿਕ ਨੂੰ ਨ = ਨਹੀਂ ਸਿਞਾਣੈ = ਪਛਾਣ ਸਕਦਾ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡੱਡੂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਖੋਟਾ ਪੁਰਸ਼ ਪਦਾਰਥਾਂ ਰੂਪੀ ਚਿੱਕੜ ਵਿਚ ਹੀ ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਕਮਲ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਭਗਤੀ ਰੂਪ ਮਹਿਕ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਨਾਭਿ ਕਥੂਰੀ ਮਿਰਗ ਦੇ; ਫਿਰਦਾ ਹੈਰਾਣੈ।

ਜਿਵੇਂ ਮਿਰਗ = ਹਿਰਨ ਦੇ = ਦੀ ਨਾਭਿ = ਨਾਭੀ ਵਿਚ ਕਥੂਰੀ = ਕਸਤੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਹੈਰਾਣੈ = ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ ਫਿਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੁਗੰਧੀ ਕਿਥੋਂ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਝਾੜੀਆਂ ਸੁੰਘਦਾ ਫਿਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹਿਰਨ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜੀਵ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਨਾਭੀ ਵਿਚ ਕਸਤੂਰੀ ਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਜੋਤਿ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਸੁੱਖ ਕਿਥੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਰੂਪੀ ਝਾੜੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸੁੰਘਦਾ ਫਿਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਜਰੁ ਗੋਰਸ ਵੇਚਿਕੈ; ਖਲ ਸੂੜ੍ਹੀ ਆਣੈ।

('ਖ਼ਲ' ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਗੁੱਜਰ ਗੋਰਸ = ਗਊਆਂ ਦਾ ਦੁੱਧ ਵੇਚਿਕੈ = ਵੇਚ ਕੇ ਗਊਆਂ ਵਾਸਤੇ ਖ਼ਲ ਤੇ ਸੂੜ੍ਹੀ = ਛਾਣ-ਬੂਰਾ ਆਣੈ = ਲੈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁੱਜਰਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜੀਵ ਦੁੱਧ ਰੂਪ ਪੁੰਨ ਕਰਮ ਦੇ ਬਦਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਰੂਪ ਖਲ, ਸੂੜ੍ਹੀ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ੇ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਬੇਮੁਖ ਮੂਲਹੁ ਘੁਥਿਆ; ਦੁਖ ਸਹੈ ਜਮਾਣੈ॥੪॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬੇਮੁੱਖ ਲੋਕ ਮੂਲਹੁ = ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਘੁਥਿਆ = ਭੁੱਲੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਜਮਾਣੈ = ਜ਼ਮਾਨੇ **ਵਾ:** ਜਮਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਸਹੈ = ਸਹਾਰਦੇ ਹਨ॥੪॥

ਪਉੜੀ ੫ (ਬੇਮੁੱਖ ਹੁੰਦਿਆਂ-ਸੁੰਦਿਆਂ ਦੁਖੀ)

ਸਾਵਣਿ ਵਣਿ ਹਰੀਆਵਲੇ; ਸੁਕੈ ਜਾਵਾਹਾ।

ਜਿਵੇਂ ਸਾਵਣ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਵਰਖਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਵਣਿ = ਜੰਗਲਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਿਛ ਹਰੀਆਵਲੇ = ਹਰੇ-ਭਰੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜਾਵਾਹਾ = ਜਵਾਹਾਂ ਸੁਕੈ = ਸੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਵਣ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਦੀ

ਨਿਆਈਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪ ਵਰਖਾ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਵਣ ਰੂਪੀ ਹਿਰਦੇ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣ ਸਹਿਤ ਹਰੇ-ਭਰੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬੇਮੁੱਖ ਲੋਕ ਜੋ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਜਵਾਹਾਂ[1] ਵਾਂਗ ਸੁੱਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸਭੁ ਕੋ ਸਰਸਾ ਵਰਸਦੇ; ਝੂਰੇ ਜੋਲਾਹਾ।

ਜਿਵੇਂ ਮੀਂਹ ਵਰਸਦੇ = ਵਰਸਣ ਨਾਲ ਸਭੁ = ਸਭਨਾਂ ਕੋ = ਦੇ ਮਨ ਸਰਸਾ = ਸਹਿਤ ਰਸ **ਵਾ:** ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜੁਲਾਹਾ ਝੂਰੇ = ਝੂਰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਆਪਣੀ ਤਾਣੀ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਕਰ ਕੇ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਦੋਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਉੱਪਰ ਬੱਦਲ ਰੂਪ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਅਨੰਦਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜੁਲਾਹੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਬੇਮੁੱਖ ਲੋਕ ਝੂਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲੋਕ ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼ ਕਿਉਂ ਧਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਨਾਮੁ ਸੁਨਤ ਜਨੁ ਬਿਛੂਅ ਡਸਾਨਾ ॥੨॥ *(ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੮੯੩)*

ਸਭਨਾ ਰਾਤਿ ਮਿਲਾਵੜਾ; ਚਕਵੀ ਦੋਰਾਹਾ।

ਜਿਵੇਂ ਸਭਨਾ = ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਰਾਤ ਨੂੰ ਮਿਲਾਵੜਾ = ਮਿਲਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਚੱਕਵੀ ਦੋਰਾਹਾ = ਦੋ ਰਾਹਾਂ ਵਿਚ ਫਸੀ ਹੋਈ ਉੱਡਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਤੋਂ ਵਿੱਛੜੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਵਿਚ ਅਵਸਥਾ ਰੂਪੀ ਰਾਤਰੀ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਭਗਤਾਂ, ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਚੱਕਵੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜਿਹੜੇ ਕ੍ਰੋਧੀ, ਤਮੋਗੁਣੀ ਪੁਰਖ ਹਨ, ਉਹ ਦ੍ਵੈਤ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ **ਵਾ:** ਜੰਮਣ-ਮਰਣ ਤੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸੰਖ ਸਮੁੰਦਹੁ ਸਖਣਾ; ਰੋਵੈ ਦੇ ਧਾਹਾ ॥੫॥

('ਧਾਹਾਂ' ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਸੰਖ[2] ਸਮੁੰਦਹੁ = ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਵਿੱਛੜਨ ਕਰਕੇ ਸਖਣਾ = ਖ਼ਾਲੀ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਸੂਰਜ ਦੇ ਉਦੈ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਧਾਹਾਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਦੇ = ਕੇ ਰੋਵੈ = ਰੋਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਵੱਜਦਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਕਬੀਰ ਰੈਨਾਇਰ ਬਿਛੋਰਿਆ ਰਹੁ ਰੇ ਸੰਖ ਮਝੂਰਿ ॥
ਦੇਵਲ ਦੇਵਲ ਧਾਹੜੀ ਦੇਸਹਿ ਉਗਵਤ ਸੂਰ ॥੧੨੬॥ *(ਸਲੋਕ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੧੩੭੧)*

ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੀਵ ਰੂਪੀ ਸੰਖ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਵਿੱਛੜਨ ਕਰਕੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਖ਼ਾਲੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਜੰਮਣ-ਮਰਣ ਰੂਪੀ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਧਾਹਾਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਰੋਂਦਾ ਹੈ।

---

੧. ਜਵਾਹਾਂ ਇਕ ਨਿੱਕੇ-ਨਿੱਕੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦਾ ਕੰਡਿਆਲਾ ਬੂਟਾ ਤੇ ਹਰੇ ਰੰਗ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਵੀ ਪਾਣੀ ਪੈਣ 'ਤੇ ਸੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੨. **ਸੰਖ—**ਸੰਖ ਇਕ ਜੀਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਦਰਿਆਵਾਂ ਆਦਿ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵਿਗਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਇਕ ਘੋਗੇ ਨਾਮਕ ਜੀਵ ਦਾ ਖੋਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਆਪਣੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਨਾਤਨ ਧਰਮ ਵਿਚ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਚੌਦਾਂ ਰਤਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਛੇਵੇਂ ਰਤਨ ਵਿਚ ਸੰਖ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੰਖ ਵਿੱਚੋਂ ਮਰੇ ਹੋਏ ਜੀਵ ਨੂੰ ਵਰਮੇ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਛੇਕ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਰਾਹਹੁ ਉਝੜਿ ਜੋ ਪਵੈ; ਮੁਸੈ ਦੇ ਫਾਹਾ।

ਜਿਵੇਂ ਜੋ ਪੁਰਖ ਰਾਹਹੁ = ਰਾਹ ਤੋਂ ਉਝੜਿ = ਉਜਾੜ ਵੱਲ ਨੂੰ ਪਵੈ = ਪੈ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਲੁਟੇਰੇ ਫਾਹਾ ਦੇ ਕੇ ਮੁਸੈ = ਲੁੱਟ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਰਾਹ ਛੱਡ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਉਜਾੜ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਮੁੱਖਤਾਈ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਵੇਗਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਲੁਟੇਰੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿਕ ਫਾਹਾ ਦੇ ਕੇ ਲੁੱਟ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਤਿਉ ਜਗ ਅੰਦਰਿ; ਬੇਮੁਖਾਂ ਨਿਤ ਉਭੇ ਸਾਹਾ ॥੫॥

ਤਿਉ = ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਜਗ = ਜਗਤ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਬੇਮੁੱਖ ਲੋਕ ਨਿਤ = ਸਦਾ **ਵਾ:** ਨਿਤਾਪ੍ਰਤਿ ਹੀ ਉਭੇ = ਲੰਬੇ ਭਾਵ ਰੁਕ ਰੁਕ ਕੇ ਔਖੇ ਔਖੇ ਸਾਹਾ = ਸਾਹ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਹਉਕੇ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਕਦੇ ਭੀ ਖ਼ੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਦੁਖੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ॥੫॥

ਪਉੜੀ ੬ (ਬੇਮੁੱਖ ਗਿੱਦੜ ਦੀ ਨਿਆਈਂ)

ਗਿਦੜ ਦਾਖ ਨ ਅਪੜੈ; ਆਖੈ ਥੂਹ ਕਉੜੀ।

ਜਿਵੇਂ ਜਦੋਂ ਗਿੱਦੜ ਦਾ ਹੱਥ ਦਾਖ ਦੇ ਗੁੱਛੇ ਤਕ ਅਪੜੈ = ਪਹੁੰਚ ਨ = ਨਾ ਸਕੇ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਥੂਹ = ਥੂ-ਥੂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹੇਠਾਂ ਖੜ੍ਹਾ ਹੀ ਆਖੈ = ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦਾਖਾਂ ਬਹੁਤ ਕੌੜੀਆਂ ਹਨ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗਿੱਦੜ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਅਗਿਆਨੀ, ਲਾਲਚੀ, ਬੇਮੁੱਖ ਜੀਵ ਸਲੋਕ, ਸਮੀਪ, ਸਰੂਪ, ਸ੍ਵੈਜ ਇਹ ਮੁਕਤੀਆਂ ਰੂਪ ਦਾਖਾਂ ਤਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੇ ਤੇ ਮੁਕਤੀ ਨੂੰ ਕੌੜੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ।

ਨਚਣੁ ਨਚਿ ਨ ਜਾਣਈ; ਆਖੈ ਭੁਇ ਸਉੜੀ।

ਜਿਵੇਂ ਨੱਚਣ ਵਾਲੀ ਨਾਚੀ ਆਪ ਤਾਂ ਨਚਿ = ਨੱਚਣਾ ਜਾਣਈ = ਜਾਣਦੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਆਖੈ = ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ ਮੇਰੇ ਨੱਚਣ ਵਾਸਤੇ ਭੁਇ = ਧਰਤੀ ਭਾਵ ਜਗ੍ਹਾ ਸਉੜੀ = ਤੰਗ ਹੈ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨੱਚਣ ਵਾਲੀ ਵਾਂਗ ਅਗਿਆਨੀ ਲੋਕ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨ ਰੂਪੀ ਆਪ ਤਾਂ ਨੱਚਣਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ, ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਤੰਗ ਹੈ ਭਾਵ ਸਿਧਾਂਤ ਸਮਝਣ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਬੋਲੈ ਅਗੈ ਗਾਵੀਐ; ਭੈਰਉ ਸੋ ਗਉੜੀ।

('ਬੋਲੈ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਬੋਲੈ = ਬੋਲ਼ੇ ਅਗੈ = ਅੱਗੇ ਗਾਵੀਐ = ਗਾਈਏ ਤਾਂ ਸੋ = ਉਸ ਲਈ ਭੈਰਉ ਤੇ ਗਉੜੀ ਰਾਗ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਉਸ ਲਈ ਭੈਰਉ ਰਾਗ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਗਾਉਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਗਉੜੀ ਰਾਗ ਤੀਜੇ ਪਹਿਰ ਗਾਉਣ ਵਾਲਾ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਣਦਾ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਬੋਲ਼ੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸ਼ਰਧਾ ਰੂਪੀ ਕੰਨਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਹਨ, ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਗਾਉਣਾ ਕਰੀਏ ਕਿ ਭੈਰਉ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਭੈ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਗਉੜੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਬਿਰਤੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਲ ਲਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ।

ਹੰਸਾਂ ਨਾਲਿ ਟਟੀਹਰੀ; ਕਿਉ ਪਹੁਚੈ ਦਉੜੀ।

ਜਿਵੇਂ ਹੰਸਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਟਟੀਹਰੀ ਦਉੜੀ = ਦੌੜ ਕੇ ਕਿਉ = ਕਿਵੇਂ ਪਹੁਚੈ = ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ

ਹੰਸਾਂ ਦੀਆਂ ੪੦੦ ਕੋਹ (੩੯੯੩ ਕਿ.ਮੀ.) ਦੀਆਂ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਉਡਾਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਭਾਵ ਹੰਸ ਇਕ ਉਡਾਰੀ ਵਿਚ ਸਮੁੰਦਰ ਪਾਰ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਲੰਙ ਮਾਰ ਕੇ ਦੌੜਨ ਵਾਲੀ ਟਟੀਹਰੀ ਹੰਸਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦੌੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੰਸ ਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਤੱਤਵੇਤੇ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਚਿਦਾਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਉਡਾਰੀਆਂ ਮਾਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਟਟੀਹਰੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜੋ ਬੇਮੁੱਖ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਹਰ ਵਕਤ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਚਿਦਾਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਉਡਾਰੀਆਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਤੱਤਵੇਤਿਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਆਪਣੀ ਸਾਧਨਾ ਦੀ ਦੌੜ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੇ।

ਸਾਵਣਿ ਵਣ ਹਰੀਆਵਲੇ; ਅਕੁ ਜੰਮੈ ਅਉੜੀ।

('ਅੱਕੁ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਸਾਵਣ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਵਰਖਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਵਣ = ਜੰਗਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਿਛ ਹਰੀਆਵਲੇ = ਹਰੇ-ਭਰੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅੱਕ ਅਉੜੀ = ਔੜ[1] ਭਾਵ ਜੇਠ ਤੇ ਹਾੜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਜੰਮੈ = ਉੱਗਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਵਣ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪੀ ਵਰਖਾ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਸਹਿਤ ਹਰੇ-ਭਰੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅੱਕ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜੋ ਬੇਮੁੱਖ ਲੋਕ ਹਨ, ਉਹ ਗੁਰੂ-ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪੀ ਵਰਖਾ ਦੀ ਔੜ ਲੱਗੀ 'ਤੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਬੇਮੁਖ ਸੁਖ ਨ ਦੇਖਈ; ਜਿਉ ਛੁਟੜਿ ਛਉੜੀ॥੬॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬੇਮੁੱਖ ਲੋਕ ਕਦੇ ਭੀ ਸੁਖ ਨ = ਨਹੀਂ ਦੇਖਈ = ਦੇਖ ਸਕਦੇ, ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਛੁਟੜਿ = ਤਿਆਗੀ ਹੋਈ ਛਉੜੀ = ਇਸਤਰੀ ਪਤੀ ਦੇ ਮੇਲ ਦਾ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਮਾਣ ਸਕਦੀ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਮੁੱਖ ਲੋਕ ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਛੁੱਟੜ ਹਨ, ਉਹ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਮਾਣ ਸਕਦੇ ਭਾਵ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ॥੬॥

ਪਉੜੀ ੭ (ਬੇਮੁੱਖ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਫਲ)

ਭੇਡੈ ਪੂਛਲਿ ਲਗਿਆਂ; ਕਿਉ ਪਾਰਿ ਲੰਘੀਐ।

ਜਿਵੇਂ ਭੇਡੈ = ਭੇਡ ਦੀ ਪੂਛਲਿ = ਪੂੰਛ ਨਾਲ ਲਗਿਆਂ = ਲੱਗ ਕੇ ਭਾਵ ਫੜ ਕੇ ਕੋਈ ਨਦੀ ਕਿਉ = ਕਿਵੇਂ ਪਾਰ ਲੰਘੀਐ = ਲੰਘ ਸਕਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਭੇਡ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਡੁੱਬ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਭੇਡ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜੋ ਭੂਤਾਂ-ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਦੀ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਗਰ ਲੱਗ ਕੇ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਪਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

ਭੂਤੈ ਕੇਰੀ ਦੋਸਤੀ; ਨਿਤ ਸਹਸਾ ਜੀਐ।

ਭੂਤੈ = ਭੂਤਾਂ ਕੇਰੀ = ਦੀ ਦੋਸਤੀ = ਪ੍ਰੀਤੀ (ਸਨੇਹ) ਨਾਲ ਨਿਤ = ਸਦਾ ਭਾਵ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤਿ ਹੀ ਜੀਐ = ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਹਸਾ = ਸੰਸਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਛੇਤੀ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰ ਕੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜੇਕਰ ਕੰਮ ਨਾ ਦੱਸੋ ਤਾਂ ਉਹ ਨੂੰ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੂਤ ਨੂੰ ਮੁੱਲ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਸਾ ਪੈ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਛੇਤੀ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰ ਕੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਕੰਮ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਹੀ ਮਾਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਆਖ਼ਰ ਚਿੰਤਾ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ

---

੧. **ਔੜ**—ਮੀਂਹ ਨਾ ਪੈਣ ਦਾ ਭਾਵ, ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਮੀਂਹ ਨਾ ਪੈਣ ਨੂੰ 'ਔੜ ਲੱਗਣਾ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਨੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਬਾਂਸ ਗੱਡ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਭੂਤ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਇਸ ਬਾਂਸ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਉਤਰਦੇ ਰਹਿਣਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੂਤ ਬਲਹੀਣ ਹੋ ਕੇ ਬਸ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਕੌਤਕ ਨਮਿਤ ਕਹੂੰ ਜਨ ਜਿੰਨ ਮੋਲ ਲੀਨੋ; ਗੁਣਾਗੁਣ ਚੀਨੋ ਖੇਦ ਮੋਦ ਭਯੋ ਜੀਨੋ ਹੈ॥
ਕਹੇ ਕਾਮ ਔਖੇ; ਝਟ ਕਰ ਹਟ ਦੇਤ ਪੋਖੋ; ਭਯੋ ਧੋਖੋ ਭਾਰੀ ਮਨ ਸੁਤਾ ਮੰਤ੍ਰ ਲੀਨੋ ਹੈ॥
ਅਗ੍ਰ ਗਾਡੀ ਦਾਰ ਗੁਰ; ਯਾ ਪੈ ਚੜ੍ਹੌਤਰ ਤੂੰ; ਕਹਯੋ ਧਨੀ ਮਾਨਯੋ; ਯਾਂ ਤੇ ਭੂਤ ਬਲ ਖੀਨੋ ਹੈ।

(ਸਾਰੁਕਤਾਵਲੀ, ਅਧਿਆਇ ਪੰਦਰ੍ਹਵਾਂ)

ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮਨ ਰੂਪੀ ਭੂਤ ਦੀ ਦੋਸਤੀ ਨਾਲ ਨਿੱਤ ਸਹਸਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੇਕਰ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪੀ ਬਾਂਸ ਇਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਗੱਡ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਇਹ ਵੱਸ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਖ਼ਰਾਬ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ ਰੁਖੜਾ; ਵੇਸਾਹੁ ਨ ਕੀਐ।

ਜਿਵੇਂ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਉੱਤੇ ਜੋ ਰੁਖੜਾ = ਰੁੱਖ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਵੇਸਾਹੁ = ਭਰੋਸਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਕੀਐ = ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਭਾਵ ਜਦੋਂ ਨਦੀ ਦਾ ਵਹਾਅ ਤੇਜ਼ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਰੋੜ੍ਹ ਕੇ ਲੈ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਾਲ ਰੂਪ ਨਦੀ ਦੇ ਪ੍ਰਾਲਬਧ ਰੂਪੀ ਕਿਨਾਰੇ ਉੱਪਰ ਜੋ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਰੁੱਖ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਭਾਵ ਕਾਲ ਨੇ ਇਸ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਰੋੜ੍ਹ ਕੇ ਲੈ ਜਾਣਾ ਹੈ।

ਮਿਰਤਕ ਨਾਲਿ ਵਿਵਾਹੀਐ; ਸੋਹਾਗੁ ਨ ਥੀਐ।

ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮਿਰਤਕ = ਮੁਰਦੇ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਵਿਵਾਹੀਐ = ਵਿਆਹ ਕਰ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਉਹ ਸੁਹਾਗਣ ਨ = ਨਹੀਂ ਥੀਐ = ਹੋ ਸਕਦੀ **ਅਥਵਾ** ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੋ ਬੇਮੁੱਖ ਲੋਕ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਮਰੇ ਹੋਏ ਪਾਖੰਡੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਨ ਕੇ ਸੰਗਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਅਨੰਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਵਿਸੁ ਹਲਾਹਲ ਬੀਜਿਕੈ; ਕਿਉ ਅਮਿਉ ਲੀਐ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਅੰਬ ਉਲਹੀਐ' ਤੇ 'ਅੰਬਲ ਲੁਣੀਐ')

ਜਿਵੇਂ ਵਿਸੁ ਹਲਾਹਲ = ਜ਼ਹਿਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਕੌੜੇ ਤੁੰਮੇ ਦਾ ਬੀਜਿਕੈ = ਬੀਜ ਬੀਜ ਕੇ ਕੋਈ ਅਮਿਉ = ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿੱਠਾ ਫਲ ਕਿਉ = ਕਿਵੇਂ ਲੀਐ = ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਬੀਜੇ ਬਿਖੁ ਮੰਗੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਵੇਖਹੁ ਏਹੁ ਨਿਆਉ ॥੨॥ *(ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੪੭੪)*

ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬੇਮੁੱਖ ਲੋਕ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਰੂਪੀ ਜ਼ਹਿਰ ਬੀਜ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗਿਆਨ, ਆਤਮਾਨੰਦ ਰੂਪੀ ਮਿੱਠਾ ਫਲ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

ਬੇਮੁਖ ਸੇਤੀ ਪਿਰਹੜੀ; ਜਮ ਡੰਡ ਸਹੀਐ ॥੭॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੋ ਬੇਮੁੱਖ ਲੋਕਾਂ ਸੇਤੀ = ਨਾਲ ਪਿਰਹੜੀ = ਪ੍ਰੀਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਜਮ = ਜਮਾਂ ਦੇ ਡੰਡ = ਡੰਡੇ ਸਹੀਐ = ਸਹਾਰਨੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਉਹ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁੱਖ ਹੋ ਕੇ ਕਦੇ ਭੀ ਸੁਖੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ॥੭॥

ਪਉੜੀ ੮ (ਬੇਮੁੱਖ ਦੋਸ਼ੀ ਹੈ)

ਕੋਰੜ ਮੋਠੁ ਨ ਰਿਝਈ; ਕਰਿ ਅਗਨੀ ਜੋਸੁ।

ਜਿਵੇਂ ਦਾਲ ਵਿਚ ਕੋਰੜ = ਕੋਰੜੂ ਮੋਠ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਜਿਵੇਂ ਕੋਰੜੂ ਮੋਠ ਨੂੰ ਅਗਨੀ = ਅੱਗ ਵਿਚ

ਬਾਲ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਸੱਤ ਜੋਸੁ = ਉਬਾਲੇ ਦੇ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ ਰਿਝਈ = ਰਿੱਝਦਾ ਨ = ਨਹੀਂ, ਇਉਂ ਕੋਰੜੂ ਮੋਠ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਬੇਮੁੱਖ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਚਿੱਤ ਦੇ ਤਾਈਂ ਸੱਤ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੀ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਅੱਗ ਦੇ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਵੀ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਗੁਣ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਰੂਪ ਰਿੱਝਦੇ, ਢਲਦੇ ਨਹੀਂ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਪੰਡਿਤੁ ਆਖਾਏ ਬਹੁਤੀ ਰਾਹੀ ਕੋਰੜ ਮੋਠ ਜਿਨੇਹਾ॥ *(ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ, ਮ: ੫, ਅੰਗ ੯੬੦)*

ਸਹਸ ਫਲਹੁ ਇਕੁ ਵਿਗੜੈ; ਤਰਵਰ ਕੀ ਦੋਸੁ।

ਜਿਵੇਂ ਸਹਸ = ਹਜ਼ਾਰ ਫਲਹੁ = ਫਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜੇਕਰ ਇਕ ਵਿਗੜੈ = ਵਿਗੜ ਭਾਵ ਖ਼ਰਾਬ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਤਰਵਰ = ਬ੍ਰਿਛ ਦਾ ਕੀ ਦੋਸ਼ ਹੈ ? ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਫਲਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕ ਸੁਧਰੇ ਹਨ, ਜੇਕਰ ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਖ਼ਰਾਬ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਬ੍ਰਿਛ ਦਾ ਕੀ ਦੋਸ਼ ਹੈ, ਭਾਵ ਉਸ ਵਿਗੜਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਭਾਗ ਹੀ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਹਨ।

ਟਿਬੈ ਨੀਰ ਨ ਠਾਹਰੈ; ਘਣਿ ਵਰਸਿ ਗਇਓਸੁ।

ਜਿਵੇਂ ਟਿਬੈ = ਟਿੱਬਿਆਂ ਉੱਤੇ ਨੀਰ = ਪਾਣੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਠਾਹਰੈ = ਠਹਿਰਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਉੱਤੇ ਕਿੰਨਾ ਘਣਿ = ਬੱਦਲ ਵਰਸ ਗਇਓਸੁ = ਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਟਿੱਬਿਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਬੇਮੁੱਖ ਲੋਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੋਂ ਸੱਖਣੇ ਭਾਵ ਖ਼ਾਲੀ ਹੀ ਪ੍ਰਲੋਕ ਨੂੰ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਬੱਦਲ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਰਸਾਉਣ ਭਾਵ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਖ਼ਾਲੀ, ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਫਰੀਦਾ ਗਰਬੁ ਜਿਨ੍ਾ ਵਡਿਆਈਆ ਧਨਿ ਜੋਬਨਿ ਆਗਾਹ॥
ਖਾਲੀ ਚਲੇ ਧਣੀ ਸਿਉ ਟਿਬੇ ਜਿਉ ਮੀਹਾਹੁ॥੧੦੫॥ *(ਸਲੋਕ ਫਰੀਦ ਜੀ, ਮ: ੫, ਅੰਗ ੧੩੮੩)*

ਵਿਣੁ ਸੰਜਮਿ ਰੋਗੀ ਮਰੈ; ਚਿਤਿ ਵੈਦ ਨ ਰੋਸੁ।

ਜਿਵੇਂ ਵੈਦ ਨੇ ਕਿਸੇ ਮਰੀਜ਼ ਨੂੰ ਦਵਾਈ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਰੋਗੀ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦੇ ਸੰਜਮ ਭਾਵ ਪ੍ਰਹੇਜ਼ ਤੋਂ ਵਿਣੁ = ਬਿਨਾਂ ਭਾਵ ਪ੍ਰਹੇਜ਼ ਨਾ ਰੱਖਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਮਰੈ = ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੈਦ ਨਾਲ ਤਾਂ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਰੋਸੁ = ਗ਼ੁੱਸਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਜੀਵ ਰੂਪ ਰੋਗੀ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਹੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਜੰਮਣ-ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਹੀ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰੂਪ ਵੈਦ ਨਾਲ ਗ਼ੁੱਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਕਬੀਰ ਸਾਚਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕਿਆ ਕਰੈ ਜਉ ਸਿਖਾ ਮਹਿ ਚੂਕ॥
ਅੰਧੇ ਏਕ ਨ ਲਾਗਈ ਜਿਉ ਬਾਂਸੁ ਬਜਾਈਐ ਫੂਕ॥੧੫੮॥ *(ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੧੩੭੨)*

ਅਵਿਆਵਰ ਨ ਵਿਆਵਈ; ਮਸਤਕਿ ਲਿਖਿਓਸੁ।

('ਅਵਿਆ-ਵਰ' ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਅਵਿਆਵਰ ਵਿਆਵਈ = ਬਾਂਝ ਇਸਤਰੀ ਵਿਆਹ ਕੇ ਪ੍ਰਸੂਤਾ, ਭਾਵ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਪਤੀ ਦਾ ਕੀ ਦੋਸ਼ ਹੈ ਭਾਵ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਦੇ ਮਸਤਕ = ਮੱਥੇ ਦੇ ਲੇਖ ਹੀ ਅਜਿਹੇ ਲਿਖਿਓਸੁ = ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਬਾਂਝ ਇਸਤਰੀ ਵਾਂਗ ਸ਼ਰਧਾ ਰੂਪੀ ਬਿੰਦ ਧਾਰਨ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਹਨ, ਉਹ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਬੱਚਾ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੱਥੇ ਦੇ ਲੇਖ ਐਸੇ ਹੀ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਬੇਮੁਖ ਪੜੈ ਨ ਇਲਮ ਜਿਉ; ਅਵਗੁਣ ਸਭ ਓਸੁ ॥੮॥

('ਪੜ੍ਹੈ' ਭਾਰਾ ਬੋਲੋ)

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਬੇਮੁੱਖ ਪੁਰਖ ਇਲਮ = ਵਿੱਦਿਆ ਨ = ਨਹੀਂ ਪੜੈ = ਪੜ੍ਹ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਓਸੁ = ਉਸ ਵਿਚ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਅਵਗੁਣ = ਅਉਗਣ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥੮॥

ਪਉੜੀ ੯ (ਬੇਮੁੱਖ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ਦੋਸ਼)

ਅੰਨ੍ਹੈ ਚੰਦ ਨ ਦਿਸਈ; ਜਗਿ ਜੋਤਿ ਸਬਾਈ।

('ਅੰਨ੍ਹੈ' ਭਾਰਾ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਅੰਨ੍ਹੈ = ਨੇਤਰਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਚੰਦ = ਚੰਦਰਮਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਦਿਸਈ = ਦਿੱਸਦਾ, ਪਰ ਜਗਿ = ਜਗਤ ਵਿਚ ਉਸ ਚੰਦਰਮਾ ਦਾ ਜੋਤਿ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਬਾਈ = ਸਾਰੇ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੋ ਵੈਰਾਗ, ਬਿਬੇਕ ਰੂਪੀ ਨੇਤਰਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਦਰਮਾ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦਾ, ਪਰ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਚੇਤਨ ਸੱਤਾ ਰੂਪੀ ਜੋਤਿ ਆਈ ਹੋਈ ਹੈ।

ਬੋਲਾ ਰਾਗ ਨ ਸਮਝਈ; ਕਿਹੁ ਘਟਿ ਨ ਜਾਈ।

('ਬੋਲਾ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਬੋਲ਼ਾ ਪੁਰਖ ਰਾਗ ਨੂੰ ਸਮਝਈ = ਸਮਝ ਨ = ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਰਾਗ ਦਾ ਕਿਹੁ = ਕੁਝ ਘੱਟ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਈ = ਜਾਂਦਾ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਪੁਰਖ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਭਰੋਸੇ ਰੂਪੀ ਕੰਨਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਹਨ, ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਰਾਗ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਕੁਝ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ।

ਵਾਸੁ ਨ ਆਵੈ ਗੁਣਗੁਣੈ; ਪਰਮਲੁ ਮਹਿਕਾਈ।

ਜਿਵੇਂ ਗੁਣਗੁਣੈ = ਜਿਸ ਦਾ ਨੱਕ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਜੋ ਨੱਕ ਵਿਚ ਬੋਲਦਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਸੁ = ਵਾਸ਼ਨਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਆਵੈ = ਆਉਂਦੀ, ਪਰ ਪਰਮਲੁ = ਚੰਦਨ ਤਾਂ ਮਹਿਕਾਈ = ਮਹਿਕ ਹੀ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੋ ਸ਼ਰਧਾ ਰੂਪੀ ਨਾਸਕਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਗਤੀ ਦੀ ਮਹਿਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਪਰ ਚੰਦਨ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਭਗਤੀ ਤਾਂ ਮਹਿਕ ਹੀ ਰਹੀ ਹੈ।

ਗੁੰਗੈ ਜੀਭ ਨ ਉਘੜੈ; ਸਭਿ ਸਬਦਿ ਸੁਹਾਈ।

ਜਿਵੇਂ ਗੁੰਗੈ = ਗੂੰਗੇ ਪੁਰਖ ਦੀ ਜੀਭ = ਜ਼ੁਬਾਨ ਗੱਲ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਉਘੜੈ = ਉਘੜਦੀ, ਭਾਵ ਖੁੱਲ੍ਹਦੀ ਨ = ਨਹੀਂ, ਪਰ ਸ਼ਬਦ ਤਾਂ ਸਭਿ = ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਸੁਹਾਈ = ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਹੈ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੂੰਗੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜੋ ਪ੍ਰੀਤ ਰੂਪੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਰੂਪੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਜਸ ਰੂਪੀ ਸ਼ਬਦ ਗਾਉਣ ਵੇਲੇ ਉੱਘੜਦੀ ਭਾਵ ਖੁੱਲ੍ਹਦੀ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਜਸ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਾਗਰੁ ਸੇਵਿਕੈ; ਨਿਧਿ ਸਭਨਾ ਪਾਈ।

ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਤਿਗੁਰੁ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਿਕੈ = ਸੇਵਾ ਕਰ ਕੇ ਸਭਨਾ = ਸਾਰਿਆਂ ਜਗਿਆਸੂ ਜਨਾਂ ਨੇ ਨੌਂ ਨਿਧਿ = ਨਿਧੀਆਂ, ਅਠਾਰਾਂ ਸਿਧੀਆਂ ਤੇ ਨਾਮ ਦੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਪਾਈ = ਪਾਏ ਹਨ।

ਬੇਮੁਖ ਹਥਿ ਘਘੂਟਿਆ; ਤਿਸੁ ਦੋਸੁ ਕਮਾਈ ॥੯॥

ਪਰ ਬੇਮੁੱਖ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਘਘੂਟਿਆ = ਘੋਗੇ ਹੀ ਆਏ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਗ਼ਲਤਾਨ ਰਿਹਾ, ਇਹ ਤਿਸੁ = ਉਸ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਤਾਂ ਸਮੁੰਦਰ ਵਤ ਗਹਿਰ-ਗੰਭੀਰ ਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਗੁਰੁ ਸਾਗਰੁ ਰਤਨੀ ਨਹੀ ਤੋਟ ॥ *(ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੧ ਦਖਣੀ ਓਅੰਕਾਰੁ, ਅੰਗ ੯੩੩)*

ਪਉੜੀ ੧੦

ਇਸ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਬੇਮੁਖਤਾਈ ਦਾ ਬੇਮੁੱਖ ਨੂੰ ਜੋ ਦੋਸ਼ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪੰਜ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇ ਕੇ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਵਸਤੂ ਵਿਚ ਕਿਹੜਾ ਦੋਸ਼ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਵਿਚ ਹੋਰ ਗੁਣ ਭੀ ਹੋਣ, ਪਰ ਇਹ ਔਗੁਣ ਰੋੜ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੜਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ, ਦੂਜਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਚੰਦਰਮਾ ਦਾ, ਤੀਜਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਧਰਤੀ ਦਾ, ਚੌਥਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ, ਪੰਜਵਾਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਹਨੂੰਮਾਨ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇ ਕੇ ਬੇਮੁੱਖ ਦੀ ਬੇਮੁਖਤਾਈ ਦਾ ਔਗੁਣ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਰਤਨ ਉਪੰਨੇ ਸਾਇਰਹੁ; ਭੀ ਪਾਨੀ ਖਾਰਾ।

ਜਿਵੇਂ ਸਾਇਰਹੁ = ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚੋਂ ੧੪ ਰਤਨ ਉਪੰਨੇ = ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਨ, ਪਰ ਫਿਰ ਭੀ ਉਸ ਦਾ ਪਾਨੀ ਖਾਰਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਯੱਗ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਤਾਂ ਸਮੁੰਦਰ ਨੇ ਮਾਣ ਕੀਤਾ ਤੇ ਪਾਣੀ ਨਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਵਕਤ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਸਰਾਪ ਕਰਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਖਾਰਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਉਂ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚੋਂ ਰਤਨਾਂ ਵਰਗੇ ਗੁਰਮੁਖ, ਮਹਾਂਪੁਰਖ, ਸੰਤ, ਭਗਤ, ਅਵਤਾਰ, ਰਿਖੀ, ਮੁਨੀ ਆਦਿ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਨ, ਪਰ ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਖਾਰੇ ਪਾਣੀ ਵਾਂਗ ਜੰਮਣ-ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਦੁਖੀ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸੁਝਹੁ ਸੁਝਨਿ ਤਿਨਿ ਲੋਅ; ਅਉਲੰਗ ਵਿਚਕਾਰਾ।

ਜਿਵੇਂ ਸੁਝਹੁ = ਚੰਦਰਮਾ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਣ ਨਾਲ ਤਿੰਨ ਲੋਅ = ਲੋਕ ਸੁਝਨਿ = ਸੁੱਝਦੇ ਭਾਵ ਦਿੱਸਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਾ = ਵਿਚ ਅਉਲੰਗ = ਕਲੰਕ (ਦਾਗ਼) ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਕਰਮ ਕਰਿ ਕਲੰਕੁ ਮਫੀਟਸਿ ਰੀ ॥੧॥ *(ਧਨਾਸਰੀ ਭਗਤ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਜੀ, ਅੰਗ ੬੯੫)*

ਇਉਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀ ਧਰਮ ਦੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਵੈਰਾਗੀ ਰੂਪੀ ਚੰਦਰਮਾ ਹਿਰਦੇ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਤਾਰੇ ਭੀ ਵੈਰਾਗ ਰੂਪੀ ਚੰਦਰਮਾ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਸਨ, ਪਰ ਸ੍ਰਿੰਗੀ ਰਿਖੀ ਵਰਗਿਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਮ ਰੂਪ ਕਲੰਕਾਂ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਸਾਖੀ ਚੰਦਰਮਾ ਦੇ ਕਲੰਕ ਲੱਗਣ ਦੀ—ਉਪਰੋਕਤ ਜੋ ਚੰਦਰਮਾ ਦੇ ਕਲੰਕ ਬਾਰੇ ਆਇਆ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਚੰਦਰਮਾ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਇੰਦਰ ਨੇ ਗੌਤਮ ਰਿਖੀ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਅਹੱਲਿਆ ਬਾਰੇ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਗੌਤਮ ਰਿਖੀ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਵਰਗਾ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਹੱਲਿਆ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤ ਸੁਣ ਕੇ ਜਦੋਂ ਉਸਦੇ ਚਿਹਰੇ-ਮੋਹਰੇ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਕਾਮ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਸੁੱਧ-ਬੁੱਧ ਹੀ ਭੁੱਲ ਗਈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਦਿਪਤ ਦੀਪ ਦੁਤਿ ਬਪੁ ਪਿਖੀ ਬਾਸਵ ਭਯੋ ਪਤੰਗ ॥
ਕਾਮ ਸਿੰਘ ਗਰਜਨ ਕਰਾ ਸੀਰਸ ਭਯੋ ਕਰੰਗ ॥

ਪਹਿਲਾਂ ਇੰਦਰ ਨੇ ਸੂਰਜ ਦੇ ਅਭਿਮਾਨੀ ਦੇਵਤੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਮੇਰਾ ਅਹੱਲਿਆ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਤਾਂ ਸੂਰਜ ਦੇਵਤਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਤੇਜ਼ ਰੌਸ਼ਨੀ ਕਰਕੇ ਤਾਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਲੁਕੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਬਾਹਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ। ਫਿਰ ਇੰਦਰ ਨੇ ਚੰਦਰਮਾ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਚੰਦਰਮਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਪਤੀ ਗੌਤਮ ਰਿਖੀ ਕੁੱਕੜ ਦੀ ਬਾਂਗ ਸੁਣ ਕੇ ਪ੍ਰਭਾਤ ਵੇਲੇ ਉੱਠ ਕੇ ਪਹਿਰ ਰਾਤ ਰਹਿੰਦੀ ਨੂੰ ਗੋਦਾਵਰੀ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਉਸ ਦੇ ਇਕੱਲੀ ਹੋਣ ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ। ਇੰਦਰ ਚੰਦਰਮਾ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ, ਰਿਖੀ ਦੇ ਸਵੇਰੇ ਉੱਠਣ ਸਮੇਂ ਬਾਂਗ ਦੇ ਦੇਵੀਂ। ਇੰਦਰ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਮੰਨ ਕੇ ਚੰਦਰਮਾ ਨੇ ਦੂਸਰੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕੁੱਕੜ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਬਾਂਗ ਦਿੱਤੀ। ਬਾਂਗ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਗੌਤਮ ਰਿਖੀ ਉੱਠ ਕੇ ਪਰਨਾ ਲੈ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਗੋਦਾਵਰੀ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਗੌਤਮ ਰਿਖੀ ਦੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੰਦਰ ਨੇ ਦੈਵੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਗੌਤਮ ਰਿਖੀ ਵਰਗਾ ਸਰੂਪ ਬਣਾ ਕੇ ਅਹੱਲਿਆ ਨਾਲ ਮਨ-ਭਾਉਂਦੀਆਂ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਜਿਸ ਵਕਤ ਗੌਤਮ ਰਿਖੀ ਗੋਦਾਵਰੀ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਵੜਿਆ ਤਾਂ ਗੋਦਾਵਰੀ ਵਿੱਚੋਂ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਨੇ ਗੰਗਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਵਾਜ਼ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਹੇ ਰਿਖੀ ਜੀ! ਤੁਹਾਡੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਦਾ ਅਜੇ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਜੇ ਤਾਂ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੈ, ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਚੋਰ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਲਦੀ ਜਾਓ ਤੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰੋ। ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਰਿਖੀ ਗਿੱਲਾ ਪਰਨਾ ਨਿਚੋੜਦਾ ਬੜੇ ਗ਼ੁੱਸੇ ਵਿਚ ਜਲਦੀ ਬਾਹਰ ਆਇਆ। ਜਦੋਂ ਰਿਖੀ ਨੇ ਘਰ ਦੇ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਵੇਖਿਆ (ਜੋ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕੋਲ ਹੀ ਗੋਦਾਵਰੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ 'ਤੇ ਸੀ) ਕਿ ਚੰਦਰਮਾ ਕੁੱਕੜ ਬਣ ਕੇ ਮੁਨਾਰੇ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਸ਼ੈਤਾਨੀ ਚੰਦਰਮਾ ਦੀ ਜਾਣ ਕੇ ਗ਼ੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਗਿੱਲਾ ਪਰਨਾ ਚਲਾ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਤਾਂ ਚੰਦਰਮਾ ਨੂੰ ਕਲੰਕ ਲੱਗ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਦੇ ਕਲੰਕ ਨੂੰ ਅੱਜ ਤਕ ਕੋਈ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਇਸ ਅੱਗੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਗੌਤਮ ਰਿਖੀ ਘਰ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਅੰਜਨੀ ਨੂੰ ਪਹਿਰੇ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਦੇਖ ਕੇ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਅੰਦਰ ਕੌਣ ਹੈ? ਤਾਂ ਅੰਜਨੀ ਨੇ ਮੱਧਮ ਜਿਹੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਕਿਹਾ—ਮਾਜਾਰ (ਮਾਜਾਰ ਦੇ ਕਈ ਅਰਥ ਮੰਨੇ ਗਏ ਹਨ। ਚੋਰ, ਬਿੱਲਾ, ਮਾਂ ਦਾ ਯਾਰ ਭੀ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ)। ਉਸ ਵੇਲੇ ਅੰਜਨੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੇ ਪਾਪ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮਿਲੀ-ਭੁਗਤ ਜਾਣ ਕੇ ਰਿਖੀ ਨੇ ਸਰਾਪ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੇਰੇ ਕੁਆਰੀ ਦੇ ਪੇਟੋਂ ਬੱਚਾ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਤੂੰ ਇਤਨੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਾਲਾ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਪਾਪ ਕਰਨ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹੈਂ, ਜਿਸ ਇਕ ਭਗ ਦੇ ਕਾਰਨ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਘਰ ਆ ਕੇ ਕੁਕਰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਾਹ ਤੇਰੇ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਹਜ਼ਾਰ ਭਗ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੋ ਜਾਣ। ਰਿਖੀ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਸਰਾਪ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਇੰਦਰ ਦਾ ਸਰੀਰ ਫਿੱਟ ਗਿਆ ਭਾਵ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਭਗਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਹੋ ਗਏ। ਜੈਸਾ ਕਿ:

ਗੋਤਮੁ ਤਪਾ ਅਹਿਲਿਆ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤਿਸੁ ਦੇਖਿ ਇੰਦ੍ਰੁ ਲੁਭਾਇਆ॥
ਸਹਸ ਸਰੀਰ ਚਿਹਨ ਭਗ ਹੂਏ ਤਾ ਮਨਿ ਪਛੋਤਾਇਆ॥੧॥ *(ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੧੩੪੪)*

ਉਸ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਪਾਪ ਕਰਮ ਦਾ ਪਸਚਾਤਾਪ ਕਰ ਕੇ ਰੋਣਾ ਕੀਤਾ। ਜੈਸਾ ਕਿ:

ਸਹੰਸਰ ਦਾਨ ਦੇ ਇੰਦ੍ਰੁ ਰੋਆਇਆ॥ *(ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ ਮ: ੩, ਅੰਗ ੯੫੩)*

ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਅਹੱਲਿਆ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਜਾਹ ਤੂੰ ਪੱਥਰ ਬਣ, ਰਿਖੀਆਂ ਦੇ ਕੋਲ ਰਹਿ ਕੇ ਵੀ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਮਿਟੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਹੱਲਿਆ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜੋਗਨੇਸੁਰੀ ਨਾਮ ਦੀ ਸਖੀ ਭੇਜ ਕੇ ਕੁਕਰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਸੀ। ਜਦ ਰਿਖੀ ਨੇ ਸਰਾਪ ਦਿੱਤਾ ਤਦ ਅਹੱਲਿਆ

ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸੁਆਮੀ ਜੀ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੈਂ ਕਰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਫਲ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਸਰਾਪ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਅਵੱਸ਼ ਭੋਗਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਪਤਨੀ ਰਹੀ ਹਾਂ, ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਕੁਝ ਤਾਂ ਤਰਸ ਕਰੋ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਦੱਸੋ ਕਿ ਪੱਥਰ ਜੂਨ ਤੋਂ ਮੇਰੀ ਮੁਕਤੀ ਕਦੋਂ ਹੋਵੇਗੀ ? ਤਾਂ ਗੌਤਮ ਰਿਖੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤ੍ਰੇਤੇ ਜੁਗ ਵਿਚ ਮਰਿਆਦਾ ਪੁਰਸ਼ੋਤਮ ਭਗਵਾਨ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨਗੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਰਨ-ਛੂਹ ਨਾਲ ਤੇਰੀ ਪੱਥਰ ਜੂਨ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਤਾਂ ਅਹੱਲਿਆ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਸੁਆਮੀ ਜੀ ! ਅਜੇ ਤਾਂ ਦੁਆਪਰ ਜੁਗ ਆਵੇਗਾ, ਫਿਰ ਕਿਤੇ ਤ੍ਰੇਤੇ ਨੇ ਆਉਣਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਤਨਾ ਚਿਰ ਪੱਥਰ ਦੀ ਜੂਨ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਪਵੇਗਾ, ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ, ਮੈਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਚਰਨਾਂ ਤੋਂ ਇਤਨਾ ਵਿਛੋੜਨਾ ਨਾ ਕਰੋ। ਤਾਂ ਗੌਤਮ ਰਿਖੀ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਤ੍ਰੇਤਾ ਜੁਗ ਹੀ ਆਵੇਗਾ, ਫਿਰ ਦੁਆਪਰ ਆਵੇਗਾ। ਇਉਂ ਜੁਗ ਹੀ ਬਦਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਤ੍ਰੇਤੇ ਜੁਗ ਵਿਚ ਭਗਵਾਨ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਨੇ ਬਨਵਾਸ ਜਾਂਦਿਆਂ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਚਰਨ ਛੁਹ ਕੇ ਪੱਥਰ ਜੂਨ ਤੋਂ ਅਹੱਲਿਆ ਨੂੰ ਮੁਕਤ ਕੀਤਾ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਜਨੀ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਗੌਤਮ ਰਿਖੀ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਸਰਾਪ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ (ਜਿਥੇ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਸੱਤ ਮੀਲ ਉੱਤੇ ਜੋ ਸ਼ਿਕਾਰ ਘਾਟ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਹੀ ਅੰਜਨੀ ਦਾ ਸਥਾਨ ਹੈ) ਉਥੇ ਗੁਫ਼ਾ ਬਣਾ ਕੇ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਈ। ਜਦੋਂ ਮੋਹਨੀ ਅਵਤਾਰ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਬਿੰਦ ਪਾਤ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਨੇ ਨੜੇ ਵਿਚ ਪਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਗੌਤਮ ਰਿਖੀ ਦਾ ਸਰਾਪ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਅੰਜਨੀ ਕੋਲ ਪੁੱਜਾ, ਜਿਥੇ ਉਹ ਗੁਫ਼ਾ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਤਪ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਗੁਫ਼ਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਇਕ ਛੇਕ ਦੇ ਰਸਤੇ ਅੰਜਨੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਗੁਰਮੰਤਰ ਵੀ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਈ ਹੈਂ ? ਨਾਰਦ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਅੰਜਨੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਮੈਂ ਅਜੇ ਤਕ ਤਾਂ ਗੁਰਮੰਤਰ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਨਹੀਂ ਲਿਆ, ਆਪ ਹੀ ਤਪ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਈ ਹਾਂ। ਨਾਰਦ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਕੰਨ ਕਰ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਗੁਰਮੰਤਰ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਅੰਜਨੀ ਨੇ ਗੁਫ਼ਾ ਵਿਚ ਬੈਠਿਆਂ ਹੀ ਆਪਣਾ ਕੰਨ ਨਾਰਦ ਵੱਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਨੇ ਬਾਹਰ ਤੋਂ ਹੀ ਨੜੇ ਰਾਹੀਂ ਬਿੰਦ ਛੇਕ ਦੇ ਰਸਤੇ ਫੂਕ ਨਾਲ ਅੰਜਨੀ ਦੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਫਿਰ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਹਨੂੰਮਾਨ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਇਉਂ ਗੌਤਮ ਰਿਖੀ ਦਾ ਸਰਾਪ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਗੌਤਮ ਰਿਖੀ ਵੱਲੋਂ ਗਿੱਲੇ ਪਰਨੇ ਨਾਲ ਜੋ ਚੰਦਰਮਾ ਨੂੰ ਕਲੰਕ ਲਾਇਆ ਸੀ, ਉਹ ਅੱਜ ਤਕ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।

ਧਰਤੀ ਉਪਜੈ ਅੰਨ ਧਨੁ; ਵਿਚੁ ਕਲਰ ਭਾਰਾ।

('ਧਨ' ਪੋਲਾ ਤੇ 'ਕੱਲਰ' ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਅੰਨ ਤੇ ਧਨੁ = ਦੌਲਤ ਉਪਜੈ = ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਵਿਚ ਕਲਰ = ਸ਼ੋਰੇ ਤੇ ਖਾਰ ਵਾਲੀ ਮਿੱਟੀ ਭਾਰਾ = ਬਹੁਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਬੁੱਧੀ ਵਿੱਚੋਂ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਰੂਪੀ ਅੰਨ, ਦੌਲਤ ਆਦਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਮਨਮੁਖ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ਰਧਕ ਰੂਪੀ ਕੱਲਰ ਬਹੁਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੁੱਧ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਈਸਰੁ ਤੁਸੈ ਹੋਰਨਾ; ਘਰਿ ਖਪਰੁ ਛਾਰਾ।

('ਤੁੱਸੈ', 'ਖੱਪਰੁ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਈਸਰੁ = ਸ਼ਿਵਜੀ ਤੁਸੈ = ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਵਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਆਪ ਦੇ ਘਰ ਖਪਰੁ = ਖੋਪੜੀ (ਜੋ ਪਿਆਲੇ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦੀ ਹੈ) ਤੇ ਛਾਰਾ = ਸੁਆਹ ਹੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ

ਕਰਾਮਾਤੀ ਲੋਕ ਹੋਰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਰ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਆਪ ਦੇ ਘਰ ਵਾਸ਼ਨਾ ਰੂਪੀ ਖੱਪਰ ਤੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪੀ ਸੁਆਹ ਹੀ ਹੈ।

ਜਿਉ ਹਣਵੰਤਿ ਕਛੋਟੜਾ; ਕਿਆ ਕਰੈ ਵਿਚਾਰਾ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਹਣਵੰਤਿ = ਹਨੂੰਮਾਨ ਭਗਵਾਨ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਦਾ ਸੀ, ਲੰਕਾ ਵਿੱਚੋਂ ਸੀਤਾ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣੀ, ਲਛਮਣ ਲਈ ਸੰਜੀਵਨੀ ਬੂਟੀ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣੀ ਆਦਿ ਲੰਕਾ ਜਿੱਤਣ ਉਪਰੰਤ ਜਦੋਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨ ਦੇਣਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਹਨੂੰਮਾਨ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ, ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਭਾਵੇਂ ਕਿਤਨੀ ਵੀ ਵਸਤੂ ਕੀਮਤੀ ਹੋਵੇ, ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਵਾਂਗਾ, ਪਰ ਪ੍ਰਾਲਬਧ ਕਰਮ ਨੇ ਪ੍ਰੇਰ ਕੇ ਹਨੂੰਮਾਨ ਨੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਰਾਮ ਜੀ ਕੋਲ ਲੈ ਆਂਦਾ, ਜਦੋਂ ਰਾਮ ਜੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਕੇ ਕੱਛ ਬਦਲ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਫਿਰ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਹਨੂੰਮਾਨ ਨੂੰ ਕਛੋਟੜਾ = ਕੱਛ ਹੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਨੂੰਮਾਨ, ਤੇਰੀ ਪ੍ਰਾਲਬਧ ਵਿਚ ਇਹੋ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਹਨੂੰਮਾਨ ਚੰਚਲਤਾਈ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਬਸਤਰ ਉਠਾ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਕੇਵਲ ਲੱਕ ਦਾ ਕੱਪੜਾ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਰਿਖੀਆਂ ਨੇ ਸਰਾਪ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਾਹ, ਅਗਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਤੈਨੂੰ ਕੇਵਲ ਲੱਕ ਦਾ ਕੱਪੜਾ ਹੀ ਨਸੀਬ ਹੋਵੇਗਾ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਬਸਤਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ ਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਬਸਤਰ ਪਹਿਨਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗਣ ਵਾਂਗੂੰ ਜਲਨ ਹੋਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਪਹਿਲੇ ਜਨਮ ਦੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਲਬਧ ਬਣ ਕੇ ਅਗਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਹਨੂੰਮਾਨ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇਕ ਕੱਛ ਹੀ ਮਿਲੀ ਸੀ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਕਰਮ ਕਰਿ ਕਛਉਟੀ ਮਫੀਟਸਿ ਰੀ ॥੫॥ *(ਧਨਾਸਰੀ ਭਗਤ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਜੀ, ਅੰਗ ੬੯੫)*

ਤਾਂ ਫਿਰ ਹਨੂੰਮਾਨ ਵਿਚਾਰਾ ਕਿਆ = ਕੀ ਕਰੈ = ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨੂੰਮਾਨ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗੋਪਾਲੇ ਵਰਗੇ ਨੇ ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਪਾਠ ਰੂਪ ਸੰਜੀਵਨੀ ਬੂਟੀ ਰਸਨਾ 'ਤੇ ਲਿਆਉਣਾ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਰਾਮ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ੁੱਧ ਪਾਠ ਦੇ ਬਦਲੇ ਮਨ-ਇੱਛਤ ਪਦਾਰਥ ਦੇਣ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਹਨੂੰਮਾਨ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਾਫ਼ਜ਼ਾਬਾਦੀ ਗੋਪਾਲੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਘੋੜਾ ਮੰਗਣ ਰੂਪ ਕੱਛ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗੁਰਤਾ-ਗੱਦੀ ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਪਰ ਸਿੱਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਲਬਧ ਨੇ ਘੋੜਾ ਮੰਗਣ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਹਨੂੰਮਾਨ ਦੇ ਕੱਛ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਘੋੜਾ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਫਿਰ ਸਿੱਖ ਵਿਚਾਰਾ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ।

ਬੇਮੁਖ ਮਸਤਕਿ ਲਿਖਿਆ; ਕਉਣੁ ਮੇਟਣਹਾਰਾ ॥੧੦॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬੇਮੁੱਖਾਂ ਦੇ ਮਸਤਕਿ = ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਜੋ ਮੰਦੇ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ = ਲਿਖੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਉਣ = ਕੌਣ ਮੇਟਣਹਾਰਾ = ਮਿਟਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਜੇ ਬੇਮੁੱਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸ਼ੇਰ ਰੂਪੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਰੂਪੀ ਗਿੱਦੜ ਨੱਠ ਜਾਣਗੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਮੇਟਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਮੇਟ ਸਕਦੇ ਹਨ ॥੧੦॥

ਪਉੜੀ ੧੧ (ਬੇਮੁੱਖ ਝੂਠਾ ਹੈ)

ਗਾਂਈ ਘਰਿ ਗੋਸਾਂਈਆ; ਮਾਧਾਣੁ ਘੜਾਏ।

ਜਿਵੇਂ ਗਾਂਈ = ਗਊਆਂ ਤਾਂ ਗੋਸਾਂਈਆ = ਗੁੱਜਰਾਂ, ਮਾਲਕਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਮੂਰਖ

ਆਪ ਮਾਧਾਣੁ = ਮਧਾਣੀਆਂ ਘੜਾਏ = ਘੜਾ ਕੇ ਰੱਖ ਲਵੇ ਕਿ ਦੁੱਧ ਰਿੜਕਾਂਗੇ ਤੇ ਗਊਆਂ ਉਸ ਕੋਲ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਸਾਂਈਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਵਾਲਿਆਂ, ਜੋਗ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੇ ਗਿਆਤਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਰੂਪ ਗਊਆਂ ਰੱਖੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਅਸਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਿਬੇਕੀ ਮੰਨਣ ਰੂਪੀ ਮਧਾਣੀ ਘੜਾ ਲਵੇ, ਉਹ ਬਿਬੇਕੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਤਤ ਸਰੂਪ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ **ਵਾ:** ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਮੱਖਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ।

ਘੋੜੇ ਸੁਣਿ ਸਉਦਾਗਰਾਂ; ਚਾਬਕ ਮੁਲਿ ਆਏ।

ਜਿਵੇਂ ਸਉਦਾਗਰਾਂ = ਵਪਾਰੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਘੋੜੇ ਸੁਣ ਕੇ ਕੋਈ ਚਾਬਕ = ਕੋਰੜਾ ਮੁੱਲ ਲੈ ਆਏ = ਆਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸਵਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਘੋੜਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਲਿਆ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ **ਵਾ:** ਸਤ, ਸੰਤੋਖ ਗੁਣ ਸੌਦਾਗਰਾਂ ਰੂਪ ਸੰਤਾਂ ਕੋਲ ਹੋਣ, ਪਰ ਮੂਰਖ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪ ਕੋਰੜਾ ਮੁੱਲ ਲੈ ਆਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਦੇਖਿ ਪਰਾਏ ਖਲਵਾੜ; ਘਰਿ ਗਾਹੁ ਘਤਾਏ।

ਜਿਵੇਂ ਪਰਾਏ ਖਲਵਾੜੇ ਦੇਖਿ = ਵੇਖ ਕੇ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਘਰ ਗਾਹੁ = ਗਾਹ ਘਤਾਏ = ਘੱਤ ਲਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਦਾਣੇ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪਰਾਏ ਗੁਣਾਂ ਸੰਪੰਨ **ਵਾ:** ਤਤ ਤ੍ਵੰ ਪਦ ਦਾ ਸੰਸ਼ੋਧਨ ਕਰਨ ਰੂਪ ਖਲਵਾੜੇ ਦੇਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਇੰਦਰੀਆਂ ਉੱਤੇ ਦਮਨ ਕਰਨ ਰੂਪ ਗਾਹ ਪਾ ਲਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਮੁਕਤੀ ਰੂਪ ਦਾਣੇ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਸੁਇਨਾ ਹਥਿ ਸਰਾਫ ਦੇ; ਸੁਨਿਆਰ ਸਦਾਏ।

ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਸਰਾਫ = ਰੁਪਿਆ ਪੈਸਾ ਪਰਖਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸੋਇਨਾ = ਸੋਨਾ ਦੇ = ਦੇਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਸੁਨਿਆਰ ਨੂੰ ਸਦਾਏ = ਸੱਦ ਲਵੇ ਕਿ ਸੋਨੇ ਨੂੰ ਪਰਖ ਕੇ ਮੁੱਲ ਦੱਸੇਗਾ, ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਾਫ਼ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਸ਼ੁੱਧ ਸਰੂਪ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਸੋਨਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਧੀਰਜ ਰੂਪੀ ਸੁਨਿਆਰ ਨੂੰ ਸੱਦ ਲਵੇ ਤਾਂ ਗਿਆਨ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਕਿਥੋਂ ਘੜਾ ਲਵੇਗਾ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਘੜਾ ਸਕਦਾ।

ਅੰਦਰਿ ਢੋਈ ਨਾ ਲਹੈ; ਬਾਹਰ ਬਾਫਾਏ।

ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਤਾਂ ਢੋਈ = ਆਸਰਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਲਹੈ = ਮਿਲਦਾ ਤੇ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਬਾਫਾਏ = ਗੱਪਾਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਰੂਪ ਰੂਪੀ ਘਰ ਵਿਚ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਭਾਵ ਮਿਲਾਪ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਗੱਪਾਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਚਿੱਤ ਤਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਜੋਤਿ ਵਿਚ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਅਨੰਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਬੇਮੁਖ ਬਦਲ ਛਾਵ ਹੈ; ਕੂੜੋ ਆਲਾਏ ॥੧੧॥

('ਬੱਦਲ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬੇਮੁੱਖ ਲੋਕ ਤਾਂ ਬੱਦਲ ਦੀ ਛਾਵ = ਛਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਹਨ, ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਕੂੜੋ = ਝੂਠ ਹੀ ਆਲਾਏ = ਅਲਾਪਦੇ ਭਾਵ ਬੋਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਬੇਮੁੱਖ ਦਾ ਜੀਵਨ ਝੂਠ ਨਾਲ ਲਿੱਬੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਕਦੇ ਭੀ ਸੁੱਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ॥੧੧॥

ਪਉੜੀ ੧੨ (ਬੇਮੁੱਖ ਨਿਕੰਮਾ)

ਮਖਣੁ ਲਇਆ ਵਿਰੋਲਿਕੈ; ਛਾਹਿ ਛੂਟੜ ਹੋਈ।

ਜਿਵੇਂ ਮੱਖਣ ਨੂੰ ਵਿਰੋਲਿਕੈ = ਰਿੜਕ ਕੇ ਕੱਢ ਲਇਆ = ਲਈਏ ਤਾਂ ਛਾਹਿ = ਲੱਸੀ ਛੁੱਟੜ ਹੋਈ = ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਉਂ ਮੱਖਣ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਖੋਜ ਕੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਮੱਖਣ ਕੱਢ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਵਿਸ਼ੇ ਰੂਪ ਲੱਸੀ ਤੋਂ ਛੁੱਟੜ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਪੀੜ ਲਈ ਰਸ ਗੰਨਿਅਹੁ; ਛਿਲ ਛੁਹੈ ਨ ਕੋਈ।

ਜਿਵੇਂ ਗੰਨਿਅਹੁ = ਗੰਨੇ ਨੂੰ ਕੋਹਲੂ ਵਿਚ ਪੀੜ ਕੇ ਰਸ ਕੱਢ ਲਈ = ਲਈਏ ਤਾਂ ਫਿਰ ਛਿਲ = ਛਿੱਲੜ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨ = ਨਹੀਂ ਛੁਹੈ = ਛੂੰਹਦਾ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੰਨੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ, ਸੰਤਾਂ, ਭਗਤਾਂ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਰੂਪੀ ਕੋਹਲੂ ਵਿਚ ਪੀੜ ਕੇ ਆਤਮਾਨੰਦ ਰੂਪੀ ਰਸ ਕੱਢ ਲਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਹ ਛਿੱਲੜ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੂੰਹਦੇ।

ਰੰਗੁ ਮਜੀਠਹੁੰ ਨਿਕਲੈ; ਅਢੁ ਲਹੈ ਨ ਸੋਈ।

ਜਿਵੇਂ ਜੇਕਰ ਮਜੀਠਹੁੰ = ਮਜੀਠ ਵਿੱਚੋਂ ਰੰਗ ਨਿਕਲੈ = ਨਿਕਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸੋਈ = ਉਸ ਦੀਆਂ ਛਿੱਲਾਂ ਦਾ ਅਢੁ = ਅੱਧੀ ਦਮੜੀ ਵੀ ਮੁੱਲ ਨ = ਨਹੀਂ ਲਹੈ = ਮਿਲਦਾ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮਜੀਠ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਭਗਤੀ ਦਾ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹ ਜਾਵੇ ਤੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਅਧਿਸ਼ਠਾਨ ਰੂਪੀ ਚੇਤਨ ਸੱਤਾ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਸਰੀਰਾਂ ਦਾ ਅੱਧੀ ਦਮੜੀ ਵੀ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ।

ਵਾਸੁ ਲਈ ਫੁਲਵਾੜੀਅਹੁ; ਫਿਰਿ ਮਿਲੈ ਨ ਢੋਈ।

ਜਿਵੇਂ ਫੁਲਵਾੜੀਅਹੁ = ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਬਗ਼ੀਚੀ ਭਾਵ ਫੁੱਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜੇਕਰ ਵਾਸੁ = ਵਾਸ਼ਨਾ ਕੱਢ ਲਈ = ਲਈਏ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਵੀ ਢੋਈ = ਆਸਰਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਮਿਲੈ = ਮਿਲਦਾ ਭਾਵ ਫੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਫੁਲਵਾੜੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿੱਚੋਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਰੂਪ ਵਾਸ਼ਨਾ ਲੈ ਲਈ ਹੈ, ਪਰ ਮਨਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਛਿੱਲੜ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਢੋਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਤੇ ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਕਾਇਆ ਹੰਸੁ ਵਿਛੁੰਨਿਆ; ਤਿਸੁ ਕੌਣ ਸਥੋਈ।

('ਕਾਂਇਆ' ਬੋਲੋ, ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਕੋ ਨ ਸਥੋਈ')

ਜਦੋਂ ਕਾਇਆ = ਦੇਹ ਨਾਲੋਂ ਹੰਸੁ = ਜੀਵਾਤਮਾ ਦਾ ਵਿਛੁੰਨਿਆ = ਵਿਛੋੜਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਤਿਸੁ = ਉਸ ਦਾ ਕੋ = ਕੌਣ ਸਥੋਈ = ਸਾਥੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਫਿਰ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਥੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਉਦੋਂ ਕੋਈ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਸੁਖ ਅਨੰਦ ਦੀ ਗੱਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛਦਾ, ਸਗੋਂ 'ਕੱਢੋ ਕੱਢੋ' ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਸਾਰੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੁਰਦੇ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਸਿਵਿਆਂ ਜਾਂ ਕਬਰਾਂ ਵੱਲ ਲੈ ਕੇ ਚੱਲੋ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਘਟ ਫੂਟੇ ਕੋਊ ਬਾਤ ਨ ਪੂਛੈ ਕਾਢਹੁ ਕਾਢਹੁ ਹੋਈ ॥੨॥ *(ਆਸਾ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੪੭੮)*

ਬੇਮੁਖ ਸੁਕੇ ਰੁਖ ਜਿਉ; ਵੇਖੈ ਸਭ ਲੋਈ ॥੧੨॥

ਬੇਮੁੱਖ ਲੋਕ ਸੁੱਕੇ ਰੁਖ = ਬ੍ਰਿਛ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ ਤੇ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਲੋਈ = ਲੋਕ ਵੇਖੈ = ਵੇਖਦੇ ਹਨ

ਕਿ ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਸੁੱਕੇ ਹੋਏ ਰੁੱਖ ਦੀ ਨਾ ਕੋਈ ਛਾਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਫੁੱਲ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬੇਮੁੱਖ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਨਾ ਤਾਂ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਫਲ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਫੁੱਲ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਰੂਪੀ ਛਾਂ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਦੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਦੇ ਭੀ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ॥੧੨॥

ਪਉੜੀ ੧੩ (ਬੇਮੁੱਖ ਇਉਂ ਸਿੱਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)

ਜਿਉ ਕਰਿ ਖੂਹਹੁ ਨਿਕਲੈ; ਗਲਿ ਬਧੇ ਪਾਣੀ।

(‘ਬੱਧੇ’ ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਘੜੇ ਦਾ ਗਲ ਰੱਸੇ ਕਰਿ = ਨਾਲ ਬਧੇ = ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਪਿੱਛੇ ਭਾਰ ਬੰਨ੍ਹ ਦੇਈਦਾ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਖੂਹਹੁ = ਖੂਹ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਣੀ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੈ = ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਖੂਹ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿੱਚੋਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪੀ ਜਲ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਗਲ ਬੱਧੇ ਪਾਣੀ ਵਾਂਗ ਲੋਕ ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ ਬੱਧੇ ਹੋਏ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਸਲਾਮਾਂ ਭਾਵ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਬਧੇ ਕਰਨਿ ਸਲਾਮ ਖਸਮ ਨ ਭਾਣਿਆ ॥ *(ਮਾਝ ਕੀ ਵਾਰ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੧੪੩)*

ਜਿਉ ਮਣਿ ਕਾਲੇ ਸਪ ਸਿਰਿ; ਹਸਿ ਦੇਇ ਨ ਜਾਣੀ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਕਾਲੇ ਸੱਪ ਦੇ ਸਿਰ ’ਤੇ ਮਣਿ = ਮਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਹੱਸ ਕੇ ਦੇਇ = ਦੇਣ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ = ਜਾਣਦਾ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਲੇ ਸੱਪ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮਨਮੁਖਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚੇਤਨ ਸੱਤਾ ਰੂਪੀ ਮਣੀ ਤਾਂ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਜੋਤਿ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਨਾ ਤਾਂ ਆਪ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ ਜਾਣਦੇ ਹਨ।

ਜਾਣ ਕਥੂਰੀ ਮਿਰਗ ਤਨਿ; ਮਰਿ ਮੁਕੈ ਆਣੀ।

ਜਿਵੇਂ ਮਿਰਗ = ਹਿਰਨ ਦੀ ਤਨਿ = ਦੇਹੀ ਭਾਵ ਨਾਭੀ ਅੰਦਰ ਕਥੂਰੀ = ਕਸਤੂਰੀ ਜਾਣ = ਜਾਣੀਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਮਰ ਮੁਕੈ = ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਸਤੂਰੀ ਕੱਢ ਆਣੀ = ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। (***ਨੋਟ :*** ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਅਪ੍ਰੇਸ਼ਨ ਕਰ ਕੇ ਵੀ ਕੱਢ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪਿਛਲੀ ਰੀਤ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।) ਇਵੇਂ ਕਸਤੂਰੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਅੰਦਰ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਜੀਵ ਹਉਮੈ-ਭਾਵ ਤੋਂ ਮਰ ਮੁੱਕ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਭਗਤੀ ਰੂਪ ਕਸਤੂਰੀ ਦਾ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਤੇਲ ਤਿਲਹੁ ਕਿਉ ਨਿਕਲੈ; ਵਿਣੁ ਪੀੜੇ ਘਾਣੀ।

ਜਿਵੇਂ ਤਿਲਹੁ = ਤਿਲਾਂ ਨੂੰ ਘਾਣੀ = ਕੋਹਲੂ ਵਿਚ ਪੀੜੇ ਵਿਣੁ = ਬਿਨਾਂ ਤੇਲ ਕਿਉ = ਕਿਵੇਂ ਨਿਕਲੈ = ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੇਲ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ ਜੋ ਤਿਲਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਤਪੱਸਿਆ ਰੂਪੀ ਘਾਣੀ ਵਿਚ ਪੀੜਿਆ ਨਾ ਜਾਵੇ।

ਜਿਉ ਮੁਹੁ ਭੰਨੇ ਗਰੀ ਦੇ; ਨਲੀਏਰੁ ਨਿਸਾਣੀ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਨਲੀਏਰੁ = ਨਾਰੀਅਲ ਦੀ ਨਿਸਾਣੀ = ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਮੁਹੁ = ਮੂੰਹ ਨੂੰ

ਭੰਨੇ = ਭੰਨ੍ਹਣ 'ਤੇ ਗਰੀ ਦੇ = ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਲੀਏਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮੋਹ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਇਸ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਸਤਿਸੰਗਤ ਰੂਪ ਰਸ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਬੇਮੁਖ ਲੋਹਾ ਸਾਧੀਐ; ਵਗਦੀ ਵਾਦਾਣੀ ॥੧੩॥

ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲੋਹੇ ਨੂੰ ਅਹਿਰਣ 'ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਵਾਦਾਣੀ = ਹਥੌੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੱਟਾਂ ਵਗਦੀ = ਵੱਜਣ 'ਤੇ ਸਾਧੀਐ = ਸਾਧਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਸ਼ੁੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਦੋਂ ਬੇਮੁੱਖ ਪੁਰਖ 'ਤੇ ਦੁੱਖ ਹੀ ਦੁੱਖ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਵਾਰ ਵਾਰ ਚੇਤੇ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਸਾਧਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥੧੩॥

ਪਉੜੀ ੧੪ (ਬੇਮੁੱਖ ਦਾ ਪੁੱਠਾ ਚਾਲਾ)

ਮਹੁਰਾ ਮਿਠਾ ਆਖੀਐ; ਰੁਠੀ ਨੋ ਤੁਠੀ।

ਮਹੁਰਾ ਜ਼ਹਿਰ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਮਿੱਠਾ ਤੇਲੀਆ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਰੁਠੀ = ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋਈ ਸੀਤਲਾ ਨੋ = ਨੂੰ ਤੁਠੀ = ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਈ ਆਖੀਐ = ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਬੁਝਿਆ ਵਡਾ ਵਖਾਣੀਐ; ਸਾਵਾਰੀ ਕੁਠੀ।

('ਬੁਝਿਆ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਜਦੋਂ ਦੀਵਾ ਬੁਝਿਆ = ਬੁਝ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਹੋ ਗਿਆ ਵਖਾਣੀਐ = ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਬੱਕਰੀ ਨੂੰ ਕੁਠੀ = ਕੋਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬੱਕਰੀ ਸਵਾਰੀ ਗਈ ਹੈ।

ਜਲਿਆ ਠੰਢਾ ਗਈ ਨੋ; ਆਈ ਤੇ ਉਠੀ।

ਜਿਹੜਾ ਮੁਰਦਾ ਜਲਿਆ = ਸੜਿਆ ਹੋਇਆ ਠੰਢਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਠੰਢਾ ਹੋ ਗਿਆ ਆਖਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਵਿਧਵਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਘਰ ਆਈ = ਆ ਕੇ ਵੱਸ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਉੱਠੀ ਗਈ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਅਹਮਕੁ ਭੋਲਾ ਆਖੀਐ; ਸਭ ਗਲਿ ਅਪੁਠੀ।

('ਗੱਲਿ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਅਹਮਕੁ = ਮੂਰਖ ਨੂੰ ਭੋਲਾ ਆਖੀਐ = ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਇਹ ਸਭ = ਸਾਰੀਆਂ ਗਲਿ = ਗੱਲਾਂ ਅਪੁਠੀ = ਉਲਟ ਹਨ।

ਉਜੜੁ ਤਟੀ ਬੇਮੁਖਾਂ; ਤਿਸੁ ਆਖਨਿ ਵੁਠੀ।

('ਤੱਟੀ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਬੇਮੁੱਖਾਂ ਦੀ ਤਟੀ = ਝੁੱਗੀ ਉੱਜੜੀ ਪਈ ਹੈ, ਪਰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਲੋਕ ਤਿਸੁ = ਉਸ ਨੂੰ ਵੁਠੀ = ਵਸੀ ਹੋਈ ਆਖਨਿ = ਆਖਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਮੁੱਖਾਂ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਰੂਪੀ ਕੁਟੀਆ ਵੀ ਉੱਜੜੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਪਰ ਲੋਕ ਸੰਤ ਮਹਾਤਮਾ ਵਾਲੀ ਬੁੱਧੀ ਵਸੀ ਹੋਈ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਚੋਰੈ ਸੰਦੀ ਮਾਉ ਜਿਉਂ; ਲੁਕਿ ਰੋਵੈ ਗੁਠੀ ॥੧੪॥

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਚੋਰੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਚੋਰ ਪਕੜਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਚੋਰੈ = ਚੋਰ ਸੰਦੀ = ਦੀ ਮਾਉ = ਮਾਂ ਗੁਠੀ = ਗੁੱਠਾਂ ਵਿਚ ਲੁਕ ਲੁਕ ਕੇ ਰੋਵੈ = ਰੋਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਮੁੱਖਾਂ ਦੀ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕੀਤੇ ਪਾਪ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥੧੪॥

ਪਉੜੀ ੧੫ (ਬੇਮੁੱਖ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਫਲ)

ਵੜੀਐ ਕਜਲ ਕੋਠੜੀ; ਮੁਹੁ ਕਾਲਖ ਭਰੀਐ।

(‘ਕੱਜਲ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਕਜਲ = ਸੁਰਮੇ ਦੀ ਕੋਠੜੀ ਵਿਚ ਵੜੀਐ = ਵੜਨ ਨਾਲ ਮੁਹੁ = ਮੂੰਹ ਕਾਲਖ ਨਾਲ ਭਰੀਐ = ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਕੱਜਲ ਦੀ ਕੋਠੜੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਪਾਪੀ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਕਾਲਖ ਨਾਲ ਅੰਤਹਕਰਣ ਰੂਪੀ ਮੂੰਹ ਭਰੀਐ = ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕਲਰਿ ਖੇਤੀ ਬੀਜੀਐ; ਕਿਹੁ ਕਾਜੁ ਨਾ ਸਰੀਐ।

ਜਿਵੇਂ ਕੱਲਰ ਦੀ ਖੇਤੀ ਵਿਚ ਬੀਜ ਬੀਜੀਏ ਤਾਂ ਉਹ ਕਿਹੁ = ਕੋਈ ਲਾਭ ਹੋਣ ਰੂਪ ਕਾਜੁ = ਕੰਮ ਨਾ = ਨਹੀਂ ਸਰੀਐ = ਸਾਰਦਾ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੇਕਰ ਬੇਮੁੱਖ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਉਸ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਪਰਮਾਰਥ ਦੇ ਰਸਤੇ ’ਤੇ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਦਾ ਕਾਰਜ ਸਵਾਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਟੁਟੀ ਪੀਂਘੈ ਪੀਂਘੀਐ; ਪੈ ਟੋਏ ਮਰੀਐ।

ਜੇਕਰ ਟੁੱਟੀ ਹੋਈ ਪੀਂਘੈ = ਪੀਂਘ ਨਾਲ ਪੀਂਘੀਐ = ਝੂਟੀਏ ਤਾਂ ਟੋਏ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਭਾਵ ਡਿੱਗ ਕੇ ਮਰੀਐ = ਮਰ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਿਹੜੇ ਪੀਂਘ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਟੁੱਟੀ ਹੋਈ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਨਰਕ ਰੂਪੀ ਟੋਏ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਕੇ ਮਰ ਜਾਈਦਾ ਹੈ।

ਕੰਨਾ ਫੜਿ ਮਨਤਾਰੂਆਂ; ਕਿਉ ਦੁਤਰੁ ਤਰੀਐ।

(‘ਕੰਨ੍ਹਾ’ ਭਾਰਾ ਬੋਲੋ)

ਮਨਤਾਰੂਆਂ = ਜਿਸ ਨੂੰ ਤਰਨਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਜੇਕਰ ਉਸ ਦਾ ਕੰਨ੍ਹਾ ਭਾਵ ਮੋਢਾ ਫੜ ਕੇ ਤਰਨਾ ਚਾਹੀਏ ਤਾਂ ਕਿਉ = ਕਿਵੇਂ ਦੁਤਰੁ = ਔਖੇ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਰੀਐ = ਤਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਤਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੋ ਮਨਤਾਰੂਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਬੇਮੁੱਖ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹੜਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਤਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਤਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ।

ਅਗਿ ਲਾਇ ਮੰਦਰਿ ਸਵੈ; ਤਿਸੁ ਨਾਲਿ ਨ ਫਿਰੀਐ।

ਜਿਹੜਾ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾਇ = ਲਾ ਦੇਵੇ ਤੇ ਆਪ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਸਵੈ = ਸੌਂ ਜਾਵੇ, ਤਿਸੁ = ਉਸ ਨਾਲ ਨ = ਨਹੀਂ ਫਿਰੀਐ = ਫਿਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੋ ਪਰਾਏ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਈਰਖਾ ਦੀ ਅੱਗ ਲਾ ਕੇ ਆਪ ਪਾਸੇ ਹੋ ਜਾਣ, ਐਸੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ।

ਤਿਉਂ ਠਗ ਸੰਗਤਿ ਬੇਮੁਖਾਂ; ਜੀਅ ਜੋਖਹੁ ਡਰੀਐ ॥੧੫॥

ਤਿਉਂ = ਤਿਵੇਂ ਦੀ ਬੇਮੁੱਖ ਠੱਗਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਜੀਅ = ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਜੋਖਹੁ = ਬਿਪਤਾ ਦਾ ਡਰੀਐ = ਡਰ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ॥੧੫॥

ਪਉੜੀ ੧੬ (ਬੇਮੁੱਖ ਮਹਾਂ ਪਾਪੀ ਹਨ)

ਬਾਮ੍ਹਣ ਗਾਂਈ ਵੰਸ ਘਾਤ; ਅਪਰਾਧ ਕਰਾਰੇ।

ਬਾਮ੍ਹਣ = ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ, ਗਾਂਈ = ਗਾਂ ਨੂੰ ਘਾਤ = ਮਾਰਨਾ ਤੇ ਵੰਸ = ਕੁਲ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨਾ, ਇਹ ਅਪਰਾਧ ਕਰਾਰੇ = ਮਹਾਂ ਪਾਪ ਹਨ।

ਮਦੁ ਪੀ ਜੂਏ ਖੇਲਦੇ; ਜੋਹਨਿ ਪਰਨਾਰੇ।

ਜੋ ਮਦੁ = ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ = ਪੀਂਦੇ ਹਨ, ਜੂਏ ਖੇਲਦੇ = ਖੇਡਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜੋ ਪਰਨਾਰੇ = ਪਰਾਈ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਜੋਹਨਿ = ਤੱਕਦੇ ਹਨ।

ਮੁਹਨਿ ਪਰਾਈ ਲਖਮੀ; ਠਗ ਚੋਰ ਚਗਾਰੇ।

ਜੋ ਪਰਾਈ ਲਖਮੀ = ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਮੁਹਨਿ = ਠੱਗਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਠੱਗ, ਚੋਰ ਤੇ ਚਗਾਰੇ = ਵਿਭਚਾਰੀ ਹਨ।

ਵਿਸਾਸ ਧ੍ਰੋਹੀ ਅਕਿਰਤਘਣਿ; ਪਾਪੀ ਹਤਿਆਰੇ।

ਜੋ ਵਿਸਾਸ = ਭਰੋਸਾ ਦੇ ਕੇ ਧ੍ਰੋਹੀ = ਧੋਖਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਅਕਿਰਤਘਣਿ = ਕੀਤੇ ਉਪਕਾਰ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਪਾਪ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਾਪੀ ਤੇ ਹਤਿਆਰੇ = ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ।

ਲਖ ਕਰੋੜੀ ਜੋੜੀਅਨਿ; ਅਣਗਣਤ ਅਪਾਰੇ।

ਜੇਕਰ ਇਹ ਸਾਰੇ ਲੱਖਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਵੀ ਜੋੜੀਅਨਿ = ਜੋੜ ਲਈਏ ਤੇ ਅਣਗਣਤ = ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਅਪਾਰੇ = ਬੇਅੰਤ ਹੋ ਜਾਣ।

ਇਕਤੁ ਲੂਇ ਨ ਪੁਜਨੀ; ਬੇਮੁਖ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ॥੧੬॥

('ਪੁੱਜਨੀ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਐਸੇ ਉਪਰੋਕਤ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਪੁਰਸ਼ ਹਨ, ਉਹ ਗੁਰਦੁਆਰੇ = ਗੁਰੂ ਦੇ ਘਰ ਤੋਂ ਬੇਮੁੱਖ ਹੋਏ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਇਕਤੁ = ਇਕ ਵੀ ਲੂਇ = ਰੋਮ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਪੁਜਨੀ = ਪੁੱਜ ਸਕਦੇ ॥੧੬॥

ਪਉੜੀ ੧੭ (ਬੇਮੁਖਤਾਈ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਲਹਿੰਦੀ ਨਹੀਂ)

ਗੰਗ ਜਮੁਨ ਗੋਦਾਵਰੀ; ਕੁਲਖੇਤ ਸਿਧਾਰੇ।

ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਗੰਗ = ਗੰਗਾ, ਜਮੁਨ = ਜਮੁਨਾ, ਗੋਦਾਵਰੀ ਨਦੀ 'ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਆਵੇ ਤੇ ਕੁਲਖੇਤ = ਕੁਰਖੇਤਰ, ਜਿਥੇ ਕੈਰਵਾਂ-ਪਾਂਡਵਾਂ ਦਾ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਥੇ ਵੀ ਸਿਧਾਰੇ = ਚਲਾ ਜਾਵੇ।

ਮਥੁਰਾ ਮਾਇਆ ਅਜੁਧਿਆ; ਕਾਂਸੀ ਕੇਦਾਰੇ।

ਜੇ ਕੋਈ ਮਥੁਰਾ, ਜਿਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਹੈ, ਮਾਇਆਪੁਰੀ, ਜਿਥੇ ਮਾਇਆ ਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਜੁਧਿਆ, ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਹੈ, ਕਾਂਸ਼ੀ ਜੋ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਘਰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕੇਦਾਰੇ = ਕੇਦਾਰ ਨਾਥ ਜਿਥੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਝੋਟੇ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰ ਆਵੇ।

ਗਇਆ ਪਿਰਾਗ ਸਰਸੁਤੀ; ਗੋਮਤੀ ਦੁਆਰੇ।

ਜੇ ਕੋਈ ਗਇਆ ਭਾਵ ਜਿਥੇ ਦੈਂਤ ਦਾ ਕਲਿਆਣ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਕੋਈ ਪਿਰਾਗ ਚਲਿਆ ਜਾਵੇ, ਸਰਸੁਤੀ ਨਦੀ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਆਵੇ, ਕੋਈ ਗੋਮਤੀ ਨਦੀ 'ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਆਵੇ ਜਾਂ ਦੁਆਰੇ = ਦੁਆਰਕਾ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰ ਆਵੇ।

ਜਪੁ ਤਪੁ ਸੰਜਮੁ ਹੋਮ ਜਗਿ; ਸਭ ਦੇਵ ਜੁਹਾਰੇ।

('ਜੱਗਿ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਮੰਤਰਾਂ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰੇ, ਧੂਣੀਆਂ ਨੂੰ ਤਪਾਉਣ ਰੂਪ ਤਪ ਕਰੇ, ਸੰਜਮੁ = ਇੰਦਰੀਆਂ ਉੱਪਰ ਕਾਬੂ ਰੱਖੇ, ਹੋਮ = ਹਵਨ ਕਰੇ, ਜੱਗ ਕਰੇ ਅਤੇ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਜੁਹਾਰੇ = ਨਮਸਕਾਰ ਕਰੇ।

ਅਖੀ ਪਰਣੈ ਜੇ ਭਵੈ; ਤਿਹੁ ਲੋਅ ਮਝਾਰੇ।

('ਅਖੀਂ' ਬਿੰਦੀ ਨਾਲ ਬੋਲੋ)

ਜੇ = ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਅਖੀ = ਅੱਖਾਂ ਭਾਵ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਸੰਕਲਪ ਦੇ ਪਰਣੈ = ਆਸਰੇ ਤਿਹੁ = ਤਿੰਨ ਲੋਅ = ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਝਾਰੇ = ਵਿਚ ਭਵੈ = ਫਿਰ ਆਵੇ ਭਾਵ ਐਸੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ।

ਮੂਲਿ ਨ ਉਤਰੈ ਹਤਿਆ; ਬੇਮੁਖ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ॥੧੭॥

ਪਰ ਜੋ ਗੁਰਦੁਆਰੇ = ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੁਆਰੇ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਹੱਤਿਆ ਦੇ ਪਾਪ ਮੂਲਿ = ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਉਤਰੈ = ਉਤਰ ਸਕਦੇ ॥੧੭॥

ਪਉੜੀ ੧੮ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਿਨਾਂ ਸੁਖ ਨਹੀਂ)

ਕੋਟੀਂ ਸਾਦੀਂ ਕੇਤੜੇ; ਜੰਗਲ ਭੂਪਾਲਾ।

ਕੋਟੀਂ = ਕਰੋੜਾਂ ਹੀ ਜੀਭ ਦੇ ਸਾਦੀਂ = ਸਵਾਦ ਹਨ ਅਤੇ ਕੇਤੜੇ = ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਜੰਗਲ ਦੇ ਭੂਪਾਲਾ = ਰਾਜੇ ਬਣੇ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਹੀ ਜੋਗਾ ਅਭਿਆਸ ਦੁਆਰਾ ਮੀਠੀ ਕਫ ਦਾ ਜੀਭ ਨਾਲ ਸੁਆਦ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਬਾਨਪ੍ਰਸਤੀ ਹੋ ਕੇ ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਬਣੇ ਬੈਠੇ ਹਨ।

ਥਲੀਂ ਵਰੋਲੇ ਕੇਤੜੇ; ਪਰਬਤ ਬੇਤਾਲਾ।

ਕੇਤੜੇ = ਕਈ ਥਲੀਂ = ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਵਰੋਲੇ = ਭਉਂਦੇ ਭਾਵ ਭਟਕਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਈ ਪਰਬਤਾਂ ਵਿਚ ਬੇਤਾਲਾ = ਭੂਤਨਿਆਂ ਵਾਂਗ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਕਈ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਭੂਤਾਂ ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਵਾਲੇ ਕਰਮ ਕਰ ਕੇ ਭਉਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਕਈ ਸਰੂਪ ਰੂਪੀ ਤਾਲ ਤੋਂ ਬੇਤਾਲ ਹੋਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਨਦੀਆਂ ਨਾਲੇ ਕੇਤੜੇ; ਸਰਵਰ ਅਸਰਾਲਾ।

ਕੇਤੜੇ = ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਨਦੀਆਂ ਨਾਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਅਸਰਾਲਾ = ਭਿਆਨਕ ਸਰਵਰ = ਸਮੁੰਦਰ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਆਸਾ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪੀ ਨਦੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਰੂਪੀ ਨਾਲਿਆਂ ਵਾਲੇ ਹਨ ਤੇ ਕਈ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਭਿਆਨਕ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਪਦਾਰਥਾਂ ਰੂਪੀ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਡੁੱਬੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਅੰਬਰਿ ਤਾਰੇ ਕੇਤੜੇ; ਬਿਸੀਅਰੁ ਪਾਤਾਲਾ।

ਕੇਤੜੇ = ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਅੰਬਰਿ = ਆਕਾਸ਼ ਦੇ ਤਾਰੇ ਹਨ ਤੇ ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਪਾਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਬਿਸੀਅਰੁ = ਸੱਪ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਦਿਖਾਉਣ ਰੂਪੀ ਤਾਰੇ ਚਮਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਪਤਾਲ ਵਿਚ ਸੱਪਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਕਾਮੀ ਕ੍ਰੋਧੀ ਹਨ।

ਭੰਭਲਭੂਸੇ ਭੁਲਿਆ; ਭਵਜਲ ਭਰਨਾਲਾ।

ਇਉਂ ਜੀਵ ਭੰਭਲਭੂਸੇ ਵਿਚ ਭੁੱਲਿਆ ਹੋਇਆ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਭਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਭਵਜਲ = ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਭਰਨਾਲਾ = ਪ੍ਰਵਾਹ ਵਿਚ ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇਕਸੁ ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਹਰੇ; ਸਭਿ ਆਲ ਜੰਜਾਲਾ ॥੧੮॥

ਇਕਸੁ = ਇਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਾਹਰੇ = ਬਗ਼ੈਰ ਸਭਿ = ਸਾਰੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਆਲ ਜੰਜਾਲਾਂ, ਭਾਵ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿਚ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥੧੮॥

ਪਉੜੀ ੧੯ (ਬੇਮੁਖ)

ਬਹੁਤੀ ਘਰੀਂ ਪਰਾਹੁਣਾ; ਜਿਉ ਰਹਦਾ ਭੁਖਾ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਬਹੁਤੀ = ਬਹੁਤੇ ਘਰੀਂ = ਘਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਾਹੁਣਾ ਭੁੱਖਾ ਹੀ ਰਹਦਾ = ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸਾਂਝੀ ਬਬੁ ਨ ਰੋਈਐ; ਚਿਤਿ ਚਿੰਤ ਨ ਚੁਖਾ।

ਸਾਂਝੀ ਬਬੁ = ਵਸਤੂ ਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਕੋਈ ਨ = ਨਹੀਂ ਰੋਈਐ = ਰੋਂਦਾ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਤਾਂ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਚੁਖਾ = ਰੰਚਕ ਮਾਤਰ ਵੀ ਚਿੰਤਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਂਝੀ ਹੈ, ਆਪੇ ਠੀਕ ਕਰਾ ਲੈਣਗੇ।

ਬਾਹਲੀ ਡੂਮੀ ਢਢ ਜਿਉ; ਉਹੁ ਕਿਸੈ ਨ ਧੁਖਾ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਬਹੁਤੀ')

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਬਾਹਲੀ = ਬਾਹਲੇ ਡੂਮੀ = ਡੂਮਾਂ ਦੀ ਢੱਢ ਹੱਥ ਆਈ ਹੋਈ ਵੱਜਦੀ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹੁ = ਉਸ ਦੇ ਟੁੱਟਣ ਦਾ ਕਿਸੈ = ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਧੁਖਾ = ਫ਼ਿਕਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਵਣਿ ਵਣਿ ਕਾਉ ਨ ਸੋਹਈ; ਕਿਉ ਮਾਣੈ ਸੁਖਾ।

('ਕਾਂਉ' ਬਿੰਦੀ ਨਾਲ ਬੋਲੋ)

ਵਣਿ ਵਣਿ = ਜੰਗਲਾਂ ਜੰਗਲਾਂ ਦੇ ਬ੍ਰਿਛਾਂ 'ਤੇ ਭਉਂਦਾ ਕਾਉ = ਕਾਂ ਸੋਹਈ = ਸ਼ੋਭਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ ਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਸੁਖਾ = ਸੁਖ ਕਿਉ = ਕਿਵੇਂ ਮਾਣੈ = ਮਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਮਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਜਿਉ ਬਹੁ ਮਿਤੀ ਵੇਸੁਆ; ਤਨਿ ਵੇਦਨਿ ਦੁਖਾ।

('ਮਿੱਤੀ' ਬੋਲੋ)

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਜੋ ਬਹੁ = ਬਹੁਤੇ ਮਿਤੀ = ਮਿੱਤਰਾਂ ਵਾਲੀ ਵੇਸੁਆ = ਵੇਸਵਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਤਨਿ = ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਦੁਖਾ = ਦੁੱਖ ਤੇ ਵੇਦਨਿ = ਪੀੜਾਂ ਹੀ ਲੱਗੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਵਿਣੁ ਗੁਰ ਪੂਜਨਿ ਹੋਰਨਾ; ਬਰਨੇ ਬੇਮੁਖਾ ॥੧੯॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੋ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਵਿਣੁ = ਬਿਨਾਂ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਪੂਜਨਿ = ਪੂਜਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਬੇਮੁੱਖ ਬਰਨੇ = ਵਰਣਨ ਕਰੀਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਕਥਨ ਕਰੀਦੇ ਹਨ ॥੧੯॥

ਨੋਟ : ਭੁੱਖਾ, ਚੁੱਖਾ, ਧੁੱਖਾ, ਸੁੱਖਾ, ਦੁੱਖਾ, ਬੇਮੁੱਖਾ ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਾਠ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ।

ਪਉੜੀ ੨੦ (ਅਣਹੋਂਦਾ ਗਰਬੀ ਭੂਤ ਹੈ)

ਵਾਇ ਸੁਣਾਏ ਛਾਨਣੀ; ਤਿਸੁ ਉਠ ਉਠਾਲੇ।

ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਉਠ = ਊਂਠ ਨੂੰ ਉਠਾਲੇ = ਉਠਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਛਾਨਣੀ ਵਾਇ = ਵਜਾ ਕੇ ਸੁਣਾਏ = ਸੁਣਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਤਿਸੁ = ਉਸ ਨੂੰ ਉਠਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਤਾੜੀ ਮਾਰਿ ਡਰਾਇੰਦਾ; ਮੈਗਲ ਮਤਵਾਲੇ।

ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਮਤਵਾਲੇ = ਮਸਤ ਮੈਗਲ = ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਤਾੜੀ ਮਾਰ ਕੇ ਡਰਾਇੰਦਾ = ਡਰਾਉਣਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਉਹ ਡਰਦਾ ਨਹੀਂ।

ਬਾਸਕਿ ਨਾਗੈ ਸਾਮ੍ਹਣਾ; ਜਿਉ ਦੀਵਾ ਬਾਲੇ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਬਾਸਕ ਨਾਗੈ = ਨਾਗ ਨੂੰ ਡਰਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣਾ = ਸਾਹਮਣੇ ਦੀਵਾ ਬਾਲੇ = ਬਾਲ ਕੇ ਰੱਖ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਫੁੰਕਾਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਦੀਵਾ ਬੁਝਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸੀਹੁੰ ਸਰਜੈ ਸਹਾ ਜਿਉ; ਅਖੀ ਵੇਖਾਲੇ।

('ਸਰੱਜੈ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ)

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਸਹਾ = ਸਹਿਆ ਸੀਹੁੰ = ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਅਖੀ = ਅੱਖਾਂ ਕੱਢ ਕੇ ਵੇਖਾਲੇ = ਵਿਖਾਲ ਕੇ ਸਰਜੈ = ਤਾੜਨਾ ਕਰੇ ਭਾਵ ਡਰਾਉਣਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਉਹ ਡਰਦਾ ਨਹੀਂ, ਝੱਟ ਹੀ ਸਹੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸਾਇਰ ਲਹਰਿ ਨ ਪੁਜਨੀ; ਪਾਣੀ ਪਰਨਾਲੇ।

('ਪੁੱਜਨੀ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਗਲੀਆਂ ਦੇ ਪਰਨਾਲਿਆਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਸਾਇਰ = ਸਮੁੰਦਰ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਪੁਜਨੀ = ਪੁੱਜ ਸਕਦਾ।

ਅਣਹੋਂਦਾ ਆਪੁ ਗਣਾਇਦੇ; ਬੇਮੁਖ ਬੇਤਾਲੇ ॥੨੦॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੋ ਅਣਹੋਂਦਾ = ਅਣਹੋਇਆ ਭਾਵ ਗੁਣਹੀਣ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਗਣਾਇਦੇ = ਗਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਬੇਮੁਖ ਤੇ ਬੇਤਾਲੇ = ਭੂਤਨਿਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ ॥੨੦॥

ਪਉੜੀ ੨੧ (ਬੇਮੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਅੜਨਾ ਨਿਸਫਲ ਹੈ)

ਨਾਰਿ ਭਤਾਰਹੁ ਬਾਹਰੀ; ਸੁਖਿ ਸੇਜ ਨ ਚੜੀਐ।

(‘ਚੜ੍ਹੀਐ’ ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜੋ ਨਾਰਿ = ਇਸਤਰੀ ਆਪਣੇ ਭਤਾਰਹੁ = ਪਤੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰੀ = ਬਗ਼ੈਰ ਭਾਵ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਉਲਟ ਚੱਲਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਸੁਖ ਦੀ ਸੇਜਾ ’ਤੇ ਨ = ਨਹੀਂ ਚੜੀਐ = ਚੜ੍ਹ ਸਕਦੀ।

ਪੁਤੁ ਨ ਮੰਨੈ ਮਾਪਿਆਂ; ਕਮਜਾਤੀ ਵੜੀਐ।

ਜੋ ਪੁਤੁ = ਪੁੱਤਰ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਆਖਿਆ ਨ = ਨਹੀਂ ਮੰਨੈ = ਮੰਨਦਾ, ਉਹ ਕਮਜਾਤੀ = ਨਿਮਨ ਜਾਤ ਭਾਵ ਭੈੜੀ ਜਾਤ ਵਿਚ ਵੜੀਐ = ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਵਣਜਾਰਾ ਸਾਹਹੁ ਫਿਰੈ; ਵੇਸਾਹੁ ਨ ਜੜੀਐ।

ਜੋ ਵਣਜਾਰਾ = ਵਪਾਰੀ ਆਪਣੇ ਸਾਹਹੁ = ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਤੋਂ ਫਿਰੈ = ਫਿਰ ਭਾਵ ਮੁਕਰ ਜਾਵੇ, ਫਿਰ ਉਸ ਵਣਜਾਰੇ ਦਾ ਵੇਸਾਹੁ = ਭਰੋਸਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਜੜੀਐ = ਜੜਿਆ ਭਾਵ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਸਾਹਿਬੁ ਸਉਹੈ ਆਪਣੇ; ਹਥਿਆਰੁ ਨ ਫੜੀਐ।

ਆਪਣੇ ਸਾਹਿਬੁ = ਮਾਲਕ ਦੇ ਸਉਹੈ = ਸਾਹਮਣੇ ਹਥਿਆਰ ਫੜੀਐ = ਫੜਨਾ ਭਾਵ ਚੱਕਣਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਕੂੜੁ ਨ ਪਹੁੰਚੈ ਸਚ ਨੋ; ਸਉ ਘਾੜਤ ਘੜੀਐ।

ਜਿਵੇਂ ਕੂੜੁ = ਝੂਠ ਕਦੇ ਭੀ ਸੱਚ ਨੋ = ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੈ = ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਸਉ = ਸੌ ਘਾੜਤਾਂ ਘੜੀਐ = ਘੜ ਲਈਏ।

ਮੁੰਦ੍ਰਾਂ ਕੰਨਿ ਜਿਨਾੜੀਆਂ; ਤਿਨ੍ਹਾ ਨਾਲਿ ਨ ਅੜੀਐ ॥੨੧॥੩੪॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਿਨਾੜੀਆਂ = ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਮੁੰਦਰਾਂ ਹੋਣ, ਤਿਨ੍ਹਾ = ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅੜੀਐ = ਅੜਨਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਕੰਨਾਂ ਰੂਪ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪ ਮੁੰਦਰਾਂ ਲਈਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅੜਨਾ ਭਾਵ ਨਿਰਾਦਰ ਕਰਨਾ, ਉਸ ਤੋਂ ਬੇਮੁੱਖ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅੰਤ ਨੂੰ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਢੋਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ॥੨੧॥੩੪॥

ਵਾਰ ੩੫

੧ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

੧ = ਅਦ੍ਵੈਤ ਸਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ, ੴ = ਸਰਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ, ਸਤਿ = ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਗੁਰ = ਚੇਤਨ ਸਰੂਪ, ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ **ਵਾ:** ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੧

ਕੁਤਾ ਰਾਜਿ ਬਹਾਲੀਐ; ਫਿਰਿ ਚਕੀ ਚਟੈ।

(‘ਚੱਟੈ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਕੁੱਤੇ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਰਾਜ ਗੱਦੀ ਉੱਤੇ ਬਹਾਲੀਐ = ਬਿਠਾ ਦੇਈਏ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਚੱਕੀ ਹੀ ਚਟੈ = ਚੱਟਣ ਵਾਸਤੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੁੱਤਿਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜੋ ਲੋਭੀ ਪੁਰਸ਼ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਰਾਜ ਤਖ਼ਤ ਉੱਤੇ ਬਿਠਾ ਦੇਈਏ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਮਾਇਆ ਰੂਪੀ ਚੱਕੀ ਚੱਟਣ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸਪੈ ਦੁਧੁ ਪੀਆਲੀਐ; ਵਿਹੁ ਮੁਖਹੁ ਸਟੈ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ ‘ਪਿਲਾਈਐ’ ਤੇ ‘ਸੱਟੈ’ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਸਪੈ = ਸੱਪ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਪੀਆਲੀਐ = ਪਿਆਈਏ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮੁਖਹੁ = ਮੂੰਹ ਵਿੱਚੋਂ ਵਿਹੁ = ਜ਼ਹਿਰ ਹੀ ਸਟੈ = ਸੁੱਟਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੱਪਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜੋ ਵਿਕਾਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਹਨ, ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਰਮਾਂ ਰੂਪ ਦੁੱਧ ਪਿਆ ਦੇਈਏ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚੋਂ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਰੂਪੀ ਜ਼ਹਿਰ ਹੀ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ।

ਪਥਰੁ ਪਾਣੀ ਰਖੀਐ; ਮਨਿ ਹਠੁ ਨ ਘਟੈ।

(‘ਘੱਟੈ’ ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਪੱਥਰ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਰਖੀਐ = ਰੱਖ ਦੇਈਏ, ਤਾਂ ਭੀ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਦਾ ਕਠੋਰਤਾ ਵਾਲਾ ਹਠ ਨ = ਨਹੀਂ ਘਟੈ = ਘਟਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪੱਥਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜੋ ਕਠੋਰ ਚਿੱਤ ਹਨ, ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਰੱਖ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਦਾ ਹਠ ਨਹੀਂ ਘਟਦਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕ੍ਰੋਧ ਰੂਪ ਅਗਨੀ ਹੀ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ।

ਚੋਆ ਚੰਦਨ ਪਰਿਹਰੈ; ਖਰੁ ਖੇਹ ਪਲਟੈ।

(‘ਪਲੱਟੈ’ ਪਾਠ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਖਰੁ = ਖੋਤੇ ਨੂੰ ਚੋਆ = ਅਤਰ ਅਤੇ ਚੰਦਨ ਦਾ ਅਤਰ ਲਾ ਦੇਈਏ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰਿਹਰੈ = ਤਿਆਗ ਕੇ ਖੇਹ = ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਹੀ ਪਲਟੈ = ਲੇਟੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਖੋਤੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ

ਮਨਮੁਖ ਨੂੰ ਚੋਆ ਚੰਦਨ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਵੈਰਾਗ ਰੂਪ ਬਚਨ ਸੁਣਾਉਣਾ ਕਰੀਏ, ਤਾਂ ਭੀ ਉਹ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਖੇਹ ਵਿਚ ਹੀ ਲੇਟਦਾ ਹੈ।

ਤਿਉ ਨਿੰਦਕ ਪਰ ਨਿੰਦਿਅਹੁੰ; ਹਠਿ ਮੂਲਿ ਨ ਹਟੈ।

('ਹੱਟੈ' ਬੋਲੋ)

ਤਿਉ = ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਨਿੰਦਕ = ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪਰ = ਪਰਾਈ ਨਿੰਦਿਅਹੁੰ = ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਠਿ = ਜ਼ਿੱਦੀ ਸੁਭਾਅ ਤੋਂ ਮੂਲਿ = ਬਿਲਕੁਲ ਭੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਹਟੈ = ਹਟਦਾ ਭਾਵ ਆਪਣਾ ਨਿੰਦਿਆ ਵਾਲਾ ਸੁਭਾਅ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ।

ਆਪਣ ਹਥੀਂ ਆਪਣੀ; ਜੜ ਆਪਿ ਉਪਟੈ ॥੧॥

('ਉਪੱਟੈ' ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਕਰੋ)

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਿੰਦਕ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਰੂਪੀ ਜੜ੍ਹ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਉਪਟੈ = ਪੱਟ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ॥੧॥

ਪਉੜੀ ੨ (ਨਿੰਦਕ)

ਕਾਂਉ ਕਪੂਰ ਨ ਚਖਈ; ਦੁਰਗੰਧਿ ਸੁਖਾਵੈ।

ਜਿਵੇਂ ਕਾਂਉ = ਕਾਂ ਅੱਗੇ ਮੁਸ਼ਕ ਕਪੂਰ ਦੀਆਂ ਟਿੱਕੀਆਂ ਰੱਖ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਉਹ ਚਖਈ = ਚੱਖਦਾ ਨ = ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਟਾ ਆਦਿਕ ਦੁਰਗੰਧਿ = ਭੈੜੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਸੁਖਾਵੈ = ਚੰਗੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਇਉਂ ਕਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਾਕਤ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰਾਈ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨੀ ਹੀ ਭਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਹਾਥੀ ਨੀਰਿ ਨੑਵਾਲੀਐ; ਸਿਰਿ ਛਾਰੁ ਉਡਾਵੈ।

('ਨੑਵਾਲੀਐ' ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਨੀਰਿ = ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਨੑਵਾਲੀਐ = ਨੑਵਾ ਦੇਈਏ, ਫਿਰ ਭੀ ਉਹ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਛਾਰੁ = ਸੁਆਹ ਹੀ ਉਡਾਵੈ = ਉਡਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਾਥੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜੋ ਹੰਕਾਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਹਨ, ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਕਾਮਤਾ ਰੂਪੀ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾ ਦੇਈਏ, ਫਿਰ ਭੀ ਉਹ ਹੰਕਾਰ ਰੂਪੀ ਸੁਆਹ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਤੁੰਮੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਿੰਜੀਐ; ਕਉੜਤੁ ਨ ਜਾਵੈ।

('ਕਉੜੱਤੁ' ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਤੁੰਮੇ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਲ ਸਿੰਜੀਐ = ਸਿੰਜੀਏ, ਫਿਰ ਭੀ ਉਸ ਦੀ ਕਉੜਤੁ = ਕੌੜੱਤਣ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਵੈ = ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਤੁੰਮੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜੋ ਕੌੜੇ ਮਨੁੱਖ ਹਨ, ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਗਿਆਨ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣਾ ਦੇਈਏ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰੋਂ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਰੂਪ ਕੁੜੱਤਣ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਲਉਕੀ ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ ਨੑਾਈ ॥
ਕਉਰਾਪਨੁ ਤਊ ਨ ਜਾਈ ॥੨॥ *(ਰਾਗੁ ਸੋਰਠਿ ਬਾਣੀ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਕੀ, ਅੰਗ ੬੫੬)*

ਸਿੰਮਲੁ ਰੁਖੁ ਸਰੇਵੀਐ; ਫਲੁ ਹਥਿ ਨ ਆਵੈ।

ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਿੰਮਲ ਦੇ ਰੁਖੁ = ਬ੍ਰਿਛ ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਭੀ ਸਰੇਵੀਐ = ਟਹਿਲ ਕਰੀਏ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਫਲ ਹੱਥ ਵਿਚ ਨ = ਨਹੀਂ ਆਵੈ = ਆਉਂਦਾ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੋ ਸਿੰਮਲ ਰੂਪ ਹੰਕਾਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਾਹੇ ਕਿਤਨੀ ਭੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਲਈਏ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਫਲ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।

ਨਿੰਦਕੁ ਨਾਮ ਵਿਹੂਣਿਆ; ਸਤਿਸੰਗ ਨ ਭਾਵੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਨਿੰਦਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਵਿਹੂਣਿਆ = ਵਾਂਝੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਭੀ ਸਤਿਸੰਗਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਭਾਵੈ = ਚੰਗੀ ਲੱਗਦੀ।

ਅੰਨ੍ਹਾ ਆਗੂ ਜੇ ਥੀਐ; ਸਭੁ ਸਾਥੁ ਮੁਹਾਵੈ ॥੨॥

ਜੇ = ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਗੂ ਥੀਐ = ਬਣਾ ਕੇ ਅੱਗੇ ਲਾ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਉਹ ਉਝੜ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਪਾ ਕੇ ਸਭੁ = ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਾਥ ਨੂੰ ਮੁਹਾਵੈ = ਲੁਟਾ ਦੇਵੇਗਾ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੋ ਬਿਬੇਕ ਵੈਰਾਗ ਰੂਪੀ ਨੇਤਰਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਹਨ, ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦੇ ਆਗੂ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ॥੨॥

ਪਉੜੀ ੩ (ਨਿੰਦਕ)

ਲਸਣੁ ਲੁਕਾਇਆ ਨਾ ਲੁਕੈ; ਬਹਿ ਖਾਜੈ ਕੂਣੈ।

ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਕੂਣੈ = ਖੂੰਜੇ ਵਿਚ ਬਹਿ = ਬੈਠ ਕੇ ਲਸਣ ਖਾਜੈ = ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਲੁਕਾਇਆਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਲੁਕੈ = ਲੁਕਦੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੋ ਵਿਕਾਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਹਨ, ਜੋ ਲੁਕ-ਛਿਪ ਕੇ ਵਿਕਾਰ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਦੇ ਵੀ ਲੁਕਾਇਆਂ ਲੁਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਕਾਲਾ ਕੰਬਲ ਉਜਲਾ; ਕਿਉਂ ਹੋਇ ਸਬੂਣੈ।

ਜੇਕਰ ਕਾਲੇ ਕੰਬਲ ਨੂੰ ਸਬੂਣੈ = ਸਾਬਣ ਨਾਲ ਧੋ ਕੇ ਉਜਲਾ = ਚਿੱਟਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ ਤਾਂ ਉਹ ਕਿਉਂ = ਕਦੇ ਵੀ ਚਿੱਟਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇ = ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਾਲੇ ਕੰਬਲ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮਨ ਹੈ, ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਸਾਬਣ ਨਾਲ ਉੱਜਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਡੇਮੂ ਖਖਰ ਜੋ ਛੁਹੈ; ਦਿਸੈ ਮੁਹਿ ਸੂਣੈ।

ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਡੇਮੂ = ਡੂਮਣਿਆਂ ਦੇ ਖੱਖਰ ਨੂੰ ਜੋ = ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਛੁਹੈ = ਛੂੰਹਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਮੁਹਿ = ਮੂੰਹ ਸੂਣੈ = ਸੁੱਜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੀ ਦਿਸੈ = ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਡੂਮਣੇ ਦੀ ਨਿਆਈ ਕੁਸੰਗੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੂੰਹ ਭੀ ਮਾਨ ਅਭਿਮਾਨ ਨਾਲ ਸੁੱਜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਕਿਤੈ ਕੰਮਿ ਨ ਆਵਈ; ਲਾਵਣੁ ਬਿਨੁ ਲੂਣੈ।

ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਲਾਵਣੁ = ਸਲੂਣੀ ਚੀਜ਼ ਵਿਚ ਲੂਣੈ = ਲੂਣ ਨਾ ਪਾਈਏ ਤਾਂ ਉਹ ਲੂਣ ਬਿਨੁ = ਬਿਨਾਂ ਕਿਤੈ = ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੰਮ ਨ = ਨਹੀਂ ਆਵਈ = ਆਉਂਦੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ

ਲੂਣ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਅਲੂਣੇ = ਵੇਦ, ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੈ, ਪਰ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਲੂਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੰਮ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਨਿੰਦਕਿ ਨਾਮ ਵਿਸਾਰਿਆ; ਗੁਰ ਗਿਆਨੁ ਵਿਹੂਣੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿੰਦਕ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰਿਆ = ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਵਿਹੂਣੈ = ਵਾਂਝੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਹਲਤਿ ਪਲਤਿ ਸੁਖੁ ਨਾ ਲਹੈ; ਦੁਖੀਆ ਸਿਰੁ ਝੂਣੈ ॥੩॥

ਐਸੇ ਪੁਰਖ ਨਾ ਤਾਂ ਹਲਤਿ = ਲੋਕ ਵਿਚ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪਲਤਿ = ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਸੁਖ ਲਹੈ = ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰ ਸਮੇਂ ਦੁਖੀਆ = ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਝੂਣੈ = ਝੂਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥੩॥ ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਨਾਮ ਵਿਹੂਣੇ ਊਣੇ ਝੂਣੇ ਨਾ ਗੁਰਿ ਸਬਦੁ ਸੁਣਾਇਆ ॥ *(ਸੂਹੀ ਮ: ੧, ਛੰਤ, ਅੰਗ ੭੬੭)*

ਪਉੜੀ ੪ (ਗੁਰ-ਨਿੰਦਿਆ)

ਡਾਇਣੁ ਮਾਣਸ ਖਾਵਣੀ; ਪੁਤੁ ਬੁਰਾ ਨ ਮੰਗੈ।

ਜਿਵੇਂ ਡਾਇਣ ਮਾਣਸ = ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਖਾਵਣੀ = ਖਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਕਾਲਜੇ ਕੱਢ ਕੇ ਖਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਕਦੇ ਭੀ ਆਪਣੇ ਪੁਤੁ = ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਬੁਰਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਮੰਗੈ = ਮੰਗਦੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਡਾਇਣ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਨਿੰਦਕ ਲੋਕ ਹਨ, ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਕਰਨ ਰੂਪ ਕਾਲਜਾ ਕੱਢ ਕੇ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੇਕਰ ਉਹ ਸਰਕਾਰੀ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਧਨ ਤਾਂ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਧਨ ਤੋਂ ਉਹ ਵੀ ਸੰਗਦੇ ਹਨ।

ਵਡਾ ਵਿਕਰਮੀ ਆਖੀਐ; ਧੀ ਭੈਣਹੁ ਸੰਗੈ।

ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਵਿਕਰਮੀ = ਭੈੜੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਆਖੀਐ = ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਭੀ ਆਪਣੀ ਧੀ ਅਤੇ ਭੈਣਹੁ = ਭੈਣ ਕੋਲੋਂ ਭੈੜੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਸੰਗੈ = ਸੰਗਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਚੰਗੇ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਭੀ ਆਪਣੀ ਬੁੱਧੀ ਰੂਪ ਧੀ-ਭੈਣ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਪਾਪ ਚਿਤਵਨ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਜੰਮਣ-ਮਰਨ ਦਾ ਦੁੱਖ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਰਾਜੇ ਧੋਹੁ ਕਮਾਂਵਦੇ; ਰੈਬਾਰ ਸੁਰੰਗੈ।

ਜਿਵੇਂ ਰਾਜੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਹੀ ਧੋਹੁ = ਧ੍ਰੋਹ ਕਮਾਂਵਦੇ = ਕਮਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਰੈਬਾਰ = ਵਿਚੋਲੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸੁਰੰਗੈ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਤੱਕ ਸੁਨੇਹਾ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਭੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮਨ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਧੋਖੇਬਾਜ਼ੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਭੀ ਧਰਮ ਰੂਪ ਵਿਚੋਲੇ ਨਾਲ ਵੈਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਬਜਰ ਪਾਪ ਨ ਉਤਰਨਿ; ਜਾਇ ਕੀਚਨਿ ਗੰਗੈ।

ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਗੰਗਾ 'ਤੇ ਜਾਇ = ਜਾ ਕੇ ਬਜਰ = ਮਹਾਂ ਪਾਪ ਕੀਚਨਿ = ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਦੇ

ਨ = ਨਹੀਂ ਉਤਰਨਿ = ਉਤਰ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਵਿਕਾਰੀ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਪਾਪ ਭੀ ਕਦੇ ਉਤਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਥਰਹਰ ਕੰਬੈ ਨਰਕ ਜਮੁ; ਸੁਣਿ ਨਿੰਦਕ ਡੰਗੈ।

ਨਿੰਦਕ ਵੱਲੋਂ ਡੰਗੈ = ਡੰਗੇ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਸੁਣ ਕੇ ਨਰਕਾਂ ਦੇ ਜਮ ਵੀ ਥਰ ਥਰ ਕੰਬੈ = ਕੰਬਦੇ ਹਨ।

ਨਿੰਦਾ ਭਲੀ ਨ ਕਿਸੈ ਦੀ; ਗੁਰ ਨਿੰਦ ਕੁਢੰਗੈ ॥੪॥

ਨਿੰਦਿਆ ਤਾਂ ਕਿਸੈ = ਕਿਸੇ ਦੀ ਭੀ ਕਰਨੀ ਭਲੀ = ਚੰਗੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਨਿੰਦ = ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨੀ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਕੁਢੰਗੈ = ਖੋਟਾ ਕਰਮ ਹੈ ॥੪॥ ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਨਿੰਦਾ ਭਲੀ ਕਿਸੈ ਕੀ ਨਾਹੀ ਮਨਮੁਖ ਮੁਗਧ ਕਰੰਨਿ ॥
ਮੁਹ ਕਾਲੇ ਤਿਨ ਨਿੰਦਕਾ ਨਰਕੇ ਘੋਰਿ ਪਵੰਨਿ ॥੬॥ *(ਸੂਹੀ ਮ: ੩, ਅੰਗ ੭੫੬)*

ਪਉੜੀ ੫ (ਗੁਰ-ਨਿੰਦਿਆ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ)

ਨਿੰਦਾ ਕਰਿ ਹਰਣਾਖਸੈ; ਵੇਖਹੁ ਫਲ ਵਟੈ।

('ਵੱਟੈ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਵੇਖਹੁ = ਵੇਖੋ! ਹਰਣਾਖਸੈ = ਹਰਣਾਖਸ ਨੇ ਨਾਰਾਇਣ ਦੀ ਨਿੰਦਾ = ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਫਲ ਵਟੈ = ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੇ ਨਰਸਿੰਘ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੁੰਆਂ ਨਾਲ ਪਾੜ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਹਰਣਾਖਸੁ ਨਖੀ ਬਿਦਾਰਿਆ ਪ੍ਰਹਲਾਦੁ ਲੀਆ ਉਬਾਰਿ ॥੪॥ *(ਭੈਰਉ ਮ: ੩, ਅੰਗ ੧੧੩੩)*

ਲੰਕ ਲੁਟਾਈ ਰਾਵਣੈ; ਮਸਤਕਿ ਦਸ ਕਟੈ।

('ਕੱਟੈ' ਬੋਲੋ)

ਰਾਵਣੈ = ਰਾਵਣ ਨੇ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਲੰਕ = ਲੰਕਾ ਲੁਟਾਈ ਤੇ ਆਪਣੇ ਦਸ ਮਸਤਕਿ = ਸਿਰ ਕਟੈ = ਕਟਵਾ ਲਏ।

ਕੰਸੁ ਗਇਆ ਸਣ ਲਸਕਰੈ; ਸਭ ਦੈਤ ਸੰਘਟੈ।

('ਸੰਘੱਟੈ' ਪਾਠ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ)

ਕੰਸ ਆਪਣੀ ਲਸਕਰੈ = ਫ਼ੌਜ ਸਣ = ਸਣੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਗਇਆ = ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਆਪਣੇ ਸਭਿ = ਸਾਰੇ ਦੈਂਤਾਂ ਸਮੇਤ ਸੰਘਟੈ = ਨਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਕੰਸ ਨੇ ਵਾਸੁਦੇਵ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਵੰਸੁ ਗਵਾਇਆ ਕੈਰਵਾਂ; ਖੂਹਣਿ ਲਖ ਫਟੈ।

('ਫੱਟੈ' ਬੋਲੋ)

ਕੈਰਵਾਂ ਨੇ ਭੀ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਵੰਸੁ = ਕੁਲ ਗਵਾਇਆ = ਗਵਾ ਲਈ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਲੱਖਾਂ ਖੂਹਣਿ = ਖੂਹਣੀਆਂ ਭਾਵ ਬੇਅੰਤ ਫ਼ੌਜ ਫਟੈ = ਖ਼ਤਮ ਕਰਾ ਲਈ।

ਖੂਹਣਿ—ਇਕ ਖ਼ਾਸ ਗਿਣਤੀ ਦੀ ਫ਼ੌਜ, ਜਿਸ ਵਿਚ ੧੦੯੩੫੦ ਪੈਦਲ, ੬੫੬੧੦ ਘੋੜੇ, ੨੧੮੭੦ ਹਾਥੀ ਤੇ ਕੁਲ ੨੧੮੭੦੦ ਹੋਣ, ਉਸ ਨੂੰ ਖੂਹਣੀ ਜਾਂ ਖੂਹਣਿ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਬੇਅੰਤ ਤੋਂ ਹੈ।

ਦੰਤ ਬਕਤ੍ਰ ਸਿਸਪਾਲ ਦੇ; ਦੰਦ ਹੋਏ ਖਟੈ।

('ਬਕੱਤ੍ਰ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ, 'ਖੱਟੈ' ਬੋਲੋ)

ਦੰਤ ਬਕਤ੍ਰ ਅਤੇ ਸਿਸਪਾਲ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਨ ਆਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੰਦ ਖੱਟੇ ਹੋਏ ਭਾਵ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਵੱਢੇ ਭਾਵ ਸਿਸਪਾਲ ਚੰਦੇਰੀ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਦਮਘੋਖਸ਼ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ, ਜੋ ਵਾਸੁਦੇਵ ਦੀ ਭੈਣ ਸਤ੍ਰਦੇਵਾ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਜੰਮਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਹਿਸਾਬ ਸਿਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਭੂਆ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਲੱਗਦਾ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਇਹ ਜਨਮਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਅੱਖਾਂ ਅਤੇ ਚਾਰ ਹੱਥ ਸਨ। ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਆ ਤਾਂ ਅਕਾਸ਼ਬਾਨੀ ਹੋਈ ਕਿ ਇਹ (ਸਿਸ) ਬੱਚੇ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰੋ, ਇਹ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਸਪਾਲ ਹੋਇਆ। ਸਿਸਪਾਲ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਅਕਾਸ਼ਬਾਨੀ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਮੌਤ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇਗੀ ? ਤਾਂ ਅਕਾਸ਼ਬਾਨੀ ਦੁਆਰਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਸ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਇਸ ਦੇ ਵਾਧੂ ਦੇ ਅੰਗ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਉਹੀ ਇਸ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੇਗਾ। ਜਦੋਂ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਪਣੀ ਭੂਆ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਏ, ਇਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਲਿਆ ਤਾਂ ਤੀਸਰੀ ਅੱਖ ਦੇ ਸਮੇਤ ਇਸ ਦੇ ਵਾਧੂ ਅੰਗ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਗਏ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਿਸਪਾਲ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਰੋ ਰੋ ਕੇ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਨਾ ਮਾਰੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਆਕਾਸ਼ਬਾਨੀ ਨੇ ਐਸਾ ਕਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਗੁਨਾਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਮਾਰਾਂਗਾ। ਮਮਤਾ ਦੀ ਮਾਰੀ ਮਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਤੂੰ ਭਗਵਾਨ ਹੈਂ, ਇਸ ਦਾ ਗੁਨਾਹ ਮਾਫ਼ ਕਰ ਦੇਵੀਂ। ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਕ-ਦੋ ਗੁਨਾਹ ਦੀ ਤਾਂ ਗੱਲ ਕੀ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਇਹ ਸੌ ਗੁਨਾਹ ਵੀ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਮਾਫ਼ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਇਸ ਨੇ ਰੁਕਮਣੀ ਦੇ ਵਿਆਹ ਕਾਰਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢ ਕੱਢ ਕੇ ਅਪਮਾਨ ਕੀਤਾ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਹੱਸਦੇ ਰਹੇ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਹੱਸਦੇ ਕਿਉਂ ਹੋ ? ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਭੂਆ ਦਾ ਬਚਨ ਪੂਰਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਨੇ ਸਤਾਨਵੇਂ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢ ਲਈਆਂ ਤਾਂ ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਰੁਕ ਜਾ, ਤੇਰੀ ਮੌਤ ਤਿੰਨ ਕਦਮਾਂ 'ਤੇ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਨੇ ਚਾਰ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਕੱਢੀਆਂ ਤਾਂ ਸਿਰ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕਰ ਨਾਲ ਵੱਢ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੰਡ ਬਕੱਤ੍ਰ ਦੈਂਤ ਦਾ ਵੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਾਰਨ ਸਿਰ ਵੱਢਿਆ ਸੀ।

ਨਿੰਦਾ ਕੋਇ ਨ ਸਿਝਿਓ; ਇਉਂ ਵੇਦ ਉਘਟੈ।

('ਉਘੱਟੈ' ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਕਰੋ)

ਇਉਂ = ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਦ ਵਰਗੇ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥ ਵੀ ਇਹ ਉਘਟੈ = ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਿੰਦਾ = ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੋਇ = ਕੋਈ ਭੀ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅੰਦਰ ਸਿਝਿਓ = ਮੁਕਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।

ਦੁਰਬਾਸੇ ਨੇ ਸਰਾਪ ਦੇ; ਯਾਦਵ ਸਭ ਤਟੈ ॥੫॥

('ਤੱਟੈ' ਬੋਲੋ)

ਜਦੋਂ ਯਾਦਵਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੁਰਬਾਸਾ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਅਤੇ ਮਸ਼ਕਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਤਾਂ ਦੁਰਬਾਸਾ ਨੇ ਸਰਾਪ ਦੇ ਕੇ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਯਾਦਵ ਤਟੈ = ਉਜਾੜ ਦਿੱਤੇ ॥੫॥ ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਦੁਰਬਾਸਾ ਸਿਉ ਕਰਤ ਠਗਉਰੀ ਜਾਦਵ ਏ ਫਲ ਪਾਏ ॥ *(ਧਨਾਸਰੀ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ, ਅੰਗ ੬੯੩)*

ਪਉੜੀ ੬ (ਗੁਰੂ ਦੀ ਗਣਤ ਗਿਣਨ ਵਾਲਾ ਦੁਖੀ)

ਸਭਨਾ ਦੇ ਸਿਰ ਗੁੰਦੀਅਨਿ; ਗੰਜੀ ਗੁਰੜਾਵੈ।

ਜਿਵੇਂ ਸਭਨਾ = ਸਾਰੀਆਂ ਸੁਹਾਗ ਵਾਲੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਦੇ ਕੇਸ ਗੁੰਦੀਅਨਿ = ਗੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੇਖ ਕੇ ਗੰਜੀ ਗੁਰੜਾਵੈ = ਗੁੜਗੁੜਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਰੁਣਾ, ਮੈਤਰੀ ਆਦਿ ਗੁਣ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਉਹ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਰਮਾਂ ਰੂਪੀ ਕੇਸਾਂ ਨਾਲ ਗੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਿੰਦਕਾਂ ਦੇ ਅੰਤਹਕਰਣ ਰੂਪੀ ਸਿਰ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ਰਧਕਪੁਣੇ ਰੂਪ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਗੰਜ ਹੈ, ਉਹ ਸਦਾ ਬਕਵਾਸ ਹੀ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਤੇ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਕੰਨਿ ਤਨਉੜੇ ਕਾਮਣੀ; ਬੂੜੀ ਬਰੜਾਵੈ।

(‘ਤ-ਨਉੜੇ’ ਇਕੱਠਾ ਬੋਲੋ, ‘ਤਨ-ਉੜੇ’ ਨਹੀਂ ਬੋਲਣਾ)

ਜਿਵੇਂ ਕਾਮਣੀ = ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਤਨਉੜੇ = ਪਿੱਪਲਵੱਤ੍ਰੇ ਆਦਿਕ ਵੇਖ ਕੇ ਬੂੜੀ = ਬੁੱਚੀ ਬਰੜਾਵੈ = ਬੁੜ-ਬੁੜ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਕੰਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਰਵਣ, ਮੰਨਣ ਤੇ ਨਿਧਿਆਸਣ ਜਿਹੜੇ ਗੁਣ ਹਨ, ਇਹ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੂਪੀ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਪਿੱਪਲਵਤ੍ਰੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੂਪੀ ਕੰਨ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਉਹ ਸਦਾ ਹੀ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਨਥਾਂ ਨਕਿ ਨਵੇਲੀਆਂ; ਨਕਟੀ ਨ ਸੁਖਾਵੈ।

ਜਿਵੇਂ ਨਵੇਲੀਆਂ = ਨਵੀਨ ਜੋਬਨ ਵਾਲੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਨੱਕ ਵਿਚ ਨੱਥਾਂ ਦੇਖ ਕੇ ਨਕਟੀ = ਬਿਨਾਂ ਨੱਕ ਵਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਖਾਵੈ = ਸੁਖਾਉਂਦਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਸ ਰੂਪੀ ਨੱਕ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਦੀ ਨੱਥ ਪਾਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਹ ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਜਸ ਰੂਪੀ ਨੱਕ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਦੀ ਮਤ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ ਹੈ।

ਕਜਲ ਅਖੀ ਹਰਣਾਖੀਆਂ; ਕਾਣੀ ਕੁਰਲਾਵੈ।

(‘ਕੱਜਲ’ ਅਤੇ ‘ਅੱਖੀਂ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਹਰਣਾਖੀਆਂ = ਹਿਰਨਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਅਖੀ = ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਕਜਲ = ਸੁਰਮਾ ਵੇਖ ਕੇ ਕਾਣੀ ਕੁਰਲਾਵੈ = ਕੁਰਲਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁਰਤੀ, ਸਿੰਮ੍ਰਤੀ ਰੂਪ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸੁਰਮਾ ਪਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਿਸਚੇ ਤੋਂ ਖ਼ਾਲੀ ਲੋਕ ਹਨ, ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕੁਰਲਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਸਭਨਾ ਚਾਲ ਸੁਹਾਵਣੀ; ਲੰਗੜੀ ਲੰਗੜਾਵੈ।

ਜਿਵੇਂ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੀ ਚਾਲ ਸੁਹਾਵਣੀ = ਸੋਹਣੀ ਹੈ, ਪਰ ਲੰਗੜੀ ਇਸਤਰੀ ਲੰਗੜਾਵੈ = ਲੰਗੜਾ ਕੇ ਤੁਰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਦੀ ਚਾਲ ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਹੈ, ਪਰ ਜੋ ਸ਼ਰਧਾ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਦਾ ਨਿਸ਼ਰਧਕ ਧੁਨ ਵਿਚ ਲੰਗੜਾ ਕੇ ਤੁਰਦੇ ਹਨ।

ਗਣਤ ਗਣੈ ਗੁਰਦੇਵ ਦੀ; ਤਿਸੁ ਦੁਖਿ ਵਿਹਾਵੈ ॥੬॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੋ ਗੁਰਦੇਵ ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਹੀ ਗਿਣਤੀਆਂ ਮਿਣਤੀਆਂ ਗਣੈ = ਗਿਣਦਾ ਹੈ, ਤਿਸੁ = ਉਸ ਦੀ ਉਮਰ ਦੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਵਿਹਾਵੈ = ਬੀਤਦੀ ਹੈ ॥੬॥

ਪਉੜੀ ੭ (ਗੁਰੂ-ਨਿੰਦਕ ਦਾ ਜਨਮ ਅਕਾਰਥ)

ਅਪਤੁ ਕਰੀਰ ਨਾ ਮਉਲੀਐ; ਦੇ ਦੋਸੁ ਬਸੰਤੈ।

('ਅਪੱਤੁ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਕਰੀਰ ਦਾ ਬ੍ਰਿਛ ਅਪਤੁ = ਬਿਨਾਂ ਪੱਤਿਆਂ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਵੀ ਮਉਲੀਐ = ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਨਾ = ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਇਸ ਵਿਚ ਕਰੀਰ ਬਸੰਤੈ = ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਨੂੰ ਕੀ ਦੋਸੁ = ਦੋਸ਼ ਦੇ = ਦੇਵੇ ਭਾਵ ਦੇ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ ਤੇ ਕਰੀਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨਮੁਖਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਸਤਿ, ਸੰਤੋਖ, ਦਇਆ, ਧਰਮ ਆਦਿਕ ਪੱਤੇ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲੇ, ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਕੀ ਦੋਸ਼ ਹੈ ? ਭਾਵ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਕਬੀਰ ਸਾਚਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕਿਆ ਕਰੈ ਜਉ ਸਿਖਾ ਮਹਿ ਚੂਕ ॥

(ਸਲੋਕ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੧੩੭੨)

ਸੰਢਿ ਸਪੁਤੀ ਨਾ ਥੀਐ; ਕਣਤਾਵੈ ਕੰਤੈ।

ਜਿਵੇਂ ਸੰਢਿ = ਬਾਂਝ ਇਸਤਰੀ ਸਪੁਤੀ = ਸਪੁੱਤਰ ਵਾਲੀ ਨਾ = ਨਹੀਂ ਥੀਐ = ਹੁੰਦੀ, ਪਰ ਸਗੋਂ ਕਣਤਾਵੈ = ਦੋਸ਼ ਕੰਤੈ = ਪਤੀ ਉੱਤੇ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਿਹੜੇ ਬਾਂਝ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸ਼ਰਧਾ ਰੂਪੀ ਭੂਮੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਕਿਤਨਾ ਭੀ ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪੀ ਬੀਜ ਬੀਜਿਆ ਜਾਵੇ, ਫਿਰ ਵੀ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੰਤ ਰੂਪੀ ਗੁਰੂ ਦਾ ਕੀ ਦੋਸ਼ ਹੈ ? ਭਾਵ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਕਲਰਿ ਖੇਤੁ ਨਾ ਜੰਮਈ; ਘਨਹਰੁ ਵਰਸੰਤੈ।

ਕੱਲਰ ਖੇਤ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵੀ ਬੀਜੀਏ, ਕੁਝ ਵੀ ਜੰਮਈ = ਜੰਮਦਾ, ਭਾਵ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਨਾ = ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਚਾਹੇ ਕਿਤਨੇ ਭੀ ਘਨਹਰੁ = ਬੱਦਲ ਵਰਸੰਤੈ = ਵਰਸਦੇ ਹੋਣ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੱਲਰ ਖੇਤ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸ਼ਰਧਾ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਪੁਰਖ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਕਦੇ ਬਿਬੇਕ ਰੂਪੀ ਬੀਜ ਹਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਚਾਹੇ ਕਿਤਨਾ ਭੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪ ਬੱਦਲ ਵਰ੍ਹਦਾ ਰਹੇ।

ਪੰਗਾ ਪਿਛੈ ਚੰਗਿਆ; ਅਵਗੁਣ ਗੁਣਵੰਤੈ।

ਜੇਕਰ ਪੰਗਾ = ਝਗੜਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਚੰਗਿਆਂ ਪਿਛੈ = ਪਿੱਛੇ ਲੱਗ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਹ ਔਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਭੀ ਗੁਣਵੰਤੈ = ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸਾਇਰੁ ਵਿਚਿ ਘੰਘੂਟਿਆ; ਬਹੁ ਰਤਨ ਅਨੰਤੈ।

ਜਿਵੇਂ ਸਾਇਰੁ = ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਘੰਘੂਟਿਆ = ਘੋਗੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਬਹੁਤ ਅਨੰਤੈ = ਬੇਅੰਤ ਰਤਨ ਵੀ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਸੰਗਤ ਰੂਪ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਹਨ ਤੇ ਘੋਗਿਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਖ਼ਾਲੀ ਵੀ ਹਨ।

ਜਨਮ ਗਵਾਇ ਅਕਾਰਥਾ; ਗੁਰੁ ਗਣਤ ਗਣੰਤੈ ॥੭॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਹ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਅਕਾਰਥਾ = ਵਿਅਰਥ ਹੀ ਗਵਾਇ = ਗਵਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਗਣਤ = ਗਿਣਤੀਆਂ ਮਿਣਤੀਆਂ ਗਣੰਤੈ = ਗਿਣਦੇ ਹਨ ॥੭॥ ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਤੀ ਗਣਤ ਜਿ ਰਖੈ ਹਲਤੁ ਪਲਤੁ ਸਭੁ ਤਿਸ ਕਾ ਗਇਆ ॥

(ਗਉੜੀ ਕੀ ਵਾਰ ਮ: ੪, ਅੰਗ ੩੦੭)

ਪਉੜੀ ੮ (ਅਕ੍ਰਿਤਘਣ)

ਨਾ ਤਿਸੁ ਭਾਰੇ ਪਰਬਤਾਂ; ਅਸਮਾਨ ਖਹੰਦੇ।

ਜੋ ਪਰਬਤ ਅਸਮਾਨ ਨਾਲ ਖਹੰਦੇ = ਛੂੰਹਦੇ ਹਨ, ਤਿਸੁ = ਉਹ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਭਾਰੇ ਨਾ = ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੇ।

ਨਾ ਤਿਸੁ ਭਾਰੇ ਕੋਟ ਗੜ੍ਹ; ਘਰਬਾਰ ਦਿਸੰਦੇ।

ਜੋ ਕੋਟ = ਕਿਲ੍ਹੇ ਗੜ੍ਹ = ਗੜ੍ਹੀਆਂ ਤੇ ਘਰਬਾਰ ਦਿਸੰਦੇ = ਦਿੱਸਦੇ ਹਨ, ਤਿਸੁ = ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਸਭ ਭਾਰੇ ਨਾ = ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੇ।

ਨਾ ਤਿਸੁ ਭਾਰੇ ਸਾਇਰਾਂ; ਨਦ ਵਾਹ ਵਹੰਦੇ।

ਜੋ ਸਾਇਰਾਂ = ਸਮੁੰਦਰ, ਨਦ = ਨਦੀਆਂ, ਵਾਹ = ਵਾਹੜੇ ਵਹੰਦੇ = ਵਹਿ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਹ ਸਭ ਤਿਸੁ = ਉਸ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਭਾਰੇ ਨਾ = ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੇ।

ਨਾ ਤਿਸੁ ਭਾਰੇ ਤਰਵਰਾਂ; ਫਲ ਸੁਫਲ ਫਲੰਦੇ।

ਜੋ ਤਰਵਰਾਂ = ਬ੍ਰਿਛ ਸੁਫਲ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਫਲਾਂ ਸਮੇਤ ਫਲੰਦੇ = ਫਲੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਹ ਵੀ ਤਿਸੁ = ਉਸ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਭਾਰੇ ਨ = ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੇ।

ਨਾ ਤਿਸੁ ਭਾਰੇ ਜੀਅ ਜੰਤ; ਅਣਗਣਤ ਫਿਰੰਦੇ।

ਜਿਹੜੇ ਅਣਗਿਣਤ ਹੀ ਜੀਅ = ਜੀਵ-ਜੰਤੂ ਫਿਰੰਦੇ = ਫਿਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਹ ਵੀ ਸਭ ਤਿਸੁ = ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਰੇ ਨਾ = ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੇ।

ਭਾਰੇ ਭੁਈਂ ਅਕਰਿਤਘਣ; ਮੰਦੀ ਹੂ ਮੰਦੇ ॥੮॥

ਭੁਈਂ = ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਅਕਰਿਤਘਣ = ਕੀਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਨੂੰ ਭੁਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਭਾਰੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਮੰਦੀ = ਬੁਰਿਆਂ ਹੂ = ਤੋਂ ਵੀ ਮੰਦੇ = ਬੁਰੇ ਹਨ ॥੮॥

ਸਾਖੀ ਅਕਿਰਤਘਣੀ ਦੀ—ਇਕ ਮਹਾਤਮਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਉਮਰ ਸੌ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਸੀ, ਉਹ ਰਾਜੇ ਦੀ ਨਗਰੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਬਾਹਰ ਇਕ ਕੁਟੀਆ ਬਣਾ ਕੇ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਕਰਨੀ ਕਮਾਈ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਰਕੇ ਜਿਥੇ ਹੋਰ ਲੋਕ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਉਂਦੇ, ਉਥੇ ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜਾ ਵੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਐਸਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਸਮਾਂ ਬਣਦਾ ਤਾਂ ਰਾਜਾ ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੇਤ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆ ਜਾਂਦਾ। ਰਾਜੇ ਦੀ ਇਕ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ, ਮਹਾਤਮਾ ਉਸ ਨੂੰ ਬੱਚੀ ਜਾਣ

ਕੇ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਫਲ ਦੇ ਦਿਆ ਕਰਦੇ। ਇਕ ਦਿਨ ਮਹਤਾਮਾ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸਾਹਮਣੇ ਜੋ ਪਿੱਪਲ ਖੜਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰਾ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਸੁੱਕ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਆਪਣਾ ਇਕ ਸੇਵਕ ਪਿੱਪਲ 'ਤੇ ਚਾੜ੍ਹਿਆ ਕਿ ਜੋ ਇੱਲ ਦਾ ਆਲ੍ਹਣਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਦੇਖ ਕਿ ਕੀ ਕੋਈ ਮਾੜੀ ਵਸਤੂ ਹੈ ਤਾਂ ਸੇਵਕ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਹੱਡੀ ਪਈ ਹੈ। ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਲੈ ਕੇ ਆ। ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਬਰੀਕ ਪੀਸ ਕੇ ਪਾਊਡਰ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰਹਾਣੇ ਹੇਠ ਰੱਖ ਲਿਆ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਜਲ-ਪ੍ਰਵਾਹ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ। ਇਕ ਰਾਜਾ ਆਪਣੀ ਰਾਣੀ ਤੇ ਬੱਚੀ ਸਮੇਤ ਉਥੇ ਆਏ। ਮਹਾਤਮਾ ਆਸਣ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਰਾਜਾ ਰਾਣੀ ਬੈਠ ਗਏ ਤੇ ਬੱਚੀ ਨੇ ਆਸਣ ਵੱਲ ਦੇਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅੱਜ ਮੇਰੇ ਲਈ ਕੀ ਵਸਤੂ ਰੱਖ ਗਏ ਹਨ ਤਾਂ ਸਿਰਹਾਣੇ ਹੇਠੋਂ ਪੁੜੀ ਚੁੱਕ ਕੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾ ਲਈ। ਕੌੜੀ, ਮਿੱਠੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਸਮਝ ਕੇ ਖਾ ਗਈ ਤਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਅਕਿਰਤਘਣ ਦੀ ਬੁਰਿਆਈ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਨਾ ਬਣਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਵਿਖਾਈ। ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਕਦੀ ਗਰਭ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਦਾ, ਪਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ? ਭਾਵ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਖਾਣ ਨਾਲ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਗਰਭ ਠਹਿਰ ਗਿਆ ਤੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਹ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਇਸ ਸੰਤ ਨੇ ਮੇਰੀ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਕਲੰਕਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਰਾਜੇ ਨੇ ਮਹਾਤਮਾ ਦਾ ਨਿਰਾਦਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਹਾਤਮਾ ਦਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਕਸੂਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਰਾਜੇ 'ਤੇ ਰੱਬ ਦੀ ਐਸੀ ਕਰੋਪੀ ਹੋਈ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਰਾਜ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ। 'ਸਾਖੀ ਪ੍ਰਮਾਣ' ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ:

ਅਕਿਰਤਘਣ ਕੀ ਅਸਤੀਓਂ ਸੂਕੋ ਪਿੱਪਲ ਐਨ।
ਰਾਜ ਨਸ਼ਟ, ਕੰਨਿਆ ਕਲੰਕ, ਸਤੀ ਕੁਲਖਣ ਬੈਣ।

ਅਕਿਰਤਘਣ ਦੀ ਹੱਡੀ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਸਾਰਾ ਪਿੱਪਲ ਸੁੱਕਿਆ, ਰਾਜੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਰਾਜ ਨਸ਼ਟ ਹੋਇਆ, ਲੜਕੀ ਕਲੰਕਿਤ ਹੋਈ, ਮਹਾਤਮਾ ਦਾ ਨਿਰਾਦਰ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇਥੇ ਅਕਿਰਤਘਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਭੈੜਾ ਅਕਿਰਤਘਣ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੯ (ਅਕ੍ਰਿਤਘਣ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ)

ਮਦ ਵਿਚਿ ਰਿਧਾ ਪਾਇਕੈ; ਕੁਤੇ ਦਾ ਮਾਸੁ।

('ਮਦ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਇਕ ਵਾਰੀ ਚੂਹੜੀ ਨੇ ਕੁੱਤੇ ਦੇ ਮਾਸ ਨੂੰ ਮਦ = ਸ਼ਰਾਬ ਵਿਚ ਪਾਇਕੈ = ਪਾ ਕੇ ਰਿਧਾ = ਰਿੰਨ੍ਹਿਆ।

ਧਰਿਆ ਮਾਣਸ ਖੋਪਰੀ; ਤਿਸੁ ਮੰਦੀ ਵਾਸੁ।

ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਣਸ = ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਖੋਪੜੀ ਵਿਚ ਧਰਿਆ = ਰੱਖਿਆ। ਤਿਸੁ = ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਮੰਦੀ = ਭੈੜੀ ਵਾਸੁ = ਵਾਸ਼ਨਾ ਆ ਰਹੀ ਸੀ।

ਰਤੂ ਭਰਿਆ ਕਪੜਾ; ਕਰਿ ਕਜਣੁ ਤਾਸੁ।

ਤਾਸੁ = ਉਸ ਨੂੰ ਰਤੂ = ਲਹੂ ਭਰਿਆ = ਭਰੇ ਕੱਪੜੇ ਕਰਿ = ਨਾਲ ਕਜਣੁ = ਢੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਢਕਿ ਲੈ ਚਲੀ ਚੂਹੜੀ; ਕਰਿ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸੁ।

ਫਿਰ ਚੂਹੜੀ ਉਸ ਦਾ ਬਿਲਾਸੁ = ਅਨੰਦ ਨਾਲ ਭੋਗ = ਭੋਜਨ ਕਰਿ = ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਢੱਕ ਕੇ ਲੈ ਕੇ ਚੱਲ ਪਈ।

ਆਖ ਸੁਣਾਏ ਪੁਛਿਆ; ਲਾਹੇ ਵਿਸਵਾਸੁ।

ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਖ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਇੰਨੀ ਬਦਬੂ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਢੱਕ ਕੇ ਲੈ ਕੇ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈਂ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਸੁਣਾਇਆ ਭਾਵ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕੁੱਤੇ ਦਾ ਮਾਸ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਵਿਸਵਾਸ = ਦੁਬਿਧਾ ਲਾਹੇ = ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਢੱਕਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਦੱਸਿਆ ਕਿ :

ਨਦਰੀ ਪਵੈ ਅਕਰਿਤਘਣੁ; ਮਤੁ ਹੋਇ ਵਿਣਾਸੁ ॥੯॥

ਜੇ ਕਿਸੇ ਅਕਰਿਤਘਣੁ = ਕੀਤੇ ਉਪਕਾਰ ਨੂੰ ਭੁਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਇਸ ਉੱਪਰ ਨਦਰੀ = ਨਜ਼ਰ ਪਵੈ = ਪੈ ਗਈ ਤਾਂ ਮਤੁ = ਮਤਾਂ ਕਿਤੇ ਵਿਣਾਸੁ = ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੇ ਭਾਵ ਜੇਕਰ ਉਸ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਪੈ ਗਈ ਤਾਂ ਇਹ ਫਿੱਟ ਜਾਵੇਗਾ। ਫਿਰ ਸਾਡੇ ਖਾਣ ਦੇ ਲਾਇਕ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਲਹੂ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਨਾਲ ਢੱਕਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮਾਸ ਅਕ੍ਰਿਤਘਣ ਦੀ ਭੈੜੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵਿਗੜ ਨਾ ਜਾਵੇ॥੯॥

ਪਉੜੀ ੧੦ (ਲੂਣ ਹਰਾਮੀ)

ਚੋਰੁ ਗਇਆ ਘਰਿ ਸਾਹ ਦੈ; ਘਰ ਅੰਦਰਿ ਵੜਿਆ।

ਇਕ ਚੋਰ ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਹ = ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੈ = ਦੇ ਘਰ ਗਇਆ = ਗਿਆ ਅਤੇ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਵੜਿਆ = ਵੜ ਗਿਆ।

ਕੁਛਾ ਕੂਣੈ ਭਾਲਦਾ; ਚਉਬਾਰੇ ਚੜਿਆ।

('ਕੁੱਚਾ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ, 'ਚੜ੍ਹਿਆ' ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਫਿਰ ਕੁਛਾ ਕੂਣੈ = ਖੂੰਜੇ-ਖਾਂਜੇ ਭਾਲਦਾ ਭਾਲਦਾ ਜਦ ਕੁਝ ਹੱਥ ਨਾ ਆਇਆ ਤਾਂ ਚਉਬਾਰੇ = ਚੁਬਾਰੇ 'ਤੇ ਜਾ ਚੜ੍ਹਿਆ।

ਸੁਇਨਾ ਰੁਪਾ ਪੰਡ ਬੰਨਿ; ਅਗਲਾਈ ਅੜਿਆ।

('ਅਗਲਾ-ਈ' ਇਕੱਠਾ ਹੀ ਬੋਲੋ)

ਸੁਇਨਾ = ਸੋਨੇ ਰੁਪਾ = ਚਾਂਦੀ ਦੀ ਪੰਡ ਬੰਨ੍ਹ ਲਈ, ਪਰ ਅੜਿਆ = ਹਠ ਕਰ ਕੇ ਅਗਲਾਈ = ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਾਲ ਲੈਣ ਦੇ ਲਾਲਚ ਵਿਚ ਫਸ ਗਿਆ।

ਲੋਭ ਲਹਿਰ ਹਲਕਾਇਆ; ਲੂਣ ਹਾਂਡਾ ਫੜਿਆ।

ਲੋਭ = ਲਾਲਚ ਦੀ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਹਲਕਾਇਆ = ਹਲਕੇ ਹੋਏ ਨੇ ਖੰਡ ਦਾ ਭਾਂਡਾ ਸਮਝ ਕੇ ਨਮਕੀਨ ਚੂਰਨ ਦਾ ਹਾਂਡਾ = ਭਾਂਡਾ ਫੜਿਆ = ਫੜ ਲਿਆ। ਅਤੇ :

ਚੁਖਕੁ ਲੈ ਕੇ ਚਖਿਆ; ਤਿਸੁ ਕਖੁ ਨ ਖੜਿਆ।

('ਖੜਿਆ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਭਾਂਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਚੁਖਕੁ = ਰਤੀ ਕੁ ਲੈ ਕੇ ਨਮਕੀਨ ਚੂਰਨ ਚੱਖਿਆ ਤਾਂ ਫਿਰ ਤਿਸੁ = ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਆਈ ਕਿ ਮੈਂ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਲੂਣ ਖਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਲੂਣ-ਹਰਾਮੀ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ

ਚਾਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਮਾਲ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਖ ਵੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਖੜਿਆ[1] = ਖੜਨਾ ਭਾਵ ਲਿਜਾਣਾ ਕੀਤਾ।

ਲੂਣ ਹਰਾਮੀ ਗੁਨਹਗਾਰ; ਧੜੁ ਧੰਮੜ ਧੜਿਆ ॥੧੦॥

ਕਿਉਂਕਿ ਲੂਣ ਹਰਾਮੀ = ਨਮਕ ਖਾ ਕੇ ਜੋ ਹਰਾਮ ਕਰੇ, ਉਹ ਗੁਨਹਗਾਰ = ਬਹੁਤਾ ਅਪਰਾਧੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਧੜੁ = ਢੋਲ ਵਾਂਗੂੰ ਧੰਮੜ = ਚੋਬਾਂ ਨਾਲ ਧੜਿਆ = ਵਜਾਈਦਾ ਹੈ **ਅਥਵਾ** ਧੜ-ਧੜ ਕਰਕੇ ਢੋਲ ਵਾਂਗੂੰ ਕੁੱਟੀਦਾ ਹੈ ॥੧੦॥

ਸਾਖੀ ਭੂਮੀਏ ਚੋਰ ਦੀ—ਜਗਤ ਨੂੰ ਤਾਰਦੇ ਹੋਏ ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਢਾਕੇ ਬੰਗਾਲ ਦੀ ਧਰਤੀ ਵੱਲ ਗਏ ਤਾਂ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਚੋਰ 'ਭੂਮੀਏ' ਦੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨਾਲ ਭੇਟ ਹੋਈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਭਾਈ, ਤੂੰ ਕੀ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ? ਭੂਮੀਏ ਚੋਰ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਸੱਚੋ-ਸੱਚ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ! ਮੈਂ ਇਕ ਚੋਰ ਹਾਂ ਅਤੇ ਚੋਰੀ ਕਰਨਾ ਹੀ ਮੇਰਾ ਕਰਮ ਹੈ। ਚੋਰੀ ਕੀਤੇ ਧਨ ਨਾਲ ਹੀ ਮੇਰਾ ਗੁਜ਼ਰਾਨ ਚੱਲਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਭਾਈ ! ਚੋਰੀ ਕਰਨੀ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ਧਨ ਚੋਰੀ ਕਰ ਕੇ ਆਪ ਖਾਣਾ, ਇਹ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਪਾਪ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਲੋਕ ਵਿਚ ਤੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਵੀ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਾਡਾ ਬਚਨ ਮੰਨ, ਤੂੰ ਚੋਰੀ ਛੱਡ ਕੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਧਰਮ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਿਆ ਕਰ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਭੂਮੀਆ ਚੋਰ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ! ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਮੇਰੀ ਆਪਣੀ ਮਜਬੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕਦੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕੰਮ ਨਾ ਤਾਂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹੈ। ਸਿਵਾਏ ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਚੋਰੀ ਕਰਨੀ ਛੱਡਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੇਤ ਭੁੱਖਾ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਆਪ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਖਿਮਾ ਕਰ ਦਿਉ। ਬਾਕੀ ਆਪ ਜੀ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਰ ਆਖੋਗੇ, ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਮੰਨਾਂਗਾ, ਪਰੰਤੂ ਮੈਂ ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਸਮਝ ਗਏ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਠੀਕ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਚੋਰੀ ਛੱਡਣ ਵਾਲਾ ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਬਦਲੇ ਸਾਡੇ ਤਿੰਨ ਬਚਨ ਮੰਨਣੇ ਪੈਣਗੇ। ਭੂਮੀਏ ਨੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ! ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਬਚਨ ਮੰਨਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ਆਪ ਜੀ ਹੁਕਮ ਕਰੋ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਹਿਲਾ ਬਚਨ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸੱਚ ਬੋਲਣਾ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਬਚਨ ਹੈ ਕਿ ਗ਼ਰੀਬ ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਅਤੇ ਤੀਸਰਾ ਬਚਨ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਮਕ ਖਾ ਕੇ ਹਰਾਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਭੂਮੀਏ ਨੇ ਸਤਿ-ਬਚਨ ਕਹਿ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਤਿੰਨੇ ਬਚਨ ਮੰਨਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਦੇ ਹੋਏ ਅੱਗੇ ਨਿਕਲ ਗਏ।

ਆਪਣੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਕਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਭੂਮੀਆ ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਚੋਰੀ ਤਾਂ ਕਰਨੀ ਹੀ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਵੀ ਮੰਨਣੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਗ਼ਰੀਬ ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ। ਇਸ ਲਈ ਨਗਰ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਮਹਿਲਾਂ ਅੰਦਰ ਹੀ ਚੋਰੀ ਕਰਨੀ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਘਰ ਚੋਰੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਗ਼ਰੀਬ ਮਾਰ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਚੋਰੀ ਦੀ ਵਿਉਂਤ ਬਣਾਈ ਕਿ ਰਾਜਿਆਂ ਵਰਗਾ ਵੇਸ ਹੀ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਚੰਦ੍ਰਕੋਣ ਰਾਜੇ ਦੇ ਮਹਿਲਾਂ ਅੱਗੇ ਜਾ ਖੜੋਤਾ। ਪਹਿਰੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ ਨਿਭਾਉਂਦਿਆਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ! ਆਪ ਕੌਣ

੧. **ਖੜਿਆ—**ਮਾਝੇ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣ ਨੂੰ 'ਖੜਿਆ' ਜਾਂ 'ਖੜਨਾ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਹੋ ? ਕਿਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਹੈ ? ਅਤੇ ਕਿਥੇ ਜਾਣਾ ਹੈ ? ਉਸ ਸਮੇਂ ਝੱਟ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਬਚਨਾਂ ਦਾ ਚੇਤਾ ਆਇਆ ਕਿ ਝੂਠ ਨਹੀਂ ਬੋਲਣਾ। ਇਸ ਨੇ ਬੜੇ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਚਿਹਰੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਚੋਰ ਹਾਂ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਹੋਰ ਕਿਥੇ ਜਾਵਾਂਗਾ ? ਰਾਜ ਮਹਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਪਹਿਰੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਅਜਿਹੇ ਬਚਨ ਸੁਣੇ ਤਾਂ ਸੋਚੀਂ ਪੈ ਗਏ ਕਿ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸੇ ਗੁਆਂਢੀ ਰਾਜ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਮਿੱਤਰ ਹੋਵੇ। ਤਾਹੀਉਂ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਜ਼ਾਕ ਵਿਚ ਬੋਲਿਆ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਕ ਲਿਆ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਇਹ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਸਵੇਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਰਾਜਾ ਜੀ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋ ਕੇ ਕੋਈ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾ ਦੇਣ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਮਹਿਮਾਨ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਰੋਕਿਆ। ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਮਹਾਰਾਜ ? ਖਿਮਾ ਕਰਨਾ, ਇਹ ਪੁੱਛਣਾ ਸਾਡਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਹੈ। ਆਪ ਨਾਰਾਜ਼ ਨਾ ਹੋਵੋ ਅਤੇ ਆਪ ਰਾਜ ਮਹਿਲ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਬੜੇ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਮਹਿਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਮਹਿਲਾਂ ਅੰਦਰ ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਾਰੇ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਸਨ। ਇਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜ ਮਹਿਲ ਨੂੰ ਛਾਣ ਮਾਰਿਆ। ਕੀਮਤੀ ਸਾਮਾਨ, ਹੀਰੇ ਜਵਾਹਰਾਤ, ਧਨ-ਪਦਾਰਥ ਅਤੇ ਗਹਿਣਿਆਂ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਗੱਠੜੀਆਂ ਬੰਨ੍ਹ ਲਈਆਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਭਦਾ-ਲੱਭਦਾ ਚੁਬਾਰੇ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਬਰਤਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਪਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਚੱਖ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਹੈ ? ਜੀਭ 'ਤੇ ਲੱਗਣ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਦਾ ਨਮਕੀਨ ਚੂਰਨ ਹੈ। ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਬਚਨ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਮਕ ਖਾ ਕੇ ਹਰਾਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਇਥੋਂ ਚੋਰੀ ਦਾ ਮਾਲ ਨਹੀਂ ਲਿਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਇਹੋ ਹੀ ਹੁਕਮ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਦਿਆਂ ਇਸ ਨੇ ਉਥੋਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਚੁਰਾਇਆ ਅਤੇ ਖ਼ਾਲੀ ਹੱਥ ਵਾਪਸ ਆ ਗਿਆ। ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਰਾਜ ਮਹਿਲ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸਾਮਾਨ ਬਿਖਰਿਆ ਹੋਇਆ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ। ਕੀਮਤੀ ਸਾਮਾਨ ਦੀਆਂ ਗੰਢਾਂ ਬੰਨ੍ਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਵੇਖੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਛਾਣ-ਬੀਣ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਕੋਈ ਚੋਰੀ ਦੀ ਨੀਯਤ ਨਾਲ ਆਇਆ ਸੀ, ਪਰੰਤੂ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਲੈ ਕੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਐਸਾ ਚੋਰ ਕੌਣ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਰਾਜੇ ਨੇ ਰਾਤ ਵਾਲੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ! ਇਕ ਕੋਈ ਰਾਜਿਆਂ ਵਾਲੇ ਲਿਬਾਸ ਵਾਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਆਇਆ ਸੀ। ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਚੋਰ ਹਾਂ। ਪਰੰਤੂ ਉਸ ਦਾ ਲਿਬਾਸ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲਾ ਰਾਜਾ ਜਾਣ ਕੇ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਮਹਾਰਾਜ ! ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਗ਼ਲਤੀ ਹੋ ਗਈ। ਸਾਨੂੰ ਖਿਮਾ ਕਰੋ। ਇਹ ਕਰਤੂਤ ਉਸ ਦੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੀ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਚੋਰ ਨੂੰ ਲੱਭਿਆ ਜਾਵੇ। ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਿਪਾਹੀ ਚੋਰ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਕਲੇ, ਪਰੰਤੂ ਚੋਰ ਦਾ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗ ਸਕਿਆ। ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜੋ ਵੀ ਆਵੇ, ਉਸ ਦੀ ਕੁੱਟ-ਮਾਰ ਕਰ ਕੇ ਚੋਰ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਣ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਗ਼ਰੀਬ-ਮਾਰ ਹੋਣ ਲੱਗੀ। ਉਧਰ ਭੂਮੀਏ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਪਈ ਅਤੇ ਉਹ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਗ਼ਲਤੀ ਕਾਰਨ ਨਗਰ ਦੇ ਗ਼ਰੀਬ ਮਾਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਭੂਮੀਏ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਬਚਨ ਯਾਦ ਆਇਆ ਕਿ ਗ਼ਰੀਬ-ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ, ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਸਾਰੀ ਗ਼ਰੀਬ ਜਨਤਾ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਗ਼ਲਤੀ ਕਾਰਨ ਮਾਰੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਭੂਮੀਏ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਰਾਜ ਮਹਿਲ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਗੁਨਾਹ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲਿਆ। ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਰਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਮਾਰੋ, ਤੁਹਾਡਾ ਗੁਨਾਹਗਾਰ ਮੈਂ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਹੀ ਰਾਜੇ ਦਾ ਭੇਖ ਧਾਰ ਕੇ ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਆਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਂ ਹੀ ਸਾਰਾ ਸਾਮਾਨ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਸੀ, ਪਰੰਤੂ ਫਿਰ ਛੱਡ

ਗਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਚੋਰ ਮੈਂ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਗ਼ਲਤੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਕਿਸੇ ਗ਼ਰੀਬ ਨੂੰ ਨਾ ਦਿਉ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਚੋਰ ਹੈਂ ਤਾਂ ਫਿਰ ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਸਾਮਾਨ ਲੈ ਕੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ? ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਭੂਮੀਏ ਨੇ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ, ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਿੰਨ ਬਚਨ ਮੰਨਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਝੂਠ ਨਹੀਂ ਬੋਲਣਾ, ਨਮਕ ਖਾ ਕੇ ਹਰਾਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ, ਗ਼ਰੀਬ-ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦੇ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮਹਿਲਾਂ ਅੰਦਰ ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਸੋਚਿਆ ਸੀ। ਪਹਿਰੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਮੈਂ ਸੱਚ ਬੋਲਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਚੋਰ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮਹਿਲਾਂ ਅੰਦਰ ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਮਹਿਲ ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਕੀਮਤੀ ਸਾਮਾਨ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਚੁਬਾਰੇ ਵਿਚ ਪਿਆ ਤੁਹਾਡਾ ਨਮਕੀਨ ਚੂਰਨ ਚੱਖ ਲਿਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਮਕ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਨਮਕ ਹਰਾਮੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਧਨ-ਮਾਲ ਛੱਡ ਗਿਆ। ਰਾਜਾ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸਮਝ ਗਿਆ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਸ ਨੂੰ ਚੁਬਾਰੇ ਵਿਚ ਪਏ ਚੂਰਨ ਬਾਰੇ ਵੀ ਪਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹੋ ਹੀ ਅਸਲੀ ਚੋਰ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜਾ ਬੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਚੋਰ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨ ਮੰਨਣ ਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਪੱਕਾ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਗ਼ਲਤੀ ਮੁਆਫ਼ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣਾ ਵਜ਼ੀਰ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਹੁਣ ਉਸ ਦੀ ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਬੁਰੀ ਆਦਤ ਆਪਣੇ ਆਪ ਛੁੱਟ ਗਈ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਾ। ਉਸ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਰਾਜਾ ਵੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਬਣ ਗਿਆ। ਉਹ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸਿਮਰਨ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ। ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਦੀ ਇਹ ਇੱਛਾ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੂਮੀਏ ਚੋਰ ਦੀ ਮਾੜੀ ਆਦਤ ਛੁੱਟ ਗਈ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਵਜ਼ੀਰ ਬਣ ਕੇ ਸੰਸਾਰਕ ਸੁੱਖਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀਆਂ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਪਾਤਰ ਬਣ ਕੇ ਸੱਚਖੰਡ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਵੀ ਹੋ ਗਿਆ।

ਪਉੜੀ ੧੧ (ਲੂਣ-ਖਾਣਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ)

ਖਾਧੇ ਲੂਣ ਗੁਲਾਮ ਹੋਇ; ਪੀਹਿ ਪਾਣੀ ਢੋਵੈ।

ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਲੂਣ ਖਾਧੇ = ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਉਹ ਉਸ ਦਾ ਗ਼ੁਲਾਮ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਚੱਕੀ ਪੀਹਿ = ਪੀਂਹਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪਾਣੀ ਢੋਵੈ = ਢੋਂਦਾ ਹੈ।

ਲੂਣ ਖਾਇ ਕਰਿ ਚਾਕਰੀ; ਰਣਿ ਟੁਕ ਟੁਕ ਹੋਵੈ।

ਚਾਕਰ ਲੂਣ ਖਾਇ = ਖਾਣ ਕਰਿ = ਕਰਕੇ ਚਾਕਰੀ = ਨੌਕਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਣਿ = ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਟੁਕ ਟੁਕ = ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਹੋਵੈ = ਹੋ ਕੇ ਮਰਦਾ ਹੈ।

ਲੂਣ ਖਾਇ ਧੀ ਪੁਤੁ ਹੋਇ; ਸਭ ਲਜਾ ਧੋਵੈ।

('ਲੱਜਾ' ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਲੂਣ ਖਾਇ = ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਜੋ ਲਾਇਕ ਧੀਆਂ ਪੁਤੁ = ਪੁੱਤਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕੁਟੰਬ ਦੀਆਂ ਸਭ = ਸਾਰੀਆਂ ਅਪਜਸ ਰੂਪ ਲੱਜਾ ਧੋਵੈ = ਧੋਣ ਵਾਲੇ ਹੋਇ = ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਕੁਲਾਂ ਦਾ ਅਪਜਸ ਮੇਟ ਕੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਜਸ ਕਰਵਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਅਪਜਸੰ ਮਿਟੰਤ ਸਤ ਪੁਤ੍ਰਹ॥ *(ਗਾਥਾ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੧੩੬੧)*

ਲੂਣੁ ਵਣੋਟਾ ਖਾਇਕੈ; ਹਥ ਜੋੜਿ ਖੜੋਵੈ।

ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਵਣੋਟਾ = ਗੁਮਾਸ਼ਤਾ ਲੂਣ ਖਾਇਕੈ = ਖਾ ਕੇ ਉਸ ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਖੜੋਵੈ = ਖਲੋਂਦਾ ਹੈ।

ਵਾਟ ਵਟਾਊ ਲੂਣੁ ਖਾਇ; ਗੁਣੁ ਕੰਠਿ ਪਰੋਵੈ।

ਵਾਟ = ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਵਟਾਊ = ਰਾਹੀ ਭਾਵ ਮੁਸਾਫ਼ਰ ਭੀ ਲੂਣ ਖਾਇ = ਖਾ ਕੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਹਾਰ ਕੰਠਿ = ਗਲ ਵਿਚ ਪਰੋਵੈ = ਪਰੋਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਹਰ ਥਾਂ ਉਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਲੂਣ ਹਰਾਮੀ ਗੁਨਹਗਾਰ; ਮਰਿ ਜਨਮੁ ਵਿਗੋਵੈ ॥੧੧॥

ਲੂਣ ਹਰਾਮੀ = ਨਮਕ ਖਾ ਕੇ ਜੋ ਹਰਾਮ ਕਰੇ, ਉਹ ਗੁਨਹਗਾਰ = ਅਪਰਾਧੀ ਮਰਿ = ਮਰਨ-ਜੰਮਣ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਆਪਣਾ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਵਿਗੋਵੈ = ਖ਼ਰਾਬ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ॥੧੧॥

ਪਉੜੀ ੧੨ (ਪੂਜਾ ਦਾ ਧਾਨ ਬੁਰਾ ਹੈ)

ਜਿਉ ਮਰਿਜਾਦਾ ਹਿੰਦੂਆਂ; ਗਊ ਮਾਸ ਅਖਾਜੁ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਮਰਿਜਾਦਾ = ਮਰਿਆਦਾ ਵਿਚ ਗਊ ਦਾ ਮਾਸ ਅਖਾਜੁ = ਅਭੱਖ ਹੈ।

ਮੁਸਲਮਾਣਾ ਸੂਅਰਹੁ; ਸਉਗੰਦ ਵਿਆਜੁ।

ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਸੂਅਰਹੁ = ਸੂਰ ਦੇ ਮਾਸ ਤੇ ਵਿਆਜ ਦੇ ਨਾ ਖਾਣ ਤੋਂ ਸਉਗੰਦ = ਸਹੁੰ ਖਾਧੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਸਹੁਰਾ ਘਰਿ ਜਾਵਾਈਐ; ਪਾਣੀ ਮਦਰਾਜੁ।

ਸਹੁਰਾ ਜਾਵਾਈਐ = ਜਵਾਈ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਪਾਣੀ ਪੀਤਾ ਭੀ ਮਦਰਾਜੁ = ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ।

ਸਹਾ ਨ ਖਾਈ ਚੂਹੜਾ; ਮਾਇਆ ਮੁਹਤਾਜੁ।

ਚੂਹੜਾ ਸਹਾ = ਸਹੇ ਦਾ ਮਾਸ ਨ = ਨਹੀਂ ਖਾਈ = ਖਾਂਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਕਿਤਨਾ ਭੀ ਮੁਹਤਾਜੁ = ਮੁਥਾਜ ਭਾਵ ਲੋੜ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ **ਅਥਵਾ** ਕਿਤਨਾ ਭੀ ਭੁੱਖਾ ਹੋਵੇ।

ਜਿਉ ਮਿਠੈ ਮਖੀ ਮਰੈ; ਤਿਸੁ ਹੋਇ ਅਕਾਜੁ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਮਿਠੈ = ਮਿੱਠੇ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਮੱਖੀ ਮਰੈ = ਮਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਤਿਸੁ = ਉਸ ਦਾ ਹੀ ਅਕਾਜੁ = ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇ = ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਤਿਉ ਧਰਮਸਾਲ ਦੀ ਝਾਕ ਹੈ; ਵਿਹੁ ਖੰਡੂ ਪਾਜੁ ॥੧੨॥

ਤਿਉ = ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਜੋ ਧਰਮਸਾਲ = ਸਤਿਸੰਗਤ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਉੱਤੇ ਚੋਰੀ ਵਾਲੀ ਬਿਰਤੀ ਨਾਲ ਝਾਕ = ਨਜ਼ਰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਖੰਡੂ ਪਾਜੁ = ਖੰਡ ਵਿਚ ਲਪੇਟੀ ਹੋਈ ਵਿਹੁ = ਜ਼ਹਿਰ ਵਾਂਗ ਹੈ॥੧੨॥

ਚੂਹੜਿਆਂ ਦਾ ਪੀਰ ਮਖ਼ਦੂਮ ਜਹਾਨੀਆ ਉੱਚ ਨਿਵਾਸੀ ਇਸੇ ਖ਼ਿਆਲ ਦਾ ਪੁਰਖ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਅਨੁਸਾਰ ਚੂਹੜੇ ਸਹੇ ਦਾ ਮਾਸ ਹਰਾਮ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਚੂਹੜੇ ਹੋਰ ਭੀ ਕਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲਾਲਬੇਗ ਜੋ ਵਾਲਮੀਕਿ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਹੈ, ਉਹ ਸਹੀ ਦੇ ਦੁੱਧ ਨਾਲ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਪਲਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਹਾ ਖਾਣਾ ਹਰਾਮ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰ ਚੂਹੜੇ ਨੇ ਗਊ ਦਾ ਵੱਛਾ ਮਾਰ ਕੇ ਟੋਕਰੇ ਹੇਠ ਲੁਕੋ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਮਾਲਕ ਨੇ ਆ ਕੇ ਤਲਾਸ਼ੀ ਲਈ ਤਦ ਲਾਲਬੇਗ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਰਕੇ ਵੱਛਾ ਸਹੇ ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਿਆ, ਤਦ ਤੋਂ ਸਹਾ ਖਾਣਾ ਵਰਜਿਆ ਗਿਆ।

ਪਉੜੀ ੧੩ (ਪੂਜਾ ਦਾ ਧਾਨ)

ਖਰਾ ਦੁਹੇਲਾ ਜਗ ਵਿਚਿ; ਜਿਸ ਅੰਦਰਿ ਝਾਕੁ।

ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਧਰਮਸਾਲ ਦੇ ਧਾਨ ਦੀ ਝਾਕੁ = ਹਿਰਸ ਹੈ, ਉਹ ਜਗ = ਜਗਤ ਵਿਚ ਖਰਾ = ਬਹੁਤ ਦੁਹੇਲਾ = ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸੋਇਨੇ ਨੋ ਹਥੁ ਪਾਇਦਾ; ਹੁਇ ਵੰਞੈ ਖਾਕੁ।

ਐਸਾ ਮਨੁੱਖ ਜੇਕਰ ਸੋਇਨੇ = ਸੋਨੇ ਨੋ = ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾਇਦਾ = ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਖਾਕੁ = ਮਿੱਟੀ ਹੁਇ = ਹੋ ਵੰਞੈ = ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਜੇ ਸੁਇਨੇ ਨੋ ਓਹੁ ਹਥੁ ਪਾਏ ਤਾ ਖੇਹੂ ਸੇਤੀ ਰਲਿ ਗਇਆ॥

(ਗਉੜੀ ਕੀ ਵਾਰ ਮ: ੪, ਅੰਗ ੩੦੭)

ਇਠ ਮਿਤ ਪੁਤ ਭਾਇਰਾ; ਵਿਹਰਨਿ ਸਭ ਸਾਕੁ।

ਉਸ ਦੇ ਇਠ = ਪਿਆਰੇ ਮਿਤ = ਮਿੱਤਰ, ਪੁੱਤਰ, ਭਾਇਰਾ = ਭਰਾ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸਾਕ-ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਹਰਨਿ = ਰੁੱਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸੋਗੁ ਵਿਜੋਗੁ ਸਰਾਪੁ ਹੈ; ਦੁਰਮਤਿ ਨਾਪਾਕੁ।

ਉਸ ਨੂੰ ਸਦਾ ਸੋਗੁ = ਗ਼ਮ ਤੇ ਸਾਕ-ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵਿਜੋਗੁ = ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਸਰਾਪ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਦੁਰਮਤਿ = ਖੋਟੀ ਮਤ ਕਰਕੇ ਨਾਪਾਕੁ = ਅਪਵਿੱਤਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਵਤੈ ਮੁਤੜਿ ਰੰਨ ਜਿਉ; ਦਰਿ ਮਿਲੈ ਤਲਾਕੁ।

('ਵੱਤੈ' ਤੇ 'ਮੁੱਤੜਿ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਮੁਤੜਿ = ਛੁੱਟੜ ਰੰਨ = ਇਸਤਰੀ ਪਤੀ ਦੀ ਛੱਡੀ ਹੋਈ ਦਰ ਦਰ ਉੱਤੇ ਭਟਕਦੀ ਵਤੈ = ਫਿਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤੀ ਵੱਲੋਂ ਤਲਾਕ ਮਿਲੈ = ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਛੁੱਟੜ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਧਨ ਵੱਲ ਮਾੜੀ ਝਾਕ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰ ਉੱਤੇ ਤਲਾਕ ਦੇਣ ਰੂਪ ਧੱਕੇ ਹੀ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਪ੍ਰਭੂ ਦਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਦੁਖੁ ਭੁਖੁ ਦਾਲਿਦ ਘਣਾ; ਦੋਜਕ ਅਉਤਾਕੁ ॥੧੩॥

ਐਸੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅੰਦਰ ਘਣਾ = ਬਹੁਤ ਦੁੱਖ, ਮਾਇਕੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਭੁੱਖ ਤੇ

ਦਾਲਿਦ = ਦਲਿੱਦਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਦੋਜਕ = ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਅਉਤਾਕੁ = ਘਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ॥੧੩॥

ਪਉੜੀ ੧੪ (ਪੂਜਾ ਦਾ ਧਾਨ)

ਵਿਗੜੈ ਚਾਟਾ ਦੁਧ ਦਾ; ਕਾਂਜੀ ਦੀ ਚੁਖੈ।

ਜਿਵੇਂ ਦੁੱਧ ਦੇ ਚਾਟਾ = ਘੜੇ ਵਿਚ ਕਾਂਜੀ ਦੀ ਇਕ ਚੁਖੈ = ਬੂੰਦ ਮਿਲਾ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਦੁੱਧ ਵਿਗੜੈ = ਖ਼ਰਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਜੀਵਨ ਅੰਦਰ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਪੂਜਾ ਦੇ ਧਾਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਵਿਗੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਹਸ ਮਣਾ ਰੂਈਂ ਜਲੈ; ਚਿਣਗਾਰੀ ਧੁਖੈ।

ਜਿਵੇਂ ਸਹਸ = ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮਣ ਰੂਈਂ = ਰੂੰ ਉੱਤੇ ਅੱਗ ਦੀ ਚਿਣਗਾਰੀ = ਚਿੰਗਾਰੀ ਧੁਖੈ = ਧੁਖ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਰੂੰ ਜਲੈ = ਜਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਿਸ ਅੰਦਰ ਪੂਜਾ ਦੇ ਧਾਨ ਰੂਪੀ ਅੱਗ ਦੀ ਚਿੰਗਾਰੀ ਧੁਖਣ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਭਗਤੀ ਦਾ ਤੇਜ-ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਬੂਰੁ ਵਿਣਾਹੇ ਪਾਣੀਐ; ਖਉ ਲਾਖਹੁ ਰੁਖੈ।

ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀਐ = ਪਾਣੀ ਅੰਦਰ ਬੂਰ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਪਾਣੀ ਵਿਣਾਹੇ = ਖ਼ਰਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਜੀਵਨ ਅੰਦਰ, ਜੋ ਪਾਣੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਨਿਰਮਲ ਗੁਣ ਹਨ, ਉਹ ਬੂਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਪੂਜਾ ਦੇ ਧਾਨ ਨਾਲ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਲਬੁ ਵਿਣਾਹੇ ਮਾਣਸਾ ਜਿਉ ਪਾਣੀ ਬੂਰੁ ॥ *(ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ, ਬਲਵੰਡ ਸਤਾ, ਅੰਗ ੯੬੭)*

ਜਿਵੇਂ ਰੁਖੈ = ਰੁੱਖ ਨੂੰ ਲਾਖਹੁ = ਲਾਖ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਰੁੱਖ ਨੂੰ ਖਉ = ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅੰਦਰ ਪੂਜਾ ਦੇ ਧਾਨ ਰੂਪੀ ਲਾਖ ਲੱਗਣ ਕਾਰਨ ਜੀਵਨ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਿਉ ਉਦਮਾਦੀ ਅਤੀਸਾਰੁ; ਖਈ[1] ਰੋਗੁ ਮਨੁਖੈ।

ਜਿਵੇਂ ਉਦਮਾਦੀ = ਪਾਗਲ ਨੂੰ ਅਤੀਸਾਰੁ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਮਨੁਖੈ = ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਖਈ ਦਾ ਰੋਗ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪੂਜਾ ਦੇ ਧਾਨ ਖਾਣ ਦਾ ਰੋਗ ਲੱਗ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਿਉ ਜਾਲਿ ਪੰਖੇਰੂ ਫਾਸਦੇ; ਚੁਗਣ ਦੀ ਭੁਖੈ।

(‘ਚੁਗਣ’ ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਪੰਖੇਰੂ = ਪੰਛੀ ਦਾਣਾ ਚੁਗਣ ਦੀ ਭੁਖੈ = ਭੁੱਖ ਕਰਕੇ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਜਾ ਫਾਸਦੇ = ਫਸਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖ ਵੀ ਪੂਜਾ ਦੇ ਧਾਨ ਦੇ ਲਾਲਚ ਵਿਚ ਜਮਾਂ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਜਕੜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

---

੧. **ਖਈ**—ਖ਼ਾਂਸੀ, ਨਜ਼ਲਾ ਵਿਗੜ ਕੇ ਫੇਫੜਿਆਂ ਵਿਚ ਬਲਗਮ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋਣਾ, ਖ਼ਾਂਸੀ ਦੁਆਰਾ ਖ਼ੂਨ ਆਉਣਾ, ਇਹ ਖਈ ਰੋਗ ਹੈ।

ਤਿਉ ਅਜਰੁ ਝਾਕ ਭੰਡਾਰ ਦੀ; ਵਿਆਪੇ ਵੇਮੁਖੈ ॥੧੪॥

ਤਿਉ = ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਧਰਮਸਾਲ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਦੀ ਅਜਰੁ = ਨਾ ਜਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਝਾਕ = ਨਜ਼ਰ ਜਿਸ ਵੇਮੁਖੈ = ਬੇਮੁੱਖ ਨੂੰ ਵਿਆਪੇ = ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ॥੧੪॥

ਨੋਟ : ਚੁੱਖੈ, ਧੁੱਖੈ, ਰੁੱਖੈ, ਮਨੁੱਖੈ, ਭੁੱਖੈ, ਵੇਮੁੱਖੈ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਾਠ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ।

ਪਉੜੀ ੧੫ (ਪੂਜਾ ਦਾ ਧਾਨ)

ਅਉਚਰੁ ਝਾਕ ਭੰਡਾਰ ਦੀ; ਚੁਖੁ ਲਗੈ ਚਖੀ।

('ਚੱਖੀ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਧਰਮਸਾਲ ਦੇ ਭੰਡਾਰੇ ਦੀ ਮਾੜੀ ਝਾਕ = ਨਜ਼ਰ ਰੱਖਣੀ ਅਉਚਰੁ = ਅਭੱਖ ਖਾਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਦੇ ਚਖੀ = ਚੱਖਣ ਦੀ ਚੁਖੁ = ਚਾਹਨਾ ਲਗੈ = ਲੱਗ ਜਾਵੇ :

ਹੋਇ ਦੁਕੁਧਾ ਨਿਕਲੈ; ਭੋਜਨੁ ਮਿਲਿ ਮਖੀ।

('ਮੱਖੀ' ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਭੋਜਨ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਮੱਖੀ ਅੰਦਰ ਚਲੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਦੁਕੁਧਾ = ਉਲਟੀ ਦੁਆਰਾ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਪੂਜਾ ਦਾ ਧਾਨ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਉਲਟਾ ਹੋ ਕੇ ਨਿਕਲੈ = ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ।

ਰਾਤਿ ਸੁਖਾਲਾ ਕਿਉ ਸਵੈ; ਤਿਣੁ ਅੰਦਰਿ ਅਖੀ।

('ਅੱਖੀ' ਬੋਲੋ)

ਜਿਸ ਦੀ ਅਖੀ = ਅੱਖ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਤਿਣੁ = ਤਿਣਕਾ ਪੈ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕਿਉ = ਕਿਵੇਂ ਸੁਖਾਲਾ = ਸੁਖ ਨਾਲ ਸਵੈ = ਸੌਂ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਿਸ ਦੀ ਅੱਖ ਵਿਚ ਪੂਜਾ ਦੀ ਝਾਕ ਦਾ ਤਿਣਕਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਵਸਥਾ ਰੂਪੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਸਮਾਧੀ ਰੂਪ ਨੀਂਦ ਕਿਵੇਂ ਸੌਂ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਸੌਂ ਸਕਦਾ।

ਕਖਾਂ ਦਬੀ ਅਗਿ ਜਿਉ; ਓਹੁ ਰਹੈ ਨ ਰਖੀ।

('ਰੱਖੀ' ਬੋਲੋ)

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਕੱਖਾਂ ਵਿਚ ਅੱਗ ਨੂੰ ਦਬੀ = ਦਬਾ ਕੇ ਰੱਖੀਏ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰਖੀ = ਰੱਖਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਉਹ ਰਹੈ = ਰਹਿ ਨ = ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਜਾ ਦਾ ਧਾਨ ਖਾਣਾ ਵੀ ਕੱਖਾਂ ਵਿਚ ਅੱਗ ਲੁਕਾਉਣ ਵਾਂਗ ਹੈ, ਜੋ ਇਕ ਦਿਨ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਝਾਕ ਝਕਾਈਐ ਝਾਕਵਾਲੁ; ਕਰਿ ਭਖ ਅਭਖੀ।

('ਅਭੱਖੀ' ਬੋਲੋ)

ਝਾਕਵਾਲਾ ਭਾਵ ਲੋਭੀ ਝਾਕ ਝਕਾਈਐ = ਝਾਕਦਾ ਭਾਵ ਤੱਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਅਭਖੀ = ਨਾ ਖਾਣ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਵੀ ਭਖ = ਖਾਣਾ ਕਰਿ = ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਉਬਰੇ; ਗੁਰੁ ਸਿਖਾਂ ਲਖੀ ॥੧੫॥

('ਲਖੀ' ਪੋਲਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ)

ਪਰ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਪਰਸਾਦੀ = ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਇਹ ਗੱਲ ਲਖੀ = ਜਾਣ ਲਈ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਇਸ ਝਾਕ ਤੋਂ ਉਬਰੇ = ਬਚ ਗਏ ਹਨ ॥੧੫॥

ਪਉੜੀ ੧੬ (ਧਰਮਸਾਲ ਝਾਕੀਆਂ ਦਾ ਲੱਛਣ)

ਜਿਉ ਘੁਣ ਖਾਧੀ ਲਕੜੀ; ਵਿਣੁ ਤਾਣਿ ਨਿਤਾਣੀ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਘੁਣ ਨਾਮੇ ਕੀੜੇ ਦੀ ਖਾਧੀ ਹੋਈ ਲੱਕੜੀ ਤਾਣਿ = ਬਲ ਤੋਂ ਵਿਣੁ = ਬਿਨਾਂ ਨਿਤਾਣੀ = ਬਲ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪੂਜਾ ਦਾ ਧਾਨ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਨਿਰਬਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਜਾਣੁ ਡਰਾਵਾ ਖੇਤ ਵਿਚਿ; ਨਿਰਜੀਉ ਪਰਾਣੀ।

ਜਾਣੁ = ਜਾਨਣਾ ਕਰੋ, ਜਿਵੇਂ ਖੇਤ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਨਕਲੀ ਆਕਾਰ ਦਾ ਡਰਾਵਾ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਲੋਕ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਨਿਰਜੀਉ = ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਭਾਵ ਬੇਜਾਨ ਪ੍ਰਾਣੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪੂਜਾ ਦਾ ਧਾਨ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਪਰਮਾਰਥੀ ਜੀਵਨ ਵੱਲੋਂ ਬੇਜਾਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਿਉ ਧੂਅਰੁ ਝੜਵਾਲੁ ਦੀ; ਕਿਉ ਵਰਸੈ ਪਾਣੀ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਧੂਅਰੁ = ਧੂੰਏਂ ਦੀ ਝੜਵਾਲੀ ਭਾਵ ਧੂੰਏਂ ਦੇ ਬੱਦਲ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਕਿਉ = ਕਿਵੇਂ ਵਰਸੈ = ਵਰਸੇਗਾ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਵਰਸ ਸਕਦਾ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਧੂੰਏਂ ਦੇ ਬੱਦਲ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਧਰਮ ਕਿਰਤ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਪੁਰਸ਼ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇਣ ਰੂਪੀ ਵਰਖਾ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

ਜਿਉ ਥਣ ਗਲ ਵਿਚਿ ਬਕਰੀ; ਦੁਹਿ ਦੁਧੁ ਨ ਆਣੀ।

('ਗਲ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਬੱਕਰੀ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚਲੇ ਥਣਾਂ ਨੂੰ ਦੁਹਿ = ਚੋਣ ਨਾਲ ਦੁੱਧ ਨ = ਨਹੀਂ ਆਣੀ = ਆਉਂਦਾ ਭਾਵ ਨਿਕਲਦਾ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬੱਕਰੀ ਦੇ ਗਲ ਵਾਲੇ ਥਣਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਪੂਜਾ ਦਾ ਧਾਨ ਖਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਸ਼ਕਾਮਤਾ ਕਰਮਾਂ ਰੂਪੀ ਦੁੱਧ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਭਾਵ ਨਿਕਲਦਾ।

ਝਾਕੈ ਅੰਦਰਿ ਝਾਕਵਾਲੁ; ਤਿਸੁ ਕਿਆ ਨੀਸਾਣੀ।

ਜੋ ਝਾਕਵਾਲੁ = ਝਾਕਣ ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਲੋਭੀ ਪੂਜਾ ਦੇ ਧਾਨ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਝਾਕੈ = ਝਾਕਦਾ ਭਾਵ ਤੱਕਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਿਸੁ = ਉਸ ਦੀ ਕਿਆ = ਕੀ ਨੀਸਾਣੀ = ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ ?

ਜਿਉ ਚਮੁ ਚਟੈ ਗਾਇ ਮਹਿ; ਓਹ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਣੀ॥੧੬॥

('ਮਹਿੰ' ਟਿੱਪੀ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਗਾਇ = ਗਊ ਅਤੇ ਮਹਿ = ਮੱਝ ਦੇ ਕੱਟੇ ਵੱਛੇ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਦੁੱਧ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀਆਂ ਤਾਂ ਗੁੱਜਰ ਲੋਕ ਦੁੱਧ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਖੱਲ ਵਿਚ ਤੂੜੀ ਭਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਚੋਣ ਵੇਲੇ ਉਹ ਤੂੜੀ ਭਰਿਆ ਚੰਮ ਗਊ ਅਤੇ ਮੱਝ ਅੱਗੇ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬੱਚਾ ਸਮਝ ਕੇ ਚਟੈ = ਚੱਟਦੀ ਹੈ ਤੇ ਦੁੱਧ ਦੇ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਭੁਲਾਣੀ = ਭੁੱਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗਊ ਅਤੇ ਮੱਝ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਪੂਜਾ ਦਾ ਧਾਨ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਇਸ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਫਸੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਨਾ ਖਾਈਏ ਤਾਂ ਭੁੱਖੇ ਹੀ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੇ, ਇਹ ਭੁੱਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ॥੧੬॥

ਪਉੜੀ ੧੭ (ਸਾਧ ਤੇ ਅਸਾਧ ਦੇ ਲੱਛਣ)

ਗੁਛਾ ਹੋਇ ਧ੍ਰਿਕੋਨਿਆ; ਕਿਉ ਵੁੜੀਐ ਦਾਖੈ।

ਜਿਵੇਂ ਧ੍ਰਿਕੋਨਿਆ = ਡੇਕਾਂ ਦੇ ਗੁੱਛੇ ਹੋਇ = ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਦਾਖੈ = ਦਾਖਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਉ = ਕਿਵੇਂ ਵੁੜੀਐ = ਵਡਿਆਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਵਡਿਆਏ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਡੇਕ ਦੇ ਗੁੱਛਿਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਅਸਾਧ ਪਾਖੰਡੀ ਲੋਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਧ ਰੂਪ ਦਾਖਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਵਡਿਆਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦੀਆਂ ਦਾਖਾਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਡਿਆਏ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ।

ਅਕੈ ਕੇਰੀ ਖਖੜੀ; ਕੋਈ ਅੰਬੁ ਨ ਆਖੈ।

('ਅੱਕੈ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਅਕੈ = ਅੱਕ ਕੇਰੀ = ਦੀ ਖਖੜੀ = ਕੱਕੜੀ ਭਾਵ ਅੱਕ ਦੇ ਫਲ ਨੂੰ ਕੋਈ ਭੀ ਅੰਬੁ ਨ = ਨਹੀਂ ਆਖੈ = ਆਖਦਾ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅੱਕ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਅਸਾਧ ਪਾਖੰਡੀ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪ ਖੱਖੜੀਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਭੀ ਅੰਬ ਰੂਪ ਭਗਤੀ ਦੇ ਫਲ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ।

ਗਹਣੇ ਜਿਉ ਜਰਪੋਸ ਦੇ; ਨਹੀ ਸੋਇਨ ਸਾਖੈ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਜਰਪੋਸ = ਮੁਲੰਮੇ ਦੇ ਗਹਿਣਿਆਂ ਦੇ = ਦੀ ਕੋਈ ਭੀ ਸਾਖੈ = ਉਗਾਹੀ ਨਹੀਂ ਭਰਦਾ ਕਿ ਇਹ ਸੋਇਨ = ਸੋਨੇ ਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮੁਲੰਮੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਅਸਾਧ ਅਗਿਆਨੀ ਲੋਕ ਬਣਾਉਟੀ ਹਨ, ਉਹ ਸੋਨੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸ਼ੁੱਧ ਸਰੂਪ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ।

ਫਟਕ ਨ ਪੁਜਨਿ ਹੀਰਿਆਂ; ਓਇ ਭਰੇ ਬਿਆਖੈ।

('ਫਟਕ' ਪੋਲਾ, 'ਪੁੱਜਨਿ' ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਫਟਕ = ਬਿਲੌਰ ਹੀਰਿਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਪੁਜਨਿ = ਪੁੱਜ ਸਕਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਓਇ = ਉਹ ਬਿਆਖੈ (ਬਿ + ਆਖੈ) ਬਿ = ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਆਖੈ = ਆਖਣ ਨਾਲ ਭਾਵ ਉਗਾਹੀ ਭਰਨ ਨਾਲ ਭੀ ਹੀਰੇ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੇ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬਿਲੌਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਅਸਾਧ ਪਾਖੰਡੀ ਹੀਰਿਆਂ ਰੂਪ ਸਾਧ ਜਨਾਂ ਦੀ ਕਰਨੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਪੁੱਜ ਸਕਦੇ, ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੇਲੇ ਚਾਟੜੇ ਕਹਿਣ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਰੱਬ ਦਾ ਰੂਪ ਹੀ ਹੋ ਗਏ, ਇਹ ਉਗਾਹੀ ਭਰਨ, ਫਿਰ ਵੀ ਹੀਰੇ ਰੂਪ ਸੰਤ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੇ।

ਧਉਲੇ ਦਿਸਨਿ ਛਾਹਿ ਦੁਧੁ; ਸਾਦਹੁ ਗੁਣ ਗਾਖੈ।

ਜਿਵੇਂ ਦੁੱਧ ਤੇ ਛਾਹਿ = ਲੱਸੀ ਦੋਵੇਂ ਧਉਲੇ = ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਦੇ ਦਿਸਨਿ = ਦਿੱਸਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸਾਦਹੁ = ਸੁਆਦ ਕਰਕੇ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਗੁਣ ਦੀ ਗਾਖੈ = ਪਰਖ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੋ ਪੁਰਖ ਚੰਗੇ ਬਸਤਰਾਂ ਵਾਲੇ ਦਿੱਸਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਪਰਖ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਲੱਸੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਲਾਲਚ ਦੀ ਖਟਿਆਈ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਹੜਾ ਦੁੱਧ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਧਰਮੀ ਹੈ।

ਤਿਉ ਸਾਧ ਅਸਾਧ ਪਰਖੀਅਨਿ; ਕਰਤੂਤਿ ਸੁਭਾਖੈ ॥੧੭॥

ਤਿਉ = ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਸਾਧ ਤੇ ਅਸਾਧ ਦੋਵੇਂ ਕਰਤੂਤਿ = ਕਰਣੀ ਤੇ ਸੁਭਾਖੈ = ਬੋਲੀ ਤੋਂ ਪਰਖੀਅਨਿ = ਪਰਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਹੜਾ ਸਾਧ ਹੈ ਤੇ ਕਿਹੜਾ ਅਸਾਧ ਹੈ॥੧੭॥

ਪਉੜੀ ੧੮ (ਚਹੁੰ ਵਰਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਰਮੁਖ ਸਾਧ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ)

ਸਾਵੇ ਪੀਲੇ ਪਾਨ ਹੋਇ; ਓਇ ਵੇਲਹੁ ਤੁਟੈ।

ਜਿਵੇਂ ਪਾਨ ਦੇ ਪੱਤੇ ਸਾਵੇ = ਹਰੇ ਤੇ ਪੀਲੇ ਹੋਇ = ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਓਇ = ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਲਹੁ = ਵੇਲ ਤੋਂ ਤੁਟੈ = ਟੁੱਟਣ ਮਗਰੋਂ ਕੁੜੱਤਣ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਚਿਤ ਮਿਤਾਲੇ ਫੋਫਲੇ; ਫਲ ਬਿਰਖਹੁ ਛੁਟੈ।

ਫੋਫਲੇ = ਸੁਪਾਰੀਆਂ ਦੇ ਫਲ ਜਦੋਂ ਬਿਰਖਹੁ = ਬ੍ਰਿਛ ਤੋਂ ਛੁਟੈ = ਛੁੱਟੇ ਭਾਵ ਡਿੱਗਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਚਿਤ ਮਿਤਾਲੇ = ਰੰਗ-ਬਰੰਗੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਕਥ ਹੁਰੇਹੀ ਭੂਸਲੀ; ਦੇ ਚਾਵਲ ਚੁਟੈ।

('ਕੱਥ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਕੱਥ ਹੁਰੇਹੀ = ਹਲਕੇ ਭੂਸਲੀ = ਮਿੱਟੀ ਰੰਗ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਚਾਵਲ ਜਿੰਨੀ ਚੁਟੈ = ਚੁੱਟਕੀ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਪਾਈਦੀ ਹੈ।

ਚੂਨਾ ਦਿਸੈ ਉਜਲਾ; ਦਹਿ ਪਥਰੁ ਕੁਟੈ।

ਚੂਨਾ ਉਜਲਾ = ਚਿੱਟਾ ਦਿਸੈ = ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਪੱਥਰ ਨੂੰ ਦਹਿ = ਸਾੜ ਕੇ ਤੇ ਕੁਟੈ = ਕੁੱਟ ਕੇ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਆਪੁ ਗਵਾਇ ਸਮਾਇ ਮਿਲਿ; ਰੰਗੁ ਚੀਚ ਵਹੁਟੈ।

ਇਹ ਚਾਰੇ (ਪਾਨ, ਸੁਪਾਰੀ, ਕੱਥ, ਚੂਨਾ) ਆਪੋ-ਆਪਣਾ ਰੰਗ ਗਵਾਇ = ਗਵਾ ਕੇ ਜਦੋਂ ਆਪੋ ਵਿਚ ਸਮਾਇ = ਸਮਾਈ ਕਰ ਕੇ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੰਗ ਚੀਚ ਵਹੁਟੈ = ਵਹੁਟੀ[1] ਵਰਗਾ ਲਾਲ ਚੂ-ਚੂਹਾ ਰੰਗ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਤਿਉ ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਵਿਚਿ ਸਾਧ ਹਨਿ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਮੁਹ ਜੁਟੈ ॥੧੮॥

ਤਿਉ = ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਚਹੁ = ਚਾਰ ਵਰਨਾਂ (ਖੱਤਰੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਸ਼ੂਦ, ਵੈਸ਼) ਦੇ ਲੋਕ ਜਦੋਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨਾਲ ਮੁਹ = ਮੂੰਹ ਜੁਟੈ = ਜੋੜ ਕੇ ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਬਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸਾਧ ਜਨ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥੧੮॥

ਨੋਟ : ਤੁੱਟੈ, ਛੁੱਟੈ, ਚੁੱਟੈ, ਕੁੱਟੈ, ਵਹੁੱਟੈ, ਜੁੱਟੈ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਾਠ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ।

ਪਉੜੀ ੧੯ (ਭੇਖੀ ਸਾਧ)

ਚਾਕਰ ਸਭ ਸਦਾਇਦੇ; ਸਾਹਿਬ ਦਰਬਾਰੇ।

ਸਭ = ਸਾਰੇ ਚਾਕਰ = ਨੌਕਰ ਸਾਹਿਬ = ਮਾਲਕ ਦੇ ਦਰਬਾਰੇ = ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨੌਕਰ ਸਦਾਇਦੇ = ਸਦਾਉਂਦੇ ਹਨ।

---

੧. **ਚੀਚ ਵਹੁਟੀ**—ਬਰਸਾਤ ਦੇ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਇਕ ਲਾਲ ਜੀਵ, ਜਿਸ ਉੱਪਰ ਲੂੰਆਂ ਮਖ਼ਮਲ ਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਨਿਵ ਨਿਵ ਕਰਨਿ ਜੁਹਾਰੀਆਂ; ਸਭ ਸੈ ਹਥੀਆਰੇ।

ਨਿਵ ਨਿਵ = ਝੁਕ ਝੁਕ ਕੇ ਭਾਵ ਨਿਮਰਤਾ ਵਿਚ ਜੁਹਾਰੀਆਂ = ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਕਰਨਿ = ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਸੈ = ਸੈਂਕੜੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਆਦਿਕ ਹਥੀਆਰੇ = ਹਥਿਆਰਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ।

ਮਜਲਸ ਬਹਿ ਬਾਫਾਇੰਦੇ; ਬੋਲ ਬੋਲਨਿ ਭਾਰੇ।

ਮਜਲਸ = ਸਭਾ ਵਿਚ ਬਹਿ = ਬੈਠ ਕੇ ਬਾਫਾਇੰਦੇ = ਦਮ ਮਾਰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਭਾਰੇ ਬੋਲ ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਬੋਲਨਿ = ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵੱਡੇ ਸੂਰਮੇ ਹਾਂ।

ਗਲੀਏਂ ਤੁਰੇ ਨਚਾਇੰਦੇ; ਗਜਗਾਹ ਸਵਾਰੇ।

ਗਲੀਏਂ = ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਘੋੜੇ ਨਚਾਇੰਦੇ = ਨਚਾਉਂਦੇ ਤੁਰੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗਜਗਾਹ = ਹਾਥੀਆਂ ਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਗਹਿਣੇ ਪਾ ਕੇ ਸਵਾਰਦੇ ਹਨ।

ਰਣ ਵਿਚਿ ਪਇਆਂ ਜਾਣੀਅਨਿ; ਜੋਧ ਭਜਣਹਾਰੇ।

ਪਰ ਉਹ ਰਣ = ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਪਇਆਂ = ਪਿਆਂ ਹੀ ਜਾਣੀਅਨਿ = ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜੋਧ = ਸੂਰਮੇ ਕਿਹੜੇ ਹਨ ਤੇ ਭਜਣਹਾਰੇ = ਭੱਜਣ ਵਾਲੇ ਭਗੌੜੇ ਕਿਹੜੇ ਹਨ ?

ਤਿਉ ਸਾਂਗਿ ਸਿਵਾਪਨ ਸਨਮੁਖਾਂ; ਬੇਮੁਖ ਹਤਿਆਰੇ ॥੧੯॥

ਤਿਉ = ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਸਾਂਗਿ = ਨਕਲ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਸਨਮੁਖ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਪਰਖ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਸਿਵਾਪਨ = ਪਛਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਭੇਖੀ ਬੇਮੁੱਖ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਹਤਿਆਰੇ ਤੇ ਪਾਪੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ॥੧੯॥

ਪਉੜੀ ੨੦ (ਗੁਰੂ ਸਾਂਗ)

ਜੇ ਮਾਂ ਹੋਵੈ ਜਾਰਨੀ; ਕਿਉ ਪੁਤੁ ਪਤਾਰੇ।

ਜੇ = ਜੇਕਰ ਮਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਜਾਰਨੀ = ਵਿਭਚਾਰਨੀ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪੁਤੁ = ਪੁੱਤਰ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉ = ਕਿਵੇਂ ਪਤਾਰੇ = ਬੇਇੱਜ਼ਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਉਸ ਦੀ ਪਤ ਨੂੰ ਮੰਦਾ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਗਾਈ ਮਾਣਕੁ ਨਿਗਲਿਆ; ਪੇਟੁ ਪਾੜਿ ਨ ਮਾਰੇ।

('ਗਾਈਂ' ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜੇਕਰ ਗਾਈ = ਗਾਂ ਮਾਣਕ ਨਿਗਲਿਆ = ਨਿਗਲ ਲਵੇ ਤਾਂ ਮਾਣਕ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪੇਟ ਨੂੰ ਪਾੜ ਕੇ ਮਾਰੇ = ਮਾਰਨਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ।

ਜੇ ਪਿਰੁ ਬਹੁ ਘਰ ਹੰਢਣਾ; ਸਤੁ ਰਖੈ ਨਾਰੇ।

ਜੇ = ਜੇਕਰ ਪਿਰੁ = ਪਤੀ ਬਹੁ = ਬਹੁਤ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰ ਭੋਗਦਾ ਹੰਢਣਾ = ਫਿਰੇ ਤਾਂ ਵੀ ਨਾਰੇ = ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਤ ਧਰਮ ਕਾਇਮ ਰਖੈ = ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਅਮਰੁ ਚਲਾਵੈ ਚੰਮ ਦੇ; ਚਾਕਰ ਵੇਚਾਰੇ।

ਜੇਕਰ ਰਾਜਾ ਆਪਣੇ ਅਮਰੁ = ਹੁਕਮ ਦੁਆਰਾ ਚੰਮ ਦੇ ਰੁਪਏ ਚਲਾਵੈ = ਚਲਾ ਦੇਵੇ, ਜਿਵੇਂ ਹੇਮੂੰ ਬਾਣੀਏ ਨੇ ਚੰਮ ਦੇ ਸਿੱਕੇ ਚਲਾ ਦਿੱਤੇ ਸੀ, ਤਾਂ ਚਾਕਰ = ਨੌਕਰ ਵਿਚਾਰੇ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣਾ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਜੇ ਮਦੁ ਪੀਤਾ ਬਾਮਣੀ; ਲੋਇ ਲੁਝਣਿ ਸਾਰੇ।

('ਬਾਮ੍ਹਣੀ' ਭਾਰਾ ਬੋਲੋ)

ਜੇ = ਜੇਕਰ ਬਾਮਣੀ = ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮਦੁ = ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਤਾ = ਪੀ ਲਵੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਲੋਇ = ਲੋਕ ਉਸ ਨਾਲ ਲੁਝਣਿ = ਝਗੜਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਦੇ ਨਹੀਂ।

ਜੇ ਗੁਰ ਸਾਂਗਿ ਵਰਤਦਾ; ਸਿਖ ਸਿਦਕ ਨ ਹਾਰੇ ॥੨੦॥

ਜੇ = ਜੇਕਰ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਸਾਂਗਿ = ਕੌਤਕ ਵਰਤਦਾ = ਵਰਤਾ ਕੇ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਦੀ ਪਰਖਣਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਸਿਦਕ ਨ = ਨਹੀਂ ਹਾਰੇ = ਹਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਉੱਤੇ ਆਪਣਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਅਟੁੱਟ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ॥੨੦॥

ਸਾਖੀ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ—ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਸਿੱਖ ਦੇ ਸਿਦਕ 'ਤੇ ਇਹ ੨੦ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਉਚਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਵਿਆਖਿਆ ਸੁਣਾਈ ਤਾਂ ਇਸ ਪਉੜੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਸੁਣ ਕੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਆਪ ਇਤਨੇ ਵੱਡੇ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋ। ਇਸ ਤੁਕ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਗੁਰਮਤਿ ਤੋਂ ਉਲਟ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਗੁਰੂ ਸਾਂਗ ਵਰਤਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਦਾ ਸਿਦਕ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਹਨੇਰੀ ਚੱਲਦੀ ਹੈ, ਕੋਈ ਬ੍ਰਿਛ ਐਸਾ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਦੇ ਪੱਤੇ ਨਹੀਂ ਹਿੱਲਦੇ, ਬਲਕਿ ਕਈ ਕਮਜ਼ੋਰ ਜੜ੍ਹਾਂ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਿਛ ਤਾਂ ਜੜ੍ਹੋਂ ਹੀ ਪੁੱਟੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬਾਕੀ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾਵੇਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਪੁੱਟੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ, ਪਰ ਪੱਤੇ ਸਭ ਦੇ ਹਿੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਬੀਤੀ ਵਾਰਤਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਂਗ ਅੱਗੇ ਬ੍ਰਿਛ ਦੇ ਪੱਤੇ ਹਿੱਲਣ ਵਾਂਗੂੰ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਵੀ ਮਨ ਹਿੱਲ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਤੁਹਾਡੀ ਇਹ ਤਾਂ ਗੱਲ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਹਨੇਰੀ ਆਈ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਦੇ ਪੱਤੇ ਹਿੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਪਹਾੜ ਤਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹਿੱਲਿਆ ਕਰਦੇ। ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਸੁਣ ਲਈ ਕਿ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਇਤਨੇ ਸਿਆਣੇ ਹੋ ਕੇ ਕਿਤਨੀ ਵੱਡੀ ਗ਼ਲਤੀ ਕਰ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਗ਼ਲਤੀ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ, ਪਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੂਖਮ ਹੰਕਾਰ ਨੇ ਪੈਰ ਪਸਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ। ਜਿਵੇਂ ਸੁਨਿਆਰ ਸੋਨੇ ਦੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਖੋਟ ਨੂੰ ਭੀ ਸਹਿਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਠਾਲੀ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਸੁਹਾਗੇ ਨਾਲ ਢਾਲ ਕੇ ਮੈਲ ਕੱਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਉਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਮੈਲ ਕੱਟਣ ਲਈ ਜੋ ਕੌਤਕ ਅਰੰਭਿਆ, ਉਹ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਦਰਜ ਹੈ, ਪਰ ਇਥੇ ਕੇਵਲ ਟੂਕ ਮਾਤਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਸੁੰਦਰ ਘੋੜੇ ਕਾਬਲ ਦੀ ਮੰਡੀ ਵਿੱਚੋਂ ਖ਼ਰੀਦੇ ਜਾਣ। ਘੋੜੇ ਖ਼ਰੀਦਣ ਵਾਸਤੇ ਧਨ ਦੀਆਂ ਥੈਲੀਆਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕੀਤੀਆਂ। ਨਾਲ ਇਕ-ਦੋ ਸਿੱਖ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਨਾਲ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਘੋੜੇ ਖ਼ਰੀਦ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਭੇਜੇ

ਜਾਣ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਘੋੜੇ ਪਸੰਦ ਕਰ ਲਈਏ, ਫਿਰ ਪੈਸੇ ਉਤਾਰਨੇ। ਜੇ ਨਾ ਪਸੰਦ ਹੋਏ ਤਾਂ ਘੋੜੇ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਸੋ ਐਸਾ ਹੀ ਹੋਇਆ, ਵਧੀਆ ਨਸਲ ਦੇ ਘੋੜੇ ਵਪਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਖ਼ਰੀਦੇ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਵਪਾਰੀਆਂ ਨੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕੀਤਾ ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਪੈਸੇ ਲਏ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਸੰਦੀ ਲਈ ਘੋੜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ। ਵਪਾਰੀਆਂ ਨੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣਿਆਂ ਘੋੜਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਪਸੰਦ ਆ ਜਾਣਗੇ। ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪੈਸੇ ਤਿਆਰ ਰੱਖਣੇ। ਜਿੰਨੀ ਵੀ ਰਕਮ ਬਣਦੀ ਸੀ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗਿਣ ਕੇ ਤਿਆਰ ਰੱਖੀ। ਘੋੜੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪਸੰਦ ਕਰ ਲਏ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਿਦਕ ਪਰਖਣ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਸਾਂਗ ਵਰਤਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੰਬੂ ਵਿਚ ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਭਾਵ ਮੋਹਰਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਠੀਕਰੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਦੇਖੀਆਂ ਤਾਂ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਖਿਸਕ ਗਈ ਕਿ ਵਪਾਰੀ ਲੋਕ ਕੀ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਸਿੱਖ ਹੋ ਕੇ ਏਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਠੱਗੀਆਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦੇਸ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਤੇ ਫੜ ਕੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਸੁੱਟਣਗੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਕ ਹੀ ਉਪਾਅ ਸੁੱਝਿਆ ਕਿ ਤੰਬੂ ਪਾੜ ਕੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪਿੱਛੋਂ ਨਿਕਲ ਗਏ ਤੇ ਨਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਉਣ ਜੋਗੇ ਰਹੇ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਾਬਲ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਜੋਗੇ ਰਹੇ। ਮੰਜ਼ਿਲਾਂ ਤੈਅ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਕਾਂਸ਼ੀ ਵਿਚ ਜਾ ਵੜੇ ਤਾਂ ਕਾਂਸ਼ੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਬੀਜਿਆ ਬੀਜ ਪੁੰਗਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਪਾਣੀ ਦੇਣ ਲੱਗੇ ਤੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਕਥਾ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਇਥੋਂ ਤਕ ਵੱਧ ਗਿਆ ਕਿ ਰਾਜ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਥਾ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਰਾਜਾ ਖ਼ੁਦ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਬਣ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਕਾਂਸ਼ੀ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਈਰਖਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਦਿੱਗਯ ਬਿੱਜਯ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭਾਈ ਗੁਰਾਦਸ ਜੀ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਆਏ ਕਿ ਰਾਜੇ 'ਤੇ ਸਾਡਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਣੇ, ਪਰ ਉਹ ਚਰਚਾ ਵਿਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਹਾਰ ਗਏ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕਾਂਸ਼ੀ ਵਿਚ ਸ਼ੋਭਾ ਦੂਣ-ਸਵਾਈ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਰਾਜ-ਗੁਰੂ ਦੀ ਪਦਵੀ ਦੇਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ, ਪਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਸਿੱਖ ਹਾਂ, ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਕਹਾ ਸਕਦਾ। ਫਿਰ ਵੀ ਰਾਜੇ ਨੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਰਾਜ-ਗੁਰੂ ਵਾਲਾ ਸਤਿਕਾਰ ਰੱਖਿਆ ਤੇ ਉਧਰ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਕਾਬਲ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਇਉਂ ਹੋਈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੰਬੂ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲੇ ਹੀ ਸਨ ਤਾਂ ਜੋ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਆਏ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਪਾਰੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਕੀ ਗੱਲ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਪੈਸੇ ਲੈ ਕੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਟਿਕਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਕਿ ਆ ਜਾਣਗੇ। ਪੈਸੇ ਗਿਣਦੇ ਹੋਣਗੇ। ਜਦੋਂ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਭਾਈ ਪਿਰਾਣਾ ਜੀ ਅੰਦਰ ਗਏ ਤਾਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਮੋਹਰਾਂ ਖਿੰਡੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਤੰਬੂ ਪਾਟਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਤੇ ਨਾਲ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਭਾਈ ਪਿਰਾਣਾ ਜੀ ਨੇ ਮੋਹਰਾਂ ਸਾਂਭੀਆਂ ਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਰਕਮ ਉਤਾਰੀ ਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਜਦੋਂ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨਾ ਆਏ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਥੋਂ ਚੱਲਣਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾਈ। ਇਹ ਗੁਪਤ ਭੇਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿਚ ਰਾਤ-ਦਿਨ ਤੜਫਣ ਲੱਗੇ। ਉਸ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਬੋਲ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚੋਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਰਾਤ ਨੂੰ ਬੁੱਕਲ ਵਿਚ ਮੂੰਹ ਦੇ ਦੇ ਕੇ ਰੋਇਆ ਕਰਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ ਦਿਉ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਕਬੀਰ ਕੇਸੋ ਕੇਸੋ ਕੂਕੀਐ ਨ ਸੋਈਐ ਅਸਾਰ ॥
ਰਾਤਿ ਦਿਵਸ ਕੇ ਕੂਕਨੇ ਕਬਹੂ ਕੇ ਸੁਨੈ ਪੁਕਾਰ ॥੨੨੩॥ *(ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੧੩੭੬)*

ਸੋ ਇਹ ਪੁਕਾਰ ਗੁਰੂ ਦਰ ਅੱਪੜਦੀ ਰਹੀ, ਪਰ ਜਾਣ-ਬੁੱਝ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੋਈ ਸੁਨੇਹਾ ਨਹੀਂ ਭੇਜਿਆ,

ਪਰ ਇਕ ਦਿਨ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ, ਉਹ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਵਰਣਨ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਸੁਪਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਚਿਤ੍ਰ ਬਾਨਕ ਬਨੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਪਾਵਨ ਪਵਿਤ੍ਰ ਮਿਤ੍ਰ ਆਜ ਮੋਰੇ ਆਏ ਹੈ।
ਪਰਮ ਦਇਆਲ ਲਾਲ ਲੋਚਨ ਬਿਸਾਲ ਮੁਖ ਬਚਨ ਰਸਾਲ ਮਧੁ ਮਧੁਰ ਪੀਆਏ ਹੈ।
ਸੋਭਿਤ ਸਿਜਾਸਨ ਬਿਲਾਸਨ ਦੈ ਅੰਕਮਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਬਿਸਮ ਹੁਇ ਸਹਜ ਸਮਾਏ ਹੈ।
ਚਾਤ੍ਰਿਕ ਸਬਦ ਸੁਨਿ ਅਖੀਆ ਉਘਰਿ ਗਈ ਭਈ ਜਲ ਮੀਨ ਗਤਿ ਬਿਰਹ ਜਗਾਏ ਹੈ॥੨੦੫॥

(ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਕਬਿੱਤ ੨੦੫)

ਸੁਪਨੇ ਤੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਭਾਵ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ। ਫਿਰ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਵੱਸ ਹੋਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੇਵੜਾ ਭੇਜਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਕਾਂਸ਼ੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੇਰੀ ਨਗਰੀ ਵਿਚ ਗੁਰਦਾਸ ਨਾਮ ਦਾ ਸਾਡਾ ਚੋਰ ਆਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਸਿੱਖ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰੋ। ਇਹ ਮੇਵੜਾ ਕਾਂਸ਼ੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜਾ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਰਾਜਾ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਸੀ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ 'ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਡੌਂਡੀ ਪਿਟਵਾਈ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਚੋਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਪਕੜੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਰੜੀ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲੇਗੀ। ਇਹ ਡੌਂਡੀ ਵਾਲੇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਕੰਨੀਂ ਪਈ, ਹਿਰਦਾ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਭਰ ਗਿਆ ਤੇ ਕਾਂਸ਼ੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਕੋਲ ਜਾ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਗੁਰੂ ਕਾ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਦਿਖਾਇਆ ਅਤੇ ਚੋਰ ਬਾਬਤ ਗੱਲ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ। ਹੁਣ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹੰਗਤਾ ਦੀ ਮੈਲ ਨਿਕਲ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਇਹ ਪਸ਼ਚਾਤਾਪ ਦੇ ਪਾਣੀ, ਬੇਨਤੀਆਂ ਦੇ ਸਾਬਣ ਨਾਲ ਸ਼ੁੱਧ ਅੰਤਸ਼ਕਰਨ ਦੇ ਬੋਲ ਰਸਨਾ ਦੁਆਰਾ ਬਾਹਰ ਆਏ, ਕਹਿੰਦੇ, ਹੇ ਰਾਜਨ! ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਉਹ ਚੋਰ ਮੈਂ ਹੀ ਹਾਂ। ਰਾਜਾ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਘਰ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਚੋਰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਲੁਕਾ ਰਹੇ ਹੋ ਤਾਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਕਹਿ ਸੁਣਾਈ ਔਰ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਦੇਰੀ ਕਰਨੀ ਨਾ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਠੀਕ ਹੈ। ਜਲਦੀ ਤੁਰਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ। ਰਾਜੇ ਸਮੇਤ ਕਾਂਸ਼ੀ ਦੇ ੭੦੦ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸਿੱਖੀ ਧਾਰਨ ਲਈ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕਹਿ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਵਾ ਲਏ। ਹੁਣ ਲੰਮਾ ਪੈਂਡਾ ੯੧੭ ਮੀਲ ਤੇ ਹੁਣ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ੧੩੧੫ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਤਨੇ ਲੰਮੇ ਸਫ਼ਰ ਵਿਚ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਤੇ ਕਾਂਸ਼ੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਤੇ ਸੰਗਤ ਸਮੇਤ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ, ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਜਾਣ ਕੇ ਫ਼ੈਸਲਾ ਸਿਰ ਮੱਥੇ ਮੰਨਿਆ। ਸਫ਼ਰ ਤੈਅ ਕਰਦਿਆਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਹੱਦ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਮੁਸ਼ਕਾਂ ਬੰਨ੍ਹਾ ਲਈਆਂ। ਮੇਵੜੇ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤਾਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ। ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਦੇਖ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੁਸ਼ਕਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕੋ ਬਚਨ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ **ਜੇ ਗੁਰ ਸਾਂਗਿ ਵਰਤਦਾ ਸਿਖੁ ਸਿਦਕੁ ਨ ਹਾਰੇ** ਇਹ ਪੰਕਤੀਆਂ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੱਥ ਜੋੜੇ ਹੋਏ ਤੇ ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਬੋਲੇ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ **ਜੇ ਗੁਰ ਸਾਂਗਿ ਵਰਤਦਾ ਸਿਖੁ ਸਿਦਕੁ ਨ ਹਾਰੇ**। ਤਾਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਫਿਰ ਚੁੱਪ ਰਹੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਨੇ ਸਾਂਗ ਵਰਤਾਇਆ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਕਾਬਲ ਤੋਂ ਕਾਂਸ਼ੀ ਕਿਉਂ ਜਾ ਵੜਿਆ, ਸਿਦਕ ਕਿਉਂ ਨਾ ਰੱਖਿਆ? ਕੀ ਇਹ ਸਿਦਕ ਦਾ ਪਾਠ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਸੀ? ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਅੱਜ

ਅਜੀਬ ਕਿਸਮ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ, ਉੱਤਰ ਦਿਉ। ਮੈਂ ਤੀਸਰੀ ਵਾਰ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ **ਜੇ ਗੁਰ ਸਾਂਗਿ ਵਰਤਦਾ ਸਿਖੁ ਸਿਦਕੁ ਨ ਹਾਰੇ**। ਸਭਾ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਭਾਈ ਪਿਰਾਣਾ ਜੀ, ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਬਖ਼ਸ਼ ਦਿਉ। ਅਸੀਂ ਸਿੱਖ ਭੁੱਲਣਹਾਰ ਹਾਂ। ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸੋਚ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਜੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਉਦੋਂ ਮੰਨ ਲੈਂਦੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਾਂਗ ਦਾ ਇਤਨਾ ਕਸ਼ਟ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨਾ ਸਹਾਰਦੇ। ਹੁਣ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਤ੍ਰਿਪ ਤ੍ਰਿਪ ਹੰਝੂ ਵਗ ਰਹੇ ਸਨ, ਨੇਤਰ ਉੱਪਰ ਚੁੱਕੇ, ਨੇਤਰਾਂ ਰੂਪ ਅੰਜੁਲੀ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹੰਝੂਆਂ ਦੇ ਫੁੱਲ ਭੇਟ ਕਰ ਕੇ ਖਿਮਾ ਦੀ ਜਾਚਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹੇ ਮਹਾਰਾਜ! ਬਖ਼ਸ਼ ਲਉ, ਬਖ਼ਸ਼ ਲਉ, ਬਖ਼ਸ਼ ਲਉ। ਇਹ ਮੇਰੀ ਭੁੱਲ ਸੀ ਤੇ ਉਥੇ ਖੜਿਆਂ ਹੀ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਪਉੜੀ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਭੁੱਲ ਦੀ ਦਰੁਸਤੀ ਹੋਈ। ਉਹ ਪਉੜੀ ੨੨ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਹੈ। ਕਿਹਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ :

ਜੇ ਮਾਂ ਪੁਤੈ ਵਿਸ ਦੇ; ਤਿਸਤੇ ਕਉਣੁ ਪਿਆਰਾ।
ਜੇ ਘਰੁ ਭੰਨੈ ਪਾਹਰੂ; ਕਉਣੁ ਰਖਣਹਾਰਾ।
ਬੇੜੀ ਡੋਬੈ ਪਾਤਣੀ; ਕਿਉ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰਾ।
ਆਗੂ ਲੈ ਉਝੜਿ ਪਵੈ; ਕਿਸੁ ਕਰੈ ਪੁਕਾਰਾ।
ਜੇਕਰਿ ਖੇਤੈ ਖਾਇ ਵਾੜਿ; ਕੋ ਲਹੈ ਨ ਸਾਰਾ।
ਜੇ ਗੁਰ ਭਰਮਾਏ ਸਾਂਗੁ ਕਰਿ; ਕਿਆ ਸਿਖੁ ਵਿਚਾਰਾ॥੨੨॥ *(ਵਾਰ ੩੫, ਪਉੜੀ ੨੨)*

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਕ ਗਿਆ ਸੀ, ਕਾਂਸ਼ੀ ਤੋਂ ਸੱਤ ਸੌ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਪਉੜੀ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਪਉੜੀਆਂ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਨਿਮਰਤਾ ਵਿਚ ਜੀਊਣ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿੱਖਦੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਵਿਦਵਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਮਰਤਾ ਅਤਿ ਦਰਜੇ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਮੂਰਤੀਵਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੨੧ (ਗੁਰੂ ਸਾਂਗ ਵਿਚ ਸਾਬਤ ਵਿਰਲੇ ਬੰਦੇ)

ਧਰਤੀ ਉਪਰਿ ਕੋਟਗੜ; ਭੁਇਚਾਲ ਕੰਮੰਦੇ।

ਜਿਵੇਂ ਧਰਤੀ ਉੱਪਰ ਕੋਟਗੜ (ਕੋਟ + ਗੜ) ਕੋਟ = ਕਰੋੜਾਂ ਹੀ ਗੜ = ਕਿਲ੍ਹੇ ਹਨ, ਜੋ ਭੁਇਚਾਲ = ਭੁਚਾਲ ਆਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਕੰਮੰਦੇ = ਕੰਬ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਝਖੜਿ ਆਏ ਤਰੁਵਰਾਂ; ਸਰਬਤ ਹਲੰਦੇ।

('ਸਰਬੱਤ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਦੋਂ ਝਖੜਿ = ਹਨੇਰੀ ਆਏ = ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਰਬਤ = ਸਾਰੇ ਤਰੁਵਰਾਂ = ਬ੍ਰਿਛ ਜੜ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਹਲੰਦੇ = ਹਿੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਡਵਿ ਲਗੈ ਉਜਾੜਿ ਵਿਚਿ; ਸਭ ਘਾਹ ਜਲੰਦੇ।

ਜਦੋਂ ਉਜਾੜ (ਜਿਸ ਥਾਂ 'ਤੇ ਘਾਹ ਤੇ ਝਾੜੀਆਂ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਕੁਝ ਨਾ ਹੋਵੇ) ਵਿਚ ਡਵਿ = ਅੱਗ ਲਗੈ = ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਭ = ਸਾਰਾ ਘਾਹ ਜਲੰਦੇ = ਸੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਹੜ ਆਏ ਕਿਨਿ ਥੰਮੀਅਨਿ; ਦਰੀਆਉ ਵਹੰਦੇ।

('ਹੜ੍ਹ' ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜਦੋਂ ਵਹੰਦੇ = ਵਗਦੇ ਦਰੀਆਉ = ਦਰਿਆਵਾਂ ਵਿਚ ਹੜ੍ਹ ਆਏ = ਆ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਨਿ = ਕਉਣ ਥੰਮੀਅਨਿ = ਥੰਮ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅੰਬਰਿ ਪਾਟੇ ਥਿਗਲੀ; ਕੂੜਿਆਰ ਕਰੰਦੇ।

ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਕਹੇ ਕਿ ਮੈਂ ਅੰਬਰਿ = ਅਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਪਾੜ ਕੇ ਥਿਗਲੀ = ਟਾਕੀਆਂ ਨਾਲ ਢਕ ਦੇਵਾਂਗਾ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੇ ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਕੂੜਿਆਰ = ਝੂਠੇ ਲੋਕ ਹੀ ਕਹਿਣਾ ਕਰੰਦੇ = ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਝੂਠੇ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਸਾਂਗੈ ਅੰਦਰਿ ਸਾਬਤੇ; ਸੇ ਵਿਰਲੇ ਬੰਦੇ ॥੨੧॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੋ ਗੁਰੂ ਵੱਲੋਂ ਵਰਤਾਏ ਸਾਂਗੈ = ਕੌਤਕ ਵਿਚ ਸਾਬਤੇ = ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਸੇ = ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਿਰਲੇ ਹੀ ਬੰਦੇ ਭਾਵ ਸਿੱਖ ਹਨ॥੨੧॥

ਪਉੜੀ ੨੨ (ਸਾਂਗ ਵਿਚ ਸਾਬਤ ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ)

ਜੇ ਮਾਂ ਪੁਤੈ ਵਿਸ ਦੇ; ਤਿਸਤੇ ਕਉਣੁ ਪਿਆਰਾ।

ਜੇ = ਜੇਕਰ ਮਾਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਪੁਤੈ = ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਵਿਸ = ਜ਼ਹਿਰ ਦੇ ਦੇਵੇ ਤਿਸਤੇ = ਉਸ ਮਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੁੱਤਰ ਕਉਣੁ = ਕਿਸ ਨੂੰ ਪਿਆਰਾ ਹੈ।

ਜੇ ਘਰੁ ਭੰਨੈ ਪਾਹਰੂ; ਕਉਣੁ ਰਖਣਹਾਰਾ।

ਜੇ = ਜੇਕਰ ਘਰ ਦਾ ਪਾਹਰੂ = ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਹੀ ਘਰ ਨੂੰ ਭੰਨੈ = ਭੰਨਣ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਭਾਵ ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਹੋਰ ਕੌਣ ਰਖਣਹਾਰਾ = ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਬੇੜੀ ਡੋਬੈ ਪਾਤਣੀ; ਕਿਉ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰਾ।

ਜੇਕਰ ਪਾਤਣੀ = ਮਲਾਹ ਹੀ ਬੇੜੀ ਨੂੰ ਡੋਬੈ = ਡੋਬਣ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿਉ = ਕਿਵੇਂ ਪਾਰ-ਉਤਾਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਆਗੂ ਲੈ ਉਝੜਿ ਪਵੈ; ਕਿਸੁ ਕਰੈ ਪੁਕਾਰਾ।

ਜੇਕਰ ਰਾਹ ਦੱਸਣ ਵਾਲਾ ਆਗੂ = ਮੁਖੀ ਹੀ ਆਪਣਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਉਝੜਿ = ਉਜਾੜ ਰਸਤੇ ਵੱਲ ਪਵੈ = ਪਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਕਿਸ ਅੱਗੇ ਪੁਕਾਰਾ = ਫ਼ਰਿਆਦ ਕਰੈ = ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਜੇਕਰਿ ਖੇਤੈ ਖਾਇ ਵਾੜਿ; ਕੋ ਲਹੈ ਨ ਸਾਰਾ।

ਜੇਕਰ ਖੇਤੈ = ਖੇਤ ਦੀ ਵਾੜ ਹੀ ਖੇਤ ਨੂੰ ਖਾਇ = ਖਾਣ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਖੇਤ ਦੀ ਸਾਰਾ = ਖ਼ਬਰ ਕੋ = ਕੋਈ ਨ = ਨਹੀਂ ਲਹੈ = ਲੈ ਸਕਦਾ ਭਾਵ ਕੌਣ ਖੇਤ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰੇਗਾ ?

ਜੇ ਗੁਰ ਭਰਮਾਏ ਸਾਂਗ ਕਰਿ; ਕਿਆ ਸਿਖੁ ਵਿਚਾਰਾ ॥੨੨॥

ਜੇ = ਜੇਕਰ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਹੀ ਸਾਂਗ = ਕੌਤਕ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਭਰਮਾਏ = ਭਰਮਾ ਲਵੇ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਵਿਚਾਰਾ ਕਿਆ = ਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਭਾਵ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ॥੨੨॥

ਪਉੜੀ ੨੩ (ਪਿਛਲੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ)

ਜਲ ਵਿਚਿ ਕਾਗਦ ਲੂਣ ਜਿਉ; ਘਿਉ ਚੋਪੜਿ ਪਾਏ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਜਲ = ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਕਾਗਦ = ਕਾਗ਼ਜ਼ ਨੂੰ ਘਿਉ ਨਾਲ ਚੋਪੜ ਕੇ ਪਾਏ = ਪਾ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਕਾਗ਼ਜ਼ ਗਲਦਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਲੂਣ ਦੇ ਡਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਘਿਉ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਰੱਖ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਲੂਣ ਵੀ ਗਲਦਾ ਨਹੀਂ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਕਾਗਦੁ ਲੂਣੁ ਰਹੈ ਘ੍ਰਿਤ ਸੰਗੇ...॥ *(ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੯੭੭)*

ਦੀਵੇ ਵਟੀ ਤੇਲੁ ਦੇ; ਸਭ ਰਾਤਿ ਜਲਾਏ।

(‘ਵੱਟੀ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜੇਕਰ ਦੀਵੇ ਵਿਚ ਵੱਟੀ ਤੇ ਤੇਲ ਪਾ ਦੇ = ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਦੀਵਾ ਸਭ = ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਸਰੇ ਜਲਾਏ = ਜਲਦਾ ਭਾਵ ਬਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਵਾਇ ਮੰਡਲ ਜਿਉ ਡੋਰ ਫੜਿ; ਗੁਡੀ ਓਡਾਏ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਵਾਇ = ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਗੁਡੀ = ਪਤੰਗ ਦੀ ਡੋਰ ਫੜ ਕੇ ਪਤੰਗ ਨੂੰ ਓਡਾਏ = ਉਡਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮੁਹ ਵਿਚਿ ਗਰੁੜ ਦੁਗਾਰੁ ਪਾਇ; ਜਿਉ ਸਪੁ ਲੜਾਏ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਮੁਹ = ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਗਰੁੜ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰੇ ਜਾਂ ਦੁਗਾਰ ਬੂਟੀ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾਇ = ਪਾ ਕੇ ਸੱਪ ਲੜਾਏ = ਲੜਾ ਲਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੱਪ ਦੀ ਜ਼ਹਿਰ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਦੀ।

ਰਾਜਾ ਫਿਰੈ ਫਕੀਰੁ ਹੋਇ; ਸੁਣਿ ਦੁਖਿ ਮਿਟਾਏ।

ਜਿਵੇਂ ਰਾਜਾ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਆਪਣਾ ਭੇਸ ਬਦਲ ਕੇ ਫ਼ਕੀਰੀ ਲਿਬਾਸ ਵਿਚ ਫਕੀਰੁ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਫਿਰੈ = ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਸੁਣ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਿਟਾਏ = ਮਿਟਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਅਸਚਰਜ ਕੌਤਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸਾਂਗੈ ਅੰਦਰਿ ਸਾਬਤਾ; ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਸਹਾਏ ॥੨੩॥੩੫॥

ਜਿਸ ਸਿੱਖ ਉੱਤੇ ਗੁਰੂ ਆਪ ਸਹਾਏ = ਸਹਾਈ ਭਾਵ ਸਦਾ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਵੱਲੋਂ ਰਚਾਏ ਸਾਂਗੈ = ਕੌਤਕਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਸਾਬਤਾ = ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ॥੨੩॥੩੫॥

ਵਾਰ ੩੬

੧ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

੧ = ਅਦ੍ਵੈਤ ਸਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ, ੴ = ਸਰਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ, ਸਤਿ = ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਗੁਰ = ਚੇਤਨ ਸਰੂਪ, ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ **ਵਾ:** ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੧

ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨਾਲ ਈਰਖਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਰੁੱਸ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਿਥੀਏ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਭੇਜਿਆ, ਪਰ ਪ੍ਰਿਥੀਆ ਵੱਧ-ਘੱਟ ਬੋਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਉਦੋਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਦੇ ਪ੍ਰਥਾਇ ੩੬ਵੀਂ ਵਾਰ ਵਿਚ ਕਈ ਪਉੜੀਆਂ ਉਚਾਰੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਿਥੀਏ ਲਈ 'ਮੀਣਾ' ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਵੱਧ-ਘੱਟ ਬੋਲਿਆ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲਿਆ, ਜਾਹ ਮੀਣਿਆ, ਮੈਨੂੰ ਮੂੰਹ ਨਾ ਵਿਖਾਵੀਂ। ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਿਥੀਆ ਮੀਣਾ ਵੱਜਿਆ ਅਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦੇ ਕੇ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਤੀਰਥ ਮੰਝਿ ਨਿਵਾਸੁ ਹੈ; ਬਗੁਲਾ ਅਪਤੀਣਾ।

ਜਿਵੇਂ ਬਗਲਾ ਤੀਰਥ ਮੰਝਿ = ਵਿਚ ਨਿਵਾਸੁ = ਵੱਸਦਾ, ਭਾਵ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਤੀਰਥ 'ਤੇ ਅਪਤੀਣਾ = ਪਤੀਜਦਾ ਨਹੀਂ, ਭਾਵ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿ ਇਹ ਭਜਨ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਇਥੇ ਮੱਛੀਆਂ ਫੜ ਕੇ ਪਾਪ ਕਰਨੇ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬਗਲੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਪ੍ਰਿਥੀਏ ਮੀਣੇ ਵਰਗਿਆਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਤੀਰਥ ਕੋਲ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਮਨ ਨਹੀਂ ਪਤੀਜਦਾ ਤੇ ਮਾਇਆ ਰੂਪੀ ਮੱਛੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਫੜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਲਵੈ ਬਬੀਹਾ ਵਰਸਦੈ; ਜਲ ਜਾਇ ਨ ਪੀਣਾ।

ਜਿਵੇਂ ਜਦੋਂ ਮੀਂਹ ਵਰਸਦੈ = ਵਰਸਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਬਬੀਹਾ (ਚਾਤ੍ਰਿਕ) ਪ੍ਰਿਉ ਪ੍ਰਿਉ ਸ਼ਬਦ ਕਰਕੇ ਲਵੈ = ਬੋਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਜਲ = ਪਾਣੀ ਪੀਣਾ = ਪੀਤਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਇ = ਜਾਂਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਕੰਠ ਵਿਚ ਛੇਕ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਸ੍ਵਾਂਤੀ ਬੂੰਦ ਪੈਣ ਨਾਲ ਹੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤਾਂ ਬੱਦਲ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਵਰਖਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਬਬੀਹੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮੀਣੇ ਪੁਰਸ਼ ਬਬੀਹੇ ਵਾਂਗ ਬੋਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਾਮ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪੀ ਜਲ ਪੀਤਾ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ।

ਵਾਂਸ ਸੁਗੰਧਿ ਨ ਹੋਵਈ; ਪਰਮਲ ਸੰਗਿ ਲੀਣਾ।

ਜਿਵੇਂ ਵਾਂਸ ਵਿਚ ਸੁਗੰਧਿ = ਸੁਗੰਧੀ (ਖ਼ੁਸ਼ਬੂ) ਨ = ਨਹੀਂ ਹੋਵਈ = ਹੁੰਦੀ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਪਰਮਲ = ਚੰਦਨ

ਦੇ ਸੰਗਿ = ਨਾਲ ਹੀ ਲੀਨਾ = ਮਸਤ ਭਾਵ ਲਿਵਲੀਨ ਰਹੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਂਸ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਮੀਣੇ ਪੁਰਖਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਭਗਤੀ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ਬੂ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਚੰਦਨ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਲੀਣ ਰਹਿਣ।

ਘੁਘੂ ਸੁਝਿ ਨ ਸੁਝਈ; ਕਰਮਾ ਦਾ ਹੀਣਾ।

ਜਿਵੇਂ ਘੁਘੂ = ਉੱਲੂ ਨੂੰ ਸੁਝਿ = ਸੂਰਜ ਨ = ਨਹੀਂ ਸੁਝਈ = ਦਿੱਸਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਹੀਣਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉੱਲੂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਪ੍ਰਿਥੀਏ ਵਰਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਬੁੱਧ ਰੂਪੀ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਅਵਿੱਦਿਆ ਰੂਪੀ ਰਾਤ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੂਰਜ ਰੂਪੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਵਿਚਾਰੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਹੀਣੇ ਹਨ।

ਨਾਭਿ ਕਥੂਰੀ ਮਿਰਗ ਦੇ; ਵਤੈ ਓਡੀਣਾ।

(‘ਵੱਤੈ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਮਿਰਗ = ਹਿਰਨ ਦੀ ਨਾਭਿ = ਧੁੰਨੀ ਵਿਚ ਕਥੂਰੀ = ਕਸਤੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਉਹ ਓਡੀਣਾ = ਉਦਾਸ ਹੋਇਆ ਝਾੜੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁੰਘਦਾ ਵਤੈ = ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮਿਰਗ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜੀਵ ਅੰਦਰ ਕਸਤੂਰੀ ਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਜੋਤਿ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਝਾੜੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸੁੰਘਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰ ਸਚਾ ਪਾਤਿਸਾਹੁ; ਮੁਹਿ ਕਾਲੈ ਮੀਣਾ॥੧॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਤਿਗੁਰ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸਾਹੁ = ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹਨ, ਪਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਿਥੀਏ ਮੀਣਾ = ਕਪਟੀ ਦਾ ਮੁਹਿ = ਮੂੰਹ ਕਾਲੈ = ਕਾਲਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਭਾਵ ਪ੍ਰਿਥੀਏ ਨੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਹਿਰ ਦੇਣੀ, ਸਪੇਰਾ ਛੱਡਣਾ, ਦਾਈ ਨੂੰ ਭੇਜਣਾ ਆਦਿਕ ਅਤੇ ਸੁਲਹੀ ਤੇ ਸੁਲੱਭੀ ਖ਼ਾਨ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਲਿਆਉਣਾ, ਇਸ ਕਾਰਨ ਇਸ ਪ੍ਰਿਥੀਏ ਮੀਣੇ ਦਾ ਮੂੰਹ ਕਾਲਾ ਹੋਇਆ॥੧॥

ਪਉੜੀ ੨ (ਮੀਣੇ ਪ੍ਰਿਥੀਏ ਝੂਠ ਰਾਜ)

ਨੀਲਾਰੀ ਦੇ ਮਟ ਵਿਚਿ; ਪੈ ਗਿਦੜੁ ਰਤਾ[੧]।

(‘ਮੱਟ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਇਕ ਗਿੱਦੜ ਕੁੱਤਿਆਂ ਦਾ ਸਤਾਇਆ ਹੋਇਆ ਨੀਲਾਰੀ = ਲਿਲਾਰੀ ਦੇ ਮੱਟ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਰਤਾ = ਰੰਗਿਆ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਿੱਦੜ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਪਖੰਡੀ ਮੀਣਾ ਪਾਖੰਡ ਭੁੱਖ ਆਦਿ ਦਾ ਸਤਾਇਆ ਲਿਲਾਰੀ ਦੇ ਮੱਟ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਭੇਖ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਭੇਖ ਬਣਾਉਣ ਰੂਪ ਰਤਾ = ਰੰਗਿਆ ਗਿਆ।

ਜੰਗਲ ਅੰਦਰ ਜਾਇਕੈ; ਪਾਖੰਡ ਕਮਤਾ।

ਜੰਗਲ ਅੰਦਰ = ਵਿਚ ਜਾਇਕੈ = ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਪਾਖੰਡ ਕਮਤਾ = ਕਮਾਇਆ ਭਾਵ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੈਂ

---

੧. ‘ਰੱਤਾ’, ‘ਕਮੱਤਾ’, ‘ਅਵੱਤਾ’, ‘ਮੱਤਾ’, ‘ਬੱਤਾ’ ਤੇ ‘ਕੁਪੱਤਾ’, ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਾਠ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਉਚਾਰਨ ਕਰਨੇ ਹਨ।

ਜੰਗਲ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹਾਂ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੰਗਲ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਦਿਖਾਵੇ ਕਰਨ ਰੂਪ, ਸਮਾਧੀਆਂ ਲਾਉਣ ਰੂਪ ਪਾਖੰਡ ਕਮਾਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਦਰਿ ਸੇਵੈ ਮਿਰਗਾਵਲੀ; ਹੋਇ ਬਹੈ ਅਵਤਾ।

ਮਿਰਗਾਵਲੀ = ਮਿਰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਡਾਰਾਂ ਉਸ ਦੇ ਦਰਿ = ਬੂਹੇ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੋ ਕੇ ਸੇਵੈ = ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲੱਗੀਆਂ, ਉਹ ਅਵਤਾ = ਅਵੈੜਾ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਭਾਵ ਆਕੜ ਕੇ ਬਹੈ = ਬੈਠਣ ਲੱਗਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਡਾਰਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਪਾਖੰਡੀ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਜਾਣ। ਉਹ ਫਿਰ ਅਵੈੜਾ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕਰੈ ਹਕੂਮਤਿ ਅਗਲੀ; ਕੂੜੈ ਮਦਿ ਮਤਾ।

ਕੂੜੈ = ਝੂਠੇ ਮਦਿ = ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਮਤਾ = ਮਸਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮਿਰਗਾਵਲਾਂ ਆਦਿਕ ਜਾਨਵਰਾਂ 'ਤੇ ਅਗਲੀ = ਬਹੁਤੀ ਹਕੂਮਤ ਕਰੈ = ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਖੰਡੀ ਝੂਠ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋਇਆ ਰਾਜਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਬਹੁਤੀ ਸੇਵਕਾਂ ਉੱਤੇ ਹਕੂਮਤ ਕਰਨ ਲੱਗਾ।

ਬੋਲਣਿ ਕਾਜ ਵਿਗਾੜਿਆ; ਜਿਉ ਮੂਲੀ ਬਤਾ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਪਾਜ ਉਘਾੜਿਆ')

ਇਕ ਦਿਨ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਗਿੱਦੜਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਇਹ ਵੀ ਬੋਲ ਪਿਆ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੇ ਬੋਲਣ 'ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਕਾਜ = ਕੰਮ ਵਿਗਾੜਿਆ = ਵਿਗੜ ਗਿਆ ਭਾਵ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਗਿੱਦੜ ਹੈ **ਵਾ:** ਇਸ ਦਾ ਪਾਜ ਉਘੜ ਭਾਵ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਗਿੱਦੜ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਿੱਦੜ ਵਾਂਗ ਪਾਖੰਡੀ ਦੀ ਕਰਨੀ ਨੇ, ਕੰਮਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਪਾਖੰਡ, ਕਾਜ ਵਿਗਾੜ ਦਿੱਤਾ ਭਾਵ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਵਿਭਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਤ ਸਮਝਦਾ ਸੀ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਪਾਖੰਡੀ ਹੈ। ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਮੂਲੀ ਦਾ ਬਤਾ = ਡਕਾਰ ਪਾਜ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਮੂਲੀ ਖਾਧੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਇਸ ਦਾ ਪਾਜ ਖੁੱਲ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਸ਼ੇਰਨੀ ਨੇ ਪੰਜਾ ਮਾਰ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।

ਤਿਉ ਦਰਗਹਿ ਮੀਣਾ ਮਾਰੀਐ; ਕਰਿ ਕੂੜੁ ਕੁਪਤਾ॥੨॥

ਤਿਉ = ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦਰਗਹਿ = ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਮੀਣਾ = ਕਪਟੀ ਪ੍ਰਿਥੀਏ **ਵਾ:** ਕਪਟੀ ਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਕੂੜੁ = ਝੂਠਾ ਤੇ ਕੁਪਤਾ = ਬੇ-ਪੱਤ ਹੋਣ ਕਰਿ = ਕਰਕੇ ਮਾਰੀਐ = ਮਾਰ ਪੈਂਦੀ ਹੈ॥੨॥

ਸਾਖੀ ਗਿੱਦੜ ਦੀ—ਇਕ ਵਾਰੀ ਇਕ ਗਿੱਦੜ ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਰੂੜੀਆਂ 'ਤੇ ਫਿਰਦਾ ਸੀ। ਉਥੇ ਹੀ ਰੂੜੀ ਵਿਚ ਨੀਲ ਦੀ ਮੱਟੀ ਦੱਬੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਗਿੱਦੜ ਮੱਟੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉੱਤੇ ਜਾ ਬੈਠਾ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਹੱਥ ਮਾਰਦਾ ਮਾਰਦਾ ਵਿਚ ਜਾ ਡਿੱਗਿਆ ਅਤੇ ਨੀਲ ਮੱਚਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਗਿੱਦੜ ਮੱਟੀ ਵਿਚ ਡਿੱਗਦਾ ਹੀ ਰੰਗਿਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਕੇ ਜੰਗਲ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਅੱਗੇ ਇਕ ਹਾਥੀ ਮਰਿਆ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਸੀ, ਇਹ ਗਿੱਦੜ ਉਸ ਦੇ ਉੱਪਰ ਜਾ ਬੈਠਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੇ ਨਾ ਪਛਾਣਿਆ ਤੇ ਨਵਾਂ ਜਾਨਵਰ ਸਮਝ ਕੇ ਇਸ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਗਏ। ਇਹ ਆਪਣਾ ਆਪ ਲੁਕਾ ਕੇ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਭੁੰਆਂ ਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਸ਼ੇਰ ਨੇ ਕਿਹਾ—ਹੇ ਭਗਵਾਨ! ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਇਸ ਜੰਗਲ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਇਸ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਤੂੰ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਮਾਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਜੁਆਈ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਮੇਰੀ ਲੜਕੀ ਤੇਰੀ

ਖ਼ਿਦਮਤ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਦਾਸੀ ਸਮਝ ਕੇ ਇਸ 'ਤੇ ਦਇਆ ਕਰੀਂ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਉੱਪਰ ਭੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਰੱਖੀਂ। ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਸ਼ੇਰ ਆਪਣੀ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਉਥੇ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ੇਰਨੀ ਉਥੇ ਬੈਠੀ ਰਹੀ। ਜਦੋਂ ਸ਼ੇਰ ਨੇ ਹੀ ਧੀ ਦੇ ਕੇ ਸੁਲਹ ਕਰ ਲਈ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕਿਹੜਾ ਜਾਨਵਰ ਸੀ, ਜੋ ਰੰਗੀਲੇ ਗਿੱਦੜ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦਾ? ਸਾਰੇ ਜਾਨਵਰ ਰੰਗੀਲੇ ਗਿੱਦੜ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਇਹ ਆਪਣੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਬਣਾ ਬੈਠਾ।

ਗਿੱਦੜ ਤਾਂ ਮੁਰਦਾ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸ਼ੇਰ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰ ਕੇ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਰੰਗੀਲੇ ਗਿੱਦੜ ਨੂੰ ਭੁੱਖ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸ਼ੇਰਨੀ ਤੋਂ ਅੱਖ ਬਚਾ ਕੇ ਹਾਥੀ ਦਾ ਮਾਸ ਖਾ ਆਉਂਦਾ, ਪਰ ਸ਼ੇਰਨੀ ਕਈ ਦਿਨ ਦੀ ਭੁੱਖੀ ਹੀ ਬੈਠੀ ਰਹੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਕਿਹਾ—ਹੇ ਪਤੀ ਜੀ! ਜਿੰਨਾ ਕੋਈ ਬਲਵਾਨ ਹੋਵੇ, ਓਨੀ ਹੀ ਉਸ ਵਿਚ ਜੀਰਾਂਦ (ਜਰਨ-ਸ਼ਕਤੀ) ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਆਪ ਤਾਂ ਬਲ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਹੋ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਆਪ ਦੀ ਜੀਰਾਂਦ ਦਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਮੈਂ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਬੱਚੀ ਹਾਂ, ਸ਼ੇਰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅੱਠ ਦਿਨ ਤਕ ਜੀਰਾਂਦ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਮੈਨੂੰ ਅੱਜ ਨੌਂ ਦਿਨ ਭੋਜਨ ਕੀਤੇ ਨੂੰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਭੋਜਨ ਬਖ਼ਸ਼ੋ। ਮੈਂ ਹੁਣ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਧੀਰਜ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦੀ। ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਗਿੱਦੜ ਭੱਜਿਆ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਲਾਗੇ ਆ ਕੇ ਇਕ ਝੋਟੇ ਦਾ ਸਿੰਙ ਚੁੱਕ ਕੇ ਤੁਰਦਾ ਆਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਸ਼ੇਰਨੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਤੂੰ ਸ਼ਿਕਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਖਾਧਾ ਹੈ? ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਕਿਹੜਾ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਮੈਂ ਮਾਰ ਕੇ ਖਾਣਾ ਸੀ। ਗਿੱਦੜ ਨੇ ਕਿਹਾ—ਵੇਖ! ਤੂੰ ਸ਼ਿਕਾਰ ਆਪ ਮਾਰ ਕੇ ਖਾਧਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਪਿੰਡੋਂ ਮੈਂ ਇਕ ਝੋਟੇ ਨੂੰ ਸਿੰਙਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਤੇਰੇ ਵੱਲ ਸੁੱਟਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਸਿੰਙ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਰਹਿ ਗਏ ਅਤੇ ਝੋਟਾ ਤੇਰੇ ਵੱਲ ਆ ਗਿਆ। ਜੇ ਇਥੇ ਨਹੀਂ ਡਿੱਗਾ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਦੂਰ ਦੁਰਾਡੇ ਡਿੱਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਸ਼ੇਰਨੀ ਨੇ ਕਿਹਾ—ਚੰਗਾ, ਮੇਰੀ ਕਿਸਮਤ ਵਿਚ ਅੱਜ ਭੀ ਭੁੱਖਾ ਰਹਿਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਭੁੱਖ ਕੱਟ ਲਵਾਂਗੀ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਗਿੱਦੜ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਕਹੇ ਤੋਂ ਫਿਰ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲਾਗੇ ਜਾ ਕੇ ਇਕ ਖੋਤੇ ਦੀ ਪੂਛ ਪੁੱਟ ਲਿਆਇਆ ਅਤੇ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਵਾਂਗੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ—ਅੱਜ ਤੇਰੇ ਵੱਲ ਖੋਤਾ ਸੁੱਟਿਆ ਸੀ, ਤੈਨੂੰ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਤਾਂ ਸ਼ੇਰਨੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਗਿੱਦੜ ਨੇ ਕਿਹਾ—ਮੈਂ ਕੱਲ ਦੇ ਡਰੇ ਹੋਏ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਭੀ ਥੋੜ੍ਹਾ ਲਾਇਆ ਸੀ। ਵੇਖੋ, ਪੂਛ ਵੀ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਰਹਿ ਗਈ ਤੇ ਖੋਤਾ ਨਹੀਂ। ਕਿਤੇ ਲੰਕ-ਪੜਲੰਕ ਨਾ ਜਾ ਡਿੱਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਸ਼ੇਰਨੀ ਨੇ ਕਿਹਾ—ਸ੍ਵਾਮੀ ਜੀ! ਜੋ ਆਪ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ, ਸਭ ਸੱਚ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਭੀਮ ਦੇ ਉਡਾਏ ਹੋਏ ਹਾਥੀ ਅੱਜ ਤਕ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਉੱਡ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਉਸ ਤੋਂ ਘੱਟ ਬਲਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋ। ਖੋਤਾ ਜੇਕਰ ਸੱਤ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਭੀ ਪਾਰ ਡਿੱਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਕੀ ਹੈਰਾਨੀ ਹੈ? ਪਰ ਮੈਂ ਹੁਣ ਭੁੱਖ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਚੱਲੋ, ਮੈਂ ਭੀ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਹੀ ਚੱਲਦੀ ਹਾਂ, ਜਿਥੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਮਿਲੇਗਾ, ਉਥੇ ਹੀ ਮਾਰ ਕੇ ਖਾ ਲਵਾਂਗੀ। ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਰੰਗੀਲੇ ਗਿੱਦੜ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰ ਪਈ। ਅੱਗੇ ਦਰਿਆ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ—ਸੁਆਮੀ ਜੀ! ਮੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ, ਦਰਿਆਉਂ ਪਾਰਲੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰੀਏ। ਗਿੱਦੜ ਨੇ ਕਿਹਾ—ਚੰਗਾ। ਦੋਵੇਂ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਕੁੱਦ ਪਏ। ਸ਼ੇਰਨੀ ਤਾਂ ਸਿੱਧਾ ਪਾਣੀ ਚੀਰ ਕੇ ਝੱਟ ਹੀ ਪਾਰ ਲੰਘ ਗਈ, ਪਰ ਰੰਗੀਲਾ ਗਿੱਦੜ ਪਾਣੀ ਦੀ ਮਾਰ ਖਾਂਦਾ, ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਗੋਤੇ ਖਾ ਕੇ ਹੇਠਲੇ ਵਹਿਣ ਰੁੜ੍ਹਿਆ ਜਾ ਕੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਮੀਲਾਂ 'ਤੇ ਪਾਰਲੇ ਕੰਢੇ ਜਾ ਲੱਗਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸ਼ੇਰਨੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ—ਸੁਆਮੀ ਜੀ! ਆਪ ਦਾ ਉਡਾਇਆ ਖੋਤਾ ਲੰਕਾ-ਪੜਲੰਕਾ ਜਾ ਡਿੱਗੇ ਤੇ ਝੋਟੇ ਦਾ ਪਤਾ ਹੀ ਨਾ ਲੱਗੇ, ਜੋ ਕਿਥੇ ਪਿਆ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਧੱਪਾ ਮਾਰੋ ਤਾਂ ਹਾਥੀ ਵਰਗੇ ਬਲਵਾਨ ਨੂੰ ਮਾਰ ਘੱਤੋ। ਇਤਨੇ ਬਲ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਆਪ ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਗੋਤੇ ਖਾਂਦੇ ਅਤੇ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਮੀਲ ਹੇਠਾਂ ਆ ਕੇ ਪਾਰ

ਲੱਗੇ ਹੋ। ਮੈਂ ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਬੱਚੀ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਬਲ ਦੇ ਪਾਸਕੂ ਭੀ ਨਹੀਂ, ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਚੀਰ ਕੇ ਝੱਟ ਹੀ ਕੰਢੇ 'ਤੇ ਆ ਲੱਗੀ ਸੀ। ਜਦ ਦੀ ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਉਡੀਕ ਰਹੀ ਹਾਂ, ਤਦ ਦੇ ਅਸੀਂ ਕਦੋਂ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਖਾ ਬੈਠੇ ਹੁੰਦੇ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਗਿੱਦੜ ਨੇ ਕਿਹਾ—ਤੂੰ ਕੀ ਜਾਣੇ, ਲੋਕੀਂ ਸੱਚ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਅਕਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਸੁਣ! ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹਾਂ, ਤੇਰੇ ਭਾਗ ਚੰਗੇ ਹਨ, ਜੋ ਤੇਰਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਪਿਉ ਦੀ ਕਿਸਮਤ ਭੀ ਚੰਗੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਮੈਂ ਜੁਆਈ ਬਣਿਆ ਹਾਂ। ਜਦ ਮੈਂ ਜਲ ਵਿਚ ਪੈਰ ਪਾਇਆ ਤਾਂ ਵਰੁਣ ਦੇਵਤੇ ਨੇ ਮੇਰੇ ਚਰਨ ਫੜ ਲਏ ਅਤੇ ਮੇਰੀਆਂ ਮਿੰਨਤਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਕਿ ਅੱਜ ਦੀ ਰਾਤ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਰਹੋ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਰਾਣੀ ਹੁਣ ਪਾਰ ਲੰਘ ਗਈ ਹੈ, ਮੈਂ ਰਾਤ ਉਸ ਤੋਂ ਵਿੱਛੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਕੋਹ ਤੁਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਭਲਾ ਦਰਿਆ ਦਾ ਚੀਰਨਾ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਿਹਾ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਇੱਕੋ ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਦਰਿਆ ਨੂੰ ਟੱਪ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਤੂੰ ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰ, ਜੋ ਪਤੀਬ੍ਰਤਾ ਇਸਤਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਪਤੀ 'ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਤੀ ਦੇ ਕਰਮ ਉੱਤੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਦੇਹ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਧਰਮ ਦੀ ਹਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਵਿਚਾਰੀ ਸ਼ੇਰਨੀ ਚੁੱਪ ਕਰ ਕੇ ਤੁਰ ਪਈ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਦੇ ਚੌ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਲੱਗ ਤੁਰੀ। ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਗਿੱਦੜ ਬੋਲ ਪਏ, ਗਿੱਦੜਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਰੰਗੀਲੇ ਗਿੱਦੜ ਤੋਂ ਭੀ ਚੁੱਪ ਨਾ ਰਿਹਾ ਗਿਆ। ਝੱਟ ਆਪਣੇ ਪਾਜ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ 'ਹੁੰਆ ਹੁੰਆ' ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਸ਼ੇਰਨੀ ਨੇ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਮੇਰਾ ਰੰਗੀਲਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗਿੱਦੜਾਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਬੋਲਣ (ਵਿਆਂਕਣ) ਲੱਗ ਪਿਆ ਹੈ। ਬੱਸ, ਉਸ ਨੇ ਤਾੜ ਲਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਕਪਟੀ ਗਿੱਦੜ ਹੈ। ਬੱਸ, ਫਿਰ ਕੀ ਸੀ, ਇਕ ਪੰਜੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤੀ।

ਪਉੜੀ ੩ (ਮੀਣਾ ਸੱਚੀ ਸੰਗਤ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦਾ)

ਚੋਰ ਕਰੈ ਨਿਤ ਚੋਰੀਆਂ; ਓੜਕ ਦੁਖ ਭਾਰੀ।

ਜਿਹੜੇ ਚੋਰ ਨਿਤ = ਹਰ ਰੋਜ਼ ਚੋਰੀਆਂ ਕਰੈ = ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਓੜਕ = ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਦੁੱਖ ਝੱਲਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਨਕੁ ਕੰਨੁ ਫੜਿ ਵਢੀਐ; ਰਾਵੈ ਪਰਨਾਰੀ।

ਉਸ ਸਮੇਂ ਜਿਹੜਾ ਪੁਰਸ਼ ਪਰਨਾਰੀ = ਪਰਾਈ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰ ਰਾਵੈ = ਭੋਗਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਨੱਕ ਤੇ ਕੰਨ ਵਢੀਐ = ਵੱਢ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਫ਼ੈਸਲਾ ਸੀ ਕਿ ਜੋ ਹਿੰਦੂ ਕਿਸੇ ਮੁਸਲਮਾਨਣੀ ਨਾਲ ਫੜਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਰੋ ਅਤੇ ਜੇ ਹਿੰਦਣੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨਾਲ ਫੜੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਭੀ ਮੁਸਲਮਾਨਣੀ ਕਰੋ। ਜੇ ਉਹ ਦੀਨ ਵਿਚ ਨਾ ਆਉਣ ਤਾਂ ਦੋਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਤੇ ਤੀਵੀਂ ਨੂੰ ਸੰਗਸਾਰ ਕਰੋ ਅਤੇ ਜੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਿਸੇ ਪਰਾਈ ਮੁਸਲਮਾਨਣੀ ਨਾਲ ਫੜਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਤੀਵੀਂ ਦਾ ਨੱਕ ਵੱਢ ਦਿਉ।

ਅਉਘਟ ਰੁਧੇ ਮਿਰਗ ਜਿਉ; ਵਿਤੁ ਹਾਰਿ ਜੂਆਰੀ।

ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮਿਰਗ = ਹਿਰਨ ਅਉਘਟ = ਔਖੀ ਘੜੀ ਵਿਚ ਜਾਲ ਵਿਚ ਰੁਧੇ = ਫਸਣ ਕਰਕੇ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੂਆਰੀ = ਜੂਏਬਾਜ਼ ਵੀ ਜੂਏ ਵਿਚ ਵਿਤੁ = ਧਨ ਹਾਰ ਕੇ ਦੁਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਲੰਙੀ ਕੁਹਲਿ ਨ ਆਵਈ; ਪਰ ਵੇਲਿ ਪਿਆਰੀ।

ਜਿਵੇਂ ਲੰਙੀ = ਲੰਗੜੇ ਨੂੰ ਕੁਹਲਿ = ਸੋਹਣੀ ਚਾਲ ਨ = ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਤੇ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਤੁਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪਰ = ਪਰਾਈ ਵੇਲਿ = ਇਸਤਰੀ ਪਿਆਰੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ।

ਵਗ ਨ ਹੋਵਨਿ ਕੁਤੀਆਂ; ਮੀਣੇ ਮੁਰਦਾਰੀ।

('ਵੱਗ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੁਤੀਆਂ ਦੇ ਕਦੀ ਵਗ = ਸਮੂਹ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੋਵਨਿ = ਹੁੰਦੇ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮੀਣੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਵੀ ਸੰਗਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਉਹ ਤਾਂ ਮੁਰਦਾਰੀ = ਹਰਾਮ ਦਾ ਖਾਣਾ ਖਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਕੂੜੁ ਬੋਲਿ ਮੁਰਦਾਰੁ ਖਾਇ ॥ *(ਮਾਝ ਕੀ ਵਾਰ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੧੪੦)*

ਪਾਪਹੁ ਮੂਲਿ ਨ ਤਗੀਐ; ਹੋਇ ਅੰਤਿ ਖੁਆਰੀ ॥੩॥

('ਤਗੀਐ' ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਪਾਪਹੁ = ਪਾਪ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਮੂਲਿ = ਕਦੇ ਵੀ ਤਗੀਐ = ਇਸਥਿਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ, ਉਹ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਖੁਆਰੀ = ਖ਼ਰਾਬ ਹੀ ਹੋਇ = ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥੩॥

ਪਉੜੀ ੪ (ਮੀਣਾ ਜਮਪੁਰ ਜਾਵੇਗਾ)

ਚਾਨਣਿ ਚੰਦ ਨ ਪੁਜਈ; ਚਮਕੈ ਟਾਨਾਣਾ।

('ਪੁੱਜਈ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਟਾਨਾਣਾ = ਜੁਗਨੂੰ ਚਾਹੇ ਕਿਤਨਾ ਵੀ ਚਮਕੈ = ਚਮਕਦਾ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਕਦੇ ਵੀ ਚੰਦਰਮਾ ਦੇ ਚਾਨਣੇ ਬਰਾਬਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਪੁਜਈ = ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਟਾਨਾਣੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਾਕਤ ਪੁਰਖ ਵੀ ਚੰਨ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਭਗਤੀ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਕਿਤਨੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਦਿਖਾਉਣ।

ਸਾਇਰ ਬੂੰਦ ਬਰਾਬਰੀ; ਕਿਉ ਆਖਿ ਵਖਾਣਾ।

ਇਕ ਬੂੰਦ ਸਾਇਰ = ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਕਰੇ, ਇਹ ਗੱਲ ਕਿਉ = ਕਿਵੇਂ ਆਖ ਕੇ ਵਖਾਣਾ = ਕਥਨ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਮੁੰਦਰ ਹਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਵਰਗੇ ਬੂੰਦ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

ਕੀੜੀ ਇਭ ਨ ਅਪੜੈ; ਕੂੜਾ ਤਿਸੁ ਮਾਣਾ।

ਕੀੜੀ ਕਦੀ ਵੀ ਇਭ = ਹਾਥੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਅਪੜੈ = ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੀ, ਤਿਸੁ = ਉਸ ਦਾ ਇਹ ਮਾਣਾ = ਮਾਣ ਕੂੜਾ = ਝੂਠਾ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀੜੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਰਾਪ ਰੂਪੀ ਡੰਗ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਹਾਥੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਜੋ ਮਸਤ ਚਾਲ ਚੱਲਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਝੂਠਾ ਹੀ ਮਾਣ ਹੈ।

ਨਾਨੇਹਾਲੁ ਵਖਾਣਦਾ; ਮਾਂ ਪਾਸਿ ਇਆਣਾ।

ਜਿਵੇਂ ਇਆਣਾ = ਬੱਚਾ ਮਾਂ ਪਾਸਿ = ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਨਾਨੇਹਾਲੁ = ਨਾਨਕਿਆਂ ਦਾ ਹਾਲ ਵਖਾਣਦਾ = ਕਥਨ

ਕਰੇ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗੇ ਹਨ, ਕੀ ਉਹ ਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਜਾਨ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਭਰਮਾਂ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਖੰਡੀਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਗਿਆਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰ ਕੇ ਪਤਾ ਚੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬੱਚੇ ਵਾਂਗ ਅਨਜਾਣ ਹੀ ਹਨ।

ਜਿਨਿ ਤੂੰ ਸਾਜਿ ਨਿਵਾਜਿਆ; ਦੇ ਪਿੰਡ ਪਰਾਣਾ।

ਹੇ ਪ੍ਰਿਥੀਏ ! ਤੂੰ = ਤੈਨੂੰ ਜਿਨਿ = ਜਿਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਪਿੰਡ = ਸਰੀਰ ਤੇ ਪਰਾਣਾ = ਸਾਹ ਦੇ ਕੇ ਸਾਜਿ = ਸਾਜਿਆ ਤੇ ਨਿਵਾਜਿਆ = ਵਡਿਆਈ ਦਿੱਤੀ ਹੈ :

ਮੁਢਹੁ ਘੁਥਹੁ ਮੀਣਿਆਂ; ਤੁਧੁ ਜਮਪੁਰਿ ਜਾਣਾ ॥੪॥

ਹੇ ਮੀਣਿਆਂ ! ਤੂੰ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਮੁਢਹੁ = ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਘੁਥਹੁ = ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਤੁਧੁ = ਤੈਨੂੰ ਜਮਪੁਰਿ = ਜਮਾਂ ਦੀ ਪੁਰੀ ਅੰਤ ਨੂੰ ਜਾਣਾ ਪਵੇਗਾ ॥੪॥

ਪਉੜੀ ੫ (ਮੀਣੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਖੋਟੀ ਅਤੇ ਦੁਖਦਾਈ)

ਕੈਹਾ ਦਿਸੈ ਉਜਲਾ; ਮਸੁ ਅੰਦਰਿ ਚਿਤੈ[1]।

('ਕੈਹਾਂ'' ਬੋਲੋ, 'ਮਸ' ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਕੈਹਾ = ਕਾਂਸੀ ਦਾ ਬਰਤਨ ਬਾਹਰੋਂ ਬਹੁਤ ਉਜਲਾ = ਚਿੱਟਾ ਦਿਸੈ = ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਮਸੁ = ਕਾਲਖ ਚਿਤੈ = ਚਿਤਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੁਸੰਗੀ ਪੁਰਖ ਆਪਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਲਿਬਾਸ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਚਿੱਤ ਅੰਦਰ ਪਾਪ ਰੂਪ ਕਾਲਖ ਹੀ ਹੈ।

ਹਰਿਆ ਤਿਲੁ ਬੂਆੜ ਜਿਉ; ਫਲੁ ਕੰਮੁ ਨ ਕਿਤੈ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਬੂਆੜ = ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਘਾਹ ਤਿਲਾਂ ਦੇ ਖੇਤ ਅੰਦਰ ਹਰਿਆ ਭਰਿਆ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਡੋਡੀਆਂ ਵਿਚ ਸੁਆਹ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਫਲ ਕਿਤੈ = ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੰਮ ਨ = ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਾਕਤ ਪੁਰਸ਼ ਜਿਹੜੇ ਲਿਬਾਸ ਕਰਕੇ ਬਾਹਰੋਂ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਰੂਪ ਸੁਆਹ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ।

ਜੇਹੀ ਕਲੀ ਕਨੇਰ ਦੀ; ਮਨਿ ਤਨਿ ਦੁਹੁ ਭਿਤੈ।

ਜੇਹੀ = ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਨੇਰ ਦੀ ਕਲੀ ਦੁਹੁ = ਦੋ ਭਿਤੈ = ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅੰਦਰੋਂ ਚਿੱਟੀ ਤੇ ਬਾਹਰੋਂ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨਮੁਖ ਪੁਰਖ ਵੀ ਦੋ ਭਾਂਤੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਤਨ ਕਰਕੇ ਚੂ-ਚੂਹੇ ਰੰਗ ਦੇ ਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਫੁਲਬਹਿਰੀ ਵਰਗੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਪੇਝੂ ਦਿਸਨਿ ਰੰਗੁਲੇ; ਮਰੀਐ ਅਗਲਿਤੈ।

ਪੇਝੂ ਜੋ ਕਰੀਰ ਦਾ ਪੱਕਾ ਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਦਿੱਸਣ ਵਿਚ ਬੜੇ ਰੰਗਲੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅਗਲਿਤੈ = ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਾਣ ਨਾਲ ਜੀਵ ਮਰੀਐ = ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

---

੧. ਚਿੱਤੈ, ਕਿੱਤੈ, ਭਿੱਤੈ, ਅਗਲਿੱਤੈ, ਇੱਤੈ, ਮਿੱਤੈ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਾਠ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ।

ਖਰੀ ਸੁਆਲਿਓ ਵੇਸੁਆ; ਜੀਅ ਬਝਾ ਇਤੈ।

(‘ਬੱਝਾ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਵੇਸਵਾ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਖਰੀ = ਬਹੁਤ ਸੁਆਲਿਓ = ਸੋਹਣੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜੀਅ = ਚਿੱਤ ਇਤੈ = ਉਸ ਦੇ ਸੋਹਣੇਪਣ ਵਿਚ ਬੱਝ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰ ਵੀ ਭੋਗਦੇ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਅਨੰਦਦਾਇਕ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅੰਤ ਨੂੰ ਜੀਵ ਜਮਾਂ ਦੀ ਫਾਹੀ ਵਿਚ ਬੱਝ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਖੋਟੀ ਸੰਗਤਿ ਮੀਣਿਆਂ; ਦੁਖ ਦੇਂਦੀ ਮਿਤੈ ॥੫॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪ੍ਰਿਥੀ ਵਰਗੇ ਮੀਣਿਆਂ ਦੀ ਖੋਟੀ = ਬੁਰੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਿਤੈ = ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਸੰਗਤ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਦੁੱਖ ਹੀ ਦੇਂਦੀ = ਦਿੰਦੀ ਹੈ ॥੫॥

ਪਉੜੀ ੬ (ਮੀਣੇ ਦਾ ਪੰਥ ਨਰਕ ਦਾ ਸਾਧਨ)

ਬਧਿਕੁ ਨਾਦੁ ਸੁਣਾਇਕੈ; ਜਿਉ ਮਿਰਗੁ ਵਿਣਾਹੈ।

(‘ਬਧਿਕੁ’ ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ, ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ ‘ਵਿਸਾਹੈ’)

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਬਧਿਕੁ = ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਮਿਰਗੁ = ਹਿਰਨ ਨੂੰ ਘੰਡੇਹੇੜੇ ਦਾ ਨਾਦੁ = ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਾਇਕੈ = ਸੁਣਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਾ ਕੇ ਵਿਣਾਹੈ = ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮਨਮੁਖ ਲੋਕ ਵੀ ਪਿਆਰ ਭਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਾ ਕੇ ਲੋਕਾ ਨੂੰ ਹਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਝੀਵਰੁ ਕੁੰਡੀ ਮਾਸੁ ਲਾਇ; ਜਿਉ ਮਛੀ ਫਾਹੈ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਝੀਵਰੁ = ਮਾਛੀ (ਮੱਛੀਆਂ ਫੜਨ ਵਾਲਾ) ਕੁੰਡੀ ਨਾਲ ਮਾਸ ਦਾ ਟੁਕੜਾ ਲਾਇ = ਲਾ ਕੇ ਮੱਛੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਾਹੈ = ਫਸਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਕਤ ਪੁਰਸ਼ ਵੀ ਲਾਲਚ ਦੇ ਕੇ ਭੋਲੇ-ਭਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਕਵਲੁ ਦਿਖਾਲੈ ਮੁਹ ਖਿੜਾਇ; ਭਵਰੈ ਵੇਸਾਹੈ।

ਜਿਵੇਂ ਕਵਲੁ = ਕਮਲ ਦਾ ਫੁੱਲ ਮੁਹ = ਮੂੰਹ ਖਿੜਾਇ = ਖਿੜਾ ਕੇ ਦਿਖਾਲੈ = ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਭਵਰੈ = ਭਵਰਾ ਵੇਸਾਹੈ = ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਉੱਪਰ ਬੈਠਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਮਲ ਦਾ ਫੁੱਲ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਘੁੱਟ ਕੇ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੰਭੀ ਲੋਕ ਵੀ ਬਹੁਤ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਾ ਕੇ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਦੀਪਕ ਜੋਤਿ ਪਤੰਗ ਨੋ; ਦੁਰਜਨ ਜਿਉ ਦਾਹੈ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਦੀਪਕ = ਦੀਵੇ ਦੀ ਜੋਤ ਪਤੰਗੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਲਾਟ ਨਾਲ ਸਾੜ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੁਰਜਨ = ਖੋਟੇ ਪੁਰਸ਼ ਵੀ ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ **ਵਾ:** ਪਾਖੰਡੀ ਗੁਰੂ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ ਈਰਖਾ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸਾੜਦੇ ਹਨ।

ਕਾਲਬੂਤ ਹੋਇ ਹਸਤਨੀ; ਮੈਗਲ ਓਮਾਹੈ।

ਜਿਵੇਂ ਕਾਲਬੂਤ = ਕਲਬੂਤ ਭਾਵ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਦੀ ਹਸਤਨੀ = ਹਥਣੀ ਹੋ ਕੇ ਟਿਕਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ

ਤੇ ਮੈਗਲ = ਹਾਥੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਾਮ-ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਓਮਾਹੈ = ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਟੋਏ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਹਾਥੀ ਫੜਨ ਵਾਲੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਤਿਉ ਨਕਟ ਪੰਥੁ ਹੈ ਮੀਣਿਆਂ; ਮਿਲਿ ਨਰਕਿ ਨਿਬਾਹੈ ॥੬॥

ਤਿਉ = ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਪ੍ਰਿਥੀ ਵਰਗੇ ਮੀਣਿਆਂ ਦਾ ਜੋ ਪੰਥ ਹੈ, ਉਹ ਨਕਟ = ਨੱਕ ਵੱਢਿਆਂ ਦਾ ਪੰਥ ਹੈ, ਜੋ ਵੀ ਮੀਣਿਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਬਾਹੈ = ਸਾਥ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਨਰਕਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥੬॥

ਪਉੜੀ ੭ (ਮੀਣਿਆਂ ਦਾ ਸੰਗੀ ਨਿਰਾਸ਼ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)

ਹਰਿ ਚੰਦਉਰੀ ਦੇਖਿ ਕੈ; ਕਰਦੇ ਭਰਵਾਸਾ।

ਜਿਵੇਂ ਹਰਿ = ਹਰੀ ਚੰਦਉਰੀ = ਚੰਦ ਦੀ ਨਗਰੀ ਭਾਵ ਮਿਥਿਆ ਗੰਧਰਬ ਨਗਰੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਭਰਵਾਸਾ = ਭਰੋਸਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਉਜਾੜ ਨਗਰੀ ਵਿੱਚੋਂ ਸੱਚ ਦਾ ਸੌਦਾ ਖ਼ਰੀਦ ਲਵਾਂਗੇ।

ਥਲ ਵਿਚਿ ਤਪਨ ਭਠੀਆਂ; ਕਿਉ ਲਹੈ ਪਿਆਸਾ।

ਜਿਵੇਂ ਥਲ ਵਿਚ ਤਪਨ = ਤੱਪਦੀਆਂ ਭੱਠੀਆਂ ਅਤੇ ਟਿੱਬਿਆਂ ਦੀ ਚਮਕਦੀ ਰੇਤ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਪਿਆਸ ਕਿਉ = ਕਿਵੇਂ ਲਹੈ = ਲਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਹੀ ਹਾਲਤ ਮੀਣਿਆਂ ਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਆਪਣੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਮੇਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ।

ਸੁਹਣੇ ਰਾਜੁ ਕਮਾਈਐ; ਕਰਿ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸਾ।

ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਰਾਜਾ ਬਣ ਕੇ ਸੋਹਣਾ ਰਾਜ ਕਮਾਈਐ = ਕਮਾ ਲਵੇ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੋਗ ਕਰ ਕੇ ਬਿਲਾਸਾ = ਅਨੰਦ ਮਾਣਨਾ ਕਰਿ = ਕਰੇ, ਪਰ ਜਾਗਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੰਗਾਲ ਦੇਖੇਗਾ।

ਛਾਇਆ ਬਿਰਖੁ ਨ ਰਹੈ ਥਿਰੁ; ਪੁਜੈ ਕਿਉ ਆਸਾ।

('ਪੁੱਜੈ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਬਿਰਖੁ = ਬ੍ਰਿਛ ਦੀ ਛਾਇਆ = ਛਾਂ ਇਕ ਥਾਂ ਥਿਰ = ਸਥਿਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਛਾਂ ਮਾਣਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਆਸਾ = ਇੱਛਾ ਕਿਉ = ਕਿਵੇਂ ਪੁਜੈ = ਪੂਰੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬਿਰਖ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਰੀਰ ਹੈ ਤੇ ਮਾਇਆ ਛਾਂ ਰੂਪੀ ਹੈ, ਜੋ ਇਕ-ਰਸ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ਤੇ ਆਸਾ ਕਿਵੇਂ ਫਿਰ ਪੂਰੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਬਿਰਖ ਕੀ ਛਾਇਆ ਸਿਉ ਰੰਗੁ ਲਾਵੈ ॥
ਓਹ ਬਿਨਸੈ ਉਹੁ ਮਨਿ ਪਛੁਤਾਵੈ ॥ *(ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੨੬੮)*

ਬਾਜੀਗਰ ਦੀ ਖੇਡ ਜਿਉ; ਸਭ ਕੂੜੁ ਤਮਾਸਾ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਬਾਜ਼ੀਗਰ ਦੀ ਖੇਡ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਤਮਾਸੇ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਕੂੜੁ = ਝੂਠੇ ਹਨ, ਇਵੇਂ ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਭ ਕੰਮ-ਕਾਰ ਝੂਠੇ ਹੀ ਹਨ।

ਰਲੈ ਜੁ ਸੰਗਤਿ ਮੀਣਿਆਂ; ਉਠਿ ਚਲੈ ਨਿਰਾਸਾ ॥੭॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੁ = ਜੋ ਮੀਣਿਆਂ = ਕਪਟੀਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜਾ ਰਲਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਉੱਠ ਚਲੈ = ਚਲੇ ਜਾਵੇਗਾ ॥੭॥

ਪਉੜੀ ੮ (ਮੀਣੇ, ਗੁਰੂ ਵੱਲੋਂ ਫਿਟਕੇ ਹੋਏ ਹਨ)

ਕੋਇਲ ਕਾਂਉ ਰਲਾਈਅਨਿ; ਕਿਉ ਹੋਵਨਿ ਇਕੈ ।

ਜੇਕਰ ਕੋਇਲ ਅਤੇ ਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਰਲਾਈਅਨਿ = ਰਲਾ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਉਹ ਕਿਉ = ਕਿਵੇਂ ਇਕੈ = ਇਕ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਾਕਤ ਪੁਰਖ ਕਾਂ ਵਾਂਗ ਪਰਾਈ ਨਿੰਦਾ ਰੂਪ ਵਿਸਟਾ ਫੋਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੋਇਲ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜਗਿਆਸੂ ਸਾਧਸੰਗਤ ਰੂਪ ਅੰਬ ਦੇ ਬ੍ਰਿਛ 'ਤੇ ਬਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਇਹ ਆਪਸ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਇਕ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ? ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ।

ਤਿਉ ਨਿੰਦਕ ਜਗ ਜਾਣੀਅਨਿ; ਬੋਲਿ ਬੋਲਣਿ ਫਿਕੈ ।

ਤਿਉ = ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਐਸੇ ਪੁਰਖ ਜਗ = ਜਗਤ ਵਿਚ ਨਿੰਦਕ ਜਾਣੀਅਨਿ = ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਕਾਂ ਵਾਂਗ ਫਿਕੈ = ਫਿੱਕਾ ਬੋਲਿ = ਬਚਨ ਹੀ ਬੋਲਨਿ = ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

ਬਗੁਲੇ ਹੰਸੁ ਬਰਾਬਰੀ; ਕਿਉ ਮਿਕਨਿ ਮਿਕੈ ।

ਜਿਵੇਂ ਬਗਲੇ ਹੰਸਾਂ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰੀ = ਬਰਾਬਰ ਮਿਕੈ = ਮਿਲ ਬੈਠ ਕੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਕਿਉ = ਕਿਵੇਂ ਮਿਕਨਿ = ਅਭੇਦ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੰਭੀ, ਪਾਖੰਡੀ ਬਗਲੇ ਰੂਪ ਹਨ, ਜੋ ਮਾਇਆਧਾਰੀ ਹਨ ਅਤੇ ਹੰਸਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗੁਰਮੁਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਮੋਤੀ ਚੁਗਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਇਹ ਆਪਸ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਅਭੇਦ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ? ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ।

ਤਿਉ ਬੇਮੁਖ ਚੁਣਿ ਕਢੀਅਨਿ; ਮੁਹਿ ਕਾਲੇ ਟਿਕੈ ।

ਤਿਉ = ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਬੇਮੁਖ ਲੋਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਚੁਣ ਕੇ ਵੱਖ ਕਢੀਅਨਿ = ਕੱਢੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਹਿ = ਮੂੰਹ 'ਤੇ ਕਾਲੇ ਟਿਕੈ = ਟਿੱਕੇ ਭਾਵ ਬਦਨਾਮੀ ਅਤੇ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਦਾਗ਼ ਹਨ।

ਕਿਆ ਨੀਸਾਣੀ ਮੀਣਿਆਂ; ਖੋਟੁ ਸਾਲੀ ਸਿਕੈ ।

ਪ੍ਰਿਥੀ ਵਰਗੇ ਮੀਣਿਆਂ = ਕਪਟੀਆਂ ਦੀ ਕਿਆ = ਕੀ ਨੀਸਾਣੀ = ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ ? ਉਹ ਸਾਲੀ = ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਖੋਟੁ = ਖੋਟੇ ਸਿਕੈ = ਸਿੱਕਿਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਖੋਟੇ ਸਿੱਕੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁੱਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ ਪਾਹਣੀ ਮਾਰੀਅਨਿ; ਓਇ ਪੀਰ ਫਿਟਿਕੈ ॥੮॥

ਐਸੇ ਲੋਕ ਖੋਟੇ ਸਿੱਕਿਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਰ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਪਾਹਣੀ = ਜੁੱਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮਾਰੀਅਨਿ = ਮਾਰਾਂ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਓਇ = ਉਹ ਪੀਰ = ਗੁਰੂ ਵੱਲੋਂ ਫਿਟਿਕੈ = ਫਿਟਕਾਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥੮॥

ਨੋਟ : ਇੱਕੈ, ਫਿੱਕੈ, ਮਿੱਕੈ, ਟਿੱਕੈ, ਸਿੱਕੈ, ਫਿਟਿੱਕੈ, ਸਾਰੇ ਪਾਠ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ।

ਪਉੜੀ ੯ (ਗੁਣ-ਹੀਣ ਬਣਾਉਟੀ ਗੁਰੂ)

ਰਾਤੀਂ ਨੀਗਰ ਖੇਲਦੇ; ਸਭ ਹੋਇ ਇਕਠੇ।

ਜਿਵੇਂ ਰਾਤੀਂ = ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਨੀਗਰ = ਬਾਲਕ ਇਕੱਠੇ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਖੇਲਦੇ ਹਨ।

ਰਾਜਾ ਪਰਜਾ ਹੋਵਦੇ; ਕਰਿ ਸਾਂਗ ਉਪਠੇ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਲਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਰਾਜਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬਾਕੀ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪਰਜਾ ਹੋਵਦੇ = ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕਈ ਉਪਠੇ = ਉਲਟੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸਾਂਗ = ਕੌਤਕ ਕਰਿ = ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਇਕਿ ਲਸਕਰ ਲੈ ਧਾਵਦੇ; ਇਕਿ ਫਿਰਦੇ ਨਠੇ।

ਇਕ ਲਸਕਰ = ਫ਼ੌਜ ਲੈ ਕੇ ਧਾਵਦੇ = ਦੌੜਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਕ ਹਾਰੀ ਹੋਈ ਫ਼ੌਜ ਵਾਂਗ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਨਠੇ = ਦੌੜਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ।

ਠੀਕਰੀਆਂ ਹਾਲੇ ਭਰਨਿ; ਉਇ ਖਰੇ ਅਸਠੇ।

ਕਈ ਠੀਕਰੀਆਂ ਦੇ ਪੈਸੇ ਬਣਾ ਕੇ ਹਾਲੇ = ਮਾਮਲਾ ਭਰਨਿ = ਭਰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਇ = ਉਹ ਸਾਰੇ ਖਰੇ = ਬਹੁਤ ਅਸਠੇ = ਸਿਆਣੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਖਿਨ ਵਿਚਿ ਖੇਡ ਉਜਾੜਿਦੇ; ਘਰੁ ਘਰੁ ਨੂੰ ਤ੍ਰੂਠੇ।

ਫਿਰ ਉਹ ਖਿਨ = ਪਲ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਖੇਡ ਨੂੰ ਉਜਾੜਿਦੇ = ਉਜਾੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਘਰ ਨੂੰ ਤ੍ਰੂਠੇ = ਨੱਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਵਿਣੁ ਗੁਣੁ ਗੁਰੂ ਸਦਾਇਦੇ; ਓਇ ਖੋਟੇ ਮਠੇ ॥੯॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਵਿਣੁ = ਬਿਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਦਾਇਦੇ = ਸਦਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਓਇ = ਉਹ ਖੋਟੇ ਤੇ ਮਨ ਦੇ ਮਠੇ = ਆਲਸੀ ਢੱਗੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥੯॥

ਨੋਟ : 'ਇਕੱਠੇ', 'ਉਪੱਠੇ', 'ਨੱਠੇ', 'ਅਸੱਠੇ', 'ਤ੍ਰੱਠੇ', 'ਮੱਠੇ' ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਾਠ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ।

ਪਉੜੀ ੧੦ (ਸਿੰਮਲ ਬੂਟੇ ਵਾਂਗ ਬਣਾਉਟੀ ਗੁਰੂ)

ਉਚਾ ਲੰਮਾ ਝੰਟੁਲਾ; ਵਿਚਿ ਬਾਗ ਦਿਸੰਦਾ।

ਜਿਵੇਂ ਬਾਗ਼ ਵਿਚ ਸਿੰਮਲ ਦਾ ਉੱਚਾ ਲੰਮਾ ਝੰਟੁਲਾ = ਸੰਘਣਾ ਬ੍ਰਿਛ ਦਿਸੰਦਾ = ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਬਾਗ਼ ਵਿਚ ਪਾਖੰਡੀ ਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਧਨ ਪਦਾਰਥ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਦਿੱਸਦੇ ਹਨ।

ਮੋਟਾ ਮੁਢੁ ਪਤਾਲਿ ਜੜਿ; ਬਹੁ ਗਰਬ ਕਰੰਦਾ।

ਜਿਸ ਦਾ ਮੋਟਾ ਮੁੱਢ ਤੇ ਜੜ ਪਤਾਲ ਤਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜੋ ਬਹੁ = ਬਹੁਤ ਗਰਬ = ਹੰਕਾਰ ਕਰੰਦਾ = ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪਾਖੰਡੀਆਂ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਰੂਪੀ ਮੁੱਢ ਮੋਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਜੜ ਪਤਾਲ ਵਾਂਗੂੰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਸਿੰਮਲ ਦੇ ਦਰੱਖ਼ਤ ਵਾਂਗ ਪਾਖੰਡ ਦਾ ਫੈਲਾਅ ਕਰ ਕੇ ਹੰਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਪਤ ਸੁਪਤਰ ਸੋਹਣੇ; ਵਿਸਥਾਰੁ ਬਣੰਦਾ।

('ਪੱਤ', 'ਸੁਪੱਤਰ' ਬੋਲੋ)

ਉਸ ਦੇ ਪਤ = ਪੱਤੇ ਸੁਪਤਰ = ਸਾਵੇ ਭਾਵ ਹਰੇ ਤੇ ਸੋਹਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਵਿਸਥਾਰੁ = ਫੈਲਾਅ ਬਣੰਦਾ = ਬਣਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪਾਖੰਡੀ ਦੇ ਸਿੱਖੀ-ਸੇਵਕੀ ਰੂਪ ਪੱਤੇ ਬਾਹਰੋਂ ਸੋਹਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਦਾ ਇਹ ਵੱਡਾ ਫੈਲਾਅ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਫੁਲ ਰਤੇ ਫਲ ਬਕਬਕੇ; ਹੋਇ ਅਫਲ ਫਲੰਦਾ।

ਉਸ ਦੇ ਫੁਲ ਰਤੇ = ਲਾਲ ਤੇ ਫਲ ਬਕਬਕੇ = ਬੇਸੁਆਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿੰਮਲ ਫਲੰਦਾ = ਫੈਲਾਅ ਕਰਦਾ ਹੋਇ = ਹੋਇਆ ਵੀ ਅਫਲ = ਫਲ-ਰਹਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪਾਖੰਡੀ ਦੇ ਵਿਖਾਵੇ ਵਾਲੇ ਕਰਮ ਲਾਲ ਫੁੱਲ ਵਾਂਗ ਹਨ, ਉਸ ਦਾ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਫਲ ਬੇਸੁਆਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਭਗਤੀ ਰੂਪੀ ਰਸ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਿੰਮਲ ਵਾਂਗ ਪਾਖੰਡੀ ਸੇਵਕਾਂ ਦਾ ਫੈਲਾਅ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦੇ ਫਲ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਸਿੰਮਲ ਰੁਖੁ ਸਰਾਇਰਾ ਅਤਿ ਦੀਰਘ ਅਤਿ ਮੁਚੁ ॥
ਓਇ ਜਿ ਆਵਹਿ ਆਸ ਕਰਿ ਜਾਹਿ ਨਿਰਾਸੇ ਕਿਤੁ ॥
ਫਲ ਫਿਕੇ ਫੁਲ ਬਕਬਕੇ ਕੰਮਿ ਨ ਆਵਹਿ ਪਤ ॥ *(ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੪੭੧)*

ਸਾਵਾ ਤੋਤਾ ਚੁਹਚੁਹਾ; ਤਿਸੁ ਦੇਖਿ ਭੁਲੰਦਾ।

ਸਾਵਾ = ਹਰੇ ਰੰਗ ਦਾ ਤੋਤਾ ਸਿੰਮਲ ਦੇ ਰੁੱਖ ਦਾ ਚੁਹਚੁਹਾ = ਚੂ-ਚੂਹਾ ਗੂੜ੍ਹਾ ਰੰਗ ਵੇਖ ਕੇ **ਵਾ:** ਚੁਹ-ਚੁਹ ਕਰਕੇ ਤਿਸੁ = ਉਸ ਦੇ ਫਲਾਂ ਉੱਪਰ ਭੁਲੰਦਾ = ਭੁੱਲ ਬੈਠਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਗਿਆਸੂ ਰੂਪ ਤੋਤਾ ਸਿੰਮਲ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਪਾਖੰਡੀ ਦਾ ਦਿਖਾਵਾ ਵਾਲੇ ਗੂੜ੍ਹਾ ਰੰਗ ਵੇਖ ਕੇ ਭੁੱਲ ਬੈਠਦਾ ਹੈ।

ਪਿਛੋਂ ਦੇ ਪਛੁਤਾਇਦਾ; ਓਹੁ ਫਲੁ ਨ ਲਹੰਦਾ॥੧੦॥

ਫਿਰ ਤੋਤਾ ਪਿੱਛੋਂ ਦੀ ਪਛੁਤਾਇਦਾ = ਪਛਤਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਓਹੁ = ਉਸ ਨੂੰ ਸਿੰਮਲ ਦੇ ਬ੍ਰਿਛ ਤੋਂ ਫਲ ਲਹੰਦਾ = ਪ੍ਰਾਪਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਸਾਰੇ ਫਲ ਹੀ ਬਕਬਕੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਫਿਰ ਉਹ ਜਗਿਆਸੂ ਰੂਪ ਤੋਤਾ ਪਿੱਛੋਂ ਪਛਤਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿੰਮਲ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਪਾਖੰਡੀ ਗੁਰੂ ਕੋਲੋਂ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦਾ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਕੋਲ ਤਾਂ ਪਾਖੰਡ ਰੂਪ ਬਕਬਕੇ ਫਲ ਹੀ ਹਨ॥੧੦॥

ਪਉੜੀ ੧੧ (ਗੁਰੂ-ਹੀਣ ਹੀਜੜਾ ਹੈ)

ਪਹਿਨੇ ਪੰਜੇ ਕਪੜੇ; ਪੁਰਸਾਵਾਂ ਵੇਸੁ।

ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਹੀਜੜਾ ਪੁਰਸਾਵਾਂ = ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵਾਲਾ ਵੇਸੁ = ਲਿਬਾਸ ਬਣਾ ਕੇ ਤੇ ਪੰਜੇ = ਪੰਜ ਕੱਪੜੇ (ਦਸਤਾਰ, ਤਣੀਦਾਰ ਕੁੜਤਾ (ਅੰਗਾ), ਕੱਛ, ਕਮਰਕੱਸਾ ਅਤੇ ਹੱਥ-ਮੂੰਹ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਾਫ਼ਾ) ਭੀ ਪਹਿਨੇ = ਪਹਿਨ ਲਏ।

ਮੁਛਾਂ ਦਾੜੀ ਸੋਹਣੀ; ਬਹੁ ਦੁਰਬਲ ਵੇਸੁ।

('ਦਾੜ੍ਹੀ' ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਉਸ ਦੀਆਂ ਮੁੱਛਾਂ ਤੇ ਦਾੜ੍ਹੀ ਭੀ ਸੋਹਣੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਬਹੁ = ਬਹੁਤ ਦੁਰਬਲ = ਪਤਲੇ ਜਿਹੇ ਵੇਸੁ = ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ।

ਸੈ ਹਥਿਆਰੀ ਸੂਰਮਾ; ਪੰਚੀ ਪਰਵੇਸੁ।

ਉਹ ਸੈ = ਸਾਰੇ ਹਥਿਆਰੀ = ਹਥਿਆਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸੂਰਮਾ ਭੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਪੰਚੀ = ਪੰਚਾਇਤ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਪਰਵੇਸੁ (ਪਰ + ਵੇਸੁ) ਪਰ = ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਵੇਸੁ = ਨਿਵਾਸ ਹੋਵੇ ਭਾਵ ਪੰਚਾਇਤ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੋਵੇ।

ਮਾਹਰੁ ਦੜ ਦੀਬਾਣ ਵਿਚਿ; ਜਾਣੈ ਸਭੁ ਦੇਸੁ।

ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਦੜ ਦੀਬਾਣ = ਸਭਾ ਦੇ ਦਰ ਵਿਚ ਮਾਹਰੁ = ਮੁਖੀਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਸਭ = ਸਾਰਾ ਦੇਸ਼ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਣੈ = ਜਾਣਦਾ ਹੋਵੇ।

ਪੁਰਖ ਨ ਗਿਣਿ ਪੁਰਖਤ ਵਿਣੁ; ਕਾਮਣਿ ਕਿ ਕਰੇਸੁ।

ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਰਖਤ = ਮਰਦਾਨਗੀ ਤੋਂ ਵਿਣੁ = ਬਿਨਾਂ ਪੁਰਖ ਨ = ਨਾ ਗਿਣਿ = ਗਿਣੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਮਣਿ = ਇਸਤਰੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿ = ਕੀ ਕਰੇਸੁ = ਕਰੇਗੀ ਭਾਵ ਉਹ ਮਰਦਾਂ ਵਾਲੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਤੇ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਵਿਣੁ ਗੁਣ ਗੁਰੂ ਸਦਾਇਦੇ; ਕਉਣ ਕਰੈ ਅਦੇਸੁ ॥੧੧॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੋ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਵਿਣੁ = ਬਿਨਾਂ ਭਾਵ ਗੁਣ ਹੀਣੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਦਾਇਦੇ = ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਦੇਸੁ = ਨਮਸਕਾਰ ਕੌਣ ਕਰੇ = ਕਰੇਗਾ ਭਾਵ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ॥੧੧॥

ਪਉੜੀ ੧੨ (ਪਤੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸੇਵਾ ਕਰ ਕੇ ਮਿਲਦਾ ਹੈ)

ਗਲੀਂ ਜੇ ਸਹੁ ਪਾਈਐ; ਤੋਤਾ ਕਿਉ ਫਾਸੈ।

('ਗੱਲੀਂ' ਬੋਲੋ)

ਜੇ = ਜੇਕਰ ਗਲੀਂ = ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਸਹੁ = ਪਤੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਪਾਈਐ = ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੋਤਾ ਕਿਉਂ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿਚ ਫਾਸੈ = ਫਸਦਾ ਹੈ ?

ਮਿਲੈ ਨ ਬਹੁਤ ਸਿਆਣਪੈ; ਕਾਂਉ ਗੂੰਹੁ ਗਿਰਾਸੈ।

ਪ੍ਰਭੂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਸਿਆਣਪੈ = ਸਿਆਣਪਾਂ (ਚਤੁਰਾਈਆਂ) ਨਾਲ ਭੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਮਿਲੈ = ਮਿਲਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਬਹੁਤੀਆਂ ਚਤੁਰਾਈਆਂ ਵਾਲਾ ਕਾਂਉ = ਕਾਂ ਗੂੰਹੁ = ਗੰਦਗੀ ਹੀ ਗਿਰਾਸੈ = ਖਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜੋਰਾਵਰੀ ਨ ਜਿਪਈ; ਸੀਹ ਸਹਾ ਵਿਣਾਸੈ।

('ਜੋਰਾ-ਵਰੀ' ਬੋਲੋ)

ਪਰਮਾਤਮਾ ਜੋਰਾਵਰੀ (ਬਲ ਨਾਲ) ਨਾਲ ਭੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਿਪਈ = ਜਿੱਤ ਭਾਵ ਮਿਲ ਸਕਦਾ, ਜੇਕਰ ਮਿਲਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਹਾ = ਸਹਿਆ ਸੀਹ = ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਵਿਣਾਸੈ = ਮਾਰ ਲੈਂਦਾ ?

ਸਾਖੀ ਸ਼ੇਰ ਦੀ—ਇਕ ਵਾਰੀ ਸ਼ੇਰ ਨਾਲ ਜੰਗਲੀ ਜੀਵਾਂ ਨੇ ਇਕਰਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਨਾ ਮਾਰੋ, ਅਸੀਂ ਵਾਰੋ-ਵਾਰੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਇਕ ਜੀਵ ਤੁਹਾਡੇ ਭੋਜਨ ਲਈ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰੇਗਾ। ਸ਼ੇਰ ਨੇ ਕਿਹਾ—ਜੇਕਰ ਜਿਸ ਦਿਨ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦਿਨ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮੁਕਾਵਾਂਗਾ। ਸ਼ੇਰ ਤਾਂ ਬੈਠ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਕ ਪਸ਼ੂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ। ਇਕ ਦਿਨ ਸਹੇ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆ ਗਈ ਤੇ ਉਹ ਵੇਲਾ ਖੁੰਝਾ ਕੇ ਗਿਆ। ਸ਼ੇਰ ਨੇ ਕਿਹਾ—ਹੇ ਸਹੇ! ਇਕ ਤਾਂ ਤੂੰ ਛੋਟਾ ਹੈਂ, ਦੂਜਾ ਵੇਲਾ ਟਪਾ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈਂ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅੱਜ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਤਾਂ ਸਹੇ ਨੇ ਮੀਸਣੀ ਜਿਹੀ ਸੂਰਤ ਬਣਾ ਕੇ ਕਿਹਾ—ਹੇ ਰਾਜਨ! ਇਸ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਗੁਨਾਹ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਵਕਤ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਸਣੇ ਤੁਹਾਡੇ ਭੋਜਨ ਵਾਸਤੇ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅੱਗੋਂ ਇਕ ਹੋਰ ਸ਼ੇਰ ਮਿਲ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਡਾ ਰਾਜਨ ਭਾਸਕਰ ਹੈ। ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਰਾਜਾ ਹਾਂ, ਭਾਸਕਰ ਚੋਰ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਮੇਰਾ ਭੋਜਨ ਹੋ। ਰਾਜਨ! ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਝਗੜਾ ਕਰਦਿਆਂ ਦੇਰ ਹੋ ਗਈ। ਹਾਰ ਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਛੋਟਾ ਭਰਾ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਆਪ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਭਾਸਕਰ ਸ਼ੇਰ ਨੇ ਕਿਹਾ— ਉਹ ਸ਼ੇਰ ਮੈਨੂੰ ਵਿਖਾ, ਕਿਥੇ ਹੈ ? ਮੈਂ ਆਪੇ ਹੀ ਉਸ ਨਾਲ ਨਿਬੜ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਸਹਿਆ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰਿਆ। ਅੱਗੋਂ ਖੂਹ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ—ਰਾਜਨ! ਉਹ ਸ਼ੇਰ ਇਸ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ੇਰ ਨੇ ਖੂਹ ਉੱਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਝਾਤੀ ਮਾਰੀ ਤਾਂ ਸਹੇ ਨੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਵਿਚ ਖਲੋ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵੇਖੋ ਰਾਜਨ! ਉਹ ਸ਼ੇਰ ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਵਿਚ ਲਈ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖਾਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸ਼ੇਰ ਨੇ ਖੂਹ ਦੇ ਟਿਕਵੇਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਤੇ ਸਹੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਕਿਹਾ ਸੱਚ ਸਮਝ ਕੇ ਸ਼ੇਰ ਨਾਲ ਲੜਨ ਲਈ ਛਾਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਡੁੱਬ ਕੇ ਮਰ ਗਿਆ।

ਗੀਤ ਕਵਿਤੁ ਨ ਭਿਜਈ; ਭਟ ਭੇਖ ਉਦਾਸੈ।

('ਕਵਿੱਤੁ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਉਹ ਗੀਤਾਂ ਤੇ ਕਵਿਤੁ = ਕਬਿੱਤਾਂ ਨਾਲ ਭੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਭਿਜਈ = ਭਿੱਜਦਾ ਭਾਵ ਮਿਲਦਾ, ਜੇਕਰ ਮਿਲਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਭੱਟ ਕਿਉਂ ਉਦਾਸੈ = ਉਦਾਸੀ ਭੇਖ = ਭੇਸ ਵਿਚ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ?

ਜੋਬਨ ਰੂਪ ਨ ਮੋਹੀਐ; ਰੰਗੁ ਕੁਸੁੰਭ ਦੁਰਾਸੈ।

ਉਹ ਜੋਬਨ = ਜਵਾਨੀ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਨਾਲ ਭੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਮੋਹੀਐ = ਮੋਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਕੁਸੁੰਭੇ ਦਾ ਦੁਰਾਸੈ = ਖੋਟੀ ਆਸ ਵਾਲਾ ਰੰਗ ਤੇ ਜੋਬਨ ਦਾ ਚੁਹਚੁਹਾਪਣ ਨਾਸ਼ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਵਿਣੁ ਸੇਵਾ ਦੋਹਾਗਣੀ; ਪਿਰ ਮਿਲੈ ਨ ਹਾਸੈ ॥੧੨॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੇ ਦੋਹਾਗਣੀ = ਛੁੱਟੜ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜੀਵ! ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਵਿਣੁ = ਬਿਨਾਂ ਪਿਰ = ਪਤੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹਾਸੈ = ਹਾਸਿਆਂ ਨਾਲ ਨ = ਨਹੀਂ ਮਿਲੈ = ਮਿਲਦਾ ॥੧੨॥

ਪਉੜੀ ੧੩ (ਗੁਰੂ ਬਿਨਾਂ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ)

ਸਿਰ ਤਲਵਾਇਆ ਪਾਈਐ; ਚਮਗਿਦੜ ਜੂਹੇ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ ‘ਵਿਚਿ ਧਰਤੀ ਖੂਹੇ’)

ਜੇਕਰ ਸਿਰ ਤਲਵਾਇਆ = ਝੁਕਾ ਕੇ ਭਾਵ ਉਲਟੇ ਹੋ ਕੇ ਤਪ ਕੀਤਿਆਂ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਪਾਈਐ = ਪਾਈਦੀ ਭਾਵ ਮਿਲਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜੂਹੇ = ਉਜਾੜਾਂ ਵਿਚ ਚਮਗਿੱਦੜ ਪੁੱਠੇ ਹੀ ਲਟਕਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ।

ਮੜੀ ਮਸਾਣੀ ਜੇ ਮਿਲੈ; ਵਿਚਿ ਖੁਡਾਂ ਚੂਹੇ।

(‘ਮੜ੍ਹੀ’ ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜੇ = ਜੇਕਰ ਮੜ੍ਹੀਆਂ ਮਸਾਣੀ = ਮਸਾਣਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਮੁਕਤੀ ਮਿਲੈ = ਮਿਲਦੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਉਥੇ ਖੁੱਡਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਚੂਹਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ।

ਮਿਲੈ ਨ ਵਡੀ ਆਰਜਾ; ਬਿਸੀਅਰੁ ਵਿਹੁ ਲੂਹੇ।

ਵੱਡੀ ਆਰਜਾ = ਉਮਰਾਂ ਕਾਰਨ ਭਾਵ ਚਿਰੰਜੀਵੀ ਹੋਣ ਨਾਲ ਭੀ ਮੁਕਤੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਮਿਲੈ = ਮਿਲਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਵਾਲਾ ਬਿਸੀਅਰੁ = ਸੱਪ ਵਿਹੁ = ਜ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਹੀ ਲੂਹੇ = ਸੜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਹੋਇ ਕੁਚੀਲੁ ਵਰਤੀਐ; ਖਰ ਸੂਰ ਭਸੂਹੇ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ ‘ਵਤਨਿ ਆਹੂਹੇ’)

ਜੇਕਰ ਕੁਚੀਲੁ = ਮੈਲੇ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਭਾਵ ਸੁਆਹ ਮਲ ਕੇ ਵਰਤੀਐ = ਵਰਤਣ ਨਾਲ ਮੁਕਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਖਰ = ਖੋਤੇ ਤੇ ਸੂਰ ਭਸੂਹੇ = ਸੁਆਹ ਵਿਚ ਲੇਟਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

ਕੰਦਮੂਲ ਚਿਤੁ ਲਾਈਐ; ਅਈਅੜੁ ਵਣੁ ਧੂਹੇ।

ਜੇਕਰ ਕੰਦਮੂਲ ਨਾਲ ਚਿੱਤ ਲਾਈਐ = ਲਾਇਆਂ ਭਾਵ ਫਲੋਹਾਰੀ ਹੋਇਆਂ ਮੁਕਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਈਅੜੁ = ਬੱਕਰੀਆਂ ਤੇ ਭੇਡਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਵਣੁ = ਜੰਗਲ ਦੇ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਧੂਹੇ = ਖਿੱਚ ਖਿੱਚ ਕੇ ਖਾਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਉਹ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

ਵਿਣੁ ਗੁਰ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਵਈ; ਜਿਉ ਘਰੁ ਵਿਣੁ ਬੂਹੇ ॥੧੩॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਵਿਣੁ = ਬਿਨਾਂ ਜੀਵ ਦੀ ਮੁਕਤਿ = ਮੁਕਤੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੋਵਈ = ਹੁੰਦੀ, ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਬੂਹੇ ਤੋਂ ਵਿਣੁ = ਬਿਨਾਂ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕੀਦਾ ॥੧੩॥

ਪਉੜੀ ੧੪ (ਗੁਰੂ ਬਿਨਾਂ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ)

ਮਿਲੈ ਜਿ ਤੀਰਥਿ ਨਾਤਿਆਂ; ਡਡਾਂ ਜਲ ਵਾਸੀ।

(‘ਨ੍ਹਾਤਿਆਂ’ ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜਿ = ਜੇਕਰ ਤੀਰਥਾਂ ਵਿਚ ਨਾਤਿਆਂ = ਨਹਾਉਣ ਨਾਲ ਮੁਕਤੀ ਮਿਲੈ = ਮਿਲਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਡਡਾਂ = ਡੱਡੂ ਜਲ = ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਹੀ ਵਾਸੀ = ਵੱਸਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤੀ ਹੀ ਨਹਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਉਹ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

ਵਾਲ ਵਧਾਇਆਂ ਪਾਈਐ; ਬੜ ਜਟਾਂ ਪਲਾਸੀ।

ਜੇਕਰ ਵਾਲ ਭਾਵ ਜਟਾਂ ਵਧਾਇਆਂ = ਵਧਾਉਣ ਨਾਲ ਮੁਕਤੀ ਪਾਈਐ = ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਬੜ = ਬੋਹੜ ਤੇ ਪਲਾਸੀ = ਪਲਾਹ[1], ਢੱਕ ਦੀਆਂ ਜਟਾਂ ਭਾਵ ਜੜਾਂ ਬਹੁਤ ਲਮਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਨੰਗੇ ਰਹਿਆਂ ਜੇ ਮਿਲੈ; ਵਣਿ ਮਿਰਗ ਉਦਾਸੀ।

ਜੇ = ਜੇਕਰ ਨੰਗੇ = ਨਗਨ ਰਹਿਆਂ = ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਮੁਕਤੀ ਮਿਲੈ = ਮਿਲਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵਣਿ = ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਮਿਰਗ = ਹਿਰਨ ਉਦਾਸੀ = ਤਿਆਗੀ ਭਾਵ ਨੰਗੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਭਸਮ ਲਾਇ ਜੇ ਪਾਈਐ; ਖਰੁ ਖੇਹ ਨਿਵਾਸੀ।

ਜੇ = ਜੇਕਰ ਭਸਮ = ਸੁਆਹ ਲਾਇ = ਲਾਉਣ ਨਾਲ ਮੁਕਤੀ ਪਾਈਐ = ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਖਰੁ = ਖੋਤਾ ਖੇਹ = ਸੁਆਹ ਵਿਚ ਹੀ ਨਿਵਾਸੀ = ਵੱਸਦਾ ਹੈ।

ਜੇ ਪਾਈਐ ਚੁਪ ਕੀਤਿਆਂ; ਪਸੂਆਂ ਜੜ ਹਾਸੀ।

(‘ਜੜ’ ਭਾਰਾ ਬੋਲੋ)

ਜੇ = ਜੇਕਰ ਚੁੱਪ ਕੀਤਿਆਂ = ਕਰਨ ਨਾਲ ਮੁਕਤੀ ਪਾਈਐ = ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਪਸ਼ੂ ਤੇ ਜੜ੍ਹ ਪਦਾਰਥ ਚੁੱਪ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਸੀ = ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਉਹ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

ਵਿਣੁ ਗੁਰ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਵਈ; ਗੁਰ ਮਿਲੈ ਖਲਾਸੀ ॥੧੪॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਵਿਣੁ = ਬਗ਼ੈਰ ਜੀਵ ਦੀ ਮੁਕਤਿ = ਮੁਕਤੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੋਵਈ = ਹੁੰਦੀ, ਜਦੋਂ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਮਿਲੈ = ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਤਦ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਆਵਾਗਵਣ ਭਾਵ ਜੰਮਣ-ਮਰਨ ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ = ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥੧੪।

ਪਉੜੀ ੧੫ (ਬਿਨਾਂ ਗੁਰੂ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ)

ਜੜੀਂ ਬੂਟੀਂ ਜੇ ਜੀਵੀਐ; ਕਿਉ ਮਰੈ ਧਨੰਤਰ।

ਜੇ = ਜੇਕਰ ਜੜੀਆਂ ਬੂਟੀਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਸਦਾ ਲਈ ਜੀਵੀਐ = ਜੀਵਿਆ ਜਾਂਦਾ ਭਾਵ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਹੋਇਆ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਧਨੰਤਰ[2] = ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਵੈਦ ਕਿਉਂ ਮਰੈ = ਮਰਦਾ ?

ਤੰਤ ਮੰਤ ਬਾਜੀਗਰਾਂ; ਓਇ ਭਵਹਿ ਦਿਸੰਤਰ।

ਜੇਕਰ ਤੰਤਰਾਂ ਦੇ ਜਾਦੂਆਂ ਨਾਲ ਤੇ ਮੰਤਰਾਂ ਦੇ ਰਟਨ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਓਇ = ਉਹ ਬਾਜ਼ੀਗਰ ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਦਿਸੰਤਰ = ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਭਵਹਿ = ਭਉਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ?

---

੧. ਬਨਸਪਤੀ ਵਿਚ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਦੋ ਪੌਦੇ ਹਨ: (੧) ਅਰਿੰਡ ਕੌੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, (੨) ਪਲਾਹ ਫਿੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

੨. **ਧਨੰਤਰ**—ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਵੈਦ, ਜੋ ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਰਿੜਕਣ ਸਮੇਂ ਕਸ਼ੀਰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਚੌਦਾਂ ਰਤਨਾਂ ਵਿਚ ਗਿਣਤੀ ਹੈ, ਆਯੁਰਵੇਦ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਇਹ ਭਾਰੀ ਵੈਦ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਥੋਂ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਜੜੀਆਂ-ਬੂਟੀਆਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਰੁਖੀਂ ਬਿਰਖੀਂ ਪਾਈਐ; ਕਾਸਟ ਬੈਸੰਤਰ।

ਜੇਕਰ ਰੁਖੀਂ = ਰੁੱਖਾਂ ਬਿਰਖੀਂ = ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਪਿੱਪਲ, ਤੁਲਸੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰ ਕੇ ਮੁਕਤੀ ਪਾਈਐ = ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਬੈਸੰਤਰ = ਅੱਗ ਦਾ ਵੀ ਕਾਸਟ = ਲੱਕੜਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਵਾਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਤਾਂ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਹੋਏ।

ਮਿਲੈ ਨ ਵੀਰਾਰਾਧੁ ਕਰਿ; ਠਗ ਚੋਰ ਨ ਅੰਤਰ।

ਵੀਰਾਰਾਧੁ = ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਿ = ਕਰਨ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਮਿਲੈ = ਮਿਲਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਠੱਗ ਤੇ ਚੋਰ ਵੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਲੁੱਟ-ਖੋਹ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਅਰਾਧਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਕਰਮ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਮਿਲੈ ਨ ਰਾਤੀਂ ਜਾਗਿਆਂ; ਅਪਰਾਧਿ ਭਵੰਤਰ।

ਰਾਤੀਂ = ਰਾਤ ਨੂੰ ਜਾਗਿਆਂ = ਜਾਗਣ ਦੇ ਨਾਲ ਵੀ ਮੁਕਤੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਮਿਲੈ = ਮਿਲਦੀ। ਜੇਕਰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਜਾਗਣ ਨਾਲ ਮੁਕਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਚੋਰ ਡਾਕੂ ਵੀ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਹੀ ਭਵੰਤਰ = ਭੌਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ।

ਵਿਣੁ ਗੁਰ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਵਈ;
ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਮਰੰਤਰੁ ॥੧੫॥

ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਵਿਣੁ = ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤਿ = ਮੁਕਤੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੋਵਈ = ਹੁੰਦੀ। ਜੋ ਗੁਰਮੁਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਵਿਚ ਸਮਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਅਮਰੰਤਰੁ (ਅਮਰ + ਅੰਤਰ) ਅੰਤਰ = ਅੰਦਰੋਂ ਅਮਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥੧੫॥

ਪਉੜੀ ੧੬ (ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ)

ਘੰਟ ਘੜਾਇਆ ਚੂਹਿਆਂ; ਗਲਿ ਬਿਲੀ ਪਾਈਐ।

('ਗਲਿ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਚੂਹਿਆਂ ਨੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਰਲ ਕੇ ਇਕ ਘੰਟ = ਟੱਲੀ ਘੜਾਇਆ = ਬਣਵਾਈ ਕਿ ਬਿੱਲੀ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪਾਈਐ = ਪਾਈ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਕੌਣ ਪਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ?

ਮਤਾ ਪਕਾਇਆ ਮਖੀਆਂ; ਘਿਅ ਅੰਦਰਿ ਨਾਈਐ।

('ਮਤਾ' ਪੋਲਾ ਤੇ 'ਨ੍ਹਾਈਐ' ਪਾਠ ਭਾਰਾ ਬੋਲੋ)

ਮੱਖੀਆਂ ਨੇ ਮਤਾ ਪਕਾਇਆ ਭਾਵ ਸਲਾਹ ਬਣਾਈ ਕਿ ਘਿਅ = ਘਿਉ ਦੇ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਨਾਈਐ = ਨਹਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਇਹ ਕੰਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਸੌਖਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਸੂਤਕੁ ਲਹੈ ਨ ਕੀੜਿਆਂ; ਕਿਉ ਝਥੁ ਲੰਘਾਈਐ।

ਕੀੜਿਆਂ ਨੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕਿਉ = ਕਿਵੇਂ ਆਪਣਾ ਝਥੁ = ਸਮਾਂ ਲੰਘਾਈਐ = ਲੰਘਾਇਆ ਜਾਵੇ ? ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸੂਤਕੁ = ਸੂਤ ਲਹੈ = ਲਾਹੁਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ,

ਪਰ ਲਾਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਪਲ ਸੂਤ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਮਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਅਸੰਭਵ ਕੰਮ ਸੀ।

ਸਾਵਣਿ ਰਹਿਣ ਭੰਬੀਰੀਆਂ; ਜੇ ਪਾਰਿ ਵਸਾਈਐ।

ਜੇ = ਜੇਕਰ ਪਾਰਿ ਵਸਾਈਐ = ਵੱਸ ਚੱਲ ਸਕੇ ਕਿ ਸਾਵਣਿ = ਸਾਉਣ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਭੰਬੀਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਉਹ ਬਰਸਾਤ ਦੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ = ਰਹਿ ਸਕਦੀਆਂ।

ਕੂੰਜੜੀਆਂ ਵੈਸਾਖ ਵਿਚਿ; ਜਿਉ ਜੂਹ ਪਰਾਈਐ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਕੂੰਜੜੀਆਂ = ਕੂੰਜਾਂ ਵੈਸਾਖ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਜੂਹ = ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਧਰਤੀ, ਜਿਥੇ ਪਸ਼ੂ ਚਰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਪਰਾਈਐ = ਪਰਾਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀਆਂ ਭਾਵ ਇਕ ਥਾਂ ਸਥਿਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ।

ਵਿਣੁ ਗੁਰ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਵਈ; ਫਿਰਿ ਆਈਐ ਜਾਈਐ ॥੧੬॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਵਿਣੁ = ਬਿਨਾਂ ਮੁਕਤਿ = ਮੁਕਤੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੋਵਈ = ਹੋ ਸਕਦੀ, ਜੀਵ ਫਿਰਿ = ਦੁਬਾਰਾ ਜੰਮਣ-ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਆਈਐ ਜਾਈਐ = ਆਉਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ॥੧੬॥

ਪਉੜੀ ੧੭ (ਕੂੜ ਦਾ ਪਾਜ ਕੂੜ)

ਜੇ ਖੁਥੀ ਬਿੰਡਾ ਬਹੈ; ਕਿਉ ਹੋਇ ਬਜਾਜੁ।

ਜੇ = ਜੇਕਰ ਬੀਂਡਾ ਖੁਥੀ = ਬਸਤਰਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਉੱਤੇ ਬਹੈ = ਬੈਠ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਬਜਾਜੁ = ਬਸਤਰਾਂ ਦਾ ਵਪਾਰੀ ਕਿਉ = ਕਿਵੇਂ ਹੋਇ = ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਮੀਣੇ ਵੀ ਗੱਦੀ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਕੱਪੜਾ ਦੇ ਕੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਪਤ ਢੱਕਣ ਵਾਲੇ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ **ਵਾ:** ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਵਪਾਰੀ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ? ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ।

ਕੁਤੇ ਦੇ ਗਲਿ ਵਾਸਣੀ; ਨ ਸਰਾਫੀ ਸਾਜੁ।

('ਕੁੱਤੇ' ਕੱਸ ਕੇ ਤੇ 'ਗਲਿ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਜੇਕਰ ਕੁੱਤੇ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਵਾਸਣੀ = ਬਸਤਰਾਂ ਦੀ ਲੰਮੀ ਤੇ ਪਤਲੀ ਗੁਥਲੀ (ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਕਦੀ ਹੋਵੇ) ਪਾ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਉਹ ਸਰਾਫੀ = ਨਕਦੀ ਦਾ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸਾਜੁ = ਰੁਪਏ ਮੋਹਰਾਂ ਪਰਖਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਲਾਲਚੀ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਮੀਣੇ ਪੁਰਖ ਦੇ ਅੰਤਹਕਰਣ ਰੂਪੀ ਗਲ ਵਿਚ ਜੇਕਰ ਵਾਸਣੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਪਾਈਏ ਤਾਂ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਪਰਖਣ ਵਾਲਾ ਸਰਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਪਦੇਸ਼ ਧਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

ਰਤਨਮਣੀ ਗਲਿ ਬਾਂਦਰੈ; ਜਉਹਰੀ ਨਹਿ ਕਾਜੁ।

ਜੇਕਰ ਬਾਂਦਰੈ = ਬਾਂਦਰ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਰਤਨਮਣੀ = ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਮਣੀ ਪਾ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਉਹ ਜੌਹਰੀ ਵਾਲਾ ਕਾਜੁ = ਕੰਮ ਨਹਿ = ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਂਦਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਚੰਚਲ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਜੇਕਰ ਅੰਤਹਕਰਣ ਰੂਪ ਗਲ ਵਿਚ ਭਗਤੀ ਰੂਪੀ ਮਣੀ ਤੇ ਵੈਰਾਗ ਰੂਪੀ ਰਤਨ ਪਾ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਰਖਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰਮੁਖ ਰੂਪ ਜੌਹਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਗਦਹੁੰ ਚੰਦਨ ਲਦੀਐ; ਨਹਿ ਗਾਂਧੀ ਗਾਜੁ।

ਜੇਕਰ ਗਦਹੁੰ = ਗਧੇ ਦੇ ਉੱਪਰ ਚੰਦਨ ਲਦੀਐ = ਲੱਦ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਉਹ ਗਾਂਧੀ = ਸੁਗੰਧ ਬਣਾਉਣ ਤੇ ਵੇਚਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਧੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਲਿਟਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਉੱਪਰ ਜੇਕਰ ਭਗਤੀ ਰੂਪੀ ਚੰਦਨ ਲਾਈਏ, ਤਾਂ ਉਹ ਗੁਰਮੁਖ ਰੂਪ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਵਾਂਗ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਭਗਤੀ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਜੇ ਮਖੀ ਮੁਹਿ ਮਕੜੀ; ਕਿਉ ਹੋਵੈ ਬਾਜੁ।

ਜੇ = ਜੇਕਰ ਮੱਕੜੀ ਦੇ ਮੁਹਿ = ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਮੱਖੀ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਬਾਜ ਕਿਉ = ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੈ = ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਮੱਕੜੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮਨਮੁਖ ਮੀਣੇ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਦਾਰਥਾਂ ਰੂਪ ਮੱਖੀ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਬਾਜ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ।

ਸਚ ਸਚਾਵਾਂ ਕਾਂਢੀਐ; ਕੂੜ ਕੂੜਾ ਪਾਜੁ ॥੧੭॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੱਚ ਨੂੰ ਸਦਾ ਸਚਾਵਾਂ = ਸੱਚਾ ਹੀ ਕਾਂਢੀਐ = ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੂੜੇ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਪਾਜੁ = ਪਾਖੰਡ ਵੀ ਕੂੜ = ਝੂਠ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥੧੭॥

ਪਉੜੀ ੧੮ (ਆਪਾ ਜਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਵੱਡਾ ਅਜਾਣ)

ਅੰਙਨਿ ਪੁਤੁ ਗਵਾਂਢਣੀ; ਕੂੜਾਵਾ ਮਾਣਾ।

ਜਿਵੇਂ ਆਪਣੇ ਅੰਙਨਿ = ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਗਵਾਂਢਣੀ = ਗੁਆਂਢਣ ਦਾ ਪੁਤੁ = ਪੁੱਤਰ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਜਾਣ ਕੇ ਮਾਣਾ = ਮਾਣ ਕਰਨਾ ਕੂੜਾਵਾ = ਝੂਠਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਿਸੇ ਪਾਖੰਡੀ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਗੁਆਂਢਣ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਵਾਂਗ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਅਚਾਨਕ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਖੰਡੀ ਆਪਣਾ ਚੇਲਾ ਜਾਣ ਲਵੇ ਤੇ ਉਸ 'ਤੇ ਮਾਣ ਕਰੇ ਕਿ ਮੇਰਾ ਚੇਲਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਮਾਣ ਕਰਨਾ ਝੂਠਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਭ ਲੋਕ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਕਿਸੇ ਪਾਖੰਡੀ ਦਾ ਚੇਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਪਾਲੀ ਚਉਣਾ ਚਾਰਦਾ; ਘਰ ਵਿਤੁ ਨ ਜਾਣਾ।

ਜਿਵੇਂ ਪਾਲੀ = ਵਾਗੀ ਚਉਣਾ = ਵੱਗ ਨੂੰ ਚਾਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਵੱਗ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦਾ ਵਿਤੁ = ਧਨ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ = ਜਾਣ ਸਕਦਾ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਗੀ ਵਾਂਗ ਪਾਖੰਡੀ ਸਿੱਖੀ ਸੇਵਕੀ ਰੂਪ ਵੱਗ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਕਰਨ ਰੂਪ ਚਾਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਧਨ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀਦਾ।

ਬਦਰਾ ਸਿਰਿ ਵੇਗਾਰੀਐ; ਨਿਰਧਨ ਹੈਰਾਣਾ।

ਜਿਵੇਂ ਵੇਗਾਰੀਐ = ਬਿਨਾਂ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਤੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵੇਗਾਰੀ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਬਦਰਾ = ਧਨ ਦੀ ਥੈਲੀ ਚੁੱਕ ਲਵੇ, ਉਸ ਥੈਲੀ ਨੇ ਤਾਂ ਮਾਲਕ ਦੇ ਘਰ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਉਹ ਵੇਗਾਰੀ ਨੇ ਤਾਂ ਨਿਰਧਨ = ਧਨ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਹੋ ਕੇ ਹੈਰਾਣਾ = ਹੈਰਾਨ ਭਾਵ ਥੈਲੀ ਚੁੱਕਣ ਰੂਪ ਦੁੱਖ ਹੀ ਸਹਾਰਨਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਜਿਉ ਬਿਗਾਰੀ ਕੈ ਸਿਰਿ ਦੀਜਹਿ ਦਾਮ ॥
ਓਇ ਖਸਮੈ ਕੈ ਗ੍ਰਿਹਿ ਉਨ ਦੂਖ ਸਹਾਮ ॥ *(ਗਉੜੀ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੧੭੬)*

ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਹ ਜੀਵ ਵੇਗਾਰੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਇਸਤਰੀ, ਪੁੱਤਰ ਆਦਿ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਦੇ ਪਾਲਣ-ਪੋਸਣ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਉੱਪਰ ਪਦਾਰਥਾਂ ਰੂਪੀ ਥੈਲੀ ਚੁੱਕੀ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਪੁੰਨ-ਕਰਮ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ 'ਤੇ ਕੁਝ ਪਦਾਰਥ ਹੋਰ ਮਾਲਕ, ਪੁਰਖ ਦੇ ਘਰ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਜੀਵ ਪੁੰਨ-ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਹੋ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਭਾਵ ਮੇਰ-ਤੇਰ ਕਰਕੇ ਦੁੱਖ ਹੀ ਸਹਾਰਦੇ ਹਨ।

ਜਿਉ ਕਰਿ ਰਾਖਾ ਖੇਤ ਵਿਚਿ; ਨਾਹੀ ਕਿਰਸਾਣਾ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਰਾਖਾ ਖੇਤ ਵਿਚ ਰਾਖੀ ਕਰਿ = ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਖੇਤ ਕਿਰਸਾਣਾ = ਕਿਰਸਾਨ, ਭਾਵ ਮਾਲਕ, ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਨਾਹੀ = ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਭੀ ਰੂਪ ਰਾਖਾ ਗੁਰੂ ਘਰ ਰੂਪੀ ਖੇਤ ਵਿਚ ਥੋੜ੍ਹੀ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਉਣ ਰੂਪ ਰਾਖਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇ, ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਲੱਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਕਿਰਸਾਣ ਨਹੀਂ ਬਣ ਜਾਂਦਾ, ਜੋ ਸਿੱਖੀ ਸੇਵਕੀ ਰੂਪ ਖੇਤ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਜਿਉ ਰਾਖਾ ਖੇਤ ਊਪਰਿ ਪਰਾਏ॥ ਖੇਤੁ ਖਸਮ ਕਾ ਰਾਖਾ ਉਠਿ ਜਾਏ॥
ਉਸੁ ਖੇਤ ਕਾਰਣਿ ਰਾਖਾ ਕੜੈ॥ ਤਿਸ ਕੈ ਪਾਲੈ ਕਛੂ ਨ ਪੜੈ॥੩॥ *(ਗਉੜੀ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੧੭੯)*

ਪਰ ਘਰੁ ਜਾਣੈ ਆਪਣਾ; ਮੂਰਖੁ ਮਿਹਮਾਣਾ।

ਜਿਵੇਂ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਪਰ = ਪਰਾਏ ਘਰ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਿਹਮਾਣਾ = ਪ੍ਰਾਹੁਣਾ ਮੂਰਖ ਹੈ, ਏਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਪਾਖੰਡੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮੰਨ ਬੈਠੇ, ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਾ ਸਮਝੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਵੱਡਾ ਮੂਰਖ ਹੈ।

ਅਣਹੋਂਦਾ ਆਪੁ ਗਣਾਇਦਾ; ਓਹੁ ਵਡਾ ਅਜਾਣਾ॥੧੮॥

ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੋ ਅਣਹੋਂਦਾ = ਅਣਹੋਇਆ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਭੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗਣਾਇਦਾ = ਗਣਾਉਂਦਾ ਭਾਵ ਜਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਓਹੁ = ਉਹ ਵੱਡਾ ਅਜਾਣਾ = ਅਗਿਆਨੀ ਭਾਵ ਮੂਰਖ ਹੈ॥੧੮॥

ਪਉੜੀ ੧੯ (ਪਿਛਲੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ)

ਕੀੜੀ ਵਾਕ ਨ ਥੰਮੀਐ; ਹਸਤੀ ਦਾ ਭਾਰੁ।

ਜਿਵੇਂ ਕੀੜੀ ਦੇ ਵਾਕ = ਬੋਲਣ ਭਾਵ ਕੀੜੀ ਤੋਂ ਹਸਤੀ = ਹਾਥੀ ਦਾ ਭਾਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਥੰਮੀਐ = ਥੰਮਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀੜੀ ਵਤ ਤੁੱਛ-ਮਾਤਰ ਪਾਖੰਡੀ ਜੀਵ ਹਾਥੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੂਪ ਭਾਰ ਨਹੀਂ ਸਹਿ ਸਕਦਾ।

ਹਥ ਮਰੋੜੇ ਮਖੁ; ਕਿਉ ਹੋਵੈ ਸੀਹ ਮਾਰੁ।

ਜਿਵੇਂ ਮੱਖ ਕਿਤਨੇ ਕੁ ਭੀ ਹੱਥ ਮਰੋੜੇ, ਉਹ ਸੀਹ = ਸ਼ੇਰ ਮਾਰ ਕਿਉ = ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੈ = ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਮੱਖੀ ਮਰੋੜ ਕੇ ਸ਼ੇਰ ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪਾਖੰਡੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਰੂਪ ਹੱਥ ਮਰੋੜਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੰਕਾਰ ਰੂਪੀ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ਮਛਰ ਡੰਗੁ ਨ ਪੁਜਈ; ਬਿਸੀਅਰੁ ਬੁਰਿਆਰੁ।

ਜਿਵੇਂ ਮੱਛਰ ਦਾ ਡੰਗ ਬੁਰਿਆਰੁ = ਬੁਰਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਬੁਰੇ ਭਾਵ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਬਿਸੀਅਰੁ = ਸੱਪ ਦੇ ਬਰਾਬਰ

ਨ = ਨਹੀਂ ਪੁਜਈ = ਪੁੱਜ ਸਕਦਾ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਮੱਛਰ ਵਾਂਗ ਤੁੱਛ-ਮਾਤਰ ਬੁਰਿਆਰੁ = ਬੁਰਾਈ ਵਾਲਾ ਪਾਖੰਡੀ ਮਣੀ ਵਾਲੇ ਸੱਪ ਦੀ ਨਿਆਈਂ, ਜੋ ਭਗਤੀ ਰੂਪੀ ਮਣੀ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕਦੇ ਵੀ ਨ ਪੁਜਈ = ਪੁੱਜ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ।

ਚਿਤ੍ਰੇ ਲਖ ਮਕੌੜਿਆਂ; ਕਿਉ ਹੋਇ ਸਿਕਾਰੁ।

ਜਿਵੇਂ ਲੱਖਾਂ ਮਕੌੜਿਆਂ ਨਾਲ ਚਿੱਤਰੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਿਉ = ਕਿਵੇਂ ਹੋਇ = ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? **ਵਾ:** ਲੱਖਾਂ ਮਕੌੜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਚਿੱਤਰੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇ = ਹੋ ਸਕਦਾ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮਕੌੜਿਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਲੱਖਾਂ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਭੋਗ ਕੇ ਅਗਿਆਨ ਰੂਪ ਚਿੱਤਰੇ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਜੇ ਜੂਹ ਸਉੜੀ ਸੰਜਰੀ; ਰਾਜਾ ਨ ਭਤਾਰੁ।

ਜਿਵੇਂ ਜੇ = ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਪੁਰਖ ਦੇ ਸਉੜੀ = ਤੰਗ ਪਲੰਘ **ਵਾ:** ਵਿਛਾਈ ਵਾਲੇ ਪਲੰਘ ਵਿਚ ਬਹੁਤੀਆਂ ਜੂਹ = ਜੂੰਆਂ ਸੰਜਰੀ = ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਸ ਪਲੰਘ ਦਾ ਮਾਲਕ ਰਾਜਾ ਤਾਂ ਨ = ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ **ਅਥਵਾ** ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਸਉੜੀ = ਗੁੱਤ ਵਿਚ ਜੂਹ = ਜੂੰਆਂ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਭਤਾਰੁ = ਪਤੀ ਰਾਜਾ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ, ਭਾਵ ਉਹ ਜਦ ਜੂੰਆਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਾਰ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪਾਖੰਡੀ ਜੇਕਰ ਜੂੰਆਂ ਰੂਪ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਰਾਜਾ ਰੂਪ ਗੁਰਮੁਖ ਭਤਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਅਣਹੋਂਦਾ ਆਪੁ ਗਣਾਇਦਾ; ਓਹੁ ਵਡਾ ਗਵਾਰੁ ॥੧੯॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੋ ਅਣਹੋਂਦਾ = ਅਣਹੋਏ ਭਾਵ ਕੁਝ ਨਾ ਕਰਨ ਜੋਗੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਭੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗਣਾਇਦਾ = ਗਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਓਹੁ = ਉਹ ਵੱਡੇ ਗਵਾਰੁ = ਮੂਰਖ ਹਨ ॥੧੯॥

ਪਉੜੀ ੨੦ (ਗੁਰੂ ਦੀ ਪਰਖ ਸੱਚ ਹੈ)

ਪੁਤੁ ਜਣੈ ਵੜਿ ਕੋਠੜੀ; ਬਾਹਰਿ ਜਗੁ ਜਾਣੈ।

ਜਿਵੇਂ ਜੇਕਰ ਇਸਤਰੀ ਕੋਠੜੀ ਵਿਚ ਵੜ ਕੇ ਪੁਤੁ = ਪੁੱਤਰ ਜਣੈ = ਜਣਦੀ ਭਾਵ ਜੰਮਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜਗੁ = ਜਗਤ ਬਾਹਰ ਜਾਣੈ = ਜਾਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਧਨੁ ਧਰਤੀ ਵਿਚਿ ਦਬੀਐ; ਮਸਤਕੁ ਪਰਵਾਣੈ।

ਜਿਵੇਂ ਭਾਵੇਂ ਧਨ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਦਬੀਐ = ਦੱਬਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਭੀ ਲੋਕ ਧਨੀ ਦੀ ਮਸਤਕੁ = ਮੱਥੇ ਦੀ ਚਮਕ ਦਮਕ ਵੇਖ ਕੇ ਪਰਵਾਣੈ = ਪਰਵਾਣ ਭਾਵ ਜਾਣ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਕੋਲ ਬਹੁਤ ਧਨ ਹੈ।

ਵਾਟ ਵਟਾਊ ਆਖਦੇ; ਵੁਠੈ ਇੰਦ੍ਰਾਣੈ।

ਜਿਵੇਂ ਇੰਦ੍ਰਾਣੈ = ਮੀਂਹ ਵੁਠੈ = ਵਰਸੇ ਤਾਂ ਵਾਟ = ਰਾਹ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਵਟਾਊ = ਰਾਹੀ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅੱਜ ਫਲਾਣੀ ਜਗ੍ਹਾ ਮੀਂਹ ਪਿਆ ਹੈ।

ਸਭੁ ਕੋ ਸੀਸੁ ਨਿਵਾਇਦਾ; ਚੜਿਐ ਚੰਦ੍ਰਾਣੈ।

(‘ਚੜ੍ਹਿਐ’ ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਦੂਜ ਦੇ ਚੰਦ੍ਰਾਣੈ = ਚੰਦਰਮਾ ਚੜਿਐ = ਚੜ੍ਹਿਆਂ ਸਭੁ ਕੋ = ਹਰ ਕੋਈ ਸੀਸੁ = ਸਿਰ ਨਿਵਾਇਦਾ = ਨਿਵਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਗੋਰਖ ਦੇ ਗਲਿ ਗੋਦੜੀ; ਜਗੁ ਨਾਥੁ ਵਖਾਣੈ।

ਜਿਵੇਂ ਗੋਰਖ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਗੋਦੜੀ = ਖ਼ਫ਼ਣੀ ਹੈ, ਪਰ ਫਿਰ ਭੀ ਜਗੁ = ਜਗਤ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਥ ਹੀ ਵਖਾਣੈ = ਆਖਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰ ਪਰਚੈ ਗੁਰੁ ਆਖੀਐ; ਸਚਿ ਸਚੁ ਸਿਵਾਣੈ ॥੨੦॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੋ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਪਰਚੈ = ਪਰਚੇ ਵਿਚ ਪਰਚਦੇ ਹਨ, ਉਹੋ ਹੀ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਆਖੀਐ = ਆਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸੱਚੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਸਿੱਖ ਹੀ ਸਿਵਾਣੈ = ਪਛਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥੨੦॥

ਪਉੜੀ ੨੧ (ਵੀਹ ਔਗੁਣ)

ਇਹ ਅਖ਼ੀਰਲੀ ਪਉੜੀ ਇਕ ਗੂੜ੍ਹ ਆਤਮਿਕ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਪਿੱਛੇ ਮੀਣੇ, ਬੇਮੁੱਖ, ਕੂੜ ਪਾਜੇ ਤੇ ਅਣਹੋਂਦਾ ਗਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪਾਪੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਆਏ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਔਗੁਣਹਾਰਿਆਂ ਦੇ ਔਗੁਣ ਕਹੇ, ਤਦ ਸੁਤੇ-ਸਿੱਧ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਰ ਮਲੀਨਤਾ ਛਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਅਨੁਸਾਰ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਭੀ ਬਣਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਅੰਤ ਵਿਚ ਨਿਮਰਤਾ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਇਹ ਔਗੁਣ ਨਾ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਔਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ ਦੱਸਦੇ ਹਨ। ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਮੈਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ ਲਉ, ਮੈਂ ਸਭ ਤੋਂ ਬੁਰਾ ਹਾਂ। ਇਥੋਂ ਪਤਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਰਾਗ ਦ੍ਵੈਸ਼ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਿਖ ਰਹੇ, ਕੇਵਲ ਸਭ ਦੇ ਉਧਾਰ ਲਈ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਅਤਿ ਨਿਮਰਤਾ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸ਼ੁੱਧ ਹੈ, ਹੁਣ ਨਿਮਰਤਾ ਵਿਚ ਪਉੜੀ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਹਉ ਅਪਰਾਧੀ ਗੁਨਹਗਾਰ; ਹਉ ਬੇਮੁਖ ਮੰਦਾ।

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ੧. ਹਉ = ਮੈਂ ਅਪਰਾਧੀ = ਅਪਰਾਧਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ੨. ਗੁਨਹਗਾਰ = ਗੁਨਾਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ੩. ਹਉ = ਮੈਂ ਬੇਮੁਖ = ਉਲਟੇ ਮੁੱਖ ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਮਨਮੁਖ ਤੇ ੪. ਮੰਦਾ = ਬੁਰਾ ਹਾਂ।

ਚੋਰ ਯਾਰੁ ਜੂਆਰਿ ਹਉ; ਪਰ ਘਰਿ ਜੋਹੰਦਾ।

੫. ਹਉ = ਮੈਂ ਚੋਰ, ੬. ਯਾਰ, ੭. ਜੂਆਰਿ = ਜੂਆਰੀਆ ਭਾਵ ਜੂਆ ਖੇਡਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ੮. ਪਰ = ਪਰਾਏ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਜੋਹੰਦਾ = ਤੱਕਣ ਵਾਲਾ ਹਾਂ।

ਨਿੰਦਕੁ ਦੁਸਟੁ ਹਰਾਮਖੋਰੁ; ਠਗੁ ਦੇਸ ਠਗੰਦਾ।

੯. ਮੈਂ ਨਿੰਦਕ = ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ੧੦. ਦੁਸ਼ਟ, ੧੧. ਹਰਾਮਖੋਰੁ = ਹਰਾਮ ਦਾ ਖਾਣ ਵਾਲਾ **ਵਾ:** ਹਰਾਮਖੋਰੁ = ਨਖਿੱਧ, ਵਿਵਰਜਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ੧੨. ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਠਗੰਦਾ = ਠੱਗਣ ਵਾਲਾ ਠੱਗ ਹਾਂ।

ਕਾਮ ਕਰੋਧ ਮਦ ਲੋਭ ਮੋਹੁ; ਅਹੰਕਾਰ ਕਰੰਦਾ।

੧੩. ਮੈਂ ਕਾਮ, ੧੪. ਕ੍ਰੋਧ ਤੇ ੧੫. ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਮਦ = ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਹਾਂ ਅਤੇ ੧੬. ਲੋਭ, ੧੭. ਮੋਹ, ੧੮. ਅਹੰਕਾਰ = ਹੰਕਾਰ ਕਰੰਦਾ = ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹਾਂ।

ਬਿਸ੍ਵਾਸਘਾਤੀ ਅਕ੍ਰਿਤਘਣ; ਮੈ ਕੋ ਨ ਰਖੰਦਾ।

(‘ਬਿਸੁਆਸ-ਘਾਤੀ’ ਬੋਲੋ)

੧੯. ਮੈਂ ਬਿਸ੍ਵਾਸਘਾਤੀ = ਭਰੋਸਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਆਪਣਾ ਇਤਬਾਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਸਮਾ ਕੇ ਧੋਖਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ (ਦਗ਼ੇਬਾਜ਼) ਅਤੇ ੨੦. ਕਿਸੇ ਦੇ ਅਕ੍ਰਿਤਘਣ = ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਉਪਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਹਾਂ, ਮੈ = ਮੈਨੂੰ ਪਾਪੀ ਨੂੰ ਕੋ = ਕੋਈ ਭੀ ਰਖੰਦਾ = ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਿਮਰਿ ਮੁਰੀਦਾਂ ਢਾਢੀਆਂ; ਸਤਿਗੁਰੁ ਬਖਸੰਦਾ ॥੨੧॥੩੬॥

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਮੁਰੀਦਾਂ = ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਢਾਡੀਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਾ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਬਖਸੰਦਾ = ਬਖ਼ਸ਼ਣ ਵਾਲੇ ਹੋ, ਮੈਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ ਲਵੋ ॥੨੧॥੩੬॥

ਵਾਰ ੩੭

੧ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

੧ = ਅਦ੍ਵੈਤ ਸਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ, ੴ = ਸਰਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ, ਸਤਿ = ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਗੁਰ = ਚੇਤਨ ਸਰੂਪ, ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ **ਵਾ:** ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੧ (ਕਾਦਰ ਦੇ ਕੌਤਕ)

ਇਕੁ ਕਵਾਉ ਪਸਾਉ ਕਰਿ; ਓਅੰਕਾਰ ਅਕਾਰੁ ਬਨਾਇਆ।

ਓਅੰਕਾਰ = ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਕ ਕਵਾਉ = ਫੁਰਨੇ ਤੋਂ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਪਸਾਉ = ਪਸਾਰਾ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਤੋਂ ਸਰਗੁਣ ਅਕਾਰ = ਸਰੂਪ ਦਾ ਅਕਾਰ ਬਨਾਇਆ = ਬਣਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਅੰਬਰਿ ਧਰਤਿ ਵਿਛੋੜਿ ਕੈ; ਵਿਣੁ ਥੰਮਾ ਆਕਾਸਿ ਰਹਾਇਆ।

ਫਿਰ ਅੰਬਰਿ = ਆਕਾਸ਼ ਅਤੇ ਧਰਤਿ = ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਆਪਸ ਨਾਲੋਂ ਵਿਛੋੜ ਕੈ = ਅਲੱਗ ਕਰ ਕੇ ਵਿਣੁ = ਬਿਨਾਂ ਥੰਮ੍ਹਾਂ ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਸਹਾਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਟਿਕਾ ਕੇ ਰਹਾਇਆ = ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਬਿਨੁ ਥੰਮਾ ਗਗਨ ਰਹਾਇਆ॥ *(ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ, ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ)*

ਜਲ ਵਿਚਿ ਧਰਤੀ ਰਖੀਅਨਿ; ਧਰਤੀ ਅੰਦਰਿ ਨੀਰੁ ਧਰਾਇਆ।

ਜਲ = ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਰਖੀਅਨਿ = ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਨੀਰੁ = ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਧਰਾਇਆ = ਰਖਾਇਆ ਹੈ।

ਕਾਠੈ ਅੰਦਰਿ ਅਗੁ ਧਰਿ; ਅਗੀਂ ਹੋਂਦੀ ਸੁਫਲੁ ਫਲਾਇਆ।

ਕਾਠੈ = ਲੱਕੜੀ ਦੇ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਅੱਗ ਧਰਿ = ਰੱਖੀ ਹੈ ਅਤੇ ਲੱਕੜ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਗੀਂ = ਅੱਗ ਦੇ ਹੋਂਦੀ = ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਬ੍ਰਿਛ ਸੁਫਲੁ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਫਲਾਂ ਸਹਿਤ ਫਲਾਇਆ = ਫਲਾਉਣੇ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰੋ; ਤਿੰਨੇ ਵੈਰੀ ਮੇਲੁ ਮਿਲਾਇਆ।

ਪਉਣ = ਹਵਾ, ਪਾਣੀ, ਬੈਸੰਤਰੋ = ਅੱਗ, ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਤੱਤ ਆਪਸ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਵੈਰੀ ਹਨ, ਫਿਰ ਭੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਮੇਲ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲਾਇਆ = ਮਿਲਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਰਾਜਸ ਸਾਤਕ ਤਾਮਸੋ; ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁ ਉਪਾਇਆ।

ਫਿਰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਰਾਜਸ = ਰਜੋ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਸਾਤਕ = ਸਤੋ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਬਿਸਨੁ = ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਅਤੇ ਤਾਮਸੋ = ਤਮੋ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਮਹੇਸੁ = ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਉਪਾਇਆ = ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਚੋਜ ਵਿਡਾਣੁ; ਚਲਿਤੁ ਵਰਤਾਇਆ ॥੧॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਵਿਡਾਣੁ = ਅਸਚਰਜ ਚੋਜ = ਕੌਤਕ ਕਰ ਕੇ ਅਸਚਰਜ ਚਲਿਤੁ = ਕੌਤਕ ਵਰਤਾਇਆ = ਵਰਤਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ॥੧॥ ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਏਕਾ ਮਾਈ ਜੁਗਤਿ ਵਿਆਈ ਤਿਨਿ ਚੇਲੇ ਪਰਵਾਣੁ ॥
ਇਕੁ ਸੰਸਾਰੀ ਇਕੁ ਭੰਡਾਰੀ ਇਕੁ ਲਾਏ ਦੀਬਾਣੁ ॥
ਜਿਵ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਿਵੈ ਚਲਾਵੈ ਜਿਵ ਹੋਵੈ ਫੁਰਮਾਣੁ ॥
ਓਹੁ ਵੇਖੈ ਓਨਾ ਨਦਰਿ ਨ ਆਵੈ ਬਹੁਤਾ ਏਹੁ ਵਿਡਾਣੁ ॥ *(ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ ੭)*

ਪਉੜੀ ੨ (ਈਸ਼ਵਰ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ)

ਸਿਵ ਸਕਤੀ ਦਾ ਰੂਪ ਕਰਿ; ਸੂਰਜ ਚੰਦ ਚਰਾਗ ਬਲਾਇਆ।

ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਸਿਵ = ਸਤੋ ਗੁਣ ਪੁਰਖ ਅਤੇ ਸਕਤੀ = ਤਮੋ ਗੁਣ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦਾ ਰੂਪ ਬਣਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਅੰਦਰ ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਦ = ਚੰਦਰਮਾ ਰੂਪ ਚਰਾਗ = ਦੀਵੇ ਬਲਾਇਆ = ਜਗਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

ਰਾਤੀ ਤਾਰੇ ਚਮਕਦੇ; ਘਰਿ ਘਰਿ ਦੀਪਕ ਜੋਤਿ ਜਗਾਇਆ।

ਰਾਤੀ = ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਤਾਰੇ ਭੀ ਚਮਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਦੀਪਕ = ਦੀਵਿਆਂ ਦੀ ਜੋਤ ਨੂੰ ਭੀ ਜਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਘਰਾਂ ਅੰਦਰ ਵੀ ਚਾਨਣਾ ਹੋਵੇ।

ਸੂਰਜੁ ਏਕੰਕਾਰੁ ਦਿਹੁ; ਤਾਰੇ ਦੀਪਕ ਰੂਪ ਲੁਕਾਇਆ।

ਜਦ ਦਿਹੁ = ਦਿਨ ਸਮੇਂ ਏਕੰਕਾਰੁ = ਇਕ ਰੂਪ ਦਾ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤਾਰਿਆਂ ਤੇ ਦੀਪਕ = ਦੀਵਿਆਂ ਦੀ ਲੋਅ ਰੂਪ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਲੁਕਾਇਆ = ਲੁਕਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਲਖ ਦਰੀਆਉ ਕਵਾਉ ਵਿਚਿ; ਤੋਲ ਅਤੋਲੁ ਨ ਤੋਲਿ ਤੁਲਾਇਆ।

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਇਕ ਕਵਾਉ = ਫੁਰਨੇ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਦਰੀਆਉ = ਦਰਿਆ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤੋਲ = ਭਾਰ ਅਤੋਲੁ = ਤੋਲਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਤੋਲਿ = ਤੱਕੜੀ ਦੇ ਵੱਟੇ ਨਾਲ ਤੁਲਾਇਆ = ਤੋਲਿਆ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ **ਵਾ:** ਬੁੱਧ ਰੂਪ ਤੱਕੜੀ ਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰ ਪ੍ਰਮਾਣ ਰੂਪੀ ਵੱਟਿਆਂ ਨਾਲ ਤੋਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਓਅੰਕਾਰ ਅਕਾਰੁ ਜਿਸਿ; ਪਰਵਦਗਾਰੁ ਅਪਾਰੁ ਅਲਾਇਆ।

ਜਿਸ ਓਅੰਕਾਰ = ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਅਕਾਰੁ = ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਭ ਦੀ ਪਰਵਦਗਾਰੁ = ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਅਪਾਰੁ = ਪਾਰਾਵਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਲਾਇਆ = ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਬਿਗਤਿ ਗਤਿ ਅਤਿ ਅਗਮੁ ਹੈ; ਅਕਥ ਕਥਾ ਨਹਿ ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਆ।

ਜੋ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਅਬਿਗਤਿ = ਨਾਸ਼ ਤੋਂ ਰਹਿਤ **ਵਾ:** ਸਮਝ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ, ਅਗਮੁ = ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਗਤਿ = ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅਤਿ = ਬਹੁਤ ਕਠਨ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਕਥਾ = ਵਿਚਾਰ ਵੀ ਅਕਥ = ਕਥਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਤੇ ਨਹਿ = ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਅਲਖੁ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਅਸ਼ੁੱਧ ਮਨ ਕਰਕੇ ਲਖਾਇਆ = ਜਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਆਖਣਿ; ਆਖਿ ਸੁਣਾਇਆ ॥੨॥

ਸਾਰੇ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਆਖਣਿ = ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਸੁਣ ਕੇ ਅੱਗੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਇਆ = ਸੁਣਾ ਕੇ ਆਖਿ = ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਣਾਇਆ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ॥੨॥

ਪਉੜੀ ੩ (ਰਚਨਾ ਦੀ ਵਚਿੱਤ੍ਰਤਾ)

ਖਾਣੀ ਬਾਣੀ ਚਾਰ ਜੁਗ; ਜਲ ਥਲ ਤਰੁਵਰੁ ਪਰਬਤ ਸਾਜੇ।

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਚਾਰ ਖਾਣੀਆਂ (ਅੰਡਜ, ਜੇਰਜ, ਸੇਤਜ, ਉਤਭੁਜ), ਚਾਰ ਬਾਣੀਆਂ (ਪਰਾ, ਪਸੰਤੀ, ਮੱਧਮਾ, ਬੈਖਰੀ) ਤੇ ਚਾਰ ਜੁਗ (ਸਤਿਜੁਗ, ਤ੍ਰੇਤਾ, ਦੁਆਪਰ, ਕਲਿਜੁਗ) ਅਤੇ ਜਲ = ਪਾਣੀ, ਥਲ = ਧਰਤੀ, ਤਰੁਵਰੁ = ਬ੍ਰਿਛ ਤੇ ਪਰਬਤ = ਪਹਾੜ ਸਾਜੇ = ਬਣਾਏ ਭਾਵ ਰਚੇ ਹਨ।

ਤਿੰਨ ਲੋਅ ਚੌਦਹ ਭਵਣ; ਕਰਿ ਇਕੀਹ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਨਿਵਾਜੇ।

ਤਿੰਨ ਲੋਅ = ਲੋਕ (ਮਾਤ ਲੋਕ, ਪਤਾਲ ਲੋਕ, ਸਵਰਗ ਲੋਕ) ਚੌਦਹ = ਚੌਦਾਂ ਭਵਣ ਅਤੇ ਇਕੀਹ = ਇੱਕੀ ਪੁਰੀਆਂ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਬਣਾ ਕਰਕੇ ਨਿਵਾਜੇ = ਵਡਿਆਈ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਚਾਰੇ ਕੁੰਡਾਂ ਦੀਪ ਸਤ; ਨਉ ਖੰਡ ਦਹ ਦਿਸਿ ਵਜਣਿ ਵਾਜੇ।

ਚਾਰੇ ਕੁੰਡਾਂ = ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ (ਪੂਰਬ, ਪੱਛਮ, ਉੱਤਰ, ਦੱਖਣ) ਸੱਤ ਦੀਪ (ਜੰਬੂ, ਪਲਕ, ਸਾਲਮਲ, ਕੁਸਦੀਪ, ਕ੍ਰੋਚ, ਦੀਪ, ਸਾਕ, ਪੁਸ਼ਕਰ) ਅਤੇ ਨਉ = ਨੌਂ ਖੰਡ (ਭਾਰਤ, ਇਲਾਬ੍ਰਿਤ, ਕਿੰਪੁਰਖ, ਭੱਦ੍ਰ, ਕੇਤਮਾਲ, ਹਰਿਵਰਖ, ਕੁਰੂ, ਹਿਰਨਮਯ, ਰੰਮਯਕ) ਅਤੇ ਦਹ ਦਿਸਿ = ਦਸੇ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ (ਪੂਰਬ, ਪੱਛਮ, ਉੱਤਰ, ਦੱਖਣ, ਚਾਰ ਉਪਦਿਸ਼ਾ—ਇਸ਼ਾਨ, ਨੇਯਰਤ, ਵਯਵ, ਅਗਨ, ਆਕਾਸ਼ ਤੇ ਪਤਾਲ) ਵਿਚ ਜੀਵਾਂ ਰੂਪੀ ਵਾਜੇ ਵਜਣਿ = ਵੱਜਦੇ ਹਨ।

ਇਕਸ ਇਕਸ ਖਾਣਿ ਵਿਚਿ; ਇਕੀਹ ਇਕੀਹ ਲਖ ਉਪਾਜੇ।

ਇਕਸ ਇਕਸ = ਇਕ ਇਕ ਖਾਣਿ = ਖਾਣੀ ਵਿਚ ਇਕੀਹ ਇਕੀਹ = ਇੱਕੀ ਇੱਕੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਉਪਾਜੇ = ਪੈਦਾ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਭਾਵ ਕੁਲ ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਹਨ।

ਇਕਤ ਇਕਤ ਜੂਨਿ ਵਿਚਿ; ਜੀਅ ਜੰਤੁ ਅਣਗਣਤ ਬਿਰਾਜੇ।

ਇਕਤ ਇਕਤ = ਇਕ ਇਕ ਜੂਨ ਵਿਚ ਭਾਵ ਹਰੇਕ ਜੂਨ ਵਿਚ ਅਣਗਣਤ = ਬੇਅੰਤ ਜੀਅ ਜੰਤੁ = ਜੀਵ-ਜੰਤੂ ਬਿਰਾਜੇ = ਬਿਰਾਜ ਰਹੇ ਹਨ।

ਰੂਪ ਅਨੂਪ ਸਰੂਪ ਕਰਿ; ਰੰਗ ਬਿਰੰਗ ਤਰੰਗ ਅਗਾਜੇ।

ਅਨੂਪ = ਸੋਹਣੇ ਰੂਪਾਂ ਵਾਲੇ ਸਰੂਪ = ਅਕਾਰ ਕਰਿ = ਬਣਾਏ ਹਨ ਅਤੇ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਦੀਆਂ ਰੰਗ-ਬਿਰੰਗੀਆਂ ਤਰੰਗਾਂ ਅਗਾਜੇ = ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ।

ਪਉਣ ਪਾਣੀ; ਘਰ ਨਉ ਦਰਵਾਜੇ ॥੩॥

ਪਉਣ ਪਾਨੀ ਆਦਿਕ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਘਰ = ਸਰੀਰ ਰਚ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਨੌਂ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਭਾਵ ਨੌਂ ਗੋਲਕਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਹਨ ॥੩॥

ਪਉੜੀ ੪ (ਰਚਨਾ ਦੀ ਵਚਿੱਤ੍ਰਤਾ)

ਕਾਲਾ ਧਉਲਾ ਰਤੜਾ; ਨੀਲਾ ਪੀਲਾ ਹਰਿਆ ਸਾਜੇ।

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਕਾਲਾ, ਧਉਲਾ = ਚਿੱਟਾ, ਰਤੜਾ = ਲਾਲ, ਨੀਲਾ, ਪੀਲਾ ਤੇ ਹਰਿਆ = ਹਰਾ ਆਦਿਕ ਰੰਗ ਸਾਜੇ = ਬਣਾਏ ਹਨ।

ਰਸੁ ਕਸੁ ਕਰਿ ਵਿਸਮਾਦ ਸਾਦ; ਜੀਭਹੁੰ ਜਾਪਨ ਖਾਜ ਅਖਾਜੇ।

ਮਿੱਠੇ, ਖੱਟੇ, ਤਿੱਖੇ, ਸਲੂਣੇ, ਕੌੜੇ ਆਦਿਕ ਰਸਾਂ ਕਸਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸਮਾਦ = ਅਸਚਰਜ ਸਾਦ = ਸੁਆਦ ਭਰੇ ਹਨ, ਪਰ ਜੋ ਜੀਭਹੁੰ = ਜੀਭ ਤੋਂ ਜਾਪਨ = ਜਾਪਦੇ ਭਾਵ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਖਾਜ ਅਖਾਜੇ = ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਕਿਹੜੇ ਹਨ ਤੇ ਨਾ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਕਿਹੜੇ ਹਨ।

ਮਿਠਾ ਕਉੜਾ ਖਟੁ ਤੁਰਸ; ਫਿਕਾ ਸਾਉ ਸਲੂਣਾ ਛਾਜੇ।

ਮਿੱਠਾ, ਕੌੜਾ, ਖਟੁ = ਖੱਟਾ, ਤੁਰਸ = ਖੱਟ-ਮਿੱਠਾ, ਫਿੱਕਾ ਅਤੇ ਸਲੂਣਾ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਸਾਉ = ਸੁਆਦ ਛਾਜੇ = ਛਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਗੰਧ ਸੁਗੰਧਿ ਅਵੇਸ ਕਰਿ; ਚੋਆ ਚੰਦਨ ਕੇਸਰੁ ਕਾਜੇ।

ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੰਧੀਆਂ ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਭਾਵ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਦਾ ਅਵੇਸ = ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਭਾਵ ਮਿਲਾਪ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਚੋਆ = ਅਗਰ ਦੀ ਲੱਕੜ ਤੋਂ ਟਪਕਾਇਆ ਹੋਇਆ ਤੇਲ, ਗੁਲਾਬ ਕੇਵੜੇ ਆਦਿਕ ਅਰਕ ਅਤੇ ਚੰਦਨ ਦਾ ਤੇਲ ਭਾਵ ਅਤਰ ਆਦਿਕ ਅਤੇ ਕੇਸਰ ਇਹ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਕਾਜੇ = ਕੰਮ ਲਾਇਕ ਬਣਾਉਣਾ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਮੇਦੁ ਕਥੂਰੀ ਪਾਨ ਫੁਲੁ; ਅੰਬਰੁ ਚੂਰ ਕਪੂਰ ਅੰਦਾਜੇ।

ਮੇਦੁ = ਮੁਸ਼ਕ ਬਿਲਾਈ, ਕਥੂਰੀ = ਕਸਤੂਰੀ, ਪਾਨ, ਫੁੱਲ, ਅੰਬਰ ਚੂਰ = ਅੰਬਰ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਤੋਂ ਬਣਾਇਆ ਚੂਰਨ, ਕਪੂਰ ਆਦਿਕਾਂ ਦਾ ਅੰਦਾਜੇ = ਵਜ਼ਨ ਕੀਤਾ ਹੈ **ਵਾ:** ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਭੀ ਸੁਗੰਧੀ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਰਾਗ ਨਾਦ ਸੰਬਾਦ ਬਹੁ; ਚਉਦਹ ਵਿਦਿਆ ਅਨਹਦ ਗਾਜੇ।

ਰਾਗਾਂ ਨਾਦਾਂ ਦੇ ਭੀ ਬਹੁ = ਬਹੁਤ ਸੰਬਾਦ = ਝਗੜੇ ਬਣਾਏ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿੱਦਿਆ ਜੋ ਕਈਆਂ ਨੇ ਚੌਦਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ, ਕਈਆਂ ਨੇ ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ, ਕਈਆਂ ਨੇ ਅਠਾਰਾਂ ਜਾਂ ਚੌਂਹਠ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਮੰਨੀ ਹੈ।

ਚਉਦਹ = ਚੌਦਾਂ ਵਿੱਦਿਆ ਦੇ ਅਨਹਦ = ਇਕ-ਰਸ ਵਾਜੇ ਗਾਜੇ = ਪ੍ਰਗਟ ਭਾਵ ਵਜਾਏ ਹਨ। ਚੌਦਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਵਿੱਦਿਆ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖੀ ਹੈ:

ਸ੍ਰੀ ਅੱਖਰ ਜਲਤਰਨ ਚਕਿਤਸਾ ਔਰ ਰਸਾਇਨ,
ਜੋਤਕ ਜੋਤਿ ਪ੍ਰਬੀਨ ਰਾਗ ਖਟ ਰਾਗਨਿ ਗਾਇਨ।
ਕੋਕਕਲਾ ਵਯਾਕਰਨ ਔਰ ਬਾਜੰਤ੍ਰ ਬਜਾਇਨ,
ਤੁਰਹਿ ਤੋਰ ਨਟ ਨਿੱਤ੍ਰ ਔਰ ਸਰ ਧਨੁਖ ਚਲਾਇਨ।
ਗਯਾਨ ਬਰਨ ਔ ਚਾਤੁਰੀ ਏਤ ਨਾਮ ਵਿਦਯ ਵਰੇ,
ਏਹ ਚਤੁਰਦਸ ਜਗਤ ਮੇ ਚਤੁਰ ਸਮਝ ਮਨ ਮੇ ਧਰੇ। *(ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਪੰਨਾ ੪੪੯)*

ਅਥਵਾ ਚਾਰ ਵੇਦ, ਛੇ ਵੇਦਾਂਗ, ਨਿਆਇ, ਮੀਮਾਂਸਾ, ਪੁਰਾਣ ਅਤੇ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤਰ **ਵਾ:** ਅਠਾਰਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਵਿੱਦਿਆ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਦਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਚਾਰ ਹੋਰ ਮਨੁ ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਆਦਿ, ਆਯੁਰਵੇਦ, ਧਨੁਰ ਵੇਦ ਅਤੇ ਗੰਧਰਵ ਵਿੱਦਿਆ ਜਾਂ ਨੀਤੀ ਸ਼ਾਸਤਰ ਹੈ। ਚੌਂਹਠ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਵਿੱਦਿਆ ਵਿਚ ਵਾਜਿਆਂ ਦਾ ਵਜਾਉਣ, ਬਸਤਰ, ਗਹਿਣੇ ਸਜਾਉਣ ਦਾ ਢੰਗ, ਖੂਹ, ਤਾਲ ਬਣਾਉਣ, ਧਾਤਾਂ ਨੂੰ ਪਿਘਲਾਉਣਾ, ਕੱਪੜੇ ਧੋਣਾ, ਕੱਪੜੇ ਸਿਊਣ ਆਦਿ ਚੌਂਹਠ ਹੁਨਰਾਂ ਨੂੰ ਚੌਂਹਠ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਵਿੱਦਿਆ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਜੋ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਵਿੱਦਿਆ ਵਿਚ ਭੇਦ ਮੰਨੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵਿੱਦਿਆ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅੰਗ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ: (੧) ਵਿਗਯਾਨ: ਇਸ ਨੂੰ ਅੱਗੋਂ ਗਿਆਰਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, (ੳ) ਮਾਨਵੀ ਵਿਗਿਆਨ, (ਅ) ਨਯਾਯ, (ੲ) ਚਰਚਾ ਵਿਦਯਾ, (ਸ) ਸਦਾਚਾਰ ਵਿਦਯਾ, (ਹ) ਧਰਮ ਵਿਦਯਾ, (ਕ) ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਦਯਾ, (ਖ) ਆਤਮ ਵਿਦਯਾ, (ਗ) ਭੂਤ ਵਿਦਯਾ, (ਘ) ਜੋਤਿਸ਼ ਵਿਦਯਾ, (ਙ) ਰਮਲ ਵਿਦਯਾ, (ਚ) ਸਮਾਜ ਵਿਦਯਾ (ਸਮਾਜ ਗਣਿਤ, ਨੀਤੀ, ਸੰਜਮ ਵਿਦਯਾ, ਘਰੇਲੂ ਸੰਜਮ ਵਿਦਯਾ, ਤਾਲੀਮ) ਆਦਿ। (੨) ਸਾਇੰਸ: ਇਸ ਦੇ ਅੰਗ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ: (ੳ) ਗਣਿਤ (ਹਿਸਾਬ, ਰੇਖਾ ਗਣਿਤ, ਮਾਪ ਵਿਦਯਾ, ਅਲਜਬਰਾ) (ਅ) ਖਗੋਲ ਵਿਦਯਾ, (ੲ) ਪਦਾਰਥ ਵਿਦਯਾ, (ਸ) ਰਸਾਇਣ ਵਿਦਯਾ, (ਹ) ਭੂਗਰਭ ਵਿਦਯਾ, (ਕ) ਜੀਵਨ ਵਿਦਯਾ (ਵਨਸਪਤਿ ਵਿਦਯਾ, ਜੀਵ-ਜੰਤ ਵਿਦਯਾ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਅੱਗੋਂ ਪੰਛੀ ਵਿਦਯਾ ਹੈ), (ਖ) ਧਾਤ ਵਿਦਯਾ, (ਗ) ਦ੍ਰਵੀ ਵਿਦਯਾ, (ਘ) ਵੈਦਯ ਵਿਦਯਾ (ਮਾਨਵ ਚਕਿਤਸਾ, ਪਸੁਚਕਿਤਸਾ, ਜੱਰਾਹੀ ਆਦਿ), (ਙ) ਅੰਕ ਵਿਦਯਾ, (ਚ) ਸਰੀਰ ਵਿਦਯਾ, (ਛ) ਇੰਜੀਨੀਅਰੀ, (ਜ) ਖੇਤੀਬਾੜੀ, (ਝ) ਪੁਰਾਣੇ ਖੰਡਹਰਾਂ ਦੀ ਖੋਜ, (ਞ) ਸਬਦ ਵਿਦਯਾ। (੩) ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਦਯਾ। (੪) ਭੂਗੋਲ ਵਿੱਦਿਆ। (੫) ਹੁਨਰ ਅਤੇ ਕਾਰੀਗਰੀ: (ੳ) ਰਾਗ ਵਿਦਯਾ, (ਅ) ਚਿਤ੍ਰਕਾਰੀ, (ੲ) ਨੱਕਾਸ਼ੀ, (ਸ) ਅਕਸ ਵਿਦਯਾ, (ਹ) ਉੱਕਰਣਾ, (ਕ) ਸੰਗਤਰਾਸ਼ੀ, (ਖ) ਸ਼ਿਲਪ, (ਗ) ਕਸੀਦਾ ਆਦਿ। (੬) ਸਾਹਿਤਯ ਵਿਦਯਾ: (ੳ) ਵਾਕਯ ਵਿਦਯਾ, (ਅ) ਭਾਸ਼ਯ ਵਿਦਯਾ, (ੲ) ਭਾਸ਼ਾ ਗਿਆਨ, (ਸ) ਵਯਾਕਰਣ, (ਹ) ਛੰਦ ਵਿਦਯਾ, (ਕ) ਅਲੰਕਾਰ ਵਿਦਯਾ ਆਦਿ।

ਲਖ ਦਰੀਆਉ; ਕਰੋੜ ਜਹਾਜੇ ॥੪॥

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਦਰੀਆਉ = ਦਰਿਆ ਭਾਵ ਸਮੁੰਦਰ ਰਚ ਕੇ ਕਰੋੜਾਂ ਹੀ ਜਹਾਜੇ = ਬੋਹਿਥ ਰਚੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲੋਕ ਆਰ-ਪਾਰ ਜਾ ਸਕਣ ॥੪॥

ਪਉੜੀ ੫ (ਮਾਣਸ ਦੇਹੀ ਪਾਰ-ਉਤਾਰਾ)

ਸਤ ਸਮੁੰਦ ਅਥਾਹ ਕਰਿ; ਰਤਨ ਪਦਾਰਥ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰਾ।

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਸੱਤ ਸਮੁੰਦ = ਸਮੁੰਦਰ ਅਥਾਹ = ਥਾਹ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕਰਿ = ਬਣਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਰਤਨ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਭੰਡਾਰੇ ਭਰੇ = ਭਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

ਮਹੀਅਲ ਖੇਤੀ ਅਉਖਧੀ; ਛਾਦਨ ਭੋਜਨ ਬਹੁ ਬਿਸਥਾਰਾ।

ਮਹੀਅਲ (ਮਹੀ + ਅਲ) ਮਹੀ = ਧਰਤੀ ਰਚ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਖੇਤੀ ਤੇ ਅਉਖਧੀ = ਔਸ਼ਧੀਆਂ (ਦਵਾਈਆਂ) ਨਾਲ ਅਲ = ਪਰੀਪੂਰਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਛਾਦਨ = ਕੱਪੜੇ, ਭੋਜਨ ਆਦਿ ਦੇ ਬਹੁ = ਬਹੁਤ ਵਿਸਥਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਤਰਵਰ ਛਾਇਆ ਫੁਲ ਫਲ; ਸਾਖਾ ਪਤ ਮੂਲ ਬਹੁ ਭਾਰਾ।

('ਪੱਤ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਤਰਵਰ = ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਤੋਂ ਛਾਇਆ = ਛਾਂ, ਫੁੱਲ, ਫਲ, ਸਾਖਾ = ਟਾਹਣੀਆਂ, ਪਤ = ਪੱਤੇ ਤੇ ਬਹੁ = ਬਹੁਤ ਭਾਰਾ ਮੂਲ = ਮੁੱਢ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।

ਪਰਬਤ ਅੰਦਰਿ ਅਸਟਧਾਤੁ; ਲਾਲ ਜਵਾਹਰ ਪਾਰਸੁ ਪਾਰਾ।

ਪਰਬਤਾਂ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਅਸਟਧਾਤੁ = ਅੱਠ ਧਾਤਾਂ (ਸੋਨਾ, ਚਾਂਦੀ, ਤਾਂਬਾ, ਜਿਸਤ, ਪਾਰਾ, ਕਲੀ, ਲੋਹਾ, ਸਿੱਕਾ), ਲਾਲ, ਜਵਾਹਰ, ਪਾਰਸ ਤੇ ਪਾਰਾ ਆਦਿ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਚਉਰਾਸੀ ਲਖ ਜੋਨਿ ਵਿਚਿ; ਮਿਲਿ ਮਿਲਿ ਵਿਛੁੜੇ ਵਡ ਪਰਵਾਰਾ।

ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੋਨਿ = ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਜੀਵ ਮਿਲ ਮਿਲ ਕੇ ਵੱਡੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਤੋਂ ਵਿਛੁੜੇ = ਵਿੱਛੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਜੰਮਣੁ ਜੀਵਣੁ ਮਰਣ ਵਿਚਿ; ਭਵਜਲ ਪੂਰ ਭਰਾਇ ਹਜਾਰਾ।

ਜੰਮਣ, ਜੀਵਣੁ = ਜੀਊਣ ਤੇ ਮਰਣ ਵਿਚ ਭਵਜਲ = ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪੂਰ ਭਰਾਇ = ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ ਭਾਵ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਜੰਮਦੇ, ਜਿਊਂਦੇ ਅਤੇ ਮਰਦੇ ਹਨ।

ਮਾਣਸ ਦੇਹੀ; ਪਾਰਿ ਉਤਾਰਾ ॥੫॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮਾਣਸ = ਮਨੁੱਖਾ ਦੇਹੀ ਵਿਚ ਹੀ ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ **ਵਾ:** ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ-ਉਤਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਇਸ ਮਨੁੱਖਾ ਦੇਹੀ ਵਿਚ ਹੀ ਪਾਰ-ਉਤਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਵਾਗਵਣ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ॥੫॥

ਪਉੜੀ ੬ (ਮਾਣਸ ਜਨਮ ਅਤੇ ਜੀਵ ਦੀ ਭੁੱਲ)

ਮਾਣਸ ਜਨਮ ਦੁਲੰਭੁ ਹੈ; ਛਿਣ ਭੰਗਰੁ ਛਲ ਦੇਹੀ ਛਾਰਾ।

ਮਾਣਸ = ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਬਹੁਤ ਦੁਲੰਭੁ = ਕਠਿਨਤਾਈ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਛਲ ਰੂਪ ਛਾਰਾ = ਸੁਆਹ ਭਾਵ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਦੇਹੀ ਛਿਣ ਭੰਗਰੁ = ਖਿਨ ਵਿਚ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਹੈ।

ਪਾਣੀ ਦਾ ਕਰਿ ਪੂਤਰਾ; ਉਡੈ ਨ ਪਉਣ ਖੁਲੇ ਨਉ ਦੁਆਰਾ।

ਪਿਤਾ ਦੇ ਬਿੰਦ ਰੂਪ ਪਾਣੀ ਤੇ ਮਾਤਾ ਦੇ ਰਕਤ ਦਾ ਮੇਲ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਪੂਤਰਾ = ਪੁਤਲਾ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਮਾ ਕੀ ਰਕਤੁ ਪਿਤਾ ਬਿਦੁ ਧਾਰਾ॥ ਮੂਰਤਿ ਸੂਰਤਿ ਕਰਿ ਆਪਾਰਾ॥ *(ਮਾਰੂ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੧੦੨੨)*

ਇਸ ਸਰੀਰ ਦੇ ਨੌਂ ਦੁਆਰਾ = ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਭਾਵ ਨੌਂ ਗੋਲਕਾਂ ਖੁਲੇ = ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਸਵਾਸਾਂ ਰੂਪੀ ਪੌਣ ਉਡੈ = ਉੱਡ ਨ = ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਈਸ਼ਵਰ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਟਿਕੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਅਗਨਿ ਕੁੰਡ ਵਿਚਿ ਰਖੀਅਨਿ;
ਨਰਕ ਘੋਰ ਮਹਿ ਉਦਰੁ ਮਝਾਰਾ।

ਜਦੋਂ ਜੀਵ ਮਾਤਾ ਦੇ ਉਦਰੁ = ਪੇਟ ਰੂਪੀ ਨਰਕ ਦੇ ਘੋਰ = ਭਿਆਨਕ ਗਾੜ੍ਹੇ ਹਨੇਰੇ ਮਹਿ = ਵਿਚ ਪੁੱਠਾ ਲਮਕਦਾ ਸੀ, ਉਦੋਂ ਜਠਰਾ ਅਗਨਿ = ਅਗਨੀ ਦੇ ਕੁੰਡ ਮਝਾਰਾ = ਵਿੱਚੋਂ ਸੜਨ ਤੋਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਜੀਵ ਦੀ ਰਖੀਅਨਿ = ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਮਾਤ ਗਰਭ ਮਹਿ ਆਪਨ ਸਿਮਰਨੁ ਦੇ ਤਹ ਤੁਮ ਰਾਖਨਹਾਰੇ ॥

(ਸੋਰਠਿ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੬੧੪)

ਰਕਤੁ ਬਿੰਦੁ ਕਰਿ ਨਿੰਮਿਆ ਅਗਨਿ ਉਦਰ ਮਝਾਰਿ ॥
ਉਰਧ ਮੁਖੁ ਕੁਚੀਲ ਬਿਕਲੁ ਨਰਕਿ ਘੋਰਿ ਗੁਬਾਰਿ ॥ *(ਜੈਤਸਰੀ ਕੀ ਵਾਰ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੭੦੬)*

ਕਰੈ ਉਰਧ ਤਪੁ ਗਰਭ ਵਿਚਿ; ਚਸਾ ਨ ਵਿਸਰੈ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ।

ਕਿਉਂਕਿ ਜੀਵ ਮਾਤਾ ਦੇ ਗਰਭ = ਪੇਟ ਵਿਚ ਉਰਧ = ਪੁੱਠਾ ਹੋ ਕੇ ਤਪ ਕਰੈ = ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਚਸਾ[1] ਮਾਤਰ ਭਾਵ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਸਮਾਂ ਭੀ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ = ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਰਚਣ ਵਾਲੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਵਿਸਰੈ = ਭੁੱਲਦਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਭਾਵ ਹਰ ਸਮੇਂ ਪਰਾ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਦਸੀਂ ਮਹੀਨੀ ਜੰਮਿਆ; ਸਿਮਰਣ ਕਰੀ ਕਰੇ ਨਿਸਤਾਰਾ।

ਜਦੋਂ ਦਸੀਂ = ਦਸਾਂ ਮਹੀਨੀ = ਮਹੀਨਿਆਂ ਮਗਰੋਂ ਜੰਮਿਆ = ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਮਾਤਾ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਸਿਮਰਨ ਕਰੀ = ਕਰਦੇ ਦਾ ਨਿਸਤਾਰਾ = ਛੁਟਕਾਰਾ ਕਰੇ = ਕੀਤਾ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਦਸੀ ਮਾਸੀ ਹੁਕਮਿ ਬਾਲਕ ਜਨਮੁ ਲੀਆ ॥ *(ਆਸਾ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੩੯੬)*

ਜੰਮਦੋ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿਆ; ਨਦਰਿ ਨ ਆਵੈ ਰਖਣਹਾਰਾ।

ਜੰਮਦੋ = ਜੰਮਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਜੀਵ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਨੇ ਐਸਾ ਮੋਹਿਆ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਦੇ ਉਦਰ ਵਿਚ ਰਖਣਹਾਰਾ = ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਨਦਰਿ = ਨਜ਼ਰ ਹੀ ਨਾ = ਨਹੀਂ ਆਵੈ = ਆਉਂਦਾ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਵਿਚਹੁ ਗਰਭੈ ਨਿਕਲਿ ਆਇਆ ॥
ਖਸਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਦੁਨੀ ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ ॥ *(ਮਾਰੂ ਅੰਜੁਲੀ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੧੦੦੭)*

ਸਾਹਹੁੰ ਵਿਛੁੜਿਆ; ਵਣਜਾਰਾ ॥੬॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਰੂਪੀ ਸਾਹਹੁੰ = ਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਵਣਜਾਰਾ ਰੂਪੀ ਜੀਵ ਵਿਛੁੜਿਆ = ਵਿੱਛੜ ਗਿਆ ਹੈ ॥੬॥

---

੧. **ਚਸਾ**—ਪੰਦਰਾਂ ਵਾਰੀ ਅੱਖ ਫਰਕੀਏ ਤਾਂ ਇਕ ਵਿਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪੰਦਰਾਂ ਵਿਸਿਆਂ ਦਾ ਇਕ ਚਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਸਮਾਂ। ੩੦ ਚਸਿਆਂ ਦਾ ਇਕ ਪਲ ਤੇ ੬੦ ਪਲਾਂ ਦੀ ਇਕ ਘੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੭ (ਮਾਣਸ ਜਨਮ ਮਾਇਆ ਦਾ ਜਾਲ)

ਰੋਵੈ ਰਤਨੁ ਗਵਾਇਕੈ; ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਅਨ੍ਹੇਰੁ ਗੁਬਾਰਾ।

ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹੁ = ਮੋਹ ਰੂਪੀ ਅਨ੍ਹੇਰੁ ਗੁਬਾਰਾ = ਗਾੜ੍ਹੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਰੂਪ ਰਤਨ ਨੂੰ ਗਵਾਇਕੈ = ਗਵਾ ਕੇ ਬਾਲਕ ਜਨਮ ਲੈਂਦਾ ਹੀ ਰੋਵੈ = ਰੋਂਦਾ ਹੈ।

ਓਹੁ ਰੋਵੈ ਦੁਖੁ ਆਪਣਾ; ਹਸਿ ਹਸਿ ਗਾਵੈ ਸਭ ਪਰਵਾਰਾ।

ਓਹੁ = ਉਹ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਦੁੱਖ ਰੋਵੈ = ਰੋਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲੋਂ ਵਿੱਛੜ ਗਿਆ, ਪਰ ਸਭ = ਸਾਰਾ ਪਰਵਾਰਾ = ਪਰਿਵਾਰ ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਵੈ = ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਸਭਨਾਂ ਮਨਿ ਵਾਧਾਈਆਂ; ਰੁਣ ਝੁੰਝਨੜਾ ਰੁਣ ਝੁਣਕਾਰਾ।

ਸਭਨਾਂ = ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੱਚੇ ਦੇ ਆਉਣ ਦੀਆਂ ਵਧਾਈਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਰੁਣ = ਸੁੰਦਰ ਝੁੰਝਨੜਾ = ਝੁਨਕਾਰ ਤੇ ਰੁਣ = ਸੁੰਦਰ ਝੁਣਕਾਰਾ = ਛਣਕਾਰ ਵਾਲੇ ਘੁੰਘਰੂਆਂ ਦਾ ਛਣਕਾਰ ਤੇ ਢੋਲ ਆਦਿ ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸਾਜ਼ ਵੱਜਦੇ ਹਨ।

ਨਾਨਕੁ ਦਾਦਕੁ ਸੋਹਲੇ; ਦੇਣ ਅਸੀਸਾਂ ਬਾਲੁ ਪਿਆਰਾ।

ਨਾਨਕੇ ਅਤੇ ਦਾਦਕੇ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦੇ ਸੋਹਲੇ = ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਾਰੇ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਅਸੀਸਾਂ ਤੇ ਪਿਆਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਚੁਖਹੁੰ ਬਿੰਦਕ ਬਿੰਦੁ ਕਰਿ; ਬਿੰਦਹੁੰ ਕੀਤਾ ਪਰਬਤ ਭਾਰਾ।

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਚੁੰਖਹੁੰ = ਰੰਚਕ ਮਾਤਰ, ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਬਿੰਦਕ = ਬੀਰਜ ਦੀ ਬੂੰਦ ਤੋਂ ਬਿੰਦੁ = ਬੁਲਬੁਲਾ ਕਰਿ = ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਫਿਰ ਇਸ ਬਿੰਦਹੁੰ = ਬੁਲਬੁਲੇ ਤੋਂ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਭਾਰਾ ਪਰਬਤ = ਪਹਾੜ ਕੀਤਾ ਭਾਵ ਰਚ ਦਿੱਤਾ।

ਸਤਿ ਸੰਤੋਖ ਦਇਆ ਧਰਮੁ; ਅਰਥ ਸੁਗਰਥ ਵਿਸਾਰਿ ਵਿਸਾਰਾ।

ਪਰ ਜੀਵ ਨੇ ਸਤਿ, ਸੰਤੋਖ, ਦਇਆ, ਧਰਮ ਤੇ ਅਰਥ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਸੁਗਰਥ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਵਿਚਾਰ, ਆਤਮ-ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰਾ = ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤਾ।

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧੁ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚਿ; ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ ਧ੍ਰੋਹ ਅਹੰਕਾਰਾ।

ਇਹ ਜੀਵ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਵਿਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹੁ = ਮੋਹ ਤੇ ਧ੍ਰੋਹ ਵਿਚ ਲੱਗ ਕੇ ਅਹੰਕਾਰਾ = ਹੰਕਾਰੀ ਹੋਇਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ।

ਮਹਾਂ ਜਾਲ; ਫਾਥਾ ਵੇਚਾਰਾ॥੭॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਹ ਵੇਚਾਰਾ = ਵਿਚਾਰਾ ਜੀਵ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮਹਾਂ = ਬੜੇ ਭਾਰੀ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਾਥਾ = ਫਸ ਗਿਆ ਹੈ॥੭॥

ਪਉੜੀ ੮ (ਬਾਲਕ ਬੁਧਿ ਅਚੇਤ)

ਹੋਇ ਸੁਚੇਤ ਅਚੇਤ ਇਵ; ਅਖੀਂ ਹੋਂਦੀ ਅੰਨ੍ਹਾ ਹੋਆ।

ਇਵ = ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਹ ਬਾਲਕ ਸੁਚੇਤ = ਸਿਆਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇ = ਹੋਇਆ ਵੀ ਅਚੇਤ = ਬੇਸਮਝ ਹੈ ਅਤੇ ਅਖੀਂ = ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਹੋਂਦੀ = ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਅੰਨ੍ਹਾ ਹੋਆ = ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਵੈਰੀ ਮਿਤੁ ਨ ਜਾਣਦਾ; ਡਾਇਣੁ ਮਾਉ ਸੁਭਾਉ ਸਮੋਆ।

ਬਾਲਕ ਬੇਸਮਝ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵੈਰੀ ਤੇ ਮਿਤੁ = ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਅਤੇ ਡਾਇਣੁ = ਡੈਣ ਤੇ ਮਾਉ = ਮਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾਉ = ਸੁਭਾਅ ਸਮੋਆ = ਬਰਾਬਰ (ਸਮਾਨ) ਜਾਣਦਾ ਹੈ।

ਬੋਲਾ ਕੰਨੀ ਹੋਂਦਈ; ਜਸੁ ਅਪਜਸੁ ਮੋਹੁ ਧੋਹੁ ਨਾ ਸੋਆ।

('ਬੋਲਾ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਕੰਨੀ = ਕੰਨਾਂ ਦੇ ਹੋਂਦਈ = ਹੁੰਦਿਆਂ ਬੋਲ਼ਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਜਸੁ ਤੇ ਅਪਜਸੁ ਮੋਹ ਤੇ ਧ੍ਰੋਹ ਦੀ ਸੋਆ = ਕਨਸੋਅ (ਕੰਨ ਪਾਈ ਖ਼ਬਰ) ਨਾ = ਨਹੀਂ ਪਰਖਦਾ।

ਗੁੰਗਾ ਜੀਭੈ ਹੁੰਦਿਐ; ਦੁਧੁ ਵਿਚਿ ਵਿਸੁ ਘੋਲਿ ਮੁਹਿ ਚੋਆ।

ਉਹ ਜੀਭੈ = ਜੀਭ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਗੁੰਗਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਵਿਚ ਵਿਸੁ = ਜ਼ਹਿਰ ਘੋਲ ਕੇ ਮੁਹਿ = ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਚੋਆ = ਚੋ ਦੇਵੇ ਭਾਵ ਪਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਪੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅੱਗੋਂ ਨਾਂਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

ਵਿਹੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਮਸਰ ਪੀਐ; ਮਰਣ ਜੀਵਨ ਆਸ ਤ੍ਰਾਸ ਨ ਢੋਆ।

ਵਿਹੁ = ਜ਼ਹਿਰ ਤੇ ਦੁੱਧ ਰੂਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਸਮਸਰ = ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਸਮਝ ਕੇ ਪੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜੀਵਨ = ਜੀਊਣ ਦੀ ਆਸ ਤੇ ਮਰਨ ਦਾ ਤ੍ਰਾਸ = ਡਰ ਢੋਆ = ਢੁੱਕਦਾ ਨਹੀਂ, ਭਾਵ ਕੋਈ ਸੰਸਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਸਰਪੁ ਅਗਨਿ ਵਲਿ ਹਥੁ ਪਾਇ; ਕਰੈ ਮਨੋਰਥ ਪਕੜਿ ਖਲੋਆ।

ਸਰਪੁ = ਸੱਪ ਤੇ ਅਗਨਿ = ਅੱਗ ਵੱਲ ਹੱਥ ਪਾਇ = ਪਾਉਣ ਲਈ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਕੜਿ = ਫੜਨ ਦਾ ਮਨੋਰਥ = ਸੰਕਲਪ ਕਰੈ = ਕਰ ਕੇ ਉੱਠ ਖਲੋਆ = ਖਲੋਂਦਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਚੰਚਲ ਮਤਿ ਬਾਰਿਕ ਬਪੁਰੇ ਕੀ ਸਰਪ ਅਗਨਿ ਕਰ ਮੇਲੈ॥ *(ਮਲਾਰ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੧੨੬੬)*

ਸਮਝੈ ਨਾਹੀ; ਟਿਬਾ ਟੋਆ ॥੮॥

ਉਸ ਨੂੰ ਟਿੱਬੇ ਟੋਏ ਭਾਵ ਉੱਚੀ ਨੀਵੀਂ ਜਗ੍ਹਾ ਦੀ ਕੋਈ ਸਮਝੈ = ਸਮਝ ਨਾਹੀ = ਨਹੀਂ ਹੈ ॥੮॥

ਪਉੜੀ ੯ (ਬਾਲਕ ਵਿਚਾਰ ਹੀਣਤਾ)

ਲੂਲਾ ਪੈਰੀਂ ਹੋਂਦਈ; ਟੰਗਾਂ ਮਾਰਿ ਨ ਉਠਿ ਖਲੋਆ।

ਬਾਲਕ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਹੋਂਦਈ = ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਲੂਲਾ = ਲੂਲਿਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਟੰਗਾਂ = ਲੱਤਾਂ ਮਾਰਿ = ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉੱਠ ਕੇ ਖਲੋਆ = ਖਲੋ ਨ = ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਭਾਵ ਖੜਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਹਥੋ ਹਥੁ ਨਚਾਈਐ; ਆਸਾ ਬੰਧੀ ਹਾਰੁ ਪਰੋਆ।

ਕਦੇ ਮਾਂ, ਕਦੇ ਭੈਣ ਤੇ ਕਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਸੰਬੰਧੀ ਆਪਣਿਆਂ ਹਥੋ ਹਥੁ = ਹੱਥਾਂ ਹੀ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਨਚਾਉਂਦੇ ਭਾਵ ਖਿਡਾਉਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਖਿੱਦੋ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਪਰ ਉਛਾਲ-ਉਛਾਲ ਕੇ ਲਾਡ ਲਡਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਹਥੋ ਹਥਿ ਨਚਾਈਐ ਵਣਜਾਰਿਆ ਮਿਤ੍ਰਾ ਜਿਉ ਜਸੁਦਾ ਘਰਿ ਕਾਨੁ ॥ *(ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮ: ੧ ਪਹਰੇ, ਅੰਗ ੭੫)*

ਆਸਾਂ ਦੀਆਂ ਬੰਧੀ = ਬੱਧੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਬਾਲ ਨੂੰ ਹਾਰ ਵਾਂਗ ਗਲ ਨਾਲ ਪਰੋਆ = ਪਰੋ ਕੇ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ ਭਾਵ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ।

ਉਦਮ ਉਕਤਿ ਨ ਆਵਈ; ਦੇਹਿ ਬਿਦੇਹਿ ਨ ਨਵਾਂ ਨਿਰੋਆ।

ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਉਦਮ = ਯਤਨ ਤੇ ਉਕਤਿ = ਜੁਗਤੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਆਵਈ = ਆਉਂਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਦੇਹਿ = ਸਰੀਰ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਬਿਦੇਹ ਹੋ ਕੇ ਨਵਾਂ ਨਿਰੋਆ = ਅਰੋਗ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਭਾਵ ਨਾ ਖਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਖਾ ਕੇ ਅਰੋਗ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਹਗਣ ਮੂਤਣ ਛਡਣਾ; ਰੋਗੁ ਸੋਗੁ ਵਿਚਿ ਦੁਖੀਆ ਰੋਆ।

ਹਗਣ ਮੂਤਣ ਆਦਿ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਛਡਣਾ = ਤਿਆਗਣ ਵੇਲੇ ਅਤੇ ਰੋਗ ਸੋਗ ਵਿਚ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਰੋਆ = ਰੋਂਦਾ ਹੈ।

ਘੁਟੀ ਪੀਐ ਨ ਖੁਸੀ ਹੋਇ; ਸਪਹੁੰ ਰਖਿਅੜਾ ਅਣਖੋਆ।

(‘ਘੁੱਟੀ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਘੁਟੀ[੧] = ਜੰਮਣ ਘੁੱਟੀ, ਗੁੜ੍ਹਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਨ = ਨਹੀਂ ਪੀਐ = ਪੀਂਦਾ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਮਾਂ ਸਪਹੁੰ = ਸੱਪ ਦੇ ਫੜਨ ਤੋਂ ਰੋਕ ਕੇ ਰਖਿਅੜਾ = ਰੱਖੇ ਤਾਂ ਅਣਖੋਆ = ਅਣਖ ਨਾਲ ਗ਼ੁੱਸੇ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਣੁ ਅਵਗੁਣ ਨ ਵਿਚਾਰਦਾ; ਨ ਉਪਕਾਰੁ ਵਿਕਾਰੁ ਅਲੋਆ।

ਉਹ ਗੁਣ ਤੇ ਅਵਗੁਣ = ਔਗੁਣ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਦਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਪਕਾਰ ਤੇ ਵਿਕਾਰ ਭਾਵ ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਅਲੋਆ = ਦੇਖਦਾ ਹੈ।

ਸਮਸਰ ਤਿਸੁ; ਹਥੀਆਰੁ ਸੰਜੋਆ ॥੯॥

ਤਿਸੁ = ਉਸ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰ ਤੇ ਸੰਜੋਆ = ਸੰਜੋਅ ਸਮਸਰ = ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਭਾਸਦੇ ਭਾਵ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਅਚੇਤ ਹਾਲਤ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਹਥਿਆਰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਸੰਜੋਅ ਮਾਰ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਪਰ ਬਾਲਕ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਅਗਿਆਤ ਹੈ। ਡੈਣ ਕਲੇਜਾ ਕੱਢ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਂ ਆਪਣੇ ਕਲੇਜੇ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਰੱਖਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਬਾਲਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ॥੯॥

---

੧. **ਘੁੱਟੀ**—ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਜਿਸ ਔਖਧ ਦੀ ਘੁੱਟ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਜੰਮਣ ਘੁੱਟੀ, ਗੁੜ੍ਹਤੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਘੁੱਟੀ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਸਤੂਆਂ ਦਾ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ—ਵੱਡੀ ਹਰੜ, ਸਨਾ, ਇੰਦ੍ਰ ਜੌਂ, ਅੰਮਲਤਾਸ ਦੀ ਗੂੰਦ, ਜਵਾਇਣ, ਸੌਂਫ਼ ਅਤੇ ਮੁਨੱਕਾ ਦਾਖ।

ਪਉੜੀ ੧੦ (ਮਾਤਾ ਉਪਕਾਰ)

ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਮਿਲਿ ਨਿੰਮਿਆ; ਆਸਾਵੰਤੀ ਉਦਰੁ ਮਝਾਰੇ।

ਮਾਤਾ ਦੇ ਰਕਤ ਤੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਬਿੰਦ ਦੇ ਮਿਲਿ = ਮਿਲਾਪ ਨਾਲ ਉਦਰੁ = ਪੇਟ ਮਝਾਰੇ = ਵਿਚ ਬੱਚਾ ਨਿੰਮਿਆ = ਇਸਥਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ ਬੱਚੇ ਤੋਂ ਆਸਾਵੰਤੀ = ਆਸਾਂ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਕਿ ਵੱਡਾ ਹੋ ਕੇ ਸੁੱਖ ਦੇਵੇਗਾ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਜਿਉ ਜਨਨੀ ਗਰਭੁ ਪਾਲਤੀ ਸੁਤ ਕੀ ਕਰਿ ਆਸਾ॥ *(ਗਉੜੀ ਮ: ੪, ਅੰਗ ੧੬੬)*

ਰਸ ਕਸ ਖਾਇ ਨਿਲਜ ਹੋਇ; ਛੁਹਿ ਛੁਹਿ ਧਰਣਿ ਧਰੈ ਪਗ ਧਾਰੇ।

('ਨਿਲੱਜ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਮਾਂ ਬੱਚੇ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਨਿਲਜ = ਲੱਜ ਰਹਿਤ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਰਸ ਕਸ ਭਾਵ ਖੱਟਾ ਮਿੱਠਾ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੀ ਅਤੇ ਧਰਣਿ = ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਛੁਹਿ ਛੁਹਿ = ਸਪਰਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਬੜੇ ਧਾਰੇ = ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਪਗ = ਪੈਰ ਧਰੈ = ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਭਾਵ ਕਿ ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ ਦਾ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਪੇਟ ਵਿਚਿ ਦਸ ਮਾਹ ਰਖਿ; ਪੀੜਾ ਖਾਇ ਜਣੈ ਪੁਤੁ ਪਿਆਰੇ।

ਮਾਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਦਸ ਮਾਹ = ਮਹੀਨੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਤੇ ਆਪ ਪੀੜਾਂ ਖਾਇ = ਸਹਾਰ ਕੇ ਪਿਆਰੇ ਪੁਤੁ = ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਜਣੈ = ਜੰਮਦੀ ਹੈ।

ਜਣ ਕੈ ਪਾਲੈ ਕਸਟ ਕਰਿ; ਖਾਨ ਪਾਨ ਵਿਚਿ ਸੰਜਮ ਸਾਰੇ।

ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਜਣ = ਜੰਮ ਕੇ ਵੀ ਮਾਂ ਵੱਡੇ ਕਸਟ = ਦੁੱਖ ਸਹਾਰ ਕਰਿ = ਕਰਕੇ ਪਾਲੈ = ਪਾਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਖਾਣ ਪਾਨ = ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਸੰਜਮ = ਸੰਕੋਚ ਰੱਖਦੀ ਹੈ।

ਗੁੜ੍ਹਤੀ ਦੇਇ ਪਿਆਲਿ ਦੁਧੁ; ਘੁਟੀ ਵਟੀ ਦੇਇ ਨਿਹਾਰੇ।

ਮਾਂ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਗੁੜ੍ਹਤੀ ਦੇਇ = ਦੇ ਕੇ ਦੁੱਧ ਪਿਆਲਿ = ਪਿਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਘੁੱਟੀ ਵੱਟੀ ਦੇਇ = ਦੇ ਕੇ ਨਿਹਾਰੇ = ਵੇਖਦੀ ਹੈ।

ਘੁਟੀ ਵਟੀ : ਜਦੋਂ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਮਾਂ ਦੇ ਪੱਥ ਅਪੱਥ ਤੋਂ ਕਬਜ਼ੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਕਬਜ਼ ਸਾਰੇ ਰੋਗਾਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਘੁੱਟੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਘੁੱਟੀ ਨਾਲ ਕਬਜ਼ ਨਹੀਂ ਟੁੱਟਦੀ ਤਾਂ ਮਾਂ ਬੱਚੇ ਦੇ ਗੁਦਾ ਵਿਚ ਸਾਬਣ ਦੀ ਵੱਟੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਕਬਜ਼ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਵੱਟੀ ਦੀ ਥਾਂ ਗਲਿਸ੍ਰੀਨ ਸਪੋਜਿਟ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਛਾਦਨ ਭੋਜਨ ਪੋਖਿਆ; ਝੰਡਨ ਮੰਗਨ ਪੜ੍ਹਨ ਚਿਤਾਰੇ।

ਮਾਂ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਛਾਦਨ = ਕੱਪੜੇ, ਭੋਜਨ ਨਾਲ ਪੋਖਿਆ = ਪਾਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਚਪਨ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਝੰਡਨ = ਝੰਡ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪੜਨ = ਪੜ੍ਹਾਈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮੰਗਨ = ਮੰਗਣੀ ਲਈ ਚਿਤਾਰੇ = ਚਿੰਤਨ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਪਾਂਧੇ ਪਾਸਿ ਬਹਾਲਿਆ; ਖਟਿ ਲੁਟਾਇ ਹੋਇ ਸਚਿਆਰੇ।

ਉਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਸਤੇ ਪਾਂਧੇ = ਪੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਵਿਦਵਾਨ ਪਾਸਿ = ਕੋਲ ਬਹਾਲਿਆ = ਬਿਠਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ

ਆਪਣੇ ਖਟਿ = ਕਮਾਏ ਹੋਏ ਧਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਉਪਰ ਲੁਟਾਇ = ਲੁਟਾ ਕੇ ਸਚਿਆਰੇ = ਸੱਚੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ :

ਅਰਣਿਤ ਹੋਇ; ਭਾਰੁ ਉਤਾਰੇ ॥੧੦॥

ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਪਾਲ ਕੇ, ਪੜ੍ਹਾ ਕੇ ਤੇ ਵਿਆਹ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਭਾਰ ਉਤਾਰੇ = ਉਤਾਰ ਕੇ ਅਰਣਿਤ = ਕਰਜ਼ੇ ਤੋਂ ਸੁਰਖ਼ਰੂ ਹੋਇ = ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਆਪਣਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਨਿਭਾਉਣ ਵਿਚ ਸਚਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥੧੦॥

ਪਉੜੀ ੧੧ (ਮਾਤਾ ਉਪਕਾਰ ਤੇ ਪੁੱਤਰ ਅਪਕਾਰੀ)

ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਅਨੰਦ ਵਿਚਿ; ਪੁਤੈ ਦੀ ਕੁੜਮਾਈ ਹੋਈ।

ਮਾਤਾ ਤੇ ਪਿਤਾ ਆਪਣੇ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁਤੈ = ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਕੁੜਮਾਈ = ਮੰਗਣੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਰਹਸੀ ਅੰਗ ਨ ਮਾਵਈ; ਗਾਵੈ ਸੋਹਿਲੜੇ ਸੁਖ ਹੋਈ।

ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਮੰਗਣੀ ਦੀ ਰਹਸੀ = ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਮਾਤਾ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਅੰਗ ਵਿਚ ਨ = ਨਹੀਂ ਮਾਵਈ = ਸਮਾਉਂਦੀ ਅਤੇ ਉਹ ਸੋਹਿਲੜੇ = ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਵੈ = ਗਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਸੁਖੀ ਹੋਈ = ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਵਿਗਸੀ ਪੁਤ੍ਰ ਵਿਆਹੀਐ; ਘੋੜੀ ਲਾਵਾਂ ਗਾਵ ਭਲੋਈ।

ਜਦ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਵਿਆਹੀਐ = ਵਿਆਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮਾਂ ਵਿਗਸੀ = ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਭਲੋਈ = ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਘੋੜੀਆਂ ਤੇ ਲਾਵਾਂ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਵ = ਗਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਸੁਖਾਂ ਸੁਖੈ ਮਾਵੜੀ; ਪੁਤੁ ਨੂੰਹ ਦਾ ਮੇਲ ਅਲੋਈ।

('ਸੁੱਖਾਂ' ਬੋਲੋ)

ਮਾਵੜੀ = ਮਾਤਾ ਆਪਣੇ ਪੁਤੁ = ਪੁੱਤਰ ਤੇ ਨੂੰਹ ਦਾ ਮੇਲ ਅਲੋਈ = ਵੇਖ ਕੇ ਸੁੱਖਾਂ ਸੁਖੈ = ਸੁੱਖਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਬਣਿਆ ਰਹੇ।

ਨੂੰਹੁ ਨਿਤ ਕੰਤ ਕੁਮੰਤ ਦੇਇ; ਵਿਹਰੇ ਹੋਵਨਿ ਸਸੁ ਵਿਗੋਈ।

ਨੂੰਹੁ = ਨੂੰਹ ਨਿਤ = ਸਦਾ ਹੀ ਆਪਣੇ ਕੰਤ = ਪਤੀ ਨੂੰ ਕੁਮੰਤ = ਖੋਟੀ ਸਲਾਹ ਦੇਇ = ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪਾਂ ਦੋਵੇਂ ਵਿਹਰੇ = ਵੱਖਰੇ ਹੋਵਨਿ = ਹੋ ਜਾਈਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੱਸ ਮੈਨੂੰ ਸਦਾ ਵਿਗੋਈ = ਖ਼ੁਆਰ ਭਾਵ ਦੁਖੀ ਰੱਖਦੀ ਹੈ।

ਲਖ ਉਪਕਾਰੁ ਵਿਸਾਰਕੈ; ਪੁਤੁ ਕੁਪੁਤ ਚਕੀ ਉਠਿ ਝੋਈ।

ਪੁੱਤਰ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦੇ ਲੱਖਾਂ ਉਪਕਾਰ ਵਿਸਾਰਕੈ = ਭੁਲਾ ਕੇ ਕੁਪੁਤ = ਖੋਟਾ ਪੁੱਤਰ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਦੀ ਭੈੜੀ ਮਤ ਵਿਚ ਉੱਠ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਦੀ ਚੱਕੀ ਝੋਈ = ਝੋਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਪਤਨੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਕੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਨਾਲ ਲੜਨ ਝਗੜਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਹੋਵੈ ਸਰਵਣ; ਵਿਰਲਾ ਕੋਈ ॥੧੧॥

ਸੰਸਾਰ ਉੱਤੇ ਸਰਵਣ ਵਰਗਾ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਪੁੱਤਰ ਹੋਵੈ = ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥੧੧॥

ਪਉੜੀ ੧੨ (ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਉਪਕਾਰ ਵਿਸਾਰਨਾ ਪਾਪ ਹੈ)

ਕਾਮਣਿ ਕਾਮਣਿਆਰੀਐ; ਕੀਤੋ ਕਾਮਣੁ ਕੰਤ ਪਿਆਰੇ ।

ਕਾਮਣਿਆਰੀਐ = ਮੰਤਰ ਤੰਤਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਾਮਣਿ = ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਕੰਤ = ਪਤੀ ਉੱਤੇ ਐਸਾ ਕਾਮਣੁ = ਟੂਣਾ ਕੀਤੋ = ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ :

ਜੰਮੇ ਸਾਂਈ ਵਿਸਾਰਿਆ; ਵੀਵਾਹਿਆਂ ਮਾਂ ਪਿਓ ਵਿਸਾਰੇ ।

ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਜੰਮੇ = ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਤਾਂ ਸਾਂਈ = ਮਾਲਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰਿਆ = ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਵੀਵਾਹਿਆਂ = ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਦੀ ਚੱਕ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਮਾਂ-ਪਿਉ ਵਿਸਾਰੇ = ਭੁਲਾ ਦਿੱਤੇ ।

ਸੁਖਾਂ ਸੁਖਿ ਵਿਵਾਹਿਆ; ਸਉਣੁ ਸੰਜੋਗੁ ਵਿਚਾਰਿ ਵਿਚਾਰੇ ।

ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਸੁਖਾਂ ਸੁਖ ਕੇ ਅਤੇ ਸਉਣੁ = ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਸ਼ਗਨਾਂ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰੇ = ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਵਿਵਾਹਿਆ = ਵਿਆਹਿਆ ਸੀ ।

ਪੁਤ ਨੂੰਹੈ ਦਾ ਮੇਲੁ ਵੇਖਿ; ਅੰਗ ਨ ਮਾਵਨਿ ਮਾਂ ਪਿਉ ਵਾਰੇ ।

ਮਾਤਾ ਤੇ ਪਿਤਾ ਆਪਣੇ ਪੁਤ = ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਨੂੰਹੈ = ਨੂੰਹ ਦਾ ਮੇਲੁ = ਮਿਲਾਪ ਵੇਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਅੰਗ ਵਿਚ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਨ = ਨਹੀਂ ਮਾਵਨਿ = ਸਮਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਵਾਰ ਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵਾਰੇ = ਬਲਿਹਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਨੂੰਹੁ ਨਿਤ ਕੰਤ ਕੁਮੰਤ ਦੇਇ; ਮਾਂ ਪਿਓ ਛਡਿ ਵਡੇ ਹਤਿਆਰੇ ।

ਨੂੰਹ ਵੱਖਰੇ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣੇ ਕੰਤ = ਪਤੀ ਨੂੰ ਨਿਤ = ਸਦਾ ਕੁਮੰਤ = ਖੋਟੀ ਸਲਾਹ ਦੇਇ = ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਪਤਨੀ ਦੀ ਚੱਕ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਮਾਂ-ਪਿਉ ਨੂੰ ਛੱਡਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਵੱਡੇ ਹਤਿਆਰੇ ਹਨ ।

ਵਖ ਹੋਵੈ ਪੁਤੁ ਰੰਨਿ ਲੈ; ਮਾਂ ਪਿਉ ਦੇ ਉਪਕਾਰੁ ਵਿਸਾਰੇ ।

ਪੁੱਤਰ ਆਪਣੀ ਰੰਨਿ = ਵਹੁਟੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਾਂ-ਪਿਉ ਦੇ ਕੀਤੇ ਉਪਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰੇ = ਭੁਲਾ ਕੇ, ਵਹੁਟੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋਵੈ = ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਲੋਕਾਚਾਰਿ ਹੁਇ; ਵਡੇ ਕੁਚਾਰੇ ॥੧੨॥

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲੋਕਾਚਾਰਿ = ਲੋਕ ਵਿਹਾਰ ਸਭ ਵੱਡੇ ਕੁਚਾਰੇ = ਬੁਰੇ ਆਚਾਰ ਤੇ ਬਦਚਲਨੀ ਵਾਲੇ ਹੁਇ = ਹੋ ਗਏ ਹਨ ॥੧੨॥

ਪਉੜੀ ੧੩ (ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕੋਈ ਕਰਮ ਧਰਮ ਸਫਲਾ ਨਹੀਂ)

ਮਾਂ ਪਿਉ ਪਰਹਰਿ ਸੁਣੈ ਵੇਦ; ਭੇਦ ਨ ਜਾਣੈ ਕਥਾ ਕਹਾਣੀ।

ਜਿਹੜਾ ਪੁੱਤਰ ਆਪਣੇ ਮਾਂ ਪਿਉ = ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਪਰਹਰਿ = ਤਿਆਗ ਕੇ ਵੇਦ ਸੁਣੈ = ਸੁਣਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਵੇਦਾਂ ਦੀਆਂ ਕਥਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਭੇਦ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਣੈ = ਜਾਣ ਸਕਦਾ।

ਮਾਂ ਪਿਉ ਪਰਹਰਿ ਕਰੈ ਤਪੁ; ਵਣਖੰਡਿ ਭੁਲਾ ਫਿਰੈ ਬਿਬਾਣੀ।

ਜੋ ਆਪਣੇ ਮਾਂ ਪਿਉ ਨੂੰ ਪਰਹਰਿ = ਤਿਆਗ ਕੇ ਵਣਖੰਡਿ (ਵਣ + ਖੰਡਿ) ਵਣ = ਜੰਗਲ ਦੇ ਖੰਡਿ = ਟੁਕੜੇ (ਹਿੱਸੇ) ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਤਪ ਕਰੈ = ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਬਿਬਾਣੀ = ਉਜਾੜਾਂ ਵਿਚ ਭੁਲਾ ਫਿਰੈ = ਫਿਰਦਾ ਹੈ।

ਮਾਂ ਪਿਉ ਪਰਹਰਿ ਕਰੈ ਪੂਜੁ; ਦੇਵੀ ਦੇਵ ਨ ਸੇਵ ਕਮਾਣੀ।

ਜਿਹੜਾ ਪੁੱਤਰ ਆਪਣੇ ਮਾਂ ਪਿਉ = ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਪਰਹਰਿ = ਤਿਆਗ ਕੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵ = ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜੁ = ਪੂਜਾ ਕਰੈ = ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਮਾਣੀ = ਕਮਾਈ ਹੋਈ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਪਰਵਾਣ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਮਾਂ ਪਿਉ ਪਰਹਰਿ ਨਾਵਣਾ; ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ ਘੁੰਮਣ ਵਾਣੀ।

('ਨ੍ਹਾਵਣਾ' ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜੋ ਆਪਣੇ ਮਾਂ ਪਿਉ ਨੂੰ ਪਰਹਰਿ = ਤਿਆਗ ਭਾਵ ਛੱਡ ਕੇ ਅਠਸਠਿ = ਅਠਾਹਠ ਤੀਰਥਾਂ ਉੱਤੇ ਨਾਵਣਾ = ਨਹਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਚੌਰਾਸੀ ਦੀ ਘੁੰਮਣ ਵਾਣੀ = ਘੁੰਮਣ-ਘੇਰੀਆਂ ਵਿਚ ਗੋਤੇ ਖਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮਾਂ ਪਿਉ ਪਰਹਰਿ ਕਰੈ ਦਾਨ; ਬੇਈਮਾਨ ਅਗਿਆਨ ਪਰਾਣੀ।

ਜਿਹੜਾ ਪੁੱਤਰ ਆਪਣੇ ਮਾਂ ਪਿਉ = ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਪਰਹਰਿ = ਤਿਆਗ ਕੇ ਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪੁੱਤਰ ਬੇਈਮਾਨ ਤੇ ਅਗਿਆਨੀ ਪ੍ਰਾਣੀ ਹੈ।

ਮਾਂ ਪਿਉ ਪਰਹਰਿ ਵਰਤ ਕਰਿ; ਮਰਿ ਮਰਿ ਜੰਮੈ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਣੀ।

ਜੋ ਆਪਣੇ ਮਾਂ ਪਿਉ = ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਪਰਹਰਿ = ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਵਰਤ ਨੇਮ ਆਦਿ ਕਰਮ ਕਰਿ = ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਭਰਮ ਵਿਚ ਭੁਲਾਣੀ = ਭੁੱਲਿਆ ਹੋਇਆ ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਮਰ ਮਰ ਕੇ ਜੰਮੈ = ਜੰਮਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸਰੁ; ਸਾਰੁ ਨ ਜਾਣੀ ॥੧੩॥

ਕਿਉਂਕਿ ਐਸੇ ਖੋਟੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੇ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸਾਰੁ = ਖ਼ਬਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ ॥੧੩॥

ਪਉੜੀ ੧੪ (ਕਾਦਰ ਦੇ ਉਪਕਾਰ ਚੇਤੇ ਕਰ)

ਕਾਦਰੁ ਮਨਹੁ ਵਿਸਾਰਿਆ; ਕੁਦਰਤਿ ਅੰਦਰਿ ਕਾਦਰੁ ਦਿਸੈ।

ਹੇ ਜੀਵ ! ਤੂੰ ਜਿਸ ਕਾਦਰੁ = ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮਨਹੁ = ਮਨੋਂ ਵਿਸਾਰਿਆ = ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤਾ

ਹੈ, ਉਹ ਕਾਦਰੁ = ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਮਾਲਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਕੁਦਰਤ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਪਰਤੱਖ ਦਿਸੈ = ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ।

ਜੀਉ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਾਜਿਆ; ਸਾਸ ਮਾਸ ਦੇ ਜਿਸੈ ਕਿਸੈ।

ਜਿਸੈ = ਜਿਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜੀਉ = ਸੂਖਮ ਅਤੇ ਪਿੰਡ = ਸਥੂਲ ਸਰੀਰ, ਸਾਸ = ਸੁਆਸ ਤੇ ਮਾਸ ਦੇ ਕੇ ਅੰਗਾਂ ਪ੍ਰਤੰਗਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਚੇਤਨ ਸੱਤਾ ਪਾ ਕੇ ਸਾਜਿਆ = ਸਾਜਨਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੈ = ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਚੇਤੇ ਕਰ।

ਅਖੀਂ ਮੂੰਹੁ ਨਕੁ ਕੰਨੁ ਦੁਇ; ਹਥੁ ਪੈਰੁ ਸਭਿ ਦਾਤ ਸੁ ਤਿਸੈ।

ਅਖੀਂ = ਅੱਖਾਂ, ਮੂੰਹ, ਨੱਕ, ਕੰਨ ਦੁਇ = ਦੋ ਹੱਥ, ਦੋ ਪੈਰ ਆਦਿਕ ਸਭਿ = ਸਾਰੀਆਂ ਤਿਸੈ = ਉਸੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀਆਂ ਬਖ਼ਸ਼ੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਦਾਤਾਂ ਹਨ।

ਅਖੀਂ ਦੇਖੈ ਰੂਪ ਰੰਗੁ; ਸਬਦਿ ਸੁਰਤਿ ਮੁਹਿ ਕੰਨ ਸਰਿਸੈ।

ਅਖੀਂ = ਅੱਖਾਂ ਰੂਪ ਰੰਗ ਦੇਖੈ = ਦੇਖਦੀਆਂ ਹਨ, ਮੁਹਿ = ਮੂੰਹ ਵਿੱਚੋਂ ਸ਼ਬਦ ਬੋਲਣਾ ਤੇ ਕੰਨਾਂ ਤੋਂ ਸੁਰਤਿ = ਗਿਆਤ ਜਾਂ ਸਮਝ ਸਰਿਸੈ = ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਨਕ ਵਾਸ ਹਥੀਂ ਕਿਰਤ; ਪੈਰੀ ਚਲਣ ਪਲ ਪਲ ਖਿਸੈ।

('ਪੈਰੀਂ' ਬੋਲੋ)

ਨੱਕ ਨਾਲ ਵਾਸ = ਵਾਸ਼ਨਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੈਰੀ = ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਪਲ ਪਲ ਚਲਣ = ਚੱਲ ਕੇ ਖਿਸੈ = ਖਿਸਕਦਾ ਹੈ।

ਵਾਲ ਦੰਦ ਮੂੰਹ ਰੋਮ ਰੋਮ; ਸਾਸ ਗਿਰਾਸਿ ਸਮਾਲਿ ਸਲਿਸੈ।

ਹੇ ਜੀਵ! ਜਿਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਵਾਲ, ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਦੰਦ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਮ ਰੋਮ ਤੇ ਸਾਸ = ਸਾਹ ਲੈਂਦਿਆਂ ਗਿਰਾਸਿ = ਗਰਾਹੀ (ਬੁਰਕੀ) ਖਾਂਦਿਆਂ **ਅਥਵਾ** ਸਾਸ = ਜੋ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗਿਰਾਸ = ਜੋ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਖਿੱਚੀਦਾ ਹੈ, ਸੋ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸੁਆਸਾਂ ਨਾਲ ਤੇ ਸਲਿਸੈ = ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਸਮਾਲਿ = ਯਾਦ ਕਰ।

ਸਾਦੀ ਲਬੈ ਸਾਹਿਬੋ; ਤਿਸ ਤੂੰ ਸੰਮਲ ਸੌਵੈਂ ਹਿਸੈ।

('ਸਾਦੀਂ' ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਾਦੀ = ਸੁਆਦਾਂ ਦੇ ਲਬੈ = ਲੋਭ ਕਰਕੇ ਸਾਹਿਬੋ = ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਸੇਂਵਦਾ ਹੈਂ, ਤਿਸ = ਉਸ ਤੋਂ ਸੌਵੈਂ ਹਿਸੈ = ਸੌਵੇਂ ਹਿੱਸੇ ਜਿੰਨਾ ਹੀ ਤੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਸੰਮਲ = ਯਾਦ ਕਰ।

ਲੂਣ ਪਾਇ; ਕਰਿ ਆਟੈ ਮਿਸੈ ॥੧੪॥

ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ—ਜਿਵੇਂ ਲੂਣ ਪਾਇ = ਪਾ ਕੇ ਆਟੈ = ਆਟੇ ਨੂੰ ਮਿਸੈ = ਮਿੱਸਾ ਕਰਿ = ਕਰੀਦਾ ਹੈ।

ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ—ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੇ ਜੀਵ! ਤੂੰ ਸੁਆਸਾਂ ਰੂਪੀ ਆਟੇ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਲੂਣ ਨਾਲ ਚਿੰਤਨ ਕਰ ਕੇ ਮਿੱਸਾ ਕਰ ॥੧੪॥ ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਕਬੀਰ ਏਕ ਘੜੀ ਆਧੀ ਘਰੀ ਆਧੀ ਹੂੰ ਤੇ ਆਧ॥
ਭਗਤਨ ਸੇਤੀ ਗੋਸਟੇ ਜੋ ਕੀਨੇ ਸੋ ਲਾਭ॥੨੩੨॥ *(ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੧੩੭੭)*

ਨੋਟ : ਦਿੱਸੈ, ਕਿੱਸੈ, ਤਿੱਸੈ, ਸਰਿੱਸੈ, ਖਿੱਸੈ, ਸਲਿੱਸੈ, ਹਿੱਸੈ, ਮਿੱਸੈ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਾਠ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ।

ਪਉੜੀ ੧੫ (ਜਿਹੋ ਜਿਹੀ ਸੁਰਤ ਜਾਗਦਿਆਂ, ਤਿਹੋ ਜਿਹੀ ਸੁਪਨ ਵਿਚ)

ਦੇਹੀ ਵਿਚਿ ਨ ਜਾਪਈ; ਨੀਂਦੁ ਭੁਖੁ ਤਿਹ ਕਿਥੈ ਵਸੈ।

(‘ਵੱਸੈ’ ਬੋਲੋ)

ਇਹ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਪਈ = ਜਾਪਦਾ ਭਾਵ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਮਨੁੱਖਾ ਦੇਹੀ ਵਿਚ ਨੀਂਦ, ਭੁੱਖ, ਤਿਹ = ਤ੍ਰੇਹ ਕਿਥੈ = ਕਿਥੇ ਵਸੈ = ਵੱਸਦੀਆਂ ਹਨ।

ਹਸਣੁ ਰੋਵਣੁ ਗਾਵਣਾ; ਛਿਕ ਡਿਕਾਰੁ ਖੰਘੂਰਣੁ ਦਸੈ।

(‘ਦੱਸੈ’ ਬੋਲੋ)

ਹਸਣੁ = ਹੱਸਣਾ, ਰੋਵਣੁ = ਰੋਣਾ, ਗਾਵਣਾ = ਗਾਉਣਾ, ਛਿੱਕ, ਡਿਕਾਰਨਾ, ਖੰਘੂਰਨਾ ਕੋਈ ਦਸੈ = ਦੱਸੋ।

ਆਲਕ ਤੇ ਅਗਵਾੜੀਆਂ; ਹਿਡਕੀ ਖੁਰਕਣੁ ਪਰਸ ਪਰਸੈ।

(‘ਪਰੱਸੈ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਆਲਕ = ਆਲਸ ਤੇ ਅਗਵਾੜੀਆਂ = ਅੰਗੜਾਈਆਂ, ਹਿਡਕੀ = ਹਿਚਕੀ ਤੇ ਪਰਸ ਪਰਸੈ = ਆਪਸ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਜੇ ਅੰਗ ਨਾਲ ਖੁਰਕਣਾ।

ਉਭੇ ਸਾਹ ਉਬਾਸੀਆਂ; ਚੁਟਕਾਰੀ ਤਾੜੀ ਸੁਣਿ ਕਿਸੈ।

(‘ਕਿੱਸੈ’ ਬੋਲੋ)

ਉਭੇ ਸਾਹ = ਲੰਬੇ ਸਾਹ ਭਾਵ ਰੁਕ ਰੁਕ ਕੇ ਸਾਹ ਲੈਣੇ, ਉਬਾਸੀਆਂ ਲੈਣੀਆਂ, ਚੁਟਕਾਰੀ = ਚੁਟਕੀ ਮਾਰਨੀ ਤੇ ਕਿਸੈ = ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਤਾੜੀ ਮਾਰਨੀ।

ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਹਰਖੁ ਸੋਗੁ; ਜੋਗੁ ਭੋਗੁ ਦੁਖੁ ਸੁਣਿ ਨ ਵਿਗਸੈ।

(‘ਵਿਗੱਸੈ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਆਸਾ = ਉਮੀਦ, ਇੱਛਾ, ਮਨਸਾ = ਵਾਸ਼ਨਾ, ਹਰਖੁ = ਖ਼ੁਸ਼ੀ, ਸੋਗ = ਗ਼ਮੀ, ਜੋਗ, ਭੋਗ ਤੇ ਦੁੱਖ ਸੁਣ ਕੇ ਵਿਗਸੈ = ਪ੍ਰਸੰਨ ਨ = ਨਾ ਹੋਣਾ।

ਜਾਗਦਿਆਂ ਲਖ ਚਿਤਵਣੀ; ਸੁਤਾ ਸੁਹਣੇ ਅੰਦਰਿ ਧਸੈ।

(‘ਧੱਸੈ’ ਬੋਲੋ)

ਜਾਗਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਮਨੁੱਖ ਲੱਖਾਂ ਚਿਤਵਣੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸੁਹਣੇ = ਸੁਪਨਿਆਂ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਧਸੈ = ਜਾ ਵੜਦਾ ਹੈ।

ਸੁਤਾ ਹੀ ਬਰੜਾਂਵਦਾ; ਕਿਰਤ ਵਿਰਤ ਵਿਚਿ ਜਸ ਅਪਜਸੈ।

('ਅਪਜੱਸੈ' ਪਾਠ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ)

ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਹੀ ਬਰੜਾਂਵਦਾ = ਬਰੜਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਰਤ ਵਿਰਤ = ਉਪਜੀਵਕਾ ਕਮਾਉਣ ਵਿਚ ਜਸ = ਵਡਿਆਈ ਤੇ ਅਪਜਸੈ = ਅਪਕੀਰਤੀ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਤਿਸਨਾ ਅੰਦਰਿ; ਘਣਾ ਤਰਸੈ ॥੧੫॥

('ਤਰੱਸੈ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਭੀ ਘਣਾ = ਬਹੁਤ ਤਰਸੈ = ਤਰਸਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥੧੫॥

ਪਉੜੀ ੧੬ (ਦੁਰਮਤੀ ਉਪਕਾਰ ਕੀਤੇ ਵੀ ਸੌਰਦਾ ਨਹੀਂ)

ਗੁਰਮਤਿ ਦੁਰਮਤਿ ਵਰਤਣਾ; ਸਾਧੁ ਅਸਾਧੁ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚਿ ਵਸੈ।

ਜੀਵ, ਸਾਧ ਜਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵਸਣ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ = ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਵਰਤਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸਾਧੁ = ਕੁਸੰਗੀਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਦੁਰਮਤਿ = ਖੋਟੀ ਮਤ ਨੂੰ ਵਰਤਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਤਿੰਨ ਵੇਸ ਜਮਵਾਰ ਵਿਚਿ; ਹੋਇ ਸੰਜੋਗੁ ਵਿਜੋਗੁ ਮੁਣਸੈ।

ਮੁਣਸੈ = ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜਮਵਾਰ = ਉਮਰ ਦੇ ਤਿੰਨ ਵੇਸਾਂ ਬਾਲ, ਜੁਆਨੀ ਤੇ ਬੁਢੇਪੇ ਵਿਚ ਸੰਜੋਗੁ = ਮਿਲਾਪ ਤੇ ਵਿਜੋਗੁ = ਵਿਛੋੜਾ ਹੋਇ = ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸਹਸ ਕੁਬਾਣ ਨ ਵਿਸਰੈ; ਸਿਰਜਣਹਾਰੁ ਵਿਸਾਰਿ ਵਿਗਸੈ।

ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀਆਂ ਸਹਸ = ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕੁਬਾਣ = ਭੈੜੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਨੂੰ ਨ = ਨਹੀਂ ਵਿਸਰੈ = ਵਿਸਾਰਦਾ ਅਤੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰੁ = ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਰਚਣ ਵਾਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰਿ = ਭੁਲਾ ਕੇ ਵਿਗਸੈ = ਖ਼ੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਨਾਰੀ ਪਰ ਦਰਬੁ ਹਿਤੁ; ਪਰ ਨਿੰਦਾ ਪਰਪੰਚ ਰਹਸੈ।

ਪਰ = ਪਰਾਈ ਨਾਰੀ = ਇਸਤਰੀ ਪਰ = ਪਰਾਏ ਦਰਬੁ = ਧਨ ਤੇ ਪਰ = ਪਰਾਈ ਨਿੰਦਾ = ਨਿੰਦਿਆ ਦੇ ਹਿਤੁ = ਕਾਰਣ ਪਰਪੰਚ = ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਛਲਾਂ ਵਿਚ ਰਹਸੈ = ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਨਾਮ ਦਾਨ ਇਸਨਾਨੁ ਤਜਿ; ਕੀਰਤਨ ਕਥਾ ਨ ਸਾਧੁ ਪਰਸੈ।

ਬੁਰੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗਿਆ ਮਨੁੱਖ ਨਾਮ, ਦਾਨ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਦਾ ਤਜਿ = ਤਿਆਗ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਕੀਰਤਨ, ਨਾ ਕਥਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਾਧ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਪਰਸੈ = ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਕੁਤਾ ਚਉਕ ਚੜ੍ਹਾਈਐ; ਚਕੀ ਚਟਣਿ ਕਾਰਣ ਨਸੈ।

ਜਿਵੇਂ ਕੁੱਤੇ ਨੂੰ ਚਉਕ = ਤਖ਼ਤ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈਐ = ਚੜ੍ਹਾ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਉਹ ਚੱਕੀ ਨੂੰ ਚੱਟਣ ਦੇ ਕਾਰਣ ਨਸੈ = ਭੱਜਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੇਕਰ ਸਾਕਤ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਕਿਤਨੀ ਭੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਉਹ ਦੁਬਾਰਾ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਰੂਪੀ ਚੱਕੀ ਵੱਲ ਭੋਗਣ ਰੂਪ ਚੱਟਣ ਲਈ ਹੀ ਦੌੜਦਾ ਹੈ।

ਅਵਗੁਣਿਆਰਾ; ਗੁਣ ਨ ਸਰਸੈ ॥੧੬॥

ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਅਵਗੁਣਿਆਰਾ = ਔਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ ਕਦੇ ਵੀ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਸਰਸੈ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਰਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ॥੧੬॥

ਨੋਟ : 'ਵੱਸੈ', 'ਮੁਣੱਸੈ', 'ਵਿਗੱਸੈ', 'ਰਹੱਸੈ', 'ਪਰੱਸੈ', 'ਨੱਸੈ', 'ਸਰੱਸੈ' ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਾਠ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ।

ਪਉੜੀ ੧੭ (ਅਨੇਕਤਾ ਵਿਚ ਇਕ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਚੇਤ)

ਜਿਉ ਬਹੁ ਵਰਨ ਵਣਾਸਪਤਿ; ਮੂਲ ਪਤ੍ਰ ਫਲ ਫੁਲੁ ਘਨੇਰੇ।

('ਪੱਤ੍ਰ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਵਣਾਸਪਤਿ = ਬਨਸਪਤੀ ਬਹੁ = ਬਹੁਤ ਵਰਨ = ਰੰਗਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਮੂਲ = ਮੁੱਢ, ਪਤ੍ਰ = ਪੱਤੇ, ਫਲ ਤੇ ਫੁੱਲ ਵੀ ਘਨੇਰੇ = ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਇਕ ਵਰਣ ਬੈਸੰਤਰੈ; ਸਭਸੈ ਅੰਦਰਿ ਕਰਦਾ ਡੇਰੇ।

ਪਰ ਸਭਸੈ = ਸਾਰੀ ਵਣਸਪਤੀ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਇਕ ਵਰਣ = ਰੰਗ ਦੀ ਬੈਸੰਤਰੈ = ਅੱਗ ਡੇਰੇ = ਵਾਸਾ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਰੂਪੁ ਅਨੂਪ ਅਨੇਕ ਹੋਇ; ਰੰਗ ਸੁਰੰਗ ਸੁ ਵਾਂਸ ਚੰਗੇਰੇ।

ਅਨੇਕ = ਬਹੁਤ ਅਨੂਪ = ਸੋਹਣੇ ਰੂਪਾਂ ਵਾਲੇ ਤੇ ਰੰਗ, ਸੁਰੰਗ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਰੰਗਾਂ ਵਾਲੇ ਸੁ = ਸੋਹਣੇ ਤੇ ਚੰਗੇਰੇ = ਚੰਗੇ ਬਾਂਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਵਾਂਸਹੁ ਉਠਿ ਉਪਠਿ ਕਰਿ; ਜਾਲਿ ਕਰੰਦਾ ਭਸਮੈ ਢੇਰੇ।

('ਉਪੱਠਿ' ਬੋਲੋ)

ਪਰ ਵਾਂਸਹੁ = ਬਾਂਸ ਤੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਅੱਗ ਉਪਠਿ = ਪੁੱਠੇ ਕੰਮ ਕਰ ਕੇ ਸਾਰੀ ਬਨਸਪਤੀ ਨੂੰ ਜਾਲਿ = ਸਾੜ ਕਰੰਦਾ = ਕਰਕੇ ਭਸਮੈ = ਸੁਆਹ ਦਾ ਢੇਰੇ = ਢੇਰ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਰੰਗ ਬਿਰੰਗੀ ਗਊ ਵੰਸ; ਅੰਗੁ ਅੰਗੁ ਧਰਿ ਨਾਉ ਲਵੇਰੇ।

ਗਊ = ਗਾਵਾਂ ਦੀ ਵੰਸ = ਕੁਲ ਰੰਗ-ਬਰੰਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਗਵਾਲਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਵੇਰੇ = ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਸੂਤ ਹੋਏ ਪਸ਼ੂ ਜੋ ਦੁੱਧ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਗੁ = ਸਰੀਰ 'ਤੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਅੰਗੁ = ਚਿੰਨ੍ਹ ਲਗਾ ਕੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਨਾਉ = ਨਾਮ ਧਰਿ = ਰੱਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸਦੀ ਆਵੈ ਨਾਉ ਸੁਣਿ; ਪਾਲੀ ਚਾਰੈ ਮੇਰੇ ਤੇਰੇ।

('ਸੱਦੀ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ, 'ਚਾਰੈ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਪਾਲੀ = ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਚਰਵਾਹਾ ਕੁਝ ਮੇਰੇ = ਆਪਣੀਆਂ, ਕੁਝ ਤੇਰੇ = ਦੂਸਰੇ ਦੀਆਂ ਗਊਆਂ ਚਾਰੈ = ਚਾਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਸੱਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਆਪੋ-ਆਪਣਾ ਨਾਉ = ਨਾਮ ਸੁਣ ਕੇ ਭੱਜੀਆਂ ਆਵੈ = ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਭਨਾ ਦਾ ਇਕੁ ਰੰਗੁ ਦੁਧ; ਘਿਉ ਪਟ ਭਾਂਡੈ ਦੋਖ ਨ ਹੇਰੇ।

ਜਿਵੇਂ ਗਊਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਰੰਗ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸਭਨਾ = ਸਾਰੀਆਂ ਗਾਵਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਰੰਗ ਦਾ ਹੀ ਉੱਜਲ ਦੁੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਦੇ ਵੀ ਘਿਉ ਤੇ ਪਟ = ਰੇਸ਼ਮ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਦਾ ਦੋਖ = ਦੋਸ਼ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੇਰੇ = ਵੇਖੀਦਾ, ਭਾਵ ਚੰਮ ਦੇ ਕੁੱਪਿਆਂ ਅਰ ਰੇਸ਼ਮ ਦੇ ਕੀੜਿਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਭਗਤ ਜਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤ ਵੰਸ ਦੇ ਹੋਣ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਇਕ ਭਗਤੀ ਰੂਪੀ ਰੰਗ ਦਾ ਦੁੱਧ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਘਿਉ ਵਿਚ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਰੇਸ਼ਮ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਦੇਖੀਦਾ, ਭਾਵ ਉਹ ਨਿਰਲੇਪ ਅਰ ਸ਼ੁੱਧ ਸਰੂਪ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਘਿਅ ਪਟ ਭਾਂਡਾ ਕਹੈ ਨ ਕੋਇ॥
ਐਸਾ ਭਗਤੁ ਵਰਨ ਮਹਿ ਹੋਇ॥ *(ਤਿਲੰਗ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੭੨੧)*

ਚਿਤੈ ਅੰਦਰਿ; ਚੇਤੁ ਚਿਤੇਰੇ ॥੧੭॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਰੰਗ-ਬਰੰਗੀ ਬਨਸਪਤੀ ਤੇ ਗਊਆਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਵਾਂਗ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਵੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੇ ਜੀਵ ! ਤੂੰ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਚਿਤੇਰੇ = ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਚਿਤੈ = ਚਿੱਤ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਚੇਤ = ਚਿਤਾਰਨਾ ਕਰ ਭਾਵ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਕਰ॥੧੭॥

ਪਉੜੀ ੧੮ (ਕਰਤੇ ਨੂੰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ)

ਧਰਤੀ ਪਾਣੀ ਵਾਸੁ ਹੈ; ਫੁਲੀ ਵਾਸੁ ਨਿਵਾਸ ਚੰਗੇਰੀ।

(ਫੁੱਲੀਂ' ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦਾ ਵਾਸੁ = ਵਾਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਫੁਲੀ = ਫੁੱਲਾਂ ਵਿਚ ਚੰਗੇਰੀ = ਚੰਗੀ ਵਾਸੁ = ਵਾਸ਼ਨਾ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬੁੱਧੀ ਰੂਪ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪ ਪਾਣੀ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਫੁੱਲ ਰੂਪੀ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣ ਦਾ ਅਤੇ ਭਗਤੀ ਰੂਪ ਚੰਗੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਦਾ ਜੀਵ ਅੰਦਰ ਨਿਵਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਤਿਲ ਫੁਲਾਂ ਦੇ ਸੰਗਿ ਮਿਲਿ; ਪਤਿਤ ਪੁਨੀਤੁ ਫੁਲੇਲ ਘਵੇਰੀ।

ਜਿਵੇਂ ਤਿਲ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਸੰਗਿ = ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਫੁਲੇਲ = ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਲਾ ਤੇਲ ਘਵੇਰੀ = ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਮ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਪਤਿਤ = ਪਾਪੀ ਲੋਕ ਵੀ ਪੁਨੀਤੁ = ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਅਖੀਂ ਦੇਖਿ ਅਨੇਰ ਕਰਿ; ਮਨ ਅੰਧੇ ਤਨ ਅੰਧ ਅੰਧੇਰੀ।

('ਅਨ੍ਹੇਰ' ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਅਗਿਆਨਤਾ ਰੂਪੀ ਅਨੇਰ = ਹਨੇਰੇ ਕਰਕੇ ਅੰਧੇ ਹੋਏ ਮਨ ਨੂੰ ਅਖੀਂ = ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਭੀ ਤਨ = ਸਰੀਰ ਵੱਲੋਂ ਅੰਧ ਅੰਧੇਰ ਭਾਵ ਹਨੇਰਾ ਹੀ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ।

ਛਿਅ ਰੁਤ ਬਾਰਹ ਮਾਹ ਵਿਚਿ; ਸੂਰਜੁ ਇਕੁ ਨ ਘੁਘੂ ਹੇਰੀ।

ਛਿਅ = ਛੇ ਰੁੱਤਾਂ ਤੇ ਬਾਰਹ = ਬਾਰਾਂ ਮਾਹ = ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਇੱਕੋ ਹੀ ਸੂਰਜ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ

ਘੁਘੂ = ਉੱਲੂ ਨੂੰ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੇਰੀ = ਦਿੱਸਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛੇ ਰੁੱਤਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਖਟ ਸੰਪਤੀ, ਬਾਰਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੇ, ਪੰਜ ਕਰਮ ਇੰਦਰੇ, ਮਨ ਤੇ ਬੁੱਧ ਵਿਚ ਇੱਕੋ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਸੂਰਜ ਦੀ ਸੱਤਾ ਵਿਆਪ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਅਗਿਆਨੀ ਰੂਪ ਘੁੱਘੂ ਨੇ ਕਦੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਵੇਖੀ।

ਸਿਮਰਣ ਕੂੰਜ ਧਿਆਨ ਕਛੂ; ਪਥਰ ਕੀੜੇ ਰਿਜਕ ਸਵੇਰੀ।

ਜਿਵੇਂ ਕੂੰਜ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਅਤੇ ਕਛੂ = ਕੱਛੂ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰ ਕੇ ਪਾਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੱਥਰਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਕੀੜਿਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਸਵੇਰੀ = ਹਰ ਰੋਜ਼ ਰਿਜਕ = ਰੋਜ਼ੀ ਮਿਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਰਹਿਮਤ ਨਾਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਸੈਲ ਪਥਰ ਮਹਿ ਜੰਤ ਉਪਾਏ ਤਾ ਕਾ ਰਿਜਕੁ ਆਗੈ ਕਰਿ ਧਰਿਆ ॥੧॥

(ਗੂਜਰੀ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੧੦)

ਕਰਤੈ ਨੋ; ਕੀਤਾ ਨ ਚਤੇਰੀ ॥੧੮॥

ਕਰਤੈ = ਰਚਣਹਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੋ = ਨੂੰ, ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਜੀਵ ਚਤੇਰੀ = ਯਾਦ ਨ = ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ॥੧੮॥

ਪਉੜੀ ੧੯ (ਮਨਮੁਖ ਸਦਾ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹਨ)

ਘੁਘੂ ਚਾਮਚੜਿਕ ਨੋ; ਦਿਹੁ ਨ ਸੁਝੈ ਚਾਨਣ ਹੋਂਦੇ।

ਜਿਵੇਂ ਘੁਘੂ = ਉੱਲੂ ਤੇ ਚਾਮਚੜਿਕ ਨੋ = ਨੂੰ ਚਾਨਣ ਹੋਂਦੇ = ਹੁੰਦਿਆਂ ਭਾਵ ਸੂਰਜ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਦਿਹੁ = ਦਿਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਭੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਸੁਝੈ = ਦਿੱਸਦਾ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਗਿਆਨੀ ਰੂਪ ਉੱਲੂ ਤੇ ਈਰਖਾਲੂ ਰੂਪ ਚਾਮਚੜਿੱਕ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਸੂਰਜ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪ ਚਾਨਣ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਦਿਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦਾ।

ਰਾਤਿ ਅਨ੍ਹੇਰੀ ਦੇਖਦੇ; ਬੋਲੁ ਕੁਬੋਲੁ ਅਬੋਲੁ ਖਲੋਂਦੇ।

ਪਰ ਉਹ ਅਨ੍ਹੇਰੀ = ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਸਭ ਕੁਝ ਵੇਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅਬੋਲੁ = ਨਾ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਕੁਬੋਲੁ = ਖੋਟੇ ਬਚਨ ਬੋਲ ਕੇ ਖਲੋਂਦੇ = ਖਲੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ **ਵਾ:** ਅਬੋਲੁ = ਕਦੇ ਚੁੱਪ ਵੱਟ ਕੇ ਖਲੋਂਦੇ = ਖਲੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਗਿਆਨੀ ਲੋਕ ਅਵਿੱਦਿਆ ਦੀ ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਦ੍ਵੈਸ਼ ਨਾਲ ਦੇਖਦੇ ਹਨ, ਆਪਣੇ ਅਬੋਲੁ = ਨਾ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਖੋਟੇ ਬਚਨ ਬੋਲ ਕੇ ਖਲੋਂਦੇ ਹਨ।

ਮਨਮੁਖ ਅੰਨ੍ਹੇ ਰਾਤਿ ਦਿਹੁ; ਸੁਰਤਿ ਵਿਹੂਣੇ ਚਕੀ ਝੋਂਦੇ।

ਮਨਮੁਖ ਲੋਕ ਦਿਹੁ = ਦਿਨ ਰਾਤ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿਚ ਅੰਨ੍ਹੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸੁਰਤਿ = ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਵਿਹੂਣੇ = ਬਿਨਾਂ ਝਗੜਿਆਂ ਦੀ ਚੱਕੀ ਝੋਂਦੇ = ਝੋਈ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਦਿਨ ਰਾਤ ਹੀ ਭੈੜੇ ਬੋਲ ਬੋਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਦੇ ਭੀ ਚੁੱਪ ਨਹੀਂ ਵੱਟਦੇ।

ਅਉਗਣ ਚੁਣ ਚੁਣਿ ਛਡਿ ਗੁਣ; ਪਰਹਰਿ ਹੀਰੇ ਫਟਕ ਪਰੋਂਦੇ।

ਮਨਮੁਖ ਲੋਕ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਔਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣ ਚੁਣਿ = ਲੱਭ ਲੱਭ ਕੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਉਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣ ਰੂਪ ਹੀਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਰਹਰਿ = ਤਿਆਗ ਕੇ ਔਗੁਣਾਂ ਰੂਪ ਫਟਕ = ਕੱਚ ਦੇ ਮਣਕਿਆਂ ਦਾ ਹਾਰ ਗਲ ਵਿਚ ਪਰੋਂਦੇ ਹਨ।

ਨਾਉ ਸੁਜਾਖੈ ਅੰਨ੍ਹਿਆਂ; ਮਾਇਆ ਮਦ ਮਤਵਾਲੇ ਰੋਂਦੇ।

ਮਨਮੁਖ ਲੋਕ ਤਾਂ ਅਗਿਆਨ ਵਿਚ ਅੰਨ੍ਹਿਆਂ = ਅੰਨ੍ਹੇ ਹਨ ਪਰ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਸੁਜਾਖੈ = ਮਨਾਖਾ, ਭਾਵ ਚਤੁਰ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਮਾਇਆ ਰੂਪੀ ਮਦ = ਸ਼ਰਾਬ ਵਿਚ **ਵਾ:** ਮਾਇਆ ਦੇ ਮਦ = ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਮਤਵਾਲੇ = ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਹੀ ਭਟਕਦੇ ਹੋਏ ਰੋਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਕਾਮ ਕਰੋਧ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚਿ; ਚਾਰੇ ਪੱਲੇ ਭਰਿ ਭਰਿ ਧੋਂਦੇ।

('ਪੱਲੇ' ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਚਤੁਸਟੇ ਅੰਤਹਕਰਣ (ਮਨ, ਬੁੱਧ, ਚਿੱਤ, ਹੰਕਾਰ) ਰੂਪੀ ਪੱਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਰਮਾਂ ਧਰਮਾਂ ਨਾਲ ਭਰ ਭਰ ਕੇ ਧੋਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਲੋਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਸੱਚੇ ਬਣਨ ਲਈ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਕਰਮ ਧਰਮ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਪਥਰ ਪਾਪ; ਨ ਛੁਟਹਿ ਢੋਂਦੇ ॥੧੯॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮਨਮੁਖ ਲੋਕ ਪਾਪਾਂ ਰੂਪ ਪੱਥਰ ਢੋਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਛੁਟਹਿ = ਛੁੱਟਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਭਾਵ ਅੰਤ ਨੂੰ ਨਰਕਾਂ ਦੀ ਫਾਹੀ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਵੇਗਾਰਾਂ ਵਿਚ ਦੁੱਖ ਸਹਾਰਦੇ ਹਨ॥੧੯॥

ਪਉੜੀ ੨੦ (ਮਨਮੁਖ ਗੁਣ ਨੂੰ ਅਵਗੁਣ ਕਰਦਾ ਹੈ)

ਥਲਾਂ ਅੰਦਰਿ ਅਕ ਉਗਵਨਿ; ਵੁਠੈ ਮੀਂਹ ਪਵੈ ਮੁਹਿ ਮੋਆ।

('ਅੱਕ' ਬੋਲੋ)

ਥਲਾਂ = ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਥਾਵਾਂ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਅੱਕ ਉਗਵਨਿ = ਉੱਗਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜੋ ਮੀਂਹ ਦੇ ਵੁਠੈ = ਵਰਸਣ ਨਾਲ ਮੁਹਿ = ਮੂੰਹ ਭਾਰ ਹੋ ਕੇ ਮੋਆ = ਮਰ ਭਾਵ ਝੁਕ ਪਵੈ = ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੀਂਹ ਦਾ ਪਾਣੀ ਜ਼ਹਿਰ ਵਾਂਗੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਸਤਕ ਰੂਪ ਥਲਾਂ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਰੂਪੀ ਅੱਕ ਉੱਗਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪੀ ਮੀਂਹ ਦੇ ਵਰਸਣ ਨਾਲ ਬੇਰੁਖ਼ੀ ਕਰਕੇ ਮਰਦੇ ਹਨ।

ਪਤ ਟੁਟੈਂ ਦੁਧ ਵਹਿ ਚਲੈ; ਪੀਤੈ ਕਾਲਕੂਟ ਓਹੁ ਹੋਆ।

('ਪੱਤ' ਬੋਲੋ)

ਅੱਕ ਦੇ ਪੱਤੇ ਟੁਟੈਂ = ਟੁੱਟਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਦੁੱਧ ਵਹਿ ਚਲੈ = ਚੱਲਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਓਹੁ = ਉਹ ਪੀਤੈ = ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਲਈ ਕਾਲਕੂਟ = ਜ਼ਹਿਰ ਹੋਆ = ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਸਤਕਾਂ ਦੇ ਇੱਜ਼ਤ ਰੂਪ ਪੱਤਰੇ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਦੁੱਧ ਚੱਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਵਿਕਾਰ ਰੂਪੀ ਜ਼ਹਿਰ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਕਹੁ ਫਲ ਹੁਇ ਖਖੜੀ; ਨਿਹਫਲ ਸੋ ਫਲ ਅਕਤਿਡ ਭੋਆ।

('ਅੱਕਹੁ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਅਕਹੁ = ਅੱਕ ਤੋਂ ਖੱਖੜੀ ਦਾ ਨਿਹਫਲ = ਨਿਸਫਲ ਫਲ ਹੁਇ = ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸੋ = ਉਹ ਕੇਵਲ ਅਕਤਿਡ = ਅੱਕ ਦੇ ਟਿੱਡੇ ਨੂੰ ਭੋਆ = ਭਾਉਂਦਾ ਭਾਵ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਸਤਕ ਰੂਪ ਅੱਕ ਦੀਆਂ ਵਿਚਾਰ ਰੂਪ ਖੱਖੜੀਆਂ ਨਿਸਫਲ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਕੇਵਲ ਅੱਕ ਦੇ ਟਿੱਡੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਵਿਹੁ ਨਸੈ ਅਕ ਦੁਧ ਤੇ; ਸਪ ਖਾਧਾ ਖਾਇ ਅਕ ਨਿਰੋਆ।

('ਨੱਸੈ' ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਅੱਕ ਤੇ=ਦੇ ਦੁੱਧ ਨਾਲ ਵਿਹੁ=ਜ਼ਹਿਰ ਨਸੈ=ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਸੱਪ ਦਾ ਖਾਧਾ=ਡੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਅੱਕ ਖਾਇ=ਖਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਨਿਰੋਆ=ਰੋਗ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਕ ਰੂਪ ਨਾਸਤਕ ਦੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪ ਦੁੱਧ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਹਿਰ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਡੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪੀ ਦੁੱਧ ਨਾਲ ਨਵਾਂ ਨਿਰੋਆ ਭਾਵ ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਅਕ ਚਰਿਕੈ ਬਕਰੀ; ਦੇਇ ਦੁਧੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮੋਹਿ ਚੋਆ।

ਸੋ=ਉਹੀ ਅੱਕ ਚਰ ਕੇ ਬੱਕਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਦੁੱਧ ਦੇਇ=ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਬਾਲਕਾਂ ਦੇ ਮੋਹਿ=ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਚੋਆ=ਚੋਇਆ ਭਾਵ ਪਿਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੱਕਰੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਨਿਮਰਤਾ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ, ਉਹ ਅੱਕ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਨੂੰ ਚਰ ਕੇ ਭਾਵ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪ ਦੁੱਧ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਮ, ਗਿਆਨ ਦਾ ਦੁੱਧ ਜਗਿਆਸੂ ਰੂਪ ਬਾਲਕਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਚੋਂਦੇ ਹਨ।

ਸਪੈ ਦੁਧੁ ਪੀਆਲੀਐ; ਵਿਸੁ ਉਗਾਲੈ ਪਾਸ ਖੜੋਆ।

ਪਰ ਜੇਕਰ ਸਪੈ=ਸੱਪ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਪੀਆਲੀਐ=ਪਿਆ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਉਹ ਪਾਸ ਖੜੋਆ=ਖੜੋਤਾ ਹੀ ਵਿਸੁ=ਵਿਹੁ ਉਗਾਲੈ=ਉਗਾਲਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਸੱਪ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਅਨ-ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪ ਦੁੱਧ ਪਿਆ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਉਹ ਸਤਿਸੰਗੀਆਂ ਦੇ ਪਾਸ ਖੜੋਤਾ ਵੀ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵਿਹੁ ਹੀ ਉਗਲਦੇ ਹਨ।

ਗੁਣ ਕੀਤੇ; ਅਵਗੁਣ ਕਰਿ ਢੋਆ ॥੨੦॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਾਕਤਾਂ, ਮਨਮੁਖਾਂ ਉੱਤੇ ਗੁਣ ਕੀਤੇ=ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਉਹ ਸਾਕਤ ਪੁਰਖ ਢੋਆ=ਮਿਲਾਪ ਕਰਿ=ਕਰ ਕੇ ਫਿਰ ਅਵਗੁਣ=ਔਗੁਣ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥੨੦॥

ਭਾਵ ਜਿਵੇਂ ਬੱਕਰੀ ਅਵਗੁਣ ਦਾ ਗੁਣ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਸੱਪ ਗੁਣ ਦਾ ਅਵਗੁਣ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖ, ਮਨਮੁਖ ਚੰਗੇ ਮਾੜੇ ਕਰਮਾਂ ਕਰਕੇ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਪਉੜੀ ੨੧ (ਨਿਗੁਰਾ ਵੱਸ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ)

ਕੁਹੈ ਕਸਾਈ ਬਕਰੀ; ਲਾਇ ਲੂਣ ਸੀਖ ਮਾਸੁ ਪਰੋਆ।

('ਸੀਂਖ' ਬਿੰਦੀ ਨਾਲ ਬੋਲੋ)

ਕਸਾਈ ਬੱਕਰੀ ਨੂੰ ਕੁਹੈ=ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਉੱਤੇ ਲੂਣ ਲਾਇ=ਲਾ ਕੇ ਲੋਹੇ ਦੀ ਸੀਖ ਵਿਚ ਪਰੋਆ=ਪਰੋਂਦਾ ਹੈ।

ਹਸਿ ਹਸਿ ਬੋਲੈ ਕੁਹੀਦੀ; ਖਾਧੇ ਅਕੁ ਹਾਲ ਇਹ ਹੋਆ।

ਬੱਕਰੀ ਕਸਾਈ ਵੱਲੋਂ ਕੁਹੀਦੀ=ਮਾਰਨ ਸਮੇਂ ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਬੋਲੈ=ਬੋਲੀ ਕਿ ਅੱਕ ਖਾਧੇ=ਖਾਣ ਕਰਕੇ ਮੇਰਾ ਇਹ ਹਾਲ ਹੋਆ=ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਮਾਸ ਖਾਨ ਗਲ ਛੁਰੀ ਦੇ; ਹਾਲ ਤਿਨਾੜਾ ਕਉਣੁ ਅਲੋਆ।

ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਸਾਡੇ ਗਲ ਵਿਚ ਛੁਰੀ ਦੇ ਕੇ ਮਾਸ ਖਾਨ = ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਤਿਨਾੜਾ = ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਅਲੋਆ = ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਕਉਣੁ = ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ ?

ਜੀਭੈ ਹੁੰਦਾ ਫੇੜਿਐ; ਖਉ ਦੰਦਾਂ ਮੁਹ ਭੰਨਿ ਵਿਗੋਆ।

ਜੀਭੈ = ਜੀਭ ਦੇ ਸੁਆਦ ਕਾਰਨ ਫੇੜਿਐ = ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਮੰਦ ਕਰਮ ਦਾ ਇਹ ਹਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਭੰਨਵਾਉਂਦਾ ਤੇ ਦੰਦਾਂ ਦਾ ਖਉ = ਨਾਸ਼ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਵਿਗੋਆ = ਖ਼ਰਾਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਤਨ ਪਰ ਧਨ ਨਿੰਦ ਕਰਿ;
ਹੋਆ ਦੁਜੀਭਾ ਬਿਸੀਅਰੁ ਭੋਆ।

ਜੋ ਪਰ ਤਨ = ਪਰਾਈ ਇਸਤਰੀ, ਪਰ ਧਨ = ਪਰਾਇਆ ਧਨ ਤੇ ਪਰਾਈ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਿ = ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਜੀਭਾ = ਦੋ ਜੀਭਾਂ ਵਾਲੇ ਬਿਸੀਅਰੁ = ਸੱਪ ਦੀ ਜੂਨ ਭੋਆ = ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਵਸਿ ਆਵੈ ਗੁਰਮੰਤ ਸੁਣਿ; ਨਿਗੁਰਾ ਮਨਮੁਖ ਸੁਣੈ ਨ ਸੋਆ।

ਦੋ ਜੀਭਾ ਸੱਪ ਤਾਂ ਗੁਰਮੰਤਰ ਭਾਵ ਗਾਰੜੂ ਮੰਤਰ ਸੁਣ ਕੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਆਵੈ = ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਨਿਗੁਰਾ = ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਮਨਮੁਖ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਸੋਆ = ਵਡਿਆਈ ਨ = ਨਹੀਂ ਸੁਣੈ = ਸੁਣਦਾ।

ਵੇਖਿ ਨ ਚਲੈ; ਅਗੈ ਟੋਆ ॥੨੧॥

ਐਸੇ ਨਿਗੁਰੇ ਮਨੁੱਖ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਅਗੈ = ਅੱਗੇ ਨਰਕਾਂ ਰੂਪ ਟੋਆ ਵੇਖ ਕੇ ਨ = ਨਹੀਂ ਚੱਲਦੇ ॥੨੧॥ ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ ਹੀਣਸ੍ਹ ਜੋ ਪ੍ਰਾਣੀ ਧ੍ਰਿਗੰਤ ਜਨਮ ਭ੍ਰਸਟਣਹ ॥
ਕੂਕਰਹ ਸੂਕਰਹ ਗਰਧਭਹ ਕਾਕਹ ਸਰਪਨਹ ਤੁਲਿ ਖਲਹ ॥੩੩॥

(ਸਲੋਕ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੧੩੫੬)

ਪਉੜੀ ੨੨ (ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਖੋਟਾ ਦਾਉ ਹੈ)

ਆਪਿ ਨ ਵੰਞੈ ਸਾਹੁਰੈ; ਲੋਕਾਂ ਮਤੀਂ ਦੇ ਸਮਝਾਏ।

('ਮੱਤੀਂ' ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਛੁੱਟੜ ਇਸਤਰੀ ਆਪ ਤਾਂ ਸਾਹੁਰੈ = ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਵੰਞੈ = ਜਾਂਦੀ ਨ = ਨਹੀਂ, ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਤੀਂ = ਮੱਤਾਂ ਦੇ ਕੇ ਸਮਝਾਏ = ਸਮਝਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਵੱਸਣਾ ਹੀ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਧਰਮ ਹੈ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਛੁੱਟੜ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁੱਖ ਹੋਇਆ ਆਪ ਤਾਂ ਸਹੁਰੇ ਰੂਪ ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੱਤਾਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਚਾਨਣ ਘਰ ਵਿਚਿ ਦੀਵਿਅਹੁੰ; ਹੇਠ ਅਨੇਰੁ ਨ ਸਕੈ ਮਿਟਾਏ।

('ਅਨ੍ਹੇਰੁ' ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਦੀਵਿਅਹੁੰ = ਦੀਵੇ ਤੋਂ ਘਰ ਵਿਚ ਚਾਨਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਦੀਵਾ ਆਪਣੇ ਹੇਠ = ਥੱਲੇ ਤੋਂ

ਅਨੇਰੁ = ਹਨੇਰਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਮਿਟਾਏ = ਮਿਟਾ ਸਕਦਾ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਵੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਘਰ ਵਿਚ ਚਾਨਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਫੋਕੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਥੱਲੇ ਰੂਪ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਨਹੀਂ ਮੇਟ ਸਕਦੇ।

ਹਥੁ ਦੀਵਾ ਫੜਿ ਆਖੁੜੈ; ਹੁਇ ਚਕਚਉਧੀ ਪੈਰ ਥਿੜਾਏ।

ਜਿਵੇਂ ਹੱਥ ਵਿਚ ਦੀਵਾ ਫੜਨ ਵਾਲਾ ਆਖੁੜੈ = ਠੁੱਡੇ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਇਕਦਮ ਚਕਚਉਧੀ = ਹੈਰਾਨ ਹੁਇ = ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰ ਥਿੜਾਏ = ਥਿੜਕਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਦੀਵਾ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜਿਆ ਹੋਵੇ, ਫਿਰ ਵੀ ਮਾਇਆ ਦੀ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਵਿਕਾਰਾਂ ਰੂਪੀ ਠੇਡਾ ਖਾਂਦਾ ਹੈ।

ਹਥ ਕੰਙਣੁ ਲੈ ਆਰਸੀ; ਅਉਖਾ ਹੋਵੈ ਦੇਖਿ ਦਿਖਾਏ।

ਜਿਵੇਂ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕੰਙਣ ਨੂੰ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਆਰਸੀ = ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਲੈ ਕੇ ਕੰਙਣ ਨੂੰ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਿਚ ਦੇਖਿ = ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਦਿਖਾਏ = ਦਿਖਾਉਣ ਵੇਲੇ ਔਖਾ ਹੋਵੈ = ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨ ਰੂਪੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਗੁਣ ਰੂਪ ਕੰਙਣਾ ਲੈ ਕੇ ਅਗਿਆਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਵਿਚਾਰਾਂ ਰੂਪੀ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਿਚ ਦਿਖਾਵੇ ਦੇ ਕਰਮ ਕਰ ਕੇ ਔਖਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਦੀਵਾ ਇਕਤੁ ਹਥੁ ਲੈ; ਆਰਸੀ ਦੂਜੇ ਹਥਿ ਫੜਾਏ।

ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਇਕਤੁ = ਇਕ ਹੱਥ ਵਿਚ ਦੀਵਾ ਲੈ ਲਵੇ ਤੇ ਦੂਜੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਆਰਸੀ = ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਫੜਾਏ = ਫੜ ਲਵੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਹੱਥ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਦੀਵਾ ਲੈ ਲਵੇ, ਦੂਜੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਵਿਕਾਰਾਂ ਰੂਪੀ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਫੜ ਲਵੇ।

ਹੁੰਦੇ ਦੀਵੇ ਆਰਸੀ; ਆਖੁੜ ਟੋਏ ਪਉਂਦਾ ਜਾਏ।

ਜਿਵੇਂ ਹੱਥ ਵਿਚ ਦੀਵੇ ਅਤੇ ਆਰਸੀ = ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਦੇ ਹੁੰਦੇ = ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਆਖੁੜ = ਠੁੱਡੇ ਖਾ ਕੇ ਟੋਏ ਵਿਚ ਜਾਏ = ਜਾ ਪਉਂਦਾ = ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਦੀਵੇ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਵਿਕਾਰਾਂ ਰੂਪੀ ਆਰਸੀ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨਰਕਾਂ ਦੇ ਟੋਏ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਦੂਜਾ ਭਾਉ; ਕੁਦਾਉ ਹਰਾਏ ॥੨੨॥

ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਦੂਜਾ = ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਉ = ਭਾਵ ਅਤੇ ਕੁਦਾਉ = ਖੋਟਾ ਦਾਉ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਦਾ ਹਰਾਏ = ਹਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ॥੨੨॥

ਪਉੜੀ ੨੩ (ਮਨਮੁਖ ਅਕ੍ਰਿਤਘਣ ਹੈ)

ਅਮਿਅ ਸਰੋਵਰੁ ਮਰੈ ਡੁਬਿ; ਤਰੈ ਨ ਮਨਤਾਰੂ ਸੁ ਅਵਾਈ।

ਜਿਵੇਂ ਅਵਾਈ = ਬਦਕਿਸਮਤ ਮਨੁੱਖ ਅਮਿਅ = ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਕੇ ਮਰੈ = ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੁ = ਉਹ ਮਨਤਾਰੂ = ਅਨਤਾਰੂ ਨੂੰ ਤਰੈ = ਤਰਨਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਵਾਈ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮਨਮੁਖ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ

ਡੁੱਬ ਕੇ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਦਾਰਥ ਰੂਪ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਅਨਤਾਰੂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀ ਸੁਰਤ ਡੁੱਬ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਤਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ।

ਪਾਰਸ ਪਰਸਿ ਨ ਪੱਥਰਹੁੰ; ਕੰਚਨ ਹੋਇ ਨ ਅਘੜੁ ਘੜਾਈ।

ਜਿਵੇਂ ਪੱਥਰਹੁ = ਪੱਥਰ ਪਾਰਸ ਨਾਲ ਪਰਸਿ = ਸਪਰਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਕਦੀ ਕੰਚਨ = ਸੋਨਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੋਇ = ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਅਘੜੁ = ਨਾ ਘੜਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਪੱਥਰ ਕਦੀ ਸੋਨੇ ਵਾਂਗ ਨ = ਨਹੀਂ ਘੜਾਈ = ਘੜਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਪਾਰਸ ਨਾਲ ਸਪਰਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਵੀ ਪੱਥਰ ਵਤ ਕਠੋਰ ਚਿੱਤ ਪੁਰਸ਼ ਕਦੇ ਵੀ ਸੋਭਾ ਰੂਪ ਸ਼ੁੱਧ ਅੰਤਹਕਰਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਉਸ ਦਾ ਨਾ ਘੜੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਮਨ ਕਦੇ ਵੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਰੂਪ ਸੋਨੇ ਵਾਂਗ ਘੜਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ।

ਬਿਸੀਅਰੁ ਵਿਸੁ ਨ ਪਰਹਰੈ; ਅਠ ਪਹਿਰਿ ਚੰਨਣ ਲਪਟਾਈ।

ਜਿਵੇਂ ਬਿਸੀਅਰੁ = ਸੱਪ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਚੰਨਣ = ਚੰਦਨ ਨਾਲ ਲਪਟਾਈ = ਲਿਪਟਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਭੀ ਆਪਣੀ ਵਿਸੁ = ਜ਼ਹਿਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਰਹਰੈ = ਛੱਡਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੱਪ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਵਿਹੁ ਵਾਲਾ ਮਨਮੁਖ ਭਾਵੇਂ ਅੱਠ ਪਹਿਰ ਚੰਦਨ ਰੂਪ ਸਤਿਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਲਿਪਟਣ ਰੂਪ ਸੰਗਤ ਵੀ ਕਰਦਾ ਰਹੇ, ਫਿਰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਰੂਪੀ ਜ਼ਹਿਰ ਨਹੀਂ ਤਿਆਗਦਾ।

ਸੰਖ ਸਮੁੰਦਹੁ ਸਖਣਾ; ਰੋਵੈ ਧਾਹਾਂ ਮਾਰ ਸੁਣਾਈ।

ਜਿਵੇਂ ਸੰਖ ਸਮੁੰਦਹੁ = ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚੋਂ ਸਖਣਾ = ਖ਼ਾਲੀ ਹੀ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਧਾਹਾਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਰੋਵੈ = ਰੋਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰੋਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸੁਣਾਈ = ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਵਿਛੜਿਆ ਜੀਵ ਰੂਪ ਸੰਖ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਖ਼ਾਲੀ ਹੋ ਕੇ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਧਾਹਾਂ ਮਾਰ-ਮਾਰ ਕੇ ਰੋਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਰੋਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਵਿੱਛੜ ਕੇ ਧੱਕੇ ਖਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਘੁਘੂ ਸੁਝ ਨ ਸੁਝਈ; ਸੂਰਜੁ ਜੋਤਿ ਨ ਲੁਕੈ ਲੁਕਾਈ।

ਘੁਘੂ = ਉੱਲੂ ਨੂੰ ਸੁਝ = ਸੂਰਜ ਨ = ਨਹੀਂ ਸੁਝਈ = ਦਿੱਸਦਾ, ਪਰ ਸੂਰਜ ਦੀ ਜੋਤ ਕਦੇ ਵੀ ਲੁਕਾਈ = ਲੁਕਾਇਆਂ ਨ = ਨਹੀਂ ਲੁਕੈ = ਲੁਕਦੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਲੂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਨਾਸਤਕ ਮਨਮੁਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਸੂਰਜ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦਾ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਸੂਰਜ ਦੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪ ਜੋਤ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਮਨਮੁਖ ਦੇ ਲੁਕਾਇਆਂ ਹੋਈ ਲੁਕਦੀ ਨਹੀਂ।

ਮਨਮੁਖ ਵਡਾ ਅਕਿਰਤਘਣ; ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਸੁਆਇ ਲੁਭਾਈ।

ਮਨਮੁਖ ਲੋਕ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਅਕਿਰਤਘਣ, ਭਾਵ ਕੀਤੇ ਨੂੰ ਭੁਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਦੂਜੈ = ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਇ = ਭਾਵ ਦੇ ਸੁਆਇ = ਸੁਆਦ ਵਿਚ ਲੁਭਾਈ = ਲੁਭਾਇਮਾਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸਿਰਜਨਹਾਰ; ਨ ਚਿਤਿ ਵਸਾਈ ॥੨੩॥

ਐਸੇ ਮਨਮੁਖ ਲੋਕ ਸਿਰਜਨਹਾਰ = ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਰਚਨ ਵਾਲੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਚਿਤਿ = ਸੁਰਤ ਵਿਚ ਨ = ਨਹੀਂ ਵਸਾਈ = ਵਸਾਉਂਦੇ ॥੨੩॥

ਪਉੜੀ ੨੪ (ਨਿਗੁਰਾ ਪ੍ਰਾਣੀ ਸੱਪ ਨਾਲੋਂ ਬੁਰਾ)

ਮਾਂ ਗਭਣ ਜੀਅ ਜਾਣਦੀ; ਪੁਤੁ ਸੁਪੁਤ ਹੋਵੈ ਸੁਖਦਾਈ।

('ਪੁੱਤ', 'ਸੁਪੁੱਤ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਮਾਂ ਗਭਣ = ਗਰਭਵਤੀ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਜੀਅ = ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਜਾਣਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਮੇਰਾ ਪੁੱਤਰ ਸਪੁੱਤਰ ਹੋਵੈ = ਹੋਵੇਗਾ, ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਸੁਖਦਾਈ = ਸੁਖ ਦੇਵੇਗਾ।

ਕੁਪੁਤਹੁ ਧੀ ਚੰਗੇਰੜੀ;
ਪਰ ਘਰਿ ਜਾਇ ਵਸਾਇ ਨ ਆਈ।

ਪਰ ਕੁਪੁਤਹੁ = ਖੋਟੇ ਪੁੱਤਰ ਨਾਲੋਂ ਧੀ ਚੰਗੇਰੜੀ = ਚੰਗੀ ਹੈ, ਜੋ ਪਰ = ਪਰਾਏ ਘਰ ਨੂੰ ਜਾਇ = ਜਾ ਕੇ ਵਸਾਇ = ਵਸਾਏਗੀ ਤੇ ਮੁੜ ਕੇ ਨ = ਨਹੀਂ ਆਈ = ਆਵੇਗੀ ਭਾਵ ਸੁਚੱਜੀ ਧੀ ਪਤੀ ਤੋਂ ਛੁੱਟੜ ਹੋ ਕੇ ਮੁੜ ਕੇ ਪੇਕੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ।

ਕੁਧੀਅਹੁ ਸਪ ਸਕਾਰਥਾ;
ਜਾਉ ਜਣੇਂਦੀ ਜਣਿ ਜਣਿ ਖਾਈ।

ਕੁਧੀਅਹੁ = ਖੋਟੀ ਧੀ ਨਾਲੋਂ ਸੱਪਣੀ ਸਕਾਰਥਾ = ਚੰਗੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਉ ਜਣੇਂਦੀ = ਜਣਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਜਣ ਜਣ ਕੇ ਆਪ ਹੀ ਖਾਈ = ਖਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ।

ਮਾਂ ਡਾਇਣ ਧੰਨ ਧੰਨ ਹੈ; ਕਪਟੀ ਪੁਤੈ ਖਾਇ ਅਘਾਈ।

ਸੱਪਣੀ ਨਾਲੋਂ ਡਾਇਣ ਮਾਂ ਭੀ ਧੰਨ ਧੰਨ ਹੈ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਕਪਟੀ ਪੁਤੈ = ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਖਾਇ = ਖਾ ਕੇ ਅਘਾਈ = ਰੱਜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਬਾਮਣ ਗਾਈ ਖਾਇ ਸਪ; ਪੜਿ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਪਵਾਇ ਪਿਟਾਰੀ।

('ਬਾਮ੍ਹਣ' ਭਾਰਾ ਤੇ 'ਗਾਂਈ' ਬਿੰਦੀ ਨਾਲ ਤੇ 'ਪੜ੍ਹਿ' ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਬਾਮ੍ਹਣ ਤੇ ਗਾਈ = ਗਊ ਨੂੰ ਅਜਗਰ ਸੱਪ ਖਾਇ = ਖਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਸਪੇਰਾ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਮੰਤਰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਭੀ ਪਿਟਾਰੀ ਵਿਚ ਪਵਾਇ = ਪਵਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਨਿਗੁਰੇ ਤੁਲਿ ਨ ਹੋਰੁ ਕੋ; ਸਿਰਜਣਹਾਰੈ ਸਿਰਠਿ ਉਪਾਈ।

ਸਿਰਜਣਹਾਰੈ = ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਰਚਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਜਿਤਨੀ ਭੀ ਸਿਰਠਿ = ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਉਪਾਈ = ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਨਿਗੁਰੇ ਦੇ ਤੁਲਿ = ਸਮਾਨ ਹੋਰ ਕੋ = ਕੋਈ ਵੀ ਬੁਰਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੈ, ਭਾਵ ਸਭ ਤੋਂ ਭੈੜੇ ਨਿਗੁਰੇ ਹਨ।

ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ; ਨ ਗੁਰੁ ਸਰਣਾਈ ॥੨੪॥

ਐਸੇ ਨਿਗੁਰੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਲੱਛਣ ਇਹ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਣਾਈ = ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਨ = ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ॥੨੪॥

ਪਉੜੀ ੨੫ (ਨਿਗੁਰੇ ਨਾਲੋਂ ਬੇਮੁੱਖ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਬੁਰਾ ਹੈ)

ਨਿਗੁਰੇ ਲਖ ਨ ਤੁਲ ਤਿਸ; ਨਿਗੁਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਣ ਨ ਆਏ।

ਲੱਖਾਂ ਨਿਗੁਰੇ ਤਿਸ = ਉਸ ਨਿਗੁਰੇ ਦੇ ਤੁਲ = ਬਰਾਬਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਪੁੱਜ ਸਕਦੇ, ਜਿਹੜਾ ਨਿਗੁਰਾ ਸਤਿਗੁਰ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਨ = ਨਹੀਂ ਆਏ = ਆਉਂਦਾ।

ਜੋ ਗੁਰ ਗੋਪੈ ਆਪਣਾ; ਤਿਸ ਡਿਠੇ ਨਿਗੁਰੇ ਸ਼ਰਮਾਏ।

ਜਿਹੜਾ ਨਿਗੁਰਾ ਆਪਣੇ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਗੋਪੈ = ਲੁਕਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਿਸ = ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਨਿਗੁਰੇ ਭੀ ਡਿਠੇ = ਵੇਖ ਕੇ ਸ਼ਰਮਾਏ = ਸ਼ਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਕਿਤੇ ਬੁਰਾ ਹੈ।

ਸੀਹ ਸਉਹਾਂ ਜਾਣਾ ਭਲਾ; ਨਾ ਤਿਸੁ ਬੇਮੁਖ ਸਉਹਾਂ ਜਾਏ।

ਸੀਹ = ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਸਉਹਾਂ = ਸਾਹਮਣੇ ਜਾਣਾ ਭਲਾ = ਚੰਗਾ ਹੈ, ਪਰ ਤਿਸੁ = ਉਸ ਨਿਗੁਰੇ, ਬੇਮੁੱਖ ਦੇ ਸਉਹਾਂ = ਸਾਹਮਣੇ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਏ = ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਸ਼ੇਰ ਸਾਹਮਣੇ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬੁਰਾ ਪਰ ਨਿਗੁਰੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਾਣ ਨਾਲੋਂ ਭਲਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਜੋ ਮੁਹੁ ਫਿਰੈ;
ਤਿਸ ਮੁਹ ਲਗਣੁ ਵਡੀ ਬਲਾਏ।

ਜੋ ਸਤਿਗੁਰ = ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੇ = ਤੋਂ ਮੁਹੁ = ਮੂੰਹ ਫਿਰੈ = ਫੇਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਬੇਮੁੱਖ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਿਸ = ਉਸ ਬੇਮੁੱਖ ਦੇ ਮੁਹ = ਮੂੰਹ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਪਾਪਾਂ ਰੂਪੀ ਵੱਡੀ ਬਲਾਏ = ਬਲਾ ਚਿੰਬੜਦੀ ਹੈ ਭਾਵ ਵੱਡੇ ਉਪੱਦ੍ਰ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਜੋ ਤਿਸ ਮਾਰੈ ਧਰਮ ਹੈ; ਮਾਰਿ ਨ ਹੰਘੈ ਆਪ ਹਟਾਏ।

ਜੋ ਵੀ ਤਿਸ = ਉਸ ਨਿਗੁਰੇ ਦੇ ਬੇਮੁਖਤਾਈ ਵਾਲੇ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਮਾਰੈ = ਮਾਰ ਦੇਵੇ, ਉਹ ਧਰਮ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਮਾਰ ਨਾ ਹੰਘੈ = ਸਕੇ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਹਟਾਏ = ਹਟਾ ਲਵੇ।

ਸੁਆਮਿ ਧੋਹੀ ਅਕ੍ਰਿਤਘਣ; ਬਾਮਣ ਗਊ ਵਿਸਾਹ ਮਰਾਏ।

(‘ਬਾਮ੍ਹਣ’ ਭਾਰਾ ਬੋਲੋ)

ਆਪਣੇ ਸੁਆਮਿ = ਮਾਲਕ ਨਾਲ ਧੋਹੀ = ਧੋਖਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਕ੍ਰਿਤਘਣ = ਕੀਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਣਨ ਵਾਲੇ ਬਾਮਣ = ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤੇ ਗਊ ਨੂੰ ਮਰਾਏ = ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਵਿਸਾਹ = ਭਰੋਸਾ ਦੇ ਕੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸਘਾਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪਾਪੀ ਹਨ।

ਬੇਮੁਖ ਲੂੰਅ; ਨ ਤੁਲ ਤੁਲਾਏ ॥੨੫॥

ਉਹ ਬੇਮੁੱਖ ਦੇ ਇਕ ਲੂੰਅ = ਰੋਮ ਦੇ ਤੁਲਾਏ = ਵਜ਼ਨ ਦੇ ਤੁਲ = ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਪੁੱਜ ਸਕਦੇ ਭਾਵ ਬੇਮੁੱਖ ਇਤਨੇ ਭੈੜੇ ਹਨ ॥੨੫॥

ਪਉੜੀ ੨੯ (ਜੁਆਰੀਏ ਦਾ ਜਨਮ ਹਾਰਨਾ)

ਮਾਨਸ ਦੇਹਿ ਦੁਲੰਭੁ ਹੈ; ਜੁਗਹ ਜੁਗੰਤਰਿ ਆਵੈ ਵਾਰੀ।

ਮਾਨਸ = ਮਨੁੱਖਾ ਦੇਹਿ = ਸਰੀਰ ਬਹੁਤ ਦੁਲੰਭੁ = ਕਠਿਨਤਾਈ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਈ ਜੁਗਹ = ਜੁਗਾਂ ਜੁਗੰਤਰਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਇਸ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆਵੈ = ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਉਤਮ ਜਨਮੁ ਦੁਲੰਭੁ ਹੈ; ਇਕ ਵਾਕੀ ਕੋੜਮਾ ਵੀਚਾਰੀ।

ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਰ ਵੀ ਉੱਤਮ ਤੇ ਦੁਲੰਭੁ = ਦੁਰਲੱਭ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਜਨਮ ਇਕ ਵਾਕੀ = ਸੱਚ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਵੀਚਾਰੀ = ਵਿਚਾਰਵਾਨਾਂ ਦੇ ਕੋੜਮਾ = ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਦੇਹਿ ਅਰੋਗ ਦੁਲੰਭੁ ਹੈ; ਭਾਗਠ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਹਿਤਕਾਰੀ।

ਦੇਹਿ = ਸਰੀਰ ਦਾ ਅਰੋਗ = ਸਿਹਤਮੰਦ ਹੋਣਾ ਤੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦਾ ਭਾਗਠ = ਧਨਵਾਨ ਤੇ ਹਿਤਕਾਰੀ = ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋਣਾ ਵੀ ਦੁਲੰਭੁ = ਦੁਰਲੱਭ ਹੈ।

ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ਦੁਲੰਭੁ ਹੈ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖਫਲ ਭਗਤਿ ਪਿਆਰੀ।

ਸਾਧੂ = ਸਾਧ ਜਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਭਾਵ ਸਤਿਸੰਗਤ ਦਾ ਸੰਗਿ = ਮਿਲਾਪ ਵੀ ਦੁਲੰਭੁ = ਦੁਰਲੱਭ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖਫਲ ਰੂਪੀ ਭਗਤਿ = ਭਗਤੀ ਹੀ ਪਿਆਰੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ।

ਫਾਥਾ ਮਾਇਆ ਮਹਾਂ ਜਾਲਿ; ਪੰਚ ਦੂਤ ਜਮਕਾਲ ਸੁ ਭਾਰੀ।

ਮਾਇਆ ਦੇ ਮਹਾਂਜਾਲ ਵਿਚ ਫਾਥਾ = ਫਸਿਆ ਮਨੁੱਖ ਪੰਚ = ਪੰਜ ਦੂਤਾਂ ਭਾਵ ਪੰਜ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਜਮਕਾਲ = ਜਨਮ ਮਰਨ ਸਮੇਂ ਸੁ = ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਦੁੱਖ ਸਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਜਿਉ ਕਰਿ ਸਹਾ ਵਹੀਰ ਵਿਚਿ; ਪਰ ਹਥਿ ਪਾਸਾ ਪਉਛਕਿ ਸਾਰੀ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਸਹਾ = ਖ਼ਰਗੋਸ਼ ਸ਼ਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਵਹੀਰ = ਟੋਲੇ ਵਿਚ ਫਸ ਕਰਿ = ਕਰਕੇ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਪਾਸਾ = ਚੌਸਰ ਦੀ ਖੇਡ ਦੀ ਸਾਰੀ ਪਉਛਕਿ = ਬਾਜ਼ੀ ਪਰ = ਪਰਾਏ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਪੁੱਠੀ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਕੁਦਾਇਅੜ; ਜਮ ਜੰਦਾਰੁ ਸਾਰ ਸਿਰ ਮਾਰੀ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਦੂਜੈ ਭਾਇ = ਦ੍ਵੈਸ਼-ਭਾਵ ਦੇ ਕੁਦਾਇਅੜ = ਖੋਟੇ ਦਾਉ ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਜਮਦੂਤ ਸਾਰ = ਲੋਹੇ ਦੇ ਗੁਰਜ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜੰਦਾਰੁ = ਡੰਡੇ ਮਾਰੀ = ਮਾਰਦੇ ਹਨ।

ਆਵੈ ਜਾਏ ਭਵਾਈਐ; ਭਵਜਲੁ ਅੰਦਰਿ ਹੋਇ ਖੁਆਰੀ।

ਐਸੇ ਮਨੁੱਖ ਆਵੈ ਜਾਏ = ਆਉਣ ਜਾਣ ਭਾਵ ਜੰਮਣ-ਮਰਨ ਦੇ ਚੱਕਰਾਂ ਵਿਚ ਭਵਾਈਐ = ਭੌਂਦੇ, ਭਾਵ ਚੱਕਰ ਕੱਟਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਭਵਜਲੁ = ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਖੁਆਰੀ = ਖ਼ਰਾਬੀ ਹੋਇ = ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਹਾਰੈ ਜਨਮ; ਅਮੋਲ ਜੁਆਰੀ ॥੨੬॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਜੂਏ ਵਿਚ ਹਾਰੇ ਹੋਏ ਜੁਆਰੀ ਵਾਂਗ ਆਪਣੇ ਅਮੋਲਕ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਹਾਰੈ = ਹਾਰ ਬੈਠਦੇ ਹਨ ॥੨੬॥

ਪਉੜੀ ੨੭ (ਚਉਪੜ ਦੀ ਖੇਡ ਵਾਂਗ ਜਗਤ)

ਇਹੁ ਜਗੁ ਚਉਪੜ ਖੇਲੁ ਹੈ; ਆਵਾ ਗਉਣ ਭਉਜਲ ਸੈਂਸਾਰੇ।

ਇਹੁ = ਇਹ ਜਗੁ = ਜਗਤ ਚਉਪੜ = ਸ਼ਤਰੰਜ ਦੀ ਖੇਲੁ = ਖੇਡ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਸੈਂਸਾਰੇ = ਸੰਸਾਰ ਭਉਜਲ = ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਆਵਾ ਗਉਣ = ਆਵਾਗਵਣ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਜੋੜਾ ਸਾਧਸੰਗੁ; ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੇ।

ਜੋ ਗੁਰਮੁਖ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸ਼ਤਰੰਜ ਖੇਡ ਵਿਚ ਜੋੜੇ ਦੀਆਂ ਨਰਦਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਪੂਰਾ = ਪੂਰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਆਵਾਗਵਣ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਵਿਚ ਪਾਰ ਉਤਾਰੇ = ਉਤਾਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ।

ਲਗ ਜਾਇ ਸੋ ਪੁਗ ਜਾਇ; ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਪੰਜ ਨਿਵਾਰੇ।

ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਲਗ ਜਾਇ = ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੋ = ਉਹ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਪੰਜ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿਵਾਰੇ = ਨਵਿਰਤ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਪੁਗ = ਜਿੱਤ ਜਾਇ = ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਉ ਹੈ; ਆਪਹੁ ਬੁਰਾ ਨ ਕਿਸੈ ਵਿਚਾਰੇ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾਉ = ਸੁਭਾਅ ਸਹਿਜ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਹੁ = ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਹੋਰ ਕਿਸੈ = ਕਿਸੇ ਬਾਰੇ ਬੁਰਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰੇ = ਵਿਚਾਰਦੇ।

ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵ ਸਾਵਧਾਨ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੰਥ ਚਲੈ ਪਗ ਧਾਰੇ।

ਗੁਰਮੁਖ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤ ਵਿਚ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਕੇ ਤੇ ਲਿਵ = ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਦੇ ਪੰਥ = ਰਸਤੇ ਉੱਤੇ ਮਨ ਰੂਪੀ ਪਗ = ਪੈਰ ਧਾਰੇ = ਰੱਖ ਕੇ ਭਾਵ ਟਿਕਾ ਕੇ ਚਲੈ = ਚੱਲਦੇ ਹਨ।

ਲੋਕ ਵੇਦ ਗੁਰੁ ਗਿਆਨ ਮਤਿ; ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਗੁਰੁ ਸਿਖ ਪਿਆਰੇ।

ਅਜਿਹੇ ਲੋਕ ਵੇਦ = ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥ ਤੇ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਪਿਆਰੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਭਾਇ ਭਗਤਿ = ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਨਿਜ ਘਰਿ ਜਾਇ; ਵਸੈ ਗੁਰੁ ਦੁਆਰੇ ॥੨੭॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਰਮੁਖ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੁਆਰੇ = ਦਰ ਉੱਤੇ ਜਾਇ = ਜਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਨਿਜ ਘਰਿ = ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਜਾ ਵਸੈ = ਵੱਸਦੇ ਹਨ ॥੨੭॥

ਪਉੜੀ ੨੮ (ਅੰਨ੍ਹਾ ਆਗੂ)

ਵਾਂਸੁ ਸੁਗੰਧਿ ਨ ਹੋਵਈ; ਚਰਣੋਦਕ ਬਾਵਨ ਬੋਹਾਏ।

ਬਾਂਸ ਦੇ ਵਿਚ ਸੁਗੰਧਿ = ਸੁਗੰਧੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੋਵਈ = ਹੁੰਦੀ, ਪਰੰਤੂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਣੋਦਕ (ਚਰਣ + ਉਦਕ) ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਉਦਕ = ਜਲ ਰੂਪੀ ਬਾਵਨ ਚੰਦਨ ਬਾਂਸ ਰੂਪੀ ਸਾਕਤ ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਭਗਤੀ ਰੂਪੀ ਬੋਹਾਏ = ਸੁਗੰਧੀ ਮਹਿਕਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਕਚਹੁ ਕੰਚਨ ਨਾ ਥੀਐ; ਕਚਹੁ ਕੰਚਨ ਪਾਰਸ ਲਾਏ।

ਕਚਹੁ = ਕੱਚ ਤੋਂ ਕੰਚਨ = ਸੋਨਾ ਨਾ = ਨਹੀਂ ਥੀਐ = ਹੁੰਦਾ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਪਾਰਸ ਨਾਲ ਲਾਏ = ਲੱਗ ਕੇ ਭਾਵ ਮਿਲ ਕੇ ਕਚਹੁ = ਕੱਚ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਕਠੋਰ ਹਿਰਦੇ ਵਾਲੇ ਭੀ ਗੁਰਮੁਖ ਰੂਪ ਕੰਚਨ = ਸੋਨਾ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਨਿਹਫਲ ਸਿੰਮਲ ਜਾਣੀਐ; ਅਫਲ ਸਫਲ ਕਰਿ ਸਭਿ ਫਲ ਪਾਏ।

ਜੋ ਸਿੰਮਲ ਵਾਂਗੂੰ ਨਿਹਫਲ ਪੁਰਖ ਜਾਣੀਐ = ਜਾਣੀਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਚੰਦਨ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਅਫਲੋਂ ਸਫਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਭਿ = ਸਾਰੇ ਫਲ ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ, ਮੋਖ ਪਾਏ = ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਏ ਹਨ।

ਕਾਂਉ ਨ ਹੋਵਨਿ ਉਜਲੇ; ਕਾਲੀ ਹੂੰ ਧਉਲੇ ਸਿਰਿ ਆਏ।

ਕਾਂਉ = ਕਾਂ ਕਦੇ ਭੀ ਉਜਲੇ = ਚਿੱਟੇ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੋਵਨਿ = ਹੁੰਦੇ, ਭਾਵੇਂ ਕਾਲੀ = ਕਾਲਿਆਂ ਵਾਲਾਂ ਹੂੰ = ਤੋਂ ਸਿਰ 'ਤੇ ਧਉਲੇ = ਚਿੱਟੇ ਆਏ = ਆ ਜਾਣ, ਪਰ :

ਕਾਗ ਵੰਸ ਹੁਇ ਪਰਮ ਹੰਸ; ਨਿਰਮੋਲਕੁ ਮੋਤੀ ਚੁਣਿ ਖਾਏ।

ਕਾਗ = ਕਾਵਾਂ ਦੀ ਵੰਸ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਾਕਤ ਪੁਰਖ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਪਰਮ ਹੰਸ ਰੂਪ ਗੁਰਮੁਖ ਹੁਇ = ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਨਾਨਕਾ ਕਾਗਹੁ ਹੰਸੁ ਕਰੇਇ ॥੨॥ *(ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਵਾਰ, ਮ: ੪, ਅੰਗ ੯੧)*

ਤੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਰੂਪੀ ਮਾਨ ਸਰੋਵਰ ਵਿੱਚੋਂ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਰੂਪੀ ਨਿਰਮੋਲਕੁ = ਅਮੋਲਕ ਮੋਤੀ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਖਾਏ = ਖਾਂਦੇ ਹਨ।

ਪਸੂ ਪਰੇਤਹੁੰ ਦੇਵ ਕਰਿ; ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰ ਸਬਦ ਕਮਾਏ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਸ਼ੂਆਂ ਅਤੇ ਪਰੇਤਹੁੰ = ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਨੂੰ ਦੇਵਤੇ ਕਰਿ = ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਉਹ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕਰਕੇ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਕਮਾਏ = ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਤਿਸੁ ਗੁਰੁ ਸਾਰ ਨ ਜਾਤੀਆ; ਦੁਰਮਤਿ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਲੁਭਾਏ।

ਹੇ ਮੂਰਖ ਨਿਗੁਰੇ! ਤੂੰ ਤਿਸੁ = ਉਸ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਾਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਤੀਆ = ਜਾਣੀ ਅਤੇ ਤੂੰ ਦੁਰਮਤਿ = ਖੋਟੀ ਮਤ ਤੇ ਦੂਜੈ ਭਾਇ = ਦ੍ਵੈਤ-ਭਾਵ ਵਿਚ ਲੁਭਾਏ = ਲੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈਂ।

ਅੰਨ੍ਹਾ ਆਗੂ; ਸਾਥ ਮੁਹਾਏ ॥੨੮॥

ਜਿਵੇਂ ਜਦੋਂ ਅੰਨ੍ਹਾ ਪੁਰਖ ਆਗੂ ਬਣ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਰੇ ਸਾਥ ਨੂੰ ਮੁਹਾਏ = ਲੁਟਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅੰਨ੍ਹੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਜੋ ਐਸੇ ਮੂਰਖ ਨਿਗੁਰੇ ਪੁਰਖ ਗੁਰੂ ਬਣ ਕੇ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਪ ਤਾਂ ਡੁੱਬਣਗੇ ਹੀ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣ ਲੁਟਾਉਣ ਰੂਪ ਡੋਬਣਗੇ ॥੨੮॥ ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਨਾਨਕ ਅੰਧਾ ਹੋਇ ਕੈ ਦਸੇ ਰਾਹੈ ਸਭਸੁ ਮੁਹਾਏ ਸਾਥੈ ॥
ਅਗੈ ਗਇਆ ਮੁਹੇ ਮੁਹਿ ਪਾਹਿ ਸੁ ਐਸਾ ਆਗੂ ਜਾਪੈ ॥੨॥ *(ਮਾਝ ਵਾਰ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੧੪੦)*

ਪਉੜੀ ੨੯

ਹੁਣ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਇਸ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਸ਼ੰਕਾ ਦੇ ਨਵਿਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਕੋਈ ਇਹ ਨਾ ਸਮਝੇ ਕਿ ਹੋਰਨਾਂ ਬੇਮੁਖਾਂ ਦੇ ਅਵਗੁਣ ਗਿਣਦੇ ਰਹੇ, ਆਪ ਨੂੰ ਉੱਤਮ ਸਮਝਿਆ ਹੋਊ, ਹੁਣ ਨਿਮਰਤਾ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਅਵਗੁਣ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਅਵਗੁਣ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਸਾਡੇ ਲਈ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ :

ਮੈ ਜੇਹਾ ਨ ਅਕਿਰਤਘਣ; ਹੈ ਭਿ ਨ ਹੋਆ ਹੋਵਣ ਹਾਰਾ।

ਮੈ = ਮੇਰੇ ਜੇਹਾ = ਜੈਸਾ ਅਕਿਰਤਘਣ = ਕੀਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਨੂੰ ਭੁਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੇ ਤਿੰਨੇ ਕਾਲਾਂ ਵਿਚ ਭਿ = ਭੀ ਨਾ ਹੋਆ = ਹੋਇਆ, ਨਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੋਵਣ ਹਾਰਾ = ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਹੋਵੇਗਾ।

ਮੈ ਜੇਹਾ ਨ ਹਰਾਮਖੋਰੁ; ਹੋਰੁ ਨ ਕੋਈ ਅਵਗੁਣਿਆਰਾ।

ਮੈ = ਮੇਰੇ ਜਿਹਾ ਹਰਾਮਖੋਰੁ = ਹਰਾਮ ਦੀ ਖੋਰ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਭੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੇਰੇ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਅਵਗੁਣਿਆਰਾ = ਔਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਮੈ ਜੇਹਾ ਨਿੰਦਕੁ ਨ ਕੋਇ; ਗੁਰੁ ਨਿੰਦਾ ਸਿਰਿ ਬਜਰੁ ਭਾਰਾ।

ਮੈ = ਮੇਰੇ ਜੇਹਾ = ਜੈਸਾ ਨਿੰਦਕ ਭੀ ਕੋਇ = ਕੋਈ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਨਿੰਦਿਆ ਦਾ ਭਾਰੇ ਬਜਰੁ = ਸਖ਼ਤ ਪੱਥਰ ਵਰਗਾ ਭਾਰ ਹੈ।

ਮੈ ਜੇਹਾ ਬੇਮੁਖ ਨ ਕੋਇ; ਸਤਿਗੁਰੁ ਤੇ ਬੇਮੁਖ ਹਤਿਆਰਾ।

ਮੈ = ਮੇਰੇ ਜਿਹਾ ਬੇਮੁਖ ਭੀ ਕੋਇ = ਕੋਈ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੇ = ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਤੇ ਹਤਿਆਰਾ = ਹੱਤਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਪਾਪੀ ਹਾਂ।

ਮੈ ਜੇਹਾ ਕੋ ਦੁਸਟਿ ਨਾਹਿ; ਨਿਰਵੈਰੈ ਸਿਉ ਵੈਰ ਵਿਕਾਰਾ।

ਮੈ = ਮੇਰੇ ਜੇਹਾ = ਜੈਸਾ ਦੁਸ਼ਟ ਭੀ ਕੋ = ਕੋਈ ਨਾਹਿ = ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਨਿਰਵੈਰੈ = ਨਿਰਵੈਰਾਂ ਸਿਉ = ਨਾਲ ਵੈਰ ਵਿਕਾਰਾ = ਵਿਕਾਰ ਭਾਵ ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਮੈ ਜੇਹਾ ਨ ਵਿਸਾਸ ਧ੍ਰੋਹਿ; ਬਗਲ ਸਮਾਧੀ ਮੀਨ ਅਹਾਰਾ।

ਮੈ = ਮੇਰੇ ਜਿਹਾ ਵਿਸਾਸ = ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਭਾਵ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਧ੍ਰੋਹਿ = ਧੋਖਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਭੀ ਕੋਈ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਬਗਲੇ ਵਾਂਗੂੰ ਸਮਾਧੀਆਂ ਲਾ ਕੇ ਮੀਨ = ਮੱਛੀਆਂ ਦੇ ਅਹਾਰਾ = ਖਾਣ ਵਾਂਗੂੰ ਵਿਹਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਬਜਰ ਲੇਪ ਨ ਉਤਰੈ; ਪਿੰਡ ਅਪਰਚੈ ਅਉਚਰਿ ਚਾਰਾ।

('ਅ-ਪਰਚੈ' ਬੋਲੋ)

ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਬੱਜਰ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਲੇਪ ਨ = ਨਹੀਂ ਉਤਰੈ = ਉਤਰੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਮਨੁੱਖਾ ਪਿੰਡ = ਦੇਹੀ ਵਿਚ ਜੋ ਅਪਰਚੈ = ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਪਰਚੇ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਤੇ ਪੂਜਾ ਦਾ ਧਾਨ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਅਉਚਰਿ = ਨਾ ਚਰਨ ਭਾਵ ਖਾਣ ਯੋਗ ਪਦਾਰਥ ਚਾਰਾ = ਖਾਂਦਾ ਹਾਂ।

ਮੈ ਜੇਹਾ ਨ ਦੁਬਾਜਰਾ; ਤਜਿ ਗੁਰਮਤਿ ਦੁਰਮਤਿ ਹਿਤਕਾਰਾ।

ਮੈ = ਮੇਰੇ ਜਿਹਾ ਦੁਬਾਜਰਾ = ਦੋ-ਤਰਫ਼ੀਆ ਭੀ ਕੋਈ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਗੁਰਮਤਿ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਤਜਿ = ਛੱਡ ਕੇ ਦੁਰਮਤਿ = ਖੋਟੀ ਮਤ ਨਾਲ ਹਿਤਕਾਰਾ = ਹਿੱਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹਾਂ।

ਨਾਉ ਮੁਰੀਦ; ਨ ਸਬਦ ਵੀਚਾਰਾ ॥੨੯॥

ਮੈਂ ਨਾਉ = ਨਾਮ ਤੋਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਮੁਰੀਦ = ਸਿੱਖ ਹਾਂ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵੀਚਾਰਾ = ਵਿਚਾਰ ਕਦੇ ਭੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ॥੨੯॥

ਪਉੜੀ ੩੦ (ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ)

ਬੇਮੁਖ ਹੋਵਨਿ ਬੇਮੁਖਾਂ; ਮੈ ਜੇਹੇ ਬੇਮੁਖ ਮੁਖ ਡਿਠੇ।

ਮੈ = ਮੇਰੇ ਜੇਹੇ = ਜੈਸੇ ਬੇਮੁਖ ਦੇ ਮੁਖ = ਮੂੰਹ ਡਿਠੇ = ਵੇਖਣ ਨਾਲ ਬੇਮੁਖ ਭੀ ਬੇਮੁਖ ਹੋਵਨਿ = ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਬੇਮੁਖ ਨੂੰ ਦੇਖਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਿ ਇਹ ਵੱਡਾ ਪਾਪੀ ਹੈ।

ਬਜਰ ਪਾਪਾਂ ਬਜਰ ਪਾਪ; ਮੈ ਜੇਹੇ ਕਰਿ ਵੈਰੀ ਇਠੇ।

ਬੱਜਰ ਤੋਂ ਜੋ ਮਹਾਂ ਬੱਜਰ ਪਾਪ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੇਹੇ = ਵਰਗੇ ਵੈਰੀ ਮੈਂ ਇਠੇ = ਪਿਆਰੇ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਮੰਨੇ ਹਨ।

ਕਰਿ ਕਰਿ ਸਿਠਾਂ ਬੇਮੁਖਾਂ; ਆਪਹੁੰ ਬੁਰੇ ਜਾਣ ਕੈ ਸਿਠੇ।

ਬੇਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸਿਠਾਂ = ਸਿੱਠਣੀਆਂ ਕਰਿ ਕਰਿ = ਬਣਾ ਬਣਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਹੁੰ = ਆਪਣੇ ਨਾਲੋਂ ਬੁਰੇ ਜਾਣ ਕੈ = ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਸਿਠੇ = ਨਿੰਦਿਆ ਹੈ।

ਲਿਖ ਨ ਸਕਨਿ ਚਿਤ੍ਰ ਗੁਪਤ; ਸਤ ਸਮੁੰਦ ਸਮਾਵਨ ਚਿਠੇ।

ਮੇਰੇ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਲੇਖੇ ਨੂੰ ਚਿਤ੍ਰ-ਗੁਪਤ ਭੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਲਿਖ ਸਕਨਿ = ਸਕਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੇ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਚਿੱਠੇ ਵਿਚ ਸੱਤੇ ਸਮੁੰਦ = ਸਮੁੰਦਰ ਸਮਾਵਨ = ਸਮਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਚਿਠੀ ਹੂੰ ਤੂਮਾਰ ਲਿਖਿ; ਲਖ ਲਖ ਇਕਦੂੰ ਇਕ ਦੁਧਿਠੇ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਦੁਪਿਠੇ')

ਇਕ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖਣ ਹੂੰ = ਤੋਂ ਤੂਮਾਰ = ਲੰਬੀ ਕਹਾਣੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਕਦੂੰ = ਇਕ ਤੋਂ ਲੱਖਾਂ ਲੱਖਾਂ ਦੁਧਿਠੇ = ਦੂਣੇ ਕਾਗ਼ਜ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਭੀ ਮੇਰੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਲੇਖਾ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ।

ਕਰਿ ਕਰਿ ਸਾਂਗ ਹੁਰੇਹਿਆਂ; ਹੁਇ ਮਸਕਰਾ ਸਭਾ ਸਭਿ ਠਿਠੇ।

(‘ਸਭਾ’ ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਮੈਂ ਹੁਰੇਹਿਆਂ = ਹੋਰਨਾਂ ਬੇਮੁਖਾਂ ਦਾ ਸਾਂਗ ਕਰਿ ਕਰਿ = ਬਣਾ ਬਣਾ ਕੇ ਮਸਕਰਾ ਹੁਇ = ਹੋ ਕੇ ਸਭਿ = ਸਾਰੀਆਂ ਸਭਾ ਵਿਚ ਠਿਠੇ = ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਮੈਥਹੁੰ ਬੁਰਾ; ਨ ਕੋਇ ਸਰਿਠੇ ॥੩੦॥

ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਾਰੀ ਸਰਿਠੇ = ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿੱਚੋਂ ਮੈਥਹੁੰ = ਮੈਥੋਂ ਬੁਰਾ ਕੋਇ = ਕੋਈ ਭੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੈ ॥੩੦॥

ਨੋਟ : ਡਿੱਠੇ, ਇੱਠੇ, ਸਿੱਠੇ, ਚਿੱਠੇ, ਦੁਧਿੱਠੇ, ਠਿੱਠੇ, ਸਰਿੱਠੇ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਾਠ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ।

ਪਉੜੀ ੩੧

ਜੋ ਕਾਸ਼ੀ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਮਰਦਾਨੇ ਦੀ ਜਾਤੀ ਦੀ ਨਿਊਨਤਾ ਦਾ ਮਿਹਣਾ ਮਾਰਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਬਚਾਉ ਦੀ ਇਸ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਉਮੀਦ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਲੈਲੀ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਦਾ ਕੁਤਾ; ਮਜਨੂੰ ਦੇਖਿ ਲੁਭਾਣਾ।

ਜਿਵੇਂ ਲੇਲੀ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਦਾ ਕੁੱਤਾ ਦੇਖ ਕੇ ਮਜਨੂੰ ਲੁਭਾਣਾ = ਲੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

ਕੁਤੇ ਦੀ ਪੈਰੀਂ ਪਵੈ; ਹੜਿ ਹੜਿ ਹਸੈ ਲੋਕ ਵਿਡਾਣਾ।

ਕੁੱਤੇ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪਵੈ = ਪਿਆ ਤੇ ਲੋਕ ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਵਿਡਾਣਾ = ਅਸਚਰਜ ਹੋ ਕੇ ਹੜਿ ਹੜਿ = ਖਿੜ ਖਿੜ ਕੇ ਹਸੈ = ਹੱਸਣ ਲੱਗੇ।

ਮੀਰਾਸੀ ਮੀਰਾਸੀਆਂ; ਨਾਮ ਧਰੀਕੁ ਮੁਰੀਦ ਬਿਬਾਣਾ।

ਮਿਰਾਸੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਮਿਰਾਸੀ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਬਿਬਾਣਾ = ਬਾਬੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਧਰੀਕ ਮੁਰੀਦ = ਸਿੱਖ ਸੀ।

ਕੁਤਾ ਡੂਮ ਵਖਾਣੀਐ; ਕੁਤਾ ਵਿਚਿ ਕੁਤਿਆਂ ਨਿਮਾਣਾ।

ਲੋਕੀਂ ਡੂਮ = ਮਰਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਕੁੱਤਾ ਕਹਿ ਕੇ ਵਖਾਣੀਐ = ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਜੋ ਜਾਤ ਦੇ ਡੂਮ ਸਨ, ਉਹ ਕੁੱਤਿਆਂ ਵਿਚ ਭੀ ਨਿਮਾਣਾ ਕੁੱਤਾ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਭਾਵ ਅਤਿ ਡੂਮ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਵਿਚ ਅਤਿ ਨਿਮਰਤਾ ਵਾਲੇ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਲੋਕੀਂ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਜਾਤ ਕਰਕੇ ਟਿੱਚਰਾਂ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੇਵਕ ਬਣੇ ਸਨ।

ਗੁਰਸਿਖ ਆਸਕ ਸਬਦ ਦੇ; ਕੁਤੇ ਦਾ ਪੜਕੁਤਾ ਭਾਣਾ।

ਗੁਰਸਿੱਖ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸ਼ਬਦ-ਗੁਰੂ ਦੇ ਆਸਕ = ਪ੍ਰੇਮੀ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁੱਤੇ ਦਾ ਪੜਕੁੱਤਾ ਭੀ ਭਾਣਾ = ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਪਿਆਰੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰਬਾਬੀ ਸਿੱਖ ਸਨ।

ਕਟਨਿ ਚਟਨਿ ਕੁਤਿਆਂ; ਮੋਹੁ ਧੋਹੁ ਧ੍ਰਿਗਸਟ ਕਮਾਣਾ।

ਕੁੱਤਿਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕੱਟਣ ਤੇ ਚੱਟਣ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਦੇ ਗ਼ੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕੱਟਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਚੱਟਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੋ ਕੁੱਤਿਆਂ ਵਾਂਗ ਜਗਤ ਨਾਲ ਮੋਹ ਅਤੇ ਧੋਹੁ = ਧ੍ਰੋਹ ਕਮਾਣਾ = ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਧ੍ਰਿਗਸਟ = ਧ੍ਰਿਕਾਰ ਯੋਗ ਹਨ।

ਅਵਗੁਣਿਆਰੇ ਗੁਣੁ ਕਰਨਿ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਧਸੰਗਤ ਕੁਰਬਾਣਾ।

ਜਿਹੜੇ ਗੁਰਮੁਖ ਹਨ, ਉਹ ਅਵਗੁਣਿਆਰੇ = ਔਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਜੀਵਾਂ ਉੱਤੇ ਗੁਣ = ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਨਿ = ਕਰਦੇ ਹਨ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਐਸੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸਾਧਸੰਗਤ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਣਾ = ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।

ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਣ; ਬਿਰਦ ਵਖਾਣਾ ॥੩੧॥੩੭॥

ਕਿਉਂਕਿ ਐਸੇ ਗੁਰਮੁਖ ਪਤਿਤ = ਪਾਪੀਆਂ ਦਾ ਉਧਾਰਣ = ਉੱਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਐਸੇ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਕਰਮ ਕਰਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਿਰਦ = ਧਰਮ ਹੈ॥੩੧॥੩੭॥

ਉਪਰੋਕਤ ਪਉੜੀ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਇਉਂ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਕਾਂਸ਼ੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਪੰਡਿਤਾਂ ਨੇ ਚਤੁਰਾਈ ਨਾਲ ਇਕ ਮਿਹਣਾ ਮਾਰਿਆ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਸਿੱਖ ਸੰਪ੍ਰਦਾ ਵਿਚ ਕੁੱਤੇ ਮਿਰਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਦੀਕ ਬਿਠਾ ਕੇ ਸਿੱਖ ਅਰਦਾਸਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਕੀ ਇਹ ਗੱਲ ਚੰਗੀ ਹੈ ? ਤਾਂ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮਜਨੂੰ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਇਕ ਊਂਠਣੀ ਦਾ ਅਸਵਾਰ ਲਾਹੌਰ ਆਇਆ ਤੇ ਨਾਲ ਲੇਲੀ ਦਾ ਸ਼ਾਹੀ ਕੁੱਤਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮਜਨੂੰ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਚੱਲਿਆ ਕਿ ਲੇਲੀ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਕੁੱਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਕੁੱਤਾ ਡੂਮ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਿਕਟਵਰਤੀ ਕੂਕਰ (ਦਾਸ) ਹੈ, ਐਸਾ ਦਾਸ ਰੂਪ ਕੂਕਰ ਹੋਣਾ ਬੜੇ ਮਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਰਾਮ ਦਾ ਕੂਕਰ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਕਬੀਰ ਕੂਕਰੁ ਰਾਮ ਕੋ ਮੁਤੀਆ ਮੇਰੋ ਨਾਉ ॥ *(ਸਲੋਕ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੧੩੬੮)*

ਵਾ: **ਹਮ ਕੂਕਰ ਤੇਰੇ ਦਰਬਾਰਿ ॥**
ਭਉਕਹਿ ਆਗੈ ਬਦਨੁ ਪਸਾਰਿ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ *(ਰਾਮਕਲੀ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੯੭੦)*

ਇਸ ਲਈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਕੁੱਤਾ ਡੂਮ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ, ਇਹ ਸਾਡੇ ਪਿਆਰੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਦਾਸ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਲਈ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਹੈ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇਥੇ ਇਹ ਧੁਨ ਉਚਾਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਪਤਿਤ ਮਿਰਾਸੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨਿਵਾਜ ਕੇ 'ਭਾਈ' ਪਦਵੀ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਤਾਰਿਆ, ਉਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਮੇਰੇ ਜਿਹੇ ਪਾਪੀ ਨੂੰ ਭੀ ਗੁਰੂ ਬਖ਼ਸ਼ ਲਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਭੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਦਾ ਵਾਰਾਂ ਕਹਿਣ ਵਾਲਾ ਮਿਰਾਸੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਮ ਧਰੀਕ ਮਰਦਾਨੇ ਵਾਂਗੂੰ ਕੂਕਰ ਹਾਂ। ਚੱਟਣਾ, ਕੱਟਣਾ ਮੇਰਾ ਧ੍ਰਿਕਾਰ ਯੋਗ ਕੰਮ ਹੈ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਬਿਰਦ ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਹੈ, ਇਹੀ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਮੈਨੂੰ ਤਾਰੇਗਾ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਣੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਰਾ ਮੋਹਿ ਤਿਸ ਕਾ ਭਰਵਾਸਾ ॥ *(ਸੋਰਠਿ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੬੨੦)*

ਵਾਰ ੩੮

੧ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

੧ = ਅਦ੍ਵੈਤ ਸਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ, ਓ = ਸਰਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ, ਸਤਿ = ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਗੁਰ = ਚੇਤਨ ਸਰੂਪ, ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ **ਵਾ:** ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੧ (ਗੁਰਮੁਖ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹਨ)

ਕਾਮ ਲਖ ਕਰਿ ਕਾਮਨਾ; ਬਹੁ ਰੂਪੀ ਸੋਹੈ।

ਬਹੁ ਰੂਪੀ = ਬਹੁਤ ਰੂਪਾਂ ਵਾਲਾ ਕਾਮ ਜਗਤ ਅੰਦਰ ਲੱਖਾਂ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਕਰ ਕੇ ਸੋਹੈ = ਸ਼ੋਭ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਲਖ ਕਰੋਪ ਕਰੋਧ ਕਰਿ; ਦੁਸਮਨ ਹੁਇ ਜੋਹੈ।

ਲੱਖਾਂ ਕਰੋਪ = ਕ੍ਰੋਧੀ ਆਪਣੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਿ = ਕਰਕੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਰੂਪ ਹੁਇ = ਹੋ ਕੇ ਜੋਹੈ = ਤੱਕਦੇ ਹਨ।

ਲਖ ਲੋਭ ਲਖ ਲਖਮੀ; ਹੋਇ ਧੋਹਣ ਧੋਹੈ।

ਲੱਖਾਂ ਲੋਭੀ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਲਖਮੀ = ਮਾਇਆਧਾਰੀ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਜਗਤ ਨਾਲ ਧੋਹੈ = ਧੋਖਾ ਕਰ ਕੇ ਧੋਹਣ = ਠੱਗ ਰਹੇ ਹਨ।

ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਕਰੋੜ ਮਿਲਿ; ਹੁਇ ਬਹੁ ਗੁਣ ਸੋਹੈ।

ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਾਲੇ ਕਰੋੜਾਂ ਹੀ ਮਿਲ ਕੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਮਾਇਕੀ ਪਦਾਰਥ ਦੇ ਬਹੁ = ਬਹੁਤ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਹੁਇ = ਹੋ ਕੇ ਸੋਹੈ = ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਹਨ।

ਅਸੁਰ ਸੰਘਾਰਿ ਹੰਕਾਰ ਲਖ; ਹਉਮੈ ਕਰਿ ਛੋਹੈ।

ਲੱਖਾਂ ਅਸੁਰ = ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਘਾਰਿ = ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੰਕਾਰ ਭੀ ਆਪਣੀ ਹਉਮੈ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਛੋਹੈ = ਸਪਰਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰ ਸਿਖ ਸੁਣਿ; ਗੁਰ ਸਿਖ ਨ ਪੋਹੈ॥੧॥

ਜੋ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖ = ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਸੁਣਿ = ਸੁਣਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪੰਜ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰ (ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਹੰਕਾਰ) ਨ = ਨਹੀਂ ਪੋਹੈ = ਛੂੰਹਦੇ॥੧॥

ਪਉੜੀ ੨ (ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ 'ਤੇ ਕਾਮ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ)

ਲਖ ਕਾਮਣਿ ਲਖ ਕਾਮ ਰੂਪ; ਲਖ ਕਾਮਣਿਆਰੀ।

ਲੱਖਾਂ ਕਾਮ ਰੂਪ[1] ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਲੱਖਾਂ ਕਾਮਣਿ = ਇਸਤਰੀਆਂ, ਜੋ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਕਾਮਣਿਆਰੀ = ਜਾਦੂ-ਟੂਣੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ।

ਸੰਗਲ ਦੀਪਹੁ ਪਦਮਣੀ; ਬਹੁ ਰੂਪਿ ਸੀਗਾਰੀ।

ਸੰਗਲਾ ਦੀਪਹੁ = ਦੀਪ ਦੀਆਂ ਪਦਮਣੀਆਂ (ਭਾਵ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਇਕ ਜਾਤ, ਜੋ ਸਾਰੀ ਇਸਤਰੀ ਜਾਤੀ ਵਿੱਚੋਂ ਉੱਤਮ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ) ਬਹੁ = ਬਹੁਤ ਰੂਪਾਂ ਨਾਲ ਸੀਗਾਰੀ = ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ।

ਮੋਹਣੀਆਂ ਇੰਦ੍ਰਾਪੁਰੀ; ਅਪਛਰਾਂ ਸੁਚਾਰੀ।

ਇੰਦ੍ਰਪੁਰੀ = ਸਵਰਗ ਦੀਆਂ ਅਪਛਰਾਂ = ਨ੍ਰਿਤਕਾਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ, ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹਣੀਆਂ = ਮੋਹ ਲੈਣ ਵਾਲੀਆਂ ਤੇ ਸੁਚਾਰੀ = ਗਾਉਣ ਦੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਆਚਰਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ।

ਹੂਰਾਂ ਪਰੀਆਂ ਲਖ ਲਖ; ਬਾਹਿਸਤ ਸਵਾਰੀ।

('ਬਾਹਿਸਤ' ਇਕੱਠਾ ਕਰੋ)

ਲੱਖਾਂ ਹੂਰਾਂ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਪਰੀਆਂ, ਜੋ ਬਾਹਿਸਤ = ਸਵਰਗ ਦਾ ਸਵਾਰੀ = ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਹਨ।

ਲਖ ਕਉਲਾ ਨਵ ਜੋਬਨੀ; ਲਖ ਕਾਮ ਕਰਾਰੀ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਕਉਲਾ = ਲੱਛਮੀਆਂ ਜੋ ਨਵ = ਨਵੀਂ ਜੋਬਨੀ = ਜਵਾਨੀ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਕਾਮ ਕਰਾਰੀ = ਕਾਮ ਕਲਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੋਹਿ ਨ ਸਕਨੀ; ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਭਾਰੀ ॥੨॥

ਇਹ ਸਭ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਪੋਹਿ = ਛੂਹ ਨ = ਨਹੀਂ ਸਕਨੀ = ਸਕਦੀਆਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੀ ਭਾਰੀ ਵਾੜ ਹੈ॥੨॥

ਪਉੜੀ ੩ (ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਹੰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਪੋਂਹਦਾ)

ਲਖ ਦੁਰਯੋਧਨ ਕੰਸ ਲਖ; ਲਖ ਦੈਤ ਲੜੰਦੇ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਦੁਰਯੋਧਨ, ਲੱਖਾਂ ਕੰਸ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਲੜੰਦੇ = ਲੜਨ ਵਾਲੇ ਦੈਂਤ ਹਨ।

ਲਖ ਰਾਵਣ ਕੁੰਭਕਰਣ ਲਖ; ਲਖ ਰਾਕਸ ਮੰਦੇ।

ਲੱਖਾਂ ਰਾਵਣ, ਲੱਖਾਂ ਕੁੰਭਕਰਣ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਮੰਦੇ = ਬੁਰੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਾਖ਼ਸ਼ ਹਨ।

---

੧. ਕਾਮਰੂਪ ਆਸਾਮ ਵਿਚ ਪੂਰਬੀ ਭੂਟਾਨ ਦੀ ਸਰਹੱਦ ਉੱਤੇ ਇਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਤੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਦਾ ਇਲਾਕਾ, ਜਿਥੇ ਕਾਮਾਖਯ ਦੇਵੀ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਜਾਦੂ-ਟੂਣੇ ਜਾਣਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਂ ਟੂਣਿਆਂ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੀ।

ਪਰਸਰਾਮ ਲਖ ਸਹਸਬਾਹੁ; ਕਰਿ ਖੁਦੀ ਖਹੰਦੇ।

(‘ਖੁਦੀ’ ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਪਰਸਰਾਮ ਅਤੇ ਸਹਸਬਾਹੁ = ਸਹਸ੍ਰ-ਬਾਹੂ ਵਰਗੇ ਰਾਜੇ ਖੁਦੀ = ਹੰਕਾਰ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਖਹੰਦੇ = ਖਹਿੰਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਝਗੜਦੇ ਹਨ।

ਹਰਨਕਸਪ ਹਰਣਾਕਸਾ; ਨਰਸਿੰਘ ਬੁਕੰਦੇ।

ਲੱਖਾਂ ਹਰਨਕਸ਼ਪ, ਹਰਣਾਖਸ਼ ਤੇ ਨਰਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਬੁਕੰਦੇ = ਗਰਜਦੇ ਹਨ।

ਲਖ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਰੋਧ ਲਖ; ਲਖ ਵੈਰ ਕਰੰਦੇ।

ਲੱਖਾਂ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਲੱਖਾਂ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਵੈਰ ਕਰੰਦੇ = ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ।

ਗੁਰ ਸਿਖ ਪੋਹਿ ਨ ਸਕਈ; ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਮਿਲੰਦੇ ॥੩॥

ਜੋ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਮਿਲੰਦੇ = ਮੇਲਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਭ ਪੋਹਿ = ਛੂਹ ਨ = ਨਹੀਂ ਸਕਈ = ਸਕਦੇ ॥੩॥

ਪਉੜੀ ੪ (ਗੁਰਸਿੱਖ ਲੋਭੀ ਨਹੀਂ)

ਸੋਇਨਾ ਰੁਪਾ ਲਖ ਮਣਾ; ਲਖ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰਾ।

(‘ਰੁੱਪਾ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਲੱਖਾਂ ਮਣਾ = ਮਣ ਸੋਇਨਾ = ਸੋਨਾ ਤੇ ਰੁਪਾ = ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਭੰਡਾਰਾ = ਭੰਡਾਰ ਭਰੇ ਹੋਣ।

ਮੋਤੀ ਮਾਣਿਕ ਹੀਰਿਆਂ; ਬਹੁ ਮੋਲ ਅਪਾਰਾ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਮੋਤੀਆਂ, ਮਾਣਕਾਂ ਤੇ ਹੀਰਿਆਂ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਭਰੇ ਹੋਣ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੋਲ = ਮੁੱਲ ਬਹੁ = ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੇ ਅਪਾਰਾ = ਬੇਅੰਤ ਹੋਵੇ।

ਦੇਸ ਵੇਸ ਲਖ ਰਾਜ ਭਾਗ; ਪਰਗਣੇ ਹਜਾਰਾਂ।

ਲੱਖਾਂ ਦੇਸ਼, ਲੱਖ ਵੇਸ = ਸੋਹਣੇ ਲਿਬਾਸ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਰਾਜ ਭਾਗ ਹੋਣ ਅਤੇ ਚਾਹੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪਰਗਣੇ = ਇਲਾਕੇ ਹੋਣ।

ਰਿਧੀ ਸਿਧੀ ਜੋਗ ਭੋਗ; ਅਭਰਣ ਸੀਗਾਰਾ।

(‘ਅ-ਭਰਣ’ ਬੋਲੋ)

ਲੱਖਾਂ ਰਿਧੀਆਂ, ਸਿਧੀਆਂ, ਲੱਖਾਂ ਜੋਗ, ਭੋਗ = ਪਦਾਰਥ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਅਭਰਣ = ਗਹਿਣਿਆਂ ਦੇ ਸੀਗਾਰਾ = ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਹੋਣ।

ਕਾਮਧੇਨੁ ਲਖ ਪਾਰਿਜਾਤ; ਚਿੰਤਾਮਣਿ ਪਾਰਾ।

ਲੱਖਾਂ ਕਾਮਧੇਨ ਗਊਆਂ, ਲੱਖਾਂ ਪਾਰਿਜਾਤ = ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਚਿੰਤਾਮਣਿ = ਮਨ ਦੀਆਂ

ਚਿਤਵਣੀਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਮਣੀਆਂ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਪਾਰਾ ਆਦਿਕ ਧਾਤੂਆਂ ਦੀਆਂ ਰਸਾਇਣਾਂ ਹੋਣ।

ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ ਸਗਲ ਫਲ; ਲਖ ਲੋਭ ਉਭਾਰਾ।

ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ (ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ, ਮੋਖ) ਸਗਲ = ਸਾਰੇ ਫਲ ਤੇ ਲੋਭ ਦੀਆਂ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਲਹਿਰਾਂ ਉਭਾਰਾ = ਉਭਰ ਭਾਵ ਉੱਠ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਗੁਰਸਿਖ ਪੋਹ ਨ ਹੰਘਨੀ; ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਉਧਾਰਾ ॥੪॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਉਧਾਰਾ = ਉੱਧਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਭ ਪਦਾਰਥ ਪੋਹ = ਛੂਹ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੰਘਨੀ = ਸਕਦੇ ॥੪॥

ਪਉੜੀ ੫ (ਗੁਰਸਿੱਖ ਮੋਹ ਰਹਿਤ ਹਨ)

ਪਿਉ ਪੁਤੁ ਮਾਵੜ ਧੀਵੜੀ; ਹੁਇ ਭੈਣ ਭਿਰਾਵਾ।

ਜਿਹੜਾ ਮੋਹ ਪਿਉ = ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਪੁਤੁ = ਪੁੱਤਰ ਦਾ, ਮਾਵੜ = ਮਾਂ ਅਤੇ ਧੀਵੜੀ = ਧੀ ਦਾ, ਭੈਣ ਤੇ ਭਿਰਾਵਾ = ਭਰਾ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਨਾਰਿ ਭਤਾਰੁ ਪਿਆਰ ਲਖ; ਮਨ ਮੇਲ ਮਿਲਾਵਾ।

ਜੋ ਪਿਆਰ = ਮੋਹ ਨਾਰਿ = ਇਸਤਰੀ ਤੇ ਭਤਾਰੁ = ਪਤੀ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਮਨ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰਕੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮੇਲ ਮਿਲਾਵਾ = ਮਿਲਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸੁੰਦਰ ਮੰਦਰ ਚਿਤ੍ਰਸਾਲ; ਬਾਗ ਫੁਲ ਸੁਹਾਵਾ।

ਚਾਹੇ ਸੁੰਦਰ ਚਿਤ੍ਰਸਾਲ = ਤਸਵੀਰਾਂ ਵਾਲੇ ਮੰਦਰ = ਘਰ ਤੇ ਚਾਹੇ ਬਾਗ਼ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸੁਹਾਵਾ = ਸੁੰਦਰ ਸ਼ੋਭਾਵਾਨ ਫੁੱਲ ਹੋਣ।

ਰਾਗ ਰੰਗ ਰਸ ਰੂਪ ਲਖ; ਬਹੁ ਭੋਗ ਭੁਲਾਵਾ।

ਜੇ ਲੱਖਾਂ ਰਾਗ, ਲੱਖਾਂ ਰੰਗ, ਲੱਖਾਂ ਰਸ, ਲੱਖਾਂ ਰੂਪ ਤੇ ਬਹੁ = ਬਹੁਤ ਭੋਗਾਂ ਦੇ ਭੁਲਾਵੇ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥ ਹੋਣ।

ਲਖ ਮਾਇਆ ਲਖ ਮੋਹਿ ਮਿਲਿ; ਹੋਇ ਮੁਦਈ ਦਾਵਾ।

('ਮੁ-ਦਈ' ਬੋਲੋ)

ਜੇ ਲੱਖਾਂ ਮਾਇਆ ਧਾਰੀ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਮੋਹ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੁਦਈ = ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਹੋਇ = ਹੋਣ।

ਗੁਰ ਸਿਖੁ ਪੋਹਿ ਨ ਹੰਘਨੀ; ਸਾਧ ਸੰਗ ਸੁਹਾਵਾ ॥੫॥

ਜੋ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਸੁਹਾਵਾ = ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਭ ਪਦਾਰਥ ਪੋਹਿ = ਛੂਹ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੰਘਨੀ = ਸਕਦੇ ॥੫॥

ਪਉੜੀ ੬ (ਗੁਰਸਿੱਖ ਖ਼ੁਦੀ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹਨ)

ਵਰਨਾਵਰਨ ਨ ਭਾਵਨੀ; ਕਰਿ ਖੁਦੀ ਖਹੰਦੇ।

('ਖੁਦੀ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਵਰਨਾਵਰਨ (ਵਰਨਾ + ਵਰਨ) ਇਕ ਵਰਨ ਨੂੰ ਦੂਸਰਾ ਵਰਨ ਨ = ਨਹੀਂ ਭਾਵਨੀ = ਭਾਉਂਦਾ, ਸਭ ਖੁਦੀ = ਹੰਕਾਰ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਖਹੰਦੇ = ਲੜਦੇ ਹਨ।

ਜੰਗਲ ਅੰਦਰਿ ਸੀਂਹ ਦੁਇ; ਬਲਵੰਤ ਬੁਕੰਦੇ।

ਜਿਵੇਂ ਜੰਗਲ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਦੁਇ = ਦੋ ਬਲਵੰਤ = ਬਲਵਾਨ ਸੀਂਹ = ਸ਼ੇਰ ਬੁਕੰਦੇ = ਗਰਜਦੇ ਹਨ।

ਹਾਥੀ ਹਥਿਆਈ ਕਰਨ; ਮਤਵਾਲੇ ਹੁਇ ਅੜੀ ਅੜੰਦੇ।

ਜਿਵੇਂ ਹਾਥੀ ਮਤਵਾਲੇ = ਮਸਤ ਹੁਇ = ਹੋ ਕੇ ਹਥਿਆਈ = ਹਾਥੀ ਪੁਣੇ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਅੜੀ = ਜ਼ਿੱਦ ਕਰਨ = ਕਰ ਕੇ ਅੜੰਦੇ = ਅੜਦੇ ਹਨ।

ਰਾਜ ਭੂਪ ਰਾਜੇ ਵਡੇ; ਮਲ ਦੇਸ ਲੜੰਦੇ।

('ਮੱਲ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਵੱਡੇ ਰਾਜੇ ਤੇ ਰਾਜ ਭੂਪ = ਛੋਟੇ ਰਾਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮੱਲਣ ਵਾਸਤੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜੰਦੇ = ਲੜਦੇ ਹਨ।

ਮੁਲਕ ਅੰਦਰ ਪਾਤਸਾਹ ਦੁਇ; ਜਾਇ ਜੰਗ ਜੁੜੰਦੇ।

ਇਕ ਮੁਲਕ = ਦੇਸ਼ ਅੰਦਰ = ਵਿਚ ਦੁਇ = ਦੋ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ, ਜੇਕਰ ਆ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜਾਇ = ਜਾ ਕੇ ਭਾਵ ਜੰਗ ਕਰਨ ਵਿਚ ਜੁੜੰਦੇ = ਜੁੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਹਉਮੈ ਕਰਿ ਹੰਕਾਰ ਲਖ; ਮਲ ਮਲ ਘੁਲੰਦੇ।

('ਮੱਲ' ਪਾਠ ਦੋਵੇਂ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ)

ਹਉਮੈ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਲੱਖਾਂ ਮਲ = ਪਹਿਲਵਾਨ ਮਲ = ਪਹਿਲਵਾਨਾਂ ਨਾਲ ਘੁਲੰਦੇ = ਘੁਲ ਕੇ ਕੁਸ਼ਤੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰੁ ਸਿਖ ਪੋਹਿ ਨ ਸਕਨੀ; ਸਾਧੁ ਸੰਗਿ ਵਸੰਦੇ ॥੬॥

ਪਰ ਹੰਕਾਰ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪੋਹਿ = ਛੂਹ ਨ = ਨਹੀਂ ਸਕਨੀ = ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵਸੰਦੇ = ਵੱਸਦੇ ਹਨ ॥੬॥

ਪਉੜੀ ੭ (ਗੁਰਸਿੱਖ ਨਿਰ-ਹੰਕਾਰ ਜਤੀ ਹੈ)

ਗੋਰਖ ਜਤੀ ਸਦਾਇੰਦਾ; ਤਿਸੁ ਗੁਰ ਘਰਬਾਰੀ।

ਗੋਰਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਤੀ ਸਦਾਇੰਦਾ = ਕਹਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਤਿਸੁ = ਉਸ ਦਾ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਮਛਿੰਦਰ ਨਾਥ ਘਰਬਾਰੀ = ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਭਾਵ ਸ਼ਿਵ ਨਾਭ ਰਾਜੇ ਦੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਰਾਣੀ ਨਾਲ ਭੋਗ ਭੋਗਦਾ ਰਿਹਾ, ਇਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸਾਖੀ ੧੯ਵੀਂ ਵਾਰ ਦੀ ੧੭ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਵੇਖੋ।

ਸੁਕਰ ਕਾਣਾ ਹੋਇਆ; ਦੁਰਮੰਤ੍ਰ ਵੀਚਾਰੀ।

ਸ਼ੁਕਰਾਚਾਰਯ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਦੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਦੁਰਮੰਤ੍ਰ = ਖੋਟਾ ਮੰਤਰ ਵੀਚਾਰੀ = ਵਿਚਾਰਨ ਕਰਕੇ ਕਾਣਾ ਭਾਵ ਦਾਗ਼ੀ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਲਖਮਣ ਸਾਧੀ ਭੁਖ ਤੇਹ; ਹਉਮੈ ਹੰਕਾਰੀ।

(‘ਸਾਧੀ’ ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਲਖਮਣ ਨੇ ਭੁੱਖ ਤ੍ਰੇਹ ਨੂੰ ਸਾਧੀ = ਸਾਧਿਆ ਸੀ ਭਾਵ ਰਾਮ ਜੀ ਨਾਲ ਬਨ ਵਿਚ ੧੪ ਵਰ੍ਹੇ ਰਹਿ ਕੇ ਫਲਾਹਾਰੀ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਹਉਮੈ ਕਰਕੇ ਹੰਕਾਰੀ ਹੀ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਹਨੂਮਾਨ ਬਲਵੰਤ ਹੋਇ; ਚੰਚਲ ਮਤਿ ਭਾਰੀ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ ‘ਖਾਰੀ’)

ਹਨੂੰਮਾਨ ਵੱਡਾ ਬਲਵੰਤ = ਬਲਵਾਨ ਹੋਇ = ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਮਤ ਦਾ ਭਾਰੀ = ਵੱਡਾ ਚੰਚਲ ਸੀ।

ਭੈਰਉ ਭੂਤ ਕੁਸੂਤ ਸੰਗਿ; ਦੁਰਮਤਿ ਉਰਧਾਰੀ।

ਭੈਰਉ ਦੇ ਸੰਗਿ = ਨਾਲ ਹੀ ਕੁਸੂਤ = ਉਲਝੇ ਹੋਏ ਸੂਤ ਵਾਂਗ ਬੇ-ਮਰਿਆਦੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭੂਤਾਂ ਦਾ ਝੁੰਡ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਭੀ ਉਰਧਾਰੀ (ਉਰ + ਧਾਰੀ) ਉਰ = ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਦੁਰਮਤਿ = ਖੋਟੀ ਮਤ ਹੀ ਧਾਰੀ = ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਰੱਖੀ ਸੀ।

ਗੁਰ ਸਿਖੁ ਜਤੀ ਸਲਾਹੀਅਨ; ਜਿਨਿ ਹਉਮੈ ਮਾਰੀ ॥੭॥

ਇਸ ਲਈ ਗੁਰਸਿੱਖ ਜਤੀ ਹੀ ਸਲਾਹੀਅਨ = ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹਉਮੈ ਮਾਰੀ = ਮਾਰ ਲਈ ਹੈ ਭਾਵ ਜਤ ਤਾਂ ਰੱਖਿਆ ਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਨਾਲ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਰ ਲਿਆ ਹੈ॥੭॥

ਪਉੜੀ ੮ (ਗੁਰਸਿੱਖ ਸੱਚੇ ਸਤੀ ਹਨ)

ਹਰੀ ਚੰਦ ਸਤਿ ਰਖਿਆ; ਜਾਇ ਨਿਖਾਸ ਵਿਕਾਣਾ।

ਰਾਜੇ ਹਰੀ ਚੰਦ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸੱਤ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ ਤੇ ਕਾਂਸ਼ੀ ਦੀ ਨਿਖਾਸ = ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਜਾਇ = ਜਾ ਕੇ ਵਿਕਾਣਾ = ਵਿਕਿਆ ਸੀ।

ਸਾਖੀ ਰਾਜੇ ਹਰੀ ਚੰਦ ਦੀ—ਰਾਜਾ ਹਰੀ ਚੰਦ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਰੀਸ਼ਚੰਦਰ ਨਾਮ ਨਾਲ ਵੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਸੂਰਜਵੰਸ਼ ਦਾ ਅਠਾਈਵਾਂ ਰਾਜਾ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਰਾਜਾ ਤ੍ਰਿਸ਼ੰਕੂ ਸੀ। ਇਹ ਆਪਣੀ ਰਹਿਮਦਿਲੀ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਲਈ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਇਸ ਦਾ ਪਿਤਾ ਰਾਜਾ ਤ੍ਰਿਸ਼ੰਕੂ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਮੁਨੀ ਜੀ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਹੇ ਮੁਨੀ ਜੀ! ਮੈਨੂੰ ਸਣਦੇਹਾ ਸਵਰਗ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿਉ। ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਮੁਨੀ ਅੱਗੋਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਨ! ਤੂੰ ਯੱਗ ਆਦਿਕ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ ਕਰ, ਫਿਰ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਵਰਗ ਵਿਚ ਜਾਵੇਂਗਾ। ਪਰ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਣਦੇਹੀ ਹੀ ਸਵਰਗ ਵਿਚ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਚੰਗਾ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਮੁਨੀ ਜੀ, ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਧਾਰਦਾ। ਉਥੇ ਆਣ ਕੇ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਮਿਤ੍ਰ ਜੀ ਦਾ ਚੇਲਾ ਬਣਿਆ। ਵਿਸ਼ਵਾਮਿਤ੍ਰ ਨੇ ਰਾਜੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ੰਕੂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਸਣਦੇਹੀ ਸਵਰਗ ਵਿਚ

ਪਹੁੰਚਾਵਾਂਗਾ। ਜਦੋਂ ਵਿਸ਼ਵਾਮਿਤ੍ਰ ਰਾਜੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ੰਕੂ ਨੂੰ ਸਨਦੇਹੀ ਸਵਰਗ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਗੁਰੂ (ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਮੁਨੀ) ਤੋਂ ਬੇਮੁੱਖ ਹੋਇਆ ਜਾਣ ਕੇ ਸਵਰਗ ਵਿਚ ਥਾਂ ਨਾ ਦਿੱਤਾ। ਦੇਵਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਥੱਲੇ ਨੂੰ ਸੁੱਟਣ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਮਿਤ੍ਰ ਮੰਤਰਾਂ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਉੱਪਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾਵੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ੰਕੂ ਰਾਜਾ ਵਿਚਾਲੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ। (ਉਥੋਂ ਕਰਮਨਾਸ਼ਕਾ ਨਦੀ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਨੌਂਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਚਰਨ ਪਾ ਕੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਭੈੜੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ) ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਾਰੇ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜਾ ਹਰੀਚੰਦ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਮੁਨੀ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਗਿਆ। ਇਹ ਗੱਲ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਵਿਸ਼ਵਾਮਿਤ੍ਰ ਇਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਗ਼ੁੱਸੇ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਪਿਉ ਨੂੰ ਸਨਦੇਹੀ ਸਵਰਗ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾਵਾਂ ਤੇ ਇਹ ਮੇਰੀ ਸੇਵਕੀ ਛੱਡ ਕੇ ਮੇਰੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਮੁਨੀ ਦਾ ਚੇਲਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਈਰਖਾ ਦੇ ਕਰਕੇ ਰਾਜੇ ਹਰੀਚੰਦ ਨੂੰ ਸਬਕ ਸਿਖਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਨੇ ਸੂਰ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਬਾਗ਼ ਪੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਮਾਲੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਣ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਇਕ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਸੂਰ ਆਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰਾ ਬਾਗ਼ ਹੀ ਉਜਾੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਅਜੇ ਕੋਈ ਪੁੰਨ-ਦਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਸੂਰ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰ ਲਈਏ, ਫਿਰ ਹੀ ਕੋਈ ਪੁੰਨ-ਦਾਨ ਕਰਾਂਗੇ। ਸੋ ਰਾਜਾ ਘੋੜੇ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਸੂਰ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਮਗਰ ਗਿਆ। ਸੂਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜੰਗਲ ਵੱਲ ਭੱਜ ਗਿਆ, ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਉਜਾੜ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸੂਰ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਮਿਤ੍ਰ ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਖੂਹੀ ਉੱਪਰ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਸ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਬੁੱਲ੍ਹ ਸੁੱਕਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਮਾਸ਼ਕੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੇ ਦਾਨ ਅਜੇ ਕੀਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬਣਿਆ ਬੈਠਾ ਵਿਸ਼ਵਾਮਿਤ੍ਰ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਨ! ਤੂੰ ਬਹੁਤ ਉਦਾਸ ਲੱਗਦਾ ਹੈਂ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਸ ਲੱਗੀ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਂ ਦਾਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਈ ਅੰਨ ਜਲ ਛਕਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਨ! ਤੂੰ ਇਥੇ ਮੈਨੂੰ ਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਕਲਪ ਕਰ ਦੇ। ਸੰਕਲਪ ਕੀਤਾ ਤੇ ਦਾਨ ਕੀਤਾ, ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਕਰ ਕੇ ਪਾਣੀ ਪੀ ਲਿਆ ਤਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਮਿਤ੍ਰ ਨੇ ਸਰਾਪ ਨਾਲ ਇਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸਮੱਗਰੀ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇੱਕੀ ਭਾਰ ਦਾਨ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਤਾਂ ਇਸ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ, ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਭਾਰ ਦੇ ਬਦਲੇ ਲੈ ਲਿਆ ਤੇ ਰਾਜ ਭਾਗ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਦਾਨ ਦੇਣ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਪੂਰਾ ਕਰ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ’ਤੇ ਪੱਥਰ ਰੱਖ ਕੇ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਤੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਵੇਚਿਆ ਤੇ ਆਪ ਕਾਂਸ਼ੀ ਦੀ ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਇਕ ਚੰਡਾਲ ਕੋਲ ਵਿਕਿਆ। ਜਿਥੇ ਇਹ ਸ਼ਮਸ਼ਾਨ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਮੁਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾੜਦਾ ਸੀ ਤੇ ਚੰਡਾਲ ਵੱਲੋਂ ਹੁਕਮ ਸੀ ਕਿ ਸਵਾ ਰੁਪਈਆ ਲੈ ਕੇ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਸਕਾਰ ਕਰਨ ਦੇਣਾ। ਸੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਕ ਵਰ੍ਹਾ ਗੁਜ਼ਰ ਗਿਆ। ਉਧਰ ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਣੀ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਸਮੇਤ ਤੁਰੀ ਆਉਂਦੀ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਸੱਪ ਲੜ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਇਹ ਵਿਰਲਾਪ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਮਸ਼ਾਨ ਭੂਮੀ ਕੋਲ ਆਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਨਾਂ ਨੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਵੀ ਲਿਆ ਤੇ ਚਾਹਿਆ ਕਿ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਚਿਖਾ ’ਤੇ ਸੜ ਮਰੀਏ। ਰਾਜਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਕਿ ਸਵਾ ਰੁਪਈਆ ਲੈ ਕੇ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਸਕਾਰ ਕਰਨ ਦੇਣਾ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਰਾਣੀ ਵਿਰਲਾਪ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਸ਼ਮਸ਼ਾਨਘਾਟ ਦੇ ਬਾਹਰ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਲੈ ਕੇ ਬੈਠ ਗਈ। ਰੋਂਦੀ ਰੋਂਦੀ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਈ। ਉਧਰੋਂ ਕੁਝ ਚੋਰ, ਜੋ ਰਾਜੇ ਦੇ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਚੋਰੀ ਕਰ ਕੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁੱਖਣਾ ਸੁੱਖੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਹ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੰਤਣੀ ਜਾਣ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਇਕ ਹੀਰਿਆਂ ਦਾ ਹਾਰ ਪਾ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ। ਉਧਰੋਂ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਿਪਾਹੀ ਵੀ ਆ ਗਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਚੋਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਲੇ ਹੋਣਾ ਜਾਣ

ਕਰਕੇ ਫੜ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਸਿਪਾਹੀ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਸ਼ਮਸ਼ਾਨਘਾਟ ਲੈ ਆਏ ਤੇ ਚੰਡਾਲ ਨੇ ਹਰੀਚੰਦ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਦੇਵੇਂ। ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਜਾਣਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਜਦੋਂ ਕਿਰਪਾਨ ਕੱਢੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਹੱਥ ਫੜ ਲਿਆ। ਕਹਿੰਦੇ, ਹੇ ਰਾਜਨ! ਤੇਰਾ ਸਤ (ਦਾਨ) ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਸਾਰਾ ਰਾਜ-ਭਾਗ ਵੀ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਨ! ਮੰਗ, ਜੋ ਕੁਝ ਮੰਗਣਾ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਹੇ ਭਗਵਾਨ ਜੀ, ਜੇਕਰ ਆਪ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਹੋ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਨਗਰੀ ਹੀ ਸਵਰਗ ਨੂੰ ਜਾਵੇ, ਐਸਾ ਵਰਦਾਨ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ। ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹਾ—'ਤਥਾਸਤੂ', ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਦੋਂ ਸਵਰਗ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਈ ਬਿਬਾਣ ਚੜ੍ਹਾ ਲਏ, ਅਜੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੀ ਉੱਪਰ ਗਏ ਕਿ ਗਧਾ ਹੀਂਗ ਪਿਆ। ਹਰੀ ਚੰਦ ਨੂੰ ਹੰਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਹਰੀਚੰਦਾ! ਤੇਰੇ ਜਿੰਨਾ ਦਾਨੀ ਕੌਣ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਗਧੇ ਵੀ ਸਵਰਗ ਨੂੰ ਚੱਲੇ ਹਨ। ਉਸ ਹੰਕਾਰ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੀ ਪੁਰੀ ਉਥੇ ਹੀ ਰੁਕ ਗਈ। ਕਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰੀਚੰਦ ਸਵਰਗ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਨਗਰੀ ਸਮੇਤ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਨੇ ਫ਼ਰੇਬ ਨਾਲ ਇਸ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਇਸ ਦੀ ਉਸਤਤੀ ਕਰਾਈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੇ ਪੁੰਨ ਨਾਸ਼ ਹੋਣ ਤੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਵਰਗ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਜਦ ਇਹ ਸਵਰਗੋਂ ਡਿੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਇਸ ਨੇ ਈਸ਼ਵਰ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਭੁੱਲ ਬਖ਼ਸ਼ਾਈ ਤਾਂ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਉਥੇ ਹੀ ਰੁਕ ਗਿਆ।

ਬਲ ਛਲਿਆ ਸਤ ਪਾਲਦਾ; ਪਾਤਾਲ ਸਿਧਾਣਾ।

ਰਾਜਾ ਬਲ ਵੀ ਆਪਣਾ ਸਤ ਪਾਲਦਾ ਹੋਇਆ ਛਲਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਪਾਤਾਲ ਵਿਚ ਸਿਧਾਣਾ = ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਇਸ ਦੀ ਸਾਖੀ ੧੦ਵੀਂ ਵਾਰ ਦੀ ਤੀਜੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਵੇਖੋ।

ਕਰਨ ਸੁ ਕੰਚਨ ਦਾਨ ਕਰਿ; ਅੰਤੁ ਪਛੋਤਾਣਾ।

ਰਾਜਾ ਕਰਨ ਭੀ ਕੰਚਨ = ਸੋਨੇ ਦਾ ਦਾਨ ਕਰਿ = ਕਰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਸੁ = ਉਹ ਭੀ ਪਛੋਤਾਣਾ = ਪਛਤਾਇਆ।

ਰਾਜਾ ਕਰਣ ਰੋਜ਼ ਸਵਾ ਮਣ ਸੋਨਾ ਦਾਨ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਥੇ ਇਸ ਨੂੰ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕੁਝ ਨਾ ਮਿਲਿਆ, ਪਰ ਸੋਨੇ ਦੇ ਢੇਰਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਇਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਇਸ ਨੇ ਹੋਰ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਮੰਗੇ ਤਾਂ ਉੱਤਰ ਮਿਲਿਆ—ਜੋ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਸੋਨਾ ਦਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਤੈਨੂੰ ਸੋਨਾ ਹੀ ਮਿਲੇਗਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਬਹੁਤ ਪਛਤਾਇਆ। ਫਿਰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਦਿਨ ਦੀ ਮੋਹਲਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕਬੂਲ ਕੀਤੀ। ਫਿਰ ਇਹ ਜਗਤ 'ਤੇ ਆ ਗਿਆ। ਅਜੇ ਇਸ ਦੀ ਦੇਹ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਉੱਠ ਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ ਤੇ ਪਿਤਰ ਲੋਕ ਦਾ ਇਕ ਦਿਨ ਯੱਗ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਪਿਤਰ ਲੋਕ ਦਾ ਦਿਨ ਇਕ ਪੱਖ ਸਾਢੇ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਕਰਣ ਦੇ ਯੱਗ ਦਾ ਦਿਨ ਹੀ ਜਗਤ ਉੱਤੇ ਸ਼ਰਾਧ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋਏ ਹਨ।

ਸਤਿਵਾਦੀ ਹੋਇ ਧਰਮ ਪੁਤੁ; ਕੂੜ ਜਮਪੁਰਿ ਜਾਣਾ।

ਧਰਮ ਪੁਤੁ = ਪੁੱਤਰ ਰਾਜਾ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਭੀ ਸਤਵਾਦੀ ਹੋਇ = ਹੋਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਰਤਾ ਕੁ ਕੂੜ = ਝੂਠ ਬੋਲਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਭੀ ਜਮਪੁਰਿ = ਜਮਾਂ ਦੀ ਪੁਰੀ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਪਿਆ ਸੀ।

ਸਾਖੀ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਰਾਜੇ ਦੀ—ਜਦੋਂ ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਦਾ ਯੁੱਧ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ—ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਦ੍ਰੋਣਾਚਾਰਯ ਨਹੀਂ ਮਰਦਾ, ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਤੇਰੀ ਜਿੱਤ ਹੋਣੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਕਹਿ ਦੇਵੇਂ ਕਿ 'ਅਸ਼੍ਵਸਥਾਮਾ ਹਤੋ' ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਇਸ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਸੁਣਦਾ ਹੀ ਦ੍ਰੋਣਾਚਾਰਯ ਮੋਹ ਵੱਸ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਮਾਧੀ ਲੈ ਲਵੇਗਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਤਦ ਤੁਹਾਡੀ ਜਿੱਤ ਹੋ ਜਾਏਗੀ। ਪਰ ਧਰਮਪੁੱਤਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕਦੇ ਭੀ ਝੂਠ ਨਹੀਂ ਬੋਲਾਂਗਾ। ਫਿਰ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਹਾਥੀ ਦਾ ਨਾਮ ਅਸ਼੍ਵਸਥਾਮਾ ਰਖਾ ਕੇ ਕਿਹਾ—ਅਸੀਂ ਇਸ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵਾਂਗੇ, ਤੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਕਹਿ ਦੇਵੀਂ ਕਿ 'ਅਸ਼੍ਵਸਥਾਮਾ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ', ਪਰ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ 'ਹਾਥੀ' ਪਦ ਨਾਲ ਨਾ ਕਹੀਂ। ਪਰ ਧਰਮਪੁੱਤਰ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਨਾ ਮੰਨੀ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ—ਤੂੰ ਇਉਂ ਕਹਿ ਦੇਵੀਂ ਕਿ 'ਅਸ਼੍ਵਸਥਾਮਾ ਹਤੋ' ਨਰੋ ਕਿ ਕੁੰਚਰੋ, ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਈ। ਜਦ ਹਾਥੀ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਧਰਮ ਪੁੱਤਰ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਨੇ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਅਸ਼੍ਵਸਥਾਮਾ ਹਤੋ', ਪਰ ਜਦ ਉਸ ਨੇ ਅਗਲਾ ਪਦ 'ਨਰੋ ਕਿ ਕੁੰਚਰੋ', ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ" ਆਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਧੌਂਸੇ, ਨਗਾਰੇ ਵਜਵਾ ਦਿੱਤੇ। ਜਿਸ ਰੌਲੇ ਕਰਕੇ ਦ੍ਰੋਣਾਚਾਰਯ ਅਗਲਾ ਪਦ ਸੁਣ ਹੀ ਨਾ ਸਕਿਆ ਅਤੇ 'ਅਸ਼੍ਵਸਥਾਮਾ ਹਤੋ' ਵਾਕ ਸੁਣਦਾ ਹੀ ਧਨੁਖ ਦੇ ਗੋਸ਼ੇ ਉੱਤੇ ਸਿਰ ਟੇਕ ਕੇ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਧ੍ਰਿਸ਼ਟਦੁਯਮਨ ਨੇ ਸਮਾਂ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤੀਰ ਮਾਰ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।

ਜਦ ਪੰਜੇ ਪਾਂਡਵ ਰਾਜ-ਕਾਜ ਤੋਂ ਉਦਾਸ ਹੋ ਕੇ ਬਰਫ਼ ਵਿਚ ਗਲ ਮਰਨ ਲਈ ਹਿਮਾਲਿਆ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ ਤਾਂ ਨਕੁਲ, ਸਹਿਦੇਵ, ਭੀਮ, ਅਰਜਨ ਤੇ ਦਰੋਪਤੀ ਦੇ ਬਰਫ਼ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਧਰਮ ਪੁੱਤਰ ਲਈ ਇੰਦਰ ਲੋਕ ਵਿੱਚੋਂ ਬਿਬਾਣ ਆਇਆ। ਆਪ ਉਸ ਵਿਚ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਦਰੋਪਤੀ ਸਣੇ ਚੌਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਰੋਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਧਰਮੀ ਰਾਜੇ ਨੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ—ਮੇਰਾ ਬਿਬਾਣ ਇਥੇ ਹੀ ਉਤਾਰ ਦਿਉ, ਜਦ ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਤੇ ਧਰਮ ਪਤਨੀ ਨਰਕ ਵਿਚ ਪਏ ਹਨ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਮੈਂ ਸਵਰਗ ਵਿਚ ਜਾਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਕੁੰਭੀ ਨਰਕ ਭੀ ਮੇਰੇ ਲਈ ਲੱਖਾਂ ਸਵਰਗਾਂ ਨਾਲੋਂ ਸੁਖਦਾਇਕ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੀ ਧਰਮ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਛਾਲ ਮਾਰਦਿਆਂ ਹੀ ਨਰਕ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਸਵਰਗ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਿਆ ਫਿਰ ਕੋਲੋਂ ਧਰਮਰਾਜ ਨੇ ਕਿਹਾ—ਹੇ ਪੁੱਤਰ! ਤੂੰ ਭਰਮ ਮਾਤਰ ਝੂਠ ਬੋਲਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਫਲ ਭੋਗਣ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਭਰਮ ਮਾਤਰ ਨਰਕ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਇਥੋਂ ਗੋ-ਧਾਮ ਵਿਚ ਪਧਾਰੋ, ਤੇਰੇ ਚਾਰ ਭਰਾ ਤੇ ਸਤਵੰਤੀ ਦਰੋਪਤੀ ਸਣੇ ਉਥੇ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਜਤੀ ਸਤੀ ਸੰਤੋਖੀਆ; ਹਉਮੈ ਗਰਬਾਣਾ।

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜਤੀ, ਸਤੀ, ਸੰਤੋਖੀ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੋਏ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹਉਮੈ ਤੇ ਗਰਬਾਣਾ = ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਰਹੇ।

ਗੁਰ ਸਿਖ ਰੋਮ ਨ ਪੁਜਨੀ; ਬਹੁ ਮਾਣੁ ਨਿਮਾਣਾ ॥੮॥

('ਪੁੱਜਨੀ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਇਸ ਕਰਕੇ ਜੋ ਉਪਰੋਕਤ ਗਿਣੇ ਹਨ, ਉਹ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਰੋਮ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਭੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਪੁਜਨੀ = ਪੁੱਜ ਸਕਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਸਿੱਖ ਬਹੁ = ਬਹੁਤੇ ਮਾਣ ਵਾਲੇ ਹੋ ਕੇ ਭੀ ਨਿਮਾਣੇ ਹੋ ਕੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ॥੮॥

ਪਉੜੀ ੯ (ਗੁਰਸਿੱਖ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਹਨ)

ਮੁਸਲਮਾਣਾਂ ਹਿੰਦੂਆਂ; ਦੁਇ ਰਾਹ ਚਲਾਏ।

ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਦੁਇ = ਦੋ ਰਾਹ = ਰਸਤੇ (ਪੰਥ) ਚਲਾਏ ਹਨ।

ਮਜਹਬ ਵਰਨ ਗਣਾਇੰਦੇ; ਗੁਰੁ ਪੀਰੁ ਸਦਾਏ।

ਮੁਸਲਮਾਨ ਆਪਣੇ ਚਾਰ ਮਜ਼ਹਬ (ਸ਼ੀਆ, ਸੁੰਨੀ, ਰਾਫ਼ਜ਼ੀ, ਇਮਾਮਸਾਫ਼ੀ) ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਚਾਰ ਵਰਨ (ਖੱਤਰੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਸ਼ੂਦ, ਵੈਸ਼) ਗਣਾਇੰਦੇ = ਗਿਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਪੀਰ ਸਦਾਏ = ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਸਿਖ ਮੁਰੀਦ ਪਖੰਡ ਕਰਿ; ਉਪਦੇਸ ਦ੍ਰਿੜਾਏ।

ਹਿੰਦੂ ਸਿਖ = ਚੇਲੇ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮੁਰੀਦ = ਸੇਵਕ ਪਖੰਡ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦ੍ਰਿੜਾਏ = ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਧਿਆਇੰਦੇ; ਹਉਮੈ ਗਰਬਾਏ।

ਹਿੰਦੂ ਰਾਮ ਰਾਮ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਰਹੀਮ ਨੂੰ ਧਿਆਇੰਦੇ = ਧਿਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਉਮੈ ਤੇ ਗਰਬਾਏ = ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਮਕਾ ਗੰਗ ਬਨਾਰਸੀ; ਪੂਜ ਜਾਰਤ ਆਏ।

('ਮੱਕਾ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਮੁਸਲਮਾਨ ਮੱਕੇ ਦੀ ਜਾਰਤ = ਜ਼ਿਆਰਤ (ਯਾਤਰਾ) ਕਰਨ ਲਈ ਆਏ = ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਯਾਤਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਗੰਗਾ ਤੇ ਬਨਾਰਸੀ = ਕਾਂਸ਼ੀ ਦੀ ਪੂਜ = ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਰੋਜੇ ਵਰਤ ਨਿਮਾਜ਼ ਕਰਿ; ਡੰਡਉਤ ਕਰਾਏ।

ਮੁਸਲਮਾਨ ਰੋਜ਼ੇ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਤੇ ਨਿਮਾਜ਼ ਕਰਿ = ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਵਰਤ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਤੇ ਡੰਡਉਤ = ਡੰਡੇ ਵਤ ਲੰਮੇ ਪੈ ਕੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਕਰਾਏ = ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰੁਸਿਖ ਰੋਮ ਨ ਪੁਜਨੀ; ਜੋ ਆਪ ਗਵਾਏ॥੯॥

ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਇਕ ਰੋਮ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਭੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਪੁਜਨੀ = ਪੁੱਜ ਸਕਦੇ, ਜੋ = ਜਿਹੜੇ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਨੂੰ ਗਵਾਏ = ਗਵਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ॥੯॥

ਪਉੜੀ ੧੦ (ਗੁਰਸਿੱਖ ਹਿੰਦੂ ਮਤ-ਮਤਾਂਤ੍ਰਾਂ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਹੈ)

ਛਿਅ ਦਰਸਨ ਵਰਤਾਇਆ; ਚਉਦਹ ਖਨਵਾਦੇ।

ਛਿਅ = ਛੇ ਦਰਸ਼ਨ (ਜੋਗੀ, ਜੰਗਮ, ਸਰੇਵੜੇ, ਸੰਨਿਆਸੀ, ਬਿਪਰ, ਦਰਵੇਸ਼) ਭੀ ਚਉਦਹ = ਚੌਦਾਂ ਖਨਵਾਦੇ = ਵਿੱਦਿਆ (ਚਾਰ ਵੇਦ, ਛੇ ਵੇਦਾਂਗ, ਨਿਆਇ, ਮੀਮਾਂਸਾ, ਪੁਰਾਣ ਅਤੇ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤਰ) ਦੇ ਝਗੜਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਵਰਤਾਇਆ = ਵਰਤਦੇ ਹਨ।

ਨੋਟ : ਚੌਦਾਂ ਵਿੱਦਿਆਂ ਦੀ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ੩੭ਵੀਂ ਵਾਰ ਦੀ ਚੌਥੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਵੇਖੋ।

ਘਰੈ ਘੁੰਮਿ ਘਰਬਾਰੀਆਂ; ਅਸਵਾਰ ਪਿਆਦੇ।

ਅਸਵਾਰ = ਘੋੜੇ ਉੱਤੇ ਸਵਾਰ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਚਾਕਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਿਆਦੇ = ਪੈਦਲ ਨੌਕਰ ਜੋ ਘਰਬਾਰੀਆ = ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਹਨ, ਇਹ ਸਭ ਘਰੈ = ਘਰਾਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀਆਂ ਘੁੰਮਿ = ਘੁੰਮਣਘੇਰੀਆਂ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਸੰਨਿਆਸੀ ਦਸ ਨਾਮ ਧਰਿ; ਕਰਿ ਵਾਦ ਕਵਾਦੇ।

ਸੰਨਿਆਸੀ ਆਪਣੇ ਫ਼ਿਰਕਿਆਂ ਦੇ ਦਸ ਨਾਮ (ਤੀਰਥ, ਆਸ਼ਰਮ, ਵਣ, ਅਰਣਯ, ਗਿਰ, ਪਰਬਤ, ਸਾਗਰ, ਸਰਸਵਤੀ, ਭਾਰਤੀ, ਪੁਰੀ) ਧਰਿ = ਰੱਖ ਕੇ ਆਪਸੀ ਸੰਬਾਦ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਕਵਾਦੇ = ਉੱਤਰ ਦੇਣ ਸਮੇਂ ਵਾਦ = ਝਗੜਾ ਕਰਿ = ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਰਾਵਲ ਬਾਰਹ ਪੰਥ ਕਰਿ; ਫਿਰਦੇ ਉਦਮਾਦੇ।

ਰਾਵਲ = ਜੋਗੀ ਆਪਣੇ ਬਾਰਹ = ਬਾਰਾਂ ਪੰਥ (ਹੇਤ, ਪਾਵ, ਆਈ, ਗਮਯ, ਪਾਗਲ, ਗੋਪਾਲ, ਕੰਥੜੀ, ਬਨ, ਧੂਜ, ਝੋਲੀ, ਰਾਵਲ, ਦਾਸ) ਕਰਿ = ਬਣਾ ਕੇ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਉਦਮਾਦੇ = ਮਤਵਾਲੇ ਤੇ ਸ਼ੁਦਾਈ ਹੋਏ ਫਿਰਦੇ ਹਨ।

ਜੈਨੀ ਜੂਠ ਨ ਉਤਰੈ; ਜੂਠੇ ਪਰਸਾਦੇ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਜੂਠੇ ਖਾਂਦੇ ਨਿਤ ਪਰਸਾਦੇ')

ਜੈਨ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਜੈਨੀਆਂ ਦੀ ਜੂਠ ਨ = ਨਹੀਂ ਉਤਰੈ = ਉਤਰਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਆਪਣੇ ਚੇਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਬਚੀਆਂ ਜੂਠੀਆਂ ਪਰਸਾਦੇ = ਰੋਟੀਆਂ ਖਾਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰੁ ਸਿਖ ਰੋਮ ਨ ਪੁਜਨੀ; ਧੁਰਿ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦੇ ॥੧੦॥

('ਪੁੱਜਨੀ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਇਹ ਸਭ ਫ਼ਿਰਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੇ ਇਕ ਰੋਮ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਭੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਪੁਜਨੀ = ਪੁੱਜ ਸਕਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਟੇਕ ਧੁਰ ਤੋਂ ਹੀ ਜੋ ਆਦਿ = ਮੁੱਢ ਸਰੂਪ ਤੇ ਜੁਗਾਦੇ = ਚੌਹਾਂ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਆਦਿ ਤੋਂ ਜੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੈ, ਉਸ 'ਤੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ॥੧੦॥

ਪਉੜੀ ੧੧ (ਗੁਰਸਿੱਖ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮੱਤਾਂ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਹੈ)

ਬਹੁ ਸੁੰਨੀ ਸੀਅ ਰਾਫਜ਼ੀ; ਮਜ਼ਹਬ ਮਨ ਭਾਣੇ।

ਬਹੁ = ਬਹੁਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਸੁੰਨੀ, ਸੀਆ, ਰਾਫ਼ਜ਼ੀ ਆਦਿ ਮਜ਼ਹਬ ਭਾਣੇ = ਚੰਗੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ।

ਮੁਲਹਿਦ ਹੋਇ ਮੁਨਾਫਕਾ; ਸਭ ਭਰਮ ਭੁਲਾਣੇ।

ਮੁਲਹਿਦ = ਧਰਮ ਤੋਂ ਬੇਮੁੱਖ ਹੋਏ ਤੇ ਮੁਨਾਫਕਾ = ਪਾਖੰਡੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਇਹ ਸਭਿ = ਸਾਰੇ ਭਰਮਾਂ-ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਵਿਚ ਭੁਲਾਣੇ = ਭੁੱਲੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਈਸਾਈ ਮੂਸਾਈਆਂ; ਹਉਮੈ ਹੈਰਾਣੇ।

ਹਜ਼ਰਤ ਈਸਾ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਈਸਾਈ ਤੇ ਮੂਸਾਈਆਂ = ਮੂਸਾ ਪੈਗ਼ੰਬਰ ਦਾ ਮਤ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਆਪੋ-ਆਪਣੀ ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਹੈਰਾਣੇ = ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।

ਹੋਇ ਫਿਰੰਗੀ ਅਰਮਨੀ; ਰੂਮੀ ਗਰਬਾਣੇ।

ਫਿਰੰਗੀ = ਫ਼ਿਰੰਗ ਦੇ ਨਿਵਾਸੀ, ਅਰਮਨੀ = ਅਰਮਾਨੀਆਂ ਦੇ ਨਿਵਾਸੀ ਅਤੇ ਰੂਮੀ = ਰੂਮ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਿਵਾਸੀ ਇਹ ਸਭ ਭੀ ਗਰਬਾਣੇ = ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਮਤਵਾਲੇ ਹੋਏ ਫਿਰਦੇ ਹਨ।

ਕਾਲੀ ਪੋਸ ਕਲੰਦਰਾ; ਦਰਵੇਸ ਦੁਗਾਣੇ।

ਕਾਲੀ ਪੋਸ = ਸਿਆਹ ਪੁਸ਼ਾਕ ਪਹਿਨਣ ਵਾਲੇ, ਕਲੰਦਰਾ = ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਦੇ ਪੰਜ ਦਰਜਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੰਜਵੇਂ ਦਰਜੇ ਦੇ ਤਿਆਗੀ ਫ਼ਕੀਰ, ਦਰਵੇਸ਼ ਤੇ ਦੁਗਾਣੇ = ਨਿਮਾਜ਼ ਸਮੇਂ ਦੋ ਰੁਕਾਤਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਇਹ ਵੀ ਸਭ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹਨ।

ਗੁਰੁ ਸਿਖ ਰੋਮ ਨ ਪੁਜਨੀ; ਗੁਰ ਹਟਿ ਵਿਕਾਣੇ ॥੧੧॥

(‘ਪੁੱਜਨੀ’ ਤੇ ‘ਹੱਟਿ’ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਇਹ ਸਭ ਫ਼ਿਰਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੇ ਇਕ ਰੋਮ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਭੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਪੁਜਨੀ = ਪੁੱਜ ਸਕਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਸਿੱਖ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਾਧਸੰਗਤ ਰੂਪ ਹਟਿ = ਹੱਟੀ ਉੱਤੇ ਵਿਕਾਣੇ = ਵਿੱਕ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰ ਉੱਤੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਨਿਛਾਵਰ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ॥੧੧॥

ਪਉੜੀ ੧੨ (ਕਰਮ ਧਰਮ ਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ)

ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮ ਸਾਧਨਾ; ਹਠ ਨਿਗ੍ਰਹ ਕਰਣੇ।

(‘ਹਠ’ ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਜਪ = ਮਨ ਕਰਕੇ ਮੰਤਰਾਂ ਦੇ ਜਾਪ ਕਰਨੇ, ਤਪ = ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰਨੀ, ਇੰਦਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸੰਜਮ ਕਰਨ ਦੀ ਸਾਧਨਾ ਕਰਨੀ ਅਤੇ ਨਿਗ੍ਰਹ = ਇੰਦਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਹਠ ਕਰਨੇ।

ਜਪ—ਇਹ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:

(੧) ਸਾਂਤਕੀ = ਮਨ ਦਾ ਬਿਸਰਾਮ ਪਾ ਜਾਣਾ।
(੨) ਰਾਜਸੀ = ਇੰਦਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦਮਨ ਕਰਨਾ ਪਰ ਮਨ ਦਾ ਫੁਰਨਾ ਨਾ ਰੁਕਣਾ।
(੩) ਤਾਮਸੀ = ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਜਾਪ ਕਰਨਾ।

ਤਪ—ਇਹ ਵੀ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ:

(੧) ਸਾਂਤਕੀ = ਚਿੱਤ ਦੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਕਰਨੀ।
(੨) ਰਾਜਸੀ = ਇੰਦਰੀਆਂ ਦਾ ਦਮਨ ਕਰ ਕੇ ਰੱਖਣਾ।
(੩) ਤਾਮਸੀ = ਜਲਧਾਰਾ ਕਰਨੇ, ਧੂਣੀਆਂ ਤਾਉਣੀਆਂ, ਵਰਤ ਰੱਖਣੇ ਆਦਿ।

ਵਰਤ ਨੇਮ ਤੀਰਥ ਘਣੇ; ਅਧਿਆਤਮ ਧਰਣੇ।

ਵਰਤ ਰੱਖਣੇ, ਤੀਰਥਾਂ ਉੱਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਆਦਿ ਘਣੇ = ਬਹੁਤ ਨੇਮ ਕਰਨੇ ਅਤੇ ਅਧਿਆਤਮ = ਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਧਰਣੇ = ਧਾਰਨੀ ਹੋਣਾ।

ਦੇਵੀ ਦੇਵਾ ਦੇਹੁਰੇ; ਪੂਜਾ ਪਰਵਰਣੇ।

ਦੇਵੀ, ਦੇਵਾ = ਦੇਵਤਿਆਂ ਅਤੇ ਦੇਹੁਰੇ = ਮੰਦਰਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਲਈ ਪਰਵਰਣੇ = ਤਤਪਰ ਭਾਵ ਤਿਆਰ ਰਹਿਣਾ।

ਹੋਮ ਜੱਗ ਬਹੁ ਦਾਨ ਕਰਿ; ਮੁਖ ਵੇਦ ਉਚਰਣੇ।

('ਉੱਚਰਣੇ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਬਹੁ = ਬਹੁਤ ਹੋਮ = ਹਵਨ ਕਰਨੇ, ਯੱਗ ਕਰਨੇ, ਦਾਨ-ਪੁੰਨ ਕਰਿ = ਕਰਨੇ ਅਤੇ ਮੁਖੋਂ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਉਚਰਣੇ = ਉਚਾਰਨਾ।

ਕਰਮ ਧਰਮ ਭੈ ਭਰਮ ਵਿਚਿ; ਬਹੁ ਜੰਮਣ ਮਰਣੇ।

ਅਜਿਹੇ ਕਰਮਾਂ ਧਰਮਾਂ ਤੇ ਭੈ = ਡਰ ਵਿਚ, ਭਰਮ = ਭਰਮਾਂ ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਵਿਚ ਬਹੁ = ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜੰਮਣ ਮਰਣੇ = ਜੰਮਦੇ ਮਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਆਵਾਗਵਣ ਦੇ ਚੱਕਰਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲ ਸਾਧ ਸੰਗਿ; ਮਿਲਿ ਦੁਤਰੁ ਤਰਣੇ ॥੧੨॥

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਲਈ ਸਾਧਸੰਗਤ ਹੀ ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ ਸੁਖ ਫਲ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਉਹ ਦੁਤਰੁ = ਨਾ ਤਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਰਣੇ = ਤਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥੧੨॥

ਪਉੜੀ ੧੩ (ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਹੈ)

ਉਦੇ ਅਸਤਿ ਵਿਚਿ ਰਾਜ ਕਰਿ; ਚਕ੍ਰਵਰਤਿ ਘਨੇਰੇ।

ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਉਦੇ = ਚੜ੍ਹਦੇ ਤੋਂ ਅਸਤਿ = ਲਹਿੰਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਰਾਜ ਕਰਿ = ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਘਨੇਰੇ = ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਰਾਜੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਅਰਬ ਖਰਬ ਲੈ ਦਰਬ ਨਿਧਿ; ਰਸ ਭੋਗਿ ਚੰਗੇਰੇ।

ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅਰਬਾਂ ਖਰਬਾਂ ਦੇ ਨਿਧਿ = ਖ਼ਜ਼ਾਨਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦਰਬ = ਪੈਸੇ ਲੈ ਕੇ ਚੰਗੇਰੇ = ਚੰਗੇ ਰਸਾਂ ਦਾ ਭੋਗ ਭੋਗਦੇ ਹਨ।

ਨਰਪਤਿ ਸੁਰਪਤਿ ਛਤ੍ਰਪਤਿ; ਹਉਮੈ ਵਿਚਿ ਘੇਰੇ।

ਨਰਪਤਿ = ਪ੍ਰਜਾਪਤੀ ਰਾਜੇ, ਸੁਰਪਤਿ = ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਇੰਦਰ, ਛਤ੍ਰਪਤਿ = ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਰਾਜੇ, ਇਹ ਸਭ ਹਉਮੈ = ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਘਿਰੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਸਿਵ ਲੋਕਹੁੰ ਚੜ੍ਹਿ ਬ੍ਰਹਮ ਲੋਕ; ਬੈਕੁੰਠ ਵਸੇਰੇ।

ਕਈ ਰਾਜੇ ਸ਼ਿਵ ਲੋਕਹੁੰ = ਲੋਕ ਤੋਂ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਲੋਕ ਅਤੇ ਬੈਕੁੰਠ ਦੇ ਵਸੇਰੇ = ਵਾਸੀ ਹੋਏ ਹਨ।

ਚਿਰ ਜੀਵਣੁ ਬਹੁ ਹੰਢਣਾ; ਹੋਹਿ ਵਡੇ ਵਡੇਰੇ।

ਕਈ ਚਿਰ ਜੀਵਣੁ = ਚਿਰ ਤਕ ਜਿਊਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਬਹੁ = ਬਹੁਤ ਉਮਰਾਂ ਹੰਢਣਾ = ਹੰਢਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਡੇ ਵਡੇਰੇ = ਵੱਡਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲ ਅਗਮ ਹੈ; ਹੁਇ ਭਲੇ ਭਲੇਰੇ ॥੧੩॥

ਪਰ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਸੁਖ ਫਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਅਗਮ = ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰਮੁਖ ਭਲੇ ਭਲੇਰੇ = ਭਲਿਆਂ ਤੋਂ ਭਲੇ ਹੁਇ = ਹੋਏ ਹਨ ॥੧੩॥

ਪਉੜੀ ੧੪ (ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਹਨ)

ਰੂਪ ਅਨੂਪ ਸਰੂਪ ਲਖ; ਹੁਇ ਰੰਗ ਬਿਰੰਗੀ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਰੂਪ = ਖ਼ੂਬਸੂਰਤੀਆਂ, ਅਨੂਪ = ਉਪਮਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਰੰਗ-ਬਿਰੰਗੇ ਤੇ ਸਰੂਪ = ਸੋਹਣੇ ਰੂਪ ਹੁਇ = ਹੋਣ।

ਰਾਗ ਨਾਦ ਸੰਬਾਦ ਲਖ; ਸੰਗਤਿ ਅਭੰਗੀ।

ਰਾਗਾਂ ਤੇ ਨਾਦ = ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸੰਬਾਦ = ਚਰਚਾ ਦੀਆਂ ਲੱਖਾਂ ਅਭੰਗੀ = ਅਖੰਡ ਸਰੂਪ ਭਾਵ ਇਕ-ਰਸ ਸੰਗਤਾਂ ਹੋਣ।

ਗੰਧ ਸੁਗੰਧਿ ਮਿਲਾਪ ਲਖ; ਅਰਗਜੇ ਅਦੰਗੀ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਅਦੰਗੀ = ਦਾਗ਼ ਰਹਿਤ ਗੰਧ = ਸੁਗੰਧੀ ਤੇ ਸੁਗੰਧਿ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਤੋਂ ਬਣੇ ਅਰਗਜੇ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸੁਗੰਧ ਵਾਲੇ ਅਤਰ ਆਦਿ ਪਦਾਰਥ ਹੋਣ।

ਛਤੀਹ ਭੋਜਨ ਪਾਕਸਾਲ; ਰਸ ਭੋਗ ਸੁਢੰਗੀ।

ਪਾਕਸਾਲ = ਰਸੋਈ ਵਿਚ ਛਤੀਹ = ਛੱਤੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੋਜਨ ਤੇ ਹੋਰ ਰਸਾਂ ਦੇ ਭੋਗ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥ ਸੁਢੰਗੀ = ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਦੇ ਹੋਣ।

ਪਾਟ ਪਟੰਬਰ ਗਹਿਣਿਆਂ; ਸੋਹਹਿ ਸਰਬੰਗੀ।

ਪਾਟ = ਸੂਤੀ ਤੇ ਪਟੰਬਰ = ਰੇਸ਼ਮੀ ਬਸਤਰ ਤੇ ਗਹਿਣੇ ਸਰਬੰਗੀ = ਸਾਰੇ ਅੰਗਾਂ 'ਤੇ ਸੋਹਹਿ = ਸ਼ੋਭਦੇ ਹੋਣ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲ ਅਗਮ ਹੈ; ਗੁਰੁਸਿਖ ਸਹਲੰਗੀ ॥੧੪॥

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਸੁਖ ਫਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਅਗਮ = ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ, ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਹਲੰਗੀ = ਨਾਲ ਦੇ ਸਾਥੀ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ॥੧੪॥

ਪਉੜੀ ੧੫ (ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਮਨ ਬੁੱਧ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ)

ਲਖ ਮਤਿ ਬੁਧਿ ਸੁਧਿ ਲਖ; ਲਖ ਉਕਤਿ ਚਤੁਰਾਈ।

ਲੱਖਾਂ ਮੱਤਾਂ, ਲੱਖਾਂ ਬੁੱਧੀਆਂ, ਲੱਖਾਂ ਸੁਧਿ = ਸੋਝੀਆਂ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਉਕਤਿ = ਜੁਗਤੀਆਂ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਚਤੁਰਾਈਆਂ ਹੋਣ।

ਲਖ ਬਲ ਬਚਨ ਬਿਬੇਕ ਲਖ; ਪਰਕਿਰਤਿ ਕਮਾਈ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਬਲ = ਤਾਕਤ ਵਾਲੇ, ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਬਿਬੇਕ = ਗਿਆਨ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਨਿਰਣੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਚਨ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਪਰਕਿਰਤਿ = ਮਾਇਆ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀਆਂ ਕਮਾਈਆਂ ਹੋਣ।

ਲਖ ਸਿਆਣਪ ਸੁਰਤਿ ਲਖ; ਲਖ ਸੁਰਤਿ ਘੜਾਈ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਸਿਆਣਪਾਂ, ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਸੁਰਤਿ = ਸੋਝੀਆਂ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਸੁਰਤਿ ਨੂੰ ਘੜਾਈ = ਘੜਨ ਦੇ ਸਾਧਨ ਹੋਣ।

ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਸਿਮਰਣ ਸਹੰਸ; ਲਖ ਪਤਿ ਵਡਿਆਈ।

ਸਹੰਸ = ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਗਿਆਨ, ਧਿਆਨ, ਸਿਮਰਨ ਦੀਆਂ ਜੁਗਤੀਆਂ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਪਤਿ = ਇੱਜ਼ਤਾਂ ਤੇ ਵਡਿਆਈਆਂ ਹੋਣ।

ਹਉਮੈ ਅੰਦਰਿ ਵਰਤਣਾ; ਦਰਿ ਥਾਇ ਨ ਪਾਈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਧਨਾਂ ਦੇ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਭੀ ਜੋ ਹਉਮੈ = ਹੰਕਾਰ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਵਰਤਣਾ = ਵਰਤਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰ ਉੱਤੇ ਥਾਇ = ਥਾਂ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਾਈ = ਪਾਉਂਦੇ ਭਾਵ ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲ ਅਗਮ ਹੈ; ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਣਾਈ ॥੧੫॥

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਸੁਖ ਫਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਅਗਮ = ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸੁਖ ਫਲ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਰਣਾਈ = ਸ਼ਰਨ ਪੈਣ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥੧੫॥

ਪਉੜੀ ੧੬ (ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ)

ਸਤਿ ਸੰਤੋਖ ਦਇਆ ਧਰਮੁ; ਲਖ ਅਰਥ ਮਿਲਾਹੀ।

ਸਤਿ, ਸੰਤੋਖ, ਦਇਆ, ਧਰਮ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਅਰਥ = ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਆਪਸੀ ਮਿਲਾਹੀ = ਮੇਲ ਹੋਣਾ।

ਧਰਤਿ ਅਗਾਸ ਪਾਣੀ ਪਵਣ; ਲਖ ਤੇਜ ਤਪਾਹੀ।

ਲੱਖਾਂ ਧਰਤਿ = ਧਰਤੀਆਂ, ਲੱਖਾਂ ਅਗਾਸ = ਆਕਾਸ਼, ਲੱਖਾਂ ਪਾਣੀ, ਲੱਖਾਂ ਪਵਣ = ਹਵਾਵਾਂ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਤੇਜ = ਅਗਨੀਆਂ ਤਪਾਹੀ = ਤਪਾਈਆਂ ਹੋਣ ਭਾਵ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹੋਣ।

ਖਿਮਾਂ ਧੀਰਜ ਲਖ ਲਖ; ਮਿਲਿ ਸੋਭਾ ਸਰਮਾਹੀ।

ਲੱਖਾਂ ਖਿਮਾਂ, ਲੱਖਾਂ ਧੀਰਜ ਅਤੇ ਸੋਭਾ = ਵਡਿਆਈ ਤੇ ਸਰਮਾਹੀ = ਵੈਰਾਗ ਭੀ ਮਿਲ ਜਾਵੇ।

ਸਾਂਤਿ ਸਹਜ ਸੁਖ ਸੁਕ੍ਰਿਤਾ; ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਕਰਾਹੀ।

ਜੇ ਲੱਖ ਸਾਂਤਿ = ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਾਲੇ, ਸਹਿਜ ਵਾਲੇ, ਸੁਖ ਵਾਲੇ, ਸੁਕ੍ਰਿਤਾ = ਪੁੰਨ ਕਰਮ ਤੇ ਭਾਉ = ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਭਗਤਿ = ਭਗਤੀਆਂ ਕਰਾਹੀ = ਕਰ ਲਈਆਂ ਜਾਣ।

ਸਗਲ ਪਦਾਰਥ ਸਗਲ ਫਲ; ਆਨੰਦ ਵਧਾਹੀ।

ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਗਲ = ਸਾਰਿਆਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਸਗਲ = ਸਾਰੇ ਫਲ ਅਨੰਦ ਵਧਾਹੀ = ਵਧਾ ਦੇਣ, ਤਾਂ ਵੀ :

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲ ਪਿਰਮ ਰਸ;
ਇਕ ਤਿਲੁ ਨ ਪੁਜਾਹੀ ॥੧੬॥

('ਪੁੱਜਾਹੀ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਪਿਰਮ = ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਰੂਪ ਸੁਖ ਫਲ ਦੇ ਇਕ ਤਿਲ ਮਾਤਰ ਭੀ ਬਰਾਬਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਪੁਜਾਹੀ = ਪੁੱਜ ਸਕਦੇ ॥੧੬॥

ਪਉੜੀ ੧੭ (ਗੁਰਸਿੱਖ)

ਲਖ ਲਖ ਜੋਗ ਧਿਆਨ ਮਿਲਿ; ਧਰਿ ਧਿਆਨ ਬਹੰਦੇ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਜੋਗ ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜੋਗੀ, ਲੱਖਾਂ ਧਿਆਨ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਧਿਆਨੀ ਪੁਰਸ਼ ਮਿਲ ਕੇ ਧਿਆਨ ਧਰ ਕੇ ਬਹੰਦੇ = ਬੈਠਦੇ ਹਨ।

ਲਖ ਲਖ ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਸਾਧਿ; ਨਿਜ ਆਸਣ ਸੰਦੇ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਸੁੰਨ = ਅਫੁਰ ਸਮਾਧੀ ਵਾਲੇ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਨਿਜ = ਆਪਣੀ ਆਸਣ = ਬੈਠਣ ਸੰਦੇ = ਦੀ ਵਿਧੀ ਨੂੰ ਸਾਧਿ = ਸਾਧਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਸਭ ਕਰਮ ਆਪਣੇ ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਲਖ ਸੇਖ ਸਿਮਰਣ ਕਰਹਿਂ; ਗੁਣ ਗਿਆਨ ਗਣੰਦੇ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਸੇਖ = ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਸਿਮਰਨ ਕਰਹਿਂ = ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਲੋਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣ ਤੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਗਣੰਦੇ = ਗਿਣਤੀ ਮਿਣਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਮਹਿਮਾਂ ਲਖ ਮਹਾਤਮਾਂ; ਨਮਸਕਾਰ ਜੈਕਾਰ ਕਰੰਦੇ।

ਲੱਖਾਂ ਮਹਾਤਮਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਮਹਿਮਾਂ = ਵਡਿਆਈ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਤੇ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਕਰੰਦੇ = ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਉਸਤਤਿ ਉਪਮਾਂ ਲਖ ਲਖ; ਲਖ ਭਗਤ ਜਪੰਦੇ।

ਲੱਖਾਂ ਭਗਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਲੱਖਾਂ ਵਾਰ ਉਸਤਤਿ = ਵਡਿਆਈ, ਉਪਮਾਂ = ਸਿਫ਼ਤ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਉਸਦੇ ਜਾਪ ਜਪੰਦੇ = ਜਪਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲ ਪਿਰਮ ਰਸ; ਇਕ ਪਲ ਨ ਲਹੰਦੇ ॥੧੭॥

ਪਰ ਐਸੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਪਿਰਮ = ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਰੂਪੀ ਸੁਖ ਫਲ ਦੇ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਇਕ ਪਲ ਮਾਤਰ ਭੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਲਹੰਦੇ = ਲੈ ਸਕਦੇ ॥੧੭॥

ਪਉੜੀ ੧੮ (ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਰਸ ਵਿਸਮਾਦ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ)

ਅਚਰਜ ਨੋ ਆਚਰਜੁ ਹੈ; ਆਚਰਜੁ ਹੋਵੰਦਾ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਨੋ = ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਆਚਰਜੁ = ਅਸਚਰਜ ਵੀ ਆਚਰਜੁ = ਅਸਚਰਜ ਹੋਵੰਦਾ = ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਵਿਸਮਾਦੇ ਵਿਸਮਾਦੁ ਹੈ; ਵਿਸਮਾਦੁ ਰਹੰਦਾ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਵਿਸਮਾਦੇ = ਵਿਸਮਾਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਵਿਸਮਾਦ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲੇ ਵਿਸਮਾਦੁ = ਅਸਚਰਜ ਹੋ ਰਹੰਦੇ = ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਹੈਰਾਣੈ ਹੈਰਾਣੁ ਹੈ; ਹੈਰਾਣੁ ਕਰੰਦਾ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਜੋ ਹੈਰਾਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਹੈ, ਉਹ ਹੈਰਾਣ ਹੋਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੈਰਾਣ ਕਰੰਦਾ = ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਅਬਿਗਤਹੁ ਅਬਿਗਤੀ ਹੈ; ਨਹਿ ਅਲਖ ਲਖੰਦਾ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਜੋ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਅਬਿਗਤਹੁੰ = ਅਬਿਗਤ ਤੋਂ ਅਬਿਗਤ ਹੈ, ਉਸ ਅਲਖ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਲਖੰਦਾ = ਲਖ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਅਕਥਹੁ ਅਕਥ ਅਲੇਖ ਹੈ; ਨਿਤ ਨੇਤਿ ਸੁਣੰਦਾ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਅਕਥਹੁੰ = ਅਕੱਥ ਤੋਂ ਅਕੱਥ ਅਤੇ ਅਲੇਖ = ਲੇਖੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਿਤ = ਸਦਾ ਨੇਤਿ = ਬੇਅੰਤ ਬੇਅੰਤ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸੁਣੰਦਾ = ਸੁਣੀਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲ ਪਿਰਮ ਰਸ;
ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਚਵੰਦਾ ॥੧੮॥

ਇਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਜੋ ਪਿਰਮ = ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਰੂਪੀ ਸੁਖ ਫਲ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ = ਵਾਹ ਵਾਹ ਭਾਵ ਅਸਚਰਜ ਅਸਚਰਜ ਹੀ ਚਵੰਦਾ = ਆਖੀਦਾ ਹੈ ॥੧੮॥

ਪਉੜੀ ੧੯ (ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਇਕ ਸਰੂਪ ਹਨ)

ਇਕ ਕਵਾਉ ਪਸਾਉ ਕਰਿ; ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਪਸਾਰੇ।

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਕ ਕਵਾਉ = ਫੁਰਨੇ ਤੋਂ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਪਸਾਉ = ਪਸਾਰਾ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਕਈ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਾਂ ਦਾ ਵੀ ਪਸਾਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਕਰਿ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਕਰੋੜ ਲਖ; ਰੋਮ ਰੋਮ ਸੰਜਾਰੇ।

ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਕਰੋੜਾਂ ਹੀ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਬਣਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਇਕ-ਇਕ ਰੋਮ ਰੋਮ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਸੰਜਾਰੇ = ਮਿਲਾ ਕੇ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ; ਗੁਰ ਰੂਪ ਮੁਰਾਰੇ।

ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ = ਵਿਆਪਕ ਸਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਤੇ ਮੁਰਾਰੇ = ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਰੂਪ ਹੋਏ ਹਨ।

ਗੁਰ ਚੇਲਾ ਚੇਲਾ ਗੁਰੂ; ਗੁਰੁ ਸਬਦ ਵੀਚਾਰੇ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚੇਲਾ = ਸਿੱਖ ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਜੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਆਗਿਆ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਗੁਰਤਾ-ਗੱਦੀ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਅੱਗੋਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਚੇਲਾ = ਸਿੱਖ (ਗੁਰੂ) ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਹੋਏ ਭਾਵ ਇਕ ਸਰੂਪ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਵੀਚਾਰੇ = ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਸਚਖੰਡ ਹੈ; ਵਾਸਾ ਨਿਰੰਕਾਰੇ।

ਸਾਧਸੰਗਤ ਹੀ ਸਚਖੰਡ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਿਰੰਕਾਰੇ = ਨਿਰਾਕਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲ ਪਿਰਮ ਰਸ; ਦੇਹਿ ਹਉਮੈ ਮਾਰੇ ॥੧੯॥

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਪਿਰਮ = ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਰੂਪੀ ਸੁਖ ਫਲ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੋਈ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਦੇਹਿ = ਦੇਹ (ਸਰੀਰ) ਦੇ ਹਉਮੈ = ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਮਾਰੇ = ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੨੦ (ਖਟ ਗੁਰ ਉਸਤਤ)

ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਉ ਹੈ; ਪਰਮੇਸਰ ਸੋਈ।

ਸੱਚ ਸਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਉ = ਦੇਵ ਜੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਹਨ, ਸੋਈ = ਉਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹਨ।

ਗੁਰ ਅੰਗਦ ਗੁਰੁ ਅੰਗ ਤੇ; ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮੋਈ।

ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਅੰਗ = ਸਰੀਰ ਤੇ = ਤੋਂ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ, ਜੋਤੀ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜੋਤਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਮੋਈ = ਪਾ ਦਿੱਤੀ **ਵਾ:** ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮੋਈ = ਸਮਾ ਗਏ ਤੇ ਆਪਣੀ ਜੋਤਿ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਟਿਕਾ ਦਿੱਤੀ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਜੋਤਿ ਓਹਾ ਜੁਗਤਿ ਸਾਇ ਸਹਿ ਕਾਇਆ ਫੇਰਿ ਪਲਟੀਐ॥ *(ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ, ਅੰਗ ੯੬੬)*

ਅਮਰਾਪਦ ਗੁਰੁ ਅੰਗਦਹੁੰ; ਹੋਇ ਜਾਣ ਜਣੋਈ।

ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਅੰਗਦਹੁੰ = ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਅਮਰਾਪਦ = ਅਮਰ ਪਦਵੀ ਵਾਲੇ ਤੇ ਜਾਣ ਜਣੋਈ = ਜਾਣੀ ਜਾਣ ਭਾਵ ਅੰਤਰਜਾਮੀ **ਅਥਵਾ** ਜਾਣੋ ਕਿ ਸਭ ਕੁਝ ਜਣੋਈ = ਜਾਨਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ।

ਗੁਰੁ ਅਮਰਹੁੰ ਗੁਰੁ ਰਾਮਦਾਸ; ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ ਭੋਈ।

ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਅਮਰਹੁੰ = ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਤੋਂ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ ਵਿਚ ਭੋਈ = ਭਿੱਜੇ ਹੋਏ ਭਾਵ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਨਾਮ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਹੋਏ।

ਰਾਮਦਾਸਹੁੰ ਅਰਜਨ ਗੁਰੂ; ਗੁਰੁ ਸਬਦ ਸਥੋਈ।

ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸਹੁੰ = ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਤੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੇ ਬੋਹਿਥ, ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸਥੋਈ = ਸਥਾਈ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ।

ਹਰਿਗੋਵਿੰਦ ਗੁਰੁ ਅਰਜਨਹੁੰ; ਗੁਰੁ ਗੋਵਿੰਦ ਹੋਈ।

ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਅਰਜਨਹੁੰ = ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਗੋਵਿੰਦ = ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਸਰੂਪ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹੋਈ = ਹੋਏ।

ਗੁਰਮੁਖ ਸੁਖ ਫਲ ਪਿਰਮ ਰਸ; ਸਤਿਸੰਗ ਅਲੋਈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਪਿਰਮ = ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਰੂਪੀ ਸੁਖ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿਚ ਅਲੋਈ = ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੁ ਗੋਵਿੰਦਹੁੰ ਬਾਹਿਰਾ; ਦੂਜਾ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ॥੨੦॥੩੯॥

ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਗੋਵਿੰਦਹੁੰ = ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰਾ ਦੂਜਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥੨੦॥੩੯॥

ਵਾਰ ੩੯

੧ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

੧ = ਅਦ੍ਵੈਤ ਸਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ, ੴ = ਸਰਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ, ਸਤਿ = ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਗੁਰ = ਚੇਤਨ ਸਰੂਪ, ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ **ਵਾ:** ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੧ (ਅਰਥ ਮੂਲਮੰਤਰ)

ਏਕੰਕਾਰੁ ਇਕਾਂਗ ਲਿਖਿ; ਊੜਾ ਓਅੰਕਾਰੁ ਲਿਖਾਇਆ।

ਏਕੰਕਾਰੁ = ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਸਰੂਪ ਇਕਾਂਗ = ਇਕ ਲਿਖ ਕੇ ਤੇ ਓਅੰਕਾਰ ਦਾ ਸਰੂਪ ਊੜਾ ਲਿਖ ਕੇ ਲਿਖਾਇਆ = ਲਿਖਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ; ਨਿਰਭਉ ਹੁਇ ਨਿਰਵੈਰੁ ਸਦਾਇਆ।

ਉਹ ਸਤਿਨਾਮੁ (ਸਤਿ + ਨਾਮੁ) ਸਤਿ = ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਨਾਮੁ = ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ, ਕਰਤਾ = ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਰਚੇਤਾ ਹੈ, ਪੁਰਖੁ = ਪੂਰਨ ਹੈ, ਨਿਰਭਉ = ਭੈ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਨਿਰਵੈਰੁ = ਵੈਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੁਇ = ਹੋ ਕੇ ਸਦਾਇਆ = ਕਹਾਇਆ ਹੈ।

ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਪਰਤਖਿ ਹੋਇ; ਨਾਉ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਭਾਇਆ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਸੋਇ')

ਉਹ ਅਕਾਲ = ਕਾਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਮੂਰਤਿ = ਸਰੂਪ ਹੈ, ਅਜੂਨੀ = ਜੂਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਸੈਭੰ = ਸੁਤੇ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਇਹ ਨਾਉ = ਨਾਮ ਕਹਾਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਪ੍ਰਤੱਖ ਸਰੂਪ ਹੋਇ = ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਭਾਇਆ = ਚੰਗਾ ਲੱਗਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸੁ ਆਦਿ ਸਚੁ; ਜੁਗਹ ਜੁਗੰਤਰੁ ਹੋਂਦਾ ਆਇਆ।

ਸੁ = ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ (ਗੁਰ + ਪ੍ਰਸਾਦਿ) ਗੁਰ = ਚੇਤਨ ਸਰੂਪ, ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ ਹੈ **ਵਾ:** ਉਹ ਗੁਰ = ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਆਦਿ ਸਚੁ = ਜਗਤ ਦੇ ਆਦਿ ਵਿਚ ਵੀ ਸੱਚ ਸਰੂਪ ਸੀ ਤੇ ਜੁਗਹ ਜੁਗੰਤਰੁ = ਜੁਗਾਂ ਜੁਗੰਤਰਾਂ ਭਾਵ ਸਤਜੁਗ, ਤ੍ਰੇਤਾ, ਦੁਆਪਰ ਤੋਂ ਹੋਂਦਾ = ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਆਇਆ ਹੈ ਭਾਵ ਉਦੋਂ ਵੀ ਸੱਚ ਸਰੂਪ ਸੀ।

ਹੈ ਭੀ ਹੋਸੀ ਸਚੁ ਨਾਉ; ਸਚੁ ਦਰਸਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਿਖਾਇਆ।

ਉਸ ਦਾ ਨਾਉ = ਨਾਮ ਭੀ = ਹੁਣ ਭੀ ਤੇ ਹੋਸੀ = ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਵੀ ਸੱਚਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਸੱਚ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਦੁਆਰਾ ਦਿਖਾਇਆ = ਦਿਖਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਹੁਣ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਲਿਖ ਕੇ ਜਪਣ ਦੀ ਵਿਧੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ।

ਸਬਦੁ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵਲੀਣੁ ਹੁਇ; ਗੁਰ ਚੇਲਾ ਪਰਚਾ ਪਰਚਾਇਆ।

ਸ਼ਬਦ-ਗੁਰੂ ਸੁਰਤਿ ਚੇਲੇ ਵਿਚ ਲਿਵਲੀਣੁ = ਮਗਨ ਹੁਇ = ਹੋ ਕੇ ਪਰਚੇ ਨੂੰ ਪਰਚਾਇਆ = ਪਰਚਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਗੁਰੁ ਚੇਲਾ ਰਹਰਾਸਿ ਕਰਿ; ਵੀਹ ਇਕੀਹ ਚੜ੍ਹਾਉ ਚੜ੍ਹਾਇਆ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਚੇਲੇ ਵਾਲੀ ਰਹਰਾਸਿ = ਰਹੁ-ਰੀਤੀ ਕਾਇਮ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਵੀਹ ਵਿਸਵੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਇਕੀਹ = ਇਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਰਾਹ ਦੇ ਚੜ੍ਹਾਉ ਵੱਲ ਚੜ੍ਹਾਇਆ = ਚੜ੍ਹਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲੁ; ਅਲਖ ਲਖਾਇਆ ॥੧॥

ਇਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵੱਲ ਚੜ੍ਹਾਉ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਅਲਖ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਅਲੱਖ ਸੁਖ ਫਲ ਰੂਪ ਨੂੰ ਲਖਣਾ ਬਿਰਤੀ ਦੁਆਰਾ ਲਖਾਇਆ = ਲਖ ਲਿਆ ਹੈ ॥੧॥

ਇਸ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਅਨੁਸਾਰ ਤਰਤੀਬ ਵਰਤੀ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਮੂਲ ਮੰਤਰ '੧ਓ' ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 'ਨਾਨਕ ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚੁ' ਤਕ ਸੰਪੂਰਨ ਲਿਖ ਕੇ ਬਾਕੀ ਉਸੇ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਦੇ ਮੰਗਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਚਾਰ ਹਿੱਸੇ ਬਣਾ ਕੇ ੫੬੭ ਵਾਰ ਵਰਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਵਾਲਾ ਵਿਚ ਗਿਣ ਕੇ ਮੰਗਲ ੫੬੮ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕਈ ਥਾਂ 'ਤੇ ਮੰਗਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੂਲਮੰਤਰ ਦੇ ਕੁਝ ਅੱਖਰ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਸੰਪੂਰਨ ਮੂਲਮੰਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਗੁਰੂ ਕਾਲ ਤੋਂ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਦਰਸਾਈ ਹੈ। ਜੋ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਚਾਰ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚੋਂ ਮੂਲਮੰਤਰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਰਤ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਸਾਹਿਬ ਵਰਗੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਅਭਿਆਸ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨੂੰ ਇਸ ਮੂਲਮੰਤਰ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਰੂਪ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਸੈਨਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਇਕ ਥਾਂ ਹੀ ਸੰਪੂਰਨ ਮੂਲਮੰਤਰ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਜਿਸ ਵੀ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੂੰ ਮੂਲਮੰਤਰ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ 'ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ' ਤਕ ਹੈ, ਉਹ ਦੂਰ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੨ (ਪੰਜ ਗੁਰੂ)

ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਆਕਾਰ ਕਰਿ; ਏਕੰਕਾਰੁ ਅਪਾਰ ਸਦਾਇਆ।

ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੇ ਸਰਗੁਣ ਆਕਾਰ = ਸਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਏਕੰਕਾਰੁ = ਅਦ੍ਵੈਤ ਬ੍ਰਹਮ ਹੋ ਕੇ ਅਪਾਰ = ਬੇਅੰਤ ਰੂਪ ਸਦਾਇਆ = ਕਹਾਇਆ ਹੈ।

ਓਅੰਕਾਰੁ ਅਕਾਰ ਕਰਿ; ਇਕੁ ਕਵਾਉ ਪਸਾਉ ਕਰਾਇਆ।

ਓਅੰਕਾਰੁ = ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਸਰਗੁਣ ਅਕਾਰ = ਸਰੂਪ ਧਾਰਣ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਇਕ ਕਵਾਉ = ਫੁਰਨੇ ਤੋਂ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਪਸਾਉ = ਪਸਾਰਾ ਕਰਾਇਆ = ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਪੰਜ ਤਤ ਪਰਵਾਣ ਕਰਿ; ਪੰਜ ਮਿਤ੍ਰ ਪੰਜ ਸਤ੍ਰ ਮਿਲਾਇਆ।

ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਪੰਜ ਤੱਤ (ਅਕਾਸ਼, ਧਰਤੀ, ਹਵਾ, ਅੱਗ, ਪਾਣੀ) ਪ੍ਰਵਾਣਨੀਕ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਇੱਕੋ ਥਾਂ ਪੰਜ ਮਿੱਤਰਾਂ (ਸਤਿ, ਸੰਤੋਖ, ਦਇਆ, ਧਰਮ, ਵਿਚਾਰ) ਅਤੇ ਪੰਜ ਸ਼ੱਤਰੂਆਂ (ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਹੰਕਾਰ) ਨੂੰ ਮਿਲਾਇਆ = ਮਿਲਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਪੰਜੇ ਤਿੰਨ ਅਸਾਧ ਸਾਧਿ; ਸਾਧੁ ਸਦਾਇ ਸਾਧੁ ਬਿਰਦਾਇਆ।

ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਅਸਾਧ = ਨਾ ਸਾਧੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਤਿੰਨੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਸਾਧ ਕੇ ਤੇ ਸਾਧੁ = ਗੁਰੂ ਸਦਾਇ = ਸਦਾ ਕੇ ਸਾਧ ਜਨਾਂ ਦਾ ਬਿਰਦਾਇਆ = ਧਰਮ ਰੱਖਿਆ ਹੈ।

ਪੰਜੇ ਏਕੰਕਾਰ ਲਿਖਿ; ਅਗੋਂ ਪਿਛੀਂ ਸਹਸ ਫਲਾਇਆ।

ਪੰਜੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਏਕੰਕਾਰ = ਇਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਖ ਕੇ ਭਾਵ ਪਰਮਾਤਮਾ ਰੂਪ ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਲਿਖ ਕੇ ਅੱਗੋਂ ਪਿੱਛੀਂ ਭਾਵ ਲੋਕ-ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਸਹਸ = ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਫਲ ਦਾ ਫਲਾਇਆ = ਫਲਵਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਪੰਜੇ ਅਖਰ ਪਰਧਾਨ ਕਰਿ; ਪਰਮੇਸਰੁ ਹੁਇ ਨਾਉ ਧਰਾਇਆ।

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਪੰਜ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਪੰਜ ਅੱਖਰ ਪਰਧਾਨ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹੁਇ = ਹੋ ਕੇ ਆਪਣਾ ਨਾਉ = ਨਾਮ ਧਰਾਇਆ = ਰੱਖਿਆ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਦੇਉ ਹੈ; ਗੁਰੁ ਅੰਗਦ ਅੰਗਹੁੰ ਉਪਜਾਇਆ।

ਪਹਿਲਾ ਨਾਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਉ = ਦੇਵ ਜੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੰਗਹੁ = ਅੰਗ ਤੋਂ ਦੂਸਰੇ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਉਪਜਾਇਆ = ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਅੰਗਦ ਤੇ ਗੁਰੁ ਅਮਰਪਦ; ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਗੁਰੁ ਭਾਇਆ।

ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੇ = ਤੋਂ ਅਮਰਪਦ = ਅਮਰ ਪਦਵੀ ਵਾਲੇ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਹੋਏ, ਫਿਰ ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਪਾਹੁਲ ਦੇ ਕੇ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਇਆ = ਚੰਗਾ ਲੱਗਿਆ ਹੈ।

ਰਾਮਦਾਸ; ਗੁਰੁ ਅਰਜਣ ਛਾਇਆ॥੨॥

ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਤੋਂ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਗੁਰਤਾ-ਗੱਦੀ ਉੱਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋ ਕੇ ਛਾਇਆ = ਛਾਏ ਹਨ॥੨॥

ਪਉੜੀ ੩ (ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ)

ਦਸਤਗੀਰ ਹੁਇ ਪੰਜ ਪੀਰ; ਹਰਿ ਗੁਰੁ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਅਤੋਲਾ।

ਪਹਿਲੇ ਪੰਜ ਪੀਰ = ਗੁਰੂ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਦਸਤਗੀਰ = ਹੱਥ ਫੜਨ ਵਾਲੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹਰਿ = ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋਏ ਹਨ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਦੀ ਬੁੱਧ ਰੂਪੀ ਤਰਾਜ਼ੂ ਤੋਂ ਅਤੋਲਾ = ਤੋਲੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ ਭਾਵ ਇਤਨੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ।

ਦੀਨ ਦੁਨੀ ਦਾ ਪਾਤਸਾਹ; ਪਾਤਸਾਹਾ ਪਾਤਸਾਹ ਅਡੋਲਾ।

ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀਨ ਦੁਨੀ = ਲੋਕ-ਪ੍ਰਲੋਕ ਦੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਡੋਲਾ = ਸਥਿਰ ਮੂਰਤ ਹੈ।

ਪੰਜ ਪਿਆਲੇ ਅਜਰੁ ਜਰਿ; ਹੁਇ ਮਸਤਾਨ ਸੁਜਾਣ ਵਿਚੋਲਾ।

ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਅਜਰੁ = ਨਾ ਜਰਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜ ਪਿਆਲਿਆਂ (ਸਤਿ, ਸੰਤੋਖ, ਦਇਆ, ਧਰਮ, ਵਿਚਾਰ) ਨੂੰ ਜਰ ਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਮਸਤਾਨ = ਮਸਤ ਹੁਇ = ਹੋ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਮਿਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸੁਜਾਣ = ਦਾਨੇ ਵਿਚੋਲੇ ਹੋਏ।

ਤੁਰੀਆ ਚੜ੍ਹਿ ਜਿਣਿ ਪਰਮ ਤਤੁ; ਛਿਅ ਵਰਤਾਰੇ ਕੋਲੋ ਕੋਲਾ।

ਆਪ ਨੇ ਤੁਰੀਆ ਪਦ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਪਰਮ ਤੱਤ ਨੂੰ ਜਿਣਿ = ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ ਭਾਵ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਛਿਅ = ਛੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਕੋਲੋਂ ਕੋਲਾ = ਆਸ-ਪਾਸ ਹੀ ਵਰਤਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਸਭ ਨੂੰ ਆਤਮ ਸਰੂਪ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ।

ਛਿਅ ਦਰਸਨ ਛਿਅ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ; ਇਕਸੁ ਦਰਸਨੁ ਅੰਦਰਿ ਗੋਲਾ।

('ਗੋਲਾ' ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਛੇ ਦਰਸ਼ਨ, ਛੇ ਗੁਰਤਾ ਦੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਗੋਲਾ = ਦਾਸ ਬਣ ਕੇ ਛੇ ਜੋਤਾਂ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਇਕਸੁ = ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਖਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਗੁਰਸਿੱਖ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੇ ਉਚਾਰਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਸਰੂਪ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਇਕਾ ਬਾਣੀ ਇਕੁ ਗੁਰੁ ਇਕੋ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਿ॥ *(ਸੋਰਠਿ ਵਾਰ, ਮ: ੩, ਅੰਗ ੬੪੬)*

ਜਤੀ ਸਤੀ ਸੰਤੋਖੀਆ; ਸਿਧ ਨਾਥ ਅਵਤਾਰ ਵਿਰੋਲਾ।

ਜਤੀ, ਸਤੀ, ਸੰਤੋਖੀ, ਸਿੱਧ, ਨਾਥ ਤੇ ਅਵਤਾਰ ਇਹ ਸਾਰੇ ਵਿਰੋਲਾ = ਵਿਰੋਲ ਲਏ ਹਨ ਭਾਵ ਸਭ ਦਾ ਸਾਰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਕੇ ਬਾਕੀ ਫੋਗ ਵਾਂਗੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

ਗਿਆਰਹ ਰੁਦ੍ਰ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਵਿਚਿ; ਮਰਿ ਜੀਵੇ ਤਿਸੁ ਰਤਨ ਅਮੋਲਾ।

ਇਸ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਰੁਦ੍ਰ = ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਗਿਆਰਾਂ ਅਵਤਾਰ ਹੋਏ ਹਨ, ਪਰ ਜੋ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਮਰਿ = ਮਾਰ ਕੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜੀਵੇ = ਜਿਊਂਦਾ ਹੈ, ਤਿਸੁ = ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਅਮੋਲਾ = ਅਮੋਲਕ ਰਤਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਬਾਰਹ ਸੋਲਾ ਮੇਲ ਕਰਿ; ਵੀਹ ਇਕੀਹ ਚੜ੍ਹਾਉ ਹਿੰਡੋਲਾ।

ਬਾਰਹ = ਬਾਰਾਂ ਰਾਸ਼ੀ ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਭਾਵ ਬੀਰ ਰਸ, ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਕਲਾ ਚੰਦਰਮਾ ਤੋਂ ਭਾਵ ਸ਼ਾਂਤ ਰਸ, ਬੀਰ ਰਸ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤ ਰਸ ਨੂੰ ਮੇਲ ਕਰਕੇ ਵੀਹ ਵਿਸਵੇ ਸੰਪੂਰਨ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਕੀਹ = ਇਕ ਥਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਹਿੰਡੋਲਾ = ਝੂਲਣੇ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਉ = ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤਾ ਭਾਵ ਇਕ ਥਾਂ 'ਤੇ ਬੀਰ ਰਸ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤ ਰਸ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਅੰਤਰਜਾਮੀ; ਬਾਲਾ ਭੋਲਾ ॥੩॥

(‘ਬਾਲਾ’, ‘ਭੋਲਾ’ ਦੋਵੇਂ ਧੋਲੇ ਬੋਲੋ)

ਅੰਤਰਜਾਮੀ = ਅੰਦਰ ਦੀ ਜਾਨਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਾਲਾ = ਬਹੁਤੇ ਭੋਲੇ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਆਪਣਾ ਆਪ ਨਹੀਂ ਲਖਾਉਂਦੇ ॥੩॥

ਪਉੜੀ ੪ (ਗੁਰੂ ਚਰਣੋਦਕ ਮਹਿਮਾ)

ਗੁਰ ਗੋਵਿੰਦ ਖੁਦਾਇ ਪੀਰ; ਗੁਰ ਚੇਲਾ ਚੇਲਾ ਗੁਰੁ ਹੋਆ।

ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਖੁਦਾਇ = ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਸਰੂਪ ਪੀਰ = ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਰੂਪ ਹਨ, ਜੋ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਚੇਲਾ = ਸਿੱਖ ਬਣ ਕੇ ਫਿਰ ਚੇਲਾ = ਸਿੱਖ ਤੋਂ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਹੋਆ = ਹੋਏ, ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਇੱਕੋ ਰੂਪ ਹਨ।

ਨਿਰੰਕਾਰ ਆਕਾਰ ਕਰਿ; ਏਕੰਕਾਰੁ ਅਕਾਰੁ ਪਛੋਆ।

ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਨਿਰੰਕਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਸਰਗੁਣ ਆਕਾਰ = ਸਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਏਕੰਕਾਰ ਸਰੂਪ ਰਚਿਆ ਤੇ ਬਾਕੀ ਹੋਰ ਅਕਾਰ ਪਛੋਆ = ਪਿੱਛੋਂ ਭਾਵ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਰਚੇ ਹਨ।

ਓਅੰਕਾਰ ਅਕਾਰੁ ਲਖ; ਲਖ ਦਰੀਆਉ ਕਰੇਂਦੇ ਢੋਆ।

ਓਅੰਕਾਰ = ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਲੱਖਾਂ ਅਕਾਰ ਭਾਵ ਲੱਖਾਂ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਦਰਿਆ ਇਉਂ ਢੋਆ = ਮੇਲ ਕਰੇਂਦੇ = ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ :

ਲਖ ਦਰੀਆਉ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਵਿਚਿ; ਸਤ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਗੜਾੜ ਸਮੋਆ।

ਲੱਖਾਂ ਦਰਿਆ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਤੇ ਸੱਤ ਸਮੁੰਦਰ ਗੜਾੜ = ਮਹਾਂਸਾਗਰ ਵਿਚ ਸਮੋਆ = ਸਮਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਲਖ ਗੜਾੜ ਕੜਾਹ ਵਿਚਿ; ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਦਝਹਿ ਸੀਖ ਪਰੋਆ।

(‘ਸੀਖ’ ਬਿੰਦੀ ਨਾਲ ਬੋਲੋ)

ਕੜਾਹ ਭਾਵ ਬੜਵਾ ਅਗਨੀ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਗੜਾੜ = ਮਹਾਂਸਾਗਰ ਇਉਂ ਸੜਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਜੀਵ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪੀ ਅਗਨੀ ਦੇ ਕੜਾਹੇ ਵਿਚ ਸੀਂਖ ਵਿਚ ਪਰੋਆ = ਪਰੋਤੇ ਹੋਏ ਮਾਸ ਵਾਂਗੂੰ ਸੜਦੇ ਹਨ।

ਬਾਵਨ ਚੰਦਨ ਬੂੰਦ ਇਕ; ਠੰਢੇ ਤਤੇ ਹੋਇ ਖਲੋਆ।

ਇਹ ਸਾਰੇ ਸੜਨਹਾਰੇ ਬਾਵਨ ਚੰਦਨ ਦੀ ਇਕ ਬੂੰਦ ਨਾਲ ਤੱਤੇ ਤੋਂ ਠੰਢੇ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਖਲੋਆ = ਖਲੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਬਾਵਨ ਚੰਦਨ ਕਿਹੜਾ ਹੈ ?

ਬਾਵਨ ਚੰਦਨ ਲਖ ਲਖ; ਚਰਣ ਕਵਲ ਚਰਣੋਦਕੁ ਹੋਆ।

ਉਹ ਬਾਵਨ ਚੰਦਨ, ਜਿਸ ਦੀ ਇਕ ਬੂੰਦ ਨਾਲ ਬੜਵਾਅਗਨੀ ਦੇ ਕੜਾਹੇ ਵਿੱਚੋਂ ਜੀਵ ਠੰਢੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਲੱਖਾਂ ਤੋਂ ਲੱਖਾਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਕਮਲਾਂ ਦੇ ਚਰਣੋਦਕ (ਚਰਣ + ਉਦਕ) ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਉਦਕ = ਜਲ ਭਾਵ ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ ਤੋਂ ਹੋਏ ਹਨ।

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ; ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਆਦੇਸੁ ਅਲੋਆ।

ਪਾਪਾਂ ਪੁੰਨਾਂ ਤੋਂ ਪਾਰ = ਪਰ੍ਹੇ ਬ੍ਰਹਮ = ਵਿਆਪਕ ਸਰੂਪ, ਪੂਰਨ = ਪਰੀਪੂਰਨ, ਆਦਿ = ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਮੁੱਢ ਰੂਪ, ਪੁਰਖੁ = ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ = ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਆਦੇਸੁ (ਆ + ਦੇਸੁ) ਦੇਸ, ਕਾਲ, ਵਸਤੂ ਦੇ ਭੇਦ ਤੋਂ ਆ = ਰਹਿਤ ਹਨ, ਇਹ ਅਲੋਆ = ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਹਰਿ ਗੋਵਿੰਦ ਗੁਰੁ; ਛਤ੍ਰ ਚੰਦੋਆ ॥੪॥

ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੀਸ 'ਤੇ ਗੁਰਤਾ-ਗੱਦੀ ਦਾ ਛਤਰ ਅਤੇ ਜਸ ਰੂਪੀ ਚੰਦੋਆ ਝੂਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ॥੪॥

ਪਉੜੀ ੫ (ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਗੁਰਮੁਖ)

ਸੂਰਜ ਦੇ ਘਰਿ ਚੰਦ੍ਰਮਾ; ਵੈਰੁ ਵਿਰੋਧ ਉਠਾਵੈ ਕੇਤੇ।

ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਚੰਦਰਮਾ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੇਤੇ = ਕਈ ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਉਠਾਵੈ = ਉੱਠ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੋਤਿਸ਼ ਵਿੱਦਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਜੇਕਰ ਸੂਰਜ ਦੇ ਘਰ ਚੰਦਰਮਾ ਆਵੇ ਤਾਂ ਕਈ ਉਪੱਦ੍ਰਵ ਖੜ੍ਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਤਮੋ ਗੁਣੀ ਸੂਰਜ ਰੂਪੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਘਰ ਸਤੋ ਗੁਣੀ ਚੰਦ ਰੂਪ ਨਾਮ ਭਗਤੀ ਵਾਲੇ ਆ ਜਾਣ ਤਾਂ ਵਿਕਾਰ ਆਦਿ ਦੀ ਖ਼ਰਾਬੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸੂਰਜ ਆਵੈ ਚੰਦ੍ਰ ਘਰਿ; ਵੈਰੁ ਵਿਸਾਰਿ ਸਮਾਲੈ ਹੇਤੇ।

ਜਦੋਂ ਸੂਰਜ ਚੰਦਰਮਾ ਦੇ ਘਰ ਆਵੈ = ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਵੈਰ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰਿ = ਭੁਲਾ ਕੇ ਹੇਤੇ = ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਸਮਾਲੈ = ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਮੋ ਗੁਣ ਸੂਰਜ ਰੂਪੀ ਮਾਇਆ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਜਦੋਂ ਸਤੋ ਗੁਣੀ ਚੰਦਰਮਾ ਰੂਪ ਨਾਮ ਭਗਤੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਤਮੋ ਗੁਣੀ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸ਼ਾਂਤ ਰੂਪੀ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਦੀ ਹੈ।

ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਇ ਕੈ; ਪੂਰਨ ਪਰਮ ਜੋਤਿ ਚਿਤਿ ਚੇਤੇ।

ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਦਾ ਆਪਣੀ ਪਰਤਕ ਜੋਤ ਨੂੰ ਜੋਤੀ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਜੋਤਿ ਵਿਚ ਸਮਾਇ ਕੈ = ਸਮਾ ਕੇ ਉਸ ਪੂਰਨ ਅਤੇ ਪਰਮ ਜੋਤਿ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਚੇਤੇ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

ਲੋਕ ਵੇਦ ਗੁਣੁ ਗਿਆਨੁ ਮਿਲਿ; ਪਿਰਮ ਪਿਆਲਾ ਮਜਲਸ ਭੇਤੇ।

ਮਜਲਸ = ਸਭਾ ਭਾਵ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਪਿਰਮ = ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਪੀ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੇਦ = ਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ ਤੇ ਆਤਮਿਕ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਭੇਤ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਛਿਅ ਰੁਤੀ ਛਿਅ ਦਰਸਨਾ; ਇਕੁ ਸੂਰਜੁ ਗੁਰ ਗਿਆਨੁ ਸਮੇਤੇ।

ਜਿਵੇਂ ਛਿਅ = ਛੇ ਰੁਤੀ = ਰੁੱਤਾਂ ਇਕ ਸੂਰਜ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਸਮੇਤੇ = ਸਮਾ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਛਿਅ = ਛੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਵੀ ਇਕ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਸਮਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮਜਹਬ ਵਰਨ ਸਪਰਸ ਕਰਿ; ਅਸਟਧਾਤ ਇਕੁ ਧਾਤੁ ਸੁਖੇਤੇ।

ਜਿਵੇਂ ਅਸਟਧਾਤ = ਅੱਠ ਧਾਤਾਂ ਪਾਰਸ ਨਾਲ ਸਪਰਸ = ਛੂਹ ਕਰਿ = ਕਰਕੇ ਸੁਖੇਤੇ = ਸੁਖੈਣ ਹੀ ਇਕ

ਧਾਤ ਸੋਨਾ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਵਰਨ ਤੇ ਚਾਰ ਮਜ਼ਹਬ ਵੀ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਪਾਰਸ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਇਕ ਗੁਰਮੁਖ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਨਉ ਘਰ ਥਾਪੇ ਨਵੈਂ ਅੰਗ;
ਦਸਮਾਂ ਸੁੰਨ ਲੰਘਾਇ ਅਗੇਤੇ।

ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਨਵੈਂ = ਨੌਂ ਅੰਗਾਂ ਵਿਚ ਨੌਂ ਘਰ ਭਾਵ ਦਰਵਾਜ਼ੇ (ਦੋ ਅੱਖਾਂ, ਦੋ ਨੱਕ, ਦੋ ਕੰਨ, ਇਕ ਮੂੰਹ, ਗੁਦਾ, ਲਿੰਗ) ਥਾਪੇ = ਇਸਥਿਤ ਭਾਵ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ ਜੋ ਅਗੇਤੇ = ਅੱਗੇ ਲੰਘਾਇ = ਲੰਘਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚੀਜ਼ਾਂ ਅੰਦਰ ਤੇ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਦਸਵਾਂ ਘਰ ਸੁੰਨ ਬਣਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਆਉਣ-ਜਾਣ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਤੱਤ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਸਮਾਉਣਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਗੁਪਤ ਰੱਖਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਸਹਿਜ ਪਦ ਕਹੀਦਾ ਹੈ **ਅਥਵਾ** ਜਿਵੇਂ ਨੌਂ ਅੰਗ ਤੇ ਸ਼ੂਨਯ (੦) ਹੈ, ਸ਼ੂਨਯ ਇਥੇ ਦੇਹੁਰੀ ਦੀਪਕ ਹੈ, ਸ਼ੂਨਯ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਵੱਲ ਵੀ ਤੇ ਅੰਗਾਂ ਵੱਲ ਵੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਜਿਵੇਂ ੧ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ੯ ਤਕ ਅੰਗ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੌਂ ਗੋਲਕਾਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਸਵਾਂ ਅੰਗ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ੂਨਯ ਹੈ, ਉਵੇਂ ਦਸਵਾਂ ਦੁਆਰ ਸ਼ੂਨਯ (੦) ਹੈ, ਸ਼ੂਨਯ (੦) ਅੰਗ ਦਾ ਮੁੱਲ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਤਿਵੇਂ ਬਿੰਦੀ ਨਾਲ ਦਸ ਗੁਣਾ ਵੱਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਨੌਂ ਗੋਲਕਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤ ਜਦੋਂ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਦੀ ਸੁੰਨਤਾ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਤਦ ਉਹ ਸੁਰਤ ਅਮੋਲਕ ਹੋ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅੱਗੇ ਉਸ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਦੱਸਦੇ ਹਨ:

ਨੀਲ ਅਨੀਲ ਅਨਾਹਦੋਂ; ਨਿਝਰੁ ਧਾਰਿ ਅਪਾਰ ਸਨੇਤੇ।

ਅਨਾਹਦੋਂ = ਅਨਾਹਦ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਨਿਝਰੁ = ਇਕ-ਰਸ ਧਾਰਾ ਤੇਲ ਵਤ ਸਨੇਤੇ = ਲੱਗ ਕੇ ਨੀਲ = ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਅਨੀਲ = ਅਣਗਿਣਤ ਹੋ ਕੇ ਅਪਾਰ = ਪਾਰਾਵਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਵੀਹ ਇਕੀਹ ਅਲੇਖ ਲੇਖ; ਸੰਖ ਅਸੰਖ ਨ ਸਤਿਜੁਗ ਤ੍ਰੇਤੇ।

ਜਦੋਂ ਜੀਵ ਵੀਹ ਵਿਸਵੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਇਕੀਹ = ਇਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਅਲੇਖ ਤੋਂ ਲੇਖੇ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਸੰਖ = ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਅਸੰਖ = ਅਣਗਿਣਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸਤਿਜੁਗ, ਤ੍ਰੇਤਾ ਆਦਿ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ ਨ = ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਭਾਵ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਚੱਕਰਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਚਾਰ ਵਰਨ ਤੰਬੋਲ ਰਸ; ਦੇਵ ਕਰੇਂਦਾ ਪਸੂ ਪਰੇਤੇ।

ਜਿਵੇਂ ਤੰਬੋਲ = ਪਾਨ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਚੂਨਾ, ਕੱਥ, ਸੁਪਾਰੀ, ਪਾਨ ਮਿਲਾਉਣ ਨਾਲ ਇਕ ਰੰਗ ਚੂ-ਚੂਹਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਚਾਰ ਵਰਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਇਕ ਕਰ ਕੇ ਤੇ ਇਕ ਨਾਮ ਦਾ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਪਸ਼ੂ ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਤੋਂ ਦੇਵਤੇ ਕਰੇਂਦਾ = ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਫਕਰ ਦੇਸ; ਕਿਉਂ ਮਿਲੈ ਦਮੇਤੇ ॥੫॥

ਪਰ ਫਕਰ = ਸਾਧ ਜਨਾਂ ਦਾ ਦੇਸ ਦਮੇਤੇ = ਦੰਮੜਿਆਂ ਭਾਵ ਪੈਸਿਆਂ ਨਾਲ ਕਿਉਂ = ਕਿਵੇਂ ਮਿਲੈ = ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ।

ਪਉੜੀ ੬ (ਸੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਹੈ)

ਚਾਰਿ ਚਾਰਿ ਮਜਹਬ ਵਰਨ; ਛਿਅ ਦਰਸਨ ਵਰਤੈ ਵਰਤਾਰਾ।

ਚਾਰ ਮਜ਼ਹਬ (ਸ਼ੀਆ, ਸੁੰਨੀ, ਰਾਫ਼ਿਜ਼ੀ, ਇਮਾਮਸਾਫ਼ੀ), ਚਾਰ ਵਰਨ (ਖੱਤਰੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਸ਼ੂਦ, ਵੈਸ਼) ਅਤੇ ਛਿਅ = ਛੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ (ਜੋਗੀ, ਜੰਗਮ, ਸਰੇਵੜੇ, ਬਿਪਰ, ਸੰਨਿਆਸੀ, ਦਰਵੇਸ਼) ਆਦਿ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਜਗਤ ਵਿਚ ਵਰਤੈ = ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸਿਵ ਸਕਤੀ ਵਿਚਿ ਵਣਜ ਕਰਿ; ਚਉਦਹ ਹਟ ਸਾਹ ਵਣਜਾਰਾ।

('ਹੱਟ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਚਉਦਹ = ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਰੂਪੀ ਹਟ = ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਸਾਹ = ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਤੇ ਵਣਜਾਰਾ = ਵਣਜ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ਿਵ ਸਕਤੀ = ਸਤੋ, ਤਮੋ ਗੁਣੀ ਬਿਰਤੀ ਵਿਚ ਵਣਜ = ਵਪਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸਚ ਵਣਜ ਗੁਰੁ ਹਟੀਐ; ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਕੀਰਤਿ ਕਰਤਾਰਾ।

('ਹੱਟੀਐ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਪਰ ਸੱਚਾ ਵਣਜ = ਵਪਾਰ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਾਧਸੰਗਤ ਰੂਪੀ ਹਟੀਐ = ਹੱਟੀ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਕਰਤਾਰਾ = ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਕੀਰਤਿ = ਕੀਰਤਨ ਰੂਪ ਵਣਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ :

ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਸਿਮਰਨ ਸਦਾ; ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਭਉ ਸਬਦ ਵਿਚਾਰਾ।

ਉਥੇ ਸਦਾ ਹੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਭਉ = ਡਰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਦਾ ਗਿਆਨ ਤੇ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਦਾ ਧਿਆਨ, ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਅਤੇ ਭਾਉ ਭਗਤਿ = ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰਾ = ਵਿਚਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਨਾਮ ਦਾਨ ਇਸਨਾਨ ਦ੍ਰਿੜ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੰਥ ਰਤਨ ਵਾਪਾਰਾ।

ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਦੇ ਪੰਥ ਵਿਚ ਨਾਮ, ਦਾਨ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਦ੍ਰਿੜ = ਪੱਕਾ ਕਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਵੈਰਾਗ ਆਦਿ ਗੁਣਾਂ ਰੂਪੀ ਰਤਨਾਂ ਦਾ ਵਾਪਾਰਾ = ਵਪਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ; ਸਚਖੰਡ ਵਾਸਾ ਨਿਰੰਕਾਰਾ।

ਨਿਰੰਕਾਰਾ = ਨਿਰਾਕਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਸਰੂਪ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸੱਚਖੰਡ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਹੈ **ਵਾ:** ਸਚਖੰਡ = ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਹੈ **ਅਥਵਾ** ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਹਨ, ਜੋ ਨਿਰੰਕਾਰਾ = ਨਿਰਾਕਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਚਖੰਡ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ ਹਨ।

ਚਉਦਹ ਵਿਦਿਆ ਸੋਧਿਕੈ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲ ਸਚ ਪਿਆਰਾ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਚਉਦਹ = ਚੌਦਾਂ ਵਿੱਦਿਆ (ਚਾਰ ਵੇਦ, ਛੇ ਵੇਦਾਂਗ, ਨਿਆਇ, ਮੀਮਾਂਸਾ, ਪੁਰਾਣ, ਧਰਮ-ਸ਼ਾਸਤਰ) ਨੂੰ ਸੋਧਿਕੈ = ਸੋਧ ਕੇ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪਿਆਰਾ = ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨਾ ਹੀ ਸੁਖ ਫਲ ਜਾਣਿਆ ਹੈ।

ਨੋਟ : ਚੌਦਾਂ ਵਿੱਦਿਆ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ੩੭ਵੀਂ ਵਾਰ ਦੀ ਚੌਥੀ ਪਉੜੀ ਵੇਖੋ।

ਸਚਹੁ ਓਰੈ ਸਭ ਕਿਛੁ; ਉਪਰਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚ ਆਚਾਰਾ।

ਕਿਉਂਕਿ ਸਚਹੁ = ਸੱਚ ਨਾਮ ਤੋਂ ਸਭ ਕਿਛੁ = ਕੁਝ ਓਰੈ = ਉਰੇ ਹੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਸਾਧਨ ਨਾਮ ਤੋਂ ਨੀਵੇਂ ਹਨ, ਸਤਿਨਾਮ ਸਰੂਪ ਲਖਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਉੱਪਰ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਦਾ ਆਚਾਰਾ = ਕਰਤਵ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਆਚਾਰਾ = ਕਰਤਵ (ਕਰਨੀ) ਸੱਚ ਉੱਤੇ ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਸਚਹੁ ਓਰੈ ਸਭੁ ਕੋ ਉਪਰਿ ਸਚੁ ਆਚਾਰੁ ॥੫॥ *(ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੬੨)*

ਚੰਦਨ ਵਾਸ ਵਣਾਸਪਤਿ; ਗੁਰੁ ਉਪਦੇਸੁ ਤਰੈ ਸੈਸਾਰਾ।

ਜਿਵੇਂ ਚੰਦਨ ਦੀ ਵਾਸ = ਵਾਸ਼ਨਾ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਵਣਸਪਤਿ = ਬਨਸਪਤੀ ਚੰਦਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਸੈਸਾਰਾ = ਸੰਸਾਰ ਤਰੈ = ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਪਿਉ ਪੀਆ; ਗੁਰਮਤਿ ਹੁਸਿਆਰਾ ॥੬॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ (ਗੁਰ + ਮਤਿ) ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ = ਸਿੱਖਿਆ ਰੂਪ ਅਪਿਉ = ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਆ = ਪੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਮਲੀਆਂ ਵਾਂਗ ਬੇਹੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਸਗੋਂ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਵੈਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਹੁਸਿਆਰਾ = ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਲਸਪੁਣੇ ਦੇ ਪੜਦੇ ਪਾੜ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਤਾਂ ਤਮੋ ਗੁਣ ਦਾ ਕਾਰਜ ਹੈ, ਉਹ ਤ੍ਰਿਗੁਣ ਅਤੀਤ ਤੁਰੀਆ ਪਦ ਵਿਚ ਖੇਡਦੇ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਹੋਸ਼ਾਂ ਦੀ ਹੋਸ਼, ਪੂਰਨ ਹੋਸ਼ ਸਰੂਪ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਂਝ ਬਿਰਤੀ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹਨ ॥੬॥

ਪਉੜੀ ੭ (ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਵਰਤਦਾ ਹੈ)

ਅਮਲੀ ਸੋਫੀ ਚਾਕਰਾਂ; ਆਪੁ ਆਪਣੇ ਲਾਗੇ ਬੰਨੇ।

ਜਿਵੇਂ ਅਮਲੀ ਤੇ ਸੋਫੀ = ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਅਮਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਚਾਕਰਾਂ = ਨੌਕਰ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਬੰਨੇ = ਕਿਨਾਰੇ, ਪਾਸੇ ਭਾਵ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਲਾਗੇ = ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ ਅਮਲੀ ਅਮਲੀਆਂ ਵੱਲ ਤੇ ਸੋਫ਼ੀ ਸੋਫ਼ੀਆਂ ਵੱਲ ਜਾ ਬੈਠਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨੌਕਰ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਜੁੜਦੇ ਹਨ।

ਮਹਰਮ ਹੋਇ ਵਜੀਰ ਸੋ; ਮੰਤ੍ਰ ਪਿਆਲਾ ਮੂਲ ਨ ਮੰਨੇ।

('ਮੰਨ੍ਹੇ' ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਜੋ ਵਜ਼ੀਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਮਹਰਮ = ਭੇਤੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸੋ = ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਮੰਤ੍ਰ = ਸਲਾਹ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਮੂਲ = ਬਿਲਕੁਲ ਭਾਵ ਕਦਾਚਿਤ ਮੰਨੇ = ਮਨ੍ਹਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਨਾ ਮਹਿਰਮ ਹੁਸਿਆਰ ਮਸਤ;
ਮਰਦਾਨੀ ਮਜਲਸ ਕਰਿ ਭੰਨੇ।

ਪਰ ਜੋ ਮਹਿਰਮ = ਭੇਤੀ ਨਾ = ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਕਿਤਨਾ ਭੀ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਤੇ ਮਸਤ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਮਰਦਾਨਗੀ ਮਜਲਸ = ਸਭਾ ਵਿੱਚੋਂ ਭੰਨੇ = ਭੰਨ ਭਾਵ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ ਦੂਰ ਕਰਿ = ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਤਕਰੀਰੀ ਤਹਰੀਰ ਵਿਚਿ; ਪੀਰ ਪਰਸਤ ਮੁਰੀਦ ਉਪੰਨੇ।

ਇਵੇਂ ਹੀ ਜੋ ਤਕਰੀਰੀ = ਬਾਣੀ (ਬੋਲਣ) ਤੇ ਤਹਰੀਰ = ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਜੋ ਪੀਰ ਪਰਸਤ = ਗੁਰੂ ਪੂਜਕ ਮੁਰੀਦ = ਸਿੱਖ ਉਪੰਨੇ = ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਨ ਭਾਵ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਭੇਤੀ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਰੀ ਦੀ ਪਦਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰਮਤਿ ਅਲਖ ਨ ਲਖੀਐ; ਅਮਲੀ ਸੋਫੀ ਲਗੈ ਨ ਕੰਨੇ।

ਜੋ ਗੁਰਮਤਿ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਅਲਖ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਨ = ਨਹੀਂ ਲਖੀਐ = ਲਖਦੇ, ਉਹ ਸੋਫ਼ੀ ਅਮਲੀਆਂ ਦੇ ਕੰਨੇ = ਪਾਸ ਨ = ਨਹੀਂ ਲਗੈ = ਲੱਗ ਭਾਵ ਬੈਠ ਸਕਦੇ ਭਾਵ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਅਮਲੀ ਜਾਣਨਿ ਅਮਲੀਆਂ; ਸੋਫੀ ਜਾਣਨਿ ਸੋਫੀ ਵੰਨੇ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਸੂਫੀ')

ਕਿਉਂਕਿ ਅਮਲੀ = ਅਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਮਲੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਣਨਿ = ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੋਫੀ = ਅਮਲ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੋਫ਼ੀਆਂ ਦੇ ਵੰਨੇ = ਰੰਗ ਰੂਪ ਨੂੰ ਜਾਣਨਿ = ਜਾਣਦੇ ਹਨ।

ਹੇਤੁ ਵਜੀਰੇ ਪਾਤਿਸਾਹ; ਦੁਇ ਖੋੜੀ ਇਕੁ ਜੀਉ ਸਿਧੰਨੇ।

ਸਿੱਖ ਰੂਪ ਵਜ਼ੀਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਹੇਤੁ = ਪਿਆਰ ਹੈ ਅਤੇ ਦੁਇ = ਦੋ ਖੋੜੀ = ਦੇਹਾਂ ਵਿਚ ਜੀਉ = ਆਤਮਾ ਇੱਕੋ ਸਿਧੰਨੇ = ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਅਗਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦਿੰਦੇ ਹਨ:

ਜਿਉ ਸਮਸੇਰ ਮਿਆਨ ਵਿਚਿ; ਇਕਤੁ ਥੋਕੁ ਰਹਨ ਦੁਇ ਖੰਨੇ।

ਜਿਉ = ਜਿਵੇਂ ਮਿਆਨਾਂ ਵਿਚ ਸਮਸੇਰ = ਤਲਵਾਰਾਂ ਇੱਕੋ ਇਕ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਰਹਿਣ ਦੇ ਖਾਨੇ ਦੁਇ = ਦੋ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸਭਨਾਂ ਥੋਕੁ = ਵਸਤੂਆਂ ਭਾਵ ਮਿਆਨਾਂ ਵਿਚ ਖੰਨੇ = ਖੰਡੇ, ਤਲਵਾਰਾਂ ਇਕਤੁ = ਇੱਕੋ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਰੂ ਤੇ ਸਿੱਖ ਦੀਆਂ ਦੇਹਾਂ ਭਾਵੇਂ ਦੋ ਹਨ, ਪਰ ਉਸ ਵਿਚ ਆਤਮਾ ਇੱਕੋ ਹੀ ਹੈ।

ਵੀਹ ਇਕੀਹ; ਜਿਵੇਂ ਰਸ ਗੰਨੇ ॥੭॥

ਵੀਹ (੨੦) ਅਤੇ ਇਕੀਹ (੨੧) ਪਦ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ੨ ਅੰਕ ਇੱਕੋ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਦੋ ਗੰਨੇ ਲੈ ਲਈਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਰਸ ਇੱਕੋ ਹੀ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਵਿਚ ਆਤਮਾ ਇੱਕੋ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦ ਰੂਪੀ ਰਸ ਵੀ ਇੱਕੋ ਹੀ ਹੈ॥੭॥

ਪਉੜੀ ੮ (ਰਸੀਏ ਤੇ ਰਸਹੀਣੇ)

ਚਾਕਰ ਅਮਲੀ ਸੋਫੀਆਂ; ਪਾਤਿਸਾਹ ਦੀ ਚਉਕੀ ਆਏ।

ਚਾਕਰ = ਚਾਅ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਅਮਲੀ = ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਅਮਲ ਵਾਲੇ ਤੇ ਸੋਫੀਆਂ = ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਅਮਲ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਚਉਕੀ = ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਆਏ।

ਹਾਜਰ ਹਾਜਰਾਂ ਲਿਖੀਅਨਿ; ਗੈਰ ਹਾਜਰਾਂ ਗੈਰ ਹਾਜਰ ਲਾਏ।

ਜੋ ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਾਜ਼ਰ ਲਿਖੀਅਨਿ = ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਜੋ ਗ਼ੈਰ-ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗ਼ੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ ਲਾਏ = ਲਾਈ ਗਈ ਭਾਵ ਸਨਮੁਖ ਹਾਜ਼ਰ ਤੇ ਬੇਮੁੱਖ ਗ਼ੈਰ-ਹਾਜ਼ਰ ਲਿਖੇ ਗਏ।

ਲਾਇਕ ਦੇ ਵੀਚਾਰਿਕੈ; ਵਿਰਲੇ ਮਜਲਸ ਵਿਚਿ ਸਦਾਏ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜੋ ਲਾਇਕ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀਚਾਰਿਕੈ = ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਭਾਵ ਜਾਣ ਕੇ ਸਦਾਏ = ਸੱਦਾ ਦੇ ਕੇ ਸਤਿਸੰਗਤ ਰੂਪ ਮਜਲਸ = ਸਭਾ ਵਿਚ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ।

ਪਾਤਿਸਾਹ ਹੁਸਿਆਰ ਮਸਤ; ਖੁਸ਼ ਫਹਿਮੀ ਦੋਵੇ ਪਰਚਾਏ।

ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਹੁਸਿਆਰ = ਹੋਸ਼ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਸਤ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਫਹਿਮੀ = ਮਨ, ਬੁੱਧ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਸਿਆਣੇ ਦੋਵੇਂ ਆਪੋ ਵਿਚ ਪਰਚਾਏ = ਪਰਚਾ ਦਿੱਤੇ।

ਦੇਨਿ ਪਿਆਲੇ ਅਮਲੀਆਂ; ਸੋਫੀ ਸਭ ਪਿਆਵਣ ਲਾਏ।

ਅਮਲੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਪਿਆਲੇ ਭਰ-ਭਰ ਕੇ ਪਿਆਵਣ = ਪਿਆਉਣ ਲਈ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਸੋਫ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਏ = ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਭਾਵ ਪੰਡਤ, ਮੁੱਲਾਂ, ਭਾਈ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਕਥਾ-ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਰਹੇ, ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੁਣ ਕੇ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਮਤਵਾਲੇ ਅਮਲੀ ਹੁਏ; ਪੀ ਪੀ ਚੜ੍ਹੇ ਸਹਜਿ ਘਰ ਜਾਏ।

ਅਮਲੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਪਿਆਲੇ ਪੀ ਪੀ ਕੇ ਮਤਵਾਲੇ = ਮਸਤ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਹਿਜ ਘਰ ਭਾਵ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦਰ ਵਿਚ ਜਾਇ = ਜਾ ਚੜ੍ਹੇ = ਬਿਰਾਜੇ ਹਨ।

ਸੋਫੀ ਮਾਰਨਿ ਟਕਰਾਂ; ਪੂਜ ਨਿਵਾਜੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾਏ।

ਸੋਫੀ = ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਅਮਲ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪਿਆਲੇ ਪਿਆਉਂਦੇ ਰਹੇ, ਆਪ ਨਹੀਂ ਪੀਤਾ, ਭਾਵ ਦੂਜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਂਦੇ ਰਹੇ, ਆਪ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਤੇ ਆਪ ਟੱਕਰਾਂ ਮਾਰਨ = ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਪੂਜਾ ਅਤੇ ਨਿਵਾਜਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸੀਸ = ਸਿਰ ਨਿਵਾਏ = ਨਿਵਾਉਂਦੇ ਰਹੇ।

ਵੇਦ ਕਤੇਬ ਅਜਾਬ ਵਿਚਿ;
ਕਰਿ ਕਰਿ ਖੁਦੀ ਬਹਸ ਬਹਸਾਏ।

ਉਹ ਵੇਦਾਂ ਅਤੇ ਕਤੇਬਾਂ ਦੇ ਅਜਾਬ = ਦੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਰਹੇ ਅਤੇ ਖੁਦੀ = ਹੰਕਾਰ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਬਹਸ ਬਹਸਾਏ = ਝਗੜਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਝਗੜੇ ਕਰਿ = ਕਰਦੇ ਰਹਿ ਗਏ।

ਗੁਰਮੁਖਿ; ਸੁਖ ਫਲ ਵਿਰਲਾ ਪਾਏ ॥੮॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਰੂਪੀ ਸੁਖ ਫਲ ਪਾਏ = ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥੮॥

ਪਉੜੀ ੯ (ਵਿਰਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਅਲੱਖ ਨੂੰ ਲਖਦੇ ਹਨ)

ਬਹੈ ਝਰੋਖੈ ਪਾਤਿਸਾਹ; ਖਿੜਕੀ ਖੋਲਿ ਦੀਵਾਨ ਲਗਾਵੈ।

('ਖੋਲ੍ਹਿ' ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਝਰੋਖੇ ਭਾਵ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬਹੈ = ਬੈਠ ਕੇ ਆਪਣੀ ਰਸਨਾ ਰੂਪੀ ਖਿੜਕੀ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਲਈ ਦੀਵਾਨ ਲਗਾਵੈ = ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਅੰਦਰਿ ਚਉਕੀ ਮਹਲ ਦੀ; ਬਾਹਰਿ ਮਰਦਾਨਾ ਮਿਲਿ ਆਵੈ।

ਅੰਦਰ ਤੁਰੀਆ ਪਦ ਦੀ ਚਉਕੀ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਵੈਰਾਗ ਤੇ ਸ੍ਵਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਮਹਿਲ ਦੀ ਚਉਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਮਰਦਾਨਾ = ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਮੇ ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਮਿਲ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਵੈ = ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਪੀਐ ਪਿਆਲਾ ਪਾਤਿਸਾਹੁ; ਅੰਦਰਿ ਖਾਸਾਂ ਮਹਲਿ ਪਿਲਾਵੈ।

ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸਾਹੁ = ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਆਪ ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਪੀਐ = ਪੀਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅੰਤਰਮੁਖੀ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਖ਼ਾਸ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਆਪਣੇ ਮਹਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਪਿਲਾਵੈ = ਪਿਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਦੇਵਨ ਅਮਲੀ ਸੋਫੀਆਂ; ਅਵਲ ਦੋਮ ਦੇਖਿ ਦਿਖਲਾਵੈ।

('ਅੱਵਲ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਅਮਲੀ ਭਾਵ ਗੁਰਮੁਖ, ਸੋਫ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਦੇਵਨ = ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅਵਲ = ਪਹਿਲੇ ਤੇ ਦੋਮ = ਦੂਜੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਸੋਫ਼ੀ ਪਿਆਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਦਿਖਲਾਵੈ = ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਕਰੇ ਮਨਾਹ ਸਰਾਬ ਦੀ; ਪੀਐ ਆਪੁ ਨ ਹੋਰੁ ਸੁਖਾਵੈ।

ਜਿਵੇਂ ਸੋਫ਼ੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਦੀ ਮਨਾਹ = ਮਨਾਹੀ ਕਰੇ = ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਪ ਪੀਐ = ਪੀਂਦੇ ਨ = ਨਹੀਂ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪੀਂਦੇ ਦੇਖ ਕੇ ਸੁਖਾਵੈ = ਸੁਖਾਉਂਦੇ ਨਹੀਂ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨਮੁਖ ਵੀ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਪਿਆਲਾ ਪੀਣ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਆਪ ਪੀਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪ ਪਿਆਲਾ ਪੀਂਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਸੁਖਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਉਲਸ ਪਿਆਲਾ ਮਿਹਰ ਕਰਿ; ਵਿਰਲੇ ਦੇਇ ਨ ਪਛੋਤਾਵੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਉਲਸ = ਸੀਤ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਮਿਹਰ = ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੂੰ ਹੀ ਦੇਇ = ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਅੱਗੋਂ ਪਿਆਲਾ ਲੈਣ ਦਾ ਚਾਹਵਾਨ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਛੋਤਾਵੈ = ਪਛਤਾਉਂਦੇ ਨ = ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਕਿਹੁ ਨ ਵਸਾਵੈ ਕਿਹੈ ਦਾ; ਗੁਨਹ ਕਰਾਇ ਹੁਕਮੁ ਬਖਸਾਵੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਹੈ = ਕਿਸੇ ਦੇ ਵੀ ਵਸਾਵੈ = ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਿਹੁ = ਕੁਝ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸੀਤ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਲੈਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਗੁਨਹ = ਗੁਨਾਹ ਕਰਾਇ = ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਹ ਗੁਨਾਹ ਵੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਬਖਸਾਵੈ = ਬਖ਼ਸ਼ੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਹੋਰੁ ਨ ਜਾਣੈ ਪਿਰਮ ਰਸ; ਜਾਣੈ ਆਪ ਕੈ ਜਿਸੈ ਜਣਾਵੈ।

ਪਿਰਮ = ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਰਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਣੈ = ਜਾਣਦਾ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਇਸ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਨੂੰ ਜਾਣੈ = ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕੈ = ਜਾਂ ਜਿਸੈ = ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਣਾਵੈ = ਜਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ।

ਵਿਰਲੇ ਗੁਰਮੁਖਿ; ਅਲਖ ਲਖਾਵੈ ॥੯॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਿਰਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਹੀ ਅਲਖ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਨੂੰ ਲਖਾਵੈ = ਲਖਦੇ ਭਾਵ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ॥੯॥

ਪਉੜੀ ੧੦ (ਬੇਅਮਲੀਆਂ ਰੂਪ ਗਿਆਨੀਆਂ ਦਾ ਹਾਲ)

ਵੇਦ ਕਤੇਬ ਵਖਾਣਦੇ; ਸੋਫੀ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਣਾ।

ਹਿੰਦੂ ਵੇਦਾਂ (ਰਿਗ, ਜੁਜਰ, ਸਾਮ, ਅਥਰਬਣ) ਦਾ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਣਾ = ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਤੇਬਾਂ (ਅੰਜੀਲ, ਤੌਰੇਤ, ਜੰਬੂਰ, ਕੁਰਾਨ) ਦਾ ਵਖਾਣਦੇ = ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਸੋਫੀ = ਬਿਨਾਂ ਅਮਲ ਤੋਂ ਹਨ ਭਾਵ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਹਨ।

ਮੁਸਲਮਾਣੁ ਖੁਦਾਇ ਦੇ; ਹਿੰਦੂ ਹਰਿ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਭਾਣਾ।

ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਖੁਦਾਇ = ਖ਼ੁਦਾ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਹਰਿ = ਹਰੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਕਹਿਣਾ ਭਾਣਾ = ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਕਲਮਾਂ ਸੁੰਨਤ ਸਿਦਕ ਧਰਿ; ਪਾਇ ਜਨੇਊ ਤਿਲਕੁ ਸੁਖਾਣਾ।

ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਕਲਮਾਂ ਪੜ੍ਹਨ, ਸੁੰਨਤ ਕਰਾਉਣ ਵਿਚ ਸਿਦਕ = ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਧਰਿ = ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਜਨੇਊ ਪਾਇ = ਪਾਉਣਾ ਤੇ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਤਿਲਕ ਲਾਉਣਾ ਸੁਖਾਦਾ = ਸੁਖਾਉਂਦਾ ਭਾਵ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਮਕਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦਾ; ਗੰਗ ਬਨਾਰਸ ਦਾ ਹਿੰਦੁਵਾਣਾ।

('ਮੱਕਾ' ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਮੱਕੇ ਵਿਚ ਕਾਬਾ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ, ਗੰਗਾ ਤੇ ਬਨਾਰਸ = ਕਾਂਸ਼ੀ ਹਿੰਦੁਵਾਣਾ = ਹਿੰਦੂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਤੀਰਥ ਅਸਥਾਨ ਹੈ।

ਰੋਜੇ ਰਖਿ ਨਿਮਾਜ ਕਰਿ; ਪੂਜਾ ਵਰਤ ਅੰਦਰਿ ਹੈਰਾਣਾ।

('ਰੋਜੇ' ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਮੁਸਲਮਾਨ ਰੋਜ਼ੇ ਰੱਖ ਕੇ, ਨਿਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹ ਕਰਿ = ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਤੇ ਵਰਤ ਰੱਖਣ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਹੈਰਾਣਾ = ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।

ਚਾਰਿ ਚਾਰਿ ਮਜਹਬ ਵਰਨ; ਛਿਅ ਘਰ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ ਵਖਾਣਾ।

ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਮਜ਼ਹਬ (ਸ਼ੀਆ, ਸੁੰਨੀ, ਰਾਫ਼ਿਜ਼ੀ, ਇਮਾਮਸਾਫ਼ੀ), ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਚਾਰ ਵਰਨ

(ਖੱਤਰੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਸ਼ੂਦ, ਵੈਸ਼) ਛਿਅ = ਛੇ ਘਰ = ਸ਼ਾਸਤਰ (ਸਾਂਖ, ਨਿਆਇ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਕ, ਪੂਰਬ ਮੀਮਾਂਸਾ, ਪਤੰਜਲ, ਵੇਦਾਂਤ) ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਛੇ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ (ਕਪਲ ਮੁਨੀ, ਗੌਤਮ ਮੁਨੀ, ਕਨਾਦ ਮੁਨੀ, ਜੈਮਿਨੀ ਮੁਨੀ, ਪਤੰਜਲ ਮੁਨੀ, ਬਿਆਸ ਰਿਖੀ) ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਖਾਣਾ = ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਮੁਸਲਮਾਨ ਮੁਰੀਦ ਪੀਰ; ਗੁਰੁ ਸਿਖੀ ਹਿੰਦੂ ਲੋਭਾਣਾ।

ਮੁਸਲਮਾਨ ਵਰਗ ਪੀਰ ਤੇ ਮੁਰੀਦ = ਸੇਵਕੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਤੇ ਸਿਖੀ = ਚੇਲੇ ਵਾਲੇ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਲੋਭਾਣਾ = ਲੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।

ਹਿੰਦੂ ਦਸ ਅਵਤਾਰ ਕਰਿ; ਮੁਸਲਮਾਣ ਇਕੋ ਰਹਿਮਾਣਾ।

ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਦੇ ਲੋਕ ਦਸ ਅਵਤਾਰਾਂ (ਕੱਛ, ਮੱਛ, ਵਰਾਹ, ਨਰਸਿੰਘ, ਬਾਵਨ, ਪਰਸ ਰਾਮ, ਰਾਮਚੰਦਰ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਬੁੱਧ, ਕਲਕੀ) ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਇੱਕੋ ਰਹਿਮਾਣਾ = ਖ਼ੁਦਾ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਾਵਸ ਕਰਿ = ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਖਿੰਜੋਤਾਣਿ ਕਰੇਨਿ; ਧਿਙਾਣਾ ॥੧੦॥

ਪਰ ਦੋਵੇਂ ਮਤ ਹੀ ਧਿਙਾਣਾ = ਧੱਕੇਬਾਜ਼ੀ ਨਾਲ ਆਪਸ ਵਿਚ ਖਿੰਜੋਤਾਣਿ = ਖਿੱਚੋ-ਤਾਣ ਕਰੇਨਿ = ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ॥੧੦॥

ਪਉੜੀ ੧੧

ਅਮਲੀ ਖਾਸੇ ਮਜਲਸੀ; ਪਿਰਮ ਪਿਆਲਾ ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਆ।

ਜਿਹੜੇ ਖਾਸੇ = ਖ਼ਾਸ ਮਜਲਸੀ = ਸਭਾ ਭਾਵ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਤਿਸੰਗਤ ਦੇ ਅਮਲੀ = ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਅਮਲ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਿਰਮ = ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਪੀ ਕੇ ਅਲਖੁ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਲਖਣਾ ਬਿਰਤੀ ਦੁਆਰਾ ਲਖਾਇਆ = ਲਖ ਭਾਵ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ।

ਮਾਲਾ ਤਸਬੀ ਤੋੜਿਕੈ; ਜਿਉਂ ਸਉ ਤਿਵੈਂ ਅਠੋਤਰੁ ਲਾਇਆ।

('ਮਾਲਾ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ, 'ਲ੍ਹਾਇਆ' ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਮਾਲਾ ਅਤੇ ਤਸਬੀ ਨੂੰ ਤੋੜਿਕੈ = ਤੋੜ ਕੇ ਜਿਉਂ = ਜਿਵੇਂ ਸੌ ਤਿਵੈਂ = ਤਿਵੇਂ ਅਠੋਤਰੁ = ਅੱਠ ਉੱਪਰ, ਭਾਵ ੧੦੮ ਨੂੰ ਮਨੋ ਲਾਇਆ = ਲਾਹ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਭਾਵ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਤਸਬੀ, ਮਾਲਾ ਦੇ ੧੦੦ ਮਣਕੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਦੇ ੧੦੮ ਮਣਕੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਤੋੜ ਕੇ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਊਠਤ ਬੈਠਤ ਸੋਵਤ ਨਾਮ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਨ ਕੈ ਸਦ ਕਾਮ ॥ *(ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੨੮੬)*

ਵਾ: **ਊਠਤ ਬੈਠਤ ਸੋਵਤ ਧਿਆਈਐ ॥**
ਮਾਰਗਿ ਚਲਤ ਹਰੇ ਹਰਿ ਗਾਈਐ ॥੧॥ *(ਆਸਾ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੩੮੬)*

ਊਠਤ ਬੈਠਤ ਸੋਵਤ ਜਾਗਤ ਸਦਾ ਸਦਾ ਹਰਿ ਧਿਆਈਐ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ *(ਆਸਾ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੩੭੯)*

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗਿਣਤੀ ਮਿਣਤੀ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਭਾਵ ਉੱਠਦਿਆਂ, ਬੈਠਦਿਆਂ,

ਸੌਂਦਿਆਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਜਪਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ **ਵਾ:** ਸ੍ਵਾਸ ਸ੍ਵਾਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਤਸਬੀ—ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ ਸਬਹੁ **ਅਥਵਾ** ਸੁਬਹਾਨ ਹੈ, ਪਵਿੱਤਰ ਰੂਪ (ਕਰਤਾਰ) ਨੂੰ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ, ਇਮਾਮ (ਮੇਰੁ) ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸੌ ਮਣਕੇ ਦੀ ਮਾਲਾ, ਖ਼ੁਦਾ ਦਾ ਜਾਤੀ ਨਾਮ 'ਅੱਲ੍ਹਾ' ਅਤੇ ਸਿਫ਼ਤੀ ਸੌ ਨਾਮਾ ਦੇ ਜਪ ਕਰਨ ਲਈ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਸਿਮਰਨੀ।

ਮੇਰੁ ਇਮਾਮ ਰਲਾਇਕੈ; ਰਾਮੁ ਰਹੀਮੁ ਨ ਨਾਉ ਗਣਾਇਆ।

ਮੇਰ ਤੇ ਇਮਾਮ[1] ਨੂੰ ਰਲਾਇਕੈ = ਰਲਾ ਕੇ ਭਾਵ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਦੇ ਨਾਉ = ਨਾਮ ਨੂੰ ਨ = ਨਹੀਂ ਗਣਾਇਆ = ਗਿਣਿਆ ਭਾਵ ਗਿਣਤੀ ਤੋੜ ਦਿੱਤੀ ਭਾਵ ਗੁਰਸਿੱਖ ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਦੁਇ ਮਿਲਿ ਇਕੁ ਵਜੂਦੁ ਹੁਇ;
ਚਉਪੜ ਸਾਰੀ ਜੋੜਿ ਜੁੜਾਇਆ।

ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੁਇ = ਦੋਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਇਕ ਗੁਰਮੁਖ ਵਜੂਦ = ਰੂਪ ਹੁਇ = ਹੋ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਚਉਪੜ = ਸ਼ਤਰੰਜ ਦੀ ਖੇਡ ਦਾ ਜੋੜਿ ਜੁੜਾਇਆ = ਜੋਟਾ ਜੁੜਨ ਵਾਂਗੂੰ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੋਵੇਂ ਸਿੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋ ਗਏ।

ਸਿਵ ਸਕਤੀ ਨੋ ਲੰਘਿਕੈ; ਪਿਰਮ ਪਿਆਲੇ ਨਿਜ ਘਰਿ ਆਇਆ।

ਉਹ ਸਿਵ = ਕਲਿਆਣ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਕਤੀ = ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਲੰਘਿਕੈ = ਲੰਘ ਕੇ ਪਿਰਮ = ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਪੀ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜ ਸਰੂਪ ਰੂਪੀ ਘਰ ਵਿਚ ਆਇਆ = ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਰਾਜਸੁ ਤਾਮਸੁ ਸਾਤਕੋ; ਤੀਨੋ ਲੰਘਿ ਚਉਥਾ ਪਦੁ ਪਾਇਆ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਜਸੁ = ਰਜੋ, ਤਾਮਸੁ = ਤਮੋ, ਸਾਤਕੋ = ਸਤੋ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੀਨੋ = ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਚੌਥਾ ਪਦ = ਤੁਰੀਆ ਪਦ ਪਾਇਆ = ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰ ਗੋਵਿੰਦ ਖੁਦਾਇ ਪੀਰ; ਗੁਰਸਿਖ ਪੀਰੁ ਮੁਰੀਦੁ ਲਖਾਇਆ।

ਹਿੰਦੂ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਗੋਵਿੰਦ = ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਰੂਪ ਜਾਣ ਕੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰਸਿਖ (ਗੁਰ + ਸਿਖ) ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਗੁਰੂ (ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ) ਨੂੰ ਪੀਰ ਤੇ ਖੁਦਾਇ = ਖ਼ੁਦਾ ਰੂਪ ਲਖਾਇਆ = ਜਾਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੀਰ ਦੇ ਮੁਰੀਦ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਗੁਰਸਿੱਖ ਜਨ ਗੁਰ ਤੇ ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਪੀਰ ਤੇ ਮੁਰੀਦ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਅਰਥ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਅੱਖਰਾਂ ਉੱਤੇ ਨਹੀਂ ਲੜਦੇ।

ਸਚੁ ਸਬਦ ਪਰਗਾਸ ਕਰਿ; ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਸਚੁ ਸਚੁ ਮਿਲਾਇਆ।

ਉਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸੱਚੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਿ = ਕਰਕੇ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ = ਸੁਰਤੀ ਜੋੜ ਕੇ ਸੱਚ ਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵਿਚ ਸੱਚ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਮਿਲਾਇਆ = ਮਿਲ ਗਏ ਹਨ।

---

੧. **ਮੇਰ ਤੇ ਇਮਾਮ**—ਮਾਲਾ ਦੇ ਸ਼ਿਰੋਮਣ ਮਣਕੇ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ 'ਮੇਰ' ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ 'ਇਮਾਮ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸਚਾ ਪਾਤਿਸਾਹੁ; ਸਚੁ ਭਾਇਆ ॥੧੧॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸਾਹੁ = ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚ ਹੀ ਭਾਇਆ = ਭਾਉਂਦਾ ਭਾਵ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ॥੧੧॥

ਪਉੜੀ ੧੨ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿਚ)

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮੁ; ਸਤਿਗੁਰ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚਿ ਵਸੈ।

ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ = ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ = ਵਿਆਪਕ ਸਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵਸੈ = ਵੱਸਦਾ ਹੈ।

ਸਬਦਿ ਸੁਰਤਿ ਆਰਾਧੀਐ; ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਭੈ ਸਹਜ ਵਿਗਸੈ।

ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ = ਸੁਰਤੀ ਜੋੜ ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਭਾਇ ਭਗਤਿ = ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਤੇ ਭੈ = ਡਰ ਨਾਲ ਆਰਾਧੀਐ = ਆਰਾਧਨਾ ਕਰੀਏ ਭਾਵ ਭੈ-ਭਾਵਨੀ ਵਿਚ ਆਰਾਧੀਏ ਤਾਂ ਉਹ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਵਿਗਸੈ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਨਾ ਓਹੁ ਮਰੈ ਨ ਸੋਗੁ ਹੋਇ; ਦੇਂਦਾ ਰਹੈ ਨ ਭੋਗੁ ਵਿਣਸੈ।

ਐਸੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕੀ ਦੱਸੀਏ ? ਉਹ ਤਾਂ ਸਮਰੱਥ ਹੈ ਕਿ ਨਾ ਉਹ ਮਰੈ = ਨਾ ਤਾਂ ਉਹ ਕਦੇ ਮਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਸੋਗੁ = ਗ਼ਮ ਹੋਇ = ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦਾਤਾਂ ਦੇਂਦਾ = ਦਿੰਦਾ ਰਹੈ = ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਭੋਗੁ = ਪਦਾਰਥ ਕਦੇ ਵਿਣਸੈ = ਮੁੱਕਦੇ ਨ = ਨਹੀਂ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਨਾ ਓਹੁ ਮਰੈ ਨ ਹੋਵੈ ਸੋਗੁ ॥
ਦੇਦਾ ਰਹੈ ਨ ਚੂਕੈ ਭੋਗੁ ॥ *(ਸੋਦਰੁ ਆਸਾ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੯)*

ਵਾ: ਮਰੈ ਨਾਹੀ ਸਦ ਸਦ ਹੀ ਜੀਵੈ ॥
ਅਮਰੁ ਭਇਆ ਅਬਿਨਾਸੀ ਥੀਵੈ ॥ *(ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੧੦੭੪)*

ਦੇਦਾ ਦੇ ਲੈਦੇ ਥਕਿ ਪਾਹਿ ॥ *(ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ ੨)*

ਰੋਖ ਰੂਹਾਨ ਕੀ ਰੋਜੀ ਨ ਟਾਰੈ ॥ *(ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ, ਅੰਗ ੩੪)*

ਜਾਨ ਕੋ ਦੇਤ ਅਜਾਨ ਕੋ ਦੇਤ ਜਮੀਨ ਕੋ ਦੇਤ ਜਮਾਨ ਕੋ ਦੈ ਹੈ ॥ *(ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ, ਅੰਗ ੩੫)*

ਗੁਰੂ ਸਮਾਣਾ ਆਖੀਐ; ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਅਬਿਨਾਸੀ ਹਸੈ।

ਲੋਕ ਆਖੀਐ = ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਮਾਣਾ = ਸਮਾ ਗਿਆ **ਅਥਵਾ** ਮਰ ਗਿਆ, ਪਰੰਤੂ ਉਹ ਅਗਿਆਨੀ ਇਹ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਤਾਂ ਅਬਿਨਾਸੀ = ਨਾਸ਼ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਹਸੈ = ਹੱਸ ਭਾਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਛੇਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਗੁਰੂ ਦੀ; ਗੁਰ ਸਿਖਾਂ ਪੀੜੀ ਕੋ ਦਸੈ।

ਛੇਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਆਪ ਆਪਣੀ ਕੋ = ਕਿਹੜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦਸੈ = ਦੱਸਦੇ ਹਨ ? ਇਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਅਗਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਦੱਸਦੇ ਹਨ :

ਸਚ ਨਾਉ ਸਚੁ ਦਰਸਨੋ; ਸਚਖੰਡ ਸਤਿਸੰਗ ਸਰਸੈ।

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਜੋ ਸੱਚ ਨਾਉ = ਨਾਮ, ਸੱਚਾ ਦਰਸਨੋ = ਦਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸਤਿਸੰਗਤ ਰੂਪ ਸਚਖੰਡ ਹੈ, ਉਥੇ ਸਰਸੈ = ਸਹਿਤ ਰਸ ਦੇ ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਹਨ। ਫਿਰ ਕਰਨਾ ਕੀ ਹੈ?

ਉੱਤਰ :

ਪਿਰਮ ਪਿਆਲਾ ਸਾਧਸੰਗਿ; ਭਗਤ ਵਛਲੁ ਪਾਰਸੁ ਪਰਸੈ।

ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਪਿਰਮ = ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਪੀਣ ਨਾਲ ਭਗਤ ਵਛਲੁ = ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਪ੍ਰਭੂ ਪਾਰਸ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਪਰਸੈ = ਪਰਸਦਾ ਹੈ।

ਨਿਰੰਕਾਰ ਆਕਾਰ ਕਰਿ; ਹੋਇ ਅਕਾਲ ਅਜੋਨੀ ਜਸੈ।

ਨਿਰੰਕਾਰ = ਨਿਰਾਕਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਆਕਾਰ = ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਹੋਇ = ਹੋ ਕਰਿ = ਕਰਕੇ ਅਕਾਲ = ਕਾਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਅਜੋਨੀ = ਜੂਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਜਸੈ = ਜਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸਚਾ ਸਚੁ; ਕਸਉਟੀ ਕਸੈ ॥੧੨॥

ਪਰ ਸੱਚਾ ਗੁਰੂ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਸੱਚ ਦੀ ਕਸਉਟੀ 'ਤੇ ਕਸੈ = ਕੱਸ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਸੱਚ ਦੀ ਕਸਉਟੀ 'ਤੇ ਪਰਖਦਾ ਹੈ॥੧੨॥

ਨੋਟ : 'ਵੱਸੈ', 'ਵਿਗੱਸੈ', 'ਵਿਣੱਸੈ', 'ਹੱਸੈ', 'ਦੱਸੈ', 'ਸਰੱਸੈ', 'ਪਰੱਸੈ', 'ਜੱਸੈ', 'ਕੱਸੈ' ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਾਠ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲਣੇ ਹਨ।

ਪਉੜੀ ੧੩ (ਸਤਿਸੰਗ ਸਚਖੰਡ ਹੈ)

ਓਅੰਕਾਰ ਅਕਾਰ ਕਰਿ; ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਪੰਜ ਤਤ ਉਪਜਾਇਆ।

ਓਅੰਕਾਰ = ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਸਰਗੁਣ ਅਕਾਰ = ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਬਣਾ ਕਰਿ = ਕਰਕੇ ਤ੍ਰੈ = ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ (ਰਜੋ, ਤਮੋ, ਸਤੋ) ਤੇ ਪੰਜ ਤੱਤਾਂ (ਹਵਾ, ਪਾਣੀ, ਅਗਨੀ, ਧਰਤੀ, ਅਕਾਸ਼) ਨੂੰ ਉਪਜਾਇਆ = ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ।

ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸ ਸਾਜਿ; ਦਸ ਅਵਤਾਰ ਚਲਿਤ ਵਰਤਾਇਆ।

ਫਿਰ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਬਿਸਨੁ = ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਮਹੇਸ = ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਸਾਜ = ਬਣਾ ਕੇ ਅਤੇ ਦਸ ਅਵਤਾਰਾਂ (ਕੱਛ, ਮੱਛ, ਵਰਾਹ ਆਦਿ) ਦਾ ਚਲਿਤ = ਕੌਤਕ ਵਰਤਾਇਆ = ਵਰਤਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਛਿਅ ਰੁਤਿ ਬਾਰਹ ਮਾਹ ਕਰਿ; ਸਤ ਵਾਰ ਸੈਂਸਾਰ ਉਪਾਇਆ।

ਛਿਅ = ਛੇ ਰੁੱਤਾਂ, ਬਾਰਹ = ਬਾਰਾਂ ਮਾਹ = ਮਹੀਨੇ ਤੇ ਸਤ ਵਾਰ (ਦਿਨ) ਬਣਾ ਕਰਕੇ ਸੈਂਸਾਰ = ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਉਪਾਇਆ = ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਲੇਖ ਲਿਖਿ; ਸਾਸਤ੍ਰ ਵੇਦ ਪੁਰਾਣ ਸੁਣਾਇਆ।

ਜੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਲੇਖ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਿਖੀਆਂ ਨੇ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ, ਵੇਦਾਂ ਤੇ ਪੁਰਾਣਾਂ ਦੇ ਪਾਠ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣਾਇਆ = ਸੁਣਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਦਾ ਆਦਿ ਅੰਤ; ਥਿਤ ਨ ਵਾਰੁ ਨ ਮਾਹੁ ਲਿਖਾਇਆ।

ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਦੇ ਆਦਿ = ਮੁੱਢ ਤੇ ਅੰਤ ਦੇ ਥਿੱਤ ਬਾਰੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵਾਰ (ਦਿਨ) ਤੇ ਮਾਹੁ = ਮਹੀਨੇ ਬਾਰੇ ਲਿਖਾਇਆ = ਲਿਖਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਸਚੁਖੰਡੁ ਹੈ; ਨਿਰੰਕਾਰ ਗੁਰੁ ਸਬਦ ਵਸਾਇਆ।

ਸਾਧਸੰਗਤ ਸਚਖੰਡ ਰੂਪ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰ = ਨਿਰਾਕਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਵਸਾਇਆ = ਵਸਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਬਿਰਖਹੁ ਫਲ ਫਲ ਤੇ ਬਿਰਖ; ਅਕਲ ਕਲਾ ਕਰਿ ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਆ।

ਜਿਵੇਂ ਬਿਰਖਹੁ = ਬ੍ਰਿਛ ਤੋਂ ਫਲ ਤੇ ਫਲ ਦੇ ਬੀਜ ਤੋਂ ਬਿਰਖ = ਬ੍ਰਿਛ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਅਲਖ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸਾਧਸੰਗਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਕਲ = ਕਲਪਨਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਲਾ = ਸ਼ਕਤੀ ਕਰਿ = ਨਾਲ ਲਖਾਇਆ = ਜਣਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਆਦੇਸੁ ਕਰਿ; ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਆਦੇਸੁ ਕਰਾਇਆ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੇ ਆਦਿ = ਮੁੱਢ ਰੂਪ, ਪੁਰਖੁ = ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਆਦੇਸੁ = ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਫਿਰ ਜਗਤ ਪਾਸੋਂ ਆਦਿ = ਮੁੱਢ ਰੂਪ, ਪੁਰਖੁ = ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਆਦੇਸੁ = ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਾਇਆ = ਕਰਵਾਈ ਹੈ।

ਪੁਰਖੁ ਪੁਰਾਤਨੁ ਸਤਿਗੁਰੂ; ਓਤ ਪੋਤਿ ਇਕੁ ਸੂਤ ਬਣਾਇਆ।

ਜਿਵੇਂ ਓਤ ਪੋਤਿ = ਤਾਣਾ ਪੇਟਾ ਇਕ ਸੂਤ ਵਿਚ ਬਣਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪੁਰਖ = ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭੂ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੁਰਾਤਨੁ = ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਭਾਵ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਤਾਣੇ ਪੇਟੇ ਵਾਂਗ ਇਕ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ ਭਾਵ ਆਪਸ ਵਿਚ ਇਕ-ਮਿਕ ਹੋਏ ਹਨ।

ਵਿਸਮਾਦੈ; ਵਿਸਮਾਦੁ ਮਿਲਾਇਆ ॥੧੩॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਿਸਮਾਦੈ = ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਦਾ ਵਿਸਮਾਦੁ = ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੈ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਮਿਲਾਇਆ = ਮਿਲਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ॥੧੩॥

ਪਉੜੀ ੧੪ (ਬ੍ਰਹਮਾ ਕਰਤਵ)

ਬ੍ਰਹਮੇ ਦਿਤੇ ਵੇਦ ਚਾਰ; ਚਾਰਿ ਵਰਨ ਆਸਰਮ ਉਪਜਾਏ।

ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਚਾਰ ਵੇਦ (ਰਿਗ ਵੇਦ, ਜੁਜਰ ਵੇਦ, ਸਾਮ ਵੇਦ, ਅਥਰਵਣ ਵੇਦ) ਦਿਤੇ = ਦੇ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਚਾਰ ਵਰਨ (ਖੱਤਰੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਸ਼ੂਦ, ਵੈਸ਼) ਤੇ ਚਾਰ ਆਸ਼ਰਮ (ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ, ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ, ਬਾਨਪ੍ਰਸਤੀ, ਸੰਨਿਆਸੀ) ਉਪਜਾਏ = ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੇ।

ਛਿਅ ਦਰਸਨ ਛਿਅ ਸਾਸਤ੍ਰਾਂ; ਛਿਅ ਉਪਦੇਸ ਭੇਸ ਵਰਤਾਏ।

ਛਿਅ = ਛੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ, ਛਿਅ = ਛੇ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਛਿਅ = ਛੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਭੇਸ = ਭੇਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਵਰਤਾਏ ਹਨ।

ਚਾਰੇ ਕੁੰਡਾ ਦੀਪ ਸਤ; ਨਉ ਖੰਡ ਦਹਦਿਸ ਵੰਡ ਵੰਡਾਏ।

('ਕੁੰਡਾਂ' ਬਿੰਦੀ ਨਾਲ ਬੋਲੋ)

ਚਾਰ ਕੁੰਡਾ = ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ (ਪੂਰਬ, ਪੱਛਮ, ਉੱਤਰ, ਦੱਖਣ) ਸੱਤ ਦੀਪ (ਜੰਬੂ, ਪਲਕ, ਸ਼ਾਲਮਲ, ਕੁਸਦੀਪ, ਕ੍ਰੌਚਦੀਪ, ਸਾਕ, ਪੁਸ਼ਕਰ) ਨੌਂ ਖੰਡਾਂ (ਭਾਰਤ, ਇਲਾਬ੍ਰਿਤ, ਕਿੰਪੁਰਸ਼, ਭਦ੍ਰ, ਕੇਤੁਮਾਲ, ਹਰਿ, ਹਿਰਣਯ, ਰਮਯ, ਕੁਸ) ਅਤੇ ਦਹਦਿਸ = ਦਸ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ (ਪੂਰਬ, ਅਗਨ ਕੋਣ, ਦੱਖਣ, ਨੈਰਿਤੀ ਕੋਣ, ਪੱਛਮ, ਵਾਯਵੀ ਕੋਣ, ਉੱਤਰ, ਈਸ਼ਾਨ ਕੋਣ, ਆਕਾਸ਼, ਪਤਾਲ) ਦੀ ਵੰਡ ਵੰਡਾਏ = ਵੰਡ ਦਿੱਤੀ।

ਜਲ ਥਲ ਵਣ ਖੰਡ ਪਰਬਤਾਂ; ਤੀਰਥ ਦੇਵ ਸਥਾਨ ਬਣਾਏ।

ਜਲ = ਪਾਣੀ, ਥਲ = ਧਰਤੀ, ਵਣ ਖੰਡ = ਜੰਗਲ, ਪਰਬਤ, ਤੀਰਥ ਤੇ ਦੇਵ ਸਥਾਨ = ਅਸਥਾਨ ਬਣਾਏ = ਬਣਾਉਣਾ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮ ਹੋਮ ਜਗ; ਕਰਮ ਧਰਮ ਕਰਿ ਦਾਨ ਕਰਾਏ।

ਜਪ = ਮੰਤਰਾਂ ਦੇ ਜਾਪ ਕਰਨੇ, ਤਪ = ਤਪ ਕਰਨੇ, ਸੰਜਮ = ਇੰਦਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ, ਹੋਮ = ਹਵਨ, ਯੱਗ ਕਰਨੇ ਅਤੇ ਕਰਮ = ਸਕਾਮ ਕਰਮ ਕਰਨੇ, ਧਰਮ ਦੇ ਕਰਮ ਕਰਨੇ, ਦਾਨ ਕਰਿ = ਕਰਨੇ, ਇਹ ਸਭ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਕਰਾਏ ਕਰਮ ਹਨ।

ਨਿਰੰਕਾਰ ਨ ਪਛਾਣਿਆ; ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਦਸੈ ਨ ਦਸਾਏ।

ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਇਕ ਨਿਰੰਕਾਰ = ਨਿਰਾਕਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਬਾਰੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਹੀ ਦਸੈ = ਦੱਸ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੀ ਦਸਾਏ = ਦੱਸ ਨ = ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਆਖਣੁ; ਆਖਿ ਸੁਣਾਏ ॥੧੪॥

ਹਰ ਕੋਈ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਆਖਣੁ = ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਸੁਣ ਕੇ ਆਖ ਕੇ ਸੁਣਾਏ = ਸੁਣਾ ਰਹੇ ਹਨ ॥੧੪॥

ਪਉੜੀ ੧੫ (ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਕਰਤਵ)

ਦਸ ਅਵਤਾਰੀ ਬਿਸਨੁ ਹੋਇ; ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ ਜੋਧ ਲੜਵਾਏ।

ਬਿਸਨੁ = ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਸ ਅਵਤਾਰੀ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਦੁਆਰਾ ਸਦਾ ਹੀ ਜੋਧ = ਯੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਲੜਵਾਏ = ਲੜਵਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ।

ਦੇਵ ਦਾਨਵ ਕਰਿ ਦੁਇ ਧੜੇ; ਦੈਤ ਹਰਾਏ ਦੇਵ ਜਿਤਾਏ।

ਦੇਵ ਤੇ ਦਾਨਵ = ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਦੁਇ = ਦੋ ਧੜੇ ਬਣਾ ਕਰਕੇ ਤੇ ਯੁੱਧ ਕਰਾ ਕੇ ਦੇਵ = ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿਤਾਏ = ਜਿਤਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਹਰਾਏ = ਹਰਾ ਦਿੱਤਾ।

ਮਛ ਕਛ ਵੈਰਾਹ ਰੂਪ; ਨਰ ਸਿੰਘ ਬਾਵਨ ਬੋਧ ਉਪਾਏ।

ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦਸ ਅਵਤਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ (੧) ਮੱਛ, (੨) ਕੱਛ, (੩) ਵੈਰਾਹ, (੪) ਨਰਸਿੰਘ, (੫) ਬਾਵਨ, (੬) ਬੋਧ ਰੂਪ ਉਪਾਏ = ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ।

ਪਰਸਰਾਮ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਹੋਇ; ਕਿਲਕ ਕਲੰਕੀ ਨਾਉਂ ਗਣਾਏ।

(੭) ਪਰਸਰਾਮ, (੮) ਰਾਮ, (੯) ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, (੧੦) ਕਿਲਕ ਦੇਸ ਵਿਚ ਕਲੰਕੀ = ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਹ ਦਸ ਅਵਤਾਰ ਰੂਪ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਨਾਉਂ = ਨਾਮ ਗਣਾਏ ਹਨ।

ਚੰਚਲ ਚਲਿਤ ਪਖੰਡ ਬਹੁ;
ਵਲ ਛਲ ਕਰਿ ਪਰਪੰਚ ਵਧਾਏ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੰਚਲਤਾ ਵਾਲੇ ਚਲਿਤ = ਕੌਤਕ, ਬਹੁ = ਬਹੁਤ ਪਖੰਡ ਤੇ ਵਲ ਛਲ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪਰਪੰਚ = ਵਲ-ਛਲ ਵਧਾਏ ਹਨ।

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ; ਨਿਰਭਉ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨ ਦਿਖਾਏ।

ਪਰੰਤੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ = ਪਾਪਾਂ-ਪੁੰਨਾਂ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਨਿਰਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮ, ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ = ਵਿਆਪਕ, ਨਿਰਭਉ = ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨਿਰੰਕਾਰ = ਨਿਰਾਕਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਨ = ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਏ = ਦਿਖਾਇਆ ਸਗੋਂ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਹੀ ਜਪਾਉਂਦੇ ਰਹੇ।

ਖਤ੍ਰੀ ਮਾਰਿ ਸੰਘਾਰ ਕਰਿ; ਰਾਮਾਯਣ ਮਹਾਭਾਰਤ ਭਾਏ।

('ਰਾਮਾਇਣ' ਬੋਲੋ)

ਪਰਸਰਾਮ ਨੇ ੨੧ ਵਾਰ ਖੱਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਸੰਘਾਰ = ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਰਾਮਾਇਣ ਤੇ ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਹੀ ਭਾਏ = ਚੰਗੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ।

ਕਾਮ ਕਰੋਧ ਨ ਮਾਰਿਓ; ਲੋਭ ਮੋਹ ਅਹੰਕਾਰ ਨ ਜਾਏ।

ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਵਤਾਰ ਨੇ ਕਾਮ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਨ = ਨਹੀਂ ਮਾਰਿਓ = ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਨ = ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦਾ ਲੋਭ, ਮੋਹ ਤੇ ਅਹੰਕਾਰ = ਹੰਕਾਰ ਜਾਏ = ਦੂਰ ਹੋਇਆ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਵਿਣੁ; ਜਨਮ ਗਵਾਏ ॥੧੫॥

ਸਾਧਸੰਗਤ ਤੋਂ ਵਿਣੁ = ਬਿਨਾਂ ਹਰ ਇਕ ਨੇ ਆਪਣਾ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਬਿਰਥਾ ਗਵਾਏ = ਗਵਾ ਲਿਆ ਹੈ ॥੧੫॥

ਪਉੜੀ ੧੬ (ਸ਼ਿਵ ਕਰਤਵ)

ਇਕਦੂੰ ਗਿਆਰਹ ਰੁਦ੍ਰ ਹੋਇ; ਘਰਬਾਰੀ ਅਉਧੂਤ ਸਦਾਇਆ।

ਸ਼ਿਵਜੀ ਇਕਦੂੰ = ਇਕ ਤੋਂ ਗਿਆਰਹ = ਗਿਆਰਾਂ ਰੂਪਾਂ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਘਰਬਾਰੀ = ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਅਉਧੂਤ = ਤਿਆਗੀ ਸਦਾਇਆ = ਕਹਾਇਆ।

ਜਤੀ ਸਤੀ ਸੰਤੋਖੀਆਂ; ਸਿਧ ਨਾਥ ਕਰਿ ਪਰਚਾ ਲਾਇਆ।

ਜਤੀ, ਸਤੀ, ਸੰਤੋਖੀਆਂ = ਸੰਤੋਖ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ, ਸਿੱਧ ਤੇ ਨਾਥ ਇਹ ਸਭ ਰਿਧੀਆਂ, ਸਿਧੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਿ = ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਿਵ ਨਾਲ ਪਰਚਾ ਲਾਇਆ = ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਸੰਨਿਆਸੀ ਦਸ ਨਾਵ ਧਰਿ; ਜੋਗੀ ਬਾਰਹ ਪੰਥ ਚਲਾਇਆ।

ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦਸ ਨਾਵ = ਨਾਮ (ਤੀਰਥ, ਆਸ਼ਰਮ, ਬਨ, ਆਰਣਯ, ਗਿਰਿ, ਪਰਬਤ, ਸਾਗਰ, ਸਰਸਵਤੀ, ਭਾਰਤੀ, ਪੁਰੀ) ਧਰਿ = ਰੱਖ ਲਏ ਅਤੇ ਜੋਗੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਾਰਹ = ਬਾਰਾਂ ਪੰਥ (ਹੇਤ, ਪਾਵ, ਆਈ, ਗਮਯ, ਪਾਗਲ, ਗੋਪਾਲ, ਦਾਸ, ਕੰਥੜੀ, ਬਨ, ਧ੍ਰੂਜ, ਚੋਲੀ, ਰਾਵਲ) ਚਲਾਇਆ = ਚਲਾ ਲਏ।

ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਨਿਧਿ ਰਸਾਇਣਾਂ; ਤੰਤ ਮੰਤ ਚੇਟਕ ਵਰਤਾਇਆ।

ਹਰ ਪਾਸੇ ਰਿਧਿ = ਰਿਧੀਆਂ, ਸਿਧਿ = ਸਿਧੀਆਂ, ਨਿਧਿ = ਨਿਧੀਆਂ, ਰਸਾਇਣ ਵਿੱਦਿਆ, ਤੰਤ ਮੰਤ = ਤੰਤਰਾਂ ਮੰਤਰਾਂ ਦੇ ਚੇਟਕ = ਕੌਤਕਾਂ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਵਰਤਾਇਆ = ਵਰਤਣ ਲੱਗਾ।

ਮੇਲਾ ਕਰਿ ਸਿਵਰਾਤ ਦਾ; ਕਰਾਮਾਤ ਵਿਚਿ ਵਾਦੁ ਵਧਾਇਆ।

ਸਿੱਧਾਂ ਨੇ ਅੱਚਲ ਵਟਾਲੇ ਵਿਚ ਸਿਵਰਾਤ = ਸ਼ਿਵਰਾਤਰੀ ਦਾ ਮੇਲਾ ਕਰ ਕੇ ਰਿਧੀਆਂ, ਸਿਧੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਵਿਚ ਵਾਦੁ = ਝਗੜਾ ਵਧਾਇਆ = ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ।

ਪੋਸਤ ਭੰਗ ਸਰਾਬ ਦਾ; ਚਲੈ ਪਿਆਲਾ ਭੁਗਤ ਭੁੰਚਾਇਆ।

ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਪੋਸਤ, ਭੰਗ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਪਿਆਲੇ ਚਲੈ = ਚੱਲਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੁਗਤ = ਚੂਰਮਾ (ਭੋਜਨ) ਭੁੰਚਾਇਆ = ਛਕਣ ਛਕਾਉਣ ਲੱਗੇ।

ਵਜਨਿ ਬੁਰਗੂ ਸਿੰਙੀਆਂ; ਸੰਖ ਨਾਦ ਰਹਰਾਸਿ ਕਰਾਇਆ।

('ਵੱਜਨਿ' ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਬੁਰਗੂ = ਨਾਦ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲੇ ਫ਼ਕੀਰ ਨਾਦ ਵਜਾ ਕੇ ਸਿੰਙੀਆਂ = ਹਿਰਨ ਦੇ ਸਿੰਗ ਦਾ ਵਾਜਾ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲੇ ਜੋਗੀ ਵਾਜਾ ਵਜਾ ਕੇ ਅਤੇ ਕਈ ਸੰਖ ਦੀਆਂ ਨਾਦ = ਧੁਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਰਹਰਾਸਿ = ਰਹੁ-ਰੀਤੀ ਕਰਾਇਆ = ਕਰਦੇ ਕਰਾਉਂਦੇ ਸਨ।

ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਆਦੇਸੁ ਕਰਿ; ਅਲਖੁ ਜਗਾਇ ਨ ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਆ।

ਆਦਿ = ਸਭ ਦੇ ਮੁੱਢ ਰੂਪ, ਪੁਰਖੁ = ਵਿਆਪਕ, ਅਲਖੁ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਆਦੇਸੁ = ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਜਗਾਇ = ਜਗਾਉਂਦੇ ਭਾਵ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਸ ਅਲੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੀ ਲਖਾਇਆ = ਲਖਿਆ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਵਿਣ; ਭਰਮ ਭੁਲਾਇਆ ॥੧੬॥

ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਾਧਸੰਗਤ ਤੋਂ ਵਿਣ = ਬਿਨਾਂ ਸਭ ਭਰਮਾਂ ਵਿਚ ਭੁਲਾਇਆ = ਭੁੱਲੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ॥੧੬॥

ਪਉੜੀ ੧੭ (ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਰਸਤਾ, ਸੱਚੀ ਮਰਿਆਦਾ)

ਨਿਰੰਕਾਰ ਆਕਾਰ ਕਰਿ; ਸਤਿਗੁਰੁ ਗੁਰਾਂ ਗੁਰੂ ਅਬਿਨਾਸੀ।

ਨਿਰੰਕਾਰ = ਨਿਰਾਕਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਿਰਗੁਣ ਆਕਾਰ = ਸਰੂਪ ਤੋਂ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਿ = ਕੀਤਾ, ਜੋ ਅਬਿਨਾਸੀ = ਨਾਸ਼ ਰਹਿਤ ਤੇ ਗੁਰਾਂ = ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਹਨ।

ਪੀਰਾਂ ਪੀਰ ਵਖਾਣੀਐ; ਨਾਥਾਂ ਨਾਥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਵਾਸੀ।

ਜੋ ਪੀਰਾਂ ਦੇ ਪੀਰ ਅਤੇ ਨਾਥਾਂ ਦੇ ਨਾਥ ਵਖਾਣੀਐ = ਕਥਨ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵਾਸੀ = ਵੱਸਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੰਥ ਚਲਾਇਆ; ਗੁਰਸਿਖੁ ਮਾਇਆ ਵਿਚਿ ਉਦਾਸੀ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਵਾਲਾ ਪੰਥ = ਰਸਤਾ ਚਲਾਇਆ = ਚਲਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਭਾਵ ਸੰਸਾਰਕ ਕੰਮਾਂ-ਕਾਜਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਉਦਾਸੀ = ਉਪਰਾਮ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

ਸਨਮੁਖਿ ਮਿਲਿ ਪੰਚ ਆਖੀਅਨਿ; ਬਿਰਦੁ ਪੰਚ ਪਰਮੇਸੁਰ ਪਾਸੀ।

ਜੋ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸਨਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਚ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸੰਤ ਆਖੀਅਨਿ = ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪੰਚ = ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਬਿਰਦੁ = ਧਰਮ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਪਾਸੀ = ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਿਲਿ ਪਰਵਾਣ ਪੰਚ; ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਸਚਖੰਡ ਬਿਲਾਸੀ।

ਪੰਚ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਮਿਲਿ = ਮਿਲਣਾ ਹੀ ਪ੍ਰਵਾਣਨੀਕ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਧਸੰਗਤ ਰੂਪ ਸਚਖੰਡ ਵਿਚ ਨਾਮ ਦੇ ਰੰਗ ਦਾ ਬਿਲਾਸੀ = ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰ ਦਰਸਨ ਗੁਰ ਸਬਦ ਹੈ; ਨਿਜ ਘਰਿ ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਰਹਰਾਸੀ।

ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਗੁਰ = ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹਨ, ਜੋ ਭਾਇ = ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤਿ = ਭਗਤੀ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜ ਸਰੂਪ ਰੂਪੀ ਘਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੀ ਰਹਰਾਸੀ = ਰਹੁਰੀਤੀ ਹੈ।

ਮਿਠਾ ਬੋਲਣੁ ਨਿਵ ਚਲਣੁ; ਖਟਿ ਖਵਾਲਣੁ ਆਸ ਨਿਰਾਸੀ।

ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੀ ਰਹੁਰੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਣਾ, ਨਿਵ ਭਾਵ ਨਿਮਰਤਾ ਵਿਚ ਚੱਲਣਾ, ਖਟਿ = ਧਰਮ ਦੀ ਸੱਚੀ ਕਿਰਤ ਕਮਾ ਕੇ ਖਾਣਾ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡ ਕੇ ਖਵਾਲਣੁ = ਖਵਾਉਣਾ ਤੇ ਆਸਾ ਰੂਪ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਮਾਇਕੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵੱਲੋਂ ਨਿਰਾਸੀ = ਉਦਾਸ ਰਹਿਣਾ।

ਸਦਾ ਸਹਜਿ ਵੈਰਾਗ ਹੈ; ਕਲੀ ਕਾਲ ਅੰਦਰਿ ਪਰਗਾਸੀ।

ਸਦਾ = ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਸਹਿਜ ਵਿਚ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਵੈਰਾਗ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਹੈ, ਇਹ ਰਹੁਰੀਤੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਲੀ ਕਾਲ = ਕਲਿਜੁਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ ਪਰਗਾਸੀ = ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ; ਬੰਦ ਖਲਾਸੀ ॥੧੭॥

ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੀ ਰਹੁਰੀਤੀ 'ਤੇ ਚੱਲਦਿਆਂ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਹੀ ਮਨੁੱਖਾ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਬੰਦ ਖਲਾਸੀ = ਛੁਟਕਾਰਾ ਭਾਵ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ॥੧੭॥

ਪਉੜੀ ੧੮ (ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੀ ਰੀਤੀ)

ਨਾਰੀ ਪੁਰਖੁ ਪਿਆਰੁ ਹੈ; ਪੁਰਖੁ ਪਿਆਰ ਕਰੇਂਦੇ ਨਾਰੀ।

ਨਾਰੀ = ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪੁਰਖ ਨਾਰੀ = ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰੇਂਦੇ = ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਨਾਰਿ ਭਤਾਰੁ ਸੰਜੋਗ ਮਿਲਿ; ਪੁਤ ਸੁਪੁਤੁ ਕੁਪੁਤੁ ਸੈਂਸਾਰੀ।

ਨਾਰਿ = ਇਸਤਰੀ ਤੇ ਭਤਾਰੁ = ਪਤੀ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਦੇ ਮਿਲਿ = ਮਿਲਾਪ ਤੋਂ ਜਗਤ ਅੰਦਰ ਪੁਤ = ਪੁੱਤਰ ਸੁਪੁਤੁ = ਸਪੁੱਤਰ ਕੁਪੁਤੁ = ਕਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਪੁਰਖਾ ਪੁਰਖਾਂ ਜੋ ਰਚਨਿ; ਤੇ ਵਿਰਲੇ ਨਿਰਮਲ ਨਿਰੰਕਾਰੀ।

ਜੋ ਪੁਰਖ ਪੁਰਖਾਂ = ਵਿਆਪਕ, ਨਿਰਮਲ = ਮੈਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਨਿਰੰਕਾਰੀ = ਨਿਰਾਕਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਰਚਨਿ = ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਵਿਰਲੇ ਹੀ ਹਨ।

ਪੁਰਖਹੁ ਪੁਰਖਾ ਉਪਜਦਾ; ਗੁਰੁ ਤੇ ਚੇਲਾ ਸਬਦ ਵੀਚਾਰੀ।

ਪੁਰਖਹੁ = ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਪੁਰਖ ਉਪਜਦਾ = ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵੀਚਾਰੀ = ਵਿਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਤੇ = ਤੋਂ ਚੇਲਾ = ਸਿੱਖ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਪਾਰਸ ਹੋਆ ਪਾਰਸਹੁੰ; ਗੁਰੁ ਚੇਲਾ ਚੇਲਾ ਗੁਣਕਾਰੀ।

ਪਾਰਸਹੁੰ = ਪਾਰਸ ਤੋਂ ਪਾਰਸ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਆ = ਹੁੰਦਾ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਰੂਪੀ ਪਾਰਸ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨਾਲ ਚੇਲਾ = ਸਿੱਖ ਰੂਪੀ ਪਾਰਸ ਬਣਿਆ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਚੇਲਾ = ਸਿੱਖ ਬਣ ਕੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਨ ਰੂਪ ਗੁਣਕਾਰੀ = ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਵੰਸੀ ਪਰਮ ਹੰਸ; ਗੁਰਸਿਖ ਸਾਧ ਸੇ ਪਰਉਪਕਾਰੀ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਚੱਲੀ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਵੰਸੀ = ਕੁਲ ਪਰਮ ਹੰਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੇ = ਉਹ ਗੁਰਸਿੱਖ ਤੇ ਸਾਧ ਜਨ ਜੋ ਤੱਤ ਮਿਥਿਆ ਦਾ ਵਿਵੇਚਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਉਹ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰ ਭਾਈ ਗੁਰਭਾਈਆਂ; ਸਾਕ ਸਚਾ ਗੁਰਵਾਕ ਜੁਹਾਰੀ।

ਗੁਰਭਾਈਆਂ ਦਾ ਗੁਰ ਭਾਈ ਨਾਲ ਸੱਚਾ ਸਾਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰਵਾਕ = ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਜੁਹਾਰੀ = ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਪਰ ਤਨੁ ਪਰ ਧਨੁ ਪਰਹਰੇ; ਪਰ ਨਿੰਦਾ ਹਉਮੈ ਪਰਹਾਰੀ।

ਗੁਰਸਿੱਖ ਪਰ = ਪਰਾਈ ਤਨੁ = ਇਸਤਰੀ, ਪਰ = ਪਰਾਏ ਧਨ ਨੂੰ ਪਰਹਰੇ = ਤਿਆਗ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ

ਪਰ = ਪਰਾਈ ਨਿੰਦਾ = ਅਪਕੀਰਤੀ ਅਤੇ ਹਉਮੈ = ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਪਰਹਾਰੀ = ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸਾਧਸੰਗਤਿ; ਵਿਟਹੁ ਬਲਿਹਾਰੀ ॥੧੮॥

ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਟਹੁ = ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰੀ = ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ॥੧੮॥

ਪਉੜੀ ੧੯ (ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਸਾਕ ਸੱਚਾ ਸਾਕ ਹੈ)

ਪਿਉ ਦਾਦਾ ਪੜਦਾਦਿਓਂ; ਪੁਤ੍ਰ ਪੋਤਾ ਪੜਪੋਤਾ ਨਤਾ।

ਪਿਉ = ਪਿਤਾ ਦਾਦੇ, ਪੜਦਾਦਿਓਂ = ਪੜਦਾਦੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਜੋ ਪੁੱਤਰ, ਪੋਤਾ = ਪੋਤਰੇ, ਪੜਪੋਤਾ = ਪੜਪੋਤਰੇ ਤੇ ਨਤਾ = ਪੜਪੋਤਰੇ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਆਦਿ ਸਾਕ ਹਨ।

ਮਾਂ ਦਾਦੀ ਪੜਦਾਦੀਓਂ; ਫੁਫੀ ਭੈਣ ਧੀਆਂ ਸਣਖਤਾ।

ਮਾਂ, ਦਾਦੀ, ਪੜਦਾਦੀਓਂ = ਪੜਦਾਦੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਜੋ ਫੁਫੀ = ਭੂਆ, ਭੈਣਾਂ, ਧੀਆਂ ਦੇ ਸਣਖਤਾ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸਾਕ ਹਨ।

ਨਾਨਾ ਨਾਨੀ ਆਖੀਐ; ਪੜਨਾਨਾ ਪੜਨਾਨੀ ਪਤਾ।

ਨਾਨਾ, ਨਾਨੀ, ਪੜਨਾਨਾ, ਪੜਨਾਨੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪਤਾ = ਔਲਾਦਾਂ ਦੇ ਜੋ ਸਾਕ ਆਖੀਐ = ਆਖੀਦੇ ਹਨ।

ਤਾਇਆ ਚਾਚਾ ਜਾਣੀਐ;
ਤਾਈ ਚਾਚੀ ਮਾਇਆ ਮਤਾ।

ਤਾਇਆ, ਤਾਈ, ਚਾਚਾ, ਚਾਚੀ ਦੇ ਜੋ ਰਿਸ਼ਤੇ ਜਾਣੀਐ = ਜਾਣੀਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਵੀ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਮਤਾ = ਮਸਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਮਾਮੇ ਤੈ ਮਾਮਾਣੀਆਂ; ਮਾਸੀ ਮਾਸੜ ਦੇ ਰੰਗ ਰਤਾ।

ਮਾਮੇ ਤੈ = ਤੇ ਮਾਮਾਣੀਆਂ = ਮਾਮੀਆਂ ਅਤੇ ਮਾਸੀ ਮਾਸੜ ਦੇ ਸਾਕ ਭੀ ਰੰਗ = ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਵਿਚ ਰੱਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਮਾਸੜ ਫੁਫੜ ਸਾਕ ਸਭ; ਸਹੁਰਾ ਸਸ ਸਾਲੀ ਸਾਲਤਾ।

('ਸੱਸ' ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਮਾਸੜ, ਫੁੱਫੜ, ਸਹੁਰਾ, ਸੱਸ, ਸਾਲੀ, ਸਾਲਤਾ = ਸਾਲੇ ਦੇ ਬੇਟੇ ਦੇ ਜੋ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਸਾਕ ਹਨ।

ਤਾਏਰ ਪਿਤੀਏਰ ਮੇਲੁ ਮਿਲਿ; ਮਉਲੇਰ ਫੁਫੇਰ ਅਵਤਾ।

ਤਾਏਰ = ਤਾਏ ਦੇ ਪੁੱਤਰ, ਪਿਤੀਏਰ = ਦਾਦਕੇ ਜਾਂ ਪਿਤਾ ਦੀ ਕੁਲ, ਮਉਲੇਰ = ਮਾਮੇ ਦੀ ਵੰਸ਼, ਫੁਫੇਰ = ਭੂਆ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਦੇ ਮੇਲ ਮਿਲ ਕੇ ਅਵਤਾ = ਆਕੜ ਵਿਚ ਫਿਰਦੇ ਹਨ।

ਸਾਂਢੂ ਕੁੜਮ ਕੁਟੰਬ ਸਭ; ਨਦੀ ਨਾਵ ਸੰਜੋਗ ਨਿਸਤਾ।

ਸਾਂਢੂ, ਕੁੜਮ ਆਦਿਕ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਕੁਟੰਬ = ਪਰਿਵਾਰ ਨਦੀ ਵਿਚ ਨਾਵ = ਬੇੜੀ ਦੇ ਸੰਜੋਗ = ਪੂਰ ਵਾਂਗ ਨਿਸਤਾ = ਝੂਠੇ ਹਨ।

ਸਚਾ ਸਾਕ ਨ ਵਿਛੜੈ; ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰੁ ਭਾਈ ਭਤਾ।

ਸਾਧਸੰਗਤ ਤੇ ਗੁਰਭਾਈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਤਾ = ਭਰਾਤਾ ਬਨਿਆਂ ਦਾ ਸਾਕ = ਰਿਸ਼ਤਾ ਸੱਚਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਦੇ ਵਿਛੜੈ = ਵਿੱਛੜਦਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਭੋਗ ਭੁਗਤਿ ਵਿਚਿ; ਜੋਗ ਜੁਗਤਾ ॥੧੯॥

ਐਸੇ ਸੱਚੇ ਸਾਕ ਵਾਲੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਭੁਗਤਿ = ਦੁਨਿਆਵੀ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਭੋਗ = ਭੋਗਦੇ ਹੋਏ ਜੋਗ ਰੂਪ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਜੁਗਤਾ = ਜੁੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥੧੯॥

ਨੋਟ : ਨੱਤਾ, ਸਣਖੱਤਾ, ਪੱਤਾ, ਮੱਤਾ, ਰੱਤਾ, ਸਾਲੱਤਾ, ਅਵੱਤਾ, ਨਿਸੱਤਾ, ਭੱਤਾ, ਜੁਗੱਤਾ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਾਠ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ।

ਪਉੜੀ ੨੦ (ਸਤਿਗੁਰ ਪਿਆਰ)

ਪੀਊ ਦੇ ਨਾਂਹ ਪਿਆਰ ਤੁਲਿ; ਨ ਫੁਫੀ ਪਿਤੀਏ ਤਾਏ।

ਪੀਊ = ਪਿਤਾ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਤੁਲਿ = ਬਰਾਬਰ ਨਾ ਫੁਫੀ = ਭੂਆ ਅਤੇ ਨਾਂਹ = ਨਾ ਹੀ ਪਿਤੀਏ = ਤਾਏ ਚਾਚੇ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੈ।

ਮਾਊ ਹੇਤੁ ਨ ਪੁਜਨੀ; ਹੇਤੁ ਨ ਮਾਮੇ ਮਾਸੀ ਜਾਏ।

ਮਾਊ = ਮਾਂ ਦੇ ਹੇਤੁ = ਪਿਆਰ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਾ ਤਾਂ ਮਾਮੇ ਦਾ ਹੇਤੁ = ਪਿਆਰ ਪੁਜਨੀ = ਪੁੱਜ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮਾਸੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਬਰਾਬਰ ਜਾਏ = ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅੰਬਾਂ ਸਧਰ ਨਾ ਲਹੈ; ਆਣ ਅੰਬਾਕੜੀਆਂ ਜੇ ਖਾਏ।

('ਸੱਧਰ' ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜੇ ਕੋਈ ਅੰਬਾਕੜੀਆਂ = ਕੱਚੀਆਂ ਅੰਬੀਆਂ ਆਣ = ਲਿਆ ਕੇ ਖਾਏ = ਖਾ ਲਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਅੰਬ ਖਾਣ ਦੀ ਸਧਰ = ਇੱਛਾ ਨਾ = ਨਹੀਂ ਲਹੈ = ਲਹਿੰਦੀ।

ਮੂਲੀ ਪਾਨ ਪਟੰਤਰਾ; ਵਾਸ ਡਕਾਰ ਪਰਗਟੀ ਆਏ।

ਮੂਲੀ ਤੇ ਪਾਨ ਦੀ ਵਾਸ = ਵਾਸ਼ਨਾ ਦਾ ਪਟੰਤਰਾ = ਭੇਤ ਡਕਾਰ ਤੋਂ ਪਰਗਟੀ = ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਆਏ = ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਸੂਰਜ ਚੰਦ ਨ ਪੁਜਨੀ; ਦੀਵੇ ਲਖ ਤਾਰੇ ਚਮਕਾਏ।

('ਪੁੱਜਨੀ' ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜੇਕਰ ਲੱਖਾਂ ਦੀਵੇ ਜਗਦੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ ਸੂਰਜ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤਕ ਪੁਜਨੀ = ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਤੇ ਜੇਕਰ ਲੱਖਾਂ ਤਾਰੇ ਚਮਕਾਏ = ਚਮਕਦੇ ਹੋਣ, ਉਹ ਤਾਂ ਵੀ ਚੰਦ ਦੀ ਚਾਂਦਨੀ ਤਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੇ।

ਰੰਗ ਮਜੀਠ ਕੁਸੁੰਭ ਦਾ; ਸਦਾ ਸਥੋਈ ਵੇਸ ਵਟਾਏ।

ਕੁਸੁੰਭ ਦਾ ਰੰਗ ਮਜੀਠ ਦੇ ਰੰਗ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਕੁਸੁੰਭੇ ਦਾ ਰੰਗ ਵੇਸ ਵਟਾਏ = ਵਟਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਜੀਠ ਦਾ ਰੰਗ ਸਦਾ ਸਥੋਈ = ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੁ ਤੁਲਿ ਨ ਮੇਹਰਬਾਨ; ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨ ਦੇਵ ਸਬਾਏ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਤੁਲਿ = ਬਰਾਬਰ ਕੋਈ ਵੀ ਮਿਹਰਬਾਨ = ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਨਾ ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਬਾਏ = ਸਾਰੇ ਦੇਵ = ਦੇਵਤੇ।

ਡਿਠੇ ਸਭੇ; ਠੋਕ ਵਜਾਏ ॥੨੦॥

('ਸਭੇ' ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਭੇ = ਸਾਰੇ ਸਾਕ ਠੋਕ ਵਜਾਏ = ਵਜਾ ਕੇ ਭਾਵ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਖ ਕਰਕੇ ਡਿਠੇ = ਦੇਖ ਲਏ ਹਨ ਕਿ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਦਾ ਸਹਾਇਕ ਨਹੀਂ ਹੈ॥੨੦॥ ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਕੋਈ ਕਾਹੂ ਕੋ ਨਹੀ ਸਭ ਦੇਖੀ ਠੋਕਿ ਬਜਾਇ ॥੧੧੩॥ *(ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੧੩੭੦)*

ਪਉੜੀ ੨੧ (ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦੀ ਅਕਥ ਕਥਾ)

ਮਾਪੇ ਹੇਤੁ ਨ ਪੁਜਨੀ; ਸਤਿਗੁਰ ਹੇਤੁ ਸੁਚੇਤ ਸਹਾਈ।

('ਪੁੱਜਨੀ' ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਹੇਤੁ = ਪਿਆਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹੇਤੁ = ਪਿਆਰ ਬਰਾਬਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਪੁਜਨੀ = ਪੁੱਜ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਸੁਚੇਤ = ਸਾਵਧਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਲੋਕ-ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਸਹਾਈ = ਸਹਾਇਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸਾਹ ਵਿਸਾਹ ਨ ਪੁਜਨੀ; ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਾਹ ਅਥਾਹ ਸਮਾਈ।

ਸਾਹ = ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦਾ ਵਿਸਾਹ = ਭਰੋਸਾ ਵੀ ਸਾਹ = ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰ ਤਕ ਨ = ਨਹੀਂ ਪੁਜਨੀ = ਪੁੱਜ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਅਥਾਹ = ਬੇਅੰਤ ਤੇ ਹਰ ਇਕ ਸਤਿਗੁਰ ਵਿਚ ਸਮਾਈ ਭਾਵ ਲੀਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਾਹਿਬ ਤੁਲ ਨ ਸਾਹਿਬੀ; ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਾਹਿਬ ਸਚਾ ਸਾਂਈ।

('ਸਾਂਈ' ਬਿੰਦੀ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਸਾਹਿਬ = ਮਾਲਕ ਦੀ ਸਾਹਿਬੀ = ਮਾਲਕੀ ਤੁਲ = ਬਰਾਬਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਮਾਲਕੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੱਚੇ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਸਾਂਈ = ਸੁਆਮੀ ਹਨ।

ਦਾਤੇ ਦਾਤਿ ਨ ਪੁਜਨੀ; ਸਤਿਗੁਰੁ ਦਾਤਾ ਸਚੁ ਦ੍ਰਿੜਾਈ।

ਕੋਈ ਭੀ ਦਾਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾਤੇ ਦੀ ਦਾਤ ਬਰਾਬਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਪੁਜਨੀ = ਪੁੱਜ ਸਕਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਦਾਤਾ = ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੱਚ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜਾਈ = ਦ੍ਰਿੜਾਉਂਦੇ ਭਾਵ ਪੱਕਾ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਵੈਦ ਨ ਪੁਜਨਿ ਵੈਦਗੀ; ਸਤਿਗੁਰ ਹਉਮੈ ਰੋਗ ਮਿਟਾਈ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਵੈਦਗੀ = ਹਕੀਮੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕਿਸੇ ਵੈਦ ਦੀ ਹਕੀਮੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਪੁਜਨਿ = ਪੁੱਜ ਸਕਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਉਮੈ ਦੇ ਰੋਗ ਨੂੰ ਮਿਟਾਈ = ਮਿਟਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਵੈਦ ਦੇਹ ਦੇ ਰੋਗ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਦੇਵੀ ਦੇਵ ਨ ਸੇਵ ਤੁਲ; ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵ ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਈ।

ਦੇਵੀ ਦੇਵ = ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਕੀਤੀ ਸੇਵ = ਸੇਵਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਤੁਲ = ਬਰਾਬਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਪੁੱਜ ਸਕਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕੀਤੀ ਸੇਵ = ਟਹਿਲ ਸਦਾ ਲੋਕ ਤੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਸੁਖਦਾਈ = ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ।

ਸਾਇਰ ਰਤਨ ਨ ਪੁਜਨੀ; ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰਿ ਸਬਦੁ ਸੁਭਾਈ।

ਸਾਇਰ = ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਰਤਨ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪੀ ਰਤਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਪੁਜਨੀ = ਪੁੱਜ ਸਕਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪੀ ਬੇਅੰਤ ਅਮੋਲਕ ਰਤਨ ਸੁਭਾਈ = ਸ਼ੋਭਾ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਅਕਥ ਕਥਾ; ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ॥੨੧॥੩੯॥

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਸ਼ਕਤੀ ਬਿਰਤੀ ਕਰਕੇ ਅਕਥ = ਕਥਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਵਡਿਆਈ = ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲੀ ਹੈ **ਵਾ:** ਜੋ ਗੁਰਸਿੱਖ ਲੱਖਣਾ ਬਿਰਤੀ ਦੁਆਰਾ ਜਾਣਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਵੱਡੀ ਵਡਿਆਈ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣਦੇ ਹਨ॥੨੧॥੩੯॥

ਵਾਰ ੪੦

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

੧ = ਅਦ੍ਵੈਤ ਸਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ, ੴ = ਸਰਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ, ਸਤਿ = ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਗੁਰ = ਚੇਤਨ ਸਰੂਪ, ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ **ਵਾ:** ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਉੜੀ ੧ (ਸਤਿਗੁਰੂ)

ਸਉਦਾ ਇਕਤੁ ਹਟਿ ਹੈ; ਪੀਰਾਂ ਪੀਰ ਗੁਰਾਂ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ।

('ਹੱਟ' ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਨਾਮ ਦਾ ਸਉਦਾ ਇਕਤੁ = ਇਕ ਸਾਧਸੰਗਤ ਰੂਪੀ ਹੱਟ ਉੱਤੇ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਪੀਰਾਂ ਦੇ ਪੀਰ ਤੇ ਗੁਰਾਂ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਪੂਰਾ = ਪੂਰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਕੋਲ ਹੈ।

ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਣੁ ਦੁਖ ਹਰਣੁ; ਅਸਰਣੁ ਸਰਣਿ ਵਚਨ ਦਾ ਸੂਰਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਤਿਤ = ਪਾਪੀਆਂ ਦਾ ਉਧਾਰਣੁ = ਉੱਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਦੁਖ ਹਰਣੁ = ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਸਰਣੁ = ਕਿਤੇ ਵੀ ਢੋਈ ਨਾ ਮਿਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਰਣਿ = ਪਨਾਹ ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਬਚਨਾਂ ਦੇ ਸੂਰਾ = ਸੂਰਮੇ ਹਨ।

ਅਉਗੁਣ ਲੈ ਗੁਣ ਵਿਕਣੈ; ਸੁਖ ਸਾਗਰੁ ਵਿਸਰਾਇ ਵਿਸੂਰਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਉਗਣ ਲੈ ਕੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਵਿਕਣੈ = ਵਿਕਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਸਾਗਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਵਿਸੂਰਾ = ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਝੋਰੇ ਵਿਸਰਾਇ = ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ।

ਕਟ ਵਿਕਾਰ ਹਜਾਰ ਲਖ; ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਸਦਾ ਹਜੂਰਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਪੀਆਂ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਵਿਕਾਰ ਕੱਟਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਆਪ ਪਰਉਪਕਾਰੀ = ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਸਦਾ ਸਭ ਦੇ ਹਜੂਰਾ = ਅੰਗ-ਸੰਗ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ; ਸਤਿ ਸਰੂਪੁ ਨ ਕਦਹੀ ਊਰਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਭ ਨੂੰ, ਜੋ ਸਤਿਨਾਮੁ (ਸਤਿ + ਨਾਮੁ) ਸਤਿ = ਨਾਸ਼ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਨਾਮੁ = ਜੋ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ, ਕਰਤਾ = ਜਗਤ ਦਾ ਰਚੇਤਾ, ਪੁਰਖੁ = ਵਿਆਪਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸਤਿ ਸਰੂਪ ਹੈ ਤੇ ਕਦਹੀ = ਕਦੀ ਵੀ ਊਰਾ = ਘੱਟਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਸਚਖੰਡ ਵਸਿ; ਅਨਹਦ ਸਬਦ ਵਜਾਏ ਤੂਰਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਧਸੰਗਤ ਰੂਪੀ ਸਚਖੰਡ ਵਿਚ ਵਸਿ = ਵੱਸਦੇ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਅਨਹਦ = ਇਕ-ਰਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਤੂਰਾ = ਵਾਜੇ ਵਜਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਦੂਜਾ ਭਾਉ; ਕਰੇ ਚਕਚੂਰਾ ॥੧॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਦੂਜਾ = ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਉ = ਭਾਵ ਨੂੰ ਚਕਚੂਰਾ = ਚਕਨਾਚੂਰ ਭਾਵ ਨਾਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥੧॥

ਪਉੜੀ ੨ (ਸਾਧਸੰਗਤ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ)

ਪਾਰਸ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਿ; ਜਾਤ ਨ ਅਸਟ ਧਾਤੁ ਵੀਚਾਰੇ।

ਜਿਵੇਂ ਪਾਰਸ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਿ = ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਸਟ = ਅੱਠ ਧਾਤਾਂ ਨੂੰ ਸੋਨਾ ਬਣਾਉਣ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਵੀਚਾਰੇ = ਵਿਚਾਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿ ਇਸ ਧਾਤ ਨੂੰ ਸੋਨਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਣਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਰਸ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਹਨ, ਜੋ ਅੱਠ ਧਾਤਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਚਾਰ ਜਾਤ = ਵਰਨਾਂ ਤੇ ਚਾਰ ਮਜ਼ਹਬਾਂ ਨੂੰ ਸੋਨਾ ਰੂਪ ਗੁਰਮੁਖ ਬਣਾਉਣ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

ਬਾਵਨ ਚੰਦਨ ਬੋਹਿੰਦਾ; ਅਫਲ ਸਫਲ ਨ ਜੁਗਤਿ ਉਰਧਾਰੇ।

ਜਿਵੇਂ ਬਾਵਨ ਚੰਦਨ ਅਫਲ = ਫਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ, ਸਫਲ = ਫਲਾਂ ਸਹਿਤ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਭਾਵ ਸਾਰੀ ਬਨਸਪਤੀ ਨੂੰ ਬੋਹਿੰਦਾ = ਸੁਗੰਧਿਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਆਪਣੀ ਇਸ ਸੁਗੰਧਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਜੁਗਤਿ = ਜੁਗਤੀ ਨੂੰ ਉਰਧਾਰੇ (ਉਰ + ਧਾਰੇ) ਉਰ = ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰੇ = ਧਾਰਦਾ ਭਾਵ ਆਪਣਾ ਆਪ ਨਹੀਂ ਜਣਾਉਂਦਾ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬਾਵਨ ਚੰਦਨ ਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਅਤੇ ਗੁਣਾਂ ਸਹਿਤ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਸੁਗੰਧਿਤ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਦੇ ਆਪਣੀ ਇਸ ਜੁਗਤ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਧਾਰਦੇ ਭਾਵ ਹੰਕਾਰ-ਵੱਸ ਆਪਣਾ ਆਪ ਨਹੀਂ ਜਣਾਉਂਦੇ।

ਸਭ ਤੇ ਇੰਦਰ ਵਰਸਦਾ; ਥਾਉਂ ਕੁਥਾਉਂ ਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰੇ।

ਜਿਵੇਂ ਇੰਦਰ = ਬੱਦਲ ਸਭ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਵਰਸਦਾ = ਵਰ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕਦੇ ਚੰਗੀ ਥਾਉਂ = ਥਾਂ ਤੇ ਕੁਥਾਉਂ = ਭੈੜੀ ਜਗ੍ਹਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਦੇਖਦਾ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੰਦਰ ਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਭ ਜਗ੍ਹਾ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰੇ = ਧਾਰਾ ਵਰਸਾਉਣ ਸਮੇਂ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

ਸੂਰਜ ਜੋਤਿ ਉਦੋਤ ਕਰਿ; ਓਤ ਪੋਤ ਹੋ ਕਿਰਣ ਪਸਾਰੇ।

ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਆਪਣੇ ਜੋਤਿ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਨੂੰ ਓਤ ਪੋਤ = ਤਾਣੇ-ਪੇਟੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਆਕਾਸ਼ ਤੇ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਇਕ ਸਾਰ ਹੋ ਕੇ ਪਸਾਰੇ = ਪਸਾਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੂਰਜ ਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪੀ ਕਿਰਨਾਂ ਦਾ ਤਾਣੇ-ਪੇਟੇ ਵਾਂਗ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਹਰ ਕੋਨੇ ਵਿਚ ਉਦੋਤ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਧਰਤੀ ਅੰਦਰਿ ਸਹਨ ਸੀਲ; ਪਰਮਲ ਹਰੈ ਅਵਗੁਣ ਨ ਚਿਤਾਰੇ।

ਧਰਤੀ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਹਿਨਸ਼ੀਲਤਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਪਰਮਲ = ਚੰਦਨ ਨੂੰ ਹਰੈ = ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਕੋਈ ਭੈੜੀ ਗੰਦਗੀ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਉਸ ਉੱਤੇ ਸੁੱਟ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਅਵਗੁਣ = ਔਗੁਣ ਨ = ਨਹੀਂ ਚਿਤਾਰੇ = ਚਿਤਾਰਦੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਧਰਤੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ

ਸਹਿਨਸ਼ੀਲਤਾ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਨਿੰਦਕ ਪੁਰਸ਼ ਸੁਗੰਧੀ ਰੂਪ ਵਡਿਆਈ ਵਾਲੇ ਬਚਨ ਛੱਡ ਕੇ ਨਿੰਦਿਆ ਰੂਪ ਗੰਦਗੀ ਵਾਲੇ ਬਚਨ ਬੋਲੇ, ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਦੇ ਔਗੁਣ ਨਹੀਂ ਚਿਤਾਰਦੇ ਭਾਵ ਸਮਾਨ ਬਿਰਤੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਲਾਲ ਜਵਾਹਰ ਮਣਿ ਲੋਹਾ; ਸੁਇਨਾ ਪਾਰਸ ਜਾਤਿ ਬਿਚਾਰੇ।

ਜਿਵੇਂ ਲਾਲ, ਜਵਾਹਰ, ਮਣੀ ਆਦਿ ਵਿਚ ਜੋ ਮਹਾਨਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਹਾ ਪਾਰਸ ਨਾਲ ਛੂਹ ਕੇ ਸੋਨਾ ਬਣ ਜਾਤਿ = ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਬਿਚਾਰੇ = ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਕਿ ਲੋਹੇ ਤੋਂ ਸੋਨਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਲਾਲ, ਜਵਾਹਰ, ਮਣੀਆਂ ਦੀ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਕਿ ਕਿਹੜੇ ਪਹਾੜ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਨ, ਕੇਵਲ ਇਹੀ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀਮਤੀ ਧਾਤੂਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਗਿਆਸੂ ਰੂਪ ਲੋਹਾ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਪਾਰਸ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਸੁਇਨਾ = ਸ਼ੁੱਧ ਸਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮਣੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਭਗਤੀ, ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਲਾਲ, ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਜਵਾਹਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਸ ਦੀ ਜਾਤ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰੀ ਜਾਂਦੀ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਜਾਤ ਵਿੱਚੋਂ ਸੀ ਤੇ ਕਿਹੜੇ ਗੋਤ ਵਿੱਚੋਂ ਸੀ, ਉਹ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਕਾ; ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰੇ ॥੨॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਧਸੰਗਤ ਕਾ = ਦੇ ਪਾਰੇ = ਪਾਰ-ਉਰਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ ॥੨॥

ਪਉੜੀ ੩ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੇਵਾ ਸਭ ਫਲਦਾਤੀ)

ਪਾਰਸ ਧਾਤ ਕੰਚਨ ਕਰੈ; ਹੋਇ ਮਨੂਰ ਨ ਕੰਚਨ ਝੂਰੈ।

ਜਿਵੇਂ ਪਾਰਸ ਅਸ਼ਟ ਧਾਤਾਂ ਨੂੰ ਕੰਚਨ = ਸੋਨਾ ਕਰੈ = ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਤੋਂ ਮਨੂਰ = ਸੜੇ ਲੋਹੇ ਦੀ ਭਸਮ ਕੰਚਨ = ਸੋਨਾ ਨਾ ਹੋਇ = ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪਾਰਸ ਝੂਰੈ = ਝੂਰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਰਸ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਨ, ਜੋ ਚਾਰ ਵਰਨਾਂ ਤੇ ਚਾਰ ਆਸ਼ਰਮਾਂ ਤੋਂ ਆਏ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਸਰੂਪ ਗੁਰਮੁਖ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਲੋਹੇ ਦੀ ਮੈਲ ਵਤ ਨਾਸਤਕ ਸ਼ੁੱਧ ਸਰੂਪ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਸਦਾ ਹੀ ਝੂਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਨੋਟ : ਮਨੂਰ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਮਨੂਰ ਲੋਹਾ ਸੜ ਕੇ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਭਸਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਭਸਮ ਲੋਹਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਪਾਰਸ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਸੋਨਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਜੋ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਦੂਸਰਾ ਮਨੂਰ, ਜੋ ਲੋਹਾ ਢਾਲਣ ਵੇਲੇ ਲੋਹੇ ਦੀ ਮੈਲ ਦਾ ਖੰਘਰ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਢੇਲਾ, ਜੋ ਸ਼ੁੱਧ ਲੋਹੇ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਮੰਡੂਰ ਭੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪਾਰਸ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਸੋਨਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਬਾਵਨ ਬੋਹੈ ਬਨਾਸਪਤਿ; ਬਾਂਸ ਨਿਰਗੰਧ ਨ ਬੋਹੈ ਹਜੂਰੈ।

ਬਾਵਨ ਚੰਦਨ ਸਾਰੀ ਬਨਸਪਤੀ ਨੂੰ ਬੋਹੈ = ਸੁਗੰਧਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਨਿਰਗੰਧ = ਸੁਗੰਧ ਰਹਿਤ ਬਾਂਸ ਸਦਾ ਚੰਦਨ ਹਜੂਰੈ = ਕੋਲ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਵੀ ਬੋਹੈ = ਸੁਗੰਧਿਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਵੇਂ ਬਾਵਨ ਚੰਦਨ ਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੀ ਨਾਮ ਭਗਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸਾਰੀ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਸੁਗੰਧਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਬਾਂਸ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਨਾਮ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਮਨਮੁਖ ਲੋਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਰਹਿਣ 'ਤੇ ਵੀ ਨਾਮ ਦੀ ਸੁਗੰਧ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਖੇਤੀ ਜੰਮੈ ਸਹਸ ਗੁਣ; ਕਲਰ ਖੇਤਿ ਨ ਬੀਜ ਉਗੂਰੈ।

('ਕੱਲਰ' ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਖੇਤੀ ਚੰਗੀ ਜ਼ਮੀਨ ਅੰਦਰ ਸਹਸ = ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਗੁਣਾਂ ਹੋ ਕੇ ਫਲਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਕਲਰ = ਸ਼ੋਰੇ ਵਾਲੇ ਖੇਤ ਅੰਦਰ ਬੀਜ ਉਗੂਰੈ = ਉੱਗਦਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਖੇਤੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਗੁਣਾਂ ਹੋ ਕੇ ਫਲਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਕੱਲਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਕਠੋਰ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਦਾ ਬੀਜ ਨਹੀਂ ਉੱਗਦਾ।

ਉਲੂ ਸੁਝ ਨ ਸੁਝਈ; ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੁਝ ਸੁਝਾਇ ਹਜੂਰੈ।

ਜਿਵੇਂ ਉੱਲੂ ਨੂੰ ਸੁਝ = ਸੂਰਜ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਸੁਝਈ = ਦਿੱਸਦਾ ਨ = ਨਹੀਂ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਲੂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮਨਮੁਖ ਲੋਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰੂਪ ਸੂਰਜ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦੇ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰੂਪ ਸੁਝ = ਸੂਰਜ ਸਨਮੁਖ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਹਜੂਰੈ = ਅੰਗ-ਸੰਗ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸੁਝਾਇ = ਦਿਖਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਧਰਤੀ ਬੀਜੈ ਸੋ ਲੁਣੈ; ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਾ ਸਭ ਫਲ ਚੂਰੈ।

ਧਰਤੀ ਅੰਦਰ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਬੀਜੈ = ਬੀਜੀਦਾ ਹੈ, ਸੋ = ਉਹੀ ਲੁਣੈ = ਵੱਢੀਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਫਲ ਚੂਰੈ = ਚੂਰਮੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਚੂਰਮਾ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਸਨਿਗਧ ਪਦਾਰਥ ਜਿਸ ਵਿਚ ਘਿਉ, ਖੰਡ ਅਤੇ ਪੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਅੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਆਟਾ, ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਘਿਉ, ਖੰਡ ਰੂਪੀ ਭਗਤੀ ਦਾ ਬਣਿਆ ਚੂਰਮਾ ਭੋਜਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਬੋਹਿਥ ਪਵੈ ਸੁ ਨਿਕਲੈ; ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਾਧ ਅਸਾਧੁ ਨ ਦੂਰੈ।

ਬੋਹਿਥ = ਜਹਾਜ਼ ਅੰਦਰ ਜੋ ਵੀ ਵਸਤੂ ਪਵੈ = ਪਾਈਦੀ ਹੈ, ਸੁ = ਉਹ ਹੀ ਸਮੁੰਦਰੋਂ ਪਾਰ ਨਿਕਲੈ = ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰੂਪੀ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਸਾਧ = ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਤੇ ਅਸਾਧੁ = ਖੋਟੇ ਪੁਰਸ਼ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰੋਂ ਤਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਦੂਰੈ = ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕੋਈ ਵਾਸ਼ਨਾ ਵੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ।

ਪਸੂ ਪਰੇਤਹੁ; ਦੇਵ ਵਿਚੂਰੈ ॥੩॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਔਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਵਿਚੂਰੈ = ਵਿਚਾਰਦੇ ਹੋਏ ਪਸ਼ੂ, ਪਰੇਤਹੁ = ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਤੋਂ ਦੇਵਤੇ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਮਨਮੁਖਾਂ ਵਾਲੀ ਬਿਰਤੀ ਤੋਂ ਗੁਰਮੁਖ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ॥੩॥ ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਪਸੂ ਪਰੇਤਹੁ ਦੇਵ ਕਰਿ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਵਡਿਆਈ। *(ਵਾਰ ੧੦, ਪਉੜੀ ੧੫)*

ਪਉੜੀ ੪ (ਸਤਿਗੁਰ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟਤਾ)

ਕੰਚਨ ਹੋਵੈ ਪਾਰਸਹੁ; ਕੰਚਨ ਕਰੈ ਨ ਕੰਚਨ ਹੋਰੀ।

ਜਿਵੇਂ ਪਾਰਸਹੁ = ਪਾਰਸ ਤੋਂ ਕੰਚਨ = ਸੋਨਾ ਹੋਵੈ = ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਕੰਚਨ = ਸੋਨਾ ਹੋਰੀ = ਹੋਰ ਧਾਤ ਨੂੰ ਕੰਚਨ = ਸੋਨਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਕਰੈ = ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਚੰਦਨ ਬਾਵਨ ਚੰਦਨਹੁੰ; ਓਦੂੰ ਹੋਰੁ ਨ ਪਵੈ ਕਰੋਰੀ।

ਜਿਵੇਂ ਬਾਵਨ ਚੰਦਨਹੁੰ = ਚੰਦਨ ਤੋਂ ਚੰਦਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਓਦੂੰ = ਉਸ ਚੰਦਨ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਬੂਟੇ ਅੰਦਰ ਵਾਸ਼ਨਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਵੈ = ਪੈਂਦੀ, ਕਰੋਰੀ = ਕਰੋੜਾਂ ਹੀ ਬਨਸਪਤੀ ਜਿਉਂ ਦੀ ਤਿਉਂ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਵੁਠੈ ਜੰਮੈ ਬੀਜਿਆ; ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਤਿ ਚਿਤਵੈ ਫਲ ਭੋਰੀ।

ਵਰਖਾ ਦੇ ਵੁਠੈ = ਵਰਸਣ ਨਾਲ ਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਅੰਦਰ ਬੀਜਿਆ ਬੀਜ ਜੰਮੈ = ਜੰਮਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮਤਿ = ਸਿੱਖਿਆ ਮਨ ਵਿਚ ਭੋਰੀ = ਰਤੀ ਕੁ ਚਿਤਵੈ = ਚਿਤਵਣ ਨਾਲ ਸਭ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਰਾਤਿ ਪਵੈ ਦਿਹੁ ਆਥਵੈ; ਸਤਿਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਪੂਰਣ ਧੁਰ ਧੋਰੀ।

ਜਦ ਰਾਤ ਪਵੈ = ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਦਿਹੁ = ਦਿਨ ਆਥਵੈ = ਅਸਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਪੂਰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਧੁਰ = ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਧੋਰੀ = ਆਸਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਜੋ ਸਦਾ ਇਕ-ਰਸ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਬੋਹਿਥ ਪਰਬਤ ਨਾ ਚੜ੍ਹੈ; ਸਤਿਗੁਰੁ ਹਠ ਨਿਗ੍ਰਹੁ ਨ ਲਹੋਰੀ।

ਬੋਹਿਥ = ਜਹਾਜ਼ ਪਰਬਤ = ਪਹਾੜ ਉੱਤੇ ਨਾ = ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹੈ = ਚੜ੍ਹ ਸਕਦਾ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਜੋਗ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਜੇ ਕੋਈ ਹਠ = ਜ਼ਿਦ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਗ੍ਰਹੁ = ਰੋਕਣਾ ਕਰੇ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਨ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਸੰਕਲਪਾਂ ਵਿਕਲਪਾਂ ਰੂਪੀ ਲਹੋਰੀ = ਲਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਨ = ਨਹੀਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਧਰਤੀ ਨੋ ਭੁੰਚਾਲ ਡਰ; ਗੁਰਮਤਿ ਨਿਹਚਲ ਚਲੈ ਨ ਚੋਰੀ।

ਧਰਤੀ ਨੋ = ਨੂੰ ਭੁੰਚਾਲ = ਭੁਚਾਲ ਦਾ ਡਰ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰਮਤਿ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨਿਹਚਲ = ਅਚੱਲ ਹੈ, ਜੋ ਮਨ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਚੋਰੀ ਵਰਗੇ ਮਾੜੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਚਲੈ = ਚਲਾਇਮਾਨ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦੀ।

ਸਤਿਗੁਰੁ; ਰਤਨ ਪਦਾਰਥ ਬੋਰੀ ॥੪॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਤਿ, ਸੰਤੋਖ, ਦਇਆ, ਧਰਮ ਆਦਿਕ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਰੂਪ ਰਤਨ ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਬੋਰੀ ਹਨ ॥੪॥

ਪਉੜੀ ੫ (ਸਾਧਸੰਗਤ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ)

ਸੂਰਜ ਚੜਿਐ ਜਾਨਿ ਲੁਕ; ਉਲੂ ਅੰਧ ਕੰਧ ਜਗ ਮਾਹੀ।

('ਚੜ੍ਹਿਐ' ਭਾਰਾ ਬੋਲੋ)

ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਦੇ ਚੜਿਐ = ਚੜ੍ਹ ਜਾਣ ਨਾਲ ਉੱਲੂ ਅੰਧ = ਅੰਧੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਸਮਾਨ ਜਗ = ਜਗਤ ਮਾਹੀ = ਵਿਚ ਲੁਕ = ਛਿਪ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਸੂਰਜ ਦੇ ਚੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਨਾਸਤਕ ਅਗਿਆਨ ਵਿਚ ਉੱਲੂਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਦ੍ਵੈਸ਼ ਦੀ ਕੰਧ ਖੜੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਬੁਕੇ ਸਿੰਘ ਉਦਿਆਨ ਮਹਿ; ਜੰਬੁਕ ਮਿਰਗ ਨ ਖੋਜੇ ਪਾਹੀ।

ਜਦੋਂ ਸਿੰਘ = ਸ਼ੇਰ ਉਦਿਆਨ = ਜੰਗਲ ਮਹਿ = ਵਿਚ ਬੁਕੇ = ਗਰਜਦਾ ਹੈ, ਤਦੋਂ ਜੰਬੁਕ = ਗਿੱਦੜ ਅਤੇ ਮਿਰਗ = ਹਿਰਨ ਆਸ ਪਾਹੀ = ਪਾਸ ਖੋਜੇ = ਲੱਭਿਆਂ ਵੀ ਲੱਭਦੇ ਨ = ਨਹੀਂ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰੂਪੀ ਸ਼ੇਰ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਗਰਜਦੇ ਹਨ, ਉਦੋਂ ਗਿੱਦੜ ਤੇ ਹਿਰਨ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਪਾਖੰਡੀ ਅਤੇ ਲੋਭੀ ਲੱਭਿਆਂ ਲੱਭਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਚੜਿਆ ਚੰਦ ਅਕਾਸ ਤੇ; ਵਿਚਿ ਕੁਨਾਲੀ ਲੁਕੈ ਨਾਹੀ।

ਜਿਵੇਂ ਅਕਾਸ਼ ਤੇ = ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਚੰਦ = ਚੰਦਰਮਾ ਕੁਨਾਲੀ = ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਥਾਲੀ ਵਿਚ ਨਾਹੀ = ਨਹੀਂ ਲੁਕੈ = ਲੁਕਦਾ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਚੰਦਰਮਾ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਆਕਾਸ਼ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਅਪਜਸ ਕਰਨ ਰੂਪ ਥਾਲੀ ਵਿਚ ਲੁਕਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪੰਖੀ ਜੇਤੇ ਬਨ ਬਿਖੈ; ਡਿਠੇ ਬਾਜ ਨ ਠਉਰਿ ਰਹਾਹੀ।

ਬਨ = ਜੰਗਲ ਬਿਖੈ = ਵਿਖੇ ਜੇਤੇ = ਜਿਤਨੇ ਭੀ ਪੰਖੀ = ਪੰਛੀ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਬਾਜ਼ ਨੂੰ ਡਿਠੇ = ਦੇਖ ਕੇ ਠਉਰਿ = ਠਹਿਰੇ ਨ = ਨਹੀਂ ਰਹਾਹੀ = ਰਹਿੰਦੇ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਜਿਤਨੇ ਭੀ ਪੰਛੀ ਰੂਪ ਪਾਖੰਡੀ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ, ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਬਾਜ਼ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਠਹਿਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ।

ਚੋਰ ਯਾਰ ਹਰਾਮਖੋਰ; ਦਿਹੁ ਚੜਿਆ ਕੋ ਦਿਸੈ ਨਾਹੀ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿਹੁ = ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਚੋਰ, ਯਾਰ ਤੇ ਹਰਾਮਖੋਰ = ਹਰਾਮ ਦੀ ਖੋਰ ਖਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਕੋ = ਕੋਈ ਵੀ ਨਾਹੀ = ਨਹੀਂ ਦਿਸੈ = ਦਿੱਸਦਾ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿਕ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰ ਕਿਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦੇ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਵਿਟਹੁੰ; ਬਲਿ ਜਾਹੀ ॥੫॥

ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਟਹੁੰ = ਤੋਂ ਸਭ ਬਲਿ = ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਹੀ = ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥੫॥

ਪਉੜੀ ੬ (ਸਾਧਸੰਗਤ ਧੰਨ ਹੈ)

ਰਾਤਿ ਹਨ੍ਹੇਰੀ ਚਮਕਦੇ; ਲਖ ਕਰੋੜੀ ਅੰਬਰਿ ਤਾਰੇ।

ਜਿਵੇਂ ਆਕਾਸ਼ ਉੱਤੇ ਰਾਤ ਦੇ ਹਨ੍ਹੇਰੀ = ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ, ਕਰੋੜੀ = ਕਰੋੜਾਂ ਤਾਰੇ ਚਮਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਰਿਧੀਆਂ, ਸਿਧੀਆਂ ਚਮਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਚੜਿਐ ਚੰਦ ਮਲੀਣ ਹੋਇ; ਕੋ ਲੁਕੈ ਕੋ ਬੁਕੈ ਬਬਾਰੇ।

ਚੰਦ ਦੇ ਚੜਿਐ = ਚੜ੍ਹਨ ਦੇ ਨਾਲ ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਲੋਅ ਮਲੀਣ = ਮੈਲੀ ਹੋਇ = ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਭਾਵ ਮੱਧਮ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋ = ਕੋਈ ਲੁਕੈ = ਲੁਕਦਾ ਹੈ, ਕੋ = ਕੋਈ ਬਬਾਰੇ = ਬੁੜ-ਬੁੜ ਕਰ ਕੇ ਬੁਕੈ = ਬੁੱਕਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਮੱਧਮ ਮੱਧਮ ਟਿਮਟਿਮਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪੀ ਚੰਦਰਮਾ ਦੇ ਚੜ੍ਹਨ

ਨਾਲ ਰਿਧੀਆਂ, ਸਿਧੀਆਂ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਮੱਧਮ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਲੁਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਬੁੜ-ਬੁੜ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲਦਾ ਹੈ।

ਸੂਰਜ ਜੋਤਿ ਉਦੋਤ ਕਰਿ; ਤਾਰੇ ਚੰਦ ਨ ਰੈਣ ਅੰਧਾਰੇ।

ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਆਪਣੀ ਜੋਤਿ ਦਾ ਉਦੋਤ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਿ = ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਸਾਰੇ ਤਾਰੇ, ਚੰਦਰਮਾ ਤੇ ਅੰਧਾਰੇ = ਹਨ੍ਹੇਰੀ ਰੈਣ = ਰਾਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ, ਇਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਸਾਰੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਰੂਪੀ ਤਾਰੇ, ਚੰਦਰਮਾ ਤੇ ਹਨ੍ਹੇਰੀ ਰਾਤ ਵਾਂਗ ਪਾਖੰਡ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਦੇਵੀ ਦੇਵ ਨ ਸੇਵਕਾਂ; ਤੰਤ ਨ ਮੰਤ ਨ ਫੁਰਨ ਵਿਚਾਰੇ।

ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਨਾ ਹੀ ਦੇਵੀ, ਦੇਵਤਿਆਂ, ਨਾ ਹੀ ਸੇਵਕਾਂ = ਸ਼ਿਵ ਉਪਾਸ਼ਕਾਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤੰਤ = ਤੰਤਰਾਂ ਮੰਤ = ਮੰਤਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰੇ = ਵਿਚਾਰ ਫੁਰਨ = ਫੁਰਦੇ ਹਨ।

ਵੇਦ ਕਤੇਬਾਂ ਅਸਟ ਧਾਤ; ਪੂਰੈ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਬਦ ਸਵਾਰੇ।

ਜਿਵੇਂ ਪਾਰਸ ਨਾਲ ਅਸਟ = ਅੱਠ ਧਾਤਾਂ ਛੂਹ ਕੇ ਸੋਨਾ ਹੋ ਕੇ ਸੰਵਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਪੂਰੈ = ਪੂਰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਵੇਦਾਂ ਵਾਲੇ ਚਾਰ ਵਰਨ ਤੇ ਕਤੇਬਾਂ ਵਾਲੇ ਚਾਰ ਮਜ਼ਹਬ ਇਕ ਗੁਰਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਸਵਾਰੇ = ਸੰਵਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੰਥ ਸੁਹਾਵੜਾ; ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰੇ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਵਾਲਾ ਪੰਥ = ਰਸਤਾ ਬਹੁਤ ਸੁਹਾਵੜਾ = ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਧੰਨ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਭੀ ਧੰਨ ਹਨ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ; ਪਰਗਟ ਸੰਸਾਰੇ ॥੬॥

ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਉੱਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਹੀ ਸੰਸਾਰੇ = ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਗਟ ਰੂਪ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੈ ॥੬॥

ਪਉੜੀ ੭ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਗਾਹਕ)

ਚਾਰਿ ਵਰਨ ਚਾਰਿ ਮਜ਼ਹਬਾਂ; ਛਿਅ ਦਰਸਨ ਵਰਤਨ ਵਰਤਾਰੇ।

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਚਾਰ ਵਰਨਾਂ (ਖੱਤਰੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਸ਼ੂਦ, ਵੈਸ਼), ਚਾਰ ਮਜ਼ਹਬਾਂ (ਸ਼ੀਆ, ਸੁੰਨੀ, ਰਾਫ਼ਿਜ਼ੀ, ਇਮਾਮਸਾਫ਼ੀ) ਅਤੇ ਛਿਅ = ਛੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ (ਜੋਗੀ, ਜੰਗਮ, ਸਰੇਵੜੇ, ਸੰਨਿਆਸੀ, ਬਿਪਰ, ਦਰਵੇਸ਼) ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਵਰਤਨ = ਵਰਤਦੇ ਹਨ।

ਦਸ ਅਵਤਾਰ ਹਜਾਰ ਨਾਵ; ਥਾਨ ਮੁਕਾਮ ਸਭੇ ਵਣਜਾਰੇ।

ਦਸ ਅਵਤਾਰ (ਕੱਛ, ਮੱਛ, ਵਰਾਹ ਆਦਿ) ਅਤੇ ਹੋਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨਾਵਾਂ ਵਾਲੇ ਤੇ ਮੁਕਾਮੀ ਥਾਨ = ਥਾਵਾਂ ਵਾਲੇ ਸਭੇ = ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰ ਉੱਤੇ ਵਣਜਾਰੇ = ਵਣਜ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ।

ਇਕਤੁ ਹਟਹੁ ਵਣਜ ਲੈ; ਦਸ ਦਿਸੰਤਰਿ ਕਰਨ ਪਸਾਰੇ।

ਸਾਰੇ ਵਣਜਾਰੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਇਕਤੁ = ਇਕ ਹਟਹੁ = ਹੱਟ ਉੱਤੇ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਵਣਜ = ਸੌਦਾ ਲੈ ਕੇ ਦਸੇ ਦਿਸੰਤਰਿ = ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪਸਾਰੇ = ਪਸਾਰਾ ਕਰਨ = ਕਰਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰਾ ਸਾਹੁ ਹੈ; ਬੇਪਰਵਾਹੁ ਅਥਾਹ ਭੰਡਾਰੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੂਰਾ = ਪੂਰਨ ਬੇਪਰਵਾਹੁ = ਵੇਪ੍ਰਵਾਹ ਸਾਹੁ = ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਅਥਾਹ = ਬੇਅੰਤ ਭੰਡਾਰੇ = ਭੰਡਾਰ ਹਨ।

ਲੈ ਲੈ ਮੁਕਰ ਪਾਨਿ ਸਭ; ਸਤਿਗੁਰ ਦੇਇ ਨ ਦੇਂਦਾ ਹਾਰੇ।

('ਮੁਕਰ' ਥੋੜ੍ਹਾ ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਸਭ = ਸਾਰੇ ਗਾਹਕ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਦਾਤਾਂ ਲੈ ਲੈ ਕੇ ਮੁਕਰ ਪਾਨਿ = ਪੈਂਦੇ (ਜਾਂਦੇ) ਹਨ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾਤਾਂ ਦੇਇ = ਦਿੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਦੇ ਭੀ ਦਾਤਾਂ ਦੇਂਦਾ = ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਹਾਰੇ = ਹਾਰਦੇ ਭਾਵ ਥੱਕਦੇ ਨ = ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਇਕੁ ਕਵਾਉ ਪਸਾਉ ਕਰਿ; ਓਅੰਕਾਰ ਅਕਾਰ ਸਵਾਰੇ।

ਓਅੰਕਾਰ = ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਇਕ ਕਵਾਉ = ਵਾਕ ਤੋਂ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਪਸਾਉ = ਪਸਾਰਾ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਰਗੁਣ ਅਕਾਰ = ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਸਵਾਰੇ = ਸਵਾਰਿਆ ਹੈ।

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ; ਸਤਿਗੁਰੁ ਬਲਿਹਾਰੇ ॥੭॥

ਇਸ ਲਈ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰੇ = ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ॥੭॥

ਪਉੜੀ ੮ (ਬਿਨਾਂ ਗੁਰੂ ਗਤਿ ਨਹੀਂ)

ਪੀਰ ਪੈਕੰਬਰ ਔਲੀਏ; ਗੌਸ ਕੁਤਬ ਉਲਮਾਉ ਘਨੇਰੇ।

ਪੀਰ = ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਮੁਰਸ਼ਦ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਪੈਕੰਬਰ = ਪੈਗ਼ੰਬਰ, ਆਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਭਾਵ ਖ਼ੁਦਾ ਦਾ ਪੈਗ਼ਾਮ ਸੁਨੇਹਾ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲੇ (ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੋਈ। ਇਕ ਲੱਖ ਚੌਵੀ ਹਜ਼ਾਰ ਪੈਗ਼ੰਬਰ ਅਤੇ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਖ਼ਲੀਫ਼ਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਆਖ਼ਰੀ ਪੈਗ਼ੰਬਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ), ਔਲੀਏ = ਕਰਾਮਾਤੀ ਫ਼ਕੀਰ, ਗੌਸ = ਮੁਸਲਮਾਨ ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਦਾ ਇਕ ਖ਼ਾਸ ਦਰਜਾ, ਕੁਤਬ = ਕਿਤਾਬਾਂ ਭਾਵ ਕਤੇਬਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਉਲਮਾਉ = ਵਿਦਵਾਨ ਘਨੇਰੇ = ਬਹੁਤ ਹੋਏ ਹਨ।

ਸੇਖ ਮਸਾਇਕ ਸਾਦਕਾਂ; ਸੁਹਦੇ ਔਰੁ ਸਹੀਦ ਬਹੁਤੇਰੇ।

ਸੇਖ = ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਸਰਬ-ਉੱਚ ਜਾਤੀ ਵਾਲੇ (ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਉੱਚ ਜਾਤੀ ਵਾਲੇ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ **ਵਾ:** ਸੇਖ = ਬਜ਼ੁਰਗ **ਵਾ:** ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੋਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋਏ ਨੂੰ ਸੇਖ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ), ਮਸਾਇਕ = ਮਿਹਨਤਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ **ਵਾ:** ਮੁਸ਼ੱਕਤਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਫ਼ਕੀਰ ਲੋਕ, ਸਾਦਕਾਂ = ਸਿਦਕ ਭਰੋਸੇ

ਵਾਲੇ, ਮੁਰੀਦ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਸੁਹਦੇ = ਅਲਬੇਰੇ ਫ਼ਕੀਰ, ਗ਼ਰੀਬ (ਪੋਠੋਹਾਰ ਵਿਚ ਗ਼ਰੀਬ ਨੂੰ ਸੁਹਦੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ), ਔਰ = ਅਤੇ ਸਹੀਦ = ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਸਨਮੁੱਖ ਲੜ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗਣ ਵਾਲੇ **ਵਾ:** ਸੁਹਦੇ = ਧਰਮ ਦੇ ਸਾਖੀ ਅਤੇ ਬਹੁਤੇਰੇ = ਬੇਅੰਤ ਸਹੀਦ = ਧਰਮ ਵੀਰ ਹੋਏ ਹਨ।

ਕਾਜੀ ਮੁਲਾਂ ਮਉਲਵੀ; ਮੁਫਤੀ ਦਾਨਸਵੰਦ ਬੰਦੇਰੇ।

('ਕਾਜ਼ੀ' ਪੋਲਾ, 'ਮੁੱਲਾਂ' ਕੱਸ ਕੇ ਤੇ 'ਦਾਨਸ਼-ਵੰਦ' ਬੋਲੋ)

ਕਾਜੀ = ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦੱਸ ਕੇ, ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਇਉਂ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਫ਼ਤਵੇ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਮੁਲਾਂ = ਮੁਲਾਣੇ, ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮਦੱਰਸਿਆਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਮੁਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣ ਵੇਲੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ, ਮਉਲਵੀ = ਜਿਸ ਦਾ ਮੌਲਾ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਭਾਵ ਇਲਮ ਦੇਣ ਵਾਲੇ, ਮੁਫਤੀ = ਫ਼ਤਵਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ **ਵਾ:** ਕਾਜ਼ੀ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਰਮਚਾਰੀ ਅਤੇ ਦਾਨਸਵੰਦ = ਅਕਲਮੰਦ ਬੰਦੇਰੇ = ਬੰਦੇ ਭੀ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਏ ਹਨ।

ਰਿਖੀ ਮੁਨੀ ਦਿਗੰਬਰਾ; ਕਾਲਖ ਕਰਾਮਾਤ ਅਗਲੇਰੇ।

ਰਿਖੀ = ਰਿਸ਼ੀ, ਮੁਨੀ, ਦਿਗੰਬਰਾ (ਦਿਗ + ਅੰਬਰਾ) ਦਿਗ = ਦਿਸ਼ਾ ਨੂੰ ਅੰਬਰਾ = ਬਸਤਰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨਾਂਗੇ ਭੀ ਕਰਾਮਾਤ ਦੀ ਕਾਲਖ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਅਗਲੇਰੇ = ਬਹੁਤੇ ਹਨ।

ਸਾਧਕ ਸਿਧ ਅਗਣਤ ਹੈਨਿ; ਆਪ ਜਣਾਇਨਿ ਵਡੇ ਵਡੇਰੇ।

ਅਗਣਤ = ਅਣਗਿਣਤ ਹੀ ਸਾਧਕ = ਸਾਧਨਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੁਰਖ, ਸਿਧ = ਸਿਧੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਲੇ ਜੋਗੀ ਹੈਨਿ = ਹਨ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵਡੇ ਵਡੇਰੇ = ਵੱਡਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਜਣਾਇਨਿ = ਜਣਾਉਂਦੇ ਭਾਵ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਬਿਨ ਗੁਰ ਕੋਇ ਨ ਸਿਝਈ; ਹਉਮੈ ਵਧਦੀ ਜਾਇ ਵਧੇਰੇ।

ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨ = ਬਿਨਾਂ ਕੋਇ = ਕੋਈ ਭੀ ਸਿਝਈ = ਮੁਕਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਸਗੋਂ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹਉਮੈ ਦੀ ਮੈਲ ਵਧੇਰੇ = ਬਹੁਤੀ ਵੱਧਦੀ ਜਾਇ = ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਬਿਨ; ਹਉਮੈ ਹੇਰੇ ॥੮॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਾਧਸੰਗਤ ਤੋਂ ਬਿਨ = ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਸਭ ਹਉਮੈ = ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਹੇਰੇ = ਦੇਖੀਦੇ ਹਨ ॥੮॥

ਪਉੜੀ ੯ (ਓਅੰਕਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਭ ਨਿਊਨ ਹਨ)

ਕਿਸੈ ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਕਿਸੈ ਦੇਇ; ਕਿਸੈ ਨਿਧਿ ਕਰਾਮਾਤ ਸੁ ਕਿਸੈ।

ਸੁ = ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਕਿਸੈ = ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਰਿਧਿ = ਰਿਧੀਆਂ, ਕਿਸੈ = ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਿਧਿ = ਸਿਧੀਆਂ, ਕਿਸੈ = ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਿਧਿ = ਨਿਧੀਆਂ ਅਤੇ ਕਿਸੈ = ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਦੇਇ = ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ।

ਕਿਸੈ ਰਸਾਇਣਿ ਕਿਸੈ ਮਣਿ; ਕਿਸੈ ਪਾਰਸ ਕਿਸੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਿਸੈ।

ਕਿਸੈ = ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਰਸਾਇਣ ਵਿੱਦਿਆ, ਕਿਸੈ = ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਣਿ = ਮਣੀ, ਕਿਸੈ = ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਾਰਸ ਤੇ ਕਿਸੈ = ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਿਸੈ = ਨਿਕਲਿਆ ਭਾਵ ਮਿਲਿਆ ਹੈ।

ਤੰਤ ਮੰਤ ਪਾਖੰਡ ਕਿਸੈ; ਵੀਰਾਰਾਧ ਦਿਸੰਤਰ ਦਿਸੈ।

ਕਿਸੈ = ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਤੰਤ ਮੰਤ = ਤੰਤਰਾਂ ਮੰਤਰਾਂ ਦੇ ਪਾਖੰਡ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀਰਾਰਾਧ (ਵੀਰ + ਅਰਾਧ) ੫੨ ਵੀਰਾਂ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦਿਸੰਤਰ = ਦੇਸ਼ਾਂ-ਦੇਸ਼ਾਂਤਰਾਂ ਵਿਚ ਭਟਕਣਾ ਹੀ ਦਿਸੈ = ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ।

ਕਿਸੈ ਕਾਮਧੇਨੁ ਪਾਰਜਾਤ; ਕਿਸੈ ਲਖਮੀ ਦੇਵੈ ਜਿਸੈ।

ਕਿਸੈ = ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਾਮਧੇਨ ਗਊ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਾਰਜਾਤ = ਕਲਪ-ਬ੍ਰਿਛ ਅਤੇ ਕਿਸੈ = ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲਖਮੀ = ਲੱਛਮੀ ਹੀ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਸੈ = ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇਵੈ = ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਕੁਝ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਨਾਟਕ ਚੇਟਕ ਆਸਣਾ; ਨਿਵਲੀ ਕਰਮ ਭਰਮ ਭਉ ਮਿਸੈ।

ਕਈ ਨਾਟਕ = ਤਮਾਸ਼ੇ ਰਚਣ ਵਾਲੇ, ਚੇਟਕ = ਜਾਦੂ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਆਸਣਾ = ਆਸਣ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਕਈ ਨਿਵਲੀ ਕਰਮ = ਨੇਤੀ ਧੋਤੀ ਆਦਿਕ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭਰਮ ਤੇ ਭਉ = ਡਰ ਦੇ ਮਿਸੈ = ਬਹਾਨੇ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਜੋਗੀ ਭੋਗੀ ਜੋਗੁ ਭੋਗੁ; ਸਦਾ ਸੰਜੋਗੁ ਵਿਜੋਗੁ ਸਲਿਸੈ।

ਜੋਗੀ ਜੋਗ ਦੀਆਂ ਜੁਗਤਾਂ, ਭੋਗੀ ਭੋਗ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸੰਜੋਗ ਵਿਜੋਗੁ = ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ ਤੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿਚ ਸਲਿਸੈ = ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਜੰਮਦੇ ਮਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਓਅੰਕਾਰ; ਅਕਾਰ ਸੁ ਤਿਸੈ ॥੯॥

ਤਿਸੈ = ਉਸ ਸੁ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਓਅੰਕਾਰ = ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਹੀ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਅਕਾਰ ਬਨਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥੯॥

ਨੋਟ : ਕਿੱਸੈ, ਰਿੱਸੈ, ਦਿੱਸੈ, ਜਿੱਸੈ, ਮਿੱਸੈ, ਸਲਿੱਸੈ, ਤਿੱਸੈ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ।

ਪਉੜੀ ੧੦ (ਮਾਣਸ ਜਨਮ ਉੱਤਮਤਾ ਵਾਲਾ)

ਖਾਣੀ ਬਾਣੀ ਜੁਗ ਚਾਰਿ; ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਜੂਨਿ ਉਪਾਈ।

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਚਾਰ ਖਾਣੀਆਂ (ਅੰਡਜ, ਜੇਰਜ, ਸੇਤਜ, ਉਤਭੁਜ), ਚਾਰ ਬਾਣੀਆਂ (ਪਰਾ, ਪਸੰਤੀ, ਮੱਧਮ, ਬੈਖਰੀ), ਚਾਰ ਜੁਗ (ਸਤਿਜੁਗ, ਤ੍ਰੇਤਾ, ਦੁਆਪਰ, ਕਲਿਜੁਗ) ਅਤੇ ਚਉਰਾਸੀਹ = ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਉਪਾਈ = ਪੈਦਾ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ।

ਉਤਮ ਜੂਨਿ ਵਖਾਣੀਐ; ਮਾਣਸ ਜੂਨਿ ਦੁਲੰਭ ਦਿਖਾਈ।

ਮਨੁੱਖਾ ਜੂਨ ਸਭ ਤੋਂ ਦੁਲੰਭ = ਦੁਰਲੱਭ ਜੂਨ ਵਖਾਣੀਐ = ਕਥਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਉਤਮ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਜੂਨ ਕਰਕੇ ਦਿਖਾਈ = ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਭ ਜੂਨੀ ਕਰਿ ਵਸ ਤਿਸੁ; ਮਾਣਸ ਨੋ ਦਿਤੀ ਵਡਿਆਈ।

ਮਾਣਸ = ਮਨੁੱਖਾ ਜੂਨ ਨੋ = ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਵਡਿਆਈ = ਸ਼ੋਭਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਹੋਰ ਸਭ = ਸਾਰੀਆਂ ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨੀ = ਜੂਨਾਂ ਤਿਸੁ = ਇਸ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰਿ = ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।

ਬਹੁਤੇ ਮਾਣਸ ਜਗਤ ਵਿਚਿ; ਪਰਾਧੀਨ ਕਿਛੁ ਸਮਝ ਨ ਪਾਈ।

ਜਗਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤੇ ਮਾਣਸ = ਮਨੁੱਖ ਪਰਾਧੀਨ = ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਧੀਨਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਕਿਛੁ = ਕੁਝ ਵੀ ਸਮਝ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਾਈ = ਪੈਂਦੀ।

ਤਿਨ ਮੈ ਸੋ ਆਧੀਨ ਜੋ; ਮੰਦੀ ਕੰਮੀ ਜਨਮੁ ਗਵਾਈ।

('ਮੈ' ਬਿੰਦੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬੋਲੋ)

ਤਿਨ = ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਮੈ = ਵਿੱਚੋਂ ਸੋ = ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਆਧੀਨ = ਅਧੀਨ ਹਨ, ਜੋ ਮੰਦੀ = ਮੰਦੇ ਕੰਮੀ = ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਗਵਾਈ = ਗਵਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਦੇ ਵੁਠਿਆਂ; ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਫੇਰਿ ਮਿਟਾਈ।

ਸਾਧਸੰਗਤ ਦੇ ਵਿਚ ਵੁਠਿਆਂ = ਨਿਵਾਸ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਚਉਰਾਸੀਹ = ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਦਾ ਫੇਰਿ = ਗੇੜਾ ਮਿਟਾਈ = ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਜੰਮਣ ਮਰਨ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੁ ਸਬਦੀ; ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ॥੧੦॥

ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਹੀ ਵੱਡੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ॥੧੦॥

ਪਉੜੀ ੧੧ (ਗੁਰਮੁਖ ਗਾਡੀ ਰਾਹ)

ਗੁਰਸਿਖ ਭਲਕੇ ਉਠ ਕਰਿ; ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਸਰੁ ਨਾਵੰਦਾ।

('ਨ੍ਹਾਵੰਦਾ' ਭਾਰਾ ਬੋਲੋ)

ਗੁਰਸਿੱਖ ਭਲਕੇ = ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸਵੇਰੇ ਉੱਠ ਕਰਿ = ਕਰਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਸਰੁ = ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਨਾਵੰਦਾ = ਨਹਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੁ ਕੈ ਬਚਨ ਉਚਾਰਿ ਕੈ; ਧਰਮਸਾਲਾ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਕਰੰਦਾ।

ਫਿਰ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਕੈ = ਦੇ ਬਚਨ = ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਉਚਾਰ ਕੈ = ਕੇ ਧਰਮਸਾਲਾ = ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦਾ ਸੁਰਤਿ = ਧਿਆਨ ਕਰੰਦਾ = ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚਿ ਜਾਇ ਕੈ; ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸੁਣੰਦਾ।

ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜਾਇ = ਜਾ ਕੈ = ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ = ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੀਤਿ = ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਸੁਣੰਦਾ = ਸੁਣਦਾ ਹੈ।

ਸੰਕਾ ਮਨਹੁ ਮਿਟਾਇ ਕੈ; ਗੁਰੁ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਸੇਵ ਕਰੰਦਾ।

ਗੁਰਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਮਨਹੁੰ = ਮਨ ਵਿੱਚੋਂ ਵੱਡੇ ਹੋਣ ਦੀ ਸ਼ੰਕਾ ਨੂੰ ਮਿਟਾਇ ਕੈ = ਮਿਟਾ ਕੇ ਤਨ, ਮਨ, ਧਨ ਨਾਲ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸੇਵ = ਸੇਵਾ ਕਰੰਦਾ = ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਕਿਰਤ ਵਿਰਤ ਕਰਿ ਧਰਮੁ ਦੀ; ਲੈ ਪਰਸਾਦ ਆਣਿ ਵਰਤੰਦਾ।

ਗੁਰਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਕਿਰਤ = ਕਮਾਈ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਵਿਰਤ = ਉਪਜੀਵਿਕਾ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ

ਆਪਣੀ ਕਮਾਈ ਵਿੱਚੋਂ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਲੈ ਕੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆਨਿ = ਆ ਕੇ ਵਰਤੰਦਾ = ਵਰਤਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਨੋ ਦੇਇ ਕਰਿ; ਪਿਛੋਂ ਬਚਿਆ ਆਪ ਖਵੰਦਾ।

ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੋ = ਨੂੰ ਦੇਇ = ਦੇ ਕਰਿ = ਕਰਕੇ ਪਿੱਛੋਂ ਜੋ ਬਚਿਆ = ਬਚਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪ ਖਵੰਦਾ = ਛਕਦਾ ਹੈ।

ਕਲੀਕਾਲ ਪਰਗਾਸ ਕਰਿ; ਗੁਰੁ ਚੇਲਾ ਚੇਲਾ ਗੁਰੁ ਸੰਦਾ।

ਗੁਰਸਿੱਖ ਕਲੀਕਾਲ = ਕਲਿਜੁਗ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਦਾ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਪਰਗਾਸ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਿ = ਕਰਕੇ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਦਾ ਚੇਲਾ = ਸਿੱਖ ਬਣ ਕੇ ਫਿਰ ਚੇਲਾ = ਸਿੱਖ ਤੋਂ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਸੰਦਾ = ਦਾ ਰੂਪ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਇਕ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ; ਗਾਡੀ ਰਾਹੁ ਚਲੰਦਾ ॥੧੧॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਚਲਾਏ ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਦੇ ਗਾਡੀ ਰਾਹੁ = ਆਸਾਨ ਰਸਤੇ ਉੱਪਰ ਚਲੰਦਾ = ਚੱਲਦੇ ਹਨ ॥੧੧॥

ਪਉੜੀ ੧੨ (ਗੁਰ ਆਗਿਆ ਵਿਚ ਲੀਨ)

ਓਅੰਕਾਰ ਅਕਾਰ ਜਿਸੁ; ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖ ਸਿਰੰਦਾ ਸੋਈ।

ਜਿਸ ਓਅੰਕਾਰ = ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਸਿਰੰਦਾ = ਸਾਜਿਆ ਹੈ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੋਈ = ਉਸ ਪੁਰਖ = ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਹੀ ਅਕਾਰ = ਸਰੂਪ ਹਨ।

ਇਕ ਕਵਾਉ ਪਸਾਉ ਜਿਸ; ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਲੋਈ।

ਜਿਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਕ ਕਵਾਉ = ਵਾਕ ਤੋਂ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਪਸਾਉ = ਪਸਾਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਵਿਲੋਈ = ਰਿੜਕਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁ ਮਿਲਿ; ਦਸ ਅਵਤਾਰ ਵੀਚਾਰ ਨ ਹੋਈ।

ਬ੍ਰਹਮਾ, ਬਿਸਨੁ = ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਮਹੇਸੁ = ਸ਼ਿਵਜੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਦਸ ਅਵਤਾਰਾਂ (ਕੱਛ, ਮੱਛ, ਵਰਾਹ ਆਦਿ) ਪਾਸੋਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਉਹ ਵਿਚਾਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੋਈ = ਹੋ ਸਕੀ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਭੇਦ ਨ ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਨੋ; ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਣ ਨ ਜਣੋਈ।

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਭੇਦ = ਭੇਤ ਨੋ = ਨੂੰ ਨਾ ਤਾਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਵੇਦ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਕਤੇਬ ਜਣੋਈ = ਜਾਣਦੇ ਹਨ।

ਉਤਮ ਜਨਮ ਸਕਾਰਥਾ; ਚਰਣ ਸਰਣ ਸਤਿਗੁਰੁ ਵਿਰਲੋਈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰਲੋਈ = ਵਿਰਲੇ ਹੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਉਤਮ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਤੇ ਸਕਾਰਥਾ = ਸਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਚਰਨ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਥੋਂ ਹੀ ਪਰਮਾਰਥ ਦੇ ਸਭ ਭੇਦ ਖੁੱਲ੍ਹਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰੁ ਸਿਖ ਸੁਣਿ ਗੁਰਸਿਖ ਹੋਇ; ਮੁਰਦਾ ਹੋਇ ਮੁਰੀਦ ਸੁ ਕੋਈ।

ਜੋ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖ = ਸਿੱਖਿਆ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹੋਇ = ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੁਰਦੇ ਵਾਂਗ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਮੁਰੀਦ = ਸੇਵਕ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਸੁ = ਉਹ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੁ ਗੋਰਿਸਤਾਨ; ਸਮੋਈ ॥੧੨॥

ਐਸੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਜੋ ਮੁਰਦੇ ਵਾਂਗ ਆਪਾ ਭਾਵ ਮੇਟ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਰੂਪ ਗੋਰਿਸਤਾਨ = ਕਬਰਸਤਾਨ ਵਿਚ ਸਮੋਈ = ਸਮਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥੧੨॥

ਪਉੜੀ ੧੩ (ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਭ ਸਾਧਕਾਂ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਹਨ)

ਜਪ ਤਪ ਹਠ ਨਿਗ੍ਰਹ ਘਣੇ; ਚਉਦਹ ਵਿਦਿਆ ਵੇਦ ਵਖਾਣੇ।

ਘਣੇ = ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੰਤਰਾਂ ਦੇ ਜਪ ਕਰ ਕੇ, ਕਠਿਨ ਤਪ ਕਰ ਕੇ ਤੇ ਹਠ = ਜ਼ਿੱਦ ਕਰ ਕੇ ਨਿਗ੍ਰਹ = ਇੰਦਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਚਉਦਹ = ਚੌਦਾਂ ਵਿੱਦਿਆ (ਚਾਰ ਵੇਦ, ਛੇ ਵੇਦਾਂਗ, ਨਿਆਇ, ਮੀਮਾਂਸਾ, ਪੁਰਾਣ, ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤਰ) ਤੇ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਵਖਾਣੇ = ਵਖਿਆਣ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਨੋਟ : ਚੌਦਾਂ ਵਿੱਦਿਆ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ੩੭ਵੀਂ ਵਾਰ ਦੀ ਚੌਥੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਵੇਖੋ।

ਸੇਖ ਨਾਗ ਸਨਕਾਦਿਕਾ; ਲੋਮਸ ਅੰਤ ਅਨੰਤ ਨ ਜਾਣੇ।

ਸੇਖ = ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ, ਸਨਕਾਦਿਕਾ = ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਚਾਰ ਪੁੱਤਰ ਸਨਕ, ਸਨੰਦਨ, ਸਨਾਤਨ, ਸਨਤ ਕੁਮਾਰ ਤੇ ਲੋਮਸ ਰਿਖੀ ਵੀ ਅਨੰਤ = ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਅੰਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਣੇ = ਜਾਣ ਸਕੇ।

ਜਤੀ ਸਤੀ ਸੰਤੋਖੀਆ; ਸਿਧ ਨਾਥ ਹੁਇ ਨਾਥ ਭੁਲਾਣੇ।

ਜਤੀ = ਜਤ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ, ਸਤੀ = ਸਤ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ, ਸੰਤੋਖੀਆ = ਸੰਤੋਖ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਸਿਧ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਾਥ = ਸੁਆਮੀ ਮੰਨਦੇ ਸਨ ਤੇ ਨੌਂ ਨਾਥ ਹੰਕਾਰੀ ਹੁਇ = ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਭੁਲਾਣੇ = ਭੁੱਲੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਪੀਰ ਪੈਕੰਬਰ ਅਉਲੀਏ; ਬੁਜਰਕਵਾਰ ਹਜਾਰ ਹੈਰਾਣੇ।

('ਬੁਜਰਕ-ਵਾਰ' ਬੋਲੋ)

ਪੀਰ = ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਮੁਰਸ਼ਦ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਪੈਕੰਬਰ = ਪੈਗ਼ੰਬਰ, ਖ਼ੁਦਾ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲੇ, ਅਉਲੀਏ = ਕਰਾਮਾਤੀ ਫ਼ਕੀਰ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਬੁਜਰਕਵਾਰ = ਵਡਿਆਈ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਵੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਬੇਅੰਤਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਣੇ = ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।

ਜੋਗ ਭੋਗ ਲਖ ਰੋਗ ਸੋਗ; ਲਖ ਸੰਜੋਗ ਵਿਜੋਗ ਵਿਡਾਣੇ।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਜੋਗ ਦੀਆਂ ਜੁਗਤਾਂ, ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਭੋਗ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ, ਲੱਖਾਂ ਰੋਗਾਂ, ਸੋਗ = ਗ਼ਮੀਆਂ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਸੰਜੋਗ ਵਿਜੋਗ = ਮਿਲਾਪ ਤੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿਚ ਵਿਡਾਣੇ = ਅਸਚਰਜਮਈ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।

ਦਸ ਨਾਉ ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ; ਭੰਭਲ ਭੂਸੇ ਖਾਇ ਭੁਲਾਣੇ।

ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਦੇ ਦਸ ਨਾਉ = ਨਾਮ ਭਾਵ ਪੰਥਾਂ (ਤੀਰਥ, ਬਨ, ਪੁਰੀ, ਭਾਰਤੀ ਆਦਿ) ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਭੁਲਾਣੇ = ਭੁੱਲ ਕੇ ਭੰਭਲ ਭੂਸੇ[1] = ਠੇਡੇ ਖਾਇ = ਖਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਗੁਰੁ ਸਿਖ ਜੋਗੀ ਜਾਗਦੇ; ਹੋਰ ਸਭੇ ਬਨਵਾਸ ਲੁਕਾਣੇ।

ਗੁਰਸਿੱਖ ਜੋਗੀ ਹੀ ਜਾਗਦੇ ਭਾਵ ਸਾਵਧਾਨ ਹਨ, ਹੋਰ ਸਭੇ = ਸਾਰੇ ਤਾਂ ਬਨਵਾਸ = ਜੰਗਲਾਂ ਦੇ ਵਾਸੀ ਬਣ ਕੇ ਲੁਕਾਣੇ = ਲੁਕੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ; ਨਾਮ ਵਖਾਣੇ ॥੧੩॥

ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਵਖਾਣੇ = ਵਖਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹਨ ॥੧੩॥

ਪਉੜੀ ੧੪ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਿੱਖਿਆ)

ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਲਖ ਚਾਨਣੇ; ਤਿਲ ਨ ਪੁਜਨਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਤੀ।

('ਮੱਤੀ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਲੱਖਾਂ ਚੰਦਰਮਾਂ ਤੇ ਸੂਰਜਾਂ ਦਾ ਚਾਨਣੇ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਮਤੀ = ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਇਕ ਕਿਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਤਿਲ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਪੁਜਨਿ = ਪੁੱਜ ਸਕਦਾ।

ਲਖ ਪਾਤਾਲ ਆਕਾਸ ਲਖ; ਉਚੀ ਨੀਵੀ ਕਿਰਣ ਨ ਰਤੀ।

('ਰੱਤੀ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਲੱਖਾਂ ਪਤਾਲਾਂ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਕਿਰਨ ਰੱਤੀ ਭਰ ਵੀ ਉੱਚੀ ਨੀਵੀਂ ਨ = ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ਭਾਵ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅੰਦਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੀ ਇਕ-ਰਸ ਕਿਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ।

ਲਖ ਪਾਣੀ ਲਖ ਪਉਣ ਮਿਲਿ; ਰੰਗ ਬਿਰੰਗ ਤਰੰਗਨ ਵਤੀ।

('ਵੱਤੀ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਲੱਖਾਂ ਪਾਣੀ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਪਉਣ = ਪੌਣਾਂ ਮਿਲ ਕੇ ਰੰਗ-ਬਿਰੰਗੀਆਂ ਤਰੰਗਨ = ਤਰੰਗਾਂ ਵਤੀ = ਵਾਲੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪੀ ਤਰੰਗ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

ਆਦਿ ਨ ਅੰਤ ਨ ਮਧ ਪਲ; ਲਖ ਪਰਲਉ ਲਖ ਲਖ ਉਤਪਤੀ।

('ਉਤਪੱਤੀ' ਬੋਲੋ)

ਨ = ਨਾ ਆਦਿ = ਮੁੱਢ ਵਿਚ, ਨਾ ਅੰਤ ਵਿਚ, ਨਾ ਮਧ = ਵਿਚਲੇ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ ਪਲ = ਖਿਨ ਵਿਚ

---

੧. **ਭੰਭਲ ਭੂਸੇ**—ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਹਨੇਰੇ ਤੁਰਿਆਂ ਕਦੇ ਭੰਭਲ (ਘਾਹ ਦੇ ਬੁੱਥਿਆਂ) ਨਾਲ ਕਦੇ ਭੂਸੇ (ਤੂੜੀ ਦੇ ਢੇਰਾਂ) ਨਾਲ ਪੈਰ ਜਾ ਕੇ ਵੱਜਣ ਤੋਂ ਇਹ ਮੁਹਾਵਰਾ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੁਣ ਠੇਡੇ ਖਾਣਾ ਹੈ।

ਜੋ ਲੱਖਾਂ ਲੱਖਾਂ ਉਤਪਤੀਆਂ, ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਪਰਲਉ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਇਹ ਵੀ ਸਭ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਇਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਤੁੱਛ ਹਨ।

ਧੀਰਜ ਧਰਮ ਨ ਪੁਜਨੀ; ਲਖ ਲਖ ਪਰਬਤ ਲਖ ਧਰਤੀ।

('ਧਰਤੀ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ, 'ਧਰੱਤੀ' ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ)

ਲੱਖਾਂ ਲੱਖਾਂ ਪਰਬਤਾਂ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਧਰਤੀਆਂ ਦਾ ਧੀਰਜ ਤੇ ਧਰਮ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਧੀਰਜ ਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਪੁਜਨੀ = ਪੁੱਜ ਸਕਦਾ।

ਲਖ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਲਖ; ਤੁਲਿ ਨ ਤੁਲੀਐ ਤਿਲ ਗੁਰਮਤੀ।

('ਗੁਰਮੱਤੀ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਲੱਖਾਂ ਗਿਆਨ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਧਿਆਨ ਗੁਰਮਤੀ (ਗੁਰ + ਮਤੀ) ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤੀ = ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਤੁਲਿ = ਸਮਾਨ ਇਕ ਤਿਲ ਮਾਤਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਤੁਲੀਐ = ਤੋਲੇ ਜਾ ਸਕਦੇ।

ਸਿਮਰਣ ਕਿਰਣ; ਘਣੀਂ ਘੋਲ ਘਤੀ ॥੧੪॥

('ਘੱਤੀ' ਬੋਲੋ)

ਇਸ ਕਰਕੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਿਮਰਣ ਦੀ ਇਕ ਕਿਰਨ ਤੋਂ ਘਣੀਂ = ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰ ਘੋਲ ਘਤੀ = ਬਲਿਹਾਰ, ਵਾਰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥੧੪॥

ਪਉੜੀ ੧੫ (ਵਿਰਲੇ ਬੰਦੇ)

ਲਖ ਦਰੀਆਉ ਕਵਾਉ ਵਿਚਿ; ਲਖ ਲਖ ਲਹਰਿ ਤਰੰਗ ਉਠੰਦੇ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਇਕ ਕਵਾਉ = ਫੁਰਨੇ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਦਰੀਆਉ = ਦਰਿਆ ਭਾਵ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਰੂਪ ਲਹਿਰਾਂ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ ਰੂਪ ਤਰੰਗਾਂ ਉਠੰਦੇ = ਉੱਠਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਕਸ ਲਹਿਰ ਤਰੰਗ ਵਿਚਿ; ਲਖ ਲਖ ਦਰੀਆਉ ਵਹੰਦੇ।

ਇਕਸ = ਇਕ ਇਕ ਲਹਿਰ ਤੇ ਤਰੰਗ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਲੱਖਾਂ ਦਰੀਆਉ = ਦਰਿਆ ਵਹੰਦੇ = ਵਹਿੰਦੇ ਹਨ **ਵਾ:** ਮਾਇਆ ਰੂਪ ਲਹਿਰਾਂ ਤੇ ਤਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਦਰਿਆ ਰੂਪ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਹਨ।

ਇਕਸ ਇਕਸ ਦਰੀਆਉ ਵਿਚਿ; ਲਖ ਅਵਤਾਰ ਅਕਾਰ ਫਿਰੰਦੇ।

ਇਕਸ ਇਕਸ = ਇਕ ਇਕ ਦਰੀਆਉ = ਦਰਿਆ ਰੂਪ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਅਵਤਾਰ, ਲੱਖਾਂ ਅਕਾਰ = ਸਰੀਰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਲਹਿਰਾਂ ਵਾਂਗ ਫਿਰੰਦੇ = ਫਿਰਦੇ ਹਨ।

ਮਛ ਕਛ ਮਰਜੀਵੜੇ; ਅਗਮ ਅਥਾਹ ਨ ਥਾਹ ਲਹੰਦੇ।

ਮੱਛ, ਕੱਛ ਆਦਿਕ ਅਵਤਾਰ ਵੀ ਮਰਜੀਵੜੇ = ਦੇਹ ਅਭਿਮਾਨ ਤਿਆਗ ਕੇ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਾਂਗ ਉਸ ਅਗਮ = ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਤੇ ਅਥਾਹ = ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਥਾਹ = ਅੰਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਲਹੰਦੇ = ਲੈ ਸਕਦੇ।

ਪਰਵਦਗਾਰ ਅਪਾਰ ਹੈ; ਪਾਰਾਵਾਰ ਨ ਲਹਿਰ ਤਰੰਦੇ।

ਪਰਵਦਗਾਰ = ਸਭ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਅਪਾਰ = ਬੇਅੰਤ ਹੈ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਫੁਰਨਿਆਂ ਰੂਪ ਲਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਤਰੰਦੇ = ਤਰਦੇ ਹੋਏ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਪਾਰਾਵਾਰ = ਉਰਾਰ-ਪਾਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ।

ਅਜਰਾਵਰ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ; ਗੁਰਮਤਿ ਗੁਰਸਿਖ ਅਜਰ ਜਰੰਦੇ।

('ਅਜਰਾ-ਵਰ' ਬੋਲੋ)

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਜਰਾਵਰ (ਅਜਰਾ + ਵਰ) ਅਜਰਾ = ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵਰ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹਨ **ਵਾ:** (ਅ + ਜਰਾ + ਵਰ) ਵਰ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਰਾ = ਬੁਢੇਪੇ ਤੋਂ ਅ = ਰਹਿਤ ਹਨ, ਪੁਰਖ = ਵਿਆਪਕ ਸਰੂਪ ਹਨ। ਗੁਰਸਿੱਖ ਗੁਰਮਤਿ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਅਜਰ = ਨਾ ਜਰਨ ਵਾਲੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਜਰੰਦੇ = ਜਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਕਰਨ ਬੰਦਗੀ; ਵਿਰਲੇ ਬੰਦੇ ॥੧੫॥

ਪਰ ਵਿਰਲੇ ਬੰਦੇ = ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ॥੧੫॥

ਪਉੜੀ ੧੬ (ਆਦਿ ਪੁਰਖ)

ਇਕ ਕਵਾਉ ਅਮਾਉ ਜਿਸ; ਕੇਵਡੁ ਵਡੇ ਦੀ ਵਡਿਆਈ।

ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਇਕ ਕਵਾਉ = ਵਾਕ ਅਮਾਉ = ਮਾਪ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਸ ਵੱਡੇ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕੇਵਡੁ = ਕਿੱਡੀ ਵੱਡੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ?

ਓਅੰਕਾਰ ਅਕਾਰ ਜਿਸੁ; ਤਿਸੁ ਦਾ ਅੰਤੁ ਨ ਕੋਊ ਪਾਈ।

ਜਿਸ ਓਅੰਕਾਰ = ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਸਾਰਾ ਅਕਾਰ ਹੈ, ਤਿਸ = ਉਸ ਦਾ ਕੋਊ = ਕੋਈ ਅੰਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਾਈ = ਪਾ ਸਕਦਾ।

ਅਧਾ ਸਾਹੁ ਅਥਾਹੁ ਜਿਸ; ਵਡੀ ਆਰਜਾ ਗਣਤ ਨ ਆਈ।

ਜਿਸ ਦਾ ਅੱਧਾ ਸਾਹੁ = ਸਾਹ ਅਥਾਹੁ = ਬੇਅੰਤ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਆਰਜਾ = ਉਮਰ ਕਿੱਡੀ ਵੱਡੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਗਣਤ = ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਨ = ਨਹੀਂ ਆਈ = ਆਉਂਦੀ।

ਕੁਦਰਤਿ ਕੀਮ ਨ ਜਾਣੀਐ; ਕਾਦਰੁ ਅਲਖੁ ਨ ਲਖਿਆ ਜਾਈ।

ਉਸ ਦੀ ਕੁਦਰਤਿ = ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਕੀਮ = ਕੀਮਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਣੀਐ = ਜਾਣੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਤੇ ਕਾਦਰੁ = ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਰਚਣ ਵਾਲੇ ਅਲਖੁ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਲਖਿਆ ਭੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਈ = ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਦਾਤਿ ਨ ਕੀਮ ਨ ਰਾਤਿ ਦਿਹੁ; ਬੇਸੁਮਾਰ ਦਾਤਾਰੁ ਖੁਦਾਈ।

ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਦਾਤਿ = ਦਾਤਾਂ ਦੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਬਣਾਏ ਰਾਤ ਤੇ ਦਿਹੁ = ਦਿਨ ਦੀ ਕੀਮ = ਕੀਮਤ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਜਿਨਿ ਦਿਨੁ ਕਰਿ ਕੈ ਕੀਤੀ ਰਾਤਿ॥ *(ਸੋਦਰੁ ਆਸਾ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੧੦)*

ਅਤੇ ਉਹ ਦਾਤਾਰੁ = ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਖੁਦਾਈ = ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਬੇਸੁਮਾਰ = ਬੇਅੰਤ ਹੈ।

ਅਬਿਗਤਿ ਗਤਿ ਅਨਾਥ ਨਾਥ; ਅਕਥ ਕਥਾ ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਅਲਾਈ।

ਅਬਿਗਤਿ = ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਅਨਾਥ = ਦੀਨਾਂ ਦੇ ਨਾਥ = ਸੁਆਮੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਗਤਿ = ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਠਿਨ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਕਥਾ = ਵਿਚਾਰ ਭੀ ਅਕਥ = ਕਥਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ = ਬੇਅੰਤ ਬੇਅੰਤ ਅਲਾਈ = ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ; ਆਦੇਸੁ ਕਰਾਈ ॥੧੬॥

ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਆਦਿ = ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਮੁੱਢ ਰੂਪ ਤੇ ਪੁਰਖੁ = ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਆਦੇਸੁ = ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਾਈ = ਕਰਦੇ ਹਨ ॥੧੬॥

ਪਉੜੀ ੧੭ (ਸਕਾਮ ਕਰਮ ਨਿਖੇਧ)

ਸਿਰ ਕਲਵਤੁ ਲੈ ਲਖ ਵਾਰ; ਹੋਮੇ ਕਟਿ ਕਟਿ ਤਿਲੁ ਤਿਲੁ ਦੇਹੀ।

('ਕਲਵੱਤ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਜੇ ਕੋਈ ਕਾਂਸ਼ੀ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਵਾਰ ਕਲਵਤੁ = ਆਰੇ ਹੇਠ ਸਿਰ ਲੈ ਲਵੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਦੇਹੀ = ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਤਿਲ ਤਿਲ = ਰਤੀ ਰਤੀ ਕੱਟ ਕੱਟ ਕੇ ਹੋਮੇ = ਹਵਨ ਕਰੇ।

ਗਲੈ ਹਿਮਾਚਲ ਲਖ ਵਾਰਿ;
ਕਰੈ ਉਰਧ ਤਪ ਜੁਗਤਿ ਸਨੇਹੀ।

ਜੇ ਕੋਈ ਹਿਮਾਚਲ ਦੇ ਪਹਾੜਾਂ ਦੀ ਬਰਫ਼ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਵਾਰ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਗਾਲੇ ਅਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਸਨੇਹੀ = ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਉਰਧ = ਉਲਟਾ ਲਟਕ ਕੇ ਤਪ ਕਰਨ ਦੀ ਜੁਗਤਿ = ਜੁਗਤੀ ਕਰੈ = ਕਰੇ।

ਜਲ ਤਪ ਸਾਧੈ ਅਗਨਿ ਤਪ; ਅਰਧ ਤਾਪ ਕਰਿ ਹੋਇ ਵਿਦੇਹੀ।

ਜੇ ਕੋਈ ਸਰਦੀਆਂ ਵਿਚ ਠੰਢੇ ਜਲ = ਪਾਣੀ ਅੰਦਰ ਤਪ ਸਾਧੈ = ਸਾਧੇ ਤੇ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਅਗਨਿ = ਅੱਗ ਦੀ ਧੂਣੀ ਲਾ ਕੇ ਤਪ ਕਰੇ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਅਰਧ = ਹੇਠਾਂ ਸਾਹ ਲੈ ਕੇ ਤਾਪ = ਤਪ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਵਿਦੇਹੀ = ਸਰੀਰ ਰਹਿਤ ਹੋਇ = ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਵਰਤ ਨੇਮ ਸੰਜਮ ਘਣੇ; ਦੇਵੀ ਦੇਵ ਅਸਥਾਨ ਭਵੇਹੀ।

ਜੇ ਕੋਈ ਘਣੇ = ਬਹੁਤੇ ਵਰਤ, ਨੇਮ, ਸੰਜਮ = ਇੰਦਰੀਆਂ ਦਾ ਦਮਨ ਕਰੇ ਅਤੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵ = ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਅਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਭਵੇਹੀ = ਭੌਂਦਾ ਫਿਰੇ।

ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਚੰਗਿਆਈਆਂ; ਸਿਧਾਸਣ ਸਿੰਘਾਸਣ ਬੇਹੀ।

ਜੇ ਕੋਈ ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਤੇ ਚੰਗਿਆਈਆਂ = ਭਲਿਆਈ ਵਾਲੇ ਕਰਮ ਕਰੇ ਤੇ ਸਿਧਾਸਣ (ਸਿਧ + ਆਸਣ) ਸਿੱਧਾਂ ਦੇ ਆਸਣ ਜਾਂ ਯੋਗ ਸ਼ਾਸਤਰ ਅਨੁਸਾਰ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸਿੰਘਾਸਣ = ਤਖ਼ਤ 'ਤੇ ਬੇਹੀ = ਬੈਠੇ।

ਨਿਵਲੀ ਕਰਮ ਭੁਇਅੰਗਮਾ; ਪੂਰਕ ਕੁੰਭਕ ਰੇਚ ਕਰੇਹੀ।

ਜੇ ਕੋਈ ਨਿਵਲੀ = ਨੇਤੀ ਧੋਤੀ ਕਰਮ ਕਰੇ, ਭੁਇਅੰਗਮਾ = ਭੁਜੰਗਮਾ ਨਾੜੀ ਨੂੰ ਸੂਰਜ ਦੀ ਸੁਰ ਦੁਆਰਾ

ਭੱਠੀ ਵਾਂਗ ਤਪਾ ਕੇ ਇਸ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਮਿੱਝ ਨੂੰ ਪਿਘਲਾ ਕੇ ਛੇ ਚੱਕਰਾਂ ਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹ ਕੇ ਸਿੱਧੀ ਕਰੇ ਅਤੇ ਪੂਰਕ = ਸਵਾਸਾਂ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾਵੇ, ਕੁੰਭਕ = ਸਵਾਸਾਂ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਵਿਚ ਠਹਿਰਾਵੇ ਤੇ ਰੇਚਕ = ਸਵਾਸਾਂ ਨੂੰ ਉਤਾਰਨਾ ਕਰੇਹੀ = ਕਰੇ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖਫਲ; ਸਰ ਨ ਸਭੇਹੀ ॥੧੭॥

('ਸੱਭੇਹੀ' ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਪਰ ਇਹ ਸਭੇਹੀ = ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਆਤਮਿਕ ਸੁਖਫਲ ਦੀ ਸਰ = ਬਰਾਬਰੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ॥੧੭॥

ਪਉੜੀ ੧੮ (ਸੁਖਫਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ)

ਸਹਸ ਸਿਆਣੇ ਸਾਪੁਰਸ; ਸਹਸ ਸਿਆਣਪ ਲਇਆ ਨ ਜਾਈ।

ਸਹਸ = ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿਆਣੇ ਤੇ ਸਾਪੁਰਸ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਹਸ = ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿਆਣਪਾਂ ਨਾਲ ਨਾਮ ਰੂਪ ਸੁਖਫਲ ਨ = ਨਹੀਂ ਲਇਆ = ਲਿਆ ਜਾਈ = ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਸਹਸ ਸੁਘੜ ਸੁਘੜਾਈਆਂ; ਤੁਲੁ ਨ ਸਹਸ ਚਤੁਰ ਚਤੁਰਾਈ।

ਸਹਸ = ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸੁਘੜ = ਸੁੰਦਰ ਘਾੜਤ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸੁਘੜਾਈਆਂ = ਸੁੰਦਰ ਘਾੜਤਾਂ ਤੇ ਸਹਸ = ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਚਤੁਰਾਂ ਦੀਆਂ ਚਤੁਰਾਈਆਂ ਨਾਮ ਰੂਪ ਸੁਖਫਲ ਦੇ ਤੁਲੁ = ਬਰਾਬਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੀਆਂ।

ਲਖ ਹਕੀਮ ਲਖ ਹਿਕਮਤੀ; ਦੁਨੀਆਦਾਂਰ ਵਡੇ ਦੁਨਿਆਈ।

ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਲੱਖਾਂ ਹਕੀਮ = ਵੈਦ, ਲੱਖਾਂ ਹਿਕਮਤੀ = ਹਿਕਮਤ ਵਾਲੇ ਦਾਨੇ ਪੁਰਸ਼ ਅਤੇ ਦੁਨਿਆਈ = ਦੁਨਿਆਵੀ ਕੰਮਾਂ ਵਾਲੇ ਵੱਡੇ ਦੁਨੀਆਂਦਾਰ ਹਨ, ਪਰ ਨਾਮ ਰੂਪ ਸੁਖਫਲ ਤੋਂ ਸਭ ਥੱਲੇ ਹਨ।

ਲਖ ਸਾਹ ਪਾਤਸਾਹ ਲਖ; ਲਖ ਵਜੀਰ ਨ ਮਸਲਤ ਕਾਈ।

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਸਾਹ = ਰਾਜੇ, ਲੱਖਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਵਜ਼ੀਰ ਹਨ, ਪਰ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਸੁਖਫਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਈ = ਕੋਈ ਮਸਲਤ = ਸਲਾਹ ਨ = ਨਹੀਂ ਚੱਲਦੀ।

ਜਤੀ ਸਤੀ ਸੰਤੋਖੀਆਂ; ਸਿਧ ਨਾਥ ਮਿਲਿ ਹਾਥ ਨ ਪਾਈ।

ਜਤੀ = ਜਤ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ, ਸਤੀ = ਸਤ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ, ਸੰਤੋਖੀਆਂ = ਸੰਤੋਖ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਸਿਧ ਤੇ ਨਾਥ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਵੀ ਸੁਖਫਲ ਦੀ ਹਾਥ = ਥਾਹ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਾਈ = ਪਾ ਸਕਦੇ।

ਚਾਰ ਵਰਨ ਚਾਰ ਮਜਹਬਾਂ; ਛਿਅ ਦਰਸਨ ਨਹਿ ਅਲਖੁ ਲਖਾਈ।

ਚਾਰ ਵਰਨ, ਚਾਰ ਮਜ਼ਹਬਾਂ ਤੇ ਛਿਅ = ਛੇ ਦਰਸ਼ਨ (ਜੋਗੀ, ਜੰਗਮ, ਸਰੇਵੜੇ, ਸੰਨਿਆਸੀ, ਬਿਪਰ ਤੇ ਦਰਵੇਸ਼) ਵੀ ਅਲਖੁ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸੁਖਫਲ ਨੂੰ ਨਹਿ = ਨਹੀਂ ਲਖਾਈ = ਲਖ ਸਕੇ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖਫਲ; ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ॥੧੮॥

ਇਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਆਤਮਿਕ ਸੁਖਫਲ ਦੀ ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ = ਸ਼ੋਭਾ ਹੈ ॥੧੮॥

ਪਉੜੀ ੧੯ (ਪੀਰ ਮੁਰੀਦੀ)

ਪੀਰ ਮੁਰੀਦੀ ਗਾਖੜੀ; ਪੀਰਾਂ ਪੀਰੁ ਗੁਰਾਂ ਗੁਰੁ ਜਾਣੈ।

ਪੀਰ = ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੁਰੀਦੀ = ਸੇਵਕੀ ਕਰਨੀ ਗਾਖੜੀ = ਕਠਿਨ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਪੀਰਾਂ ਦੇ ਪੀਰ ਤੇ ਗੁਰਾਂ = ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਹੀ ਜਾਣੈ = ਜਾਣਦੇ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੁ ਦਾ ਉਪਦੇਸ ਲੈ; ਵੀਹ ਇਕੀਹ ਉਲੰਘਿ ਸਿਵਾਣੈ।

ਜੋ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਲੈ ਕੇ ਵੀਹ ਵਿਸਵੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਉਲੰਘਿ = ਲੰਘ ਕੇ ਇਕੀਹ = ਇਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਇਸ ਜੁਗਤ ਨੂੰ ਸਿਵਾਣੈ = ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ।

ਮੁਰਦਾ ਹੋਇ ਮੁਰੀਦ ਸੋ; ਗੁਰੁ ਸਿਖ ਜਾਇ ਸਮਾਏ ਬਬਾਣੈ।

ਸੋ = ਜੋ ਮੁਰੀਦ = ਸੇਵਕ ਮੁਰਦਾ ਹੋਇ = ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਰਸਿੱਖ ਬਬਾਣੈ = ਬਾਬੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗੁਰੂ ਵੰਸ ਵਿਚ ਜਾਇ = ਜਾ ਸਮਾਏ = ਸਮਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਪਾਖਾਕ ਹੋਇ; ਤਿਸੁ ਪਾਖਾਕ ਪਾਕੁ ਪਤੀਆਣੈ।

ਜੋ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪੈਰੀਂ = ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਕੇ ਪਾਖਾਕ = ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਹੋਇ = ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਲੋਕ ਤਿਸੁ = ਉਸ ਦੇ ਪਾਖਾਕ = ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਨੂੰ ਪਾਕੁ = ਪਵਿੱਤਰ ਜਾਣ ਕੇ ਪਤੀਆਣੈ = ਪਤੀਜਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੰਥ ਅਗੰਮੁ ਹੈ; ਮਰਿ ਮਰਿ ਜੀਵੈ ਜਾਇ ਪਛਾਣੈ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਵਾਲਾ ਪੰਥ = ਰਸਤਾ ਅਗੰਮੁ = ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ, ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰਲੇ ਭਾਵ ਵਿਚ ਮਰ ਮਰ ਕੇ ਆਤਮਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੀਵੈ = ਜਿਊਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਿੱਜ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਜਾਇ = ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਪਛਾਣੈ = ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰ ਉਪਦੇਸੁ ਅਵੇਸੁ ਕਰਿ; ਕੀੜੀ ਭ੍ਰਿੰਗੀ ਵਾਂਗ ਵਡਾਣੈ।

ਗੁਰਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਅਵੇਸੁ = ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਕੀੜੀ ਤੋਂ ਭ੍ਰਿੰਗੀ ਹੋ ਜਾਣ ਵਾਂਗ ਵਡਾਣੈ = ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਕਥ ਕਥਾ; ਕਉਣ ਆਖਿ ਵਖਾਣੈ ॥੧੯॥

ਐਸੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਕਥਾ = ਵਿਚਾਰ ਅਕਥ = ਕਥਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਕਉਣ = ਕੌਣ ਆਖ ਕੇ ਵਖਾਣੈ = ਕਥਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ॥੧੯॥

ਪਉੜੀ ੨੦ (ਅਸਚਰਜ ਖੇਡ)

ਚਾਰ ਵਰਨ ਮਿਲਿ ਸਾਧਸੰਗਿ; ਚਾਰ ਚਵਕਾ ਸੋਲਹਿ ਜਾਣੈ।

('ਚਵੱਕਾ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਚਾਰ ਵਰਨ (ਖੱਤਰੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਸ਼ੂਦ, ਵੈਸ਼) ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਚਾਰ ਚਵਕਾ = ਚੌਕੇ

(੪ x ੪ = ੧੬) ਸੋਲਹਿ = ਸੋਲਾਂ ਕਲਾਂ (ਸਤਿ, ਸੰਤੋਖ, ਦਇਆ, ਧਰਮ, ਵਿਚਾਰ, ਸ਼ਾਂਤੀ, ਖਿਮਾ, ਧੀਰਜਤਾ, ਸਹਿਨਸ਼ੀਲਤਾ, ਸ਼ਰਧਾ, ਕਰੁਣਾ, ਮੁੱਦਤਾ, ਮੈਤ੍ਰੀ, ਉਪੇਖਿਆ, ਸਰੂਪ ਦਾ ਬੋਧ, ਸਰੂਪ ਦੀ ਸਿਖਿਆਤਤਾ) ਵਾਲੇ ਸੰਪੰਨ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਪੰਜ ਸਬਦ ਗੁਰ ਸਬਦ ਲਿਵ; ਪੰਜੂ ਪੰਜੇ ਪੰਜੀਹ ਲਾਣੈ।

ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਲਿਵ ਲਾ ਕੇ ਪੰਜ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਪੰਜੂ ਪੰਜੇ (੫ x ੫ = ੨੫) ਪੰਜੀਹ = ਪੱਚੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਣੈ = ਜਾਣ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਛਿਅ ਦਰਸਣ ਇਕ ਦਰਸਣੋ; ਛਿਅ ਛਕੇ ਛਤੀਹ ਸਮਾਣੈ।

ਛਿਅ = ਛੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ (ਜੋਗੀ, ਜੰਗਮ, ਸਰੇਵੜੇ, ਸੰਨਿਆਸੀ, ਬਿਪਰ, ਦਰਵੇਸ਼) ਇਕ ਗੁਰੂ ਦਾ ਦਰਸਣੋ = ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਕੇ ਛਿਅ = ਛੇ ਛੱਕੇ (੬ x ੬ = ੩੬) ਛਤੀਹ = ਛੱਤੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੋਜਨਾਂ ਦੇ ਅਨੰਦ ਵਾਗੂੰ ਪੂਰਨ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਸਮਾਣੈ = ਸਮਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸਤ ਦੀਪ ਇਕ ਦੀਪਕੋ; ਸਤ ਸਤੇ ਉਣਵੰਜਹਿ ਭਾਣੈ।

ਗੁਰਸਿੱਖ ਸੱਤ ਦੀਪਾਂ (ਜੰਬੂ, ਪਲਕ, ਸ਼ਾਲਮਲ, ਕੁਸ਼ਦੀਪ, ਕ੍ਰੌਚਦੀਪ, ਸਾਕ, ਪੁਸ਼ਕਰ) ਦੀ ਥਾਂ ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦੀਪਕੋ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਸੱਤ ਸੱਤੇ (੭ x ੭ = ੪੯) ਉਣਵੰਜਹਿ = ਉਨੰਜਾ ਵਸਤੂਆਂ (ਸੱਤ ਕਲਾ, ਸੱਤ ਆਸਯ, ਸੱਤ ਧਾਤੂ, ਸੱਤ ਉਪ ਧਾਤੂ, ਸੱਤ ਮਲ, ਸੱਤ ਤ੍ਵਚਾ, ਸੱਤ ਦੋਖ) ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਰੂਪ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਭਾਣੈ = ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਅਸਟ ਧਾਤ ਇਕੁ ਧਾਤ ਕਰਿ; ਅਠੂ ਅਠੇ ਚਉਹਠ ਮਾਣੈ।

ਅਸਟ = ਅੱਠ ਧਾਤਾਂ ਰੂਪ ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੇ ਤੇ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਇਕ ਧਾਤ ਸ਼ੁੱਧ ਸੋਨਾ ਰੂਪ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹੋ ਕਰਿ = ਕਰਕੇ ਅੱਠੂ ਅੱਠੇ (੮ x ੮ = ੬੪) ਚਉਹਠ = ਚੌਂਹਠ ਕਲਾਂ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣੈ = ਮਾਣਦਾ ਹੈ।

ਨਉ ਨਾਥ ਇਕ ਨਾਥ ਹੈ; ਨਉ ਨਾਏ ਏਕਾਸੀਹ ਦਾਣੈ।

ਜੋ ਨੌਂ ਨਾਥਾਂ (ਪ੍ਰਾਣ ਨਾਥ, ਗੋਪੀ ਨਾਥ, ਸੂਰਤ ਨਾਥ, ਗੋਰਖ ਨਾਥ, ਮਛੰਦਰ ਨਾਥ, ਮੰਗਲ ਨਾਥ, ਚਰਪਟ ਨਾਥ, ਚੰਬਾ ਨਾਥ, ਘੁਘੂ ਨਾਥ) ਦਾ ਇਕ ਨਾਥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਲਖ ਕੇ ਗੁਰਮੁਖ ਨਉ ਨਾਏ (੯ x ੯ = ੮੧) ਏਕਾਸੀਹ = ਇਕਾਸੀ ਖੰਡਾਂ ਵਿਚ ਦਾਣੈ = ਸਿਆਣੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਦਸ ਦੁਆਰ ਨਿਰਧਾਰ ਕਰਿ; ਦਾਹੋ ਦਾਹੇ ਸਉ ਪਰਵਾਣੈ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਦਸ ਦੁਆਰ = ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਭਾਵ ਦਸ ਇੰਦਰੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਿਰਧਾਰ = ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਸੌ ਸ਼ਬਦ ਗਿਣਤੀ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਦਾ ਵਾਚਕ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਇਥੇ ਹੀ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਦੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵੀਹ ਵਿਸਵੇ ਜਿਥੇ ਜਾ ਕੇ ਵਿਘਾ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਬੀਸ ਬਿਸਵੇ ਗੁਰ ਕਾ ਮਨੁ ਮਾਨੈ॥ *(ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੨੮੭)*

ਜਿਵੇਂ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸੋਲਾਂ ਆਨੇ ਦਾ ਰੁਪਈਆ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸੋਲਾਂ ਆਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸੱਚ ਹੈ, ਭਾਵ ਕਿ ਨਿਸਚੇ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਹੈ ਤੇ ਚਾਲੀ ਸੇਰ ਦਾ ਮਣ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਹੋਈ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਚਾਲੀ ਸੇਰੀ ਆਖੀ, ਭਾਵ ਕਿ ਪੂਰੀ ਕਹੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੌ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਗਿਣਤੀ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਸੌ ਫ਼ੀਸਦੀ ਸੱਚ ਹੈ, ਭਾਵ ਕਿ ਪੂਰੀ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ hundred percent ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਕਿ ਗੱਲ ਪੂਰੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਦਾਹੋ ਦਾਹੇ (੧੦ x ੧੦ = ੧੦੦) ਜਿਵੇਂ ਦਸ ਦਾਹਿਆ ਦਾ ਸੌ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਦਾਹੋ ਦਾਹਿਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਦਸੇ ਇੰਦਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਧ ਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰ ਕੇ ਅਤੇ ਅਭੇਦਤਾ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਪਰਵਾਣੈ = ਪ੍ਰਵਾਣਨੀਕ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲ; ਚੋਜ ਵਿਡਾਣੈ ॥੨੦॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਸੁਖ ਫਲ ਦੇ ਚੋਜ = ਕੌਤਕ ਵਿਡਾਣੈ = ਅਸਚਰਜਮਈ ਹਨ ॥੨੦॥

ਪਉੜੀ ੨੧ (ਸਤਿਗੁਰ ਮਹਿਮਾ)

ਸੌ ਵਿਚਿ ਵਰਤੇ ਸਿਖ ਸੰਤ; ਇਕੋਤਰ ਸੌ ਸਤਿਗੁਰ ਅਬਿਨਾਸੀ।

ਸਿੱਖ ਤੇ ਸੰਤ ਸੌ ਵਿਚ ਵਰਤੇ = ਵਰਤਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅਬਿਨਾਸੀ = ਨਾਸ਼ ਰਹਿਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਕੋਤਰ ਸੌ = ਸੌ ਉੱਪਰ ਇਕ ਹਨ।

ਸਦਾ ਸਦੀਵ ਦੀਬਾਣ ਜਿਸ; ਅਸਥਿਰ ਸਦਾ ਨ ਆਵੈ ਜਾਸੀ।

ਜਿਸ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਦੀਬਾਣ = ਦਰਬਾਰ ਸਦਾ ਸਦੀਵ = ਸੱਚਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਦਾ ਅਸਥਿਰ = ਅਚੱਲ ਤੇ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਨ = ਨਾ ਹੀ ਆਵੈ = ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜਾਸੀ = ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਇਕ ਮਨ ਜਿਨ੍ਹੇ ਧਿਆਇਆ; ਕਾਟੀ ਗਲਹੁ ਤਿਸੈ ਜਮ ਫਾਸੀ।

ਜਿਨ੍ਹੇ = ਜਿਸ ਨੇ ਵੀ ਇਕ ਮਨ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਧਿਆਇਆ ਹੈ, ਤਿਸੈ = ਉਸ ਦੇ ਗਲਹੁ = ਗਲੋਂ ਜਮਾਂ ਦੀ ਫਾਸੀ = ਫਾਹੀ ਕਾਟੀ = ਕੱਟੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਇਕੋ ਇਕ ਵਰਤਦਾ; ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਣਾਸੀ।

ਜੋ ਵੀ ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤ ਵਿਚ ਲਿਵ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਇੱਕੋ ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਰਤਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਣਾਸੀ = ਜਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਬਿਨ ਦਰਸਨੁ ਗੁਰੁ ਮੂਰਤੋਂ; ਭ੍ਰਮਤਿ ਫਿਰੇ ਲਖ ਜੂਨਿ ਚਉਰਾਸੀ।

ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਮੂਰਤੋਂ = ਸਰੂਪ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੀਵ ਚਉਰਾਸੀ = ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਭ੍ਰਮਤਿ = ਭਟਕਦਾ ਫਿਰੇ = ਫਿਰਦਾ ਹੈ।

ਬਿਨੁ ਦੀਖਿਆ ਗੁਰਦੇਵ ਦੀ; ਮਰਿ ਜਨਮੇ ਵਿਚਿ ਨਰਕ ਪਵਾਸੀ।

ਗੁਰਦੇਵ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਦੀਖਿਆ = ਸਿੱਖਿਆ ਤੋਂ ਬਿਨ = ਬਿਨਾਂ ਜੀਵ ਚਉਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਜਨਮੇ = ਜੰਮਦਾ ਮਰਿ = ਮਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਪਵਾਸੀ = ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਨਿਰਗੁਣ ਸਰਗੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ; ਵਿਰਲਾ ਕੋ ਗੁਰ ਸਬਦ ਸਮਾਸੀ।

ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹਨ ਤੇ ਕੋ = ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸਮਾਸੀ = ਸਮਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਬਿਨੁ ਗੁਰੁ ਓਟ ਨ ਹੋਰੁ ਕੋ; ਸਚੀ ਓਟ ਨ ਕਦੇ ਬਿਨਾਸੀ।

ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨੁ = ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋ = ਕੋਈ ਓਟ = ਆਸਰਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸੱਚਾ ਓਟ = ਆਸਰਾ ਕਦੇ ਬਿਨਾਸੀ = ਨਾਸ਼ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਗੁਰਾਂ ਗੁਰੂ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ; ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਥਿਰੁ ਗੁਰੂ ਰਹਾਸੀ।

ਗੁਰਾਂ = ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੁਰਖੁ = ਵਿਆਪਕ ਸਰੂਪ ਹਨ, ਜੋ ਆਦਿ = ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਅੰਤਿ = ਅਖ਼ੀਰ ਤਕ ਥਿਰੁ = ਅਟੱਲ ਰਹਾਸੀ = ਰਹਿਣਗੇ।

ਕੋ ਵਿਰਲਾ ਗੁਰਮੁਖਿ; ਸਹਜਿ ਸਮਾਸੀ ॥੨੧॥

ਕੋ = ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਹੋ ਕੇ ਸਹਿਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਸਮਾਸੀ = ਸਮਾਉਂਦਾ ਹੈ ॥੨੧॥

ਪਉੜੀ ੨੨ (ਮੂਲ ਵਰਣਨ)

ਧਿਆਨ ਮੂਲ ਮੂਰਤ ਗੁਰੂ; ਪੂਜ ਮੂਲ ਗੁਰੁ ਚਰਣ ਪੁਜਾਏ।

ਸਾਰੇ ਧਿਆਨਾਂ ਦਾ ਮੂਲ = ਮੁੱਢ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੂਰਤ ਭਾਵ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਪੂਜਾ ਦਾ ਮੂਲ = ਮੁੱਢ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਪੁਜਾਏ = ਪੂਜਾ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਮੰਤ੍ਰ ਮੂਲ ਗੁਰੁ ਵਾਕ ਹੈ; ਸਚੁ ਸਬਦੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੁਣਾਏ।

ਸਾਰੇ ਮੰਤਰਾਂ ਦਾ ਮੂਲ = ਮੁੱਢ ਗੁਰੂ ਦਾ ਵਾਕ = ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਦਾ ਸੱਚਾ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਸੁਣਾਏ = ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਚਰਣੋਦਕੁ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੈ; ਚਰਣ ਕਮਲ ਗੁਰੁ ਸਿਖ ਧੁਆਏ।

ਜੋ ਗੁਰਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨ ਕਮਲਾਂ ਨੂੰ ਧੁਆਏ = ਧੋਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਹੀ ਚਰਣੋਦਕੁ = ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ।

ਚਰਣਾਂਮ੍ਰਿਤ ਕਸਮਲ ਕਟੇ; ਗੁਰ ਧੂਰੀ ਬੁਰੇ ਲੇਖ ਮਿਟਾਏ।

('ਕਸੱਮਲ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ ਕਸਮਲ = ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਕਟੇ = ਕੱਟਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਧੂਰੀ = ਧੂੜੀ ਬੁਰੇ ਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਮਿਟਾਏ = ਮਿਟਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ; ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚਿ ਰਿਦੈ ਸਮਾਏ।

ਜੋ ਸਤਿਨਾਮੁ (ਸਤਿ + ਨਾਮੁ) ਸਤਿ = ਨਾਸ਼ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਨਾਮੁ = ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ, ਕਰਤਾ = ਜਗਤ ਦਾ ਰਚੇਤਾ, ਪੁਰਖੁ = ਵਿਆਪਕ ਇਹ ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਰਿਦੈ = ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਮਾਏ = ਸਮਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਬਾਰਹ ਤਿਲਕ ਮਿਟਾਇ ਕਰਿ; ਗੁਰਮੁਖ ਤਿਲਕ ਨੀਸਾਣ ਚੜ੍ਹਾਏ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਵੈਰਾਗੀਆਂ ਦੇ ਬਾਰਹ = ਬਾਰਾਂ ਤਿਲਕਾਂ (ਮੱਥਾ, ਕੰਠ, ਉਦਰ, ਛਾਤੀ, ਦੋ ਕੁੱਖਾਂ, ਦੋ ਬਾਹਾਂ, ਦੋ ਕੰਨ, ਪਿੱਠ, ਕਮਰ) ਨੂੰ ਮਿਟਾਇ = ਮਿਟਾ ਕਰਿ = ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਮਸਤਕ ਉੱਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਤਿਲਕ ਚੜ੍ਹਾਏ = ਚੜ੍ਹਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਰਹੁਰਾਸੀ ਰਹੁਰਾਸਿ ਏਹੁ; ਇਕੋ ਜਪੀਐ ਹੋਰੁ ਤਜਾਏ।

ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਸਾਰੀਆਂ ਰਹੁਰਾਸੀ = ਰਹੁ-ਰੀਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਏਹੁ = ਇਹ ਰਹੁਰਾਸਿ = ਰਹੁ-ਰੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹੋਰ ਦਰਾਂ ਨੂੰ ਤਜਾਏ = ਤਿਆਗ ਕੇ ਇੱਕੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਜਪੀਐ = ਜਪੇ।

ਬਿਨ ਗੁਰ ਦਰਸਣ ਦੇਖਣਾ; ਭ੍ਰਮਤਾ ਫਿਰੇ ਠਉਰ ਨਹੀ ਪਾਏ।

ਇਕ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨ = ਬਿਨਾਂ ਜੋ ਹੋਰ ਦਰ ਉੱਤੇ ਦੇਖਣਾ = ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਦਾ ਭ੍ਰਮਤਾ = ਭਟਕਦਾ ਫਿਰੇ = ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਇਕ ਥਾਂ ਠਉਰ = ਟਿਕ ਕੇ ਨਹੀਂ ਬੈਠ ਪਾਏ = ਪਾਉਂਦਾ।

ਬਿਨ ਗੁਰੁ ਪੂਰੇ; ਆਏ ਜਾਏ ॥੨੨॥੪੦॥

ਪੂਰੇ = ਪੂਰਨ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨ = ਬਿਨਾਂ ਜੀਵ ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਆਏ ਜਾਏ = ਆਉਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ॥੨੧॥੪੦॥

ਕਈ ਲੋਕ ਸ਼ੱਕ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਚਾਲ੍ਹੀਵੀਂ ਵਾਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਰਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਦੀ ਰਚੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਪਰ *ਗੁਰਬਿਲਾਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਛੇਵੀਂ* ਵਿਚ ੪੦ ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀਆਂ ਰਚੀਆਂ ਦੱਸੀਆਂ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਗੁਰੁ ਅਰਜਨ ਪੁਨ ਕਹਾ ਸੁਨਾਈ॥ ਸੁਨਹੁ ਸ੍ਰਵਨ ਦੈ ਬਚ ਮਮ ਭਾਈ॥
ਵਾਰ ਚਲੀਸ ਰਚੋ ਤੁਮ ਪੂਰੀ॥ ਜਾਕੇ ਪੜੇ ਹੋਇ ਭ੍ਰਮ ਦੂਰੀ॥ *(ਧਿਆਇ ੪, ਅੰਕ ੩੬੩)*

ਚਾਲ੍ਹੀਵੀਂ ਵਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ, ਖ਼ਿਆਲ ਤੇ ਬੋਲੀ ਸਭ ਪਹਿਲੀਆਂ ੩੯ ਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ੪੦ ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਭੱਲੇ ਜੀ ਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਉਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਉਪਕ੍ਰਮ ਉਪਸੰਹਾਰ ਦੀ ਰੀਤ ਨੂੰ ਵਰਤਦੇ ਹੋਏ 'ਨਮਸਕਾਰ ਗੁਰਦੇਵ ਕੋ' ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਕਰਕੇ ੪੦ਵੀਂ ਵਾਰ ਦੀ ਅਖ਼ੀਰਲੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ 'ਤੇ ਭੋਗ ਪਾਇਆ ਹੈ ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਗੱਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ 'ਤੇ ਹੀ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਵਾਰ ੪੧

ਪਿੱਛੇ ਚਾਲੀ ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਭੱਲੇ ਦੀਆਂ ਵਿਆਖਿਆ ਸਹਿਤ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਨਾਮ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸਿੱਖ ਹੋਏ ਹਨ, ਪਹਿਲੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਭੱਲੇ ਵੰਸ ਵਿਚ ਹੋਏ ਹਨ, ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਸਕੇ ਭਤੀਜੇ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਚਾਰ ਭਰਾ ਸਨ, ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ, ਖੇਮ ਚੰਦ ਜੀ, ਕਲਿਆਣ ਚੰਦ ਜੀ, ਈਸ਼ਰਦਾਸ ਜੀ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਸਨ ਤੇ ਇਹ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਭੱਲੇ ਦੇ ਪਿਤਾ ਸਨ। ਦੂਸਰੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੌਂਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਚੌਰ-ਬਰਦਾਰੀ ਸਿੱਖ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਭਾਈ ਕੀਰਤੀਆ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਚੌਰ-ਬਰਦਾਰੀ ਸਿੱਖ ਸੀ। ਤੀਸਰੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਭਾਈ ਬਹਿਲੋ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਵਿਚ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ੪੧ਵੀਂ ਵਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਖ਼ਸ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਵੇਂ ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਵਾਸਤੇ ਚੰਗੇ ਸੰਸਕਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰੱਖਦਾ, ਇਸ ਦਾ ਭਰਾ ਤਾਰਾ ਜੋ ਫੜ੍ਹਾਂ ਮਾਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰਾਂਗਾ। ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਲ ਰਾਮਰਾਇ ਨੇ ਮਿਲਾਪ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਗੁਰਦਾਸ ਨਾਮੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਲੱਗਾ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੇਰਾ ਭਰਾ ਤਾਰਾ ਕਿਥੇ ਹੈ, ਜੋ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਤਾਰਾ ਛਿਪ ਜਾਵੇਗਾ। ਫਿਰ ਐਸਾ ਹੀ ਹੋਇਆ। ਫਿਰ ਇਹ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਲੱਗਾ ਤੇ ਰਾਮਰਾਇ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮਸੰਦ ਆਪ-ਹੁਦਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ, ਤੁਸਾਂ ਖ਼ਿਆਲ ਰੱਖਣਾ। ਤੇ ਜਦੋਂ ਰਾਮਰਾਇ ਨੂੰ ਸਮਾਧੀ ਸਥਿਤ ਜਿਊਂਦੇ ਨੂੰ ਮਸੰਦਾਂ ਨੇ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਸ ਦੇ ਘਰੋਂ ਮਾਤਾ ਪੰਜਾਬ ਕੌਰ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਮਸੰਦਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਿਆ। ਮਾਤਾ ਪੰਜਾਬ ਕੌਰ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਜਿਹੜੇ ਚੰਗੇ ਮਸੰਦ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਭਾਈ ਬਹਿਲੋ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਦੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦਾ ਨਾਮ ਆਇਆ ਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ। ਫਿਰ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਮਾਤਾ ਪੰਜਾਬ ਕੌਰ ਦੇ ਕੋਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਮਸੰਦਾਂ ਨੇ ਚੁਗ਼ਲੀਆਂ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰਦਾਸ ਨੂੰ ਦੇਹਰਾਦੂਨ ਤੋਂ ਕਢਾ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਇਹ ਸਿੱਧਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਆ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਤੇ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਇਸ ਵਾਰ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਰ ਦਾ ਸੰਮਤ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:

ਸੰਮਤ ਸਤਰਾਂ ਸੈ ਭਏ ਬਰਖ ਸਤਵੰਜਾ ਜਾਨਿ।
ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ ਪੂਰਨ ਕੀਯੋ, ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਗ੍ਰਿੰਥ ਪ੍ਰਮਾਨਿ।

ਇਸ ਲਈ ਇਹ ੪੧ਵੀਂ ਵਾਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵੇਲੇ ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪੁਰਾਤਨ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੀਆਂ ੪੦ ਵਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ੪੧ਵੀਂ ਵਾਰ ਵੀ ਇਕੱਠੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

੧ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

੧ = ਅਦ੍ਵੈਤ ਸਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ, ਓਂ = ਸਰਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ, ਸਤਿ = ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਗੁਰ = ਚੇਤਨ ਸਰੂਪ, ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ **ਵਾ:** ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸਾਦਿ = ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਕੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦॥

(੧੦ ਅੰਕ ਨੂੰ 'ਦਸਵੀਂ' ਬੋਲੋ)

ਵਾਰ = ਪਉੜੀਆਂ **ਵਾ:** ਵਾਰ = ਜੱਸ, ਸ੍ਰੀ = ਸ਼ਿਰੋਮਣੀ, ਭਗਉਤੀ = ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਭਗਉਤੀ = ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ, ਕਿਰਪਾਨ, ਜੋ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਚੁੱਕੀ। ਇਸ ਵਾਰ ਵਿਚ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦ = ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ੁਲਮ ਵਿਰੁੱਧ ਚੁੱਕੀ ਹੋਈ ਤੇਗ ਕੀ = ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਨੋਟ : ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਰਾਮਕਲੀ ਵਾਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦਸਵੇਂ ਕੀ॥'

ਪਉੜੀ ੧ (ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਨਮ ਸਫਲ ਕਰਦਾ ਹੈ)

ਹਰਿ ਸਚੇ ਤਖਤ ਰਚਾਇਆ; ਸਤਿ ਸੰਗਤਿ ਮੇਲਾ।

ਹਰਿ = ਹਰੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਸਤਿਸੰਗਤ ਰੂਪ ਮੇਲੇ ਦਾ ਸੱਚਾ ਤਖ਼ਤ ਰਚਾਇਆ = ਸਿਰਜਿਆ ਹੈ।

ਨਾਨਕ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰੰਕਾਰ; ਵਿਚਿ ਸਿਧਾਂ ਖੇਲਾ।

('ਸਿਧਾਂ' ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਉਸ ਨਿਰਭਉ = ਭੈ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਨਿਰੰਕਾਰ = ਅਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਰੂਪ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸਿੱਧਾਂ ਵਿਚ ਖੇਲਾ = ਖੇਲੇ ਭਾਵ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਮੰਨੇ ਗਏ।

ਗੁਰੁ ਸਿਮਰ ਮਨਾਈ ਕਾਲਕਾ; ਖੰਡੇ ਕੀ ਵੇਲਾ।

('ਕਾਲ-ਕਾ' ਬੋਲੋ, 'ਕਾਲਕਾਂ' ਬਿੰਦੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਬੋਲਣਾ)

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਦਸਵੇਂ ਸਰੂਪ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਖੰਡੇ ਕੀ = ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਵੇਲਾ = ਸਮੇਂ ਕਾਲਕਾ (ਕਾਲ + ਕਾ) ਕਾਲ ਕਾ = ਦਾ ਕਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿਮਰ = ਸਿਮਰਨ ਮਨਾਈ = ਕੀਤਾ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਅੰਤ ਕਰਤ ਸਭ ਜਗ ਕੋ ਕਾਲਾ॥ ਨਾਮ ਕਾਲ ਤਾ ਤੇ ਜਗ ਡਾਲਾ॥
ਸਮੈ ਅੰਤ ਪਰ ਹੋਤ ਸਹਾਈ॥ ਤਾਂ ਤੇ ਸੰਖਯਾ ਸੰਤ ਬਤਾਈ॥ *(ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ, ੨੪ ਅਵਤਾਰ, ਮੱਛ)*

ਪੀਵਹੁ ਪਾਹੁਲ ਖੰਡਧਾਰ; ਹੁਇ ਜਨਮ ਸੁਹੇਲਾ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਖੰਡੇਧਾਰ')

ਹੇ ਭਾਈ! ਖੰਡਧਾਰ = ਖੰਡੇ ਦੀ ਧਾਰ ਦਾ ਪਾਹੁਲ = ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਵਹੁ = ਪੀਣਾ ਕਰੋ ਭਾਵ ਛਕੋ, ਤਦ ਹੀ ਇਹ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਸੁਹੇਲਾ = ਸੌਖਾ ਭਾਵ ਸਫਲਾ ਹੁਇ = ਹੋਵੇਗਾ।

ਗੁਰਸੰਗਤਿ ਕੀਨੀ ਖਾਲਸਾ; ਮਨਮੁਖੀ ਦੁਹੇਲਾ।

ਗੁਰ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਸਿਰਜ ਕੇ ਸੰਗਤ ਰੂਪ ਹੀ ਕੀਨੀ = ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਅਜੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਨਮੁਖੀ = ਬੇਮੁੱਖ ਹਨ, ਉਹ ਦੁਹੇਲਾ = ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਵਾਹ ਵਾਹ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ; ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ॥੧॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਹ ਵਾਹ = ਧੰਨ ਧੰਨ ਹਨ **ਵਾ:** ਵਾਹ = ਅਸਚਰਜ ਸਰੂਪ ਹਨ,

ਵਾਹ = ਅਸਚਰਜ ਸਰੂਪ ਹਨ, ਜੋ ਆਪੇ ਹੀ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਤੇ ਆਪੇ ਹੀ ਚੇਲਾ ਰੂਪ ਹੋਏ ਹਨ, ਭਾਵ ਗੁਰ-ਚੇਲਾ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ, ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਆਪ ਛਕਿਆ॥੧॥

ਪਉੜੀ ੨ (ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਉੱਜਲੇ ਹਨ)

ਸਚਾ ਅਮਰ ਗੋਬਿੰਦ ਕਾ; ਸੁਣ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰੇ।

ਹੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਗੁਰਸਿੱਖ! ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾ = ਦਾ ਸੱਚਾ ਅਮਰ = ਹੁਕਮ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਸੁਣ = ਸੁਣਨਾ ਕਰ।

ਸਤਿ ਸੰਗਤਿ ਮੇਲਾਪ ਕਰਿ; ਪੰਚ ਦੂਤ ਸੰਘਾਰੇ।

ਹੇ ਗੁਰਸਿੱਖ! ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਤਿਸੰਗਤ ਨਾਲ ਮੇਲਾਪ = ਮਿਲਾਪ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਪੰਚ = ਪੰਜੇ ਦੂਤਾਂ (ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਹੰਕਾਰ) ਨੂੰ ਸੰਘਾਰੇ = ਨਾਸ਼ ਕਰ।

ਵਿਚਿ ਸੰਗਤਿ ਢੋਈ ਨਾ ਲਹਨਿ; ਜੋ ਖਸਮੁ ਵਿਸਾਰੇ।

ਜੋ ਖਸਮੁ = ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰੇ = ਭੁਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਢੋਈ = ਆਸਰਾ ਨਾ = ਨਹੀਂ ਲਹਨਿ = ਲੈਣਗੇ।

ਗੁਰ ਸਿਖਾਂ ਮੱਥੇ ਉਜਲੇ; ਸਚੇ ਦਰਬਾਰੇ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਗੁਰਮੁਖਿ')

ਸੱਚੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਬਾਰੇ = ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਅੰਤਸ਼ਕਰਨ ਰੂਪੀ ਮੱਥੇ = ਮਸਤਕ ਉੱਜਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਹਰਿ ਗੁਰੁ ਗੋਬਿੰਦੁ ਧਿਆਈਐ; ਸਦ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ।

ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਦ = ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਭਾਵ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉੱਠ ਕੇ ਹਰਿ = ਹਰੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਰੂਪ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਧਿਆਈਐ = ਧਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਵਾਹ ਵਾਹ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ; ਆਪੇ ਗੁਰੁ ਚੇਲਾ॥੨॥

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ')

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਹ ਵਾਹ = ਧੰਨ ਧੰਨ ਹਨ **ਵਾ:** ਵਾਹ = ਅਸਚਰਜ ਸਰੂਪ, ਵਾਹ = ਅਸਚਰਜ ਸਰੂਪ ਹਨ, ਜੋ ਆਪੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਤੇ ਆਪੇ ਹੀ ਚੇਲਾ ਰੂਪ ਹੋਏ ਹਨ॥੨॥

ਪਉੜੀ ੩ (ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੈ)

ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ ਵਰਤਦੀ; ਇਹ ਸ੍ਰਿਸਟ ਸਬਾਈ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਹਉਮੈ ਅੰਦਰਿ' ਤੇ 'ਸਭ ਸ੍ਰਿਸਟ')

ਇਹ ਸਬਾਈ = ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸਟ = ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮੈ = ਹੁਕਮ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਵਰਤਦੀ ਹੈ **ਵਾ:** ਇਹ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਵਰਤਦੀ ਹੈ।

ਇਕਿ ਆਪੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਕੀਤਿਓਨ; ਜਿਨਿ ਹੁਕਮ ਮਨਾਈ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਆਪਣਾ ਹੁਕਮ ਮਨਾਈ = ਮਨਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਆਪੇ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖ ਕੀਤਿਓਨ = ਕੀਤਾ ਹੈ ਭਾਵ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।

ਇਕਿ ਆਪੇ ਭਰਮ ਭੁਲਾਇਓਨ; ਦੂਜੈ ਚਿਤੁ ਲਾਈ।

ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪੇ ਹੀ ਭਰਮਾਂ ਵਿਚ ਭੁਲਾਇਓਨ = ਭੁਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੂਜੈ = ਦ੍ਵੈਤ-ਭਾਵ ਵਿਚ ਚਿੱਤ ਲਾਈ = ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਇਕਨਾ ਨੋ ਨਾਮੁ ਬਖਸਿਓਨ; ਹੁਇ ਆਪ ਸਹਾਈ।

ਇਕਨਾ = ਕਈਆਂ ਨੋ = ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਆਪ ਸਹਾਈ = ਸਹਾਇਕ ਹੁਇ = ਹੋ ਕੇ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸਿਓਨ = ਬਖ਼ਸ਼ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਨਮੁ ਸਕਾਰਥਾ; ਮਨਮੁਖੀ ਦੁਹੇਲਾ।

ਇਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਸਕਾਰਥਾ = ਸਫਲਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੋ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਨਮੁਖੀ = ਬੇਮੁੱਖ ਹਨ, ਉਹ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਦੁਹੇਲਾ = ਦੁਖੀ ਹੋਵਣਗੇ।

ਵਾਹ ਵਾਹ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ; ਆਪੇ ਗੁਰੁ ਚੇਲਾ ॥੩॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਹ ਵਾਹ = ਧੰਨ ਧੰਨ ਹਨ, ਜੋ ਆਪੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਤੇ ਚੇਲਾ ਰੂਪ ਹੋਏ ਹਨ ॥੩॥

ਪਉੜੀ ੪ (ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਹਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮੇਲ)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਤਿਨਿ ਭਾਈਆ; ਜਿਨਿ ਮਸਤਕਿ ਭਾਗ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਤਿਨ = ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਈਆ = ਭਾਉਂਦੀ ਭਾਵ ਚੰਗੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ, ਜਿਨਿ = ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਸਤਕਿ = ਮੱਥੇ ਦੇ ਭਾਗ ਉੱਤਮ ਲਿਖੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਮਨਮੁਖ ਛੁਟੜਿ ਕਾਮਣੀ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੋਹਾਗ।

ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਨਮੁਖ = ਬੇਮੁੱਖ ਛੁਟੜਿ = ਪਤੀ ਤੋਂ ਤਿਆਗੀ ਹੋਈ ਕਾਮਣੀ = ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸੋਹਾਗ = ਸੋਹਾਗਣ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖ ਉਜਲ ਹੰਸੁ ਹੈ; ਮਨਮੁਖ ਹੈ ਕਾਗ।

ਗੁਰਮੁਖ ਤਾਂ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਉਜਲ = ਚਿੱਟੇ ਹੰਸਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ ਤੇ ਮਨਮੁਖ ਪਾਪਾਂ ਕਰਕੇ ਕਾਲੇ ਕਾਗ = ਕਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ।

ਮਨਮੁਖ ਊਂਧੇ ਕਵਲ ਹੈ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਜਾਗ।

ਮਨਮੁਖ ਤਾਂ ਊਂਧੇ = ਮੂਧੇ ਹੋਏ ਕਵਲ = ਕਮਲ ਵਾਂਗੂੰ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸੁਜਾਗ = ਖਿੜੇ ਹੋਏ ਕਮਲ ਦੇ ਫੁੱਲ ਵਾਂਗੂੰ ਹੈ।

ਮਨਮੁਖਿ ਜੋਨਿ ਭਵਾਈਅਨਿ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਮੇਲਾ।

ਮਨਮੁਖ ਤਾਂ ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੋਨਿ = ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਭਵਾਈਅਨਿ = ਭਵਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਹਰਿ = ਹਰੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਮੇਲਾ = ਮਿਲਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਵਾਹ ਵਾਹ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ; ਆਪੇ ਗੁਰੁ ਚੇਲਾ ॥੪॥

ਹੇ ਭਾਈ ! ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਮਨ ਕਰਕੇ ਵੀ ਵਾਹ = ਧੰਨ ਕਹਿਣਾ ਕਰੋ ਤੇ ਬਾਣੀ ਕਰਕੇ ਵੀ ਵਾਹ = ਧੰਨ ਕਹਿਣਾ ਕਰੋ, ਜੋ ਆਪੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਆਪੇ ਹੀ ਚੇਲਾ ਰੂਪ ਹੋਏ ਹਨ ॥੪॥

ਪਉੜੀ ੫ (ਮਨਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਦਰਗਹ 'ਚ ਮਾਰ ਪੈਂਦੀ ਹੈ)

ਸਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਅਮਰ ਸਚੁ; ਸਚੀ ਗੁਰਬਾਣੀ।

ਜੋ ਸਾਹਿਬੁ = ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਭੂ ਸੱਚਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਅਮਰ = ਹੁਕਮ ਭੀ ਸੱਚਾ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਭੀ ਸੱਚੀ ਹੈ।

ਸਚੇ ਸੇਤੀ ਰੱਤਿਆ; ਸੁਖ ਦਰਗਹ ਮਾਣੀ।

ਸੱਚੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸੇਤੀ = ਨਾਲ ਰੱਤਿਆ = ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਦਰਗਹ ਵਿਚ ਸੁੱਖ ਮਾਣੀ = ਮਾਣੀਦਾ ਹੈ।

ਜਿਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਸਚਾ ਧਿਆਇਆ;
ਤਿਨ ਸੁਖ ਵਿਹਾਣੀ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਸਚਾ ਸੇਵਿਆ')

ਜਿਨਿ = ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੱਚੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਧਿਆਇਆ = ਧਿਆਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਤਿਨ = ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਵਿਹਾਣੀ = ਬਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਮਨਮੁਖਿ ਦਰਗਹ ਮਾਰੀਅਨਿ; ਤਿਲ ਪੀੜੈ ਘਾਣੀ।

ਮਨਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੰਦੇ ਕਰਮਾਂ ਕਰਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦਰਗਹ = ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਮਾਰੀਅਨਿ = ਮਾਰ ਪਵੇਗੀ, ਜਿਵੇਂ ਤਿਲ ਘਾਣੀ ਵਿਚ ਪੀੜੈ = ਪੀੜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਨਮ ਸਦਾ ਸੁਖੀ; ਮਨਮੁਖੀ ਦੁਹੇਲਾ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਸਕਾਰਥਾ')

ਹੇ ਭਾਈ ! ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਤਾਂ ਸਦਾ = ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਸੁਖੀ = ਸੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਬਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਨਮੁਖੀ = ਬੇਮੁੱਖ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਦੁਹੇਲਾ = ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਵਾਹ ਵਾਹ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ; ਆਪੇ ਗੁਰੁ ਚੇਲਾ ॥੫॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਵਾਹ ਵਾਹ = ਧੰਨ ਧੰਨ ਹਨ, ਜੋ ਆਪੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਤੇ ਚੇਲਾ ਰੂਪ ਹੋਏ ਹਨ ॥੫॥

ਪਉੜੀ ੬ (ਸੱਚੇ ਦਾ ਸੱਚਾ ਨਿਆਉ)

ਸੱਚਾ ਨਾਮ ਅਮੋਲ ਹੈ; ਵਡਭਾਗੀ ਸੁਣੀਐ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਗੁਰਮੁਖ ਨਾਮ')

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸੱਚਾ ਨਾਮ ਅਮੋਲ = ਅਮੋਲਕ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਵਡਭਾਗੀ = ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਹੀ ਸੁਣੀਐ = ਸੁਣਿਆ ਹੈ।

ਸਤਿਸੰਗਤਿ ਵਿਚਿ ਪਾਈਐ; ਨਿਤ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗੁਣੀਐ।

ਇਹ ਅਮੋਲਕ ਨਾਮ ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿੱਚੋਂ ਜਾ ਕੇ ਪਾਈਐ = ਪਾਈਏ ਤਾਂ ਫਿਰ ਨਿਤ = ਨਿਤਾਪ੍ਰਤੀ, ਭਾਵ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਹਰਿ = ਹਰੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਗੁਣੀਐ = ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕੀਦੀ ਹੈ।

ਧਰਮ ਖੇਤ ਕਲਜੁਗਿ ਸਰੀਰ; ਬੋਈਐ ਸੋ ਲੁਣੀਐ।

ਇਸ ਕਲਿਜੁਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਖੇਤ ਵਿਚ ਜੀਵ ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਧਰਮ ਅਧਰਮ ਰੂਪ ਬੀਜ ਬੋਈਐ = ਬੀਜੇਗਾ, ਸੋ = ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਫਲ ਲੁਣੀਐ = ਵੱਢੇਗਾ ਭਾਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇਗਾ।

ਸਚਾ ਸਾਹਿਬ ਸਚ ਨਿਆਉ; ਪਾਨੀ ਜਿਉਂ ਪੁਣੀਐ।

ਸੱਚਾ ਸਾਹਿਬ = ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਭੂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੱਚਾ ਨਿਆਉਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਉਂ = ਜਿਵੇਂ ਹੰਸ ਦੁੱਧ ਤੇ ਪਾਨੀ ਨੂੰ ਪੁਣੀਐ = ਪੁਣ ਕੇ ਭਾਵ ਨਿਖੇੜ ਕੇ ਵੱਖਰਾ-ਵੱਖਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਵਿਚਿ ਸੰਗਤਿ ਸਚ ਵਰਤਦਾ; ਨਿਤ ਨੇਹੁ ਨਵੇਲਾ।

ਉਹ ਸੱਚਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵਰਤਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਨੇਹੁ = ਪ੍ਰੇਮ ਨਿਤ = ਸਦਾ ਹੀ ਨਵੇਲਾ = ਨਵਾਂ ਹੈ।

ਵਾਹ ਵਾਹ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ; ਆਪੇ ਗੁਰੁ ਚੇਲਾ ॥੬॥

ਹੇ ਭਾਈ! ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਮਨ, ਬਾਣੀ, ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਵਾਹ = ਧੰਨ ਕਹਿਣਾ ਕਰੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਵਾਹ = ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹਨ, ਜੋ ਆਪੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਤੇ ਆਪੇ ਹੀ ਚੇਲਾ ਰੂਪ ਹੋਏ ਹਨ ॥੬॥

ਪਉੜੀ ੭ (ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਸਿਮਰਨ ਮੁੱਖ ਹੈ)

ਓਅੰਕਾਰ ਹਰਿ ਆਪਿ ਹੈ; ਹੋਸੀ ਭੀ ਆਪੈ।

ਓਅੰਕਾਰ = ਨਿਰਾਕਾਰ ਹਰਿ = ਹਰੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੁਣ ਵੀ ਆਪ ਹੀ ਹੈ, ਤੇ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਭੀ ਆਪੈ = ਆਪ ਹੀ ਹੋਸੀ = ਹੋਵੇਗਾ।

ਓਹ ਆਪ ਉਪਾਵਨਹਾਰ ਹੈ; ਗੁਰੁ ਸਬਦੀ ਜਾਪੈ।

ਓਹ = ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪ ਹੀ ਜਗਤ ਨੂੰ ਉਪਾਵਨਹਾਰ = ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦੀ = ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਜਾਪੈ = ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਖਿਨ ਮਹਿਂ ਢਾਹਿ ਉਸਾਰਦਾ; ਤਿਸ ਭਉ ਨ ਬਿਆਪੈ।

ਉਹ ਇਕ ਖਿਨ = ਛਿਨ ਮਹਿਂ = ਵਿਚ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਢਾਹਿ = ਢਾਹ ਭਾਵ ਲੈਅ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਛਿਨ ਵਿਚ ਹੀ ਉਸਾਰਦਾ = ਉਸਾਰ ਭਾਵ ਇਸਥਿਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਭਉ = ਡਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਬਿਆਪੈ = ਲੱਗਦਾ।

ਕਲੀਕਾਲ ਗੁਰੁ ਸੇਵੀਐ; ਤਾਂ ਦੁਖ ਨ ਸੰਤਾਪੈ।

ਜੇਕਰ ਕਲੀਕਾਲ (ਕਲੀ + ਕਾਲ) ਕਲੀ = ਕਲਿਜੁਗ ਦੇ ਕਾਲ = ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਗੁਰੁ = ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵੀਐ = ਸੇਵਾ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਕੋਈ ਦੁੱਖ ਨ = ਨਹੀਂ ਸੰਤਾਪੈ = ਸਤਾਉਂਦਾ।

ਸਭ ਜਗ ਤੇਰਾ ਖੇਲ ਹੈ; ਤੂੰ ਗੁਣੀ ਗਹੇਲਾ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਇਹ ਸਭ = ਸਾਰਾ ਜਗ = ਜਗਤ ਤੇਰਾ ਖੇਲ ਹੈ ਤੇ ਤੂੰ ਗੁਣੀ = ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਗਹੇਲਾ = ਸਮੁੰਦਰ ਹੈਂ।

ਵਾਹ ਵਾਹ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ; ਆਪੇ ਗੁਰੁ ਚੇਲਾ ॥੭॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਹ ਵਾਹ = ਧੰਨ ਧੰਨ ਹਨ, ਜੋ ਆਪੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਤੇ ਆਪੇ ਹੀ ਚੇਲਾ ਰੂਪ ਹਨ ॥੭॥

ਪਉੜੀ ੮ (ਗੁਰੂ ਤੇ ਗੋਬਿੰਦ ਇਕ ਰੂਪ ਹਨ)

ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਅਨਭੈ ਅਨੰਤ ਗੁਰੁ; ਅੰਤ ਨ ਪਾਈਐ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਅਬਿਗਤਿ')

ਜੋ ਆਦਿ = ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਮੁੱਢ ਰੂਪ, ਪੁਰਖ = ਵਿਆਪਕ, ਅਨਭੈ = ਭੈ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਅਨੰਤ = ਅੰਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਭਾਵ ਬੇਅੰਤ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਗੁਰ = ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਅੰਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਾਈਐ = ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਅਪਰ ਅਪਾਰ ਅਗੰਮ ਆਦਿ; ਜਿਸ ਲਖੈ ਨ ਜਾਈਐ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਅਨੰਤਿ')

ਜੋ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਅਗੰਮ = ਗੰਮਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਜਿਸ ਤੋਂ ਅਪਰ = ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਉਰ੍ਹੇ ਤੇ ਉਹ ਆਪ ਅਪਾਰ = ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਪਾਰਾਵਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਆਦਿ = ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਮੁੱਢ ਰੂਪ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਲਖੈ = ਲਖਿਆ ਭਾਵ ਜਾਣਿਆ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਈਐ = ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਅਮਰ ਅਜਾਚੀ ਸਤਿਨਾਮੁ; ਸਦ ਸਦਾ ਧਿਆਈਐ।

ਹੇ ਭਾਈ ! ਜੋ ਅਮਰ = ਮਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਅਜਾਚੀ = ਨਾ ਮੰਗਣ ਵਾਲਾ, ਸਤਿ = ਨਾਸ਼ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਨਾਮੁ = ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ, ਐਸੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਸਦ ਸਦਾ = ਸਦਾ ਸਦਾ ਹੀ ਧਿਆਈਐ = ਧਿਆਉਣਾ ਕਰੋ।

ਸਚਾ ਸਾਹਿਬ ਸੇਵੀਐ; ਮਨ ਚਿੰਦਿਆ ਪਾਈਐ।

ਜੋ ਸਭ ਦਾ ਸੱਚਾ ਸਾਹਿਬ = ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਭੂ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਭਗਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸੇਵੀਐ = ਸੇਵੀਏ, ਤਦ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਮਨ ਚਿੰਦਿਆ = ਮਨ ਇੱਛਤ ਫਲ ਪਾਈਐ = ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਅਨਿਕ ਰੂਪ ਧਰ ਪ੍ਰਗਟਿਆ; ਹੈ ਏਕ ਅਕੇਲਾ।

ਜੋ ਏਕ ਅਕੇਲਾ = ਇਕ ਇਕੱਲਾ ਅਦ੍ਵੈਤ ਸਰੂਪ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ, ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਅਨਿਕ = ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪ ਧਰ = ਧਾਰ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟਿਆ = ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਅਨਿਕ ਭਾਂਤਿ ਹੋਇ ਪਸਰਿਆ ਨਾਨਕ ਏਕੰਕਾਰੁ ॥੧॥ *(ਗਉੜੀ ਥਿਤੀ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੨੯੬)*

ਵਾਹ ਵਾਹ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ; ਆਪੇ ਗੁਰੁ ਚੇਲਾ ॥੮॥

ਹੇ ਭਾਈ! ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਵਾਹ = ਧੰਨਯ ਕਹਿਣਾ ਕਰੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਵਾਹ = ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹਨ ਤੇ ਜੋ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰੂ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਚੇਲਾ ਰੂਪ ਹਨ ॥੮॥

ਪਉੜੀ ੯ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਤਾਰਦਾ ਹੈ)

ਅਬਿਨਾਸੀ ਅਨੰਤ ਹੈ; ਘਟਿ ਘਟਿ ਦ੍ਰਿਸਟਾਇਆ।

ਜੋ ਅਬਿਨਾਸੀ = ਨਾਸ਼ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਅਨੰਤ = ਅੰਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਘਟਿ ਘਟਿ = ਹਿਰਦਿਆਂ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ **ਵਾ:** ਘਟਾਂ ਘਟਾਂ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੁਆਰਾ ਦ੍ਰਿਸਟਾਇਆ = ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ।

ਅਘਨਾਸੀ ਆਤਮ ਅਭੁਲ; ਨਹੀਂ ਭੁਲੈ ਭੁਲਾਇਆ।

ਜੋ ਅਘਨਾਸੀ (ਅਘ + ਨਾਸੀ) ਅਘ = ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਆਤਮ (ਆ + ਤਮ) ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਤਮ = ਹਨੇਰੇ ਤੋਂ ਆ = ਰਹਿਤ, ਅਭੁਲ = ਨਾ ਭੁੱਲਣ ਵਾਲਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਦਾ ਭੁਲਾਇਆ ਭੁਲੈ = ਭੁੱਲਦਾ ਨਹੀਂ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਭੁਲਣ ਅੰਦਰਿ ਸਭੁ ਕੋ ਅਭੁਲੁ ਗੁਰੂ ਕਰਤਾਰੁ ॥ *(ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੬੧)*

ਹਰਿ ਅਲਖ ਅਕਾਲ ਅਡੋਲ ਹੈ; ਗੁਰੁ ਸਬਦ ਲਖਾਇਆ।

ਜੋ ਅਲਖ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਅਕਾਲ = ਕਾਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਅਡੋਲ = ਡੋਲਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਰਿ = ਹਰੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਲਖਾਇਆ = ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਰਬ ਬਿਆਪੀ ਹੈ ਅਲੇਪ; ਤਿਸੁ ਲਗੈ ਨ ਮਾਇਆ।

ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਸਰਬ ਬਿਆਪੀ = ਸਾਰਿਆਂ ਥਾਂ ਵਿਆਪਕ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਭੀ ਅਲੇਪ = ਨਿਰਲੇਪ ਹੈ, ਤਿਸੁ = ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਨ = ਨਹੀਂ ਲਗੈ = ਲੱਗਦਾ।

ਹਰਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮ ਧਿਆਇਆ; ਜਿਤੁ ਲੰਘੇ ਵਹੇਲਾ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਗੁਰਮੁਖ ਹੋ ਕਰਕੇ ਉਸ ਹਰਿ = ਹਰੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਧਿਆਇਆ = ਧਿਆਉਣਾ ਕਰ, ਜਿਤੁ = ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਵਹੇਲਾ = ਦਲਦਲ, ਦੁੱਖ ਰੂਪੀ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਲੰਘੇ = ਲੰਘ ਜਾਵੇਂਗਾ **ਵਾ:** ਵਹੇਲਾ = ਸੌਖਾ, ਛੇਤੀ ਲੰਘ ਜਾਵੇਂਗਾ।

ਵਾਹ ਵਾਹ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ; ਆਪੇ ਗੁਰੁ ਚੇਲਾ ॥੯॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਹ ਵਾਹ = ਧੰਨ ਧੰਨ ਹਨ, ਜੋ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰੂ ਤੇ ਚੇਲਾ ਰੂਪ ਹਨ ॥੯॥

ਪਉੜੀ ੧੦ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਤਰੀਦਾ ਹੈ)

ਨਿਰੰਕਾਰ ਨਰਹਰਿ ਨਿਧਾਨ; ਨਿਰਵੈਰ ਧਿਆਈਐ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਜੋ ਨਿਰੰਕਾਰ = ਨਿਰਾਕਾਰ, ਨਰਹਰਿ = ਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਹਰੇ ਭਰੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਿਧਾਨ = ਨਿਧੀਆਂ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ, ਨਿਰਵੈਰ = ਵੈਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਧਿਆਈਐ = ਧਿਆਉਣਾ ਕਰੋ।

ਨਾਰਾਇਣ ਨਿਰਬਾਣ ਨਾਥ; ਮਨ ਅਨਦਿਨ ਗਾਈਐ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਾਰਾਇਣ (ਨਾ + ਰਾਇਣ) ਅਵਿੱਦਿਆ ਰੂਪੀ ਰਾਇਣ = ਰਾਤ ਨਾ = ਨਹੀਂ ਹੈ **ਵਾ:** (ਨ + ਅਰ + ਆਇਣ) ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਰੂਪੀ ਅਰ = ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦਾ ਆਇਣ = ਘਰ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੇ ਜੋ ਨਿਰਬਾਣ = ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨਾਥ = ਸੁਆਮੀ ਪ੍ਰਭੂ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਅਨਦਿਨ = ਹਰ ਰੋਜ਼ **ਵਾ:** ਰਾਤ ਦਿਨ ਗਾਈਐ = ਗਾਉਣਾ ਕਰੋ।

ਨਰਕ ਨਿਵਾਰਣ ਦੁਖ ਦਲਣ; ਜਪ ਨਰਕ ਨ ਜਾਈਐ।

ਜੋ ਨਰਕ ਨੂੰ ਨਿਵਾਰਣ = ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦਲਣ = ਨਾਸ਼, ਮੇਟਣ ਵਾਲਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਜਪ ਕੇ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਈਐ = ਜਾਈਦਾ।

ਦੇਨਹਾਰ ਦਇਆਲ ਨਾਥ; ਜੋ ਦੇਇ ਸੁ ਪਾਈਐ।

ਦੇਨਹਾਰ = ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਦਇਆਲ = ਦਿਆਲੂ ਨਾਥ = ਸੁਆਮੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਜੋ ਦੇਇ = ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਸੁ = ਉਹੀ ਪਾਈਐ = ਪਾਈਦਾ ਹੈ।

ਦੁਖ ਭੰਜਨ ਸੁਖ ਹਰਿ ਧਿਆਨ; ਮਾਇਆ ਰਚਿ ਖੇਲਾ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਜੋ ਦੁਖ ਭੰਜਨ = ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਜਗਤ ਦੀ ਖੇਲਾ = ਖੇਡ ਨੂੰ ਰਚਿ = ਰਚਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸ ਹਰਿ = ਹਰੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰੋ।

ਨੋਟ : ਇਹ ਦੋ ਉਪਰੋਕਤ ਤੁਕਾਂ ਦਾ ਭੇਦ ਹੈ, ਕਈ ਥਾਂ ਇਉਂ ਵੀ ਹਨ '**ਸਚਾ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵੀਐ ਨਿਰਭਉ ਪਦ ਪਾਈਐ।**', '**ਵਹਿ ਅਨਿਕ ਰੂਪ ਹੋਇ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਹੈ ਆਪ ਇਕੇਲਾ।**'

ਵਾਹ ਵਾਹ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ; ਆਪੇ ਗੁਰੁ ਚੇਲਾ॥੧੦॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਵਾਹ ਵਾਹ = ਧੰਨ ਧੰਨ ਹਨ, ਜੋ ਆਪੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਚੇਲਾ ਰੂਪ ਹਨ, ਭਾਵ ਗੁਰ ਚੇਲਾ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖ਼ਸ਼ੀ, ਫਿਰ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਆਪ ਛਕਣਾ ਕੀਤਾ।

ਪਉੜੀ ੧੧ (ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਣ ਦਾ ਵੇਲਾ)

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ; ਪਰਮੇਸੁਰ ਦਾਤਾ।

ਹੇ ਪਰਮੇਸੁਰ = ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਤੂੰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ = ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ **ਵਾ:** ਪਾਪਾਂ ਪੁੰਨਾਂ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ, ਬ੍ਰਹਮ =

ਵਿਆਪਕ ਸਰੂਪ ਹੈ ਅਤੇ ਤੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਦੇ ਕੇ ਪੂਰਨ = ਪੂਰਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਪੁਰਖ = ਪੂਰਨ ਹੈਂ ਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ।

ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਪਰਮਾਤਮਾ; ਸਭ ਅੰਤਰਿ ਜਾਤਾ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਜੋ ਪਰਮਾਤਮਾ = ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਪਤਿਤ = ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਵਨ = ਪਵਿੱਤਰ (ਸ਼ੁੱਧ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ = ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਅੰਤਰਿ = ਅੰਦਰ ਦੀ ਜਾਤਾ = ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਹਰਿ ਦਾਨਾ ਬੀਨਾ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ; ਬੇਅੰਤ ਬਿਧਾਤਾ।

ਹੇ ਹਰਿ = ਹਰੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ! ਤੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਦੀ ਦਾਨਾ = ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ **ਵਾ:** ਦਾਨਾ = ਗਿਆਤਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਸਭ ਦੀਆਂ ਗੁਪਤ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਬੀਨਾ = ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ = ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਬੇਅੰਤ = ਅੰਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ ਤੇ ਬਿਧਾਤਾ = ਫਲ ਪ੍ਰਦਾਤਾ ਹੈਂ।

ਬਨਵਾਰੀ ਬਖਸਿੰਦ ਹੈ ਆਪ; ਆਪੇ ਪਿਤ ਮਾਤਾ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਬਨਵਾਰੀ ਬਖਸਿੰਦ ਆਪ')

ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪ ਹੀ ਬਨਵਾਰੀ (ਬਨ + ਵਾਰੀ) ਬਨ = ਸੰਸਾਰ ਵਣ (ਜੰਗਲ) ਦਾ ਵਾਰੀ = ਵਾਲੀ ਭਾਵ ਮਾਲਕ ਹੈ, ਬਖਸਿੰਦ = ਬਖ਼ਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪੇ ਹੀ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਮਾਤਾ ਪਿਤ = ਪਿਤਾ ਹੈ।

ਇਹ ਮਾਨਸ ਜਨਮ ਅਮੋਲ ਹੈ; ਮਿਲਨੇ ਕੀ ਵੇਲਾ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਇਹ ਅਮੋਲਕ ਮਾਨਸ = ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਨੇ = ਮਿਲਣ ਕੀ = ਦਾ ਵੇਲਾ = ਸਮਾਂ ਹੈ।

ਵਾਹ ਵਾਹ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ; ਆਪੇ ਗੁਰੁ ਚੇਲਾ ॥੧੧॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਹ ਵਾਹ = ਧੰਨ ਧੰਨ ਹਨ, ਜੋ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰੂ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਚੇਲਾ ਰੂਪ ਹਨ ॥੧੧॥

ਪਉੜੀ ੧੨ (ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲਾ ਅਰੋਗੀ)

ਭੈ ਭੰਜਨ ਭਗਵਾਨ ਭਜ; ਭੈ ਨਾਸਨ ਭੋਗੀ।

('ਭਜ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਹੇ ਭਾਈ! ਭੈ ਭੰਜਨ = ਡਰ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭਗਵਾਨ = ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਭਜ = ਸਿਮਰਨ ਹੀ ਭੋਗੀ = ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਭੋਗਾਂ ਦਾ ਭੈ = ਡਰ ਨਾਸਨ = ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਭਗਤ ਵਛਲ ਦੁਖ ਭੰਜਨਾ; ਜਪ ਸਦਾ ਅਰੋਗੀ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਜੋ ਭਗਤ ਵਛਲ = ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਤੇ ਦੁਖ ਭੰਜਨਾ = ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭੰਨਣ ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਜਪ ਕੇ ਸਦਾ ਹੀ ਅਰੋਗੀ = ਰੋਗ ਰਹਿਤ ਰਹੀਦਾ ਹੈ।

ਮਨ ਮੋਹਨਿ ਮੂਰਤਿ ਮੁਕੰਦ; ਪ੍ਰਭੁ ਜੋਗ ਸੰਜੋਗੀ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਜੋ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਮੁਕੰਦ = ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਮੂਰਤਿ = ਸਰੂਪ ਭਾਵ ਮੁਕਤੀਦਾਤਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ, ਉਸ ਪ੍ਰਭੁ = ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸੰਜੋਗੀ = ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜੋਗ = ਜੋੜਦੇ ਹਨ।

ਰਸੀਆ ਰਖਵਾਲਾ ਰਚਨਹਾਰ; ਜੋ ਕਰੇ ਸੁ ਹੋਗੀ।

ਜੋ ਆਪੇ ਹੀ ਜਗਿਆਸੂ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਨਾਮ ਦਾ **ਵਾ:** ਬ੍ਰਹਮਵੇਤਾ ਹੋ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦ ਦਾ ਰਸੀਆ = ਰਸ ਲੈਣ ਵਾਲਾ, ਰਖਵਾਲਾ = ਸਭ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਰਚਨਹਾਰ = ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਰਚਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਹੈ, ਜੋ ਉਹ ਕਰੇ = ਕਰਦਾ ਹੈ ਸੁ = ਉਹੀ ਹੋਗੀ = ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਮਧੁਸੂਦਨ ਮਾਧੋ ਮੁਰਾਰਿ; ਬਹੁ ਰੰਗੀ ਖੇਲਾ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਮਧੁਸੂਦਨ (ਮਧੁ + ਸੂਦਨ) ਮਧ ਕੈਟਭ ਨਾਮੇ ਦੈਂਤਾਂ **ਵਾ:** ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਸੂਦਨ = ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਮਾਧੋ = ਮਾਇਆ ਦਾ ਪਤੀ, ਮਾਲਕ ਮੁਰਾਰਿ = ਮੁਰਾਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ਬਹੁ = ਬਹੁਤ ਰੰਗੀ = ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਖੇਲਾ = ਖੇਡਦਾ ਹੈ।

ਵਾਹ ਵਾਹ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ; ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ॥੧੨॥

ਹੇ ਭਾਈ! ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਮਨ ਕਰਕੇ ਵਾਹ = ਧੰਨ ਕਹੋ ਤੇ ਬਾਣੀ ਕਰਕੇ ਵੀ ਵਾਹ = ਧੰਨ ਕਹੋ, ਜੋ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਚੇਲਾ ਰੂਪ ਹਨ॥੧੨॥

ਪਉੜੀ ੧੩ (ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਜਪ ਕੇ ਸੁਖੀ ਹੋਈਦਾ ਹੈ)

ਲੋਚਾ ਪੂਰਨ ਲਿਖਨਹਾਰੁ; ਲੈ ਲੇਖ ਲਿਖਾਰੀ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਸਭ ਦੀਆਂ ਲੋਚਾ = ਇੱਛਾਵਾਂ ਪੂਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਮਸਤਕ ਦੇ ਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਲਿਖਨਹਾਰੁ = ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਲਿਖਾਰੀ ਹੈ।

ਹਰਿ ਲਾਲਨ ਲਾਲ ਗੁਲਾਲ; ਸਚ ਸਚਾ ਵਾਪਾਰੀ।

ਉਹ ਲਾਲਨ = ਪਿਆਰਾ ਹਰਿ = ਹਰੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਲਾਲ ਗੁਲਾਲ = ਪਿਆਰਿਆਂ ਤੋਂ ਭੀ ਪਿਆਰਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੱਚ ਦਾ ਸੱਚਾ ਵਾਪਾਰੀ = ਵਪਾਰੀ ਹੈ।

ਰਾਵਨਹਾਰ ਰਹੀਮ ਰਾਮ; ਆਪੇ ਨਰ ਨਾਰੀ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ ਰਾਮ = ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪੇ ਹੀ ਰਾਵਨਹਾਰ = ਰਸਾਂ ਨੂੰ ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ, ਰਹੀਮ = ਰਹਿਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਤੇ ਆਪੇ ਹੀ ਨਰ = ਪੁਰਸ਼ ਤੇ ਨਾਰੀ = ਇਸਤਰੀ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਰਿਖੀਕੇਸ ਰਘੁਨਾਥ; ਜਪਿ ਜਾਈਐ ਬਲਿਹਾਰੀ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਜੋ ਰਿਖੀਕੇਸ (ਰਿਖੀਕ + ਏਸ) ਰਿਖੀਕ = ਇੰਦਰੀਆਂ ਦਾ ਏਸ = ਈਸ਼ਰ, ਮਾਲਕ ਤੇ ਰਘੁਨਾਥ (ਰਘੁ + ਨਾਥ) ਰਘੁ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਨਾਥ = ਸੁਆਮੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਜਪ ਕਰਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰੀ = ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਣਾ ਕਰੋ।

ਹਰਿ ਪਰਮਹੰਸ ਭੈ ਨਾਸ ਹੈ; ਜਪਿ ਰਿਦੈ ਸੁਹੇਲਾ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਜੋ ਪਰਮਹੰਸ = ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਤੇ ਭੈ = ਡਰ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹਰਿ = ਹਰੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਜਪ ਕੇ ਆਪਣਾ ਰਿਦੈ = ਹਿਰਦਾ ਸੁਹੇਲਾ = ਸੁਖੀ ਕਰੋ।

ਵਾਹ ਵਾਹ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ; ਆਪੇ ਗੁਰੁ ਚੇਲਾ ॥੧੩॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਹ = ਅਸਚਰਜ ਵਾਹ = ਅਸਚਰਜ ਸਰੂਪ ਹਨ, ਜੋ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰੂ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਚੇਲਾ ਰੂਪ ਹਨ ॥੧੩॥

ਪਉੜੀ ੧੪ (ਗੁਰੂ ਭਗਵੰਤ ਰੂਪ)

ਪ੍ਰਾਨ ਮੀਤ ਪਰਮਾਤਮਾ; ਪੁਰਖੋਤਮ ਪੂਰਾ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ = ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਪ੍ਰਾਨ ਮੀਤ = ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਮਿੱਤਰ, ਪੁਰਖੋਤਮ = ਉੱਤਮ ਪੁਰਖ ਤੇ ਸਭ ਜਗ੍ਹਾ ਪੂਰਾ = ਪੂਰਨ ਹੈ।

ਹਰਿ ਪੇਖਨਹਾਰਾ ਪਾਤਿਸਾਹ; ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ਨ ਊਰਾ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਰੂਪ ਹਰਿ = ਹਰੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਸਭ ਨੂੰ ਪੇਖਨਹਾਰਾ = ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ = ਸਭ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਕਿਸੇ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਊਰਾ = ਉਣੇਪਣ ਵਾਲਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੈ ਭਾਵ ਪੂਰਨ ਹੈ।

ਵਹ ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਪੁਰਖ ਭਗਵੰਤ ਰੂਪ; ਗੁਰੁ ਗੋਬਿੰਦ ਸੂਰਾ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਵਹ = ਉਹ ਪੁਰਖ = ਪੂਰਨ ਭਗਵੰਤ = ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸੂਰਮਾ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟਿਓ = ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਵਹਿ ਅਨਦ ਬਿਨੋਦੀ ਚੋਜੀਆ; ਸਤਿਗੁਰ ਭਰਪੂਰਾ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਵਹਿ = ਉਹ ਅਨਦ = ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ ਅਤੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਉਤਪਤੀ, ਪਾਲਣਾ, ਲੈਅ ਰੂਪ ਬਿਨੋਦੀ = ਕੌਤਕਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਚੋਜੀ ਪ੍ਰਭੂ ਭਰਪੂਰਾ = ਪਰੀਪੂਰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੈ।

ਵਹਿ ਨਿਸਦਿਨ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਈਐ; ਸਚ ਸਚੀ ਮੇਲਾ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਨਿਸਦਿਨ = ਦਿਨ ਰਾਤ ਵਹਿ = ਉਸ ਹਰਿ = ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਗੁਣ = ਜੱਸ ਤਾਈਂ ਗਾਈਐ = ਗਾਉਂਦੇ ਰਹੀਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਦੀ ਸੱਚੀ ਵਾਰੀ ਵਿਚ ਹੀ ਉਸ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮੇਲਾ = ਮਿਲ ਸਕੀਦਾ ਹੈ।

ਵਾਹ ਵਾਹ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ; ਆਪੇ ਗੁਰੁ ਚੇਲਾ ॥੧੪॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਵਾਹ ਵਾਹ = ਅਸਚਰਜ ਸਰੂਪ ਹਨ, ਜੋ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰੂ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਚੇਲਾ ਰੂਪ ਹੋਏ ਹਨ ॥੧੪॥

ਪਉੜੀ ੧੫ (ਗੁਰੂ ਦਾ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕੋਈ ਝੱਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ)

ਓਹ ਗੁਰੁ ਗੋਬਿੰਦ ਹੁਇ ਪ੍ਰਗਟਿਆ; ਦਸਵੇਂ ਅਵਤਾਰਾ।

ਓਹ = ਉਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਸਵੇਂ ਅਵਤਾਰ ਵਿਚ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਰੂਪ ਹੁਇ = ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟਿਆ = ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਹਨ।

ਜਿਨ ਅਲਖ ਅਕਾਲ ਨਿਰੰਜਨਾ; ਜਪਿਓ ਕਰਤਾਰਾ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਅਪਾਰ')

ਜਿਨ = ਜਿਸ ਨੇ ਅਲਖ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਅਕਾਲ = ਕਾਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਨਿਰੰਜਨਾ = ਮਾਇਆ ਦੀ ਕਾਲਖ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕਰਤਾਰਾ = ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਪਾਸੋਂ ਜਪਾਇਆ ਹੈ।

ਜਿਨ ਪੰਥ ਚਲਾਇਓ ਖਾਲਸਾ; ਧਰਿ ਤੇਜ ਕਰਾਰਾ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਨ = ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਕਰਾਰਾ = ਕਰੜਾ ਤੇ ਤੇਜ ਧਰਿ = ਧਾਰ ਵਾਲਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਚਲਾਇਓ = ਚਲਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਿਰ ਕੇਸ ਧਾਰਿ ਗਹਿ ਖੜਗ ਕੋ; ਸਭ ਦੁਸ਼ਟ ਪਛਾਰਾ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਕਰ ਖੜਗ ਕੋ')

ਹੇ ਭਾਈ! ਉਸ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਾਜੇ ਹੋਏ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਕੇਸ ਧਾਰਿ = ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਭਾਵ ਰੱਖ ਕੇ ਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਖੜਗ = ਤਲਵਾਰ ਕੋ = ਨੂੰ ਗਹਿ = ਫੜ ਕੇ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਰਾ = ਪਟਕਾ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਭਾਵ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਸੀਲ ਜਤ ਕੀ ਕੱਛ ਪਹਿਰਿ; ਪਕੜੇ ਹਥੀਆਰਾ।

('ਜਤ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਸੀਲ = ਨਿਮਰਤਾ, ਜਤ = ਜਤੀ ਹੋਣ ਦੀ ਤੇ ਇੰਦਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਕੀ = ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਕੱਛ ਪਹਿਰਿ = ਪਹਿਨ ਕੇ ਹਥੀਆਰਾ = ਹਥਿਆਰ ਪਕੜੇ = ਫੜੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ:

ਖਾਲਸਾ ਸੋ ਜੋ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਕੋ ਧਾਰੇ॥ ਖਾਲਸਾ ਸੋ ਜੋ ਦੁਸ਼ਟ ਕੋ ਮਾਰੇ॥

ਵਾ: ਸ਼ਸਤ੍ਰਹੀਨ ਨ ਕਬਹੂੰ ਹੋਈ॥ ਰਹਿਤ ਵੰਤ ਖਾਲਸਾ ਹੈ ਸੋਈ॥ *(ਰਹਿਤਨਾਮਾ)*

ਸਚ ਫਤੇ ਬੁਲਾਈ ਗੁਰੂ ਕੀ; ਜੀਤਿਓ ਰਣ ਭਾਰਾ।

ਸੱਚੇ ਗੁਰੂ ਕੀ = ਦੀ ਸੱਚੀ ਫਤੇ ('ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖ਼ਾਲਸਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ') ਬੁਲਾਈ = ਬੁਲਾ ਕੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਤੇ ਭਾਰਾ = ਭਾਰੀ ਰਣ = ਜੰਗਾਂ ਨੂੰ ਜੀਤਿਓ = ਜਿੱਤਿਆ।

ਸਭ ਦੈਤ ਅਰਿਣ ਕੋ ਘੇਰ ਕਰਿ; ਕੀਓ ਪਰਿਹਾਰਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਾਜੇ ਹੋਏ ਖ਼ਾਲਸੇ ਨੇ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਦੈਂਤਾਂ ਰੂਪ ਅਰਿਣ = ਵੈਰੀਆਂ ਕੋ = ਨੂੰ ਘੇਰ ਕਰਿ = ਘੇਰ ਘੇਰ ਕੇ ਪਰਿਹਾਰਾ = ਨਾਸ਼ ਕੀਓ = ਕੀਤਾ।

ਤਬ ਸਹਿਜੇ ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਜਗਤ ਮੈਂ; ਗੁਰੁ ਜਾਪ ਅਪਾਰਾ।

ਤਬ = ਉਦੋਂ ਸਹਜੇ = ਸੁਤੇ-ਸਿੱਧ ਹੀ ਜਗਤ = ਸੰਸਾਰ ਮੈਂ = ਵਿਚ ਅਪਾਰ = ਪਾਰਾਵਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਗੁਰੁ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਜਾਪ ਭਾਵ ਜਸ ਪ੍ਰਗਟਿਓ = ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ।

ਇਉਂ ਉਪਜੇ ਸਿੰਘ ਭੁਜੰਗੀਏ; ਨੀਲ ਅੰਬਰ ਧਾਰਾ।

ਇਉਂ = ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੀਲ = ਨੀਲੇ ਅੰਬਰ = ਬਸਤਰ ਧਾਰਾ = ਧਾਰ ਕੇ ਭੁਜੰਗੀਏ = ਸੂਰਵੀਰ, ਯੋਧੇ ਸਿੰਘ ਉਪਜੇ = ਪੈਦਾ ਹੋਏ।

ਤੁਰਕ ਦੁਸਟ ਸਭ ਖੈ ਕੀਏ; ਹਰਿ ਨਾਮ ਉਚਾਰਾ।

ਹਰਿ = ਹਰੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਉਚਾਰਾ = ਉਚਾਰਣ ਭਾਵ ਜਪਣ ਵਾਲੇ ਖ਼ਾਲਸੇ ਨੇ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਦੁਸ਼ਟ ਤੁਰਕ ਖੈ = ਨਾਸ਼ ਕੀਏ = ਕਰ ਦਿੱਤੇ।

ਤਿਨ ਆਗੈ ਕੋਇ ਨ ਠਹਿਰਿਓ; ਭਾਗੇ ਸਿਰਦਾਰਾ।

ਤਿਨ = ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਗੈ = ਅੱਗੇ ਕੋਇ = ਕੋਈ ਭੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਿਓ = ਠਹਿਰਦਾ, ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸਿਰਦਾਰਾ = ਸਰਦਾਰ ਭੀ ਆਪਣੀ ਫ਼ੌਜ ਸਮੇਤ ਡਰਦੇ ਮਾਰੇ ਭਾਗੇ = ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਤਹ ਰਾਜੇ ਸਾਹ ਅਮੀਰੜੇ; ਹੋਏ ਸਭ ਛਾਰਾ।

ਤਹ = ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਸਭ ਜ਼ੁਲਮੀ ਰਾਜੇ, ਸਾਹ = ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ, ਅਮੀਰੜੇ = ਅਮੀਰ ਆਦਿਕ ਛਾਰਾ = ਨਾਸ਼ ਹੋਏ = ਹੋ ਗਏ।

ਫਿਰ ਸੁਨ ਕਰਿ ਐਸੀ ਧਮਕ ਕੋ; ਕਾਂਪੈ ਗਿਰਿ ਭਾਰਾ।

ਫਿਰ ਐਸੀ = ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧਮਕ ਕੋ = ਨੂੰ ਸੁਣ ਕਰਕੇ ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਰਜ ਸੁਣ ਕੇ ਭਾਰਾ = ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਗਿਰਿ = ਪਹਾੜੀ ਰਾਜੇ ਭੀ ਕਾਂਪੈ = ਕੰਬਦੇ ਸਨ।

ਤਬ ਸਭ ਧਰਤੀ ਹਲਚਲ ਭਈ; ਛਾਡੇ ਘਰ ਬਾਰਾ।

ਤਬ = ਉਦੋਂ ਸਭ = ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਹਲਚਲ = ਹੜਬੜੀ ਭਈ = ਹੋਈ ਤੇ ਲੋਕ ਘਰ ਬਾਰਾ = ਘਰ-ਬਾਰ ਛਾਡੇ = ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ ਸਨ।

ਇਉਂ ਐਸੇ ਦੁੰਦ ਕਲੇਸ ਮੈਂ; ਖਪਿਓ ਸੰਸਾਰਾ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਫਿਰ ਇਉ = ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਐਸੇ ਦੁੰਦ = ਹਲਚਲੀ ਵਾਲੇ ਕਲੇਸ = ਦੁੱਖ ਮੈਂ = ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਖਪਿਓ = ਖਪ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਤਿਹ ਬਿਨ ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ ਹੈ ਨਹੀਂ; ਭੈ ਕਾਟਣਹਾਰਾ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਤਿਹ = ਉਸ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨ = ਬਿਨਾਂ ਐਸੇ ਦੁੱਖ ਤੇ ਭੈ = ਡਰ ਕੋ = ਨੂੰ ਕਾਟਣਹਾਰਾ = ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਗਹਿ ਐਸੇ ਖੜਗ ਦਿਖਾਈਐ; ਕੋ ਸਕੈ ਨ ਝੇਲਾ।

ਫਿਰ ਉਸ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਖੜਕ = ਤਲਵਾਰ ਗਹਿ = ਫੜ ਕੇ ਐਸੇ ਕੌਤਕ ਦਿਖਾਈਐ = ਦਿਖਾਏ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਝਾਲ ਨੂੰ ਕੋ = ਕੋਈ ਭੀ ਝੇਲਾ = ਝੱਲ ਨ = ਨਹੀਂ ਸਕੈ = ਸਕਿਆ।

ਵਾਹ ਵਾਹ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ; ਆਪੇ ਗੁਰੁ ਚੇਲਾ॥੧੫॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਹ ਵਾਹ = ਅਸਚਰਜ ਸਰੂਪ ਹਨ, ਜੋ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰੂ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਚੇਲਾ ਰੂਪ ਹਨ॥੧੫॥

ਪਉੜੀ ੧੬ (ਤੀਸਰਾ ਪੰਥ ਖ਼ਾਲਸਾ)

ਗੁਰਬਰ ਅਕਾਲ ਕੇ ਹੁਕਮ ਸਿਉਂ; ਉਪਜਿਓ ਬਿਗਿਆਨਾ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਰੂਪ ਗੁਰਬਰ (ਗੁਰ + ਬਰ) ਬਰ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਗੁਰੂ ਕੇ = ਦੇ ਹੁਕਮ ਸਿਉਂ = ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਬਿਗਿਆਨਾ = ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਉਪਜਿਓ = ਉਤਪੰਨ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਤਬ ਸਹਿਜੇ ਰਚਿਓ ਖਾਲਸਾ; ਸਾਬਤ ਮਰਦਾਨਾ।

ਤਬ = ਤਦੋਂ ਸਹਿਜੇ = ਸੁਤੇ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਾਬਤ ਸੂਰਤ ਵਾਲਾ ਤੇ ਮਰਦਾਨਾ = ਮਰਦਾਂ ਵਰਗਾ ਭਾਵ ਬਹਾਦਰ, ਸੂਰਬੀਰ ਖ਼ਾਲਸਾ ਰਚਿਓ = ਰਚਿਆ।

ਇਉਂ ਉਠੇ ਸਿੰਘ ਭਭਕਾਰਕੈ; ਸਭ ਜਗ ਡਰਪਾਨਾ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੰਘ ਇਉਂ = ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਭਕਾਰਕੈ = ਭਬਕ ਮਾਰ ਕੇ ਉੱਠੇ ਕਿ ਸਭ = ਸਾਰਾ ਜਗ = ਜਗਤ ਡਰਪਾਨਾ = ਡਰ ਗਿਆ।

ਮੜੀ ਗੋਰ ਦੇਵਲ ਮਸੀਤ; ਢਾਹਿ ਕੀਏ ਮੈਦਾਨਾ।

('ਮੜ੍ਹੀ' ਭਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪੇ ਹੀ ਮੜ੍ਹੀਆਂ, ਗੋਰ = ਕਬਰਾਂ, ਦੇਵਲ = ਮੰਦਰ, ਮਸੀਤਾਂ ਢਾਹਿ = ਢਾਹ ਕੇ ਮੈਦਾਨਾ = ਮੈਦਾਨ ਕੀਏ = ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਤੋਂ ਹਟ ਗਏ।

ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਖਟ ਸਾਸਤ੍ਰਾ; ਫੁਨ ਮਿਟੇ ਕੁਰਾਨਾ।

ਫੁਨ = ਫਿਰ ਵੇਦਾਂ, ਪੁਰਾਣਾਂ, ਖਟ = ਛੇ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਤੇ ਕੁਰਾਨ ਦਾ ਪੜ੍ਹਨਾ ਭੀ ਮਿਟੇ = ਮਿਟ ਗਿਆ।

ਬਾਂਗ ਸਲਾਹਤ ਹਟਾਇ ਕਰਿ; ਮਾਰੇ ਸੁਲਤਾਨਾ।

ਬਾਂਗ ਤੇ ਸਲਾਹਤ = ਦਰੂਦ ਆਦਿਕ ਹਟਾਇ = ਹਟਾ ਕਰਿ = ਕਰਕੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਜ਼ੁਲਮੀ ਸੁਲਤਾਨਾ = ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਭੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ।

ਮੀਰ ਪੀਰ ਸਭ ਛਪਿ ਗਏ; ਸਭ ਮਜਹਬ ਉਲਟਾਨਾ।

ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਮੀਰ = ਅਮੀਰ ਤੇ ਪੀਰ ਛਪਿ = ਲੁਕ ਗਏ ਤੇ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਮਜਹਬ = ਧਰਮ ਭੀ ਉਲਟਾਨਾ = ਉਲਟ ਗਏ ਭਾਵ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਆਪ ਹੀ ਸਿੰਘ ਬਣਨ ਲੱਗ ਪਏ।

ਮੁਲਵਾਣੇ ਕਾਜੀ ਪੜ੍ਹ ਥਕੇ; ਕਛੁ ਮਰਮ ਨ ਜਾਨਾ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਸਾਰੇ ਮੁਲਵਾਣੇ = ਮੁਲਾਣੇ ਤੇ ਕਾਜ਼ੀ ਪੜ੍ਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਥਕੇ = ਥੱਕ ਗਏ, ਪਰ ਫਿਰ ਭੀ ਉਹ ਖ਼ੁਦਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਮਰਮ = ਭੇਦ ਨੂੰ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਨਾ = ਜਾਣ ਸਕੇ ਭਾਵ ਕਛੁ = ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕੇ।

ਲਖ ਪੰਡਿਤ ਬ੍ਰਹਮਨ ਜੋਤਕੀ; ਬਿਖ ਸਿਉ ਉਰਝਾਨਾ।

ਲੱਖਾਂ ਪੰਡਿਤ, ਲੱਖਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਲੱਖਾਂ ਜੋਤਕੀ = ਜੋਤਸ਼ੀ ਭੀ ਬਿਖ = ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਸਿਉ = ਸੰਗ ਵਿਚ ਉਰਝਾਨਾ = ਫਸੇ ਹੋਏ ਸਨ।

ਫੁਨ ਪਾਥਰ ਦੇਵਲ ਪੂਜਿ ਕਰਿ; ਅਤਿ ਹੀ ਭਰਮਾਨਾ।

ਫੁਨ = ਫਿਰ ਹੋਰ ਕਈ ਲੋਕ ਦੇਵਲ = ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਪਾਥਰ = ਪੱਥਰਾਂ ਦੀ ਪੂਜਿ = ਪੂਜਾ ਕਰਿ = ਕਰਦੇ ਸਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਕ ਅਤਿ ਹੀ = ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਭਰਮਾਨਾ = ਭਰਮ ਵਿਚ ਭੁੱਲੇ ਹੋਏ ਸਨ।

ਇਉਂ ਦੋਨੋਂ ਫਿਰਕੇ ਕਪਟ ਮੈਂ; ਰਚ ਰਹੇ ਨਿਦਾਨਾ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਇਉਂ = ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੋਨੋਂ = ਦੋਵੇਂ ਫਿਰਕੇ = ਪੰਥ ਭਾਵ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਪਟ = ਛਲ ਮੈਂ = ਵਿਚ ਰਚ ਕੇ ਭਾਵ ਫਸ ਕੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦਾ ਨਿਦਾਨਾ = ਅੰਤ, ਖ਼ਾਤਮਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।

ਇਉਂ ਤੀਸਰ ਮਜਹਬ ਖਾਲਸਾ; ਉਪਜਿਓ ਪਰਧਾਨਾ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਇਉਂ = ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਤੋਂ ਪਰਧਾਨਾ = ਪਰਧਾਨ, ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ, ਮੁਖੀ ਤੀਸਰ = ਤੀਸਰਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ਮਜਹਬ = ਪੰਥ ਉਪਜਿਓ = ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਭਾਵ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਖਾਲਸਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੀ ਫੌਜ॥ ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਖਾਲਸਾ ਪ੍ਰਮਾਤਮ ਕੀ ਮੌਜ॥ *(ਸ੍ਰੀ ਸਰਬ ਲੋਹ ਗ੍ਰੰਥ)*

ਜਿਨ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਕੇ ਹੁਕਮ ਸਿਉਂ; ਗਹਿ ਖੜਗ ਦਿਖਾਨਾ।

ਜਿਨ = ਜਿਸ ਖ਼ਾਲਸੇ ਨੇ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੇ = ਦੇ ਹੁਕਮ ਸਿਉਂ = ਨਾਲ ਖੜਗ = ਤਲਵਾਰ ਗਹਿ = ਫੜ ਕੇ ਜੰਗ ਕਰ ਕੇ ਦਿਖਾਨਾ = ਦਿਖਾਏ।

ਤਿਹ ਸਭ ਦੁਸਟਨ ਕਉ ਛੇਦਿਕੈ; ਅਕਾਲ ਜਪਾਨਾ।

ਤਿਹ = ਉਸ ਖ਼ਾਲਸੇ ਨੇ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਦੁਸਟਨ = ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਕਉ = ਨੂੰ ਛੇਦਿਕੈ = ਨਾਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਆਪ ਜਪਿਆ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਭੀ ਜਪਾਨਾ = ਜਪਾਇਆ।

ਫਿਰ ਐਸਾ ਹੁਕਮ ਅਕਾਲ ਕਾ; ਜਗ ਮੈਂ ਪ੍ਰਗਟਾਨਾ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਫਿਰ ਜਗ = ਜਗਤ ਮੈਂ = ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਖ਼ਾਲਸੇ ਕਾ = ਦਾ ਐਸਾ ਹੁਕਮ ਪ੍ਰਗਟਾਨਾ = ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ :

ਤਬ ਸੁੰਨਤ ਕੋਇ ਨ ਕਰਿ ਸਕੈ; ਕਾਂਪਤ ਤੁਰਕਾਨਾ।

ਤਬ = ਤਦੋਂ ਕੋਇ = ਕੋਈ ਭੀ ਡਰਦੇ ਮਾਰੇ ਸੁੰਨਤ ਨ = ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੈ = ਸਕਦਾ ਸੀ, ਸਾਰੇ ਤੁਰਕਾਨਾ = ਤੁਰਕ ਕਾਂਪਤ = ਕੰਬਦੇ ਸੀ।

ਇਉਂ ਉੱਮਤ ਸਭ ਮੁਹੰਮਦੀ; ਖਪਿ ਗਈ ਨਿਦਾਨਾ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਇਉਂ = ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਹੰਮਦ ਦੀ ਸਭ = ਸਾਰੀ ਉੱਮਤ = ਕੌਮ ਖਪ ਕੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਨਿਦਾਨਾ = ਨਾਸ਼ ਹੋ ਗਈ।

ਤਬ ਫਤੇ ਡੰਕ ਜਗ ਮੈਂ ਘੁਰੇ; ਦੁਖ ਦੁੰਦ ਮਿਟਾਨਾ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਤਬ = ਤਦੋਂ ਜਗ = ਜਗਤ ਮੈਂ = ਵਿਚ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਫਤੇ ਦਾ ਡੰਕਾ ਘੁਰੇ = ਗਰਜਿਆ ਭਾਵ ਵੱਜਿਆ ਤੇ ਸਭ ਦੁੱਖ ਦੁੰਦ = ਕਲੇਸ਼ ਮਿਟਾਨਾ = ਮਿਟ ਗਏ।

ਇਉਂ ਤੀਸਰ ਪੰਥ ਚਲਾਇਅਨ; ਵਡ ਸੂਰ ਗਹੇਲਾ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਇਉਂ = ਇਸ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵਡ = ਵੱਡਾ ਸੂਰ = ਸੂਰਮਾ ਤੇ ਗਹੇਲਾ = ਬਹਾਦਰ ਤੀਸਰ = ਤੀਸਰਾ ਪੰਥ ਚਲਾਇਅਨ = ਚਲਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਵਾਹ ਵਾਹ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ; ਆਪੇ ਗੁਰੁ ਚੇਲਾ॥੧੬॥

ਹੇ ਭਾਈ! ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਹ ਵਾਹ = ਧੰਨ ਧੰਨ ਹਨ, ਜੋ ਆਪੇ ਹੀ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਤੇ ਆਪੇ ਹੀ ਚੇਲਾ ਰੂਪ ਹੋਏ ਹਨ॥੧੬॥

ਪਉੜੀ ੧੭ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰ ਕੇ ਸਤਿਜੁਗ ਵਰਤਾਇਆ)

ਜਾਗੇ ਸਿੰਘ ਬਲਵੰਤ ਬੀਰ; ਸਭ ਦੁਸ਼ਟ ਖਪਾਏ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਇਹ ਉਹ ਬਲਵੰਤ = ਬਲ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘ ਬੀਰ = ਸੂਰਮੇ ਜਾਗੇ ਭਾਵ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਦੁਸ਼ਟ ਖਪਾਏ = ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੇ।

ਦੀਨ ਮੁਹੰਮਦੀ ਉਠ ਗਏ; ਹਿੰਦਕ ਠਹਿਰਾਏ।

ਮੁਹੰਮਦੀ ਦੀਨ ਭਾਵ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਮਜ਼ਹਬ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਭੀ ਉਠ = ਮਰ ਭਾਵ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਗਏ = ਗਿਆ ਅਤੇ ਹਿੰਦਕ = ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਭੀ ਠਹਿਰਾਏ = ਟਿਕ ਭਾਵ ਰੁਕ ਗਿਆ, ਭਾਵ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣਨਾ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਭੀ ਉਪਰੋਕਤ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਨਿਸਚੇ ਉੱਠ ਗਏ।

ਤਹ ਕਲਮਾ ਕੋਇ ਨ ਪੜ੍ਹ ਸਕੈ; ਨਹੀਂ ਜਿਕਰ ਅਲਾਏ।

ਤਹ = ਉਸ ਸਮੇਂ ਨ = ਨਾ ਤਾਂ ਕੋਇ = ਕੋਈ ਕਲਮਾਂ ਪੜ੍ਹ ਸਕੈ = ਸਕਦਾ ਸੀ ਤੇ ਨਹੀਂ = ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਅਲਾਏ = ਅਲਾਪਦਾ ਸੀ।

ਨਿਮਾਜ ਦਰੂਦ ਨ ਫਾਤਿਹਾ; ਨਹਿ ਲੰਡ ਕਟਾਏ।

ਨਾ ਕੋਈ ਨਿਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਦਰੂਦ[੧] = ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਫਾਤਿਹਾ = ਫਾਤੀਆ[੨] ਪੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਨਹਿ = ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਲੰਡ ਕਟਾਏ = ਗੁਪਤ ਅੰਗ ਦੀ ਸੁੰਨਤ ਕਰਾਉਂਦਾ ਸੀ।

ਯਹਿ ਰਾਹ ਸਰੀਅਤ ਮੇਟ ਕਰਿ; ਮੁਸਲਮ ਭਰਮਾਏ।

ਯਹਿ = ਇਹ ਸਰੀਅਤ = ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਦੇ ਰਾਹ ਨੂੰ ਮੇਟ = ਮਿਟਾ ਕਰਿ = ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਮੁਸਲਮ = ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਭਰਮਾਏ = ਭਰਮ ਵਿਚ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ।

---

੧. ਜਿਵੇਂ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦੇ ਕੋਲ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਸੰਪੂਰਨ ਪਾਠ ਚਾਲੀ ਪਉੜੀਆਂ ਵਾਲਾ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੁਲਤਾਨ, ਪੀਰ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਰੋਟ ਅਰਪਨ ਸਮੇਂ ਕੁਝ ਸਤੋਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਦਰੂਦ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

੨. ਜਿਵੇਂ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਸੋਹਿਲਾ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਸੂਰਤ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਸੱਤ ਆਇਤਾਂ ਹਨ। ਇਸਲਾਮ ਵਿਚ ਇਹ ਮੂਲਮੰਤਰ ਕਰਕੇ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਪਾਠ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਰੋਗੀਆਂ ਦੇ ਰੋਗ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਮੋਏ ਹੋਏ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦੇ ਭਲੇ ਵਾਸਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਅਖਾਣ ਹੈ ਕਿ 'ਉਸ ਦਾ ਫਾਤੀਆ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ'। ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਅੰਤ ਹੋ ਗਿਆ।

ਗੁਰੁ ਫਤੇ ਬੁਲਾਈ ਸਭਨ ਕਉ; ਸਚ ਖੇਲ ਰਚਾਏ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਸਭਨ = ਸਾਰਿਆਂ ਕਉ = ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ ਬੁਲਾਈ = ਬੁਲਾਉਣ ਦਾ ਸੱਚਾ ਖੇਲ ਰਚਾਏ = ਰਚਾਇਆ ਹੈ।

ਨਿਜ ਸੂਰ ਸਿੰਘ ਵਰਿਆਮੜੇ; ਬਹੁ ਲਾਖ ਜਗਾਏ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨਿਜ = ਆਪਣੇ ਬਹੁ = ਬਹੁਤੇ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਲਾਖ = ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਸੂਰ = ਸੂਰਬੀਰ ਵਰਿਆਮੜੇ = ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜਗਾਏ ਭਾਵ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੇ।

ਸਭ ਜਗ ਤਿਨਹੂੰ ਘੇਰ ਕਰਿ; ਤੁਰਕਾਂ ਚੁਣ ਖਾਏ।

ਤਿਨਹੂੰ = ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਜਗ = ਜਗਤ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਨੂੰ ਘੇਰ ਕੇ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਤੁਰਕਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਖਾਏ = ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਫਿਰ ਸੁਖ ਉਪਜਾਏ ਜਗਤ ਮਹਿ; ਸਭ ਦੁਖ ਬਿਸਰਾਏ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਿਰ ਜਗਤ ਮਹਿ = ਵਿੱਚੋਂ ਜ਼ੁਲਮ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਸੁੱਖ ਉਪਜਾਏ = ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਸਭ = ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਬਿਸਰਾਏ = ਭੁੱਲ ਗਏ।

ਨਿਜ ਦੋਹੀ ਫਿਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਕੀ; ਅਕਾਲ ਜਪਾਏ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਇਉਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਨਿਜ = ਆਪਣੇ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੀ = ਦੀ ਜੱਸ ਰੂਪੀ ਦੋਹੀ = ਦੁਹਾਈ ਫਿਰੀ = ਫੇਰ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਜਪਾਏ = ਜਪਾਉਣਾ ਕੀਤਾ।

ਤਿਹ ਨਿਰਭੈ ਰਾਜ ਕਮਾਇਅਨੁ; ਸਚੁ ਅਦਲ ਚਲਾਏ।

('ਅਦਲ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਤਿਹ = ਉਸ ਖ਼ਾਲਸੇ ਨੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਨਿਰਭੈ = ਭੈ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਰਾਜ ਕਮਾਇਅਨੁ = ਕਮਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸੱਚੇ ਅਦਲ = ਨਿਆਉਂ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਚਲਾਏ = ਤੋਰੀ।

ਇਉਂ ਕਲਜੁਗ ਮੈਂ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿ; ਸਤਿਜੁਗ ਵਰਤਾਏ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਇਉਂ = ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਲਿਜੁਗ ਮੈਂ = ਵਿਚ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਸਤਿਜੁਗ ਵਰਤਾਏ = ਵਰਤਾ ਦਿੱਤਾ।

ਸਭ ਤੁਰਕ ਮਲੇਛ ਖਪਾਇ ਕਰਿ; ਸਚ ਬਣਤ ਬਨਾਏ।

ਸਭ = ਸਾਰੇ ਤੁਰਕਾਂ, ਮਲੇਛਾਂ ਦਾ ਖਪਾਇ = ਨਾਸ਼ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਸੱਚੀ ਬਣਤ ਬਨਾਏ = ਬਣਾਈ।

ਤਬ ਸਕਲ ਜਗਤ ਕਉ ਸੁਖ ਦੀਏ; ਦੁਖ ਮਾਰ ਹਟਾਏ।

ਤਬ = ਤਦੋਂ ਸਕਲ = ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਕੋ = ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੀਏ = ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਹਟਾਏ = ਨਾਸ਼ ਕੀਤਾ।

ਇਉਂ ਹੁਕਮ ਭਯੋ ਕਰਤਾਰ ਕਾ; ਸਭ ਦੁੰਦ ਮਿਟਾਏ।

('ਭਇਓ' ਬੋਲੋ)

ਹੇ ਭਾਈ! ਇਉਂ = ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਕਰਤਾਰ = ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਭਯੋ = ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਦੁੰਦ = ਕਲੇਸ਼ ਮਿਟਾਏ = ਮਿਟ ਗਏ।

ਤਬ ਸਹਿਜੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਗਾਸਿਆ; ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਸ ਗਾਏ।

ਤਬ = ਤਦੋਂ ਸਹਿਜੇ = ਸੁਤੇ ਹੀ ਸੱਚੇ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਗਾਸਿਆ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ ਤੇ ਹਰ ਕੋਈ ਹਰਿ = ਹਰੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਜੱਸ ਗਾਏ = ਗਾਉਣ ਲੱਗਾ।

ਵਹਿ ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਮਰਦ ਅਗੰਮੜਾ; ਵਰੀਆਮ ਇਕੇਲਾ।

ਵਹਿ = ਉਹ ਅਗੰਮੜਾ = ਗੰਮਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਮਰਦ = ਬਹਾਦਰ, ਵਰੀਆਮ = ਸੂਰਬੀਰ ਇਕੇਲਾ = ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੀ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟਿਓ = ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਵਾਹ ਵਾਹ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ; ਆਪੇ ਗੁਰੁ ਚੇਲਾ ॥੧੭॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਹ ਵਾਹ = ਅਸਚਰਜ ਸਰੂਪ ਹਨ, ਜੋ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰੂ ਤੇ ਚੇਲਾ ਰੂਪ ਹਨ ॥੧੭॥

ਪਉੜੀ ੧੮ (ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ)

ਨਿਜ ਫਤੇ ਬੁਲਾਈ ਸਤਿਗੁਰੂ; ਕੀਨੋ ਉਜੀਆਰਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨਿਜ = ਆਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ ਬੁਲਾਈ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਉਜੀਆਰਾ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਨੋ = ਕੀਤਾ।

ਝੂਠ ਕਪਟ ਸਭ ਛਪ ਗਏ; ਸਭ ਸਚ ਵਰਤਾਰਾ।

ਇਸ ਫ਼ਤਹਿ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕਰਕੇ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਝੂਠੇ, ਕਪਟੀ ਛਪ = ਲੁਕ ਗਏ ਤੇ ਹਰ ਪਾਸੇ ਸੱਚ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਵਰਤ ਗਿਆ।

ਫਿਰ ਜੱਗ ਹੋਮ ਠਹਿਰਾਇਕੈ; ਨਿਜ ਧਰਮ ਸਵਾਰਾ।

ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਹੋਮ = ਹਵਨ, ਯੱਗ ਤੇ ਪਾਖੰਡਾਂ ਨੂੰ ਠਹਿਰਾਇਕੈ = ਠਹਿਰਾ ਕੇ ਭਾਵ ਰੋਕ ਕੇ ਨਿਜ = ਆਪਣਾ ਸੱਚਾ ਨਿਰੋਲ ਧਰਮ ਸਵਾਰਾ = ਸਵਾਰਿਆ ਹੈ।

ਤੁਰਕ ਦੁੰਦ ਸਭ ਉਠ ਗਇਓ; ਰਚਿਓ ਜੈਕਾਰਾ।

ਤੁਰਕਾਂ ਦੇ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਦੁੰਦ = ਝਗੜੇ ਉਠ ਗਇਓ = ਗਏ ਭਾਵ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਜੈਕਾਰਾ ਰਚਿਓ = ਰਚਿਆ ਭਾਵ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਜੈਕਾਰਾ = ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

ਜਹ ਉਪਜੇ ਸਿੰਘ ਮਹਾਂਬਲੀ; ਖਾਲਸ ਨਿਰਧਾਰਾ।

ਜਹ = ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਖਾਲਸ = ਸ਼ੁੱਧ ਸਰੂਪ ਮਹਾਂਬਲੀ ਸਿੰਘ ਉਪਜੇ = ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਨਿਰਧਾਰਾ = ਨਿਰਣਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ :

ਸਭ ਜਗ ਤਿਨਹੂੰ ਬਸ ਕੀਓ; ਜਪ ਅਲਖ ਅਪਾਰਾ।

ਤਿਨਹੂੰ = ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਜਗ = ਜਗਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕੀਓ = ਕਰ ਕੇ ਅਲਖ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਅਪਾਰਾ = ਪਾਰਾਵਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਜਾਪ ਜਪਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਗੁਰੁ ਧਰਮ ਸਿਮਰ ਜਗ ਚਮਕਿਓ; ਮਿਟਿਓ ਅੰਧਿਆਰਾ।

ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਗੁਰੁ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸੱਚੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਸਿਮਰ ਕੇ ਜਗ = ਜਗਤ ਚਮਕਿਓ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਅੰਧਿਆਰਾ = ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਮਿਟਿਓ = ਮਿਟਿਆ ਹੈ।

ਤਬ ਕੁਸਲ ਖੇਮ ਆਨੰਦ ਸਿਉਂ; ਬਸਿਓ ਸੰਸਾਰਾ।

ਤਬ = ਤਦ ਤੋਂ ਹੀ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰਾ = ਸੰਸਾਰ ਕੁਸਲ ਖੇਮ = ਸੁੱਖ-ਸਾਂਦ ਤੇ ਅਨੰਦ ਸਿਉਂ = ਨਾਲ ਬਸਿਓ = ਵੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਹਰਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹਰਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰ ਮੰਤਰ; ਜਗ ਤਾਰਨਹਾਰਾ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਹਰਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੰਤਰ ਅਗੰਮ')

ਹੇ ਭਾਈ! ਹਰਿ = ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਮਿਲਾਉਣ ਵਾਲਾ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਗੁਰਮੰਤਰ, ਹਰਿ = ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਮਿਲਾਉਣ ਵਾਲਾ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਗੁਰਮੰਤਰ ਹੀ ਇਸ ਜਗ = ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਾਰਨਹਾਰਾ = ਤਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੋ ਵਾਰ ਕਹਿ ਕੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ।

ਜੋ ਸਿਮਰੈ ਨਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿਉਂ; ਪਹੁਚੈ ਦਰਬਾਰਾ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਜੋ = ਜਿਹੜਾ ਨਰ = ਪੁਰਸ਼ ਇਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੰਤਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿਉਂ = ਨਾਲ ਸਿਮਰੈ = ਸਿਮਰੇਗਾ, ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦਰਬਾਰਾ = ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਪਹੁਚੈ = ਪਹੁੰਚੇਗਾ।

ਸਭ ਪਕੜੋ ਚਰਨ ਗੋਬਿੰਦ ਕੇ; ਛਾਡੋ ਜੰਜਾਰਾ।

ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੇ ਭਾਈ! ਤੁਸੀਂ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੇ = ਦੇ ਚਰਨ ਪਕੜੋ = ਫੜੋ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜੰਜਾਰਾ = ਜੰਜਾਲਾਂ ਨੂੰ ਛਾਡੋ = ਛੱਡ ਦਿਉ।

ਨਿਤ ਹੀ ਦਰਗਹ ਕੁਟੀਅਨ; ਮਨਮੁਖਿ ਕੂੜਿਆਰਾ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਨਾਤਰ')

ਕਿਉਂਕਿ ਹੇ ਭਾਈ! ਮਨਮੁਖ ਕੂੜਿਆਰਾ = ਝੂਠਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਗਹ = ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਨਿਤ = ਸਦਾ ਹੀ ਕੁਟੀਅਨ = ਮਾਰ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

ਤਹ ਪਹੁਚੈ ਸੋਈ ਜੋ ਹਰਿ ਭਜੈ; ਸਭ ਤਜੈ ਬਿਕਾਰਾ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਤਹ ਛੁਟੈ')

ਹੇ ਭਾਈ! ਤਹ = ਉਥੇ ਭਾਵ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸੱਚੀ ਦਰਗਹ ਵਿਚ ਸੋਈ = ਉਹੀ ਜੀਵ ਪਹੁਚੈ = ਪਹੁੰਚੇਗਾ, ਜੋ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤਜੈ = ਛੱਡ ਕੇ ਹਰਿ = ਹਰੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਭਜੈ = ਭਜਨ ਸਿਮਰਨ ਕਰੇਗਾ।

ਇਸ ਮਨ ਚੰਚਲ ਕਉ ਘੇਰ ਕਰਿ; ਸਿਮਰੈ ਕਰਤਾਰਾ।

ਜੋ ਇਸ ਚੰਚਲ ਮਨ ਕਉ = ਨੂੰ ਘੇਰ ਕਰਕੇ ਭਾਵ ਵੱਸ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਕਰਤਾਰਾ = ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰੈ = ਸਿਮਰੇਗਾ।

ਫਿਰ ਤਬ ਪਹੁਚੈ ਹਰਿ ਹੁਕਮ ਸਿਉਂ; ਨਿਜ ਦਸਵੈ ਦੁਆਰਾ।

ਫਿਰ ਤਬ = ਤਦ ਉਹ ਹਰਿ = ਹਰੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਸਿਉਂ = ਨਾਲ ਨਿਜ = ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਰੂਪੀ ਦਸਵੈ = ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਵਿਚ ਜਾ ਪੁੱਜੇਗਾ।

ਫਿਰ ਸਹਿਜੇ ਭੇਟੈ ਗਗਨ ਮੈਂ; ਆਤਮ ਨਿਰਧਾਰਾ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਫਿਰ ਉਹ ਸਹਿਜੇ = ਸੁਤੇ ਹੀ ਤੇ ਨਿਰਧਾਰ ਹੀ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪੀ ਗਗਨ = ਅਕਾਸ਼ ਮੈਂ = ਵਿਚ ਆਤਮ ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਜਾ ਭੇਟੈ = ਮਿਲੇਗਾ।

ਤਬ ਵਹ ਨਿਰਖੈ ਸੁਰਗ ਮੈਂ; ਆਨੰਦ ਸੁਹੇਲਾ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਜਦ ਉਹ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇਗਾ, ਤਬ = ਤਦ ਵਹ = ਉਹ ਜਗਤ ਮੈਂ = ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਭੀ ਸੁਰਗ = ਸਵਰਗ ਦਾ ਅਨੰਦ ਤੇ ਸੁਹੇਲਾ = ਸੁਖ ਨਿਰਖੈ = ਦੇਖੇਗਾ।

ਵਾਹ ਵਾਹ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ; ਆਪੇ ਗੁਰੁ ਚੇਲਾ ॥੧੮॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਹ ਵਾਹ = ਅਸਚਰਜ ਸਰੂਪ ਹਨ, ਜੋ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰੂ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਚੇਲਾ ਰੂਪ ਹਨ ॥੧੮॥

ਪਉੜੀ ੧੯ (ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ)

ਵਹਿ ਉਪਜਿਓ ਚੇਲਾ ਮਰਦ ਕਾ; ਮਰਦਾਨ ਸਦਾਏ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਰਦ = ਬਹਾਦਰ ਕਾ = ਦਾ ਚੇਲਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਵਹਿ = ਉਹ ਉਪਜਿਓ = ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਵੱਡਾ ਮਰਦਾਨ = ਬਹਾਦਰ ਸਦਾਏ = ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਜਿਨ ਸਭ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਕਉ ਜੀਤ ਕਰਿ; ਨੀਸਾਣ ਝੁਲਾਏ।

ਜਿਨ = ਜਿਸ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੇ ਸਭ = ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ = ਧਰਤੀ ਕਉ = ਨੂੰ ਜੀਤ = ਜਿੱਤ ਕਰਿ = ਕਰਕੇ ਧਰਮ ਦੇ ਨੀਸਾਣ = ਝੰਡੇ ਝੁਲਾਏ = ਝੁਲਾ ਦਿੱਤੇ।

ਤਬ ਸਿੰਘਨ ਕਉ ਬਖਸ ਕਰਿ; ਬਹੁ ਸੁਖ ਦਿਖਲਾਏ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਤਬ = ਤਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿੰਘਨ = ਸਿੰਘਾਂ ਕਉ = ਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਬਹੁ = ਅਨੇਕਾਂ ਸੁਖ ਦਿਖਲਾਏ = ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਫਿਰ ਸਭ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਕੇ ਊਪਰੇ; ਹਾਕਮ ਠਹਿਰਾਏ।

ਫਿਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਸਭ = ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ = ਧਰਤੀ ਕੇ = ਦੇ ਊਪਰੇ = ਉੱਤੇ ਹਾਕਮ ਠਹਿਰਾਏ = ਠਹਿਰਾ ਭਾਵ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ, ਭਾਵ ਰਾਜ-ਭਾਗ ਬਖ਼ਸ਼ ਦਿੱਤਾ।

ਤਿਨਹੂੰ ਜਗਤ ਸੰਭਾਲ ਕਰਿ; ਆਨੰਦ ਰਚਾਏ।

ਤਿਨਹੂੰ = ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਜਗਤ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸੁਖ ਅਨੰਦ ਰਚਾਏ = ਰਚਾ ਦਿੱਤਾ।

ਤਿਹ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਅਕਾਲ ਕਉ; ਹਰਿ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਏ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਤਿਹ = ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕਉ = ਨੂੰ ਸਿਮਰ ਸਿਮਰ ਕੇ ਹਰ ਇਕ ਪਾਸੋਂ ਹਰਿ = ਹਰੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਗੁਣ = ਜੱਸ ਨੂੰ ਗਾਏ = ਗਵਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਵਹਿ ਗੁਰੁ ਗੋਬਿੰਦ ਗਾਜੀ ਸਬਲ; ਜਿਨ ਸਿੰਘ ਜਗਾਏ।

('ਗਾਜੀ' ਥੋੜ੍ਹਾ ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਹੇ ਭਾਈ! ਵਹਿ = ਉਹ ਗਾਜੀ = ਧਰਮਵੀਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਧੰਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਬਲ = ਬਲ ਦੇ ਸਹਿਤ ਬਲਵਾਨ ਸਿੰਘ ਜਗਾਏ, ਭਾਵ ਬਣਾਏ ਹਨ।

ਤਬ ਭਇਓ ਜਗਤ ਸਭ ਖਾਲਸਾ; ਮਨਮੁਖ ਭਰਮਾਏ।

ਤਬ = ਤਦ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿੱਚੋਂ ਆ ਆ ਕੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਭਇਓ = ਹੋਇਆ ਤੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਨਮੁਖ = ਬੇਮੁੱਖ ਭਰਮਾਏ = ਭਰਮਾਂ ਵਿਚ ਭਟਕ ਰਹੇ ਹਨ।

ਇਉਂ ਉਠ ਭਬਕੇ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ; ਸਸਤਰ ਚਮਕਾਏ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਬਲਬੀਰ = ਬਲ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਚਮਕਾਏ = ਚਮਕਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਇਉਂ = ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਬਕ ਮਾਰ ਕੇ ਉੱਠੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਗਰਜਦੀ ਬਿਜਲੀ ਚਮਕਦੀ ਹੋਵੇ।

ਤਬ ਸਭ ਤੁਰਕਨ ਕਉ ਛੇਦ ਕਰਿ; ਅਕਾਲ ਜਪਾਏ।

ਤਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਤੁਰਕਨ = ਤੁਰਕਾਂ ਨੂੰ ਛੇਦ = ਨਾਸ਼ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਜਾਪ ਜਪਾਏ = ਜਪਾਇਆ।

ਸਭ ਛਤ੍ਰਪਤੀ ਚੁਨ ਚੁਨ ਹਨੇ; ਕਹੂੰ ਟਿਕਨ ਨ ਪਾਏ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਜ਼ੁਲਮੀ ਛਤ੍ਰਪਤੀ = ਚੱਕ੍ਰਵਰਤੀ ਰਾਜੇ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਹਨੇ = ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ, ਕਹੂੰ = ਕਿਤੇ ਵੀ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਨੂੰ ਟਿਕਨ ਨੂੰ ਥਾਂ ਨ = ਨਹੀਂ ਪਾਏ = ਮਿਲੀ ਭਾਵ ਸਭ ਜ਼ਾਲਮ ਚੁਣ ਚੁਣ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੇ।

ਤਬ ਜਗ ਮੈਂ ਧਰਮ ਪ੍ਰਗਾਸਿਓ; ਸਚ ਹੁਕਮ ਚਲਾਏ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਤਬ = ਤਦ ਸਾਰੇ ਜਗ = ਜਗਤ ਮੈਂ = ਵਿਚ ਧਰਮ ਪ੍ਰਗਾਸਿਓ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਇਆ ਤੇ ਸੱਚ ਦਾ ਹੁਕਮ ਚਲਾਏ = ਚਲਾਇਆ।

ਯਹ ਗਿਆਰਾਂ ਸਦੀ ਨਬੇੜ ਕਰਿ; ਗੁਰ ਫਤੇ ਬੁਲਾਏ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਯਹ = ਉਹ ਗਿਆਰਾਂ ਸਦੀ = ਸੌ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਨਬੇੜ ਕਰਿ = ਕਰਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ ਬੁਲਾਏ = ਬੁਲਾ ਦਿੱਤੀ।

ਨੋਟ : ਪੋਥੀਆਂ ਵਿਚ 'ਯਹ ਬਾਰਾਂ' ਪਾਠ ਹੈ, ਪਰ ਸੰਤ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ 'ਯਹ ਗਿਆਰਾਂ' ਪਾਠ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਸ਼ੁੱਧ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜਨਮ ੨੦ ਅਪ੍ਰੈਲ ਸੰਨ ੫੭੧ ਨੂੰ ਹੋਇਆ, ੪੦ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਪੈਗ਼ੰਬਰੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ। ਇਉਂ ੬ਵੀਂ ਸਦੀ ਸਮਾਪਤ ਹੋਣ 'ਤੇ ੭ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਹੋਇਆ। ਇਉਂ ੭ਵੀਂ ਸਦੀ ਤੋਂ ੧੭ਵੀਂ ਸਦੀ ਤਕ ਗਿਆਰਾਂ ਹੀ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ੧੬੯੯ ਈ. ਵਿਚ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ, ਜਦੋਂ ੧੭ਵੀਂ ਸਦੀ ਦਾ ਇਕ ਸਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।

ਤਬ ਦੁਸਟ ਮਲੇਛ ਸਹਿਜੇ ਖਪੇ; ਛਲ ਕਪਟ ਉਡਾਏ।

ਤਬ = ਤਦੋਂ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਦੁਸ਼ਟ, ਮਲੇਛ = ਭੈੜੇ ਪੁਰਸ਼ ਖਪੇ = ਨਾਸ਼ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਛਲ ਤੇ ਕਪਟ ਉਡਾਏ = ਉੱਡ ਗਏ ਭਾਵ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਗਏ।

ਇਉਂ ਹਰਿ ਅਕਾਲ ਕੇ ਹੁਕਮ ਸੋਂ; ਰਣ ਜੁਧ ਮਚਾਏ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਇਉਂ = ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰਿ = ਹਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੇ = ਦੇ ਹੁਕਮ ਸੋਂ = ਨਾਲ ਰਣ = ਜੰਗ ਯੁੱਧ ਮਚਾਏ = ਮੱਚੇ ਭਾਵ ਹੋਏ ਹਨ।

ਤਬ ਕੂਦੇ ਸਿੰਘ ਭੁਜੰਗੀਏ; ਦਲ ਕਟਕ ਉਡਾਏ।

ਤਬ = ਤਦੋਂ ਭੁਜੰਗੀਏ = ਸੂਰਬੀਰ ਸਿੰਘ ਕੁੱਦੇ ਭਾਵ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਤੇ ਜ਼ਾਲਮ ਕਟਕ = ਫ਼ੌਜਾਂ ਦੇ ਦਲਾਂ ਦੇ ਦਲ ਉਡਾਏ = ਉਡਾ ਦਿੱਤੇ ਭਾਵ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੇ।

ਇਉਂ ਫਤੇ ਭਈ ਜਗ ਜੀਤ ਕਰਿ; ਸਚੁ ਤਖਤ ਰਚਾਏ।

ਇਉਂ = ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਗ = ਜਗਤ ਨੂੰ ਜੀਤ = ਜਿੱਤ ਕਰਿ = ਕਰਕੇ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਫ਼ਤਹਿ ਭਈ = ਹੋਈ ਤੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਰੂਪ ਸੱਚਾ ਤਖ਼ਤ ਰਚਾਏ = ਰਚਾਇਆ ਭਾਵ ਬਣਾਇਆ।

ਬਹੁ ਦੀਓ ਦਿਲਾਸਾ ਜਗਤ ਕਉ; ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਦਿੜਾਏ।

ਖ਼ਾਲਸੇ ਨੇ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਕਉ = ਨੂੰ ਬਹੁ = ਬੜਾ ਦਿਲਾਸਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਹਰਿ = ਹਰੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਭਗਤਿ = ਭਗਤੀ ਦਿੜਾਏ = ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਈ ਭਾਵ ਪੱਕੀ ਕਰਾਈ।

ਤਬ ਸਭ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਸੁਖੀਆ ਭਈ; ਦੂਖ ਦਰਦ ਗਵਾਏ।

ਤਬ = ਤਦ ਤੋਂ ਸਭ = ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ = ਧਰਤੀ ਸੁਖੀਆ = ਸੁਖੀ ਭਈ = ਹੋਈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਦਰਦ ਗਵਾਏ = ਮਿਟ ਗਏ।

ਫਿਰ ਹੋਇ ਨਿਹਚਲ ਬਖਸਿਓ; ਜਗਤ ਭੈ ਤ੍ਰਾਸ ਚੁਕਾਏ।

ਫਿਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਨਿਹਚਲ = ਅਚੱਲ ਹੋਇ = ਹੋਣਾ ਬਖਸਿਓ = ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ ਤੇ ਇਸ ਜਗਤ ਦੇ ਭੈ = ਡਰ ਤੇ ਜਮਾਂ ਦੇ ਤ੍ਰਾਸ = ਡਰ ਚੁਕਾਏ = ਚੁਕਾ ਦਿੱਤੇ ਭਾਵ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੇ।

ਗੁਰਦਾਸ ਖੜਾ ਦਰ ਪਕੜਿ ਕੈ; ਇਉਂ ਉਚਰ ਸੁਣਾਏ।

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਮੈਂ ਗੁਰਦਾਸ ਭੀ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਦਰ ਪਕੜਿ = ਫੜ ਕੈ = ਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹਾਂ, ਇਉਂ = ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਚਰ = ਉਚਾਰ ਕੇ ਭਾਵ ਕਥਨ ਕਰ ਕੇ ਸੁਣਾਏ = ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ।

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰ ਜਮ ਤ੍ਰਾਸ ਸਿਉਂ; ਮੋਹਿ ਲੇਹੁ ਛਡਾਏ।

ਹੇ ਸੱਚੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਮੋਹਿ = ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਜਮਾਂ ਦੇ ਤ੍ਰਾਸ = ਡਰ ਸਿਉਂ = ਤੋਂ ਛਡਾਏ = ਛੁਡਾ ਲੇਹੁ = ਲਵੋ।

ਹਉ ਦਾਸਨ ਕੋ ਦਾਸਰੋ; ਗੁਰ ਟਹਿਲ ਕਮਾਏ।

ਹੇ ਗੁਰ = ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਹਉ = ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਦਾਸਨ = ਦਾਸਾਂ ਦਾ ਭੀ ਦਾਸਰੋ = ਦਾਸ ਹਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਟਹਿਲ = ਸੇਵਾ ਕਮਾਏ = ਕਮਾਉਣੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਤਬ ਛੂਟੇ ਬੰਧਨ ਸਕਲ ਫੁਨ; ਨਰਕ ਨ ਜਾਏ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਤਬ ਟੂਟੇ')

ਹੇ ਗੁਰੂ ਜੀ! ਤਬ = ਤਦ ਤਾਂ ਫੁਨ = ਫਿਰ ਮੇਰੇ ਸਕਲ = ਸਾਰੇ ਬੰਧਨ ਛੂਟੇ = ਛੁੱਟ ਜਾਣਗੇ **ਵਾ:** ਟੁੱਟ ਜਾਣਗੇ ਤੇ ਮੈਂ ਮੁੜ ਕੇ ਨਰਕ ਵਿਚ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਾਏ = ਜਾਵਾਂਗਾ।

ਹਰਿ ਦਾਸਾਂ ਚਿੰਦਿਆ ਸਦ ਸਦਾ; ਦਾਸਾਂ ਗੁਰ ਮੇਲਾ।

ਕਿਉਂਕਿ ਹੇ ਹਰਿ = ਹਰੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ! ਜਿਹੜੇ ਤੇਰੇ ਦਾਸਾਂ ਨੇ ਸਦ ਸਦਾ = ਸਦਾ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਚਿੰਦਿਆ = ਚਿਤਵਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾਸਾਂ ਦਾ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮੇਲਾ = ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਵਾਹ ਵਾਹ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ; ਆਪੇ ਗੁਰੁ ਚੇਲਾ ॥੧੯॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਹ ਵਾਹ = ਧੰਨ ਧੰਨ ਹਨ, ਜੋ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰੂ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਚੇਲਾ ਰੂਪ ਹਨ ॥੧੯॥

ਪਉੜੀ ੨੦ (ਨਾਨਕ ਗੁਨ ਗਾਏ)

ਸੰਤ ਭਗਤ ਗੁਰ ਸਿਖ ਹੈ; ਜਗ ਤਾਰਣ ਆਏ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਤੇ ਸੰਤ ਭਗਤ ਜਗ = ਜਗਤ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਲਈ ਆਏ = ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਸੇ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਜਗਤ ਮੈ; ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ ਜਪਾਏ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਸੇ = ਉਹ ਜਗਤ ਮੈ = ਵਿਚ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਹਨ, ਜੋ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਦਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੰਤ੍ਰ ਜਪਾਏ = ਜਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਸੇਵਕ ਸੋ ਪਰਵਾਣ ਹੈ; ਹਰਿ ਨਾਮ ਧਿਆਏ।

ਸੋ = ਉਹ ਸੇਵਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਪਰਵਾਣ = ਪ੍ਰਵਾਣਨੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਹਰਿ = ਹਰੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਧਿਆਏ = ਧਿਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮ ਸਾਧਨਾ; ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਕਮਾਏ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਉਸ ਜੀਵ ਨੇ ਜਪ, ਤਪ, ਸੰਜਮ = ਇੰਦਰੀਆਂ ਦਾ ਦਮਨ ਕਰਨਾ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਸਾਧ ਲਏ ਹਨ, ਜੋ ਹਰਿ = ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਭਗਤਿ = ਭਗਤੀ ਕਮਾਏ = ਕਮਾਉਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਫੁਨ ਲੋਭ ਮੋਹ; ਅਹੰਕਾਰ ਚੁਕਾਏ।

ਫੁਨ = ਫਿਰ ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਅਹੰਕਾਰ = ਹੰਕਾਰ ਭੀ ਚੁਕਾਏ = ਚੁਕਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਘਟਿ ਸੋਧ ਕਰਿ; ਪਵਣਾ ਠਹਿਰਾਏ।

ਉਸ ਨੇ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਜੋਗ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਘਟਿ = ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਸੋਧ = ਸ਼ੁੱਧ ਕਰ ਕੇ ਪਵਣਾ = ਪਉਣ (ਹਵਾ) ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸੁਆਸਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਠਹਿਰਾਏ = ਰੋਕ ਲਿਆ ਹੈ।

ਤਬ ਖਟ ਚਕ੍ਰ ਸਹਿਜੇ ਖਿੜੇ; ਗਗਨਾ ਘਰਿ ਛਾਏ।

ਤਬ = ਤਦ ਉਸ ਦੇ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਤਨ ਦੇ ਖਟ = ਛੇ ਚੱਕਰ ਖਿੜੇ ਭਾਵ ਖੁੱਲ੍ਹ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਗਗਨਾ = ਆਕਾਸ਼ ਭਾਵ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਵਿਚ ਛਾਇ = ਛਾ ਭਾਵ ਜਾ ਟਿਕਦਾ ਹੈ।

ਤਨ ਦੇ ਛੇ ਚੱਕਰ :

	ਚੱਕਰ ਦਾ ਨਾਮ	*ਸਥਾਨ*	*ਪਤਰੇ*	*ਰੰਗ*	*ਵਾਸਾ*
੧.	ਮੂਲਾਧਾਰ ਚੱਕਰ	ਗੁਦਾ ਵਿਚ	ਚਾਰ ਪਤਰੇ	ਪੀਲਾ	ਗਣੇਸ਼ ਦਾ
੨.	ਸ੍ਵਾਧਿਸ਼ਠਾਨ ਚੱਕਰ	ਲਿੰਗ ਵਿਚ	ਛੇ ਪਤਰੇ	ਲਾਲ	ਬ੍ਰਹਮਾ ਦਾ
੩.	ਮਣੀਪੂਰਕ ਚੱਕਰ	ਨਾਭੀ ਵਿਚ	ਦਸ ਪਤਰੇ	ਨੀਲਾ	ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਦਾ
੪.	ਅਨਾਹਦ ਚੱਕਰ	ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ	ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਪਤਰੇ	ਸੋਨੇ ਰੰਗਾ	ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ
੫.	ਵਿਸ਼ੁੱਧ ਚੱਕਰ	ਕੰਠ ਵਿਚ	ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਪਤਰੇ	ਲਾਲ ਰੰਗ	ਜੀਵ ਦਾ
੬.	ਆਗਿਆ ਚੱਕਰ	ਭਰਵੱਟਿਆਂ ਵਿਚ	ਦੋ ਪਤਰੇ	ਚਿੱਟਾ	ਬ੍ਰਹਸਪਤਿ ਦਾ

ਤਬ ਦਰਗਹ ਮੁਖ ਉਜਲੇ; ਪਤਿ ਸਿਉਂ ਘਰਿ ਜਾਏ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਤਬ = ਤਦੋਂ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਗਹ = ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਮੁਖ = ਮੂੰਹ ਉਜਲੇ = ਉੱਜਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਪਤਿ = ਇੱਜ਼ਤ ਸਿਉਂ = ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਨਿਜ ਘਰਿ = ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਜਾਹਿ = ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਨਿਜ ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਲਗਾਇਕੈ; ਅਨਹਦ ਲਿਵਲਾਏ।

ਫਿਰ ਉਹ ਨਿਜ = ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਦੀ ਸੁੰਨ = ਅਫੁਰ ਸਮਾਧਿ = ਸਮਾਧੀ ਲਗਾਇਕੈ = ਲਗਾ ਕੇ ਅਨਹਦ = ਇਕ ਰਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਲਿਵਲਾਏ = ਬਿਰਤੀ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਕਲੀਕਾਲ ਮਰਦਾਨ ਮਰਦ; ਨਾਨਕ ਗੁਨ ਗਾਏ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ ਜੀਵ ਕਲੀਕਾਲ (ਕਲੀ + ਕਾਲ) ਕਲੀ = ਕਲਿਜੁਗ ਦੇ ਕਾਲ = ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਮਰਦਾਨ ਮਰਦ = ਬਹਾਦਰ ਤੋਂ ਭੀ ਬਹਾਦਰ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗਾਏ = ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਯਹ ਵਾਰ ਭਗਉਤੀ ਜੋ ਪੜੈ; ਅਮਰਾ ਪਦ ਪਾਏ।

('ਪੜ੍ਹੈ' ਭਾਰਾ ਬੋਲੋ)

ਹੇ ਭਾਈ! ਜੋ = ਜਿਹੜਾ ਪੁਰਸ਼ ਯਹ = ਇਸ ਭਗਉਤੀ ਦੀ ਵਾਰ ਨੂੰ ਪੜੈ = ਪੜ੍ਹੇਗਾ, ਉਹ ਅਮਰਾ = ਮਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪਦ = ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਪਾਏ = ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇਗਾ।

ਤਿਹ ਦੂਖ ਸੰਤਾਪ ਨ ਕਛੁ ਲਾਗੈ; ਆਨੰਦ ਵਰਤਾਏ।

ਤਿਹ = ਉਸ ਨੂੰ ਕਛੁ = ਕੁਝ ਵੀ ਦੂਖ = ਦੁੱਖ, ਸੰਤਾਪ = ਕਲੇਸ਼ ਨ = ਨਹੀਂ ਲਾਗੈ = ਲੱਗੇਗਾ ਤੇ ਉਹ ਆਨੰਦ = ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਵਰਤਾਏ = ਵਰਤੇਗਾ।

ਫਿਰ ਜੋ ਚਿਤਵੈ ਸੋਈ ਲਹੈ; ਘਟਿ ਅਲਖ ਲਖਾਏ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਫਿਰ ਉਹ ਜੋ ਚਿਤਵੈ = ਚਿਤਵਨੀ ਕਰੇਗਾ, ਸੋਈ = ਉਹੀ ਲਹੈ = ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਦੇ ਘਟਿ = ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਅਲਖ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਲੱਖਣਾ ਬਿਰਤੀ ਦੁਆਰਾ ਲਖਾਏ = ਲਖਾ ਦੇਣਗੇ।

ਤਬ ਨਿਸਦਿਨ ਇਸ ਵਾਰ ਸੋਂ; ਮੁਖ ਪਾਠ ਸੁਣਾਏ।

ਫਿਰ ਉਹ ਤਬ = ਤਦੋਂ ਨਿਸਦਿਨ = ਰਾਤ ਦਿਨ ਇਸ ਵਾਰ ਦਾ ਪਾਠ ਆਪਣੇ ਮੁਖ = ਮੂੰਹ ਸੋਂ = ਨਾਲ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਏ = ਸੁਣਾਏਗਾ।

ਸੋ ਲਹੈ ਪਦਾਰਥ ਮੁਕਤਿ ਪਦ; ਚੜ੍ਹ ਗਗਨ ਸਮਾਏ।

ਸੋ = ਉਹ ਮੁਕਤ ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਪਦ = ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਲਹੈ = ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਏਗਾ, ਤੇ ਮਨ ਰੂਪੀ ਘੋੜੇ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਗਗਨ = ਆਕਾਸ਼ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਅਲਖ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਸਮਾਏ = ਸਮਾ ਜਾਏਗਾ।

ਤਬ ਕਛੂ ਨ ਪੂਛੈ ਜਮ ਧਰਮ ਤਿਸ; ਸਭ ਪਾਪ ਮਿਟਾਏ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਪੂਜੈ')

ਹੇ ਭਾਈ! ਤਬ = ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਿਸ = ਉਸ ਨੂੰ ਜਮ ਰਾਜ ਕਛੂ = ਕੁਝ ਭੀ ਕਰਮ ਧਰਮ ਨ = ਨਹੀਂ ਪੂਛੈ = ਪੁੱਛੇਗਾ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਮਿਟਾਏ = ਮਿਟ ਜਾਣਗੇ।

ਤਬ ਲਗੈ ਨ ਤਿਸ ਜਮਦੰਡ ਦੁਖ; ਨਹਿ ਹੋਇ ਦੁਹੇਲਾ।

ਤਬ = ਤਦੋਂ ਤਿਸ = ਉਸ ਨੂੰ ਜਮਦੰਡ = ਜਮਾਂ ਦਾ ਡੰਡ ਤੇ ਦੁੱਖ ਨ = ਨਹੀਂ ਲਗੈ = ਲੱਗੇਗਾ ਤੇ ਉਹ ਦੁਹੇਲਾ = ਦੁਖੀ ਭੀ ਨਹਿ = ਨਹੀਂ ਹੋਇ = ਹੋਵੇਗਾ।

ਵਾਹ ਵਾਹ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ; ਆਪੇ ਗੁਰੁ ਚੇਲਾ॥੨੦॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਹ ਵਾਹ = ਅਸਚਰਜ ਸਰੂਪ ਹਨ, ਜੋ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰੂ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਚੇਲਾ ਰੂਪ ਹਨ॥੨੦॥

ਪਉੜੀ ੨੧ (ਗੁਰੂ ਮਹਿਮਾ)

ਹਰਿ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ; ਖੇਲ ਰਚਾਇਆ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਰਚਾਯੰ')

ਹੇ ਭਾਈ! ਹਰਿ = ਹਰੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਇਹ ਸਾਰੀ ਖੇਲ = ਖੇਡ ਰਚਾਇਆ = ਰਚੀ ਹੈ ਕਿ :

ਅੰਗਦ ਕੋ ਪ੍ਰਭੁ; ਅਲਖ ਲਖਾਇਆ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਲਖਾਯੰ')

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਿੱਖ ਬਣਾ ਕੇ ਅਲਖ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੁ = ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਕੋ = ਨੂੰ ਲਖਾਇਆ = ਲਖਾ ਦਿੱਤਾ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਮਹਲ; ਹਰਿ ਨਾਮ ਧਿਆਇਓ।

('ਮਹੱਲ' ਅੱਧਕ ਸਹਿਤ ਬੋਲੋ)

ਪ੍ਰਿਥਮ = ਪਹਿਲੇ ਮਹਲ = ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਹਰਿ = ਹਰੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਧਿਆਇਓ = ਧਿਆਉਣਾ ਕੀਤਾ।

ਦੁਤੀਏ ਅੰਗਦ; ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇਓ।

ਦੁਤੀਏ = ਦੂਸਰੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਹੋ ਕੇ ਹਰਿ = ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗਾਇਓ = ਗਾਉਣਾ ਕੀਤਾ।

ਤੀਸਰ ਮਹਲ; ਅਮਰ ਪਦ ਧਿਆਨਾ।

('ਮਹੱਲ' ਬੋਲੋ, ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਪਰਧਾਨਾ')

ਹੇ ਭਾਈ! ਮੈਂ ਤੀਸਰ = ਤੀਸਰੇ ਮਹਲ = ਸਰੂਪ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਪਦ = ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨਾ = ਧਿਆਨ ਧਰਦਾ ਹਾਂ।

ਜਿਨਿ ਘਟ ਮਹਿ ਨਿਰਖੇ; ਹਰਿ ਭਗਵਾਨਾ।

ਜਿਨਿ = ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘਟ = ਹਿਰਦੇ ਮਹਿ = ਵਿਚ ਹਰਿ = ਹਰੀ ਭਗਵਾਨ = ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਨਿਰਖੇ = ਵੇਖਿਆ। ਅਤੇ :

ਜਲ ਭਰਿਓ; ਸਤਿਗੁਰੁ ਕੇ ਦੁਆਰੇ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਕੇ = ਦੇ ਦੁਆਰੇ = ਦਰ 'ਤੇ ਜਲ = ਪਾਣੀ ਭਰਿਓ = ਭਰਣਾ ਕੀਤਾ।

ਤਬ ਯਹ ਪਾਇਓ; ਮਹਲ ਅਪਾਰੇ।

('ਮਹੱਲ' ਬੋਲੋ)

ਤਬ = ਤਦੀ ਹੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਯਹ = ਇਹ ਅਪਾਰੇ = ਪਾਰਾਵਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਮਹਲ = ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਪਾਇਓ = ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ।

ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ; ਚਉਥੇ ਪਰਗਾਸਾ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਚੌਥੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪਰਗਾਸਾ = ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ।

ਜਿਨਿ ਰਟੇ ਨਿਰੰਜਨ; ਹਰਿ ਅਬਿਨਾਸਾ।

('ਰਟੇ' ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਜਿਨਿ = ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਿਰੰਜਨ = ਮਾਇਆ ਦੀ ਕਾਲਖ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ, ਅਬਿਨਾਸਾ = ਨਾਸ਼ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਰਿ = ਹਰੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਰਟੇ = ਰਟਿਆ ਭਾਵ ਜਪਿਆ।

ਗੁਰ ਅਰਜਨ; ਪੰਚਮ ਠਹਿਰਾਇਓ।

ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਪੰਚਮ = ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਤਖ਼ਤ 'ਤੇ ਠਹਿਰਾਇਓ = ਠਹਿਰਾਇਆ ਭਾਵ ਬਿਠਾਇਆ।

ਜਿਨ ਸਬਦ ਸੁਧਾਸਰ; ਗਰੰਥ ਬਣਾਇਓ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਸੁਧਾਰ')

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਇਕੱਤਰ ਕਰ ਕੇ ਸੁਧਾਸਰ = ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਬਣਾਇਓ = ਬਣਾਉਣਾ ਭਾਵ ਰਚਨਾ ਕੀਤਾ।

ਗਰੰਥ ਬਣਾਇ; ਉਚਾਰ ਸੁਨਾਇਓ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਬਣਾਇ = ਬਣਾ ਕੇ ਭਾਵ ਰਚ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਉਚਾਰ ਕੇ ਸੁਨਾਇਓ = ਸੁਣਾਉਣਾ ਕੀਤਾ।

ਤਬ ਸਰਬ ਜਗਤ ਮੈਂ; ਪਾਠ ਰਚਾਇਓ।

ਤਬ = ਤਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਰਬ = ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਮੈਂ = ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪਾਠ ਰਚਾਇਓ = ਰਚ ਭਾਵ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਹੋ ਗਿਆ।

ਕਰਿ ਪਾਠ ਗ੍ਰੰਥ; ਜਗਤ ਸਭ ਤਰਿਓ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਿ = ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਜਗਤ = ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਤਰਿਓ = ਤਰ ਗਏ।

ਜਿਹ ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ; ਹਰਿ ਨਾਮ ਉਚਰਿਓ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹ = ਜਿਹੜਾ ਪੁਰਸ਼ ਨਿਸ = ਰਾਤ ਬਾਸੁਰ = ਦਿਨ ਹਰਿ = ਹਰੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਉਚਰਿਓ = ਉਚਾਰਦਾ ਭਾਵ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ; ਖਸਟਮ ਅਵਤਾਰੇ।

ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਖਸਟਮ = ਛੇਵੇਂ ਅਵਤਾਰੇ = ਅਵਤਾਰ ਹੋਏ।

ਜਿਨ ਪਕੜ ਤੇਗ; ਬਹੁ ਦੁਸਟ ਪਛਾਰੇ।

ਜਿਨ = ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੇਗ = ਤਲਵਾਰ ਪਕੜ = ਫੜ ਕੇ ਬਹੁ = ਬਹੁਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਰੇ = ਨਾਸ਼ ਕੀਤਾ।

ਇਉਂ ਸਭ ਮੁਗਲਨ ਕਾ; ਮਨ ਬਉਰਾਨਾ।

ਇਉਂ = ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਮੁਗਲਨ = ਮੁਗ਼ਲਾਂ ਕਾ = ਦਾ ਮਨ ਬਉਰਾਨਾ = ਪਾਗਲਾਂ ਵਾਂਗ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਤਬ ਹਰਿ ਭਗਤਨ ਸਿਉਂ; ਦੁੰਦ ਰਚਾਨਾ।

ਤਬ = ਤਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰਿ = ਹਰੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਭਗਤਨ = ਭਗਤਾਂ ਸਿਉਂ = ਨਾਲ ਦੁੰਦ = ਝਗੜਾ ਕਰਨਾ ਰਚਾਨਾ = ਰਚ ਦਿੱਤਾ ਭਾਵ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਇਉਂ ਕਰਿ ਹੈ; ਗੁਰਦਾਸ ਪੁਕਾਰਾ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਹੀ')

ਮੈਂ ਗੁਰਦਾਸ ਇਉਂ = ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਕਾਰਾ = ਫ਼ਰਿਆਦ ਕਰਿ = ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ :

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੁ; ਮੁਹਿ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰਾ॥੨੧॥

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਮੁਹਿ = ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਉਬਾਰਾ = ਉਬਾਰ ਭਾਵ ਤਾਰ ਲੇਹੁ = ਲਵੋ॥੨੧॥

ਪਉੜੀ ੨੨ (ਗੁਰੂ ਮਹਿਮਾ)

ਸਪਤਮ ਮਹਲ; ਅਗਮ ਹਰਿ ਰਾਇਆ।

('ਮਹੱਲ' ਬੋਲੋ)

ਸਪਤਮ = ਸੱਤਵੇਂ ਮਹਲ = ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਅਗਮ = ਗੰਮਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇਆ = ਹਰਿਰਾਏ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ।

ਜਿਨ ਸੁੰਨ ਧਿਆਨ ਕਰਿ; ਜੋਗ ਕਮਾਇਆ।

ਜਿਨ = ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁੰਨ = ਅਫੁਰ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਭਾਵ ਲਾ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਜੋਗ ਕਮਾਇਆ = ਕਮਾਉਣਾ ਕੀਤਾ।

ਚੜ੍ਹ ਗਗਨ ਗੁਫਾ ਮਹਿ; ਰਹਿਓ ਸਮਾਈ।

ਉਹ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਰੂਪੀ ਗਗਨ = ਆਕਾਸ਼ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਰੂਪੀ ਗੁਫ਼ਾ ਮਹਿ = ਵਿਚ ਸਮਾਈ = ਸਮਾ ਰਹਿਓ = ਰਹੇ ਹਨ।

ਜਹਿ ਬੈਠ ਅਡੋਲ; ਸਮਾਧਿ ਲਗਾਈ।

ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਜਹਿ = ਜਿਥੇ ਬੈਠਦੇ, ਉਥੇ ਹੀ ਅਡੋਲ ਸਮਾਧਿ = ਸਮਾਧੀ ਲਗਾਈ = ਲਗਾ ਲੈਂਦੇ।

ਸਭ ਕਲਾ ਖੈਂਚ ਕਰਿ; ਗੁਪਤ ਰਹਾਯੰ।

('ਰਹਾਇਅੰ' ਉਚਾਰਣ ਹੈ)

ਸਭ = ਸਾਰੀਆਂ ਕਲਾ = ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਖੈਂਚ = ਖਿੱਚ ਕਰਿ = ਕਰਕੇ ਭਾਵ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰ ਕੇ ਭੀ ਆਪ ਗੁਪਤ ਰਹਾਯੰ = ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਤਹਿ ਆਪਨ ਰੂਪ ਕੋ; ਨਹਿੰ ਦਿਖਲਾਯੰ।

('ਦਿਖਲਾਇਅੰ' ਉਚਾਰਣ ਹੈ)

ਤਹਿ = ਉਹ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਏ ਜੀ ਆਪਨ = ਆਪਣੇ ਅਸਲ ਸਰੂਪ ਕੋ = ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਅੱਗੇ ਭੀ ਨਹਿੰ = ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿਖਲਾਯੰ = ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਭਾਵ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ।

ਇਉਂ ਇਸ ਪਰਕਾਰ; ਗੁਬਾਰ ਮਚਾਯੰ।

ਇਉਂ = ਇਵੇਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮੁਗ਼ਲਾਂ ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਾਲਾ ਸੁਭਾਅ ਦੇਖ ਕੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਗੁਬਾਰ = ਹਨੇਰਾ ਮਚਾਯੰ = ਮਚਾ ਦਿੱਤਾ।

ਤਹ ਦੇਵ ਅੰਸ ਕੋ; ਬਹੁ ਚਮਕਾਯੰ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਤਹ = ਤਦ ਦੇਵ = ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਅੰਸ ਕੋ = ਨੂੰ ਬਹੁ = ਬਹੁਤ ਚਮਕਾਯੰ = ਚਮਕਾਇਆ ਭਾਵ ਵੰਸ਼ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਚਮਕੀ।

ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸਨ ਭਯੋ; ਅਸਟਮ ਬਲਬੀਰਾ।

(‘ਭਇਓ’ ਬੋਲੋ)

ਫਿਰ ਅਸਟਮ = ਅੱਠਵੇਂ ਬਲਬੀਰਾ = ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਬਲ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪ੍ਰਗਟ ਭਯੋ = ਹੋਏ।

ਜਿਨ ਪਹੁੰਚ ਦੇਹਲੀ; ਤਜਿਓ ਸਰੀਰਾ।

ਜਿਨ = ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਹਲੀ = ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚ = ਪੁੱਜ ਕੇ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰਾ = ਸਰੀਰ ਤਜਿਓ = ਤਿਆਗਿਆ।

ਬਾਲ ਰੂਪ ਧਰ; ਸ੍ਵਾਂਗ ਰਚਾਇ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ ‘ਧਰਿਓ’, ‘ਸੁਆਂਗ’ ਬੋਲੋ)

ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਬਾਲ ਰੂਪ ਧਰ = ਧਾਰ ਕੇ ਕਈ ਸ੍ਵਾਂਗ = ਸਾਂਗ ਭਾਵ ਕੌਤਕ ਰਚਾਇ = ਰਚੇ।

ਤਬ ਸਹਿਜੇ ਤਨ ਕੋ; ਛੋਡ ਸਿਧਾਇ।

ਤਬ = ਤਦ ਸਹਿਜੇ = ਸੁਤੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਤਨ = ਸਰੀਰ ਕੋ = ਨੂੰ ਛੋਡ = ਛੱਡ ਕੇ ਸਚਖੰਡ ਸਿਧਾਇ = ਚਲੇ ਗਏ।

ਇਉਂ ਮੁਗਲਨ ਸੀਸ; ਪਰੀ ਬਹੁ ਛਾਰਾ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਇਉਂ = ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਗਲਨ = ਮੁਗ਼ਲਾਂ ਦੇ ਸੀਸ = ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਲਾਹਨਤਾਂ ਦੀ ਬਹੁ = ਬਹੁਤ ਛਾਰਾ = ਸੁਆਹ ਪਰੀ = ਪਈ।

ਵਹਿ ਖੁਦ ਪਤਿ ਸਿਉਂ; ਪਹੁੰਚੇ ਦਰਬਾਰਾ।

ਵਹਿ = ਉਹ ਖੁਦ = ਆਪ (ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ) ਪਤਿ = ਇੱਜ਼ਤ ਸਿਉਂ = ਨਾਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਬਾਰਾ = ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੇ = ਪਹੁੰਚ ਗਏ।

ਅਉਰੰਗੇ ਇਉਂ; ਬਾਦ ਰਚਾਇਓ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਉਂ = ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਿਰ ਅਉਰੰਗੇ = ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਬਾਦ = ਝਗੜੇ ਰਚਾਇਓ = ਰਚਾਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ।

ਤਿਨ ਅਪਨਾ ਕੁਲ; ਸਭ ਨਾਸ ਕਰਾਇਓ।

ਤਿਨ = ਉਸ ਨੇ ਅਪਨਾ = ਆਪਣੀ ਸਭ = ਸਾਰੀ ਕੁਲ ਨਾਸ ਕਰਾਇਓ = ਕਰਵਾ ਲਈ।

ਇਉਂ ਠਹਕਿ ਠਹਕਿ; ਮੁਗਲਨ ਸਿਰਿ ਝਾਰੀ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਇਉਂ = ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਆਪੋ ਵਿਚ ਠਹਕਿ ਠਹਕਿ = ਟਕਰਾ ਟਕਰਾ ਕੇ ਭਾਵ ਲੜ ਲੜ ਕੇ ਮੁਗਲਨ = ਮੁਗ਼ਲਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਝਾਰੀ = ਝਾੜੇ ਭਾਵ ਵੱਢੇ ਗਏ।

ਫੁਨਿ ਹੋਇ ਪਾਪੀ; ਸਭ ਨਰਕ ਸਿਧਾਰੀ।

ਫੁਨਿ = ਫਿਰ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਮੁਗਲਨ ਪਾਪੀ ਹੋਇ = ਹੋ ਕੇ ਨਰਕ ਨੂੰ ਸਿਧਾਰੀ = ਚਲੇ ਗਏ।

ਇਉਂ ਕਰਿ ਹੈ; ਗੁਰਦਾਸ ਪੁਕਾਰਾ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਹੀ')

ਮੈਂ ਗੁਰਦਾਸ ਇਉਂ = ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪੁਕਾਰਾ = ਫ਼ਰਿਆਦ (ਬੇਨਤੀ) ਕਰਿ = ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ:

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰ; ਮੁਹਿ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰਾ॥੨੨॥

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਮੁਹਿ = ਮੈਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਉਬਾਰਾ = ਉਬਾਰ ਭਾਵ ਬਚਾ ਲੇਹੁ = ਲਵੋ॥੨੨॥

ਪਉੜੀ ੨੩ (ਗੁਰੂ ਮਹਿਮਾ)

ਗੁਰ ਨਾਨਕ; ਸਭ ਕੇ ਸਿਰਤਾਜਾ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸਭ = ਸਾਰਿਆਂ ਕੇ = ਦੇ ਸਿਰਤਾਜਾ = ਸਿਰਤਾਜ ਹਨ।

ਜਿਸ ਕਉ ਸਿਮਰ; ਸਰੇ ਸਭ ਕਾਜਾ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਕਉ = ਨੂੰ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਕਾਜ = ਕਾਰਜ ਸਰੇ = ਸੰਵਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ; ਸ੍ਵਾਂਗ ਰਚਾਯੰ।

('ਸੁਆਂਗ', 'ਰਚਾਇਅੰ' ਉਚਾਰਣ ਹੈ)

ਗੁਰ = ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਵਾਂਗ = ਸਾਂਗ (ਕੌਤਕ) ਰਚਾਯੰ = ਰਚਾਇਆ ਕਿ:

ਤਹ ਆਪਨ ਸੀਸ ਦੇ; ਜਗ ਠਹਰਾਯੰ।

ਤਹ = ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਨ = ਆਪਣਾ ਸੀਸ ਦੇ ਕੇ ਜਗ = ਜਗਤ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਨੂੰ ਠਹਰਾਯੰ = ਠਹਰਾਇਆ ਭਾਵ ਬਚਾਇਆ।

ਇਸ ਬਿਧਿ ਮੁਗਲਨ ਕੋ; ਭਰਮਾਇਓ।

ਇਸ ਬਿਧਿ = ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੁਗਲਨ = ਮੁਗ਼ਲਾਂ ਕੋ = ਨੂੰ ਭਰਮਾਇਓ = ਭਰਮ ਵਿਚ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ, ਤੇ:

ਤਹ ਸਤਿਗੁਰੁ ਅਪਨਾ; ਬਲ ਨ ਜਨਾਇਓ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤਹ = ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਆਪਣਾ ਬਲ ਨ = ਨਹੀਂ ਜਨਾਇਓ = ਜਨਾਇਆ ਭਾਵ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ।

ਪ੍ਰਭੁ ਹੁਕਮ ਬੂਝ; ਪਹੁੰਚੇ ਦਰਬਾਰਾ।

ਪ੍ਰਭੁ = ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਬੂਝ = ਸਮਝ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਰਬਾਰਾ = ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਸਚਖੰਡ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੇ = ਪਹੁੰਚ ਗਏ।

ਤਹ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀਨੀ; ਮਿਹਰ ਅਪਾਰਾ।

ਤਹ = ਉਸ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਹਿੰਦੂਆਂ 'ਤੇ ਅਪਾਰਾ = ਬੇਅੰਤ ਮਿਹਰ ਕੀਨੀ = ਕੀਤੀ।

ਇਉਂ ਮੁਗਲਨ ਕੋ; ਦੋਸ਼ ਲਗਾਨਾ।

ਇਉਂ = ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਗਲਨ = ਮੁਗ਼ਲਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਨਾ = ਲੱਗਿਆ।

ਹੋਇ ਖਰਾਬ; ਖਪਿ ਗਏ ਨਿਦਾਨਾ।

ਉਹ ਮੁਗ਼ਲ ਅੰਤ ਨੂੰ ਖਰਾਬ = ਖ਼ੁਆਰ ਹੋ ਕੇ ਤੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਖਪ ਕੇ ਨਿਦਾਨਾ = ਨਾਸ਼ ਹੋ ਗਏ।

ਯਹ ਨਉ ਮਹਲੋਂ ਕੀ; ਜੁਗਤਿ ਸੁਨਾਈ।

('ਮਹੱਲੋਂ' ਬੋਲੋ)

ਯਹ = ਇਹ ਨੌਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਮਹਲੋਂ = ਸਰੂਪਾਂ ਕੀ = ਦੀ ਜੁਗਤਿ = ਮਰਿਆਦਾ ਸੁਣਾਈ = ਸੁਣਾਉਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਜਿਹ ਕਰਿ ਸਿਮਰਨ; ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਰਚਾਈ।

ਜਿਹ = ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਹਰਿ = ਹਰੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਭਗਤਿ = ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਰਚਾਈ = ਰਚਾਇਆ ਹੈ।

ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਰਚਾਇ; ਨਾਮ ਨਿਸਤਾਰੇ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਹਰਿ = ਹਰੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਭਗਤਿ = ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਰਚਾਇ = ਰਚਾ ਕੇ ਭਾਵ ਲਾ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਨਿਸਤਾਰੇ = ਤਾਰਿਆ ਹੈ।

ਤਬ ਸਭ ਜਗ ਮੈਂ; ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਜੈਕਾਰੇ।

ਤਬ = ਤਦੋਂ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਜਗ = ਸੰਸਾਰ ਮੈਂ = ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਜੈਕਾਰੇ = ਜੈ-ਜੈਕਾਰ ਪ੍ਰਗਟਿਓ = ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ।

ਇਉਂ ਕਰਿ ਹੈ; ਗੁਰਦਾਸ ਪੁਕਾਰਾ।

ਮੈਂ ਗੁਰਦਾਸ ਇਉਂ = ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਕਾਰਾ = ਫ਼ਰਿਆਦ ਕਰਿ = ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ :

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੁ; ਮੁਹਿ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰਾ ॥੨੩॥

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਮੁਹਿ = ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਚੱਕਰਾਂ ਤੋਂ ਉਬਾਰਾ = ਉਬਾਰ ਭਾਵ ਬਚਾ ਲੇਹੁ = ਲੈਣਾ ਕਰੋ ॥੨੩॥

ਪਉੜੀ ੨੪ (ਗੁਰੂ ਮਹਿਮਾ)

ਓਹ ਗੁਰੁ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ; ਦਸਵਾਂ ਅਵਤਾਰਾ।

ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ = ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਸਵੇਂ ਅਵਤਾਰਾ = ਅਵਤਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ।

ਜਿਨ ਖਾਲਸ ਪੰਥ; ਅਜੀਤ ਸੁਧਾਰਾ।

ਜਿਨ = ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਜੀਤ = ਨਾ ਜਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ੁੱਧ ਨਿਰੋਲ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਸੁਧਾਰਾ = ਸੁਧਾਰਿਆ ਭਾਵ ਸਾਜਿਆ। ਅਤੇ :

ਤੁਰਕ ਦੁਸਟ ਸਭ; ਮਾਰ ਬਿਦਾਰੇ।

ਸਭ = ਸਾਰੇ ਦੁਸਟ = ਦੋਸ਼ ਸਹਿਤ, ਤੁਰਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਬਿਦਾਰੇ = ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਸਭ ਪ੍ਰਿਥਵੀ; ਕੀਨੀ ਗੁਲਜਾਰੇ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਸ ਨੇ ਸਭ = ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ = ਧਰਤੀ ਗੁਲਜਾਰੇ = ਫੁਲਵਾੜੀ ਵਾਂਗ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਕੀਨੀ = ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

ਯੌ ਪ੍ਰਗਟੇ ਸਿੰਘ; ਮਹਾਂ ਬਲਬੀਰਾ।

ਯੌ = ਇਉਂ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਵਿਚ ਮਹਾਂ = ਵੱਡੇ ਬਲਬੀਰਾ (ਬਲ + ਬੀਰਾ) ਬਲ = ਬਲਵਾਨ, ਬੀਰਾ = ਸੂਰਮੇ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਗਟੇ = ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ।

ਤਿਨ ਆਗੈ; ਕੋਈ ਧਰੇ ਨ ਧੀਰਾ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਤਿਨ = ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਗੈ = ਅੱਗੇ ਕੋਈ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸੂਰਮਾ ਭੀ ਧੀਰਾ = ਧੀਰਜ ਨ = ਨਹੀਂ ਧਰੇ = ਧਰਦਾ।

ਫਤੇ ਭਈ; ਦੁਖ ਦੁੰਦ ਮਿਟਾਏ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਫਤੇ = ਜਿੱਤ ਭਈ = ਹੋਈ ਤੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਦੁੰਦ = ਕਲੇਸ਼ ਮਿਟਾਏ = ਮਿਟ ਗਏ।

ਹਰਿ ਅਕਾਲ ਕਾ; ਜਾਪ ਜਪਾਏ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਹਰਿ = ਹਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਾ = ਦਾ ਜਾਪ ਜਪਾਏ = ਜਪਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਮਹਲ; ਜਪਿਓ ਕਰਤਾਰਾ।

('ਮਹੱਲ' ਬੋਲੋ)

ਪ੍ਰਿਥਮ = ਪਹਿਲੇ ਮਹਲ = ਸਰੂਪ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਕਰਤਾਰਾ = ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਜਪਿਓ = ਸਿਮਰਿਆ। ਫਿਰ :

ਸਭ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਕੋ; ਲੀਓ ਉਬਾਰਾ।

ਸਭ = ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ = ਧਰਤੀ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਕੋ = ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖ਼ਸ਼ ਕੇ ਜਮਾਂ ਤੋਂ ਉਬਾਰਾ = ਬਚਾ ਲੀਓ = ਲੀਤਾ।

ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਦ੍ਰਿੜਾਏ; ਨਰੂ ਸਭ ਤਾਰੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹਰਿ = ਹਰੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਭਗਤਿ = ਭਗਤੀ ਦਿੜਾਏ = ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਾ ਕੇ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਨਰੂ = ਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਤਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਾਰੇ = ਤਾਰਿਆ।

ਜਬ ਆਗਿਆ ਕੀਨੀ; ਅਲਖ ਅਪਾਰੇ।

ਜਬ = ਜਦੋਂ ਅਲਖ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਪਾਰੇ = ਪਾਰਾਵਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਗਿਆ ਕੀਨੀ = ਕੀਤੀ, ਤਦ :

ਇਉਂ ਸਤਸੰਗਤਿ ਕਾ; ਮੇਲ ਮਿਲਾਯੰ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਸੰਤ ਭਗਤ', 'ਮਿਲਾਇਐਂ' ਉਚਾਰਣ ਹੈ)

ਇਉਂ = ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਸਤਿਸੰਗਤ ਕਾ = ਦਾ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ ਮਿਲਾਯੰ = ਮਿਲ ਗਿਆ।

ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ; ਹਰਿ ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਯੰ।

ਹੁਣ ਮੈਂ ਨਿਸ = ਰਾਤ ਬਾਸੁਰ = ਦਿਨ ਹਰਿ = ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹਰੇ-ਭਰੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਰਿ = ਹਰੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਯੰ = ਗਾਉਂਦਾ ਹਾਂ।

ਨੋਟ : ਇਉਂ ਵੀ ਪੰਕਤੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, 'ਜਹ ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਯੰ'।

ਇਉਂ ਕਰਿ ਹੈ; ਗੁਰਦਾਸ ਪੁਕਾਰਾ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਯੋਂ ਕਰਿ ਹੀ')

ਮੈਂ ਗੁਰਦਾਸ ਇਉਂ = ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਕਾਰਾ = ਪੁਕਾਰ ਕਰਿ = ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ :

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੁ; ਮੁਹਿ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰਾ ॥੨੪॥

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ! ਮੁਹਿ = ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਇਸ ਨਾ ਤਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਉਬਾਰਾ = ਤਾਰ ਲੇਹੁ = ਲਵੋ ॥੨੪॥

ਪਉੜੀ ੨੫ (ਗੁਰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਮਹਿਮਾ)

ਤੂੰਹੈ ਅਲਖ ਅਪਾਰ; ਨਿਰੰਜਨ ਦੇਵਾ।

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ! ਤੂੰ ਹੀ ਅਲਖ = ਲਖਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਅਪਾਰ = ਪਾਰਾਵਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਨਿਰੰਜਨ = ਮਾਇਆ ਦੀ ਕਾਲਖ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਦੇਵਾ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਹੈਂ।

ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨ ਸਿਵ; ਲਖੈ ਨ ਭੇਵਾ।

ਹੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ! ਬ੍ਰਹਮਾ, ਬਿਸਨ = ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਭੀ ਤੇਰੇ ਭੇਵਾ = ਭੇਦ ਨੂੰ ਲਖੈ = ਲਖ ਭਾਵ ਜਾਣ ਨ = ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ।

ਤੁਮ ਨਾਥ ਨਿਰੰਜਨ; ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰੇ।

ਨਿਰੰਜਨ = ਮਾਇਆ ਦੀ ਕਾਲਖ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਗਹਿਰ = ਨਿਰਹੱਲ, ਗੰਭੀਰੇ = ਡੂੰਘੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ! ਤੁਮ = ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਜਗਤ ਦੇ ਨਾਥ = ਸੁਆਮੀ ਹੋ।

ਤੁਮ ਚਰਨਨ ਸਿਉਂ; ਬਾਂਧਿਓ ਧੀਰੇ।

ਤੁਮ = ਤੁਹਾਡੇ ਚਰਨਨ = ਚਰਨਾਂ ਸਿਉਂ = ਨਾਲ ਬਾਂਧਿਓ = ਬੱਝ ਕੇ ਹੀ ਮੇਰਾ ਮਨ ਧੀਰਜਤਾ ਧੀਰੇ = ਧਾਰਦਾ ਹੈ।

ਅਬ ਗਹਿ ਪਕੜਿਓ; ਤੁਮਰਾ ਦਰਬਾਰਾ।

ਮੈਂ ਅਬ = ਹੁਣ ਤੁਮਰਾ = ਤੁਹਾਡੇ ਸੱਚੇ ਦਰਬਾਰਾ = ਦਰਬਾਰ ਨੂੰ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਗਹਿ = ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਕੇ ਪਕੜਿਓ = ਫੜਿਆ ਹੈ।

ਜਿਉਂ ਜਾਨਹੁ; ਤਿਉਂ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰਾ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਸੁਧਾਰਾ')

ਹੇ ਗੁਰੂ ਜੀ! ਜਿਉਂ = ਜਿਵੇਂ ਠੀਕ ਜਾਨਹੁ = ਜਾਣੋ, ਤਿਉਂ = ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਮੇਰਾ ਉਬਾਰਾ = ਨਿਸਤਾਰਾ ਕਰੋ।

ਹਮ ਕਾਮੀ ਕ੍ਰੋਧੀ; ਅਤਿ ਕੂੜਿਆਰੇ।

ਹਮ = ਅਸੀਂ ਕਾਮੀ, ਕ੍ਰੋਧੀ ਤੇ ਅਤਿ = ਬਹੁਤ ਕੂੜਿਆਰੇ = ਝੂਠੇ ਹਾਂ।

ਤੁਮ ਹੀ ਠਾਕੁਰ; ਬਖਸਨਹਾਰੇ।

ਹੇ ਠਾਕੁਰ = ਮਾਲਕ ਗੁਰੂ ਜੀ! ਤੁਮ = ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਬਖਸਨਹਾਰੇ = ਬਖ਼ਸ਼ਣ ਵਾਲੇ ਹੋ।

ਨਹਿੰ ਕੋ ਤੁਮ ਬਿਨੁ; ਅਵਰ ਹਮਾਰਾ।

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਤੁਮ = ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਬਿਨੁ = ਬਿਨਾਂ ਹਮਾਰਾ = ਸਾਡਾ ਅਵਰ = ਹੋਰ ਕੋ = ਕੋਈ ਭੀ ਰਾਖਾ ਨਹਿੰ = ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਜੋ ਕਰਿ ਹੈ; ਹਮਰੀ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਾ।

ਜੋ = ਜਿਹੜਾ ਹਮਰੀ = ਸਾਡੀ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਾ = ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਣਾ ਕਰਿ ਹੈ = ਕਰ ਸਕੇ।

ਤੁਮ ਅਗਮ ਅਡੋਲ; ਅਤੋਲ ਨਿਰਾਲੇ।

ਹੇ ਗੁਰੂ ਜੀ! ਤੁਮ = ਤੁਸੀਂ ਮਨ ਦੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਵਿਕਲਪਾਂ ਦੀ ਅਗਮ = ਗੰਮਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਅਡੋਲ = ਡੋਲਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਅਤੋਲ = ਤੋਲਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਨਿਰਾਲੇ ਹੋ।

ਸਭ ਜਗ ਕੀ; ਕਰਿ ਹੋ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲੇ।

ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਜਗ = ਜਗਤ ਕੀ = ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲੇ = ਪਾਲਣਾ ਕਰਿ = ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ।

ਜਲ ਥਲ ਮਹੀਅਲ; ਹੁਕਮ ਤੁਮਾਰਾ।

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਜਲਾਂ, ਥਲਾਂ, ਮਹੀਅਲ (ਮਹੀ + ਅਲ) ਮਹੀ = ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਲ = ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਭੀ ਤੁਮਰਾ = ਤੁਹਾਡਾ ਹੀ ਹੁਕਮ ਚੱਲਦਾ ਹੈ।

ਤੁਮ ਕੋ ਸਿਮਰਿ; ਤਰਿਓ ਸੰਸਾਰਾ।

ਤੁਮ ਕੋ = ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੀ ਸਿਮਰਿ = ਯਾਦ ਕਰ ਕੇ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰਾ = ਸੰਸਾਰ ਤਰਿਓ = ਤਰਿਆ ਹੈ।

ਇਉਂ ਕਰਿ ਹੈ; ਗੁਰਦਾਸ ਪੁਕਾਰਾ।

ਮੈਂ ਗੁਰਦਾਸ ਭੀ ਇਉਂ = ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਕਾਰਾ = ਫ਼ਰਿਆਦ ਕਰਿ = ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ :

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੁ; ਮੁਹਿ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰਾ ॥੨੫॥

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਮੁਹਿ = ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਉਬਾਰਾ = ਤਾਰ ਲੇਹੁ = ਲਵੋ ॥੨੫॥

ਪਉੜੀ ੨੬ (ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਮਹਿਮਾ)

ਤੁਮ ਅਛਲ ਅਛੇਦ; ਅਭੇਦ ਕਹਾਯੰ।

('ਅਛੱਲ' ਤੇ 'ਕਹਾਇਅੰ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ)

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਤੁਮ = ਤੁਸੀਂ ਅਛਲ = ਛਲਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਅਛੇਦ = ਕੱਟਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਅਭੇਦ = ਵਿੰਨ੍ਹਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕਹਾਯੰ = ਕਹਾਉਂਦੇ ਹੋ।

ਬੈਠ ਤਖਤ ਪਰ; ਹੁਕਮ ਚਲਾਯੰ।

ਤੁਸੀਂ ਗੁਰਤਾ-ਗੱਦੀ ਦੇ ਸੱਚੇ ਤਖ਼ਤ ਪਰ = ਉੱਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਸਭ 'ਤੇ ਹੁਕਮ ਚਲਾਯੰ = ਚਲਾਉਂਦੇ ਹੋ।

ਤੁਮ ਬਿਨ; ਦੂਸਰ ਅਵਰ ਨ ਕੋਈ।

ਤੁਮ = ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਬਿਨ = ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਜਗਤ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਅਵਰ = ਹੋਰ ਦੂਸਰ = ਦੂਜਾ ਨ = ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਤੁਮ ਏਕੋ ਏਕ; ਨਿਰੰਜਨ ਸੋਈ।

ਤੁਮ = ਤੁਸੀਂ ਸੋਈ = ਉਸ ਇੱਕੋ ਇਕ ਨਿਰੰਜਨ = ਮਾਇਆ ਦੀ ਕਾਲਖ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੋ।

ਓਅੰਕਾਰ ਧਰ; ਖੇਲ ਰਚਾਯੰ।

ਹੇ ਓਅੰਕਾਰ = ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਤੁਸਾਂ ਹੀ ਇਕ ਫੁਰਨੇ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਖੇਲ = ਖੇਡ ਨੂੰ ਰਚਾਯੰ = ਰਚਿਆ ਹੈ।

ਆਪ ਅਗੋਚਰ; ਗੁਪਤ ਰਹਾਯੰ।

ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਅਗੋਚਰ = ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੇ ਅਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਗੁਪਤ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਰਹਾਯੰ = ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ।

ਪ੍ਰਭੁ ਤੁਮਰਾ ਖੇਲ; ਅਗਮ ਨਿਰਧਾਰੇ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੁ = ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਤੁਮਰਾ = ਤੁਹਾਡਾ ਖੇਲ ਅਗਮ = ਗੰਮਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਨਿਰਧਾਰੇ = ਆਸਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ।

ਤੁਮ ਸਭ ਘਟ ਭੀਤਰ; ਸਭ ਤੇ ਨਜ਼ਾਰੇ।

ਤੁਮ = ਤੁਸੀਂ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਘਟ = ਹਿਰਦਿਆਂ ਭੀਤਰ = ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ ਹੋਏ ਭੀ ਸਭ = ਸਾਰਿਆਂ ਤੇ = ਤੋਂ ਨਜ਼ਾਰੇ = ਵੱਖਰੇ ਹੋ।

ਤੁਮ ਐਸੋ ਅਚਰਜ; ਖੇਲ ਬਨਾਇਓ।

ਤੁਮ = ਤੁਸੀਂ ਐਸੋ = ਅਜਿਹਾ ਅਸਚਰਜ ਖੇਲ ਬਨਾਇਓ = ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਕਿ :

ਜਿਹ ਲਖ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਕੋ; ਧਾਰ ਖਪਾਇਓ।

ਜਿਹ = ਜਿਸ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਾਂ ਕੋ = ਨੂੰ ਧਾਰ ਕੇ ਭਾਵ ਬਣਾ ਕੇ ਖਪਾਇਓ = ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋ।

ਨੋਟ : 'ਇਹ ਸਭ ਜਗ ਝੂਠੇ ਧੰਧੇ ਖਪਾਇਓ', ਇਹ ਪੰਕਤੀ ਇਉਂ ਵੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਬਿਨ ਸਿਮਰਨ ਤੇ; ਛੁਟੈ ਨ ਕੋਈ।

ਹੇ ਗੁਰੂ ਜੀ! ਤੁਹਾਡੇ ਸਿਮਰਨ ਤੇ = ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਭੀ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਨ = ਨਹੀਂ ਛੁਟੈ = ਛੁੱਟੇਗਾ।

ਤੁਮ ਕੋ ਭਜੈ; ਸੋ ਮੁਕਤਾ ਹੋਈ।

ਜੋ ਤੁਮ ਕੋ = ਤੁਹਾਨੂੰ ਭਜੈ = ਭਜੇਗਾ ਭਾਵ ਸਿਮਰੇਗਾ, ਸੋ = ਉਹ ਮੁਕਤਾ = ਮੁਕਤ ਹੋਈ = ਹੋਵੇਗਾ।

ਗੁਰਦਾਸ ਗਰੀਬ; ਤੁਮਨ ਕਾ ਚੇਲਾ।

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਮੈਂ ਗ਼ਰੀਬ ਗੁਰਦਾਸ ਭੀ ਤੁਮਨ = ਤੁਹਾਡਾ ਭਾਵ ਆਪ ਜੀ ਕਾ = ਦਾ ਚੇਲਾ = ਸਿੱਖ ਹਾਂ।

ਜਪ ਜਪ ਤੁਮ ਕੋ; ਭਇਓ ਸੁਹੇਲਾ।

ਮੈਂ ਤੁਮ ਕੋ = ਤੁਹਾਨੂੰ ਜਪ ਜਪ ਕੇ ਹੀ ਸੁਹੇਲਾ = ਸੁਖੀ ਭਇਓ = ਹੋਇਆ ਹਾਂ।

ਇਹ ਭੂਲ ਚੂਕ; ਸਭ ਬਖਸ ਕਰੀਜੈ।

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਬਖ਼ਸ਼ਣਹਾਰ ਹੋ, ਇਹ ਮੇਰੀਆਂ ਸਭ = ਸਾਰੀਆਂ ਭੂਲ ਚੂਕ[1] = ਭੁੱਲਾਂ ਚੁੱਕਾਂ ਬਖ਼ਸ਼, ਭਾਵ ਮਾਫ਼ ਕਰੀਜੈ = ਕਰ ਦਿਉ, ਅਤੇ :

ਗੁਰਦਾਸ ਗੁਲਾਮ; ਆਪਨ ਕਰਿ ਲੀਜੈ।

ਮੈਨੂੰ ਗੁਰਦਾਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਗੁਲਾਮ = ਦਾਸ ਕਰਿ = ਬਣਾ ਲੀਜੈ = ਲਵੋ।

---

੧. ਜੋ ਨਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੇ, ਉਹ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਇਹ ਭੁੱਲ ਹੈ। ਜੋ ਕਰਨਾ ਚਾਹੇ, ਉਹ ਕਰ ਨਾ ਸਕੇ, ਇਹ ਚੁੱਕ ਹੈ।

ਇਉਂ ਕਰਿ ਹੈ; ਗੁਰਦਾਸ ਪੁਕਾਰਾ।

ਮੈਂ ਗੁਰਦਾਸ ਭੀ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਇਉਂ = ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਕਾਰਾ = ਫ਼ਰਿਆਦ ਕਰਿ = ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ :

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੁ; ਮੋਹਿ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰਾ ॥੨੬॥

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਮੋਹਿ = ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਇਸ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਉਬਾਰਾ = ਤਾਰ ਲੇਹੁ = ਲਵੋ ॥੨੬॥

ਪਉੜੀ ੨੭ (ਅੰਤਿਮ ਬੇਨਤੀ)

ਇਹ ਕਵਨ ਕੀਟ; ਗੁਰਦਾਸ ਬਿਚਾਰਾ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਯਹ ਕਉਣ')

ਇਹ ਗੁਰਦਾਸ ਵਿਚਾਰਾ ਕਵਨ = ਕਿਹੜਾ ਕੀਟ = ਕੀੜਾ ਹੈ ?

ਜੋ ਅਗਮ ਨਿਗਮ ਕੀ; ਲਖੈ ਸੁਮਾਰਾ।

ਜੋ ਮਨ ਦੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਵਿਕਲਪਾਂ ਦੀ ਅਗਮ = ਗੰਮਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਨਿਗਮ = ਵੇਦਾਂ ਕਰਕੇ ਨਾ ਜਾਣੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਕੌਤਕਾਂ ਕੀ = ਦੀ ਸੁਮਾਰਾ = ਗਿਣਤੀ ਲਖੈ = ਜਾਣੇਗਾ।

ਜਬ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ; ਗੁਰ ਬੂਝ ਬੁਝਾਈ।

ਜਬ = ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ = ਕਰ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਬੂਝ = ਸਮਝ ਬੁਝਾਈ = ਸਮਝਾਈ ਭਾਵ ਬਖ਼ਸ਼ੀ।

ਤਬ ਯਹ ਕਥਾ; ਉਚਾਰ ਸੁਨਾਈ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਇਹ')

ਤਬ = ਤਦੋਂ ਮੈਂ ਯਹ = ਇਹ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਉਚਾਰ ਕੇ ਸੁਨਾਈ = ਸੁਣਾਉਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਬਿਨਾ ਹੁਕਮ; ਇਕ ਝੁਲੈ ਨ ਪਾਤਾ।

('ਪਾਤਾ' ਕੱਸ ਕੇ ਬੋਲੋ)

ਹੇ ਭਾਈ! ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤਾਂ ਇਕ ਪੱਤਾ ਭੀ ਨ = ਨਹੀਂ ਝੁਲੈ = ਝੁਲਦਾ ਭਾਵ ਹਿੱਲਦਾ।

ਹੋਵੈ ਸੋ; ਜੋ ਕਰੈ ਬਿਧਾਤਾ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਸੋ = ਉਹੀ ਹੋਵੈ = ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਬਿਧਾਤਾ = ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਕਰੈ = ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ; ਸਗਲ ਅਕਾਰੇ।

ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮੈ = ਹੁਕਮ ਦੇ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਸਗਲ ਅਕਾਰੇ = ਸਾਰੇ ਆਕਾਰ, ਭਾਵ ਜੀਵ-ਜੰਤੂ ਹਨ।

ਬੂਝੈ ਹੁਕਮ; ਸੁ ਉਤਰੈ ਪਾਰੇ।

ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਬੂਝੈ = ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਸੁ = ਉਹ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰੇ = ਪਾਰ ਉਤਰੈ = ਉਤਰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ :

ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ; ਸੁਰ ਨਰ ਸੇਸਾ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੁਕਮੈ = ਹੁਕਮ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਸੁਰ = ਦੇਵਤੇ, ਨਰ = ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਸੇਸਾ = ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਆਦਿ ਚੱਲਦੇ ਹਨ।

ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ; ਬ੍ਰਹਮ ਮਹੇਸਾ।

ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮੈ = ਹੁਕਮ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਤੇ ਮਹੇਸਾ = ਸ਼ਿਵਜੀ ਹੈ।

ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ; ਬਿਸਨੁ ਬਨਾਯੰ।

(‘ਬਨਾਇਅੰ’ ਬੋਲੋ)

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਹੁਕਮੈ = ਹੁਕਮ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਹੀ ਬਿਸਨੁ = ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਬਨਾਯੰ = ਬਣਿਆ ਹੈ।

ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ; ਦੀਵਾਨ ਲਗਾਯੰ।

ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮੈ = ਹੁਕਮ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਰੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਆਪਣੇ ਦੀਵਾਨ = ਦਰਬਾਰ ਲਗਾਯੰ = ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ; ਧਰਮ ਰਚਾਯੰ।

ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੁਕਮੈ = ਹੁਕਮ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਹੀ ਧਰਮਰਾਜਾ ਰਚਾਯੰ = ਰਚਾਇਆ ਭਾਵ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ; ਇੰਦ੍ਰ ਉਪਾਯੰ।

ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮੈ = ਹੁਕਮ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਹੀ ਇੰਦ੍ਰ ਉਪਾਯੰ = ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ; ਸਸੀ ਅਰੁ ਸੂਰੇ।

(‘ਸਸੀ’ ਪੋਲਾ ਬੋਲੋ)

ਹੇ ਭਾਈ! ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਹੀ ਸਸੀ = ਚੰਦਰਮਾ ਅਰੁ = ਅਤੇ ਸੂਰੇ = ਸੂਰਜ ਹੈ।

ਸਭ ਹਰਿ ਚਰਨਨ ਕੀ; ਬਾਂਛਹਿ ਧੂਰੇ।

ਇਹ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ, ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਆਦਿ ਹਰਿ = ਹਰੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਚਰਨਨ = ਚਰਨਾਂ ਕੀ = ਦੀ ਧੂਰੇ = ਧੂੜ ਬਾਂਛਹਿ = ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ; ਧਰਨਿ ਅਕਾਸਾ।

ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮੈ = ਹੁਕਮ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਹੀ ਧਰਨਿ = ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਕਾਸਾ = ਆਕਾਸ਼ ਹੈ।

ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ; ਸਾਸ ਗਿਰਾਸਾ।

ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮੈ = ਹੁਕਮ ਅੰਦਰਿ = ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਸ ਗਿਰਾਸਾ = ਸੁਆਸ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਨੋਟ : ਜੋ ਉਪਰੋਕਤ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਨੌਂ ਵਾਰੀ ‘ਹੁਕਮੈ’ ਪਦ ਆਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ ’ਤੇ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ’ਤੇ ‘ਹੁਕਮੀ’ ਪਾਠ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਬਿਨਾ ਹੁਕਮ; ਕੋ ਮਰੈ ਨ ਜੀਵੈ।

ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋ = ਕੋਈ ਭੀ ਮਰੈ = ਮਰਦਾ ਤੇ ਜੀਵੈ = ਜਿਊਂਦਾ ਨ = ਨਹੀਂ।

ਬੂਝੈ ਹੁਕਮ; ਸੋ ਨਿਹਚਲ ਥੀਵੈ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਬੂਝੈ = ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਸੋ = ਉਹ ਨਿਹਚਲ = ਅਚੱਲ ਥੀਵੈ = ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਉਂ ਕਰਿ ਹੈ; ਗੁਰਦਾਸ ਪੁਕਾਰਾ।

ਮੈਂ ਗੁਰਦਾਸ ਤੁਹਾਡੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਇਉਂ = ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਕਾਰਾ = ਫ਼ਰਿਆਦ (ਬੇਨਤੀ) ਕਰਿ = ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ:

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੁ; ਮੋਹਿ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰਾ॥੨੭॥

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਮੋਹਿ = ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਉਬਾਰਾ = ਤਾਰ ਲੇਹੁ = ਲਵੋ॥੨੭॥

ਪਉੜੀ ੨੮ (ਵਾਰ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਅਤੇ ਵਾਰ ਦਾ ਫਲ)

ਯਹ ਵਾਰ ਭਗਉਤੀ; ਮਹਾਂ ਪੁਨੀਤੇ।

(ਪਾਠਾਤ੍ਰ 'ਇਹ')

ਹੇ ਭਾਈ! ਯਹ = ਇਹ ਭਗਉਤੀ ਦੀ ਵਾਰ ਮਹਾਂ = ਵੱਡੀ ਪੁਨੀਤੇ = ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ।

ਜਿਸ ਉਚਰਤਿ; ਉਪਜਤਿ ਪਰਤੀਤੇ।

ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਚਰਤਿ = ਉਚਾਰਦਿਆਂ ਭਾਵ ਪਾਠ ਕਰਦਿਆਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਪਰਤੀਤੇ = ਪ੍ਰਤੀਤ, ਸ਼ਰਧਾ ਉਪਜਤਿ = ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਜੋ ਇਸ ਵਾਰ ਸੋਂ; ਪ੍ਰੇਮ ਲਗਾਵੈ।

ਜੋ = ਜਿਹੜਾ ਪੁਰਸ਼ ਇਸ ਵਾਰ ਸੋਂ = ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਲਗਾਵੈ = ਲਾਵੇਗਾ ਭਾਵ ਕਰੇਗਾ:

ਸੋ ਮਨ ਬਾਂਛਤ; ਫਲ ਪਾਵੈ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਸੋਈ')

ਹੇ ਭਾਈ! ਸੋ = ਉਹ ਮਨ ਬਾਂਛਤ = ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਫਲ ਪਾਵੈ = ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇਗਾ।

ਮਿਟੈ ਸਗਲ; ਦੁਖ ਦੁੰਦ ਕਲੇਸਾ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਮਿਟਹਿ', 'ਦੁਖ ਦਰਦ')

ਉਸ ਦੇ ਸਗਲ = ਸਾਰੇ ਦੁਖ, ਦੁੰਦ = ਝਗੜੇ ਤੇ ਕਲੇਸਾ = ਕਲੇਸ਼ ਮਿਟੈ = ਮਿਟ ਜਾਣਗੇ, ਅਤੇ:

ਫੁਨ ਪ੍ਰਗਟੈ; ਬਹੁ ਸੁਖ ਪ੍ਰਵੇਸਾ।

ਫੁਨ = ਫਿਰ ਬਹੁ = ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੁੱਖਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਵੇਸਾ = ਵਾਸਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟੈ = ਉਪਜ ਜਾਵੇਗਾ।

ਜੋ ਅਹਿਨਿਸਿ ਰਟਹੈ; ਯਹ ਵਾਰੇ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ', 'ਇਹ ਵਾਰੇ')

ਜੋ = ਜਿਹੜਾ ਯਹ = ਇਹ ਵਾਰੇ = ਵਾਰ ਨੂੰ ਅਹਿਨਿਸਿ = ਦਿਨ ਰਾਤ ਰਟਹੈ = ਰਟੇਗਾ ਭਾਵ ਪੜ੍ਹੇਗਾ।

ਸੋ ਪਹੁੰਚੈ; ਧੁਰ ਹਰਿ ਦਰਬਾਰੇ।

ਸੋ = ਉਹ ਧੁਰ = ਮੁੱਢ ਰੂਪ ਹਰਿ = ਹਰੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਦਰਬਾਰੇ = ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੈ = ਪਹੁੰਚੇਗਾ।

ਯਹ ਵਾਰ ਭਗਉਤੀ; ਸਮਾਪਤਿ ਕੀਨੀ।

(ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਇਹ')

ਯਹ = ਇਹ ਭਗਉਤੀ ਦੀ ਵਾਰ ਮੈਂ ਸਮਾਪਤ ਕੀਨੀ = ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਘਟ ਬਿਦਿਆ ਕੀ; ਸਭ ਬਿਧਿ ਚੀਨੀ।

ਇਸ ਨੂੰ ਬਿਧਿ = ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਸਭ = ਸਾਰੀ ਵਿੱਦਿਆ ਘਟ = ਹਿਰਦੇ ਕੀ = ਦੀ ਭਾਵ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਚੀਨੀ = ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰ ਸਾਹਿਬ; ਭਏ ਦਿਆਲਾ।

ਹੇ ਭਾਈ! ਜਦ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਿਆਲਾ = ਦਿਆਲੂ ਭਏ = ਹੋਏ ਹਨ:

ਤਬ ਛੂਟ ਗਏ; ਸਭ ਹੀ ਜੰਜਾਲਾ।

ਤਬ = ਤਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਮੇਰੇ ਸਭ = ਸਾਰੇ ਜੰਜਾਲਾ = ਬੰਧਨ ਛੂਟ = ਛੁੱਟ ਗਏ ਭਾਵ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਗਏ।

ਕਰ ਕਿਰਪਾ; ਪ੍ਰਭ ਹਰਿ ਗਿਰਧਾਰੇ।

ਹੇ ਗਿਰਧਾਰੇ (ਗਿਰ + ਧਾਰੇ) ਗਿਰ = ਪਹਾੜਾਂ ਦੇ ਧਾਰੇ = ਆਸਰਾ ਰੂਪ ਹਰਿ = ਹਰੀ ਪ੍ਰਭ = ਪਰਮੇਸ਼ਰ! ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰ, ਅਤੇ:

ਪਕੜਿ ਬਾਂਹ; ਭਉਜਲ ਤੇ ਤਾਰੇ।

ਮੇਰੀ ਬੁੱਧ ਰੂਪੀ ਬਾਂਹ ਪਕੜ = ਫੜ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਇਸ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੇ = ਤੋਂ ਤਾਰੇ = ਤਾਰ ਲੈਣਾ ਕਰ।

ਇਉਂ ਕਰਿ ਹੈ; ਗੁਰਦਾਸ ਪੁਕਾਰਾ।

ਮੈਂ ਗੁਰਦਾਸ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਇਉਂ = ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਕਾਰਾ = ਫ਼ਰਿਆਦ ਕਰਿ = ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ:

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੁ; ਮੁਹਿ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰਾ॥੨੮॥੪੧॥

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਜੀ! ਮੁਹਿ = ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਇਸ ਨਾ ਤਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਉਬਾਰਾ = ਤਾਰ ਲੇਹੁ = ਲਵੋ॥੨੮॥

—ਵਾਰਾਂ ਸਮਾਪਤੰ—

ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ

ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ ਗੁਰੁਦੇਵ।
ਜਿੰਹ ਕਰੁਣਾ ਪੂਰਣ ਭਈ, ਜੋਇ ਟੀਕੇ ਕੀ ਸੇਵ॥੧॥

ਸੰਮਤ ਬੀਸ ਪਚੁਤਰੇ, ਉਂਨੀ ਮਾਘ ਸੁ ਜਾਨ।
ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ ਸ਼ੁਭ ਦਿਵਸ ਕੋ, ਟੀਕਾਰੰਭ ਪਛਾਨ॥੨॥

ਸੰਮਤ ਬੀਸ ਸਤੱਤਰੇ, ਸ਼ੁਭ ਦਿਵਸ ਸੋਮਵਾਰ।
ਕੱਤਕ ਸੁਦੀ ਪੂਨਿਮ ਭਯੋ, ਪੂਰਯੋ ਟੀਕਾਕਾਰ॥੩॥

ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਦੇਵ ਨੇ, ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਨਿ ਮਹਾਨ।
ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਕਾ, ਟੀਕਾ ਪੂਰਨ ਜਾਨ॥੪॥

ਧੰਨਵਾਦ

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਮਹਾਨ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਸਦਕਾ, ਜੋ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਹੋਇਆ, ਇਸ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਨੂੰ ਸਦੀਵ ਪਾਲਣ-ਪੋਸ਼ਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਰਸਨਾ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਮਈ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀ, ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੈ। ਇਸ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਗੂਹੜ ਭੇਦ ਜਾਨਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਅਨਿੰਨ ਸੇਵਕ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਰੂਪ ਬਾਣੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਵਾਈ। ਉਸ ਮਹਾਨ ਰਚਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿਆਖਿਆ, ਜੋ ਸੀਨਾ-ਬਸੀਨਾ ਸੰਪ੍ਰਦਾਵਾਂ ਵਿਚ ਚੱਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਟੀਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਮਿਲ ਰਹੀ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਤੋਂ *ਗੁਰਵਾਕ ਚਾਨਣ*, ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੁਖਵਾਕਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ *ਗੁਰ-ਪ੍ਰਕਰਣ ਚਾਨਣ*, ਜਿਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਗੁਰਪੁਰਬ ਤੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਆਖਿਆ ਹੈ, *ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਰਥ ਭੰਡਾਰ* ਦੇ ਸਟੀਕ ਇਹ ਪੁਸਤਕਾਂ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਗਿਆਨੀ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਕੋਲ ਗਈਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਟੀਕਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਾ ਸ੍ਰੋਤ ਲੈ ਕੇ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਭਰੋਸੇ ਅਤੇ ਪਰਮ ਪੂਜਨੀਕ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰ ਕੌਰ ਜੀ ਤੇ ਅਮਰ ਸ਼ਹੀਦ ਬਾਬਾ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਾਬਾ ਫ਼ਤਹਿ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਫ਼ਤਹਿਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਦਿਆਲਾ, ਜੱਥਾ ਰੰਧਾਵਾ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਵਿਖੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਕੇ ਸੰਮਤ ੨੦੭੫, ੧੯ ਮਾਘ, ਦਿਨ ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ ਤੇ ਈਸਵੀ ਸੰਨ ੧ ਫ਼ਰਵਰੀ ੨੦੧੯ ਨੂੰ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਹ ਅੱਜ ਸੰਮਤ ੨੦੭੭, ੧੬ ਮੱਘਰ, ਕੱਤਕ ਸੁਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ, ਦਿਨ ਸੋਮਵਾਰ ਤੇ ਈਸਵੀ ਸੰਨ ੨੦੨੦, ੩੦ ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦੇ ਨਿਤਨੇਮ ਅਤੇ ਚੱਲਦੀ ਹੋਈ ਲੜੀਵਾਰ ੭ਵੀਂ ਕਥਾ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ੫੫੧ਵੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗੁਰਪੁਰਬ 'ਤੇ ਸਮਾਪਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਸਟੀਕ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨਿਭਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਹਾਇਕ ਲਿਖਾਰੀ ਭਾਈ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਸਰਹਿੰਦ ਫ਼ਤਹਿਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ) ਤੇ ਭਾਈ ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਖਰੜ, ਮੋਹਾਲੀ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੱਥੇ ਵਿੱਚੋਂ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਤਾੜਨਾ ਸਹਿ ਕੇ ਵੀ ਇਸ ਸਟੀਕ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰਵਾਇਆ। ਦਾਸ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਵਿਦਵਾਨਾਂ, ਗਿਆਨੀ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਅਨਜਾਣਪੁਣੇ ਵਿਚ ਜਾਂ ਛਪਾਈ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰੈਸ ਤੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਗ਼ਲਤੀਆਂ, ਤਰੁੱਟੀਆਂ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ:

ਭੁਲਣ ਅੰਦਰਿ ਸਭੁ ਕੋ ਅਭੁਲੁ ਗੁਰੂ ਕਰਤਾਰੁ ॥ *(ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੬੧)*

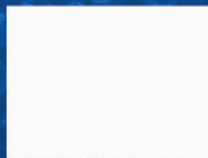
ਸੋ ਜਿਥੇ ਵੀ ਕੋਈ ਗ਼ਲਤੀ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਆਵੇ ਤਾਂ ਲਿਖ ਭੇਜਣੀਆਂ ਤਾਂ ਕਿ ਅਗਲੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ਵਿਚ ਸੁਧਾਈ ਹੋ ਸਕੇ। ਸੋ ਦਾਸ ਅਖ਼ੀਰ ਵਿਚ ਭੁੱਲ-ਚੁੱਕ ਦੀ ਖਿਮਾ ਮੰਗਦਾ ਹੋਇਆ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦਾ ਰੋਮ ਰੋਮ ਕਰਕੇ ਸ਼ੁਕਰਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਦਾਸਨਿ ਦਾਸ

ਹਰੀ ਸਿੰਘ

ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਦਿਆਲਾ, ਜੱਥਾ ਰੰਧਾਵਾ

SATVIC
BOOKS